IOAN CASIAN

SCRIERI ALESE

AȘEZĂMINTELE MÎNĂSTIREȘTI
ȘI
CONVORBIRI DUHOVNICEȘTI

PĂRINŢI ŞI SCRIITORI BISERICEŞTI

57

SFÎNTUL IOAN CASIAN

SCRIERI ALESE

AŞEZĂMINTELE MÎNĂSTIREŞTI ŞI CONVORBIRI DUHOVNICEŞTI

CARTE TIPĂRITĂ CU APROBAREA
SFÎNTULUI SINOD
AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Traducere de prof. VASILE COJOCARU
şi prof. DAVID POPESCU

PREFAŢĂ, STUDIU INTRODUCTIV ŞI NOTE DE PROFESOR
NICOLAE CHIŢESCU

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC ŞI DE MISIUNE
AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE
BUCUREŞTI — 1990

PREFAȚĂ

Sentimentul, care mă copleșește în clipa cînd încep să scriu prefața la primul volum al operelor Sfîntului Ioan Casian, cel mai mare dascăl ascet al lumii creștine, este cel de bucurie sfîntă, dublat de o profundă recunoștință pe care le datorăm Patriarhului Dr. Iustin Moisescu pentru măreața inițiativă — realizată parțial chiar de pe acum — a publicării în limba noastră a cărților care cuprind esența dumnezeiestii Tradiții a Sfintei noastre Biserici Ortodoxe.

Această bucurie se amplifică în mod deosebit odată cu publicarea operei duhovnicești a Sfîntului Ioan Casian, fiindcă ea umple un gol imens, simțit ca atare de toți cei de pe meleagurile Ortodoxiei românești, care năzuiesc spre culmile duhovniciei ; dar mai ales de cei care calcă glia, pe care au călcat-o și picioarele tinerilor Ioan Casian și Gherman și beau apă din care s-au adăpat și aceia și respiră aerul și se bucură ca și ei de frumusețea codrului și de minunata peșteră a muntelui luminos, care separă podișul Casienilor de vecinătățile înflorite.

Urmașii au păstrat amintirea lor sfîntă pînă azi : pînă azi — adică mai mult de un mileniu și jumătate — amar de vreme dacă ne amintim că de stăpînirea turcească am scăpat abia de un veac și ceva . . .

Vizitînd aceste locuri am constatat o adevărată minune : oficial, după veacuri și veacuri de stăpîniri străine, numesc satul "Șeremet", dar membrii celor vreo cinci familii, care mai subzistă din cele optzeci,

numărate de savantul Pârvan înainte de comunicarea de la Academie de cam 70 de ani (din 1913) — dacă la acestea se referea el —, zic că sînt din "podișul Casian". Cele două stînci de pe vremea Casienilor păstrează numele lor și sînt cunoscute tuturor localnicilor din împrejurimi ca "piatra scrisă". Iar peștera cu intrarea neagră de pe culmea muntelui calcaros este numită de toți "peștera lui Casian".

Locul este vizitat, mai ales vara, și de români și de străini.

Ceea ce găsesc acolo este, evident, confuzia totală pe care o dă "Șeremetul" și "Casianul", înglobate în parohia "Cogelac". De cînd există "Cogealacul" și de cînd "Casianul"? Nici autoritățile locale mirene, nici cele bisericești nu ajută pe cei care caută locul de origină al Sfîntului Casian, renumit în toată lumea. Nu există nici o indicație, nici un semn, o cruce, un metoc, un schit, o biserică, o mînăstire... nimic. Este adevărat că podișul, stîncile și peștera îl strigă, dar dacă pier cei care l-au auzit, l-au înțeles și l-au repetat de mai bine de un mileniu și jumătate, ni se pare că sîntem datori să-l înregistrăm într-o formă care să dea glas istoriei — deocamdată înregistrată numai de natură, care natură se mai vede, dar nu se aude și se și poate pierde.

Îmi îngădui să afirm că de Providență a fost desemnat Patriarhul dr. Iustin Moisescu să realizeze opera de perpetuare într-o formă mai adecvată, bisericească, eventual monahală, a memoriei Sfîntului Ioan Casian pe meleagurile sale originare, dobrogene. El este primul teolog român, care a apărat memoria Sfîntului Ioan Casian, respingînd acuzațiile de semi-pelagianism (formulate de grupuri de predestinațianiști-augustinieni apuseni împotriva sa), prin recenzarea profundului studiu al marelui patrolog Dimitrie Balanos, pe care l-a prezentat publicului român încă din 1937. (Îmi iau permisiunea să amintesc că i-am urmat pilda și, la cîțiva ani după apariția cărții despre Sfîntul Ioan Casian a

rectorului Universității din Cambridge, Owen Chadwich, astăzi renumită, am abordat aceeași temă în volumul omagial al Mitropolitului Nicolae Bălan și o voi relua în volumul omagial al Arhiepiscopului Methodios al Thyatirelor și Marii Britanii).

Cei care am înțeles cultul pe care l-a adus Patriarhul Iustin unor asceți renumiți ai lumii creștine, nu ne mai mirăm de năzuința de a răspîndi în lumea ortodoxă lumina spiritualității revelate, trăită și expusă într-un mod unic de Sfîntul Ioan Casian, dînd binecuvîntarea pentru tipărirea în limba română a celor trei capodopere ale lui, «Așezămintele mînăstirești», «Convorbirile bisericești» (ale Părinților pustiei din Egipt) și «Tratatul despre Întrupare» [1].

În 1985 s-au sărbătorit 1550 de ani de la trecerea în veșnicie a Sf. Ioan Casian și aceste publicații vor lămuri poporul nostru dreptcredincios cine a fost Sfîntul Ioan Casian și de ce credincioșii români nu l-au uitat, ci au păstrat cu sfințenie și locul și credința Sfîntului Ioan Casian, închinîndu-se celui care-i înalță, îndrumîndu-i cu pilda și învățura Domnului Iisus Hristos, spre sferele cerești.

Cel ce a fost trimis din Sciția Minor — Dobrogea de astăzi, — cu sora lui în Betleem și cu prietenul lui Gherman la Roma și înapoi la Constantinopol pentru a apăra viața celui ce-i dăruise diaconia — Sfîntul Ioan Hrisostomul —, și cel ce a cules cele mai profunde învățături ale pustnicilor din Egipt, pentru ca să înfrumusețeze, ca nimeni altul, viața duhovnicească a marilor sfinți ai Apusului, începînd cu Sfîntul Leon cel Mare și cu Toma de Aquino, își deschide astfel frumusețea paginilor sale poporului nostru dreptcredincios, apărînd, deosemenea, și adevărata învățătură prea mult discutată în vremea sa.

O completare ni se pare că se impune: Lumina Sinaxarului, care pune începutul vieții Sfîntului Casian la Roma, trebuie adîncită. Acolo

1. *«Așezămintele mînăstirești»*, traducere de Prof. Vasile Cojocaru; *«Convorbirile duhovnicești»* și Tratatul *«Despre întruparea Domnului»*, traducere de Prof. David Popescu.

s-a bucurat de mare cinste, dar a poposit în ea la mijlocul vieții sale și nu la începutul ei. De aceea, propun ca Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române să găsească posibilitatea de a completa sinaxarul din 29 februarie printr-o comisie — cu aprobarea celorlalte Biserici Ortodoxe, dacă ar fi nevoie —, potrivit datelor istorico-religioase ale originii Sfîntului Ioan Casian, conturate de savantul Pârvan în cadrul adevărului istoric absolut și îndrumate astfel definitiv de profesorii Marrou și Chadwich.

Fii-ne, Doamne, în ajutor, spre plinirea celor bine plăcute Ție, cu rugăciunile Sfîntului și marelui Ioan Casian, proslăvit și prea iubit fiu al Dobrogei noastre, Amin!

Prof. dr. **NICOLAE CHIȚESCU**

INTRODUCERE GENERALĂ

OMUL

1. Monahismul, năzuința cerească a Sfîntului Ioan Casian

Ne întoarcem cu mintea cu șaisprezece veacuri înapoi ca să proslăvim una dintre marile împliniri ale creștinismului primelor patru veacuri pe care a desăvîrșit-o Sfîntul Casian — monahismul. Vom fi în altă lume, de care să nu ne mirăm, căci era totuși creștină, deși la alt nivel.

Nu știm aproape nimic despre om. Avem însă opera lui și ea ne înfățișează idealul lui. De aceea vom descrie năzuințele creștine ale vieții Sfîntului Casian, pe care le vom expune în opera lui de o înălțime duhovnicească unică.

Cu publicarea acestei opere Patriarhia Română dă la lumină, în cadrul colecției «Părinți și scriitori bisericești» scrierile celui ce a fost numit «Părintele literaturii duhovnicești apusene», fiindcă el rezumă cu autoritatea unui mare magistru lecțiile pustiei Egiptului — toți scriitorii depinzînd apoi de el și chiar Toma de Aquino fiind socotit de marii specialiști doar un comentar al acestei «Summe de ascetism» a Sfîntului Casian, fiindcă el însuși o folosea zilnic[1].

Înflorirea ascetică și mistică în pustiile cele mai sălbatice în felurite forme, nuanțate, dar care ar putea fi reduse la cea anahoretică-pustnică și la cea chinovitică-mînăstirească, nu este un fenomen creștin unic. Istoricii creștini arată că au avut și au loc manifestări puternice ale monahismului și în afara creștinismului, transcendînd vremurile «ca fapt excepțional de adecvare și de distanțare, de fascinație și de interpelare, intrînd în categoria problemelor pe care le pune creaturii pieritoare Cel fără de ani, Care-și menține veșnic prezența și actualitatea în lume peste veacuri și milenii»[2].

---

1 Jean Brémond, *Les Pères du désert* ; introduction par Henri Brémond, de l'Académie Française, col. «Les Moralistes chrétiens», (Textes et commentaires) ; [illegible] ed. II (Paris, 1927, p. L -a).

2 v. «Avant propos»-ul cărții *«Le Monachisme — histoire et spiritualité»* (Paris, [illegible]) și acela al cărții *«Les ermites»* de prof. Serge Bonnet și jurnalistul Bernard Gouley (Paris, 1980) : «Cam trei sute de ermiți, oameni și femei, trăiesc actualmente în Franța. Ei erau vreo douăzeci în 1960».

Monahismul, suprema manifestare după rînduieli îngereşti a dragostei de Dumnezeu şi de oameni, pentru care se roagă necontenit, într-o viaţă senină şi calmă, care depăşeşte limitele şi nevoile celei pămînteşti, luptă necontenit prin rugăciune şi mortificare, linişte şi pace, împotriva diavolului, a patimilor şi a morţii prin păcat, năzuind necontenit la încununarea vieţii de aici cu fericirea celei de dincolo. Nu se poate vorbi însă de un sistem teoretic, operă a unui întemeietor, bazat pe anumite principii. Acestea s-au manifestat spontan, dar nu identic, — cele creştine avînd un izvor dumnezeiesc, cu unele trăsături cu totul deosebite, care s-au răspîndit în lume prin învăţătura evanghelică şi practica apostolică şi prin modelele biblice şi care s-au şi unificat şi organizat de-a lungul veacurilor după epoca prigoanelor creştine. Prin trăirea lor în duh dumnezeiesc s-a făcut dovada putinţei depăşirii vieţii noastre la un nivel obişnuit din punct de vedere religios, prin aceste învăţături supreme ajungîndu-se cu puterile inefabile ale harului dumnezeiesc la apropierea şi chiar unirea cu Ziditorul a toate. Avraam, marele pionier al pelerinajului şi apoi următorii lui în pustia Exodului şi în lumina Sinaiului, proslăviţi de Ozea şi de alţi profeţi, vor fi urmaţi de leviţi, de recabiţi şi de exilaţi, pentru ca Sfîntul Ioan Botezătorul să încununeze prin întreaga sa viaţă şi grăbită moarte şirul celor socotiţi mari modele ale sfinţilor înainte-mergători şi pelerini spre viaţa veşnică : asceţi, anahoreţi şi ermiţi ai pustiei, alături de monahii şi monahiile chiliilor lăcaşurilor sfinte.

Sfinţii Părinţi nu se sfiau să socotească pe Mîntuitorul întemeietorul monahismului creştin, ca trăitor al ascezei care, după Sfîntul Simeon Noul Teolog, face din călugărul adevărat o altă fiinţă omenească şi cerească în acelaşi timp, «mai frumos printre cei frumoşi» : Cel care nu avea unde să-şi plece capul cu postul Său total în pustie, cu oprirea de a sluji la doi stăpîni, cu invitaţia la pocăinţă şi la părăsirea a toate, pentru a-L urma pe calea spre Împărăţia cerurilor —, El a pus temelia creştină a desăvîrşirii pe pămînt. Sfinţii Apostoli, cu Sfîntul Pavel în frunte, vor aplica aceste principii într-o rugăciune neîntreruptă şi propovăduire a Evangheliei Domnului prin cuvinte şi trăire, aşa cum vedem, de pildă, în I Cor. 7,25—36, ştiind că chipul acestei lumi trece. Fecioria şi sărăcia n-au lipsit niciodată din creştinism, mai ales în epoca lui primară.

Vom aminti, ca simplă iniţiere, cîteva nume caracteristice în care aflăm lauda principiilor de temelie ale monahismului creştin (mai ales punctul de vedere al celibatului, care se zice că ar fi caracterizat

veacurile creştine pînă în epoci de aur). În acest context amintim pur şi simplu numai lucrările Sfinţilor Clement al Romei, Ignatie, Herma şi Iustin şi cîteva documente ca Clementine, Faptele apocrife ale Sfinţilor Apostoli, Evanghelia egiptenilor şi cea a Sf. Toma — aceasta folosind pentru prima dată cuvîntul «monah» şi proslăvind fericirea lui, după specialişti. Aşa ajungem la marele teolog al epocii primare creştine, Origen. Acesta, preocupat toată viaţa de problemele trăirii cereşti, pe care le-a propovăduit la cel mai înalt nivel în scris şi prin exemple unice (ca mutilarea trupească) a devenit obiectul admiraţiei şi imitării marilor conducători şi gînditori ai Bisericii. După el amintim pe alţii — unii dintre ei socotindu-se fideli discipoli ai marelui alexandrin —, ca Sf. Grigore Taumaturgul, Evagrie Ponticul, Sfinţii Trei Ierarhi — mai ales Sf. Ioan Hrisostomul —, Sfîntul Ioan Casian şi nenumăraţi alţii pe care-i vom aminti la timp.

Cu sfinţi ale căror nume sînt slăvite cu adaosul «cel Mare», Antonie, Atanasie şi Pahomie, atingem apogeul vieţii ascetice, care a stăpînit pustiile Siriei, Asiei Minore, Armeniei, Palestinei, Mesopotamiei şi mai ales ale Egiptului (cu valea Nilului şi pustia Schitului (Scitei), a Nitriei şi a Tebaidei), pentru ca astfel să iradieze fericit în întreaga lume creştină.

Mult mai tîrziu, după Sfîntul Ioan Casian, s-a pus şi întrebarea ce este monahul, pentru ca chiar şi în vremea noastră să se răspundă că nu se poate defini, dar că se pot arăta diferite nuanţe ale sensurilor acestui cuvînt, pornind de la temeiurile filosofice folosite începînd cu antichitatea elenă şi de la cele biblice, care au pus problema singurătăţii şi a unităţii în contemplare. Aşa avem, de pildă, în Metafizică pe Platon, Aristotel, în Eneade pe Plotin, în Biblie (Facerea 22, 2; Ps. 25, 16; 35, 17; 68, 7; Matei 10, 34—35; Luca 12, 51—53; Fapte 4, 32 etc.) S-au arătat apoi sensurile acestui cuvînt în tradiţia creştină numind astfel pe: 1) un ermit (pustnic, sihastru, care trăieşte singur); 2) pe anahoretul care s-a depărtat de familie, de lume ,cu bunurile lor, începînd cu sărăcia şi necăsătorirea (cf. Ps. 10, 1; 100, 8 etc., II Tim. 2, 4, etc.); 3) pe cel care trăieşte în singurătate, adăugînd la sărăcie şi fecioria şi unitatea interioară de a nu mai vedea decît pe Dumnezeu, nemaifiindu-i dor decît de El. Aşa «devin» (călugării) un fel de monadă deiformă şi de desăvîrşire plăcută lui Dumnezeu... «Multe lucruri care sînt făcute de ordinul cel mijlociu (al mirenilor) fără a fi luate în seamă, sînt cu totul interzise monahilor, care se străduiesc spre unificare. Ei trebuie să se unifice cu Cel Unul al lor...»[3].

3. Sf. Dionise Pseudo-Areopagitul, *Ierarhia cerească şi ierarhia bisericească*, traducere din greceşte de Preot Cicerone Iordăchescu, Chişinău, 1932, p. 133, 135.

Monah din pruncie, trăind şi cunoscînd viaţa monahală a vremii sale în plinătatea ei pînă la extremităţile ei, care a fost categorisită de unii în toate epocile drept o nebunie, Sfîntul Ioan Casian şi-a format cu încetul o viziune măreaţă, care l-a condus la o concepţie monumentală, unică, despre monahism, în toată complexitatea şi splendoarea. Într-adevăr, neforţat de nimeni, nici din familie, nici din afara ei, cu excepţia harului dumnezeiesc, el a murit pentru lume şi pentru bucuriile ei de bunăvoie, devenind unul dintre nenumăraţii pelerini ai împărăţiei veşnice.

Viaţa şi publicarea operei lui în vremea noastră a reactualizat problema şi pentru admiratorii săi şi a altora, ca şi pentru cei care-i socotesc nebuni, sau nebun pentru Hristos, şi anume aceea a atracţiei sau forţei irezistibile, care-i transformă sub ochii noştri într-un mod indescriptibil. Răspunsul : Puterea harică — nu e lămuritor. De aceea specialiştii dezvoltă acest răspuns prin descripţia unor adevărate «idei-forţă» ale acestui fenomen divino-uman contemporan tuturor epocilor creştine. Un lucru este evident pentru toţi şi anume că plecarea din lumea aceasta în pustie sau la mînăstire este un pelerinaj pentru asigurarea fericirii veşnice în împărăţia cerurilor. Monahul moare cu adevărat pentru lumea aceasta şi înlocuieşte martirajul prin mortificare, care duce la moartea morţii naturale. Istoria creştinismului ne aminteşte lupta cu alte religii culte şi idei politice opuse, care au împins pe creştini la secole de martiraj pentru a trăi şi a muri în credinţa adevărată şi trăirea evanghelică, împărţind semenilor bunurile pămînteşti şi unindu-se cu Dumnezeu prin rugăciune neîntreruptă. Depărtarea de lume au impus creştinilor şi masacrele prigoanelor de veacuri la care au fost supuşi. Alegerea pustiilor nesfîrşite ale Egiptului, sălbatice, neroditoare şi bîntuite de fiare sălbatice, s-a impus pentru a se arăta puterea Atoatefăcătorului, care pe toate le stăpîneşte şi le unifică spre slava Lui..

Aceste arhetipuri sau idei-forţă sînt numeroase şi vom aminti, chiar cu riscul de a ne repeta, cîteva dintre ele, cărora puterea lui Dumnezeu le-a arătat splendoarea pentru a atrage pe Sf. Ioan Casian şi a-l obliga să le descrie[4].

a) *Eshatologia* pare a da primul răspuns la această întrebare, dacă ne gîndim la însemnătatea pe care o are *moartea* în credinţa creştinului, ca poartă de trecere de la relativ la absolut, de la trecător la veşnic.

4. v. Benoit Lavand, *Antoine le Grand, Père des moines*, Luf, éditions de la Libraire de l'Université Friburg, 1943, *Introduction*, Pierre Miquel *Signification et motivation du monachisme*, în *«Le Monachisme, histoire et spiritualite»*, p. 53—75.

Dincolo de moarte se continuă ceea ce am început dincoace de ea : Viața cu sau *în* Hristos, sau *fără* de El. Ceea ce s-a trăit parțial, nedeplin aici pare că se desăvîrșește dincolo.

Cei care trăiesc în comuniune cu Hristos, gustă din plin bucuria cuvintelor Lui, care vor fi rostite după învierea a doua : «*Veniți, binecuvîntații Tatălui Meu . . .*» după cum cei care nu mai trăiesc cu El și în El, vor auzi groaznicele cuvinte : «*Duceți-vă de la Mine blestematilor . . .*» cu excepția fericită a celor pe care-i amintește Părintele Mitrofan, călugăr din mînăstirea Coneveț, cînd expune învățătura Bisericii relativ la mijlocirea viilor pentru morți și la rugăciunea pentru a cere iertarea păcatelor lor... [5].

În acest context nu este nevoie de mari incursiuni teologice pentru a preciza însemnătatea trăirii de aici cu sau fără Hristos pentru veșnicie : Neofitul a auzit-o foarte clar la Botez, în cuvintele de foc ale Apostolului neamurilor care spune : «*Au nu știți că toți cîți în Hristos Iisus ne-am botezat întru moartea Lui ne-am botezat ? Deci ne-am îngropat cu El în moarte, pentru ca, precum Hristos a înviat din morți, prin slava Tatălui, așa să umblăm și noi întru înnoirea vieții. Căci dacă am crescut împreună cu El prin asemănarea morții Lui, atunci vom fi părtași și ai învierii Lui . . . Iar dacă am murit împreună cu Hristos, credem că vom și viețui împreună cu El, știind că Hristos, înviat din morți, nu mai moare. Moartea nu mai are stăpînire asupra Lui. Căci ce a murit, a murit păcatului, o dată pentru totdeauna, iar ce trăiește, trăiește lui Dumnezeu. Așa și voi, socotiți-vă că sînteți morți păcatului, dar vii pentru Dumnezeu, în Hristos Iisus, Domnul nostru*» (Rom. 6,3—11), Concluzia fermă pentru cel ce primește cu credință tare această descoperire este că moartea și învierea Domnului ne asigură răstignirea și învierea noastră, înnoirea și viața de veci. Aceasta însă nu numai pentru viitor, după moarte, ci chiar de la Botez. De unde și explicația tainicelor cuvinte ale Noului Testament că sîntem «la sfîrșitul veacurilor» (din I Cor. 10, 11 și Evr. 9.26), pentru că de la Hristos cei ce trăiesc în bucuria duhovnicească a Învierii Lui, au început să guste din fericirea vieții veșnice: «*Adevărat, adevărat zic vouă : Cel ce ascultă cuvîntul Meu și crede în Cel ce M-a trimis are viață veșnică și la judecată nu va veni, ci s-a mutat din moarte la viață*» (Ioan 5,24). *Eshatologia* s-a manifestat odată cu Întruparea și Învierea Domnului. La ziua Cincizecimii limbile de foc s-au așezat peste Sfinții Apostoli și Sfîntul Petru a amintit ce s-a proorocit cu privire la revărsarea darurilor Duhului Sfînt peste cei credincioși,

5. *Viața repauzaților noștri și viața noastră după moarte*, ed. II-a, trad. din franțuzește de Iosif, Mitropolitul primat (București, Tipografia Cărților Bisericești, 1890), p. 6.

care vor prooroci şi vor avea vedenii, vor face minuni, iar în zilele din urmă puterea Celui Prea Înalt se va manifesta şi asupra stihiilor lumii . . . (Fapte 2, 3 şi 17).

Această proorocie a îndreptăţit pe unii teologi să afirme nu numai că «ultimele întîmplări» sînt deja prezente şi efectiv îndreptate spre îndeplinirea lor finală, ci şi că «*parusia* e deja inaugurată, e prezentă şi conduce mersul istoriei şi istoria poate fi înţeleasă corect numai în lumina ei»[6]. Lipsurile din istorie pentru aducerea în plinătatea ei a Împărăţiei lui Dumnezeu pe pămînt se datoresc credincioşilor, a căror viaţă nu e viaţa în Hristos cea crucificată şi înnoită de Înviere. Ca urmare, o parte dintre aceşti credincioşi, sub stăpînirea gîndului acestei parusii, pleacă în pustie, care e locuinţa demonilor, spre a-i combate, luptînd împotriva unei credinţe lipsită de înflăcărare la cei care nu s-au predat cu totul lui Hristos.

Sfîntul Casian, ca şi mulţi alţii pe care-i vom aminti, descriu pe cei pe care i-au întîlnit prin mînăstiri şi prin pustie, — locuinţa preferată a demonilor —, spre a grăbi desăvîrşirea împărăţiei lui Dumnezeu pe pămînt, luptînd împotriva patimilor prin crucificare şi rugăciune neîntreruptă, lipsiţi de toate bucuriile vieţii pămînteşti. În acest scop au înlocuit Botezul sîngelui martiric cu cel ascetic şi Patericul ne descrie înţelepciunea celor care au prefăcut o fiinţă păcătoasă într-una nouă, pustia demonilor într-o livadă înfloritoare şi au făcut ca harul Sfîntului Duh să strălucească tot mai cu putere în lume prin Împărăţia lui Dumnezeu.

Nu mai insistăm asupra faptului că, în vremea noastră, unii teologi socotesc spiritul monastic drept cristalizarea idealului evanghelic şi deci normativ pentru fiecare creştin, în virtutea acelei preoţii universale, acceptînd însă ideea adevărată că pustia nu mai este accesibilă tuturor creştinilor astăzi.

Această credinţă vie în prezenţa duhovnicească a Mîntuitorului aduce ruga neîncetată pentru a doua venire a Domnului. Sfinţii Părinţi ai pustiei amintesc zilnic două categorii de texte biblice — dintre care unele evanghelice —, care cer privegherea cu neîncetată rugăciune în aşteptarea Domnului : Matei 24, 42 ; 25, 13 ; 26, 41 şi paralelele : apoi I Tes. 5, 6 ; I Petru 5, 8—9 ; Apoc. 16, 15. Altele cer pregătirea pentru primirea Lui şi invocarea venirii Sale : «*Vino, Doamne Iisuse !*» — cu

6. P. E v d o k i m o v, *Ortodoxie*, Neuchâtel-Paris ; Delachaux şi Niestlé, 1959, p. 317 ; v. C h o D. P h a n, *Evdokimov and monk within*, în «*Sobornost incorporating Eastern Churches Review*», 1981, vol. 3, nr. 1, p. 54 sq.

aceste cuvinte sfîrşindu-se Biblia. E manifestarea unei dorinţe fierbinţi a monahului şi s-a spus: «elementul vital al monahismului».

Cercetătorii specialişti au indicat şi alte «arhetipuri» sau «ideiforţă» care au atras sau au împins aprig mai ales pe Sfinţii Părinţi, şi pe creştinii primelor veacuri şi ai Evului Mediu, la viaţa monahală şi pustnicească. Ele sînt importante şi le vom aminti aici în ordinea preferinţei şi, aşa cum am spus mai sus, privind exclusiv însă primele patru veacuri creştine[7].

b) Trăirea în *eshatologie* cu credinţa nestrămutată în realitatea actuală a parusiei a provocat *ieşirea* din lume şi *pelerinajul* credincioşilor în rai. «E mare bucurie pentru Dumnezeu, zice Origen, să vadă că tu trăieşti în lumea aceasta ca sub un cort... că te grăbeşti spre adevăratul tău cămin, din care ai fost scos, zicînd neîncetat: «Aici eu sînt pelerin, ca şi părinţii mei»[8].

Sfîntul Casian va descrie această migraţie ascetică în felul următor, arătînd ce părăseşte anahoretul în clipa în care renunţă la această lume: Dumnezeu ne învaţă să săvîrşim împreună trei renunţări prin ceea ce spune mai întîi lui Avraam: «Ieşiţi, îi zice El, din pămîntul vostru, din neamul vostru şi din casa tatălui vostru, adică părăsiţi bunurile acestei lumi şi toate bogăţiile pămîntului. Ieşiţi din viaţa voastră obişnuită şi din acele înclinări rele şi vicioase care, alipindu-se de noi prin naşterea noastră şi prin stricăciunea trupului şi sîngelui s-au naturalizat oarecum şi au devenit acelaşi lucru cu noi înşine. Ieşiţi din casa tatălui vostru, adică pierdeţi amintirea tuturor lucrurilor din această lume şi a tot ce se înfăţişează ochilor voştri»[9].

Ca şi Avraam şi urmaşii lui în credinţă sînt «străini şi călători pe pămînt» (Evr. 11, 13); la fel monahii şi mai ales anahoreţii, năzuind nestrămutat spre fericirea tainică lîngă tronul Celui Prea Înalt[10]. De aici au dedus unii Sfinţi Părinţi greci tema acelei înstrăinări (xeniteia), a treia treaptă a scării Sf. Ioan Climax. Iar Sf. Grigorie de Nyssa în a sa «Viaţa lui Moise» descrie ca al doilea model de pelerin pe marele Patriarh, ghidul şi conducătorul Exodului poporului ales din Egipt spre pămîntul făgăduinţei — puternic simbol al pelerinajului creştin —, amintind şi rugăciunea lui cu mîinile întinse pe toată durata bătăliei, model de rugăciune de mijlocire monastică. Profeţii Ilie — fugit pe

7. Pentru partea aceasta, a se vedea Pierre Miquel, *Les Archetypes*, în «Le Monachisme, histoire et spiritualité» (Paris, Beauchesne, 1980), pp. 61—75.

8. Origen, *Omilie la Cartea Numerii*, 23, 11.

9. Sfîntul Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, III, 6, P.L., 49, col. 564.

10. Unele expresii au fost folosite în descrierea pelerinajului sfînt în cărţile latineşti în forma aspră imperativă (*fuge*! fugi; *tace*! — taci, la Sf. Arsenie, etc.), chiar de marii predicatori, ca Bossuet (*egredere*! — ieşi, la panegiricul Sf. Benedict), fiind socotite ca sentinţe ale înţelepciunii dumnezeieşti din Pateric.

Horeb şi în Carmel — şi Osea, care spune că Dumnezeu va pedepsi naţiunea necredincioasă, dar o va duce în pustie şi, în izolare de toate păcatele, va vorbi inimii ei (21, 16), ambii au dat sihaştrilor al treilea model de sfînt pelerinaj spre fericirea veşnică[11].

c) În epoca persecuţiilor *martirii* au fost un puternic punct de atracţie pentru toate categoriile de creştini[12]; ea s-a manifestat în toate timpurile printre monahi. Chemarea Domnului de a-L urma luîndu-şi crucea (Matei 10, 38; 16, 24) şi identificarea pe care au făcut-o Sfinţii Părinţi (ca Sf. Ioan Hrisostomul, de pildă), între răstignirea Domnului şi *crucificarea* monahilor în pustie, a fost totdeauna, de asemenea, un puternic îndemn la călugărie.

O învăţătură, atribuită Sfîntului Atanasie, ne îndeamnă astfel: «Unde este prigoana ca să devii martir? Fii martir după conştiinţă, mori pentru păcat, mortifică membrele pămînteşti şi vei fi martir în intenţia ta!» Tot Sf. Atanasie arată pe Sf. Antonie dorind martiriul atunci cînd a scris, în Viaţa acestuia, că atunci cînd sfinţii martiri au fost duşi la Alexandria, el a părăsit mînăstirea şi i-a însoţit zicînd: «Să mergem şi noi să luptăm, ori să contemplăm pe cei ce luptă... El dorea martiriul şi s-a întristat că n-a putut face această mărturisire»[13]. Socotind asceza monahală ca o luptă care pregăteşte moartea şi martiriul, Sf. Atanasie încununează pe Sf. Antonie cu acel «mor în fiecare zi» al Apostolului neamurilor (I Cor. 15, 31)[14].

În acelaşi timp, cu Sf. Ioan Hrisostomul, Sf. Casian învăţa că viaţa monahală este crucificare şi martiraj pe viu: «Răbdarea şi fidelitatea riguroasă cu care călugării perseverează în mărturisirea pe care au îmbrăţişat-o odată pentru totdeauna, neîndeplinind niciodată voia lor fac din el în toate zilele nişte crucificaţi pentru lume şi nişte martiri vii»[15]. Era titlul suprem pe care şi-l atribuiau aceşti atleţi ai lui Hristos în epoca prigoanelor creştine şi îndată după aceea.

Lupta despre care vorbesc Sfinţii Părinţi este lupta împotriva diavolului care domneşte în pustie şi a uneltelor lui (cf. Matei 4, 1; 14, 43 şi paralelele) şi Sf. Apostol Pavel învaţă pe creştini să se înarmeze cu

11. Amintim aici că ideea de pelerinaj — calea spre viaţa de veci — a dat naştere la două cărţi celebre de profundă spiritualitate creştină: Anonimele *«Povestiri ale unui pelerin rus»*, din veacul trecut şi *«Călătoria creştinului spre fericirea de veci»* a protestantului englez John Bunian, din veacul al XVII-lea, despre care protestanţii afirmă că, după Biblie şi «Urmarea lui Hristos» de Thomas a Kempis, este cea mai răspîndită în lume».

12. v. *Introducerea* la vol. 3 din biblioteca «Părinţi şi scriitori Bisericeşti», Bucureşti, 1981.

13. Sf. Atanasie, *Viaţa Sf. Antonie*, P.G. 26, 909 C—912 A.

14. *Idem, Ibidem*, 19; 89; 91, P.G. 26, 872 B, 968 AB, 969 C etc.

15. Sf. Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, XVIII, 7. cf. Sf. Ioan Hrisostomul, *La Matei 68*, P.G. 58, 643. Cf. şi Pseudo Macarie, *Omil. 49*, P.G. 34, 812.

toate armele duhovnicești în această luptă (Efes. 6, 11 și 13 și Rom. 13, 13). Mai tîrziu această luptă va cuprinde spiritualitatea ordinelor călugărești romano-catolice[16].

d) După strămutarea în eonul viitor, prin pelerinajul și martirajul sfînt, monahul răspunde satisfăcător dorului sau *nostalgiei comunității creștine primare*. Era o preocupare deosebită a gînditorilor ermiți ca Sf. Antonie, Horsiesius și Augustin etc. și privea îndeosebi unitatea de credință și împărțirea bunurilor materiale. Așa reiese clar din două texte din Faptele Sfinților Apostoli *«Iar toți cei ce credeau erau laolaltă și aveau toate de obște. Și își vindeau pămîntul și averile și le împărțeau tuturor după cum avea nevoie fiecare»* (2, 44—45). *«Iar inima și sufletul mulțimii celor ce au crezut era una și nici unul nu zicea că este al său ceva din averea sa, ci toate le erau de obște. Și cu mare putere Apostolii mărturiseau despre învierea Domnului Hristos și mare har era peste ei toți. Și nimeni nu era între ei lipsit, fiindcă toți cîți aveau țarini sau case le vindeau și aduceau prețul celor vîndute»* (4, 32—34).

Viitori mari anahoreți ca Sf. Antonie și în Apus Sf. Francisc de Assisi, iar, mai tîrziu, și nenumărați alții, au răspuns în grabă la chemarea Mîntuitorului, care era un apel la sărăcie, curăție și sfințenie.

Sfîntul Casian face o descriere a celor întîmplate la începutul Bisericii creștine ca model desăvîrșit pentru viitor și subliniază temelia apostolică a monahismului zicînd: «Viața chinovită a luat naștere în vremea predicii apostolice. Ea este într-adevăr cea pe care o vedem apărînd în mulțimea credincioșilor al căror tablou îl descrie Cartea Faptelor... Dar după moartea Apostolilor, mulțimea credincioșilor a început să se răcească. Aceia în care încă mai ardea flacăra din vremurile apostolice, credincioși amintirii zilelor de demult, au părăsit cetățile... Stabiliți pe lîngă orașe în locuri depărtate, ei au început să practice particular și pe seama lor rîndurile de care își aminteau că fuseseră puse de Apostoli pentru toată Biserica... Puțin cîte puțin, trecerea timpului le-a stabilit ca niște categorii separate de ale altor credincioși. Deoarece se abțineau de la căsătorie și se țineau departe de rudele lor și de viața lumească, au fost numiți *monahi* sau *monazontes*, din pricina vieții lor sihastre și fără familie. Apoi comunitățile pe care le-au format au luat numele de chinovite sau chiliile și locuințele acela de *chinovia*» [17].

e) Întoarcerea la *starea de nepăcătuire a lui Adam* a fost de asemenea un punct de atracție evlavios pentru călugăr după Sfinții Părinți;

16. Lupta călugărilor va fi numită de ei «serviciul militar» (militare) iar a eremiților «război» (pugnare și pugna). Ignațiu de Loyola va scrie *«Două stindarduri»* și Laurent Acupoli, *«Lupta spirituală»* (Veneția, 1589).

17. Sfîntul Casian, *Convorbiri duhovnicești* XVIII, 5.

ea îi dăruia contemplației. El e văzătorul creației vizibile și inițiatul creației invizibile[18]. Sfîntul Ioan Hrisostom precizează că «Ocupația călugărilor este aceea pe care o avea Adam la început, înainte de a păcătui, cînd, îmbrăcat în slavă, se întreținea în chip familiar cu Dumnezeu»[19].

Întoarcerea în rai a pustnicilor se verifică cu îmblînzirea fiarelor în pustie, despre care Sfinții Părinți ne-au lăsat o mulțime de istorisiri. În «Viața Sfîntului Eutimie» Sfîntul Chiril din Schitopolis scrie: *«Cînd Dumnezeu locuiește într-un om și se odihnește acolo, toate făpturile îi sînt supuse, așa cum îi erau lui Adam înainte de a fi călcat porunca lui Dumnezeu; nu numai animalele, ci și elementele firii»*[20].

In Pateric, la Antonie se citește: *«Ascultarea cu abstinența supune fiarele»* [21], iar în al Sf. Pavel ermitul, de asemenea: *«Dacă cineva a dobîndit curăția, toate lucrurile îi sînt supuse ca lui Adam cînd era în rai, înainte de călcarea poruncii»* [22]. Viețile pustnicilor sînt înfrumusețate și de minunile care amintesc profeții ale Vechiului Testament ca, de pildă, cele din Isaia 11, 6—8 și 65, 25: «Sălbăticiunile făceau stricăciuni culturilor Sf. Antonie. El a prins prietenește una dintre ele și le-a spus tuturor: De ce-mi faceți pagubă? Eu nu vă păgubesc pe niciuna dintre voi»[23]. A izgonit de asemenea o haită de hiene etc. (Specialiștii ne mai asigură că și în alte religii se vorbește despre stăpînirea călugărilor asupra firii, de pildă a celor budiști, despre care se spune că au «puterea bunei-voințe»)[24].

f) *Urmarea lui Hristos* este de asemenea una dintre caracteristicile monahismului încă de la originea creștinismului. Revenim la unele exemple pe care le-am mai amintit. Într-o epistolă, Sf. Antonie scrie, cerîndu-ne să imităm pe Mîntuitorul: *«Din pricina Părintelui Său El a voit să se supună întru totul pînă la moarte, și moartea pe cruce* (Filip. 2, 8), *pentru ca, prin moartea Sa să săvîrșească învierea noastră și să distrugă pe diavolul, care avea puterea morții. Și dacă ne mîntuim prin venirea Sa, vom fi ucenicii lui Iisus și prin El vom avea moștenirea»*[25]. În viața lui se istorisește că într-o duminică mergea la biserică, gîndindu-se la Apostoli, care «părăsind toate au urmat pe

18. v. Demonstrația la J. Gross, în *La divinisation du chrétien d'après les Pères Grecs*, (Paris, 1938), p. 246.
19. Sf. Ioan Hrisostom, *La Matei, Omil.* 68, 3, P.G. 57, col. 643—4.
20. Sf. Chiril din Schithopolis, *Viața Sfîntului Eutimie*, 13, în Pierre Miquel, *op. cit.*, p. 69.
21. *Cuvintele Sf. Antonie*, 36, P.G. 65, 88 B.
22. *Ibidem, Pavel*, 371 A.
23. Sf. Atanasie, *Viața Sf. Antonie*, 50 și 52; P.G. 26, col. 916—17 și 920.
24. Cf. Pierre Miquel, *op. cit.*, p. 69—70.
25. Sf. Antonie, *Epistole*, 5; *Idem, Ibidem*, p. 61.

Domnul» şi la creştinii din Ierusalim, care «vindeau bunurile lor şi le depuneau la picioarele Apostolilor». «Iar cînd a intrat în biserică se citea Evanghelia şi a auzit că Domnul spusese bogatului: *«Dacă vrei să fii desăvîrşit du-te şi vinde ce ai... şi vino şi urmează-Mă»* (Matei 19, 21). Atunci crezînd că amintirea Sfinţilor Apostoli îi fusese inspirată de Dumnezeu, şi că aceste cuvinte erau citite pentru el ... a dat toate bunurile sale locuitorilor satului său [26]. Sfîntul Pahomie, marele întemeietor al monahismului chinovitic, cerea celor care voiau să urmeze pe Domnul să se lepede nu numai de bunurile lor, ci şi de sine, căci aceasta însemnează să-ţi porţi crucea ca Mîntuitorul şi să-L urmezi [27].

În Prologul cărţii «Istoria monahilor în Egipt» din veacul al IV-lea se dezvoltă ideea aceasta de participare la viaţa, moartea şi slava Învierii Domnului: «De aceea, scrie necunoscutul autor al acestei opere, voi începe această istorisire cu venirea Mîntuitorului nostru Iisus Hristos şi cu afirmarea că monahii egipteni şi-au rînduit viaţa lor după învăţătura Lui. Căci în Egipt am văzut mulţi Părinţi trăind viaţă îngerească pe măsură ce înaintează cu tărie în imitarea Dumnezeului nostru Mîntuitor» [28].

Această îndreptăţire a vieţii noastre monahale e dată într-un mod profund de cartea numită *Imitarea (urmarea) lui Iisus Hristos*, adică trăirea ei cu El şi în El, a monahului apusean Toma de Kempis, în veacul al XV-lea, pe care apusenii o socotesc, după Biblie, cea mai frumoasă carte care a ieşit din mîini omeneşti, tipărită şi în limba noastră de mai multe ori [29].

g) În condiţiile arătate pînă aici este evident că idealul celor care năzuiesc la contemplare este *viaţa îngerească*, pe care le-o atribuie Sfinţii Părinţi monahilor. Antichitatea creştină a stabilit de altfel un fel de *paralelism între viaţa monahală şi cea îngerească*. Călugării sînt liberi de slăbiciunile trupeşti prin asceză şi feciorie şi deci «sînt la fel cu îngerii şi fii ai lui Dumnezeu, fiind fii ai Învierii» (Luca 20, 36). Prin contemplare sînt asemenea îngerilor, care «pururea văd faţa Tatălui Meu, care este în ceruri» (Matei 18, 10).

Sfîntul Vasile cel Mare ne învaţă că psalmodierea zilnică este o activitate îngerească şi o trăire cerească, o ardere înaintea lui

---

26. Sf. Atanasie, *Viaţa Sf. Antonie*, 2, 1, P.G. 26, col. 841 CD.
27. Sf. Pahomie, *Întîia viaţă...*, 2; cf. Pierre Miquel, *op. cit.*, p. 62.
28. La Pierre Miquel, *Ibidem.*
29. Vezi *«Urmarea lui Iisus Hristos»*, ed. II-a, 1927, Tipografia M-rii Neamţu, în Editura Sf. M-ri Neamţu, cu o prefaţă din 1845, care o închină Mitropolitului Neofit al Ungro-Vlahiei şi cu o Înaintecuvîntare la ediţia din 1901, tipărită cu aprobarea Sf. Sinod.

Dumnezeu, ca o tămîie duhovnicească[30]. Iar în «Predica ascetică» ne dezvăluie adevărul că cel ce a ales viața îngerească s-a ridicat la un fel de viață netrupească, fiindcă a depășit posibilitățile obișnuite ale firii omenești. Căci este într-adevăr propriu firii îngerești de a fi liberată de legătura căsătoriei și de a nu se lăsa depărtată decît de la contemplarea unei alte frumuseți decît aceea a feței dumnezeiești [31].

În «Istoria monahilor» se descrie transfigurarea unora dintre sihaștri. Despre starețul Or, din pustia Egiptului, se spune că avea «un chip îngeresc» și «era atît de strălucitor la față încît numai singurul fapt de a-l vedea te intimida» [32].

h) Profunzimea vieții monahale a făcut să fie socotită *filosofia*, care face pe om să trăiască adevărul care ridică făptura omenească la cele mai înalte culmi. Este aprecierea Părinților greci în continuarea gîndirii antice elene, care a privit și religia evreiască ca *adevărata filosofie*.

În acest context s-a spus despre Sf. Antonie că în pustia Egiptului s-a dedat la o filosofie riguroasă; căci călugărul, ca imitator al Domnului, ne-a arătat prin fapte și cuvinte care este adevărata filosofie [33]. Sfîntul Grigore de Nazianz elogiază mînăstirile întemeiate de Sf. Vasile, spunînd că ele au o astfel de rînduială încît «filosofia să nu fie fără viață comună și viața activă să nu fie fără filosofie» [34] iar în «Viața Macrinei» înfățișează viața monahală ca idealul filosofiei. Se știe că chiar Justinian în Novela V, 2 vorbește despre «filosofia monahală». Sfîntul Casian socotește pe Părinții pustiei drept adevărații «eroi ai filosofiei creștine».

Lauda monahismului s-a dovedit a fi fără limite. Peste veacuri, mînăstirile rusești vor deveni centre ale *nebuniei înțelepte* și se va scrie mult despre *nebunia Crucii* și *nebuni* pentru Hristos. (De altfel în Sf. Macarie și Pavel cel Simplu, descriși în *Istoria Lausiacă* aflăm înaintași foarte convingători). Cum s-a mai amintit, s-a mai vorbit despre *arta sfîntă*, care arată pe călugăr făurindu-și propria viață duhovnicească prin neobișnuitele fapte bune și virtuți (despre care vorbește și Sf. Casian în *Convorbiri duhovnicești* I, 7).

Această bogată diversitate a idealurilor care au putut atrage la monahism «nu strică, totuși, unitatea ei esențială, spun specialiștii:

30. Sf. Vasile, *Omilia la Ps. 1, 1*; P.G. 29, col. 213.
31. Idem, *Predica ascetică*, P.G. 31, 87, 3 B.
32. «Istoria Monahilor...», II, 1, cf. M. Pierre Miquel, *op. cit.*, p. 67.
33. Sfîntul Nil, *Epistola* 54, P.G. 79, col. 224.
34. Sf. Grigore de Nazianz, *Elogiul lui Vasile*, Cuv. 43; P.G. 36, 577 B.

Adevăratul călugăr este cel care caută cunoaşterea, adorarea şi slujirea lui Dumnezeu» [35].

Aceasta era aprecierea monahismului în vremea Sfîntului Ioan Casian, acum şaisprezece veacuri.

Lauda monahismului de pînă la Sfîntul Ioan Casian s-a dovedit astfel a fi fără limite : pe lîngă alte caracterizări aflăm şi în vremea lui unele ca «artă sfîntă» *(Convorbiri duhovniceşti 1, 7)*. În vremea sa se fixau şi principiile de organizare şi funcţionare ale mînăstirilor ale Sfinţilor Pahomie, Antonie şi Vasile, trecîndu-se astfel de la «bătrînii» sau «înţelepţii frumoşi», «anahoreţi», sau retraşi din lume, pustnici sau sihaştri, asceţi sau credincioşi devotaţi, care se exercitau în aspra trăire creştină în pustie, la cei ce trăiau în comun (în «koinobion sau «coenobium», adică în mînăstiri sub o conducere organizată). Printre organizatorii celebri dinaintea Sfîntului Casian nu sînt amintite, potrivit rînduielilor sociale ale vremii şi femeile, care se ştie că nu au fost departe în sfinţenie şi înfrînare creştinească de bărbaţi (aşa cum a reuşit să demonstreze, vrînd să şi laude să şi compromită pustia, Anatole France, cu celebrul său roman anahoretic «Thaïs», care a depăşit cinci sute de ediţii).

În acelaşi context al acelei «O, prea mărită pustie !», vom aminti şi problemele, pe care le pun unele publicaţii actuale şi anume, dacă ermitism a existat mereu în creştinism şi va exista mereu Este o problemă care depăşeşte epoca Sfîntului Casian, dar pe care n-o putem evita, fiind actuală.

Este evident că trăirea monahală în mînăstire este socotită ca o viaţă de desăvîrşire duhovnicească creştină, pe care n-o poate duce cel stăpînit de nevoile şi atracţiile lumii în care trăieşte şi pe care le impune în primul rînd familia. Viaţa în pustie implică fuga de lume, cîteodată, precum vom vedea mai departe, condiţii sălbatice, în morminte, pe un stîlp, — ca stîlpnicii —, sau pe copaci, în peşteri închise (ca în Rusia de altădată), pe o stîncă inabordabilă, într-un cimitir părăsit, sau într-un schit la marginea oceanului (cum am văzut în Ţara Galilor astăzi), sau în pădure, pe vîrful Bucegilor în deceniile al treilea şi al patrulea ale veacului nostru [36].

De aceea am amintit şi vom mai insista asupra faptului că, alături de pelerinaj, a continuat şi martiriul în pustie, pustnicii continuînd lupta de înfruntare a diavolului acolo.

---

35. Amintim din nou aici pe cei doi autori romano-catolici, Serge Bonnet, sociolog şi Bernard Gouley, publicist, co-autori ai cărţii «*Les ermites*», (Paris, ed. Fayard, 1980), 246 p.

36. De aceea sînt folosite expresii aspre în descrierea pelerinajului ermiţilor din cărţile latineşti.

Nici în Apus n-a putut fi oprită trăirea în pustie de-a lungul veacurilor. Se ştie că, dacă Sf. Bernard de Clairvaux a interzis-o pentru ordinul său, Sf. Benedict a admis-o ca o depăşire posibilă, prin lucrarea Sfîntului Duh, a spiritualităţii monahale obişnuite, (în Răsărit constituind o atracţie permanentă pentru creştinii din veacul al IV-lea pînă astăzi). Istoria înregistrează deci pretutindeni mişcări de căutare a lui Dumnezeu pe diferite căi, cele mai puternice fiind pelerinajul şi pustnicia. Amintim, în acest context o descriere actuală din istoria romano-catolicismului francez. Cu Sf. Benedict, se spune, s-a umbrit epoca ermitismului. Dar pe la anul 1000 el renaşte, căci apar ordine noi, care trăiesc în singurătate. Sf. Bruno întemeiază «La grande Chartreuse». Se manifestă «închişii», acei «reclus», care se izolează pe stînci, sub pămînt, în peşteri, prin păduri, pînă la moarte. Dar între veacurile XII şi XVI urmează trei epoci catastrofale, care fac ca ermitismul să dispară aproape: ciuma, războiul de o sută de ani şi războaiele religioase. Totuşi, de la sfîrşitul veacului al XVI-lea se reînsufleţeşte mişcarea ermită, care se întăreşte din ce în ce pînă la marea Revoluţie franceză, adică aproape o sută de ani. Atunci, oamenii se înfundă în păduri, caută o peşteră de munte, se instalează într-o capelă, construiesc bordeie sau chiliuţe de piatră, ca să trăiască singuri sau în tăcere, sub privirea lui Dumnezeu... «Erau nobili, burghezi şi clerici, mulţi soldaţi, dar cei mai mulţi erau ţărani» [37]. (Mi se va îngădui, oare, o notă locală personală, amintind pelerinajul maicii Fevronia, înmormîntată acum vreo patruzeci de ani în cimitirul mînăstirii Viforîta, sora bunicii mele după tată? În noaptea nunţii, pe o furtună îngrozitoare, ea a fugit la mînăstire, unde era aşteptată de stareţă, verişoara ei, maica Singlitichia (a cărei tundere în monahism a fost descrisă de scriitorul monden George Cair) [38]. Acolo eram aşteptat în fiecare sîmbătă, de la liceul «Enăchiţă Văcărescu» pentru ca să fiu îndrumat către seminar...).

Informatorii noştri străini, oameni de mai multe cărţi despre ermitism, ne asigură că el a existat şi există mereu în creştinism. Iată o concluzie a celor citaţi: «De douăzeci de ori sînt acum mai mulţi ermiţi decît acum douăzeci de ani. Sînt bărbaţi şi femei, femei mai ales, care preferă să părăsească totul, ca să trăiască în sărăcie materială, singurătate şi tăcere. În căutarea altuia. Iudei, creştini, musulmani, dar şi hinduşi şi budişti, au ştiut mereu că una dintre căile către transcendenţă — poate cea mai scurtă şi mai grea — se găsea în pustie. Dar de două veacuri erau rari cei care o foloseau. Or, iată că în lumea noastră

37. Serge Bonnet, Bernard Gouley, *op. cit.*, supra, p. 175.
38. George Cair, *Ca fulgu'n vînt*, ed. II-a (Bucureşti, 1922), pp. 181—204: «Cum se călugăresc...».

materială, unele ființe primesc și caută foamea, frigul, singurătatea, pentru ca să afle mai bine adevăratele legături ale omului cu Dumnezeu». Ne oprim aici și tragem concluzia din toate cele spuse despre ermitism că el este o realitate dar totuși, rar manifestată astăzi.

Adăugăm un cuvînt care specifică bunul ermitismului apreciat astăzi: «Se vorbește prea mult. Se scrie prea mult. Nu mai ai timp de rugăciune. Ar trebui încheiat un pact la toate nivelurile bisericești. Să să limiteze disensiunile și scrierile... Se vorbește despre «baia de tăcere»...[39].

Sfîntul Ioan Casian a dorit mîntuirea mai presus de orice și a preferat pustia oricărei alte căi pentru a ajunge la ea. A cunoscut, a apreciat și ne-a descris pe anahoreți, pe chinoviți, dar și pe sarabaiți, care-și rînduiesc viața cum socotesc ei mai bine și pe ghirovagii, care sînt mereu pe drum, supunîndu-se propriei voințe, arătînd cu profunzime de gîndire și înălțime duhovnicească nivelul oricărei forme de apropiere de Dumnezeu. Prețuirea lui a fost aprobată de întreaga creștinătate. Ce a găsit el cînd și-a pus problema prețuirii și alegerii? Cum era monahismul creștin la începutul veacului al V-lea cînd l-a ales Sfîntul Casian ca ideal al vieții lui? La aceasta ne răspunde, fără îndoială, istoria monahismului creștin.

2. Scurtă privire istorică asupra monahismului creștin pînă în epoca Sfîntului Ioan Casian

Ne aflăm în cele dintîi veacuri ale creștinismului, după primele Sinoade ecumenice și anume în efervescența celui din urmă, așa încît vorbim despre monahismul din întreaga lume creștină pînă în epoca Sfîntului Ioan Casian.

Asceza apostolică, cu abstinența de la căsătorie, — accentuînd fecioria tinerelor și tinerilor creștini — și ascetismul văduvelor, postul și pocăința, rugăciunea înmulțită zi și noapte de toți creștini, care aveau de ales între calea vieții și a morții, a luminii și a întunericului, după învățătura Sfinților Apostoli și Epistola lui Varnava. La aceste mortificări se vor adăuga și virtuțile creștine, începînd cu ascultarea și sfîrșindu-se cu credința adevărată și cu iubirea, cînd se va organiza trăirea monahală în comun.

Era luptei se deschisese: Creștinul era un luptător descris de Apostol în Cap. VI din Epistola către Efeseni. Închisoarea, scria Tertulian martirilor (cap. 2), oferă creștinului aceleași înlesniri ca și pustia Profeților, pentru «o cunună nestricăcioasă» (I Cor. 9, 25). Lupta

39. Serge Bonnet, Bernard Gouley, *Les ermites*, cit. supra, p. 184 etc.

aduce suferința și răbdarea ei, pe care o are și Dumnezeu față de noi, ca și aceea a lui Iisus Hristos. Curajul nu trebuie să ne lipsească nouă, care sîntem trecători și străini pe pămînt, ca să luptăm pentru fericirea veșnică, amintea Sf. Ciprian creștinilor înaintea martiriului său (în «De mortalitate», 22).

Mîntuitorul era prezent în chip suprafiresc prin dumnezeiasca Euharistie ; dar El era prezent mai ales în martiri, pentru a îndulci suferințele celor care-I retrăiau patimile : Istoria martiriului Sfintelor Blandina, Perpetua, Felicitas, a Sfîntului Ignatie, etc., ne demonstrează cutremurător acest adevăr dumnezeiesc despre ascetismul primelor trei veacuri creștine, descris de scrierile post-apostolice și mai ales de apologeții creștini, de Clement al Alexandriei și de Origen. Aici repetăm că influența lui Origen, din punct de vedere ascetic asupra contemporanilor și generațiilor viitoare de pustnici a fost uriașă, atît prin viața sa exemplară, cît și prin învățătura sa profundă ; prin Evagrie din Pont, Sfîntul Ioan Casian va fi unul dintre cei mai apropiați de el din acest punct de vedere [40].

Retragerea (anahoresis) în pustie a început din pricina prigoanelor ; cei care au căutat acest refugiu au fost, după specialiști, neofiții creștini dintre păgîni și cei decăzuți din punct de vedere moral. Asceții, dimpotrivă, se oferau morții și lui Dumnezeu, după cum ne amintesc mulți dintre ei, printre care amintim pe Sfîntul Antonie. Iar cînd au încetat prigoanele s-au întors în *pustie :* era locul binecuvîntat al noii lupte, ca noii martiri ai mortificărilor, patimilor, ai posturilor și rugăciunilor neîntrerupte, pînă la binecuvîntata contemplare a lui Dumnezeu în liniștea și pacea pustiei.

Centrul vieții monahale în veacul al IV-lea a fost *pustia Egiptului.* Acolo a înflorit asceza — nevoințele harice — în multe forme ; numim aici pe cea chinovitică, împreună, în mînăstiri ; apoi în lavre ; și pe cea ermitică, ca sihaștrii ori anahoreții, de unul singur, ori ca pustnicii, unul-doi, sau mai mulți, care se întîlneau la sărbători.

Această înflorire a monahismului creștin din pustia Egiptului n-a fost depășită de nici o altă religie și a rămas unică și în creștinism ca număr de asceți — s-a vorbit de 100.000 mii pe vremea Sfîntului Antonie —, ca entuziasm jertfelnic și moduri de manifestare a adorării Celui Atoateițitorul.

Amintim că pînă în vremea Sfîntului Ciprian, principalele centre ale monahismului creștin, alături de cel egiptean, unde a dorit să se

40. v. Pretre Benoit Lavand, *Antoine le Grand, Père des moines,* Introduction, pp. XI sq., Emilianos Timiadis, *Le monachisme orthodoxe,* pp. 46 sq. etc.

desăvîrşească în contemplare şi el cu marele său prieten, Sfîntul Gherman, mai trebuie amintit şi Orientul Apropiat cu Palestina, Siria cu Antiohia şi Arabia.

În pustia Egiptului se pot deosebi două centre, după năzuinţele monahismului dezvoltat acolo: *Egiptul de Jos*, spre răsărit de *Deltă, centrul vieţii ermitice* sau al singurătăţii, avînd pe Sfîntul Antonie cel Mare (251—356), ca pionier şi model; *Egiptul de Sus*, unde depărtarea de lume a luat altă formă, sub conducerea Sfîntului Pahomie cel Mare (290—347), organizatorul chinovitic al vieţii mînăstireşti. El a unit pe monahi în 11 mînăstiri, conduse de stareţi, unde lucrau şi se rugau împreună. La *Nitria*, la apus de Delta Nilului şi la *Schituri* (Schetis), la 40 de mile sud de Nitria, s-a dezvoltat a treia formă de viaţă monastică, în «lavre». Uliţe întregi sau schituri, adunări de monahi — fiecare în chilia lui —, care trăiau împreună, sub conducerea unui stareţ. Nitria, aproape de Alexandria, pe unde debarcau vizitatorii pustiei, era un fel de poartă a schiturilor. Aici se adunau călători din toată lumea, care vizitau, sau voiau să se integreze vieţii dumnezeieşti a «Prea Măritei Pustii», ca Evagrie Ponticul (345—399), ori Sf. Ioan Casian. (Aici s-au înduhovnicit marii Părinţi ai Patericului, ca, Moise, Pambo, Avraam, Sisoe, Ion Colobos şi cei doi Macarie).

Pe cînd monahii egipteni erau uniţi prin rugăciune şi muncă comună, cei *sirieni* se deosebeau de ceilalţi şi între ei prin manifestări cultice şi latreutice individualiste, umblînd goi sau în lanţuri şi hrănindu-se cu ierburi şi alte produse ale pustiei ori ale pădurilor. În veacul Sfîntului Casian vor apare şi stîlpnicii, care, mai ales datorită Sfîntului Simeon Stîlpnicul, cel ce a trăit pe o coloană patruzeci de ani în zona Antiohiei, se vor bucura de un cult unic în acele vremuri. Sfîntul Ioan Hrisostomul, care a trăit multă vreme în pădurile Siriei rămîne pionierul cel mai reprezentativ al ei.

În *Asia Mică, Capadocia* va deveni un centru monastic liturgic şi social deosebit al Bisericii creştine, datorită mai ales Sf. Vasile cel Mare (330—379), organizatorul vieţii călugăreşti, însemnat teolog al vremii şi ierarh important al veacului său.

Palestina fost de la început mare centru mînăstiresc. În cele două mînăstiri din Betleem, vom afla cele mai înalte bucurii duhovniceşti, mari figuri ale vieţii creştine primare, bărbaţi şi femei, printre care şi sora Sfîntului Casian. În pustia Iudeii de atunci şi îndeosebi în cea a Gazei au trăit pustnicii Varsanufie şi Ion, Dorotei, Eutimie şi Sava.

Adăugăm şi amănuntul că însemnătatea excepţională pentru întreaga lume creştină a vieţii în general, a cultului şi spiritualităţii monahiceşti din pustia Egiptului a făcut ca un călugăr grec, probabil

de la mînăstirea din Ierusalim de pe Muntele Măslinilor, să descrie pelerinajul din centrele monahice din Egipt. Această descriere a fost tradusă apoi în latineşte pentru apuseni de fericitul Ieronim, cu anumite adausuri. Altădată se credea că făcea parte din «Istoria Lausiacă» a lui Pallade [41].

a) Retragerea mulţimilor în *pustia Egiptului* începe peste două veacuri şi jumătate de la naşterea Mîntuitorului [42]. Cel dintîi pustnic cunoscut în istoria monahismului este *Pavel din Tebaida*, care s-a retras în pustie, către anul 250 ; cu puţin înainte de moarte s-a întîlnit cu Sf. Antonie, care-l şi va înmormînta. Născut în anul 251, *Sfîntul Antonie cel Mare*, «Părintele pustinicilor şi al călugărilor», a împlinit cererea făcută de Domnul tînărului bogat, vînzînd averea, împărţind-o săracilor şi urmîndu-L (Luca 18, 22). După ce a trăit cîtăva vreme în rugăciune continuă într-un mormînt gol, s-a depărtat de aşezările omeneşti în pustiul sălbatic al Pispirului, unde, izgonind şerpăria dintr-un fort părăsit, s-a instalat în condiţiile care să-l împiedice de a se odihni trupeşte, pentru ca să nu întrerupă rugăciunea. Căuta la depărtări mari material pentru coşuri, cu preţul cărora «primea pîine, la şase luni odată». În «*Viaţa şi activitatea Sfîntului nostru Părinte Antonie, scrisă şi adresată monahilor locuind în ţară străină de Sfîntul nostru Părinte Atanasie, Episcop al Alexandriei*», marele apărător al Ortodoxiei, descrie în amănunt mai ales lupta dusă în sihăstrie împotriva diavolilor care-l îngrozeau în chipuri de animale fantastice ; sau de creaturi încîntătoare, care-l ispiteau — pentru a descrie în modul cel mai simplu ispitele, patimile şi mortificările pustnicilor, care l-au făcut celebru în creştinism.

---

41. Vezi *The Wisdom of the Desert Father*, trad. şi cu o Introducere de Sister Benedicta Ward (S.L.G.) (Sisters of the Love of God, 1975). (S.L.G. Press, Fairacres, Oxford, 1975), pp. IX—X, şi Philip Rousseau, *Ascetics, autority and the Church in the age of Jerome and Cassian* (Oxford, University Press, 1979), pp. 56 sq.

42. Nu trecem cu vederea faptul că maica Benedicta Ward, anglicană, din Mînăstirea «Surorilor Iubirii lui Dumnezeu», din Oxford, a înzestrat volumul «*Vieţilor Părinţilor Pustiei*» cu o hartă a centrelor monahice ale Egiptului, publicată sub titlul : «*The Lives of the Desert Fathers*», — The Historia monachorum in Aegypto, translated by Norman Russel, *Introduction* by Benedicta Ward, S.L.G. (Mowbray, London & Oxford Cisterciam publications, U.S.A., 1980). Le notăm aici pentru cititorii operei Sf. Ioan Casian — (de la Sud dinspre centrul cursului Nilului pînă la vărsarea lui în Marea Mediterană), indicînd şi numele lor de azi, acolo unde ne sînt date pe harta amintită, precum şi partea dreaptă sau stîngă a Nilului : Lycopolis (Asyût) pe stînga ; Bawit, pe stînga ; Hermopolis cea Mare (Eshmunen) pe stînga ; Antinoe (Sheky Abada), în faţă pe dreapta ; Achoris (Tehna), pe dreapta ; Oryrhynchus (Behnesa), pe stînga ; Heracleopolis (Ahnasia el-Medina) pe dreapta ; Pispir (Der el Mêmûn) pe dreapta ; Arsinoe (Kom Faris) pe stînga ; Memfis (Saqqara) pe stînga ; Babylon (Cairo) pe dreapta ; Scetis, (pe care noi le numim Schiturile, Wadi Natrum), la circa 60 mile spre apus de Nil ; Cellia (Chiliile), la aceeaşi distanţă de Nil, spre apus ; Nitria, la aceeaşi distanţă de Nil spre apus ; lacul Mareotis (Maryot) şi Alexandria, la stînga ; Diolcos, pe malul Mării Mediterane în Delta Nilului. După această hartă, distanţa în linie dreaptă între Lycopolis şi Diolcos ar fi, foarte relativ, se înţelege, cam 300 de mile.

Către anul 305, sub apriga prigoană a lui Diocleţian, mii de creştini au năpădit pustia şi înălţimile Pispirului, atraşi de renumele virtuţilor şi minunile săvîrşite de marele pustnic. Duhul Sfînt l-a îndrumat să-i primească, şi să-i organizeze ca monahi în mînăstiri — pentru întîia oară în creştinism. Trăind în sărăcie şi curăţie absolută, locuiau în chilii separate şi tot timpul cîntau psalmi, se rugau, făceau lecturi biblice şi munceau greu pentru a face faţă nevoilor lor şi ale celor din afară. Posturile erau aspre. Dragostea îi unea pe toţi aceşti «călugări» (bătrîni frumoşi), pe care Sf. Antonie îi aduna din timp în timp pentru îndrumări duhovniceşti : «Erau pe munte ca nişte corturi pline de coruri dumnezeieşti de oameni cîntînd psalmi, citind, postind, plini de bucuria nădejdii bunurilor viitoare şi a iubirii şi înţelegerii reciproce... Iar cînd revedeau mînăstirile strigau : *«Cît sînt de frumoase lăcaşurile tale, Iacove, corturile tale, Israele ! Se desfăşoară ca nişte văi, ca nişte grădini pe lîngă rîuri, ca nişte cedri pe lîngă ape, ca nişte corturi pe care le-a înfipt Domnul !»* (Numeri 24, 5—6)[43].

Activitatea sa extraordinară pentru binele Bisericii din toate punctele de vedere l-a făcut din ce în ce mai iubit şi mai venerat. A însoţit pe prizonierii creştini, care erau duşi la judecată la Alexandria, pentru a-i încuraja, în nădejdea că şi el va fi osîndit la moarte cu ei, în timpul prigoanei lui Maximin. Apoi a părăsit ermitajul pentru a întîmpina pe fostul său ucenic, Sfîntul Atanasie, care revenea din primul său exil la Alexandria în 338. A organizat ajutorarea populaţiei sărace şi pe bolnavii aduşi spre tămăduire ; duios, a mîncat împotriva rînduielii, cu copiii, legume fierte, pe care le refuzaseră înaintea lui asceţii, etc.

Numărul mare al pustnicilor din regiunea Pispir nu era favorabil progresului contemplativilor ; de aceea el i-a părăsit, retrăgîndu-se la Tebaida, în Egiptul de Sus .A murit în vîrstă de 105 ani, acolo, unde se găseşte şi astăzi, la mînăstirea Sf. Antonie, în pustie. Aproape de ea se mai află aceea închinată Sf. Pavel. A lăsat douăzeci de predici şi treizeci de Epistole.

Sozomen a scris : «Dacă Sf. Pavel (din Teba) e cel dintîi care, fugind de lume, a petrecut toată viaţa lui în pustie, Sfîntul Antonie a fost cel dintîi care, prin exemplu său, a arătat această cale altora şi a provocat ardoarea tuturor celor care s-au hotărît să îmbrăţişeze o viaţă atît de sfîntă. Oricare ar fi provincia care a dat începutul vieţii sihastre, fie Egiptul, fie oricare, alta, toată lumea e de acord că marele Antonie este cel care a rînduit-o în desăvîrşirea şi curăţia sa, printr-o purtare şi prin

43. *Viaţa Sfîntului Antonie, Părintele monahilor*, cap. 44, citat după Păr. Benoit Lavand, cit. supra, p. 56.

niște exerciții cu adevărat vrednice de o stare atît de sublimă și atît de cinstitoare pentru Biserică . . .» [44].

Paralel, în depărtare, se dezvolta în pustia Egiptului *monahismul chinovitic* sub îndrumarea *Sfîntului Pahomie cel Mare*. Născut în 292, păgîn militar convertit în 314, el se retrage în pustie, în Egiptul de Sus, la Tebaida, și anume în localitatea Tabenessi și trăiește șapte ani acolo ca ascet, cu prietenul său, Sfîntul Palamon. Tradiția sfîntă a pustnicilor spune că el avea viziuni și alte daruri supranaturale, care i-au dat un mare prestigiu printre anahoreți. Se amintea, de pildă, că a primit de la un înger o nouă rînduială comunitară pentru asceți. Ca urmare, în anul 323, el înființează o casă comunitară, cea dintîi în istoria monahismului răsăritean, la care s-au ridicat multe proteste din partea sihaștrilor. Aici, convieţuitorii aveau același fel de viață, sub conducerea aceluiași părinte. Posturile, rugăciunile, citirea Bibliei și slujbele religioase — ca și munca manuală, erau săvîrșite împreună după regula primită. Cei ce năzuiau la contemplare, continuau exercițiile și perfecțiune în contemplare, în chiliile lor.

Rînduiala aceasta a trăirii în comun, a fost aplicată pentru fecioarele creștine de Sfînta Maria, sora Sfîntului Pahomie, într-o casă comunitară din pustie, în vecinătate. Ele au avut un succes uluitor printre asceți și ascete. Sfîntul Pahomie a devenit în curînd stareţul suprem «catholicos-ul» a unsprezece mînăstiri de călugări, conduse fiecare de un stareț propriu, cu un stareț-ajutor și care se adunau odată-de două ori pe an pentru a face o mărturisire a activității lor în acest răstimp.

Condițiile de intrare în cele două categorii de mînăstiri — de călugări și călugărițe —, au fost socotite foarte aspre. Aceasta n-a micșorat afluența postulanților locurilor în ele. Pînă la sfîrșit, Sfîntul Pahomie, înmulțind mînăstirile, a fost silit să se mute în alt centru, la Pavav. La acuzații de inovații, Sfîntul Pahomie a răspuns Sfîntului Sinod local respectuos și satisfăcător. După moartea lui, — prematură, în 346 —, Sfîntul Teodor, urmașul lui la conducerea monahismului chinovitic, s-a văzut nevoit să mărească numărul mînăstirilor, pentru a putea primi din ce în ce mai mulți nevoitori în ale duhovniciei. Un alt conducător a fost rînduit de Sfîntul Pahomie la o mînăstire ocupată de călugări greci, tot în Egiptul de Sus ; acolo s-a scris «Viața Sfîntului Pahomie și a lui Teodoru», în care se amintesc rînduielile vieții religioase și ale muncii călugărilor în mînăstiri. Fericitul Ieronim confirmă existența a 194 canoane ale regulei Sf. Pahomie — cu accentul pe rînduiala sărăciei,

44. I d e m, *Ibidem*, p. IC.

necăsătoriei și ascultării ; după el, numărul călugărilor în Egiptul de Sus ar fi fost de 50.000 mii.

Mînăstirile pahomiene din Egipt, care, chiar cu canoanele lor aspre, aduceau o îndulcire a monahismului pustnicesc, au produs un interes neobișnuit, fiind vizitate de conducători bisericești și laici din toată Europa. Apusenii au găsit aici rînduiala pentru fenomenele religioase, care se manifestau și la ei. Sfîntul Casian îi va lămuri pe deplin în acest sens [45].

(Oprindu-ne la aceste două figuri, n-am uitat zecile și sutele de sfinți, pe care le pomenesc sinaxarele și rugăciunile slujbelor ortodoxe, în fiecare zi. Ar fi trebuit să continuăm cu cei doi Macarie, Dorotei, Ammoniu, Amun, Nil, Ioan de Lycopolis și întreaga școală alexandrină, etc., sau cu maicile Maria, Melania etc. ; dar programul care ni s-a fixat în consensul Sf. Casian, ne oprește aici).

b) Într-o Epistolă a sa, Fericitul Ieronim scrie că oamenii evlavioși (ai lumii creștine) aveau fața îndreptată către Egipt. Așa se explică și faptul că *Sfîntul Vasile* din Asia Mică nu s-a putut lipsi de cercetarea Egiptului după ce a vizitat Palestina : «*Viața Sf. Antonie*» a fost un îndemn, adăugat la cele ce istoriseau hagiii din pustiile nesfîrșite ale Egiptului și ale Palestinei, Siriei și Mesopotamiei. Îndrumat de un călugăr sever, Eustațiu, episcop al Sevastei, și înzestrat cu o profundă formație intelectuală elenică de la marile școli cu tradiție filosofică din Cezareea și Atena, el a adus în creștinism un spirit echilibrat și profund gîndit, a urmărit idealul desăvîrșirii creștine pe calea marilor realizări duhovnicești ale trecutului, și Origen, a cărui filocalie a alcătuit-o împreună cu Sf. Grigore Teologul, era cu Evagrie, printre făcliile care luminau calea îngerească de viață monahală. Marele teolog, care era Sfîntul Vasile, nu putea să nu reverse în concepția sa despre unitatea creștinității primare, descrisă de primele capitole ale Faptelor Sfinților Apostoli, pe aceea a unității Bisericii, trupul tainic al Domnului, după modelul aceleia a Prea Sfintei Treimi, în anticiparea Împărăției cerurilor. A fost punctul central al concepției sale călugărești.

Monahismul era pentru Sf. Vasile poarta Împărăției cerurilor, trebuind să fie profet al căilor drepte ale tuturor timpurilor și să-și însușească nevoile tuturor oamenilor din punct de vedere duhovnicesc. Avea înaintea lui două uriașe modele : Viața Sfîntului Antonie, socotită «Evanghelia monahismului», care deschisese lumii creștine noi orizon-

45. Pentru partea aceasta, a se vedea P. Pourrat, *La spiritualité chrétienne : I. des origines de l'Église au Moyen Age*, 9-e mille (Paris, Lecoffre-Gabalda, 1926), cap. IV și V ; Pr. Benoit Lavand, *Antoine le Grand, Père des Moines*, Fribourg, 1943) ; Emilianos Timiadis, *Le monachisme orthodoxe, hier-demain*, (Paris, 1981), pp. 112—138.

turi, — acelea ale pustniciei — şi organizarea nouă a asceţilor, creaţia Sf. Pahomie, socotită de contemporani îngerească. Sfîntul Vasile va adapta cele 55 de reguli mari şi 313 reguli mici la năzuinţele desăvîrşirii viitorilor monahi răsăriteni. Pătrunderea sa pastorală duhovnicească, a fost atît de inspirată, încît ele aveau să formeze în viitor temelia monahală a tuturor Bisericilor Ortodoxe. Prin novela 123 împăratul Justinian avea să-i dea aprobarea împărătească, iar Sinoadele şi Actele patriarhale aveau să-i aducă la timp îmbunătăţirile necesare prin modificări şi adausuri. Specialiştii arată că monahismul avea nevoie de reguli mai aspre, aşa cum le-a dat Sf. Pahomie cel Mare, pe cînd monahismul celeilalte lumi răsăritene avea nevoie de rînduieli mai îndulcite, mai nuanţate.

Rînduielile Sfîntului Vasile accentuează comuniunea vieţii călugăreşti, printr-un adăpost comun, o masă comună şi rugăciunea comună — varietatea ordinelor călugăreşti apusene rămînînd străină rînduielilor ortodoxe vasiliene. Regulile cele mari năzuiesc spre acea apatie, biruirea patimilor trupeşti. Sfîntul Vasile întemeiază învăţătura sa pe dragostea de Dumnezeu şi de aproapele, care trebuie să se înalţe deasupra oricăror interese proprii. Iar în regula 18 (1—3) va descrie unitatea desăvîrşită din mînăstire, în care totul este în comun : Dumnezeu Însuşi, luptele, eforturile, biruinţele, unul aflîndu-se în celălalt şi formînd un corp împreună. Întemeiată pe Sfînta Scriptură şi pe modelele selectate ale unor mari înaintaşi, spiritualitatea monahală a Sfîntului Vasile cel Mare a biruit vremurile şi frontierele, devenind una dintre marile binecuvîntări sobornicești ale Bisericii Ortodoxe [46].

c) *Palestina, Siria şi Antiohia* au avut de la început forme mai deosebite de manifestări monastice decît alte regiuni ale Europei. Pustnicul Sf. Hariton e cel care a introdus *lavrele* în pustia Iudeii în veacul al IV-lea : erau forme de viaţă monahală intermediară între călugări şi sihaştri, în care chiliile erau unite între ele, prin apropierea lor de altarul la care veneau împreună sîmbăta şi duminica pentru a lua parte la slujba şi la masa comună.

Cel care a introdus monahismul în Palestina este, însă, Sfîntul Ilarie, unul dintre numeroşii ucenici ai Sf. Antonie. Opera lui va fi continuată în sec. al V-lea de Sf Eutimie cel Mare, al cărui ucenic, Sf. Sava, va recomanda ucenicilor metoda progresului ascetic de la chilia mînăsti-

46. Amintim din nou aici importantul vol. nr. 3 din «Biblioteca teologică» intitulat «Sfîntul Vasile cel Mare, închinare la 1600 de ani de la săvîrşirea sa», tipărit cu binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Dr. Iustin Moisescu, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române (Bucureşti, 1980), în care s-a cuprins complexitatea profundelor preocupări teologice ale marelui ierarh, printre care şi organizarea monahismului.

rească la lavră și de aici la pustnicie. Sf. Epifanie al Salaminei († 403) s-a îngrijit mai ales de mînăstiri.

Pe Muntele Sinai s-a manifestat în chip deosebit Sf. Nil, pustnic și scriitor fecund. În afară de faptul că Palestina se va bucura de un viitor monastic excepțional, mai amintim că aici se vor retrage pentru a-și desăvîrși viața în chinovii nenumărați asceți și ascete apusene, atrași de Ierusalim. În jurul zidului, nenumărați pelerini vizitau pe Sf. Etheria [47]; pe Muntele Măslinilor s-a nevoit Rufin al Aquileei; cele două sfinte Melania căutau desăvîrșirea sub îndrumarea altor ermiți, pe cînd Paula și Eustochia, conduceau o mînăstire de maici la Betleem, sub îndrumarea Fer. Ieronim [48].

În *Siria*, cele mai reprezentative figuri ale monahismului sînt Sf. Ioan Hrisostom, Sf. Efrem Sirul și Sf. Simeon Stilitul.

Sf. Ioan Hrisostom este socotit pionierul cel mai reprezentativ al Siriei — regiunea Antiohiei —, fiindcă a trăit șapte ani în pustia Siriei, în condițiile cele mai aspre, printre acei munteni vegetarieni, — ceea ce i-a zdruncinat sănătatea; a vizitat centre monastice și a predicat ascetismul toată viața. A scris un tratat *«Împotriva detractorilor vieții monahale»*, în care pune problemele mari ale monahismului pentru vremea sa, la un nivel foarte înalt, care-l face actual pentru toate vremurile. A fost marele îndrumător ascetic al Sf. Ioan Casian, care l-a venerat, iar cînd a fost forțat să plece din Egipt, s-a refugiat, oarecum, la el la Constantinopol.

Sf. Efrem Sirul a avut, de asemenea, o mare influență asupra monahismului din vremea sa. A unit teologia cu poezia și spiritualitatea, dîndu-i o nouă forță într-o epocă de mari frămîntări dogmatice. «Dragostea, a zis el, apropie de Dumnezeu mai mult decît postul, dar mai puțin decît adevărul». A recomandat, de asemenea, o legătură strînsă între ascet și lumea din afară. A discutat pe larg problema sfințeniei, a castității și a căsătoriei, arătînd că nu trebuie să se forțeze darurile naturale și că, dacă virginitatea e preferabilă căsătoriei, și legătura dintre bărbat și femeie poate duce la o îmbogățire reciprocă, servind procreația, în același timp însă o dragoste duhovnicească poate duce la îmbogățirea talanților ce ne sînt încredințați.

---

47. Vezi și Episcop Visarion, *Vechile rînduieli ale vieții monahale* (Mînăstirea Dobruza-Soroca, 1929); Vladimir de Repta, *Vasile, Arhiepiscopul Cezareei Capadociei, Așezămînturi călugărești* (Cernăuți, 1898); Arhim. Efrem Enăchescu, *Privire generală asupra monahismului după diferiți autori* (2 vol., Rîmnic, 1933 și 1934); Prof. Iorgu D. Ivan, *Opera canonică a Sf. Vasile cel Mare și importanța ei pentru unitatea Bisericii*, în volumul amintit (pp. 355—378); Arhim. prof. dr. Ioan N. Floca, *Sf. Vasile cel Mare, reorganizator al vieții monahale*, (pp. 330—354).

48. Mitrop. Emilianos Timiadis, *op. cit.*, pp. 152—3; P. Pourrat, *op. cit.*, pp. 134—135.

Cel mai reprezentativ din punctul de vedere al asprimii ascetice rămîne Sf. Simeon Stilitul (390—45 ?), care, făcînd parte din ceata acelor ciobani vegetarieni (boskoi), a început sihăstria într-un schit părăsit, unde nu se mînca în posturi. Apoi s-a urcat pe o stîncă, unde se ruga neîncetat în picioare, cu picioarele legate de ea. Mulțimile de pelerini din Europa apuseană și musulmani credincioși care-l vizitau neîncetat l-au silit să se izoleze, urcîndu-se pe un stîlp de peste douăzeci de metri înălțime, unde se ruga neîncetat cu voce tare, făcînd mii de mătănii zilnic. Sfîntul Teodor al Cirului le-a numărat și a adăugat la istorisirea celor treizeci și șapte de ani de stilism, mulțimea convertiților sirieni, perși, armeni și arabi, și minunile săvîrșite.

Istoria ascetismului sirian a înregistrat mai cu putere și unele inconveniente ale libertății pustniciei ca, de pildă, neparticiparea la slujbele religioase cu împărtășania, și lipsa de legătură cu ierahia bisericească. Aceste probleme le vom aminti în viitor [49].

3. Sfîntul Ioan Casian zugrăvit de activitatea sa

a. **Țara de origine.** Aspra smerenie călugărească a Sfîntului Casian l-a oprit de a ne da vreo știre despre sine în cele mai bine de o mie de pagini scrise de el. În luptă pentru dreapta credință cu Fericitul Augustin, care a scris o carte întreagă despre sine — admirabilele *Confesiuni* —, Sfîntul Casian n-a scris nici un rînd, nici un cuvînt despre el și n-a făcut nici o aluzie la opera sa.

Dacă în Biserica răsăriteană s-a scris puțin despre Sfîntul Casian și despre opera lui, lumina spiritualității sale ce străbate veacurile și mileniile, cu o forță unică, pusă la temelia vieții duhovnicești a Bisericii apusene, încă din epoca ecumenicității creștine de marii ei maeștri ca Sfîntul Benedict, apoi de Ignațiu de Loyola și Toma de Aquino, care n-au încetat de a-l proslăvi și recomanda spre citire și adîncă meditare.

Frumoasa descriere a splendorii locurilor de baștină (cu părinți avuți și în duhovnicie și în mijloace de trai) și care, totuși, n-a avut puterea de a-l mai aduce înapoi, ca și aceea a minunatelor texte literare latine care se intercalau nedorite printre cuvintele înțelepte ale «bătrînilor frumoși», — călugării —, și citațiile biblice, nu ne spun, de asemenea, ceva deosebit despre el.

---

49. v. Mitropolitul Emilianos Timiadis, *op. cit.*, pp. 157—8; 171—6; P. Pourrat, *op. cit.*, pp. 136—9.

Pentru expunerea acestui capitol de la nota 36 pînă aici, amintim că în clasicul *«Précis de Patrologie, Histoire et doctrine...»*, T. I, al Prof. F. Cayré (Paris, Tournai, Rome, 1927), cap. IX, *Le Monachisme oriental*, pp. 487—500, se găsesc prețioase indicații bibliografice, pe lîngă cele indicate de noi în această scurtă expunere și de care ne-am servit deseori.

Nu cunoaștem în mod precis anul nașterii, nici acela al morții sale și, mai ales, țara de origine. Universalitatea limbii latine rămîne o piedică la precizarea locului de naștere a unui om, care a trăit în Apus ; limba greacă ne-ar fi ajutat mai mult din acest punct de vedere.

Avem numai două indicații pentru ținutul în care s-a născut Sfîntul Casian : Expresia sa «Provincia noastră», rostită o dată în Conv. XXIV, 1 și, mai ales, afirmația precisă a lui Ghendaie din Marsilia (în «De viris illustribus», 62), că s-a născut în Sciția Minoră. Ele au împărțit în două tabere pe savanți, una însă dobîndind întîietate, prin majoritatea ei absolută, datorită argumentelor copleșitoare în favoarea ei, atunci cînd au fost cercetate în complexul informațiilor irezistibile, care s-au adăugat, oarecum în mod miraculos, de-abia în veacul nostru.

Savantului Vasile Pârvan (al cărui centenar de la naștere s-a sărbătorit anul acesta), îi datorăm începutul unei demonstrații a adevărului stabilit de Ghenadie al Marsiliei, cu privire la locul de origine al Sfîntului Ioan Casian. Această demonstrație va fi disecată și amplificată de învățatul francez H. I. Marrou într-un mod atît de amănunțit, profund și satisfăcător, încît, prin însușirea ei ca punct de plecare al capodoperei de pînă azi a studiilor casiene universale, «John Cassian», de rectorul Universității din Cambridge, Owen Chadwick, la numai cîțiva ani după aceasta, rămîne un adevăr definitiv stabilit pentru imensa majoritate a specialiștilor.

Profesorul Vasile Pârvan, lucrînd independent de afirmația lui Ghenadie al Marsiliei, a pus pe alte baze problema originii Sfîntului Ioan Casian. Ghenadie al Marsiliei, care a trăit tot în Marsilia, la cîteva zeci de ani după Sfîntul Casian și a scris la treizeci și cinci de ani după moartea acestuia, și deci a avut date precise de la prietenii, rudele și ucenicii, călugării și călugărițele, care au continuat cu evlavie cultul amintirii celui ce a înființat cele două mînăstiri ale lor în acest oraș, nu putea greși cînd a precizat că marele îndrumător duhovnicesc al Apusului creștin era «de naționalitate scită» adică din Dobrogea [50].

Învățatul român pomenit acum a făcut în anul 1913, o comunicare importantă într-una dintre ședințele Academiei Române despre noile descoperiri din Dobrogea și anume asupra a două inscripții grecești din pădurea de la Șeremet, — astăzi Casian —, gravate pe două stînci : II — III cu mărimea de 1,90 și 1,28 m pe stîncă, pe două linii fiecare :

50. Iată textul de bază al lui Ghenadie al Marsiliei despre viața și opera Sf. Ioan Casian : «Casian, de neam scit, hirotonit diacon la Constantinopol de Ioan cel Mare (Sf. Ioan Hrisostomul) și preot în Marsilia, a înființat două mînăstiri, una de bărbați și alta de femei, care există pînă astăzi» («De viris illustribus», 62, ed. F. C. Richardson, în *«Texte und Untersuchungen»*, XIV, 1—2, 1896) ; cf. și Patriarhul Fotie, în *«Bibliotheca»*, 197, *Migne,* P.G. CIII, 661 BCD și 664 A.

Prima inscripție dăltuită are sensul: «*Hotarele Casienilor și peșterile*»; iar a doua «*Hotarele peșterilor Casienilor*», adică «*Hotarele și peșterile Casienilor*» [51].

Istoricul Vasile Pârvan a descris locul în care se găsesc, a făcut constatări asupra cuvîntului folosit de greci, care este de origine latină (σπηλοῦκα = spelunca) și, la sfîrșit, a arătat și importanța religioasă a acestor inscripții. El s-a întrebat dacă acești χασιανοί n-ar trebui înțeleși ca niște adepți religioși ai acelui Zeus Kasios, zeu al munților; dar alăturarea peșterilor înlătură această interpretare. Sfîrșitul interpretării marelui învățat va rămîne un punct de plecare al confirmării științifice a lui Ghenadie de Marsilia. N-am putea să precizăm dacă Zeus Kasios, zeul adorat pe înălțimile singuratice are vreo legătură cu originea acelui *vicus Cassianum* și cu peșterile și amfiteatrul din Șeremet. E totuși mai probabil că «acest *vicus* își trage numele de la un Cassius sau de la un Cassianus oarecare».

Și dacă se face legătura cu originea enigmatică a Sfîntului Casian, răspunsul dat de Ghenadie al Marsiliei se impune de la sine. Este experiența făcută de prof. H. I. Marrou, care, luînd cunoștință de concluziile lui Pârvan, care ofereau perspectiva pentru rezolvarea problemei originii genialului îndrumător al spiritualității apusene, n-a ezistat să viziteze Dobrogea în 1947 pentru examinarea și aprofundarea acestor prețioase descoperiri, rămase fără ecou pînă la Pârvan, în știința și teologia răsăriteană ca și în cea apuseană.

Concluziile *Prof. H. I. Marrou* merită, fără îndoială, să fie cunoscute pe larg, pentru a înțelege de ce nu mai poate fi tăgăduită originea scită a Sfîntului Casian: «Patria lui Casian, scrie el [52], trebuie căutată în partea de apus a teritoriului, care depinde de cetatea Istriei, aproape de linia, care o desparte de aceea al Ulmetum-ului undeva în Valea Casimcei, aproape de satul actual al Șeremetului, adică, cam la 40 km spre nord-nord-vest de orașul modern al Constanței». Descrierea făcută locului natal de Sf. Casian, în a XXIV-a Conferință, scrie mai departe autorul, este o evocare a acestui peisaj încîntător, a singurătății atît de potrivită pentru viața monahală. «Un document epigrafic ne invită să fixăm patria lui Casian, tocmai în inima acestei țări curioase. Acest nume «Cassianus», derivat de obicei din familia strălucitei case a Casiilor, este foarte răspîndit în nomenclatura latină, (aici autorul

51. Vasile Pârvan, *Descoperiri nouă în Scytia Minor. Stîncile cu inscripții grecești din pădurea Șeremetului* (în rezumat francez), publicate în «Analele Academiei Române», seria II-a, t. XXXV, 1912—1913. Memoriile Secției istorice (București, 1913), p. 83, 84.

52. Henri Irénée Marrou, *La patrie de Jean Cassien*, în «*Miscellanea G. de Jerphanion*», Roma, 1947, pp. 588—596.

citează «Thesaurus Lunguae Latinae, Suppl. I, c. 238—9), și îndeosebi este adeseori întîlnit în inscripțiile provinciilor balcanice». După ce reproduce explicația lui Vasile Pârvan, dată celor două inscripții și a interpretării lor religioase, Marrou arată că inscripțiile grecești descrise de Pârvan arată încă o dată că latinitatea se infiltrase cu putere, în special în mahalalele vechilor așezări grecești (aici prin «spelunca» latină grecizată).

Dar ce sînt acești «Cassiani» din Istria? Explicația autorului arată că acest nume se dădea locuitorilor unui sat *(vicus)*, «desemnat ca atîtea alte *vici* ale aceleiași cetăți a Istriei prin cognomenul unuia dintre primii coloniști. Ar fi vorba despre un *vicus Cassi* sau de un *vicus Cassianus* (sat al unui Casiu sau sat al unui Casian). Și autorul încheie astfel demonstrația sa: «Apare astfel că numele lui Casian era astfel legat de un district rural al cetății Istriei. Legat de pămînt și nu de o familie, se lămurește cum s-a menținut timp de un veac și mai mult. În același timp se explică și numele pe care-l poartă Sfîntul Ioan Casian. Nu s-a ținut seama de ajuns de cît de ciudată este însoțirea unui nume creștin de un cognomen de tip clasic. Totul se lămurește cînd Casian e înțeles nu ca un nume de familie, ci oarecum, ca unul etnic, însemnînd acea *origo* a călugărului scit: *Johannes Cassianus* ar trebui să se traducă în franțuzește, cam așa: Ioan cel Casian. Izvorît dintr-o veche familie de proprietari funciari, el purta într-un mod cu totul firesc supra-numele geografic care-l lega de locul său natal». Nu credem că este nevoie să mai insistăm asupra unor adevăruri evidente, nici să micșorăm importanța descoperirilor savantului Pârvan și a profesorului Marrou prin adausuri de vreun fel.

La mai puțin de trei ani avea să apară *John Cassian* a profesorului Owen *Chadwick* care a dat greutatea necesară acestei explicații, transformînd-o într-un fapt istoric, prin precizările de o erudiție copleșitoare aduse expunerii în general[53]. Amintesc cîteva amănunte prețioase, care vor putea fi apoi dezvoltate și de alți cercetători, printre care și teologi români, care s-au ocupat după aceea, de problema originii dobrogene a Sfîntului Casian, de urmările ei și de deducțiile posibile mai mult sau mai puțin reale ce se pot trage din ele. Astfel, la afirmația greșită a unora că expresia *natione scytha* a lui Ghenadie s-ar referi la pustiul schiturilor din Egipt, unde Sfîntul Casian a trăit mai

53. Prof. Philip Rousseau, de la Universitatea din Auckland, mare specialist în istoria spiritualității primelor veacuri creștine, scrie în această privință în cartea sa intitulată *«Asceți, autoritate și Biserica în epoca lui Ieronim și Casian»*, din col. «Oxford Historical Monographs» (Oxford University Press, 1978), la p. 169: «Eu urmez cu O. Chadwick, judecata lui H. I. Marrou», *«La patrie de Jean Cassien»*, O.C.P., XIII (1947), p. 588—596.

mulţi ani şi nu la o provincie presupusă sălbatică cum ar fi fost Scythia Minor, Chadwick aminteşte că Dobrogea de astăzi a produs în acea vreme şi alte personalităţi, Dionisie Exiguul, fiind unul dintre aceştia. Aceasta presupune, dacă nu instituţii de învăţămînt, cel puţin educatori particulari, atît de limbă greacă cît şi de cea latină, obişnuiţi în antichitate într-o provincie bilingvă, ca Scythia Minor. Aceasta explică citaţiile făcute de Sfîntul Casian din Virgil, Cicero, Persius, precum şi amintirile din Horaţiu, Sallust, Ovidiu şi lecturile literare din copilărie, regretate apoi de adultul călugăr, cînd credea că ele îi umbreau citaţiile biblice, sau sfintele înălţări duhovniceşti ale rugăciunii neîntrerupte ca încîntări (ca în Conv. XIV, 12 şi De Incarnatione VI, 10, 5 şi III, 15, 4). Chadwick arată, de asemenea că inscripţiile dovedeau că numele de Casian era obişnuit în Dobrogea — aşa cum afirmase înainte Marrou. Bilingv, Sfîntul Casian va reda frumuseţi uimitoare ale retoricei latine din sec. al V-lea, cu superlativele, epitetele şi reduplicările, cu curgerea lină a unei fraze bogate de sens etc.

Se vede clar că formaţia culturală şi duhovnicească din casa părintească îi deschisese orizonturi spirituale şi posibilitatea de a împărtăşi altora ceea ce primise într-o formă religioasă. Abatele iezuit Jean-Claude Guy afirmă că unul dintre principalele scopuri ale lui Casian era chiar acela de a adapta la o cultură latină monahismul, care se exprimase la început în cultura greacă [54].

Neavînd nici o informaţie de la Casian, nici de la cel mai apropiat autor în timp şi spaţiu, care s-a ocupat de el, (Ghenadie din Marsilia), vom primi fără discuţie data conjuncturală de 360 a naşterii lui, despre care, de altfel, vom mai vorbi.

De asemenea, nu insistăm asupra altor ipoteze, pe care le-au susţinut istoricii, fiindcă sînt deja menţionate în ultimele studii despre Sfîntul Casian, în străinătate şi la noi şi nu mai prezintă un interes deosebit [55].

Vom reproduce, însă, două texte care, întîmplător, ne redau ceva ce se leagă de copilărie. Primul este descrierea splendidă a frumuseţii peisajului natal şi a mediului familiar profund creştin şi cu bune posibilităţi materiale, care ar fi asigurat pacea şi liniştea sufletească a sa şi a prietenului său Gherman. Chinuit de dorul frumosului său sat natal şi al familiei lui, el scrie : «Frămîntarea gîndurilor noastre ne silea zilnic, cu o chinuitoare suferinţă sufletească, să ne întoarcem în provincia noastră

54. Jean-Claude Guy, *Jean Cassien, vie et doctrine spirituelle* ; col. «Theologie morale et spirituelle, recherches et syntheses» (ed. P. Lethielleux, Paris, 1961), p. 14.

55. v. Pr. prof. I. Coman, *Scriitori bisericeşti din epoca străromână*, Editura Institutului Biblic şi de Misiune, Bucureşti, 1979, p. 222—23.

și să ne revedem părinții. Pricina cea mai mare a dorului nostru era aceea că ne aducem aminte de cîtă evlavie era plină inima părinților noștri. Știam că nu ne-ar împiedica niciodată de la înfăptuirea planurilor noastre și ne gîndeam mereu că progresul nostru duhovnicesc îl datoram mai mult lor. Ne scuteau de orice griji, îndeplinind cu bucurie chiar tot ce ar fi trebuit să facem noi. Pe deasupra ne hrăneau cu nădejdea unor bucurii deșarte, crezînd că vom avea cel mai mare succes în convertirea multora, care urmau să fie îndreptați pe calea mîntuirii potrivit exemplului și îndrumărilor noastre. Afară de aceasta ne apărea în fața ochilor tabloul cu așezarea locuințelor, în care se găsea averea moștenită de la strămoși și frumusețea regiunilor cu întinderi, singurătăți și păduri, care puteau nu numai să-l încînte pe monah, ci chiar să-i dăruiască cele mai bune mijloace de trai» [56].

Astăzi, satul Casian aproape a dispărut. Din cele peste 80 de case boierești, de pe vremea lui Pârvan, n-au mai rămas decît vreo cinci și acestea virtual părăsite din lipsa mijloacelor materiale de existență. Șirul de munți modici sînt și golași, stîncile evidențiindu-se spre apus de singurătatea mănoasei cîmpii a pîrîului Casimcea, resturile unei păduri închizînd în ele stîncile descrise de Pârvan și numite de poporenii din Cheia — satul alăturat — «piatra scrisă». La vreo sută de metri de ele spre nord, pe culme, se vede de departe, de pe mănoasele cîmpii, «peștera lui Casian», care a rămas pînă astăzi, hotarul satului cu acest nume, dublat de acela de «Șeremet», probabil din epoca turcească.

Părăsind «podișul lui Casian» pe care-l umbrește numele de «Șeremet» și «Valea Casimcei», am rămas mîhnit de faptul că nimic nu amintește legătura marelui «înger în trup» cu acest pămînt: nici inscripția, măcar de pe șosea, o cruce la peșteră, nici schit, nici mînăstire... Numai poporul drept-credincios stăruiește a menține amintirea lui cu numele de «satul Casian», «peștera Casian» și «piatra scrisă»...

Al doilea text nu este așa de sigur, referitor la țara de origine, deoarece Sf. Casian l-a scris la bătrînețe, la începutul prefeței «Așezămintelor mînăstirești», cînd prin «pueritia» se putea înțelege și starea adultă — cînd nu mai era în Dobrogea —, dar și copilăria, cînd era acolo: «... Din copilărie m-am aflat printre călugări și, după ce m-am rupt de atîția ani de obștea și pilda vieții lor, cu greu aș putea să-mi mai amintesc acum cîte am încercat să săvîrșesc, sub imboldul îndemnurilor zilnice, sau al pildelor lor, cîte lucruri am învățat sau văzut cu ochii mei» [57].

56. Sfîntul Casian, *Convorbiri duhovnicești*, XXIV, 1—2.
57. Sfîntul Casian, *Așezămintele mînăstirești, Prefața*, 4.

Unele texte din antichitatea creştină par a ne ajuta să dăm o interpretare favorabilă ideii că sfinţii Casian şi Gherman, ca şi sora Sf. Casian, ar fi plecat ca monahi şi monahie, deja formaţi duhovniceşte, din Dobrogea. Într-adevăr, Sf. Epifanie afirmă existenţa mînăstirilor în Scythia-Minor [58]. De asemenea, s-ar putea ca biserica martirionului celor patru martiri, descoperiţi de curînd în regiunea Niculiţelului, să fi fost socotită biserică de mînăstire, fapt care ar explica numele de «Mînăstirea» dat altădată locului respectiv. Concluziile referitoare la începuturile monahismului Sf. Casian şi alor săi rămîn însă nesigure. Căci dorul aprins care i-a chinuit în străinătăţi şi pe care-l exprimă Sf. Casian în citatul amintit în prefaţa «Aşezămintelor», este totuşi dorul de părinţi, a căror evlavie puternică şi devotament faţă de ei le evocă şi le mărturiseşte cu foc. Dacă ar fi fost crescuţi în mînăstire în Dobrogea n-ar fi fost posibilă o tăcere absolută despre ea în această adevărată explozie a dorului, care le ardea inima la amintirea trecutului.

Iubirea de Dumnezeu, care duce la părăsirea tatălui şi a mamei, ca şi a întregului anturaj familial iubit, (deşi nu-i uiţi pe ai tăi şi ai face totul pentru a-i ajuta), la care se adaugă chemarea irezistibilă a Ţării Sfinte şi a ermiţilor, ale căror experienţe sfinte şi cuvinte sînt descoperiri necesare pentru îmbunătăţirea ta, pe care le-am descris mai sus şi le vom regăsi de multe ori în cele ce urmează, — au fost irezistibile. Urmînd, probabil, şi sfatul prietenului său Gherman, care pare să fi fost ceva mai în vîrstă decît Sf. Casian şi cu care a spus că «au fost fraţi, nu prin naştere, ci prin duh» *(Convorbiri,* 16, 1), cei trei tineri au ascultat chemarea conştiinţei lor duhovniceşti la exod, pentru a se supune patimii Domnului şi a se martiriza în contemplare, absorbiţi de climatul eshatologic, pe care-l ţinea prezent retragerea Domnului pe Munte (Ioan 6, 15).

Pelerinajul Sf. Casian cu sora sa, (care va rămîne în mod definitiv la mînăstirea de maiçi din Betleem) şi cu Gherman, începe astfel cu plecarea în Palestina, ca să se înroleze şi «să se formeze în armata duhovnicească» *(Convorbiri,* XVI, 1).

b. **Răstimpul petrecut în Betleem.** În lipsa oricărei date şi informaţii despre timpul petrecut de Sfîntul Casian în Ţara Sfîntă, istoricii vieţii lui au avut ca punct de plecare data nesigură a naşterii lui şi pe cea aproximativă a venirii în Betleem a Fer. Ieronim, pentru înfiinţarea unei mînăstiri şi a unei case de odihnă duhovnicească, care se situează între 385 (după J.-Claude Guy) şi 386 (după O. Chadwick). Astfel, Dom Pichery fixează data sosirii pe la 382—383, înaintea venirii lui Rufin şi a lui Ie-

58. Sfîntul Epifanie, *Contra ereziilor,* III, 1, 70, 14; Migne, P.G., 42, 372.

ronim în Ţara Sfîntă, motivînd aceasta cu faptul că Sf. Casian, admiratorul lui Rufin, nu pomeneşte de el, deci plecase înainte.

Fixînd data naşterii Sf. Casian la 365, la sosirea în Betleem, el n-avea — după Pichery — decît 17-18 ani. La fel socotesc Dom Cappuyns şi J.-Claude Guy; acesta crede că Sf. Casian s-a născut pe la 360 şi fixează data venirii în Palestina la 378 [59]. Aceste date premature ale vîrstei Sf. Casian, care duc la concluzia că sfinţii Casian şi Gherman au intrat în monahism la Betleem, pe la 17-18 ani, sînt sprijinite şi de alte informaţii. Astfel, stareţul Nestor, unul dintre pustnicii întîlniţi în pustia Panefisis, văzîndu-l aşa de tînăr, îi recomandă tăcerea în prezenţa celor vîrstnici, fiindcă n-a trecut de epoca adolescenţei [60].

În general, durata şederii în Betleem a Sfinţilor Casian şi Gherman este socotită de specialişti la doi ani şi contează la experienţă principală a vieţii monahale (în comunitate) a lor [61].

Au fost primiţi într-o chilie, nu departe de peştera unde s-a născut Mîntuitorul.

S-a pus problema dacă în răstimpul petrecut în Palestina a vizitat şi alte comunităţi mînăstireşti din Palestina, Siria şi Mesopotamia, pe care le-a descris împreună cu instituţiile lor monahale în «Aşezăminte» III, 1; IV, 19 şi în «Convorbiri» XXI, 11. La această întrebare Dom Pichery răspunde pozitiv, fără să argumenteze, iar J.-C. Guy negativ, arătînd că Sf. Casian a descris şi comunităţile din Egiptul de Sus, pe care nu le-a vizitat şi că nu se poate susţine aceasta, pentru că a fost prea puţin răstimpul şederii în Palestina [62]. Se mai poate adăuga şi faptul că Ierusalimul a fost şi rămîne principalul punct de atracţie pentru vizitatorii creştini din toate părţile lumii, de unde Sf. Casian a putut avea toate informaţiile.

O vizită pe care au avut-o în Ţara Sfîntă şi pe care Sfîntul Casian o descrie atît de sobru, în două texte, a produs în sufletele celor doi tineri o tulburare şi un entuzisam de nedescris pentru continuarea pelerinajului văzut.

Celebrul călugăr în vremea sa din Egiptul de Jos, Avva Pinufie, preot într-o mînăstire din Panephysis, a hotărît să fugă într-o mînăstire din Tabennisi, ca ajutor de grădinar, în Tebaida — Egiptul de Sus —, ca să scape de laudele şi slava omenească. Dar fiind în curînd desco-

59. Dom E. Pichéry, *Introduction au text latin, trad. et notes a Jean Cassien, Conférences (I—VIII)*, vol. I, col. *Sources chrétiennes*, nr. 42, (ed. Du Cerf, Paris, 1955), p. 9; J. C. Guy, *op. cit.*, p. 16.

60. Vezi Dom E. Pichéry,, *op. cit., introducere*, p. 10; cf. *Aşezămintele... Prefaţa*; cf. *Convorbiri* duhovniceşti XIV, 9, 4 (actas adhuc adolescentior) şi XX, 2, 1 (post non longum tempus).

61. O. Chadwick, *op. cit.*, p. 12.

62. Dom G. Pichery, *op. cit.*, p. 9; J.-C. Guy, *op. cit.*, p. 16.

perit şi identificat şi acolo, a hotărît din nou să fugă şi să se ascundă, de astă dată în Palestina. S-ar putea crede că a fost una din marile minuni din viaţa Sf. Casian venirea acestui vestit anahoret al veacului său, în chiar mînăstirea de la Betleem, unde sălăşluia el cu Sf. Gherman.

Iată descrierea acestei întîmplări şi a urmărilor incalculabile pe care le-a avut pentru viitorul lor şi al spiritualităţii creştine în general [63]: «A rămas puţin acolo, (la Tebaida). Aprins din nou de aceeaşi dorinţă arzătoare de umilinţă, găsind prilej, a fugit în adînc de noapte, dar acum nu se mai îndrepta spre vreo provincie vecină, ci spre ţinuturi necunoscute şi îndepărtate. Deci, urcîndu-se într-o corabie s-a îngrijit să meargă spre ţinuturile Palestinei, crezînd că se va ascunde mai sigur, dacă se va duce în locuri, în care nici nu s-a auzit de numele lui. Ajuns acolo, s-a pornit îndată spre mînăstirea noastră, care nu e departe de peştera în care a binevoit Domnul nostru a se naşte din Fecioara. Aici, adăpostindu-se foarte puţin timp, după cuvîntul Domnului «ca o cetate aşezată pe munte», n-a putut rămîne neştiut prea multă vreme. Nu tîrziu, nişte fraţi veniţi din Egipt la rugăciune, la Locurile Sfinte, recunoscîndu-l, l-au chemat înapoi, la mînăstirea sa, cu foarte stăruitoare rugăminţi. Pe acest bătrîn l-am căutat apoi cu mare rîvnă în Egipt, pentru încrederea de care ne-am bucurat din partea lui, în mînăstirea noastră».

Specialiştii accentuează adevărul că monahismul din Palestina nu lăsa nimic de dorit faţă de cel din Egipt: Exerciţiile pocăinţei, de pildă, erau cu mult mai aspre în Ţara Sfîntă. Dar viaţa sihaştrilor din pustiile Egiptului a rămas unică în istoria ermitismului creştin. Întemeietorul monahismului palestinian, Sf. Ilarie, învăţase pustnicia de la Sfîntul Antonie... (Aşa cum am amintit mai sus, cartea lui, tradusă de Sf. Atanasie în latineşte, a rămas pentru Apus catehismul monahal, de la elogiul «Confesiunilor» Fer. Augustin, adus în cartea VIII-a). Fantasticele manifestări ale mortificării contemplative din toate părţile Egiptului şi în special din Tebaida, în Egiptul de Sus, nu puteau rămîne fără urmare în viaţa tinerilor monahi. «Exemplul unei vieţi de retragere şi smerenie, discernămîntul pe care-l dovedea acest bătrîn în sfaturile pe care le dădea însoţitorilor săi, aceasta este fără îndoială cauza principală care a hotărît pe Casian să se ducă acolo ca să experimenteze acest fel de viaţă, al cărei reprezentant îl vedea în Avva Pinufie», scrie J.-C. Guy şi completează această idee cu citatul următor: «Pe cînd ne găseam în mînăstirea din Egipt, după ce am căpătat primele date ale credinţei, înaintînd în cunoştinţe, am început să ne dorim un mai mare har al desăvîrşirii şi astfel ne-am hotărît să plecăm imediat în Egipt şi

63. *Aşezămintele mînăstireşti*, IV, 31—32.

așa am intrat în cel mai îndepărtat pustiu al Tebaidei, ca să vizităm pe cei mai mulți din cuvioșii, al căror renume li-l răspîndise zvonul în toată lumea, din dorința de a ajunge, dacă nu să fim la fel cu ei, măcar să-i cunoaștem» [64].

Pentru a vizita Egiptul cu atracțiile și prestigiul rînduielilor lui monahale, au putut obține învoirea de la mai-marii lor, de care nu voiau să se despartă definitiv, cu angajamentul de a se întoarce curînd. Această făgăduială au făcut-o «fiind de față toți frații în peșterea sfințită de nașterea împărătească și prea luminoasă a Domnului nostru Iisus Hristos, din sînul Fecioarei, luîndu-L martor» [65]. (Acest angajament, neputînd fi ținut cu strictețe va fi discutat în viitor, precum vom vedea).

c. **Sfinții Casian și Gherman în Egipt.** Pentru a nu ne repeta cînd vom expune condițiile în care au fost discutate în pustie și apoi scrise, fiecare parte dintre profundele și nemuritoarele opere ale Sfîntului Casian, vom aminti, în treacăt, că ele au fost enumerate pe rînd în Introducerea lui Dom Pichéry în două pagini [66], cu oarecare insistență asupra locului unde au fost ținute și, mai pe larg, într-un rezumat de peste patru pagini de O. Chadwick, cu accentul pus pe cuprins [67].

Cei doi pelerini au debarcat la Thenesus, la gura de răsărit a Nilului, căutînd mînăstirea din Panephysis, a lui Pinufius, unde episcopul Archebius, un ermit, i-a introdus în grupul de pustnici, care trăiau în mlaștinile de sare ale deltei, printre care au strălucit Sfinții Cheremon (care a ținut și prezidat Convorbirile a XI-a — a XIII-a), Nestor (pentru a XIV-a și a XV-a) și Iosif (pentru a XVI-a și a XVII-a), din seria a II-a, ale Sfîntului Casian, Pelerinii au fost foarte impresionați de rînduiala acestor Convorbiri duhovnicești, pe care pustnicii le socoteau de trebuință pentru lămurirea marilor lor probleme religioase, datorită trăirii lor în Duhul Sfînt, care le garanta autoritatea duhovnicească. Au debarcat apoi la Diolcos, la Nord-Estul deltei Nilului, unde au vizitat pe Avva Piamun, care i-a inițiat în tainele vieții singuratice la un alt nivel, în Convorbirea a XVIII-a. Avva Avraam le-a vorbit într-o insulă aproape nelocuibilă și învățătura lui a format ultima convorbire din cadrul celor douăzeci și patru.

Pelerinii s-au întors apoi în pustiul Panephysis, unde le-a vorbit Avva Ioan (în Convorbirea a XIX-a) și Avva Pinufius (în Convorbirea a XX-a), despre pocăință.

64. *Convorbiri...*, XI, 1 apud J.-C. Guy, *op. cit.*, p. 19.
65. *Convorbiri...*, XVII, 2 și 5, apud Dom E. Pichery, *op. cit.*, p. 13.
66. V. *op. cit.*, p. 13—16.
67. O. Chadwick, *op. cit.*, p. 14—18.

După o lungă ședere în Wady Natrum, s-au îndreptat către pustiul Schitului, cu intenția de a rămîne acolo tot restul vieții. Preot și îndrumător al acestui centru principal din nordul Egiptului — plin de așezări ermitice — era Avva Pafnutie, pe care Sf. Casian îl descrie astfel, într-un mod înflăcărat: «La acel nivel al sfinților, care erau ca niște stele foarte luminoase în noaptea acestei lumi, am văzut pe cuviosul Pafnutie deosebit ca putere între ei prin marea strălucire a științei sale. El era preotul comunității noastre din pustia Schitului, în care a trăit pînă la sfîrșitul vieții sale. Deși locuia de tînăr într-o chilie la o depărtare de cinci mile de biserică, nu s-a mutat niciodată în alta mai aproape și nici în anii bătrîneții nu l-a supărat lungimea drumului, cînd venea sîmbăta și duminica la biserică. Iar după slujbă nu se întoarcea cu mîinile goale, ci aducea pe umeri un vas cu apă de folosit pentru toată săptămîna, neprimind nici cînd avea nouăzeci de ani să-i facă acest serviciu unul dintre cei mai tineri.

Din fragedă vîrstă s-a sîrguit cu atîta pasiune în școlile călugărești, încît după puțină vreme de învățătură în ele și-a îmbogățit deopotrivă deprinderea ascultării și cunoștința tuturor virtuților. Biciuindu-și toate pornirile prin exercițiul smereniei și al ascultării, și-a nimicit pe această cale toate slăbiciunile și și-a întărit toate virtuțile cerute de canoanele mînăstirilor și de învățăturile vechilor Părinți. Aprins de dorința de a se înălța cît mai sus, s-a grăbit să pătrundă în toate tainele pustiei, pentru ca să se unească mai ușor cu Domnul, de care dorea să se simtă nedespărțit între cetele de frați, fără să-l mai atragă înapoi vreodată schimbările sorții omenești. Întrecînd prin atîta zel chiar virtuțile anahoreților, prin dragoste și stăruință era mai presus de toți în trăirea contemplării dumnezeiești. Pătrunderea în locurile mai întinse și neumblate ale deșertului, stînd atît de mult ascuns, uneori departe de ceilalți anahoreți, încît cu greu și rareori era găsit, credeai că se bucură și se desfătează de zilnica trăire laolaltă cu îngerii. Datorită acestor virtuți ale lui, ceilalți l-au poreclit cu numele de Bubalus (Bivol al deșertului)» [68].

Rezumăm mai departe expunerea vieții sfinților Casian și Gherman (după cartea Monseigneur-ului Guy, deoarece Dom Pichéry a avut tendința de a cuprinde printre regiunile vizitate pe aproape toate cele descrise de Sfîntul Casian în epoca egipteană; dar aceste cunoștințe le-a putut avea, repetăm, prin contactele cu vizitatorii din respectivele țări sau regiuni). Cei doi tineri pelerini au putut vizita toată regiunea Egiptului de Jos și mijlociu, cu vestitele centre mînăstirești d'n Nitria, Chiliile, Porfirion, Calame, etc. Dar centrul unde pare că au locuit,

68. *Convorbiri...*, III, 1; apud J.-C. Guy, *op. cit.*, p. 20.

sub conducerea aceslui vestit Avvă Pafnutie (al cărui nume va fi folosit de Anatole France pentru personajul principal al celebrului roman «Thaïs», a cărui dramă se petrece în pustia egipteană) rămîne Schitul (mai la sud de Nitria şi Chiliile, acestea toate aflîndu-se în partea de apus a imensei delte a Nilului). Acolo se pare că locuiau şi călugării cărora Sfîntul Casian le atribuie celelalte Convorbiri, şi pe care, împotriva smereniei lor absolute, i-a făcut celebri : Avva Moise (Convorbirile I-a — a II-a), Avva Pafnutie (Convorbirea a III-a), Avva Daniel (Convorbirea a IV-a)), Avva Serapion (Convorbirea a V-a), Avva Teodor (Convorbirea a VI-a), Avva Serinos (Convorbirea a VII-a şi a VIII-a), Avva Isac (Convorbirea a IX-a şi a X-a), Avva Theona (Convorbirile a XXI-a, a XXII-a, XXIII-a), Avva Avraam (Convorbirea a XXIV-a) [69]. Vom preciza cu amănunte locul şi participanţii la fiecare Convorbire duhovnicească, cînd le vom descrie cuprinsul cu profunzimea şi interesul lor duhovnicesc.

Amintim în treacăt numai impresia extraordinară pe care au făcut-o asupra Sfîntului Casian aceşti sfinţi inspiraţi. Iată, de pildă, ce spune despre Avva Moise din pustia Schitului: «Pustia schitică a fost a unuia dintre cei mai aleşi Părinţi din monahism şi loc a unei totale desăvîrşiri ; dar între atîtea flori minunate ale sfinţeniei, Avva Moise se deosebeşte şi mai mult prin parfumul mai suav al ascezei şi contemplării sale» (Convorbiri I, 1).

Marele istoric al spiritualităţii, H. Brémond, a calificat întîlnirile din care au rezultat aceste «Convorbiri duhovniceşti», drept o adevărată «universitate a pustiei» [70], iar «Convorbirile» au fost numite «conferinţe» de specialiştii care le-au studiat ; vom cerceta într-un viitor apropiat nuanţele acestor aprecieri.

Faptul uluitor este că cei doi pelerini s-au întors la Betleem, după şapte ani de la plecarea în Egipt, pentru a primi binecuvîntarea de a rămîne în pustie pînă la sfîrşitul vieţii de la Părinţii de lîngă Peştera Naşterii Domnului [71]. În curînd, însă, au fost siliţi să părăsească Egiptul, din pricina unor tulburări confuze pentru ei şi ca urmare a unor acte de necrezut de tragice pentru ermiţii din Egipt. Din toate acestea a rodit, însă, cel mai mare bine pentru monahismul apusean şi cel universal, în general, prin împrejurările providenţiale, care au împins pe Sfîntul Casian spre Apus, unde a primit binecuvîntarea Bisericii pentru difuzarea comorii nepreţuite a acestor Convorbiri duhovniceşti.

69. cf. J.-C. Guy, *op. cit.*, p. 21.
70. V. H. Brémond, *Les Pères du désert*, vol. I (Paris, 1927), p. XXIII.
71. *Convorbiri...*, XVII, 30.

d. **Controversele din Egipt şi plecarea la Constantinopol şi Roma.** Punctul de plecare al acestei furtuni năpraznice, diavoleşti, care a bîntuit cîţiva ani pustia Egiptului, se pare că a fost o oarecare rezervă a unor ermiţi faţă de ierahia bisericească, la care a reacţionat necreştineşte în special patriarhul Alexandriei, Teofil, susţinut de familia imperială. Istoria îi atribuie, de asemenea, principala acţiune perversă, care a dus la depunerea şi moartea marelui ierarh contemporan sieşi al creştinătăţii, Sfîntul Ioan Hrisostomul [72]. Contemplarea lui Dumnezeu, actul suprem al trăirii la nivelul cel mai înalt al desăvîrşirii pustnicilor, care depăşeau nevoinţele ascetice, punea problema dacă acest act datorat puterii dumnezeieşti îngăduia omului contemplarea a ceva vizibil «după chipul şi asemănarea omului» (făcut după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu), sau făcea ca omul să se bucure de acţiunea spirituală, în cadrul energiilor necreate ale lui Dumnezeu. Antropomorfismul era practica înaltei spiritualităţi ermitice a marilor centre egiptene din nord (cu excepţia Avvei Pafnutie, precum se ştia).

Cel care se preocupase de această problemă îndeosebi era Origen; marele lui discipol, Evagrie din Pont, silit să rămînă izolat în pustia Nitriei şi apoi în cea a Chiliilor, sistematizase învăţătura origenistă despre spiritualitatea absolută a lui Dumnezeu în scrieri greu accesibile nouă astăzi [73], plecînd de la nevoinţele ascetice: «Prin rugăciune, mortificare, — scrie J.-C. Guy —, prin ansamblul vieţii în pustie, călugărul trebuie să năzuiască să învingă toate patimile, să le stăpînească în aşa fel încît să poată ajunge la starea de nepătimire (în greceşte *apatheia)*, în care, liberat de tot ceea ce-l ademeneşte şi-l «distrează», curăţia inimii sale îl introduce la contemplarea spirituală a lui Dumnezeu cel nevăzut. Mai mult încă decît pocăinţa şi mortificările trupeşti excesive, meditaţia neîntreruptă a Sfintelor Scripturi este ceea ce îngăduie călugărului acest progres, aplicarea literară descoperind astfel puţin cîte puţin sensul misterios şi ascuns al Cuvîntului lui Dumnezeu» [74].

Unii specialişti cred că patriarhul Teofil ar fi susţinut, la începutul controversei, pe care el a dezlănţuit-o cu rele intenţii, părerile lui Evagrie, care a murit în anul 399. Căci în contextul acestor idei, el a osîndit cu asprime pe antropomorfişti în «Epistola pascală» din acel an,

72. Smerenia împiedică, de asemenea, pe marii pustnici să revină în lume primind onorurile ierarhiei. De pildă, Avva Amoniu, fratele celor trei fraţi înaţi, — om învăţat şi discipol hotărît al lui Origen —, şi-a tăiat urechea şi limba, atunci cînd Teofil l-a propus episcop, ca să-l atragă de partea lui cu fraţii săi. v. O. Chadwick, *op. cit.*, p. 27.

73. Vezi texte vechi siriace cu traducere franceză de M. A. Guillaumont, în *Les six Centuries des «Kaphalia Gnostica»*, în «Patrol. Orientale», t. XXVIII, 1958.

74. J.-C. Guy, *op. cit.*, p. 22.

(în care, potrivit tradiției, indica data Paștelui și a începutului Postului mare, amintind, de asemena, credincioșilor unele îndatoriri morale și învățături doctrinare). Imensa majoritate a ermiților și călugărilor țineau această învățătură în cadrul contemplației practice în care ei vedeau pe Dumnezeu ca în sfintele icoane și ca pe Mîntuitorul întrupat. Sfîntul Casian descrie indignarea lor, la apariția acestei epistole pe care au respins-o toți, afară de Avva Pafnutie și cei trei preoți ai marilor comunități din Schit, și au oprit citirea ei în cadrul slujbei. Avva Serapion, unul dintre cei mai respectați și admirați din vremea sa în Egipt, pentru virtuțile și asprimea vieții sale, era prevenit în Epistolă, pentru greșeala lui din acest punct de vedere, avînd urmări grave prin influența pe care i-o acorda autoritatea sfințeniei sale.

Sfîntul Casian descrie apoi efectul pe care l-a produs venirea la Schit a învățatului diacon Fotin, din Capadocia, rugat de Avva Pafnutie, pentru explicarea sensului credinței adevărate al acestei învățături. El a arătat că era greșită credința că maiestatea dumnezeiască invizibilă, augustă și neînțeleasă ar putea fi mărginită de ceva, care ar avea forma și asemănarea unui om. Ea este simplă, necompusă, netrupească și fără chip, de aceea ochiul omului n-o poate vedea și mintea lui n-o poate cuprinde.

Serapion a fost așa de pătruns de smerenia, pe care i-o cerea această învățătură, încît s-a aruncat la pămînt plîngînd și văitîndu-se că i s-a luat Dumnezeul în al Cărui chip credea și I se închina și nu mai știa cui să i se închine [75].

Sfîntul Casian nu istorisește ce s-a mai întîmplat. Cum putea s-o facă, cînd ar fi fost lipsă de smerenie dacă se lăuda pe sine, care nu era antropomorfist, ci spiritualist ca Origen și Evagrie. Smerenia l-a împiedicat, de asemenea, să spună ceea ce istorisește Palladiu, descriind năvala monahilor la Alexandria, unde ar fi silit pe patriarhul Teofil să se întoarcă împotriva lui Origen, pe care-l acuzau dușmanii că tăgăduiește învierea trupurilor și îi aduceau și alte învinuiri. Se știe că Fer. Ieronim a fost categoric împotriva lui Origen, după ce-i tradusese cîteva opere în latinește și a susținut pînă la capăt bătălia anti-origenistă a vicleanului patriarh, care voia acum să-l distrugă pe Sfîntul Ioan Hrisostom; și a reușit, precum se știe, căci sub aripa ocrotitoare a marelui ierarh au aflat azil monahii «evagrieni», care au fost siliți să

75. Sfîntul Casian, *Convorbiri*, X, 1—2.

părăsească pustia Egiptului, urmăriţi de atacurile epistolare ale lui Teofil şi Ieronim. Printre aceştia erau şi Fraţii Lungi, cei pe care-i ura patriarhul Teofil şi cei doi pelerini. Cei mai mulţi, însă, fugiseră în Palestina, la episcopul Ioan al Ierusalimului.

Sfinţii Casian şi Gherman erau încă în pustie în 399 cînd a apărut această Epistolă pascală, dar au părăsit-o la începerea atacurilor lui Teofil împotriva evagrienilor şi origeniştilor, dintre care şi ei făceau parte, ca şi Avva Pafnutie. Cei mai simpli, care au abandonat această învăţătură au fost iertaţi de Teofil, care nu-i urmărea pe ei. Sfinţii Casian şi Gherman au fost primiţi prieteneşte de Sfîntul Ioan Hrisostomul, care i-a hirotonit, pe primul diacon şi pe al doilea preot. Au rămas la Constantinopol pînă în anul 404. Impresia făcută asupra lor de marele ierarh a fost unică. Sfîntul Casian se declară legat pe toată viaţa de poporul lui Dumnezeu de la Constantinopol ; de asemenea că este ucenicul şi opera lui Ioan [76].

Geniul oratoric şi sfinţenia au produs o impresie extraordinară asupra celor doi tineri. Sfîntul Casian va declara martir pe Sf. Ioan Hrisostom, de la care a învăţat tot ce ştie [77].

Specialiştii cred că şi cognomenul de *Ioan* a fost însuşit de Sf. Ioan Casian ca omagiu admirativ pentru marele orator al creştinităţii, Sf. Ioan Hrisostomul. Palladiu aminteşte că Gherman a făcut parte din delegaţia Bisericii de la Constantinopol la sinodul din 403 de la Stejar [78]. După aşa-zisa judecare a Sf. Ioan Hrisostom, decretul lui Arcadie din 404 i-a obligat pe Sfinţii Casian şi Gherman să se repatrieze. Au primit însă, de asemenea, şi sarcina de a prezenta apelul Bisericii din Constantinopol la Roma, Papei Inochentie I, prin care apăra pe Sf. Ioan Hrisostom de calomniile lui Teofil şi a altor invidioşi.

Sfîntul Casian ducea în inimă două chipuri luminoase : alături de acela strălucitor al Sf. Ioan Hrisostom, — el însuşi origenist fără îndoială —, şi pe al magistrului său filosof, Evagrie, a cărui operă o va difuza în Apus, actualizîndu-l după nevoile de acolo şi introducîndu-l astfel în învăţătura apuseană [79].

---

76. În *Despre întruparea Domnului contra lui Nestorie*, VII, 31, ed. M. Petschenig în CSEL, vol. 17, 1888.

77. *Despre întruparea Domnului contra lui Nestorie*, VII, 31, ibidem.

78. Pallade, *Dial.* 2 şi 8.

79. v. J.-C. Guy, *op. cit.*, p. 24—26 şi Dom. E. Pichéry, *op. cit.*, p. 17—18 şi mai ales O. Chadwick, *op. cit.*, p. 27—30.

Odată cu plecarea din Egipt începe pentru Sf. Casian epoca vieţii active în Biserică, fiind preocupat mai ales de relaţiile Bisericilor între ele şi anume ale celei răsăritene cu Roma (după douăzeci de ani de viaţă contemplativă).

Întunecate de tăcerea absolută pe care Sf. Casian a păstrat-o în continuare — despre el şi despre Sf. Gherman —, cunoştinţele noastre sînt, evident, şi mai misterioase asupra desfăşurării vieţii sale în această epocă, care va dura zece ani.

La Roma, în cadrul delegaţiei pentru apărarea Sf. Ioan Hrisostomul, a fost remarcat de papa Inochentie I care vorbeşte despre el în două epistole [80]; de asemenea, a legat o prietenie pînă la moarte cu viitorul papă, Leon cel Mare, care-i va da o sarcină importantă mai tîrziu. După unii, Sf. Casian ar fi fost hirotonit preot la Antiohia de patriarhul Alexandriei, partizan al Sf. Ioan Hrisostomul, care l-ar fi delegat să obţină comuniunea cu Sf. Scaun [81]. După alţii, ar fi fost hirotonit preot la Roma. Sînt ipoteze, fără documente. Dar din această situaţie se poate trage o primă concluzie: Sf. Casian s-a bucurat de aprecierea şi uneori de stima şi prietenia unor personalităţi foarte înalte ale Bisericii din vremea sa, ca Sf. Ioan Hrisostomul şi viitorul papă Leon cel Mare.

Prestigiul şi legăturile sale cu marii conducători ai Bisericii contemporane şi cu episcopii locali, unde va poposi definitiv, îl vor ajuta să îndeplinească un plan măreţ, într-un cadru adecvat. Într-adevăr, retragerea sa în Provence (rămasă neocupată de vizigoţii care jefuiseră Roma, Italia, Franţa şi s-au oprit în Spania, ţinîndu-le ocupate din 414 pînă la 435), a fost mijlocul care i-a uşurat munca de scriitor şi cea de misionar. Sosit în 415 la Marsilia, el întemeiază acolo, după mărturia lui Ghenadie, «două mînăstiri adică una de călugări şi alta de călugăriţe, care există şi astăzi», identificate cu cea de la Saint Victor şi de la Saint Sauveur [82]. Acolo mai existau două mînăstiri. Episcopul Castor al Apt-ului înfiinţase de curînd pe cea de la Ménerfes; iar la Lerini a găsit una imensă, condusă de episcopul Honorat. În împrejurimi se nevoiau cîţiva ermiţi.

---

80. Papa Inochentie I, *Epistolele a XIX-a şi a XX-a.*

81. cf. E. Griffe, *Cassien a-t-il été prêtre d'Antioche?*, în «*Bull. de Litter. Eccles. de Toulouse*» (1954, p. 140—145). cf. J.-C. Guy, *op. cit.*, p. 27.

82. vezi: L. Laurin, *Notice sur l'ancienne Abbaye St. Victor de Marseille*, (ed. VII-a, Marseille, 1957), apud J.-C. Guy, *op. cit.*, p. 28.

În primul rînd pentru aceşti călugări, călugăriţe şi ermiţi şi pentru cele două mari centre mînăstireşti întemeiate de el va începe măreaţa lui operă de scriitor. O făcea la cerere şi cu înalte aprobări ale autorităţilor superioare bisericeşti locale care cunoşteau nevoinţele sale pustniceşti şi activitatea sa din pustiile Egiptului [83]. Viaţa sa sfîntă şi prestigiul şi înaltele sale relaţii în Biserică îi vor uşura publicarea şi publicitatea operelor sale local, iar valoarea lor unică le va generaliza în toată Biserica după moartea sa.

Ele sînt două lucrări mari, cu cuprins duhovnicesc, interesînd în special monahismul şi una dogmatică privitoare la întruparea Domnului.

Cea dintîi, intitulată «*Aşezămintele mînăstireşti*» a fost publicată în anul 417—418 şi se ocupă cu «*felul de a trăi în comunităţi şi modurile de apărare împotriva celor opt păcate principale*». Această lucrare are două părţi. În primele patru cărţi (sau capitole) expune exteriorul vieţii monahale: îmbrăcăminte, rugăciune şi psalmodierea la slujbe şi formarea ucenicilor (novicilor). În celelalte opt cărţi (capitole) sînt expuse cele opt păcate capitale şi anume: lăcomia, desfrînarea, iubirea de arginţi, mînia, tristeţea, acedia sau neliniştea, slava deşartă, mîndria.

În anul 420, Sfîntul Casian publică prima serie de zece «*Întreţineri*» sau «*Convorbiri duhovniceşti*», în cadrul pelerinajului duhovnicesc al sihaştrilor pustiei Egiptului, prezidate de cîte un bătrîn. Necunoscîndu-se documente păstrate, metoda folosită etc., este evident că Sf. Casian, condus de o smerenie uluitoare, a atribuit pustnicilor citaţi o mare parte din munca sa proprie, de amplificare din experienţa şi din lecturile personale, precum şi de sistematizare, pentru a li se uşura primirea învăţăturii în formă de dialog.

În anul 426, Sf. Casian publică *a doua serie* de şapte «*Convorbiri duhovniceşti*», cu care «suplineşte lipsurile sau părţile întunecate, care ar putea micşora valoarea învăţăturii despre desăvîrşire, expusă în lucrările precedente». Unele chiar reiau, la alt nivel, sau din alt punct de vedere, ceea ce învăţau primele zece «Convorbiri» din seria precedentă. (În cea de a XIII-a expune raportul dintre har şi libertate, combătînd indirect predestinaţianismul Fer. Augustin, fără a-l numi şi relieffînd sfintele nevoinţe ale pelerinilor pustiei).

Între 426 şi 429 a apărut *a treia serie* a *Convorbirilor* (de la a XVIII-a pînă la a XXIV-a). Ea se adresează pustnicilor, pe cînd primele

83. J.-C. Guy, *op. cit.*, p. 28.

două se adresau monahilor trăind în mînăstiri şi care «vor primi astfel în chiliile lor pe autorii acestor Convorbiri cu cărţile lor, cu care se vor întreţine în toate zilele, le vor pune întrebări şi vor asculta răspunsurile lor» — scrie autorul în Prologul lor. Căci este vorba de nişte îndrumători plini de discernămînt pentru a feri de paşi greşiţi în acest pelerinaj, mereu vechi şi mereu nou, care ne duce la unirea cu Dumnezeu, renunţînd la noi înşine [84].

Ultima lucrare, «*Despre întruparea Domnului, împotriva lui Nestorie*», apărută în 430, la cererea arhidiaconului Leon, viitorul Papă Leon cel Mare, are meritul de a fi unul dintre instrumentele pregătitoare ale viitorului Sinod al III-lea ecumenic din Efes, ţinut un an mai tîrziu. El accentuează aici învăţătura că Maica Domnului este «Theotokos», Hristos este Dumnezeu adevărat şi om adevărat; de aceea el poate îndumnezei pe monah, ca pe oricare credincios. Altfel, simpla imitare a Domnului Hristos presupune că El s-a întrupat nu ca să răscumpere neamul omenesc, ci pentru a ne da exemple şi în felul acesta oamenii, prin virtuţile lor, ar primi aceeaşi răsplată ca şi Mîntuitorul prin ale Sale [85]. Însemnătatea celor două categorii de opere se va deosebi din ce în ce mai mult odată cu trecerea timpului, pentru Biserica creştină.

e. **Biruinţa marilor nevoinţe.** Născut în epoca triumfului credinţei creştine după încetarea prigoanelor şi primirea ei ca religie de stat, adică într-o epocă în care împărăţia cerească trebuia să urmeze eonului lumesc şi pămîntesc, Sf. Casian a pledat prin viaţa şi prin întreaga sa activitate pentru valoarea supremă a vieţii pustniceşti, ca mijloc de înfrîngere a vieţii păcătoase prin depărtarea de lume şi unirea cu Ziditorul a toate prin asceză şi contemplare. Aşa a reliefat valorile ermiţilor — ca rugăciune continuă şi contemplare, autoritate de la Dumnezeu prin unirea cu El — şi cele chinovitice, punînd în centru liniştea şi ascultarea, care nu le exclud pe cele dinainte, ci năzuiesc spre ele. Este fundamentul, simplificat oarecum, plecînd de la practica virtuţilor ascetice şi a actualităţii evanghelice, din Egipt. El se va întinde după moartea Sfîntului Casian prin scrierile sale şi prin conducătorii Bisericii Apusene — fapt de care va fi conştientă şi cea Răsăriteană, prin traduceri în circulaţie şi prin capete luminate ca Fotie —, extinzîndu-se pînă în Irlanda şi circulînd în toată Europa Apuseană. Sf. Benedict,

84. J.-C. Guy, *op. cit.*, p. 31.
85. Sfîntul Casian, *De Incarnatione*, I, 3; apud Idem, ibidem, p. 33.

marele inspirator şi organizator al vieţii monahale în Apus, îl va actualiza, universaliza şi permanentiza, ca pe un adevărat urmaş al Sfinţilor Apostoli.

Specialiştii — ca O. Chadwick —, amintesc că veacul său înregistrează două personalităţi care l-au dominat : Fer. Augustin şi Sf. Casian. Stăpînit de duhul invincibil al smereniei evanghelice, deci fără voia şi intenţia lui, Sf. Casian va fi implicat într-o polemică dogmatică, la care nu va replica absolut nimic, deşi ea va continua ani de-a rîndul. Se vor amesteca alte personalităţi, ucenicii săi şi ai Fer. Augustin — pro şi contra — uneori chiar de ai săi, contra sa, dar el nu. A fost vorba, precum vom vedea la analiza celei de a XIII-a Convorbire duhovnicească, despre raportul dintre harul dumnezeiesc şi libertatea omenească, dacă anume, omul trebuie să participe la mîntuirea sa — ceea ce constituia de fapt problema centrală pentru ermiţi în general, care sacrificau totul pentru mîntuirea lor — fără ca prin aceasta să-şi atribuie merite. Sf. Prosper a luat atitudine împotriva afirmaţiei Sf. Casian că Dumnezeu vine cu ajutorul Său total acolo unde vede o scînteie de bunăvoinţă din partea omului.

Biserica Răsăriteană, cu Sf. Ioan Hrisostomul în frunte, — de asemenea cu Părintele ermiţilor lumii, Sf. Antonie cel Mare —, a acceptat această formulă. Dar unii teologi fruntaşi din veacul nostru, atît ai Bisericii Romano-Catolice, ca un Dom Pichéry şi Guy, cît anglicani ca Prof. O. Chadwick şi alţii —, fără să ţină seama de faptul că predestinaţianismul Fer. Augustin n-a fost acceptat oficial decît de Biserica Reformată —, au susţinut acest predestinaţianism mai departe de-a lungul istoriei Sfîntului Casian. Această polemică l-a umbrit oarecum ; dar ea n-a putut să facă să apună autoritatea sa duhovnicească, care a rămas neştirbită. Iar în vremea noastră problema importanţei operei Sf. Casian pentru spiritualitatea creştină i-a dat un nou avînt, discuţiile asupra originii sale arătînd o actualitate absolută a spiritualităţii Sf. Casian pentru teologi.

Nu vom putea da aici decît un rezumat al istoriei triumfului operei acestui dobrogean din Scythia-Minor ; pentru expuneri mai largi, trimitem la finele operelor lui O. Chadwick, J.-C. Guy, Dom C. Pichéry şi Philip Rousseau şi la cele ale teologilor români, în frunte cu Pr. prof. I. Coman, citaţi la bibliografie.

În primul rînd vom constata că sub formă de sentinţe monastice, traduse în greceşte, parte din operele Sf. Casian s-au răspîndit prin acele *Apophtegmata Patrum* în toată lumea creştină.

Patriarhul Fotie, prin scrierile sale, aminteşte că înainte de veacul al X-lea existau traduceri greceşti prescurtate, care, deci, îndestulau şi lipsurile lumii creştine de limbă greacă. S-au găsit de pildă rezumate ale Convorbirilor duhovniceşti a II-a şi a VII-a [86]. Prof. C. I. Diovouniotis a descoperit şi el traduceri greceşti ale Convorbirilor duhovniceşti I, II, VII şi VIII şi, în 1913, le-a publicat [87]. De asemenea, parţial, a fost inclus în Filocaliile ortodoxe, greacă, rusă şi română (cu excepţia celei ruseşti a Episcopului Thofan care a publicat cea mai mare parte din operele sale) [88].

Unii dintre papi au fost cei mai entuziasmaţi de capodoperele duhovniceşti ale Sf. Ioan Casian. Amintim mai întîi pe contemporanul său, Sf. Leon cel Mare, care l-a înconjurat tot timpul cu o apreciere şi o simpatie constantă, el fiind cel care a insistat ca Sf. Casian să dea lumii creştine, înaintea Sinodului de la Efes, lucrarea dogmatică împotriva ereziarhului Nestorie. În anul 597, Sf. Grigore cel Mare a scris o scrisoare către stareţa unei mînăstiri din Marsilia, zidită în onoarea «Sf. Casian», întărind cu aceasta cultul marsilian în cinstea marelui patron duhovnicesc al Marsiliei. Specialiştii au constatat că papa Grigore cel Mare s-a folosit în mod curent de operele Sfîntului Casian, pentru care a manifestat un adevărat cult [89].

De-a lungul veacurilor Mînăstirea Sf. Victor, — ctitoria Sf. Casian —,a devenit fruntaşă şi bogată în Franţa catolică, la rezidirea cetăţii Marsilia. În 1362 stareţul ei devine papa Urban al V-lea ; el n-a uitat mînăstirea lui şi pe marele ei întemeietor, la mormîntul căruia, zidit pe patru pilaştri, ardea continuu o lumină. El a poruncit să-i fie împodobit capul cu o chivără de argint, peste care s-a aşezat o mitră de aur şi de argint cu pietre scumpe ; pe chivără a poruncit să se graveze cuvintele «Capul Sfîntului Casian» [90].

---

86. Patriarhul Fotie, *Bibliotheca*, cod. 197, apud. J.-C. Guy, *op. cit.*, p. 60.

87. Apud O. Chadwick, *op. cit.*, p. 157, nota 2.

88. Cea dnitîi care l-a inclus a fost *Filocalia* grecească de la Veneţia, din 1782 a doua a fost aceea a episcopului Teofan, cu un cuprins mult mai bogat, şi a III-a cea românească, vol. I, Sibiu, 1946, p. 95—142.

89. cf. J.-C. Guy, *op. cit.*, p. 60.

90. vezi O. Chadwick, *op. cit.*, p. 158—9. A se vedea descrierea identică făcută mormîntului Sf. Casian din Marsilia de Dr. Gherasim Timuş, Episcopul

Dar Sfîntul Casian a cîştigat pentru totdeauna întîietatea duhovnicească în Apus prin încorporarea învăţăturii lui în Regula benedictină. Capitolul al XLII-lea al acestei Reguli cere ca unul dintre fraţi să citească la masă pentru obşte din Convorbirile duhovniceşti, sau din «Vieţile Părinţilor» (egipteni), sau din alte cărţi de edificare. Iar în capitolul al LXXIII-lea recomandă împlinirea vidului duhovnicesc cu meditaţii asupra Bibliei Părinţilor, asupra Conferinţelor sau Aşezămintelor chinovite ale Sfîntului Casian, sau asupra Regulii Sf. Vasile cel Mare. Se constată că meditarea continuă asupra scrierilor Sf. Casian a dus la o influenţă reciprocă a Regulii şi a operelor Sf. Casian de la început pînă la sfîrşit, una continuînd şi împlinind pe cealaltă, desăvîrşind-o şi actualizînd-o neîncetat [91].

La menţinerea gloriei sale au contribuit şi mistici, mai ales majoritatea marilor teologi medievali, care au făcut din operele Sf. Casian, lectura lor zilnică preferată. Printre ei se amintesc: Alquin, Petru Damian, Dominic, Toma de Aquino, Ignaţiu de Loyola, Tereza de Avila, Francisc de Sales etc. [92].

Acuzaţia că Sf. Casian e vinovat de semipelagianism, datorită formulei că o scînteie de bine din partea omului aduce ajutorul harului dumnezeiesc, a dus pentru apuseni discutarea învăţăturii sale, fără ca aceasta să poată aduce întru totul umbrirea autorităţii sale duhovniceşti în Biserică.

Astfel, din pricina acuzaţiilor lui Prosper, îndată după moartea Sf. Casian, un admirator al lui i-a revizuit opera şi a publicat-o într-o formă prescurtată.

Faustus, făcut starețul mînăstirii de la Lerini după moartea lui, a devenit marele apologet al operei Sf. Casian şi duşmanul pînă la moarte al predestinaţianismului augustinian, mai ales după ce a devenit episcop de Riez. În schimb, episcopul african Victor va publica o ediţie epurată (de Convorbirea duhovnicească a XIII-a şi altele), iar Casiodor a obligat pe călugării din Vivarium — în Italia de Sud —, să mediteze continuu cele două opere principale ale Sfîntului Casian, avertizîndu-i însă împotriva învăţăturii despre raportul har-libertate la Sfîntul Casian. În această atmosferă de adversitate relativă, întreţinută de predestinaţia-

---

Argeşului, în *«Dicţionarul Aghiografic cuprinzînd pe scurt vieţile sfinţilor»* (Tipografia Cărţilor Bisericeşti, Buc., 1898), p. 158, unde se dau pe scurt, corect, informaţiile privind locul de origină, pelerinajul, activitatea, operele şi moartea lui.

91. v. O. Chadwick, *op. cit.*, p. 154—156.

92. Idem, *Ibidem.*

nişti, episcopul Cesariu de Arles — fost călugăr la Lerini totuşi, devenit apoi conducătorul curentului augustinian, — a cerut unei adunări de episcopi pentru sfinţirea unei Biserici, în 529, să condamne învăţătura casiană că prima mişcare a voinţei poate fi făcută fără harul dumnezeiesc ; dar în acelaşi timp a condamnat predestinaţia şi a citat modelele Zacheu, tîlharul pocăit şi Corneliu sutaşul, rămînînd ambiguu prin împărţirea părerilor celor prezenţi.

Au circulat, de asemenea, pînă în sec. al VI-lea şi alte documente, care puneau printre cei discutaţi pe Sf. Casian. În această categorie îl pune pe Sf. Casian şi Dionisie cel Mic (tot călugăr scit), în marea lui colecţie de canoane înaintate papei de la Roma, în veacul al VI-lea. Toate aceste diminuări sub diferite forme au rămas fără urmări, fiindcă erau locale şi lipsite de autoritate în Biserică ; prestigiul Sf. Casian mergea crescînd . . .

Mai important a fost un edict autoritativ al unui papă, emis, nesigur, şi care a fost atribuit pe rînd papei Damasus (366—384), papei Gelasiu (492—496) şi papei Hormisdas (514—523), — pînă la sfîrşit rămînînd atribuit unui sinod roman, ţinut sub preşedinţia papei Gelasiu, încorporat în colecţia Burchard de la Worms şi în aceea a lui Graţian. Prin acest edict se osîndea acelaşi punct de învăţătură, dar nu a reuşit să diminueze întru totul autoritatea Sf. Casian.

Un augustinian ca Fulgenţiu de Ruspe a fost aşa de impresionat de lectura Aşezămintelor şi Convorbirilor duhovniceşti, încît a întreprins după aceea un pelerinaj în Egipt ; alt augustinian, Cesariu de Arles, inspiratorul Sinodului de la Orange din 529, a folosit pe larg Convorbirile la redactarea regulilor pentru călugări. În diferite centre monahale apusene se foloseau acum în mod obişnuit operele Sf. Casian, alături de cele ale Sf. Vasile, pentru ca apariţia benedictinismului să generalizeze definitiv importanţa operei Sf. Casian, folosit pe larg şi impus de marele întemeietor al celui mai bine organizat ordin călugăresc, cel benedictin — evident cu schimbări şi amplificări în decursul veacurilor. Nici Smaragdus — cu «Diadema monahilor», de pe la 819, pe care o însoţeau «Conferinţe proprii», nici Grimlaic, cu citirile din «Cuvintele Părinţilor din Egipt», adăugate ceva mai tîrziu, nu a reuşit să-l înlocuiască. Apogeul Evului Mediu apusean, chiar dogmatic sau mistic, a rămas mai departe sub influenţa generală a Sfîntului Casian.

S-a observat totuşi că în Apus edictul gelasian a admis o oarecare umbră asupra Sf. Casian ; ea s-a manifestat în calendarul apusean. Marsilia n-a ţinut seama de ea : Papa Sf. Grigore cel Mare, creînd o mînăstire în onoarea lui şi menţinînd sărbătoarea morţii Sf. Casian la 23 iulie, ţinută încă din veacul al V-lea cu fast unic din sudul Franţei, arunca o lumină totală asupra acestei umbre. Iar podoabele mormîntului său amintite, acordate de papa Urban al V-lea a dat un impuls răspîndirii în toată Biserica creştină a cultului său.

La greci s-a introdus ziua sa în Mineie la 29 februarie, în anii bisecţi şi la 28 februarie pentru ceilalţi ani cu descrierea pe scurt a vieţii sale.

Amintim aici cele trei tropare ale sale, care se cîntă pe tot anul şi la sărbătorirea altor cuvioşi :

«Întru tine, Părinte, cu osîrdie s-a mîntuit cel după chip, că luînd crucea ai urmat lui Hristos şi lucrînd ai învăţat să nu se uite la trup, căci este trecător, ci să poarte grijă de suflet, de lucrul cel nemuritor. Pentru aceasta şi cu îngerii se bucură Părinte (N) duhul tău».

«Locuitor al pustiului şi înger în trup şi de minuni făcător te-ai arătat de Dumnezeu purtătorule Părintele nostru (N) cu postul, cu privegherea, cu rugăciunea, cereştile daruri luînd, vindeci pe cei bolnavi şi sufletele celor ce aleargă la tine cu credinţă. Slavă celui ce ţi-a dat ţie putere ; slavă celui ce te-a încununat pe tine ; slavă celui ce lucrează prin tine tuturor tămăduiri».

«Cu curgerile lacrimilor tale, nerodirea pustiului o ai lucrat şi cu suspinurile cele dintru adînc, spre însutite ostenele o ai făcut roditoare. Şi te-ai făcut luminător lumii, strălucind cu minunile (N), Părintele nostru. Roagă-te lui Hristos Dumnezeu, să mîntuiască sufletele noastre» [93].

Apariţia numelui Sf. Casian în calendarul ortodox numai în anii bisecţi nu putea rămîne fără un efect negativ, care s-a manifestat mai ales în folclorul religios rusesc — şi la alte popoare ortodoxe — prin aşa zisa «legendă a anului bisect». În această legendă Sf. Casian i se reproşează fuga de lume în pustie, ca şi cum rugăciunile sale de acolo n-ar aduce nici un ajutor pentru Biserică, pentru transfigurarea lumii şi

93. Citat din Minei.

a materiei în general, năzuind spre un pămînt nou şi cer nou [94]. Superstiţiile religioase (mai ales începînd cu influenţa romano-catolică, resimţită în Rusia în sec. al XVII-lea, care aducea oarecare îndoială asupra dreptului la o zi în calendar a Sf. Casian, după ce i s-a atribuit în forma aceasta curioasă în împrejurări necunoscute) au fost mai mult nefavorabile. Din această pricină chiar, se crede că numele de Casian e mai puţin dat copiilor ortodocşi.

Acest fapt n-a împiedicat traducerea — în general parţială — şi la ortodocşi, a unor opere ale Sf. Casian.

Mai supărător ar putea fi faptul că în continuarea luptei augustiniene-casiene se face şi aici elogiul talentului literar extraordinar al Fer. Augustin, neţinîndu-se seama de frumuseţea unică a operei duhovniceşti a Sf. Casian şi de ceea ce a impresionat pe toţi admiratorii Sf. Casian : smerenia, care l-a împiedicat să-şi atribuie vreun merit şi să exalte altă frumuseţe decît cea dumnezeiască. Pe de altă parte, evitînd exagerările predestinaţianismului, a pus în relief asprele nevoinţe ale ermitajului şi apoi a arătat că viaţa în mînăstiri este cu mult mai uşoară, asigurînd astfel mîntuirea şi pacea comună. Aşa a dat monahismului apusean un fundament înţelept, mai potrivit cu aspiraţiile lui religioase, creînd o tradiţie nouă în monahismul creştin.

În felul acesta, cu o experienţă bogată de zeci de ani în pustiile Egiptului şi cu o pătrundere psihologică excepţională, trăind în lumea marilor sfinţi creştini ai epocii sale, Sfîntul Casian a putut oferi creştinităţii o hartă a urcuşului fericit al sufletului spre zările luminoase ale împărăţiei cereşti în rugăciune neîntreruptă şi lumină dumnezeiască [95].

Romano-catolicul Dom E. Pichéry încheie studiul său introductiv la operele Sf. Ioan Casian cu aprecierea că «chiar în afara mînăstirilor, el a fost din ce în ce mai mult privit ca magistrul prin excelenţă al căilor ascetice şi mistice. Lucrările sale au extins acţiunea lor la Biserica întreagă şi au exercitat o influenţă capitală asupra dezvoltării spiritualităţii catolice. Pînă în secolele moderne, în ciuda unei eclipse parţiale ale cărei raţiuni n-ar fi poate greu de găsit, fie în declinul marelui ordin mînăstiresc, fie în caracterul nou pe care-l îmbracă în multe mediuri

94. În această legendă este pus în contrast cu Sfîntul Nicolae, care a fost prezent în mijlocul lumii împovărate de griji şi nevoi, ajutînd de pildă unui ţăran să pornească un car înţepenit, sau salvînd un marinar de la naufragiu — lucru de la care Sf. Casian era absent, fiind în pustie, Cf. A. Gratieux, *A. S. Khomiakov et le mouvement slavophile*, vol. I, (col. «Unam Sanctam», nr. 6, Paris, 1939), p. 191 şi O. Chadwick, *op. cit.*, p. 160.

95. Pentru partea aceasta istorică a se vedea ultimul capitol (al VI-lea), al admirabilei cărţi despre Sfîntul Ioan Casian, a Prof. Owen Chadwick, *Influenţa*, p. *148—162.*

spiritualitatea, ele nu încetează de a fi gustate şi nici de a fi folosite ; numeroase traduceri se silesc să le pună la îndemîna unui public mai vast... sufletele care vor învăţa să-l cunoască, surprinse şi încîntate de o operă atît de antică şi totuşi atît de nouă, nu se vor sătura să bea din această apă mereu abundentă şi savuroasă» [96].

Plini de entuziasm, teologii români, în frunte cu patrologul Coman, au umplut în vremea noastră reviste cu articole interesante, accentuînd elementul «scit», adică românesc şi nu «roman», adică de la Roma (cu toată legătura intrinsecă a lor) şi demonstrînd încă neconfirmatele întrutotul de «documente şi monumente», ipotezele deductive din afirmaţia lui Ghenadie de Marsilia, întărită definitiv tocmai în vremea noastră de apariţia celor trei studii-semnal despre Sfîntul Casian, ale lui Pichéry, Marrou, Chadwick. Ele au fost amintite într-o recenzare specială, care arată bogăţia şi diversitatea cuprinsului lor [97].

96. Dom E. Pichéry, *op. cit.*, p. 68.

97. Ne referim la anumite părţi ale studiilor teologilor români, dintre care amintim aici mai ales pe ale Pr. prof. I. Coman, pe ale I. P. S. Mitropolit Nestor al Olteniei, Arhim. prof. Veniamin Micle, Pr. N. Nişcoveanu, şi alţii.

Prof. N. CHIŢESCU

DESPRE AȘEZĂMINTELE MÎNĂSTIREȘTI
ȘI
DESPRE TĂMĂDUIRILE CELOR OPT PĂCATE PRINCIPALE

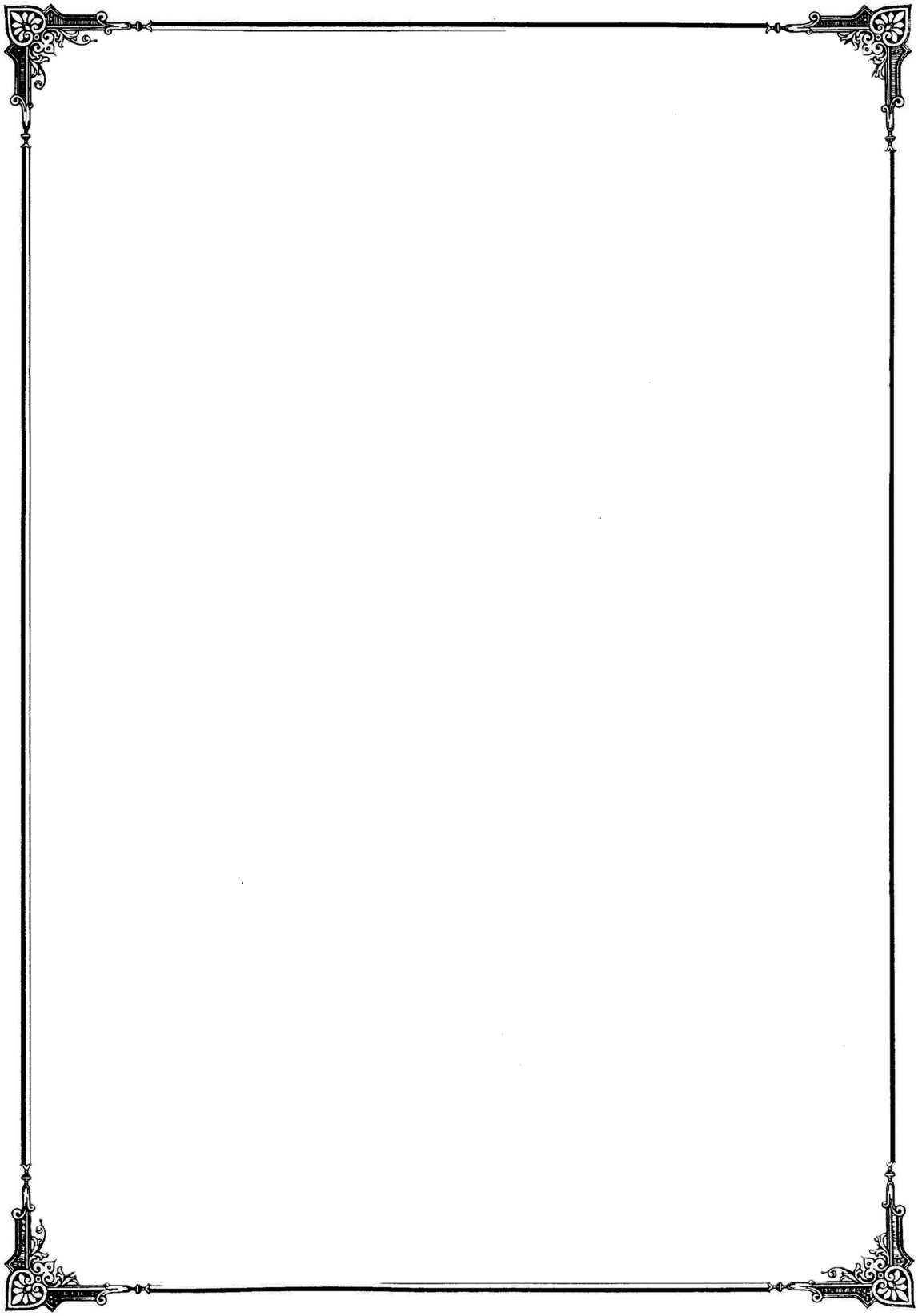

1. INTRODUCERE

Pentru a face cunoscut împrejurările în care a conceput acest tratat (cu un titlu interesant, fiindcă unește două probleme cu un conținut deosebit : primul de organizare bisericească, iar al doilea duhovnicie), Sfîntul Casian îl împodobește și cu o *prefață*, în care lasă neexplicată această curiozitate a titlului. Așa obligă pe cititor să reflecteze la ea, dacă nu-și aduce aminte îndată de chemarea la luptă a creștinilor din mai multe texte ale sfîntului Pavel, ca de pildă din I Cor. 9, 24—26 și de descrierea îmbrăcăminții creștinului cu toate armele lui Dumnezeu, din Efeseni VI, 10—18, unde rugăciunea le încununează pe toate, solicitată fiind și de la Efeseni de marele Apostol al neamurilor. Prefața este însă foarte prețioasă și fiindcă ne arată care au fost sarcinile în folosul Bisericii Apusene pe care le-a primit Sfîntul Casian fiind rugat de Sfîntul Castor de la Apta Iulia din Galia Narbonează (din Sudul Franței de astăzi), pe la 420, aflîndu-se la Marsilia. I se ceruse să descrie viața monahilor (călugări sau sihaștri) din Pustiile Egiptului (ca aceea a Schiturilor, din Nordul Egiptului) și organizarea mînăstirilor din Egipt și Palestina, unde trăise mai bine de optsprezece ani. Se precizase chiar că, după terminarea descrierii «Așezămintelor mînăstirești . . .», să urmeze o nouă serie de zece «Convorbiri duhovnicești cu Părinții egipteni», care să înfățișeze viața pustnicească egipteană, — plan măreț care se va dovedi a fi totuși prea mic pentru amploarea tuturor tainelor și profunzimilor acestei trăiri harice supranaturale și din care pricină se va extinde pînă la numărul douăzeci și patru.

Între timp, așa cum vedem în *Prefața* acestor «Convorbiri duhovnicești . . . », vrednicul Episcop Castor, ctitor al unei mînăstiri, care ceruse aceste temeluiri, în special pentru călugării din această mînăstire, dar și pentru altele asemenea, părăsise lumea aceasta și Sfîntul Casian, amintind acestea, a închinat această a doua operă fratelui Sfîntului Castor, Episcopul Helladiu și Episcopului Leonțiu. Sfîntul Casian îi făgăduiește că se va sili «să înfățișeze, cu ajutorul lui Dumnezeu, rînduielile și regulile mînăstirilor acelora, precum și rădăcinile, cauzele și tămăduirea, după învățătura lor, a celor opt păcate, cele mai grele, semnalate de ei». Nu se va preocupa de partea miraculoasă a vieții monahilor și va înfățișa în descrierea sa numai cele văzute și trăite în

Egipt, unde se continuă rînduielile Sfinților Părinți, încă de la începutul predicării apostolice. Totuși, după modelul mînăstirilor din Palestina și Mesopotamia, va îndulci și el rînduielile celor care, după tradiția egipteană sînt prea grele pentru regiuni cu clima mai aspră și cu felurite datine de viață (ca acelea din Galia de Sud).

(Se știe că s-a pus la îndoială Scrisoarea Sfîntului Castor, dar însemnătatea unică pe care a avut-o opera Sfîntului Ioan Casian pentru monahismul și viața duhovnicească apuseană, la cel mai înalt nivel, nu ne îngăduie a mai pierde timpul cu probleme care n-au nici o însemnătate în privința aceasta). Amintim numai că în manifestarea unei smerenii umilitoare, acest adevărat stîlp al monahismului creștin universal, nu știe cum să înalțe mai presus de toți ceilalți, pe cele care l-a solicitat să descrie viața monahală pe care o trăise peste optsprezece ani printre sfinții pustnici răsăriteni, proclamînd în același timp incompetența proprie, sub pretextul că experiențele vieții sale duhovnicești sînt lucrări trăite de demult și, în cursul anilor, s-au putut uita. A lăudat pe Sf. Castor că nu s-a mulțumit cu exemplul propriei sale vieți sfinte, ci i-a cerut Sf. Casian descrierea unor lucruri care nu se pot cuprinde cu inima și cu mintea, în mod mulțumitor, ele fiind «complicate, tainice și sfinte». Căci, mărturisește marele ascet răsăritean, deși a trăit din copilărie mulți ani printre monahi, totuși, rupt de atîta vreme din comuniunea zilnică și de pilda vieții lor, și le amintește cu greu, ele sprijinindu-se pe experiență și neputînd, de altfel, nici fi înțelese și reținute de alții, numai printr-o învățătură încredințată prin cuvinte. La aceste greutăți smerenia Sf. Casian adaugă și neîndemînarea lui la scris (deși, precum știm, la cererea Sf. Leon cel Mare, el scrisese tratatul dogmatic foarte apreciat împotriva lui Nestorie), amintind exemplele de artă înaltă, ca fiind copleșitoare pentru el, ale Sf. Vasile cel Mare și ale Fer. Ieronim.

Va da, totuși, ascultare rugăminții Sf. Castor, în nădejdea că va fi primit cu bunăvoință ceea ce va putea oferi — rod al experienței proprii prin pustiuri și printre pustnici.

Viața ascetului e o luptă

Trecerea la descrierea rînduielilor monahale, cu patru capitole simple (pe care Sf. Casian le numește «cărți» și noi vom menține această denumire), despre veșmintele călugărești, despre rugăciunile de noapte, apoi despre cele de zi și, în sfîrșit, despre condițiile formării novicilor, lămurește taina unității titlului dublu al acestei opere: Viața creștină este luptă, o luptă pe viață și pe moarte cu răul, întruchipat în diavol,

iar creștinul este un soldat care se războiește pentru viața de veci în împărăția veșnică a Domnului nostru Iisus Hristos.

Am amintit că viața ascetului este depărtarea de această lume a păcatului, avînd ca prototip ieșirea din Egipt. De aceea, Sf. Nil numește pe ascet «un războinic care atacă patimile». În prologul Regulilor sale, Sf. Benedict, discipolul Sf. Ioan Casian, scrie că orice candidat la viața ascetică și călugărească trebuie să fie un soldat gata să lupte pentru Iisus Hristos și pentru această bătălie îmbracă nobilele arme ale ascultării, cu deosebirea că chinovitul luptă supus unei reguli și unui avvă, pe cînd ermitul continuă o luptă împotriva diavolului, pentru care s-a exercitat înainte de a se retrage în pustie. Chiar și viața unui simplu credincios trebuie să aibă caracterul unei lupte continue — toți creștinii luînd parte după puterile lor la acest război dintre împărăția luminii și cea a întunericului adică a lui Dumnezeu și a stăpînului lumii acesteia.

Monahii — pustnici sau călugări în mînăstiri —, se pregătesc pentru această luptă în felurite moduri. Unul dintre acestea este simbolismul veșmintelor lor, care este acela al unor ostași ai lui Iisus Hristos. Cu aceasta începe Sf. Casian cartea pe care o înfățișăm acum (pentru ca apoi să treacă la pregătirea nesfîrșită prin rugăciunile de zi și de noapte și la exercițiile novicilor, pentru așa numitele «lupte din stadion»): «Avînd a vorbi despre așezămintele și regulile de viață ale mînăstirilor, de unde am putea porni mai nimerit, sub călăuzirea lui Dumnezeu, decît de la însăși îmbrăcămintea monahilor? Atunci, ca urmare, vom putea scoate la lumină frumusețea lor lăuntrică, după ce vom fi înfățișat ochilor lor ținuta lor exterioară. Astfel, monahul, ca un ostaș, trebuie să păsească mereu în ținută de război, cu mijlocul totdeauna încins. Autoritatea Scripturilor dumnezeiești dă în adevăr mărturie că, într-o astfel de ținută au umblat chiar cei ce au pus temelie în Vechiul Testament acestui fel de viață, desigur Ilie și Elisei. După aceea, începătorii și izvoditorii Noului Testament, Ioan, Petru și Pavel și ceilalți bărbați din aceeași tagmă, aflăm că au procedat la fel»; textul, în continuare, ne va arăta cum [98].

Iar la sfîrșitul acestui tratat, Sf. Casian, după ce descrie pe larg măreția luptei harice, împreună cu Domnul nostru Iisus Hristos, a ascetului, încheie așa această idee mare: «Atletul lui Hristos care, întrecîndu-se după regulă în lupta Duhului, dorește să fie încununat de Domnul, să se silească în orice chip să gîtuie aceă cumplită fiară, care înghite toate virtuțile, fiind sigur că nu poate fi lipsit de orice viciu, cît timp îi sălășluiește ea în inimă și, chiar de ar părea să aibă acea virtute,

98. Sfîntul Casian, *Despre așezămintele mînăstirești și despre tămăduirile celor opt păcate principale*, cartea I-a, cap. I.

aceasta o va face să piară cu veninul ei. Nu se va putea înălța niciodată în sufletul nostru edificiul virtuților, dacă mai întîi nu vom fi pus în inimă temeliile adevăratei smerenii care, consolidată puternic, poate susține templul desăvîrșirii și dragostei» [99].

Începînd cu Sfîntul Apostol Pavel, marii asceți creștini — și numim așa și pe marii Părinți sihaștri ai pustiei Egiptului și Palestinei —, a căror viață duhovnicească o descrie atît de minunat Sf. Ioan Casian în «Convorbirile duhovnicești», deoarece, pînă la moarte ei se credeau în luptă continuă împotriva diavolului și a fărădelegilor sale —, au hotărît războiul creștinilor împotriva duhului răutății, după cuvîntul Psalmistului: «Încinge-ți coapsa cu sabia, viteazule!» (44, 4), îmbrăcîndu-se «cu toate armele lui Dumnezeu» (Efes. 6, 11) și alergînd ca să ia premiul stadionului (I Cor. 9, 24).

În felul acesta Sf. Casian ca și Sfinții Pahomie, Antonie și alții continuau o tradiție apostolică; ea va fi completată de o alta, reprezentată în mod strălucit în scrierile ascetice, de cea dezvoltată două veacuri mai tîrziu de Sf. Maxim Mărturisitorul, care vorbește despre veșmintele Mîntuitorului, despre cămașa mînjită de trup și de dezbrăcarea căpeteniilor, și de Sfîntul Isaac Sirul, care vorbește despre cele patru feluri de războaie ale diavolului, duse împotriva asceților [100].

Specialiștii arată lupta duhovnicească descrisă de scrierile duhovnicești, începînd cu acelea ale Sf. Apostol Pavel, în cele două Epistole citate, apoi în I Tim. 6, 12; II Tim. IV, 7, arătînd apelul său pentru biruința la alergarea în stadion și la «îmbrăcarea cu toate armele lui Dumnezeu», «avînd mijlocul încins cu adevărul» și «îmbrăcîndu-se cu platoșa dreptății», «încălțînd picioarele», «luînd pavăza credinței, cu care pot să stingă toate săgețile cele arzătoare ale vicleanului», «luînd coiful mîntuirii și sabia Duhului, care este Cuvîntul lui Dumnezeu», făcînd în toată vremea, întru Duhul, tot felul de rugăciuni, priveghind, rugîndu-se pentru toți sfinții și pentru el (Efes. VI, 11—19). Veacul al II-lea, veacul cu «literatura de luptă», este plin de scrieri cu îndemnuri la luptă duhovnicească. În acest context, amintim numai contradicția dintre suflet și trup și calea morții, după Epistola către Diognet, ideea că Pedagolul (Hristos este un general într-un război duhovnicesc, după Clement al Alexandriei) și, în sfîrșit, descrierea Duhului monahal, a principalelor opt păcate a pricinuitorului lor, demonul răutății, și al

99. Sfîntul Casian, *Ibidem*, XII, 32.

100. Vezi: Sfîntul Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, întrebările 4, 12, 21 și Sfîntul Isaac Sirul, *Cuvinte despre sfintele nevoințe*, al LI-lea, al LII-lea, al LIII-lea și al LIV-lea. Vezi: *«Filocalia sfintelor nevoințe ale desăvîrșirii»*, vol. III și IX, traducere, introducere și note de Pr. prof. dr. D. Stăniloae, Sibiu, 1948 și București, 1981.

armelor duhovnicești cele mai recomandate : rugăciunea, sufletul monahismului, renunțarea la bunurile pămîntești, postul, pocăința, mortificarea, studiul Sfintei Scripturi și trăirea virtuților creștine [101].

Ne vom opri, ceva mai mult, asupra concepției Sf. Casian și asupra lui Origen care, — prin Evagrie Ponticul — și el ermit din pustiul Egiptului —, l-a influențat mai mult. Deosebirea dintre ei este că Sf. Casian scrie mai mult pentru monahii cu viața călugărească, pe cînd înaintașii lui au scris pentru asceții pustnici, care participă la lupta marei armate a îngerilor și a oamenilor.

Astfel *Origen* arată că există două împărății cu două grupe de luptători duhovnicești ; dar nu toți pot susține o luptă duhovnicească, mai ales cînd e vorba de Cuvîntul lui Dumnezeu. Nici chiar asceții nu pot interveni în orice luptă, fiindcă unele pretind o vocație, o formare și un har special. Cei mai aleși vor combate direct pe dușman ; despre ei, marele teolog scrie fericind pe cei care pot lupta pentru tot poporul și să aducă și o pradă bogată (Omilie la Numeri, 25, 4). Ceilalți ostași duhovnicești rămîn pe cîmpul de bătălie, dar după puterile lor. Sfîntul Evanghelist Luca ne învață, după Origen, condiția pe care o pune Mîntuitorul pentru a fi un adevărat ucenic al Său : «*Oricine dintre voi, care nu se leapădă de tot ce are, nu poate să fie ucenicul Meu*» (Luca, 14, 33). Îndeplinirea acestei condiții asigură biruința împotriva duhurilor rele acelor desăvîrșiți care trăiesc în regiunile cerești, pe cînd ceilalți, mai puțin avansați în viața duhovnicească, luptă împotriva cărnii și a sîngelui (Omilia la «Iisus Navi», 11). Cei inferiori și mai puțin desăvîrșiți se exersează în întreita lepădare : de bunurile materiale, de patimi și de orice preocupări pămîntești. Origen va scrie în «Peri Arhon», ca și alți asceți, despre lupta duhovnicească, despre cele opt păcate (după «Antirrhiticus» al lui Evagrie), despre atracția singurătății etc.

Am amintit a doua grupă de luptători, care luptă de-a dreptul personal, cu diavolul. Un specialist în problemele de felul acesta a scris: «Cînd se vorbește despre lupta dreaptă cu diavolul, se simte cîteodată, mai ales în zilele noastre, o reacție sceptică la auditor. Totuși, în orice clipă, viețile sfinților ne vorbesc despre aceasta și Viața Sfîntului Antonie cel Mare este cunoscută de toți.

Și în timpurile moderne au existat sfinți care au trebuit să lupte cu diavolul, corp la corp... Sfîntul Atanasie a istorisit, într-adevăr, în mai mult de jumătate din viața Sfîntului Antonie, luptele personale ale

101. Cf. F. Cayré, *Précis de Patrologie*, t. I, (Paris-Tournai-Rome, 1927), p. 720—721.

marelui ascet cu diavolul» [102]. Amintesc un singur exemplu din Pateric, şi anume din Partea I-a, cu «Cuvinte folositoare ale sfinţilor bătrîni : Pentru Avva Antonie» : «Zisu-ne-a nouă Sf. Antonie întru învăţătura sa, spre folosul nostru : Că un an am săvîrşit, rugîndu-mă lui Dumnezeu, ca să-mi descopere locul drepţilor şi al păcătoşilor. Iar într-o noapte m-a strigat oarecarele glas de sus, zicîndu-mi : Antonie, scoală-te şi vino. Şi ştiind eu pre cine mi se cade să ascult, am ieşit şi uitîndu-mă, am văzut pre oarecarele ca pre un uriaş, lung, negru şi urît şi înfricoşat stînd şi ajungînd pînă la nori, avînd mîinile întinse în văzduh, sub care era un iezer ca o mare. Şi am văzut suflete zburînd ca nişte păsări zburătoare şi cîte treceau de la mîinile lungului aceluia se mîntuiau şi trecînd de acolo, mergeau cealaltă cale fără de grijă ; iar cîte erau lovite de mîinile lui, se opreau şi cădeau în iezerul cel de foc, şi pentru cei ce zburau scrîşnea cu dinţii săi, iar pentru cei ce cădeau jos se bucura. Şi a fost glas către mine, zicîndu-mi : Înţelege ceea ce vezi. Aceştia pe care-i vezi că zboară în sus, sînt sufletele drepţilor, care nu s-au supus lungului aceluia şi merg în raiu. Iar cel lung ce stă este vrăjmaşul care, apucînd pe cei vinovaţi, îi opreşte şi nu-i lasă să treacă, surpîndu-i în iad, căci au urmat voiei lui şi au fost stăpîniţi de ţinerea în minte de rău» [103]. Sfinţii Părinţi socoteau apostolatul, lupta împotriva diavolului în propria-i împărăţie, căci libera sufletele de robia satanică. În acest consens, spune Origen despre Sfinţii Petru şi Pavel, că au învins şi stăpînit felurite specii de diavoli. Iar cei ce liberează pe cei supuşi acestora, varsă propriul lor sînge (Omilia la Numeri, 25, 6).

În «Convorbirile duhovniceşti», Sfîntul Casian vorbeşte de o întreită lepădare : de toate bunurile materiale, de toate păcatele şi legăturile de viaţă trupească şi, în sfîrşit, de toate preocupările de cele trecătoare, ştergîndu-le din mintea noastră, pentru a nu ne ocupa decît de contemplarea celor invizibile şi de realităţile veşnice.

Sf. Benedict, ucenicul Sfîntului Casian, aminteşte şi datoria de renunţare la propria-i voinţă a călugărului, luînd armele supunerii. Astfel, îndeplineşte pe deplin angajamentul luat la Botez, de a se lepăda de satana şi de toate cele ce formează măreaţa pompă a stăpînului acestei lumi. Specialiştii amintesc că realizarea totală a acestei «lepădări întreite», pe care o cere Sf. Casian de la monah, de acord cu mărturisirea

102. Vezi : Dom Anselme Stolz, *«L'Aschèse chrétienne»*, (Editions des Bénédictins d'Amay, Chevetogne, 1944, *«Le soldat de Jésus Christ»*, p. 144—161, unde se preocupă de toată problematica amintită aici. *«Antoine le Grand le Père des moines — sa vie, par Saint Athanase* et autres textes traduits et présentés par le Père Lavaud, O.P., (ed. Luf, Fribourg, 1943).

103. *Patericul*, «care, acum a treia oară se tipăreşte de către Institutul de Editură creştină a Sf. Episcopii a Rîmnicului Noului Severin», Rîmnicul Vîlcii, Tiparul tipografiei Cozia a Sfintei Episcopii, 1930, p. 7—8.

făcută la Botez, este adevărata luptă a călugărului, pe care o duce în această viață, cot la cot cu întreaga armată îngerească și omenească. «Acum, scrie Sf. Casian, să vorbim despre cele trei renunțări, așa cum sînt arătate de Tradiția Părinților și de autoritatea Sfintelor Scripturi, pe care fiecare dintre noi se cade să le îndeplinească cu tot zelul. Prima este cea prin care disprețuim cu totul orice bogății și măriri ale lumii a doua, prin care respingem obișnuințele, patimile și atracțiile vechi ale sufletului și ale trupului, iar a treia, cea prin care, întorcîndu-ne mintea de la toate cele prezente și vizibile, contemplăm numai pe cele viitoare și le dorim pe cele care nu se văd». După ce pune această problemă și o explică pe larg (în «Convorbirile duhovnicești», III, 6—10), el continuă : «Prin aceasta se arată limpede că, dacă nu îndeplinim cu toată căldura sufletului cele trei renunțări arătate mai înainte, nu putem ajunge la a patra, care constă în renunțarea desăvîrșită, aducînd, ca răsplată și premiu, intrarea în pămîntul făgăduinței . . . ».

S-a recunoscut de toți cei care au reflectat la aceste renunțări că nu e lucru ușor renunțarea la bunurile materiale. De acord cu toți anahoreții, însă, monahii și mai ales pustnicii sînt siliți să facă acest lucru o dată cu părăsirea acestei lumi : «Vrei să duci o viață îngerească și să lupți în tovărășia lui Iisus Hristos și a ucenicilor Săi, atunci să ai îndrăzneala de a te ocupa de lucruri grele. Arată-te un om pe care nu-l opresc legăturile materiei», ne învață Sf. Vasile cel Mare [104]. S-a amintit că și Sf. Apostol Pavel, care a îndurat suferințele ascetismului pînă la moarte, le-a cunoscut ca puțini pămînteni, dar n-a primit îndulcirea lui, scriind lui Timotei : *«Ia-ți partea ta de suferință ca un bun ostaș al lui Iisus Hristos . . .* » (II Tim. 2, 3).

Mîntuitorul Însuși arată că Împărăția lui Dumnezeu se ia cu luptă și că cei tari o vor stăpîni (Matei 11, 12). Prin luptă hotărîtă, asupra căreia insistă toți anahoreții, îndepărtînd orice slăbiciune, aleșii cerului ajung la mortificarea patimilor și a tuturor slăbiciunilor firii omenești căzută în păcat. Ceea ce se cere unui sihastru e mai greu decît ce se cere unui călugăr și ceea ce se cere unui călugăr e mai greu decît ce se cere unui creștin în familie ; dar profunzimea trăirii vieții creștine poate apropia aceste trepte ale ei.

La a treia treaptă a renunțării se înalță ascetul, după ce s-a înălțat la nivelul de rugăciune continuă și de contemplare ; de acum Domnul Iisus Hristos domnește în el, Pămîntul Făgăduinței i s-a deschis și demonii înșiși se tem de el. Căci, cum zicea Origen, un singur sfînt cu

104. Sf. Vasile cel Mare, *Prèdica despre lepădarea de veacul acesta*, 2, P.G. 31, 632.

rugăciunea lui este mai puternic în lupta cu diavolul decît o mulțime de păcătoși (în Omilia la Numeri, 25, 2).

Un autor de cărți de Asceză și Mistică, ascet și el și mort tînăr, a încheiat studiul său amintit mai sus, privitor la lupta ascetică cu aceste cuvinte (după ce a citat de multe ori și pe Sf. Ioan Casian) : «Lupta zilnică a tuturor asceților este o luptă eficace împotriva dușmanului. Jertfele și mortificările cele mai tainice au de asemenea semnificația și valoarea lor, nu numai pentru folosul particular al ascetului, ci mai mult în lupta cea mare pentru împărăția lui Dumnezeu. Viața ascetică practicată în mod serios, fie aceea a ascetului, care trăiește în lume, fie mai mult chiar a ermitului, ascuns de ochii veacului acestuia, este de o importanță capitală și universală. Concepția vieții ascetice ca luptă împotriva diavolului, această caracteristică a ascetului, de a fi soldat al lui Hristos, arată limpede însemnătatea socială a vieții ascetice. Este lupta unui soldat al marei armate a lui Hristos ; este o parte, dar o parte importantă, a luptei perpetue a Bisericii, pentru triumful definitiv al Împărăției lui Dumnezeu» [105].

105. Dom Anselme Stolz, *op. cit.*, supra., p. 160—161.

PARTEA I

PREGĂTIREA PENTRU LUPTĂ

CARTEA I : DESPRE VEŞMINTELE MONAHALE
(Simbolismul lor de luptă)

Sfîntul Casian şi-a însuşit această concepţie biblică de luptă pe pămînt a monahilor, ca şi a tuturor creştinilor pentru viaţa veşnică. El trece acum la descrierea discretă a armelor şi anume : Ne arată că îmbrăcămintea monahilor din Egipt este aceea a unui războinic duhovnicesc, prin simplitatea şi simbolismul ei. A doua armă a monahismului — călugăr în mînăstire ori pustnic — repetăm, este rugăciunea. De aceea, după descrierea veşmintelor monahale în prima «carte», el adaugă alte două cărţi (sau capitole), cu rugăciunile de noapte şi de zi, din pustia Egiptului. Apoi completează aceste trei cărţi cu a patra, în care arată în ce fel formează Părinţii bătrîni pe ucenicii novici. (Este evident că în toate aceste etape, Sfîntul Casian se preocupă mai ales de călugării din mînăstirile egiptene — ceea ce nu exclude nicidecum ermitajul ascetic şi mistic, care rămîne treapta cea mai înaltă descrisă de el). De abia acum va trece la exemplificarea luptei cu cele opt păcate capitale în cele opt cărţi (sau capitole) pe care le desfăşoară.

Simbolismul veşmintelor sfinte — prin sfinţenia persoanelor sau a slujbei lor —, este cunoscut în istoria religiilor, în Biblie şi în creştinism. El formează un capitol important în specialitatea Liturgicii [106] şi unele pasaje ale Proscomidiei şi ale Liturghiei accentuează caracterul de luptă împotriva diavolului şi a răului în lume, manifestat prin veşmintele ierarhilor, şi ale prezenţei sfinţitoare a Domnului prin *lucrarea Duhului Sfînt* în lume şi la altar. Cu timpul Biserica a adăugat la veşminte şi steagurile bisericeşti, care însemnează steagul lui Hristos, în jurul căruia se adună luptătorii Bisericii Sale, ca şi sfinţii, spre a lupta împotriva

106. Vezi : Dr. Badea Cireşeanu, *Tezaurul liturgic al Sfintei Biserici Ortodoxe de Răsărit*, vol. II (Bucureşti, 1910), p. 423—437 şi p. 580—616. Dr. Vasile Mitrofanovic'i, *Liturgica Bisericii Ortodoxe*. Cursuri universitare prelucrate de Prof. dr. Teodor Tarnavski şi de Dr. Nectarie Nicolae Cotlarciuc, Arhiepiscop şi Mitropolit al Bucovinei, (Cernăuţi, 1929), p. 251—262. Iconom Ilie Teodorescu, paroh al Bisericii Amza şi director al Seminarului «Nifon Mitropolitul», *Liturgica*, pentru clasa a VII-a seminarială (Bucureşti, 1923), p. 49—62.

vrăjmaşilor nevăzuţi spre lauda lui Dumnezeu şi mîntuirea noastră. Mîntuitorul însuşi apare la schimbarea la faţă Sfinţilor Apostoli (Petru, Iacob şi Ioan), pe munte, în veşminte «strălucitoare, albe foarte, ca zăpada, cum nu poate înălbi pe pămînt înălbitorul» (Marcu 9, 3).

Cu timpul, culorile preferate ale veşmintelor au fost cea albă, cea roşie şi cea neagră : cea albă simbolizează izbînda, bucuria, lumina şi curăţia ; cea roşie, sîngele şi patima Domnului şi a mucenicilor, ucenici ai Săi şi cea neagră sau mohorîtă, tristeţe şi pocăinţă. (Acestea două din urmă s-au folosit mai tîrziu (vezi Matei 17, 2; Apoc. III, 4, 5, 18 ; IV, 4 ; Apoc. XIX, 13), dar călugării au preferat totdeauna culoarea neagră pentru veşmintele lor obişnuite).

Plecînd la luptă, războinicul îşi încingea sabia : «Încinge-ţi coapsa cu sabia, viteazule !» (Ps. 44, 4) unde parcă Sfîntul Casian şi gîndul cel dintîi din primul capitol îl aruncă spre *încingătoarea*, adică spre *brîul*, care astăzi este unul din veşmintele preoţeşti şi arhiereşti. El îl justifică cu Biblia, fiind purtat de prooroci, apostoli şi evanghelişti şi-l dă ca simbol al luptei monahului care, «ca un ostaş, trebuie să păşească mereu în ţinută de război, cu mijlocul totdeauna încins». Sfîntul Casian trebuie să înfăţişeze ochilor ţinuta exterioară a monahilor, înainte de «a da la lumină frumuseţea lor lăuntrică».

În capitolul următor, Sfîntul Casian arată *prin ce trebuie să se deosebească veşmintele mînăstireşti :* Prin aceea că sînt necesare, fără însă a le face mijloace de a se mîndri cu ele. Pentru aceasta, recomandă să se păstreze rînduielile Părinţilor din vechime pe care le menţin cei de astăzi. Astfel se dovedesc a fi ascultători şi de Sf. Apostol care ne asigură că *«avînd hrană şi îmbrăcăminte, cu acestea vom fi îndestulaţi»* (I Tim. 6, 8). În felul acesta, veşmintele nu se pot deosebi de ale altor monahi, nici prin culoare, nici prin formă. Sfîntul Casian dă un exemplu negativ : acela al veşmîntului din păr de capră, care era mai deosebit şi împiedica oarecum la muncă, dar care a fost părăsit pînă la urmă de monahii egipteni. El fusese purtat de Ioram, nelegiuitul rege al lui Israel pe dedesubtul hainei, ca o cămaşă, care a putut fi văzută numai fiindcă şi-a sfîşiat haina ; iar ninivitenii o purtau de disperare, fiindcă li se dărîma oraşul şi nu din mîndrie.

Sfîntul Casian aminteşte apoi, în cap. 3, glugile scurte pe care le poartă egiptenii şi care simbolizează nevinovăţia şi simplitatea copilărească şi mai ales smerenia lor monahală, pe care o cînta la toate ceasurile, cu psalmul 130.

În capitolul 4 descrie *tunica de in* cu mîneci scurte pînă la coate. Scurtimea ei cere renunţarea la orice lucrări pentru lumea aceasta, pe cînd materialul de in simbolizează moartea pămîntească a celui care o

poartă. Aceasta reiese clar din citatele Sfîntului Pavel, pe care le aduce Sfîntul Casian în text.

, Capitolul 5 descrie de asemenea un șal, asemenea orarului diaconesc, pus pe ceafă ; este legat de-a curmezișul pe sub subțiori, strîngînd veșmîntul pe corp. Mîinile liberate de veșmînt, pot lucra în voie, îndeplinind astfel condiția exprimată de Sf. Apostol Pavel : «Aceste mîini au lucrat nu numai pentru trebuințele mele, ci și pentru ale celor ce erau cu mine» (Fapte 20, 34); «dacă cineva nu vrea să muncească, să nu mănînce» (II Tes. 3, 8).

Pelerina, o manta scurtă și ieftină, care acoperă gîtul și umerii, semnifică smerenia monahului care o poartă, față de unele haine bisericești scumpe și pompoase. De aceea Sfîntul Casian o descrie, în cap. 6, cu bucurie. Ultimul veșmînt descris este făcut din *piele de capră* și numit «melota» (piele de oaie) sau «pera» (desaga de cerșetor) și este folosit de cei care imită pe cei care-l îmbrăcau în Vechiul Testament. Aceștia erau «drepți», pe care-i descrie Apostolul cu cuvintele : « . . . Au pribegit în piei de oaie și în piei de capră, lipsiți, strîmtorați, disprețuiți ; ei, de care lumea nu era vrednică, au rătăcit prin pustii și în munți și în peșteri și în crăpăturile pămîntului» (Evrei 11, 37—38). Simbolul acestui veșmînt este moartea omului vechi cu poftele lui trupești și cu veselia lui fără temei.

Toiagul purtat de anahoreți, ca Elisei în Vechiul Testament (în IV Regi 4), este simbolul apărării de cîinii furioși ai patimilor și de fiarele nevăzute ale duhurilor necurate, la care se referă și profetul cînd se roagă : «Să nu fie dat fiarelor, Doamne, sufletul, care Te laudă pe Tine» (Ps. 73, 20). Semnul Sfintei Cruci și amintirea neștearsă a patimii Domnului și a mortificării Lui alungă fiarele nevăzute împotriva cărora pustnicul ridică toiagul.

Folosirea *sandalelor,* ca și a veșmintelor în general, este îngăduită în limitele impuse de menținerea sănătății noastre și a eliberării noastre de grijile ucigătoare ale acestui veac, scrie Sfîntul Casian, care citează în acest context și cuvintele Sfîntului Pavel : «Grija de trup n-o vom face spre pofte» (Rom. 13, 14). Expresia «aceste picioare ale Duhului nostru», care a fost tradusă cu «aripile duhului nostru» este foarte expresivă pentru gîndirea profundă a marelui magistru. Se știe că, deși folosite cu îngăduința Domnului, monahii nu aveau sandale în picioare cînd se apropiau de altar pentru a săvîrși sau primi Sfintele Taine, după porunca dată lui Moise și lui Iosua (în Ieșire 3, 5 și Iosua 5, 15).

În marea lui înțelepciune dumnezeiască, pentru Sfîntul Casian este evident că aceste practici și rînduieli privitoare la veșminte se vor aplica în alte regiuni ale pămîntului, potrivit climei și smereniei lor,

«într-o sărăcie cuviincioasă», în așa fel încît să nu fie pricină de sminteală, ori chiar de rîs, în loc de întărire sufletească și de apărarea trupului în vederea propovăduirii păcii evanghelice.

Sfîrșind această carte (a I-a), asupra veșmintelor, el se întoarce din nou la ideea mare, care amintește asceților că ei sînt *ostașii lui Hristos*, că îmbrăcarea unei piei de animal și încingerea mijlocului simbolizează moartea omului vechi și plecarea la luptă a celui nou pentru viața veșnică (Luca 12, 35 și Col. 3, 5), nemaipurtînd un trup care să se împotrivească Duhului.

Toți maeștrii Teologiei ascetice și mistice sînt însă de părere că principala armă duhovnicească este rugăciunea. Sfîntul Casian a experimentat acest adevăr. De aceea, după ce a descris pe războinicul «încins», acum îi dă principala armă, rugăciunea, cultul ; de ea se ocupă următoarele două cărți.

CARTEA A II-A : RÎNDUIALA RUGĂCIUNILOR ȘI PSALMILOR DE NOAPTE

(Înarmarea ostașului lui Hristos)

Sfîntul Casian începe această a doua carte cu încunoștiințarea că «ostașul lui Hristos, încins cu dublă cingătoare, despre care am mai vorbit, va cunoaște de abia acum numărul rugăciunilor și psalmilor canonici, rînduit de Sfinții Părinți în părțile Răsăritului» (cap. I). Problema numărului psalmilor citiți în cadrul rugăciunilor o pune și o discută pe larg, unii avînd zel fără pricepere, pentru că rînduiala ei veche, cunoscută de el din Egipt și Tebaida (cap. 2), nu mai este păstrată în Apus și schimbările s-au făcut fără justificare canonică, «văzînd folosite aproape tot atîtea norme și reguli, cîte mînăstiri și capele am întîlnit» : «Sînt unii care s-au gîndit că în oficierile rugăciunilor zilnice, adică în cea de la ora trei, șase sau nouă, trebuie egalat și numărul psalmilor și rugăciunilor cu numărul orelor, în care I se aduc lui Dumnezeu aceste cinstiri. Alții au găsit nimerit să fie hotărît numărul de șase psalmi pentru fiecare adunare de rugăciune» (cap. 3). «Noua mînăstire (a Episcopului Castor), în frageda ei pruncie în Hristos», va fi îndrumată prin el «după foarte bătrînele întocmiri ale străvechilor Părinți», care s-au dat de cei mai desăvîrșiți monahi, după ce și-au însușit toate principiile virtuților, în special, pe cea a smereniei.

Sfîntul Casian amintește apoi că în tot Egiptul și în Tebaida este respectat, din vechime, atît în slujbele de seară, cît și în cele de noapte, numărul de 12 psalmi, după care urmează o citire din Vechiul și alta

din Noul Testament, iar sîmbăta şi duminica din Noul Testament, ca şi în zilele Cincizecimii (cap. 4). Regulile de viaţă au fost primite de monahi de la Sfîntul Evanghelist Marcu, o dată cu cele arătate în Fapte (4, 32—35).

După ce descrie asprimea înverşunată a ascetismului Părinţilor de altădată, istoriseşte şi felul în care le-a fost fixat numărul psalmilor la rugăciunile de noapte de un înger, care apoi a dispărut — în urma unor dezbateri, în care unii propuneau, din zel, un număr uriaş de psalmi, adică peste 60 (cap. 5—6). Ei nu se grăbeau nici să-i sfîrşească, şi să se arunce la pămînt de oboseală, aşa cum făceau unii în vremea Sfîntului Casian, în Galia. După citirea psalmilor se rugau liniştit, îngenuncheau, se ridicau iarăşi în picioare şi încheiau slujba după tipic.

Sfîntul Casian aminteşte că va explica pe larg aceste rugăciuni în Convorbirile duhovniceşti ale Părinţilor egipteni, pe care le va scrie. Totuşi, «lasă măcar începuturile acelei lucrări în aceste Aşezăminte atît de necesare celor care, din nerăbdarea dorinţei, găsesc totul prea zăbavnic» şi care să călăuzească pe cei care îşi duc viaţa în chinovii — mai ales că s-ar putea să n-o găsească pe aceea, care se va referi la disciplina omului lăuntric, la viaţa şi învăţătura pustnicilor (cap. 7 şi 8).

Participarea la aceste slujbe se face în liniştea cea mai adîncă, fără nici un fel de manifestări, mai ales de oboseală, care ar abate atenţia celorlalţi şi ar dovedi nepăsare. Căci diavolul «caută astfel să depărteze mintea noastră de la încordarea rugăciunii, trezind în noi gînduri şi umori potrivnice şi silindu-se prin aceasta s-o răcească din căldura începutului... Iar călugării se simt atraşi nu de mulţimea versetelor, ci de înţelegerea lor cu mintea, urmărind cu toată tăria acest lucru: *«Voi cînta cu duhul, voi cînta şi cu mintea»* (I Cor. 14, 15). Cînd vreun monah, mai zelos, depăşeşte numărul fixat, cel mai în vîrstă îl întrerupe pentru a nu-i obosi pe ceilalţi; dar şi «Aleluia» se cîntă numai la psalmul prevăzut cu acest sfîrşit. Fraţii împart psalmii în aşa fel, încît să cînte fiecare cel mult cîte şase şi cel puţin cîte trei şi pentru a le asculta într-o poziţie odihnitoare, ei stau pe scăunaşe scurte (cap. 9—11).

Lucrarea, care continuă nu numai cu braţele, ci mai ales cu duhul în rugăciune, nu trebuie să nască vreo silă oricît de mică în trupurile obosite şi bolnave. Într-adevăr, la sfîrşitul rugăciunilor canonice, retras in chilia lui, fiecare frate, singur, ori locuind cu altul, nu întrerupe rugăciunea, iar odihna, care poate începe către sfîrşitul nopţii, nu durează decît pînă în zori, cînd începe munca de zi. Căci şi în acest scurt răgaz de odihnă diavolul, dacă nu reuşeşte să ne pîngărească în stare de veghe, încearcă prin toate mijloacele s-o facă. De altfel vicle-

niile dușmanului îi poate provoca monahului o toropeală, care să-i moleșească vlaga duhovnicească și pe durata zilei următoare.

Prin muncă, rugăciune și meditație continuă, se apără de orice gîndire deșartă și trîndavă, fără să știe dacă bucuria finală se datorește uneia sau alteia dintre aceste două categorii de activitate (cap. 12—13).

La sfîrșitul rugăciunii, monahii se întorc în chilie și încep imediat munca și rugăciunea, neavînd voie să vorbească, în special cei tineri, unul cu altul. De asemenea cel ce a fost oprit de la rugăciune nu are voie să se roage cu cei curați, iar aceștia nu au voie să-l primească alături de ei pînă ce n-a primit iertarea de la stareț, altfel făcîndu-se părtași la osînda lui, fiindcă îi susțin îngîmfarea și nesupunerea și nu ispășirea și iertarea (cap. 14—15).

Cel însărcinat cu deșteptarea obștei pentru slujbă trebuie s-o facă după rînduială, îngrijindu-se de datoria spirituală și liniștea tuturor.

Sfîntul Casian încheie aceste rînduieli cu aceea că de sîmbătă seara pînă duminică seara și în zilele Cincizecimii, nu se pleacă genunchii la egipteni (cap. 16—18).

CARTEA A III-A: DESPRE NORMA CANONICĂ A RUGĂCIUNILOR ȘI PSALMILOR ZILNICI

(Continuare)

Sfîntul Casian explică în această carte slujbele de la ora trei, șase și nouă, după rînduiala mînăstirilor din Palestina sau Mesopotamia, care moderează pe cea egipteană, mai aspră (cap 1—2).

Sfîntul Casian accentuează faptul că monahii egipteni se roagă fără încetare în tot cursul zilei, concomitent cu munca, pe care o îndeplinesc fără să părăsească o clipă meditația asupra psalmilor și altor părți din Scriptură. După regula pahomiană, se adună numai la ora nouă (ceasul al treilea) pentru primirea Sfintei Împărtășanii. Totul se face cu o deplină dăruire de sine și Sfîntul Casian amintește cum laudă David proorocul jertfa de bună voie (în Ps. 53, 6 și 118, 108). Încolo, slujbele la orele amintite sînt limitate la cîte trei psalmi și în felul acesta nu sînt stînjenite deloc îndatoririle de muncă, care să acopere lipsurile proprii și pe ale semenilor săi.

Sfîntul Casian explică evenimentele amintite de cele trei ceasuri de rugăciune ale zilei: În ceasul al treilea s-a pogorît Duhul Sfînt peste Sfinții Apostoli adunați pentru prima oară la rugăciune. În ceasul al șaselea s-a jertfit Mîntuitorul pentru neamul omenesc. Iar în ceasul al nouălea s-a pogorît la iad și a izbăvit pe cei închiși acolo și s-a desco-

perit sutaşului Corneliu taina chemării neamurilor. Aceste evenimente întîmplate în aceste ceasuri de rugăciune sînt mai numeroase ; noi le-am amintit aici pe cele principale istorisite de Sf. Casian, care reproşează monahilor contemporani cu sine oarecare delăsare la orele de rugăciune (cap. 3).

Jertfa rugăciunilor noastre e simbolul «Jertfei de seară», adică la sfîrşitul veacurilor, prin ridicarea mîinilor pe cruce, pe care o aminteşte Sfîntul Casian, recitind psalmul 140, 2 : *«Să se îndrepteze rugăciunea mea, ca tămîia înaintea Ta : Ridicarea mîinilor mele, jertfa de seară»*, Sfîntul Casian leagă apoi ridicarea mîinilor pe cruce de înălţarea noastră la cer cu Domnul, făgăduită de El şi aminteşte rugăciunile zilnice — toate cu multe locuri din Scriptură. La sfîrşit istoriseşte pilda cu angajarea dis-de-dimineaţă a lucrătorilor viei (Matei 20, 1), care indică slujba de dimineaţă. El îi dă o mare importanţă, fiindcă se respectă în Apus şi a fost iniţiată chiar în vremea sa în mînăstirea din Betleem. Slujba de dimineaţă, scrie Sf. Casian, este săvîrşită la scurt timp după sfîrşitul psalmilor şi rugăciunilor de noapte, încheindu-se apoi cu privegheri zilnice. Cauza a fost prelungirea răgazului de somn pînă la la ceasul al treilea, pe care bătrînii l-au reglementat în Răsărit, potrivit învăţăturii proorocului David : *«De şapte ori pe zi te-am lăudat pentru judecăţile dreptăţii Tale !»* (Ps. 118, 146). Ceasul al treilea însemnînd ora nouă dimineaţa s-a intercalat între această oră şi somnul de la sfîrşitul nopţii, *ceasul întîi*, la ora şase dimineaţa şi astfel : Cele patru ceasuri cu slujbele de seară şi de noapte, împreună cu cea dinaintea culcării amintită în cartea a IV-a (18, 2), au completat numărul de 7 al laudei Domnului. Unele mînăstiri încă n-o primiseră pînă în vremea Sfîntului Casian, dar fusese primită ca regulă cu autoritatea Părinţilor din Răsărit. Sfîntul Casian, mai constată, de asemenea, că în Provence, mulţi călugări se întorc la chilii după slujba de dimineaţă, ca să se culce din nou, căzînd în păcatul pe care au vrut să-l evite Părinţii, care au recomandat ceasul întîi. Egiptenii îşi prelungeau privegherile pînă după terminarea slujbei, păstrîndu-se tot timpul pregătiţi de luptă împotriva atacului zilnic al diavolului (cap. 4—5).

Sfîntul Casian mai precizează că bătrînii, care au adăugat slujba de dimineaţă, au păstrat rînduiala de la slujba de dimineaţă cu psalmii 50,

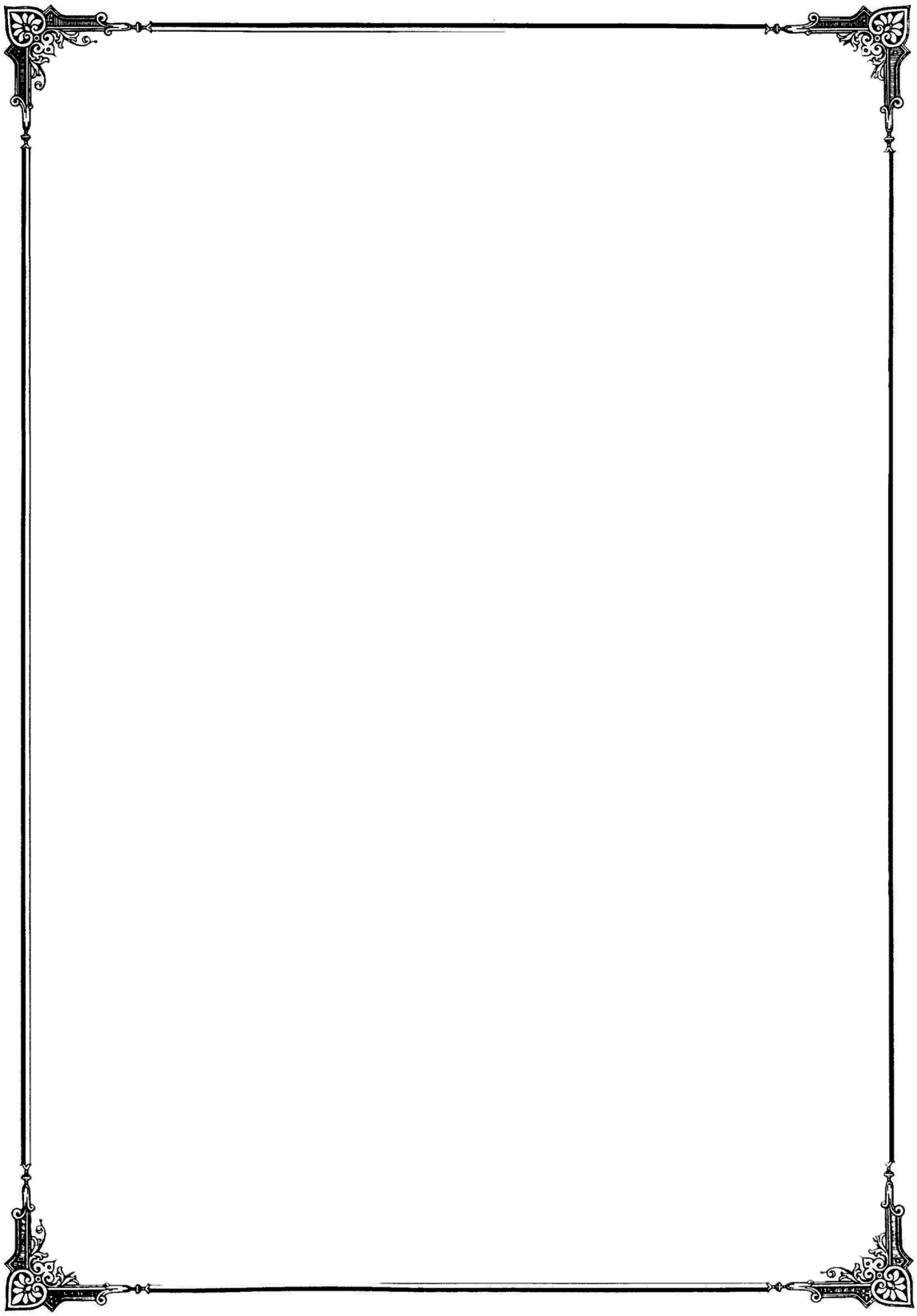

continuînd cu alte bunuri și chiar cu propriile veșminte, pentru a se coborî pînă în lipsa și sărăcia lui Hristos și a fi pus pe aceași treaptă cu săracii, adică cu obștea fraților (3—5). Dacă s-a dovedit a fi nesupus și neascultător, i se restituie hainele, fiindu-i luate veșmintele mînăstirii și este alungat (cap. 6). Stăruind pe calea bună, este îmbrăcat în haina călugărească și este încredințat timp de un an unui bătrîn, care are sarcina primirii străinilor și oaspeților și pe care-l ajută în această sarcină. Apoi este dat în seama altui bătrîn, care îndrumează zece tineri, la porunca starețului mînăstirii (cap. 7).

Acum este pregătit să se înalțe pe culmile desăvîrșirii, biruindu-și vrerile (cap. 8) și deschizîndu-și conștiința, așa încît să mărturisească tot ce gîndește, bun sau rău, rușinos sau de laudă. «Diavolul atît de dibaci în nici un alt chip nu l-ar putea înșela și aduce la poticnire pe tînăr, decît dacă l-ar momi prin îngîmfare, sau poftă de mărire, să-și ascundă gîndurile» (cap. 9). Regula ascultării este păzită cu atîta strășnicie, încît tînărul nu-și satisface nici nevoile firești fără cunoștința bătrînului. Totul se face potrivit dispoziției celui mai mare — chiar felul de veșminte, cel de in, pe care-l îmbracă (cap. 10). (Sfîntul Casian nu insistă asupra unor părți care nu se pot aplica în Galia. De aceea va aminti numai ce este valabil în toate regiunile pămîntului și care, deci, este socotit ca vrednic de a face parte din ceea ce se numește viața într-o mînăstire) (cap. 11).

Ascultarea este virtutea socotită mai presus de orice; de aceea călugărul iese din chilie imediat cînd a bătut fratele în ușă (cap. 12). Monahul nu posedă nimic și nu folosește în vorbire pronumele posesiv, nefiindu-i îngăduit să aibă în chilie lucruri, în afară de tunică, pelerină, sandale, cojoc, rogojină... Deși unii aduc în mînăstire venituri, care depășesc nevoile personale, nimeni nu se îngîmfă și n-are în chilie mai mult de două pîinișoare, prețul a trei dinari, și nimeni nu umblă după o muncă mai productivă. «De asemenea, toți se cred străini de toate și fiecare se socotește mai degrabă întreținutul și servitorul mînăstirii, decît să-și atribuie dreptul de stăpîn asupra vreunui lucru». În consens cu acestea, Sfîntul Casian osîndește pe cei care, umplînd chilia de bunuri și umblînd cu inele prețioase în mîini, îl fac să constate că «numai cu un deget de și-ar îngădui cineva să atingă vreunul din lucrurile fără valoare, ne umplem de atîta mînie, încît nu ne mai putem stăpîni pornirea de a izbucni în cuvinte și gesturi mînioase» (cap. 13—15). Apoi Sf. Casian descrie pedepsele pe care le primesc călugării egipteni pentru diferite mici greșeli, în total dezacord cu nepăsarea, cu care sînt privite păcate cu mult mai mari și numeroase ale celor din Galia, pe care le pomenește fără cruțare (cap. 16).

Sf. Casian aminteşte că citirile în timpul mesei au venit de la regula capadociană. Prin ele se opresc convorbirile de prisos şi nefolositoare. La egipteni şi mai ales la tabenesioţi se păstrează o tăcere absolută la masă şi superiorul celor zece le face semne pentru cele necesare. Toţi se feresc să se atingă de orice altă hrană în afară de cea de la masă, chiar şi de fructe prin grădini ori livezi (cap. 17—18). În tot Orientul, fraţii îşi îndeplinesc, pe rînd, datoriile cu atîta zel şi ascultare, încît se întrec unii pe alţii prin smerenie. Serviciile durează o săptămînă pînă la cina de duminică, cînd cei care vor fi schimbaţi, spală picioarele celor ce au venit pentru cîntarea psalmilor şi primesc binecuvîntarea de la aceştia, pentru ca apoi, luni dimineaţa să dea în primire obiectele de folosit.

Sf. Casian istoriseşte următoarea întîmplare, din care se poate înţelege ce importanţă se dă faptului de a se păstra cu sfinţenie orice din avutul mînăstirii, de care dau socoteală nu numai economului, ci chiar Domnului. S-a întîmplat că chiar economul a scăpat printre degete trei boabe de linte cu apa cu care le spăla. Învinovăţit de risipă a fost oprit de la rugăciune de stareţ, — ceea ce arată că sînt convinşi cu adevărat că nici chiar ei înşişi nu-şi mai aparţin lor, darmite lucrurile lor, care sînt închinate Domnului... (cap. 19—20). Sfîntul Casian dă şi un exemplu de jertfelnicie, într-un caz de lipsă de lemne (în cap. 21). La egipteni nu există o schimbare de serviciu în fiecare săptămînă, pentru că aceasta ar împiedica pe unii fraţi de la munca prevăzută de rînduială. (Cu acest prilej aflăm şi alimentele preferate în mînăstirile egiptene: tulpini de praz, tăiate odată pe lună, varză sălbatică, sărătură prăjită, măsline, peştişori în saramură, numiţi de ei «menomena» (cap. 22).

În continuare, Sf. Casian înfăţişează cîteva chipuri de *monahi celebri* din Răsărit, «modele de urmat ca ascultare, pentru cei ce se ostenesc să atingă culmile cele mai înalte». Dintre aceştia a ales pe *stareţul Ioan*, din apropiere de Lycus, tîrg din Tebaida, supranumit Ioan Văzătorul (născut în 305 şi mort către 395, după patruzeci de ani de pustnicie), deci trăitor în vremea sa. Împăratul Teodosie n-a plecat într-un război, pînă n-a primit încurajare din răspunsurile lui profetice. Prima istorisire arată ascultarea lui necondiţionată pînă la a executa porunca de a uda zilnic o smicea aproape putredă, ca să se facă un copac umbros. În cea de a doua, îl vedem executînd imediat porunca bătrînului de a arunca pe fereastră unicul vas cu grăsime al chinoviei, «fără să se mai gîndească la nevoia zilnică, la slăbiciunea trupului, la lipsa de bani, la strîmtorările şi greutăţile unui pustiu uscat, unde, chiar de ţi-ar prisosi banii, în nici un chip nu mai poate fi găsit sau înlocuit cu altceva bunul pierdut». Această pildă a întărit în credinţă pe fraţii săi. Aceeaşi

urmare fericită a avut-o îndeplinirea poruncii de a rostogoli un bolovan urias. (Sf. Casian n-a introdus de la sine elementul miraculos, și aceste trei exemple de ascultare nu sînt împresionante prin miraculos, ci prin moral) (cap. 23—26).

Tot contemporan cu el a fost *Patermuțius*, care, fiind admis să fie primit în mînăstire cu copilul său, a acceptat suferințele acestuia în mînăstire, iubind pe Dumnezeu mai mult decît pe propriu-i fiu și, la porunca starețului l-a aruncat chiar în rîu (de unde a fost salvat de ceilalți frați), — împlinind prin această ascultare fapta Patriarhului Avraam, istorisită în Facere, 22.

După aceasta, murind starețul mînăstirii, a fost ales conducătorul ei, ca urmaș al lui (cap. 27—28).

Al treilea exemplu dat a fost acela al unui demnitar care, venind cu mare ardoare în mînăstire, a fost trimis să vîndă unul cîte unul, zece coșuri. Fără să se întristeze de o îndeletnicire atît de nepotrivită cu demnitatea lui de altădată, a ajuns la adevărata noblețe, care este smerenia lui Hristos (cap. 29).

El sfîrșește aceste istorisiri cu un *înalt exemplu de smerenie*, care, «trăită nu de un începător, ci de un monah desăvîrșit și stareț, va putea pe cei tineri să-i înarmeze și pe cei bătrîni să-i îmboldească la smerenie desăvîrșită». Pinufius, starețul unei mînăstiri foarte mari din apropierea orașului Panefisis, a fugit pe ascuns îmbrăcat lumește spre depărtatele ținuturi ale Tebaidei, ca să poată trăi în umilință într-o altă mînăstire a tabenesioților. A fost primit cu greutate, ca un bătrîn prăpădit, care voia să-și sfîrșească zilele într-o mînăstire, unde însă, alături de îngrijirea grădinii, săvîrșea pe furiș cele mai umilitoare munci ale altora, chiar noaptea. A fost însă recunoscut de unul dintre mulții ucenici ai săi, care, după fuga lui, l-au căutat prin tot Egiptul. A avut o ezitare să i se adreseze din pricina hainelor și muncii curioase pentru el, dar apoi i s-a aruncat la picioare, producînd spaimă în toată mînăstirea, cînd frații au înțeles că cel disprețuit de ei, era marele stareț a cărui faimă umpluse Egiptul. Fără voia lui, frații săi mai mici l-au adus din nou la conducerea mînăstirii, unde «plîngea amarnic că a fost despuiat din pizma diavolului de traiul vrednic de umilință, pe care, îndelung căutat, se bucurase a-l fi aflat în sfîrșit . . .». Aprins de aceeași dorință arzătoare de a vieții în smerenie, necunoscut de nimeni și, deși păzit tot timpul, a fugit din nou cu o corabie, de astă dată în Palestina, unde nădăjduia că nu se auzise de el. A ajuns tocmai la mînăstirea Sf. Casian din Betleem, unde a fost iarăși recunoscut de ucenici de ai lui, veniți să viziteze Ierusalimul, — «ca o cetate așezată pe munte» (Matei 5, 14) — și a fost iarăși adus la mînăstirea sa cu mari rugăminți (cap. 30—31).

În capitolele care urmează (32—43), aflăm partea sublimă a cărții, cu care se și încheie și care arată *ce este în realitate monahismul* — cunoscută în toată lumea creștină. Ea este redată ca rostită de stareţul Pinufius, la primirea în mînăstire a unui frate și cuprinde într-o formă de nedescris următoarele idei principale: La cererea de intrare în mînăstire fratele a fost oprit la poartă pentru ca să se hotărască să rămînă în mînăstire în starea duhovnicească potrivită. Căci Dumnezeu răsplătește cu slava veșnică pe cei care i se devotează cu adevărat, dar pedepsește la fel pe cei care nu se sinchisesc și nu dau roadele cuvenite unei făgăduințe făcute, de a-L sluji cu adevărat. La această vină de neiertat participă și cei care primesc pe frate fără cercetare, care să-i asigure și pe ei și pe el că angajamentul luat nu este greșit (cap. 32—33).

Renunțarea la lume înseamnează primirea crucii și a mortificării, fiindcă nu mai trăiește cel ce o primește, ci Hristos, în Care a murit pentru lume și Carele trăiește în el, și Care a zis: «*Cel ce nu-și ia crucea lui și nu-Mi urmează, nu este vrednic de Mine*» (Matei 10, 38). Străpungînd trupurile noastre cu frica de Dumnezeu, după cuvîntul lui David (Ps. 118, 120), vrerile și dorințele noastre nu mai slujesc poftele noastre, ci mortificarea lor. Răstignirea noastră face frica de Dumnezeu, care țintuiește vrerile și dorințele noastre după Legea Lui, cum L-a țintuit pe cruce pe Domnul pentru păcatele noastre. «Ochii sufletului sînt ațintiți acolo unde trebuie să nădăjduim în fiecare clipă că vom pleca» (cap. 34—35).

Poftele și îmboldirile trupești vor fi ucise în felul următor:

«Să nu mai iei din nou, niciodată, nimic din cele ce te-ai rupt cînd ai renunțat la lume și, de vreme ce Domnul te oprește să nu te mai întorci din ogorul lucrării Evangheliei, spre a te îmbrăca din nou cu haina părăsită... «*Să nu cobori de pe acoperișul desăvîrșirii*», ca «*punînd mîna pe plug, să te uiți înapoi*» (Luca 9, 62), la ticăloasele și pămînteștile pofte ale acestei lumi.

Prin ardoarea credinței și deplina umilință ai călcat în picioare mîndria; «*să nu zidești iarăși ceea ce ai dărîmat*» (Gal. 2, 18). Rămîi în sărăcia pe care ai făgăduit-o în fața lui Dumnezeu și a îngerilor, căci «*mîntuit va fi cel ce va răbda pînă la sfîrșit*» (Matei 24, 13). Vicleanul șarpe păzește necontenit călcîiul nostru; îi vei zădărnici încercările primejdioase, dacă nu te vei rușina să-i dezvălui bătrînului orice (cap. 36—38).

Gătește-ți sufletul pentru ispită (Înt. Sir. 2, 1) și nu spre odihnă, liniște

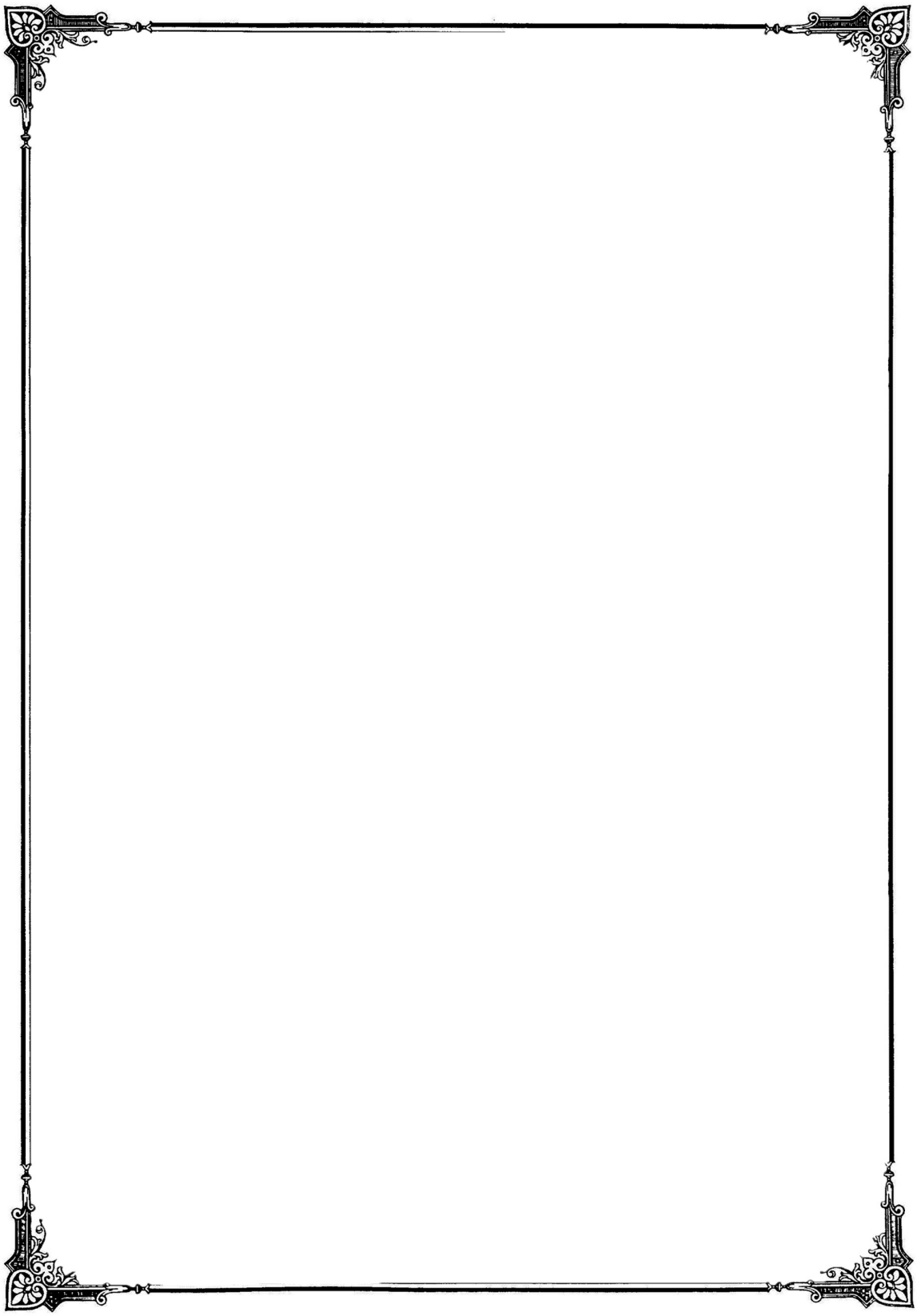

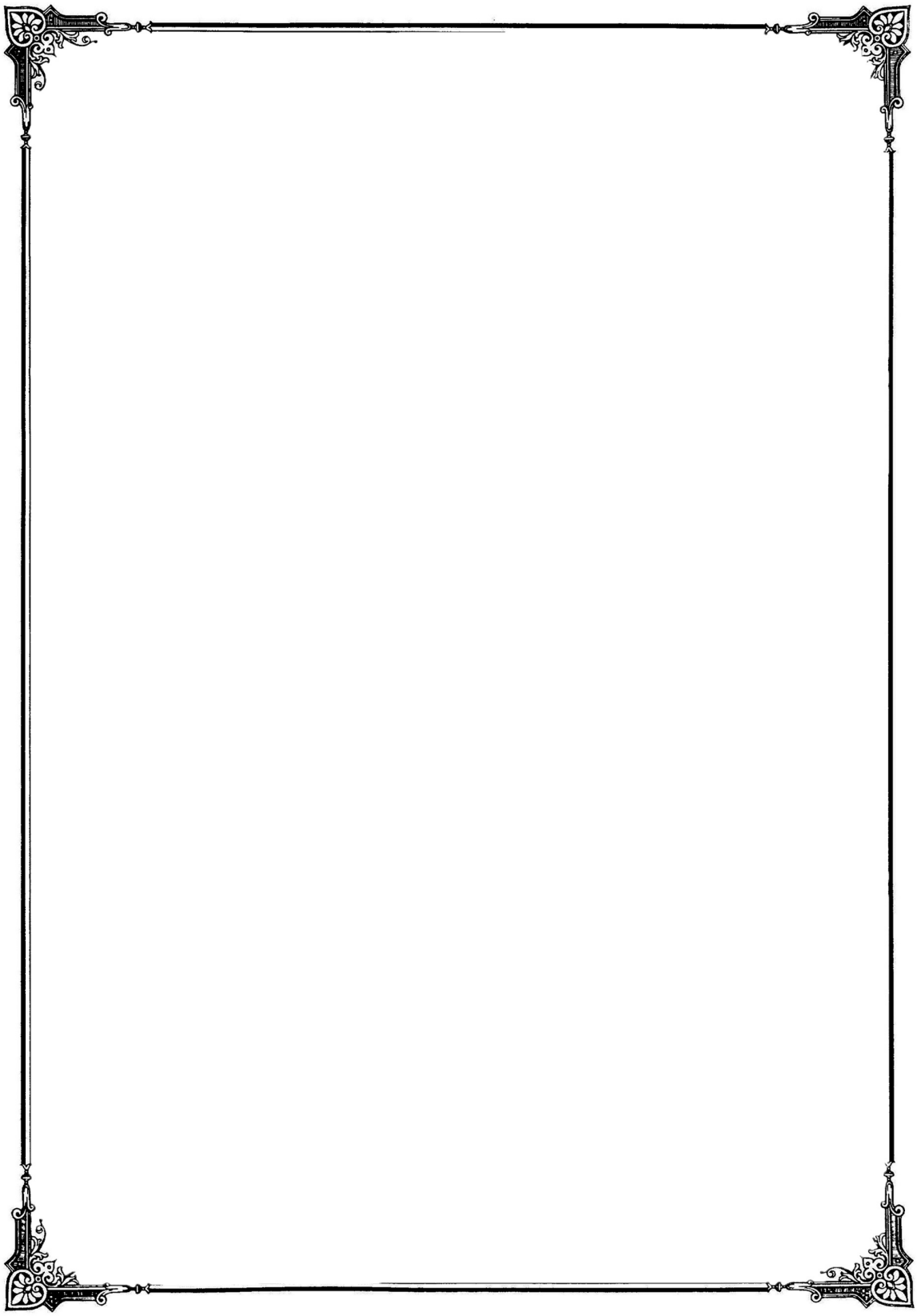

Sf. Apostol Pavel: «*Grija de trup să n-o faceți spre pofte*» (Rom. 13, 14). Aceasta însă, fără ca trupul, istovit de lipsa hranei să nu mai poată face față sarcinilor duhovnicești (cap. 6—8). Rînduiala cea mai bună a hranei zilnice, modeste și nu a postului greu la intervale de timp, flămînzirea nemăsurată ducînd nu numai la slăbirea trupului, ci și a puterii rugăciunii (cap. 9).

Sfîntul Casian mai spune că pentru păstrarea curăției duhului și trupului nu e de ajuns înfrînarea de la mîncare, ci trebuiesc adăugate și celelalte virtuți sufletești. Căci acestea sînt mai greu de cucerit și cine nu biruiește lăcomia pîntecelui, nu le va putea dobîndi (cap. 10—11).

Urmează apoi comparația luptei cu diferitele păcate cu acelea mai grele din stadion, după pregătirea cu cele olimpice, mai ușoare, ca antrenamente; de unde rezultă disciplina și ordinea luptei duhovnicești (cap. 12). Poftele cărnii și pornirile pătimașe ale sufletului nu vor putea fi înfruntate de cei ce sînt «robi ai cărnii». Urmarea este că «trebuie mai întîi să biruim pofta pîntecelui și să ne ușurăm sufletul, nu numai prin postiri, ci și prin vegheri și căința inimii... ca să recunoaștem că hrana ne este îngăduită nu atît spre plăcere, cît imputată ca povară... deci ca o trebuință a trupului, nu ca o dorință a sufletului». Sfîntul Duh și harul dumnezeiesc ne va ajuta să potolim poftele trupești. În felul acesta micșorăm fapta gurii și a pîntecelui, ne învață Sf. Casian, ca o primă biruință în întrecerile olimpice. Manifestînd preferințele noastre pentru virtuți și dragostea pentru hrana cerească, încununate cu contemplarea divină, cele trecătoare își vor afla locul lor redus. Ca și în jocurile olimpice, unde privirile sînt ațintite numai spre ținta care aduce laurii slavei, tot astfel și monahul trebuie să-și concentreze toată atenția numai asupra biruinței supreme, care-l face apoi vrednic să înfrunte chiar duhurile rele. Aceasta e «regula» luptei, care deschide porțile stadionului despre care vorbește Apostolul. Astfel, el ne va zice: «*Nu v-a cuprins o ispită, care să fi fost mai presus de puterea omenească*» (I Cor. 10, 13) — (cap. 13—16).

În I Cor. 9, 26—27, Sf. Apostol Pavel, acest mare atlet al lui Hristos, care luptă după regulă, zice: «*Eu așa alerg, nu ca la întîmplare; așa mă lupt cu pumnul, fără să lovesc în aer, ci îmi chinuiesc trupul și îl supun robiei, ca nu cumva, propovăduind altora, să mă fac netrebnic*». Lupta duhovnicească o dă ca să chinuiască și să înrobească trupul său, iar ținta este răsplata cerească, năzuind spre Ierusalismul ceresc. Așa s-a asigurat că a luptat lupta cea bună, a săvîrșit călătoria și a păzit credința (II Tim. 4, 7) și poate declara: «*De acum mi s-a gătit cununa dreptății, pe care mi-o va da Domnul în ziua aceea, El, Dreptul Judecător*» (II Tim. 4, 6). Prin posturi și biruință asupra cărnii răzvrătite, nu lovind

în gol, ci în acele duhuri rele care-l stăpîneau, el proclamă această biruință, știind că totuși, «*lupta noastră nu este împotriva trupului și a sîngelui, ci împotriva domniilor, împotriva stăpîniilor și împotriva stăpînitorilor întunericului acestui veac, împotriva duhurilor răutății, răspîndite în văzduhuri*» (Efes. 6, 12) — (cap. 17—19).

Monahul trebuie să se opună necumpătării, adică mîncării sau băuturii în afară de masă, — nici o picătură, oricît de mică —, și somnului fără regulă, fiindcă această nestăpînire dă drumul clocotului poftelor trupești mai mari (cap. 20).

Postul trupului trebuie extins la acela al sufletului, fiindcă cele opt păcate îi pot oferi alimente nefericite și vătămătoare, care înlocuiesc hrana adevărată a pîinii cerești. Reținîndu-ne și de la păcate activăm și postul trupesc. În felul acesta inima poate ajunge lăcașul lui Dumnezeu și templu al Duhului Sfînt și al lui Iisus Hristos (Efes. 3, 16—17) — (cap. 21—22).

Sfîntul Casian recomandă o hrană care potolește poftele aprinse, fiind ușor de gătit și ieftină.

Hrana cu pîine era socotită drept cea mai ieftină și ușor de dobîndit și deci a celor mai renumiți asceți. Căci după Părinți, monahul nu trebuie să umble după mîncări nefolosite de alții, actul acesta vădind cenodoxie — slavă deșartă. Fraților, în trecere pe la mînăstire, trebuie să li se arate însă omenie și dragoste și nu înfrînare aspră, pentru a asigura liniștea și odihna oaspeților (cap. 23).

Într-adevăr, la sosirea din Betleem în Egipt, pretutindeni unde soseau Sfinții Casian și Gherman, li se oferea de mîncare, afară de miercurea și vinerea. La întrebarea de ce se trece așa de ușor peste regulile de post zilnic, un bătrîn le-a răspuns, că dragostea îl obligă să calce această rînduială, ținută spre folosul său sufletesc. După plecarea oaspeților va recupera ce a pierdut printr-un post mai crîncen. Căci în oaspeți el vedea pe Hristos și «*pot oare fiii nunții să fie triști, cîtă vreme Mirele este cu ei ?*» (Matei 9, 15).

Păstrînd legea ospitalității, un bătrîn a mîncat de șase ori într-o zi cu vizitatorii lui ; iar altul, anahoret, le-a mărturisit că n-a mîncat niciodată singur, și uneori, neavînd nici un oaspete toată săptămîna căuta duminica, la biserica apropiată, un pelerin, pe care îl invita la chilie, ca să mănînce împreună (cap. 24—26).

Ca modele de «post sufletesc», Sf. Casian amintește cele mărturisite de marii anahoreți, Avvii Paesius și Ioan, cel dintîi că soarele nu l-a văzut niciodată mîncînd, iar celălalt, mîniat (cap. 27). Înainte de moarte, Avva Paesius era implorat de ucenici să le lase un cuvînt de desăvîrșire : «*Niciodată, le-a spus el gemînd, n-am făcut vrerea mea și n-am*

învățat pe nimeni ceea ce n-am făptuit eu mai întîi» (cap. 28). Părintele Mahete nu cădea nicodată în toropeală, oricît de istovit era de oboseală, la rugăciune, sau la vreo convorbire spirituală ; dar adormea imediat ce auzea vreun cuvînt de defăimare, sau fără rost (cap. 29). Același Părinte a fost silit să binecuvînteze uleiul mirenilor și să primească o pătură pe care le refuza. Arăta prin aceasta că monahul era supus acelorași slăbiciuni, pentru care nu trebuie să păcătuiască, judecînd pe alții (cap. 30). De asemenea a demonstrat că diavolul este sprijinitorul convorbirilor deșarte și potrivnicul celor duhovnicești (cap. 31). Alt frate, primind un pachet de scrisori de la rude — printre care tatăl și mama lui — și prieteni, le-a aruncat în foc, pentru ca nu cumva, revăzînd numele celor ce-i scriseseră și amintindu-și, chipurile lor să nu-l cheme înapoi în lumea de care a fugit (cap. 32).

Trecînd la «postul speculativ» Sf. Casian aduce pilda starețului Teodor, care dobîndise cunoașterea Scripturilor mai mult prin curăția inimii, căci a ajuns la lămurirea unei probleme foarte complicate, stăruind în rugăciune timp de șapte zile și șapte nopți. Răspunzînd la întrebările unor frați asupra posibilității de a pătrunde sensurile scripturistice adînci, el le-a răspuns că cel ce dorește să pătrundă tainele Scripturilor, o va face nu prin citirea lucrărilor comentatorilor, ci prin sîrguința minții și încordarea inimii pentru îndepărtarea valului patimilor, care întunecă ochii minții. Cei mai mulți, fără a se îngriji cît de puțin de neprihănirea minții, se reped să explice Scripturile, dar nu pot ajunge la lumina adevărului (cap. 33—34). Tot starețul Teodor i-a reproșat Sf. Casian, care se pregătea să se odihnească după slujba mare : «O, Ioane, cîți oameni grăiesc în acest ceas cu Dumnezeu și contemplîndu-L, îl păstrează în inimile lor, iar tu te lipsești de așa lumină, ca să te cufunzi într-un somn fără de folos !» (cap. 35).

În continuare *arată cum postul lăuntric devine o ofrandă plăcută lui Dumnezeu cînd este desăvîrșit de roadele dragostei.* Aceasta a învățat-o Sf. Casian în Nordul Egiptului, lîngă Diolcos, într-un cin al anahoreților, care, ajunși la virtuțile smereniei și sărăciei de bună voie, după ce s-au curățat de toate patimile, «pătrund în singurătățile adînci ale pustiului, ca să se lupte cu demonii într-un război înfricoșat» — într-o insulă pustie de nelocuit, lipsită total de orice hrană și chiar de apă, lîngă malul mării. Acolo s-a dus pentru locuință la Arhebius, care fiindcă pleca pentru cîtăva vreme, i-a oferit-o imediat, cu tot ce era în ea. Dar în ascuns s-a dus și a clădit altă chilie cu mare trudă pe care, de asemenea, a oferit-o după aceea altor asceți cu cele de trebuință, ca să zidească pe ascuns pe a treia pentru sine. Tot Arhebius este dat ca model de dragoste filială la cel mai înalt nivel. Fiu al unei familii nobile, a aflat

că, la moartea tatălui său, mama sa era urmărită pentru o datorie de o sută aşi de aur. Şi el, care nu voia să primească nimic de la părinţii într-o stare înfloritoare, şi-a însuşit datoria lor şi lucrînd un an întreg ziua şi noaptea a plătit-o, salvînd-o pe maică-sa de deznădejde şi ruşine. «Din dragoste pentru Hristos n-a vrut să mai ştie de mama lui, şi din aceeaşi dragoste a recunoscut-o din nou». Sf. Casian dă alte exemple de dragoste faţă de călugărul latin Simeon : Venind din părţile Italiei, a fost întrebat de un bătrîn, cu ce îşi poate cîştiga cele de trebuinţă şi el i-a răspuns că nu se pricepe la nimic din îndeletnicirile fraţilor de acolo, dar cunoaşte limba latină. Atunci bătrînul i-a adus cele de trebuinţă pentru trai, pergamentele şi uneltele necesare scrisului şi i-a cerut să copieze unele părţi din Sfintele Scripturi în latineşte, pentru fratele său. În felul acesta i-a dăruit mijloacele de trai, fără să se ruşineze, neştiind că lucrarea lui nu folosea nimănui la nimic (cap. 36—39).

Tot în cadrul asprimii posturilor şi înfrînării legate de dragostea dumnezeiască, a amintit Sfîntul Casian zguduitoarea întîmplare a tinerilor schitioţi de pe vremea Sfîntului Pafnutie. Aceştia, fiind trimişi de starețul pustiului Schitului să ducă nişte smochine unui bolnav din lăuntrul pustiului, s-au rătăcit şi au fost găsiţi morţi, presăraţi cu nisip şi «cu smochinele păstrate neatinse, preferînd, de sigur să-şi dea duhul, decît să se atingă de bunul încredinţat, să-şi piardă viaţa lor trecătoare, decît să calce porunca bătrînului» (cap. 40).

Sf. Casian sfîrşeşte învăţătura despre înfrînarea de la lăcomia diavolească şi dăruirea în dragostea Domnului, cu următoarea poruncă a prea fericitului Macarie : *«Monahul aşa trebuie să-şi orînduiască posturile, ca şi cînd ar avea să trăiască în trup o sută de ani şi aşa să-şi pună frîu pornirilor sufletului, să uite de jigniri, să alunge tristeţile, şi să dispreţuiască durerile şi pierderile, ca şi cînd ar muri în fiecare zi»* (cap. 41).

CARTEA A VI-A : DESPRE DUHUL DESFRÎNĂRII

Lupta împotriva duhului desfrînării începe din primul moment al tinereţii şi se stinge după înfrîngerea celorlalte păcate. Asaltul se dă pe două fronturi, fiindcă la birunţă nu ajută numai postul, ci căinţa inimii trebuie să-i preceadă, însoţită de rugăciunea împotriva duhului celui mai necurat şi de o adîncită cugetare asupra Scripturilor. La acestea, Sf. Ciprian, cu o experienţă îndelungată, nu se sfieşte să adauge ştiinţa spirituală, lucrarea mîinilor şi, mai ales, adevărata umilinţă, necesară la combaterea oricărui păcat (cap. 1).

Vindecarea pornește de la inimă, de unde și izvorăsc păcatele, după cuvîntul Domnului: «*Din inimă ies: gîndurile rele, ucideri, adultere, desfrînări, furtișaguri, mărturisiri mincinoase*» (Matei 15, 19), *ca izvor al vieții și al morții* (cap. 2).

Unele dintre celelalte păcate se vindecă prin meditație, ori prin sprijinul și îndemnul fraților, dar desfrîul cere singurătatea, retragerea din lume pentru vindecare, alături de pedepsirea trupului și căința inimii, așa după cum lăcomia cere absența unor mîncări, care nasc pofta ucigătoare. Este evident, scrie Sf. Casian, că în mînăstiri sînt abstinenți; dar el face deosebire între abstinență și castitate, virtute pe care o atribuie acelora, care rămîn în starea de feciorie, cu trupul și cu mintea, ca Sfinții Ioan din Noul Testament și profeții Ilie, Ieremia și Daniil. Această stare, scrie Sf. Casian, poate fi atinsă și de cei care, după ce au trăit în întinare, ajung la o stare de curăție a minții și a trupului, în care nu mai simt ghimpii cărnii. Abstinenții, de frica iadului, sau din dorința împărăției lui Dumnezeu, înăbușe ispitele cărnii, de care însă nu se pot feri cu totul (cap. 3—4).

Experiența arată că războiul împotriva patimilor desfrînării este mai presus de puterile noastre și ne este absolut necesar ajutorul lui Dumnezeu. Căci e mai presus de fire să trăiești în trup și să nu-i simți ghimpii lui. De aceea harul castității face pe oameni egali cu îngerii și le dă cetățenia cerurilor (cap. 5—6).

Luptătorii din stadion iau tot felul de măsuri pentru abstinența, care le garantează biruința în luptă, după neîntrerupte exerciții de antrenament. Căci plăcerea vătămătoare, pricinuită de imaginea vătămătoare, le micșorează puterea dobîndită prin abstinență. Împărtășania cu trupul și sîngele Domnului obligă la abstinență pe monahi, așa după cum Legea Vechiului Testament obliga pe evrei, sub pedeapsa morții, la curățenie, atunci cînd mîncau din carnea jertfei de mîntuire (Lev. 7, 19—20).

Chiar dacă gîndurile necurate pot fi ascunse oamenilor, ele nu rămîn necunoscute sfinților îngeri și lui Dumnezeu cel Atoateștiutor (cap. 7—9).

Mintea ajunge la desăvîrșire cînd nu vor mai apărea imagini îmbietoare în timpul somnului — ceea ce este semnul unei boli ascunse în cele mai adînci alcătuiri ale sufletului (cap. 10—11).

În Pilde se spune: «*Păzește inima ta mai mult decît orice*» (4, 23), căci, deși ochilor li se aduce această învinuire dreaptă că «*oricine se uită la o femeie, poftind-o, a și săvîrșit adulterul cu ea în inima lui*» (Matei 5, 28), totuși, ochii nu fac decît să ofere sufletului slujirea lor. Suprimarea ispitelor trebuie făcută imediat, de la început, prin înlocuirea chipului dorit cu acela al mamei, rudelor și anumite femei pioase. Să

oprim de asemenea deşteptarea simţurilor cărnii prin alarma duhului nostru în frica lui Dumnezeu, crucea şi amintirea Scripturilor (cap. 12—13).

Apostolul neamurilor înalţă castitatea la cea mai înaltă cinstire, fiindcă este dovada sfinţeniei, iar sfinţenia e dovada prezenţei Duhului Sfînt (I Tes. 4, 3—8). După care ne îndeamnă: *«Căutaţi pacea cu toată lumea şi sfinţenia, fără de care nimeni nu va vedea pe Domnul... Şi să nu fie vreunul desfrînat sau întinat ca Isav, care pentru o mîncare şi-a vîndut dreptul de întîi născut»* (Evrei 12, 14, 16) — (cap. 14—16).

Diavolul, însă, întinde necontenit capcane; de aceea Sf. Casian îndeamnă pe monahi la necontenitele gemete ale rugăciunilor pentru înfrînarea trupului şi zdrobirea inimii, pentru ca Duhul Sfînt să stingă cuptorul cărnii încins cu îmboldirile poftelor (cap. 17).

Smerenia condiţionează castitatea, iar castitatea condiţionează adevărata ştiinţă duhovnicească. Sf. Vasile a emis o sentinţă aspră în acest subiect: «Nu cunosc femeia şi totuşi nu sînt virgin», pe care Sf. Casian o interpretează astfel: *«Nestricăciunea cărnii nu constă numai în îndepărtarea de femeie, ci mai ales în curăţia inimii, care păstrează cu adevărat fără stricăciune sfinţenia neîntreruptă a trupului, fie prin frica de Dumnezeu, fie prin dragostea de castitate»* (cap. 18—19).

Anumite slăbiciuni fireşti vor fi judecate de Cel Atoateştiutorul şi Judecătorul nostru în lupta noastră împotriva patimilor trupeşti. Postul egal şi măsurat va asigura calitatea curăţiei inimii, smerenia adîncă, răbdarea şi ferirea de mînie şi de alte patimi. Paza zilei păzeşte sfinţenia nopţii, iar veghea de noapte rămîne pentru ea forţa de a pregăti curăţia zilei (cap. 20—23).

(În scopul de a descrie impresionant slăbiciunile firii căzute, într-un mod cît mai edificator Sf. Casian le dezvăluie în forma lor mortală, nu numai din punct de vedere duhovnicesc, ci şi din punctul de vedere estetic-moral, în aceste ultime capitole).

CARTEA A VII-A: IUBIREA DE ARGINŢI.

Iubirea de arginţi sau dragostea de bani, străină de firea noastră, porneşte la monah, scrie Sf. Casian, din lîncezeala unei minţi bolnave, ori dintr-o hotărîre greşită de a renunţa la lume, ori dintr-o dragoste căldicică faţă de Dumnezeu. Poate fi uşor respinsă de la început, dar greu de dezbărat de ea, după ce a pătruns în inimă şi ajunge rădăcina tuturor relelor (cap. 1—2).

Chiar la cei mici, sugari, se pot observa reacţii ale cărnii, imbolduri ale mîniei şi sensibilitate la nedreptăţile aparente. Unele dintre ele sînt

opere ale Providenței, pentru refacerea neamului omenesc, dar nu pentru a se deda desfrîului ; iar înțepăturile mîniei ne sînt lăsate pentru a ne opune rătăcirilor noastre. Folositoare ne este și tristețea, care, prefăcută, este pierzătoare, după cuvîntul Sf. Apostol care ne învață că «*întristarea cea după Dumnezeu aduce pocăință spre mîntuire . . ., iar întristarea lumii aduce moartea*» (II Cor. 7, 10). Deci nu Creatorul e vinovat de a fi rău folosite împotriva Lui și a semenilor noștri, după cum folosirea fierului pentru uciderea celor nevinovați nu trebuie să i se reproșeze Creatorului a toate. Căci unele păcate ca iubirea de arginți sau pizma, deși sînt datorate «bunului plac al unei voințe nesănătoase și rele», totuși sînt provocate de cauze din afară. Iar relele, deși ușoare de ignorat sau ocolit, nu sînt temelii pentru desăvîrșire cum par. Cu timpul iubirea de arginți devine vatra încinsă de nestins și rădăcina tuturor relelor (cap. 3—6).

Monahul, după ce a agonisit o sumă mică, găsește tot felul de motive pentru opera de capitalizare. Odată cu sporirea banilor se dezlănțuie o sălbatică lăcomie în el, care-l împinge spre fuga din mînăstire, unde constată că mijloacele de pricopseală nu prea există, orice fel de eforturi ar face. Nici o credință, nici o minciună, nici un jurămînt, nici un furt nu-l mai interesează. Aurul și nădejdea cîștigului îi țin loc de Dumnezeu, pentru care Apostolul declară că lăcomia este închinare la idoli (Col. 3, 5) — (cap. 7).

Nici o virtute nu-l mai interesează, se simte obosit și asuprit cu orice muncă, nu-i mai place nici hrana, nici veșmîntul mînăstirii și descoperă că Dumnezeu nu e numai acolo ; ba, încă, se încredințează că, «de nu va pleca mai grabnic undeva, va pieri îndată» (cap. 8). Se crede și se poartă ca un străin de mînăstire și în fiecare zi își face un plan de plecare, se vaită că încălțămintea și veșmintele bune s-au dat altuia și se ferește de a mai munci pentru mînăstire. Nu știe cînd trebuie să se supere, sau să se mînie, clevetește continuu pe ascuns și batjocorește mînăstirea ca să justifice plecarea (cap. 9). «Ca o fiară sălbatică, patima îl desparte de turmă și, răpit din obște, face din el o victimă bună de pradă și ușor de sfîșiat». Acum muncește zi și noapte în speranța unui cîștig, neglijînd postul, regula veghilor și «crezînd că-și stinge dogoarea patimii și o aprinde și mai mult» (cap. 10). Se prăvălește apoi ca într-o prăpastie pînă în fundul iadului, fără oprire, spre moarte, intrînd și în relații cu femei, care să-i păstreze banii ascunși de la intrarea în mînăstire (cap. 11).

Un călugăr avar, fiind sfătuit de stareț să nu se îngrijoreze de bunuri, pe care nu le-a avut nici înainte, înnebunit de dragostea de bani

i-a răspuns : «Dacă tu ai cu ce întreţine pe foarte mulţi, de ce mă opreşti să am şi eu la fel ?» (cap. 12).

Sf. Casian arată că a descris aceste lucruri pentru îngrijirea sănătăţii celor ce vor s-o păstreze. Părinţii bătrîni au dezvăluit uneori unele lucruri mult mai numeroase în acest scop în convorbirile lor pentru folosul duhovnicesc al celor tineri şi ele au putut să-i înveţe în tăcere şi cauzele şi modul de vindecare a lor. Totuşi Sf. Casian a lăsat de o parte unele dintre ele, pentru ca nu cumva căzînd această carte în mîinile unora nepregătiţi, «să li se dezvăluie lucruri, care trebuiesc aflate de fiecare cu sudoare multă şi cu rîvna de a atinge treapta desăvîrşirii» (cap. 13).

Dragostea de bani este descrisă de Părinţii duhovniceşti în trei feluri : Ca patima strîngerii de bani, pe care nu i-au avut ; ca revenire la dragostea de bunuri, de care se lepădaseră cînd s-au călugărit, şi ca teamă de sărăcie şi de desconsiderare. Ascunderea banilor la intrarea în monahism este o oprire la desăvîrşirea evanghelică. În Sfintele Scripturi se arată osînda grea a fiecărei astfel de căderi : A dobîndi ceea ce nu avea înainte (ex. lui Ghiezi din IV Regi 5, 27), a redobîndi banii de care se lepădase (exemplul lui Iuda, — Matei 27, 5), a nu renunţa la tot (exemplu : Anania şi Safira, — Faptele Apostolilor, 5) — (cap. 14).

Celor ce pretind că s-au lepădat de lume, dar ezită să se rupă de bunurile pămînteşti, Descoperirea le recomandă : «*Cine este fricos . . ., acela să iasă şi să se întoarcă acasă, ca să nu facă fricoase şi inimile fraţilor lui, cum este inima lui*» (Deuteronom 20, 8). Deci nimeni să nu intre în tagma monahală, ca să abată şi pe alţii de la desăvîrşirea evanghelică prin îndemn şi pildă ticăloasă căci «*bărbatul îndoielnic este nestatornic în căile sale*» (Iacob 1, 8). De asemenea, numărul patimilor care ne dau asalt este mai mare decît acela al virtuţilor, care ne apără. *Iar cel care pune mîna pe plug şi se uită înapoi* (Luca 9, 62), *nu este potrivit pentru împărăţia lui Dumnezeu* (cap. 15).

«*Mai bine este a da, decît a lua*» (Fapte 20, 35), nu înseamnă să opreşti din ce ai, ca să poţi da şi altora, căci contravine poruncii categorice : «*Dacă voieşti să fii desăvîrşit, du-te şi vinde averea ta şi dă-o săracilor . . .*» (Matei 19, 21). Cel ce doreşte să îmbrăţişeze cu adevărat viaţa de monah să împartă şi să se lepede de toate, putînd astfel să se laude cu Apostolul : «*în foame şi în sete, în frig şi în lipsă de haine*» (II Cor., 11, 27).

Apostolul Pavel a părăsit tot ce avea, iar creştinii din Ierusalim vindeau toate şi le puneau la picioarele Apostolilor (Fapte 22, 28) toţi lepădîndu-se de cele avute, ca să trăiască apoi din muncă şi din colecte de la neamuri. În Epistola către Romani cere o colectă pentru Ierusalim,

ca şi creştinilor din Macedonia şi Ahaia, răspunzînd astfel acelora, din ale căror daruri duhovniceşti s-au împărtăşit (Rom. 15, 25—27). Tot astfel îndeamnă şi pe Corinteni, să facă o colectă mai cu rîvnă pentru Ierusalim, pe care o va trimite acolo prin cei mai vrednici (I Cor 16, 1—4). Galatenilor le aminteşte că Ierusalimitenii, împărţind bunurile lor săracilor, s-au făcut săraci pentru Hristos de bună voie. (Apostolii socotiţi stîlpii Apostolilor ; Iacob, Chefa şi Ioan, dîndu-le sarcina de a binevesti la neamuri, lui Pavel împreună cu Varnava, el a chemat la Hristos pe Galateni ; aceştia însă păstrau mai departe bogăţiile lor). Cei care, purtînd zilnic crucea lui Hristos n-au mai păstrat nimic din bunurile lor, nu erau ei mai fericiţi ? Apostolul însuşi, pus în lanţuri, şi în închisori, nu mai putea să-şi procure cele necesare vieţii misionare şi a mărturisit că lipsa aceasta i-au împlinit-o fraţii din Macedonia (II Cor. 11, 9). Filipenilor, de asemenea, le mulţumeşte, pentru că numai ei i-au trimis cele trebuitoare la Tesalonic, «cînd era vorba de dat şi de primit» (4, 15—16) — (cap. 16—17).

Concluzia demonstraţiei Sf. Casian se impune de la sine : «Sînt adevăraţi urmaşi ai Apostolilor cei care nu se amăgesc singuri, ci năzuiesc la o asemenea disciplină şi regulă de viaţă în mînăstire încît se rup cu adevărat de această lume şi nu mai opresc nimic din cele ce au dispreţuit, urmînd să trăiască din munca lor şi nu din banii ascunşi. Sfîntul Vasile declară senatorului Syncletius, care trăia din banii puşi de o parte : «Şi pe senatorul Syncletius l-ai pierdut şi nici pe monah nu l-ai aflat» (cap. 18—19).

Dacă vrem să luptăm după regula luptei duhovniceşti să izgonim din inimă acest duşman, cu atît mai ruşinos a fi biruitor cu cît poate fi biruit mai uşor (cap. 20).

Triumful definitiv este garantat numai monahului, a cărui conştiinţă nu este alterată de nici o sumă de bani oricît de mică, care implică dorinţa de bani. Trebuind să fie stîrpită patima banilor nu ne foloseşte lipsa lor, dacă stăruie în noi dorinţa de bani, pe care căutăm s-o satisfacem (cap. 21).

Nu ne foloseşte la nimic sărăcia, la care ne-au constrîns împrejurările împotriva voinţei noastre. De asemenea să nu risipim zadarnic cîştigul ostenelilor noastre, adăugînd astfel la sărăcia fără voie şi suferinţa unei voinţe bolnave (cap. 22). Iuda, care a vîndut pe Domnul pentru treizeci de arginţi, prins în plasa lăcomiei josnice a bolii patimei de bani, nărăvită — şi însuşi pungile încredinţate lui, este dovada îngrozitoare a tiraniei patimii banului, care nu mai respectă nici o regulă şi nu mai are nici o măsură (cap. 22—23).

Lăcomia a dus la trădare pe Iuda şi la minciună pe Anania şi Safira. Pedeapsa a fost aceeaşi. Acestei puteri tiranice nu i se mai poate opune nici o regulă a cinstei şi nici o depăşire a oricărei măsuri şi nu i se poate pune capăt decît prin sărăcia de bună voie. Cunoscînd acestea, Sf. Petru pedepseşte cu moartea pe cei doi mincinoşi înşelători. Iuda dorea să cîştige ce lepădase ; ceilalţi opreau ceea ce trebuiau să încredinţeze Sfinţilor Apostoli. În ambele cazuri se pedepseşte lăcomia de bani, ca o adevărată crimă. Este evident, însă, că mai vinovaţi sînt cei care năzuiesc spre o avere, pe care n-au posedat-o niciodată, prefăcîndu-se săraci în faţa lui Dumnezeu. Descoperirea dumnezeiască ne mai aminteşte boala necurată a leprei, care ucide pe cei molipsiţi de patima iubirii de arginţi, cum s-a întîmplat lui Ghiezi (cap. 24—26).

Cel care, din dorinţa desăvîrşirii, a răspuns chemării lui Hristos «*Du-te, vinde averea ta şi o dă săracilor . . .*» să nu pună mîna pe plug şi să nu se uite înapoi, ca să fie declarat neapt pentru împărăţia cerurilor ; dacă s-a aşezat pe acoperişul slujirii Evangheliei să nu mai coboare prefăcîndu-se că-i sînt de trebuinţă cele părăsite mai înainte (Luca 17, 31). Căci primind sărăcia n-a avut nimic de părăsit sau de agonisit din nou şi astfel nu mai este împiedicat să alerge din nou spre Domnul de lanţurile bogăţiei. De aceasta să nu ne întristăm, fiindcă «cel ce a stîrpit din rădăcină orice dorinţă de a poseda ceva, a renunţat la toate bunurile acestei lumi» (cap. 27).

Concluzia definitivă este că monahul nu trebuie să îngăduie stăruinţa în inima lui nici unei urme de dragoste de bani, a cărei scînteie se preface mai tîrziu în incendiu, care arde tot ce a zidit Evanghelia. Rămînînd în mînăstire şi mulţumindu-se cu hrana şi îmbrăcămintea de acolo păstrează virtutea lepădării de bunurile acestei lumi (cap. 28—29).

Înfricoşaţi de cele întîmplate lui Anania şi Safirei, lui Ghiezi şi mai ales lui Iuda, să nu uităm că n-am adus nimic în lume, pentru ca acum să nu avem pretenţia că păstrăm cele ce am părăsit ; căci ziua Domnului va sosi pe neaşteptate, «ca un fur» şi oricînd ni se poate adresa cuvîntul spus bogatului din Evanghelie : «*Nebune, în această noapte voi cere de la tine sufletul tău şi ale cui vor fi cele pregătite de tine ?*» (Luca 12, 20).

Să nu primim să fim dezrădăcinaţi din mînăstire. Dar nici să nu mai rămînem în ea, dacă nu avem temeluită răbdarea pe smerenie, care nu poate supăra pe nimeni, ci îndură orice jignire.

CARTEA A VIII-a : DESPRE DUHUL MÎNIEI

Este a patra luptă, împotriva mîniei «pentru otrava ei ucigătoare». Ea ne orbeşte şi ne împiedică să fim înţelepţi, drepţi, cinstiţi, potoliţi, feriţi de păcate şi de primejdii de moarte, după Sfintele Scripturi, căci :

«Cel iute la mînie, săvîrşeşte nebunii» (Pilde 14, 17); *«mînia omului nu lucrează dreptatea lui Dumnezeu»* (Iacov 1, 20); *«bărbatul mînios este necinstit»* (Pilde 11, 25); *«un om mînios aţîţă cearta şi cel aprig săvîrşeşte multe păcate»* (Pilde 29, 22); *«mînia îi pierde chiar pe cei prevăzători»* (15, 1) — (cap. 1).

Unii încearcă s-o justifice, micşorîndu-i vina acestui păcat, printr-o interpretare greşită a Scripturii, de pildă, amintind că chiar Dumnezeu se mînie şi se înfurie, cînd ne rugăm: *«Doamne, nu cu mînia Ta să mă mustri, nici cu urgia Ta să mă cerţi»* (Ps. 6, 1 sau Ps. 105, 40). În felul acesta aduc nemărginirii divine jignirea unei patimi trupeşti. Se uită că Scripturile vorbesc antropomorfic pentru înţelegerea lor uşoară şi merg de-a dreptul la sensul căutat, cînd se reproşează lui Dumnezeu că doarme (Ps. 43, 25), cînd e înfăţişat folosindu-se de cer ca scaun şi de pămînt ca aşternut (Isaia 66, 1 şi Isaia 40, 12), şi ca un om ameţit (Pilde 77, 71) şi cînd membrele Lui sînt descrise ca ale unui om cu înfăţişare trupească. Interpretarea literală a acestor expresii este un sacrilegiu; prin imaginile acestea trebuie să înţelegem însuşirile mai presus de fire ale lui Dumnezeu şi lucrările Sale nemărginite, de pildă gura fiind cuvîntul, privirea — înţelegerea a tot ce se face în univers, braţul — puterea şi stăpînirea etc. Tot astfel, mînia se înţelege ca un sentiment pur omenesc atribuit lui Dumnezeu, pentru a ne teme de dreptatea şi înţelepciunea Lui (cap. 3—4).

Monahul să se ferească de orice păcat al mîniei şi să-şi potolească pe fratele său de această boală, ascultînd ce spune Apostolul: *«Orice mînie şi întărîtare şi izbucnire şi defăimare, să piară de la voi, ca orice răutate»* (Efes. 4, 31) — şi ce spune Mîntuitorul: *«Doctore, vindecă-te pe tine însuţi»* (Luca 4, 23). Mînia întunecă ochii minţii şi împiedică pe bolnav să mai vadă soarele dreptăţii (cap. 5—6).

Unica mînie slujitoare este aceea, la care este bine să apelăm atunci, cînd sîntem îndîrjiţi împotriva pornirilor noastre ticăloase, indignaţi şi ruşinaţi de ele şi înfricoşaţi de Cel ce cunoaşte şi tainele conştiinţei noastre. De asemenea ne serveşte cînd sîntem porniţi împotriva mîniei noastre asupra fratelui nostru: *«Mîniaţi-vă, dar nu greşiţi»*, ne spune Psalmistul (Ps. 4, 5), căruia i se adusese apa trecînd prin mijlocul oştirii duşmane. El a vărsat-o, zicînd: *«Asta nu-i, oare, sîngele oamenilor care şi-au pus viaţa în primejdie?»* (II Regi 23, 17). David a oprit şi executarea celui ce-l blestemase în faţa tuturor pentru acelaşi motiv (II Regi 16, 10—12). Ispitele, de asemenea, sînt îmboldiri ticăloase pe care le reprimăm cu mînie. Despre ele zice Psalmistul: *«De cele ce ziceţi în inimile voastre, căiţi-vă în aşternuturile voastre»* (Ps. 4 ,5); iar

Apostolul scrie: «*Soarele să nu apună peste mînia voastră, nici să daţi loc diavolului*» (Efes. 4, 26—27) — (cap. 7—9).

Despre soare Dumnezeu zice prin profet că «*le va răsări soarele dreptăţii şi sănătate celor drepţi*» (Maleahi 4, 2), iar pentru cei păcătoşi şi cei care cad în patima mîniei, soarele va apune la amiază (Amos 8, 9). Părinţii nu admit ca mînia să pătrundă în inima noastră şi amintesc cuvîntul evanghelic, după care «*oricine se mînie pe fratele său vrednic va fi de osîndă*» (Matei 5, 22). Iar dacă totuşi a păcătuit cineva, înainte de apusul soarelui, mînia aceasta să înceteze în acest moment (cap. 10).

Sfîntul Casian analizează şi ura acelora la care nu încetează la apusul soarelui, dar fiindcă nu se pot răzbuna, din lipsă de curaj, cred c-o pot tăgădui şi astfel întorc otrava împotriva lor înşile, spre propria lor pierzare, în loc s-o înlăture prin puterea virtuţii. Mînia trebuie însă alungată şi din ascunzişurile inimii noastre, de unde respinge pe Duhul Sfînt şi nu se opreşte numai de la faptă (cap. 11—12).

Dumnezeu nu primeşte rugăciunile celui mîniat pe fratele său, înaintea împăcării cu el (Matei 5, 23—24). Porunca «*rugaţi-vă neîncetat!*» (I Tes.5, 17) impune ori excluderea mîniei, ori a rugăciunii din viaţa noastră; altfel rugăciunea noastră e o sfidare cu duh de răzvrătire. Deci să alungăm din minte jignirea sau supărarea pricinuită şi în acelaşi timp să ne asigurăm că şi fraţii noştri s-au împăcat cu noi, dacă vrem ca rugăciunile noastre să fie primite (cap. 13—14).

Legea Veche de asemenea ne porunceşte: «*Să nu duşmăneşti pe fratele tău în inima ta*» (Lev. 19, 17), căci «*drumurile celor ce-şi amintesc de fapta rea duc spre moarte*» (Pilde 12, 18); de unde se vede că răutatea este îndepărtată şi de la faptă şi din gînd (cap. 15).

Unii cred că dacă ar fi în pustie n-ar mai fi tulburaţi şi ar dobîndi virtutea răbdării, dînd asupra fraţilor cauza supărărilor lor. În felul acesta nu se poate ajunge niciodată la o adevărată răbdare şi desăvîrşire. Îndreptarea şi liniştea noastră deplină, nu trebuie să depindă de alţii, ci de propria noastră tărie, iar înăbuşirea mîniei, tot de forţa noastră spirituală, dobîndită prin exerciţiul îndelungii noastre răbdări (cap. 16—17).

Pustiul ascunde, dar nu suprimă păcatele, ci chiar le măreşte pentru cei ce le duc cu ei. De aceea e bine să se ducă acolo cei ce s-au curăţat de toate patimile, pentru ca să poată ajunge la contemplaţia divină şi să pătrundă tainele duhovniceşti. Altfel este răbdător şi sfios pînă ce altul îi dă prilej de iritare. Iar păcatele irup cu o forţă mărită, cînd nu ne mai jenăm de fraţi, după ce lenevia ne-a făcut să pierdem şi puţina răbdare pe care o aveam (cap. 18).

Şerpii veninoşi şi fiarele nu vatămă pe nimeni cît stau ascunşi în ascunzătorile lor, dar devin periculoşi îndată ce au ieşit din ele. Sfîntul Casian însuşi aminteşte ce repede se mînia şi arunca blesteme împotriva obiectelor cu defecte sau chiar a lui Dumnezeu în pustie. Trebuie deci să dobîndim virtutea răbdării, care este mai uşor de căpătat atunci cînd avem a face cu obiectele neînsufleţite (cap. 19).

Dacă voim să vedem pe Dumnezeu (Matei 5, 8) trebuie să suprimăm mînia nu numai din fapte, ci şi din inimile noastre. Numai după ce am curăţat fundul, vatra inimilor noastre, acestea vor rămîne în răbdare şi sfinţenie deplină. Ca să nu se săvîrşească omoruri trebuie să se suprime mînia şi ura : «*Oricine urăşte pe fratele său este ucigaş de oameni*» (Matei 5, 22). Căci Domnul judecă nu numai faptele, ci şi intenţiile păcătoase după cuvîntul Apostolului : «*Care . . .* (fapte şi gînduri) *îi învinovăţesc, sau îi apără între ei în ziua cînd Dumnezeu va judeca cele ascunse ale oamenilor*» (Rom. 2, 15—16) — (cap. 20).

Sfîntul Casian combate acum pe Fericitul Augustin, care adăugase cuvintele : «fără motiv» la versetul din Matei (5, 22), prin care justifica oarecum ura îndreptăţită. El arată că este creştineşte a nu ne mînia deloc, tăind, deci, rădăcinile mîniei (cap. 21).

La sfîrşit, Sf. Casian rezumă învăţătura dreaptă despre duhul mîniei afirmînd, radical şi categoric că «atletul lui Hristos, care luptă după regula jocului, trebuie să smulgă din rădăcini pornirile mîniei». Nu ne este îngăduit a ne mînia, fiindcă duhul mîniei stăpînind inima noastră, nu mai putem fi temple ale Duhului Sfînt şi nici nu ne mai este îngăduit să ne rugăm. Iar celelalte virtuţi nu ne vor mai folosi la plecarea din trup, fiind osîndiţi de nemitarnicul Judecător pentru mînie şi ură.

CARTEA A IX-A : DESPRE DUHUL TRISTEŢII

În volumul II din «Les Pères du désert», patrologul Jean Brémond pune o notă scurtă la p. 307, în care se poate citi : «Din lista păcatelor capitale stabilită de Părinţi au dispărut două nume : În enumerarea adoptată de Sfîntul Toma (de Aquino) şi care încă este în folosinţa noastră, nu găsim nici *tristeţea*, nici *acedia*. Le-au luat locul *invidia* şi *lenea*». Iar în pagina următoare se insinuează mai mult *cauza* decît se lămureşte : «Catehismele nu atrag atenţia asupra unor stări sufleteşti, care presupune o cultură lăuntrică destul de avansată . . . ». Bucuroşi că un savant romano-catolic explică această înlocuire prin lipsa de subtilitate a cititorilor apuseni, în special la *acedie* (care este foarte actuală, precum vom vedea, şi astăzi în monahism), sîntem de acord că aceasta

l-a obligat pe cel mai mare teolog romano-catolic al evului mediu să înlocuiască expunerea tristeții și acediei cu aceea a două păcate mai banale.

Tristețea trebuie alungată fiindcă destramă întreaga viață religioasă : Monahul nu-și mai face rugăciunile în bucuria prezenței dumnezeiești, care-i pregătește contemplația și nu mai apelează la citirile sfinte. Mintea i se întunecă și se tulbură și privește la frați posac, fără liniște, blîndețe și răbdare, ajungînd la disperare. Lupta lui trebuie, deci, continuată sistematic după regulile jocului (II Tim. 2, 5). Sfîntul Casian citează Sfînta Scriptură pentru a arăta cum ruinează tristețea pe om, în general. Sufletul monahului, chinuit de tristețe, nu va mai putea să fie templul Duhului Sfînt (I Cor. 3, 16), pentru care, în mod alegoric Sf. Casian amintește cedrii Libanului și chiparoșii din Cîntarea Cîntărilor (cap. 1—3).

Tristețea poate fi urmarea unei mînii, sau a unor nereușite materiale, a unei pofte, ori datorită îmboldirilor diavolești. Poate veni pe neașteptate din redeșteptarea unor patimi, dorințe nesăbuite, sau greșeli spontane. Rădăcinile și cauzele greșelilor fiind în monah, n-are de ce să părăsească obștea, să ocolească pe cei pe care i-a jignit, pentru că desăvîrșirea poate fi atinsă prin virtutea răbdării, care duce la pace și nu prin separarea de frați.

Greșitele apucături, sau păcatele, ne pot înstrăina de oameni, dar îndreptarea lor ne poate atrage nu numai simpatia oamenilor, ci chiar și a fiarelor sălbatice, cum a scris înțeleptul Iov (5, 23) și cum știm din viața sfinților anahoreți. Pricinile tristeții sînt înrădăcinate în sufletul nostru și vin rareori din afară. O pierzătoare disperare împinge la crime și la sinucidere (așa cum ne amintesc Cain și Iuda), în loc de iubire, de pocăință și cerere de iertare (cap. 4—9).

Tristețea e folositoare numai cînd ne stăpînește din căința pentru păcatele săvîrșite sau din dorința desăvîrșirii, ori a contemplării așteptate. În consens cu aceasta, Sfîntul Apostol Pavel zice: «*Întristarea cea după Dumnezeu aduce pocăința spre mîntuire, fără părere de rău ; iar întristarea lumii aduce moartea*» (II Cor. 7, 10).

Întristarea după Dumnezeu se poate întinde pînă la durerea trupului și zdrobirea sufletului ; dar este sigură de izbîndă, căci cuprinde roadele Duhului Sfînt, amintite de același Apostol : «*Iar rodul Duhului este dragoste, bucurie, pace, îndelungă răbdare, bunătate, facere de bine, credință, blîndețe, înfrînare*» (Gal. 5, 22—23). Dar cealaltă tristețe este

morocănoasă şi disperată, zdrobind sufletul şi nimicind roadele Duhului (cap. 11).

De aceea, aceasta din urmă trebuie eliminată ca şi duhul desfrînării, iubirii de argint sau al mîniei (cap. 12).

CARTEA A X-A : DESPRE DUHUL NELINIŞTII

Am arătat la începutul cărţii a IX-a că Sf. Toma de Aquino, mare admirator al Sf. Casian şi pentru care cele două scrieri ascetice ale acestuia erau lectura zilnică, a înlocuit *duhul tristeţii* şi *duhul acediei*, cu *duhul invidiei* şi cu *lenea*. Citind pe marele patrolog Jean Brémond, am dat şi explicarea insinuată mai mult de acesta şi anume că aceste două păcate înlocuite — şi, mai ales acedia — sînt subtile şi greu de înţeles, presupunînd «o cultură interioară destul de avansată». În continuare citim : «Totuşi, multe trăsături ale călugărului se întîlnesc în afară de mînăstire şi chiar în zilele noastre descrierile vechilor noştri magiştri nu se potrivesc, oare, cu unele cazuri de neurastenie ? Comparînd descrierile picante ale lui Casian, Evagrie, Nil şi Scărarul notăm, cu mici deosebiri, perfecta continuitate a tradiţiei» — deci a tradiţiei acestui păcat capital din primele veacuri creştine, care se continuă şi astăzi.

Sfîntul Casian, ca şi marii asceţi : Evagrie, Nil. Isaac, Scărarul, maica Sinclitichia, păstrează numele grecesc de *acedia* al celui de al şaselea păcat capital din cartea a zecea a «Aşezămintelor monahale . . .». Mai curios este faptul că traducerea acestui cuvînt se face în multe feluri. Patrologul citat de noi scrie mai departe : «Ne servim de acest cuvînt, *acedie*, din lipsă de un termen, care să-i corespundă. Răul care este denunţat este *dezgustul, plictiseala, nepăsarea, tînjeala, descurajarea* . . . Călugărul care este atins de *acedie* cade de asemenea în *trîndăvie*, dar aceasta este socotită mai curînd ca o urmare a bolii principale . . . ».

Cu aceasta am înfăţişat un mic rezumat al problemei pe care o pune numele acestui păcat principal, pe care-l găsim schimbat în *trîndăvie*, în rezumatul de douăzeci şi opt de pagini al vol. I din Filocalia românească. Explicaţia acestui nume nou nu este numai faptul că păcatul acediei a fost înlocuit în Teologia ascetică romano-catolică de Toma de Aquino cu trîndăvia, ci şi acela că urmarea acediei este lenea, care i-a luat locul, vorbindu-se în continuare, mai pe larg, despre munca manuală în mînăstire, în această a zecea carte. Iată ce spun *Evagrie* şi Sfinţii *Nil* şi *Isaac Scărarul*, înainte şi după *Sf. Ioan Casian*. Înaintea lui, Evagrie caracterizează acest păcat ca *plictiseală*, provocat de diavolul de la amiază care atacă pe călugăr către patru (ora noastră zece) şi pînă la opt (două după-amiază). Îi arată că soarele

aproape stă pe loc, că ziua e de cincizeci de ore. Îl duce mereu să se uite pe fereastră, ba încă să şi iasă din chilie, să se uite la soare, ca să vadă ce depărtare s-a făcut de la nouă şi să vadă dacă se apropie vreun frate. Mai mult, îi face silă de ţara în care locuieşte, de viaţa pe care o duce şi, în special, de munca manuală. Apoi îl face să creadă că mila a părăsit inima fraţilor. Doreşte altă ţară unde să găsească cele de trebuinţă şi o ocupaţie mai uşoară. Pe Dumnezeu, zice el, nu-L interesează unde locuieşti şi nu trebuie să uiţi de părinţi şi cum trăiai altă dată. Îl îndeamnă să vadă lungimea vieţii şi muncile unei vieţi închinate lui Dumnezeu. Diavolul face tot ce poate ca să-l convingă să părăsească chilia şi, cu aceasta, lupta duhovnicească *(Despre cele opt păcate* P. G. 40, 1271).

După Evagrie, Sfîntul Nil, contemporanul Sf. Casian, descrie acedia ca o *nelinişte :* «Călugărul stăpînit de acedie, scrie el, se uită mereu la fereastră şi închipuirea îi înfăţişează vizitatori. A scîrţîit uşa, iată-l în picioare ! A auzit vorbindu-se, s-a şi aplecat afară ca să vadă ce e ; nu părăseşte fereastra decît ca să se aşeze jos şi să moţăie. Cînd citeşte, capul i se apleacă deseori şi repede se duce să se culce ; îşi freacă obrajii, se lungeşte pe pat, ochii lasă cartea şi se fixează pe perete ; se întoarce la carte, citeşte cîteva clipe, îndreaptă ochii la sfîrşitul frazelor, se ocupă de treburi nefolositoare, socoteşte foile, socoteşte numărul caietelor, blamează caligrafia şi desenele şi, închizînd manuscrisul, îl pune sub cap şi adoarme într-un somn uşor, căci pofta de mîncare îl va deştepta şi-i va da o nouă ocupaţie» *(Despre cele opt păcate,* P. G. 79, 1159). Sfîntul *Isaac Scărarul* va descrie ironic pe cei ce păcătuiesc *acedia,* după Sf. Ioan Casian. El spune că viaţa comună din mînăstiri este opusă acestui păcat, dar el este nedezlipit de anahoreţi pînă la moarte, luptînd necontenit împotriva lor. Cînd vede chilia unuia surîde şi-şi face culcuş alături de a lui. Iar moleşeala languroasă, lăuntrică, îi vizitează spre amiază pe asceţi. Ea îi îndeamnă să-şi îndeplinească cu grijă datoriile de ospitalitate şi să facă pomeni multe, lucrînd mult cu mîinile, vizitînd bolnavii. Îi duce să vadă pe cei trişti şi abătuţi, le cere să consoleze şi să întărească pe cei slabi. Dar cînd asceţii sînt la slujbă şi în rugăciune, ne aminteşte de unele treburi necesare şi grabnice şi, nebună cum este, se forţează din toate puterile să-i depărteze de la această ocupaţie atît de sfîntă. Acest diavol le dă tremur, dureri de cap, febră şi dureri de intestine, trei ore înainte de prînz ; iar cînd s-a pus masa, îi face să sară cu bucurie pe deasupra patului ca să alerge la ea. Dar cînd vine timpul slujbei şi rugăciunii, din nou se face trupul greoi ; cînd se roagă, se cufundă în somn şi, prin căscături cînd nu trebuie, îi

împiedică să pronunţe versetele în întregime (Scara, XIII, 5—9 ; P. G. 88, 859).

Sfîntul Ioan Casian numeşte *acedia — dezgustul* sau *neliniştea* inimii, vrăjmaş mai înverşunat, obişnuit la cei ce trăiesc în pustiu. Către ora şase (adică douăsprezece) le dă friguri şi fierbinţeli violente ; iar unii bătrîni o numesc *duhul de amiază,* pomenit de psalmul 90 (cap. 1).

Ea îi provoacă monahului silă de chilie, dispreţ şi desconsiderare faţă de fraţi, îl face leneş şi neînstare de muncă, nelăsîndu-l să stea în casă şi să se dedea cititului. Crede că e lipsit de orice progres, fiindcă rămîne în acelaşi loc şi se vaietă că nu va avea nici un rod spiritual, dacă nu se va rupe de acea obşte şi va fi lipsit de orice cîştig pentru suflet de vreme ce n-a folosit pînă acum nimănui, deşi putea îndruma şi pe alţii pe calea cea bună. Laudă celelalte mînăstiri depărtate ca mai potrivite pentru mîntuire şi viaţa fraţilor de acolo, ca plăcută şi mai favorabilă pentru trăirea duhovnicească. Toate cele de la fraţii din obştea lui sînt supărătoare : hrana se cîştigă greu şi mîntuirea nu şi-o poate afla dacă nu pleacă curînd de aici, ba îl ameninţă chiar pieirea. După cinci-şase ani este atît de sfîrşit şi de lihnit de foame, ca după un drum lung sau o muncă grea şi după un post de două-trei zile. Se uită neliniştit în jur, se tînguie că fraţii îl ocolesc, iese şi intră mereu înăuntru şi cercetează mereu soarele. Mintea tulburată devine aşa de leneşă şi neputincioasă, încît nu mai găseşte alt remediu decît o vizită sau somnul. Aceeaşi boală îl îndeamnă să-şi salute fraţii, să viziteze bolnavii şi unele rude şi mai ales să vadă des o femeie evlavioasă, lipsită de orice sprijin şi să-i procure părinteşte cele de trebuinţă. Şederea în chilie nu foloseşte nimănui şi nu-i aduce mulţumire sufletească (cap. 2).

Aceste leacuri folosite îmbolnăvesc şi mai rău pe monahul care nu mai luptă cu răul, ci, scos afară cît de puţin din chilie, îşi caută alinarea suferinţei în fugă, diavolul îndepărtîndu-l definitiv din obştea fraţilor. «Astfel, ostaşul lui Hristos, ajuns fugar şi dezertor din oastea Lui «se încurcă în treburile vieţii», preocupat să placă foarte puţin «celui care strînge oaste» (II Tim. 2, 4). Proorocul David adaugă la această dezertare şi o stare de somnolenţă (Ps. 118, 28), care-l ţine absent de la contemplaţie şi de la evidenţa celor duhovniceşti (cap. 3—4).

Sfîntul Casian, indignat de această moleşeală a ostaşului lui Hristos, strigă către ostaş să reia lupta pentru desăvîrşire, războindu-se pe ambele fronturi cu ticălosul duh al neliniştii, aşa încît să nu cadă doborît de somn, încetînd orice luptă şi mai ales să nu fugă din mînăstire sub te miri ce motive, aşa zise evlavioase. Căci duşmanul îl va ţine în

chilie fără nici un spor duhovnicesc, sau afară tembel, rătăcitor și nestatornic, preocupat doar de hrana pentru a doua zi. Legat de vreo tovărășie femeiască ori bărbătească, se pierde puțin cîte puțin în îndeletniciri, care-l duc pe nesimțite la moarte duhovnicească (cap. 5—6).

Socotind problema acediei bine cunoscută nu numai prin scrierile unor Părinți pomeniți sau nu aici, ori prin caracterizările verbale, ca ale unor avvi citați și de el (dar și de monahii cititori ai lui prin propriile experiențe), Sf. Casian s-a preocupat mai mult de *lupta împotriva păcatului* complex al acediei decît de el însuși. De aceea, vedem că închină următoarele nouăsprezece capitole acestei lupte care se dă în primul rînd prin *muncă*, lenea fiind păcatul produs de acedie după descrierile marilor Părinți ai pustiei. Iar specialiștii au caracterizat cele nouăsprezece capitole drept un *tratat de muncă manuală în mînăstire*, pe care-l rezumăm în cele ce urmează.

Introducerea o face cu argumentarea scripturistică : Sfîntul Apostol Pavel a învățat pe credincioșii creștini să se apere de păcatul acediei, în primul rînd prin munca manuală, printr-un text din I Tes. 4, 9—11, căruia Sf. Casian îi închină cel mai lung capitol din cartea a zecea și anume, comentariul din cap. 7. În acest text Sf. Apostol Pavel recomandă liniștea, în chiliile lor, unde «să-și facă fiecare cele de trebuință» și să lucreze manual, după cum li s-a poruncit, ferindu-se de ceea ce naște trîndăvia, adică «purtarea necuviincioasă cu ceilalți», flecăreală, lingușeală, pătrunderea în alte case, de unde să-și procure cele dorite, fără muncă. Aceasta nu era conform învățăturii Apostolului și nici după pilda lucrărilor lui (cap. 7).

În capitolele următoare (8—16), Sf Casian continuă comentariile Epistolei II Tes. 6—15, pe aceeași temă. Sf. Pavel se dă pildă pe sine, amintindu-le Tesalonicenilor că n-a fost fără rînduială la Tesaloniceni (II Tes. 3, 7) și «*nici n-am mîncat pîinea în dar de la cineva*» (II Tes. 3, 8) adaugă el ca o mustrare foarte aspră, fiindcă se știe că totuși Domnul a poruncit că «*cel ce propovăduiește să trăiască din Evanghelie*» (I Cor. 9, 14) și că «*vrednic este lucrătorul de plata sa*» (Matei 10, 10). Dar el mai adaugă ceva și mai dureros : «*Cu ce muncă și trudă am muncit ziua și noaptea ca să nu împovărăm pe nimeni dintre voi!*» (II Tes. III, 8), cu care amintea că îl silea s-o facă nevoia de hrană și sărăcia, nu numai ziua, ci și noaptea, rupînd din timpul necesar propovăduirii (cap. 8).

Însoțitorii lui în slujirea Evangheliei — Silvan și Timotei, subscriitori la epistola comentată — au muncit la fel alături de el. Acum le dă o lămurire mai plină de mustrare, scriind : «*Nu doar că n-aveam puterea aceasta, ci ca să vă dăm o pildă cu noi înșine, ca să faceți ca noi*» (Ibid.

3, 9). Căci cei leneşi ar fi încercat să-şi justifice puturoşenia prin faptul că Apostolul era întreţinut de cei cărora le propovăduia (cap. 9—10).

Dar nu i-a învăţat numai prin pildă, ci şi prin cuvînt, poruncindu-le cînd era la ei : «*Cine nu vrea să lucreze, acela să nu mănînce*» (II Tes. 3, 10). În continuare, Sf. Casian aminteşte atitudinea severă de judecător a corintenilor nesupuşi, cu care îşi exercită puterea apostolică, de care el, smeritul, nu se ruşinase (II Cor. 10, 2 şi 8). Cu această putere el dă sentinţa, prin care opreşte hrana celui ce nu vrea să muncească, amenin̦ţînd astfel cu pieirea pe cei trîndavi. Urmează justificarea acestei asprimi evanghelice : «*Am auzit că unii de la voi umblă fără rînduială, nelucrînd nimic şi iscodind*» (II Tes. 3, 11). Deci, după Sf. Casian, Apostolul punctează trei păcate ale Tesalonicenilor : că umblă fără rînduială, că nu lucrează nimic şi că iscodesc, — toate amintite de Părinţii care au analizat acedia (cap. 11—13).

Acum vine cu inima iubitoare de părinte duhovnicesc să le aducă leacul tămăduirilor, sfatul care să-i pună pe calea cea dreaptă de pe drumul rătăcit, pe care au apucat. Rătăciţi, s-au trîndăvit ; să revină la linişte şi încredere în chilia lor, muncind şi rugîndu-se neîncetat. Toate greşelile cu care monahul a vrut să acopere lipsurile cauzate de lene, vor dispare odată cu lenea însăşi şi cu ele şi neliniştea, sila şi dispreţul luptei duhovniceşti, care au fost temelia acestui cutremur duhovnicesc (cap. 14).

Sf. Casian arată în continuare că Sf. Apostol Pavel nu uită să întărească pe calea binelui pe cei buni, care pot să-i întoarcă şi pe cei răi pe această cale, cu ajutorul harului dumnezeiesc, sfătuindu-i : «*Voi însă nu pregetaţi să faceţi bine !*» (II Tes. 3, 13). Îi previne şi pentru cazuri de îndărătnicie şi îngîmfare : «*Dacă vreunul nu ascultă cuvîntul nostru prin Epistolă, pe acesta să-l însemnaţi şi să nu mai aveţi cu el nici un amestec, ca să se ruşineze*» (II Tes. 3, 14). Dar revine cu frăţească dragoste, care caracterizează pe adevăratul creştin şi le spune : «*Să nu-l socotiţi ca pe un vrăjmaş, ci povăţuiţi-l ca pe un frate*» (II Tes. 3, 15). Pentru a-l ruşina, este suficient să nu mai aibă cu el nici un amestec, în nădejdea că-şi va reveni (cap. 15—16).

În cele ce urmează, Sf. Casian întăreşte demonstrarea necesităţii muncii prin alte pasaje biblice : «*Cine a furat să nu mai fure*» scrie Apostolul neamurilor (Efes. 4, 28), «*ci mai vîrtos să se osteneaască lucrînd cu mîinile sale lucru cinstit, ca să aibă să dea şi celui ce nu are*». Iar din Faptele Apostolilor (18, 1—3), aflăm că, «*după aceasta, Pavel, plecînd din Atena a venit la Corint şi găsind pe un iudeu cu numele de Acvila, de neam din Pont şi pe Priscila, femeia lui, a venit la ei şi, pentru că erau de aceeaşi meserie, a rămas la ei şi lucrau, căci erau*

făcători de corturi». Apoi, ducîndu-se la Milet, a convocat acolo pe preoții din Efes și într-o cuvîntare dramatică de despărțire, le-a spus printre altele : «*Argint sau aur n-am poftit de la nimeni. Voi înșivă știți că mîinile acestea au lucrat pentru trebuințele mele și ale celor ce erau cu mine. Toate vi le-am arătat, căci, ostenindu-vă astfel, trebuie să-i ajutați pe cei slabi și să vă aduceți aminte de cuvintele Domnului Iisus, căci El a zis : Mai fericit este a da, decît a lua*» (Fapte 20, 33—35). Sfîntul Casian accentuează faptul că Apostolul a spus că pe cei slabi i-a ajutat cu bani din sudoarea frunții și nu din ce-i prisosea, sau din donații străine. Mai fericit este cel ce dă din rodul muncii lui, pe care n-o limitează la ce este necesar pentru el, ci se străduiește și pentru cel sărac și bolnav. Se bucură astfel și de sărăcia lui Hristos și de dărnicia celui mai bogat prin osteneala lui, pe cînd cel trîndav nu merită nici să mănînce (cap. 17—19).

Sf. Casian istorisește apoi metodele necinstite, folosite de un frate gelos pe frații intrați de curînd în mînăstire ca să nu-l întreacă în muncă, pentru ca să tragă concluzia că lenea naște rele mari (Înț, Sir. 33, 32) și că «tovărășiile rele strică obiceiurile bune» (I Cor. 15, 33). Amintește apoi cîteva citate biblice împotriva lenei, din care spicuim cîteva : Astfel Solomon învață că «*Cel ce umblă după lene se va sătura de sărăcie*» (Pilde 28, 19) și că «*tot somnorosul se va îmbrăca în zdrențe*» (Pilde 23, 21). După ce aduce citate cu îmbrăcămintea în Iisus Hristos (Rom. 13, 14) și în platoșa credinței și dragostei (I Tes. 5, 8), Sf. Casian mai amintește cuvintele adresate prin profet Ierusalimului : «*Trezește-te, trezește-te, Ierusalime, îmbracă-te în veșmintele slavei tale !*» (Isaia 52, 1), pentru ca să aducă un adevărat dosar de texte, interpretate în mod rușinos în favoarea trîndăviei, ca de pildă «*Lucrați, nu pentru mîncarea cea pieritoare, ci pentru mîncarea ce rămîne spre viața veșnică*» (Ioan 6, 27), sau «*mîncarea Mea este să fac voia Tatălui Meu*» (Ioan 4, 34), — pe care trîndavii le interpretează ca petice rupte din ansamblul învățăturii Domnului și a Sfinților Apostoli și Evangheliști ; după care urmează din nou numeroase texte biblice pentru muncă și împotriva trîndăviei (cap. 19—21).

După aceste învățături și pilde înalte sînt citați Părinții din Egipt, care nu admit ca monahii să nu lucreze, ceea ce de altfel îi îndeamnă și treapta răbdării și aceea a smereniei, pînă la care s-au înălțat. Din prisosul muncii lor hrănesc și pe frații oaspeți și pelerini. Ba, mai mult, trimit ajutoare și în Libia, care suferă de secetă și foamete și prin orașe, pentru cei din închisori. În Galia, mînăstirile nu prea sînt populate, din pricină că n-au hrana agonisită prin muncă și neastîmpărul nu-i lasă pe călugări liniștiți pe loc. De aceea, Părinții de altădată ziceau că monahul

care munceşte este ispitit de un singur demon, pe cînd cel ce leneveşte este prada a nenumărate duhuri (cap. 22—23). Apoi Sf. Casian istoriseşte învăţătura Avvei Pavel, care trăia într-un pustiu numit Porfiriu, la depărtare de mai mult de şapte zile de cel mai apropiat oraş ori pămînt locuit. Acolo trăia din fructele palmierilor, dar muncea zilnic strîngînd frunzele şi după ce îşi umplea peştera cu ele, le dădea foc periodic, muncă îndeplinită «numai pentru curăţia inimii, pentru statornicia gîndurilor, pentru a rămîne într-una în chilie şi pentru a dobîndi o izbîndă deplină asupra neliniştii» (cap. 22—24).

Sfîntul Casian sfîrşeşte cartea despre Duhul neliniştii cu această istorisire : La începutul trăirii în pustie, aflîndu-se în prada unei mari

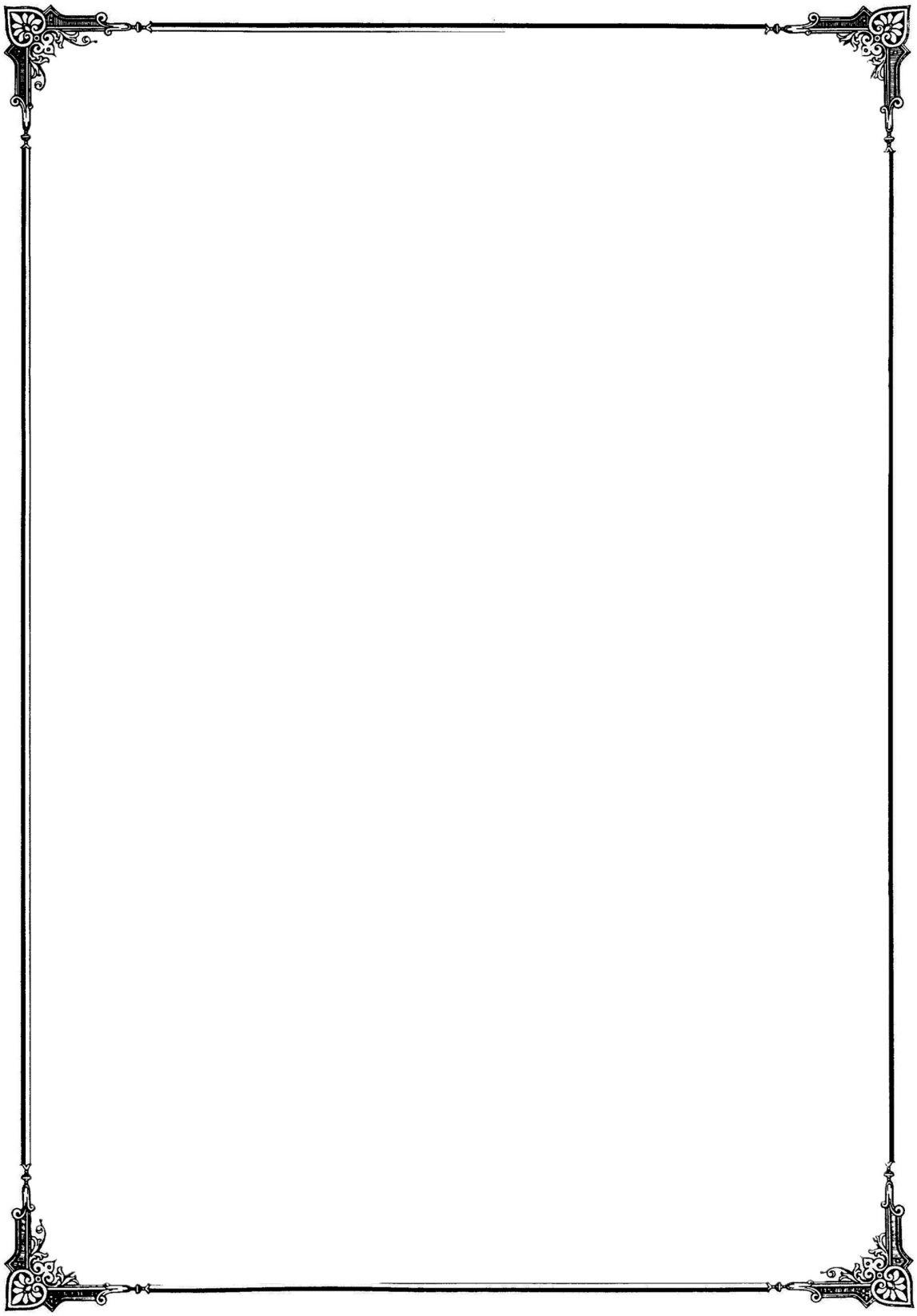

ferim de ceea ce nu primește și nu practică uzul comun și ceea ce ne aduce laudă în fața oamenilor. Să nu preferăm lauda oamenilor răsplatei dumnezeiești și slava lumească aceleia a lui Dumnezeu (cap. 19).

CARTEA A XII-A : DESPRE DUHUL TRUFIEI

Sf. Casian începe cu cele două feluri de trufie : una care asaltează pe monahii duhovnicești și pe cei mai înaintați, iar cealaltă, care privește pe tinerii începători, cea dintîi referindu-se în special la Dumnezeu, iar cealaltă la oameni (cap. 1—2).

Primul fel de trufie, cea duhovnicească, slăbește toate virtuțile, în special dreptatea și sfințenia, ca o boală generalizată, care prăbușește întregul organism : prin lăcomie, desfrîu, mînie etc., dărîmînd zidurile sfințeniei și nemailăsînd în sufletul monahului nici o umbră de libertate (cap. 3).

Prăbușirea, datorită trufiei a strălucitului înger Lucifer, ne arată ce primejdios este acest păcat pentru niște oameni supuși cărnii ca noi. El a crezut că deține prin însăși firea lui splendoarea înțelepciunii și frumuseții virtuților și nu de la Creatorul a toate făpturile și s-a socotit asemenea lui Dumnezeu, de care nu mai avea nevoie. «*A iubit cuvintele pieirii*» (Ps. 51, 3), prin care spusese : «*Ridica-mă-voi în ceruri*» (Isaia 14, 13). Această primă cădere s-a strecurat spre primul om dînd naștere slăbiciunilor și patimilor, așa încît să creadă oroarea minciunii : «*Veți fi ca Dumnezeu*» (Facere 3, 5). Astfel a devenit trufia începutul tuturor păcatelor și crimelor și nu nimicește numai virtutea opusă ei, adică umilința, ci toate virtuțile și ispitește pe cei în culmea puterii duhovnicești. De aceea, proorocul David se ruga : «*Să nu vină peste mine primejdia mîndriei*» (Ps. 35, 12), căci «*Dumnezeu celor mîndri le stă împotrivă*» (Iacob, 4, 6), și «*orice inimă semeață este urîciune înaintea Domnului*» (Pilde 16, 15) (cap. 4—6). Acest păcat îl are potrivnic pe Dumnezeu, pe cînd celelalte se luptă doar împotriva oamenilor (cap. 7).

Sf. Casian arată prin numeroase texte biblice, că Dumnezeu a hotărît să vindece bolile prin remediile lor, semeția prin umilință și căderea creaturii cu păcatul trufiei, prin smerenia lui Dumnezeu, care s-a făcut om, pentru ca omul să fie făcut Dumnezeu (cap. 8).

În capitolul următor, Sf. Casian face, tot prin citate biblice, o introducere generală la ajutorul haric pe care Dumnezeu îl dă omului, din care vom aminti aici numai două : «Dumnezeu este Cel care lucrează întru voi și ca să voiți și ca să săvîrșiți după a Lui bunăvoință» (Filip. 2, 13), «*fiindcă nu este nici de la cel care voiește, nici de la cel care aleargă, ci de la Dumnezeu Care miluiește*» (Rom. 9, 16) — (cap. 9).

Numai sub protecția milostivirii divine ajunge creștinul la ceea ce rîvnește și după care aleargă : «*Toată darea cea bună și tot darul desăvîrșit de sus este pogorît, de la Părintele luminilor*» (I Cor. 4, 7) ; «*căci ce ai pe care să nu-l fi primit ? Iar dacă l-ai primit, de ce te fălești, ca și cum nu l-ai fi primit ?*» (I Cor. 4, 7). De pildă, tîlharul a primit fericirea de veci numai datorită mărturisirii de pe cruce (Luca 23, 40), iar regele David a fost izbăvit de două păcate grele numai printr-un cuvînt de căință (II Regi 12, 13). Harul lui Dumnezeu ne face biruitori asupra patimilor și ne supune carnea, ajungînd la adevărata castitate lăuntrică. Căci toată durata vieții nu e decît o clipă față de veșnicia viitoarei slave și suferințele de aici nu înseamnă nimic față de fericirea vieții viitoare. Sfinții Părinți ne spun ce au experimentat și anume că desăvîrșirea duhovnicească este datorată numai milei și harului dumnezeiesc, fiindcă prin posturi, veghe, citire, izolare, retragere din lume, n-ar putea monahul să ajungă la ea (cap. 10—13).

Dar, precizează Sf. Casian, «așa cum vă spuneam că nici eforturile omenești nu pot ajunge prin ele însele la desăvîrșire, fără sprijinul lui Dumnezeu, tot astfel declarăm că numai celor ce se ostenesc și asudă li se dăruiesc mila și harul lui Dumnezeu și . . .» după ceea ce se cîntă, chiar în psalmul 88, în numele lui Dumnezeu : «*Dat-am ajutor celui puternic, înălțat-am pe cel ales din poporul meu*» (Ps. 88, 19). Căci, după cuvîntul Mîntuitorului «*celor ce cer li se dă, celor ce bat li se deschide și cei ce caută vor afla*» (Matei 7, 7), dar Dumnezeu este gata, din milă, să dea toate acestea, dacă I oferim prilejul, bunăvoințe, rugîndu-I ;

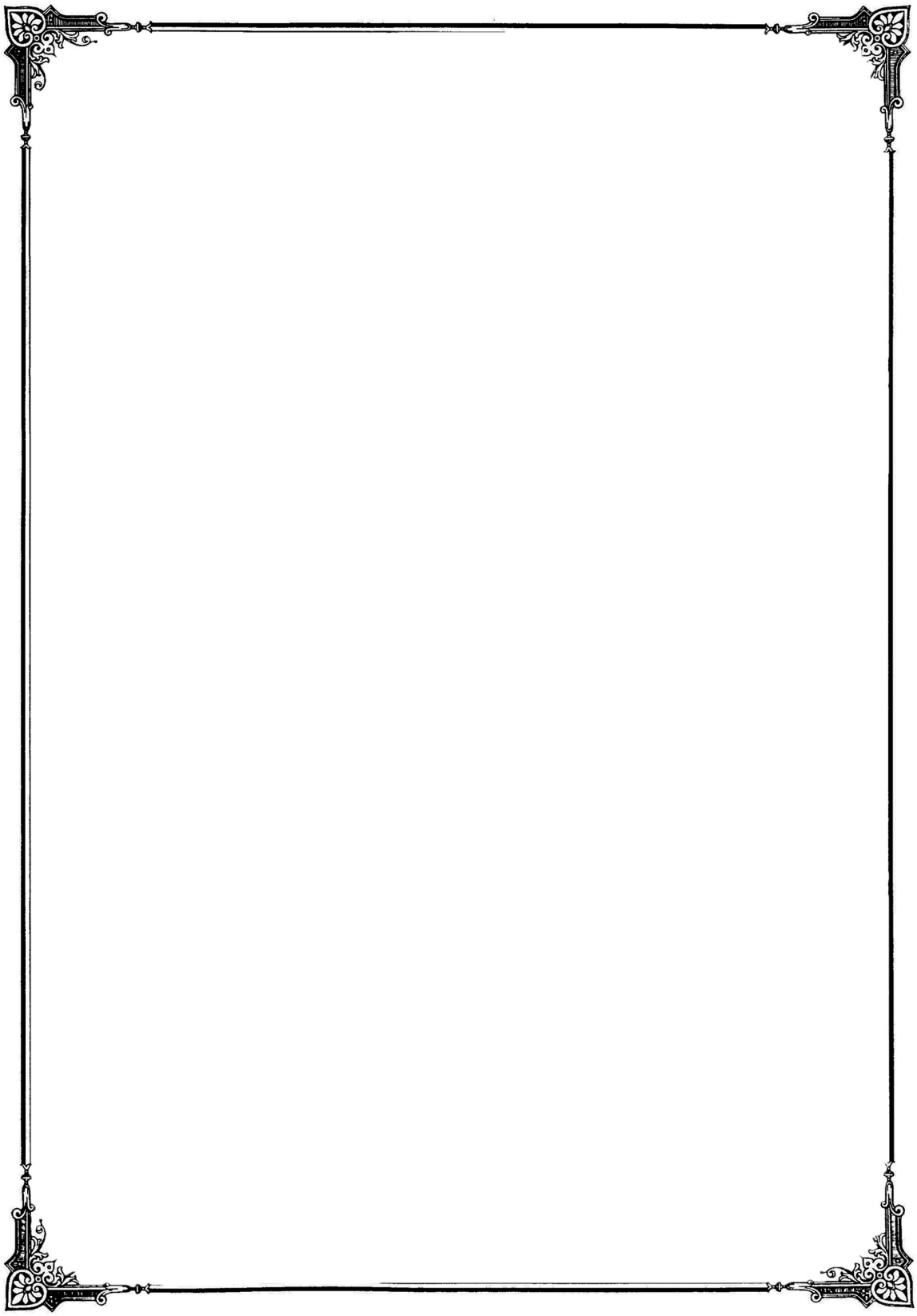

banii, căutînd să-i păstreze şi să-i şi apuce înapoi pe cei de care se lipsise şi care sînt fala lui. Acum se mîndreşte cu naşterea lui nobilă, cu rangul avut în lumea părăsită doar cu trupul şi, repetăm, cu banii, temeiul pierzării lui. Poartă cu greu jugul mînăstirii şi nu respectă nici o regulă de supunere şi ascultare, şi nu-l interesează nici o problemă duhovnicească. Jigneşte pe toţi, nu cere iertare celor insultaţi şi nu primeşte scuzele de la fraţii săi. Sf. Casian completează acest tablou minunat la cap. 27 cu episodul trist al unui tînăr înfumurat, care a răspuns stareţului său — acesta certîndu-l pentru lipsa de smerenie —: «Oare de asta m-am umilit eu pentru un timp, ca să-ţi rămîn supus totdeauna?» Bătrînul a rămas amuţit, gîndindu-se la Domnul şi Mîntuitorul nostru «*Care în chipul lui Dumnezeu fiind... S-a smerit pe Sine, ascultător făcîndu-Se pînă la moarte*» (Filip. 2, 6 şi 8). Sf. Casian sfîrşeşte descrierea trufiei trupeşti cu modul în care se manifestă trufaşul care nu e în stare să primească un sfat mîntuitor, «în toate situaţiile se încrede mai curînd în judecata lui decît în cea a bătrînilor» (cap. 24—29).

Urmarea e oroarea de disciplina mînăstriii: doreşte să locuiască singur în chilie, ca şi cum comunitatea fraţilor l-ar opri de la umilinţă, răbdare şi desăvîrşire; se gîndeşte chiar să zidească o mînăstire şi să adune pe cei, pe care vrea să-i înveţe şi să-i formeze. Căzut într-o apatie primejdioasă, nefiind nici călugăr, nici mirean, se crede totuşi într-o stare de desăvîrşire de necrezut.

Temelia desăvîrşirii noastre nu poate fi pofta noastră, ci învăţătura aspră a Evangheliei: frica de Dumnezeu şi smerenia, care nu poate fi dobîndită fără sărăcia de bună voie. De asemenea, fără această stare nu poate fi dobîndită nici ascultarea, nici răbdarea, nici blîndeţea, nici plinătatea dragostei, fără care inima noastră nu este lăcaş al Duhului Sfînt. De aceea «atletul lui Hristos, scrie Sf. Casian (cum am mai amintit), care, întrecîndu-se după regulă în lupta duhului doreşte să fie încununat de Domnul, să se silească în orice chip, să gîtuie acea cumplită fiară, care înghite toate virtuţile...». *Iar edificiul virtuţilor are temelia formată din smerenie, sărăcia de bună voie, supunerea şi ascultarea (cap.* 30—32).

Starea de smerenie făcîndu-ne să ne judecăm inferiori tuturor celorlalţi fraţi şi gîndul la patimile Domnului nostru Iisus Hristos şi ale tuturor sfinţilor, precum şi siguranţa că în scurtă vreme vom fi pe lumea cealaltă, părtaşii lor, sînt nimicitoare nu numai pentru trufie, ci pentru toate păcatele. Iar umilinţa faţă de Dumnezeu ne obligă să nu uităm că fără ajutorul harului Său, nu putem face nimic spre desăvîrşirea noastră şi că însuşi faptul de a ne învrednici să credem acest adevăr este tot un dar al Lui (cap. 33).

AŞEZĂMINTELE MÎNĂSTIREŞTI

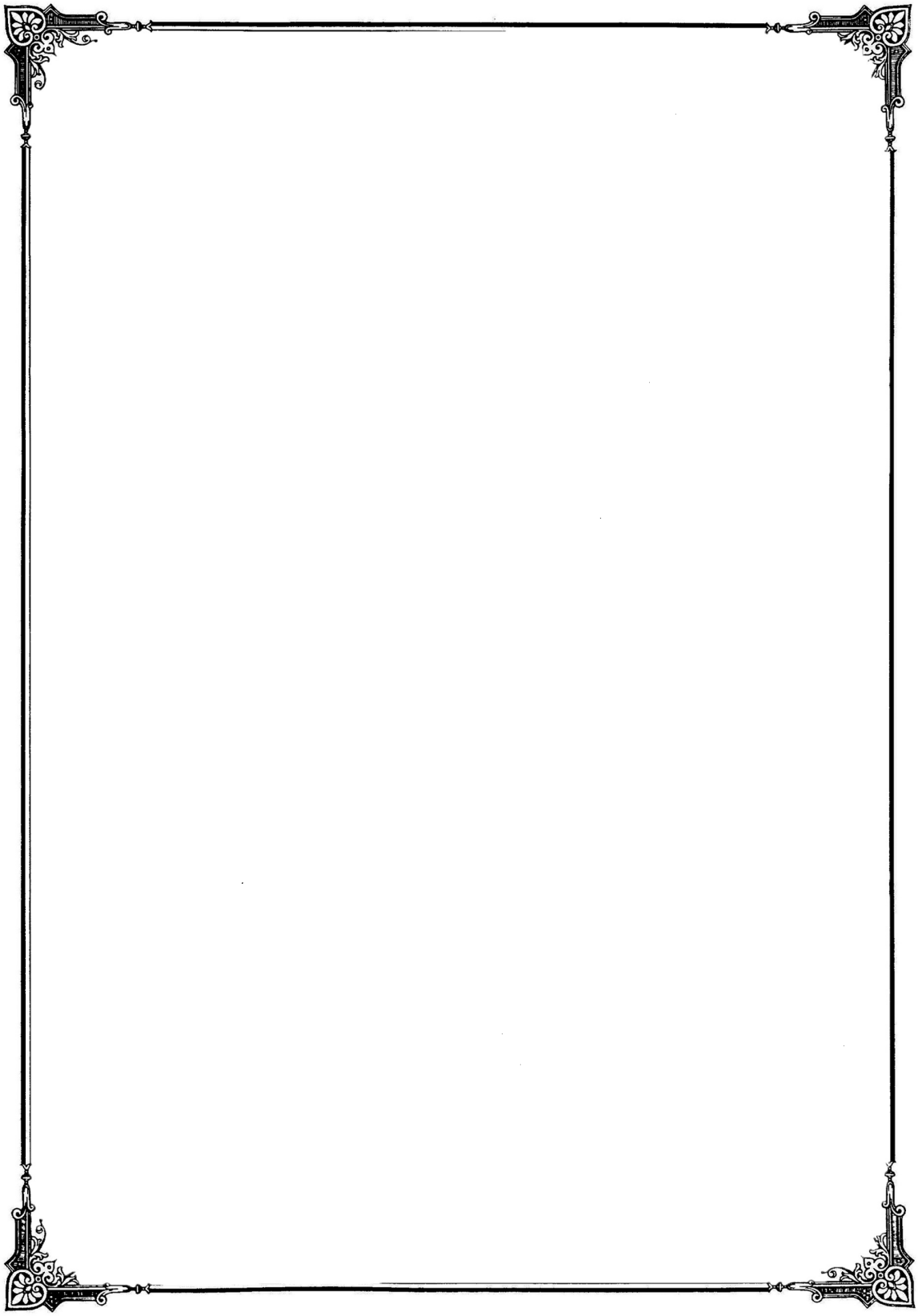

PREFAȚĂ

SFÎNTUL IOAN CASIAN

1. Istoria Vechiului Testament povestește că prealuminatul Solomon, dăruit de Dumnezeu cu înțelepciune și minte adîncă și cu suflet larg ca nisipul cel nemăsurat al mării, încît nu se poate spune să fi existat cineva asemenea lui în vremile dinainte de el și nici după, a dorit să-i înalțe lui Dumnezeu acel templu măreț. Pentru aceasta a cerut ajutorul unui rege de alt neam din Tir, care i-a trimis pe Hiram, fiu de văduvă săracă, cu munca și sfatul căruia, sub îndemnul înțelepciunii divine, a împlinit Solomon tot ce-a gîndit mai măreț pentru templul lui Dumnezeu și pentru obiectele sfinte.

2. Deci această stăpînire mai sublimă decît toate puterile pămîntului și acest urmaș mai de neam și mai vestit al seminției lui Israel, acea înțelepciune din duh dumnezeiesc, care întrecea toate științele și învățăturile orientalilor și egiptenilor, n-a disprețuit sfatul unui bărbat sărac și de neam străin. Și tu, preafericite Papă Castor, ți-ai pus în gînd să-i clădești lui Dumnezeu un templu adevărat, al duhului, nu din pietre fără simțire, ci strîngînd la un loc bărbați cu viață sfîntă, nu unul vremelnic și stricăcios, ci veșnic și de nebiruit. Astfel ai rîvnit să închini Domnului cele mai prețioase vase, turnate nu din aur sau din argint, pe care apoi, luîndu-le regele Babilonului, le-a dăruit spre desfătare concubinelor și căpeteniilor sale, ci alcătuite din suflete sfinte care, strălucind de curățenia nevinovăției, dreptății și fecioriei, poartă sălășluind în ele însele pe împăratul Hristos. Luminat de exemplul de mai sus, bine ai chibzuit, preafericite, binevoind a mă chema să iau parte și eu, un sărac și lipsit cu totul de orice bun lumesc, la o atît de măreață lucrare.

3. În adevăr tu dorești să pui temelii unui așezămînt în felul celor din Orient și mai ales din Egipt, în această provincie lipsită de mînăstiri. Deși însuți ai atins desăvîrșirea și în toate virtuțile și în învățătură și ești atît de încărcat de toate bogățiile duhului încît nu numai graiul, dar chiar doar viața ta ar ajunge a fi o pildă destul de îmbelșugată pentru cei ce caută desăvîrșirea, totuși îmi ceri și mie, oricît de sărac în meșteșugul cuvîntului și în știință, să iau parte cu puținele mele cunoștințe la împlinirea dorinței tale; astfel îmi dai poruncă să înfățișez

întocmirile mînăstireşti pe care le-am văzut respectate în Egipt şi Palestina, aşa cum ne-au fost lăsate de Sfinţii Părinţi, fără să ţin seamă de frumuseţea scrisului, stăpînit de tine atît de desăvîrşit, îngrijindu-mă doar ca în noua ta mănăstire să fie înfăţişată în mod simplu fraţilor trăitori aici, viaţa simplă a Sfinţilor [107].

4. Pe cît de mult mă îndeamnă la ascultare sfînta înflăcărare a dorinţei tale, pe atît mă împiedică să dau răspuns acestei dorinţe, oricît aş vrea, nenumăratele sale şovăieli sufleteşti. Mai întîi, nici meritele mele nu mă îndreptăţesc a mă crede în stare să cuprind cu inima şi cu mintea, în mod îndestulător, nişte probleme atît de complicate, atît de tainice şi atît de sfinte. În al doilea rînd, din copilărie m-am aflat printre călugări, şi, după ce m-am rupt de atîţia ani de obştea şi pilda vieţii lor, cu greu aş putea să-mi amintesc acum în întregime cîte am încercat să săvîrşesc sub imboldul îndemnurilor lor zilnice, sau al pildelor lor, cîte am învăţat sau am văzut cu ochii mei. Dealtfel tîlcul acestor lucruri în nici un chip n-ar putea fi nici transmis, nici înţeles şi nici reţinut în memorie numai printr-o cugetare tihnită, sau printr-o învăţătură dobîndită doar din cuvînt.

5. Această greutate vine de la faptul că totul se reazemă pe experienţă şi practică şi, aşa cum lucrurile nu pot fi transmise decît de cel care le-a experimentat, tot astfel ele nu pot fi nici chiar atinse şi înţelese decît numai de cel ce s-a ostenit cu egală trudă şi sudoare să le dobîndească. Dealtfel chiar şi acestea, dacă nu vor fi dezbătute şi desăvîrşite printr-o necontenită convorbire cu oamenii care vieţuiesc duhovniceşte, repede se şterg din minte din lipsă de sîrguinţă.

În al treilea rînd, chiar ceea ce mi-aş putea aminti nu datorită importanţei lucrului, cît situaţiei mele de-acum, scrisul meu prea neîndemînatic n-ar fi în stare să-l înfăţişeze cum s-ar cuveni.

Mai adaug că despre acest subiect s-au mai scris deja lucrări de mică întindere de bărbaţi tot atît de vestiţi prin viaţa lor, cît de străluciţi prin învăţătura şi ştiinţa lor, şi numesc aici pe Sfîntul Vasile, pe Ieronim şi pe alţi cîţiva. Cel dintîi dintre aceştia, fiind cercetat de fraţi despre feluritele rînduieli şi probleme, a răspuns nu numai cu harul scrisului dar şi cu bogate dovezi din Sfînta Scriptură. Celălalt de asemenea, în afară de publicarea lucrărilor scrise de el însuşi, a şi tălmăcit în limba latină numeroase cărţi alcătuite în limba greacă.

107. Precum am amintit, Sfîntul Casian s-a bucurat de o apreciere extraordinară şi în Apus, Sfîntul Leon cel Mare cerîndu-i în anul 430 o scriere împotriva lui Nestorie, iar Sfîntul Castor insistînd să pună în scris rînduielile pe temelia cărora ar putea întemeia o mînăstire sau mînăstiri în Galia, cu aureola celor mai vestite centre monahale din Egipt şi Palestina.

6. După fluviile atît de bogate în elocință ale acestora, pe drept cuvînt aș putea să trec drept un înfumurat că aș căuta să torn și eu cîteva picături în acestea, dacă nu mi-ar da curaj încrederea Sanctității voastre și făgăduința că aceste lucruri, oricît de mărunte ar fi, le vei socoti binevenite și le vei dărui obștei fraților, care viețuiesc în noua ta mînăstire; aceștia, chiar dacă vor afla ceva poate nu prea îndemînatic expus, îl vor citi cu bunăvoință și îl vor suporta cu îngăduință mai iertătoare, ca unii care umblă mai degrabă după cele ale credinței decît după frumusețea limbii.

7. Pentru aceasta, preafericite papă, model unic de religiozitate și smerenie, fiind îmboldit de rugămințile tale, mă voi apuca, după puterile mele, de lucrarea la care mă îndemni, spre a înfățișa ca pentru o mînăstire nouă și pentru niște oameni însetați după adevăr, cele ce au rămas neatinse de către cei dinaintea noastră, care au încercat să scrie cele ce au auzit, nu ce au experimentat ei înșiși [108]. Eu nu voi căuta nicidecum să scriu o istorisire de fapte minunate și de semne dumnezeiești. Deși nu numai am auzit, ba chiar am și văzut multe de acestea și de necrezut, săvîrșite de către bătrînii noștri, totuși voi lăsa la o parte toate cîte nu contribuie cu nimic mai mult la înfăptuirea unei vieți desăvîrșite pentru cei ce citesc, decît să le stîrnească admirația. Ca urmare, mă voi sili să înfățișez, pe cît de fidel voi putea, cu ajutorul lui Dumnezeu, doar rînduielile și regulile mînăstirilor acestora, apoi rădăcinile și cauzele și lecuirile, după învățăturile lor, ale celor opt păcate, cele mai grele, semnalate de ei.

8. În adevăr mi-e hotărîrea să nu vorbesc despre minuni dumnezeiești, ci pe scurt despre însănătoșirea obiceiurilor noastre și atingerea unei vieți desăvîrșite, îndrumîndu-mă după cele ce am primit de la bătrînii noștri. Mă voi sili să dau ascultare poruncilor tale chiar în această privință, ca, dacă în aceste regiuni voi afla cumva vreo mînăstire întocmită nu după foarte vechea rînduială a strămoșilor, ci cu suprimări sau adăugiri, după vrerea vreunui întemeietor, să adăugăm sau să înlăturăm în lucrarea noastră fidelă tot ceea ce nu este conform regulilor pe care le-am văzut în mînăstirile din vechime în Egipt sau Palestina. Dealtfel nici nu cred că vreo proaspătă așezare mînăstirească din aceste părți de apus ale Galiei să fi putut descoperi ceva mai chibzuit și mai desăvîrșit decît acele rînduieli în care trăiesc pînă acum mînăsti-

108. Unii specialiști cred că Sf. Casian s-ar referi aici (și în *Convorbirea duhovnicească* a XVIII-ai II, 2) la Sfîntul Vasile — ceea ce e puțin probabil —, sau la «*Dialogurile*» lui Sulpiciu Sever. Ne referim la opera preotului Jean-Claude G u y, vol. «*Jean Cassien, Institutions cénobitiques*», numărul 109 din «Sources chrétiennes», la care se găsește o bogăție de informații, pe care le-am folosit și noi pentru acest volum.

rile întemeiate de la începutul predicării apostolice, de către părinți sfinți și plini de duh dumnezeiesc.

9. Desigur îmi voi îngădui să aduc în această lucrare și o oarecare măsură conform căreia voi îmblînzi întrucîtva cu ajutorul rînduielilor mînăstirești din Palestina și Mesopotamia cele ce, după regula egiptenilor, le voi găsi de nefolosit, fiind grele și necruțătoare pentru aceste regiuni cu clima aspră și cu obiceiuri felurite de viață. Dacă este păstrată o măsură chibzuită a posibilităților, se ajunge la aceeași desăvîrșire a trăirii religioase chiar cu înlesniri mai mari [109].

109. Sfîntul Casian declară că va ține seama de deosebirile de climă și de felurile de viață din alte regiuni ale pămîntului și pe temeiul rînduielilor mînăstirilor din Palestina și Mesopotamia va modera pe cele egiptene, scopul lor fiind mijlocirea desăvîrșirii duhovnicești.

În continuare arată că adevărata temeluire a vieții duhovnicești este cea apostolică pe care a aflat-o la Părinții egipteni.

CARTEA ÎNTÎI

DESPRE VEŞMINTELE MONAHILOR

Capitole

1. Despre cingătoarea monahului.
2. Despre veşmîntul monahului.
3. Despre glugile (capişoanele) egiptenilor.
4. Despre tunicile egiptenilor.
5. Despre şalurile acestora.
6. Despre pelerinele acestora.
7. Despre pielea de oaie sau de capră.
8. Despre toiagul egiptenilor.
9. Despre încălţămintea acestora.
10. Despre potrivirea veşmîntului, care trebuie să ţină seamă de condiţiile de climă şi de obiceiul locului.
11. Despre cingătoarea duhului şi semnificaţia acesteia.

1) Avînd a vorbi despre aşezămintele şi despre regulile de viaţă ale mînăstirilor, de unde am putea porni mai nimerit, sub călăuzirea lui Dumnezeu, decît de la însăşi îmbrăcămintea monahilor? Atunci ca urmare vom putea scoate la lumină frumuseţea lor lăuntrică, după ce vom fi înfăţişat ochilor ţinuta lor exterioară. Astfel, monahul, ca un ostaş al lui Hristos [110], trebuie să păşească mereu în ţinută de război, cu mijlocul totdeauna încins. Autoritatea Scripturilor dumnezeieşti dă în adevăr mărturie că într-o astfel de ţinută au umblat chiar cei ce-au pus temelie în Vechiul Testament acestui fel de viaţă, desigur Ilie şi Elisei [111]. După aceia, începătorii şi izvoditorii Noului Testament: Ioan Petru şi Pavel şi ceilalţi bărbaţi din aceeaşi tagmă aflăm că au mers la fel. Primul dintre aceştia, care preînchipuia în Vechiul Testament deja florile fecioriei şi pildă de neprihănire şi înfrînare, a fost trimis de Dumnezeu să-i mustre pe trimişii lui Ohozia, regele cel nelegiut al

110. Această definiţie a monahului, cu care îşi începe cartea, este împlinită de cealaltă definiţie, «atletul lui Hristos», cu care şi-o sfîrşeşte (cap. 32 din cartea a XII-a). Ele exprimă, aşa cum am amintit în Introducere, concepţia măreaţă şi activă despre rolul anahoretului, călugărului şi chiar al simplului creştin în cadrul Împărăţiei lui Dumnezeu.

111. Anahoreţii umblau încinşi cu o curea. Este o realitate afirmată în literatura monahală primară: în «Viaţa dintîi a lui Pahomie», 2, «Rînduiala celor două tratate» a Sfîntului Vasile cel Mare, în scrierile Fericitului Ieronim ş.a. Vezi: Jean-Claude Guy, *«Jean Cassien, Institutions Cénobitiques»* (Paris, 1965) ad loc.

Israelului, care ţintuit la pat de boală hotărîse să cerceteze la Ecron pe zeul Baal-Zebub asupra stării sănătăţii sale. De aceea, ieşindu-le în cale profetul, le-a spus că regele nu va mai coborî din patul, în care zăcea; doar din descrierea îmbrăcăminţii, regele aşternut la pat, îl recunoscu.

În adevăr, la întoarcere, trimişii i-au adus regelui la cunoştinţă cuvintele profetului şi întrebaţi cum îi era chipul şi îmbrăcămintea bărbatului ce le ieşise în cale şi le spusese astfel de cuvinte, i-au răspuns: «Un bărbat păros şi încins cu o curea» (IV Regi 1, 8). Regele, recunoscîndu-l îndată pe omul lui Dumnezeu sub această înfăţişare, zice: «Este Ilie Tesviteanul» (IV Regi 1, 8). Desigur, cingătoarea şi înfăţişarea trupului păros şi aspru îl indicară fără îndoială pe omul lui Dumnezeu, care, trăind printre atîtea mii de israeliţi, păstra în el întipărită pentru totdeauna această înfăţişare proprie ca o pecete specială [112].

Despre Ioan, care ca un prag sfînt încheie Vechiul Testament şi-l începe pe cel Nou, aflăm din istorisirea evanghelistului: *«Iar Ioan avea îmbrăcămintea din păr de cămilă şi cingătoarea de piele împrejurul mijlocului»* (Matei 3, 4).

Lui Petru, aruncat în temniţă de către Irod, pentru a fi dat morţii în ziua următoare, i se înfăţişează îngerul care-i porunceşte: «Încinge-te şi încalţă-te cu sandalele» (Fapte 12, 8). Dacă nu l-ar fi văzut că-şi slăbise puţin cingătoarea obişnuită din strînsoare, pentru a da odihna de noapte mădularelor sale trudite, îngerul Domnului nu l-ar fi îndemnat nicidecum la asta.

Iar pe Pavel, care urca spre Ierusalim, unde urma să fie pus îndată în lanţuri de către iudei, aflîndu-l profetul Agav la Cezareea, i-a luat cingătoarea şi şi-a legat propriile sale mîini şi picioare, ca să preînchipuie prin acest gest primejdiile pătimirii acestuia, cînd zice: *«Acestea zice Duhul Sfînt: Pe bărbatul, al căruia este acest brîu, aşa îl vor lega iudeii în Ierusalim şi-l vor da în mîinile păgînilor»* (Fapte 12, 11). Negreşit profetul n-ar fi putut arăta acest lucru prin cuvintele: «pe bărbatul al căruia este acest brîu», dacă Pavel n-ar fi obişnuit să-şi încingă în tot timpul mijlocul [113].

2) Îmbrăcămintea monahului este trebuitoare numai ca să-i acopere trupul, ferindu-l de ruşinea goliciunii, şi să-l apere de frig, nu pentru a-i

112. Sfîntul Ioan Botezătorul, care, ca şi profeţii Ilie şi Elisei, a trăit în pustie, este modelul pustnicilor. Sfîntul Casian aminteşte acest fapt şi în *«Convorbirea duhovnicească»*, a XVIII-a, VI, 2.

113. Sfîntul Casian aduce şi alte exemple de «ostaşi ai lui Hristos», pe Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel, «mereu în ţinută de război, cu mijlocul totdeauna încins», care se găsesc şi în alte scrieri ascetice ca, de pildă, în cea amintită, a Sfîntului Vasile cel Mare — referindu-se amîndoi la semnificaţia îmbrăcăminţii monahale.

îmboldi pornirile spre deşertăciune şi trufie, precum acelaşi Apostol ne învaţă : «*Ci avînd hrană şi acoperămînt trupului vom fi îndestulaţi*» (I Tim. 6, 8). El zice acoperămînt nu veşminte — aşa cum este exprimat impropriu în unele versiuni latine — adică cele ce doar acoperă trupul, fără să momească gustul spre podoaba îmbrăcăminţii. Veşmîntul să fie atît de fără de valoare, încît să nu se deosebească de al celorlalţi bărbaţi care duc aceeaşi viaţă, nici prin culoare, nici prin formă, şi să fie străin de orice grijă mai deosebită pentru îmbrăcăminte, care, chiar de-ar mai fi acoperită de vreo pată, să nu fie asta din pricina unei nepăsări căutate dinadins ; în sfîrşit să fie îndepărtată de podoaba acestei lumi, încît în toate împrejurările îmbrăcămintea slujitorilor lui Dumnezeu să rămînă cea oştească.

Într-adevăr, între slujitorii lui Dumnezeu tot ceea ce îşi îngăduie unul singur, sau puţini, fără a fi acceptat în general de întreaga obşte a fraţilor, este sau ceva de prisos, sau înfumurare şi, pentru acest motiv, trebuie socotit vătămător şi mai degrabă vădind deşertăciune, decît virtute. De aceea cele ce nu sînt după pildele lăsate de vechii sfinţi, care au pus temeliile acestui fel de viaţă, şi nici de părinţii din vremea noastră, care, ca urmaşi, păzesc pînă acum rînduielile acelora, se cuvine să le tăiem din rădăcină ca de prisos şi nefolositoare.

Pentru aceasta ei s-au ferit cu hotărîre de veşmîntul din păr de capră, care fiind mai deosebit era şi mai bătător la ochi pentru toţi, şi astfel nu numai că nu putea aduce nici un folos sufletului, dar ar fi stîrnit chiar pofta mîndriei ; dealtfel acest veşmînt era neîndemînatic şi nepotrivit chiar pentru săvîrşirea muncii obligatorii, spre care trebuie să-şi îndrume paşii monahul cu sîrguinţă şi nestingherit. Chiar dacă am aflat că au existat unii înveşmîntaţi astfel, dar cu o viaţă vrednică de laudă, din acest motiv nu e îngăduit să consfinţim faptul ca o regulă pentru mînăstiri şi să încălcăm vechile rînduieli ale sfinţilor părinţi, ajungînd a se crede că cei cîţiva, care şi-au însuşit favoarea unor alte virtuţi, nu trebuie dezaprobaţi în cele ce şi-au îngăduit în afara regulilor generale. Părerea celor puţini nu se cuvine să fie pusă mai presus de hotărîrea unanimă şi să-i aducă sminteală.

Într-adevăr nu trebuie să ne călăuzim credinţa neşovăielnică şi supunerea deplină după rînduieli şi reguli impuse de vrerea cîtorva, ci după cele lăsate pentru viitorime de vechimea atîtor timpuri şi de consimţămîntul mulţimii fără de număr a sfinţilor părinţi. Desigur nu se cuvine să ne clatine din felul nostru de viaţă nici pilda lui Ioram, nelegiuitul rege al lui Israel (IV Regi 6, 30), care, înconjurat de oşti duşmane sfîşiindu-şi haina, s-a arătat că avea pe dedesubt cămaşă din păr de capră, şi nici că ninivitenii (Iona 3, 5), se acoperiseră cu sac aspru din

păr de capră pentru a îmblînzi osînda lui Dumnezeu aruncată asupra lor prin profet. Era vădit că primul s-a îmbrăcat cu acesta pe dedesubt cu atîta fereală, încît fără îndoială n-a putut fi știut de nimeni faptul decît numai după ce și-a sfîșiat îmbrăcămintea de deasupra, iar ninivitenii în acel moment își impuseră acoperămîntul din păr de capră, cînd, jelind apropiata dărîmare a orașului lor, se înveșmîntară cu toții în aceeași îmbrăcăminte, încît nimeni n-ar fi putut fi învinuit de altul de mîndrie, de vreme ce nu era vorba de vreo schimbare izvorîtă din trufie, asemănarea îmbrăcămintii tuturor nemaisupărînd pe nimeni.

3) Pe lîngă acestea, în îmbrăcămintea egiptenilor mai sînt unele elemente, care să referă nu atît la grija pentru trup, cît la un fel de obicei al lor, pentru ca prin însuși chipul de a se îmbrăca să se vădească traiul în simplitate și nevinovăție. Astfel, ei poartă necontenit, ziua și noaptea, glugi foarte scurte, lăsate în jos pînă la marginile cefei și umerilor, care să le acopere doar capul, pentru a li se aminti necontenit să păstreze, chiar prin imitarea acoperămîntului pruncilor, nevinovăția și simplitatea lor [114], Reîntorși spre pruncie, ei îi cîntă lui Hristos cu dragoste și vrednicie în toate ceasurile : «*Doamne, nu s-a mîndrit inima mea, nici nu s-au înălțat ochii mei, nici n-am umblat după lucruri mari, nici după lucruri mai presus de mine. Dimpotrivă m-am smerit și mi-am înălțat sufletul meu ca un prunc înțărcat după mama lui*» (Ps. 130, 1—2).

4) Sînt de asemenea îmbrăcați în niște tunici (colobii) de in, cu mînecile doar pînă la coate, în rest mîinile rămînînd goale, pentru ca scurtimea mînecilor să le amintească mereu că le sînt tăiate toate faptele și lucrările acestei lumi, iar haina din pînză de in să le arate că ei sînt morți pentru orice viață pămîntească, așa cum zilnic îl aud pe Apostol spunîndu-le : «*Omorîți mădularele voastre, care sînt ale celui de pe pămînt*» (Col. 3, 5), chiar și veșmîntul lor mărturisind acest lucru : «*Căci voi ați murit și viața voastră este ascunsă cu Hristos în Dumnezeu*» (Col. 3, 3) în «*însă acum nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine*» (Gal. 2, 20), «*și această lume este răstignită pentru mine și eu pentru ea*» (Gal. 6, 14).

5) Ei poartă și două eșarfe țesute din fir de lînă, pe care grecii le numesc analoboi, noi însă le putem numi bretele, sau fîșii, sau mai propriu șaluri [115]. Acestea, pornind de la ceafă și despărțindu-se în două

114. Evagrie Ponticul recomanda, de asemenea, glugile scurte în *Către Analin* (P.G. 40, 1220 C) pentru protecția privirii. Era o măsură luată obișnuit în monahismul primar, pe care o vom regăsi discutată a doua oară în această carte (IV, 17) de Sfîntul Casian, dar și în alte cărți ascetice ca «Historia monachorum» (III, 1), «Apophthegmata Patrum» (P.G. 409 B) etc., după specialiști.

115. Acest șal a evoluat de-a lungul veacurilor în «orarul diaconesc», simbolul rugăciunii, al crucii, al acoperirii feței îngerilor înaintea lui Dumnezeu, după *Liturgicele* obișnuite, ca aceea din 1923, a Părintelui Ilie Teodorescu (directorul Semina-

în jurul gîtului, ocolesc scobiturile ambelor subsuori şi se leagă pe dedesubt una de alta, încît strîngînd lărgimea veşmîntului, îl trag şi-l ţin alipit de corp. Braţele fiindu-le susţinute ei sînt gata şi disponibili pentru orice muncă, străduindu-se din răsputeri să aducă la îndeplinire acea povaţă a Apostolului : «*Fiindcă aceste mîini au lucrat nu numai pentru trebuinţele mele, ci şi ale celor ce erau cu mine*» (Fapte 20, 34). «*Nici n-am mîncat de la cineva pîine în dar, ci cu muncă şi cu trudă am lucrat, noaptea şi ziua, ca să nu fiu povară pentru nimeni dintre voi*» (II Tes. 3, 8), şi «*Dacă cineva nu vrea să muncească, să nu mănînce*» (II Tes. 3, 10).

6) După acestea îşi acoperă gîtul şi umerii cu o manta scurtă, numită în limba lor, ca şi a noastră, «pelerină», fiind preocupaţi atît de ţinuta umilă a îmbrăcăminţii lor, cît şi de valoarea neînsemnată ca şi de ieftinătatea ei. În felul acesta, ei se ţin deoparte de hainele sacerdotale scumpe şi pompoase, de culoare roşie [116].

7) Ultimul lor veşmînt este o piele de capră, care se numeşte şi «melota» (piele de oaie) sau «pera» (desagă de cerşetor) [117], şi un toiag, pe care le poartă imitînd prin aceasta pe cei ce au preînchipuit în Vechiul Testament primele începuturi ale acestui fel de viaţă. Despre aceştia zice Apostolul : «*Au pribegit în piei de oaie şi în piei de capră, lipsiţi, strîmtoraţi, dispreţuiţi ; ei de care lumea nu era vrednică au rătăcit în pustii, în munţi şi în peşteri şi în crăpăturile pămîntului*» (Evr. 11, 37—38). Totuşi această îmbrăcăminte din piele de capră înseamnă că ei, ucigînd orice îmboldire a poftelor trupeşti, trebuie să stea neclătinaţi pe culmea aspră a virtuţilor, iar în trupul lor să nu mai rămînă nici o zburdălnicie a tinereţii şi a nestatorniciei trecute.

8) Aceşti bărbaţi au purtat şi toiag, după cum ne arată chiar Elisei, unul dintre ei, cînd, trimiţînd pe Ghiezi, servitorul său, să-l învieze pe fiul femeii, zice : «*Ia toiagul meu şi alergînd mergi şi pune-l pe faţa copilului şi va învia*» (IV Regi 4, 29). În mod vădit profetul nu i l-ar fi dat să-l ducă, de n-ar fi avut obiceiul să-l aibă mereu cu el. Purtarea

---

rului şi primul Episcop al Tomisului-Constanţa din epoca modernă). Specialiştii, — ca Jean-Claude Guy amintesc, pe lîngă semnul crucii al tradiţiei apophthegmatice şi pe acela al simbolului credinţei în Hristos al lui Evagrie şi pe acela al Sfîntului Casian, din prezentul text.

116. Este vorba de o manta scurtă de lînă folosită pe la sfîrşitul veacului al IV-lea şi de călugării egipteni şi din lînă fină, de senatorii din Galia, ca un fel de pardesiu. La început era haină feminină şi chiar distinctivă a fecioarelor. În creştinism, era la început veşmînt arhieresc şi apoi călugăresc, pentru ca din vremea Sfîntului Ioan Hrisostom, să devină veşmînt preoţesc principal sub formă şi cu nume de *sfită*, ori *felon*, închipuind veşmîntul în care a fost îmbrăcat Domnul Iisus Hristos în curtea lui Pilat — simbol al curăţiei şi al sfinţeniei, al dreptăţii şi pazei dumnezeieşti.

117. Sfîntul Casian ia acest sens de la Evagrie (din «Ad Anatolium», P.G. 40, 1221 B) şi-l amplifică mult.

toiagului îi sfătuieşte duhovniceşte că niciodată nu trebuie să păşească neînarmaţi printre atîţia cîini furioşi ai patimilor şi printre fiarele nevăzute ale duhurilor necurate, de care fericitul David cere să fie scăpat, cînd zice: «*Să nu fie dat fiarelor, Doamne, sufletul care te laudă pe Tine*» (Ps. 73, 20). Dar, cînd ele se năpustesc asupră-i, să le stea împotrivă şi să le alunge cît mai departe prin semnul crucii, şi cînd se dezlănţuiesc în contra lui, să le stingă tăria amintindu-şi necontenit de patima Domnului şi de pilda mortificării Lui [118].

9) Renunţînd la încălţăminte ca oprită de învăţătura evanghelică (Matei 10, 10) totuşi, dacă o cere sănătatea plăpîndă sau frigul de dimineaţă şi arşiţa amiezilor de vară, ei îşi ocrotesc picioarele numai cu sandalele, lămurind că, prin această folosinţă îngăduită chiar de Domnul, se arată că sîntem trăitori în această lume; dacă nu ne putem lepăda de grija pe care trebuie s-o avem faţă de trup şi nici nu pretindem să fim slobozi cu totul, măcar să suplinim această trebuinţă trupească, fără o preocupare prea mare şi fără strădanie grea. Nu trebuie să îngăduim ca aripile duhului nostru să fie apăsate de grijile ucigătoare ale acestui veac, care ne împing desigur gîndul la cele ce tind spre plăcerea deşartă şi vătămătoare, nu la ceea ce este de nevoie doar pentru împlinirea trebuinţelor naturii. Aceste aripi ale duhului nostru trebuie să fie slobode mereu pentru zborul sufletesc şi pentru a propovădui pacea evanghelică; cu ele să ne avîntăm «după mirosul miresmelor» (Cînt. 1, 2) lui Hristos, la care referindu-se David zice: «*Am alergat însetat*» (Ps. 62, 2), iar Ieremia: «*Eu însă n-am fost în suferinţă, urmîndu-te*» (Ier. 17, 16). Vom împlini acest lucru, dacă, după spusa Apostolului, «*grija de trup să n-o faceţi spre pofte*» (Rom. 13, 14).

Totuşi, deşi se folosesc de aceste sandale ca fiind îngăduite din porunca Domnului, niciodată nu le e slobod să le aibă în picioare, cînd se apropie de altar pentru a săvîrşi sau pentru a primi Sfintele Taine [119], socotind că trebuie păstrat chiar după literă ceea ce i se spune lui Moise sau lui Iosua, fiul lui Navi: «*Scoate-ţi încălţămintea din picioarele tale, căci locul pe care calci este sfînt*» (Ieş. 3, 5; Iosua 5, 15).

10) Deşi au fost spuse acestea, ca să nu părem că am lăsat la o parte ceva din îmbrăcămintea egiptenilor, totuşi noi trebuie să le menţinem pe acelea pe care le îngăduie sau aşezarea locurilor, sau obiceiul pămîntului. Căci asprimea iernii nu ne va îngădui să ne mulţumim nici cu sandale, nici cu un colobion, sau cu o singură tunică, iar acoperirea capului cu un prea mic capişon şi folosirea unei singure melote (piei de

118. În acelaşi loc, Evagrie învaţă că toiagul simbolizează arborele vieţii şi pe însuşi Domnul nostru Iisus Hristos.

119. Este vorba de una dintre Regulile pahomiene (a 100-a), pe care Sf. Casian o întăreşte, cu un precept scripturistic.

capră) va stîrni privitorilor mai degrabă rîsul, decît vreo întărire sufletească. De aceea, socotim noi, trebuie să le adoptăm numai pe acelea, pe care le-am amintit mai sus şi care sînt potrivite şi cu umilinţa felului nostru de viaţă şi cu clima, aşa încît îmbrăcămintea noastră în totalitate să constea nu în noutatea veşmîntului, care ar putea isca scandal (sminteală) pentru oamenii acestui veac, ci într-o sărăcie cuviincioasă [120].

11) Prin urmare ostaşul lui Hristos îmbrăcat cu astfel de veşminte să ştie mai întîi că tocmai de aceea este prevăzut cu cingătoare strînsă pentru ca să se îndrumeze spre toate nevoile şi muncile mînăstirii mereu gata nu numai cu mintea, dar şi cu trupul nestingherit de nici o îmbrăcăminte. Căci el se va dovedi cu atît mai fierbinte aplecat spre desăvîrşirea spirituală şi spre cunoaşterea lucrurilor dumnezeieşti cu inimă curată, cu cît va fi mai zelos la ascultare şi osteneală.

În al doilea rînd să ştie că însăşi această cingătoare constituie un semn nu fără importanţă al sfinţeniei, care se cere de la el. Într-adevăr, încingerea mijlocului şi îmbrăcarea unei piei moarte înseamnă că el îşi asigură omorîrea mădularelor în care sînt păstrate seminţele patimilor şi ale luxului, înţelegînd, că acea poruncă evanghelică, prin care se spune : «*Să fie încinse şalele voastre*» (Luca 12, 35), lui i se adresează mereu prin interpretarea Apostolului : «*Drept aceea, omorîţi mădularele voastre, ale omului pămîntesc : desfrînarea, necurăţenia, patima, pofta rea*» (Col. 3, 5).

De aceea citim în Sfintele Scripturi că au purtat cingătoare numai aceia în care s-au găsit stinse focarele poftelor cărnii şi care prin osteneală şi virtute cîntă acea laudă a fericitului David : «*că m-am făcut ca un foale în ger*» (Ps. 118, 83) ; după ce au distrus carnea poftelor desfrînate în întregime, ei întind învelişul mort al omului de dinafară prin tăria duhului. De aceea a adăugat într-adins «în ger», fiindcă n-au fost mulţumiţi nicidecum numai cu omorîrea inimii, ci au îngheţat chiar zvîcnirile de dinafară şi îmboldirile firii înseşi, aliindu-şi gerul de dinafară al înfrînării, şi astfel n-au mai avut de înfruntat acum, după cuvîntul Apostolului domnia păcatului, nemaipurtînd un trup care să se împotrivească duhului [121].

120. Sfîntul Casian explică mai pe larg hotărîrea de acomodare, în această carte, care avea să devină rînduieli pentru mînăstirile apusene, cu felul deosebit de viaţă şi cu clima mai aspră din regiunile respective.

121. Sfîntul Casian încheie cartea întîia, amintind şi întărind cu alte texte cu autoritate scripturistică ideea cu care a început această carte şi care va fi dezvoltată pînă la sfîrşit şi anume că monahul este ostaşul, sau atletul lui Iisus Hristos şi că aceste veşminte, rezumate de cingătoare simbolizează predarea lui şi moartea lui faţă de lumea aceasta, pentru Iisus Hristos, în lupta pentru Împărăţia lui Dumnezeu.

CARTEA A DOUA

REGULA RUGĂCIUNILOR ŞI PSALMILOR DE NOAPTE

Capitolele

1) Regula rugăciunilor şi paslmilor de noapte.

2) Numărul felurit de psalmi stabilit a fi cîntat în toate provinciile.

3) Păstrarea unei aceleiaşi reguli de slujire în tot Egiptul şi alegerea celor puşi la conducerea fraţilor monahi.

4) În Egipt şi în Tebaida se păstrează un număr de doisprezece psalmi.

5) Numărul de doisprezece psalmi primit prin încredinţarea îngerului.

6) Obişnuinţa a doisprezece psalmi.

7) Disciplina rugăciunii.

8) Rugăciunea care urmează după psalmi.

9) Felul rugăciunii, despre care se asigură o învăţătură mai bună în convorbirile bătrînilor.

10) În cîtă linişte şi cît de scurte sînt rugăciunile la egipteni.

11) Cu ce disciplină sînt rostiţi psalmii la egipteni.

12) În timp ce unul citeşte, ceilalţi stau în adunare, iar în chiliile lor lungesc apoi veghea pînă în zori.

13) Pentru ce se cuvine să doarmă după slujba de noapte.

14) În chilii îşi desfăşoară munca, ocupaţi deopotrivă şi de truda mîinilor şi de rugăciune.

15) După terminarea rugăciunilor, fiecare se reîntoarce după regulă la chilia sa şi cine a făcut altfel e supus la mustrare.

16) Nu-i este îngăduit nimănui să se roage împreună cu acela care a fost oprit de la rugăciune.

17) Cel ce trebuie să-i trezească pe fraţi la rugăciune se cade să-i scoale la ora obişnuită.

18) De sîmbăta, din ajun, pînă duminica, să nu se plece genunchii şi la fel în toate zilele Cincizecimii.

1) Ostaşul lui Hristos, încins cu dublă cingătoare, despre care am mai vorbit [122], va cunoaşte acum numărul rugăciunilor şi psalmilor canonici stabilit de Sfinţii Părinţi în părţile Răsăritului. Forma lor şi cum putem să ne rugăm, *«fără încetare»* (I Tes. 5, 17), după cuvîntul Apostolului, le vom arăta, cu ajutorul lui Dumnezeu, la timpul potrivit, cînd vom începe să înfăţişăm convorbirile duhovniceşti ale celor vechi [123].

---

122. Sfîntul Casian califică cingătoarea «dublă», referindu-se la ea şi ca veşmînt şi ca simbol spiritual, aşa cum a descris-o mai sus (în cartea I-a, 1, 2—5 şi I, 11).

123. Referire la *Convorbiri duhovniceşti* (Prefaţă 5 şi la a IX-a, a X-a şi a XXIII-a, V, 9).

2) Căci am aflat în alte regiuni mulţi monahi care, după cum spune Apostolul, avînd «rîvnă către Domnul, dar fără pricepere» (Rom. 10, 2), şi-au stabilit cum i-a dus mintea felurite norme şi reguli asupra acestui lucru. Unii, în adevăr, au socotit că trebuiesc rostiţi în fiecare noapte cîte douăzeci sau treizeci de psalmi, prelungiţi şi aceştia prin cîntările antifoanelor şi prin adăugarea unor tropare. Alţii au încercat să depăşească chiar acest număr, unii însă se opresc la optsprezece. Am aflat astfel în diferite locuri rînduit un canon deosebit, văzînd întrebuinţate aproape tot atîtea norme şi reguli cîte mînăstiri şi chilii [124], am întîlnit. Sînt unii care au gîndit că în oficierile rugăciunilor zilnice, adică, în cea de la ora trei, şase sau nouă, trebuie egalat şi numărul psalmilor şi rugăciunilor cu numărul orelor în care I se aduc lui Dumnezeu aceste cinstiri [125]. Alţii au găsit nimerit să fie hotărît numărul de şase psalmi pentru fiecare adunare de rugăciune.

De aceea socotesc trebuincios să înfăţişez ceea ce au rînduit părinţii dintr-o foarte mare vechime şi care este păzit pînă acum în tot Egiptul de slujitorii lui Dumnezeu pentru ca noua mînăstire, în frageda ei pruncie în Hristos, să fie îndrumată mai degrabă de foarte bătrînele întocmiri ale străvechilor părinţi.

Astfel, în tot Egiptul şi în Tebaida, unde mînăstirile nu sînt rînduite după socotinţa oricui s-a retras din lume, ci sau rămîn pînă în ziua de astăzi, sau sînt întemeiate să rămînă la cele moştenite, sau încredinţate de înaintaşi, am văzut că este păstrat un anumit număr de rugăciuni în slujbele de seară, sau în veghile de noapte. Dealtfel nimeni n-are îngăduinţa să conducă o oricît de mică obşte călugărească şi nici chiar pe el însuşi, mai înainte nu numai de a se fi lepădat de toate bunurile sale, dar chiar de a fi aflat că el nu mai are nici o stăpînire şi nici o putere asupra lui însuşi.

Căci cel ce renunţă la această lume, chiar de ar fi dispus de oricît de mari puteri sau bogăţii, trebuie să dorească cu atîta înfocare traiul în mînăstire, încît să nu se mai simtă atras de nimic din cîte a părăsit, sau a adus cu sine aici. Supunerea lui faţă de toţi să-l facă a şti că, după cuvîntul Domnului, trebuie să se reîntoarcă la starea de pruncie de la început, fără a se mai gîndi la vreo consideraţie de vîrstă, sau la numărul anilor lui, pe care să cugete că i-a pierdut zadarnic în trecerea prin lume (Matei 18, 31). Însă stîndu-i în faţă îndatorirea de începător şi

124. *Cella* sau *cellula* este corespondentul chiliei româneşti, locuinţă călugărească individuală (V, 26; XII, 30, cella; III, 2, V, 40, 2 — cellula), sau pentru doi călugări (IV, 16, 2; II, 12, 3). Vezi: J.-C. Guy, *«Jean Cassien, Institutions cénobitiques»*, ad loc.

125. Adică trei psalmi şi trei rugăciuni la ceasul al treilea, şase la ceasul al şaselea şi nouă la ceasul al nouălea.

recrut, cum recunoaşte că este în oastea lui Hristos, să nu şovăie a da ascultare chiar celor mai tineri.

De asemenea este constrîns să se supună la aşa deprindere cu osteneala şi sudoarea, încît, agonisindu-şi hrana zilnică prin propriile sale mîini, după învăţătura Apostolului (I Tes. 4, 11), pentru nevoile sale, sau ale oaspeţilor, să poată uita şi luxul şi desfătările vieţii trecute şi, prin greul muncii, să ajungă la smerenia inimii [126].

Tot aşa nimeni nu este ales să conducă o obşte de monahi, mai înainte ca, cel ce trebuie pus în frunte, să fi învăţat el însuşi prin supunere toate cîte trebuiesc cerute celor în ascultare şi mai înainte de a fi dobîndit din învăţăturile bătrînilor cele ce e dator să încredinţeze la rîndul lui celor tineri.

Înţeleptul are însuşirea şi de a conduce bine şi de a se supune conducerii, declară ei şi afirmă, că acesta este cel mai mare dar şi har de la Duhul Sfînt. Căci nimeni nu poate da poveţe mîntuitoare celor în ascultare, decît numai cel ce şi-a însuşit mai întîi el însuşi toate principiile virtuţilor, aşa cum nimeni nu dă ascultare celui mai bătrîn decît numai cel care, umplîndu-se de frica de Dumnezeu, s-a desăvîrşit în virtutea umilinţii.

De aceea vedem folosite în celelalte provincii felurite norme şi reguli, fiindcă, de cele mai multe ori, fiind lipsiţi de învăţătura înaintaşilor, avem cutezanţa să fim la loc de frunte în mînăstiri şi, declarîndu-ne stareţi înainte de a fi învăţăcei, facem rînduieli după placul nostru, gata fiind să pretindem respectarea născocirilor noastre decît să păstrăm învăţătura verificată a înaintaşilor.

Dar în timp ce voiam să lămurim numărul rugăciunilor care trebuie respectat mai presus de orice, îmboldiţi prea mult de cele rînduite de părinţii noştri, în zelul nostru grăbit am atins prea devreme o problemă, pe care o rînduisem la locul ei mai tîrziu, de aceea ne reîntoarcem acum la subiect.

4) Aşadar în tot Egiptul şi în Tebaida, precum am spus, este respectat atît în slujbele de seară, cît şi în cele de noapte, numărul de doisprezece psalmi, ca apoi să urmeze două citiri, una din Vechiul şi alta din Noul Testament. Acest număr fixat din vechime tocmai de aceea durează timp de atîtea veacuri, necălcat pînă acum, la toate mînăstirile acelor provincii, fiindcă se afirmă că, nu după descoperire omenească,

126. Munca manuală pentru sine şi pentru aproapele (la pustnici, vizitatori în general), obligaţie de ordin apostolic, este recomandată nu numai de Sfîntul Casian fără încetare (în IV, 14, V, 38 şi pe larg în X, 22—24), ci de toţi marii asceţi (ca, de pildă, la Sfîntul Vasile cel Mare, în «Rînduiala monahilor», 127, etc. Vezi: J.-C. Guy, *op. cit.*, ad loc.

l-au stabilit cei vechi, ci că le-a fost trimis din cer părinţilor noştri prin înger [127].

5) Căci la începuturile credinţei creştine, desigur puţini oameni şi cei foarte încercaţi purtau numele de monahi. Aceştia au primit regula de vieţuire de la evanghelistul de fericită pomenire Marcu, cel dintîi episcop al oraşului Alexandria [128]. Ei păstrau nu numai acele măreţe practici pe care le citim în Faptele Apostolilor că le-a urmat biserica şi mulţimile de credincioşi, adică : «*Inima şi sufletul mulţimii, celor ce au crezut, era una şi nici unul nu zicea că este al său ceva din averea sa, ci toate le erau de obşte ... fiindcă toţi, cîţi aveau ţarini şi case, le vindeau şi aduceau preţul celor vîndute şi-l puneau la picioarele apostolilor. Şi se împărţea fiecăruia după cum avea cineva trebuinţă*» (Fapte 4, 32, 34—35), dar adăugau chiar fapte cu mult mai sublime.

Într-adevăr, retrăgîndu-se în locuri mai neumblate, la marginile oraşelor, îşi trăiau viaţa supusă la o înfrînare atît de grea încît chiar celor din afara credinţei le era spre uimire atît de înverşunata asprime a felului lor de viaţă. Se aşterneau cu atîta ardoare, zile şi nopţi întregi, pe cititul scrierilor dumnezeieşti, pe rugăciune şi pe munca mîinilor, încît nu mai simţeau nici pofta de mîncare şi chiar uitau de ea pînă cînd, după două sau trei zile, nemîncarea le sleia trupul. Dealtfel chiar mîncarea şi băutura şi-o îngăduiau nu atît din plăcere, cît din trebuinţă, şi nici asta înainte de apusul soarelui, pentru a rezerva timpul luminii îndeletnicirilor spirituale iar pe cel al nopţii îngrijirilor trupului. Mai săvîrşeau încă şi altele cu mult mai sublime. Cel care a aflat despre aceste lucruri prea puţin din povestirea scriitorilor băştinaşi, va putea să le cunoască pe deplin din Istoria bisericească [129]. În vremea aceea, cînd desăvîrşirea Bisericii primare trecea neatinsă la urmaşi, datorită amintirii încă proaspete, iar credinţa fierbinte a unui grup restrîns încă nu apucase a se răci, răspîndindu-se în mulţime, părinţii venerabili, din grijă mare pentru cei ce aveau să le urmeze, s-au apucat să dezbată ce normă trebuie hotărîtă pentru toată obştea fraţilor, în slujirea zilnică ; pentru a lăsa şi urmaşilor moştenirea credinţei şi a păcii la adăpost de orice ceartă iscată din neînţelegere. Se temeau, într-adevăr, să nu se ivească între bărbaţi părtaşi la acelaşi cult vreo deosebire în păreri, sau

127. Specialiştii recunosc aici tradiţia pahomiană din «Viaţa a treia a Sfîntului Pahomia», 32.

128. Istoricii văd în acest pasaj, versiunea alexandrină a originii apostolice a monahismului, pe care Sf. Casian a luat-o de la Eusebiu al Cezareei, după Filon. În Convorbirea duhovnicească a XVIII-a, V—VIII, el ne va înfăţişa şi versiunea ierusalimiteană (A. de V o g ü é, «*Monachisme et Eglise dans la pensée de Cassien*», în Theologie de la vie monastique», Paris, 1961, la J.-C. G u y, *op. cit.*, ad loc.).

129. Sfîntul Casian citează aici «*Istoria bisericească*» a lui Eusebiu al Cezareei, luînd ce este mai important din cartea a II-a, cap. al XVII-lea).

vreo schimbare în slujirile zilnice, şi de aici să ia naştere cîndva vreo sămînţă de rătăcire, de vrăjmăşie sau de dezbinare primejdioasă. Dar acum, fiecare, din zel, uitînd de slăbiciunea semenului, socotea că trebuie să se stabilească ceea ce considera după credinţa şi forţa lui trupească drept foarte uşor, fără să ţină seamă de ceea ce era posibil în general pentru restul fraţilor, în care era firesc să fie mai mare numărul celor slabi. Îndeosebi se întreceau după tăria sufletului fiecăruia să rînduiască un număr mare de psalmi, propunînd unii cîte cincizeci de psalmi, alţii şaizeci, iar unii, nemulţumiţi nici cu atîţia, susţineau că numărul trebuie depăşit. Şi era între ei o sfîntă împotrivire în lupta pentru fixarea unei reguli a cultului, încît în cursul dezbaterii sosi momentul slujbei de seară. Voind ei să-şi îndeplinească obişnuinţele zilnice de rugăciune, s-a ridicat unul dintre ei să intoneze psalmi Domnului. Toţi erau aşezaţi, după obiceiul chiar de azi din părţile Egiptului, stînd cu inima încordată la cuvintele psaltului. După ce acesta a cîntat într-o rostire neîntreruptă unsprezece psalmi, despărţiţi prin rugăciuni de versetele următoare, îl încheie pe cel de al doisprezecelea psalm cu un aleluia şi pe neaşteptate se făcu nevăzut din ochii tuturor, punînd astfel capăt deopotrivă dezbaterii şi slujbei [130].

6) Din acel moment, înţelegînd venerabila adunare a Părinţilor că prin învăţătura unui înger s-a stabilit, nu fără rînduiala Domnului, o regulă generală pentru adunările fraţilor, a hotărît să fie păstrat acest număr atît în slujbele de seară cît şi în cele de noapte. Ei alipiră aici două citiri, una din Vechiul şi alta din Noul Testament, adăugîndu-le ca pe un dar de la ei, şi ca un supliment numai pentru cei ce vor şi se silesc, prin meditaţie continuă, să păstreze amintirea dumnezeieştilor Scripturi. Sîmbăta însă şi duminica le citesc pe amîndouă din Noul Testament, una din Apostolul Pavel, sau din Faptele Apostolilor, şi alta din Evanghelii. Fac aceasta şi în toate zilele Cincizecimii cei cărora le este la inimă citirea sau amintirea Scripturilor.

7) Rugăciunile mai sus pomenite le încep şi le sfîrşesc astfel : odată ce s-a terminat psalmul, nu se reped îndată să-şi plece genunchii, aşa cum fac unii în această regiune : nici nu s-a terminat bine psalmul, şi ne şi grăbim să ne aşternem la pămînt pentru rugăciune, silindu-ne spre o cît mai repede încheiere a slujbei. Pe de o parte vrem să depăşim măsura stabilită din vechime de către înaintaşi, pe de alta calculînd numărul psalmilor rămaşi de citit sîntem grăbiţi să ajungem la sfîrşit,

130. Avem aici redată tradiţia pahomiană, după care «regula îngerească» a hotărît citirea a doisprezece psalmi ; la ea Părinţii pustnici au adăugat mai tîrziu două citiri : Această tradiţie a fost transmisă de «Viaţa a III-a a lui Pahomie», 29—32 şi de «Istoria Lausiacă», 32, a lui Pallade.

gîndindu-ne mai degrabă la punerea în repaus a corpului obosit decît să căutăm folosul și binefacerea rugăciunii. La aceștia deci lucrurile nu stau așa ; mai înainte de a-și pleca genunchii, se roagă cîtva timp și își petrec un timp mai îndelungat în picioare în rugăciune. Căzînd apoi la pămînt pentru foarte puțin timp, ca pentru a se închina numai milostivirii divine, se ridică într-o mare iuțeală și, din nou drepți, cu mîinile întinse, stăruiesc în același fel cum se rugaseră și mai înainte stînd în picioare. Căci, zic ei, cel ce se așterne la pămînt prea mult timp este în prada grea mai mult a somnului decît a cugetărilor. O de nu l-am cunoaște chiar noi din practica zilnică și din experiență, cît de adevărat este acest lucru ! Adesea așternuți la pămînt nu atît pentru rugăciune cît pentru odihnă, dorim să fie prelungită cît mai mult timp această îndoire a mădularelor.

La ei, în momentul cînd cel ce trebuie să încheie rugăciunea s-a ridicat de la pămînt, toți se scoală în același timp, încît nimeni nu-și îngăduie nici să îngenunche mai înainte de a o face acesta, nici să zăbovească, odată ce acesta s-a ridicat. Altfel ar putea fi socotit că și-a făcut propria lui rînduială în rugăciune, dacă n-a urmat încheierea pe care o face cel însărcinat cu aceasta.

8) Chiar ceea ce am văzut în această provincie, că, la sfîrșitul psalmului, cîntat numai de unul, toți cei de față intonează cu glas înalt «Slavă Tatălui și Fiului și Sfîntului Duh», n-am auzit nicăieri în tot Răsăritul. Acolo, odată terminat psalmul de cel ce cîntă, într-o liniște desăvîrșită, urmează rugăciunea și în mod obișnuit numai antifoanele se termină cu această slavă a Treimii.

Firul expunerii Așezămintelor ne-a adus în mod firesc la felul rugăciunilor canonice. Deși rezervăm Convorbirile duhovnicești ale celor vechi, tratarea mai pe larg a acestor rugăciuni, pentru a dezbate mai deplin, cînd vom începe să explicăm prin propriile lor cuvinte calitatea și intensitatea acestora [131], totuși ordinea expunerii oferindu-ne prilej potrivit, socotesc necesar să ating în puține cuvinte problema chiar în momentul de față. Dacă formăm deocamdată mișcările omului din afară, punînd parcă un fel de temelie ale rugăciunii, vom zidi cu o trudă mai mică chiar frontispiciul acestui templu al rugăciunilor, cînd vom începe să tratăm despre starea omului dinlăuntru.

Mai înainte de toate, avem în vedere acest lucru : dacă un sfîrșit mai grabnic al vieții noastre ne va împiedica să ducem la bun sfîrșit această lucrare, pe care, cu vrerea lui Dumnezeu, am dori s-o terminăm, la vreme, să vă lăsăm din această lucrare măcar începuturile ei atît de

131. Sfîntul Casian anunță cele ce avea să justifice pe larg în *Convorbirea duhovnicească* a IX-a, I.

necesare vouă care, din nerăbdarea dorinței, găsiți totul prea zăbavnic. Cît timp ni se va mai acorda păsuire de-a mai zăbovi aici, vom face măcar unele schițe ale rugăciunilor, după care se vor putea călăuzi, într-o oarecare măsură, mai ales cei care își duc viața în chinovii.

Totodată ne gîndim și la cei care, avînd să dea peste această lucrare, nu vor putea ajunge la cunoașterea celeilalte [132]. De aceea, îndrumați de lucrarea aceasta, se vor afla pregătiți măcar în parte cu privire la forma rugăciunii și, așa cum sînt informați despre ținuta și îmbrăcămintea omului dinafară, nu vor fi neștiutori cum trebuie să arate acest om pentru a oferi jertfe sufletești. Dacă totuși aceste capitole pe care sîntem în curs de a le scrie cu ajutorul lui Dumnezeu, se vor potrivi mai bine cu viețuirea omului din afară și cu așezămîntul călugărilor, acelea se vor referi însă mai degrabă la disciplina omului lăuntric, ca și la desăvîrșirea inimii, la viața și învățătura pustnicilor.

10) Deci cînd se adună să facă slujirile mai sus pomenite, pe care le numesc «sinaxis», toți păstrează atîta liniște, încît, deși se strînge la un loc un mare număr de monahi, ai crede că nu se mai află nici un om înăuntru, în afară de cel care, sculîndu-se, intonează psalmul la mijloc, și asta mai ales cînd se încheie slujba ; în tot acest timp nimeni nu scuipă, nu-și drege glasul, nu tușește, nu cască a somn cu fălcile și gura deschise ; nu se scoate nici un geamăt, nici un suspin, care să poată stînjeni pe cei de față, nu se aude nici un glas în afară de cel al preotului, care încheie rugăciunea, sau de cel pe care, cu mintea în extaz l-ar putea scăpa cineva printre buze și să-l strecoare pe nesimțite inimii sub clocotul adînc și de nebiruit al spiritului ; în adevăr mintea aprinsă încearcă să comunice cele ce nu le mai poate opri printr-un geamăt de negrăit din lăcașurile adînci ale inimii.

Pe cel ajuns a se răci cu inima, care se roagă cu larmă sau scoate din gît ceva din cele spuse mai sus, și îndeosebi este prins de căscături, ei îl declară dublu vinovat : mai întîi că își face rugăciunea cu nepăsare și în al doilea rînd că, prin zgomotul lui nestăpînit, abate și atenția altuia, care neîndoielnic ar fi putut să se roage mai cu înfocare. De aceea ei recomandă ca rugăciunea să se încheie scurt, ca nu cumva, prelungind-o prea mult, îngrămădirea de salivă sau de flegmă să întrerupă avîntul rugăciunii noastre.

De aceea, cît timp rugăciunea este încă fierbinte, ea trebuie smulsă repede ca din gîtlejul vrăjmașului, care, fiind necontenit pornit împotriva noastră, mai ales acum neîndoielnic se arată mai înverșunat, cînd

132. Sfîntul Casian exprimă și în *Convorbirea duhovnicească* a XX-a, I, 1, aceeași teamă că unii cititori ai «*Așezămintelor*» nu vor avea putința să cunoască din «*Convorbirile duhovnicești*» problemele rugăciunilor la slujbele din mînăstiri.

vede că împotrivă-i noi vrem să înălțăm rugi Domnului. El caută astfel să abată mintea noastră de la încordarea rugăciunii trezind în noi gînduri și umori potrivnice și silindu-se prin asta s-o răcească din fierbințeala începutului. Pentru aceasta părinții socotesc mai de folos să fie făcute rugăciuni scurte, dar foarte dese : dacă sînt dese, tot rugîndu-l pe Dumnezeu într-una, ne putem alipi lui mai strîns, dacă sînt scurte, ne ferim de săgețile uneltirilor diavolești, care tocmai cînd ne rugăm urmăresc să ne lovească.

11) De aceea nici psalmii, pe care-i cîntă în slujbele obștei nu caută să-i termine într-o litanie neîntreruptă, ci duc citirea pînă la sfîrșit despărțindu-i în mod lămurit după numărul versetelor în două sau trei grupe separate prin rugăciuni adăugite. Căci ei se simt atrași nu de mulțimea versetelor, ci de înțelegerea lor cu mintea, urmărind cu toată tăria acest lucru : «*Voi cînta cu duhul, voi cînta și cu mintea*» (I Cor. 14, 15).

Pentru asta ei socotesc mai de folos să fie cîntate zece versete înțelese, decît să fie turnat un psalm întreg cu încărcătura minții, izvorîtă de multe ori din graba celui ce psalmodiază. Acesta uitîndu-se la lungimea și numărul psalmilor rămași ce trebuiesc cîntați, nu se mai îngrijește să scoată în lumină înțelesurile, ci se grăbește să ajungă la sfîrșitul sinaxei.

În sfîrșit, dacă vreunul din tineri, fie din înflăcărarea duhului, sau pentru că încă n-a fost format, a început să întreacă măsura cîntării, cel mai în vîrstă îl întrerupe pe psalt, lovind cu mîna în strana în care stă și face ca toți să se ridice la rugăciune. Acesta veghează cu grijă să nu li se nască celor de față vreo silă sufletească din cauza lungimii psalmilor, pierzînd orice rol al înțelegerii și cel ce psalmodiază, dar aducînd pagubă și celorlalți, pe care prin întrecerea măsurii, îi face să simtă dezgust pentru sinaxă.

Se păstrează la ei cu toată grija și rînduiala ca la răspunsul «Aleluia» să nu se rostească nici un alt psalm decît numai acela care în textul său este prevăzut cu mențiunea «Aleluia» [133].

Iar numărul de doisprezece psalmi, menționați mai sus, îi împart în așa fel ca, dacă sînt doi frați, să cînte fiecare cîte șase, dacă sînt trei, să cînte cîte patru, iar dacă sînt patru, să rămînă cître trei de fiecare. În adunările de slujire nu cîntă niciodată un număr mai mic decît acesta, dar nici mai mult de patru frați, oricît de mare ar fi numărul celor adunați la slujbă.

12) Desigur acest număr canonic de doisprezece psalmi, de care am pomenit mai sus, îl fac ușor de suportat printr-o poziție odihnitoare a corpului. Săvîrșind în adunările lor aceleași slujbe, numai unul se ridică

133. Aici este amintită rînduiala «regulii îngerului» din tradiția pahomiană.

în picioare la mijloc să rostească psalmii, pe cînd toţi ceilalţi, potrivit obiceiului, stau pe scăunele foarte joase, cu inima îndreptată într-o mare încordare spre glasul psaltului. Dealtfel, sînt atît de istoviţi de postiri şi de munca neîntreruptă de zi şi noapte, încît, de n-ar fi ajutaţi de o astfel de poziţie, nici măcar acest număr de psalmi n-ar fi în stare să-l ducă pînă la capăt, dacă ar sta în picioare.

Într-adevăr, nu lasă să se scurgă nici un moment fără îndeplinirea unei munci şi se ostenesc nu numai cu braţele să lucreze cu toată osîrdia cele îngăduite de lumina zilei, dar şi cu rîvna minţii cele ce nici întunericul adînc al nopţii nu-i poate împiedica. Ei cred că prin puritatea contemplaţiei spirituale vor dobîndi acel văz al minţii cu atît mai sublim cu cît vor fi fost mai cu rîvnă încordaţi la muncă şi osteneală. De aceea socotesc ei că de la Dumnezeu s-a rînduit un număr mic de rugăciuni obligatorii (canonice) pentru a avea răgazul de-a alerga mai neobosiţi spre virtute cei cu credinţa mai înfocată, fără ca totuşi din excesul lor să se nască vreo silă oricît de mică în trupurile obosite şi bolnave [134]. De aceea cînd s-au terminat oficierile obişnuitelor rugăciuni canonice, fiecare frate se retrage în chilia lui, pe care îi e îngăduită a o locui singur, sau s-o împartă cu altul, cu care negreşit îl uneşte ori felul muncii, ori dascălul şi desăvîrşirea învăţăturii, ori în fine i l-a făcut părtaş asemănarea virtuţilor. Aici, el se dedă din nou mai cu rîvnă acelorași îndatoriri de rugă, ca o jertfă a fiinţei lui, şi (mai apoi) nimeni dintre ei nu se lasă odihnei somnului un timp mai lung decît pînă în zori, cînd munca de zi urmează lucrării şi meditaţiei de noapte.

13) Această muncă săvîrşită cu toată osîrdia are mai întîi temeiul în convingerea lor că astfel aduc o jertfă lui Dumnezeu din osteneala mîinilor lor, dar o respectă cu multă grijă şi din motive pe care şi noi se cuvine să le avem tot atît de zelos în cinste, dacă tindem spre desăvîrşire. Mai întîi se tem că vrăjmaşul, galben de ciudă pe puritatea vieţii noastre, împotriva căreia necontenit este tare pornit şi întruna îi întinde capcane, ar putea pîngări cu vreo înşelare a somnului curăţenia noastră, dobîndită prin psalmi şi rugi de noapte. Acest vrăjmaş, căruia i-am prilejuit mulţumire prin neglijenţele şi neştiinţa noastră, dacă, scoţînd gemete de căinţă, cerem iertarea greşelilor mărturisite, atunci se grăbeşte mai cu înverşunare să ne aducă pîngărire cînd ne află în stare de odihnă ; se sileşte să doboare şi să slăbească încrederea în noi înşine, cînd a observat că tindem, prin curăţenia rugilor, mai fierbinte către Dumnezeu. În felul acesta pe cei ce nu i-a putut vătăma

134. Această grijă este exprimată în răspunsul dat de «înger» lui Pahomie, care se mirase de micul număr de rugăciuni prescrise (Vezi : *«Istoria Lausiacă»*, 32, de Pallade şi *«Viaţa a treia a lui Pahomie»*, 32 ; la J.-C. Guy, *op. cit.*, ad loc.).

în tot timpul nopţii, încearcă uneori să-i necinteascâ tocmai în scurtul răgaz al ceasului aceluia.

Al doilea motiv este că şi fără a se ivi vreo înşelăciune de acest fel din partea diavolului, chiar un somn curat oferindu-i-se, îndată la trezire i-ar putea stîrni monahului o moliciune şi dulce toropeală, gata să-i ia vlaga pe toată durata zilei. Ca urmare slăbeşte acea ascuţime a simţului, şi seacă belşugul inimii, care ne poate păstra în tot timpul zilei mai prevăzători şi mai puternici împotriva tuturor uneltirilor vrăjmaşului.

Pentru aceasta, veghilor canonice le sînt adăugate de ei privegheri personale, pe care le urmează cu mai mare luare-aminte decît pe cele dintîi, şi pentru a nu se pierde acea purificare dobîndită prin psalmi şi rugăciuni, şi pentru a fi pregătită prin meditaţia de noapte o mai încordată grijă de a veghea mai atenţi în timpul zilei.

14) De aceea ei petrec aceste veghi în lucrare, ca nu cumva, nefăcînd nimic, să-i prindă somnul pe furiş. Aşa cum în muncă, într-adevăr, nu-şi îngăduie aproape nici o clipă de odihnă, tot aşa nici în meditaţie spirituală nu-şi impun nici un răgaz. Punînd în lucrare deopotrivă şi puterile trupeşti şi cele sufleteşti, dobîndeşte un cîştig egal şi omul din afară şi cel lăuntric. În pornirile primejdioase ale inimii şi în continua clătinare a gîndurilor, ei înfig în adînc, ca un fel de ancoră tare şi neclintită, greul ostenelilor lor, de care fiind prinsă inima nestatornică şi rătăcitoare, poate fi menţinută între zidurile chiliei ca într-un port foarte sigur. În acest fel preocuparea lor doar de meditaţie spirituală şi de paza gîndurilor nu îngăduie ca mintea foarte trează să cadă în ispita vreunui imbold ticălos, ba chiar o apără de orice gîndire deşartă şi trîndavă, aşa că cu greu ar face cineva deosebirea : care de care depinde ? Oare datorită meditaţiei sufleteşti se îndeltnicesc ei cu munca neîntreruptă a mîinilor ? sau ca urmare a muncii lor necurmate realizează un atît de strălucit progres spiritual şi dobîndesc lumina ştiinţei ?

15) Deci după terminarea psalmilor şi încheindu-se adunarea de rugăciune zilnică, aşa cum am amintit mai sus, nimeni nu cutează să întîrzie oricît de puţin timp, sau să stea de vorbă cu cineva. Fără să-şi îngăduie chiar ziua întreagă să mai iasă din chilia lui, nu-şi părăseşte lucrul săvîrşit în mod obişnuit acolo, decît dacă a fost chemat la îndeplinirea vreunei trebi urgente. Odată ieşiţi afară îşi îndeplinesc munca astfel, încît nici o vorbă nu se aude între ei. Fiecare face treaba impusă rostind din memorie vreun psalm, sau vreun pasaj din Scriptură, spre a nu-şi lăsa nici un răgaz de timp nu numai pentru vreo uneltire primejdioasă, sau pentru planuri ticăloase, dar nici chiar pentru convor-

biri deşarte : gura ca şi inima sînt ocupate deopotrivă cu o neîntreruptă meditaţie spirituală [135].

Cu o deosebită luare-aminte se veghează ca nimeni, mai ales tinerii, să nu fie aflaţi că a rămas cu altul nici măcar un moment, ori că s-a retras undeva cu el, ori că au stat mînă în mînă amîndoi [136]. Dacă vreunii, neţinînd seamă de această rînduială, vor fi găsiţi că au săvîrşit ceva din cele ce le-au fost oprite, ca nişte nesupuşi şi călcători de porunci, ei sînt declaraţi vinovaţi de o faptă grea şi nu vor putea scăpa chiar de bănuiala de uneltire şi de gînduri depravate. Dacă nu se vor curăţi prin căinţă publică în faţa tuturor fraţilor, adunaţi la un loc, de această vinovăţie, nimeni dintre ei nu mai are îngăduinţa de a lua parte la rugăciunea comună.

16) Desigur dacă cineva a fost oprit de la rugăciune pentru vreo abatere săvîrşită, nimănui nu-i este îngăduit apoi de-a se ruga împreună cu el, mai înainte de a se fi plecat la pămînt în chip de pocăinţă şi de a-i fi dăruit stareţul, în public, în faţa tuturor, iertarea greşelii şi reprimirea în biserică. Se dau la o parte cu atîta grijă şi fug de întovărăşirea în rugăciune cu el, fiindcă sînt convinşi că, cel îndepărtat de la aceasta, este după Apostol, lăsat diavolului (I Cor. 5, 5). Drept aceea, oricine, împins de o pietate neînţeleaptă, şi-a îngăduit să-i stea alături la rugăciune, mai înainte de a-l fi primit cel mai în vîrstă, devine părtaş la osînda lui ; se dă el însuşi de bună voie satanei, căruia îi fusese lăsat acesta pentru îndreptarea greşelii. Făcînd astfel îşi atrage o vină şi mai mare, fiindcă, întovărăşindu-se la vorbă sau la rugă cu acesta, îi stîrneşte o mai mare poftă de semeţie şi hrăneşte nesupunerea celui păcătos. Într-adevăr, dîndu-i o mîngîiere primejdioasă, va face ca inima acestuia să se împietrească din ce în ce mai mult, şi nu-l va lăsa să se umilească după înlăturarea din obşte, încît nici dojana celui mai în vîrstă nu va avea greutate pentru el, iar la ispăşire şi iertare se va gîndi cu inima prefăcută.

17) Acela, în seamă căruia este dată grija de-a vesti obştea pentru slujbă, nu-şi poate îngădui să scoale fraţii la priveghiurile zilnice fără o anumită rînduială. Nu se va călăuzi în asta după placul lui, sau după momentul cînd s-a trezit noaptea din somn, ori după îndemnul somnului, sau nesomnului său personal. Chiar dacă obişnuinţa zilnică l-ar face să se deştepte la ora fixată, totuşi, cercetînd cu grijă şi des mersul stelelor, îi va chema pe fraţi la datoria rugăciunilor la momentul rînduit

135. Această învăţătură categorică este obişnuită la marii asceţi. Vezi : *«Preceptele»*, 60, ale Sfîntului Pahomie şi *«Regulile monahale»*, 136, ale Sfîntului Vasile cel Mare.

136. În *«Preceptele»*, 95, ale Sfîntului se cere, de asemenea : «Nimeni să nu ţină mîna altuia». Vezi şi *«Despre Aşezămintele mînăstireşti»*, IV, 16, 2.

pentru adunare. Nefăcînd aşa, poate fi găsit vinovat de neprevedere, dacă, ori copleşit de somn va trece peste ora fixată a nopţii, ori o va lua înaintea aceleiaşi ore, pentru ca apoi, grăbindu-se spre somn, să se poată culca mai devreme. Astfel el va fi crezut că s-a îngrijit nu de datoria spirituală şi de liniştea tuturor, cît de odihna lui.

18) Mai trebuie să ştim de asemenea că de sîmbătă seara, în ajun de duminică, pînă în seara următoare, la egipteni nu se pleacă genunchii, şi tot aşa şi în zilele Cincizecimii, şi nici nu se posteşte [137]. Motivarea acestor rînduieli o vom arăta la vremea ei în Convorbirile duhovniceşti ale celor vechi, cînd Domnul ne va da poruncă. Acum ne este gîndul să străbatem doar într-o scurtă expunere problemele, ca nu cumva lucrarea, depăşind o măsură anumită, să-i producă cititorului fie silă, fie oboseală.

137. Sfîntul Casian va da aceste explicaţii în «*Convorbirea duhovnicească*» a XXI-a. De oprirea postului s-au ocupat şi alţi asceţi apuseni.

CARTEA A TREIA

DESPRE NORMA CANONICĂ A RUGĂCIUNILOR ŞI PSALMILOR ZILNICI

Capitolele

1) Despre slujbele de la ora trei, de la şase şi de la nouă, care sînt respectate în părţile Siriei.

2) La egipteni se stăruie toată ziua în rugăciuni şi psalmi, cu adaos de muncă, fără deosebire de ore.

3) În tot Orientul slujbele de la ora trei, de la şase şi de la nouă se termină doar cu cîte trei psalmi şi rugăciuni, iar îndatoririle spirituale sînt fixate în mod deosebit în aceste ceasuri.

4) Slujba de dimineaţă n-a fost stabilită printr-o veche tradiţie, ci rînduită în timpul nostru pentru un anumit motiv.

5) După rugăciunile de dimineaţă nu este îngăduit nimănui să se reîntoarcă la somn.

6) Bătrînii n-au schimbat nimic din vechea rînduială a psalmilor, cînd s-a stabilit slujba de dimineaţă.

7) Cel ce n-a venit la rugăciunea zilnică mai înainte de sfîrşitul primului psalm, n-are îngăduinţa să mai intre în lăcaşul de rugăciuni, iar la slujbele de noapte întîrzierea este iertată pînă la sfîrşitul psalmului al doilea.

8) Cît timp ţin şi în ce rînduială se desfăşoară privegherile, care au loc sîmbătă seara.

9) Privegherile sînt stabilite în ziua de sîmbătă seara şi în tot Orientul este îngăduită întreruperea postului sîmbăta.

10) Cum s-a ajuns ca la Roma să se postească sîmbăta.

11) Slujba zilei de duminică se deosebeşte de obişnuinţa altor zile.

12) În ce zile, nu se rosteşte psalm de cei ce se aşază la cină, aşa cum se face de obicei la masa de prînz.

1) Socotesc că am lămurit, cu ajutorul lui Dumnezeu, şi pe cît mi-a îngăduit puţinul meu talent, numărul rugăciunilor şi psalmilor de noapte. Acum trebuie să vorbim, după cum am anunţat în prefaţă, despre slujbele de la ora trei, de la şase şi de la nouă, după regula mînăstirior din Palestina, sau Mesopotamia, care moderează prin rînduielile ei desăvîrşirea egiptenilor şi asprimea de neimitat a disciplinei lor.

2) În adevăr, îndatoririle pe care noi, treziţi de vestirea fratelui însărcinat cu aceasta, sîntem siliţi să le îndeplinim pentru Domnul la anumite ore şi intervale de timp, la ei sînt oficiate fără silă, necontenit, pe toată durata zilei, cu adaos de muncă. Căci muncesc cu mîinile fără

încetare, fiecare în chilia lui, fără a părăsi cu totul în nici o clipă meditaţia asupra psalmilor şi altor părţi din Scriptură. Ei stăruiesc în cereri şi rugăciuni în tot timpul, petrecîndu-şi toată ziua în îndatoririle pe care noi le săvîrşim într-o anumită vreme stabilită. Pentru asta, în afara adunărilor de seară şi de noapte pentru slujire, nici o altă oficiere nu se face la ei în timpul zilei. Numai sîmbăta şi duminica se adună la ora trei pentru primirea Sfintei Împărtăşanii [138]. În adevăr are mai multă valoare ceea ce este dăruit fără încetare decît ceea ce este împlinit la intervale de timp, şi darul de bună voie este mai plăcut decît lucrările făcute printr-o constrîngere canonică. Însuşi David se bucură de aceasta ca de ceva mai plin de laudă, cînd zice : «*Îţi voi aduce Ţie jertfă de bunăvoie*» (Ps. 53, 6) sau «*Cele de bunăvoie ale gurii mele, binevoieşte-le, Doamne !*» (Ps. 110, 108).

3) Prin urmare în mînăstirile din Palestina, Mesopotamia şi din întreg Orientul, slujbele din orele mai sus pomenite sînt limitate la cîte trei psalmi, pentru ca şi rugăciunile neîncetate să fie înălţate către Dumnezeu la ceasuri hotărîte, dar şi îndatoririle trebuincioase de muncă să nu poată fi stînjenite în nici un chip de împlinirea, cu o cuvenită măsură, a datoriilor spirituale. În adevăr, în aceste trei momente ştim că şi profetul Daniil a îndreptat rugăciuni către Domnul în faţa ferestrelor deschise din cămara lui. Şi nu fără chibzuială au fost socotite aceste momente mai potrivite pentru slujbele noastre : în acestea negreşit s-au desăvîrşit făgăduinţele şi s-a împlinit opera mîntuirii noastre [139].

Căci în ora a treia, Sfîntul Duh, făgăduit odinioară de profeţi, se ştie că s-a coborît peste Apostolii reuniţi pentru prima dată la rugăciune. În adevăr, sub revărsarea Duhului Sfînt, grai în limbi felurite curgea din gura lor, spre uimirea neamului celui necredincios al iudeilor, care, în felul lor, îşi băteau joc de ei prin cuvintele : «s-au umplut de must». Atunci, ridicîndu-se Petru în mijlocul lor, a zis : «*Bărbaţi iudei şi toţi care locuiţi în Ierusalim, aceasta să fie cunoscută şi luaţi în urechi cuvintele mele : aceştia nu sînt beţi, cum vi se pare voua, căci este al treilea ceas din zi, ci aceasta este ce s-a spus prin profetul Ioil*» (Fapte 2, 14—16) : «*iar în zilele din urmă, zice Domnul, voi turna din Duhul Meu peste tot trupul şi fiii voştri şi fiicele voastre vor proo-*

138. Referinţă la «regula îngerească» dată de Sfîntul Pahomie (în «Viaţa a treia», 32).

139. Comentatorul Sfîntului Casian, preotul J.-Cl. Guy dă trei interpretări simbolice, cu unele repetări ale ceasurilor de rugăciune din epoca patristică : Ceasul al treilea, simbolizează coborîrea Sfîntului Duh după Tertulian, Casian şi Ciprian ; ceasul al şaselea simbolizează viziunea Sfîntului Petru după Tertulian şi Ciprian, înălţarea Domnului pe cruce, după el şi după Sfîntul Casian, iar ceasul al nouălea, urcarea la templu a lui Petru şi lui Petru şi Ioan după Tertulian şi moartea Domnului pentru cîte-şi trei. Vezi : *op. cit.*, ad loc.

roci şi cei mai tineri ai voştri vor vedea vedenii şi bătrînii voştri vise vor visa ; încă şi peste slugile Mele şi peste slujnicele Mele voi turna, în acele zile, din Duhul Meu şi vor prooroci» (Ioil 3, 1—2). Toate acestea vedem că s-au petrecut la ora a treia şi că Sfîntul Duh, vestit prin profeţi, a venit asupra Apostolilor în acelaşi moment. Iar la ceasul al şaselea, Domnul şi Mîntuitorul nostru s-a dăruit Tatălui ca jertfă fără de pată (Luca 23, 46) şi, suindu-se pe cruce pentru mîntuirea lumii întregi, a şters păcatele neamului omenesc : «*Dezbrăcînd domniile şi puterile le-a dat pe faţă*» (Col. 12, 15), *şi pe noi toţi, vinovaţi şi legaţi pentru datoria din zapisul ce nu putea fi plătit, ne-a slobozit, ştergînd această datorie şi pironind-o pe lemnul crucii Sale* (Col. 2, 14). La aceeaşi oră şi lui Petru, într-un moment de extaz, i se descoperă chemarea neamurilor cînd odată cu «lucrul» evanghelic coborît din cer şi prezentat la picioarele lui, în care se aflau dobitoace purificate de toate neamurile, un glas divin îi zice : «*Scoală-te, Petre, junghie şi mănîncă*» (Fapte 10, 13). «Acest lucru cu patru colţuri coborît din cer» [140] se vede lămurit că nu închipuie altceva decît Evanghelia. Deşi după istorisirea în patru variante, Evanghelia pare să aibă patru începuturi deosebite, totuşi conţinutul ei este unic, cuprinzînd deopotrivă naşterea şi dumnezeirea, minunile şi patimile aceluiaşi Hristos. Dealtfel bine spune nu «pînză» ci «ca o pînză», căci pînza este somnul morţii. Deci, fiindcă moartea Domnului prin patimă nu este supusă legii firii omeneşti, ci hotărîrii propriei voinţe, de aceea este spus aici «ca o pînză». Negreşit El este mort după trup, nu mort după spirit «*pentru că n-a fost lăsat la iad sufletul Lui şi nici trupul Lui n-a văzut putreziciune*» (Fapte 2, 34 ; Ps. 15, 10). Şi iarăşi «*Nimeni, zice El, nu ia viaţa Mea de la Mine, ci Eu de la Mine însumi o pun : putere am Eu ca să o pun şi putere am iarăşi să o iau*» (Ioan 10, 18). Prin urmare toate popoarele, care erau socotite necurate altădată, ca fiind aşezate în afara legii, intră prin îndemnul credinţei în acest «lucru» al Evangheliilor trimis din cer, adică scris în întregime de Duhul Sfînt. Astfel, pentru izbăvirea lor, ele, renunţînd la închinarea idolească şi apropiindu-se de hrana mîntuitoare, îi sînt prezentate prin glas dumnezeiesc lui Petru ca fiind curăţate.

Iar la ora nouă a pătruns Iisus în iad (Matei 27, 46), a alungat prin strălucirea luminii Sale întunecimile nebiruite ale Tartarului şi, spărgîndu-i porţile de aramă şi zdrobind încuietorile de fier, a pus capăt robiei sfinţilor, care erau ţinuţi zăvorîţi în neîmblînzitul întuneric al iadului,

140. Primul înţeles simbolic al celor patru colţuri este Evanghelia, buna vestire a celor patru Evanghelişti. Al doilea este acela din paragraful următor (6) pe care-l dă Sfîntul Casian, adică acela al chemării la mîntuire de Domnul nostru Iisus Hristos a tuturor popoarelor.

trecîndu-i cu Sine în cer. Aici a îndepărtat sabia de foc (Facere 3, 24) şi, mărturisindu-şi astfel dragostea, l-a înapoiat raiului pe vechiul locuitor. La aceeaşi oră şi sutaşul Cornelius, stăruind cu rîvna-i obişnuită în rugăciuni (Fapte 10, 3), află din gura îngerului că Domnul şi-a amintit de rugile şi de milosteniile sale, şi i se vădeşte şi lui, la ora nouă, taina chemării neamurilor, taină descoperită lui Petru, în extaz, la ora şase. Şi în alt loc din Faptele Apostolilor se vorbeşte despre acelaşi moment: *«Iar Petru şi Ioan se suiau la templu pentru rugăciunea din ceasul al nouălea»* (Fapte 3, 1).

Prin acestea se dovedeşte limpede că, nu fără temei, trebuiesc respectate şi de noi la fel, în slujirile religioase, aceste ceasuri consfinţite de oameni sfinţi şi de apostoli; noi, dacă sîntem împinşi ca de un fel de lege să ne îndeplinim aceste îndatoriri de rugă cel puţin la momentele stabilite, apoi toată ziua o petrecem în uitare, sau în trîndăveală, ori, de sîntem prinşi în treburi, nu simţim îndemnul de a ne ruga.

Despre jertfele de seară, ce trebuie să mai spunem, de vreme ce chiar în Vechiul Testament sînt consfinţite prin legea mozaică să fie necontenit aduse. Negreşit jertfele de dimineaţă şi cele de seară, oferite zilnic în templu, deşi prin victime închipuite (simbolice), putem să le dovedim prin cele cîntate de David: *«Să se îndrepteze rugăciunea mea ca tămîia înaintea Ta: ridicarea mîinilor mele, jertfă de seară»* (Ps. 140, 2). Aici s-ar putea înţelege mai cu sfinţenie că este vorba chiar de acea adevărată jertfă de seară, fie cea pe care Iisus a încredinţat-o El Însuşi apostolilor seara la cină, cînd a făcut începutul tainelor preasfinte ale bisericii(Cf. Matei 26, 26), fie cea prin care, în ziua următoare, s-a oferit El Insuşi Tatălui ca jertfă de seară, adică la sfîrşitul veacurilor, prin ridicarea mîinilor sale pentru mîntuirea lumii întregi.

Această întindere a mîinilor Lui pe cruce este numită pe drept cuvînt «ridicare». În adevăr pe toţi cîţi zăceau în iad i-a ridicat la ceruri, după făgăduinţa pe care o făcuse: *«Cînd Eu voi fi înălţat de pe pămînt, pe toţi îi voi lua la Mine»* (Ioan 12, 32).

Despre slujba de dimineaţă ne lămureşte chiar ceea ce în mod obişnuit se cîntă zilnic în ea: *«Dumnezeule, Dumnezeul meu, pe tine te caut dis-de-dimineaţă»* (Ps. 62, 1) şi *«În dimineţi am cugetat la Tine»* (Ps. 62, 7) şi *«Din zori m-am sculat şi am strigat»* (Ps. 118, 147) şi iarăşi; *«Deschis-am ochii mei dis-de-dimineaţă, ca să cuget la cuvintele Tale»* (Ps. 118, 148)

În aceste ore chiar acel stăpîn de casă din Evanghelie a angajat lucrători în via sa (Cf. Matei 20, 1). Într-adevăr aşa se scrie despre el că i-a angajat dis-de-dimineaţă, moment care indică slujba noastră de dimi-

neață, apoi la ora trei, după aceea la ora șase, la nouă și, în cele din urmă, la ora unsprezece, oră care înseamnă slujba de seară.

4) Totuși trebuie știut că această slujire canonică de dimineață, care acum se respectă mai ales în regiunile de apus, a fost stabilită pentru prima dată în timpul nostru și în mînăstirea noastră. Domnul nostru Iisus Hristos Cel născut din Fecioara, binevoind a primi condiția omenească în stare de prunc în creștere, a întărit prin mila sa aici și starea noastră de pruncie încă proaspătă și plăpîndă în religie. Într-adevăr slujba de dimineață este oficiată, în mod obișnuit, după un scurt răgaz de timp de la terminarea psalmilor și rugăciunilor de noapte, încheindu-se apoi și ea prin privegheri zilnice. Celelalte ceasuri le găsim lăsate pînă în acest timp de înaintașii noștri pentru odihna trupurilor [141].

Însă unii mai nepăsători, folosindu-se fără măsură de această îngăduință, își prelungeau mai mult acest răgaz de somn. Nici o adunare nu-i silea să iasă din chiliile lor, sau să se ridice din pat mai devreme de ora trei și chiar în timpul zilei, cînd s-ar fi cuvenit să se ocupe cu unele îndeletniciri, erau toropiți de prea mult somn în paguba muncii. Oboseala devenea mai apăsătoare mai ales în zilele în care privegherile se prelungeau de la orele de seară pînă în vecinătatea zorilor. Unii frați de-aici, cu duh mai fierbinte, nemairăbdînd o astfel de nepăsare, îndreptară o plîngere către cei mai bătrîni. Aceștia, discutînd îndelung și chibzuind cu grijă, au hotărît ca să se îngăduie odihnă trupurilor obosite pînă la răsăritul soarelui, cînd fără silă, fie se pot pune pe citit, fie se pot apuca de muncă. Chemați în sfîrșit la respectarea îndatoririlor religioase, toți să se scoale din așternuturi și, oficiind cei trei psalmi și rugăciunile, după norma care a fost stabilită din vechime prin pilda întreitei mărturisiri, pentru slujba de la ora trei și de la șase, să pună totodată și capăt somnului și început muncii, printr-o dreaptă cumpănire. Deși această regulă pare a fi fost izvodită din întîmplare și stabilită de curînd pentru motivul pe care l-am pomenit, totuși acel număr de slujiri pe care îl indică fericitul David, oricît de spiritual sens ar avea, luat cuvînt cu cuvînt, este foarte limpede completat: «*De șapte ori pe zi Te-am lăudat pentru judecățile dreptății Tale*» (Ps. 118, 164). Într-adevăr, adăugînd această slujire și făcînd astfel de șapte ori aceste adunări duhovnicești, dovedim că de șapte ori pe zi Îi înălțăm laude Domnului [142]. În sfîrșit, deși această regulă venită din Orient s-a întins

141. Liturgiștii români, Prof. dr. V. Mitrofanovici și Prof. dr. Badea Cireșanu, — primul în *op. cit.*, la p. 459—470, iar al doilea, în *op. cit.*, p. 139—152 — au citat «*Așezămintele mînăstirești*» ale Sfîntului Casian, cartea a III-a, cap. 3, 4, 5 și cartea a II-a, cap. 11, 2, și 25, pentru introducerea în cult a ceasului întîi pentru laudele bisericești.

142. Pentru rînduiala laudelor bisericești de astăzi, vezi Dr. V. Mitrofanovici, *op. cit.*, p. 469—470, cu trei adunări în trei rînduri, creștinii asemănîndu-se la

cu foarte mult folos pînă aci, unele mînăstiri, cele mai vechi din Orient, neîngăduind să fie călcate nicidecum bătrînele reguli ale Părinţilor, nu par s-o fi primit nici pînă acum.

5) Necunoscînd motivul pentru care a fost stabilită şi găsită bună această oficiere, unii din această provincie, odată terminate cîntările de dimineaţă, se reîntorc la somn, căzînd astfel chiar în greşeala pentru a cărei înlăturare au hotărît bătrînii noştri această slujire. Căci se grăbesc s-o încheie în acel ceas, în care cei nepăsători şi mai puţin grijulii îşi oferă prilejul de a relua somnul. Asta nu trebuie să se întîmple cu nici un chip, aşa cum arătam mai pe larg în cartea dinainte, cînd prezentam sinaxa egiptenilor, ca nu cumva curăţenia noastră, dobîndită prin umilă mărturisire şi rugi de noapte, să fie în primejdie a fi pîngărită fie de vreo revărsare de umori naturale, fie să fie supusă batjocurii vicleanului vrăjmaş. Apoi chiar odihna unui somn curat şi simplu ar putea întrerupe fierbinţela sufletului, încît, domoliţi de amorţeala somnului, să devenim lipsiţi de vlagă şi trîndavi pentru toată ziua ce urmează.

Egiptenii, pentru a nu cădea în acest păcat, chiar dacă în anumite zile se scoală de obicei înainte de cîntatul cocoşilor, îşi prelungesc privegherile pînă ziua, după terminarea slujbei. Găsindu-i lumina dimineţii într-o astfel de fierbinţeală sufletească, îi păstrează pentru tot timpul zilei mai aprinşi şi mai cu grijă, pregătiţi de luptă împotriva zilnicului atac al diavolului. Exerciţiul veghilor de noapte şi meditaţia în duh este toată tăria lor.

6) Trebuie să mai ştim, de asemenea, că bătrînii noştri, care au socotit că trebuie adăugată această slujire de dimineaţă, n-au schimbat nimic din vechiul obicei al psalmilor, încheierea serviciului divin urmînd să se facă în aceeaşi ordine ca mai înainte în slujirile de noapte. În adevăr, ei cîntă la sfîrşitul veghii de noapte, care se încheie de obicei după cîntatul cocoşilor, înainte de zori, şi la fel şi ziua, imnurile rezervate a fi cîntate în regiunea noastră la slujba de dimineaţă, adică psalmul 148 care începe cu «Lăudaţi pe Domnul din ceruri» şi ceilalţi care urmează. Însă pentru această nouă slujbă au fost aleşi psalmii 50, 62 şi 89 [143]. În sfîrşit, în Italia şi astăzi, după terminarea imnurilor de dimineaţă, în toate bisericile se cîntă psalmul 50, care mă îndoiesc să-şi tragă originea din altă parte decît de aici.

---

slujbe cu nouă cete îngereşti — «trei de cîte trei». Iar Sfîntul Casian menţionează: slujba de dimineaţă, cea de la ceasul al treilea, cea de la ceasul al şaselea şi cea de la ceasul al nouălea, apoi slujbele de seară şi de noapte, încheindu-se cu rugăciunea comună dinaintea culcării, de care se aminteşte în cartea a IV-a, 18, 2.

143. Deci, în Răsărit, Psalmii acestei noi rînduieli sînt 50, 62 şi 89, pe cînd în Provence sau, poate, în tot Apusul, se recită Psalmii 148, 149 şi 150, aceştia fiind rostiţi în Răsărit numai la sfîrşitul slujbei de noapte.

7) Cel ce n-a sosit la slujbele de la orele trei, şase sau nouă, înainte de sfîrşitul primului psalm, nu cutează să mai intre în biserică după aceea, nici să se mai amestece cu cei ce psalmodiază, ci, stînd în picioare în faţa uşilor, aşteaptă terminarea slujbei. La ieşirea tuturor, plecîndu-se la pămînt drept căinţă, cere iertare pentru neglijenţa şi întîrzierea lui, ştiind că în nici un chip nu poate să-şi ispăşească altfel vina trîndăviei sale. Dealtfel nu va putea fi admis nici la slujba, care va urma după trei ore, dacă nu se va grăbi să se supună îndată la o adevărată umilinţă pentru ştergerea greşelii de faţă. Iar pentru slujbele de noapte i se face păsuire să întîrzie pînă la al doilea psalm, în măsura în care, mai înainte ca fraţii să îngenunche pentru rugăciune după sfîrşitul psalmului, el se va fi grăbit să intre şi să se amestece cu obştea. Dacă a întîrziat peste ora stabilită mai dinainte pentru acest răgaz, va trebui să se supună neîndoielnic aceleiaşi dojane şi pocăinţe despre care am pomenit mai sus [144].

8) Desigur veghea de sîmbătă seara, care este oficiată în fiecare săptămînă începînd din amurg, în vreme de iarnă, cînd nopţile sînt mai lungi, bătrînii noştri o limitează pînă la al patrulea cîntat al cocoşilor. După un priveghi de o noapte întreagă, cam în cele două ore rămase îşi odihnesc trupurile şi nu mai sînt moleşiţi de toropeala somnului în tot lungul zilei, fiind astfel mulţumiţi cu acest răgaz de întremare. Şi noi va fi bine să respectăm cu toată grija această rînduială, pentru ca, odată terminată veghea, mulţumindu-ne cu somnul care ne este îngăduit pînă la ziuă, adică pînă la psalmii de dimineaţă, să ne petrecem apoi toată ziua în lucrare sau în îndeplinirea îndatoririlor. Dacă, siliţi de oboseala şi de istovirea de pe urma veghii, vom relua ziua somnul de la care ne-am sustras noaptea, vom părea mai degrabă că am schimbat timpul repaosului şi al întremării de noapte, decît că am lipsit trupul de odihna lui. Negreşit trupul, în slăbiciunea lui, nu va putea fi lipsit în nici un chip întreaga noapte de odihnă şi apoi să-şi mai poată păstra neclătinată vioiciunea în ziua următoare la adăpost de somnolenţa minţii şi de toropeala spiritului. Dacă trupul nu se va înfrupta din oricît de puţin somn, după terminarea veghii, el mai degrabă va fi împiedicat prin aceasta decît ajutat.

Prin urmare, dacă ne vom îngădui măcar un somn de un ceas înainte de sosirea zilei, precum am spus, vom face să fie folositoare toate orele de veghe, pe care le petrecem întreaga noapte în rugi: dăruind naturii ce este al său, nu va mai fi nevoie să completăm ziua somnul, pe care i l-am refuzat nopţii. Negreşit îi va înapoia totul acestui trup cel ce-a încercat, nu să-i reţină cu chibzuinţă o parte, ci să-i refuze

144. Pr. J.-Cl. Guy, arată că această rînduială se găseşte în «Preceptele» Sfîntului Pahomie, 9—10.

totul, adică, pentru a vorbi mai adevărat, a vrut să-i reteze nu cele de prisos, ci cele absolut necesare.

Pentru aceasta vor trebui plătite cu o dobîndă mai mare veghile care vor fi prelungite fără socoteală şi întrecînd măsura, pînă la ziuă. De aceea ei le despart în trei părţi şi osteneala, felurit distribuită, uşurează oboseala trupului printr-o oarecare plăcere resimţită. Căci după ce au cîntat stînd în picioare trei antifoane, apoi, aşezaţi la pămînt, sau pe scăunele foarte joase, dau răspunsuri la cei trei psalmi intonaţi de unul dintre ei, fiecare psalm fiindu-le totuşi oferit lor de cîte un frate, căruia îi vine rîndul. Rămînînd în aceeaşi stare de repaus, ei adaugă la cele de mai înainte cîte trei citiri şi aşa se face că, micşorînd oboseala trupului, îşi petrec veghile într-o mai mare încordare a minţii [9].

În tot Orientul, din vremea predicii apostolice, cînd s-a pus temelia religiei şi credinţei creştine, s-a stabilit ca veghea de sîmbătă să fie oficiată neabătut toată noaptea, deoarece, după răstignirea Domnului şi Mîntuitorului nostru vinerea, ucenicii zdrobiţi de patimile Lui încă proaspete, au rămas în nedormire toată noaptea, neîngăduindu-şi în nici un chip ochilor lor odihna somnului. Pentru acest motiv oficierea privegherii stabilită pentru această noapte este respectată la fel în tot Orientul de atunci pînă în ziua de astăzi. De aceea şi dezlegarea postului stabilit tot de bărbaţii apostolici pe drept cuvînt în ziua sîmbetei, după oboseala priveghiului, a fost admisă în toate bisericile răsăritului. Dealtfel se potriveşte şi cu acea recomandare a Ecclesiastului, care chiar de-ar avea şi o altă însemnare tainică, totuşi nu e străină nici de porunca ce ni se dă de-a atribui aceeaşi sărbătorire ambelor zile, şi celei de a şaptea şi celei de a opta, cînd zice : «Împarte o bucată acestor şapte şi acestor opt» (Eccl. 11, 2).

Această dezlegare a postului nu trebuie socotită a fi o participare la sărbătoarea iudeilor, mai ales pentru cei care se arată străini de orice practică religioasă iudaică ; ea priveşte, precum am spus, numai întremarea trupului obosit, căci postind în toate săptămînile anului timp de cinci zile fără întrerupere, uşor s-ar slăbi şi sfîrşi, dacă nu s-ar înviora măcar cu ajutorul acestor două zile.

10) Unii de prin cetăţile Apusului şi mai ales din Roma, necunoscînd temeiul acestei măsuri, socotesc că dezlegarea postului de sîmbătă nu trebuie admisă, cu atît mai mult cu cît, susţin ei, şi Petru a postit, în acea zi avînd a se măsura cu Simon Magul. Dar din asta se vede mai mult că el a făcut acest lucru nu dintr-un obicei stabilit, ci constrîns mai degrabă de nevoia luptei ce-o avea în faţă, fiindcă în această situaţie pare să fi recomandat ucenicilor săi un post nu obişnuit, ci unul special (cerut de împrejurări). Negreşit n-ar fi făcut aşa, dacă ar fi ştiut că a-

cesta va deveni un obicei respectat mereu, şi tot aşa e în afară de orice îndoială, că ar fi fost gata să recomande postul chiar duminică, dacă prilejul de luptă s-ar fi potrivit în acea zi. Totuşi n-ar fi trebuit să fie scoasă îndată o regulă canonică de post din asta, fiindcă nu-l statornicise o practică generală, ci necesitatea constrînsese să fie ţinută o singură dată [145].

11) Dealtfel nu trebuie ignorat nici faptul că duminică înainte de prînz se săvîrşeşte numai o singură slujbă divină în care, din respect pentru însăşi adunarea sau întrunirea duminicală, se consacră cu mai multă solemnitate şi mai fierbinte psalmilor, rugăciunilor şi citirilor. Slujirile de la orele trei şi şase le consideră cuprinse în această slujbă. Aşa se face că, adăugîndu-se citiri, nici nu se reduce nimic din îndatoririle rugăciunilor şi totuşi, din respect pentru învierea Domnului, pare că li se îngăduie fraţilor o schimbare şi o destindere faţă de alte zile. Această schimbare pare că aduce o uşurare a ascultării întregii săptămîni şi tocmai pentru această deosebire, care intervine, este aşteptată din nou cu mai multă solemnitate întoarcerea aceleiaşi zile, ca una de sărbătoare. Aşteptarea acestei zile face mai puţin simţit postul săptămînii care va să vie. Negreşit orice osteneală este suportată întotdeauna cu mai multă răbdare şi munca e dusă fără silă, dacă i se aduce vreo modificare, sau urmează în lucrare vreo schimbare de orice fel.

12) În sfîrşit, chiar în aceste zile, adică sîmbăta şi duminica, sau în timpuri de sărbătoare, cînd de obicei li se oferă fraţilor prînzul şi masa de seară, seara nu se mai rostesc psalmi, nici cînd se aşază la masă, nici cînd se scoală, aşa cum se face mereu la prînzurile de sărbătoare, sau la masa canonică din vremea posturilor, pe care, şi la început, şi la sfîrşit, le însoţesc de psalmi obişnuiţi. Acum se aşază la cină făcînd doar o singură rugăciune. Motivul stă în faptul că, această masă de seară fiind neobişnuită la monahi, nu sînt obligaţi toţi să ia parte la ea, afară numai de fraţii pelerini veniţi pe neaşteptate, de cei cu sănătate şubredă, sau de cei pe care vrerea lor îi îndeamnă să vină.

145. Sfîntul Casian discută pe larg dezlegarea postului de sîmbătă (adăugată la cea de duminică), pe care o susţine împotriva practicii romane, introdusă cu prilejul disputei Sfîntului Apostol Petru cu Simon Magul, pe care Sfîntul Casian o socotea ocazională, pentru o singură dată şi nu generală, aşa cum reieşea din recomandarea Bărbaţilor Apostolici. Vezi în această privinţă *«Acta Apostolorum Apocrifa»*, de R. A. Lipsius (Leipzig, 1891), p. 65 apud J.-Cl. Guy, ad loc. (Această atitudine opusă unei tradiţii importante, locală, a Romei, este adînc grăitoare pentru autoritatea capitalei Apusului religios faţă de Răsărit, în concepţia Sfîntului Casian).

CARTEA A PATRA

DESPRE RÎNDUIELILE CELOR CE RENUNŢĂ LA LUME

Capitolele

1) Despre rînduielile celor care renunţă la această lume şi cum sînt formaţi la tabenesioţi, sau la egipteni cei ce sînt primiţi în mînăstiri.

2) În ce chip stăruie să rămînă la ei în mînăstiri pînă la adînci bătrîneţi.

3) Supunerea la încercări a celui care trebuie primit în mînăstire.

4) Cei primiţi în mînăstire să n-aibă îngăduinţa de a aduce ceva cu sine.

5) Cei ce se retrag din lume, odată primiţi în mînăstire, îşi lasă veşmintele lor proprii şi sînt îmbrăcaţi de stareţ cu altele.

6) Motivul pentru care sînt păstrate de econom veşmintele cu care au intrat în mînăstire cei ce se rup de lume.

7) Celor primiţi în mînăstire să nu li se îngăduie să se amestece îndată cu fraţii, ci mai întîi să fie încredinţaţi arhondarului (primitorul de oaspeţi).

8) Rînduielile cu care se deprind mai întîi cei tineri pentru a ajunge să-şi înfrîngă toate poftele.

9) Celor tineri li se cere să nu ascundă superiorului nimic din gîndurile lor.

10) Ascultarea care trebuie dată bătrînilor chiar în trebuinţele naturale.

11) Orice fel de mîncare este socotită foarte plăcută pentru ei.

12) La sunetul bătăii în uşă, ei părăsesc orice treabă, grăbindu-se să iasă la chemare repede.

13) Cît de vinovat lucru e să declare cineva că-i aparţine chiar şi cel mai fără de valoare obiect.

14) Oricîţi bani s-ar agonisi prin munca fiecăruia, nimeni să nu-şi îngăduie să treacă peste măsura unei raţii fixe.

15) Despre nemăsurata dorinţă de a poseda bani.

16) Despre regula feluritelor dojeni.

17) De unde este luată regula citirilor sfinte în mînăstiri în timpul mesei şi cîtă linişte este păstrată la egipteni în acest timp.

18) Un fapt cu totul neîngăduit este a se atinge cineva de mîncare sau băutură în afară de masa comună.

19) În ce chip sînt făcute ascultările zilnice de către fraţi în Palestina şi în Mesopotamia.

20) Despre cele trei grăunţe de linte aflate de econom.

21) Despre slujirea de bună voie a unor fraţi.

22) Norma stabilită de egipteni cu privire la slujirile zilnice ale fraţilor.

23) Despre ascultarea stareţului Ioan, prin care a ajuns la harul profeţiei.

24) Despre lemnul uscat, udat neîncetat de acelaşi stareţ Ioan după porunca bătrînului, ca pentru a-l face să crească.

25) Stareţul Ioan aruncă, după porunca bătrînului, singurul vas de ulei din casă.

26) Stareţul Ioan, ascultînd de bătrîn, se sileşte a rostogoli un bolovan, care nu putea fi urnit nici chiar de mai mulţi.

27) Umilinţa şi ascultarea stareţului Patermutius, care n-a stat la cumpănă să îndeplinească porunca bătrînu-

lui de a-şi arunca propriul copil în rîu.

28) Stareţului i se descoperă că Patermutius a săvîrşit fapta lui Avraam, iar după moartea stareţului acelaşi Patermutius urmează la conducerea mînăstirii.

29) Ascultarea fratelui care, purtînd din porunca bătrînului, zece coşuri în văzul mulţimii, le vinde apoi unul cîte unul.

30) Despre umilinţa stareţului Pinufius care, părăsind o mînăstire vestită pe care o conducea, pleacă, din dorinţa desăvîrşirii, spre o mînăstire îndepărtată, unde să fie primit ca începător.

31) Readus apoi în mînăstire, după un scurt răgaz, Pinufius fuge din nou în părţile Siriei şi Palestinei.

32)Învăţăturile date de acelaşi stareţ Pinufius unui frate, pe care-l primea în prezenţa noastră în mînăstire.

33) Pe cît de mare răsplată i se cade monahului care se nevoieşte după învăţătura părinţilor, pe atîta este şi pedeapsa, care se va da celui trîndav : de aceea nimeni nu trebuie admis uşor în mînăstire.

34) Renunţarea la lume să nu fie altceva decît o mortificare a trupului, iar în faţă să aibă imaginea crucii.

35) Crucea noastră să fie teama de Dumnezeu.

36) Renunţarea la lume n-aduce nici un folos, dacă sîntem amestecaţi în aceleaşi dorinţe, de care ne-am dezlipit.

37) Diavolul necontenit întinde curse sfîrşitului vieţii noastre şi noi trebuie să-i observăm fără încetare capul.

38) Despre pregătirea împotriva ispitelor a celui ce se dezlipeşte de lume şi despre cîteva lucruri de luat drept pildă.

39) În ce ordine poate cineva atinge desăvîrşirea, prin care de la frica de Dumnezeu se ridică drept urmare la dragoste.

40) Monahul nu trebuie să caute pilde de desăvîrşire la mulţi, ci de la unul singur, sau de la puţini.

41) Asemănător căror infirmi trebuie să fie cel care trăieşte în mînăstire.

42) Nici un bun al răbdării nu trebuie să spere monahul de la virtutea altora, ci numai de la îndelunga lui răbdare.

43) Recapitularea expunerii prin care poate monahul să se înalţe spre desăvîrşire.

1. De la numărul rugăciunilor şi psalmilor de păstrat neapărat în adunările zilnice din mînăstiri, vom trece, urmărind ordinea expunerii, la pregătirea sufletească a celui ce renunţă la această lume. Ne vom sili, în măsura putinţei, să cuprindem într-o scurtă expunere mai întîi condiţiile în care să fie primiţi în mînăstire cei care doresc o reîntoarcere la Dumnezeu, amestecînd desigur unele reguli ale egiptenilor cu altele de la tabenesioţi, a căror mînăstire este în Tebaida. Aceasta, cu cît este mai bogată în numărul monahilor, cu atît mai aspră viaţă le impune. Mai mult de cinci mii [146] de fraţi trăiesc sub ascultarea unui singur stareţ şi totuşi acest mare număr de monahi este supus celui mai în vîrstă într-o asemenea ascultare, cum nu te poţi aştepta la noi de la nimeni, nici cînd e vorba să se supună, nici să conducă.

146. Pr. J.-Cl. Guy, dă indicaţiile numărului călugărilor mînăstirilor din Egipt după documentele timpului în felul următor : *«Istoria monahilor din Egipt»*, de la sfîrşitul veacului al IV-lea, cam 3000 de tabenesioţi ; după Pallade şi Sozomène, ceva mai tîrziu, 7000 ; la moartea lui Pahomie, în 346, erau 3000 ; Ieronim, în 404, îi socotea la 50.000.

2. Eu mă gîndesc că, mai înainte de toate, trebuie să ne dăm seama cum se poate menține atît de lunga lor stăruință, umilință și supunere și prin ce rînduială este dobîndită, de rămîn în mînăstire pînă la adînci bătrîneți. Căci este atît de mare această supunere, cum nu ne amintim să fi intrat cineva în mînăstirile noastre și s-o fi păstrat măcar un an întreg. După ce vom vedea începuturile renunțării, vom înțelege că a fost un fapt firesc ca temeliile unor astfel de începuturi să le îngăduie să se înalțe la atît de sublime culmi de desăvîrșire.

3. Prin urmare, oricine dorește să fie primit sub disciplina mînăstirii, nu este admis, pînă n-a stat în fața porților timp de zece zile, și chiar mai mult, și n-a dat dovadă de stăruință, de dorință și totodată de umilință și răbdare. Aruncîndu-se la genunchii tuturor fraților, care trec pe dinainte-i, este dinadins respins de toți și privit de sus, ca unul care ar dori să intre în mănăstire nu din gînd pios, ci de nevoie. Este supus chiar la jigniri și multe suduiri [147]. Cînd va da dovadă de statornicie și, suportînd ocările, va arăta cum are să fie în fața ispitelor, văzîndu-i-se ardoarea sufletului, atunci este primit și cercetat cu cea mai mare grijă, dacă se mai simte legat de avutul lui de mai înainte, fie și de un singur ban.

Ei știu, într-adevăr, că cel ce va păstra ascunși în conștiința lui bani, oricît de puțini, nu va putea rămîne mult timp sub regula mînăstirii, dar să mai dobîndească virtutea umilinței și supunerii. Nu se va mulțumi cu acea sărăcie și viață aspră din mînăstire și, de îndată ce se va ivi vreun prilej de clătinare, bizuindu-se pe acești bani puși deoparte, va fugi din mînăstire ca scăpat din praștie.

Pentru aceasta ei nu admit nici banii acestuia să fie primiți, oricît ar fi de trebuincioși pentru nevoile mînăstirii, mai întîi ca nu cumva, plin de mîndrie pentru această ofrandă, să considere ca un lucru sub demnitatea lui să trăiască în egalitate cu frații mai săraci ; apoi, dacă, necoborîndu-se, din trufie, în nici un chip la umilința lui Hristos, nu va putea să mai rămînă sub regula mînăstirii și, răcindu-se sufletește, va pleca de aici, atunci să nu încerce cu pornire nelegiuită să recapete și să pretindă, spre jignirea mînăstirii, restituirea banilor, pe care-i adusese aprins de flacăra duhului la plecarea din lume. Din multe încercări ei au tras învățături statornice că trebuie să țină seama cu orice preț de acest lucru. În alte mînăstiri, mai puțin prevăzătoare, unii dintre aceștia, primiți cu ușurință, s-au apucat apoi să ceară, cu mare blestem, să li se înapoieze cele ce aduseseră, și cheltuiseră, în lucrarea lui Dumnezeu.

147. Potrivit *«Preceptelor»* Sfîntului Pahomie, care sînt explicate mai departe de Sfîntul Pinufius (IV, 30, 2 ; IV, 32 sq.).

5. Drept urmare, în momentul primirii, fiecare este despuiat de tot avutul de mai înainte, încît nici veşmîntul, cu care a venit, nu-i e îngăduit să-l mai păstreze. Adus în faţa adunării fraţilor, este dezbrăcat de hainele lui şi îmbrăcat de mîinile stareţului cu cele ale mînăstirii [148], pentru a şti astfel că a fost dezlipit nu numai de toate lucrurile sale de mai înainte, dar, părăsind toată fala lumească, s-a coborît la lipsa şi sărăcia lui Hristos. De acum nu va mai trebui să se întreţină din bunuri dobîndite printr-un meşteşug lumesc, nici din cele puse deoparte din vremea necredinţei de mai înainte, ci va primi răsplata luptei sale din darurile sfinte şi pioase ale mînăstirii. Ştiind că de acum încolo trebuie să se îmbrace şi să se hrănească nemaiavînd nimic, fără ca totuşi să fie îngrijorat de ziua de mîine, după cum ne învaţă cuvîntul Evangheliei (Matei 6, 34), nu se va ruşina că este pus pe aceeaşi treaptă cu săracii, cu obştea fraţilor. Hristos Însuşi nu s-a ruşinat să fie numărat în rîndul acestora şi să se numească fratele lor, ba mai degrabă chiar s-a mîndrit de a fi împărtăşit soarta servitorilor Lui.

6. Veşmintele, pe care le-a lăsat, sînt luate în primire de econom şi păstrate, pînă cînd, supunîndu-l la felurite ispitiri şi încercări, îi recunosc în mod vădit înaintarea în vrednicie, vieţuirea cuvenită şi răbdarea. Dacă după trecerea timpului au constatat că el poate rămîne aici şi că stăruie în aceeaşi fierbinţeală cu care a început, împart aceste veşminte săracilor ; dacă dimpotrivă au descoperit la el vreo pornire mai pronunţată spre murmur şi spre păcatul nesupunerii, oricît de mică ar fi aceasta, îl dezbracă de veşmintele mînăstirii, cu care îl îmbrăcaseră, şi, înapoindu-i-le pe cele vechi, puse deoparte, îl alungă. Nu e îngăduit nimănui să plece cu cele ce a primit şi nici nu permit să mai rămînă îmbrăcat cu ele cel ce s-a constatat că s-a răcit de regula de viaţă a aşezămîntului. Nici din mînăstire nu i se dă libertatea de a pleca după plac, afară doar dacă s-a făcut nevăzut, furişîndu-se ca un sclav fugar prin dese întunecimi de noapte. Astfel, după ce a fost judecat nevrednic de această metanie şi de slujire, este dezbrăcat în faţa tuturor fraţilor de veşmîntul mînăstirii şi alungat cu pata ruşinii.

7. Odată primit cineva şi supus la încercări, cu stăruinţa despre care am vorbit, şi după ce, lepădîndu-şi propriile veşminte, este îmbrăcat în haină călugărească, nu i se îngăduie să intre îndată în obştea fraţilor. Mai întîi este încredinţat unuia mai bătrîn care, rămînînd în afară, nu departe de pridvorul mînăstirii, are rînduită sarcina primirii străinilor şi oaspeţilor, dîndu-şi toată osteneala unei bune primiri a acestora.

148. De la începutul acestui volum s-a insistat îndelung asupra simbolismului veşmintelor monahale şi deci asupra însemnătăţii unice a primirii acestor veşminte.

După o slujire neîntreruptă de un an acolo, cînd a dat dovada unei serviri fără cîrtire din partea străinilor, îndrumîndu-se astfel spre primele trepte ale umilinței și răbdării, ajunge a se face cunoscut în această lungă practică. După aceasta, trebuind a fi primit în obștea fraților, este dat pe seama altui bătrîn, de care ascultă zece tineri încredințați lui de stareț, să-i învețe și să-i îndrume, după cum citim în Ieșire (18, 25) că s-a rînduit de Moise.

8. Grija și îndrumarea principală a acestuia, cu ajutorul căreia tînărul să fie în stare să urce necontenit spre culmile cele mai înalte ale desăvîrșirii, va fi să-l învețe mai întîi să-și biruie vrerile. Pregătindu-l cu rîvnă și cu sîrguință pentru această luptă, va avea grijă să-i poruncească necontenit tocmai ceea ce a înțeles că sînt potrivnice firii lui. Trăgînd învățături din multele încercări, ei pretind că monahul, mai ales cel tînăr, nu-și poate ține în frîu nici chiar plăcerea de a pofti, dacă n-a învățat mai întîi să-și biruie prin ascultare vrerile sale. De aceea, declară ei, cine n-a învățat mai întîi să-și ucidă vrerile, nu va fi în stare în nici un chip să-și stingă nici mînia, nici tristețea, nici duhul preacurviei, dar nu-și va putea păstra nici adevărata umilință a inimii, unirea necontenită cu frații și pacea trainică și îndelungă, iar urmarea: nici în mînăstire nu va mai putea rămîne mult timp.

9. Prin urmare cu aceste rînduieli asemeni unor litere și silabe să se grăbească să-i învețe și să-i formeze spre desăvîrșire pe cei pe care îi îndrumează deosebind limpede cu aceste mijloace, dacă tinerii aceștia sînt stabiliți pe o umilință prefăcută, sau pe una adevărată.

Pentru a ajunge ușor la aceasta, necontenit sînt învățați tinerii să nu ascundă, dintr-o rușine primejdioasă, absolut nici un gînd care le frămîntă inimile, ci, de îndată ce s-au ivit, să le descopere bătrînului. În judecarea acestora să nu se bizuie niciodată pe propria lor socotință, ei să fie convinși că este bun, sau rău, tot ceea ce a decis analiza bătrînului după o lungă chibzuință. Așa se face că iscusitul vrăjmaș în nici o privință nu-l poate împresura pe tînăr, ca pe unul fără experiență și neștiutor, și nici să-l prindă cu vreun vicleșug pe cel pe care-l vede sprijinindu-se, nu pe judecata lui, ci pe cea a bătrînului. El nu-l poate convinge să ascundă bătrînului îndemnurile de orice fel, pe care i le-a aruncat în inimă, ca pe niște săgeți de foc. Diavolul atît de dibaci în nici un alt chip nu l-ar putea înșela și aduce la poticnire pe tînăr, decît dacă l-ar momi prin îngîmfare sau pofta de mărire, să-și ascundă gîndurile.

Dealtfel, bătrînii declară că îndeobște semnul știut și vădit al gîndurilor diavolești este rușinea de a le mărturisi bătrînului [149].

10. După acestea regula ascultării este păzită cu atîta străşnicie, încît tinerii, nu numai că nu cutează a ieși din chilia lor fără știința sau învoirea mai-marelui, dar nici chiar nevoia comună și naturală nu-și îngăduie să și-o satisfacă pe propria lor răspundere [150]. Ei se grăbesc să împlinească fără nici o cîrtire tot ce le-a fost prescris de aceștia, ca și cum le-ar fi venit de la Dumnezeu, încît uneori chiar lucruri fără putință de îndeplinit le primesc cu credință și zel și se trudesc din toate puterile și fără a se codi să le săvîrșească. Din respect pentru bătrîn nici imposibilitatea poruncii nu mai stau s-o măsoare.

Acum renunț de a mai vorbi în mod amănunțit despre ascultarea lor ; ne propunem negreșit s-o arătăm în curînd, la timpul său, prin exemple, dacă, la rugăciunile noastre, ne-o va îngădui Domnul [151]. Acum să continuăm cu celelalte rînduieli, renunțînd de a mai scrie despre cele ce, ori nu pot fi învățate în mînăstirile din această regiune, ori nu pot fi puse în practică, precum am făgăduit în mica noastră prefață că vom face [152] ; de pildă ei nu folosesc veșmintele de lînă, ci doar de in, și nici acestea dublate ca număr ; pe acestea la noi fiecare superior le dă grupei sale pentru schimb, cînd a observat că s-au murdărit cele cu care sînt îmbrăcați.

11. Voi trece de asemenea și peste acest fel greu și minunat de cumpătare, datorită căreia este socotită drept supremă plăcere la masă, cînd li se pune în față fraților o iarbă dreasă cu sare subțiată cu apă — pe care o numesc labsanios — și alte multe asemeni acesteia. Nici clima din provincia noastră nu o îngăduie și nici starea sănătății noastre. Voi stărui numai asupra acelora pe care nu le va împiedica nici slăbiciunea trupului, nici situația geografică, afară doar de a se opune nevolnicia sau răceala inimii.

12. Așadar, pe cînd stau înăuntrul chiliilor, unde toată rîvna și-o împart deopotrivă între muncă și meditație, în momentul cînd au auzit în ușa lor, sau a chiliilor vecine, ciocănitul celui ce-i cheamă la rugăciune, sau la vreo muncă, pe întrecute, fiecare își părăsește chilia pînă într-

149. După specialiști ca I. Hausherr deschiderea inimii față de duhovnic este o practică esențială a monahismului primar (*«Direction spirituelle en Orient autrefois»* (Roma, 1955), p. 152—157 ; Vezi și *«Convorbiri duhovnicești»*, II, X sq.

150. «Zis-a iarăși (Avva Antonie) : «De este cu putință, cîți pași face călugărul (tînăr), sau cîte picături bea în chilia sa, trebuie cu îndrăzneală să le vestească bătrînilor, ca nu cumva să greșească întru dînsele», citim în *«Patericul...»*, cit. supra, p. 14—15.

151. Despre acestea va vorbi și în continuare la IV, 23—32 și în unele «Convorbiri».

152. Prefața, 9.

atît, încît cel ce se îndeletnicește cu scrisul nici nu cutează să termine litera pe care o începuse ; chiar în clipa cînd la auzul lui a sosit sunetul vestitor, în mare iuțeală se repede afară, nezăbovind nici cît i-a trebui să sfîrșească un asterisc pornit. Lăsînd neterminate liniile literei, ei nu caută foloase sau cîștiguri de pe urma muncii, cît mai ales se grăbesc cu toată rîvna și pe întrecute să-și îndeplinească îndatorirea de ascultare. Această ascultare este pusă mai presus nu numai de munca mîinilor, de citit, de păstrarea tăcerii, de liniștea chiliei lor, ba chiar de toate virtuțile. Ei socotesc că toate trebuiesc puse mai prejos de aceasta, și sînt fericiți să sufere oricîte pagube, numai să nu pară cumva că i-au adus acesteia vreo încălcare.

13. Socotesc fără rost să mai amintesc printre alte rînduieli ale lor acea virtute, după care nimănui nu-i este îngăduit să aibă o lădiță, un paneraș personal sau altceva de acest fel, pe care trebuie să-l apere ca bun propriu, punîndu-i un semn. Noi i-am cunoscut trăind atît de lepădați de toate, încît, în afară de tunică, pelerină, sandale, cojoc și rogojină, nu mai au nimic altceva. Și în alte mînăstiri, unde unele lucruri sînt îngăduite mai slobod, vedem că este păstrată cu foarte mare severitate această regulă pînă acum, încît nimeni nu cutează chiar să spună că ceva este al său (Fapte 4, 32) și e mare vina de a fi ieșit din gura monahului cuvintele : cartea mea, tăbălițele mele de scris, condeiul meu, tunica mea, sandalele mele ; dacă prin vreo întîmplare, fără să-și dea seama, sau din neștiință, i-a scăpat din gură un asemenea cuvînt, va trebui să ispășească asta prin penitența cuvenită.

14. Și deși fiecare dintre ei aduce zilnic în mînăstire, prin truda și sudoarea lui, venituri atît de mari, încît ar putea să-și susțină nu numai traiul lui cumpătat, dar chiar să îndestuleze trebuințele multora, totuși pentru asta nu se trufește și nu se simte ademenit de un așa de mare cîștig din munca lui grea. Nimeni nu-și reține din agoniseala lui mai mult de două pîinișoare[153], care se cumpără acolo cu numai trei dinari. Printre ei de asemenea nimeni nu umblă după vreo muncă în propriu lui folos, nu zic săvîrșită, dar nici chiar gîndită, de care lucru se rușinează chiar să vorbească, și care o ! de n-am afla că se întmplă în mînăstirile noastre. Chiar de este convins că tot avutul mînăstirii este bunul său și ca un stăpîn al tuturor acestora le arată toată grija și interesul, totuși pentru a-și păstra virtutea lepădării de orice bun, pe care și-a impus-o și pe care se străduiește s-o păstreze desăvîrșită și neatinsă pînă la sfîrșit, el se consideră în afara acestora și străin de toate. De aceea el se poartă ca un locuitor trecător prin această lume și se soco-

153. Aceste două pîinișoare, care cîntăresc cam o jumătate de kilogram (*«Convorbiri»*... a II-a, XIX), este măsura model a hranei zilnice.

teşte mai degrabă întreţinutul şi servitorul mînăstirii, decît să-şi atribuie dreptul de stăpîn asupra vreunui lucru.

15. Ce vom zice despre acestea noi nefericiţii, care, locuind în mînăstiri şi daţi în seama şi grija stareţilor, ne înconjurăm de chei proprii şi, călcînd în picioare fără ruşine respectul pentru chemarea noastră, nu ne sfiim să purtăm la vedere chiar inele în degete, cu care pecetluim avutul nostru tăinuit.

Nu numai cutiile şi coşurile, dar nici lăzile şi dulapurile nu ne mai ajung să cuprindă cele ce strîngem, sau am pus deoparte la ieşirea din lume. Uneori aşa ne aprindem de patimă pentru lucruri fără nici o valoare, pentru nimicuri, pretinzîndu-le drept bunuri numai ale noastre, încît, numai cu un deget de şi-ar îngădui cineva să atingă vreunul din ele, ne umplem de atîta mînie, că nu ne mai putem stăpîni pornirea de a nu izbucni în cuvinte şi gesturi mînioase.

Însă, lăsînd la o parte viciile noastre şi dînd uitării cele ce nu merită nici chiar să fie pomenite, după acel cuvînt: *«Să nu grăiască gura mea lucruri omeneşti»* (Ps. 16, 4), să continuăm mai degrabă, după ordinea începută a expunerii, cu virtuţile, pe care le aflăm la ei şi spre care şi noi trebuie să tindem cu toată rîvna. Acum vom înfăţişa în fugă şi pe scurt feluritele lor reguli pentru ca, ajungînd apoi la unele din faptele şi lucrările lor, pe care ne-am propus să le amintim cu grijă, să întărim prin dovezi foarte grăitoare cele ce am afirmat în lucrarea noastră. Tot ceea ce am spus se va sprijini şi mai cu folos pe pildele şi pe autoritatea vieţii lor.

16. De pildă dacă cineva va sparge din întîmplare un borcan de pămînt, pe care ei îl numesc «bancal» nu-şi va spăla altfel vina neatenţiei decît printr-o pocăinţă publică. Astfel, în mijlocul tuturor fraţilor strînşi la sinaxă, va cere iertare, stînd aşternut cu faţa la pămînt pînă la sfîrşitul slujbei, cînd va obţine-o la porunca stareţului de a se scula de jos. În acelaşi chip se va supune ispăşirii cine, chemat la vreo muncă, sau la întrunirea obişnuită, va sosi mai tîrziu, sau dacă, intonînd psalmul, s-a încurcat oricît de puţin. La fel, dacă va răspunde fără rost, sau prea aspru, ori cu îndărătnicie, dacă ascultările impuse le va îndeplini prea nepăsător, dacă va murmura oricît de uşor, dacă, punînd cititul mai presus de muncă şi de ascultare, se va achita fără tragere de inimă de îndatoririle stabilite; dacă după terminarea slujbei, nu se va grăbi să se întoarcă repede în chilie, dacă se va opri cu cineva în loc, oricît de puţin timp, dacă se va trage undeva deoparte, o clipă cu el, dacă va sta mînă în mînă cu cineva, dacă îşi va îngădui să stea de vorbă oricît de puţin timp cu cineva, care nu-i este tovarăş, de chilie, dacă se va ruga împreună cu unul oprit de la rugăciune, dacă va avea

pe vreunul din părinții lui, sau dintre prietenii din lume și va fi vorbit cu ei fără superiorul său, dacă va încerca să primească scrisori de la cineva și să-i răspundă fără îngăduința starețului. Pentru cele de pînă aici și pentru altele de acest fel este îndestulătoare dojana spirituală.

Însă celelalte păcate privite la noi cu nepăsare, și îngăduite, fapt și mai condamnabil, adică insultele pe față, disprețul vădit, contrazicerile violente, ținuta făloasă și necontrolată, purtarea familiară cu femeile, mîniile, bătăile, dușmăniile și certurile, angajarea în munca particulară, iubirea de argint, patima posedării de lucruri de prisos, pe care ceilalți frați nu le au, mîncarea în afara rînduielii și pe ascuns, și altele asemenea acestora, nu sînt ispășite prin acea dojană spirituală, de care am vorbit, ci sînt îndreptate prin aplicare de lovituri sau prin alungare.

17. Știu apoi că citirile sfinte făcute în mînăstiri în timpul mesei n-au venit de la regula egiptenilor, ci de la cea a capadocienilor [154]. E limpede pentru oricine că nu pentru folosul spiritual au voit să rînduiască aceasta, cît pentru a potoli convorbirile de prisos și nefolositoare și mai ales discuțiile aprinse, care cel mai adesea se produc mai ales în timpul mesei, văzînd că altfel nu pot fi oprite la ei. Însă la egipteni și îndeosebi la tabenesioți se păstrează de toți o așa de mare tăcere, încît, deși o mare mulțime de frați se adună la masă, nimeni nu cutează nici măcar să șoptească, în afară de superiorul celor zece, care totuși, cînd vede că este nevoie să se aducă, sau să se ia ceva de la masă, arată mai degrabă prin semn decît prin vorbă.

În vreme ce mănîncă se păstrează cu așa grijă rînduiala tăcerii, încît lăsîndu-și glugile pînă mai jos de pleoape, pentru ca ochiul liber să nu se plimbe prea cercetător prin jur, ei nu mai văd nimic decît masa și bucatele din care se înfruptă așezate pe ea. În felul acesta nimeni nu observă cum și cît mănîncă altul.

18. Înainte, sau după masa regulată, se feresc cu mare grijă să-și atingă gura de vreo altă hrană decît cea de la masă. În felul acesta, umblînd prin grădini sau livezi, în tăcere, îi ispitesc nu numai fructele, care atîrnă prin pomi, dar și cele așternute pe pămînt, gata să fie călcate cu piciorul și ușor de adunat. Vederea lor este o ademenire, iar înlesnirea și belșugul lor pot stîrni pofta pînă și celor cu viața foarte aspră și cumpătată. Totuși ei socotesc ca ceva netrebnic nu numai de a gusta din vreunul din aceste fructe, ba chiar de a-l atinge cu mîna, în afară de ceea

154. *«Regulile scurte»*, 180 ale Sfîntului Vasile cel Mare.

ce li se servește tuturor la masa obștii, sau li se dă în public fraților, la culesul fructelor, după rînduiala economului [155].

19. Ca să nu părem că am lăsat la o parte ceva din rînduielile mînăstirilor, socotesc că trebuie să amintesc pe scurt cum sînt practicate serviciile zilnice și în alte regiuni. Căci pretutindeni, în Mesopotamia, Palestina și Capadocia, ca și în întregul Orient, în fiecare săptămînă, frații urmează să-și îndeplinească aceste datorii rînd pe rînd, așa că și numărul lor în schimburi este socotit după mulțimea slujitorilor mînăstirii. Aceste ascultări se grăbesc să le împlinească cu așa zel și umilință, cîtă nici chiar celui mai aspru și atotputernic stăpîn nu-i arată vreunul dintre robii lui. Ba nemulțumiți numai cu aceste servicii, pe care le impune dreptul canonic, se scoală și noaptea și-i ușurează, prin zelul lor, pe cei cărora le revenea în mod deosebit vreo sarcină, căci luîndu-le-o înainte se grăbesc să facă ei pe furiș ceea ce trebuia împlinit de aceia.

Fiecare primind serviciul săptămînal îl păstrează pînă la cina de duminică. După ce s-a terminat masa de seară, serviciul întregii săptămîni se încheie astfel: cei ce trebuie schimbați, spală rînd pe rînd picioarele fraților adunați pentru cîntarea psalmilor obișnuiți înainte de culcare, cerîndu-le din toată inima, drept plată binecuvîntată, pentru munca întregii săptămîni, ca, în momentul în care ei împlinesc porunca lui Hristos (Ioan 13, 14), toți frații să-i însoțească în rugăciunea înălțată, pentru iertarea păcatelor lor săvîrșite din neștiință sau din slăbiciune omenească, închinînd lui Dumnezeu serviciile lor, aduse cu rîvnă «ca o jertfă grasă» (Ps. 19, 4).

Luni, după cîntările de dimineață, ei dau în primire celor ce-i urmează uneltele de care s-au slujit în serviciul lor și obiectele. Luîndu-le în primire, ei veghează cu cea mai mare grijă ca nici unul să nu sufere vreo stricăciune sau să fie distrus. Au să dea socoteală, cred ei, nu numai economului, dar chiar Domnului, pentru cele mai neînsemnate obiecte, ca pentru niște lucruri sfinte, dacă din vreo neatenție se va fi stricat vreunul din ele [156].

Dintr-o singură dovadă, pe care o voi da drept pildă, veți putea recunoaște în ce măsură și cu cîtă credință și luare-aminte este respectată această rînduială. Ne mărginim numai la una, căci, pe cît ne silim să dăm răspuns deplin dorinței voastre arzătoare de a cunoaște desăvîrșit toate rînduielile lor, și sînteți doritori să vi se repete în această lucrare chiar

155. Vezi *«Preceptele»* Sfîntului Pahomie 73, 76 și 77, după care frații nu pot mînca fructe, în timpul culesului, decît cu învoirea duhovnicului.

156. Vezi *«Rînduiala monahilor»*, 103—104, a Sfîntului Vasile cel Mare.

lucruri foarte bine știute, pe atît ne temem să nu depășim măsura îngăduită.

20. În săptămîna de rînd a unui monah, economul mînăstirii, trecînd pe acolo a văzut pe jos trei boabe de linte pe care, în graba de-a le pune la fiert, economul mânăstirii le scăpase printre degete odată cu apa în care le spăla. Faptul a fost îndată adus la cunoștința starețului, care, învinovățindu-l de risipă și de nepăsare pentru averea sfîntă, l-a oprit de la rugăciune. Păcatul de lipsă de grijă nu i-a fost iertat altfel decît ispășindu-l printr-o pocăință publică. Ei sînt convinși cu adevărat că nici chiar ei înșiși nu-și mai aparțin lor, darmite lucrurile lor, care sînt cu atît mai mult închinate Domnului ? Drept urmare, declară ei, orice lucru odată adus în mînăstire trebuie privit cu tot respectul ca un obiect sfințit. Așa le poartă de grijă și le rînduiesc pe toate cu atîta credință, încît și mișcînd din loc și așezînd mai bine unele obiecte socotite de disprețuit, mici și fără valoare, și umplînd de apă un borcan, din care să dea de băut cuiva, și îndepărtînd un pai din capelă sau din chilie, cred, că vor dobîndi plată de la Dumnezeu.

21. Am cunoscut niște monahi, în a căror săptămînă de rînd se întîmplase o mare lipsă de lemne, încît n-aveau nici cu ce să-și pregătească hrana obișnuită pentru obște. Pînă să le fie aduse lemnele cumpărate, starețul a hotărît din propria lui autoritate, ca obștea să se mulțumească cu hrană uscată. Toți au primit bucuroși aceasta și nimeni nu mai putea nădăjdui la vreo mîncare gătită. Monahii de mai sus, ca și cum ar fi fost păgubiți de venitul dobîndit prin plata trudei și serviciului lor, dacă în schimbul în care intraseră nu vor pregăti fraților hrana obișnuită, și-au luat asupră-le de bună voie o mare trudă și grijă. Erau acolo locuri uscate și sterpe, în care, din lipsă de păduri cu hățișuri ca la noi, nu pot fi procurate lemne altfel decît numai tăindu-se din arborii fructiferi. Cutreierînd ei ținuturi neumblate și pustiul, care se întinde spre Marea Moartă, dădură peste paie și scaieți, vîrtejiți de vînt în toate părțile, cu care, adunîndu-i în poală și în brațe, pregătiră prin osteneala lor de bună voie hrana, după toată rînduiala, fără a îngădui să lipsească ceva din ospătarea obișnuită. Cu atîta rîvnă își îndepliniră îndatoririle lor față de frați, încît, deși ar fi putut să se dezvinovățească cu bună credință fie prin lipsa lemnelor, fie prin porunca starețului, totuși, pentru plata cu dobîndă a sufletului, n-au voit să se folosească de această dezlegare.

22. Aceste lucruri istorisite, așa cum am spus mai înainte, sînt după regula întregului Răsărit, pe care și noi, susținînd răspicat, ar trebui s-o respectăm ca un lucru trebuincios. Totuși la egipteni, care au cea mai mare grijă pentru muncă, nu există această schimbare de servici în fiecare săptămînă, ca nu cumva, cu acest prilej toți din schimb să fie împiedicați

de la munca prevăzută în canon ; grija cămării, sau a bucătăriei însă este încredințată celui mai încercat dintre monahi, care va împlini necontenit această lucrare, cît timp îi va îngădui puterea sau vîrsta. Dealtfel nici nu este obosit de o mare sforțare trupească, fiindcă nu se cheltuie atît timp pentru aranjarea și gătitul mîncărurilor, datorită folosirii mai ales a alimentelor uscate sau crude. Tulpini de praz, tăiate o dată pe lună, varză sălbatică, sărătură prăjită, măsline, peștișori în saramură numiți de ei «menomena», sînt pentru ei cea mai aleasă plăcere.

23. Această carte tratează despre așezămîntul celui ce renunță la lume, unde, odată intrat în adevărata umilință și desăvîrșită ascultare, poate să se înalțe și pe culmile celorlalte virtuți. De aceea, precum am făgăduit, socotesc trebuincios să înfățișez drept pildă unele fapte ale celor vechi, prin care, ca urmare a practicării acestei virtuți a ascultării, s-au făcut ei cunoscuți.

Din multe vom alege puține, pentru ca acestea să fie nu numai imbold spre desăvîrșire, dar chiar modele de urmat pentru cei ce se ostenesc să atingă culmi mai înalte. De aceea, pentru scurtarea acestei cărți, dintr-o mulțime nenumărată de părinți, punîndu-vă în față doar doi sau trei, voi pomeni mai întîi pe starețul Ioan [157], care a trăit în apropiere de Lycus, tîrg din Tebaida. Acesta, înălțîndu-se prin virtutea ascultării pînă la harul profeției, a dobîndit atîta faimă în întreaga lume, încît vrednicia lui l-a făcut vestit chiar pentru regii acestei lumi. Căci, pe cînd locuia prin părțile îndepărtate ale Tebaidei, precum am spus, împăratul Teodosie nu-și îngădui să pornească la război cu niște tirani foarte puternici, pînă n-a primit încurajare din răspunsurile lui profetice. Dînd crezare acestora, ca fiind venite din cer, a dobîndit victorii asupra dușmanilor în lupte înverșunate.

24. Prin urmare, acest preafericit Ioan, fiind în slujba unui bătrîn din tinerețe pînă la vîrsta matură a bărbăției, cît timp a trăit acolo, s-a legat să-l asculte cu atîta umilință, încît chiar bătrînului i-a stîrnit cea mai mare uimire, supunerea lui. Însă voind să cerceteze mai lămurit, dacă virtutea ucenicului său pornește din adevărata credință și dintr-o adîncă nevinovăție a inimii, sau era simulată și întrucîtva forțată, să se arate așa în fața celui ce poruncește, îi impunea adesea foarte multe lucruri chiar de prisos și nefolositoare, sau cu neputință de înfăptuit. Din

157. Ioan Văzătorul, unul dintre cei mai celebri pustnici ai veacului al IV-lea, despre care au scris Rufin, Sozomen, Teodoret al Cirului, Pallade, Fer. Augustin și Sfîntul Casian în «*Convorbiri...*», I, XXI, 1 și XXIV, XXV, 16—17. S-a născut către 305 și a murit după 90 de ani, dintre care 40 de ani i-a petrecut închis sub pămînt, de unde a fost consultat de împăratul Teodosie înainte de a pleca la război, — devenind popular prin darul profeției după 30 de ani de recluziune.

acestea voi povesti trei, din care se poate dovedi pentru cei ce vor să afle întregimea și a minții și a supunerii lui.

Astfel bătrînul a luat dintr-o grămadă de lemne o smicea, care fusese tăiată de mult pentru foc și, întîrziind folosirea ei, era nu numai uscată, dar aproape putredă. Înfigînd-o în pămînt în fața lui, i-a poruncit s-o ude zilnic de două ori cu apă cărată, ca prin această udătură de fiecare zi să prindă rădăcini și, o dată ajuns arbore, să ofere încîntare ochilor cu ramurile lui desfăcute și umbra în arșița verii pentru cei se se adăpostesc sub el. Primind această poruncă, fără a ține seamă, din respectul obișnuit, de neputința faptului, tînărul a împlinit-o în toate zilele. Neîncetat aducea apă aproape de la două mile distanță, fără a pregeta în nici un chip să ude lemnul. Nici slăbiciunea trupului, nici sărbătoarea și nici vreo treabă grabnică, ce l-ar fi putut îndreptăți în mod cinstit să nu împlinească porunca, nici în sfîrșit venirea unei ierni aspre nu-l putură împiedica, să respecte în tot timpul anului însărcinarea. Bătrînul tăcea și cerceta pe ascuns zilnic sîrguința lui. Văzu astfel că fără nici o încreștire a chipului și fără împotrivirea minții respectă porunca sa din sincer îmbold, ca venindu-i de la Dumnezeu. Atunci recunoscînd cinstita și umila lui supunere, și totodată chiar cuprins de milă pentru o atît de îndelungă trudă, cîtă depusese cu zel aprins în tot timpul anului, se apropie de nuiaua uscată și-i vorbi: «O Ioane, oare a prins rădăcină acest arbore al tău?» «Nu știu» îi răspunse el. Bătrînul, prefăcîndu-se că cercetează adevărul faptului, și că încearcă, dacă acum se reazemă pe propriile-i rădăcini, a smuls în fața lui smiceaua cu o ușoară smucitură. Aruncînd-o, îi dă poruncă să înceteze de acum udatul.

25. Format prin asemena deprinderi, tînărul sporea zilnic în tăria supunerii și ajunsese vestit prin umilința lui, iar mirosul plăcut al ascultării lui s-a răspîndit prin toate mînăstirile. Niște frați monahi, la auzul cărora ajunsese faima supunerii tînărului, veniră la bătrîn să-l pună la încercare pe ucenic, sau mai degrabă să se întărească în credință. Pe cînd se minunau de acesta, bătrînul îl chemă îndată și-i zise: «Urcă-te, ia vasul cu ulei și aruncă-l pe fereastră». Or, în pustiu, acest singur vas le asigura o grăsime foarte slabă pentru nevoile lor, sau ale oaspeților. El, repezindu-se grăbit, l-a aruncat pe fereastră, să se spargă de pămînt. N-a stat să șovăie în fața unei porunci fără sens, sau să se mai gîndească la nevoia zilnică, la slăbiciunea trupului, la lipsa de bani, la strîmtorările și greutățile unui pustiu uscat, unde, chiar de ți-ar prisosi banii, în nici un chip nu mai poate fi găsit, sau înlocuit cu altceva bunul pierdut.

26. Tot la dorința altor frați de a se întări prin pilda ascultării lui, bătrînul chemîndu-l îi spune: «Aleargă, Ioane, și rostogolește cît mai degrabă bolovanul acela pînă aici». Era un bolovan uriaș, de nu l-ar fi putut urni din loc nici o gloată mare de oameni. Acesta îndată, împingînd cînd cu umărul, cînd cu tot trupul, se silea cu atîta încordare și opinteală să-l rostogolească, încît sudoarea șiroindu-i pe toate mădularele îi udă nu numai veșmîntul, dar și bolovanul fu umezit de umerii săi. Nici acum el nu mai stă să cumpănească neputința îndeplinirii poruncii și a faptei, din respect pentru bătrîn, sau din îndemnul sincer al supunerii, deoarece era convins că acesta, în buna lui credință, nu-i poate porunci nimic la întîmplare și fără chibzuială.

27. Ar cam fi deajuns cele cîteva fapte povestite pînă aici din multele săvîrșite de starețul Ioan. Acum voi trece la o faptă vrednică de amintit a starețului Patermutius. Vrînd el să se retragă din lume, a stat în așteptare la porțile mînăstirii timp îndelungat, pînă cînd prin stăruința lui neclintită îi înduplecă să fie admis, chiar cu fiul său, copil cam de opt ani, fapt neobișnuit în mînăstiri. În sfîrșit după primire, îndată fură dați pe seama unor superiori deosebiți, ba mai mult, chiar chiliile le erau deosebite. Vederea necontenită a fiului i-ar fi amintit tatălui, că, din toată averea de care se lepădase la plecare și din dragostea trupească, îi mai rămăsese măcar copilul. De aceea, dacă acum știa, că nu mai este bogat, trebuia să nu mai știe nici că este tată.

Drept aceea l-au pus la încercare, dacă prețuiește mai mult dragostea sîngelui și a măruntaielor sale, decît supunerea și uciderea trupului, pe care cel retras din lume, din dragoste pentru Hristos, trebuie s-o pună mai presus. În adevăr, copilul dinadins nu era îngrijit, îl îmbrăcau mai mult în zdrențe decît în veșminte și așa mînjit și urîțit de necurățenie, mai degrabă ar fi putut să-i rănească, decît să-i bucure ochii tatălui, ori de cîte ori ar fi fost văzut. Mai mult chiar, era supus la pumni și palmele multora, date copilului nevinovat, de cele mai multe ori fără motiv, și asta tocmai sub privirile tatălui, care nu vedea obrajii fiului, decît mînjiți de urmele murdare ale lacrimilor. Deși copilul era asuprit astfel zilnic în văzul lui, totuși, din dragoste pentru Hristos, și din virtutea supunerii, inima lui a rămas necontenit tare și neclătinată. Cu adevărat acum el nu-l mai socotea fiu al său pe cel, pe care îl dăruise lui Hristos o dată cu sine, și nu se mai îngrijora de nedreptățile lui prezente; dimpotrivă, mai degrabă se bucura, căci le vedea suferite chiar cu folos. Stăpînit de propria sa umilință și desăvîrșire, se gîndea mai puțin la lacrimile acestuia. Superiorul mînăstirii, văzînd limpede tăria și asprimea de neclintit a duhului său, supuse sufletul lui la o probă hotărîtoare.

Într-una din zile, văzînd pe copil plîngînd, s-a prefăcut mîniat împotriva lui și-i dă poruncă tatălui să-l arunce în fluviu.

Atunci el, ca și cum Domnul i-ar fi dat poruncă, luă îndată copilul în brațe și, în goană mare, îl duse pe malul rîului să-l arunce. Desigur, în fierbințeala credinței și a ascultării, ar fi săvîrșit aceasta, dacă niște frați monahi, însărcinați dinadins să stea atenți pe malul fluviului, n-ar fi cules copilul deja aruncat în albia rîului. În felul acesta, chiar în momentul săvîrșirii faptei, l-au împiedicat pe tată să aducă la îndeplinire porunca spre care îl împingea rîvna și supunerea.

28. Credința și jertfa lui a fost mult plăcută lui Dumnezeu, care a și aprobat-o îndată printr-o mărturie divină. Chiar atunci i s-a descoperit bătrînului că Patermutius a împlinit prin această ascultare fapta patriarhului Avraam (Facere 15, 8). La puțin timp după aceasta, același stareț al mînăstirii trecu din această lume la Hristos și, punîndu-l pe el în fruntea tuturor monahilor, l-a lăsat în mînăstire ca urmaș și stareț.

29. Nu vom trece sub tăcere nici pe un frate cunoscut nouă, dintr-o familie foarte înaltă, după rînduiala lumii acesteia. Tatăl său fusese un conte foarte bogat, iar el primise o temeinică învățătură în studiile profane. Părăsindu-și părinții, a alergat la mînăstire, unde superiorul îi puse la încercare îndată smerenia duhului și ardoarea credinței. Primi deci porunca să încarce pe umeri zece coșuri, care nu era nevoie să fie vîndute toate odată, ci, colindînd piețele, să fie vîndute cu deamănuntul. Pentru a-l reține mai mult timp în această treabă, a adăugat condiția: chiar dacă cineva ar vrea, poate, să le cumpere pe toate pe dată, să nu se lase învins, ci să le vîndă la cerere, unul cîte unul. Porunca a fost îndeplinită cu toată rîvna și, pentru numele și dragostea lui Hristos, a fost călcată în picioare orice considerație de rușine, într-adevăr, punîndu-și coșurile pe umeri, le-a vîndut la prețul hotărît și a adus bani în mînăstire. Neînfricîndu-se de noutatea unei îndeletniciri atît de joase și neobișnuite, nu ia în seamă nedemnitatea faptului, strălucirea obîrșiei, urîțenia negustoriei. Prin supunere, el dorește să ajungă la acea umilință a lui Hristos, care este adevărata noblețe.

30. Măsura impusă acestei cărți ne silește să tindem a o încheia, dar binele ascultării, care deține locul de frunte printre celelalte virtuți, nu ne îngăduie să trecem sub tăcere faptele mari ale celor ce-au strălucit prin ea. De aceea, ținînd seama deopotrivă de amîndouă cerințele, adică și de nevoia de scurtime, și de dorința și foloasele celor zeloși, voi mai adăuga doar o singură pildă de umilință. Aceasta, trăită nu de un începător, ci de un monah desăvîrșit, și stareț, ajungînd a fi

citită, va putea şi pe cei tineri să-i înarmeze, şi pe cei bătrîni să-i îmboldească spre umilinţă desăvîrşită [158].

L-am cunoscut pe stareţul Pinufius. Fusese preot într-o foarte mare mînăstire din Egipt, nu departe de oraşul Panefisis, unde îşi ducea traiul, cinstit şi venerat de toţi pentru viaţa, vîrsta şi preoţia lui. Aici a văzut el că tocmai de asta nu mai poate trăi în umilinţa, după care îi ardea sufletul, şi nu mai are unde-şi desăvîrşi virtutea supunerii dorite, aşa că, fugind pe ascuns din mînăstire, s-a retras singur spre cele mai îndepărtate ţinuturi ale Tebaidei. Acolo îşi părăseşte haina de monah şi luîndu-şi îmbrăcăminte lumească, se îndreaptă spre mînăstirea tabenesioţilor. Pe aceasta o ştia mai aspră decît toate, şi datorită depărtării era convins că nu va fi cunoscut, iar într-o mînăstire mare cu mulţi monahi, uşor poate rămîne neştiut.

Acolo rămîne mult timp la porţi, şi, căzînd la picioarele fraţilor, stăruie prin toate rugăminţile să fie primit. În cele din urmă, a fost admis cu multă silă, ca un bătrîn prăpădit care, ajuns la capătul vieţii, cere să intre în mînăstire. «Dacă nu mai este în stare să se robească plăcerilor, l-a apucat dorul de mînăstire, nu atît din evlavie, cît silit de foame şi lipsuri», cugetau ei. În fine, ca unui bătrîn neînstare de nici o muncă, i se încredinţează îngrijirea şi paza grădinii.

Îndeplinind această muncă împreună cu un alt monah, mai tînăr, în seama căruia fusese dat, îi era atît de ascultător şi trăia cu adîncă supunere virtutea dorită a umilinţei. Zilnic îndeplinea cu toată sîrguinţa nu numai cele privitoare la îngrijirea grădinii, dar chiar toate muncile care pentru alţii erau grele şi umilitoare şi socotite de spaimă de toţi. Ba, sculîndu-se pe furiş, pe cele mai multe le săvîrşea chiar noaptea, fără martori şi fără ştirea nimănui. Acoperit de întuneric, n-a putut fi prins de nimeni făptaşul vreunei lucrări. El a stat ascuns acolo timp de trei ani. În vremea aceasta, pe cînd fraţii risipindu-se îl căutau prin tot Egiptul, în sfîrşit unul venit din părţile Egiptului, îl văzu, dar sub îmbrăcămintea ticăloasă şi în munca umilă, pe care o făcea, abia îl recunoscu. Aplecat în jos, curăţa cu săpăliga pămîntul în jurul zarzavaturilor, apoi punea la rădăcină gunoiul cărat pe umeri. Uitîndu-se la astea, fratele, foarte mult timp, a stat la îndoială, dacă este el, apoi venind mai aproape şi cercetîndu-i cu atenţie chipul, şi chiar sunetul glasului, i-a căzut la picioare. O mare uimire i-a cuprins pe toţi la această priveliştе. De ce făcea aceasta, se întrebau ei, în faţa unuia, care, venit la ei de curînd din lume, trecuse drept novice, şi cel mai de jos? Apoi, cînd li s-a dezvăluit numele care, plin de faimă, ajunsese

158. De aceea Sfîntul Casian va repeta această pildă de smerenie în «*Convorbirea*» *a* XX-*a*, 1, 2—5.

cunoscut și la ei, fură copleșiți de o și mai mare uimire. Toți frații atunci îi cerură iertare pentru vina necunoașterii de mai înainte, cînd atîta timp îl rînduiseră printre tineri și copii. Frații l-au adus în mînăstirea lor, fără vrerea lui. Aici plîngea amarnic că a fost despuiat, din pizma diavolului, de traiul vrednic în umilință, pe care, îndelung căutat, se bucurase a-l fi aflat în sfîrșit, și că nu s-a învrednicit să-și sfîrșească viața în supunerea pe care și-o asigurase. Toți frații vegheau cu cea mai mare grijă să nu fugă și de la ei la fel, făcîndu-se nevăzut undeva.

31. A rămas puțin timp acolo. Aprins din nou de aceeași dorință arzătoare, de umilință, găsind prilej, a fugit în adînc de noapte, dar acum nu se mai îndreaptă spre vreo provincie vecină, ci spre ținuturi necunoscute și îndepărtate. Deci urcîndu-se într-o corabie s-a îngrijit să meargă spre ținuturile Palestinei, crezînd că se va ascunde mai sigur, dacă se va duce în locuri, în care nici chiar de numele lui nu s-a auzit. Ajuns acolo s-a pornit îndată spre mînăstirea noastră, care nu-i departe de grota în care Domnul nostru a binevoit a se naște din Fecioara. Aici adăpostindu-se foarte puțin timp, după cuvîntul Domnului, ca «o cetate așezată pe munte» (Matei 5, 14), n-a putut rămîne neștiut prea multă vreme. Nu tîrziu niște frați veniți din Egipt la rugăciune la locurile sfinte, recunoscîndu-l, l-au chemat înapoi, în mînăstirea sa, cu foarte stăruitoare rugăminți.

32. Pe acest bătrîn, pentru încrederea, de care ne-am bucurat din partea lui, în mînăstirea noastră, l-am căutat apoi cu mare rîvnă în Egipt. Fiind de față și noi la primirea în mînăstire a unui frate, m-am gîndit să fac loc în această lucrare și îndemnului, pe care i l-a dat acestuia, din care socot că se poate trage ceva învățătură [159].

«Știi, zice el, cîte zile ai stat de veghe în fața porților pînă ai fost primit astăzi. Întîi de toate trebuie să cunoști motivul acestei piedici. Numai cunoscîndu-l vei avea mare folos în drumul pe care dorești să pornești, căci astfel te vei apropia de slujirea lui Hristos cu stăruința care se cuvine».

33. Dumnezeu făgăduiește într-adevăr o slavă fără de sfîrșit celor ce-L slujesc cu credință și I se alipesc Lui după regula acestei rînduieli de viață. La fel foarte grele pedepse îi așteaptă pe cei, care vor împlini cu răceală și fără să se sinchisească, fără grijă de-a da roade de sfințenie potrivite cu metania pe care au îmbrățișat-o și cu cele ce așteaptă oamenii de la ei. «*Mai bine este,* spune Scriptura, *să nu făgăduiască*

159. Această cuvîntare minunată la primirea veșmîntului, refăcut de Casian, a făcut celebrii pe ambii mari asceți ai lumii creștine, Pinufius și Casian. A fost deseori publicată în manuscrisele medievale, ruptă de restul operii ; Preotul J.-Cl. Guy dă două exemple din veacul al IX-lea, *op. cit.*, ad. loc.

cineva, decît să făgăduiască şi să nu împlinească» (Eccl. 5, 4) şi *«blestemat să fie cel ce face lucrurile Domnului cu nebăgare de seamă»* (Ier. 48, 10). Aşadar, de-asta ai fost respins foarte mult timp, nu fiindcă n-am dori din toată inima să ne fie scumpă mîntuirea ta şi a tuturora, şi n-am vrea chiar de departe să le ieşim în cale celor ce rîvnesc să se întoarcă la Hristos. Ne-am temut însă că, primindu-te cu ochii închişi, ne vom face şi pe noi vinovaţi de uşurinţă înaintea lui Dumnezeu, iar pe tine, lesne admis şi fără zăbavă, mai înainte de a înţelege greutatea acestei vieţuiri, te vom face osîndit la o mai mare pedeapsă dacă, în cele din urmă, ai părăsi-o, sau ai rămîne mai departe, dar răcit sufleteşte. Pentru aceasta trebuie să cunoşti mai întîi chiar temeiul renunţării la lume. După ce-l vei pătrunde, vei fi mai bine lămurit despre ce va trebui să faci.

34. Renunţarea la lume nu-i nimic altceva decît semnul crucii şi al mortificării. De aceea vei şti că de azi tu eşti mort pentru lume, pentru lucrările şi dorinţele ei şi, după cuvîntul Apostolului, tu eşti răstignit pentru lume şi lumea pentru tine.

Ia seama deci la poruncile crucii, sub a cărei lege se cuvine să vieţuieşti de acum încolo în această lume, fiindcă acum nu mai trăieşti tu, ci trăieşte în tine Acela care S-a răstignit pentru tine.

Deci şi noi trebuie să străbatem această viaţă sub acea înfăţişare şi acel chip, cu care S-a spînzurat El pe lemn pentru noi ca, străpungînd, după cuvîntul lui David, trupurile noastre (Ps. 118, 120) cu frica de Dumnezeu, să avem ţintuite toate vrerile şi dorinţele noastre, care să nu mai slujească poftei noastre, ci mortificării ei. Astfel vom împlini îndemnul Domnului care zice : *«Cine nu-şi ia crucea lui şi nu-Mi urmează Mie, nu este vrednic de Mine»* (Matei 10, 38). Însă ai putea spune, poate : cum ar putea omul să-şi poarte crucea necontenit, sau în ce chip trăind cineva ar putea fi răstignit ? Ascultă pe scurt lămurirea :

35. Crucea noastră este frica de Domnul. Aşa cum cel răstignit nu mai are putinţă să-şi mişte mădularele după dorinţă, tot astfel nici noi nu trebuie să ne mai călăuzim vrerile şi dorinţele noastre după ceea ce ne place şi ne încîntă pentru moment, ci după legea Domnului, acolo unde ne va ţintui ea. Şi precum cel pironit pe lemnul crucii nu se mai uită la cele prezente, nu se mai gîndeşte la simţămintele sale, nu mai este chinuit de nelinişte şi de grija zilei de mîine, nu mai este îmboldit de nici o dorinţă de avere, nu mai este aprins de nici o trufie, de nici o luptă, de nici o pizmă, nu mai suferă pe urma nici unei jigniri prezente, nu-şi mai aminteşte de cele îndurate şi, deşi încă respiră în trup, crede că e mort pentru toate ale lumii, văzul inimii sale fiind îndreptat într-acolo, unde nu se mai îndoieşte că va trece curînd, tot aşa şi noi, stră-

punși de teama de Domnul, se cuvine să fim morți pentru toate acestea, adică nu numai pentru patimile cărnii, dar chiar pentru cele lumești ; ochii sufletului vor fi ațintiți într-acolo, unde trebuie să nădăjduim în fiecare clipă că vom porni. În acest fel vom putea avea într-adevăr ucise toate poftele și îmboldirile trupești :

36. Să nu reiei niciodată nimic din cele de care te-ai desfăcut, când ai renunțat la lume și, de vreme ce Domnul te oprește, să nu te mai reîntorci, din ogorul lucrării Evangheliei, spre a te îmbrăca din nou cu haina (Matei 24, 18), pe care ai părăsit-o ! Să nu mai aluneci spre ticăloasele și pămînteștile pofte și dorințe ale acestei lumi și, contra poruncii Domnului, să nu cobori de pe acoperișul desăvîrșirii și să-ți îngădui a mai lua ceva din ce ai lepădat la plecare (Matei 24, 17)

Să nu-ți mai amintești de părinți și de vreun simțămînt de mai înainte, spre a nu mai fi stăpînit de grijile și neliniștile acestui veac, căci nu poți, «să fii potrivit pentru împărăția cerurilor» dacă, după cuvîntul Mîntuitorului, «*punînd mîna pe plug te uiți îndărăt*» (Luca 9, 68).

Începînd de acum, prin ardoarea credinței și prin deplina umilință, ai călcat în picioare mîndria. Cînd vei ajunge la oarecare cunoaștere a psalmilor și a acestui fel de viață, să nu începi a te trufi puțin cîte puțin, pînă la a te gîndi vreodată s-o reînvii în tine. Să nu te adevereşti tu însuți călcător al poruncii, zidind iarăși, după cuvîntul Apostolului, ceea ce ai dărîmat (Gal. 2, 18).

Mai bine rămîi pînă la sfîrșit în această sărăcie, pe care ai făgăduit-o în fața lui Dumnezeu și a îngerilor Săi, și nu numai să continui, dar chiar să propășești și să crești în această umilință și răbdare, în care ai stăruit timp de zece zile în fața porților, rugîndu-ne cu lacrimi în ochi, să te primim. Ar fi un lucru destul de dureros ca, în loc să înaintezi de la primii pași și să tinzi spre desăvîrșire, cum ești dator, chiar din acel moment să începi să cobori și mai jos. Căci «va fi mîntuit acela, care va răbda pînă la sfîrșit (Matei 24, 13), nu cel ce doar începe această viețuire în renunțare.

37. Căci vicleanul șarpe păzește necontenit călcîiul nostru (Ps. 55, 6) adică ne unelteşte pierzania și, în tot timpul vieții, încearcă să ne surpe. Deaceea nu va fi de nici un folos, de-ai început bine și de-ai pornit cu toată căldura pe calea renunțării, dacă n-o vei respecta și n-o vei încheia și printr-un sfîrșit la fel și dacă, așa cum ai început, nu vei putea păstra pînă la sfîșitul vieții umilința și sărăcia lui Hristos, pe care ai făgăduit-o acum în fața Lui Însuși. Ca s-o poți împlini, fii cu luare-aminte mereu la capetele acestui șarpe, adică la gîndurile pe care ți le stîrnește, și adu-le de îndată la cunoștința bătrînului tău. Vei învăța în

adevăr să-i zădărnicești încercările primejdioase, dacă nu te vei rușina să-i dezvălui orice bătrînului.

Pentru aceasta, după cuvîntul Scripturii, pornind «să-i slujești Domnului», stai în frica de Dumnezeu și «gătește-ți sufletul tău pentru ispită» (Înț. Sir. 2, 1) și strîmtorări, nu spre odihnă, liniște și desfătări. Căci, prin multe suferințe, trebuie să intrăm în împărăția lui Dumnezeu (Fapte 14, 22). Da, *«poarta este strîmtă și îngustă este calea, care duce la viață, și puțini sînt care o află»* (Matei 7, 14).

Ia seama, deci că faci parte dintre cei puțini și aleși și să nu te înstrăinezi, după pilda de răcire a celor mulți, ci să viețuiești ca cei puțini, ca să meriți a te afla cu cei puțini în împărăția cerurilor: *«Mulți sînt chemați, dar puțini aleși* (Matei 20, 16) și *«mică este turma, căreia Tatăl a binevoit să-i dea moștenirea Sa»* (Luca 12, 32). Astfel să știi că nu-i ușor păcatul de a te îndruma spre cele nedesăvîrșite, după ce ai ales desăvîrșirea.

La starea de desăvîrșire se ajunge prin aceste trepte și în această ordine:

39. *«Începutul» și paza mîntuirii voastre «este frica de Dumnezeu»*, fiindcă cei porniți pe calea desăvîrșirii de la ea au primit imboldul (Pilde 9, 10) de a se întoarce spre noua viață, de-a alunga viciile și de a păstra virtuțile. Odată pătrunsă în mintea omului, îi stîrnește dispreț pentru toate lucrurile, îl duce la uitarea părinților și la groaza de lumea însăși; iar disprețul și dezlipirea de toate bunurile duce la umilință.

Iar umilința se vădește prin următoarele semne: mai întîi să ai ucise în tine toate vrerile; doi, să n-ascunzi bătrînului nimic, nu numai faptele, dar nici chiar gîndurile tale; trei, să nu te bizui în nici o privință pe propria ta chibzuință, ci toate să le lași la judecata bătrînului și cu sete și plăcere să asculți sfaturile lui; patru, să arăți față de toți blîndețe, supunere și statornicie în răbdare; cinci, să nu faci nimănui vreo nedreptate, dar nici chiar să nu te doară și să nu te întristeze cea suferită de la altul; șase, să nu cutezi a face ceva ce nu se recomandă, fie prin regula comună, fie prin pildele celor vechi; șapte, să fii mulțumit cu orice lucru fără preț și să te socotești nevrednic de ceea ce ți se dă, ca un lucrător nevolnic; opt, să te declari mai prejos de toți și nu numai cu buzele, ci chiar din toată inima să crezi acest lucru; nouă, să-ți stăpînești limba și să nu ridici glasul; zece, să nu fii ușor și gata la rîs.

Neîndoielnic, adevărata smerenie se recunoaște prin astfel de semne și altele asemănătoare. Odată ce ai atins-o cu adevărat, te vei înălța pe o treaptă superioară la dragostea, care nu mai îngăduie teamă, și, datorită ei, toate cîte mai înainte le respectai numai din frica de

pedeapsă, vei începe să le păzești fără nici o greutate, ca lucruri firești. Atunci nu te va mai stăpîni teama de vreo tortură, ci iubirea binelui însuși și plăcerea, pe care ți-o produce virtutea.

40. Pentru a putea ajunge la această stare mai ușor, va trebui, viețuind în obște, să cauți pilde de urmat și de viață desăvîrșită nu de la mulți, ci de la puțini, și chiar de la unul sau doi. Căci pe lîngă faptul, că rari sînt oamenii găsiți cu o viață trecută prin încercări și dusă la curăție, și apoi mai poți trage și folosul că pentru desăvîrșirea vieții tale mînăstirești ești mai bine îndrumat și povățuit de pilda unuia singur.

41. Ca să poți dobîndi toate acestea și să rămîi pînă la sfîrșit sub această rînduială spirituală, trei reguli trebuie să respecți înăuntrul obștei. După vorba Psalmistului : *«Eu însă ca un surd nu auzeam, și ca un mut ce nu-și deschide gura sa. Și m-am făcut ca un om ce nu aude și nu are în gura lui mustrări»* (Ps. 37, 14, 15), și tu trebuie să le păzești pe acestea ca un surd și mut și orb. Neuitîndu-te decît la cel pe care ți l-ai ales de urmat pentru vrednicia desăvîrșirii, toate cîte vei vedea, socotindu-le mai puțin ziditoare, sufletește să nu le vezi, cum nu le vede orbul, ca nu cumva, îndemnat de vaza celor ce fac acestea, să fii atras spre răul pe care-l osîndeai înainte. Dacă îl vei auzi pe vreun nesupus, pe vreun răzvrătit, pe vreun cîrtitor, sau pe unul care își îngăduie ceva altfel decît ai fost povățuit, să nu te superi, dar nici să nu fii ispitit să urmezi o astfel de pildă. Treci pe lîngă acestea toate ca un surd care n-aude nimic. Dacă ți se aduc ocări, sau jigniri, rămîi liniștit și ascultă-le ca un mut, înăbușindu-ți pornirea de a răspunde la fel, cîntînd mereu, în inima ta, versetul Psalmistului : «Zis-am : *«Păzi-voi căile mele, ca să nu păcătuiesc cu limba mea. Pus-am gurii mele pază, cînd a stat păcătosul împotriva mea. Amuțit-am și m-am smerit, și nici de bine n-am grăit»* (Ps. 20, 2, 3).

Însă, mai presus de toate, respectă și aceasta a patra regulă, care să le încoroneze și să dea preț celor trei, pe care ți le-am spus : adică, precum spune Apostolul, să te faci nebun în lumea aceasta, pentru ca să devii înțelept (I Cor. 3, 18). Deci nu vei cîrti și nu vei discuta nimic despre cele ce ți s-au poruncit. Arată necontenit supunere cu toată cinstea și credința, socotind sfînt și folositor și înțelept numai lucrul pe care ți-l va spune fie legea lui Dumnezeu, fie hotărîrea bătrînului. Întărit pe această rînduială vei putea rămîne fără contenire sub această lege și nici o ispitire a vrăjmașului și nici o uneltire nu te va scoate din mînăstire.

42. Prin urmare, răbdarea ta nu trebuie s-o nădăjduiești înlesnită de virtutea altora, adică să ai răbdare doar în măsura în care nu ești supărat de nimeni — nu stă în puterea ta să nu se întîmple așa

ceva —, ci mai degrabă s-o aştepţi de la umilinţa şi îndelunga ta răbdare, care ascultă de puterea ta.

43. Pentru a se întipări mai uşor în inima ta şi a se prinde mai bine de simţurile tale toate cîte am înfăţişat într-o tratare mai largă, voi face un fel de rezumat din ele, cu ajutorul căruia să le poţi păstra în memorie sub o formă prescurtată.

Ascultă deci, în cîteva cuvinte, ordinea prin care te poţi ridica la cea mai înaltă treaptă de desăvîrşire, fără greutate şi caznă :

«*Începutul mîntuirii noastre şi al priceperii este*», după Scriptură, *frica de Dumnezeu* (Pilde 9, 10). Din frica de Dumnezeu se naşte căinţa mîntuitoare. Din căinţa inimii porneşte dezlipirea de bunuri, adică sărăcia de bună voie şi disprețul pentru toate bogăţiile.

Din sărăcie izvorăşte umilinţa.

Din umilinţă decurge mortificarea vrerilor.

Prin mortificarea vrerilor sînt stîrpite din rădăcină şi sleite toate patimile.

Prin alungarea patimilor se dezvoltă şi cresc virtuţile.

Prin creşterea virtuţilor se dobîndeşte curăţenia inimii.

Prin curăţenia inimii se ajunge la desăvîrşirea dragostei apostolice.

CARTEA A CINCEA

DESPRE DUHUL LĂCOMIEI

Capitolele

1) Trecerea de la rînduielile monahilor la lupta cu cele opt principale păcate.

2) Cauzele patimilor, pe cît se află în toți, pe atît sînt neștiute de toți și avem nevoie de ajutorul lui Dumnezeu spre a le face văzute.

3) Prima luptă o avem împotriva duhului lăcomiei, adică împotriva poftei pîntecului.

4) Mărturisirea stareţului Antonie, după care se cuvine să fie căutată fiecare virtute la cei ce-o stăpînesc în mod mai desăvîrșit.

5) Nu poate fi păstrată de toți o aceeași regulă de postire.

6) Mintea nu se îmbată numai cu vin.

7) În ce chip slăbiciunea trupului nu e o piedică pentru neprihănirea cărnii.

8) Hrana trebuie luată numai pînă la hotarul înfrînării desăvîrșite.

9) Despre o măsură a pedepsirilor cu post, pe care trebuie să și le impună fiecare și despre remediul adus de post.

10) Nu poate fi îndestulătoare înfrî-narea de la mîncare pentru păstrarea neprihănirii minții și trupului.

11) Nu sînt stinse poftele trupului, decît numai stîrpind toate patimile.

12) Pilda pentru întrecerile spirituale trebuie luată de la întrecerile fizice din stadion.

13) Dacă nu ne vom elibera de patima pîntecului, nu vom putea niciodată ajunge la luptele omului lăuntric.

14) Cum poate fi biruită pofta pîntecului.

15) Pentru a-și păstra neprihănirea inimii sale, la ce trebuie să fie atent monahul.

16) Monahul ,întocmai ca la luptele olimpice, nu va putea termina victorios luptele spirituale, dacă nu va fi ieșit biruitor în luptele asupra cărnii.

17) Temelia și tăria întrecerii spirituale este așezată pe lupta împotriva lăcomiei pîntecului.

18) Prin cîte lupte și lauri cîștigați s-a ridicat Sfîntul Apostol la cununa celei mai sublime întreceri.

19) Atletul lui Hristos nu încetează lupta cît timp sălășluiește în trup.

20) Monahul nu trebuie să depășească timpul de masă, dacă vrea să ajungă la luptele lăuntrice.

21) Despre pacea lăuntrică a monahului și despre abstinența spirituală.

22) Trebuie să practicăm înfrînarea trupească pentru a ajunge prin ea la postul spiritual.

23) Ce fel se cuvine a fi hrana monahului.

24) Îndată după sosirea noastră în Egipt am văzut că postirile zilnice încetau.

25) Despre înfrînarea bătrînului, care a mîncat de șase ori, ca să menajeze pofta de mîncare a oaspeților.

26) Despre bătrînul, care n-a mîncat niciodată singur în chilia lui.

27) Ce au declarat stareții Pesius și Ioan despre roada strădaniei lor.

28) Ce învățătură de urmat le-a lăsat pe patul de moarte egumenul Ioan ucenicilor săi.

29) Despre stareţul Mahete, care nu dormea niciodată în timpul convorbirilor duhovniceşti, dar întotdeauna, în timpul povestirilor lumeşti, cădea în somn.

30) Despre recomandarea aceluiaşi bătrîn de a nu judeca pe nimeni.

31) Dojana aceluiaşi bătrîn, cînd i-a văzut pe fraţi dormitînd la convorbirile duhovniceşti şi trezindu-se la povestirea unei întîmplări lumeşti.

32) Despre arderea scrisorilor fără a mai fi citite.

33) Despre dezlegarea unei probleme, pe care acelaşi stareţ a dobîndit-o prin rugăciune.

34) Despre părerea aceluiaşi bătrîn, care arăta prin ce strădanii poate să ajungă monahul la cunoaşterea Scripturilor.

35) Mustrarea aceluiaşi cînd a venit la chilia mea în miez de noapte.

36) Descrierea pustiului de la Diolcos, în care trăiesc anahoreţii.

37) Despre chiliile lăsate nouă de stareţul Arhebie, cu toate cele trebuincioase.

38) Despre datoria plătită pentru mama lui de către stareţul Arhebie, prin munca mîinilor sale.

39) Prin ce prefăcătorie un bătrîn i-a mijlocit o lucrare de copiat egumenului Simion, cînd acesta se afla în nelucrare.

40) Despre copiii care, ducînd smochine unui bolnav, au pierit de foame în pustiu, fără să se atingă de ele.

41) Părerea stareţului Macarie cu privire la pregătirea monahului pentru o viaţă foarte îndelungată, sau pentru o moarte în fiecare zi.

1. Cu ajutorul lui Dumnezeu, trecem la cartea a cincea. După cele patru cărţi rezervate rînduielilor mînăstireşti, ne-am hotărît, dacă la rugile voastre ne va da Dumnezeu putere, să pornim lupta împotriva celor opt mari păcate, şi anume : primul, cel al *lăcomiei*, adică al îmbuibării de mîncare; al doilea, *al curviei ; al treilea, al iubirii de arginţi*, sub care se înţelege zgîrcenia, sau, ca să-l numim mai propriu, al patimii de bani ; al patrulea, *al mîniei ;* al cincilea, *al tristeţii ;* al şaselea, *al descurajării*, adică al neliniştii sau al dezgustului inimii ; al şaptelea, *al slavei deşarte*, sau al cenodoxiei ; al optulea, *al trufiei.*

Pornind această luptă, avem acum o mai mare nevoie de rugăciunile tale, preafericite papă Castor, mai întîi ca să putem cerceta cum se cuvine natura acestora, atît de subtilă, atît de ascunsă şi atît de greu de pătruns, apoi să înfăţişăm îndestulător cauzele lor şi în fine să aducem leacuri potrivite pentru vindecarea lor [160].

2. Cauzele acestor patimi se recunosc îndată de toţi, după ce ne-au fost descoperite prin predaniile bătrînilor, dar mai înainte de această dezvăluire, deşi pe toţi ne zbuciumă, căci nu-i om să fie scutit de ele, totuşi toată lumea le ignoră. De aceea avem încredere că le-am putea

160. În următoarele opt cărţi, Sfîntul Casian face o analiză profundă a celor opt păcate capitale, a căror înfrîngere constituie biruinţa monahului în lupta împotriva diavolului. De la început, Pr. J.-Cl. Guy aminteşte că această luptă este descrisă de Sf. Casian în *«Convorbirea duhovnicească»* a V-a, prin avva Serapion ; numărul şi lupta împotriva lor a început să fie lămurit prin *Păstorul lui Herma*, precizîndu-se apoi, prin Origen şi Evagrie Ponticul pentru Sfîntul Casian

lămuri într-o oarecare măsură dacă, prin mijlocirea rugilor voastre, ne va călăuzi şi pe noi acel cuvînt al Domnului, care a fost grăit prin gura lui Isaia : «*Eu voi merge înaintea ta, şi voi umili pe puternicii pămîntului, voi zdrobi porţile de aramă şi zăvoarele cele de fier le voi sfărîma. Şi-ţi voi da ţie vistieriile cele ascunse şi tainele cele neştiute*» (Isaia 45, 2—3). Tot aşa cuvîntul lui Dumnezeu călăuzindu-ne, va umili mai întîi puterile ţărînii noastre, adică acele patimi vătămătoare, pe care dorim să le alungăm, care pretind pentru ele stăpînirea şi tirania cea mai crudă asupra trupului nostru muritor. Pe acestea le va face să se supună cercetării şi lămuririi noastre şi, sfărîmînd zăvoarele patimilor, care ne despart de adevărata cunoaştere, ne va duce la tainele ascunse nouă şi ne va descoperi, luminaţi fiind, după cuvîntul Apostolului : «*cele ascunse ale întunericului şi va vădi sfaturile inimilor*» (I Cor. 4, 6). Pătrunzînd astfel cu ochii curaţi ai sufletului pînă la negrele întunecimi ale patimilor, şi descoperindu-le, vom izbuti să le punem în plină lumină, ca să putem arăta celor, fie eliberaţi, fie încă înlănţuiţi de ele, şi cauzele, şi natura lor. Astfel, precum spune profetul (Ps. 65, 11), trecînd nevătămaţi prin focul patimilor, care ard cumplit sufletele noastre, vom putea trece îndată şi prin apa virtuţilor, care stinge aceste patimi şi, stropiţi de roua leacurilor spirituale, ne vom învrednici prin curăţia inimii să fim scoşi la mîngîierea desăvîrşirii.

3. Prin urmare, mai întîi trebuie să începem lupta împotriva lăcomiei, care, am spus, este pofta nesăţioasă a pîntecului. Avînd a vorbi mai întîi despre măsura de ţinut în postiri şi despre felul mîncărurilor, ne-am adresat tot tradiţiilor şi rînduielilor fixate de egipteni care, oricine ştie, au în ele o minunată experienţă a stăpînirii de sine şi o desăvîrşită cumpănire în judecata lor.

4. Există o veche şi minunată cugetare a Sfîntului Antonie, după care un monah, care se sileşte să atingă culmi mai înalte de desăvîrşire, după ce a petrecut un timp în mînăstire, cînd, dobîndind un cîntar propriu de discernămînt, este în măsură să se rezeme numai pe judecata lui şi să ajungă la înălţimea vieţii unui anahoret, nu trebuie să pretindă, ca un om, oricît de mare ar fi, să aibă toate virtuţile. Unul este împodobit cu florile ştiinţei, celălalt se sprijină mai tare pe ascuţimea minţii, unul are drept temelie o adîncă răbdare, altul este mai presus prin virtutea umilinţei, iar altul prin cea a înfrînării, unul este împodobit cu harul nevinovăţiei, altul îi întrece pe ceilalţi prin mărinimie, altul prin milostivire, altul prin privegheri, altul prin tăcere, altul prin rîvna muncii [161]. De aceea monahul doritor să adune mierea duhului,

161. Este sfatul din «*Viaţa sfîntului Antonie*», 3, care cercetează pe toţi oamenii duhovniceşti printr-o învăţătură înţeleaptă; este şi sfatul Fer. Ieronim către Rusticus (din Epistola CXXV, 15, 2).

ca o albină înțeleaptă, trebuie să culeagă fiecare virtute de la cel ce o stăpînește mai propriu și s-o strîngă cu grijă în vasul inimii sale, fără a se mai preocupa de ceea ce îi lipsește cuiva, uitîndu-se doar la virtutea ce-o are ; chiar de-am vrea să împrumutăm toate de la unul singur, ori vom afla cu greu pilde de urmat, ori niciodată. Deși vedem că nici Hristos nu s-a făcut încă «toate în toți» (I Cor. 15, 28), după cuvîntul Apostolului, totuși, în acest chip putem să-L aflăm pe El în toți, și anume luînd părți de la toți. Într-adevăr, despre el se spune : «*Acesta S-a făcut pentru noi înțelepciune de la Dumnezeu și dreptate și sfințire și răscumpărare*» (I Cor. 1, 30).

Deci cît timp la unul este găsită înțelepciunea, la altul dreptatea, la altul sfințenia, la altul blîndețea, la altul neprihănirea și la altul smerenia, Hristos este împărțit acum mădular ca mădular în fiecare dintre sfinții Săi. Însă de vreme ce toți tind spre unitatea credinței și virtuții, se ajunge la «bărbatul desăvîrșit» (Efes. 4, 13), care realizează în el deplinătatea și particularitatea fiecăruia dintre membrele sale. Pînă va veni acel timp, în care «Dumnezeu va fi totul în toate», în prezent Dumnezeu poate fi totul în toate numai în chipul pe care l-am spus, adică prin împărțirea virtuților, deși El nu este în deplinătatea acestora. Chiar dacă scopul religiei noastre este unul, totuși felurite sînt modurile de viețuire, prin care tindem spre Dumnezeu, așa cum le vom dezbate mai pe larg în Conferințele celor vechi. De aceea pilda de judecată sănătoasă și de înfrînare trebuie căutată îndeosebi la aceia, de la care am văzut că se revarsă mai îmbelșugat aceste virtuți prin harul Duhului Sfînt. Dacă nimeni nu poate întruni el singur în sine toate darurile, cîte au fost împărțite la mai mulți, măcar la dobîndirea acelor bunuri, de care ne-am putea învrednici, să ne silim a-i urma pe aceia care le-au deținut mai deplin.

5. Pentru acest motiv în durata postirilor nu poate fi ușor păstrată o aceeași regulă, fiindcă nici trupurile n-au în ele o egală robustețe și nici respectarea posturilor nu atîrnă numai de asprimea duhului ca celelalte virtuți. De aceea, fiindcă înfrînarea de la mîncare se reazemă și pe tăria sufletului, dar și pe puterea trupului, care, desigur, ia și el parte la posturi, am primit o astfel de definiție a lor lăsată nouă de înaintași : și timpul mesei și cantitatea ca și calitatea mîncărurîlor poate fi felurită, negreșit, după starea diferită a trupurilor, după vîrstă ori sex, totuși pedepsirea cărnii este o regulă impusă tuturor de virtutea sufletească a înfrînării.

Prelungirea postului timp de o săptămînă nu le este ușoară tuturor; unii nu pot răbda nici măcar trei sau două zile să nu mănînce. Mulți sleiți de boală și mai ales de bătrînețe sînt în mare suferință, postind

chiar pînă la apusul soarelui. Nici mîncarea slabă de legume înmuiate în apă nu este potrivită pentru toţi, şi cîţi pot suporta zarzavaturile crude, ori le priește hrana redusă la pîine uscată? Unul nu se simte sătul nici cu hrană de două livre, în timp ce altul este apăsat chiar de mîncarea de o singură livră, ba încă şi de cea de şase uncii. Totuşi scopul înfrînării este acelaşi pentru toţi: nimeni să nu se încarce de mîncare pînă la săturare, chiar de i-ar sta în putinţă. Într-adevăr, nu numai calitatea, dar chiar cantitatea mîncării tocește ascuţimea minţii şi, îngreunînd şi duhul o dată cu trupul, atîţă focul primejdios al patimilor.

6. Un pîntec îmbuibat de tot felul de alimente naşte semințele desfrîului şi mintea înăbuşită de greutatea mîncărurilor nu mai poate păstra cîrma dreptei chibzuințe. Mintea negreşit se ameţeşte nu numai de beţia vinului: necumpătarea la toate mîncărurile o face să se clatine şi să se poticnească şi o despoaie de orice imbold spre nevinovăţie şi neprihănire. Desfrîul şi pierzania le-a venit celor din Sodoma nu de la beţie ci de la îmbuibarea de pîine. Ascultă cum mustră Domnul Ierusalimul prin glasul profetului: «*Prin ce-a păcătuit, în adevăr, sora ta Sodoma, decît că-şi mînca pîinea sa pînă la saţiu şi îmbuibare?*» (Iez. 16, 49). Fiindcă din pricina excesului de pîine se aprinseseră de focul nestins al cărnii, drept osîndă dumnezeiască sînt arşi prin foc şi pucioasă venite din cer. Or, dacă pe aceia numai necumpătarea la pîine i-a împins ca urmare a îmbuibării în prăpastia atît de adîncă a ticăloşiilor, ce trebuie să cugetăm despre cei care, cu trup sănătos, îşi îngăduie o hrănire fără de măsură de carne şi vin, folosindu-le, nu după cît le cere slăbiciunea trupului, ci după cît îi îndeamnă pofta inimii.

7. Şubrezenia trupului nu-i o piedică pentru curăţia duhului, dacă îşi îngăduie doar atîta hrană cîtă cere corpul plăpînd şi nu plăcerea. Mai uşor s-au văzut oameni care se lipseau în tot chipul de mîncăruri mai bogate, decît de aceia care să se folosească în mod cumpătat de cele trebuincioase sănătăţii. Primii îşi refuzau totul de dragul înfrînării, iar aceştia, îngăduindu-şi-le pe toate din motive de sănătate, uitau de măsura la care să se oprească. Şi trupul slab îşi are izbînda înfrînării tale cu condiţia de a se feri de la mîncărurile permise unei sănătăţi plăpînde, cînd încă mai simte nevoia de mîncare. Numai atîta hrană să-şi îngăduie fiecare, cîtă, în chibzuinţa rece a înfrînării, va fi găsit că-i este deajuns pentru a trăi, nu cîtă îi cere pofta. Mîncărurile mai hrănitoare, care contribuie la sănătatea trupească, nu sînt o primejdie nici pentru curăţenia morală, dacă sînt folosite cu cumpătare. Toată energia dobîndită din această hrană este în adevăr cheltuită în sufe-

rința și slăbirea produsă de boală. De aceea, dacă nici unei stări de sănătate nu-i este refuzată virtutea înfrînării, nici curățenia desăvîrșită nu-i este oprită [162].

8. Astfel, și sentința părinților este foarte adevărată și mult probată, că măsura postirilor și înfrînării constă numai în limitarea hranei și în chinuirea trupului. Și desăvîrșirea virtuții tocmai acest hotar îl impune în comun tuturor: să punem capăt mîncărurilor trebuincioase trupului atunci, cînd pofta încă nu s-a stins. În adevăr, oricît de slabă i-ar fi cuiva sănătatea, va putea atinge desăvîrșirea virtuții deopotrivă în toate cu cei robuști și sănătoși, dacă își va înfrîna prin tăria duhului dorințele, pe care nu i le mai impune slăbiciunea cărnii lui. Apostolul adaugă: «*Grija de trup să n-o faceți spre pofte*» (Rom. 13, 14). Deci nu s-a opus cu orice preț îngrijirii cărnii, însă n-a îngăduit ca asta să se facă spre pofte. El nu admite să poarte cineva grijă de plăcerile cărnii, dar nu se opune preocupărilor de cele trebuincioase vieții: în primul caz, ca nu cumva, din îngăduință binevoitoare față de trup, să se alunece spre vătămătoarele preocupări de plăcerile cărnii, iar în al doilea caz, ca nu cumva trupul, istovit din vina noastră, să nu mai poată răspunde trebuincioaselor sarcini spirituale.

9. Prin urmare desăvîrșirea înfrînării nu trebuie căutată doar în chibzuirea timpului mesei și în felul mîncărurilor, ci, mai presus de toate, în mărturisirea conștiinței. Negreșit fiecare trebuie să-și impună numai atîta cumpătare, cîtă îi cere lupta contra împotrivirii trupului [163].

Respectarea posturilor canonice este folositoare cu adevărat și trebuiesc păstrate cu orice preț; însă, dacă după ele nu va urma o masă cumpătată în mîncări, nu se va putea ajunge la treapta curăției duhului. Căci flămînzirea îndelungatelor posturi, urmată de sațiul trupului duce mai degrabă la o oboseală de cîtva timp, decît la curăția sfințeniei. Curăția duhului este strîns legată de flămînzirea trupului. Nu are curățenia unei sfințenii necurmate, cine nu se împacă cu gîndul să păstreze necontenit o aceeași stăpînire de sine. Niște postiri oricît de aspre, urmate de o îmblînzire fără de măsură, devin zadarnice și alunecă îndată spre păcatul lăcomiei pîntecului. Mai bună este o hrană zilnică chibzuită cu moderație decît un post greu și lung la intervale de timp. Pe de altă parte, flămînzirea fără măsură cunoaște nu numai

162. Vezi Sfîntul Vasile cel Mare, «Rînduiala monahilor», 9: «Nici timpul mesei, nici măsura mîncării, nici felul nu poate fi stabilit același pentru toți; însă această grijă să o aibă toți: să nu stăruim a mînca pînă la saturație» și Casian: «Atîta mnîcare să-și îngăduie fiecare, cîtă îi cere întreținerea trupului, nu dorința de a se sătura» (*Convorbiri...*», II, XXII, 1).

163. Sf. Casian, «*Convorbiri...*», II, XXII, 2 și XXIII.

o slăbire a tăriei duhului, dar şi puterea rugăciunii scade din cauza oboselii.

10. Pentru păstrarea curăţiei duhului şi trupului nu-i îndestulătoare numai înfrînarea de la mîncare, fără alăturarea şi a celorlalte virtuţi sufleteşti. De aceea, mai înainte de toate, trebuie învăţată umilinţa prin practica ascultării, supunînd trupul la oboseală, printr-o muncă istovitoare. Nu numai că trebuie să ne ferim de agonisirea banilor, dar chiar dorirea lor trebuie stîrpită din rădăcini. Căci nu e de ajuns să nu-i ai, deşi chiar nevoia impune de cele mai multe ori să recurgi la ei, dar să nu îngădui nici dorinţa de a-i primi, dacă, din întîmplare, ţi s-ar dărui. Trebuie potolită întărîtarea mîniei, biruită descurajarea tristeţii, dispreţuită patima de mărire, cenodoxia, adică slava deşartă. Trebuiesc călcate în picioare ifosele mîndriei şi, Dumnezeu fiindu-ne necontenit prezent în minte, să oprim umbletul nestatornic şi rătăcitor al gîndului şi să-l readucem din cutreierul lui primejdios la contemplarea lui Dumnezeu, ori de cîte ori dibaciul duşman, s-a furişat pînă în adîncul inimii noastre, încercînd să ne fure duhul de la această admiraţie.

11. Căci nu-i cu putinţă să fie stinse îmboldirile aprinse ale trupului mai înainte de a fi fost nimicite cu totul şi focarele celorlalte patimi principale.

Despre acestea, una cîte una, vom vorbi la vremea lor în cărţi deosebite, dacă ne va ajuta Dumnezeu. Acum ne-am pus în gînd să dezbatem păcatul «gastrimargiei», adică despre lăcomia pîntecului, cu care avem prima luptă.

Prin urmare cine nu va fi în stare să-şi înfrîneze dorinţele pîntecului, nu va putea să reziste niciodată îmboldirilor poftei aprinse a cărnii [164]. Neprihănirea omului lăuntric se observă în desăvîrşirea acestei virtuţi. În adevăr, niciodată să nu crezi că ar fi în stare să lupte cu potrivnici mai puternici, cine ai văzut că este biruit într-o luptă mai uşoară, de rivali mai slabi şi neînsemnaţi. Căci natura tuturor virtuţilor este una, deşi pare a fi separată în multe feţe şi sub nume felurite, aşa cum chiar substanţa aurului este una, oricît ar părea de deosebită în multele şi feluritele forme de coliere după măiestria şi vrerea meşterilor lor. Astfel se va dovedi că nu are în mod desăvîrşit nici o virtute, cine se recunoaşte biruit în una dintre acestea.

În adevăr, cum s-ar putea crede că a înăbuşit clocotul încins al poftei aprinse nu numai de îmboldirile trupului, dar chiar de răutatea duhului, cel care n-a putut potoli pornirile mîniei dezlănţuite numai

164. Precum se spune în altă parte mai pe larg: «Curvia este aliată într-o strînsă însoţire cu pofta pîntecului» («*Convorbiri...*», V, X, 5; cf. XXII, III, 1—3).

din nestăpînirea inimii ? Sau cum ai putea gîndi că și-a înăbușit cineva pornirile ticăloase ale cărnii și inimii, dacă n-a fost în stare să-și biruie patima simplă a semeției ? Cum să fie crezut cineva că și-a zdrobit pornirea desfrînată legată de carnea lui, dacă n-a putut să se dezlipească de patima de bani, așezată în afară și străină substanței noastre? Dar pe ce temei va ieși învingător în războiul dintre trup și suflet cel care n-a fost în măsură să-și lecuiască boala tristeții ? O cetate întărită cu ziduri, oricît de înalte, și cu porți oricît de strașnic zăvorîte, va fi pustiită prin trădarea unei singure ușițe oricît de mici. Într-adevăr, ce importanță are că dușmanul primejdios se strecoară înlăuntrul cetății peste zidurile înalte și prin spațiul larg al porților, sau prin străbaterea tainică a unei galerii înguste ?

12. «*Cînd se luptă cineva în stadioane, nu ia cunună dacă nu s-a luptat după regula jocului*» (I Tim. 2, 6). Cine dorește să înăbușe poftele naturale ale cărnii, să se grăbească să biruie mai întîi păcatele așezate în afara firii sale. Dacă voim negreșit să dovedim puterea cuvîntului Apostolului, mai întîi trebuie să cunoaștem, care sînt legile și regulile unui joc al lumii, pentru ca astfel să putem ști în sfîrșit, din comparația cu acestea, ce a voit să ne învețe Sfîntul Apostol prin această pildă și pe noi cei ce ne întrecem în lupta duhului.

În această luptă, care, după același Apostol, pregătește învingătorilor «o cunună stricăcioasă» (I Cor. 9, 20), se păstrează acest obicei: cel ce vrea să se pregătească pentru cununa gloriei, cinstită cu privilegiul scutirii de orice sarcini, și dorește să înfrunte luptele cele grele ale stadionului, să-și vădească mai întîi în jocurile olimpice și pithyce îndemînarea lui tinerească și soliditatea pregătirilor de mai înainte. Căci decizia președintelui și a întregului popor confirmă la aceste jocuri, dacă tinerii, care doresc să îmbrățișeze această îndeletnicire, merită și trebuiesc admiși la antrenamentele atletice din palestre [165].

El este cercetat apoi cu grijă, ca să se știe mai întîi dacă viața nu cumva i-a fost pătată de vreo ticăloșie, apoi dacă nu-i de origine înjositoare de sclav, ceea ce l-ar face nevrednic de această disciplină, sau de întîlnirea cu cei ce o practică, și în al treilea rînd, dacă dă dovezi remarcabile de măiestrie și forță, vădindu-și îndemînarea și vigoarea trupului în luptele cu cei mai tineri și de aceeași vîrstă. În sfîrșit președintele examinînd toate acestea îl înalță de la întrecerile cu efebii și îi îngăduie să se lupte cu bărbații deplin formați și încercați printr-o lungă practică. Cînd se va dovedi în lupte neîntrerupte nu

165. Aici începe o lungă comparație a luptei împotriva păcatului cu luptele din stadion, inspirată de Sfîntul Apostol Pavel din II Tim. 2, 5. O regăsim în «*Convorbiri...*», V, 16, 1 ; VII, 20 ; VIII, 22 ; X, 15 ; XI, 19, 1 ; XII, 32 etc.

nu numai egal valorii acestora, ba chiar dobîndind deseori laurii biruinţei între ei, atunci în sfîrşit se va face vrednic să ajungă la luptele cele mai strălucite ale stadionului, în care nu li se dă posibilitatea de a se înfrunta decît numai învingătorilor, şi anume acelora, care au fost cinstiţi cu răsplata multor cununi.

Dacă noi am înţeles pilda luptei trupeşti, trebuie să recunoaştem din comparaţia cu aceasta, care este disciplina şi ordinea şi a luptei spirituale.

13. Şi noi trebuie să dovedim mai întîi libertatea noastră prin supunerea cărnii. «*Într-adevăr, ceea ce te biruieşte, aceea te stăpîneşte*» (II Petru 2, 19) şi «*Oricine săvîrşeşte păcatul este rob păcatului*» (Ioan 2, 34). Deci atunci cînd, Cel ce prezidează lupta, nu ne va afla după cercetare întinaţi de nici o ticăloşie, izvorîtă din vreo poftă ruşinoasă, şi nu vom fi judecaţi de El drept robi ai cărnii, înjosiţi şi nevrednici «de întrecerile olimpice» împotriva păcatelor, atunci vom putea înfrunta şi «rivalii» de vîrsta noastră, adică poftele cărnii şi pornirile pătimaşe ale sufletului. Negreşit este cu neputinţă, ca un pîntec sătul să încerce luptele omului lăuntric, şi dealtfel nici nu este vrednic să fie împins la lupte mai tari cel ce poate fi uşor doborît.

14. Deci mai întîi trebuie să biruim pofta pîntecului şi să ne uşurăm sufletul nu numai prin postiri, ci şi prin vegheri, citit şi căinţa deasă a inimii, în care să plîngem la amintirea ori a amăgirilor, poate, ori a înfrîngerilor noastre. Astfel inima ni se aprinde, cînd de groaza păcatelor, cînd de dorinţa desăvîrşirii şi sfinţeniei, încît, cuprinşi şi stăpîniţi deopotrivă de griji şi meditaţii de acest fel, recunoaştem că hrana ne este îngăduită nu atît spre plăcere, cît impusă ca povară.

Vom simţi astfel că ea ne este dată mai mult ca o trebuinţă a trupului, decît ca o dorinţă a sufletului.

Stăpîniţi de acest îndemn sufletesc şi de o necurmată căinţă, vom înfrîna zburdăciunea cărnii cu îmboldirile ei primejdioase pe care, căldura hranei o face mai înverşunată. Astfel, cu ploaia lacrimilor, izvorîte din plînsul inimii, vom putea stinge cuptorul trupului nostru, aprins necontenit de păcatele şi patimile ce-l stăpîneau pe regele din Babilon [166], în care ardem mai cumplit decît unşi cu naftă şi smoală. Prin harul lui Dumnezeu şi prin duhul Său, care varsă roua cea răcoritoare peste inimile noastre, clocotul poftelor trupeşti va putea fi potolit cu totul.

Aceasta este pentru noi prima luptă, este ca o primă probă în întrecerile olimpice şi anume, din rîvna spre desăvîrşire, să stingem

166. cf. Daniel, 3, 6.

pofta gurii şi a pîntecului. De aceea cu văzul îndreptat spre virtute, trebuie nu numai să înăbuşim orice poftă de mîncare fără de măsură, dar chiar cea trebuincioasă naturii însăşi s-o primim nu fără o nelinişte sufletească, de parcă ar fi potrivnică neprihănirii. În sfîrşit, aşa să ne rînduim cursul vieţii noastre, încît să nu mai existe nici un moment, în care să ne simţim abătuţi de la îndeletnicirile noastre sufleteşti, oricît ne va sili trupul slab să ne coborîm şi la grija de trebuinţele lui. Dacă supuşi din necesitate, acestei griji dăm ascultare mai degrabă unei trebuinţe a vieţii, decît unei dorinţe a sufletului, să ne grăbim a ne smulge cît mai repede de sub puterea ei, care ne îndepărtează de strădaniile spre mîntuire.

În nici un alt chip, firește, nu vom putea dispreţui plăcerile mîncărilor pămînteşti, decît dacă mintea, pironită în contemplare divină, îşi va găsi desfătarea mai degrabă în dragostea pentru virtuţi şi în frumuseţea hranei cereşti. Numai aşa toate cele pămînteşti vor fi desconsiderate, ca lucruri trecătoare, de cel ce-şi va îndrepta pentru totdeauna văzul minţii spre cele neschimbătoare şi veşnice, contemplînd cu inima, încă aflîndu-se în trup, fericirea lăcaşului viitor.

15. Cel ce se sileşte să obţină nemăsurate răsplăţi pentru îndemnurile lui, îndreptîndu-şi privirile concentrate în direcţia suliţei spre ţinte foarte mici aşezate sus, ştie că laurii unei mari slave şi cîştigarea premiilor constau în atingerea acestor ţinte. De aceea, reţinîndu-şi privirea de la orice altceva, trebuie s-o îndrepte într-acolo, unde ştie, că este pusă cea mai înaltă răsplată, pe care, negreşit, o va pierde, dacă îşi va abate oricît de puţin ochiul de la ţintă.

16. Astfel, biruind pofta gurii şi a pîntecului, cu ajutorul acestui văz, nu vom fi declaraţi nici robi ai cărnii şi nici întinaţi de vicii ticăloase şi, ca în întrecerile olimpice, vom fi judecaţi vrednici de întrecere, chiar în lupte mai grele. Fiind supuşi la probe de acest fel, vom fi crezuţi în stare să ne înfruntăm chiar cu duhurile cele rele în lupte, care nu sînt încredinţate decît doar biruitorilor şi celor ce merită să se înfrunte în stadionul spiritual.

În adevăr, nu-i temelie mai tare în toate luptele decît aceea de a înăbuşi mai întîi ademenirile dorinţelor cărnii. Căci fără să-şi biruie propria carne, nimeni nu va putea lupta «după regulă», iar cel ce nu luptă «după regulă», negreşit, nu va fi în stare să se întreacă în stadion, nici să merite cununa gloriei pentru izbîndă.

Dacă vom fi biruiţi în această luptă, vom dovedi că sîntem robi ai poftelor trupului. Neînfăţişînd din această cauză nici un semn de libertate sau de forţă, vom fi respinşi îndată de la luptele duhului, ca nişte nevrednici şi robi, cu ocara ruşinii. Căci *«oricine săvîrşeşte păcatul*

este rob păcatului» (Ioan 8, 34), şi ne va zice şi nouă Sfîntul Apostol, ca şi celor care sînt pomeniţi pentru curvie: «*Nu v-a cuprins ispită, care să fi fost mai presus de puterea omenească*» (I Cor. 10, 13). Negreşit nedobîndind tăria spiritului, nu vom merita să încercăm luptele mai grele cu duhurile cereşti ale răului, de vreme ce n-am fost în stare să îngenunchem carnea slabă, care se împotriveşte spiritului nostru. Unii, neînţelegînd acest cuvînt al Apostolului, au pus aici în loc de modul indicativ, optativul, adică: «Să nu vă cuprindă pe voi ispita care să fie peste puterea omenească». Or, este limpede că el vorbeşte nu cu sentimentul celui ce doreşte, ci cu al celui care declară şi dezaprobă.

17. Vrei să-l auzi pe adevăratul atlet al lui Hristos, care se luptă după regula jocului: «*Eu*, zice el, *aşa alerg, nu ca la întîmplare; aşa să lupt cu pumnul, fără să lovesc în aer. Ci îmi chinuiesc trupul meu şi îl supun robiei, ca nu cumva, altora propovăduind, eu însumi să mă fac netrebnic*» (I Cor. 9, 26, 27). Îl vezi, deci, că el a stabilit cea mai mare dintre luptele sale în sine însuşi, adică în carnea sa, ca pe cea mai tare temelie, iar izbînda în luptă a aşezat-o numai pe chinuirea cărnii şi pe robirea trupului său. Pentru aceea zice el: «*Eu aşa alerg, nu ca la întîmplare*». Nu aleargă ca la întîmplare, fiindcă privind Ierusalimul cel ceresc, are o ţintă spre care trebuie să-şi îndrepte zborul neabătut al duhului său. Nu aleargă la întîmplare, căci uitînd cele ce sînt în urma sa, tinde spre «cele ce sînt înaintea sa», alergînd «spre o ţintă: răsplata dumnezeieştii chemări de sus între Hristos Iisus» (Filip. 3, 13—14).

Într-acolo îndreptînd necontenit văzul minţii sale şi grăbindu-se spre El cu toată înflăcărarea inimii, declară cu încredere: «*Lupta cea bună m-am luptat, călătoria am săvîrşit, credinţa am păzit*» (II Tim. 4, 7).

Şi, fiindcă îşi dădea seama că a alergat cu rîvna înaripată a conştiinţei «după mireasma balsamurilor» (Cînt. 1—2), lui Hristos, şi că chinuindu-şi trupul, biruit în lupta duhului, înaintează cu încredere precum zice: «*De acum mi s-a gătit cununa dreptăţii, pe care mi-o va da Domnul în ziua aceea, El, Dreptul Judecător*» (II Tim. 4, 8).

Şi pentru a ne da şi nouă o speranţă asemănătoare de răsplată, dacă vrem să urmăm pilda lui în această luptă, a adăugat: «*Nu numai mie, ci şi tuturor care au iubit arătarea Lui*» (II Tim. 4, 8).

Declarînd că în ziua judecăţii vom fi părtaşi la cununa sa, dacă, iubind arătarea lui Hristos, nu numai pe aceea care le va apărea chiar şi celor ce nu-L vor, dar chiar şi pe cea care apare zilnic prin sufletele sfinte — vom dobîndi biruinţa în luptă, prin chinul trupului. Des-

pre această arătare zice Domnul în Evanghelie : «*Eu şi Tatăl Meu vom veni la el şi vom face lăcaş la el*» (Ioan 14, 23), şi iarăşi : «*Iată, stau la uşă şi bat ; de va auzi cineva glasul Meu şi va deschide uşa, voi intra la el şi voi cina cu el şi el cu Mine*» (Apoc. 3, 20).

19. Totuşi el nu ne înfăţişează numai terminarea alergării sale în cuvintele : «Aşa alerg, nu ca la întîmplare» — ceea ce se referă în mod deosebit la încordarea minţii şi fierbinţeala duhului, sub imboldul căruia Il urma pe Hristos cu toată ardoarea, cîntînd cu logodnica : «*Noi alergăm după tine, după mireasma balsamurilor tale*» (Cînt. 1, 3). Şi tot aşa : «*Lipitu-s-a sufletul meu de tine*» (Ps. 62, 8), dar mărturiseşte că a biruit şi într-o altfel de luptă: «*Astfel mă lupt, zice el, nu ca lovind în aer — ci îmi chinuiesc trupul meu şi-l supun robiei*» (I Cor. 9, 26—27), unde e vorba tocmai de durerile înfrînării, de postul trupesc şi mortificarea cărnii. El se descrie aici ca un fel de pugilist dîrz împotriva cărnii sale, contra căreia, arată el, nu zadarnic şi-a îndreptat loviturile înfrînării, căci, omorîndu-şi trupul, a dobîndit triumful biruinţei. Chinuindu-şi trupul cu biciul înfrînării şi doborîndu-l cu posturi strivitoare, i-a asigurat duhului biruitor cununa nemuririi şi laurii neprihănirii.

Tu vezi respectată rînduiala întrecerii şi observi rezultatul luptelor spirituale, cum atletul lui Hristos, dobîndind biruinţă asupra cărnii răzvrătite, pe care a supus-o oarecum sub picioarele sale, este purtat ca într-un triumf slăvit. De aceea el nu aleargă la întîmplare, fiind convins că va intra în curînd în oraşul cel sfînt, Ierusalimul cel ceresc. El luptă astfel prin posturi, desigur, şi prin urgisirea cărnii «fără să lovească în aer», adică fără a-şi zădărnici loviturile înfrînării, prin care chinuindu-şi corpul său, nu lovea în gol, ci în acele duhuri care sălăşluiesc în el. Negreşit, zicînd «fără să lovesc în aer», arată că el nu dă lovituri la întîmplare, în văzduhul gol, ci le îndreaptă împotriva anumitor fiinţe din acest văzduh. Şi fiindcă repurtase biruinţe în aceste feluri de lupte şi înainta îmbogăţit de răsplata multor cununi, nu fără îndreptăţire începe să înfrunte asalturile unor duşmani mai vîrtoşi. După ce a triumfat asupra potrivnicilor de mai înainte, declară cu încredere zicînd : «*Căci lupta noastră nu este împotriva trupului şi a sîngelui, ci împotriva domniilor, împotriva stăpînilor, împotriva stăpînitorilor întunericului acestui veac, împotriva duhurilor răutăţii răspîndite în văzduhuri*» (Efes. 6, 12).

19. Atletul lui Hristos, cît timp sălăşluieşte în trup, nu-i lipsit niciodată de izbînda în lupte, însă, cu cît se va ridica la mai mari biruinţe, cu atît îi vine rîndul la înfruntări mai tari. Într-adevăr, o dată ce şi-a supus şi biruit carnea, cîte cohorte de potrivnici, cîte coloane de

dușmani, întărite de triumfurile lui, nu se ridică împotriva ostașului lui Hristos ? ! Desigur, dacă s-ar liniști în tihna păcii, ostașul lui Hristos ar începe să uite de glorioasele sale lupte și, slăbit de lîncezeala repaosului, ar fi în primejdie să piardă răsplățile izbînzilor meritate.

Prin urmare, dacă sporindu-ne forța, dorim să ne urcăm pe aceste trepte de triumfuri, și noi se cuvine să pornim luptele în aceeași ordine ca Apostolul, și să zicem odată cu el : «*Așa mă lupt cu pumnul, fără să lovesc în aer, și-mi chinuiesc trupul meu și-l supun robiei*» (I Cor. 9, 26 — 27), pentru ca, dobîndind biruință în această luptă, din nou să putem spune cu el : «*Lupta noastră nu este împotriva trupului și a sîngelui, ci împotriva domniilor, împotriva stăpînilor, împotriva stăpînitorilor întunericului acestui veac, împotriva duhurilor răutății răspîndite în văzduhuri*» (Efes 6, 12). Altfel, în nici un chip nu ne vom putea război cu acelea, dacă, doborîți în lupta cu trupul și înfrînți în cea cu pîntecul, nu ne vom învrednici să ne angajăm în luptele spirituale. Astfel, pe drept ni se va zice cu dojană de către Apostol : «*Nu v-a cuprins nici o ispită, care să fi fost mai presus de puterea omenească*» (I Cor. 10, 13).

20. Deci monahul, doritor să ajungă la aceste lupte lăuntrice, întîi de toate să-și impună această pază : să nu-și îngăduie, biruit de ispită, să guste ceva băutură, sau mîncare în afara mesei și înainte de pauză, sau de ora stabilită pentru masa comună, dar nici după terminarea acesteia, să nu-și mai permită nici o îmbucătură, oricît de mică. La fel și pentru somn, să păstreze un timp și o măsură rînduită. Căci trebuiesc retezate aceste necumpătări cu aceeași grabă, cu care trebuie stîrpită patima curviei. Negreșit, cine n-a fost în stare să-și înăbușe poftele fără de măsură ale pîntecului, cum va putea să-și stingă clocotul poftei trupești ? Și cine n-a izbutit să-și potolească patimile puse în văzul tuturor și ușor de supus, cum va fi în măsură să le înfrîngă, prin cîrma propriei judecăți, pe cele ascunse și care ard pe dinăuntru, fără ca cineva din noi să fie martor ? De aceea în orice simțămînt și dorința duhului își dovedește forța lui : dacă acesta este biruit de poftele cele mai mici și așezate la vedere, însăși conștiința îi dă fiecăruia mărturie că nu se va putea împotrivi patimilor celor mai mari, mai tari și mai ascunse.

21. Într-adevăr, nu trebuie să ne înfricoșăm de dușmanii din afară : dușmanul este închis în noi înșine și el duce zilnic un război lăuntric împotrivă-ne. Biruindu-l pe acesta, toate potrivniciile din afară vor slăbi, toate vor fi învinse și supuse ostașului lui Hristos. Nu vom avea dușman de temut în afară, dacă cele din lăuntrul nostru se supun biruite duhului; dar să nu credem că poate fi îndestulător pentru desăvîrșirea inimii și neprihănirea trupului numai acest post de mîncări văzute, dacă nu se

va uni acestuia postul sufletului. Căci şi acesta îşi are mîncărurile lui vătămătoare, de care îngrăşîndu-se se rostogoleşte în prăpăstiile desfrîului, chiar fără belşug de hrană. O asemenea hrană, şi chiar foarte plăcută, este defăimarea. Şi mînia îi este tot hrană şi, deşi foarte neplăcută, îi oferă totuşi sufletului un aliment nefericit şi în acelaşi timp îl doboară cu gustul lui ucigător. Şi pizma este o hrană a minţii, pe care o slăbeşte cu sucurile ei otrăvitoare, şi nu încetează s-o chinuiască, nefericind-o necontenit cu bunăstarea şi fericirea altora.

Cenodoxia, adică slava deşartă, este şi ea o hrană a sufletului, pe care, pentru moment îl mîngîie cu desfătare, dar apoi îl goleşte şi îl despoaie de orice virtute, făcîndu-l sterp şi lipsit de toate roadele duhului. Astfel, îl face nu numai să piardă meritele unor nemăsurate strădanii, dar chiar să îndure chinuri mai mari. Orice poftă şi cutreier al unei inimi nestatornice sînt la fel o hrană a sufletului, pe care îl întreţin cu mîncări vătămătoare, lipsindu-l însă pentru viitor de pîinea cerească şi de hrana cea adevărată.

Reţinîndu-ne din toate puterile de la toate acestea, prin cea mai sfîntă postire, vom face folositoare şi bună şi respectarea postului trupesc. În adevăr, chinuirea trupului, unită cu strivirea sufletului, va oferi lui Dumnezeu jertfa cea mai plăcută şi un lăcaş de sfinţenie în adîncul inimii neprihănite. Însă, dacă, postind trupeşte, sîntem îngenuncheaţi de cele mai primejdioase patimi ale sufletului, zadarnică ne va fi zdrobirea cărnii, după ce am fost pîngăriţi în partea cea mai preţioasă, păcătuind tocmai prin substanţa, prin care devenim sălaş al Duhului Sfînt.

Negreşit, nu atît trupul stricăcios, cît mai ales ales inima curată ajunge lăcaş lui Dumnezeu şi templu al Duhului Sfînt. Se cuvine deci ca, în timp ce posteşte omul din afară, şi cel dinăuntru să se reţină de la mîncări vătămătoare. El mai ales să fie dăruit curat lui Dumnezeu, pentru a se face vrednic să-l primească în sine pe Hristos ca oaspete, precum ne aminteşte Sfîntul Apostol prin cuvintele: «*În omul din lăuntru să se sălăşluiască Hristos prin credinţă în inimile voastre*» (Efes. 3, 16 — 17).

22. Prin urmare, să ştim că de aceea supunem trupul la chinul înfrînării, ca să putem ajunge prin acest post la curăţia inimii. Însă zadarnică ne este truda, dacă, suportînd-o neistovit în vederea unui ţel, nu-l putem atinge, oricîte chinuri ne-am impus. Mai bine ar fi fost să ne fi înfrînat de la mîncări oprite sufletului, decît să fi postit cu trupul de la alimente naturale, dar mai puţin vătămătoare. Imboldul la mîncare este firesc şi nevătămător pentru făptura lui Dumnezeu, neavînd în sine nici un păcat, pe cînd defăimarea fraţilor, despre care este spus: «*Să*

nu-ţi placă să cleveteşti, ca să nu fii zmuls din rădăcini» (Pilde 20, 15), este o hrană a sufletului dintre cele mai primejdioase.

Iar despre mînie şi pizmă, zice fericitul Iov : «*Mînia ucide pe cel fără de minte şi pizma îl omoară pe cel mic*» (Iov. 5, 2). Totodată, trebuie reţinut că cel ce se mînie trebuie judecat drept om fără de minte, iar cel ce pizmuieşte drept om mic. Nu fără temei este declarat fără de minte cel dintîi, care se ucide în mod voit, înţepîndu-se în ghimpii mîniei, iar al doilea, îngălbenindu-se de ciudă, se dovedeşte drept om mic şi slab. Într-adevăr, cît timp îl pizmuieşte, îl mărturiseşte a-i fi superior cel de a cărui bunăstare este chinuit.

23. Prin urmare, trebuie aleasă o hrană, care nu numai să potolească clocotul poftei aprinse şi să o atîţe mai puţin, dar să fie şi uşoară la gătit, iar avantajul unui preţ mai redus să o facă mai uşor de procurat. Ea să fie hrana folosită în traiul în comun al fraţilor. Trei sînt în adevăr felurile de lăcomie a pîntecului : una care îl sileşte să o ia înaintea orei regulate pentru masă, alta care se mulţumeşte doar cu umplerea şi încărcarea pîntecului cu orice fel de bucate, a treia care umblă după mîncăruri mai rare şi, deci, mai pretenţioase [167]. De aceea monahul trebuie să fie stăpînit de o întreită grijă împotriva acesteia, şi anume : mai întîi să aştepte timpul stabilit pentru încetarea postului, apoi hrana să-i fie cumpătată, şi în al treilea rînd să se mulţumească cu orice fel de mîncare, şi mai ieftină.

Dealtfel, oricine îşi îngăduie ceva în afara obişnuinţei şi regulii comune, este considerat, după cea mai veche tradiţie a părinţilor, drept un om atins de boala slavei deşarte şi a trufiei [168] Nimeni dintre aceia pe care i-am văzut strălucind prin meritul ştiinţei lor, sau al unei minţi pătrunzătoare, ori, pe care harul lui Hristos i-a pus în fruntea tuturor ca nişte stele foarte luminoase, nu i-am aflat că s-ar fi reţinut de la hrana cu pîine, care era socotită de ei un aliment ieftin şi uşor de dobîndit. Pe de altă parte, nimeni din cîţi abătîndu-se de la această regulă au renunţat la pîine pentru a se hrăni cu legume uscate, zarzavaturi sau fructe [169], n-am văzut să fi fost socotit vreodată printre cei mai încercaţi şi nici chiar să fi dobîndit harul înţelepciunii, sau al ştiinţei. Părinţii sînt de acord, în adevăr, că monahul nu numai că nu trebuie să

167. cf. «*Convorbiri...*», V, XI, 1—2, în care se descriu aceste trei forme de lăcomie şi urmările lor : «Prima face insuportabilă viaţa în mînăstire, a doua atîţă desfrîul, iar a treia zgîrcenia».

168. Aici se aminteşte cartea I, 2, 3—4, de mai sus, în care acelaşi principiu este folosit pentru veşminte.

169. În «*Convorbirea...*», II, XIX se revine asupra aceleiaşi probleme în felul următor : «Acest lucru ştim că s-a dezbătut între mai marii noştri. Căci luîndu-se în discuţie înfrînările unora, care-şi duceau viaţa, fie numai cu legume, fie cu zarzavaturi sau fructe, au stabilit pentru toţi aceeaşi hrană numai cu pîine».

umble după mîncări nefolosite de ceilalţi, ca nu cumva prin traiul lui, expus tuturora ca într-o vitrină, vădind orgoliu şi deşertăciune, să cadă pradă bolii cenodoxiei (slavei deşarte), dar nici chiar supunerea comună la posturi, nu se cuvine, declară ei, să fie dezvăluită cu uşurinţă oricui, ci, pe cît posibil, să fie acoperită şi ascunsă. Fraţilor în trecere pe la mînăstire, au socotit ei mai potrivit, să li se arate omenie şi dragoste, decît să li se dezvăluie înfrînarea aspră şi crîncena noastră viaţă zilnică ; nu trebuie să li se înfăţişeze ţelul spre care tinde vrerea şi folosul nostru, sau dorinţa arzătoare, ci să preferăm a împlini cu plăcere ceea ce cere nevoia de linişte şi de odihnă a oaspetelui.

24. Din dorinţa de a cunoaşte învăţăturile bătrînilor, am pornit din părţile Siriei spre Egipt, unde ne miram noi că eram primiţi cu atîta bucurie, încît nici o rînduială de postire nu mai era respectată pînă la ora stabilită pentru masă, aşa cum ne deprinseserăm la mînăstirile din Palestina. Oriunde mergeam, regula zilnică de postire era întreruptă, în afară de miercuri şi vineri. Întrebîndu-i pentru ce se trece la ei cu atîta uşurinţă peste posturile zilnice, unul din bătrîni ne-a răspuns : «Postul mă însoţeşte în tot timpul ,iar pe voi, care curînd veţi pleca, nu vă voi putea ţine necontenit cu mine. Postul, deşi este folositor şi trebuincios, e totuşi o ofrandă dăruită de bună voie, pe cînd îndeplinirea unei lucrări a dragostei este impusă de învăţătură ca o obligaţie. Prin urmare, primind în voi pe Hristos, trebuie să-L hrănesc (Matei 10, 40). Iar, după plecarea voastră, voi putea să despăgubesc omenia, ce v-am arătat-o pentru El, printr-un post mai crîncen asupra mea». În adevăr : «*Pot oare fiii Mirelui (Hristos) să fie trişti, cîtă vreme Mirele este cu ei*» (Matei 9, 15), însă după ce va fi plecat, atunci vor putea posti în libertate [170].

25. Pe cînd unul dintre bătrîni mă îndemna la masă să mai mănînc încă, iar eu îi spuneam că nu mai pot, mi-a, răspuns ; «eu am întins de şase ori masa astăzi fraţilor în trecere, şi, ca să-l îndemn pe fiecare, am

170. Acest capitol este cuprins în toate colecţiile de apophthegme ; de pildă în *Patericul* tradus în româneşte, citat, citim la Avva Casian, la p. 121, nr. 1 : «Povestit-a Avva Casian : «Ne-am dus eu şi Sf. Ghermano în Egipet, către oarecarele bătrîn şi primindu-ne în gazdă, a fost întrebat de noi : Pentru ce în vremea primirii fraţilor celor străini, canonul postului nostru — precum am luat în Palestina — nu-l păziţi ? Şi a răspuns zicînd : Postul totdeauna cu mine este iar pe voi a vă ţinea totdeauna cu mine nu pot. Şi postul adevărat este lucrul şi de trebuinţă şi de nevoie, însă al voinţii noastre este ; iar împlinirea dragostei, de nevoie, o cere legea lui Dumnezeu. Prin voi, dar, primind pe Hristos, sînt dator cu toată silinţa să-l odihnesc. Iar după ce vă voi petrece pe voi, canonul postului pot iarăşi să-l cîştig. Căci nu pot fiii nunţii să postească, cîtă vreme este mirele cu dînşii. Iar cînd se va lua de la dînşii mirele, atunci cu slobozire vor posti,» (Matei IX, 15 ; Marcu II, 19 ; Luca V, 34).

mîncat pe rînd cu toţi, şi încă mi-e foame, iar tu, mîncînd acum de prima dată, mai spui că nu poţi ?» [171].

26. Am văzut pe un altul, care trăia retras şi care mi-a mărturisit că niciodată nu s-a înduplecat să mănînce, cînd era singur, şi, chiar de n-ar fi trecut nici unul din fraţi pe la coliba lui nici timp de cîte cinci zile, îşi tot amîna necontenit mîncarea pînă cînd, venind la biserică pentru slujba de sîmbătă, sau duminică, găsea pe vreunul dintre pelerini. Pe acesta apoi, aducîndu-l la coliba lui, îşi îngăduia hrană trupului în tovărăşia acestuia, nu atît din trebuinţa lui, cît mai ales pentru omenie şi pentru un frate.

Astfel, cu cît ştiu să renunţe fără şovăială la posturile zilnice la sosirea fraţilor, cu o înfrînare, cu atît mai mare se pedepsesc, după plecarea acestora, pentru mîncarea, pe care şi-au permis-o numai pentru ei. Aşa de aspru plătesc ei prea puţina mîncare la care s-au dedat, chinuindu-se mai crîncen şi împuţinîndu-şi nu numai pîinea, dar chiar şi somnul.

27. Ava Paesius îşi ducea viaţa retras într-un pustiu nemărginit. Venind la el Ava Ioan, superiorul unei mari mînăstiri cu mulţi monahi, l-a cercetat, ca pe un vechi frate, cum şi-a petrecut toţi aceşti patruzeci de ani, de cînd, despărţit de lume, n-a mai fost tulburat de nici un frate în pustie.

« — Soarele, a răspuns el, nu m-a văzut niciodată mîncînd».

« — Şi nici pe mine mîniat, a replicat celălalt» [172].

28. Acelaşi Ava, aflat la ultima suflare, arăta un chip vesel, de parcă se ducea la ale sale. Fraţii îndureraţi, înconjurîndu-l, îl rugau stăruitor să le lase drept amintire un sfat, ca un dar de moştenire, ca să poată ajunge mai uşor la treapta desăvîrşirii cu acest rezumat al învăţăturii : *«niciodată, le spuse gemînd, n-am făcut vrerea mea şi n-am învăţat pe nimeni ceea ce n-am înfăptuit eu însumi mai întîi»* [173].

29. Am cunoscut, de asemenea, un bătrîn cu numele de Mahete, care, trăind departe de mulţimea fraţilor, dobîndise prin rugăciunile lui zilnice harul de la Dumnezeu de a nu fi cuprins niciodată de toropeala somnului, ori de cîte ori, fie zi, fie noapte, lua parte la vreo convorbire spirituală. Dacă însă ar fi încercat cineva să spună vreun cuvînt de

171. Şi acest capitol se regăseşte la apophthegmele Sfîntului Casian, nr. 3, în *Patericul* tradus în românește, citat, la p. 122 : «Zis-a iarăşi : Ne-am dus la alt bătrîn şi ne-a făcut pe noi de am gustat şi ne îndemna după ce ne-am săturat, să mai mîncăm. Iar eu zicînd că nu mai putem, el a răspuns : Dar eu, venind fraţii, de şase ori am pus masa şi îndemnînd pe fiecarele, împreună mîncam şi încă îmi este foame. Dar tu, odată mîncînd, atît te-ai săturat cît să nu mai poţi mînca ?».

172. Şi acest capitol se poate citi în *Patericul* tradus în românește, citat, la nr. 4, p. 122.

173. De asemenea acest capitol este reprodus în *Patericul* (alfabetic) tradus în

defăimare, sau fără rost, îndată cădea în somn, încît nici chiar la pîngărirea auzului nu-i putea ajunge otrava vreunui cuvînt de ură [174].

30. Același, învățîndu-ne că nu se cuvine să judecăm pe nimeni, ne-a povestit că i s-a întîmplat de trei ori să judece sau să-și dojenească frații : ba că unii au îngăduit să-și opereze omușorul [175], că alții aveau pătură în chiliile lor, în fine că dădeau ulei binecuvîntat mirenilor, la cerere. Toate acestea, ne spunea el, i s-au întîmplat și lui. «Căci, îmbolnăvindu-mă, povestea el, de inflamația omușorului, așa m-am topit de boală, încît împins și de junghiul durerilor și de îndemnul tuturor bătrînilor, am primit să-mi fie și mie operat (omușorul).

Din cauza acestei boli, am fost constrîns să am și eu o pătură. Chiar și ulei am binecuvîntat și l-am dat celor ce mă rugau, lucru pe care îl detestam mai presus de orice, ca decurgînd, socoteam eu, dintr-o mare cutezanță sufletească. Ei ! iată, și eu am fost constrîns la asta de mulți mireni, care mă înconjuraseră atît de neașteptat, încît în nici un alt chip n-aș fi putut scăpa de ei : cu puterea covîrșitoare a rugăminților au obținut de la mine să-mi pun mîna pe un vas ce mi-l întindeau spre a face pe el un mic semn al crucii. Crezînd astfel că au dobîndit uleiul binecuvîntării, m-au lăsat în sfîrșit în pace».

Prin acestea, mi s-a făcut vădit că monahul este supus la aceleași pricini și pătimiri pentru care a cutezat să-i judece pe alții. Negreșit, fiecare se cuvine să se judece numai pe sine și în toate împrejurările să se ferească cu grijă și mare băgare de seamă de a discuta felul de viață al altora, după cuvîntul Apostolului : «*Dar tu, de ce judeci pe fratele tău*» (Rom. 14, 10), «*Pentru stăpînul său stă sau cade*» (Rom. 14, 4), și :«*Nu judecați, ca să nu fiți judecați, căci cu judecata cu care judecați, veți fi judecați*» (Matei 7, 1—2). În afară de motivul menționat mai sus, și pentru altceva este primejdios a-i judeca pe alții : necunoscînd nici constrîngerea, nici temeiul pentru care aceia au făcut sau bine, sau ușor de iertat înaintea lui Dumnezeu, cele ce ne supără pe noi, sîntem aflați vinovați că i-am judecat cu ușurință pe aceia, și, ca urmare, trebuie să fim de acord că nu-i mic păcatul de a fi avut alte simțăminte despre frații noștri decît s-ar fi cuvenit.

31. Același bătrîn ne-a lămurit prin aceste semne că diavolul este necontenit sprijinitorul conversațiilor deșarte și potrivnicul convorbirilor spirituale, căci, pe cînd dezbătea cu niște frați probleme folositoare și duhovnicești, văzîndu-i scufundați într-o toropeală copleșitoare de

românește, la nr. 5, p. 122.

174. La fel, acest capitol este reprodus în *Patericul* citat, la nr. 6, p. 122, la început.

175. Este vorba despre o boală frecventă în regiuni palustre, al cărei tratament sau operație la cei vechi este pe larg descrisă, ad. loc., de Pr. J.-Cl« Guy.

nu-şi puteau ridica pleoapele grele de somn, deodată a adus vorba de o istorioară uşuratică de lume. Cînd i-a văzut încîntaţi şi cu urechile gata să asculte, gemînd, le-a zis : «Pînă acum vorbeam despre lucruri cereşti şi ochii voştri ai tuturora erau apăsaţi de un somn de moarte ; dar, de îndată ce am spus această poveste lumească, toţi trezindu-ne am alungat toropeala somnului ce ne stăpînea. Chiar din asta să înţelegeţi cine a fost potrivnicul convorbirilor duhovniceşti şi îmbietorul celei uşuratice şi trupeşti [176]. Or, se desprinde limpede că acela, bucurîndu-se de rău, nu încetează nici s-o sprijine pe cea din urmă, nici să se împotrivească, celei dintîi».

32. Socotesc vrednic de amintit nu mai puţin şi fapta unui frate zelos de desăvîrşirea inimii şi foarte rîvnitor spre contemplaţia divină. Acesta, prezentîndu-i-se după cincisprezece ani mai multe scrisori de la tatăl, mama şi de la mulţi prieteni din provincia Pont, primi pachetul mare de scrisori şi, cugetînd îndelung, îşi zise : «Cîte gînduri îmi va trezi citirea acestora, care îmi vor pricinui ori bucurie deşartă, ori tristeţe fără rost ! Cîte zile, amintindu-mi de ceea ce mi-au scris, îmi voi îndepărta rîvna inimii de la contemplaţia spre care m-am îndreptat ! După cîtă vreme va fi alungată din minte tulburarea pricinuită şi cu cît chin va fi redobîndită iarăşi starea de linişte, dacă sufletul, o dată zguduit de simţămintele trezite de scrisori, amintindu-şi de cuvintele şi de chipurile celor părăsiţi de atîta timp, va începe să-i revadă din nou, să se afle împreună, şi să-i fie prezenţi în gînd şi-n inimă ?». Desigur, nu va fi de nici un folos a-i fi părăsit trupeşte, dacă va începe să-i vadă cu inima, şi-şi va îngădui să-şi trezească din nou amintirea pe care, plecînd din lume, a părăsit-o ca un mort. Acestea frămîntîndu-le în gîndul lui, a decis nu numai să nu deschidă nici o scrisoare, dar nici măcar pachetul să nu-l desfacă, firește ca nu cumva, fie revăzînd numele celor ce-i scriseseră, fie amintindu-şi de chipurile lor, să dea înapoi de la hotărîrea luată. Şi astfel, aşa legat cum îl primise, l-a aruncat în foc, să ardă : «Duceţi-vă, gînduri îndreptate spre cele din patrie, zise el, şi ardeţi împreună, ca să nu mai încercaţi vreodată să mă mai rechemaţi la cele de care am fugit» [177].

33. L-am văzut şi pe stareţul Teodor, împodobit cu cea mai mare sfinţenie şi ştiinţă nu numai în viaţa practică [178], dar chiar în cunoaşte-

176. Acest capitol este reprodus de asemenea în *Patericul* citat tot în nr. 6, p. 122, la sfîrşit.

177. Eroul acestui capitol este Evagrie Ponticul, mort în pustia Nitriei, către 309 ; învăţătura lui a avut o mare influenţă asupra Sfîntului Casian.

178. În «*Convorbiri...*», XIV, Sfîntul Casian arată pe larg deosebirea dintre «ştiinţă actuală» adică «practică» şi «cea duhovnicească» — cea dintîi corespunzînd mai mult vieţii mînăstireşti, iar cea de a doua vieţii anahoretice.

rea Scripturilor. Pe acestea le dobîndise nu atît prin osteneala cititului, sau din studiul literaturii laice, cît numai prin curăţia inimii, căci abia putea înţelege sau folosi în vorbire numai cîteva cuvinte din limba greacă. Căutînd lămurirea unei probleme foarte complicate, a stăruit în rugăciune, neobosit, timp de şapte zile şi şapte nopţi, pînă află dezlegarea printr-o descoperire dumnezeiască.

34. Nişte fraţi se minunau de lumina atît de strălucită a ştiinţei lui, şi-l cercetau asupra unor sensuri ale Scripturii.

«Monahul, le răspunse el, care doreşte să ajungă la cunoaşterea Scripturilor, nu trebuie niciodată să-şi dea osteneala să citească lucrările comentatorilor, ci să-şi îndrepte mai degrabă, toată sîrguinţa minţii şi încordarea inimii spre curăţirea de pîngăririle trupeşti. După alungarea acestora, îndată ochii minţii îndepărtînd vălul patimilor, pătrund în chip firesc tainele Scripturilor, din moment ce Duhul Sfînt ni le-a descoperit nu pentru a rămîne nepătrunse sau ascunse. Devin însă ascunse din vina noastră, cînd, sub vălul păcatelor, ni s-au întunecat ochii minţii. O dată ce aceştia şi-au redobîndit limpezimea firească, citirea înseşi a Sfintelor Scripturi este îndestulătoare numai ea la contemplarea adevăratei ştiinţe, fără să mai fie nevoie de învăţăturile comentatorilor, aşa cum şi aceşti ochi trupeşti nu simt trebuinţa nici unei învăţături pentru a vedea, dacă nu sînt împiedicaţi de vreo inflamaţie, sau de întunericul orbirii. De aceea s-au şi ivit atîtea rătăciri deosebite între ele : cei mai mulţi, fără a se îngriji cît de puţin de neprihănirea minţii, se reped să explice Scripturile : pe măsura îngroşării sau a necurăţeniei inimii au simţit ei lucrurile ca fiind opuse şi potrivnice, fie credinţei, fie între ele, dar n-au putut ajunge la lumina adevărului» [179].

35. Acelaşi stareţ Teodor a venit odată, fără să mă aştept, la chilia mea, în miez de noapte, căutînd pe ascuns, cu grijă de părinte, să afle cam ce făceam eu, un pustnic încă începător, în izolarea mea. Aici m-a aflat în momentul cînd, terminîndu-se slujba de seară, tocmai mă pregăteam să-mi odihnesc trupul obosit, întinzîndu-mă pe rogojină. Scoţînd un suspin adînc, mi se adresă pe nume : «O Ioane, zise el, cîţi oameni grăiesc în acest ceas cu Dumnezeu şi contemplîndu-L, Îl păstrează în inimile lor, iar tu te lipseşti de aşa lumină, ca să te cufunzi într-un somn fără de folos !»

Acum fiindcă virtuţile părinţilor noştri şi harul, pe care îl aveau, m-au îndemnat să povestesc aceste fapte, socotesc vrednic de amintit în această carte şi minunata lucrare a dragostei pe care am constatat-o în omenia unui bărbat rar, cum a fost Arhebius, pentru ca neprihănirea

179. Şi Evagrie a expus această învăţătură în Epistola 8 ; Cf. J.-Cl. Guy, ad. loc.

înfrînării, altoită pe lucrarea dragostei, să strălucească şi mai puternic, distingîndu-se prin frumoasa ei varietate, Numai atunci darul postului devine o ofrandă plăcută lui Dumnezeu, cînd el s-a desăvîrşit prin roadele dragostei.

36. Astfel, venind încă în vremea uceniciei mele de la mînăstirile din Palestina la un oraş al Egiptului, pe nume Dioleos [180], am văzut acolo o mare mulţime de monahi supusă disciplinei mînăstiri şi alcătuită dintr-un ales cin monahal, care se află chiar la loc de frunte. Stîrniţi de laudele tuturora, ne-am grăbit să vedem cu privire trează şi un alt cin monahal, care era socotit şi mai bun, şi anume cel al anahoreţilor. Aceştia, firește, locuiesc mai întîi timp foarte îndelungat în mînăstiri, unde se deprind sîrguincios cu regula răbdării şi a înţeleptei chibzuinţe. După ce au ajuns la virtutea umilinţei şi a sărăciei de bună voie şi au dobîndit curăţirea deplină de toate patimile, pătrund în singurătăţile adînci ale pustiului, ca să se lupte cu demonii în război înfricoşat.

Am aflat, prin urmare că oamenii cu o astfel de viaţă locuiesc dincoace de albia Nilului, într-un ţinut care, mărginit dintr-o parte de fluviu, din alta de întinderea fără sfîrşit a mării, dă naştere unei insule de nelocuit de nimeni altcineva în afară de monahii, care caută singurătăţile — dealtfel pămîntul sărăturat şi sterpiciunea nisipurilor nu îngăduie nici o cultură. Spre aceştia m-am grăbit, zic, cu o mare dorinţă şi m-au minunat peste măsură chinurile la care se supun din rîvna spre virtute şi dragostea de singurătate. Căci pînă şi de lipsa de apă sînt apăsaţi în aşa măsură, încît o drămuiesc cu atîta grijă şi zgîrcenie, cum nici omul cel mai cumpătat nu-şi păstrează şi economiseşte chiar vinul cel mai scump. Căci o cară pentru trebuinţele lor chiar din albia fluviului, cale de trei mile şi chiar mai mult, distanţa încă dublîndu-se din cauza chinului cumplit de a străbate printre dunele de nisip.

37. Văzîndu-i, m-am aprins de dorinţa de a-i imita şi mai sus pomenitul Arhebius, cel mai de seamă dintre ei, m-a adus cu omenia la chilia lui. Auzind de dorinţa mea, a născocit că vrea să plece de acolo şi, avînd a se călători, îmi lasă mie coliba sa, asigurîndu-mă că, chiar de n-aş fi venit eu, ar fi făcut asta. Am primit bucuros darul, arzînd de dorinţa de a rămîne aici, şi, dînd crezare neîndoielnică unui atît de mare bărbat, am luat în stăpînire coliba cu toată mobila şi uneltele sale. Astfel, folosindu-se de o pioasă înşelăciune, lipsi de acasă cîteva zile, ca să-şi procure cele necesare pentru o altă colibă, pe care, reîntorcîndu-se, a construit-o cu mare trudă. Nu după multă vreme, venind alţi

180. Oraş în Egiptul de Jos, pe malul mării, în Delta Nilului.

fraţi, care, cuprinşi şi ei de aceeaşi dorinţă, s-au hotărît să trăiască acolo, i-a înşelat şi pe ei cu aceeaşi minciună, izvorîtă din dragoste [181]), dăruindu-le-o şi pe aceasta, cu toate cele de trebuinţă. Iar el, stăruind fără ostenire în lucrarea dragostei, şi-a făcut o a treia colibă în care să locuiască.

38. Mi se pare că merită osteneala a aminti şi o altă lucrare a dragostei aceluiaşi, din pilda căruia, a unuia şi aceluiaşi om, monahii din părţile noastre să înveţe a-şi păstra nu numai asprimea înfrînării, dar şi simţămîntul cel mai curat al dragostei.

Într-adevăr, acesta, născut dintr-o familie sus-pusă, dispreţuind chiar de la vîrsta de copil dragostea de lume şi de părinţi, fuge la o mînăstire, cam la patru mile depărtare de oraşul mai sus pomenit. Aici şi-a petrecut el toată viaţa în aşa fel, încît, timp de cincizeci de ani, n-a mai venit niciodată să cerceteze tîrgul din care a ieşit, dar nici chip de femeie, nici chiar pe al mamei sale, n-a mai văzut. Între timp, sfîrşindu-se de moarte grabnică, tatăl său a lăsat o datorie de o sută de aşi de aur. Deşi el era în afară de orice necaz pentru asta, de vreme ce renunţase la toate bunurile părinteşti, a aflat totuşi că mama lui este tare necăjită de creditori.

Atunci, îmblînzindu-şi asprimea evanghelică, după care mai înainte, cînd părinţii se aflau în stare înfloritoare, nu voia să ştie că a avut tată sau mamă pe pămînt, aşa s-a convins că are mamă, încît s-a grăbit să-i vină în ajutor în deznădejdea ei, fără ca totuşi să slăbească ceva din asprimea vieţii de mai înainte. Căci, rămînînd tot în mînăstire, a cerut să-i fie întreită sarcina de muncă obişnuită şi, ostenindu-se acolo un an întreg, ziua şi noaptea, prin sudoarea frunţii lui, a plătit creditorilor suma datorată şi a scăpat-o pe mama lui de toată silnicia şi necazul. A scos-o de sub povara datoriei fără ca totuşi, sub motivul unei obligaţii pioase, să-şi îngăduie a reduce ceva din asprimea ce-şi impusese. Şi-a păstrat obişnuita severitate a vieţii, deşi n-a refuzat inimii mamei nici o lucrare a dragostei. Din dragoste pentru Hristos, n-a vrut să mai ştie de mama lui, şi, din aceeaşi dragoste, a recunoscut-o din nou.

39. Venise din părţile Italiei un frate foarte scump nouă, cu numele Symeon, care nu cunoştea deloc limba greacă. Unul dintre bătrîni,

181. Învăţătura Sf. Casian despre aşa-numita «minciună caritabilă» a fost foarte nedrept categorisită de unii interpreţi apuseni ai operii sale, făcînd abstracţie de cap. 13 din I Cor. şi adăugînd-o la mijloacele de a diminua meritele marelui ascet în comparaţie cu acelea ale Fericitului Augustin, a cărui doctrină despre predestinaţie a combătut-o, în mod, indirect, Sf. Casian. O atitudine mai acceptabilă a avut teologul polonez Z. Golinsky în *«Doctrina Cassiani de mendacio officioso»*, în *«Collectanea theologica societatis theologorum polonorum»*, vol. 17 (1936), p. 491—503, care a arătat că opinia Sfîntului Casian din *«Convorbirea...»* a XVII-a etc., are sprijin puternic în Clement al Alexandriei, Origen şi Sf. Ioan Hrisostomul, opunîndu-se teoriei augustiniene. Vezi J.-Cl. Guy, ad. loc.

dorind să-şi arate, sub cuvîntul unei afaceri, dragostea faţă de el, ca faţă de un pelerin, îl întrebă de ce stă în nelucrare în chilie, dîndu-i a înţelege că cel ce stă degeaba, nu va putea rămîne prea mult timp aici, atît din neputinţa de a sta locului, cît şi din lipsă de cele trebuitoare. Ştia bine că chinurile singurătăţii pot fi suportate numai de cel ce se învoieşte să-şi agonisească hrana cu propriile sale mîini. «Nu cunosc şi nu-s în stare să fac nimic din îndeletnicirile fraţilor de aici», îi răspunse el. «Dacă totuşi ar avea trebuinţă cineva din părţile Egiptului de vreo scriere latină, m-aş pricepe s-o copiez».

Atunci bătrînul, găsind în sfîrşit momentul nimerit de a-şi putea cumpăra dorita lucrare a dragostei sub chipul unui tîrg, îi zice: «Cu vrerea lui Dumnezeu, s-a ivit prilejul, căci de mult căutam pe cineva să-mi copieze Apostolul în latineşte. Într-adevăr, am un frate supus îndatoririlor militare şi foarte bun cunoscător al latinei, căruia aş dori să-i trimit ceva de citit din Sfintele Scripturi, pentru zidirea lui sufletească».

Symeon primi astfel cu mulţumiri această ocazie ca un dar de la Dumnezeu, iar bătrînul a consimţit îndată, din toată inima, la învoiala prin care putea să-şi împlinească nestînjenit porunca dragostei. Tot anul i-a adus drept plată nu numai toate cele trebuitoare traiului, dar şi pergamentele şi uneltele necesare scrisului. Apoi a primit manuscrisul, care, cum nimeni nu cunoştea aici această limbă, n-avea să-i fie de nici un folos, sau trebuinţă, afară doar că-l cumpărase cu această înşelăciune şi cu mai mare cheltuială. Aşa cum celălalt a primit, fără să se simtă ruşinat, cele necesare traiului, meritate de truda muncii lui, tot aşa şi el şi-a împlinit setea de dărnicie, ca fiindu-i impusă de datorie. El şi-a dobîndit o plată cu atît mai îmbelşugată cu cît a fost mai mare şi străduinţa de a-i procura fratelui pelerin, pe lîngă cele necesare vieţii, şi uneltele de lucru, şi ocazia de a lucra.

40. Însă fiindcă aici, unde ne-am propus să vorbim despre asprimea posturilor şi înfrînării, par să se amestece şi sentimentele şi lucrările dragostei, reîntorcîndu-ne iarăşi la ceea ce ne propusesem, vom istorisi în această carte şi fapta vrednică de amintit a unor copii, socotiţi astfel după vîrstă, nu şi după simţire.

Cineva din părţile Mareotei din Libia trimisese nişte minuni de smochine, nemaivăzute vreodată pe aceste locuri, stareţului Ioan, administratorul pustiului Scitus, care cîrmuia biserica în vremea preafericitului părinte Pafnutie, care i-o încredinţase. Stareţul a trimis îndată smochinele prin doi copilandrii unui bătrîn rău bolnav înăuntrul pustiului, la vreo optsprezece mile depărtare de biserică.

Primind ei fructele, se îndreptară spre coliba bătrînului, dar, răspîndindu-se pe neaşteptate o ceaţă foarte deasă, au pierdut drumul,

ceea ce de obicei se întîmplă uşor chiar şi celor mai în vîrstă. După ce alergară pretutindeni, toată ziua şi toată noaptea, pe întinderea fără de cale a pustiului, n-au putut în nici un chip afla coliba bătrînului. Sfîrşiţi de oboseala drumului, ca şi de nemîncare şi sete, îngenunchind în rugăciune, şi-au dat duhul în mîinile Domnului.

În sfîrşit au fost căutaţi timp îndelungat, după urmele paşilor lăsate ca pe zăpadă în acele locuri nisipoase, pînă cînd nisipul fin spulberat la cea mai uşoară suflare de vînt le-a acoperit din nou. Au fost descoperiţi în sfîrşit, cu smochinele păstrate neatinse, aşa cum le primiseră, preferînd desigur să-şi dea duhul, decît să se atingă de bunul încredinţat, să-şi piardă mai degrabă viaţa lor trecătoare, decît să calce porunca bătrînului.

41. Vom mai menţiona doar porunca mîntuitoare nouă a preafericitului Macarie, pentru ca această carte închinată posturilor şi înfrînării să se încheie cu cuvîntul unui atît de mare bărbat: «Monahul, zice el, aşa trebuie să-şi orînduiască posturile, ca şi cînd ar avea să trăiască în trup o sută de ani, şi aşa să-şi pună frîu poftirilor sufletului, să uite de jigniri, să alunge tristeţile şi să dispreţuiască durerile şi pierderile, ca şi cînd ar muri în fiecare zi. Căci în prima situaţie, folositoare şi prevăzătoare este înţeleapta judecată, care-l face pe monah să-şi călăuzească paşii cu o deopotrivă asprime, şi nu-l lasă, într-un moment de slăbire a trupului, să fie prăvălit de pe înălţimi în foarte primejdioase prăpăstii, iar în a doua îi este mîntuitoare măreţia sufletului, care-i dă puterea nu numai să dispreţuiască cele ce par înfloritoare în lumea aceasta, dar, mai ales, să nu se lase înfrînt de potrivnicii şi tristeţi; ba, dimpotrivă, să le considere drept lucruri mici şi fără de valoare, ţinînd necontenit privirea minţii îndreptată acolo, unde este încredinţat că va fi chemat în fiecare zi şi în fiecare clipă».

CARTEA A ŞASEA

DESPRE DUHUL DESFRÎNĂRII

Capitolele

1) Despre dubla luptă împotriva duhului desfrînării.

2) Despre principala tămăduire de duhul desfrînării.

3) Izolarea de oameni, odată cu înfrînarea, ajută cel mai mult la alungarea duhului desfrînării.

4) Ce deosebire este între abstinenţă şi castitate şi dacă ambele sînt aflate mereu împreună.

5) Asaltul poftei desfrînate nu poate fi respins numai prin sîrguinţă omenească.

6) Despre harul special al lui Dumnezeu în darul castităţii.

7) Pilda luptei din stadioane după cuvîntul Apostolului.

8) Comparaţia de curăţie cu a acelora care au să înfrunte lupta în stadioanele pămînteşti.

9) Cîtă curăţie a inimii trebuie să ne asigurăm necontenit pentru ochii lui Dumnezeu.

10) Care este semnul curăţiei desăvîrşite şi neîntinate.

11) Din ce viciu izvorăşte amăgirea de noapte.

12) Curăţia trupului nu se poate dobîndi fără curăţia inimii.

13) Care este cea dintîi grijă pentru a ajunge la curăţia trupului.

14) Nu ne străduim să facem elogiul castităţii, ci să arătăm urmările ei.

15) Virtutea castităţii este numită de Apostol, în mod special, sfinţenie.

16) Despre o altă mărturisire a Apostolului privitoare la aceeaşi sfinţenie a castităţii.

17) Speranţa unei mai înalte răsplăţi trebuie să sporească grija pentru păstrarea castităţii.

18) După cum fără umilinţă nu se poate obţine castitatea, tot aşa fără castitate nu se poate ajunge la ştiinţă.

19) Părerea Sfîntului episcop Vasile despre felul virginităţii sale.

20) Care este ţelul adevăratei neprihăniri şi curăţii.

21) În ce fel putem păstra starea curăţiei desăvîrşite.

22) Pînă la ce limită poate fi dusă neprihănirea trupului nostru, sau care este semnul purităţii desăvîrşite a minţii.

23) Care sînt leacurile vindecătoare, prin care se poate păstra curăţia desăvîrşită a inimii şi trupului nostru.

1. A doua luptă, după predania bătrînilor, este împotriva duhului desfrînării. Este război lung şi mai crîncen decît toate celelalte, terminat cu biruinţă de foarte puţini. Războiul acesta înfricoşător începe să asalteze neamul oamenilor chiar din primul moment al tinereţii şi nu

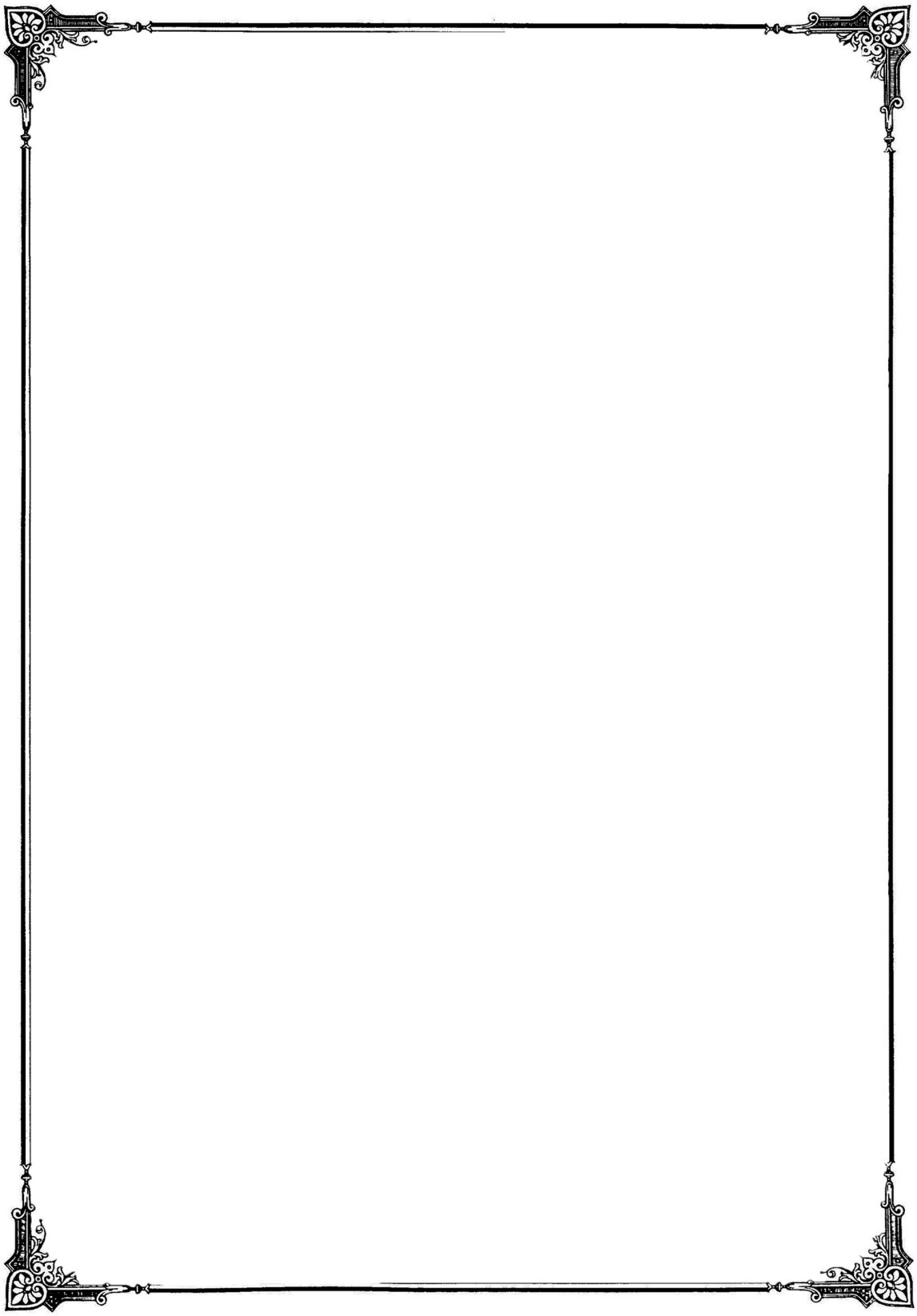

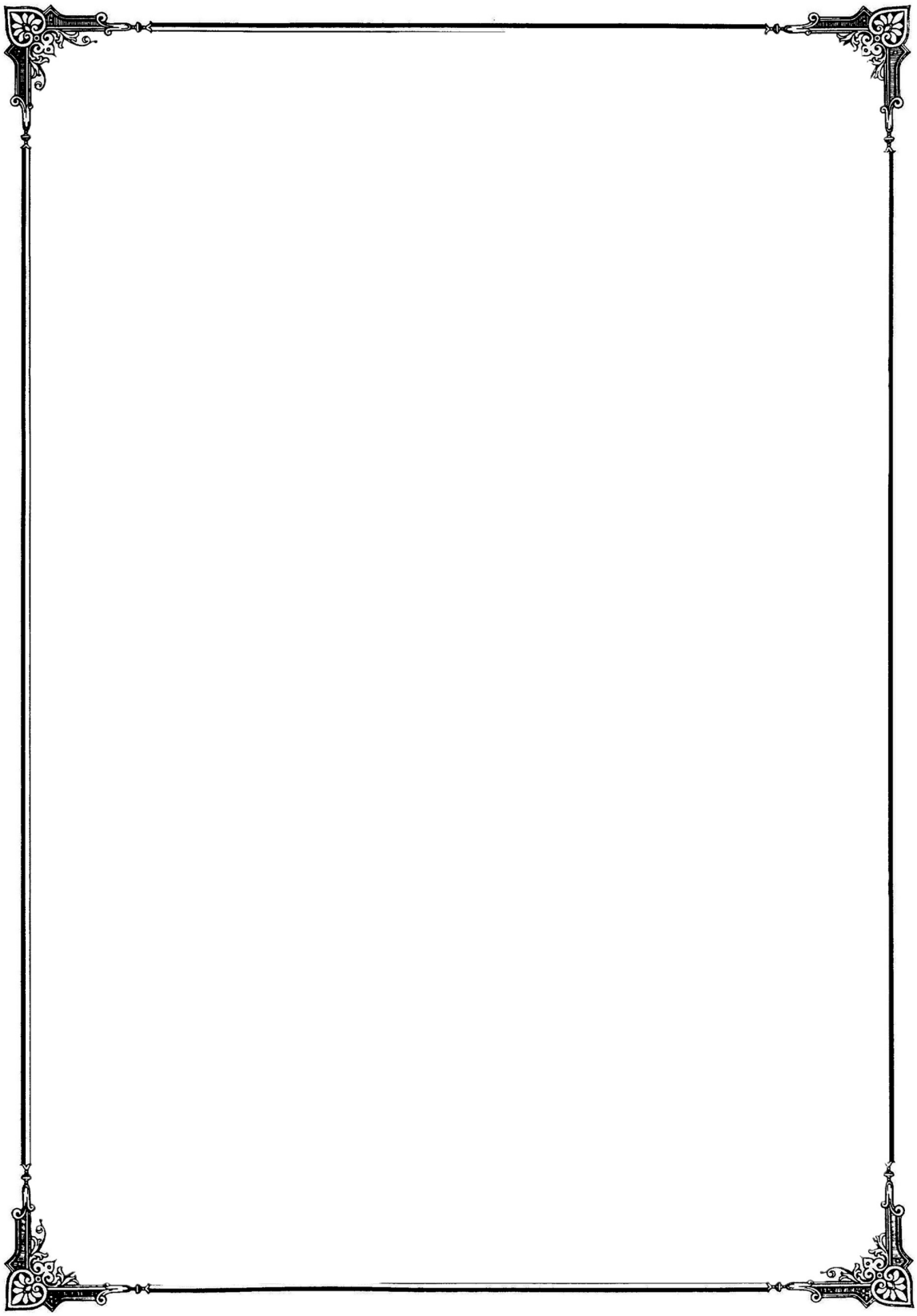

nostru de acest viciu mult timp pînă să ajungă a recunoaşte că poartă un război mai presus de puterile sale şi că biruinţa n-o va putea dobîndi prin propria lui osteneală şi rîvnă, fără a fi sprijinit de ajutorul şi apărarea lui Dumnezeu [186].

6. Şi într-adevăr, dacă în progresul virtuţilor şi în răpunerea tuturor viciilor numai bunăvoinţa Domnului aduce izbîndă, mai ales aici, precum ne arată şi învăţătura părinţilor şi în experienţa dobîndirii purificării, se vădeşte cel mai limpede binefacerea personală a lui Dumnezeu şi darul lui special făcut acelora, care s-au învrednicit s-o obţină. Negreşit aceasta înseamnă oarecum o înstrăinare de carne, rămînînd totuşi în trup [187]. Să trăieşti în trup şi să nu simţi ghimpii cărnii, asta este mai presus de fire. Este cu neputinţă ca omul să se îndrepte în zbor cu propriile lui aripi, ca să zic aşa, către un dar atît de înalt şi ceresc, dacă bunăvoinţa Domnului nu-l va smulge din tina pămîntului prin harul castităţii.

Nici o altă virtute, neîndoielnic, nu-i face pe oameni egali prin vieţuire cu îngerii, mai bine decît vrednicia şi harul castităţii. Prin ea, încă trăitori fiind pe pămînt sau, după cuvîntul Apostolului, «*cetăţenie în ceruri*» (Fil. 3, 20); ei posedă deja de aici, în slăbiciunea trupului aflîndu-se, ceea ce li se promite sfinţilor, că vor avea în viitor, după lepădarea cărnii stricăcioase.

7. Ascultă ce spune Apostolul: «*Oricine se luptă, se înfrîneazâ de la toate*» (I Cor. 9, 25). Să cercetăm acum «de la care toate», pentru ca, din comparaţia luptei trupului, să putem dobîndi învăţătură pentru lupta noastră spirituală [188].

Negreşit aceia care se pregătesc să se lupte după regula jocului în această luptă văzută, n-au îngăduinţa de a se folosi de orice mîncări le-ar cere pofta lor naturală, ci numai de acelea pe care le-a stabilit disciplina. Este obligatoriu să se reţină nu numai de la mîncările oprite, de la beţie şi orice desfrîu, dar chiar de la moliciune, tihnă şi trîndăvie, pentru ca puterea să li se poată dezvolta prin exerciţii zilnice şi printr-o continuă preocupare. Ei devin atît de străini de orice grijă, de tristeţe, de treburi lumeşti şi chiar de sentimentul şi îndatorirea conjugală, încît nu mai ştiu altceva în afară de exerciţiile de antrenament şi nici o altă

186. Expresiile clar ortodoxe ca acestea sînt numeroase în operele Sf. Casian; ele sînt amintite de savanţi cu reputaţie, pentru a se combate greşitele aprecieri ale unor augustinieni exegeţi; Vezi în acest consens. A. Hoch, «*Lehre des J. Cassianus von Natur and Gnade*», (Freiburg im Breisgau, 1895) şi O. Chadwick, *John Cassian...*, 1950, p. 109—138; J.-Cl. Guy, «*Jean Cassien*», 1961, p. 57—59 şi 137—140.

187. Deosebirea dintre trup şi carne lămureşte concepţia Sf. Casian despre «isangelism» — asemănarea cu îngerii —. În acest sens ascetul nu părăseşte condiţia trupească, ci condiţia noastră carnală sau păcătoasă — «ultra naturam». Căci îngerii înşişi au corp subtil. (Vezi «*Convorbiri...*», VII, XIII, 1—2).

188. Se aminteşte reformulată mai sus, la cartea, a V-a, 1.2 sq.

grijă din afară nu-i mai preocupă. Mai marele spectacolelor le va asigura, speră ei, întreţinerea zilnică, cununa slavei şi răsplăţile cuvenite de pe urma biruinţei. Se păstrează atît de curaţi de orice pîngărire trupească, încît, atunci cînd se pregătesc pentru lupte, ca nu cumva, amăgiţi de vreun vis înşelător în somn, să-şi împuţineze forţele dobîndite de mult timp, îşi acoperă şalele cu foi de plumb, pentru ca metalul pus pe părţile genitale să poată opri, prin răceala lui, umorile bărbăteşti. Ei îşi dau seama că neîndoielnic vor fi învinşi şi nu vor putea înfrunta cu puterile împuţinate lupta ce le stă înainte, dacă plăcerea vătămătoare, stîrnită de o imagine înşelătoare, le-a micşorat robusteţea dobîndită prin abstinenţă.

8. Astfel, dacă am înţeles disciplina în lupta lumească, după al cărei exemplu a voit fericitul Apostol să ne îndrume, arătîndu-ne cît de mare grijă, cîtă sîrguinţă şi cîtă supraveghere îşi impun ei pentru asta, la rîndul nostru ce se cuvine să facem, cu cîtă curăţenie va trebui să păstrăm castitatea corpului şi a sufletului nostru, noi cei care zilnic trebuie să mîncăm carnea prea sfîntului Miel, pe care chiar învăţăturile Legii vechi opresc să le atingă cineva necurat? Căci în Levitic aşa se recomandă: «Carnea curată va fi mîncată de cel curat. Dacă însă vreun om în stare de necurăţenie va mînca din carnea jertfei de mîntuire, adusă Domnului, acel suflet va fi stîrpit de pe pămînt în faţa Domnului» (Lev. 7, 19—20). Cît de mare este darul curăţiei, fără de care, nici cei ce erau sub Vechiul Testament, nu puteau să ia parte la sacrificiile după lege şi, nici cei ce doresc a dobîndi cununa stricăcioasă a acestei lumi, nu pot fi încununaţi!

9. Prin urmare, mai întîi trebuiesc curăţite cu toată grija cele ascunse ale inimii noastre. Într-adevăr, cele ce ceilalţi doresc să le dobîndească în curăţia trupului, noi sîntem datori să le avem în stăpînire în părţile ascunse ale conştiinţei. Aici, tronînd necontenit, Arbitrul şi judecătorul nostru se uită la alergarea şi lupta noastră, încît cele de care ne temem să le îngăduim în văzul altora, nici chiar în vreun gînd fugar să nu admitem să ia fiinţă înăuntrul nostru şi să nu ne pîngărim prin vreun acord nici chiar tacit cu cele de care ne-am ruşina să fie cunoscute de oameni. Chiar de s-ar putea să nu ajungă la cunoştinţa oamenilor asemenea lucruri, totuşi nu vor putea scăpa cunoaşterii sfinţilor îngeri şi Însuşi atotputernicului Dumnezeu, cărora nu există secret să le rămînă neştiut.

10. Semnul vădit şi deplina dovadă a acestei curăţii va fi, dacă nici o imagine îmbietoare nu ne va mai apărea, cînd ne odihnim, lăsîndu-ne somnului sau cel puţin dacă, ivindu-se deodată, nu ne va mai putea stîrni nici o zvîcnire a poftei. Într-adevăr, deşi o astfel de

emoţie nu este socotită chiar un păcat deplin, totuşi este semnul că nici mintea n-a atins încă desăvîrşirea şi nici viciul n-a fost ars cu totul, de vreme ce amăgirea mai lucrează cu asemenea imagini înşelătoare.

11. De altfel, calitatea gîndurilor noastre, vegheate cu mai puţină grijă ziua din cauza ocupaţiilor, se probează în odihna de noapte. De aceea, ori de cîte ori s-a ivit vreo amăgire de acest fel, vina nu trebuie dată pe seama somnului, ci pe nepăsarea din timpul de mai înainte. Este semnul unei boli, care zăcea înăuntru, pe care nu ceasul de noapte a produs-o, ci, ascunsă în cele mai adînci alcătuiri ale sufletului, a fost adusă la suprafaţa pielii de odihna somnului, vădindu-se astfel fierbinţelile ascunse ale patimilor, de care ne-am îmbolnăvit, hărţuiţi de cugetări nesănătoase. Nici bolile trupului nu sînt contractate chiar în momentul cînd se ivesc, ci mai înainte cînd, din nebăgare de seamă, hrănindu-ne cu mîncări oprite, au făcut să apară înlăuntru sucuri vătămătoare şi ucigătoare.

12. De aceea Dumnezeu, creatorul şi ziditorul neamului omenesc, cunoscînd mai înainte de toţi natura creaturii sale şi mijlocul de a o îndrepta, i-a adus tămăduire tocmai acelei părţi, de unde ştia că izvorăsc cauzele îmbolnăvirilor, căci zice : «*Oricine se uită la o femeie, poftind-o, a şi săvîrşit adulter cu ea în inima lui*» (Matei 5, 28). Cunoscînd zburdălnicia ochilor, vina n-o dă pe seama lor, cît pe acest simţ lăuntric, care se foloseşte nesănătos de slujba văzului acestora. Căci bolnavă de rana făcută de săgeata poftei desfrînate este inima, care vede pentru a se învăpăia de dorinţe. Darul văzului, dăruit cu rost de Ziditor ea îl întoarce din cauza viciului spre ticăloase slujiri şi la orice prilej aduce la lumină boala ascunsă a poftei desfrînate. De aceea adresează inimii din vina căreia iese la iveală prin văz cea mai rea boală, această poruncă mîntuitoare : căci nu se zice : «Păzeşte mai mult decît orice ochii tăi» care, firește, ar fi trebuit să fie păziţi în mod deosebit, dacă din ei ar fi izvorît pofta noastră — ochii, negreşit, nu fac altceva decît să ofere sufletului slujirea lor — dar zice : «*Păzeşte inima ta mai mult decît orice*» (Pilde 4, 23). I se impune tămăduire mai degrabă ei, care poate abuza pretutindeni de slujirea ochilor.

13. Cea dintîi grijă pentru păstrarea curăţiei inimii va fi aceasta : ori de cîte ori ni se va fi furişat în gînd amintirea trupului femeiesc, prin aţîţarea vicleană a iscusinţei diavoleşti, să ne grăbim s-o alungăm cît mai iute dinlăuntrul nostru, punîndu-ne în faţă mai întîi amintirea mamei, a surorilor, a rudelor, sau a anumitor femei pioase. Dacă vom zăbovi prea mult timp în astfel de ademeniri, ispititorul la rele, odată ce a prins prilejul îmbierii către sexul femeiesc, ne va atrage pe nesimţite

de aici şi ne va abate mintea spre acele fiinţe, prin care ne poate stîrni gîndiri nesănătoase. De aceea trebuie necontenit să ne amintim de acea povaţă : «Păzeşte inima ta mai mult decît orice» şi, potrivit principalei porunci a lui Dumnezeu, să observăm cu băgare de seamă capul vătămător al şarpelui (Facere 3, 15), adică începutul tuturor gîndurilor rele, cu ajutorul cărora încearcă diavolul să se strecoare în sufletul nostru. Să nu îngăduim să pătrundă prin nesinchisire în inima noastră tot corpul acestui şarpe, adică încuviinţarea ademenirii, care fără îndoială, de va fi intrat, va ucide prin otrava muşcăturii lui mintea robită. La fel trebuie să stingem în «dimineţile» naşterii lor pe «păcătoşii pămîntului» (Ps. 136, 9), nostru, chiar cînd se ridică ei, adică simţurile cărnii, şi, cît timp sînt încă mici, «să izbim de piatră fiii Babilonului [188]. Dacă nu le vom da morţii, cît timp sînt încă foarte fragede, o dată crescute, prin îngăduinţa noastră, se vor ridica mai puternice să ne piardă, sau, chiar de ar fi învinse, acest lucru va fi cu mare geamăt şi chin.

Cît timp «cel tare» adică duhul nostru «şi înarmat păzeşte casa sa», întărindu-şi cele dinlăuntru ale inimii sale prin frica de Dumnezeu, «avuţiile lui sînt în pace» (Luca 12, 21), adică roadele strădaniilor lui şi virtuţile dobîndite de mult timp. *«Dacă însă unul mai tare vine asupra lui şi-l înfrînge»*, adică diavolul cu consimţămîntul gîndurilor lui, «îi ia toate armele în care nădăjduise», adică amintirea Scripturilor, sau frica de Dumnezeu, *«iar prăzile ridicate de la el le împarte»* (Luca 11, 22), punînd în risipă, cu ajutorul tuturor viciilor potrivnice, meritele virtuţilor lui.

14. Lăsînd la o parte toate, cîte sînt scrise în Sfintele Scripturi pentru lauda acestei virtuţi — căci nu mi-e în gînd să fac elogiul acestei castităţi, ci să lămuresc, după predaniile părinţilor, care este natura ei şi în ce fel trebuie dobîndită şi păstrată, sau care este scopul ei — voi folosi doar un pasaj din Sfîntul Apostol, în care, scriind Tesalonicenilor, arată cum o preferă pe aceasta tuturor celorlalte virtuţi, recomandînd-o în cuvinte atît de alese.

15. «Voia lui Dumnezeu», zice el, «aceasta este : sfinţirea voastră». Şi ca nu cumva să ne rămînă ceva neclar, sau neînţeles, ce-a vrut el să numească «sfinţenie», dacă nu cumva este dreptatea, dragostea, sau umilinţa — căci în toate aceste virtuţi se crede că este dobîndită sfinţirea — adaugă, arătînd limpede ce-a voit să numească în mod propriu «sfinţirea» : *«Voia lui Dumnezeu aceasta este : sfinţirea voastră ; să vă feriţi de desfrînare, ca să ştie fiecare din voi să-şi stăpînească vasul său în cinste şi în sfinţenie, nu în patima poftei ; cum*

188. Se aminteşte învăţătura reformulată mai sus, la cartea V-a, 12 sq.

fac păgînii, care nu cunosc pe Dumnezeu» (I Tes. 4, 3 — 5). Tu vezi ce laude aduce acestei virtuți, cînd o numește cinstea și sfințirea vasului, adică a trupului nostru. Dimpotrivă, cine este în patima poftei, rămîne în rușine și necurăție și trăiește străin de sfințenie. Puțin apoi intervine și a treia oară, cînd din nou o numește pe această virtute sfințenie: «*Căci Dumnezeu nu ne-a chemat la necurăție, ci la sfințenie. De aceea, cel ce defăimează cuvîntul meu, nu defăimează un om, ci pe Dumnezeu, care v-a dat pe Duhul Său Cel Sfînt*» (I Tes. 4, 7 — 8). Poveței sale îi adaugă o autoritate, care nu poate fi de neluat în seamă, zicînd: «Cine defăimează acestea», adică ce am spus mai înainte despre sfințenie, «nu defăimează un om», adică pe mine, care povățuiesc acestea, «*ci pe Dumnezeu, care grăiește întru mine*» (II Cor. 13, 3), care a considerat inima noastră drept lăcaș pentru Duhul Său cel Sfînt (Efes. 2, 22). În cuvinte simple și curate, observi la ce laude și la cît de mare cinstire înalță această castitate, mai întîi atribuind acestei virtuți sfințirea în sens propriu, apoi afirmînd că vasul trupului nostru trebuie spălat de necurăție, în al treilea rînd, că, alungînd rușinea și ocara, va rămîne în cinste și sfințenie; în sfîrșit, ceea ce este cea mai înaltă răsplată și cea mai desăvîrșită fericire, ca urmare a acestei sfințiri. Sfîntul Duh, declară el, va sălășlui în inima noastră.

16. Deși ne apropiem de sfîrșitul cărții, voi mai aduce încă o mărturie a aceluiaș Apostol, asemănătoare celei arătate mai înainte. Căci, scriindu-le Evreilor, le spune: «*Căutați pacea cu toată lumea și sfințenia, fără de care nimeni nu va vedea pe Dumnezeu*» (Evrei 12, 14). Și aici a afirmat limpede că Dumnezeu nu poate fi văzut în nici un chip fără sfințenie, pe care, în mod obișnuit, o numește întregimea minții, sau curățenia trupului. Căci și aici adaugă lămurind același sens: «*Să nu fie vreunul desfrînat sau întinat ca Isav*» (Evrei 12, 16).

17. Și astfel, cu cît este mai sublimă și mai cerească răsplata castității, cu atît mai viclene sînt capcanele, pe care i le întind potrivnicii. De aceea cu mai multă înfocare trebuie să ne îndreptăm nu numai spre înfrînarea trupului, dar chiar spre zdrobirea inimii în necontenitele gemete ale rugăciunilor, pentru ca roua Sfîntului Duh, revărsîndu-se asupra inimilor noastre, să stingă cuptorul cărnii noastre, pe care regele Babilonului nu încetează să-l încingă cu îmboldirile poftelor trupului.

18. Într-adevăr, precum nu se poate ajunge la această castitate, spun bătrînii, pînă nu se va așeza în inima voastră umilința pe temelii puternice, tot așa, declară ei, nici chiar izvoarele adevăratei științe nu pot fi atinse, cît timp va rămîne în cămările ascunse ale sufletului vostru rădăcina acestui viciu. De altfel castitatea se poate afla chiar fără harul științei, dar știința spirituală fără curăția castității este cu

neputință s-o ai [189]. Darurile sînt împărțite și harul Duhului Sfînt nu este dăruit tuturora la fel, ci în măsura în care fiecare s-a arătat vrednic și pregătit prin rîvna și sîrguința lui. În sfîrșit, deși se păstrează credința că la toți Sfinții Apostoli virtutea castității a fost desăvîrșită, totuși darul științei lui Pavel s-a revărsat mai îmbelșugat, fiindcă s-a pregătit pentru asta cu o iscusită rîvnă și sîrguință.

19. Este cunoscută această aspră sentință a Sfîntului Vasile, episcopul Cezareei: *«Eu nu cunosc femeia, și totuși nu sînt virgin»* [190]. Atît de bine și-a dat seama, că nestricăciunea trupului nu constă numai în îndepărtarea de femeie, ci mai ales în curăția inimii, care păstrează cu adevărat fără stricăciune sfințenia neîntreruptă a trupului, fie prin frica de Dumnezeu, fie prin dragostea de castitate.

20. Deci acesta este țelul curăției și proba ei desăvîrșită, dacă nici o gîdilare a plăcerii desfrînate nu s-a furișat în somnul vostru, sau dacă secrețiile bărbătești, la care ne constrînge natura, sînt date afară, fără să fim conștienți de asta. Așa cum este mai presus de natură să poată fi suprimate acestea, retezîndu-le pentru totdeauna, tot așa este dovada celei mai înalte virtuți a le îndepărta pînă la necesitatea inevitabilă și foarte rară impusă de natura, care, în mod obișnuit, îl bîntuie pe monah la cîte două luni. Acest fapt l-am expus după propria noastră experiență și nu după părerea celor bătrîni, care consideră, că chiar acest răgaz de timp amintit este prea scurt. Dacă aș fi voit să înfățișez această practică, așa cum am primit-o de la bătrîni, vreunii, care, fie din nepăsare, fie din rîvnă mai slabă, au experimentat mai puțin această curăție, ar fi crezut, poate, că am expus lucruri de necrezut sau imposibile [191].

21. Această stare o vom putea menține necontenit fără a depăși vreodată măsura naturală și nici timpul fixat mai sus, dacă vom cugeta că Dumnezeu vede și cunoaște nu numai faptele ascunse ale noastre, ba chiar toate gîndurile de zi și de noapte, și dacă vom crede că-I vom da socoteală pentru toate, cîte se află în inima noastră, ca și pentru faptele și gesturile noastre.

22. Prin urmare spre aceasta trebuie să ne străduim necontenit și anume să înăbușim pornirile sufletului, sau patimile cărnii, lăsîndu-i acestei cărni sarcina de a răspunde nevoilor naturii, nu de a stîrni plăcerea desfrînată, urmînd să-și descarce belșugul de secrețiii bărbă-

189. Sf. Casian se referă la Avva Teodor, care a dobîndit știința spiritului prin curăția inimii. Cf. supra V. 33. *«Convorbirea duhovnicească»*. XIV va fi închinată științei duhovnicești.

190. Sfîntul Casian dă alt model mare al ascetului prin Sfîntul Vasile cel Mare.

191. Sfîntul Casian se referă la locul citat din cartea VI, 10 și la *«Convorbirile duhovnicești»*, XII, VII—VIII și XXII, III—VI.

teşti, fără nici o poftă nesănătoasă, care s-o împingă la lupta împotriva castităţii.

23. Deci, pentru ca aceste imagini înşelătoare să nu se mai furişeze nici în somn, trebuie să păstrăm mereu un post egal şi măsurat. Negreşit, tot cel ce va depăşi o limită a asprimii, în mod fatal va trece şi peste hotarul îmblînzirii regimului impus. Cel supus unei asemenea necumpăniri se va îndepărta, firește, de acea stare de liniște desăvîrşită, ori prin prea aspra renunţare la hrană, ori prin prea multă încărcare cu mîncare [192]. Odată cu schimbarea hranei se va schimba de la sine şi calitatea curăţiei noastre. Apoi fără încetare trebuie să coborîm la o adîncă umilinţă a inimii şi la răbdare şi să ne ferim din răsputeri, zi de zi, de mînie şi de celelalte patimi. Căci, unde prinde rădăcini furia otrăvită, acolo trebuie să-şi facă loc şi flacăra poftei desfrînate. Însă, mai înainte de toate, este necesară grija neadormită din timpul nopţii,. Căci aşa cum curăţia şi paza din timpul zilei asigură castitatea de noapte, tot astfel veghile de noapte pun la îndemîna inimii temelia cea mai tare şi forţa de a o păstra în timpul zilei [193].

192. Pentru asceţi ca Sf. Casian, uniformitatea regimului alimentar este o pază împotriva lăcomiei. Vezi *«Aşezămintele...»*, V, 9 şi *«Convorbiri...»*, II, XVI, 1 şi XXII; XXI, XXI—XXII.

193. Pentru amestecul păcatelor şi virtuţilor, vezi supra II, 13, 1—2; V, 10—11, *«Convorbirea duhovnicească»*, V.

CARTEA A ŞAPTEA

DUHUL IUBIRII DE ARGINT

Capitolele

1) Filarghiria — iubirea de argint — este un război din afară, şi nu-i legat de natura omenească, aşa cum sînt celelalte vicii.

2) Cît de pierzătoare este boala iubirii de argint.

3) Ce folos avem noi de pe urma viciilor naturale.

4) Afirmăm că sînt în noi unele vicii naturale, fără să i se aducă vreo jignire Creatorului.

5) Despre viciile care, străine de o îmboldire naturală, sînt contractate din vina noastră.

6) Odată stăpîniţi de boala iubirii de argint, cît de greu scăpăm de ea!

7) Din ce izvoare îşi trage obîrşia iubirea de argint şi la cît de mari rele dă naştere.

8) Iubirea de argint stă în calea tuturor virtuţilor.

9) Monahul, care are bani, nu mai poate rămîne în mînăstire.

10. La ce muncă îl supune iubirea de argint pe monahul dezertor din mînăstire, care murmura înainte chiar pentru muncile cele mai uşoare.

11) Ei umblă după tovărăşia femeilor pentru a-şi păstra averea.

12) Exemplul unui călugăr călduţ în credinţă, prins în lanţurile iubirii de argint.

13) Ce ajutor aduc bătrînii celor tineri, ca să se lepede de vicii.

14) Din ce exemple se arată că boala iubirii de argint este întreită.

15) Prin ce se deosebeşte cel ce s-a retras greşit din lume, de cel care nu s-a retras.

16) Ce mărturisire invocă în apărarea lor cei ce nu vor să se lepede de averi.

17) Despre renunţarea la bunuri a apostolilor şi a bisericii primare.

18) Dacă vrem să mergem pe urmele apostolilor, nu trebuie să trăim după prescripţiile noastre, ci să urmăm pildele lor.

19) Sentinţa Sfîntului episcop Vasile împotriva lui Synclenţius.

20) Cît de ruşinos este a fi biruit de iubirea de argint.

21) În ce chip trebuie biruită iubirea de argint.

22) Cum poate fi judecat cineva drept iubitor de argint, chiar fără să aibă bani.

23) Exemplul lui Iuda.

24) Iubirea de argint nu poate fi biruită decît numai prin sărăcie.

25) Despre sfîrşitul lui Anania, al Safirei şi al lui Iuda, împinşi la pieire de iubirea de argint.

26) Iubirea de argint aduce sufletului lepră spirituală.

27) Mărturii din Scriptură, prin care cel, ce doreşte desăvîrşirea, este povăţuit să nu mai ia îndărăt cele, de care s-a lepădat, la plecarea din lume.

28) Biruinţa împotriva iubirii de argint nu poate fi obţinută altfel decît numai prin sărăcie.

29) În ce chip poate fi păstrată sărăcia de monah.

30) Leacurile împotriva bolii filarghiriei.

31) Nimeni nu poate birui iubirea de argint decît numai stăruind în mînăstire. Cum poate rămîne cineva definitiv acolo ?

1. A treia luptă o avem de dat împotriva filarghiriei, pe care o putem numi dragoste de bani. Este un război străin de natura noastră, care la monah porneşte ori din lîncezeala unei minţi bolnave şi amorţite, ori, de cele mai multe ori, dintr-o hotărîre greşită de a renunţa la lume, ori în fine, dintr-o dragoste căldicică faţă de Dumnezeu. Căci celelalte vicii, altoite naturii omeneşti, par să aibă începutul în noi, parcă născîndu-ne cu ele. Foarte strîns legate de carnea noastră, şi mai de aceeaşi vîrstă cu ea, apar în fiinţa noastră înainte de a fi în măsură să facem deosebire între bine şi rău, şi, deşi chiar de la început pun stăpînire pe om, totuşi, după o lungă osteneală, pot fi biruite.

2. Această boală, însă, vine asupra noastră mai tîrziu şi din afară şi cu cît mai uşor poate fi evitată şi respinsă, cu atît devine mai primejdioasă decît toate şi mai greu de alungat ; dacă, neluată în seamă la început, a şi pătruns în inimă, ea ajunge rădăcina tuturor relelor din care ies lăstarii multor alte vicii (II Tim. 6, 10) [194].

3. Oare nu vedem, de pildă, mişcările spontane ale cărnii, nu numai la copii, care, fiind în stare de nevinovăţie, încă n-au ajuns să facă deosebire între bine şi rău, dar chiar la cei micuţi, pînă şi la sugari ? Fără să se vădească în ei nici cel mai mic semn al plăcerii, totuşi, dintr-un imbold natural, ei arată că posedă mişcările proprii cărnii. Nu vedem chiar la cei foarte mici violentele înţepături ale mîniei şi nu observăm adesea că, mai înainte de a fi ajuns a cunoaşte virtutea răbdării, sînt sensibili la nedreptăţile, pe care le suferă, şi simt pînă şi jignirile unor vorbe spuse în glumă ?

Ba uneori, sub impulsul mîniei, pînă şi dorinţa de a se răzbuna ar avea-o dacă nu le-ar lipsi puterea. Nu spun asta, ca să dau vina pe condiţia noastră umană [195], ci ca să arăt că dintre aceste îmboldiri, pe care le resimţim, unele sînt altoite în noi şi chiar cu folos, altele sînt introduse însă din afară în noi, din cauza nepăsării, sau a unei greşite

194. Idee dezvoltată de Sf. Casian în «*Convorbire duhovnicească*», V-a, VIII, 2.

195. Sf. Casian subliniază înzestrarea noastră spre bine ca să justifice şi să oblige pe cititor la eforturi mari, fără însă să tăgăduiască rana păcatului originar şi nevoia de ajutor dumnezeiesc. (vezi, «*Convorbiri...*», XVIII, XVI, 13 şi «*Convorbire duhovnicească*», a XIII-a, XII, 7) ; aceasta explică opoziţia sa la atitudinea excesivă a Fer. Augustin. J.-C l. Guy citează în favoarea Sf. Casian pe A. Kock, «*Lehre des J. Casianus von Natur und Gnade*», p. 50—69 şi L. Wrzol, «*Die Psachologie des J. Cassianus*», în Divus Thomas (seria a II-a, t. VII, 1920, p. 81—96). A. Kemmer a demonstrat că Sf. Casian este într-un consens absolut cu Părinţii greci şi în opoziţie cu predestinaţianismul Fer. Augustin (în «*Charisma maximum...*», p. 28—38).

libertăți de voință. Într-adevăr, pornirile naturale ale cărnii, menționate mai sus, ne-au fost altoite cu folos trupului nostru de Providență, pentru refacerea neamului omenesc, deci pentru a-i îmboldi pe oameni să-și lase urmași, nu pentru a se deda desfrîului și adulterului, fapte osîndite chiar prin autoritatea legii. Chiar înțepăturile mîniei, nu ne dăm seama că ne-au fost dăruite cu un scop foarte sănătos, ca, indignîndu-ne împotriva viciilor și rătăcirilor noastre, să ne lăsăm stăpîniți mai degrabă de virtuți și rîvne spirituale, arătînd lui Dumnezeu toată dragostea, iar fraților îngăduință ? Știm cît de *folositoare* ne este chiar tristețea, care odată modificată într-o simțire potrivnică, este numărată printre celelalte păcate. Într-adevăr, întristarea cea după frica de Dumnezeu este foarte trebuitoare, și foarte pierzătoare cea după lume, după cum spune Apostolul : *«Căci întristarea cea după Dumnezeu aduce pocăință spre mîntuire, iar întristarea lumii aduce moartea»* (II Cor. 7, 10).

4. Deci, dacă am spus că aceste îmboldiri ne-au fost altoite în suflet de către Creator, nu va fi făcut răspunzător El că, folosindu-ne rău de ele, am preferat să le întoarcem spre vătămătoare slujiri, și ținem să ne întristăm pentru profituri sterpe și lumești, nu pentru căința mîntuitoare, sau pentru alungarea viciilor, ori ne mîniem fără folos, nu împotriva noastră ci, contrar poruncii lui Dumnezeu, împotriva fraților noștri (Matei 5, 22). Și, dacă cineva a voit să folosească spre uciderea celor nevinovați fierul cel rînduit pentru o slujire folositoare, nu va fi găsit vinovat meșterul acelui obiect, dacă, ceea ce a făurit el bun și trebuitor pentru înlesnirea vieții, l-a folosit celălalt pentru a aduce vătămare.

5. Totuși, afirmăm că unele vicii se înfiripă fără nici o cauză naturală de mai înainte, ci după bunul plac numai al unei voințe nesănătoase și rele, așa cum este păcatul pizmei și chiar al filarghiriei. Acestea, nestîrnite de un imbold natural și deci neavînd cauzele în noi înșine, sînt contractate din afară. Cu cît sînt mai ușor de ferit, și mai lesne de ocolit, cu atît mai bolnavă fac totuși mintea odată ocupată și stăpînită de ele și cu greu o lasă să-și mai redobîndească sănătatea: și asta se întîmplă, fie pentru că cei răniți de asemenea vicii, care puteau fi ignorate, sau ocolite, sau foarte ușor de biruit, nu pot fi repede vindecate, fie mai ales pentru că punîndu-și templul virtuților pe o altă temelie, nu merită să atingă culmea desăvîrșirii.

6. Pentru aceasta nimănui să nu i se pară neînsemnată și de disprețuit această boală, care, așa cum foarte ușor poate fi ocolită, pe atît de greu poate fi lepădată, cînd a apucat să pună stăpînire pe cineva. Căci ea este izvorul și rădăcina tuturor viciilor, și devine vatră încinsă, de nestins, a ticăloșiei, cum spune Apostolul : *«Căci iubirea de arginți»*, adică dragostea de bani, *«este rădăcina tuturor relelor»* (I Tim. 6, 10).

7. Prin urmare, în momentul cînd această patimă va pătrunde în sufletul slab în credinţă al vreunui monah, mai întîi ademenindu-l spre o sumă mică, îi zugrăveşte sub motive oarecum juste şi raţionale necesitatea de a-şi pune deoparte sau de a-şi agonisi ceva bani. Căci, se plînge el, cele ce i se oferă în mînăstire nu sînt îndestulătoare şi abia pot fi îndurate de un trup sănătos şi robust. Ce trebuie să facă, dacă se iveşte vreo boală şi n-are puşi deoparte ceva bani, cu care să-şi aline suferinţa ? Ce-i dă mînăstirea este prea neînsemnat şi e foarte mare nepăsarea faţă de bolnavi. Dacă n-a strîns nici un ban, pe care să-l folosească pentru nevoile trupului, va trebui să moară în mizerie. Pe urmă, nici îmbrăcămintea, cîtă i se dă, nu-i de ajuns, dacă nu se va fi preocupat să aibă, cu ce să-şi poată asigura o alta. În sfîrşit, nu se poate sta prea mult timp într-un loc, sau în mînăstire, iar dacă nu-şi va fi strîns bani pentru costul călătoriei, sau pentru corabie, nu va putea pleca atunci cînd va voi şi, strîmtorat de lipsuri, va îndura necontenit, fără nici un folos, o viaţă de muncă şi de mizerii. Lipsit de mijloace de trai şi tot timpul ducînd-o în sărăcie, va trebuie să facă apel la ajutorul altuia, nu fără jigniri.

Şi astfel, cu mintea prinsă în plasa unor asemenea gînduri, îşi face socoteala, cum să poată cîştiga măcar un dinar. Apoi îşi frămîntă mintea aprig să afle o muncă specială, pe care s-o facă fără ştirea stareţului. Vînzîndu-şi pe ascuns munca, şi ajungînd în sfîrşit în stăpînirea banului rîvnit, se chinuie mai amarnic şi mai înverşunat cum să-l sporească, neliniştit unde să-l ascundă şi cui să-l încredinţeze. Este apăsat apoi de o mai strivitoare grijă, ce să cumpere cu el, sau prin ce negoţ ar putea să-şi dubleze cîştigul. Cînd şi acest lucru i-a reuşit după dorinţă, o mai lacomă foame de aur i se trezeşte în inimă, şi-l aţîţă cu atît mai înverşunat cu cît acum pune deoparte un mai mare cîştig. Căci, odată cu sporirea banilor, se dezlănţuie o sălbatică lăcomie în el. Atunci, în sfîrşit, îşi făgăduieşte o viaţă lungă, bătrîneţi gîrbovite, beteşuguri multe şi felurite, care n-ar putea fi suportate la bătrîneţe fără o sumă mai mare de bani, strînsă la tinereţe.

Aşa este prins în încolăcirea de şarpe bietul suflet. În timp ce arde de dorinţa de a-şi spori cu o şi mai ticăloasă grabă această avuţie, rău strînsă, el se aprinde înlăuntrul lui de o boală ce-l sfîşie mai cumplit. Stăpînit numai de dorinţa de cîştig, văzul inimii lui nu-i îndreptat spre nimic altceva, decît de unde ar putea să cîştige bani, cu care să-şi poată lua cît mai iute zborul de sub disciplina mînăstirii. Nici o credinţă nu i se mai vede în clipa cînd i-a zîmbit vreo speranţă de cîştig.

De acum nu se mai înfioară de nici o minciună, de nici un jurămînt, de nici un furt ; nu mai şovăie să-şi calce cuvîntul dat, să răbufnească

în vijelia unei mînii pierzătoare, dacă din vina cuiva a pierdut vreun cîştig sperat, şi nu stă în cumpănă să treacă peste măsura, la care-l obligă cinstea şi umilinţa. Aurul şi speranţa de cîştig ajung să ţină loc de Dumnezeu pentru el în toate momentele. De aici fericitul Apostol, văzînd otrăvurile primejdioase ale acestei boli, a declarat că ea este nu numai rădăcina tuturor relelor, dar chiar o închinare la idoli, cînd zice : «*Şi lăcomia — care este o închinare la idoli*» (Col. 3, 5).

Observi deci la cîtă decădere l-a dus pas cu pas această patimă, care, prin glasul Apostolului, ajunge să fie numită chiar închinare la idoli sau la statui. Din această cauză, uitînd de chipul sau înfăţişarea lui Dumnezeu, pe care, slujind cu dăruire lui Dumnezeu, ar fi trebuit s-o păstreze nepătată în sine însuşi, în locul lui Dumnezeu a preferat să privească şi să iubească chipuri de oameni săpate în aur.

8. Coborînd astfel treaptă cu treaptă, se cufundă într-o stare din ce în ce mai ticăloasă, încît, nestrăduindu-se de aici încolo să mai păstreze, nu voi zice, vreuna din virtuţile umilinţei, dragostei, sau supunerii, dar nici măcar umbra lor, se mînie de orice, murmură şi oftează la fiecare muncă, şi, nemaipăstrînd respect pentru nimeni, este dus spre prăpastie, ca un cal sălbatic nesupus frîului. Nemulţumit nici cu mîncarea zilnică, nici cu veşmîntul obişnuit, ameninţă că n-o să mai rabde mult timp asta. Dumnezeu, declară el, nu se află numai aici, şi mîntuirea sa nu este legată numai de acest loc. Dacă nu va pleca mai grabnic undeva, va pieri îndată, geme el.

9. Avînd deci drept resurse ale nestatorniciei lui banii, cu ajutorul cărora şi-a făurit un fel de aripi, gata acum să-şi ia zborul, răspunde necuviincios la tot ce i se porunceşte, şi, purtîndu-se cu nepăsarea unui oaspete sau străin, nu ia în seamă, sau priveşte cu dispreţ cele ce, chiar după propria lui constatare, au nevoie de îndreptare în persoana lui. Şi, măcar că dispune de bani puşi pe ascuns la păstrare, se plînge că nici chiar încălţăminte şi îmbrăcăminte n-are şi e indignat că i se dă prea tîrziu. Dacă, după socotinţa bătrînului, i se aprobă vreunul dintre obiectele acestea mai întîi altuia, care e cunoscut că n-are absolut nimic, se aprinde de o mai înverşunată mînie, socotindu-se disprețuit ca un străin. Nemulţumit de a fi silit să-şi pună mîna la vreo muncă, cîrteşte împotriva tuturor treburilor, pe care le impun nevoile mînăstirii. Apoi cercetează cu grijă, dacă trebuie să se supere sau să se mînie la anumite prilejuri, ca nu cumva să pară că, aprinzîndu-se uşor, urmăreşte să iasă de sub disciplina mînăstirii. Totuşi, nici singur nu-i mulţumit să plece, ca să nu se creadă că s-a lăsat tîrît de patima lui, de aceea nu încetează să ticăloşească prin şuşoteli ascunse pe cît mai mulţi poate. Dacă vremea vitregă i-a împiedicat plecarea pe uscat sau

pe mare, în tot acest timp stînd cu inima la gură de neliniște, nu încetează să-și alimenteze și să-și ascută tristețile. El crede că nu va găsi o altă satisfacție a plecării și o motivare a ușurătății lui, decît numai aruncînd blamul și dezonoarea asupra mînăstirii.

10. Monahul se aprinde astfel din ce în ce mai mult de flăcările banilor lui, a căror stăpînire nu-i mai dă pace de acum nici să rămînă în mînăstire, și nici să trăiască sub rînduiala acestui așezămînt. Ca o fiară sălbatică, patima îl desparte de turmă și, răpit din obște, face din el o victimă bună de pradă și ușor de sfîșiat. El, care mai înainte nu se îndupleca să facă munci ușoare în mînăstire, este împins acum să muncească zi și noapte fără răgaz, în speranța unui cîștig. Nu-i mai îngăduie să respecte nici ceasurile de rugăciune, nici măsura posturilor, nici regula veghilor, nu-l lasă să-și îndeplinească nici îndatoririle unor activități oneste, numai să-și poată sătura apriga patimă de bani, sau să-și satisfacă trebuințele zilnice. Crezînd că-și stinge dogoarea patimii cîștigînd, și-o aprinde și mai mult.

11. Unii, alunecînd de aici spre adîncul prăpastiei, sînt duși într-o prăvălire fără oprire spre moarte, și, nemulțumiți să stăpînească ei singuri banii, pe care ori că nu-i avuseseră mai înainte, ori că la nefericita intrare în mînăstire, îi pusese deoparte, se însoțesc cu femei care vor trebui să păstreze cele rău agonisite sau păstrate de ei. În atît de vătămătoare și nimicitoare îndeletniciri se pierd, încît se rostogolesc pînă în fundul iadului, o dată ce refuză să se călăuzească după acea povață a Apostolului, ca «avînd hrană și îmbrăcăminte, cu acelea să fim îndestulați», pe care le dăruie mînăstirea în cumpătarea ei. Dimpotrivă, *«voind să se îmbogățească, cad în ispita și în cursa diavolului și în multe pofte nebunești și vătămătoare, ca unele care cufundă pe oameni în ruină și pierzanie. Căci iubirea de arginți este rădăcina tuturor relelor, și cei ce au poftit-o cu înfocare au rătăcit de la credință și s-au străpuns de multe dureri»* (I Tim. 6, 8 — 10).

12. Cunosc pe unul, care se pretinde a fi monah și, ceea ce este mai rău, se măgulește cu desăvîrșirea. La primirea în mînăstire, starețul său îl sfătui să nu se mai reîntoarcă la bunurile, de care se lepădase, și să se libereze de iubirea de argint, rădăcina tuturor relelor, și de toate legăturile pămîntești. Dacă vrea să se curețe de patimile de mai înainte, de care-l vedea copleșit, să înceteze de a mai rîvni spre cele ce nici mai înainte nu le avusese, căci, prins de legăturile acestora, negreșit nu va putea ajunge la purificarea de patimile sale. Atunci, acesta, cu privirea furioasă, nu se stăpîni să nu-i răspundă : «Dacă tu ai cu ce întreține pe foarte mulți, de ce mă oprești să am la fel ?».

13. Să nu i se pară nimănui cerințele acestea drept lucruri fără rost și supărătoare. Negreșit, fără a fi înfățișat mai întîi felul rănilor și fără a fi cercetate începutul și cauzele bolilor, nici bolnavilor nu le va putea fi asigurată îngrijirea cuvenită și nici celor sănătoși putința de a-și păstra o sănătate desăvîrșită. Bătrînii care au cunoscut nenumărate poticniri și căderi ale multor monahi, au expus de obicei în sfaturile lor aceste lucruri și altele cu mult mai numeroase, pentru învățarea tinerilor. Multe dintre acestea prezentate și puse în relief de bătrîni, ca și cum ei înșiși ar fi fost tulburați de aceleași patimi, de nenumărate ori aflîndu-le și în noi, ne-am lecuit de ele fără să roșim de rușine, învățînd în tăcere și leacurile și cauzele viciilor care ne otrăveau. Am trecut sub tăcere, sau am lăsat la o parte aceste lucruri, nu temîndu-ne pentru obștea fraților, cît mai ales ca nu cumva, căzînd din întîmplare această carte în mîinile unora care nu par să fie îndrumați îndeajuns într-o astfel de viețuire, să li se dezvăluie lucruri, care trebuie aflate de fiecare numai cu sudoare multă și cu rîvnă de a atinge treapta desăvîrșirii [196].

14. Această boală osîndită de toți părinții noștri sub același blestem, se înfățișează sub trei chipuri [197]. Unul este acela a cărui alunecare am zugrăvit-o mai sus, adică acela care amăgindu-i pe nenorociții monahi, îi înduplecă să adune avuții, pe care nici viețuind în lume nu le aveau; altul este acela care-i silește să redobîndească și să îndrăgească din nou bunurile de care se lepădaseră la retragerea din lume; al treilea este cel care, tîrîndu-i de la început pe un drum rău și vătămător și pornind strîmb, nu-i lasă să se despoaie de toate bunurile lumești, pe monahii cu o spoială de credință și care se tem cumplit de sărăcie și de desconsiderare. Făcînd-i să-și pună deoparte banii sau bunurile, de care ar fi trebuit să se lepede plecînd din lume, nu le îngăduie să ajungă niciodată la desăvîrșirea evanghelică.

Chiar din Sfînta Scriptură aflăm că au fost osîndite nu cu o pedeapsă ușoară fiecare din aceste trei feluri de căderi. Ghiezi, vrînd să dobîndească cele ce nu avusese mai înainte, nu numai că nu s-a învrednicit să aibă harul profeției, pe care trebuia să-l primească drept dar de moștenire de la stăpînul său, ba dimpotrivă se acoperă chiar de lepră veșnică, în urma blestemului stăpînului său (IV Regi 5, 27). Iuda, pe de altă parte, voind să redobîndească banii de care se lepădase mai

196. Nu e bine să împărtășim oricui, fără discernămînt, orice învățătură duhovnicească. Idee dezvoltată în *«Convorbirea duhovnicească»*, a XIV-a, XVII.

197. Cf. *«Convorbirea duhovnicească»*, V, XI, 6: «Sînt trei feluri de iubire de argint. Cel dintîi al celor care, renunțînd la lume nu îngăduie să fie lipsiți de bogățiile și bunurile lor. Al doilea, al celor ce năzuiesc ca acelea, risipite sau dăruite celor săraci, să fie dobîndite cu o lăcomie și mai mare. Al treilea este cel ce împinge la dorința de a cîștiga banii pe care nu i-au avut mai înainte».

înainte, urmîndu-L pe Hristos, ajunge a-L trăda pe Domnul şi pierde astfel nu numai treapta de apostol, dar chiar viaţa, pe care, nevrednic s-o sfîrşească printr-o moarte obişnuită, şi-a încheiat-o punîndu-şi capăt zilelor (Matei 27, 5). Iar Anania şi Safira, păstrîndu-şi o parte din cele ce avuseseră, sînt pedepsiţi cu moartea, prin graiul Apostolului (Fapte 5, 5).

15. Celor ce spun că s-au lepădat de lume, dar biruiţi din nou de necredinţă, se tem să se rupă de bunurile pămînteşti, la fel li se recomandă în Deuteronom : «*Dacă cineva este om fricos şi puţin la suflet, să nu iasă la luptă, să plece şi să se întoarcă acasă, ca să nu facă fricoase şi inimile fraţilor, cum este şi inima lui*» *(Deut. 20, 8).* Mă rog, ce poate fi mai limpede decît această mărturie ? Oare Scriptura nu arată clar preferinţa ei, ca astfel de oameni nici să nu încerce a intra în această tagmă monahală, şi nici să nu-şi ia un nume nemeritat, ca nu cumva prin îndemn şi pildă ticăloasă, să abată şi pe alţii de la desăvîrşirea evanghelică şi să le aducă slăbire prin teama lor necredincioasă ?. Prin urmare, acelora li se porunceşte ca ieşind din luptă să se reîntoarcă la casa lor, căci nimeni cu inima îndoielnică nu poate lupta în războaiele Domnului, — de vreme ce «*bărbatul îndoielnic este nestatornic în căile sale*» (Iacob 1, 8) — şi gîndindu-ne, după parabola evanghelică, că cel ce vine la luptă cu zece mii de oşteni, nu se poate lupta cu regele care vine cu douăzeci de mii, şi de aceea, încă fiind departe, cere pace, tot aşa şi în cazul acesta, mai bine nici să nu se apuce a se retrage din lume, decît, stăruind fără credinţă în această vieţuire, să se vîre într-o mai mare primejdie. Căci «*mai bine să nu făgăduieşti, decît să nu împlineşti ceea ce ai făgăduit*» (Eccl. 5, 4). Admirabil este tabloul în care se înfăţişează venirea celui cu zece mii de oşteni şi a celui cu douăzeci de mii. Căci mai mare este numărul patimilor, care ne dau asalt, decît al virtuţilor, care luptă pentru apărarea noastră. Însă «*Nimeni nu poate sluji şi lui Dumnezeu şi lui Mamona*» (Matei 6, 24), şi «*Nimeni care pune mîna pe plug şi se uită îndărăt, nu este potrivit pentru împărăţia lui Dumnezeu*» (Luca, 9, 62).

16. Astfel de oameni încearcă să motiveze prilejul lăcomiei lor de mai înainte, punînd-o sub un fel de autoritate a Sfintelor Scripturi, pe care, răstălmăcind-o, se bucură să falsifice cuvîntul Apostolului şi mai ales al Domnului, şi să-l coboare la dorinţele lor [198]. Nepotrivindu-şi viaţa şi înţelegerea după sensul Scripturii, vor să-i modifice înţelesul după dorinţa lor pătimaşă, în acord cu părerile lor, susţinînd că este scris : «*Mai fericit este a da, decît a lua*» (Fapte 20, 65). Prin această motivare strîmbă, ei socotesc că i se scade tăria acelui cuvînt

198. Vezi supra, Cartea a V-a, 33—34.

al Domnului, care spune : «*Dacă voiești să fii desăvîrșit, du-te și vinde averea ta, dă-o săracilor, și vei avea comoară în cer ; apoi vino și urmează-Mi*» (Matei 19, 21). Sub acest pretext sînt de părere ei că nu trebuie să-și lepede averile, declarîndu-se, bineînțeles ei înșiși mai fericiți, dacă, sprijinindu-se pe bogățiile lor, revarsă și asupra altora din belșugul lor; în același timp, se simt rușinați să primească odată cu Apostolul slăvita sărăcie pentru Hristos, și nu vor să se împace nici cu munca mîinilor lor, nici cu traiul cumpătat al mînăstirii. Acestora le rămîne numai attî ; sau mai bine să recunoască totuși că se înșală singuri și că, rezemîndu-se pe bogățiile de mai înainte, n-au renunțat la această lume, sau, dacă doresc să îmbrățișeze cu adevărat viața de monah, atunci să împartă și să se lepede de toate și, nemaipunînd deoparte nimic din cele de care s-au rupt, să se laude cu Apostolul «*în foame și în sete, în frig și în lipsă de haine*» (II Cor. 11, 27).

17. Ca și cum Apostolul n-ar fi putut să trăiască la fel din averea lui de mai înainte, cînd chiar el mărturisește că, după rînduiala acestei lumi, n-a fost de neam de jos, ba, declară el, chiar de neam mai de sus, după demnitatea de cetățean roman prin naștere, dacă ar fi judecat că acest lucru era mai folositor pentru desăvîrșire. La fel, cei din Ierusalim, fiindcă toți, care aveau țarini sau case, le vindeau pe toate, nepăstrînd nimic pentru ei din acestea, «*și aduceau prețul celor vîndute și-l puneau la picioarele apostolilor*» (Fapte 22, 28) — n-ar fi putut să-și asigure cele de trebuință trupului din propriile lor mijloace de trai, dacă s-ar fi judecat, de către Apostoli, mai bun acest lucru, sau ei înșiși l-ar fi dovedit mai de folos ? Însă toți, lepădîndu-se împreună de toate bunurile lor, au preferat să trăiască din muncă proprie, sau din strîngerile de bani de la neamuri.

Despre cheltuiala necesară pentru aceștia, scriind fericitul Apostol către Romani, le arată slujirea lui adusă acestora și, făcîndu-le un îndemn delicat spre strîngere de danii, zice : «*Acum însă mă duc la Ierusalim spre a le face slujire sfinților. Căci Macedonia și Ahaia au binevoit să facă o strîngere de ajutoare pentru săracii dintre sfinții de la Ierusalim. Căci ei au binevoit și ei sînt datori față de aceștia, căci dacă neamurile s-au împărtășit de cele duhovnicești ale lor, datori sînt și ei să le slujească în cele trupești*» (Rom. 15, 25—27).

Și către Corinteni purtînd grija acestor sfinți, la fel îi îndeamnă, ca, mai înainte de sosirea lui acolo, să facă o colectă mai cu rîvnă, pe care rînduise să le-o trimită acelora pentru nevoile lor : «*Cît despre strîngerea de ajutoare pentru sfinți, precum am poruncit bisericilor Galatei, așa să faceți și voi. În ziua întîi a săptămînii (duminica) fiecare dintre voi să-și pună deoparte, strîngînd cît poate, ca să nu facă strîn-*

gerea abia atunci cînd voi veni. Iar cînd voi veni, pe cei pe care îi veți socoti, pe aceia îi voi trimite cu scrisori, să ducă darul vostru la Ierusalim». Și, pentru ca să-i stîrnească la o colectă mai bogată, adaugă: «*și, de se va cuveni să merg și eu, vor merge cu mine*» (I Cor. 16, 1 — 4), adică, dacă dania voastră va fi astfel, încît să merite să le fie dusă și prin participarea mea.

Și către Galateni scriind, mărturisește că împărțind cu apostolii slujba propovăduirii, tocmai asupra acestui lucru s-a înțeles cu Iacob, Petru și Ioan: deși el își lua asupră-și predica la neamurile păgîne, totuși nu refuza nici grija și preocuparea față de săracii din Ierusalim, care, lepădîndu-se pentru Hristos de toate bunurile lor, se oferiseră sărăciei de bună voie: «*Și cunoscînd harul ce mi-a fost dat mie, zice el, Iacov și Chefa și Ioan, cei socotiți a fi stîlpi, mi-au dat mie și lui Barnaba dreapta spre unire cu ei, pentru ca noi să binevestim la neamuri, iar ei la cei tăiați împrejur. Numai să ne aducem aminte de săraci*» (Gal. 2, 9 — 10). Acest lucru mărturisește că l-a îndeplinit cu toată grija, zicînd: *Ceea ce tocmai m-am silit să fac*» (Gal. 2, 10). Deci care sînt mai fericiți? Oare cei care, aduși de curînd la credință din rîndurile păgînilor, care, neputînd să se ridice la desăvîrșirea evanghelică stăteau încă lipiți de bogățiile lor, dar care socotea Apostolul, totuși sînt un mare cîștig, dacă măcar, rupîndu-se «*de la pîngărirea idolilor și de la desfrîu și de la animale sugrumate și de la sînge*» (Fapte 15, 20), au primit, păstrîndu-și bogățiile, credința în Hristos; sau sînt mai fericiți cei care, împlinind cuvîntul Evangheliei și purtînd zilnic crucea Domnului, n-au vrut să-și mai rețină nimic din propriile lor averi? (Cf. Matei 9, 10). Însuși fericitul Apostol, pus în lanțuri și închisori, sau împiedicat de truda umbletului, nemaiajungînd din această pricină să-și agonisească cele necesare traiului, declară că a primit de la frații veniți din Macedonia ajutorul trebuincios, zicînd: «*Căci lipsa mea au împlinit-o frații veniți din Macedonia*» (II Cor. 11, 9), iar către Filipeni: «*Dar și voi știți, Filipenilor, că la începutul Evangheliei, cînd am plecat din Macedonia, nici o Biserică nu s-a unit cu mine, cînd era vorba de dat și de primit, decît voi singuri. Pentru că și în Tesalonic mi-ați trimis ca să am cele trebuitoare*» (Filip. 4, 15 —16). După socotința celor ce, în spoiala lor de credință, au născocit motivarea de a poseda bani, care și aceștia din Tesalonic vor fi mai fericiți decît Apostolul, fiindcă s-au găsit la ei bunuri, din care să-i fi împărțit și lui [199]? Numai un nebun ar cuteza să spună așa.

199. Cei care interpretează fals învățătura că «e mai fericit a da decît a primi», din cap. 16.

18. De aceea, dacă vrem să ascultăm de preceptul evanghelic şi să fim imitatorii Apostolului şi ai întregii Biserici primare, sau ai Părinţilor, care în vremile noastre sînt urmaşii virtuţilor şi desăvîrşirii acestora, să nu ne împăcăm nici noi cu propriile noastre judecăţi, făgăduindu-ne desăvîrşirea evanghelică după această călduţă şi nenorocită stare de credinţă. Dimpotrivă, mergînd pe urmele acestora, să căutăm a nu ne mai amăgi singuri, ci să tindem spre o aşa disciplină şi regulă de vieţuire în mînăstire, încît, rupîndu-ne cu adevărat de această lume, să nu mai păstrăm, sub imboldul necredinţei, nimic din cele ce am dispreţuit [200]. Hrana zilnică rămîne să ne-o agonisim prin munca noastră, nu cu banii puşi deoparte.

19. Ne stau în faţă cuvintele Sfîntului Vasile, episcopul Cesareei, spus unui oarecare Syncletius, despre a cărui credinţă amorţită am mai vorbit. Deşi el declara că a renunţat la această lume, totuşi şi-a păstrat o parte din bunurile sale, refuzînd să se întreţină din munca braţelor şi să ajungă la adevărata umilinţă prin sărăcie, prin istovirea trupului şi spunere. «*Şi pe senatorul Syncletius l-ai pierdut, i-a zis el, şi nici pe monah nu l-ai aflat*» [201].

20. Prin urmare, dacă dorim să ne întrecem după regulă, în luptele duhului, să alungăm din inimă şi acest duşman primejdios, care, pe cît de uşor poate fi biruit, pe atît de ruşinos şi deplin de ocară este a fi birut de el. A fi striviţi de unul puternic, oricîtă durere este în umilire, şi geamăt în durerea victoriei, totuşi înseamnă şi o oarecare consolare pentru cei învinşi de un adversar robust. Însă dimpotrivă, dacă duşmanul este prizărit şi înfruntarea fără vlagă, dincolo de durerea umilirii, învinsul este cufundat într-o mai înjositoare ruşine şi într-o ocară mai grea chiar decît paguba suferită.

21. O biruinţă desăvîrşită şi un triumf definitiv va dobîndi monahul, a cărui conştiinţă nu va fi pîngărită, precum se spune, nici chiar de o para. Căci cel atras de o sumă, oricît de mică, odată ce lăcomia a prins rădăcini în inima lui, nu-i posibil să nu se aprindă mai departe de văpaia unei dorinţi şi mai mari. Ostaşul lui Hristos va fi biruitor, şi chiar ferit şi la adăpost de orice asalt al lăcomiei, atîta timp cît duhul cel rău nu va fi semănat în inima lui porniri spre această patimă. De

---

200. În *Patericul* tradus în românește citim la litera A (Antonie, 20): «Oarecari fraţi s-au dus de la Schit la Avva Antonie şi intrînd într-o corabie să meargă la el, au aflat pe un bătrîn carele şi el voia să meargă la el, dar nu-l cunoşteau fraţii... şi după ce au venit la Avva, le-a zis lor (Antonie): Bună tovărăşie aţi avut pre bătrînul acesta. A zis şi bătrînului: Buni fraţi ai aflat cu tine, Avvo. Zis-a bătrînul: Buni sînt cu adevărat dar ograda (curtea) lor n-are uşă şi cel ce voieşte intră în grajd şi dezleagă asinul. Iar aceasta zicea, însemnînd că cele ce vin în gura lor, aceelea grăiesc». (Deci este învăţătura obişnuită a «*Apophthegmelor Părinţilor*»).

201. Şi acest episod se găseşte în «*Apophthegme...*».

aceea, oricît de atenți trebuie să fim în general la capul șarpelui, chiar în toate felurile de păcate, aici însă mai ales se cuvine o veghe și mai trează (Geneză 3, 15). Odată pătruns în inimă, hrănindu-se din propria-i substanță, va stîrni incendii mai aprinse. Pentru aceasta trebuie nu numai să ne ferim de a fi în stăpînirea unor sume de bani, dar chiar și dorința după ei s-o alungăm cu totul din suflet. Căci trebuie evitate nu atît efectele lăcomiei de bani, cît mai ales stîrpită din rădăcini patima de bani ; nu ne va fi de nici un folos a nu avea bani, dacă dorința de a-i avea stăruie în noi.

22. Chiar fără a avea bani, poate suferi cineva de boala lăcomiei de avere și să nu-i aducă nici un folos sărăcia, dacă n-a fost în stare să-și stirpească această patimă, complăcîndu-se în lipsă, nu ca urmare a virtuții, ci constrîngîndu-se cu durerea inimii să poarte povara la care e obligat. Așa cum declară cuvîntul evanghelic, că pot fi în păcatul desfrînării chiar cei cu trupul nepîngărit, tot astfel, după simțămîntul și mintea lor, pot fi osîndiți la un loc cu cei avari chiar cei foarte lipsiți de bani (Matei 5, 29) : căci le-a lipsit acestora prilejul de agonisire, nu și pofta, a cărei alungare dă în mod obișnuit mai mult drept la cunună înaintea lui Dumnezeu, decît constrîngerea. Deci să ne silim să nu se risipească în van cîștigul ostenelilor noastre. Căci este un lucru dureros să înduri urmările sărăciei și lipsurilor și să pierzi roada atîtor strădanii din vina unei voințe bolnave.

23. Vrei să afli cît de primejdioase și nimicitoare lăstare dă această patimă, spre pieirea cui le-a lăsat să răsară, și cum se dezvoltă într-un frunziș de tot felul de vicii, dacă nu va fi stîrpită din rădăcini ? Uită-te la Iuda, cel socotit în numărul apostolilor, cum l-a dus la pierzanie cu otrava lui acest șarpe, al cărui cap n-a vrut să-l strivească la vreme. Prins în plasa lăcomiei, într-o cît de adîncă prăpastie l-a împins, de l-a convins să vîndă pe Răscumpărătorul lumii și Mîntuitorul neamului omenesc, cu treizeci de arginți ! Acesta n-ar fi alunecat niciodată pînă la o atît de josnică trădare, dacă nu s-ar fi molipsit de boala patimii de bani, și nu s-ar fi obișnuit să-și însușească pungile încredințate lui (Ioan 12, 61).

24. Este o pildă destul de clară și înfricoșătoare a puterii tiranice, care, cum am mai spus, odată ce a robit sufletul cuiva, nu-i mai îngăduie să respecte nici o regulă a onestității și nu se simte sătul cu nici un cîștig, oricît de mult ar agonisi. Căci nu prin bogății, ci prin sărăcie, i se pune capăt acestei patimi dezlănțuite. În sfîrșit, după ce Iuda a primit pungile destinate ajutorării săracilor, lăsate în seama lui, ca doar, săturîndu-se în fine de belșugul banilor, să-și pună frîu patimii lui aprinse, atîta bănet i-a învăpăiat inima de o sete și mai arzătoare

pînă într-atît, încît nu se mai mulţumii să sustragă pe ascuns pungile, ci ajunse să-L vîndă pe Domnul. Acestei patimi dezlănţuite nu-i mai ajunge nici grămada tuturor bogăţiilor.

25. În sfîrşit, cel dintîi dintre apostoli, lămurit de aceste pilde şi ştiind, că, cel ce posedă ceva, nu-şi poate pune frîu lăcomiei de a avea mai mult, iar înăbuşirea acesteia nu depinde de o sumă mai mică sau mai mare, ci numai de virtutea sărăciei, pedepseşte cu moartea pe Anania şi Safira, despre care am pomenit mai sus[202], fiindcă îşi puseseră deoparte ceva din avutul lor. Iuda s-a dat morţii de bună voie, pentru păcatul trădării Domnului, iar aceştia au primit moartea pentru minciună, izvorîtă tot din lăcomie. Şi în această privinţă, cîtă asemănare între vinovăţie şi pedeapsă! Lăcomia îl duce la trădare pe primul şi la înşelăciune pe ceilalţi. Acolo este trădat adevărul, aici se sădeşte crima minciunii. Deşi urmările faptelor lor par în adevăr deosebite, totuşi, în ambele cazuri, sfîrşitul este acelaşi. Primul, fugind de sărăcie, dorea să cîştige ceea ce lepădase ceilalţi, de frica tot a sărăciei, încearcă să reţină ceva din ce trebuiau să dea cu credinţă Apostolilor, sau să împartă în întregime fraţilor: în ambele cazuri, urmează osîndirea la moarte, amîndouă lăstărind din aceeaşi crimă: lăcomia de bani.

De aceea, dacă împotriva unora, care, nestăpîniţi de dorinţa de agoniseală, n-au umblat după bunurile altora, ci, încercînd să le cruţe pe cele proprii, au ascuns o parte din ele, s-a pronunţat o atît de aspră sentinţă, la ce trebuie să se aştepte cei ce doresc să strîngă bani nemaiavuţi nicicînd, şi, simulînd sărăcie în faţa oamenilor, prin înclinarea lor spre lăcomie, sînt găsiţi bogaţi înaintea lui Dumnezeu?

26. Aceştia, asemănîndu-se cu Ghiezi (IV Regi 5, 27), sînt aflaţi leproşi la duh şi minte, ca cei care, poftind după banii fără valoare ai acestei lumi, s-au molipsit de boala necurată a leprei. Această pildă clară ne arată că, orice suflet atins de patima lăcomiei de bani, se acoperă de lepra spirituală a viciilor şi este socotit întinat în faţa lui Dumnezeu printr-un veşnic blestem.

27. Prin urmare, dacă din dorinţa desăvîrşirii, lăsînd toate, ai urmat lui Hristos, Care-ţi spune: *«Du-te, vinde averea ta şi o dă săracilor şi vei avea comoară în cer şi vino şi urmează-Mi»* (Matei 19, 21), de ce, punînd mîna pe plug, te uiţi îndărăt, pentru ca, prin acelaşi glas al Domnului, să fii declarat nepotrivit pentru împărăţia cerurilor (Luca 9, 62)? De ce, aşezat pe acoperişul slujirii Evangheliei, te cobori să mai iei din casa ta ceva din cele ce, firește, ai dispreţuit mai înainte?

202. V. supra, 14, 2. Anania şi Safira sînt greu osîndiţi de Sfîntul Casian în «*Convorbirea duhovnicească*» a XVIII-a, VII, 2.

Odată stabilit în ogorul şi în lucrarea virtuţilor, de ce te reîntorci căutînd să te încarci cu avutul, de care te-ai despuiat la plecare? Dacă, dimpotrivă, îndurînd sărăcie, n-ai avut nimic de părăsit, cu mult mai puţin eşti obligat să agoniseşti ceea ce nici mai înainte n-ai posedat. Negreşit, printr-o binefacere a Domnului ai fost pregătit astfel să alergi mai slobod spre El, nefiind împiedicat de lanţurile nici unei bogăţii. Totuşi, nici un sărac să nu se întristeze de asta, căci nu-i om care să n-aibă ce părăsi. Oricine şi-a stîrpit din rădăcină orice dorinţă de a poseda ceva, a renunţat la toate bunurile lumii.

28. Deci, biruinţa desăvîrşită asupra patimii de bani este a nu îngădui să stăruie în inima noastră nici cea mai slabă flăcăruie pentru o oricît de neînsemnată para, ştiind neîndoios că mai tîrziu nu vom fi în stare să stingem focul stîrnit în noi nici de cea mai mică scînteie.

29. Nu vom putea păstra neatinsă această virtute, decît numai rămînînd în mînăstire, unde, «*avînd hrană şi îmbrăcăminte, vom fi mulţumiţi cu atît*», după cuvîntul Apostolului (I Tim. 6, 8).

30. Păstrînd deci vie în noi amintirea condamnării lui Anania şi a Safirei (Fapte 5, 5), să ne înfricoşăm a mai păstra ceva din ce-am făgăduit să părăsim cu totul la plecarea din lume. Să ne temem şi de întîmplarea lui Ghiezi (IV Regi 5, 27), care pentru lăcomia de bani este pedepsit cu chinul necurmat al leprei, ferindu-ne să agonisim banii pe care, dealtfel, nici mai înainte nu-i aveam. La fel, îngrozindu-ne de pedeapsa şi sfîrşitul lui Iuda (Matei 27, 5), să ne păzim din răsputeri de a mai recîştiga banii de care ne-am lepădat odată. Pentru toate acestea, gîndindu-ne la condiţia naturii noastre fragile şi trecătoare, să fim cu mintea trează, ca nu cumva ziua Domnului venind pe neaşteptate, ca «un fur» (II Tes. 5, 4), să găsească conştiinţa noastră pătată chiar de un singur obol. Dacă toate roadele renunţării noastre la lume ajung zadarnice, ne va putea fi adresat şi nouă acel cuvînt spus bogatului din Evanghelie, prin glasul Domnului: «*Nebune, în această noapte, voi cere de la tine sufletul tău, şi cele ce ai pregătit ale cui vor fi?*» (Luca 12, 20). Chiar fără să ne gîndim deloc la ziua de mîine să nu îngăduim niciodată să fim dezrădăcinaţi din mînăstire.

31. Acest lucru, în nici un chip nu ne este admis să-l săvîrşim, dar nici să mai rămînem sub rînduiala mînăstirii, dacă nu vom pune mai întîi pe o temelie puternică virtutea răbdării, care nu izvorăşte din nimic altceva, decît din umilinţă, care nu este în stare să aducă supărare nimănui, şi îndură cu mărinimie orice jignire venită lui de la alţii.

CARTEA A OPTA

DESPRE DUHUL MÎNIEI

Capitolele

1) Al patrulea război îl avem de dat împotriva păcatului mîniei, cu toate relele cărora le dă naştere această patimă.

2) Despre cei ce spun că mînia nu este vătămătoare dacă ne mîniem împotriva celor ce păcătuiesc, de vreme ce se spune că Dumnezeu Însuşi se mînie.

3) Despre însuşirile atribuite persoanei lui Dumnezeu, după obişnuinţa naturii noastre.

4) Cum trebuie să înţelegem cele ce citim că lui Dumnezeu Cel veşnic şi fără trup îi sînt atribuite simţăminte şi mădulare omeneşti.

5) Cîtă blîndeţe i se cuvine monahului.

6) Despre înverşunarea dreaptă sau nedreaptă a monahului.

7) La ce numai ne este folositoare mînia.

8) După ce pilde ale fericitului David ne este îngăduită mînia pentru urmările ei sănătoase.

9) Despre mînia care trebuie admisă împotriva noastră înşine.

10) Despre soarele care se spune să nu apună peste mînia noastră.

11) Despre cei a căror mînie nici chiar la apusul soarelui nu-şi află potolire.

12) Supărarea sau mînia să şi-o curme fiecare în momentul cînd i se împlineşte ceea ce doreşte.

13) Nici chiar mînia de o clipă nu-i îngăduit să fie păstrată.

14) Despre reîmpăcarea cu fratele.

15) Chiar Legea Veche opreşte nu numai să pui la lucrare mînia, dar chiar s-o gîndeşti.

16) Zadarnică este retragerea din lume a acelora, care nu se dau înapoi de la relele apucături.

17) Liniştea inimii noastre nu trebuie să depindă de vrerea altuia, ci de puterea noastră.

18) Mînaţi de ce dorinţă trebuie să căutăm pustiul şi ce fel de oameni să plece acolo.

19) Cu ce trebuie comparaţi cei care doar atunci sînt calmi, cînd nu-i supără nimeni.

20) Despre înăbuşirea mîniei conform Evangheliei.

21) Dacă la cele scrise în Evanghelie: «*Oricine se mînie împotriva fratelui său*», trebuie acceptat adaosul «*fără motiv*».

22) Leacurile cu care putem dezrădăcina mînia din inimile noastre.

1. A patra luptă o avem de dat împotriva mîniei, care trebuie alungată cu totul din suflet, pentru otrava ei ucigătoare. Cît timp stăruie în inimi, orbindu-ne mintea cu vătămătoarele ei întunecimi, nu vom putea ajunge nici să judecăm cu dreaptă chibzuinţă, nici să ne bucurăm de văzul unei sublime contemplaţii şi nici să dăm sfaturi înţelepte altora. Nici părtaşi la viaţa adevărată şi păstrători statornici ai dreptăţii

nu vom mai rămîne, dar să mai încapă în noi lumina duhului şi a adevărului! Căci zice Scriptura: «*Turburatu-s-a de mînie ochiul meu*» (Ps. 30, 9). Nici parte de adevărata înţelepciune nu vom avea, chiar de am trece de înţelepţi în ochii tuturora, «*Pentru că mînia sălăşluieşte în sînul celor nebuni*» (Eccl. 7, 8), dar nici viaţă fără de moarte nu vom putea dobîndi, oricît de prevăzători s-ar părea că sîntem judecaţi de oameni: «*Căci mînia îi pierde chiar pe cei prevăzători*» (Pilde 15, 1). Nu vom fi în stare să păstrăm nici cîrma dreptăţii ajutaţi de un ascuţit discernămînt al minţii, oricît de desăvîrşiţi şi vrednici de respect am fi socotiţi de toată lumea: «*Căci mînia omului nu lucrează dreptatea lui Dumnezeu*» (Iacob 1, 20). Nici cinstea gravă, pe care o întîlnim deseori chiar la oamenii acestui veac, n-o putem în nici un chip cîştiga, oricît de nobili şi cinstiţi am fi prin privilegiul naşterii, «*căci bărbatul mînios este necinstit*» (Pilde 11, 25). Nici la un sfat înţelept nu vom fi în stare să ne ridicăm vreodată, oricît de severi şi plini de adîncă ştiinţă am părea, fiindcă «*cel iute la mînie săvîrşeşte nebunii*» (Pilde 14, 7). Nici la adăpost de turburări primejdioase şi feriţi de păcate nu vom putea fi, chiar dacă nici o nelinişte nu ne vine din partea altora, fiindcă «*un om mînios aţîţă cearta, şi cel aprig săvîrşeşte multe păcate*» (Pilde 29, 12).

2. Am auzit pe unii care, încercînd să aducă îndreptăţire acestei foarte primejdioase boli sufleteşti, se grăbesc să-i micşoreze vina, printr-o neîngăduită interpretare a Scripturilor. De pildă, susţin că nu este greşit a ne mînia pe fraţii care cad în vreo greşeală, de vreme ce se spune că chiar Dumnezeu se înfurie şi se mînie, fie împotriva celor ce nu vor să-L ştie, fie contra celor care, cunoscîndu-L, Îl disprefuiesc, cum este acel pasaj: «*Şi S-a aprins de mînie Domnul împotriva poporului Său*» *(Ps. 105, 40)*, sau cînd se roagă profetul, zicînd: «*Doamne, nu cu mînia Ta să mă mustri pe mine, nici cu urgia Ta să mă certi*» (Ps. 6, 1). Ei nu înţeleg că, vrînd să li se îngăduie oamenilor o aşa boală ucigătoare, aduc nemărginirii divine şi fîntînii întregii curăţii jignirea unei patimi trupeşti [203].

3. Dacă într-adevăr, cele ce se spun despre Dumnezeu trebuiesc luate în însemnarea lor trupească şi strîmtă, adică după literă, deci şi doarme, cînd se spune: «*Deşteaptă-Te, pentru ce dormi, Doamne?*» (Ps. 43, 25). Tot asemenea se zice despre El: «*Iată, nu va dormita şi nici nu va adormi Cel ce păzeşte pe Israel*» (Ps. 120, 4), şi stă în picioare şi se aşează, cînd zice: «*Cerul este scaunul Meu şi pămîntul aşternutul*

203. În «Introducere» am amintit osîndirea antropomorfiştilor monahi de Patriarhul Teofil al Alexandriei, care a condamnat şi urmărit şi pe origenişti. Sfîntul Casian aprofundează problema în «*Conv. duhovn.*» X, II, III.

picioarelor Mele» (Isaia 66, 1), care *«măsoară cerul cu palma şi pămîntul îl cuprinde în pumnul Lui»* (Isaia 40, 12), şi se îmbată cu vin, cînd se zice : *«Şi S-a deşteptat Domnul, ca cel ce doarme, ca un viteaz ameţit de vin»* (Ps. 77, 71). *«Cel ce singur are nemurirea şi locuieşte întru lumina cea neapropiată»* (I Tim. 6, 16). Trec peste necunoasterea şi uitarea, pe care le întîlnim deseori presărate în Sfintele Scripturi, cînd se face menţiune despre El, ca de pildă înfăţişarea membrelor, care sînt prezentate ca cele ale unei fiinţe cu chip şi alcătuire omenească, deci cu păr, cap, nări, ochi şi faţă, mîini şi braţe, degete, pîntece şi picioare. Dacă am vrea să le admitem pe acestea luate în sensul mărginit al literei, va trebui să se considere că Dumnezeu este alcătuit din membre cu înfăţişare trupească, afirmaţie nelegiuită, de care trebuie să ne ţinem departe.

4. Prin urmare, aşa cum nu pot fi interpretate asemenea expresii după literă[204], fără a săvîrşi un grozav sacrilegiu faţă de Cel pe care autoritatea Sfintelor Scripturi ni-L înfăţişează ca nevăzut, de negrăit, necuprins, mai presus de minte, nepătruns, simplu şi fără alcătuire, tot aşa şi tulburarea furiei sau a mîniei nu i se poate alătura acelei naturi veşnice, fără a comite o mare blasfemie. Printr-o imagine de acest fel, a membrelor, trebuie să înţelegem însuşirile mai presus de fire ale lui Dumnezeu şi nemărginitele Lui lucrări, care nu se pot face înţelese decît prin aceste numiri obişnuite ale membrelor.

De pildă, în imaginea gurii, trebuie să recunoaştem cuvîntul Lui, care se adresează de obicei cu blîndeţe simţirilor tainice ale sufletului nostru, sau cel care a vorbit la fel părinţilor noştri şi profeţilor. În cea a ochilor, vom putea cunoaşte nemărginirea privirii Sale, care vede şi cercetează toate, fără a-i scăpa nimic din cele ce săvîrşim, şi ce va trebui să săvîrşim sau gîndim. În menţionarea mîinilor, vom recunoaşte înţelepciunea şi lucrarea prin care El Însuşi este şi Creatorul şi Ziditorul a toată făptura. Şi braţul este semnul puterii şi cîrmuirii, prin care pe toate le sprijină, le stăpîneşte şi le diriguie şi, ca să trec sub tăcere celelate, părul alb ce altceva poate arăta decît adînca existenţă şi nemărginire în timp a divinităţii, care, fără de început şi mai înainte de vreme, este mai presus de toată zidirea.

Tot aşa, cînd citim despre mînia sau furia lui Dumnezeu, nu trebuie să înţelegem ανθρόπαθῶς , adică după josnica patimă omenească, ci într-un chip demn de Dumnezeu, care-i străin de orice patimă ; în felul acesta, Il putem considera drept judecătorul şi osînditorul tuturor

204. Sfîntul Casian dezvoltă în *«Convorbiri duhovniceşti»* mai ales în a VIII-a, III—V şi în a XIV, XI, şi în *«Aşezămintele mînăstireşti»* IV, 34, metoda interpretării Sf. Scripturi după Şcoala alexandrină.

faptelor rele din această lume şi, luîndu-ne după înţelesul acestor cuvinte, să ne temem de înfricoşătorul platnic al faptelor noastre, şi să nu îndrăznim a admite ceva împotriva vrerii Lui.

Într-adevăr, omul întotdeauna s-a temut de cei despre care ştie că se mînie, şi de aceea se fereşte să-i supere. Aşa, în faţa unor foarte drepţi judecători, de obicei se tem de mînia lor pedepsitoare cei a căror conştiinţă este apăsată de vreo vinovăţie, şi asta, nu pentru că s-ar afla vreo pornire de răzbunare în sufletele celor care au să dea o sentinţă dreaptă, ci pentru că acesta este sentimentul ce-l încearcă cei ce se tem chiar în faţa celui ce aplică legile, după o examinare şi cumpănire dreaptă. Oricît de mari ar fi blîndeţea şi bunătatea cu care este făcută judecata, ea este socotită ca izvorînd dintr-o grea şi foarte pornită mînie de către cei ce au trebuit să fie supuşi din vina lor osîndei.

Ar fi lungă înşirarea şi nepotrivită cu scopul lucrării, dacă am sta să lămurim toate cîte s-au spus în sens figurat în Scripturi despre Dumnezeu asemuit cu făptura omenească. Pentru trebuinţa de acum, ar fi cam de ajuns cele ce am spus despre patima mîniei, pentru ca nimeni să nu-şi mai tragă prilej de boală şi moarte veşnică tocmai de acolo, unde se caută sfinţenie şi nemurire, tămăduirea vieţii şi mîntuirea.

5. Prin urmare, monahul, care tinde spre desăvîrşire şi doreşte să se lupte după regulă în războiul duhului, să se ţină departe de orice păcat al mîniei şi furiei, şi să asculte ce-l învaţă pe el calitatea de vas ales: «*Orice mînie şi izbucnire şi defăimare să piară de la voi împreună cu orice răutate!*» (Efes. 4, 31). Cînd zice: «*Toată mînia să piară de la voi*» nu exclude pe vreuna, ca fiind trebuitoare şi folositoare. Şi dacă trebuie să-l vindece pe fratele, care a păcătuit, s-o facă în aşa fel, încît, preocupîndu-se să-i aducă tămăduire unuia, care suferă, poate de o mai uşoară fierbinţeală, să nu se prăvălească chiar el din cauza mîniei lui aprige în boala mai cumplită a orbirii. Se cuvine neapărat ca, cel ce vrea, să vindece suferinţa altuia, să rămînă sănătos şi ferit de orice slăbiciune, ca să nu i se aplice şi lui acel cuvînt al Evangheliei: «*Doctore., vindecă-te pe tine însuţi mai întîi*» (Luca 4, 23), căci văzînd paiul din ochiul fratelui, nu vede bîrna din ochiul său şi cum va vedea să scoată paiul din ochiul fratelui cel care în ochiul lui are o bîrnă?

6. Pornirea de mînie aprinzîndu-se din orice motiv, întunecă ochii minţii, căci, vîrîndu-li-se în ei «bîrna» ucigătoare a unei boli mai grele, nu le îngăduie să mai vadă soarele dreptăţii. Nu interesează dacă se pune peste ochi o foaie de aur, de plumb, sau de orice metal: valoarea metalului nu aduce cu sine nici o deosebire în felul orbirii.

7. Negreşit avem sădită în noi mînia spre o destul de bună slujire, la care este folositor şi sănătos să recurgem numai atunci cînd fierbem de mînie împotriva pornirilor ticăloase ale inimii noastre şi ne indignăm că cele, de care ne ruşinăm a le face, sau vorbi în faţa oamenilor, s-au furişat în ascunzişurile inimii noastre. Firește, prezenţa îngerilor şi a lui Dumnezeu însuşi, care pătrunde cu vederea pretutindeni şi în toate, şi căruia nu-i pot rămîne ascunse în nici un chip tainele conştiinţei noastre, ne cutremură de spaimă.

8. Tot astfel, ne aduce bună slujire, cînd ne pornim împotriva mîniei însăşi, care s-a furişat în noi contra fratelui şi alungăm întîi toate îmboldirile ei ucigaşe, fără a-i îngădui să aibă lăcaş în adîncul inimii noastre. La fel ne învaţă să ne mîniem chiar profetul, care o alungase într-atît din simţurile lui, încît nici propriilor lui duşmani, încredinţaţi spre răzbunare de Dumnezeu, n-a voit să le răspundă după legea talionului, zicîndu-le: *«Mîniaţi-vă, dar nu greşiţi»* (Efes. 4, 26). Căci la dorinţa lui de a bea apă din fîntîna Bethleemului, nişte bărbaţi viteji i-au adus-o trecînd prin mijlocul cetelor duşmane. Primind vasul, îl vărsă îndată pe pămînt şi stinse cu mînie patima poftei ce-l îmbiase. *«Să mă ferească Dumnezeu să fac una ca asta»* zise el *«Acesta nu-i oare sîngele oamenilor, care şi-au pus viaţa în primejdie?»* (II Regi 23, 17), şi închină apa drept libaţie Domnului, ca să nu-şi împlinească pofta pătimaşă. La fel, cînd Şimei arunca cu pietre asupra regelui David, şi îl blestema în auzul său, în faţa tuturor, Abisai, fiul lui Ţeruiei, căpetenia armatei, voi să-i taie capul, ca să răzbune ocările aduse regelui. Fericitul David, mişcat de o sfîntă mînie împotriva acestui crud îndemn, şi-a păstrat cu neclintită blîndeţe frîna umilinţei şi tăria răbdării: *«Fiii Ţeruiei, zise el, ce ne priveşte aceasta pe mine şi pe voi? Lăsaţi-l să blesteme: Domnul i-a poruncit să blesteme pe David. Cine, deci, poate să-i zică «De ce faci tu aşa?» Iată, dacă fiul meu, care a ieşit din coapsele mele, caută sufletul meu, cu atît mai vîrtos fiul unui veniaminean. Lăsaţi-l să blesteme, că Domnul i-a poruncit. Poate va căuta Domnul la umilirea mea, şi-mi va răsplăti cu bine pentru acest blestem al lui de azi»* (II Regi 16, 10—12).

9. Prin urmare, ni se porunceşte să ne mîniem cu folos împotriva noastră înşine, şi împotriva îmboldirilor ticăloase ce se stîrnesc în noi, şi să nu greşim împingîndu-le pe astea spre fapte vătămătoare. În sfîrşit, acelaşi sens îl lămureşte mai deplin versetul următor: *«De cele ce ziceţi în inimile voastre, căiţi-vă în aşternuturile voastre!»* (Ps. 4, 5), adică tot ce gîndiţi în inimile voastre sub năvala neaşteptată a îmboldirilor ticăloase, îndreptaţi şi lecuiţi prin cumpănită chibzuinţă, şi alungaţi, printr-o foarte fierbinte căinţă, toată izbucnirea furiei pă-

timaşe, ca şi cum aţi fi gata de culcare. În sfîrşit, fericitul Apostol, folosindu-se de mărturia aceluiaşi verset, după ce a zis: «*Mîniaţi-vă, dar nu greşiţi*», adaugă îndată: «*Soarele să nu apună peste mînia voastră, nici să daţi loc diavolului*» (Efes. 4, 26—27). Dacă este vătămător să apună soarele peste mînia noastră şi dacă, mîniindu-ne, dăm îndată loc în inima noastră diavolului, cum ne-a dat poruncă mai sus să ne mîniem, zicînd: «*Mîniaţi-vă, dar nu greşiţi*»? Oare nu este limpede că acest lucru, adică, mîniaţi-vă împotriva viciilor şi furiei voastre, ca nu cumva voi, închizînd ochii, soarele dreptăţii, Iisus, din cauza mîniilor voastre, să înceapă să apună peste minţile voastre întunecate şi, plecînd El, să faceţi loc în inimile voastre diavolului?

10. Despre acest soare aminteşte în mod vădit Dumnezeu, prin profet, cînd zice: «*Celor ce se tem de numele Meu, le va răsări soarele dreptăţii şi sănătate în aripile lor*» (Mal. 4, 2). Însă pentru cei păcătoşi, pentru falşii profeţi şi pentru cei ce cad în patima mîniei, se spune că acest soare apune la amiază, după vorba profetului: «*Soarele va apune pentru ei în miezul zilei*» (Amos 8, 9). Sau cel puţin, după sensul figurat, spiritul, adică, νοῦς, sau raţiunea, care pe drept cuvînt este numită soare, deoarece luminează toate gîndurile şi ascunzişurile inimii, nu trebuie stinsă de patima mîniei. Apunînd raţiunea, întunericul patimilor şi diavolul, autorul acestora, ar pune stăpînire pe întreaga simţire a inimii noastre şi cufundîndu-ne într-o neagră mînie, ca într-o noapte oarbă, n-am mai şti ce să facem. Am prezentat într-o expunere poate mai largă acest pasaj al Apostolului, cu sensul pe care ni l-au lăsat învăţăturile bătrînilor, dar am făcut-o fiindcă era nevoie să se ştie ce gîndeau ei despre mînie. Respectînd în totul cuvîntul Evangheliei: «*Oricine se mînie pe fratele său, vrednic va fi de osîndă*» (Matei 5, 22), ei nu admit nici pentru o clipă să pătrundă această mînie în inima noastră. Chiar dacă ar fi îngăduit să te mînii pînă la apusul soarelui, totuşi furia să-şi afle saţiu şi mînia răzbunării să-şi înmoaie pornirea vătămătoare mai înainte ca soarele să pornească spre culcare.

11. Însă ce trebuie să mai spun de unii, despre care nu pot nici chiar vorbi fără să roşesc eu însumi, a căror înverşunare nici la apusul soarelui nu-şi află potolire, ci şi-o prelungesc timp de multe zile? O ură ascunsă îi roade împotriva celor pe care le-a căşunat şi, oricît ar tăgădui-o prin vorbe, o dovedesc prin fapte cît sînt de copleşiţi de ea. Nici nu li se mai adresează cu grai blînd, dar să mai stea de vorbă cu obişnuita bunătate: şi cu toate astea socotesc că nu săvîrşesc nici un păcat dacă pornirea lor nu caută răzbunare. Totuşi, dacă din lipsă de

curaj ori, sigur, din neputință n-o dau pe față și n-o pun în lucrare, atunci, întorcînd otrava mîniei asupra lor înșiși, spre propria pierzanie, o clocesc mulți în inimi și o rumegă pe tăcute în ei; în loc să alunge îndată otrava supărării prin puterea virtuții, ei o mistuiesc zi de zi, ce cu timpul se înmoaie.

12. Ca și cum n-ar fi tocmai acesta sfîrșitul oricărei porniri de răzbunare și nu și-ar fi satisfăcut din plin propria-i furie sau supărare, în momentul cînd și-a împlinit, sub imboldul mîniei, ceea ce îi stătea pe inimă. Nu fac așa, se știe, cei ce-și înăbușă pornirile, nu sub imboldul blîndeții, ci din neputința răzbunării și, neavînd ce le face altceva celor pe care sînt mîniați, nu le mai vorbesc cu bunăvoința de altădată. Ca și cum mînia trebuie oprită doar de la faptă, și nu mai degrabă alungată din ascunzișurile inimii noastre, ca nu cumva, orbiți de întunecimile ei să nu mai fim în stare să primim nici lumina unui sfat sănătos, nici a științei și, drept urmare, să nu mai devenim templul Duhului Sfînt, dacă duhul cel rău și-a găsit sălaș în noi [205]. Această mînie închisă în inimă poate să nu facă supărare oamenilor din jur, dar respinge strălucitoarea lumină a Duhului Sfînt, ca și cum ar împinge-o în afară.

13. Or, cum să îngăduie Domnul să păstrăm în noi mînia, fie chiar pentru o clipă. El, care nu admite să-i fie oferite nici măcar jertfele spirituale ale rugilor noastre, dacă știm că cineva are vreun necaz pe noi? *«Deci, zice El, dacă-ți vei aduce darul tău la altar și acolo îți vei aminti că fratele tău are ceva împotriva ta, lasă darul tău acolo, înaintea altarului și mergi întîi și împacă-te cu fratele tău, și apoi venind, adu daru tău»* (Matei 5, 23—24). De aceea, cum ne vom îngădui să păstrăm supărare împotriva fratelui, nu zic pe mai multe zile, dar nici chiar pînă la apusul soarelui, dacă nici măcar, cînd e supărat fratele pe noi, nu ne este îngăduit să adresăm rugăciuni Domnului? Or, Apostolul ne învață: *«Rugați-vă neîncetat»* (I Tes. 5, 17) și *«în tot locul ridicînd mîini sfinte, fără mînie și fără șovăire»* (I Tim. 2, 3). Deci rămîne ca sau să nu ne mai rugăm, cît timp păstrăm în inimi o astfel de otravă, și atunci ne facem vinovați de călcarea acestei porunci apostolice și evanghelice, după care ni se cere să ne rugăm neîncetat și în tot locul; sau, dacă închizînd ochii la această interzicere, cutezăm să-i înălțăm rugăciuni, să ținem seamă că nu rugi îi adresăm Domnului, ci sfidarea noastră cu duh de răzvrătire.

14. Și fiindcă de cele mai multe ori noi le arătăm desconsiderare fraților pe care i-am jignit și întristat, sau, cel puțin, privindu-i de

205. Inhabitarea Sfîntului Duh în sufletul creștinului este des amintită de Sf. Casian în această operă, ca de pildă în V, 21, 4—5; VI, 15—2; VIII, 12; IX, 3, 2; XII. 26.

sus, pretindem că nu noi ne facem vinovaţi de asta, doctorul sufletelor şi cunoscătorul celor ascunse din lăuntrul nostru a voit să înlăture cu totul orice prilej de mînie din inimile noastre. Astfel, el ne porunceşte nu numai să-i iertăm pe fraţii noştri care ne-au supărat, şi să ne împăcăm cu ei, alungînd din minte toată jignirea sau întristarea pricinuită de ei, dar mai mult: dacă ştim că ei au vreo pornire dreaptă sau nedreaptă împotrivă-ne, la fel ne impune să lăsăm darul nostru, adică să întrerupem ruga şi să ne grăbim mai întîi a-i împăca. După ce le-am potolit mînia, putem înălţa nepătate darurile rugăciunilor noastre. Căci Domnul nostru, al tuturor oamenilor, nu-i împăcat să-i aducem o astfel de slujire prin care, ce-a dobîndit printr-unul să piardă prin celălalt stăpînit de supărare. Cel ce doreşte şi aşteaptă mîntuirea tuturor robilor săi suferă o pagubă la fel dacă a pierdut pe cineva. De aceea, dacă fratele are mînie împotriva noastră, rugăciunea ne va fi tot atît de nefolositoare de parcă noi am păstra-o în sufletul umflat de indignare împotriva acestuia [206].

15. Dealtfel, nu este motiv să zăbovim prea mult timp asupra poruncilor evanghelice şi apostolice, cînd chiar Legea Veche, care pare să manifeste o oarecare indulgenţă, ne pune în vedere acelaşi lucru: «*Să nu duşmăneşti,* zice, *pe fratele tău în inima ta*» (Lev. 19, 17), şi iarăşi: «*Să n-ai ură asupra fiilor poporului tău*» (Lev. 19, 18), şi tot aşa: «*Drumurile celor ce-şi amintesc de fapta rea duc spre moarte*» (Pilde 12, 28). Deci şi acolo observi că este îndepărtată răutatea nu numai de la faptă, dar chiar din gînd, odată ce se cere alungată cu totul ura şi răzbunarea pînă şi din minte, dar din inimă?

16. Uneori, biruiţi de orgoliu sau de lipsă de răbdare, nu vrem să ne îndreptăm purtările neaşezate şi neînţelepte şi ne plîngem că avem nevoie de singurătate, ca şi cînd acolo, nemaifiind nimeni care să ne tulbure, vom afla virtutea răbdării. Acoperindu-ne în acest fel lipsa noastră de zel, pretindem că nu din nerăbdarea noastră, ci din vina fraţilor izvorăsc cauzele supărărilor. Tot dînd pe alţii vina propriilor greşeli, nu vom putea ajunge niciodată la o adevărată răbdare şi desăvîrşire.

17. Prin urmare, îndreptarea şi liniştea noastră deplină, nu trebuie să se bazeze pe o bunăvoinţă străină, ceea ce nu stă, dealtfel, în putinţa noastră, ci mai degrabă în tăria noastră. De asemenea, nici înăbuşirea mîniei nu e bine să atîrne de desăvîrşirea morală a altuia, ci să coboare din forţa noastră spirituală, care se dobîndeşte nu prin răbdarea semenilor, ci prin propria noastră îndelungă răbdare.

206. Aici, ca şi în III, 3, 3 şi III, 33, Sf. Casian accentuează universalitatea mîntuirii.

18. Mai mult: se cuvine să se îndrepte spre pustiu cei deplin curăţiţi de orice patimă. După ce s-au lepădat în obştea fraţilor de toate viciile, să pătrundă în pustiu, nu din nevoia de refugiu a unui neputincios, ci din dorinţa de a ajunge la contemplaţie divină, dus pe aripile unui văz mai sublim, ceea ce nu poate fi dobîndit decît în singurătate şi doar de cei desăvîrşiţi. Negreşit, orice patimi nevindecate vom duce în pustiu, le vom simţi acoperite în noi şi nu sugrumate. Căci singurătatea, pe cît e în măsură să descuie poarta spre cea mai sublimă contemplaţie, celor ce şi-au curăţat viaţa, iar prin vederea cea mai neîntinată să pătrundă la cunoaşterea tainelor spirituale, tot aşa celor ce nu şi-au îndreptat-o îndeajuns, nu numai că le păstrează întregi patimile, dar chiar le sporeşte [207].

Cîte un om pare răbdător şi sfios pînă s-a întovărăşit cu cineva, dar, cum s-a ivit prilej de iritare, îl şi vezi revenit îndată la firea lui de mai înainte. Viciile ce stăteau ascunse au şi irupt ca nişte cai fără zăbală, care, după o prea lungă odihnă, ţîşnesc năvalnic şi sălbatic din boxe la alergări, spre pieirea propriului vizitiu. Într-adevăr, întrerupînd legăturile noastre cu semenii, şi mai mult se aprind în noi patimile, dacă n-au fost sugrumate de mai înainte. Lenevia pe care o hrăneşte lipsa de griji, ne face să pierdem chiar şi umbra de răbdare, pe care părea să o avem pentru moment, cînd trăiam printre fraţi, din respect pentru ei şi pentru bunul nostru nume.

19. Ca şi cînd toate neamurile de şerpi veninoşi şi de fiare n-ar continua să rămînă primejdioşi chiar cînd stau retraşi în vizuinile lor; dacă deocamdată nu vatămă pe nimeni, nu înseamnă prin asta că nu sînt periculoşi, căci nu blîndeţea, ci izolarea lor îi face nevătămători. De îndată ce li s-a dat prilejul, veninul şi cruzimea ascunse în ele au şi ieşit la iveală. De aceea, pentru cei ce caută desăvîrşirea, nu-i de ajuns să nu se mînie contra unui om. Mi-amintesc, cînd trăiam în pustie, cum mă mîniam împotriva condeiului, dacă scria prea gros sau prea subţire, sau împotriva cuţitului, dacă tocindu-i-se ascuţişul tăia greu cele de trebuinţă, ori împotriva cremenii, care, în graba cititului, dădea prea tîrziu scîntei. Nu-mi puteam alunga sau potoli tulburarea duhului, fără să scot vreun blestem, fie împotriva obiectelor fără de simţire, fie chiar împotriva diavolului. De aceea, pentru a atinge desăvîrşirea, nu va fi de ajuns să lipsească oamenii, împotriva cărora să se aprindă mînia. Dacă nu vom dobîndi mai întîi virtutea răbdării, ea se poate porni chiar împotriva lucrurilor mute, căci, aflînd lăcaş în

207. În *«Convorbirea...»* a XIX-a, Sf. Casian dezvoltă această idee a nevoii anahoretului de a se dezbăra de păcate pentru a putea trăi adevărata viaţă de înger în trup.

inimile noastre, nu ne îngăduie nici să ne bucurăm de o continuă liniște, nici să fim la adăpost de alte patimi. Doar dacă am socoti că și de aici am putea scoate un oarecare cîștig, printr-o lecuire a furiilor noastre, căci lucrurile neînsufleţite și mute nu dau răspuns la blestemele noastre, și nu stîrnesc la o pornire mai înverșunată nestăpînirea noastră!

20. De aceea, dacă rîvnim să ajungem la acea înaltă răsplată divină, despre care se spune: «*Fericiți cei curați cu inima, căci aceia vor vedea pe Dumnezeu*» (Matei 5, 8), trebuie să suprimăm mînia nu numai din fapte, dar chiar din fundul inimii noastre s-o smulgem cu totul. Negreșit, nu ne va fi de nici un folos să înăbușim manifestarea în cuvînt sau în faptă a pornirii noastre mînioase, dacă Dumnezeu, Căruia nu-I rămîn neștiute cele ascunse ale inimii, o găsește cuibărită acolo. Cuvîntul Evangheliei ne poruncește să stîrpim mai degrabă rădăcinile viciilor decît roadele, care fără îndoială vor dispărea, după ce le-a fost nimicită vatra. Cînd acestea vor fi alungate, nu de la suprafața faptelor noastre, ci din adîncul gîndurilor noastre, mintea ne va putea rămîne necontenit într-o răbdare și sfințenie deplină. De aceea, ca să nu se săvîrșească omoruri, este suprimată mînia și ura, fără de care în nici un chip nu se va putea întîmpla vreo ucidere: «*Căci, oricine se mînie pe fratele său, vrednic va fi de osîndă*» (Matei 5, 22) și «*Oricine urăște pe fratele său este ucigaș de oameni*» (I Ioan 3, 15). Adică, dorind în inima lui să-l ucidă pe fratele său, al cărui sînge oamenii știu bine că n-a fost vărsat nicicum, nici de mîna, nici de arma lui, numai pentru patima mîniei, este declarat el ucigaș de Domnul, Care va da fiecăruia răsplata sau osînda cuvenită, nu numai pentru săvîrșirea faptului în sine, dar chiar pentru a-l fi voit și dorit. Este tocmai ceea ce Însuși spune prin gura profetului: «*Eu însă faptele și gîndurile acelora vin să le strîng la un loc, cu toate popoarele și toate limbile*» (Isaia 66, 18), și iarăși «*care (fapte și gînduri) îi învinovățesc sau îi și apără între ei în ziua cînd Dumnezeu va judeca cele ascunse ale oamenilor*» (Rom. 2, 15—16).

21. Totuși, trebuie știut că ceea ce se află în unele versiuni: «*Oricine se mînie pe fratele său fără motiv, va fi vrednic de osîndă*», sînt de prisos cuvintele «fără motiv», și au fost adăugate de cei care au socotit, că nu trebuie suprimată deloc mînia îndreptățită, deși, firește, nimeni întărîtat fără nici cea mai mică îndreptățire, nu va spune, că mînia i-a fost nejustificată. Deci, este limpede că această adăugire s-a făcut de către cei ce n-au înțeles țelul Scripturii, care vrea să fie tăiate cu orice chip rădăcinile mîniei și să nu mai lase nici un prilej de iritare, ca nu cumva, poruncind să ne mîniem cu motiv, să ni se dea ocazia s-o facem

și fără. Negreșit, capătul răbdării nu se oprește la a ne mînia pe drept, ci la a nu ne mînia deloc. Deși știu că unii [208], interpretează «fără motiv» astfel: «se mînie fără motiv cel care mîniindu-se, n-are îngăduința să umble după răzbunare», totuși este mai bine să păstrăm textul așa, cum îl găsim în multe ediții noi, și în toate cele vechi [209].

22. De aceea, atletul lui Hristos, care luptă după regula jocului, trebuie să smulgă din rădăcini pornirile mîniei. Tămăduirea deplină de această boală va cere mai întîi: *să credem că nu este îngăduit în nici un chip a ne mînia, pentru cauze drepte sau nedrepte,* știind că vom pierde îndată lumina judecății, tăria unui sfat sănătos și însăși cinstea și spiritul dreptății, după ce partea cea mai intimă a inimii noastre va fi orbită de întunecimile acestei patimi. Mai mult, puritatea spiritului nostru tulburîndu-se și duhul mîniei avînd lăcaș în noi, nu vom mai putea deveni templu al Duhului Sfînt. *În cele din urmă trebuie să cugetăm că nu ne este în nici un chip îngăduit să ne rugăm și nici să-L implorăm pe Dumnezeu, dacă mînia ne stăpînește, și mai presus de toate, avînd zilnic în fața ochilor starea schimbătoare a condiției omenești, trebuie să credem că vom pleca din trup și nu ne va fi de nici un folos nici castitatea, nici lepădarea de toate bunurile, nici sila de bogății, nici truda posturilor și veghilor, dacă numai din cauza mîniei și urii ni se făgăduiește de către Judecătorul lumii osîndă veșnică.*

208. Aici este vizat Fericitul Augustin.

209. Fericitul Ieronim este de aceeași părere în *Comentariul* său la *Evanghelia Sfîntului Matei* scriind: «Trebuie șters «fără motiv», fiindcă mînia omului nu lucrează dreptatea lui Dumnezeu» (P.L. 26, 37 C).

CARTEA A NOUA

DESPRE DUHUL TRISTEȚII

Capitolele

1) Lupta a cincea este împotriva duhului tristeții, care aduce multe vătămări minții.

2) Cu ce prevedere poate fi vindecată boala tristeții.

3) Cu ce poate fi comparat un suflet chinuit de mușcăturile tristeții.

4) De unde și în cîte feluri se naște tristețea.

5) Patimile noastre nu sînt stîrnite de viciile altora, ci de ale noastre.

6) Nimeni nu se prăbușește dintr-o alunecare neașteptată, ci piere decăzînd puțin cîte puțin, din cauza unei îndelungate nepăsări.

7) Nu trebuiesc părăsite comunitățile fraților spre a atinge desăvîrșirea, ci trebuie pusă în lucrare necontenit răbdarea.

8) Dacă ne vom îndrepta purtările, ne vom putea înțelege cu toți.

9) Despre o altfel de tristețe, care pricinuiește pierderea speranței de mîntuire.

10) Doar în ce fel ne este de folos tristețea?

11) Cum se face deosebirea între tristețea cea folositoare de la Dumnezeu, și cea pierzătoare de la diavol.

12) În afară de tristețea mîntuitoare, care se naște în trei feluri, oricare alta trebuie alungată ca vătămătoare.

13) Remediile cu ajutorul cărora putem stîrpi tristețea din inimile noastre.

1. În a cincea luptă trebuie să alungăm chinurile tristeții sfîșietoare. Dacă prin vreun asalt întîmplător, sau prin diferite ocazii neașteptate, tristețea a avut putință să pună stăpînire pe sufletul nostru, atunci ne desparte pentru totdeauna de contemplația divină, iar mintea, odată decăzută din starea ei de totală curăție, ne-o zguduie din temelii și ne-o cufundă în grea deznădejde. Nu-i mai îngăduie monahului să-și facă rugăciunile în bucuria de pînă atunci, și nici să recurgă la remediile citirilor sfinte. Nici să mai fie liniștit și blînd cu frații nu suportă, și-l face fără răbdare și posac în toate obligațiile de muncă, sau religioase, După ce a pierdut orice judecată sănătoasă, iar pacea inimii i s-a tulburat, îl face să se comporte ca un om ieșit din minți, căzut în beție, îl doboară și-l prăbușește într-o disperare dureroasă.

2. De aceea, dacă dorim să ne ostenim după legile jocului (I Tim. 2, 5), în luptele duhului, trebuie să ne vindecăm și de această boală, nu cu

mai mică prevedere decît în cele de mai înainte. Căci *«ca molia pentru veșminte și cariul pentru lemn, așa este de vătămătoare tristețea pentru inima omului»* (Pilde 25, 20) : Duhul dumnezeiesc a arătat destul de limpede și precis puterea acestei dăunătoare și pierzătoare boli.

3. Căci, un veșmînt ros de molii nu mai poate avea nici o valoare și nu mai poate fi de nici un folos cuviincios, și tot la fel, lemnul brăzdat de cari, nu va mai merita să fie spre podoabă nici măcar pentru o clădire obișnuită, ci doar pentru foc. Tot așa și sufletul, care este chinuit de mușcăturile lacome ale tristeții, nu va mai fi folositor pentru veșmîntul preoțesc, care, după profeția sfîntului David, primește mirul Duhului Sfînt coborînd din cer mai întîi în barba lui Aaron, apoi pe marginea sa : «Ca mirul pe cap, care se pogoară pe barbă, pe barba lui Aaron, care se pogoară pe marginea veșmîntului său». Acest suflet nu va putea fi întrebuințat nici la construirea și împodobirea acelui templu al duhului, căruia Pavel, înțeleptul arhitect, i-a pus temelia zicînd : *«Voi sînteți templul lui Dumnezeu și Duhul lui Dumnezeu locuiește în voi»* (I Cor. 3, 16) ; iar în Cîntarea Cîntărilor, mireasa descrie lemnele acestui lăcaș, zicînd : *«Cedrii ne sînt acoperiș sălășluirii și adăpost ne sînt chiparoșii»* (Cînt 1, 16). Astfel, pentru templul lui Dumnezeu sînt alese asemenea esențe de lemn, care sînt și plăcut mirositoare, și nesupuse putrezirii și care pot rezista și stricăciunii aduse de timp și roaderii carilor.

4. Totuși, tristețea este, uneori, sau urmarea unei mînii anterioare, sau este pricinuită de neîmplinirea vreunei pofte, ori a vreunui cîștig atunci cînd cineva a văzut spulberată speranța ce-și făurise în minte despre aceste lucruri. Cîteodată însă, chiar fără să existe vreun motiv, care să ne pricinuiască această cădere, din îmboldirea vicleanului vrăjmaș, sîntem apăsați de o atît de neașteptată tristețe, încît nu mai putem primi cu bunăvoința de altădată nici pe cei dragi nouă, sau pe prietenii sosiți. Oricît de firească ar fi fost convorbirea lor, nouă ni se pare supărătoare și de prisos și nici un răspuns plăcut nu le dăm, fierea amărăciunii punînd stăpînire pe toate tainițele inimii noastre.

5. De aci se dovedește foarte limpede că patimile noastre nu sînt întotdeauna stîrnite din vina altora, ci mai degrabă din a noastră ; noi avem ascunse în noi și cauzele greșelilor, și semințele patimilor, care, odată ce ploaia ispitelor le-a udat în mintea noastră, îndată încolțesc și dau roade.

6. Negreșit, nimeni nu e împins la păcat, fiind atîțat de patima altuia, dacă n-are închisă în inima lui hrana păcatelor, și nici nu trebuie să se dea crezare cuiva că a fost amăgit deodată cînd, la

vederea unei femei frumoase, a căzut în iadul poftei ticăloase, ci mai degrabă, că această vedere a fost doar prilejul care a împins la suprafață bolile ascunse, tăinuite în adînc.

7. De aceea, Dumnezeu, Creatorul a toate, cunoscînd, mai presus de toți calea de însănătoșire a creaturii sale, și că nu în alții, ci în noi se află rădăcinile și cauzele greșelilor, a poruncit să nu părăsim obștea fraților și să nu-i ocolim pe cei ce socotim că i-am jignit noi, sau de care noi am fost jigniți, ci să-i împăcăm, știind că, nu prin despărțirea de oameni, cît prin virtutea răbdării, poate fi atinsă desăvîrșirea inimii [210]. Această răbdare în stăpînirea noastră trainică, poate să ne păstreze pașnici chiar și cu cei ce urăsc pacea, iar, nedobîndind-o, ajunge să nu ne mai înțelegem nici chiar cu cei desăvîrșiți, și mai buni decît noi. Într-adevăr, prilejul de tulburări sufletești, pentru care ne grăbim să-i părăsim pe cei, de care sîntem legați, nu va putea lipsi în viața omenească, și de aceea nu scăpăm de cauzele tristeții, separîndu-ne de oameni, ci doar le schimbăm.

8. Prin urmare, trebuie să ne îngrijim să scăpăm cît mai grabnic de viciile noastre, și să ne îndreptăm apucăturile. Negreșit, odată suprimate acestea, ne vom împăca foarte ușor, nu voi zice cu oamenii, dar chiar cu celelalte viețuitoare și cu fiarele sălbatice [211], după cum s-a spus în cartea fericitului Iov: «*Fiara sălbatică va trăi cu tine în pace*» (Iov 5, 23). Nu ne vom teme, firește de loviturile, care ne vin din afară și nici o sminteală nu ne va mai fi pricinuită din exterior, cît timp rădăcinile acestora nu se mai află înfipte și adăpostite chiar înăuntrul nostru. Într-adevăr, «*Pace multă au cei ce iubesc legea Ta, și nu se smintesc*» (Ps. 118, 165).

9. Mai există încă și o altfel de tristețe, mai blestemată, care împinge sufletul păcătos nu la îndreptarea vieții și la alungarea patimilor, ci la cea mai pierzătoare disperare; aceasta l-a împiedicat pe Cain (Facere 4, 9 — 16), de la căință, după uciderea fratelui, iar pe Iuda (Matei 27, 5), în loc să-l grăbească a cere iertare pentru trădare, l-a împins să-și pună lațul.

---

210. Vezi supra, VI, 3; VIII, 18, 1—2.

211. În *Patericul* românesc citim la Avva Antonie, 36 p. 14: «A mers oare cînd Avva Antonie la Avva Amun în muntele Nitriei și după ce au vorbit unul cu altul, a zis către el Avva Amun: «Fiindcă prin rugăciunile tale s-au înmulțit frații și voiesc unii dintr-înșii să zidească chilii departe ca să se liniștească, cît poruncești să fie departe chiliile cele ce se zidesc, de cele de aicea? Iar el a zis: Să gustăm la ceasul al nouălea și să ieșim să mergem prin pustie, și să socotim locul. Iar după ce s-au dus prin pustie, pînă a venit să apue soarele a zis către Amun Avva Antonie. Să facem rugăciune și să punem aicea cruce, ca aicea să zidească cei ce vor să clădească chilii. Ca și cei de acolo, cînd vor veni la aceștia, după ce vor gusta mica lor bucățică de pîine la ceasul al nouălea, așa să vie și cei ce se duc de aicea, același lucru făcînd, să rămînă fără de tulburare, cînd merg unii la alții. Și este depărtarea douăsprezece semne».

10. Tristețea totuși trebuie considerată folositoare numai pentru un singur fapt, și anume cînd o încercăm fie din căință, pentru păcatele săvîrșite, fie aprinși de dorința desăvîrșirii, sau de contemplarea fericirii ce va să vie. Despre aceasta vorbește și fericitul Apostol: «*Întristarea cea după Dumnezeu aduce pocăință spre mîntuire, fără părere de rău; iar întristarea lumii aduce moarte*» (II Cor. 7, 10).

11. Însă «*întristarea care aduce pocăință spre mîntuire, fără părere de rău*» (II Cor. 7, 10), este supusă, binevoitoare, umilă, blîndă, bună și răbdătoare, ca una care coboară din dragoste de Dumnezeu. Din dorința de desăvîrșire ea însăși se întinde, fără a obosi, pînă la toată durerea trupului și zdrobirea sufletului, dar rămînînd într-o oarecare măsură voioasă și puternică, prin speranța izbînzii, păstrează întreaga bunătate a omeniei și îndelungii răbdări, avînd în ea însăși toate roadele Duhului Sfînt, pe care le număra același Apostol: «*Iar rodul duhului este dragoste, bucurie, pace, îndelungă răbdare, bunătate, facere de bine, credință, blîndețe, înfrînare*» (Gal. 5, 22—23). Cealaltă tristețe dimpotrivă, este morocănoasă, fără răbdare, neîndurătoare, pizmașă, de o stearpă amărăciune și de o dureroasă disperare. Pe cel ce l-a cuprins, ea îl zdrobește sufletește, paralizîndu-i orice sîrguință și dorință de mîntuire, căci este fără noimă (rațiune) și nu numai că zădărnicește foloasele rugăciunilor, dar chiar nimicește roadele duhului mai sus spuse, pe care le aduce cealaltă tristețe.

12. De aceea, în afară de cea îngăduită, ori pentru căința mîntuitoare, ori pentru zelul spre desăvîrșire sau pentru dorința după cele viitoare, pe care ni le insuflă, orice altă tristețe, ca cea a lumii, care, aduce moarte, trebuie dată afară din adîncul inimilor noastre și alungată odată cu duhul desfrînării, al iubirii de argint, sau al mîniei.

13. Deci, vom putea goni din noi această patimă ucigătoare numai dacă, susținuți de speranța celor viitoare și de contemplarea fericirii făgăduite, vom păstra mintea noastră stăpînită de o necontenită meditație spirituală. Într-adevăr, toate felurile de triste ți, fie cea izvorîtă dintr-o mînie anterioară, sau din pierderea unui cîștig, ori din vreo pagubă suferită sau pricinuită de vreo jignire, de vreo tulburare fără noimă a minții, sau cele care ne împing la o disperare de moarte, vor putea fi biruite, cînd, avînd privirea îndreptată spre lucrurile veșnice, care vor veni, vom rămîne mereu voioși și neclintiți. Atunci nici nu vom fi doborîți de nenorocirile prezente și nici înflăcărați de izbînzile avute, privindu-le pe toate ca pe niște lucruri nefolositoare și pieritoare.

CARTEA A ZECEA

DESPRE DUHUL NELINIȘTII

Capitolele

1) Lupta a șasea este dusă împotriva duhului neliniștit și a naturii ei.

2) Descrierea neliniștii, cum se furișează în inima monahului și ce pagube aduce sufletului.

3) În cîte feluri îl supune pe monah neliniștea.

4) Neliniștea orbește mintea oprind-o de la orice practicare a virtuților.

5) Asaltul îndoit al neliniștii.

6) Pînă unde merge prăbușirea celor ce au început a fi biruiți de neliniște.

7) Mărturisirile Apostolului împotriva duhului neliniștii.

8) Trebuie să fie în neorînduiala neliniștii cel ce nu vrea să se împace cu lucrarea mîinilor sale.

9) Nu numai Apostolul ci și cei ce erau cu el au lucrat cu mîinile.

10) Apostolul a lucrat cu mîinile ca să ne ofere o pildă de muncă.

11) Ne-a îndemnat să muncim, povățuindu-ne nu numai prin cuvinte, ci chiar prin pilda sa.

12) Despre cuvintele lui: *«Cine nu vrea să muncească, să nu mănînce»*.

13) Despre cele ce spune: *«Am auzit că unii de la voi umblă fără rînduială»*.

14) Multe patimi curmă lucrarea mîinilor.

15) Despre omenia care trebuie arătată chiar față de cei leneși și nepăsători.

16) Nu cu ură, ci cu dragoste trebuie să-i dojenim pe cei ce greșesc.

17) Diferite dovezi din care reiese că Apostolul a dat porunci asupra obligației de a munci, sau în care se arată că el însuși a muncit.

18) Apostolul a muncit atît cît să poată fi de ajuns nu numai sieși, ci și celor care erau cu dînsul.

19. În ce fel trebuie înțeles: este un lucru mai fericit mai degrabă a da decît a primi.

20) Despre un frate leneș, care îndemna pe alții să plece din mînăstire.

21) Felurite mărturisiri din Solomon împotriva neliniștii.

22) În Egipt frații așa se ostenesc cu brațele, încît își împlinesc nu numai propriile trebuințe, dar îi ajută și pe cei din temnițe.

23) În părțile Apusului din cauza nedeprinderii de a munci, se întîmplă să fie mînăstiri care nu prea au monahi.

24) Despre cazul starețului Paul, care în toți anii își ardea întreaga muncă a brațelor.

25) Cuvintele starețului Moise, care mi-a vorbit despre remediul neliniștii.

1. A șasea luptă o avem de dat împotriva a ceea ce grecii numesc ἀκηδέαν și căreia noi i-am putea spune dezgust, sau neliniștea inimii. Vecină cu tristețea și încercată mai ales de cei însingurați, este un vrăjmaș mai înverșunat, obișnuit celor ce trăiesc în pustiu. Îndeosebi, în jurul orei șase, îl tulbură pe monah niște friguri, care revin

la anumite intervale și, la orele obișnuite acceselor, produc sufletului bolnav fierbințeli violente. În sfîrșit, unii bătrîni [212] spun că aceasta este duhul cel de amiază, pomenit în psalmul 90.

2. De îndată ce a ajuns stăpîn pe bietul suflet, îi stîrnește monahului groază de locul unde se află, silă de chilie, dispreț și desconsiderație pentru frații împreună trăitori sau de departe, ca fiind nepăsători și prea străini de cerințele duhului. Îl face leneș și neînstare de nici o muncă înăuntrul chiliei, nemailăsîndu-l să stea în casă și să se dedea cititului. Se lamentează întruna că nu vede nici un progres, rămînînd de atîta vreme în același loc, și se tînguie și suspină că nici un rod spiritual nu va avea, de nu se rupe odată de acea obște. Suferă că acolo unde se află, va fi lipsit de orice cîștig pentru suflet, de vreme ce n-a zidit în duh și n-a cîștigat pe nimeni prin învățătura și pilda vieții sale, deși îi putea conduce și pe alții și să le fie multora de folos. Laudă mult mînăstirile îndepărtate, înfățișează locurile acelea ca fiind mai folositoare pentru desăvîrșire și mai potrivite pentru mîntuire și zugrăvește și viața de obște a fraților de acolo ca plăcută și plină de trăire spirituală. Dimpotrivă, toate cîte îl înconjură sînt supărătoare și nu numai că nici o întărire sufletească nu găsește la frații trăitori aici, dar nici hrana trupului n-o agonisește fără trudă grea. În sfîrșit, mîntuire nu-și poate afla dacă rămîne locului și nu pleacă în cea mai mare grabă de aici, părăsind chilia în care, încă întîrziind, va trebui să-și găsească pieirea.

Apoi după cinci sau șase ore, simte o așa sfîrșeală în trup și atîta nevoie de hrană, încît parcă s-ar fi trudit și istovit într-un drum lung, sau într-o muncă grea, ori și-ar fi refuzat hrana două sau trei zile de post [213]. Atunci privește neliniștit în jur, se tînguie că toți frații îl ocolesc, se ține întruna dinăuntru în afară și de afară înăuntru și cercetează mereu soarele, de parcă prea întîrzie să apună [214]. Mintea-i tulburată fără de noimă i se umple de o așa neagră întunecime, și devine atît de leneșă și neputincioasă la orice îndrumare spirituală, încît

212. Specialiștii amintesc mai mulți teologi ai ascetismului, așa cum am arătat în Introducere; aici sînt numiți Evagrie Ponticul și Origen.

213. În Egipt era o datorie de ospitalitate de a întrerupe postul pentru a reface pe vizitator (cf. supra, V, 24—25). După datină, însă, aceasta se făcea numai în ceasul al nouălea (ora unu a noastră): cf. «*Convorbiri...*», II, XXVI, 2.

214. Paza chiliei este o datorie de temelie pentru monah, după apophthegmata: în *Patericul* tradus în românește citim la litera A, Pentru Avva Arsenie, nr. 11, p. 16: «S-a cărecine către Avva Arsenie: Mă supără gîndurile, zicîndu-mi: Nu poți să postești, nici să lucrezi, deci măcar cercetează pe cei bolnavi, căci și acest lucru este creștinesc. Iar bătrînul, știind semănăturile dracilor, i-a zis lui: Mergi, mănîncă, bea, dormi și nu lucra, numai de la chilie nu te depărta. Căci cuviosul știa că răbdarea în chilie aduce pe călugăr la rînduiala lui».

socotește că nu-și poate afla nici un alt remediu pentru o atît de adîncă deznădejde, decît vizitînd vreun frate sau lăsîndu-se alinării somnului.

În sfîrșit, aceeași boală îi dă îndemnuri cinstite și trebuincioase: să meargă să-și salute frații, sau să viziteze bolnavii, oricît de departe s-ar afla locuind. Îi poruncește chiar unele îndatoriri pioase și religioase: să caute să afle vești despre vreunii, sau vreunele dintre rude, și să se grăbească să-i viziteze mai des. Este o operă de mare pietate, mai ales să vadă des acea femeie evlavioasă și devotată lui Dumnezeu, lipsită de orice sprijin părintesc, și e un lucru sfînt a-i procura cele de trebuință în părăsirea și disprețul ce-i arată părinții. Se cuvine mai degrabă să te cheltuiești în asemenea activități pioase, decît să stai in chilie nefolositor și fără nici o mulțumire sufletească.

3. Și așa, bietul suflet asaltat de vrăjmași cu asemenea vicleșuguri, cît timp este sleit de duhul neliniștii, ca de loviturile foarte tari ale unui berbec, își află scăparea sau în somn, sau este dat afară din chilie, ca să-și caute în vizitarea unui frate o alinare a suferinței. Dar leacul folosit deocamdată îl va îmbolnăvi și mai rău curînd după aceea, căci vrăjmașul îl va ataca și mai des și mai înverșunat pe cel, pe care-l știe că, pornită lupta corp la corp, va întoarce spatele și-l vede bine că-și speră scăparea în fugă, nu în lupta pînă la victorie. Scos afară puțin cîte puțin din chilia lui, începe să uite ținta viețuirii lui aici, care nu este alta decît admirația și contemplarea acelei divine și sublime curății, care nu poate fi dobîndită decît în liniște și în stăruința de a rămîne necontenit în chilia lui și în meditație [215]. Astfel, ostașul lui Hristos, ajuns fugar și dezertor din oastea lui, «se încurcă în treburile vieții», preocupat să placă foarte puțin «celui care strînge oaste».

4. Toate neajunsurile acestei boli le-a exprimat cu finețe fericitul David într-un singur verset: *«Istovitu-s-a sufletul meu de supărare»* (Ps. 118, 28), adică de neliniște. A spus deci precis că nu trupul, ci sufletul s-a istovit, căci cu adevărat sufletul, care a fost rănit de săgeata acestei tulburări, istovindu-se, este îndepărtat de la orice contemplare a virtuților și de la văzul sensurilor spirituale.

5. Prin urmare, atletul lui Hristos, care trebuie să se întreacă după regula jocului în lupta pentru desăvîrșire, trebuie să se grăbească a alunga din ascunzișurile sufletului și această boală, și așa să se războiască pe ambele fronturi cu acest ticălos duh al neliniștii, încît nici să nu cadă doborît de săgeata somnului, nici, alungat din zidurile

215. Somnul și părăsirea chiliei sînt două forme ale acediei descrise în *«Convorbiri...»*, V, XI, 8.

mînăstirii, să dispară ca un dezertor sub cine știe ce pretext, chiar de evlavie [216].

6. Într-adevăr, în orice fel va fi început să-l biruie dușmanul pe cineva, îl va tolera, ca pe un laș și supus al său, sau să rămînă fără nici un folos spiritual în chilia lui, sau, smulgîndu-l de aici, îl va face nestatornic în orice privință și un rătăcitor. Tembel la orice treabă, va da tîrcoale necontenit chiliilor fraților, sau mănăstirilor, nepreocupîndu-se de nimic altceva decît unde să-și asigure sub orice motiv hrana pentru a doua zi. Firește, mintea leneșului nu e în stare să cugete la nimic altceva, decît la mîncare și pîntec, pînă cînd, găsind în sfîrșit tovărășia vreunui bărbat sau a vreunei femei, cuprinși de aceeași amorțeală spirituală, se încurcă în treburile și nevoile lor, și așa se lasă prins, puțin cîte puțin, în plasa vătămătoarelor lor îndeletniciri, încît, legat ca în niște încolăciturі de șarpe, de aici încolo nu va mai fi în stare niciodată să se deznoade pentru a se reîntoarce la desăvîrșirea vechii lui metanii.

7. Fericitul Apostol, fie că văzuse această boală născută din duhul neliniștii furișîndu-se chiar atunci, fie, prevăzînd prin descoperirea Duhului Sfînt, că se va ivi mai tîrziu, se grăbește ca un adevărat doctor al sufletului s-o prevină prin medicamentele mîntuitoare ale poruncilor sale. De aceea, scriindu-le Tesalonicenilor, ca cel mai priceput și desăvîrșit medic, mai întîi susține slăbiciunea suferinzilor prin tratamentul blajin și ușor al cuvîntului. Pornind de la dragoste, pentru care îi laudă, le potolește durerile rănii ucigătoare printr-un medicament mai ușor pentru ca, odată trecută furia bolii, să poată suporta și doctorii mai tari. Astfel, le zice: «*Despre iubirea voastră frățească, nu aveți trebuință să vă scriu, pentru că voi înșivă sînteți învățați de Dumnezeu să vă iubiți unii pe alții. Aceasta o și faceți, față de toți frații din Macedonia*» (I Tes. 4, 9—10). A pus în frunte leacurile liniștitoare ale laudei, pentru ca să le facă urechile dispuse și pregătite pentru cuvîntul mîntuitor. Și adaugă: «*Dar vă îndemn, fraților, să prisosiți mai mult*» (I Tes. 4, 9—10). Încă stăruie a-i potoli prin blîndețea mîngîietoare a cuvintelor, ca nu cumva să-i afle tot nepregătiți pentru vindecarea desăvîrșită. «În ce-i îndemni tu, Apostole, să prisosească și mai mult?». Desigur, în iubire, despre care vorbise mai sus: «*Despre iubirea frățească, nu aveți trebuință să vă scriu*». Și de ce mai este nevoie să le spui: «*Dar vă îndemn pe voi să prisosiți mai mult*», dacă nu mai au nevoie nici chiar să li se scrie despre acest lucru? Mai ales că adaugi și motivul pentru ce nu mai e nevoie de aceasta, zicînd: «*Căci voi înșivă sînteți învățați de Dumnezeu să vă iubiți unii pe alții*»,

216. Reproșurile sînt făcute mai ales în Epistola a II-a către Tesaloniceni.

și, mai alături, și al treilea motiv, anume că nu numai au fost învățați de Dumnezeu, dar chiar împlinesc prin faptă ceea ce sînt învățați : «În adevăr, aceasta o și faceți», zici tu, nu față de unul sau doi, ci «față de toți frații» și nu numai față de concetățenii sau cunoscuții voștri, ci «în toată Macedonia».

Deci, spune-mi în sfîrșit, de ce îți dai atîta osteneală cu această introducere ? Și adaugă din nou : *«Dar vă îndemn, fraților, să prisosiți mai mult»* și în sfîrșit abia acum dă pe față ceea ce de mult plănuia : *«Și să vă dați silința să trăiți în liniște»* (I Tes. 4, 11—12). După prima poruncă, o dă și pe cea de a doua : *«Și să faceți fiecare cele ale voastre»* (I Tes. 4, 11—12) și apoi pe a treia : *«Și să lucrați cu mîinile voastre, precum am dat poruncă»* (I Tes. 4, 11 —12), pe a patra : *«Și să umblați cuviincios față de cei din afară»* (I Tes. 4, 11 — 12), și a cincea : *«Și să nu aveți trebuință de nimeni»* (I Tes. 4, 11 —12). Iată, acum, ideea a cărei dezvăluire o amîna prin atîtea introduceri, și care se recunoaște că o nutrea în inima lui.

«Și să vă dați silința să trăiți în liniște», adică să rămîneți în chiliile voastre și să nu vă lăsați tulburați de feluritele zvonuri, care, în mod obișnuit se nasc din dorințele și taifasurile celor ce lenevesc, ca să nu neliniștiți și pe alții. *«Și să vă faceți fiecare cele ale voastre»*, adică să nu doriți să cercetați, din curiozitate, faptele lumii, și să nu spionați felul de viață al altora, în loc să vă dați osteneala spre îndreptarea voastră și spre cultivarea virtuților, *«Și să lucrați cu mîinile voastre, după cum v-am poruncit vouă»*. Ca să nu se întîmple cele asupra cărora atrăsese atenția mai înainte, adică de a fi neliniștiți, de a se preocupa de treburile altora, de a umbla necuviincios față de cei din afară, sau de a dori bunul altuia, acum a adăugat «și să lucrați cu mîinile voastre, precum v-am poruncit vouă». Într-adevăr, el arată limpede că lenea este cauza tuturor relelor înfierate mai sus. Firește, nimeni nu poate fi nici neliniștit, nici dispus să se preocupe de treburile altora, decît cel ce nu-și află liniștea să stăruie în munca mîinilor sale. Adaugă și a patra boală care se naște tocmai din această trîndăvie, adică umbletul necuviincios, zicînd : *«Și să umblați cuviincios față de cei din afară»*. Nimeni nu poate umbla cuviincios, nici chiar printre oamenii acestui veac, dacă nu se împacă în nici un chip cu gîndul de a se deda muncii mîinilor lui între pereții chiliei. Dimpotrivă, în mod obligatoriu, va avea purtare necuviincioasă, cel ce umblă după cele trebuincioase hranei, căci se va coborî chiar la lingușiri, se va împătimi după ultimele noutăți, umblînd după prilejuri de procese și de flecăreală, prin care să-și asigure posibilități de a pătrunde în diferite case. *«Și să nu aveți trebuință de nimeni»*. Nu se poate să nu umble

ahtiat după daruri și răsplăți, cel care nu-i bucuros să-și agonisească cele ale traiului zilnic din osteneala cinstită și tăcută a muncii sale. Vedeți, deci, că atît de multe prilejuri de căderi grele și rușinoase izvorăsc numai din acest viciu.

În sfîrșit, chiar pe cei, pe care în prima epistolă îi încurajase prin cuvinte mîngîietoare, în a doua epistolă se apucă să-i tămăduiască cu niște medicamente mai tari și usturătoare, de vreme ce nu se refăcuseră cu leacurile mai ușoare. El nu mai începe acum menajîndu-i cu cuvinte blinde, nu li se mai adresează cu acel grai cald și blajin, ca în prima: «*Dar vă îndemn pe voi, fraților*», ci «*Vă poruncim vouă, fraților, în numele Domnului nostru Iisus Hristos, să vă feriți de orice frate, care umblă fără de rînduială*» (II Tes. 3, 6). Acolo îndeamnă, aici poruncește; în aceea vorbește dragostea celui ce mîngîie, în aceasta severitatea celui ce ia ca martor pe Domnul și amenință: «Vă poruncim vouă, fraților», fiindcă mai înainte, îndemnîndu-vă, n-ați dat ascultare din dispreț, cel puțin acum să vă supuneți la poruncă. Și face să fie înfricoșătoare porunca însăși nu prin invocarea unui cuvînt oarecare, ci prin luarea ca martor a numelui Domnului nostru Iisus Hristos, ca nu cumva ei s-o desconsidere ca pe o simplă vorbă spusă de grai omenesc, și să nu se considere obligați a o urma cu strășnicie. De aceea, îndată, ca un foarte priceput medic, încearcă să tămăduiască, retezînd cu fierul spiritual mădularele atinse de cangrenă, cărora nu le-a putut aduce însănătoșire printr-un medicament ușor, zicîndu-le: «*Să vă feriți de orice frate, care umblă fără rînduială și nu după învățătura primită de la noi*» (II Tes. 3, 6). Prin urmare, el poruncește să se ferească de cei ce nu vor să se dedea la muncă, și să-i reteze din mijlocul lor, ca pe niște mădulare stricate de putreziciunea lenii, ca nu cumva boala trîndăviei, ca dintr-o molipsire ucigătoare, furișîndu-și puroiul, să strice mădularele sănătoase. Și pregătindu-se să vorbească despre cei ce nu vor să lucreze cu mîinile lor, și să-și mănînce în liniște pîinea, și de care chiar ne-a poruncit să ne ferim, fiți atenți la cuvintele de ocară, cu care îi arde de la început. În primul rînd, spune că aceștia umblă în neorînduială și nu după învățătura lui, cu alte cuvinte arată că sînt îndărătnici, de vreme ce nu vor să se îndrumeze după povața sa, și necuviincioși, cît timp nu țin seama de nici o împrejurare potrivită și cuvenită pentru ieșirea din casă, pentru vizite, pentru conversație, și de timpul zilei. Într-adevăr, cel fără rînduială în viață, în mod obligatoriu va fi supus tuturor acestor defecte. «Și după învățătura primită de la noi»; prin aceste cuvinte, îi arată oarecum răzvrătiți și disprețuitori, dacă desconsideră învățătura primită de la el și nu vor să ia drept pildă pe cea ce-și amintesc că i-a învățat nu numai prin cuvînt, dar știu că

dascălul lor a împlinit şi prin faptă. «*Căci singuri ştiţi cum trebuie să vă asemănaţi nouă*» (II Tes. 3, 7). Adaugă o covîrşitoare mustrare, cînd afirmă că ei nu au nici un respect pentru cele ce sînt întipărite chiar în memoria lor şi pe care au primit învăţătură să le imite povăţuiţi, nu numai prin cuvînt, dar primind îmbold chiar prin pilda lucrărilor sale.

8. «*Căci noi n-am fost fără de rînduială cînd am fost la voi*» (II Tes. 3, 7). În momentul cînd vrea să le probeze prin munca depusă, că el n-a fost fără de rînduială printre ei, îi înfierează din plin pe cei ce refuză să lucreze, sugerînd că din viciul lenei ei sînt într-o necontenită neorînduială. «*Nici n-am mîncat de la cineva pîine în dar*» (II Tes. 3, 8). Prin fiecare cuvînt, învăţătorul neamurilor îşi sporeşte mustrarea. Propovăduitorul Evangheliei declară că n-a mîncat pîine în dar de la nimeni, deşi ştie că Domnul a poruncit «*că cel ce propovăduieşte Evanghelia, să trăiască din Evanghelie*» (II Cor. 9, 14), şi iarăşi «*vrednic este lucrătorul de hrana sa*» (Matei 10, 10). Atunci cînd cel ce propovăduieşte Evanghelia nu şi-a îngăduit, în virtutea poruncii domneşti, hrană în dar, deşi săvîrşea o muncă sublimă şi spirituală, ce vom face noi, cărora nu ne-a fost încredinţată nu numai nici o propovăduire, dar nici o altă grijă, decît cea a sufletului nostru? Bizuindu-ne pe ce, cînd mîinile ne stau în nelucrare, vom cuteza să mîncăm o pîine nemuncită, pe care vasul cel ales, legat de grija propovăduirii Evangheliei, nu şi-a permis s-o mănînce fără osteneala mîinilor «*ci cu muncă, zice el, şi cu trudă am muncit noaptea şi ziua, ca să nu împovărăm pe nimeni dintre voi*» (II Tes. 3, 8). El adaugă încă şi cazna ce şi-a impus. Căci el nu spune simplu «*n-am mîncat pîinea în dar de la cineva dintre voi*» şi să se fi oprit aici — aşa cum ar fi putut să pară, desigur, că a trăit din propriile lui venituri nemuncite, sau cu bani economisiţi, ori din colectele şi darurile altora, firește, nu ai acestora — «*ci*, continuă el, *cu muncă şi cu trudă am lucrat noaptea şi ziua*» (II Tes. 3, 8), adică am trăit numai din osteneala noastră. Şi făceam asta, voia să spună, nu pentru că aşa vream, sau ne plăcea, ca o trebuinţă de repaus sau de exerciţiu al trupului, ci nevoia de hrană şi sărăcia ne silea să recurgem la ea, cu o nespusă osteneală trupească. Căci din grija de hrană mă supuneam fără încetare acestei munci a braţelor, nu numai în timpul zilei, dar chiar şi al nopţii — care de obicei e rezervată pentru odihna trupului.

9. Totuşi n-a fost singurul, mărturiseşte el, care să se fi comportat aşa între ei, ca nu cumva să pară că aceasta n-a fost o regulă importantă şi generală, dacă le-ar fi fost impusă doar prin pilda lui; dar toţi cîţi se însoţiseră cu el în slujirea Evangheliei, adică Silvan şi Timotei, care subscriu la această epistolă, toţi, afirmă el, au muncit la fel. Prin urmare, prin însuşi faptul că declară în ea «ca să nu împovă-

răm pe nimeni dintre voi» îi supune la o mare rușine. În adevăr, dacă chiar propovăduitorul Evangheliei, care le-o încredința prin semne și minuni, nu îndrăznea să mănînce o pîine nemuncită, ca să nu fie povară nimănui, cum ar putea să nu se considere drept povară cei ce-și permit s-o mănînce trîndăvind în nelucrare ?

10. «*Nu doar că n-aveam puterea aceasta, ci ca să vă dăm o pildă cu noi înșine, ca să faceți la fel*» (II Tes. 3, 9). Arată și motivul pentru care și-a impus atîta muncă : «pentru ca să vă dau o pildă, spune el, ca să faceți ca noi» și anume, dacă, poate, veți da uitării învățătura adresată urechilor voastre prin grai, cel puțin să țineți minte mai trainic pildele de viețuire, ai căror martori au fost ochii voștri. Nu-i ușoară dojana ce le-o face și cînd declară că și-a obligat trupul la această muncă și osteneală de zi și de noapte numai pentru pildă, și cu toată truda la care s-a supus pentru ei, fără ca el personal să aibă nevoie, ei totuși nu se lasă învățați. «Dealtfel, spune el, aveam puterea și ne erau la dispoziție avuțiile și bunurile tuturora dintre voi și știam că am îngăduința Domnului nostru de a mă folosi de ele, totuși nu m-am slujit de această putere, ca nu cumva, ceea ce aș fi făcut eu bine și încuviințat, să le ofere altora o pildă vătămătoare de lene. Și de aceea, propovăduind Evanghelia, am preferat să mă întrețin din munca brațelor mele și să vă deschid calea vouă celor ce voiți să pășiți pe drumul virtuților și, prin truda mea, să vă dau un model de viață».

11. Totuși, ca nu cumva să pară că, muncind în tăcere și voind să-i formeze prin pilde, nu prea i-a instruit și prin porunci, adaugă : «*Căci cînd ne aflam la voi, zice el, v-am dat porunca aceasta : cine nu vrea să lucreze, acela să nu mănînce*» (II Tes. 3, 10). Gîndindu-se tot la nepăsarea celor ce disprețuiesc îndemnul de a-l imita, deși ei știu că el, ca un bun dascăl, a lucrat cu mîinile pentru a-i învăța și deprinde cu munca, își dublează sîrguința și preocuparea, spunîndu-le că nu numai li s-a oferit spre pildă, dar necontenit le-a și propovăduit prin cuvînt să nu mănînce cine nu vrea să-muncească.

12. Acum nu se mai folosește de sfatul unui dascăl, sau medic, ci se pornește împotriva lor cu severitatea unui judecător și, reluînd puterea apostolică, întocmai ca într-un tribunal, pronunță sentința împotriva celor ce-l disprețuiau. Scriindu-le, plin de amenințare Corintenilor, îi previne pe ei, căzuți în păcat, cu acea putere firește care, afirmă el, i-a fost dată de Dumnezeu, ca înșiși să se grăbească a se îndrepta înainte de sosirea lui, poruncindu-le astfel : «*Vă rog dar, să nu mă siliți, cînd voi fi de față, să îndrăznesc împotriva unora cu acea putere*» (II Cor. 10, 2), și iarăși : «*Și chiar dacă mă voi lăuda ceva mai mult, cu puterea noastră, pe care ne-a dat-o Domnul spre zidire*

iar nu spre dărîmarea voastră, nu mă voi ruşina» (II Cor. 10, 8). În numele acestei puteri, declară el: «*Dacă cineva nu vrea să muncească, nici să nu mănînce*» (II Tes. 3, 10). El nu-i dă pe seama sabiei veacului, ci, cu autoritatea Duhului Sfînt, îi opreşte de la hrana acestei vieţi pentru a-i constrînge să primească poruncile mîntuitoare, siliţi măcar de o nevoie naturală şi de frica pieirii prezente, dacă, poate, negîndindu-se la pedeapsa morţii veşnice, şi, îndrăgind trîndăvia, vor să rămînă tot îndărătnici la orice îndemn.

13. În sfîrşit, după asprimea evanghelică, exprimată cu atîta energie, arată acum şi motivul pentru care a recurs la toate acestea. «*Am auzit că unii de la voi umblă fără rînduială, nelucrînd nimic şi iscodind*» Nicăieri el nu s-a mulţumit să-i declare atinşi de o singură boală pe cea care nu vor să se dedea la muncă. Căci în prima epistolă îi numeşte «fără de rînduială», şi că nu umblă după învăţătura pe care am primit-o de la el [217], ba chiar îi defineşte că sînt neliniştiţi şi mănîncă o pîine nemuncită. «*Am auzit*, zice din nou aici, *că unii de la voi umblă fără de rînduială*», şi adaugă îndată a doua boală, care este rădăcina acestei neorînduieli «*nelucrînd nimic*», şi pe a treia «*ci iscodind*».

14. Acum se grăbeşte el să aducă cuvenita curăţire a lăcaşului unor atît de numeroase vicii. Lăsînd la o parte puterea apostolică, la care recursese cu puţin mai înainte, se reîntoarce din nou la inima de părinte iubitor, sau de medic compătimitor, şi aduce printr-un sfat sănătos lecuire fiilor sau celor suferinzi, zicînd: «*Unora ca aceştia le poruncim şi îi rugăm, în Domnul nostru Iisus Hristos, ca să muncească în linişte şi să-şi mănînce pîinea lor*» (II Tes. 3, 12). Numai prin mîntuitoarea povaţă de a munci a tratat, ca cel mai priceput medic, cauzele atîtor plăgi care decurg din trîndăvie, ştiind că şi celelalte boli, care se înmulţesc din aceeaşi tulpină, pot fi îndată stinse, odată ce a fost suprimată cauza maladiei principale.

15. Totuşi, el, medicul cel pătrunzător şi prevăzător, doreşte nu numai să vindece rănile celor suferinzi, dar şi celor sănătoşi le dă la fel poveţe potrivite pentru a-şi păstra o neştirbită sănătate: «*Voi însă, nu pregetaţi să faceţi ce e bine*» (II Tes. 3, 13). Urmîndu-ne pe noi, adică mergînd pe căile noastre, împliniţi, imitîndu-ne, pildele de muncă date vouă şi nu vă menţineţi de fel în lenevia şi nepăsarea acelora. «*Să nu pregetaţi să faceţi ce e bine*», adică arătaţi-le lor, ca şi noi, înţelegerea

217. Aceasta este aprecierea Sfîntului Casian asupra mînăstirilor din sudul Franţei din vremea lui. După mărturia autorului «*Istoriei Monahilor*», mînăstirea lui Avva Or avea o mie de monahi, aceea a lui Isidor o mie, acelea pe care le conducea Serapion nu mai puţin de zece mii (Vezi pr. J.-Cl. Guy, *op. cit.*, ad. loc.).

voastră, dacă poate au neglijat să respecte cele ce le-am spus. Așa cum i-a susținut pe cei bolnavi, ca, slăbiți de lene, să nu se lase pradă neorînduielii și istovirii, tot astfel îi previne pe cei sănătoși, ca omenia, ce ni se cere prin porunca Domnului s-o arătăm față de cei buni și de cei răi, să nu le-o refuzăm unora care, poate din ticăloșie, n-au vrut să se întoarcă la învățătura sănătoasă : deci, să nu înceteze a le face bine și a-i sprijini pe aceștia, atît prin cuvînt de mîngîiere și de dojană, cît și prin obișnuitele binefaceri, sau prin bunăvoință.

16. Totuși, ca nu cumva această bunătate să-i facă pe unii să disprețuiască orice ascultare de poruncile lui, recurge din nou la asprimea apostolică : «*Și dacă vreunul nu ascultă de cuvîntul nostru prin epistolă, pe acesta să-l însemnați, și să nu mai aveți cu el nici un amestec, ca să se rușineze*» (II Tes. 3, 14). Dîndu-le în grijă de ce lucruri trebuie să țină seama, din respect pentru el și pentru folosul comun, și cu ce luare-aminte să păzească poruncile apostolice, adaugă îndată, cu bunătatea unui părinte atotiertător, și îi povățuiește, ca pe fiii săi, ce sentimente frățești să păstreze din dragoste față de acești oameni : «*Dar să nu-l socotiți ca pe un vrăjmaș, ci povățuiți-l ca pe un frate*» (II Tes. 3, 15). Severității de judecător i-a alăturat bunătatea de părinte, iar sentința pronunțată cu asprime apostolică a îndulcit-o cu blîndețea îngăduitoare. Pe de o parte poruncește să fie însemnat cel ce nu vrea să se supună poruncilor lui, și să nu se amestece cu el, și totuși dă sfatul să nu se facă asta cu pornire de ură, ci cu dragoste de frate și în vederea îndreptării lor. «*Să nu vă amestecați cu acela, ca să se rușineze*», zice el, ca, cine nu s-a îndreptat prin sfaturile mele blînde, cel puțin, rușinîndu-se de izolarea voastră obștească, să-nceapă în sfîrșit a fi readus pe calea mîntuirii.

17. Și în epistola către Efeseni, vorbind tot despre muncă, a dat astfel de porunci : «*Cine a furat, să nu mai fure, ci mai vîrtos să se ostenească, lucrînd cu mîinile sale, lucru cinstit, ca să aibă să dea și celui ce nu are*» (Efes. 4, 28). Și în Faptele Apostolilor aflăm tot așa, că nu s-a mulțumit doar să învețe aceleași lucruri, dar le-a pus și în faptă. Căci, cînd a venit la Corint, n-a primit să rămînă în altă parte decît la Acvila și Priscila, care erau lucrători de același meșteșug, pe care-l practica de obicei și el, căci așa citim acolo : «*După aceasta, Pavel, plecînd din Atena a venit la Corint. Și găsind el pe un iudeu cu numele de Acvila, de neam din Pont, și pe Priscila, femeia lui, a venit la ei și pentru că erau de aceeași meserie, a rămas la ei și lucrau, căci erau făcători de corturi*» (Fapte 18, 1 — 3).

18. Apoi ducîndu-se la Milet, a trimis de aici la Efes să-i cheme pe preoții Bisericii din Efes și, dîndu-le învățături, cum vor trebui să

conducă în lipsa lui Biserica Domnului, le spune : «*Argint sau aur n-am poftit de la nimeni. Voi înșivă știți că mîinile acestea au lucrat pentru trebuințele mele și ale celor ce erau cu mine. Toate vi le-am arătat, căci, ostenindu-vă astfel, trebuie să-i ajutați pe cei slabi și să vă aduceți aminte de cuvintele Domnului Iisus, căci El a zis : «Mai fericit este a da, decît a lua»* (Fapte 20, 33, 35). Grea pildă de viețuire ne-a lăsat, cînd mărturisește că n-a muncit doar cît să-și satisfacă nevoia trupului său, ci cît putea fi de ajuns chiar trebuințelor celor ce erau cu dînsul, care, desigur, ocupați zilnic cu slujiri necesare, nu mai izbuteau să-și agonisească hrana tot cu mîinile lor. Așa cum le spunea Tesalonicenilor că a muncit pentru a le da un model de imitat, la fel și aici adaugă ceva asemănător, cînd zice : «*Toate vi le-am arătat vouă, căci, ostenindu-vă astfel, trebuie să-i ajutați pe cei slabi*», desigur, cu mintea sau cu trupul. Adică să ne grăbim a-i reface pe aceștia mai degrabă prin truda noastră și cu banii agonisiți din sudoarea muncii, și nu din prisosul belșugului, sau cu banii puși deoparte, ori din dărnicia și avutul altuia.

19. Și tocmai acest lucru spune că este porunca Domnului : «*Fiindcă El Însuși*, adică Domnul Iisus, a zis, *mai fericit este a da, decît a lua*». Mai fericită este dărnicia binefăcătorului, decît lipsa nevoiașului, dărnicie făcută nu din banii cîștigați din necinste și rea credință, sau din comorile ascunse ale zgîrceniei, ci cea din rodul muncii personale și din sudoare sfîntă. De asemenea, «*este mai fericit a da decît a lua*», deoarece, deși sînt deopotrivă de săraci și cel ce primește și cel ce dă, totuși acesta, prin osteneala lui se străduiește să agonisească și pentru satisfacerea trebuințelor lui și să dăruie cu pioasă rîvnă celui în nevoie. Împodobit cu un dublu har, el se bucură și de deplina sărăcie a lui Hristos, prin lepădarea de toate bunurile sale, dar își îngăduie și dărnicia celui bogat, prin osteneala și simțirea lui. Cel dintîi cinstește pe Dumnezeu prin cuvenitele strădanii, închinîndu-I în dar din roadele dreptății sale, celălalt însă, moleșit de toropeala trîndăviei și de nepăsare, se dovedește nevrednic, după sentința Apostolului, chiar să mănînce. Îndrăznind să mănînce o pîine nemuncită, cu toată opunerea Apostolului, se face vinovat de păcatul îndărătniciei.

20. Cunoaștem un frate, al cărui nume l-am putea face cunoscut, dacă din asta s-ar putea scoate mai multe învățăminte. Acesta trăia într-o mănăstire și era obligat să dea zilnic socoteală economului de sarcina de muncă ce-i fusese fixată. Ca să nu fie silit la o normă mai mare, realizată de vreunul, care muncea cu mai multă rîvnă, și să fie rușinat prin pilda acestuia, ori de cîte ori vedea că vreun frate, intrat în mînăstire, din ardoarea credinței, dorea să-i fie repartizată o parte

mai mare de muncă, încerca prin îndemnuri lăturalnice să-l abată de la o asemenea hotărîre. Dacă nu-i reușea planul, îl convingea șușotindu-i la ureche sfaturi ticăloase, să se ducă de aici : și pentru a-l aduce mai ușor la această hotărîre, născocea că și el, scîrbit de multe lucruri, voise de mult să plece, dacă ar fi găsit vreun tovarăș cu care să împartă greul drumului. După ce, prin defăimări secrete pe seama mînăstirii, îl atrăgea la planul lui, îi fixa ora, cînd trebuia să iasă din mînăstire, sau locul unde, ducîndu-se, să-l aștepte, dar el rămînea locului sub motiv că-l va urma îndată. Și așa, pe cînd celălalt, de rușinea plecării, nu îndrăznea să se mai reîntoarcă în mînăstirea în care slujise, celălalt, care îl ispitise să fugă, rămînea mai departe în mînăstire. Ar fi de ajuns prezentarea acestui singur exemplu spre a se feri cei începători de asemenea oameni, arătîndu-li-se foarte lămurit cît de mari rele naște lenea, după cuvîntul Scripturii (Înț. Sir. 33, 32), în mintea monahului, sau în ce chip *«tovărășiile rele strică obiceiurile bune»* (I Cor. 15, 33).

21. Chiar preaînțeleptul Solomon, în multe pasaje, arată această boală a leneviei, zicînd, de pildă : *«Cel ce umblă după lene, se va sătura de sărăcie»* (Pilde 28, 19), desigur văzută sau nevăzută. Dealtfel, orice leneș trebuie să se înfășoare în felurite vicii și să se țină deoparte de contemplarea lui Dumnezeu și de bogățiile duhului, despre care spune fericitul Apostol : *«Căci prin El v-ați îmbogățit deplin, în tot cuvîntul și în toată cunoștința»* (I Cor. 1, 5). În altă parte, astfel este descrisă sărăcia leneșului : *«Tot somnorosul va fi îmbrăcat în zdrențe»* (Pilde 23, 21).

Căci fără îndoială nu va merita să se împodobească în veșmîntul nestricăciunii, pentru care dă povață Apostolul : *«Ci îmbrăcați-vă în Domnul Iisus Hristos»* (Rom. 13, 11), și iarăși : *«Îmbrăcîndu-ne în platoșa credinței și dragostei»* (I Tes. 5, 8), și despre acest lucru și Domnul spune prin profet Ierusalimului : *«Trezește-te, trezește-te, Ierusalime, îmbracă-te în veșmintele slavei tale»* (Isaia 52, 1). Cel stăpînit de somnul lenii și neliniștii va prefera să se acopere nu cu agoniseala hărniciei sale, ci cu trențele trîndăviei sale. Tăind petice din plinătatea desăvîrșită a trupului Scripturii, își va potrivi pentru lenevia lui nu un veșmînt de slavă și cinste, ci acoperămîntul rușinos al celui ce cere iertare... Cei ce sînt cufundați în această amorțeală, nevrînd să se întrețină din munca mîinilor lor, pe care Apostolul a practicat-o necontenit, și ne-a poruncit și nouă s-o practicăm, negreșit utilizează în mod obișnuit niște mărturii ale Scripturii din care-și fac un oarecare acoperămînt al lenii lor. Este scris, zic ei : *«Lucrați nu pentru mîncarea cea pieritoare, ci pentru mîncarea ce rămîne spre viața veșnică»* (Ioan 6, 27) și *«Mîncarea Mea este să fac voia Tatălui Meu»* (Ioan 4, 34). Însă aceste mărturii sînt

niște petice luate din întregimea solidă a textului evanghelic, fiind cusute aici mai degrabă să acopere ticăloasa noastră lene și rușine, decît să ne încălzească și să ne împodobească cu haina scumpă și desăvîrșită a virtuților, pe care în Pilde ni se spune că a făcut-o pentru sine sau pentru bărbatul ei acea femeie înțeleaptă, care a fost îmbrăcată în tărie și în farmec. Despre ea se vorbește în mod firesc : «*Tărie și farmec este haina ei și ea rîde zilei de mîine*» (Pilde 31, 25). Despre această boală a lenei iarăși același Solomon amintește astfel : «*Căile celor ce nu lucrează nimic sînt așternute cu spini*» (Isaia 15, 19), adică cu acele vicii și cu altele asemănătoare, care, precum a spus mai înainte Apostolul, se înmulțesc din trîndăvie; și iarăși : «*Tot cel leneș este stăpînit de dorințe*» (Pilde 13, 4), despre care Apostolul amintește, zicînd : «*Să nu doriți nimic de la nimeni*» (I Tes. 4, 12) și în sfîrșit : «*Multă răutate a învățat lenevirea*» (Înț. Sir. 33, 32).

Aceste rele le-a enumerat în mod vădit Apostolul în cele ce v-am expus mai înainte, cînd zice : «*Nelucrînd nimic și iscodind*» (II Tes. 4, 11), și acestui viciu îi adaugă altul : «*Și să rîvniți să trăiți în liniște*» (I Tes. 4, 11) și apoi : «*Să vă faceți fiecare cele ale voastre și să umblați cuviincios față de cei dinafară, și să nu aveți trebuință de nimeni*» (I Tes. 4, 12). Pe cei pe care îi califică drept oameni fără de rînduială și răzvrătiți, dă poruncă tuturor celor zeloși să-i scoată din rîndul lor : «*ca să vă feriți de orice frate care umblă fără de rînduială și nu după învățătura primită de la noi*» (II Tes. 3, 6).

22. Și astfel, părinții din Egipt trăgînd învățăminte din asemenea exemple, nu admit cu nici un chip să stea monahii în nelucrare, mai ales cei tineri, și, după sîrguința la muncă le măsoară și îndemnul inimii lor, și treapta răbdării și umilinței la care au ajuns.

Nu numai că nu îngăduiesc să se primească ceva hrană de la cineva, dar chiar din munca lor îi hrănesc pe frații oaspeți și pelerini. Ba, mai mult, adunînd uriașe rezerve de hrană și de resurse de trai, le îndreaptă spre regiunile Libiei, care suferă de secetă și de foamete, și chiar prin orașe, pentru cei ce pier în mizerie, în temnițe. Prin asemenea ofrande ei cred că-i dăruiesc lui Dumnezeu, din roada mîinilor lor, cea mai adevărată și cuvenită jertfă.

23. În regiunile noastre, nu vedem nici o mînăstire populată de un prea mare număr de frați, tocmai din motivul că nu se reazemă pe resurse agonisite prin munca lor, ca să poată sta tot timpul în mînăstiri și, chiar dacă le este hrana îndestulătoare datorită dărniciei cuiva, totuși plăcerea tihnei și neastîmpărul inimii nu-i lasă să stea prea mult timp locului. Din această pricină, în Egipt, de la părinții de altădată, se păstrează o sentință sfîntă : monahul care muncește este ispitit de

un singur demon, iar cel ce leneveşte este în prada a nenumărate duhuri.

24. În sfîrşit, avva Paul, cel mai încercat dintre părinţi, trăia într-un pustiu mai întins, care se numeşte Porfiriu, unde fructele palmierilor şi mica grădină îi asigurau hrană din destul. Cum nu putea îndeplini nicăieri în altă parte o muncă, din care să se întreţină altfel, căci aşezarea lui era departe în deşert, cale de şapte zile şi mai bine, de orice oraşe sau pămînturi locuite, iar plata transportului s-ar fi ridicat la mai mult decît putea valora cantitatea muncii depuse, aduna frunze de palmier şi-şi impunea o muncă zilnică neîntreruptă, ca şi cum din asta trebuia să-şi asigure traiul. După ce-şi umplea peştera cu munca întregului an, dădea foc în tot anul să ardă tot ce strînsese cu grijă neostoită. În felul acesta dovedea el că monahul nu poate sta locului, fără să-şi pună în lucrare mîinile, nici să se înalţe vreodată pe culmea desăvîrşirii, şi, chiar dacă nici o nevoie de hrană nu l-ar obliga să facă asta, el totuşi s-o îndeplinească numai pentru curăţia inimii, pentru statornicirea gîndurilor, pentru a rămîne întruna în chilie şi pentru a dobîndi o izbîndă deplină tocmai asupra neliniştii.

25. La începutul trăirii mele în pustiu, într-una din zile i-am spus avvei lui Moise, cel mai mare dintre toţi cuvioşii, că în ajun am fost în prada unei grele nelinişti şi altă scăpare n-am putut afla decît să alerg îndată la avva Paul. «Tu n-ai scăpat de ea, îmi zise el, ci ai devenit şi mai mult prinsul şi supusul ei, căci, văzîndu-te că, înfrînt în luptă, ai fugit îndată, vrăjmaşul te va ataca mai puternic de aici încolo, ca pe un dezertor şi fugar». Afară doar dacă în viitor, o dată pornindu-se lupta, nu vei aştepta să se stingă la sorocul ei neliniştea, ce te-a cuprins, în fuga din chilie sau în amorţeala somnului ci, mai degrabă, vei învăţa să ieşi triumfător din luptă, rezistînd. Prin urmare, experienţa a dovedit că de asaltul neliniştii nu trebuie să scapi ferindu-te, ci trebuie s-o birui, înfruntînd-o.

CARTEA A UNSPREZECEA

DUHUL SLAVEI DEŞARTE

Capitolele

1) A şaptea luptă este împotriva slavei deşarte (cenodoxiei); natura ei.

2) Slava deşartă (cenodoxia) îl asaltează pe monah nu numai trupeşte, ci chiar sufleteşte.

3) Slava deşartă ia chipuri multe şi felurite.

4) Slava deşartă îl asaltează pe monah din stînga şi din dreapta.

5) Prin ce comparaţii este înfăţişată natura slavei deşarte.

6) Slava deşartă nu este înăbuşită nici de avantajul retragerii în singurătate.

7) Slava deşartă, după ce a fost doborîtă, mai înverşunat se ridică la luptă.

8) Slava deşartă nu se potoleşte nici în pustiu şi nici cu vîrsta.

9) Slava deşartă este mai primejdioasă atunci cînd se amestecă cu virtuţile.

10) Exemplul regelui Iezechia; în ce chip a fost doborît de săgeata slavei deşarte.

11) Exemplul regelui Ohozia, supus aceleiaşi boli a mîndriei.

12) Feluritele mărturii împotriva slavei deşarte.

13) În cîte feluri îl asaltează slava deşartă pe monah.

14) Cum îi strecoară în minte să umble după ranguri clericale.

15) Cum îi îmbată mintea.

16) Despre acela pe care bătrînul, vizitîndu-l, îl află în chilie pradă orgoliului slavei deşarte.

17) Viciile nu pot fi lecuite altfel decît numai dacă vor fi lămurite rădăcinile şi cauzele acestora.

18) Monahul trebuie să se ferească de femei şi de episcopi.

19) Remediile prin care putem supune slava deşartă.

1. A şaptea luptă o avem împotriva duhului cenodoxiei (κενοδοξίας), pe care o putem numai slavă deşartă sau zadarnică. Este un duşman cu multe şi felurite chipuri şi atît de subtil încît cu ochii cei mai ageri abia poate fi zărit şi recunoscut, darmite ocolit[218].

2. Căci îl asaltează pe monah nu numai trupeşte, ca celelalte păcate, dar chiar sufleteşte, vîrîndu-i-se în cuget cu o viclenie atît de nepătrunsă, încît, cei ce n-au putut fi amăgiţi de vicleniile cărnii, sînt mai greu vătămaţi în desăvîrşirea lor spirituală, şi este cu atît mai

218. Are două caracteristici: Nu cere participarea trupului la el «*Convorbirea duhovnicească*» a V-a, III şi se dezvoltă datorită biruinţei asupra altor păcate (Ibidem, V, X, 3—4).

primejdioasă lupta, cu cît e mai anevoioasă recunoașterea lui pentru a se feri. Atacul celorlalte păcate este mai pe față și deci mai vădit, și dușmanul odată respins printr-o ripostă puternică, se va retrage cu forțele slăbite și după înfrîngere îl va ataca pe biruitorul său de aici încolo mai fără vlagă. Acesta, dimpotrivă, dacă, îmbiind mintea spre un viciu trupesc, a fost respins prin platoșa înfrînării, schimbîndu-și veșmîntul și masca de mai înainte și deghizîndu-se sub haina virtuților încearcă din nou, ca un dușman cu multe chipuri, să-l dărîme și să-l sugrume pe învingător.

3. Căci, pe cînd celelalte păcate sau patimi sînt cunoscute ca fiind simple și cu o singură înfățișare, acesta este însă complicat, avînd multe și felurite fețe, și-și atacă adversarul din toate părțile, și chiar pe învingătorul său în orice privință. Într-adevăr, încearcă a-l răni pe ostașul lui Hristos și în ținută, și în înfățișare, în mers, în glas, în lucrare, în veghe, în posturi, în rugăciune, în retragerea în singurătate, în citit, în știință, în tăcere, în supunere, în umilință, în îndelungă răbdare. E întocmai ca o stîncă foarte primejdioasă care, acoperită de valuri umflate, cauzează un naufragiu neprevăzut și cumplit navigatorilor care, înaintînd cu vînt prielnic, nu se așteaptă și nu prevăd nici un pericol.

4. Prin urmare, cel ce vrea să meargă pe calea împărătească [219] trebuie, după învățătura Apostolului, să treacă «*prin armele dreptății, cele de-a dreapta și cele de-a stînga, prin slavă și necinste, prin defăimare și laudă*» (II Cor. 6, 7 — 8). Avînd judecata drept cîrmaci, sub suflul Duhului Sfînt, trebuie cu mare băgare de seamă să ne îndreptăm pe calea virtuții, printre valurile umflate ale ispitelor, știind că cea mai mică abatere la dreapta sau la stînga ne va zdrobi îndată de stînci primejdioase. De aceea, ne sfătuiește preaînțeleptul Solomon: «*Să nu te abați nici la dreapta, nici la stînga*» (Pilde 4, 27), adică abătîndu-te spre dreapta să te măgulești de propriile virtuți și să te mîndrești pentru dreptele izbînzi spirituale, iar spre stînga, pe cărarea păcatelor, să-ți cauți slavă după cuvîntul Apostolului, întru rușinea ta (Filip. 3, 19).

Căci, cui nu i-a putut stîrni mîndrie deșartă (cenodoxie) prin veșmînt ajustat și curat, încearcă să i-o strecoare prin unul murdar, neîngrijit și fără preț. Pe cine nu l-a putut dărîma cu rîvna după onoruri, îl face să se poticnească prin umilință; pe cine n-a izbutit a-l împinge la mîndrie prin podoaba științei și a vorbirii alese, îl frînge prin aerul grav al tăcerii. Dacă postește în văzul lumii, este ispitit să se mîndrească; dacă, din dispreț pentru slavă, ascunde acest lucru, cade și

219. «Calea regească» sau «împărătească», adică a «Împărăției lui Dumnezeu» este sinonimă cu «viața monahală» în Evul Mediu.

prin asta în boala mîndriei. Ca să nu se întineze prin vreo atingere de slava deşartă, monahul se fereşte să facă rugăciuni prea lungi în văzul fraţilor, dar nu scapă de înţepăturile mîndriei, chiar dacă le practică pe ascuns, fără nici un martor al faptei.

5. Frumos înfăţişează bătrînii natura acestei boli, cînd o descriu în felul unui bulb de ceapă, pe care, înlăturîndu-i-se un înveliş, îl afli acoperit de un altul, şi tot aşa, oricîte foi îi scoţi, tot atîtea îi descoperi dedesubt.

6. Nici în singurătate nu încetează să-l urmărească dorinţa de glorie pe cel ce fuge de tovărăşia oricărui muritor, şi, cu cît se fereşte mai mult de lume, cu atît mai aprig se ţine după el. Pe unul îl ispiteşte să se mîndrească, fiindcă este cel mai răbdător la muncă şi la greu, pe altul că este cel mai gata de ascultare, iar pe altul că îi întrece pe toţi în umilinţă. Unul este ademenit spre orgoliu, prin bogăţia cunoştinţelor, altul prin rîvna cititului, iar altul prin lungimea veghilor. Boala aceasta nu se străduieşte a-l vătăma pe cineva în nimic altceva, decît tocmai în virtuţile sale, dîndu-i lovituri nimicitoare chiar în cele ce constituie temeiurile vieţii lui. Celor ce vor să meargă pe calea sfinţeniei şi desăvîrşirii, vrăjmaşul, întinzîndu-le curse, nu ascund în nici o altă parte laţurile poticnirii, decît tocmai pe drumul urmat de acesta, după cum spune fericitul David: «*În calea aceasta, pe care umblam, ascunsu-s-au cursa mie*» (Ps. 141, 4). Astfel, tocmai pe această cale a virtuţilor, pe care mergem tinzînd «*la răsplata dumnezeieştii chemări de sus*» (Filip. 3, 14), ne prăbuşim, umflaţi de izbînzile noastre, şi cu picioarele sufletului legate, ne poticnim împiedicaţi de lanţurile vanităţii. Aşa se face că noi, care n-am putut fi biruiţi în lupta cu duşmanul, sîntem învinşi de strălucirea triumfului nostru, sau, cel puţin, ceea ce este un alt fel de înşelăciune, tocmai cînd am depăşit măsura posibilă a înfrînării, nu mai sîntem în putere a ne continua drumul din cauza vlăguirii trupului.

7. Toate păcatele odată biruite încep să se oflească şi, după înfrîngere, devin din zi în zi mai slabe, iar cu vremea şi locul le scade puterea şi îşi încetează fierberea, sau, cel puţin, fiind opuse unor virtuţi potrivnice, se pot lua măsuri de apărare împotriva lor, sau sînt mai uşor evitate. Însă această boală, odată ce a fost doborîtă, mai cu înverşunare se ridică la luptă şi tocmai, cînd crezi că a fost stinsă, atunci se scoală din moarte şi mai puternică. Celelalte păcate îi atacă de obicei doar pe cei biruiţi în luptă, acesta însă îi urmăreşte mai înverşunat pe biruitorii lor, şi cu cît a fost mai puternic strivit, cu atît mai aprig îi atacă chiar cînd se mîndresc cu izbînda lor. Şi aşa isteţime are

acest subtil vrăjmaș, încît îl face să cadă doborît de propriile lui loviturî pe ostașul lui Hristos, care n-a putut fi biruit de armele dușmane.

8. Uneori, precum am spus [220], unele păcate se potolesc în locuri binefăcătoare și, înlăturîndu-se sursa păcatului, sau ocazia și ceea ce-l înlesnea, își pierd forța de obicei și dispar ; acesta însă, intră în pustiu cu cel ce fuge de lume, și nu se știe alungat de nicăieri și nici nu se ofilește suprimîndu-i-se sursa din afară. Într-adevăr, acest păcat nu-și trage puterea de nicăieri altundeva, decît din sporul de virtuți ale celui pe care îl asaltează.

Unele păcate, precum am spus, cu trecerea timpului chiar își pierd puterea și dispar, pe cînd acestuia nici viața lungă, nesusținută de o pricepută rîvnă și de o înțeleaptă chibzuință, nu numai că nu-i pune nici o piedică, ba chiar știe să-i adauge și mai mari resurse de deșertăciune.

9. În sfîrșit, celelalte patimi care se opun unor virtuți puternice și care duc război fățiș, ca în plină zi, sînt mai ușor biruite și înlăturate, însă aceasta, insinuîndu-se printre virtuți și luptînd de-a valma, ca într-un întuneric de noapte, îi înșeală mai cumplit, fără să se aștepte, pe cei neprevăzători.

10. De pildă, citim că Iezechia rege în Iuda (IV Regi 20, 1—6 ; Isaia 38, 1—5), bărbat de o desăvîrșită dreptate în toate, după mărturia Sfintei Scripturi, ale cărui virtuți îi atrăseseră nenumărate laude, s-a prăbușit numai stins de mîndrie : el, cel ce printr-o singură rugăciune a putut obține nimicirea a o sută optzeci și cinci de mii de soldați din armata asiriană, dați pierzaniei noaptea de înger (IV Regi 19, 15, 35), este biruit de mîndria deșartă.

Lăsînd la o parte șirul nesfîrșit al virtuților sale, care ar fi prea lung să-l mai deapăn, voi spune numai atît : acesta, anunțîndu-i-se sfîrșitul vieții, și ziua morții rînduită de mai înainte, după voia Domnului, a binemeritat doar printr-o rugăciune să i se prelungească hotarul vieții cu cincisprezece ani (IV Regi 20, 1 — 6 ; Isaia 38, 1 — 5), iar ca semn, soarele s-a dat înapoi pe cer cu zece grade, pe care deja le parcursese în drumul spre apus. Soarele reîntorcîndu-se marca din nou cu umbra ce-l însoțea liniile orelor [221], peste care trecuse la prima plecare, oferind întregii lumi, printr-o minune nemaiauzită, o zi dublă, fapt contrar legilor fixe ale naturii. După semne atît de mari și de necrezut și după atît de strălucite dovezi de virtuți, iată cum istorisește Scriptura că a fost amețit de sucesele sale : *«În zilele acelea, zice, s-a îmbolnăvit Iezechia de moarte, și s-a rugat Domnului : și Domnul*

220. În cartea a VI-a, 3.
221. Ceas solar.

l-a auzit şi i-a dat semn» (Paralip. 32, 24) : desigur acela cu întoarcerea soarelui care, citim în Cartea a patra a Regilor că i-a fost dat prin prorocul Isaia : *«Însă Iezechia n-a fost recunoscător pentru binefacerea care i s-a făcut, căci s-a semeţit în inima lui. Şi a căzut mînia lui Dumnezeu peste el, şi peste Iuda, şi peste Ierusalim. Dar îndată ce Iezechia s-a smerit pentru mîndria inimii lui, şi cu el împreună şi locuitorii Ierusalimului, mînia Domnului nu s-a mai pogorît asupra lor în zilele lui Iezechia»* (II Paralip. 32, 25 — 26). Cît de primejdioasă şi cît de gravă este boala mîndriei ! Atîta dreptate, atîtea virtuţi, atîta credinţă şi duh de jertfă, care au binemeritat o schimbare a însăşi naturii şi a legilor întregului univers, s-au spulberat numai pentru un moment de mîndrie. Toate virtuţile fiind date uitării, ca şi cum nici n-ar fi fost, şi-ar fi atras îndată mînia Domnului, dacă nu l-ar fi îmblînzit revenirea lui la umilinţă. Cel ce căzuse împins de semeţie de pe o atît de înaltă culme a vredniciilor lui, n-a mai aflat din nou suişul spre acel vîrf pierdut, decît tot pe aceleaşi trepte de umilinţă. Mai vrei să afli o pildă de o prăbuşire asemănătoare ?

11. Ozia, strămoşul regelui pe care l-am amintit, şi el lăudat în toate, precum mărturiseşte chiar Scriptura, după bogatele elogii ale virtuţilor lui, după nenumăratele triumfuri ce le repurtase, binemeritate de rîvna şi credinţa lui, iată cum s-a prăbuşit prin semeţia slavei deşarte : *«Şi s-a dus vestea,* zice Scriptura, *de numele lui Ozia foarte departe, pentru că în chip minunat a fost ajutat de Domnul şi s-a făcut puternic. Şi cînd a ajuns puternic, el s-a mîndrit în inima lui, spre pierderea lui, şi l-a uitat pe Domnul Dumnezeul său»* (Paralip. 26, 15 — 16). Vezi, deci, o altă pildă de prăbuşire foarte grea şi observi că doi bărbaţi atît de drepţi şi de desăvîrşiţi au fost doborîţi de izbînzile şi triumfurile lor.

Din acestea, luaţi aminte cît de pierzătoare sînt de obicei reuşitele aduse de noroc, căci cei ce n-au putut fi înfrînţi de nenoroc, mai grav sînt striviţi de reuşita lor, dacă sînt neprevăzători, şi cei care în luptă, în prima linie, au scăpat de pericolul morţii, pier apăsaţi de propriile lor trofee şi triumfuri.

12. De aceea, Apostolul ne dă în grijă : *«Să nu fim iubitori de mărire deşartă»* (Gal. 5, 26), iar Domnul, mustrîndu-i pe farisei, zice : *«Cum puteţi voi să credeţi, cînd primiţi slavă, unii de la alţii, şi slava care vine de la unicul Dumnezeu, nu o căutaţi ?»* (Ioan 5, 44). Despre aceştia şi fericitul David spune cu ameninţare : *«Că Dumnezeu a risipit oasele celor ce plac oamenilor»* (Ps. 52, 17).

13. Chiar şi minţile începătorilor şi ale celor ce au înaintat încă prea puţin în virtute sau ştiinţă, se aprind adesea de mîndrie, fie pen-

tru timbrul vocii, fie pentru că ar cînta mai melodios, fie că ar fi mai frumoși prin trupul lor mlădios, și că ar avea părinți bogați și nobili, ori că, în fine, ar fi dispretuit cariera militară și onorurile. Pe cîte unul

suflet, să putem fi mai prevăzători în strădania de a ne feri de laţurile şi capcanele de multe feluri ale vrăjmaşului.

De aceea, părinţii din Egipt, fără deosebire, dezvăluie aceste şiretlicuri pentru ca, prin expunerea lor, ca şi cum chiar şi ei s-ar afla încă în luptă, să descopere şi să dea la iveală asalturile tuturor viciilor pe care le înfruntă, sau le vor înfrunta cei tineri. Punîndu-le în faţă amăgirile tuturor patimilor, la care sînt expuşi tinerii şi cei fierbinţi cu duhul, vor cunoaşte ascunzişurile acestor asalturi şi văzîndu-le ca într-o oglindă, vor găsi şi cauzele viciilor de care sînt zguduiţi, şi leacurile. Apoi preveniţi şi asupra luptelor viitoare mai înainte de ivirea lor, vor şti cum trebuie să ia măsuri de prevedere, cum să le întîmpine şi să se lupte. Aşa cum cei mai experimentaţi dintre medici se preocupă să vindece nu numai bolile prezente, ba, prin înţeleapta lor experienţă, să le preîntîmpine chiar pe cele ce se vor ivi, şi să le prevină prin sfaturi sau medicamente, tot astfel şi aceşti adevăraţi medici ai sufletelor, înlăturînd prin convorbiri spirituale, ca printr-un remediu ceresc, bolile sufletului care s-ar ivi, nu îngăduie acestora să prindă rădăcini în minţile tinerilor, descoperindu-le, totodată, şi cauzele patimilor, ce-i ameninţă, şi leacurile de însănătoşire.

18. Dealtfel, există din vechime această sentinţă a Părinţilor, care are valoare pînă azi, — pe care n-o voi putea enunţa fără să nu mă simt ruşinat, ca unul care nici de sora mea nu m-am putut ţine deoparte, şi nici de mîna episcopului să scap — că monahul trebuie să fugă în orice chip de femei şi de episcop[222]. Celui odată prins într-o asemenea legătură nici una nici alta nu-i mai îngăduie nici să rămînă în liniştea chiliei sale, nici, deprins să contemple lucrurile sfinte, să se mai dedea cugetării dumnezeieşti cu ochii cei mai curaţi ai minţii.

19. Pentru aceea, atletul lui Hristos, care rîvneşte să se întreacă după regula jocului în lupta cea adevărată, adică cea spirituală, se sileşte în toate chipurile să biruie această fiară cu multe şi felurite feţe, Noi vom putea scăpa de acest rău cu multe înfăţişări, care ne atacă din orice parte, printr-un astfel de remediu, şi anume: cu gîndul la acea laudă a lui David: «*Domnul a risipit oasele celor ce plac oamenilor*» (Ps. 52, 6), mai întîi să nu îngăduim să facem nimic din orgoliu pentru a dobîndi slava deşartă. Apoi, să ne silim să continuăm cu grijă cele ce le-am pornit cu bun început, ca nu cumva, furişîndu-se boala mîndriei, să zădărnicească toate roadele strădaniilor

222. «A fugi de episcop» însemnează a nu primi hirotonia pentru a rămîne în chilia sa. Unii Sfinţi Părinţi pustnici s-au mutilat în acest scop. Este cazul Sfîntului Amoniu, care şi-a tăiat urechea dreaptă, cum citim în «*Istoria Lausiacă*», 11, ca să nu fie făcut episcop. Iar în *Patericul* tradus în româneşte, avem cîteva istorisiri în acest consens.

noastre. În convieţuirea cu fraţii, să ne ferim de asemenea, din răsputeri, ca de un semn de mîndrie, de ceea ce n-a acceptat şi nu practică uzul comun, şi să evităm tot ce ne-ar putea ridica în văzul celorlalţi, ca şi cum, pentru cele ce facem numai noi, trebuie să dobîndim laudă în faţa oamenilor. Căci chiar prin aceste semne ni se va vădi mai ales că stă cuibărit în noi răul cel nimicitor al slavei deşarte. Foarte uşor vom putea scăpa de acest pericol, dacă ne gîndim că nu numai vom pierde cu totul roadele strădaniilor, cîte le vom fi făcut sub imboldul mîndriei deşarte, dar chiar, făcîndu-ne vinovaţi de o crimă gravă, vom ispăşi pedepse veşnice, ca nişte călcători de lege, fiindcă L-am jignit pe Dumnezeu, preferînd să facem pentru plăcerea oamenilor ceea ce s-ar fi cuvenit să facem pentru El, care, ca Cel ce cunoaşte cele ascunse ale noastre, va da pe faţă că am pus pe oameni mai presus de Dumnezeu, şi slava lumească mai presus de cea a Domnului.

CARTEA A DOUĂSPREZECEA

DESPRE DUHUL TRUFIEI

Capitolele

1) A opta luptă este împotriva duhului trufiei ; natura ei.

2) Trufia este de două feluri.

3) Trufia alungă deopotrivă toate virtuțile.

4) Din cauza trufiei, acel Lucifer a devenit din arhanghel diavol.

5) Cuptoarele tuturor viciilor sînt alimentate de trufie.

6) Viciul trufiei, deși ultimul în ordinea luptei, totuși este primul ca timp și origine.

7) Răul trufiei este atît de mare, încît se învrednicește să-l aibă potrivnic pe însuși Dumnezeu.

8) Cum a strivit Dumnezeu trufia diavolului prin virtutea umilinței și feluritele mărturii asupra acestui lucru.

9) În ce chip putem birui și noi trufia.

10) Nimeni nu poate obține desăvîrșirea virtuților sau fericirea făgăduită numai prin puterile sale.

11) Exemplul tîlharului, sau al lui David, ori al chemării noastre pentru a demonstra harul lui Dumnezeu.

12) Nu există nici o osteneală care să poată fi pusă în cumpănă cu fericirea făgăduită.

13) Tradiția bătrînilor cu privire la dobîndirea curăției.

14) Ajutorul lui Dumnezeu este dăruit celor ce se ostenesc.

15) De la cine se cade să învățăm calea desăvîrșirii.

16) Nu putem ajunge nici la strădania de a atinge desăvîrșirea fără mila și insuflarea lui Dumnezeu.

17) Diferite dovezi din care se vede limpede că noi nu putem izbuti nimic în ceea ce privește mîntuirea noastră fără ajutorul lui Dumnezeu.

18) Sîntem întăriți de harul lui Dumnezeu nu numai în starea naturală dar chiar în cîrmuirea zilnică a vieții.

19) Această credință despre harul lui Dumnezeu ne-a fost încredințată de părinții din vechime.

20) Despre acela care a fost dat duhului celui mai necurat pentru blasfemie.

21) Exemplul lui Ioaș, regele Iudeii, din care se vede ce și-a atras din cauza trufiei.

22) Tot sufletul trufaș este supus batjocoririi duhurilor rele.

23) Desăvîrșirea nu poate fi atinsă decît numai prin virtutea umilinței.

24) Pe cine asaltează trufia duhului și pe cine cea a trupului.

25) Descrierea trufiei cărnii, sau ce rele stîrnește în mintea monahului.

26) Oricine stă pe o temelie rea, alunecă zilnic spre o mai rea situație.

27) Prezentarea viciilor care se nasc din boala trufiei.

28) Despre trufia unui frate.

29) Semnele prin care se cunoaște că în suflet sălășluiește trufia trupului.

30) Oricine e slab în credință, dorește din cauza trufiei să fie în fruntea altora.

31) Cum putem birui trufia, sau să atingem desăvîrșirea.

32) În ce chip poate fi înăbuşită prin umilinţa adevărată trufia care suprimă toate virtuţile.

33) Remediile de folosit împotriva bolii trufiei.

1. A opta şi ultima luptă o avem de dat împotriva duhului trufiei. Această boală, deşi este ultima în lupta pornită împotriva păcatelor, şi în ordinea lor este aşezată la urmă, totuşi este prima prin origine şi timp. Acest monstru foarte crud şi mai mare decît toate păcatele de mai înainte, îi pierde cu o muşcătură cumplită îndeosebi pe cei desăvîrşiţi şi ajunşi aproape de ultima treaptă a virtuţilor.

2. Două sînt felurile trufiei, una care am spus că îi asaltează pe monahii duhului şi pe cei mai ridicaţi, iar alta care pune stăpînire chiar pe începători, încă legaţi de carne. Şi deşi pe ambele semeţia le ridică atît împotriva lui Dumnezeu, cît şi a oamenilor, totuşi cea dintîi se referă cu deosebire la Dumnezeu, iar cealaltă îi priveşte mai propriu pe oameni. La sfîrşitul acestei cărţi, cu ajutorul lui Dumnezeu, voi trata, în măsura puterilor, originea şi remediile acestei boli. Acum ne-am propus să vorbim puţin despre cea dintîi, care am spus că-i ispiteşte îndeosebi pe cei desăvîrşiţi.

3. Prin urmare, nu există păcat care să aducă atîta slăbire tuturor virtuţilor şi să-l jefuiască şi golească pe om de toată dreptatea şi sfinţenia ca răul trufiei. E întocmai ca o boală generalizată, cumplită, care nu se împacă să vatăme un singur mădular, sau o parte a lui, ci prăvăleşte întregul corp într-o distrugere totală şi tocmai pe cei aşezaţi pe culmea cea mai înaltă a virtuţilor se sileşte să-i doboare şi să-i zdrobească într-o grea prăbuşire. Orice păcat se opreşte la hotarele lui sau la obiectul fixat şi chiar dacă afectează şi alte virtuţi, totuşi vizează în mod deosebit una, asupra căreia se năpusteşte în mod special, s-o sugrume. Şi pentru a se putea înţelege mai limpede ceea ce am spus, lăcomia la mîncare, adică pofta pîntecului sau a gurii slăbeşte asprimea înfrînării, desfrîul întinează fecioria, mînia distruge răbdarea. În felul acesta, cel stăpînit de un păcat nu este obligatoriu lipsit de alte virtuţi, ci, fiindu-i retezată numai acea virtute care, neputînd rezista unui păcat opus, piere, pe celelalte le poate păstra măcar în parte. Însă trufia, de îndată ce a pus stăpînire pe biata minte, ca un tiran crud, cînd a cucerit cea mai înaltă fortăreaţă, surpă şi nimiceşte din temelii întreaga cetate a virtuţilor şi, făcînd una cu pămîntul patimilor zidurile înalte ale sfinţeniei de odinioară, de aici încolo nu mai îngăduie să persiste nici o umbră de libertate în sufletul celui supus Lui. Cu cît era mai bogat cel cucerit, cu atît mai greu va fi jugul robiei la

care-l supune, despuindu-l, prin cel mai crud jaf, de toate bogățiile virtuților.

4. Și ca să putem cunoaște puterea acestui atît de apăsător tiran, aflăm că îngerul acela, care pentru uimitoarea lui strălucire și frumusețe a fost numit Lucifer, n-a fost alungat din cer pentru nici un alt motiv decît acesta : rănit de săgeata trufiei a căzut din acel fericit și sublim lăcaș al îngerilor. Prin urmare, dacă numai semeția inimii a putut prăvăli din ceruri pe pămînt o atît de mare virtute, împodobită cu privilegiul unei nemăsurate puteri, însăși imensitatea prăbușirii ne demonstrează cu cîtă băgare de seamă se cuvine să ne ferim de acest păcat noi, cei supuși slăbiciunii trupului.

Vom putea fi preveniți însă, cum să ne punem la adăpost de veninul foarte primejdios al acestei boli, dacă vom cerceta cauzele și originea căderii însăși. Negreșit niciodată nu vor putea fi tratate bolile, găsindu-se leacuri pentru suferințe, mai înainte de a afla printr-o atentă cercetare originile și cauzele acestora. Acesta (Lucifer), învești-mîntat în lumină dumnezeiască și strălucind prin dărnicia Ziditorului printre celelate puteri cerești, s-a încrezut că deține prin tăria propriei naturi, nu prin binefacerea acelei dărnicii, splendoarea înțelepciunii și frumusețea virtuților, cu care-l împodobise harul Creatorului. Semeți-ndu-se pentru asta, ca și cum nu-i mai era de trebuință ajutorul divin pentru păstrarea acestei curății, s-a socotit asemenea lui Dumnezeu, pretinzînd că, întocmai ca și Dumnezeu, n-are nevoie de nimeni. Bizuin-du-se desigur pe liberul său arbitru de care dispunea, crezu că prin acest fapt are din belșug toate cîte îi sînt de trebuință pentru desăvîrși-rea virtuților și pentru deplina fericire veșnică [223].

Numai această cugetare a devenit pentru el prima cădere. Din această pricină, părăsindu-l pe Dumnezeu, de care socotea că n-are ne-voie, l-a părăsit și puterea și, clătinîndu-se, și-a dat seama de slăbiciu-nea propriei lui naturi : atunci a pierdut fericirea de care se bucura prin dărnicia lui Dumnezeu. Și fiindcă «a iubit cuvintele pierzaniei» (Ps. 51, 3), prin care spusese «*Ridica--mă-voi în ceruri*» (Isaia 14, 13) și «*limba vicleană*» prin care a zis chiar despre sine : «*Asemeni cu cel Preaînalt voi fi*» (Isaia 14, 14), sau despre Adam și Eva : «*Veți fi ca Dumnezeu*» (Facere 3, 5), pentru aceea Dumnezeu «*îl va doborî pe el pînă la sfîrșit, îl va smulge pe el și-l va muta din lăcașul său și rădăcina lui din pămîntul celor vii*» (Ps. 51, 4). Atunci «*Vedea-vor drepții și se vor teme și de el vor rîde și vor zice*» (Ps. 51, 5) — cuvinte care se vor adresa pe drept acelora care se bizuie că pot face binele suprem fără

223. Această problemă a păcatului îngeresc, Sfîntul Casian a dezvoltat-o mai pe larg în «*Convorbirea duhovnicească*» a IV-a, XIII, 2 și XIV.

protecţia şi ajutorul lui Dumnezeu — «*iată omul care nu şi-a pus pe Dumnezeu ajutorul lui, ci a nădăjduit în mulţimea bogăţiei sale şi s-a întărit întru deşertăciunea sa*» (Ps. 51, 5).

5. Aceasta este cauza primei căderi şi originea bolii principale. Aceasta strecurîndu-se prin cel doborît de ea (Lucifer) spre primul om, a generat slăbiciunile şi materia tuturor patimilor. În momentul cînd a crezut că în virtutea liberului arbitru şi a sîrguinţei sale poate atinge slava Dumnezeirii, a pierdut tocmai acel har al Ziditorului pe care tocmai îl dobîndise [224].

6. Şi astfel, prin exemplele şi mărturiile Scripturii, se dovedeşte limpede că boala trufiei, deşi ultima în ordinea luptelor, este totuşi anterioară prin origine şi este începutul tuturor păcatelor şi crimelor; ea nu nimiceşte ca celelalte vicii numai virtutea opusă ei, adică umilinţa, ci este în acelaşi timp chiar a tuturor virtuţilor, şi nu ispiteşte doar pe cei mijlocii sau pe cei mici, ci mai ales pe cei ce se află în culmea puterii spirituale. Despre acest duh al trufiei aminteşte şi profetul: «*Şi mîncărurile lui sînt alese*» (Avac. 1, 16). De aceea fericitul David, deşi îşi păzea cu atîta luare-aminte cele ascunse ale inimii, încît declară fără şovăială către Cel căruia nu-I scapă tainele conştiinţei lui: «*Doamne, nu s-a mîndrit inima mea, nici nu s-au înălţat ochii mei, nici n-am umblat după lucruri mai presus de mine. Dimpotrivă, mi-am smerit sufletul*» (Ps. 130, 1 — 2), şi iarăşi: «*Nu va locui în casa mea cel mîndru*» (Ps. 100, 9), totuşi, ştiind cît de grea este această pază chiar şi pentru cei desăvîrşiţi, dacă se bizuie numai pe sîrguinţa lor, implora rugător ajutorul lui Dumnezeu, spre a putea scăpa neatins de săgeata acestui duşman, zicînd: «Să nu vină peste mine piciorul celui mîndru» (Ps. 35, 21)). Se teme grozav să nu cadă în ceea ce se zice despre cei trufaşi: «*Dumnezeu celor mîndri le stă împotrivă*» (Iacob 4, 6) şi iarăşi: «*Toată inima semeaţă este urîciune înaintea Domnului*» (Pilde 16, 15).

7. Cît de mare este răul trufiei, dacă are drept adversar nu vreun înger, nici alte virtuţi opuse, ci chiar pe Dumnezeu! Căci trebuie notat că nu s-a zis niciodată despre cei cuprinşi de celelalte vicii că-L au potrivnic pe Dumnezeu: nu le stă împotrivă celor lacomi la mîncare, celor desfrînaţi, celor mînioşi, sau celor iubitori de arginţi, ci numai celor semeţi. Celelalte vicii se îndreaptă numai asupra celor ce le practică, sau asupra celor ce-i susţin, adică par a se abate doar împotriva oamenilor, pe cînd acesta vizează în mod propriu pe Dumnezeu, şi de aceea merită să-L aibă în special pe El potrivnic.

224. Această învăţătură este dezvoltată în «*Convorbirea...*» a XIII-a, XII, 1—2.

8. Iată de ce Dumnezeu, Ziditorul a toată făptura şi medicul ei, ştiind că semeţia este cauza şi rădăcina bolilor, s-a preocupat să vindece cele contrare prin contrariile lor[225], astfel încît pe cei căzuţi pentru trufie să-i ridice prin umilinţă. Căci cel dintîi zice: *«Ridica-mă-voi în ceruri»* (Isaia 14, 13); acesta zice: *«S-a plecat în ţărînă sufletul meu»* (Ps. 43, 25). Acela zice: *«Asemeni cu Cel Preaînalt voi fi»* (Isaia 14, 14), acesta: *«Pe cînd era în chipul lui Dumnezeu, S-a deşertat pe Sine, chip de rob luînd... şi S-a smerit pe Sine, ascultător fiind pînă la moarte»* (Fil. 2, 6 — 8). Acela zice: *«Mai presus de stelele lui Dumnezeu voi aşeza jilţul meu»* (Isaia 14, 13), acesta: *«Învăţaţi de la Mine, că sînt blînd şi smerit cu inima»* (Matei 11, 19). Acela zice: *«Nu-l cunosc pe Domnul şi nu voi da drumul lui Israel»* (Ieşire 14, 13); iar acesta: *«Dacă aş zice că nu-L ştiu, aş fi mincinos asemeni vouă. Ci Îl ştiu şi păzesc cuvîntul Lui»* (Ioan 8, 55). Acela zice: *«Ale mele sînt rîurile şi eu le-am făcut pe ele»* (Iezechiel 29, 3); acesta zice: *«Eu nu pot să fac de la Mine nimic»... «ci Tatăl, Care rămîne întru Mine, face lucrurile Lui»* (Ioan 5, 30; 14, 10). Acela zice: *«Ale mele sînt toate împărăţiile lumii şi strălucirea lor şi cui vor vrea le dau pe ele»* (Luca 4, 6), iar acesta: *«Bogat fiind, pentru voi a sărăcit, ca voi cu sărăcia Lui să vă îmbogăţiţi»* (II Cor. 8, 9). Acela zice: *«Precum sînt culese ouăle ce au fost părăsite, aşa am cuprins eu tot pămîntul. Şi nimeni n-a scuturat aripile, n-a deschis ciocul şi nici n-a scos ţipăt»* (Isaia 10, 14); acesta zice: *«Asemuitu-m-am cu pelicanul din pustie; privegheat-am şi am ajuns ca o pasăre singuratică pe acoperiş»* (Ps. 101, 7 — 8). Acela zice: *«Şi am uscat sub paşii mei toate pîraiele pămîntului»* (Isaia 37, 27); acesta zice: *«nu pot să rog pe Tatăl Meu să-Mi trimită acum mai mult de douăsprezece legiuni de îngeri?»* (Matei 26, 53).

Dacă am examinat cauza căderii originare şi temeliile mîntuirii noastre, de cine şi în ce fel au fost puse acestea, iar căderea cum s-a produs, am putea fi lămuriţi şi din căderea aceluia şi din pilda acestuia, cum trebuie să ne ferim de moartea atît de cumplită cauzată de trufie.

9. Prin urmare[226], vom putea scăpa de laţul celui mai ticălos duh, dacă la fiecare virtute în care simţim că am înregistrat o sporire, vom spune acest cuvînt *al Apostolului: «Nu eu, ci harul lui Dumnezeu, care este în mine»* şi: *«prin harul lui Dumnezeu sînt ceea ce sînt»* (I Cor. 15,

225. Proverb medical din literatura ascetică a vremii, citat şi de Fericitul Ieronim în Epistola CXXI-a etc.

226. Capitolele 9—23 formează un mic tratat despre ajutorul lui Dumnezeu, reluat în *«Convorbirea...»* a XIII-a, cu titlul «Despre protecţia lui Dumnezeu», la care s-au adăugat *«Convorbirea a III-a,* XII, XVIII şi cartea a VII-a, 3, 2 din *Aşezăminte* (v. J.-CL. GUY, *op. cit.*, ad. loc.).

10) şi : «*Dumnezeu este cel Care lucrează întru voi şi ca să voiţi şi ca să săvîrşiţi, după a Lui bunăvoinţă*» (Fil. 2, 13). Chiar autorul mîntuirii voastre însuşi spune : «*Cel ce rămîne întru Mine şi Eu întru el, acesta aduce roadă multă, căci fără Mine nu puteţi face nimic*» (Ioan 15, 5) şi : «*De n-ar zidi Domnul casa, în zadar s-ar osteni cei ce o zidesc, şi de n-ar păzi Domnul cetatea, în zadar ar priveghea cel ce o păzeşte*» (Ps. 126, 1) şi «*În zadar vă veţi scula dis-de-dimineaţă*» (Ps. 126, 2), fiindcă «*nu este nici de la cel care voieşte, nici de la cel care aleargă, ci de la Dumnezeu, care miluieşte*» (Rom. 9, 16).

10. Negreşit, oricît de arzătoare i-ar fi vrerea şi însufleţită alergarea celui trăitor în trupul care se împotriveşte duhului, acestea nu pot fi îndestulătoare pentru a fi în stare cineva să ajungă la o atît de înaltă răsplată a desăvîrşirii şi la laurii castităţii şi neprihănirii. Numai sub protejarea milostivirii divine se va învrednici el să ajungă la ceea ce rîvneşte atît de mult şi după care aleargă. Căci «*Toată darea cea bună şi tot darul desăvîrşit de sus este pogorît, de la părintele luminilor*» (I Cor. 4, 7), «*Căci ce ai pe care să nu-l fi primit ? Dar dacă l-ai primit, de ce te făleşti, ca şi cum nu l-ai fi primit ?*» (I Cor. 4, 7.).

11. Dacă ne amintim de pildă că tîlharul a fost primit în rai numai datorită unei singure mărturisiri (Luca 23, 40), ne vom da seama că a dobîndit atîta fericire nu prin meritul alergării lui, ci a cîştigat-o în dar de la mila lui Dumnezeu. Sau dacă ne vine în minte că cele două vini atît de grele şi de neiertat ale regelui David au fost şterse numai printr-un cuvînt de căinţă (II Regi 12, 13), vom vedea că şi aici nu meritele străduinţei au îndreptăţit obţinerea iertării unei atît de urîte fapte, ci harul lui Dumnezeu, care s-a revărsat din belşug. Folosindu-se de prilejul unei sincere căinţe, a ars prin greaua mărturisire făcută printr-un singur cuvînt, atît de multe păcate.

Analizînd chiar începutul chemării şi mîntuirii neamului omenesc, cînd am fost aduşi la mîntuire, după Apostol (Cf. Luca 23, 40), nu prin noi, sau prin faptele noastre, ci prin darul şi harul lui Dumnezeu (Efes. 2, 8 — 9), vom putea observa lămurit că întreaga operă de desăvîrşire «*nu este de la cele ce voieşte, nici de la cel care aleargă, ci de la Dumnezeu, care miluieşte*» (Rom. 9, 16). El ne face biruitori asupra patimilor, nu datorită străduinţilor şi alergării noastre, şi ne ajută să urcăm pe culmea atît de anevoiasă a desăvîrşirii şi să supunem carnea în care vieţuim, nu fiindcă atîrnă greu sîrguinţa vrerii noastre. Nici un chin al trupului şi nici o strivire a inimii n-ar putea învrednici pe nimeni să atingă acea adevărată castitate a omului lăuntric şi să fie în stare să ajungă numai prin efortul curat omenesc, adică fără ajutorul lui Dumnezeu, la virtutea unei aşa curăţii, înnăscută doar

îngerilor şi proprie cerului. Firește, înfăptuirea a tot ceea ce este bun se revarsă din harul Aceluia Care, în larga-I bunătate, a dăruit slabei noastre voințe şi scurtei şi neputincioasei noastre alergări, o atît de veşnică fericire şi nemăsurată slavă.

12. În adevăr, toată durata vieții prezente nu înseamnă nimic, pusă în comparație cu veşnicia viitoarei slave şi, contemplînd acea fericire fără sfîrşit, toate durerile sînt alungate şi se topesc ca fumul, spulberîndu-se ca spuza.

13. De aceea, este momentul acum să arătăm chiar în cuvintele în care ne-a fost transmisă o sentință a părinților, firește a acelora care au zugrăvit calea desăvîrşirii şi proprietățile ei nu în cuvinte meşteşugite, ci ne-au încredințat-o prin propriile lor experiențe şi prin pilde de netăgăduit, ca unii care o stăpîneau mai degrabă prin faptă şi prin tăria duhului. Astfel, ei spun că nimeni nu poate fi curățit deplin de patimile trupului, dacă n-a înțeles că orice chin şi orice strădanie sînt neîndestulătoare pentru a atinge o atît de înaltă desăvîrşire şi dacă nu recunoaşte prin lămurirea ce-i vine nu atît de la învățătura primită, cît din simțirea, virtutea şi experiențele proprii, că desăvîrşirea aceasta nu este obținută decît numai prin mila şi cu ajutorul lui Dumnezeu. Căci oricîtă trudă s-ar cheltui cu posturile, veghile, cititul, izolarea şi retragerea din lume, pentru a cuceri răsplățile atît de mari şi sublime ale curăției şi integrității minții, nu va putea fi nimeni prea vrednic să le atingă numai prin meritul propriei sîrguințe sau sudori. Negreşit niciodată osteneala şi rîvna omenească nu se vor ridica la înălțimea darului dumnezeiesc, dacă mila divină nu i-l va da aceluia ce-l dorește.

14. Şi nu spun asta ca să golesc de sens eforturile omeneşti, încercînd a reține pe vreunul de la orice preocupare şi rîvnă de a se osteni, ci țin să precizez limpede şi foarte hotărît — şi asta nu după părerea mea, ci după a celor din vechime — că desăvîrşirea nu poate fi atinsă cu nici un preț fără aceste eforturi, dar nici numai cu ele nu se poate obține, dacă lipseşte harul lui Dumnezeu. Deci, aşa cum vă spunem că nici eforturile omeneşti nu pot ajunge prin ele însele la desăvîrşire, fără sprijinul lui Dumnezeu, tot astfel declarăm că numai celor ce se ostenesc şi asudă li se dăruieşte mila şi harul lui Dumnezeu, şi, vorbind după cuvintele Apostolului, ea este atribuită celor ce voiesc şi aleargă după ceea ce se cîntă chiar în Psalmul 88, în numele lui Dumnezeu: «*Dat-am ajutor celui puternic, înălțat-am pe cel ales din poporul meu*» (Ps. 88, 19).

Într-adevăr, vorbind după cuvîntul Mîntuitorului, celor ce cer li se dă, celor ce bat li se deschide, şi cei ce caută vor afla (Matei 7, 7),

dar faptul de a cere, de a căuta şi de a bate la uşă n-ar fi, prin ele însele, un prea mare merit, dacă mila lui Dumnezeu nu ne-ar da ceea ce cerem, sau nu ne-ar deschide cînd batem, sau n-ar face să fie aflat ceea ce căutăm. Căci Dumnezeu este gata să ne dea toate acestea, numai să-i oferim prilejul bunăvoinţei. Negreşit, El doreşte şi aşteaptă desăvîrşirea şi mîntuirea noastră mai mult decît noi. Şi fericitul David ştia prea bine că numai prin propria lui sîrguinţă nu poate obţine o reuşită în lucrarea şi truda sa, şi de aceea, redublîndu-şi rugămintea, cerea de la Domnul să binevoiască a-i îndrepta lucrările sale, zicînd : «*Şi lucrurile mîinilor noastre le îndreptează şi lucrarea mîinilor noastre îndrepteaz-o*» (Ps. 89, 19) şi iarăşi : «*Întăreşte, Dumnezeule, această lucrare, pe care ai făcut-o nouă*» (Ps. 67, 29).

15. Deci dacă vrem în fapt să ajungem la o adevărată desăvîrşire a virtuţilor, trebuie să-i urmăm pe acei dascăli şi îndrumători, care au dobîndit-o şi experimentat-o în mod real, nu imaginîndu-şi-o în discuţii fără miez ; ci ei vor putea să ne înveţe şi să ne călăuzească spre această desăvîrşire, indicîndu-ne şi drumul cel mai sigur pe care să ajungem acolo. Aceştia dădeau mărturie că au atins desăvîrşirea mai degrabă prin credinţă decît prin meritul străduaniei lor. Curăţia inimii, odată cîştigată, tocmai acest lucru deosebit li-l aducea, că se recunoşteau din ce în ce mai apăsaţi de păcate. Cu cît înaintau în curăţia sufletului, cu atît le sporea cu fiecare zi şi căinţa pentru păcatele săvîrşite şi suspine necontenite scoteau din adîncul inimii, cînd îşi dădeau seama singuri că în nici un chip nu puteau scăpa de petele şi întinăciunea păcatelor, a căror pecete o vedeau pusă pînă şi pe cele mai mărunte gînduri ale lor.

De aceea, declarau ei, nu nădăjduiau răsplata vieţii viitoare de la vrednicia faptelor lor, ci de la mila Domnului şi, în comparaţie cu alţii, nu-şi atribuiau nici un merit pentru o atît de mare precauţie sufletească, de vreme ce nu străduaniei lor, ci harului divin o datorau. Nu-şi aflau plăcere în nepăsarea faţă de cei mai de jos şi mai slabi, ci îşi căutau o neîntreruptă umilinţă mai degrabă admirîndu-i pe cei ce-i ştiau că sînt cu adevărat în afară de păcat şi că acum se bucură de fericirea veşnică în împărăţia cerurilor. Chibzuind astfel, se fereau în acelaşi timp şi de alunecarea spre trufie şi aflau mereu încotro să-şi îndrepte calea şi de ce să se simtă îndureraţi, dîndu-şi seama că, datorită împotrivirii cărnii, nu pot ajunge prin ei înşişi la desăvîrşirea inimii pe care o doresc.

16. Deci după tradiţiile şi rînduielile lor, trebuie să ne grăbim spre ea, apelînd la posturi, veghi, rugăciuni, la strivirea inimii şi trupului, ca nu cumva, umflîndu-ne de trufie, să ajungă fără de folos toate

astea. Însă trebuie să fim convinşi nu numai că nu vom putea atinge desăvîrşirea, cu toată sîrguinţa şi chinul nostru, dar nici cele ce punem în joc în vederea acestui lucru, adică eforturile, ostenelile şi rîvna noastră, nu-şi pot atinge scopul, dacă nu ne vin în ajutor protecţia divină şi harul insuflării, al certării şi îmbărbătării Lui, pe care în mod obişnuit le varsă cu bunătate în inimile noastre, cercetîndu-ne, sau prin altcineva, sau prin El Însuşi.

17. În sfîrşit, în tot ce săvîrşim, povăţuiască-ne Autorul mîntuirii noastre ce se cuvine nu numai să simţim, dar chiar să mărturisim. «*Eu nu pot să fac,* zice, *de la Mine nimic*» (Ioan 5, 30), «*ci Tatăl, Care rămîne în Mine, face lucrurile Lui*» (Ioan 14, 10). El, în persoana omului în care s-a întrupat, afirmă că nu poate face nimic de la Sine, iar noi, care sîntem pămînt şi cenuşă, oare am putea socoti că n-avem nevoie de ajutorul Domnului în problema mîntuirii noastre?

Dîndu-ne seama în orice lucrare şi de slăbiciunea noastră, şi de ajutorul Lui, să învăţăm să strigăm zilnic împreună cu sfinţii: «*Împingîndu-mă m-au împins să cad, dar Domnul m-a sprijinit. Tăria şi lauda mea este Domnul şi mi-a fost mie spre izbăvire*» (Ps. 117, 13, 14) şi «*De nu mi-ar fi ajutat mie Domnul, puţin de nu s-ar fi sălăşluit în iad sufletul meu. Cînd am zis: S-a clătinat piciorul meu, mila Ta, Doamne, mi-a ajutat mie*» (Ps. 93, 17 — 19). Văzînd că şi inima noastră se întăreşte în frica de Domnul şi în răbdare, să zicem: «*Domnul a fost întărirea mea, şi m-a scos pe mine la loc larg*» (Ps. 17, 21 — 22). Înţelegînd că odată cu progresul lucrărilor, şi ştiinţa noastră capătă aripi, să zicem: «*Că Tu vei aprinde făclia mea, Doamne: Dumnezeul meu, luminează întunericul meu. Căci cu Tine mă voi izbăvi de ispită şi cu Dumnezeul meu voi trece zidul*» (Ps. 17, 31 —32). În sfîrşit, dîndu-ne seama că şi noi am dobîndit tăria răbdării şi că ne îndreptăm mai uşor şi fără greutate spre calea virtuţilor, să adăugăm: «*Dumnezeu cel ce mă încinge cu putere şi a pus fără prihană calea mea. Cel ce face picioarele mele ca ale cerbului şi peste cele înalte mă pune, care întăreşte mîinile mele la luptă*» (Ps. 17, 35 — 37). După ce am dobîndit chiar un discernămînt sigur, care întărindu-ne ne ajută să-i strivim pe vrăjmaşii noştri, să strigăm către Dumnezeu: «*Iertarea Ta m-a îndreptat pînă la sfîrşit, şi certarea Ta însăşi mă va învăţa. Lărgit-ai paşii mei sub mine şi n-au slăbit picioarele mele*» (Ps. 17, 39 — 40) şi fiind astfel întărit de ştiinţa şi tăria Ta, voi adăuga cu încredere şi voi zice: «*Urmări-voi pe vrăjmaşii mei şi-i voi prinde pe dînşii şi nu mă voi întoarce pînă ce se vor sfîrşi. Zdrobi-voi pe ei şi nu vor putea să stea, cădea-vor sub picioarele mele*» (Ps. 17, 41 — 42).

Amintindu-ne din nou de slăbiciunea noastră, şi că, trăitori fiind în carnea neputincioasă, nu-i putem birui fără ajutorul Lui pe vrăjmaşii atît de înverşunaţi ai virtuţilor, să zicem: «*Cu Tine pe vrăjmaşii noştri îi vom lovi şi cu numele Tău vom nimici pe cei ce se scoală asupra noastră. Pentru că nu în arcul meu voi nădăjdui şi sabia mea nu mă va mîntui. Căci ne-ai mîntuit pe noi de cei ce ne necăjesc pe noi, şi pe cei ce ne urăsc pe noi i-ai ruşinat*» (Ps. 43, 7—9). «*Însă m-ai încins cu putere pentru război şi ai împiedicat pe toţi cei ce se sculau împotriva mea. Şi pe vrăjmaşii mei i-ai făcut să fugă şi pe cei ce mă urăsc pe mine i-ai nimicit*» (Ps. 17, 43—44). Deci cugetînd că nu putem birui cu armele noastre, să zicem: «*Apucă arma şi pavăza şi scoală-te întru ajutorul meu. Scoate sabia ta şi închide calea celor ce mă prigonesc; spune sufletului meu: Mîntuirea ta sînt Eu*» (Ps. 34, 2—3). «*Şi ai pus arc de aramă în braţul meu. Şi mi-ai dat mie scutul mîntuirii mele şi dreapta ta m-a sprijinit*» (Ps. 17, 37—38) «*Fiindcă nici părinţii noştri nu cu sabia au moştenit pămîntul şi braţul lor nu i-a izbăvit pe ei, ci dreapta Ta şi braţul Tău şi lumina feţei Tale, că bine ai voit întru ei*» (Ps. 43, 4, 5). În sfîrşit, cercetînd toate binefacerile Lui cu mintea preocupată de a-i aduce mulţumiri pentru toate acestea: fie pentru lupta victorioasă, fie pentru lumina ştiinţei, ori pentru discernămîntul dobîndit de la El, ori că ne-a înarmat cu armele Sale, ori că ne-a încins cu putere, sau pentru că i-a pus pe fugă pe vrăjmaşii noştri şi ne-a dat tăria de a-i sfărîma «pe ei ca praful în faţa vîntului» (Ps. 17, 46), să strigăm în adînca simţire a inimii: «*Iubi-te-voi, Doamne, virtutea mea. Domnul este întărirea mea, şi scăparea şi izbăvitorul meu. Dumnezeul meu, ajutorul meu, şi voi nădăjdui spre Dînsul. Apărătorul meu şi puterea mîntuirii mele şi sprijinitorul meu. Lăudînd voi chema pe Domnul şi de vrăjmaşii mei mă va izbăvi*» (Ps. 17, 1—4).

18. Să-i aducem mulţumiri nu numai pentru că ne-a creat făpturi cu raţiune, ori că ne-a dat puterea liberului arbitru, sau că ne-a acordat harul botezului, sau ne-a îngăduit cunoaşterea şi sprijinul legii, dar pentru cele ce revarsă zilnic asupra noastră Providenţa, cînd ne izbăveşte de cursele vrăjmaşilor, cînd conlucrează cu noi ca să putem supune patimile cărnii, cînd ne apără de primejdii chiar fără s-o ştim, cînd ne susţine să nu cădem în păcat, cînd ne luminează şi ne ajută să putem înţelege şi recunoaşte şi ajutorul nostru pe care unii nu vor[227] să-l interpreteze altfel decît ca o lege cînd, sub inspiraţia Lui, sîntem împinşi la căinţă pentru delăsarea şi greşelile noastre, cînd, bucurîndu-ne de preţuirea Lui sîntem certaţi cu cel mai mare

227. Pelagiu este socotit de Sf. Casian ca un eretic hristologic în tratatul său «*De Incarnatione*»; de aceea îl aminteşte aici şi în cap. 20.

folos, cînd uneori chiar împotriva vrerii noastre sîntem traşi spre mîntuire ; în sfîrşit, cînd îndreaptă spre o mai bună roadă însuşi liberul nostru arbitru, care este mai înclinat spre patimi, şi-l întoarce prin intervenţia Lui îmbolditoare pe calea virtuţilor.

19. Aceasta este adevărata umilinţă faţă de Dumnezeu, aceasta este dreapta credinţă a părinţilor din cele mai vechi timpuri, care rămîne neatinsă pînă astăzi la urmaşii lor. Virtuţile apostolice, vădite deseori de către aceşti urmaşi dau acestei credinţe o mărturie neîndoielnică nu numai în faţa noastră, dar chiar în faţa păgînilor şi necredincioşilor. Păstrînd în inima lor simplă credinţa simplă a pescarilor, ei n-au formulat-o în spirit lumesc prin silogisme dialectice, în darul vorbirii ciceroniene, ci prin experimentarea unei vieţi drepte, prin activitatea cea mai fără de prihană şi chiar prin suprimarea viciilor, şi, ca să spun mai adevărat, au descoperit prin semne vădite că chiar în ea se află natura desăvîrşirii, fără de care nu va putea fi dobîndită nici dragostea faţă de Dumnezeu, nici purificarea de vicii, nici îndreptarea comportării noastre, nici ridicarea virtuţilor pe cea mai înaltă treaptă.

20. Am cunoscut un frate — o de nu l-aş fi ştiut niciodată !, fiindcă după aceasta a primit să poarte povara cinului meu [228] care a mărturisit unui foarte încercat bătrîn, că era asaltat de cea mai crîncenă patimă a trupului, căci era ars de o poftă contra naturii de o violenţă de nesuportat şi anume, de dorinţa de a participa mai degrabă pasiv la ticăloşie decît activ [229]. Atunci acela, ca un adevărat doctor al sufletului, a dezvăluit îndată cauza lăuntrică şi originea acestei boli. Suspinînd adînc, îi zise : *«Niciodată Domnul n-ar fi îngăduit să fii dat pe mîna unui atît de rău duh, dacă n-ai fi săvîrşit vreun blestem împotriva Lui»*. La această descoperire el a căzut la pămînt la picioarele lui, şi, pătruns de cea mai adîncă uimire, cînd văzu descoperite secretele inimii lui, ca sub inspiraţia lui Dumnezeu, a mărturisit că, într-o pornire nelegiuită a gîndului, a cugetat o blasfemie împotriva Fiului lui Dumnezeu. De aci se vede limpede că cel stăpînit de duhul trufiei, îmboldit a pronunţa o blasfemie împotriva lui Dumnezeu, este despuiat de întregimea desăvîrşirii şi nu merită sfinţenia castităţii, dacă-şi îngăduie să-I aducă jignire Aceluia, de la Care trebuiesc nădăjduite darurile curăţiei.

21. Ceva asemănător citim în cartea Paralipomena. Într-adevăr, Ioaş, rege în Iuda, a fost chemat la domnie, la vîrsta de şapte ani, de marele preot Iehoiada, şi, cît timp a trăit acest mare preot amintit, a fost lăudat, cum mărturiseşte Scriptura, în toată vremea aceasta.

228. Caz de sodomie, frecvent în antichitate.
229. Pr. J.-CL. Guy crede că Sf. Casian se referă aici la preoţie.

Murind Iehoiada, iată ce pomeneşte Scriptura despre el, cum, umflîndu-se de trufie, s-a dat unei ticăloase patimi: *«Iar după moartea lui Iehoiada, au venit căpeteniile lui Iuda şi s-au închinat regelui, şi atunci regele a început să asculte de ei. Şi au părăsit casa Domnului Dumnezeului părinţilor lor, şi au început să slujească Astarteelor prin dumbrăvi şi idolilor. Din pricina acestui păcat, s-a pogorît mînia Domnului peste Iuda şi Ierusalim?»* (Paralip. 24, 17—18). Şi puţin mai departe: *«Iar după un an, a venit împotriva lui armata siriană, a intrat în Iuda şi în Ierusalim şi a stîrpit din popor pe toate căpeteniile poporului, şi toată prada luată de la ei a trimis-o regelui la Damasc. Deşi oştirea sirienilor care venise, era alcătuită dintr-un mic număr de oameni, Domnul a dat în mîna lor o oaste foarte mare, pentru că părăsiseră pe Domnul Dumnezeul părinţilor lor, iar sirienii aduceau la îndeplinire judecata care era asupra lui Ioaş»* (Paralip. 24, 24). Iată unor cît de ruşinoase şi necurate patimi se învredniceşte să fie încredinţată trufia. Într-adevăr, acesta, umflat de semeţie, de s-a lăsat adorat ca un Dumnezeu, *«este dat,* după Apostol, *unor patimi de ocară»* (Rom. 12, 6) şi *«l-a lăsat la mintea lui fără judecată, să facă cele ce nu se cuvine»* (Rom. 1, 28). Şi fiindcă, după spusa Scripturii *«Toată inima semeaţă este urîciune înaintea lui Dumnezeu»* (Pilde 16, 5), acesta plin de o nemărginită înfumurare a inimii, este dat spre batjocură celor mai ticăloase ruşini, pentru ca, umilit astfel, să simtă că şi el este mînjit de necurăţia trupului, şi de conştiinţa unei patimi de ocară, fapt pe care nu voise să-l admită pînă atunci în semeţia lui sufletească. În acest fel, necurăţia ruşinoasă a trupului arată necurăţia ascunsă a inimii, pe care şi-o atrăsese prin răul trufiei ,iar prin pîngărirea vădită a trupului său, se dovedea necurat, ca unul care în înfumurarea duhului său nu mai simţea că el a devenit necurat.

22. Acestea arată limpede că tot sufletul posedat de boala trufiei este dat în mîna sirienilor intelectuali [230], adică în stăpînirea relelor sufleteşti, şi este cuprins de patimile trupului, pentru ca, înjosit de viciile pămînteşti şi întinat trupeşte, cel puţin să se ştie necurat, el, care în răceala lui sufletească, n-a putut înţelege mai înainte că din cauza semeţiei inimii a devenit necurat în faţa lui Dumnezeu. Înjosit astfel, poate va renunţa la nepăsarea de mai înainte şi, doborît şi rusinat de ticăloşia patimilor cărnii, de aici încolo poate se va grăbi mai cu înfocare să se întoarcă la căldura duhovnicească.

23. Prin urmare, se demonstrează ca un fapt de netăgăduit că nimeni nu poate atinge ţelul final al desăvîrşirii, adică al curăţiei,

230. În original neclar, «intellectualibus Syris» (siriani intelectuali, chipurile păcatelor care-i înjosesc pe cei semeţi).

decît numai printr-o umilinţă adevărată, pe care o arată mai întîi faţă de fraţi şi apoi chiar lui Dumnezeu în taina inimii lui, fiind convins că fără apărarea şi ajutorul lui, oferit în tot momentul, nu poate obţine în nici un chip desăvîrşirea după care aleargă atîta.

24. Este destul ce am spus pînă aici, cu ajutorul lui Dumnezeu şi cu puţinul nostru talent, despre trufia spirituală, care am arătat că-i asaltează mai ales pe cei desăvîrşiţi. Acest gen de trufie nu-i cunoscut şi încercat de mulţi, fiindcă nici prea mulţi nu se ostenesc să atingă o desăvîrşită curăţie a inimii, ca să poată ajunge la treapta unor asemenea lupte şi nici nu-i asigurată vreo purificare de viciile expuse în cărţile de mai înainte, a căror natură şi remedii le-am prezentat acolo. Trufia spirituală, deci, îi atacă de regulă numai pe aceia, care biruind viciile de mai înainte, se află acum aşezaţi aproape pe culmea virtuţilor. Fiindcă vicleanul vrăjmaş n-a putut să-i supună prin alunecarea trupului, încearcă să-i doboare, prăbuşindu-i spiritual. Cu ajutorul acestei trufii, îi despoaie de toate meritele slujirilor de mai înainte cîştigate cu multă trudă. Însă pe noi, cei încă stăpîniţi de patimi pămînteşti, nu ne consideră nicidecum demni de a ne supune la astfel de ispite, ci ne surpă printr-o trufie, ca să spun aşa, mai grosolană, cea a cărnii. De aceea găsesc necesar conform făgăduinţei noastre, să spun cîteva cuvinte şi despre această trufie, care în mod obişnuit ne încearcă pe noi mai ales, sau pe cei de măsura noastră, şi îndeosebi mintile tinerilor şi începătorilor.

25. Deci această trufie a trupului, de care am vorbit, se instalează în mintea unui monah intrat în călugărie fără căldură şi greşit orientat. Ea nu-i îngăduie să se coboare de la înfumurarea lumească de mai înainte, la adevărata smerenie a lui Hristos, şi de aceea îl face mai întîi nesupus şi dur, interzicîndu-i curînd, apoi, orice simţămînt de blîndeţe şi de omenie, şi nelăsîndu-l să devină egal şi comun cu fraţii, nu admite să fie despuiat şi lipsit de bunurile pămînteşti, după porunca Domnului şi Mîntuitorului nostru (Matei 19, 21). Deşi renunţarea la lume a celui devenit monah nu-i nimic altceva decît semnul mortificării şi al crucii, şi nu poate fi începută şi clădită pe alte temelii, decît pe convingerea că e mort pentru faptele acestei lumi, nu numai spiritual, dar să creadă că chiar trupeşte poate muri în fiecare zi, dimpotrivă, trufia îl face să spere o viaţă lungă, îi pune în faţă numeroase şi grele neputinţe. Îi inspiră repulsie şi ruşine să ajungă, din cauza sărăciei, a începe să se întreţină nu din resurse personale, ci din cele străine ; îl convinge chiar că este mult mai bine să-şi procure hrană şi îmbrăcăminte mai degrabă din avutul său, decît de la alţii, invocînd acel cuvînt din Scriptură : «*Mai fericit este a da, decît a lua*» (Fapte

20, 35), citat, precum s-a spus, slăbiţi de o astfel de îngroşare şi răceală a inimii, ei nu vor putea nici chiar să-l înţeleagă vreodată.

26. Prin urmare, cu mintea stăpînită de o aşa necredinţă, şi alungat de şiretenia satanică de la acea scînteie de credinţă, de care se văzuseră aprinşi la începutul conversiunii lor la monahism, ei îşi păzesc mai cu grijă banii, pe care mai înainte se apucaseră să-i risipească, şi-i păstrează cu o mai aprigă zgîrcenie, fiindcă odată cheltuiţi nu mai pot fi redobîndiţi apoi ; ba, ceea ce este şi mai rău, reiau bunurile de care se lipsiseră mai înainte, sau cel puţin — şi acesta este cel de al treilea şi cel mai rău gen de ticăloşie, — adună averi, pe care nici mai înainte nu le avuseseră, dovedind astfel că, ieşind din lume, n-au cîştigat nimic mai mult decît doar numele de călugăr.

Ca urmare, pe aşa rele şi vicioase temelii, e firesc apoi ca întreg edificiul să se înalţe şi mai plin de vicii, căci pe cele mai ticăloase fundaţii ce se poate zidi altceva decît doar ceea ce va împinge bietul suflet într-o şi mai jalnică prăbuşire ?

27. Cu mintea învîrtoşată de astfel de patimi, după un început de detestabilă răceală sufletească, trebuie să alunece pe zi ce trece într-o stare şi mai rea, iar restul vieţii să şi-l sfîrşească acoperit de ruşine. Cît timp se simte atras de patimile de mai înainte, şi este prins de blestemata iubire de argint, după cuvîntul Apostolului, care zice despre ea : «*Şi iubirea de arginţi este închinare la idoli*» (Col. 3, 5) şi iarăşi : «*Că iubirea de arginţi este rădăcina tuturor relelor*» (I Tim. 6, 10), niciodată nu va putea primi în inima lui smerenia simplă şi adevărată a lui Hristos, dacă se mîndreşte cu naşterea lui nobilă, şi se umflă de trufie pentru rangul avut în lume, pe care a părăsit-o doar cu trupul, nu şi cu gîndul, şi se semeţeşte pentru banii pe care-i păstrează spre pierzania lui. Din pricina acestor bani, nu se mai împacă acum să poarte jugul mînăstirii, să stea sub îndrumarea vreunuia dintre bătrîni şi nu numai că nu vrea să respecte nici o regulă de supunere şi de ascultare, dar nu admite nici la auz să-i mai vină învăţătura despre desăvîrşire. Atîta silă i se trezeşte în inimă pentru orice problemă a duhului, încît, dacă s-a ivit cumva prilejul unei astfel de discuţii, nu este în stare să-şi fixeze privirea într-un singur punct, cum este obiceiul, ci înmărmurit, îşi roteşte ochii în toate părţile, sau îi rămîn bironiţi aiurea şi pieziş. În locul oftărilor salvatoare, tuşeşte din gîtul uscat şi stupeşte întruna fără a-l sili flegma, îşi joacă degetele şi le frămîntă ca unul care scrie ceva. Cît timp e purtată discuţia spirituală, toate mădularele i se zbuciumă de ai crede că trupu-i stă pe viermi ce mişună sub el, sau pe ghimpi. O convorbire oricît de simplă, purtată pentru edificarea celor ce ascultă, o consideră că e inventată într-

adins pentru veştejirea lipsurilor lui. În tot timpul, cît se face o analiză a vieţii spirituale, stăpînit de bănuieli, nu caută să prindă ceea ce ar putea scoate de aici pentru zidirea lui sufletească, ci cercetează cu mintea încordată motivele care au determinat pronunţarea oricărui cuvînt, ori în frămîntarea tăcută a inimii lui, caută să afle ce le-ar putea obiecta lor, ca nimic din cele ce s-au dezbătut foarte sănătos, să nu rămînă în picioare, sau să poată aduce vreo îndreptare. Şi aşa se face că nu numai că nu-i aduce nici un progres sufletesc convorbirea spirituală, ba îi este chiar păgubitoare şi devine pentru el cauza unui mai mare păcat. Căci, cît timp conştiinţa îi este stăpînită de bănuiala că totul a fost pus la cale împotrivă-i, se înţepeneşte într-o îndărătnicie mai înverşunată, şi i se întăreşte mai violent colţii mîniei. În sfîrşit, ca urmare, glasul i se ridică, cuvîntul îi devine tăios, răspunsul acru şi revoltat, mersul mîndru şi agitat, limba slobodă şi niciodată dispusă să tacă, decît numai cînd inima îi este roasă de vreo ranchiună împotriva fratelui. Atunci tăcerea lui nu înseamnă căinţă sau umilinţă, ci trufie şi mînie, încît nu cu uşurinţă se poate distinge ce este mai nesuferit în comportarea lui : acea veselie gălăgioasă şi neruşinată, sau seriozitatea fioroasă şi duşmănoasă. Căci în prima situaţie cuvintele nu-i sînt cele potrivite, rîsul e fără de măsură şi nesărat, iar trufia inimii fără de margini şi nestăpînită ; în cealaltă, muţenia îi este încărcată de mînie şi veninoasă, şi doar atîta urmăreşte ca ranchiuna împotriva fratelui păstrată în tăcere, să poată fi descărcată timp mai îndelungat şi nu să se manifeste prin ea virtutea smereniei şi răbdării. Şi, în timp ce stăpînit de semeţie, uşor aduce tuturor jigniri, respinge cu dispreţ orice îndemn de a se coborî să ceară scuze fratelui insultat, pînă şi iertarea cerută de celălalt o refuză strîmbînd din nas. Nu numai că nu-i îmboldit şi înmuiat de nici o scuză primită de la frate, dar se aprinde de o şi mai aprigă mînie că a fost întrecut în umilinţă de acela. Umilinţa salvatoare şi scuza, de obicei, pun capăt îndemnurilor date de satana, dar lui îi stîrnesc aprinderea unei mai violente uri.

28. Am auzit în această regiune de un fapt, ce mi-e ruşine şi groază să-l povestesc, şi anume că un tînăr, pe cînd era certat de stareţul său, că a început să renunţe la umilinţa, pe care o respectase cîtva timp după plecarea din lume, şi că se umflă de semeţie satanică, i-a răspuns acestuia cu o mare revoltă : *«Oare de asta m-am umilit eu pentru un timp, ca să-ţi rămîn supus pentru totdeauna ?»* La un ase-

menea răspuns atît de îndrăzneţ şi de nelegiuit, bătrînul a rămas înmărmurit şi şi-a pierdut glasul, ca şi cum asemenea vorbe i-ar fi fost spuse de acel Lucifer de altădată, şi nu le-ar fi auzit de la un om. Faţă de o aşa nerusinare, n-a mai fost în stare să spună nici un cuvînt, ci doar gemete şi suspine scotea din adîncul inimii, gîndindu-se amuţit la cele ce sînt spuse despre Domnul şi Mîntuitorul nostru: *«Care în chipul lui Dumnezeu fiind... S-a smerit pe Sine, ascultător făcîndu-se pînă la moarte»* (Filip. 2, 6, 8), nu doar pentru un timp, precum a spus acela stăpînit de duh diavolesc şi de trufie.

29. Şi pentru ca să rezum cele ce s-au spus despre acest gen de trufie, voi grupa, pe cît posibil, unele din semnele ei pentru a arăta, celor ce ard de setea de a fi îndrumaţi spre desăvîrşire, natura ei din mişcările omului din afară, socotind necesar să revin în puţine cuvinte asupra acestora. Astfel, vom şti mai uşor după ce semne vom putea deosebi şi cunoaşte trufia şi cum, dezgropîndu-le şi aducîndu-le la suprafaţă, rădăcinile acestor patimi descoperite şi văzute cu ochii, vor putea fi mai uşor ori smulse, ori ferite. Căci boala aceasta ucigătoare va putea fi ocolită sigur, dacă împotriva asalturilor ei violente şi primejdioase se vor lua măsuri nu tîrziu, cînd deja a ajuns stăpînă pe noi, ci cînd, recunoscîndu-i liniile înaintate de luptă, ca să zic aşa, îi vom ieşi înainte cu fin şi prevăzător discernămînt. După mişcarea omului din afară vom recunoaşte precum am spus, starea lăuntrică. Prin urmare, acestea sînt semnele care ne indică trufia cărnii, despre care am vorbit mai înainte. Mai întîi, în vorbirea lui e ţipăt, în tăcere amărăciune, în veselie rîs gălăgios şi necumpătat, în seriozitate tristeţe fără sens, în răspuns pornire duşmănoasă, în conversaţie superficialitate, cuvintele dînd năvală la întîmplare fără nici o judecată. Trufia este lipsită de răbdare, străină de dragoste, gata să aducă insulte, nevolnică să le îndure, la rîndu-i, la ascultare se lasă greu, afară doar dacă dorinţa şi vrerea i-au luat-o înainte, nu se împacă să primească îndemnuri de la alţii, nu-şi poate reteza vrerile proprii, dar rezistă îndărătnic oricăror vreri străine, se străduieşte necontenit să-şi impună vederea lui, neîmpăcîndu-se în nici un chip să cedeze cu ceva cuiva. Aşa se face că, incapabil să primească un sfat salvator, în toate situaţiile se încrede mai degrabă în propria-i judecată decît în cea a bătrînilor.

30. Pentru aceasta, dacă voim să înălţăm edificiul nostru desăvîrşit şi plăcut lui Dumnezeu, să ne silim a-i pune drept temelii nu luîndu-ne

după îndemnul poftei noastre, ci după învățătura aspră a Evangheliei. Or, acestea nu pot fi altele decît frica de Dumnezeu și smerenia, care pogoară din blîndețea și simplitatea inimii. Dar smerenia nu poate fi dobîndită cu nici un preț fără sărăcia de bunăvoie. Dacă această stare n-a fost atinsă, nu poate fi dobîndit nici binele ascultării, nici tăria răbdării, nici liniștea blîndeții, nici plinătatea dragostei, fără de care inima noastră nu va putea fi un adevărat lăcaș al Duhului Sfînt, așa cum vestește Domnul prin profet: «*Pe cine se va odihni Duhul Meu, dacă nu pe cel pașnic și smerit, și care tremură la cuvintele Mele?*» (Isaia 66, 2) sau, după versiunile care exprimă cu adevărat textul ebraic: «*Spre cine îmi voi îndrepta privirea, dacă nu spre cel sărac și zdrobit cu duhul, și care tremură la cuvintele Mele?*» (Isaia 66, 2).

31. De aceea, atletul lui Hristos, care, întrecîndu-se după regulă în lupta duhului, dorește să fie încununat de Domnul, să se silească în orice chip să sugrume acea cumplită fiară care înghite toate virtuțile, fiind sigur că nu poate fi lipsit de orice viciu, cît timp îi sălășluiește ea în inimă, și, chiar de ar părea să aibă ceva virtute, aceasta o va face să piară cu veninul ei. Nu se va putea înălța niciodată în sufletul nostru edificiul virtuților, dacă mai întîi nu voi fi pus în inimă temeliile adevăratei smerenii, care consolidată puternic poate susține templul desăvîrșirii și dragostei. Drept urmare, așa cum am spus, să arătăm mai întîi față de frați adevărata umilință izvorîtă din adînca simțire a inimii, neputîndu-ne împăca sufletește să-i întristăm sau să-i jignim cumva. Dar nu vom putea ajunge aici fără adevărata renunțare, care constă în despuierea de toate bunurile, și în sărăcia de bunăvoie, izvorîtă din dragoste pentru Hristos, și fără a primi jugul ascultării și supunerii, cu inimă simplă și neprefăcută, încît să nu mai trăiască în noi nici o altă voință decît aceea de a împlini porunca starețului. Va putea respecta acestea doar cel ce se va judeca nu numai mort pentru această lume, dar chiar nebun și prost, îndeplinind fără de cîrtire toate cîte îi vor fi poruncite de bătrîni, crezîndu-le sfinte și ca venite de sus.

32. Pentru cei ce stau pe această temelie, vor urma fără îndoială acea stare de umilință cu adevărat netulburată și neschimbată, încît, judecîndu-ne noi înșine inferiori tuturora, toate cîte am suferit, oricît de nedrepte ar fi fost, sau triste și păgubitoare, le vom suporta cu foarte multă răbdare, ca fiindu-ne aduse de cei superiori nouă. Acestea le vom răbda nu numai cu foarte mare ușurință, ba chiar le

vom socoti mici şi chiar neînsemnate, dacă ne vom gîndi necontenit fie la patimile Domnului nostru, fie la cele ale tuturor sfinţilor, considerînd că sîntem încercaţi de nedreptăţi cu atît mai uşoare cu cît ne aflăm mai departe de meritele şi viaţa acestora, şi dacă vom cugeta deopotrivă că în scurtă vreme vom călători din această lume şi că, după grabnicul sfîrşit al acestei vieţi, vom ajunge curînd părtaşii acestora. Căci această consideraţie este nimicitoare nu numai pentru trufie, dar în general chiar pentru toate viciile.

În sfîrşit, după acestea să păstrăm cu cea mai mare tărie aceeaşi umilinţă faţă de Dumnezeu. Vom îndeplini aceasta, în aşa fel încît vom recunoaşte că, fără ajutorul şi harul Lui, nu putem face nimic din cele ce se referă la desăvîrşire şi vom crede cu tărie că însuşi faptul de a ne învrednici să înţelegem acest lucru este tot un dar al Lui [231],

231. În capitolele de încheiere Sf. Casian a făcut un rezumat al «Învăţăturii luării îmbrăcăminţii de călugăr», dată de starețul Pinufius (v. supra, IV, 32—34), asupra a ceea ce este esenţial în explicaţiile sale despre «ajutorul dumnezeiesc pentru mîntuirea omului».

BIBLIOGRAFIE

A. Izvoare

Aetheria, «Egeria's Travels», trad. şi note de John Wilkinson, Londra, 1971.

Ammonas, *«Letters of Ammonas»*, trad. engl. de Derwas Chity, («Sisters of love of God Press»), SLG, Oxford, 1979.

Antony the Great, *«The Letters of St. Antony»*, trad. eng. de Derwas Chitty (SLG Press, Oxford, 1977).

Sfîntul Antonie, *«Epistole»* din versiunea georgiană, trad. în latineşte de G. Garitta,' în «Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium», 148—149 (Louvain, 1955); trad. engl. de D. J. Chitty (Oxford, 1975); trad. franc. de Bellefontaine (Paris, 1976).

Apophtegmata patrum, colecţia alfabetică, Migne, P.G. LXV, 71—140, recensiune latină, P.L. 73, 739—814, 851—1066; 74, 381—394. B. Miller, *«Weisung der Väter»*, (Freiburg im Breisgau, 1965) ,trad. franc., J. Cl. Guy, *«Les Apophthègmes»*... serie alphabétique, Bellefontaine, 1966; L. Regnault, *«Les sentences des Pères du Désert»* (recensiuni de Pelage şi Jean, Solesmes, 1966); «Nouveau recueil», 1960 (ed. II-a, 1970)... «Troisième recueil et tables», 196. Traducere italiană: L. Martari (Roma, 1972); trad. engleză: Benedicta Ward, *«The Sayings of the Desert Fathers, the alphabetical collection Kalamazoo»*, (Michigan, 1975); *«The Wisdom of Desert Fathers, the anonymous series* (Oxford, 1975). J.-Cl. Guy, *«Recherche sur la tradition grecque des Apophtegmata Patrum...*, col. «Subsidia..., 36» (Bruxelles, 1962).

Apophtegmata patrum, colecţia anonimă, numerele 133—369, ediţia F. Nau, «Histoire des solitaires Egyptiens (MS Coislin, 126, fol. 158 sq.), «Revue de l'Orient Chrétien», XIII (1909), p. 47—57 (Nau, 133—174; 266—283; Nau, 175—215); XIV (1909), 357—79 (Nau 216—97); XVII (1912), 204—11 (Nau 298—334); 294—301 (Nau 335—58); XVIII (1913), 137—40 (Nau 359—69).

Sfîntul Atanasie, *«Vita Antonii»*, Migne, P.G. XXVI, 837—976.

Sfîntul Ioan Casian, *«De Incarnatione Domini contra Nestorium»*, ediţia M. Petschenig, Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum (CSEL), XVII (Viena, 1888), 235—391.

Sfîntul Ioan Casian, *De Institutis Coenobiorum et de Octo Principalium Vitiorum Remediis (Institutes)*, ed. M. Petschenig, (CSEL), XVII, (Viena, 1888), 3—231.

Sfîntul Ioan Casian, *Conlationes (Conferences)*, ediţia M. Petschenig, CSEL XIII (Viena, 1886).

Dionysius Exiguus, *Vita Sancti Pachomii*, ediţia H. von. Cranenburg, «La vie latine de Saint Pachôme, traduite du grec par Denys le Pétit», (Subsidia Hagiographica, XLVI, Bruxelles, 1969).

Însemnările de călătorie ale peregrinei Egeria, sec. IV, teză de doctorat de Pr. dr. Marin M. Braniştе, cu trad. şi comentarii, «Mitropolia Olteniei», 1982, nr. 4—6.

Eucherius din Lyon, *«De laude Heremi»*, ediţia C. Wotke, CSEL, XXXI, (Viena, 1894), 177—94.

Eusebius, *«Historia Ecclesiastica»*, edit. şi trad. de K. Lake ,(Londra, 1926).

Evagrius of Pontus, *«De oratione»*, Migne, P.G. LXXIX, 1165—1200.

Evagrius Ponticus, *«Opera Omnia»*, P.G. 40, 1213—86. Trad. engl. «Praktikos», de John Eudes Bamberger, (Kalamazoo, 1967).

«Evagriana Syriaca», texte inedite ale British-Museum-ului şi ale Vaticanului, publicate şi traduse de J. Muyldermaus (Biblioteca Museonului, XXXI, Louvain. 1952).

Nonnenspiegel und Mónchenspiegel des Evagrios Pontikos, ed. H. Gressmann, texte und Untersuchungen, XXXIX/4 (Berlin, 1913), 143—65.

Practicus, ed. A. și C. Guillaumont, cu introd., traducere și comentar, *Evagre le Pontique, Traité pratique* (Sources chrétiennes, CLXX, CLXXI, Paris, 1971).

«Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți cari arată cum se poate curăți, lumina și desăvîrși», volumul I, traducere din grecește de Prot. stavr. Dr. Dumitru Stăniloae, profesor la Academia teologică «Andreiană», (Sibiu, 1946, Tipografia Arhidiecezană).

Gennadius, *De Scriptoribus Ecclesiasticus*, LXII, CSEL (Viena, 1888), p. CXV—XCVI.

Historia Monachorum in Aegypto, text grec ed. A. F. Festugiere (Subsidia Hagiographica, XXXIV; Bruxelles, 1961, retipărită în 1971, în Subsidia LIII, cu traducerea refăcută, *Les moines d'Orient*, trad. de A.-J. Festugiere, 4 vol. Paris, 1961—1965).

Historia monachorum, versiunea latină de Rufin, P.L. XXI, 387—462.

Fer. Ieronim, *Altercatio Luciferiani et Orthodoxi*, P.L. XXIII, 155—182.

Fer. Ieronim, *Apologia adversus Libros Rufini*, P.L. XXIII, 397—492.

Orsisius, *Liber*, ed. A. Boom, *Pachimiana Latina* (Bibliothèque de la Revue d'Histoire Ecclesiastique, VII; Louvain, 1932), 109—47.

Pachomiana Latina, ed. A. Boon și L. Th. Lefort (Louvain, 1932). *«Viețile în coptă ale Sf. Pahomie și primilor săi însoțitori»*, trad. de L. Th. Lefort (Louvain, 1943).

S. Pachomii Vitae Graecae, ed. F. Halkin, Col. «Subsidia hagiographica», 19 (Bruxelles, 1932).

Pachomius, *«Vita prima»*, ed. A.-J. Festugiere, text și trad. în *«Les moines d'Orient»*, (Paris, 1965).

Pachomius, *«Catéchese à propos d'un moine rancunier»*, trad. după propria-i ediție, de L. Th. Lefort, *«Oeuvres de Saint Pachôme et de ses disciples»*, *Corpus Scriptorum Cristianorum Orientalium* (CSCO) CLX, *Scriptores Coptici, 24* (Louvain, 1956), 1—26. Sfîntul Ioan Csian, *Collationes*, ediția M. Petschenig, *Corpus Scriptorum Ecclesiae Latinorum*, 13, Migne, P.L. 49—59, (Viena, 1886—1888) și trad. E. Pichéry, «Sources chrétiennes», 42, 54, 64, 1955—1959, Sfîntul Ioan Casian, *Institutiones*, ed. M. Petschenig, CSEL 17 (Viena, 1888), ed. și tradusă de J.-Cl. Guy, «Sources chrétiennes», 109 (Paris, 1965).

Praecepta, etc. *(Conducere)*, ed. A. Boon, *Pacomiana* (Bibliothèque de la Revue d'Histoire Ecclésiastique, VII; Louvain, 1932), 13—74.

Paladius, *Historia Lausiaca*, edit. cu comentarii și introducere de C. Butler, *The Lausiac History of Palladius*, II (Texte și studii, ed. J. Armitage Robinson, VI/2; Cambridge, 1904). Trad. engl. *«The Lausiac History»*, R. T. Meyer, A.C.W., (Londra, 1965).

Prosper al Aquitaniei, *Epitoma de Cronicon*, ed. Th. Mommsen, Chronica Minora, I q, V. Prosper de Aquitania, *«De gratia et libero arbitrio, Liber contra Collatorem»*, (P.L. LI 213—16).

«Patericul ce cuprinde în sine cuvinte folositoare ale sfinților bătrîni». S-a tipărit pentru întîia oară în zilele lui Grigore Dimitrie Ghica Voevod. Domnul Munteniei, cu osîrdia și binecuvîntarea celui de atunci Mitropolit al Ungro-Vlahiei Kiriu Kir Grigorie spre folosul și îndemnarea celor ce vor să se îngrijească și să se nevoiască pentru a lor mîntuire în București, la Sfînta Mitropolie la anul 1828. S-a tipărit pentru a doua oară cu osteneala și cheltuiala P. S. Antim Petrescu fost Episcop al Râmnicului Noului Severin. Iar acum, a treia oară se tipărește de către Institutul de Editură Creștină al Sf. Episcopii a Râmnicului Noului Severin (Rîmnicul-Vîlcii, Tiparul Tipografiei Cozia a Sfintei Episcopii, 1930).

Rufinus, *«Historia monachorum in Aegypto»*, P.L. 21, col. 387—462.

N. Schedl, *«Jesus Christus, sein Bild bei den Mönchen der Skesis»*, (Viena, 1943).

Socrates, *«Historia Ecclesiastica»*, P.G. 67, 29—872, ed. Hussey, 3, vol. (Oxford, 1860).

Theodore, *Catéchèses*, ed. L. Th. Lefort, *Oeuvres de Saint Pachôme et ses disciples*, CSCO, Scriptore Coptici, 24 (Louvain, 1956), 38—61.

Theodoret de Cyr, *«Histoire philothée»*, Migne, P.G. 82, 1283—1496; edit. și trad. de P. Cannivet și A. Leroy-Molinghen; («Sources chrétiennes», 234 și 257. Paris, 1977, 1979).

Theodoret, *«Historia ecclesiastica»*, (ed. Gaisford, Oxford, 1854). *«Histoire des moines de Syrie»* (I), edit. și trad. de Pierre de Cannivet, («Sources chrétiennes», Paris, 1977).

Sfîntul Vasile al Cezareei, *«Regulae brevius... fusius tractatae»*, P.G. 889—1320; trad. franc. L. Lebe (Mardesous, 1969).

Sfîntul Vasile cel Mare, *«Opera omnia»* (ed. Garnier, Paris, 1721—1730); Migne, P.G. 29—32).

Vincent de Lerini, *«Commonitorium»*, ed. R. S. Moxon (Cambridge, 1915); Athanasius, *Vita S. Antonii*, P.G. 26, 835—976; trad. engl. de R. T. Meyer, (Londra, 1950).

Vita Antonii (St. Athanase), traducere latină de Evagrie din Antiohia și tipărită cu textele grecești, P.G. 26; 835—976, cf. D. S. (Diverse traduceri moderne), t. 8, col. 336.

Vita Antonii (trad. anonimă), ediția H. Hoppennrouwers: Cea mai veche versiune latină a vieții Sfîntului Antonie de Sf. Atanasie (Nijmegen, 1960).

Vita Euthymii (Chiril de Schytopolis), ed. E. Schwartz, «Texte und Untersuchungen», XLIX/2 (Berlin, 1939), 3—85. Cyril de Scythopolis, Sabae, etc., trad. franc. de A.-J. Festugière, în «Les moines d'Orient», III, (Paris, 1961—3).

Vita Hilarionis (Ieronim), P.L. XXIII, 29—54.

Vita Melaniae, text grec editat cu introducere și traducere franceză și comentariu, D. Gorce, *«Vie de Sainte Melanie»* («Sources chrétiennes», XC, Paris, 1962).

Vita(e) Patrum, traducere sistematică a unora dintre *Apophtegmata Patrum* (Pelagiu și Ioan), P.L. LXXIII, 851—1062.

B. **Studii românești**

«Istoria Bisericii Universale, manual pentru Institutul Teologic al Bisericii Ortodoxe Române, vol. I, *revăzută și completată»* (București, 1974).

I. Barnea, Șt. Ștefănescu, *«Din Istoria Dobrogei»*, vol. III (București, 1971).

I. Barnea, *Monumente de artă creștină descoperită pe teritoriul R.P.R.»*, în «Studii Teologice», an. X (1958), nr. 3—4 și 5—6.

I. Barnea, articol *«Ioan Casian»*, în «Dicționar de Istorie veche a României», 1976.

Prof. N. Chițescu, *Învățătura Sfîntului Ioan Casian despre raportul dintre har și libertate*, în «Telegraful Român», *«Omagiu Înalt Prea Sfinției Sale Dr. Nicolae Bălan, Mitropolitul Ardealului* (1905—1955) *la cincizeci de ani de activitate bisericească»* (Sibiu, 1955), p. 306—316.

Pr. Alexandru Constantinescu, *«Despre Sfîntul Casian, scitul, nu romanul»*, în «Glasul Bisericii», XXIII (1964), nr. 7—8, p. 698—705.

Pr. prof. Ioan G. Coman, *Contribuția scriitorilor patristici din Scythia-Minor—Dobrogea, la patrimoniul creștin din sec. IV—VI*, în rev. «Ortodoxia», 1968, nr. 1.

Pr. prof. Ioan G. Coman, *«Sciții» Ioan Casian și Dionisie cel Mic și legăturile lor cu lumea mediteraneană»*, în «Studii Teologice», XXVII (1975), nr. 3—4, p. 189—195.

Pr. prof. Ioan G. Coman, *«Patrologia, manual pentru uzul studenților Instit. Teol.»*, (București, 1956).

Jean Coman, *«La patrimoine de l'oecumenisme chrètien du IV-e și VI-e siècle en Scythie-Mineure (Dobroudja»)*, în «Contacts», XXII (1970), 69/1.

Jean Coman, *«Les scythes» Jean Cassien et Denys le Petit et leurs relations avec le monde mèditèranèen*, în «Klironomia», t. VII, vol. I, Tesalonic, 1975, p. 18—28.

Pr. prof. I. G. Coman, *«La littèrature patristique au Bas-Danube aux IV—VI siècles. La contribution de Jean Cassien et de Denys le Petit»*, în «Romanian Orthodox Church News», XI (1981), 3, p. 3—10.

Pr. prof. I. G. Coman, *«Teologi și Teologie în Scythia-Minor, în secolele IV—VI»*, în «B.O.R.», XCVI (1978), p. 7—8.

Pr. prof. I. G. Coman, *«Operele literare ale Sfîntului Ioan Casian»*, în «Mitropolia Banatului», XXV (1975), nr. 10—12.

Pr. prof. I. G. Coman, *«Sfinții Părinți și spiritualitatea ortodoxă română»*, în «Ortodoxia», 1975, nr. 4.

P. Diaconu-P. S. Năsturel, *«Cîteva observaţii în legătură cu complexul arheologic de la Murfatlar-Basarabi»*, în «Mitropolia Olteniei», XX (1968), nr. 11—12.

Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *«Istoria Românilor»* (Bucureşti, 1974), vol. I.

Alex. M. Ioniţă, *«Viaţa mănăstirească în Dobrogea pînă în secolul al XII-lea»*, în «Studii Teologice», XXIX, (1974), nr. 1—2.

Prof. dr. Iustin Moisescu, recenzie la studiul Prof. D. Balanos, *«Este eretică învăţătura lui Ioan Casian despre graţie?»* — extras din «Anuarul ştiinţific al Facultăţii de Teologie de la Universitatea din Atena», vol. II, 1935—1936, 12 p., publicată în rev. «Biserica Ortodoxă Română», an. LV, 1937, iulie—octombrie, nr. 7—10, p. 546—548.

Arhim. prof. Veniamin Micle, *«Despre monahismul ortodox român, anterior sec. al XIV-lea»*, în «Glasul Bisericii», nr. 3—4, 1978, p. 300—317.

Nestor, Arhiepiscop şi Mitropolit, *«Scrieri patristice în Biserica Ortodoxă Română pînă în secolul al XVII-lea (izvoare, traduceri, circulaţie)*, Teză de doctorat în Teologie, în «Mitropolia Olteniei», (anul XXXV, nr. 1—2, 1983), p. 21—134.

Pr. N. Nişcoveanu, *«Contribuţia Sf. Ioan Casian la cunoaşterea monahismului din sec. IV—V, în lumina ecumenismului creştin»*, în «Glasul Bisericii», XXXI (1972), nr. 5—6.

Pr. prof. Mircea Păcurariu, *«Istoria Bisericii Române»*, vol. I, (Bucureşti, 1980), p. 140—141.

Pr. prof. Mircea Păcurariu, *«Două milenii de viaţă bisericească»*, în «Telegraful Român», anul 124 (1 oct. 1976), nr. 37—38.

Vasile Pîrvan, *Descoperiri nouă în Scythia Minor. Stîncile cu inscripţii din pădurea Şeremetului* (în rezumat francez), publicat în «Analele Acad. Române», seria II-a, t. XXXV, 1912—1913, Memoriile Secţiei Istorice, (Bucureşti, 1913), p. 83, 84.

Emilian Popescu, *«Inscripţiile greceşti şi latine din sec. IX—XIII, descoperite în România»*, (Edit. Acad. Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1976).

Eusebiu Popovici, *Istoria Bisericească Universală*, trad. de Atanasie Mironescu, cartea I-a, ed. a II-a, (Bucureşti, 1925).

Prof. I. Rămureanu, *«Sfinţi şi martiri la Tomis-Constanţa»*, în «B.O.R.», XCII (1974), nr. 7—8.

Pr. Vasile Gh. Sibiescu, *«Călugări sciţi»*, Sibiu, 1936.

Ierom. Nicodim Sachelarie, *«Asceza creştină în primele veacuri şi regulele monahale ale Cuviosului Pahomie»* (Craiova, 1942).

Pr. N. Şerbănescu, *«1600 ani de la prima mărturie duhovnicească documentară despre existenţa Episcopiei Tomisului»*, în «B.O.R.», 1969, p. 9—10.

R. Teodorescu, *«Bizanţ — Balcani — Occident»*, (Bucureşti, 1974).

Dr. Gherasim Timuş, Episcopul Argeşului, *«Dicţionarul aghiografic»* (Bucureşti, 1898), p. 158.

C. Studii străine

O. Abel, *«Studien zu d.g. P. J. Casianus»*, (Munich, 1904).

John Adain, *«The Pilgrims Way, Shrines and Saints in Britain and Irland»*, Photographs by Peter Chèze-Brown, Thames and Hudson (London, f.a.).

Paul Allard, *«Dix leçons sur le martyre»* (Paris, 1906).

Berthold Altaner, *«Patrologia»* (Freiburg im Breisgau, 1938).

Anthonius Magnus Eremita, ed. B. Steidle («Studia Anselmiana», XXXVIII), (Roma, 1956).

Nicolaus von Arseniew, *«Ostkirche und Mystik»* (München, 1943).

Bacht H., *Antonius und Pachomius von der Anachorese zum cönobitentum». Antonius Magnum Eremita* (q. V), 66—107).

Bacht H., *«L'importance de l'idéal monastique de Saint Pachôme pour l'histoire du monachisme chrétien»* («Revue d'Ascétique et de Mystique» (RAM), XXVI, (1950), p. 308—326).

Bacht H., *«Pachôme et ses disciples»*, «Théologie de la vie monastique», p. 39—71.

Bacht H., *«Das Vermächtnis des Ursprungs, studien zum Frühen Mönchtum»*, I («Studien zur Theologie des geislichten Lebens», V; Würtzburg, 1972).

Balanos D., *«Este eretică învățătura lui Casian despre grație?»* (Atena, 1936), p. 12. Extras din «Anuarul științific al Facultății de Teologie de la Universitatea din Atena, vol. II, recenzată de Prof. univ. dr. Iustin Moisescu.

Bardy, G., *«Les origines des écoles monastiques en Occident»*, «Sacris Erudiri», V (1953), p. 86—104.

Pierre Batiffol, *«Etudes de Liturgie et d'archéologie chrétienne»* (Paris, 1919).

F. Bauer, *«Die H. l. Schrift bei den Mönchen des christlichen Alterlums nach J. Cassianus»*, *«Theologie und Glaube»*, t. 17 (1925) p. 145—185.

Th. Baumester, *«Die Mentalität des frühen ägyptischen Mönchstums»*, *«Zeitschrift für Kirchl. Geschichte»* (t. 11, 1977), p. 145—169.

P. Bancour, *«George Coresios († 1654): Quelques aspects de sa doctrine et la prédestination d'après des documents inédits»* («Orientalia christiana», vol. XXXII, nr. 89, 1933), p. 40—45.

Bell H. I., *«Jews and Christians in Egipt, the Jewish Troubles in Alexandria and the Athanasian controversy»* (British Museum, 1924).

Serge Bonnet, Bernard Gouley, *«Les ermites»* (Fayard-Paris, 1980), p. 171—179, etc.

Boon A., *Pachomiana Latina*, («Bibliothèque de la Revue d'Histoire Ecclésiastique», VII, Louvain, 1932).

Bossuet W., *Apophtegmata* (Text überlieferung und character der Apophtegmata Patrum; zur überlieferung der Vita Pachomii; Evagrios-studien, Tübingen, 1923).

Bousset W., *«Das Mönchtum der sketischen Wüste»* («Zeitschrift für Kirchengeschichte», XLII (1923), 1—41.

J. et H. Brémond, *«Les Pères du désert»*, col. «Les moralistes chrétiens», 2 vol., studii și traduceri (Paris, Gabalda, 1927), ed. a II-a.

Brown Peter, *«Pelagius and his supporters»*, «Journal of Theological Studies», (JTS) serie nouă, XIX (1968), 93—114; «Religion and Society», 183—207.

Brown Peter, *«The World of the Late Antiquity»* (London, 1971).

Brown Peter, *«The Rise and Function of the Holy Man in Late Antiquity»*, «Journal of Roman Studien», LXI (1971), p. 80—101.

Brown Peter, *«The Making of the Late Antiquity»* (Harward, 1978).

Budge E. Wallis, *«The Wit and wisdom of the desert Fathers»* (Oxford, 1934).

Budge E. Wallis, *«The Paradise of the Desert Fathers»*, 2 vol., (London, 1907).

Butler C., *The Lausiac History of Palladius* (Texts and studies, ed. J. Armitage Robinson, VI/1 și 2; (Cambridge, 1898, 1904).

F. Cabrol, *«Cassien»*, în «Diction. Archéol.», col. 2348—2357).

Capelle B., *«Cassien, le Maître de Saint Benoit»*, «Recherches de Théologie Ancienne et Médiévale», XI (1939), 110—118.

F. Cayré, *«Précis de Patrologie»*, 2 vol. (Paris, Tournai-Rome, 1927).

Cavallera F., *«L'héritage littéraire et spirituel du prêtre Eutrope (IV-e—V-e siècles)»*, («Revue d'Ascétique et de Mystique», XXIV (1948), 60—71.

Owen Chadwick, *«Western Asceticism»*, 5 con. Pres, 1958.

Chadwick O., *«Euladius of Arles»*, «Journal of Theological Studies», XLVI (1945), 200—205.

Chadwick O., *«John Cassian»*, I-a ediție, (Cambridge, 1950); a II-a ediție (Cambridge, 1968).

J. Chattillon, *«Elie le Prophète»*, col. «Etudes carmélitaines», 1956, 2 vol.

Chitty D., *«Anna Isaiah»* (J.T.S.), serie nouă, XXII (1971), p. 47—72.

Dom Cappuyns, *«Dictionnaire d'Histoire et de Geographie Ecclésiastique»*, t. XI (1949), col. 1319—1348.

Chitty D., *«The Desert a city»* (Oxford, 1966).

Clarke Somers, *«Cristian Antiquities of the Nile Valey»* (Oxford, 1912).

L. Christiani, *«Cassien»*, ed. de Fontenelle, Abbaye de Saint Wandrille, 2 vol., 1946.

G. M. Colombas, *«El Monacato primitivo»*, 2 vol. (Madrid, 1974—1975).

P. Cousin, *«Précis d'histoire monastique»* (Paris, 1969).

Dawes E. și Baynes N. H., *Three Byzantine Saints* (Oxford, 1948/1979).

De Clercq G., *«L'influence de la règle de Saint Pachôme en Occident»*, «Mélange d'histoire du Moyen Âge, dédiés à la mémoire de Louis Halphen», p. 169—76.

De Mendieta, E. A. Amand, *«L'ascèse monastique de Saint Basile»* (Maredsous, 1949).

Dempf A., *«Evagrios Pontikos als Metaphysiker und Mystiker»*, «Philosophisches Jahrbuch», LXXVII (1970), 279—319.

P. Deseile, *«L'Evangile au désert. Dès premiers moines à Saint Bernard»* (Paris, 1965); texte.

De Vogüé A., *«Monachisme et Église dans la pensée de Cassien»*, «Théologie de la vie monastique» (213—40).

Devos P., *«Les nombres dans Historia Monachorum in Aegypto»*, Anal. Boll. 92 (1974), 97—108.

Ch. Diehl, *«Etudes Byzantines»*, 2 serii (Paris, 1905—1908).

Dion J. şi Oury G., *«Les sentances des Pères du désert»*, *les apophthegmes des Pères* (recension de Pélage et Jean), trad. cu introducere de L. Regnault (Solesmes, 1966).

Draguet R., *L'Histoire Lausiaque, une oeuvre écrite dans l'esprit d'Evagre*, «Revue d'Histoire écclésiastique» (1946 : 321—364; 1947 : 5—49).

Mgr. Duchesne, *«Histoire ancienne de l'Eglise»*, 3 vol. (Paris, 1906) sq.

H. Edmonds, *«Heilige überlieferung»* (Münster, 1938).

Evelyn White H. G., *The Monasteries of the Wadi'n Natrun*, partea a II-a': «The History of the Monasteries of Nitria and Scetis» (New-York, 1932—7).

Evagrios Pontikus, *«Praktikos and chapters of Prayer»*, traduse de John Eudes Bamberger, în col. «Cistercian Publications» (U.S.A., 1970).

Festurgière A. J., *«Antioche païenne et chrétienne : Libanius, Chrysostome et les moines de Syrie»* (Bibliothèque des Ecoles Française d'Athènes et de Rome, CXCIV; Paris, 1959).

Festurgière A. J., *«Les moines d'Orient»* (4 vol., Paris, 1961—5).

Festurgière A. J., *«Le problème littéraire de l'Historia Monachorum»*, «Hermes», LXXXIII (1955), 257—84.

Florovsky G., *«The Anthropomorphites in the Egyptian desert»*, Akten des XI. Internationalen Byzantinischen-Kongresses», München, 1958, ed. F. Dölger şi H.-G. Beck (München, 1960), p. 154—9.

K. S. Frank, *Frühes Mönchtum im Abendland»*, 2 vol. (Zürich-München, 1975), (2 vol.).

Frank K. S., *«Gehorsam und Freiheit im früher Mönchtum»*, «Römische Quartalschrift», LXIV (1969), 234—45.

K. S. Frank, *«Askese und Mönchtum in der alten Kirche»*; col. «Wege der Forschung», 409 (Darmstadt, 1975).

K. S. Frank, *«Bios angelikos»*, col. «Beitrage zur Geschichte des alten Mönchtums und des Benediktinen Orders 26 (Münster, 1964).

K. S. Frank, *«Grundzüge der Geschichte des Christlichen Mönchtums»* (Darmstadt, 1975).

D. Franses, *«Prosper et Cassiänus»*, «Studia catholica», t. 3 (1927), p. 145—185.

Garitte G., *«Un temoin important inédite des archives du chapitre de Saint Pierre à Rome»* (Bruxelles, 1939).

Garitte G., *«Le texte grec et les verssions anciennes de la vie de Saint Antoine, Antonius Magnus Eremita»* (q.v.), 1—12.

P. Godet, *«Cassien»*, în «Diction. théol.», col. 1823—1829.

Grabar A., *«Martyrium»*, (Paris, 1946).

Z. Golinski, *«Doctrina Cassiani de mendacio oficioso»...*, Collectanea theol. Soc. theologorum pol., t. 17 (1936).

G. Goyau, *«Sainte Mélanie»* (Paris, 1908).

Griffe E., *«Cassien a-t-i-l été prêtre d'Antioche?»*, «Bulletin de Littérature Ecclésiastique», (1954), 240—4

Griffe E., *«La Gaule chrétienne à l'époque romaine»*, edit. II-a, Paris, 1964, 6.

Guillaumont A., *«Un philosophe au désert : Evagre le Pontique»*, «Revue d'Histoire des Religions» (R.H.R.), CLXXX (1972), 29—56.

Guillaumont A., *«Premières fouilles au site des Kellia (Basse-Egypthe)»*, «Académie des Inscriptions et Belles Lettres, Comptes-Rendus» (C.R.), 1965, 218—25.

Guy J.-Cl., *«Les Apophthegmata Patrum»*, «Théologie de la vie monastique» (Q.v.), 73—83.

Guy J.-Cl., *«Le centre monastique de Scété dans la littérature du V-e siècle»*, «Orientalia Christiana Periodica» (O.C.P.), XXX, 1, (1964), 129—47.

Guy J.-Cl., *«Institutions cénobitique»*, ed. cu introducere, traducere și comentariu în franțuzește («Sources chrétiennes», CIX, Paris, 1965).

Guy J.-Cl., *«Jean Cassien, vie et doctrine spirituelle»*, (Paris, 1961).

Guy J.-Cl., *«Le combat contre le démon dans le monachisme ancien»*, în «L'assemblée du Seigneur» (a 3-a duminică a Postului Mare), 1963, p. 61—71.

Guy J.-Cl., *«Remarques sur le texte des Apophthegmata Patrum»*, R.S.R., XLIII (1955), 252—8.

Guy J.-Cl., *«Note sur l'Évolution du genre apophthegmatique»*, R.A.M., XXXII (1956), 63—8.

Halkin F., *«L'Histoire Lausiaque et les vies grecques de Saint Pachôme»*, «Analecta Bolandiana» (A.B.), XLVIII (1930), 257—301.

Halkin F., *«Sancti Pachomii vitae graecae»*, «Subsidia Hagiographica», XIX (Bruxelles, 1932).

Hanscher I., *«Spiritualité monacale et unité chrétienne»*, în «Orientalia Christiana Analecta» (O.C.A.), CLIII (1958), p. 13—32.

E. R. Hardy, *«Christian Egypt — Church and People»* (New-York, 1931).

Hardy E.-R., *«The Large state of Byzantine Egypte»* (Oxford, 1931).

Harnack A., *«Lehrbuch der Dogmengeschichte»*, 3 vol. (Berlin, 1909).

R. Heinrichus, *«Die Arbeit und das Mönchtum in Kassians Schrift von den Einrichtungen der Kloster»*, în «Der Katholik», t. 72 (1892), p. 395—403.

A. Hoch, *«Lehre des J. Cassianus»*, (Freibourg-en-B., 1895), *«Zur Heimat des John Cassians»*, «Theol.».

A. Hoch, *«Quartalschrift»*, t. 82 (1900), p. 43—69.

K. Heussi, *«Der Ursprung des Mönchtums»* (Tübingen, 1936).

A. Kemmer, *«Charisma Maximum. Untersuchung zu Cassians Volkommenheitslehre und seine Stelung zum Messalianismus»* (Louvain, 1931).

Kelly J. N. D., *«Jerome, his Life, Writings and Controversies»* (Londra, 1975).

H. Koch, *«Quellen zun Geschichte der Askese und des Mönchtums in der alten Kirche»* (Tübingen, 1933).

Kötting, *«Peregrinatio religiosa; Wallfahrt und Pilgerwesen in Antike und Alter Kirche»* (Ratisbonne-Münster, 1950).

D. Knowles, *«Christian Monasticism»* (Londra, 1969), traducere franceză. *«Les moines chrétiens»* (Paris, 1969).

P. de Labriolle, *«Histoire de la Littérature latine chrétienne»* (Paris, 1920).

J. Ladeuse, *Le Cénobitisme pachômien, pendant le IV-e siècle et la première moitié du V-e* (Louvain, 1898).

J. Langier, *«Saint Jean Cassien et sa doctrine sur la grâce»* (Lyon, 1908).

E. Lanne, *«La «Xeniteia» d'Abraham dans l'oeuvre d'Irénée»*, în «Irénikon», t. 47 (1974), p. 163—187.

V. Lautent, *«La Scythie Mineure fut-elle représentée au concile de Chalcédoine ?»*, în «Etudes Byzantines», t. III (1945), p. 115—123.

J.-Leclercq, *«La vie parfaite»* (Turnhout-Paris), 1948, p. 19—57.

L'Eglise d'Orient («Irénikon», t. IV, nr. 3—4), (Prieuré d'Amay sur Meuse, 1928).

Leloir L., *«Essai sur la silhouette spirituelle du moine d'après la collection arménienne des Apophthegmes»*, «Revue des Etudes arméniennes» (1968), 199—230,

L. J. Lekai, *«Les moines blancs»* (Paris 1957).

Lemaître I., *«La contemplation chez les grecs et autres orientaux chrétiens»*, RAM, XXVI (1950), 121—72; XXVII (1951), 41—74.

Lohse B., *«Askese und Mönchtum in der alten Kirche»* (Münich, Viena, 1969).

J. Lombard, *«Jean Cassien, sa vie, ses écrits, sa doctrine»*, (Strasbourg, 1863).

Lorenz R., *«Die Anfänge des abendländischen Mönchtum im. Jahrhundert»*, «Zeitschrift für Kirchengeschichte», LXXVII (1966), 1—61.

Vladimir Lossky, *«Essai sur la Théologie Mystique de l'Eglise d'Orient»* (Aubier, Paris, 1944).

Madoz J., *«El concepto de la tradición en s. Vicente de Lérins»*, (Analecta Gregoriana), V (Roma, 1933).

Mähler M., *«Denys le Petit, traducteur de la vie de Saint Pachôme»*, «La vie latine de Saint Pachôme», ed. H. von Cranenburgh (q.v.), 28—48.

Malone E., «*The Monk and the Martyr*» (Studies Christian Antiquity), XII ashington, 1950).

Marrou H.-I., «*Le fondateur de Saint Victor de Marseille : Jean Cassien*», rovence Historique», XVI (1966), 297—308.

Marrou H.-I., «*Jean Cassien à Marseille*», «Revue du Moyen Age Latin» (1945), -26.

Marrou J.-I., «*La patrie de Jean Cassien*», «Orientalia Christiana Periodica», II (1947), 588—96.

Marsili S., «*Giovanni Cassiano ed Evagrie Pontico*» («Studia Anselmiana», V, ma, 1936).

Marton Thomas, «*The Wisdom of the Desert*» (Londra, 1960).

Dom A. Ménager, «*La patrie de Cassien*», în «Echos d'Orient» (1920), p. 0—358.

Dom A. Ménager, «*La doctrine spirituelle de Cassien*», în «Vie spirituelle», VIII (1923), p. 182—212.

S. Merkle, «*Cassian Kein Syrer*», «Theolog. Quartalschrift», t. 82 (1900), p. 9—442.

J. F. Meyer, «*Jean Cassien, sa vie et ses écrits*» (Strasbourg, 1940).

Mohrmann Christine, «*Le rôle des moines dans la transmission du patrimoine latin*», «Mémorial de l'Année Martinienne» (q.v.), 185—98.

Mac Kean W. H., «*Monasticism in Egypt to the close of the Fourth Century*» ondra, 1920).

«*Le Monachisme, histoire et spiritualité*» de A. Salignac, P. Massein, J. Gribont, I.

Miquel J. Dubois, P. Riché, J. Becquet, K. S. Frank, D. Lunn, Behrsigel, E. von Severus, «*Le Monachisme...*», (Paris, 1980).

A. M. Malingrey, «*Philosophie*», *Etude d'un groupe de mots dans la littérature grecque des prè-socratiques au 4-e siècle après Jésus Christ*» (Paris, 1961).

I. Marin, «*Les moines de Constantinople*» (Paris, 1898).

Audder Maur, «*Mönchtum und Glaubens Verkündigung in den Schriften s hl. Johannes Chrysostomus*, col. «Paradosis», 14 (Freiburg-Suisse, 1959).

Prof. Iustin Moisescu, *recenzie la studiul Prof. D. Balanos.*

Morand Françoise E., «*Monachos, moine. Histoire du terme grec jusqu'au e siècle. Influence biblique et gnostique*». «*Freiburger Zeitschrift für Philosophie und heologie*», XX (1973), 329—425.

G. Morin, «*L'idéal monastique et la vie chrètienne des premiers jours*» (Madsous, 1931).

Munz P., «*John Cassian*», «Journal of Ecclesiastical History», XI, (1960), 1—22.

Murphy F. X., «*Rufinus of Aquileia (345—411): his Life and Works*» (The atholic University of America Studies in Mediaeval History, n.s. VI, Washington, 945).

Muyldermans J., «*A travers la tradition manuscrite d'Evagre le Pontique*» «Bibliothèque du Muséon», III, Louvain, 1932).

W. Nig, «*Geheimnis der Mönche*» (Zürich-Stuttgart, 1953).

P. Nagel, «*Die Motivierung der Askese in der alten Kirche und der Ursprung e Mönchtums*», T. I. 95, (Berlin, 1966).

K. Nachtlberger, «*Engel und Mönch*», în «Seckauer Hefte» (t. 7, 1938), . 11—13.

Olphe-Galliard M., «*Les sources de la Conférence XI de Cassien*», RAM, XVI (1935), 289—98.

Olphe-Galliard M., «*La pureté du coeur d'après Cassien*», «Revue d'Asc. t Myst.», t. 17 (1936), p. 28—60.

Olphe-Galliard M., «*Vie contemplative et active d'après Cassien*», RAM, XVI (1935), 252—88.

Olphe-Galliard M., Art. «*Cassien*», în «Diction. d'Hist. et Geogr. ecolés», XI (1949), col. 1319—48.

M. Olphe-Galliard, «*La Science spirituelle d'après Cassien*», «Revue d'Asc. t Myst.», t. 18 (1937), p. 131—160.

G. E. H. Palmer, Philip Gherrard, Kallistos Ware, *The Philokalia*, vol. I și II (Londra și Boston, 1980 și 1982).

Pichery E., *«Jean Cassien, Conférences»*, editate cu introducere, trad. şi comentarii în franţuzeşte («Sources chrétiennes», XLII, LXIV; Paris, 1955), 9.

Petrie sir W. M. F., *«A History of Egypt»*, vol. V: «Egypt under Roman Rule» de: J. G. Milne (Londra, 1924).

Plaguieux J., *«Le grief de complicité entre erreurs nestorienne et pélagiénne: d'Augustin à Cassien par Proasper d'Aquitaine?»*, «Revue des études augustiniennes», II (1956), 391—402.

P. Pourrat, *«La spiritualité chrétienne des origines à l'Eglise du Moyen Age»*, 2 vol. (Paris, 1918).

Prinz F., *«Frühes Mönchtum im Frankenreich, 4 bis 8 Jahrhundert»*, (München, 1965).

Regnault L., *«Les sentences des Pères du désert»*, introd. s.v. Dion.

U. Ranke Heinemann, *«Das frühe Mönchtum. Seine Motive nach selbstzeugnissen»* (Essen, 1964).

U. Ranke Heinemann, *«Zum Ideal der Vita angelica im frühen Mönchtum»*, (G.L., t. 29,-1956), p. 347—357.

L. Rourw, *«Une école de volonté au IV-e siècle»*, «Etudes», (1916, t. 147, 2 art.).

Rothenhäuseer M., *«Das innere Leben des Zönobiten nach Ih. Cassian und die Regel des hl. Benedikt». «Vir Dei Benedictus»* (q.v.), 276—292.

M. Rothenhäusler, *«Unter dem Geheimnis des Kreuzes. Die Klösterliche Profess. bei Kassian»*, in «Benedikt. Monatschrift», t. 5 (1923), p. 91—96.

O. Rousseau, *«Monachisme et vie religieuse dans l'ancienne tradition de l'Eglise»* (Chevetogne, 1957).

Rousseau Philip, *«Bload relationship among. Early Eastern Ascetics»*, «Journal of Theological Studies», n.s. XXIII (1972), 135—44.

Rousseau P., *«Cassian. Contemplation and the Coenobitic Life»*, «Journal of Ecclesiastical History» (J.E.H.), XXVI (1975), 113—26.

Rousseau P., *«Ascetics, authority and the Church in the age of Jerome and Cassian»* («Oxford Historical Monographs»), 1978.

Rousseau P., *«The formation of Early Ascetic communities: Some Further Reflections»*, în «Journal of Theological Studies» (JTS), n.s., XXV (1974), 113—17.

Rousseau P., *«The Spiritual authority of the «Monk-bishop: Eastern Elements in Some Western Hagiography of the Fourth and Fifth Centuries»*, JTS, n,s, XXII (1971), 380—419.

Rupert F., *«Das Pachomianische Mönchtum und die Aufänge Klösterlichen Gehorsams»*, («Münsterschwärzaker Studien, XX; 1971).

«Saint Martin et son temps, mémorial du XVI-e centenaire des débats du monachisme en Gaule», 361—1961» (Studia Anselmiana, XLVI, Rome, 1961).

A. Saudreau, *«La vie d'union à Dieu»*, (Paris, 1921).

Sauneron S., *«Fouilles d'Esna (Haute Egypte): monastères et ermitages»*. («Académie des inscriptiond et Belles-Lettres, Comptes-Rendus», 1967), 411—18.

Seston W., *«Remarque sur le rôle de la pensée d'Origène dans les origines du monachisme»* («Revue d'Histoire des Religions»), CXVIII (1933), 197—213.

Dom Anselme Stolz, *«Thèologie de la Mystique»* (Chevetogne, 1939).

Dom Anselme Stolz, *«L'Ascèse chrètiênne»* (Chevetogne, 1948).

G. Switek, *«Wüstenväter und Dämonen»*, P.L. t. 37 (1964), p. 340—357.

S. Schiwietz, *«Das morgenländische Mönchtum»*, t. I (Mayenz, 1904).

«Théologie de la vie monastique» «Théologie», XLIX; (Paris, 1961).

J. Tixeront, *«Histoire des Dogmes dans l'antiquité chrétienne»*, 3 vol. ed. VIII-a, (Paris, 1924).

J. Tixeront, *«Précis de Patrologie»* (Paris, 1918).

L. Valentin, *«St. Prosper d'Aquit.»*, «Paris, 1900), p. 306—319 şi 851—856, despre har.

Van Molle M. M., *«Vie commune et obèissance d'après les institutions premières de Pachôme et Basile»* («Supplément de la Vie Spirituelle» (XCIII, 1979), 196—225.

Veilleaux A., *«La Liturgie dans le cénobitisme pachomien au quatrième siècle»*, («Studia Anselmiana», LVII, Rome, 1968).

Villain M., *«Rufin d'Aquilée: La querelle autour d'Origène»*, «Recherches de Science Religieuse», XXVII (1937), 5—37; 165—195.

Marcel Viller, S. J., Karl Rahner, S. J., *«Aszese und Mystik in der Väterzeit — ein Abriss»* (Freiburg im Breisgau, 1939), p. 184—192.

A. de Vogüé, *«Monachisme et Eglise dans la pensée de Cassien»*, în *«Théologie de la Vie monastique»* (Aubier, Paris, 1961), p. 213—240.

Von Balthasar H. Urs, *«Die Hiera des Evagrius»*, «Zeitschrift für Katholische Theologie», LXIII (1939), 86—106.

Vööbus A., *«History of Ascetism in the Syrian Orient» : a Contribution to the History of Culture in the Near Est ; I. The origin of Ascetisme and Early Monasticism in Persia, «Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium»* (CSCO), CLXXXIV, «Subsidia» 14 (Louvain, 1958) ; *II. Early Monasticism in Mesopotamia and Syria, (CSCO), CXCVII, «Subsidia»*, 17 (Louvain, 1960).

Voss B. R., *«Der Dialog in der früchristlichen Literatur»* («Studia et Testimonia Antiqua», IX ; Münich, 1970).

Waddel H., *«The Desert Fathers»* (Londra, 1936).

Wallace-Hadrill J. M., *«Gothia and Romania» in his The Long — Haired Kings»* (Londra, 1962), 25—48.

Warek, *«The Monk and the Married Christian : Comparison in early monastic sources» :* («Eastern Churches Review»), 7 (1974), 84.

Weber H. O., *«Die Stellung des Johannes Cassianus zur ausser achomianischen Mönchstradition : eine Quellenuntersuchung»*. («Beitrage zur Geschichte der alten Mönchtum und des Benediktinerordens», XXIV ; Münster, Westf., 1961).

H. O. Weber, *«Die Stellung des J. C. zur ausserpachomianischen Mönchtradition. Eine Quellenuntersuchungen»* (Münster i Westf., 1961).

White H. G. Evelyn, *«The Monasteries of the Wadi'n Natrun, II. The History of the Monasteries of Nitria ans Scetis* (New-York, 1932).

L. Wuzol, *«Die Psychologie de J. Kassianus»*, în «Divus Thomas» (1918—1922).

L. Wuzol, *«Die Hautsünden Lehre des J. Cassianus und ihre hist. «Quellen»*, în «Divus Thomas» (Fribourg-Suisse), 3-e série, t. I (1923), p. 385—404; t. II (1924), p. 84—91.

J. Zeiller, *«Les origines chrétiennes dans les provinces danubiennes de l'Empire romain»* (Paris, 1918).

D. **Traduceri**

Publicate în limba latină, operele Sfîntului Casian s-au universalizat prin această limbă în lumea catolică fără greutate, datorită stăruințelor unora dintre marii papi (ca Sf. Grigore cel Mare), întemeietori de ordine călugărești (ca Sf. Benedict, Ignațiu de Loyola și Dionisie din Chartres), mari gînditori (ca Sf. Toma de Aquino), etc.

Tradiția milenară a citirii lor în latinește a făcut ca problema traducerii acestor opere în noile limbi europene, care se năsteau, să se pună tîrziu.

Am amintit mai sus că profunzimea lor a impus introducerea lor în acele *«Apophthegmata Patrum»* grecești, unde apoi s-au tradus cele mai multe în grecește, așa încît sînt amintite de Patriarhul Fotie, în secolul al IX-lea și de profesorul Dyovouniotis de la Atena în veacul nostru.

În plinătatea lor, aceste texte au început să fie publicate în *Filocalia rusească* din veacul al XVII-lea, de la Teofan ; de aici au trecut și la alte mînăstiri ortodoxe, ca, de pildă, cele românești, precum am amintit (prin Paisie Velicicovschi, 1722—1794), care a tradus pentru prima dată Filocalia în rusește, sub titlul *«Dobrotolubiye»* publicată la Moscova în 1793 și apoi și în 1822 și, în continuare (așa cum citim în prefața primului volum din Filocalia rusă).

În studii mai recente se dau la iveală unele texte mai vechi din opera starețului Casian. Astfel, printre altele, la biblioteca Academiei din București se păstrează 15 manuscrise românești vechi, care cuprind în parte și lucrări ale Sfîntului Casian «Râmleanul» (v. nota 107 de la p. 71 din *Scrieri patristice în Biserica Ortodoxă pînă în secolul al XVII-lea*, (izvoare, traduceri, circulație)», teză de doctorat de I. P. S. Nestor, Arhiepiscop și Mitropolit, în «Mitropolia Olteniei», 1983, nr. 1—2.

Găsim de asemenea traduceri parțiale din operele Sfîntului Casian la germani, italieni, englezi (pentru traducerile «Convorbirilor» în germană, engleză, spaniolă și italiană, a se vedea Cappuyns, *op. cit.*, coloana 1334).

Nu este de mirare, evident, că francezii au manifestat cultul lor deosebit față de Sfîntul Ioan Casian și prin traducerea integrală a celor două opere capitale ale sale: *«Așezămintele mînăstirești»* și *«Convorbirile duhovnicești»*, încă din veacul al XVII-lea, menținînd astfel acest cult neștirbit și în epoca modernă și cea actuală, după cum nu e de mirare nici că tot un francez a confirmat viziunea marelui savant român Vasile Pârvan, a originii sale dobrogene: preferința Sfîntului Casian arătată sudului Galiei, care a fost scutită de invazia vizigoților din vremea sa, a meritat cu prisosință acest cult. Amintim dintre traducerile franceze pe cele integrale sau mai renumite: *«Les Institutions de Cassien»*, traduites en français par le Sieur de Saligny (Fontaine) à Paris, chez Charles Savreux, 1667; *«Les Conférences de Cassien»*, traduites en français par le Sieur de Saligny, à Paris, chez Charles Savreux, 1665: «Jean Cassien, Conférences avec les Pères du Désert». Traduction nouvelle par Dom Pichéry. (Saint Maximin, 1921). Apoi, repetăm aici numirea celor două mari colecții de traduceri — una cu un scop universal: *«Collection des Université de France»*, publiée sous le patronage de l'association «Guillaume Budé», (Paris); cealaltă, închinată scrierilor sfinte, *«Sources chrétiennes»*, care a realzat deja publicarea a sute de volume patristice mari printre care și pe cele patru ale Sfîntului Ioan Casian. Amintim, de asemenea, publicarea unor volume în care operele Sfîntului Casian sînt profund analizate în expunerea înaltelor experiențe creștine redate în rezumat, sau în frumoase traduceri de astăzi ca, de pildă, cele două volume dense, *«Les Pères du désert»*, de Jean și Henry Brémond, ori *«Jean Cassien, vie et doctrine spirituelle»*, de Jean-Claude Guy, etc., etc.

CONVORBIRI DUHOVNICEȘTI

(IOHANNIS CASSIANI CONLATIONES XXIV)

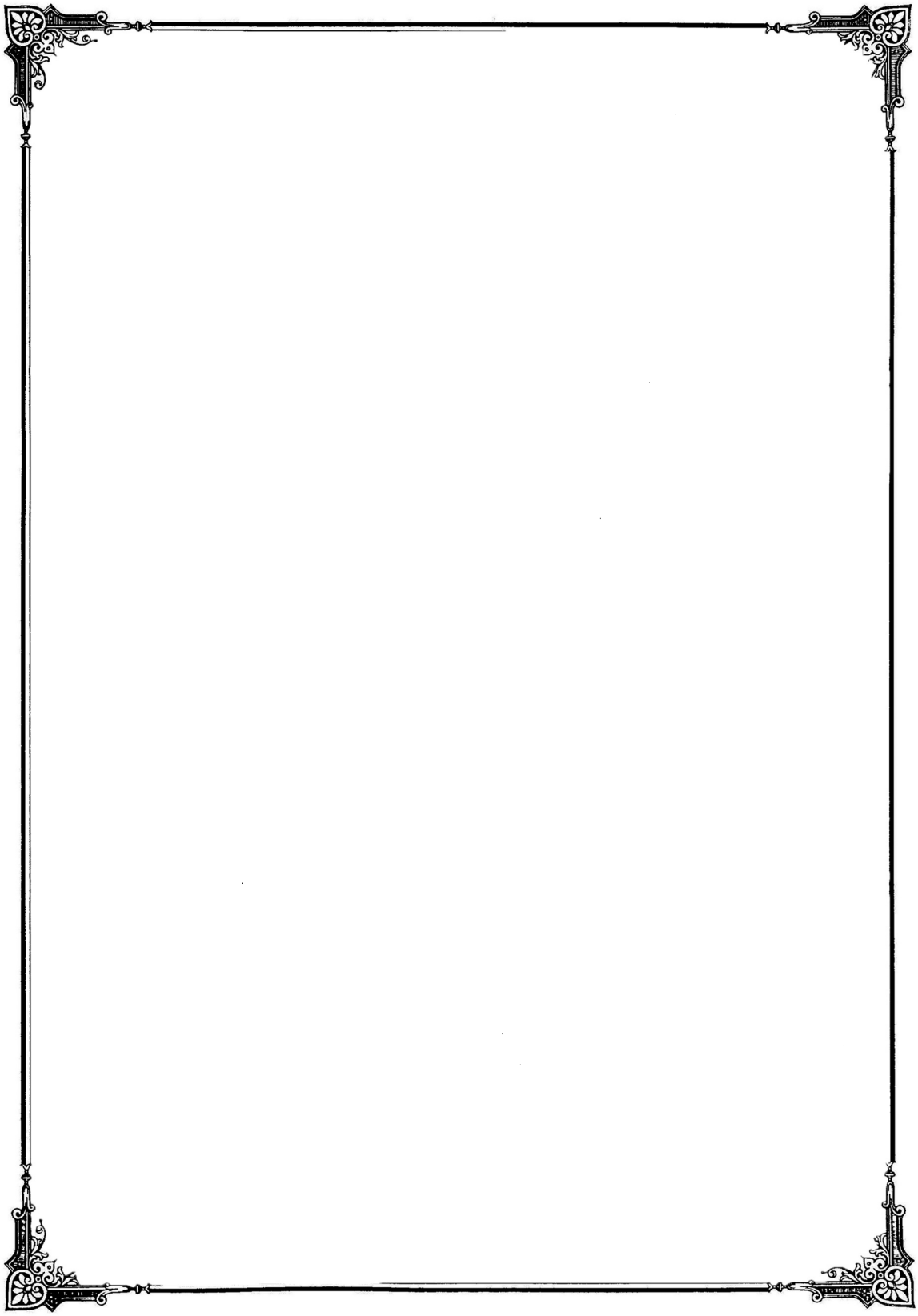

PREFAȚĂ

Se pare că în antichitate cartea Sfîntului Casian preferată de cititori a putut să fie «Despre întruparea Domnului, contra lui Nestorie», *care i-a fost cerută în timpul șederii la Roma de prietenul său, Sfîntul Leon cel Mare, viitorul papă: o lucrare care combătea o erezie susținută de un Patriarh din secolul său, în care accentul cădea și pe aspectul mîntuitor și pe duhovnicie, nu putea avea decît o importanță covîrșitoare pentru cititorul veacului al IV-lea.*

Îndată după aceea, cînd începea să se nască un alt ev, Evul Mediu, punînd problema instituției duhovnicești celei mai hotărîtoare în viața creștină, locul prim îl putea ocupa cartea intitulată «Așezămintele mînăstirilor de obște și despre tămăduirile celor opt păcate principale», *care descria instituțiile de îndumnezeire ale creștinilor și lupta împotriva diavolului și a manifestărilor sale distrugătoare.*

Nu este de mirare deci că Sfîntului Casian i s-a atribuit un rol hotărîtor în supra-prețuirea și organizarea monahismului apusean, cînd se cunoaște influența de necrezut, pe care au avut-o asupra Sfîntului Benedict de Nursia și a marilor dascăli apuseni ai Evului Mediu scrierile acestui pustnic răsăritean, care a activat strălucit în mijlocul lor, în ciuda polemicilor și a opoziției organizate oarecum împotriva lui de augustinieni. Căci sincer și hotărît, cu o smerenie dumnezeiască, care l-a făcut să ascundă tot ce a creat, a manifestat într-un mod uluitor, deschis și echilibrat, arta de a conduce și instrui pe alții în domeniul duhovnicesc cel mai profund, și numai prin ceea ce primise prin trăire în mediile mînăstiresc și anahoretic ale pustiilor Răsăritului.

Însuși faptul că a început expunerea aceasta despre viața sublimă, îndumnezeitoare, prin descrierea dură și neatractivă, dar impresionantă a celor opt păcate capitale, a produs și produce și astăzi o impresie durabilă și hotărîtoare asupra cititorului creștin, tulburat, oarecum, de o realitate aspră, trăită de fiecare dintre noi — păcatul.

După ce a pus acest temei impresionant scrierilor sale, Sfîntul Casian a expus apoi opera, care avea să domine pe toate celelalte lucrări similare ale Teologiei creștine duhovnicești. Ea avea să cuprindă Convorbiri duhovnicești cu Părinții din pustiile Egiptului și este socotită astăzi bunul comun și patrimoniul Bisericii universale.

Această evaluare exclusivă se justifică nu numai prin cuprinsul ei — expunere într-un mod unic al felului în care păcătosul, care năzuiește la iertare și chiar desăvîrșire, se înalță pînă la starea sublimă, contemplativă, după ce a străbătut calea luminoasă a virtuților, prin faptul că această expunere este în realitate descrierea experimentării, a trăirii ei, bine cunoscută de cei desăvîrșiți. De aceea, autorul afirmă în prologul ultimei serii de convorbiri că cei ce le vor citi, monahii, vor primi prin ele, în chiliile lor pe autorii acestor «convorbiri», se vor întreține cu ei în toate zilele, vor întreba și vor asculta răspunsurile, ele fiind atestate vieții lor la orice nivel. Această confirmare o dă de fapt însuși Sfîntul Casian, care, la nivel de smerenie absolută — singura citată în prefața din 1828 a Patericului — nu s-a amintit niciodată pe nume, nici la întrebări dar toți cercetătorii și-au dat seama că prea profundele și finele expuneri ale acelor magiștri ai duhovniciei din veacul al IV-lea, nefiind nici dactilografiate, nici stenografiate, au fost refăcute de Sfîntul Casian de la început pînă la sfîrșit pe temeiul unui program vast, propriu, al experienței de zeci de ani și al neîntrecutelor informații de la acei bătrîni, care străbătuseră azurul așa numitei «scientis actualis» pentru a ajunge la focul acelei «scientia spiritualis». Numai astfel putea să li se încredințeze îndrumarea la absolut a conștiinței și vieții întregi a conștiinței celor categorisiți «tineri» din punct de vedere spiritual.

Marele istoric al misticii și ascezei creștine apusene, academicianul monah Henri Bremond, prefera denumirea de «conferințe» ale «universalității creștine» cuvîntului «convorbiri duhovnicești» (collationes) date de Sfîntul Casian acestor vaste și adînci răspunsuri pe care le primeau el și Sfîntul Gherman, prietenul și tovarășul său de pribegie pe meleaguri pămîntești, ori în sfere cerești —, acesta fiind aproape singur trecut ca interlocutor, din smerenie numai.

Minunata analiză a acestui proces divin al îndumnezeirii, descrisă de el, este axată pe ideea că toate nevoințele monahului, toate gîndurile și toate bătăile inimii lui, duc numai la rugăciu-

nea continuă și la unirea cu Dumnezeu. Această idee, cu care începe prima convorbire și e sfîrșită în cea de a zecea, rezumă de fapt fundamentul învățăturii Sfîntului Casian, cu care-și încheie el cea de a zecea convorbire a Sfîntului Isaac.

Descrierea aceasta a trăirii de toate zilele în pustie, cu toate asprimele ei de negrăit, dar și cu bucuriile și cu înălțările ei suprafirești, a făcut din Sfîntul Casian învățătorul cerut în toate zilele de cei mai mari îndrumători teologi, dar și asceți și mistici ai Răsăritului și Apusului.

Căci scrierile sale au fost permanentizate în Biserică de Apoftegmele Părinților după însuși Fotie («Biblioteca», cod. 197; cf. Jean-Claude Guy, op. cit., p. 60), ceea ce arată că în Răsărit existau traduceri grecești prescurtate din opera Sf. Casian încă înainte de veacul al X-lea.

Iar în Apus repetăm că el este recomandat și citit zilnic de marii duhovnici ai veacurilor și mileniilor ca Sfîntul Benedict de Nursia (în Regula sa, cap. 42 și 73), în operele Sfîntului Urban al V-lea, în operele Sfîntului Grigorie cel Mare — ambii papi —, în cele ale lui Ignat de Loyola (care se referă mereu la el); să nu uităm nici pe marele teolog Toma de Aquino, care-l citea și el zilnic, pentru ca, de la Renaștere să fie tipărit în continuare, mai ales în limba franceză —, Franța fiind țara apuseană aleasă de Sfîntul Casian pentru statornicirea duhovniciei răsăritene.

În limba română, Patericul retipărit în 1930 la Rîmnicul Vîlcii reproduce în «înainte-cuvîntarea la cartea cea pentru nevoința fericiților Părinți», lauda unică a acelora care, ca Sfîntul Casian, «s-au silit a nu face nimic spre arătarea și fala oamenilor. Ci tăinuind și ascunzînd cele mai multe isprăvi ale lor pentru multa smerenie, așa au săvîrșit calea lor dupre Dumnezeu» (p. 4).

Se cunosc, de altfel, martirologiile cu care au însoțit sărbătoarea Sf. Casian martirologiile respective galicane și menologiile grecești, — la sărbătorile respective (28 sau 29 februarie în Răsărit pînă la refacerea calendarului și 23 iulie la Marsilia, pînă ce se va putea generaliza sărbătoarea lui, împotriva augustinismului, opus zadarnic marii sale influențe covîrșitoare în întreaga Biserică).

INTRODUCERE LA CELE DINTÎI «CONVORBIRI DUHOVNICEȘTI»

Așa cum am văzut «Convorbirile duhovnicești» expuse de Sfîntul Casian sînt în număr de douăzeci și patru, după cei douăzeci și patru de bătrîni din Apocalipsă (IV, 4). Ele formează opera cea mai întinsă și cea mai profundă a Sfîntului Ioan Casian, rezumînd sau dezvoltînd aceste convorbiri, pe care le-au avut el și Sfîntul Gherman cu pustnicii egipteni în ultimii cincisprezece ani ai veacului al patrulea. Așa au putut constata nivelul extraordinar duhovnicesc cerut pentru a trece de la mînăstiresc la pustnicesc în singurătatea împlinită de contemplarea în dragoste din pustiurile egiptene.

Aceste convorbiri au fost împărtășite de autor în trei grupe, după cele trei centre principale mînăstirești, vizitate de el și de Sfîntul Gherman și anume, mai ales Schituri, apoi la Panephysis și, în sfîrșit, la Diolcos.

Scrisă la rugămintea Episcopului Castor, la moartea acestuia, prima grupă de zece convorbiri a fost închinată, la apariție, fratelui acestuia, Leonțiu și colegului său la episcopat, Helladiu către anul 420. (Înainte de 426 a publicat a doua grupă de convorbiri, pentru ca între 426 și 429 să apară a treia grupă de convorbiri adresată, de această dată, anahoreților).

Sfîntul Casian revarsă sublimul primelor zece convorbiri, care au avut loc în pustia Schitului, descriindu-se pe sine ca împins de ele «în portul tăcerii», unde i s-au deschis în fața ochilor «oceanul nesfîrșit» al pustiei. Contemplarea continuă a dumnezeirii în singurătate depășește experiența duhovnicească a mînăstirilor. De aceea Sfîntul Casian s-a văzut nevoit să ceară ajutorul rugăciunilor cititorilor săi, pentru ca să poată face față sarcinei de a descrie experiența Părinților care pune probleme atît de adînci și despre care, precizează el, «după cîte știu nu s-a mai scris mai înainte». Trebuia, adică, să arate cu ușurință tot ce-și amintea despre acești Părinți și chiar să-i facă oarecum să vorbească ei înșiși în grai latin. Este bine ca și cititorii să aibă în vedere că acești Părinți sînt cu adevărat morți pentru viața acestei lumi. Iar cei depă-

şiţi de aceste idealuri supreme, să înţeleagă că supranaturalul nu e numai cu putinţă, ci chiar foarte plăcut şi de aceea să-şi însuşească nu numai idealul, ci şi viaţa şi preocupările lor.

Înainte de a înfăţişa specificul subiectelor celor zece convorbiri duhovniceşti cu Părinţii pustiei egiptene, ni se pare folositor de a reaminti unul dintre principalele aspecte duhovniceşti ale acestor convorbiri, accentuate de Sfîntul Casian încă din «Aşezăminte» şi anume acela de *luptă:* Reflecţiile pe care le face el asupra concepţiei Sf. Pavel despre luptele olimpice (în I Tim. 2, 5 de pildă), în «Aşezăminte» (V, 12, P.L. 409, col. 227), simbolizate şi de hainele monastice descrise tot de Sf. Casian (în «Aşezăminte», I, P.L. 49, 59) duc la îndemnul pentru lupta cea bună dintre credinţă (din I Tim. 6, 12), în care este încadrată în primul rînd aceea a monahului şi mai ales a eremitului, grea şi nesfîrşită pînă în viaţa de dincolo («Aşezăminte», V, 19, P.L. 49, 235).

El ne mai învaţă că păcatele care trebuiesc combătute mai cu putere sînt cele mai grele (col. V, 14; P.L. 49, 629). Lucrarea diavolului şi ispitele sînt acelaşi lucru. Ele lasă pe om trist, pe cînd aceea a Duhului Sfînt îl lasă în bucurie şi pace. Dar Sfîntul Casian aminteşte şi de «sfîrşitul epocii eroice» din vremea sa, prin laşitatea «soldaţilor lui Hristos» (Col. VII, 3, P.L. 49, 700), afirmînd însă în acelaşi timp că Dumnezeu e mai puternic decît tot ce a creat (Conv. VII, 8, P.L. 49, 677), fiind continuă nevoie de ajutorul Lui pe care i-L cerem fără încetare (Ps. 70).

Viaţa celui ce caută desăvîrşirea este, deci, cum am amintit, o *luptă* necurmată.

Cu referire la ea, începe *prima convorbire duhovnicească a Avvei Moise* cu Sfinţii Casian şi Gherman, «care din ucenicie şi din *primele exerciţii de militărie* duhovnicească» au fost nedespărţiţi... Subiectul era: *Despre scopul şi destinul (ţelul) monahului,* înţelegînd prin «scop» transformarea lui în această lume după modelul Domnului, prin sărăcie, post, veghe, meditare scripturistică şi rugăciune neîntreruptă, iar prin «destin» (ţel, năzuinţă finală), Împărăţia cerurilor, cu contemplarea veşnică a celor veşnice. Acest sfîrşit prea fericit, *contemplarea,* e concepută în mai multe feluri, iar Domnul este apropiat numai de cei neprihăniţi. De aceea, învaţă Avva Moise mai departe, e datoria noastră s-o primim în inimile noastre cele sfinte cu ajutorul Domnului, citind şi meditînd Scripturile, veghind, postind şi rugîndu-ne neîncetat.

Cugetările noastre au trei obîrşii: Dumnezeu, diavolul şi noi înşine. Gîndurile care pătrund în inima noastră trebuiesc cercetate dacă au fost purificate de acel foc divin, apoi dacă cele revelate, ca aurul cel prea curat al Sfintei Scripturi, au fost degradate de interpretările false şi înşelătoare şi, în fine, dacă în locul lor nu cumva primim

monede false ca și cum ar fi fost fabricate în atelierele demonilor. În acest consens Avva Moise formulează mijloacele prin care putem păzi curăția inimii în sfințenia dragostei, care ne sălășluiește în împărăția cerurilor.

Sfîntul Casian rezumă astfel din prima convorbire duhovnicească a Avvei Moise învățătura despre desăvîrșirea pustnicilor arătînd că ei ajung mai întîi să se supună tuturor rînduielilor sfinte cerute monahilor în mînăstiri, pentru ca apoi să le depășească chiar, înălțîndu-se pînă la azurul vieții divine, contemplative, despre care se va mai vorbi.

Tot *avva Moise* va expune subiectul *celei de a doua convorbiri despre discernămînt sau dreapta socoteală.* Însemnătatea ei constă în aceea că urmînd căile înțelepte ale bătrînilor sfinți, care experimentează acum în mod obișnuit contemplarea, cei îndrumați de acești duhovnici îndumnezeiți vor ajunge pînă la urmă și ei la treapta acestora de desăvîrșire în înțelepciune și sfințenie. Se arată astfel de la început cum se unește scopul mai pămîntesc al monahului cu năzuințele lui dumnezeiești. De aceea, el insistă asupra însemnătății experiențelor duhovnicești ale sfinților Părinți și asupra imensei greșeli a ucenicilor lor de a nu ține seamă de ele, mai ales în privința discernămîntului, la care avem nevoie și de harul dumnezeiesc — citînd și cuvîntul Sfîntului Apostol Pavel din I Cor. 12, 4—11. După ce definește dreapta socoteală ca o cale de mijloc, pe care o învață bătrînii potrivit bogatei lor înțelepciuni, avva Moise mai aduce ca exemple și o învățătură din Evanghelia Sfîntului Matei (6, 22—23) și altele din cea apostolică, pentru ca să le elogieze nu numai prin formule poetice, ci mai ales prin pilde impresionante din viața pustnicilor.

Așa ajunge din nou la învățătura generalizată în mediul monastic că trebuie să ținem neapărat seamă de experiența bătrînilor, respectînd cu sfințenie sfatul lor.

Dreapta socoteală este apoi elogiată ca soare, cîrmă, înțelepciune, obîrșie a tuturor virtuților, paza și măsura lor, pe care o dobîndesc monahii prin adevărata smerenie față de duhovnicii lor. Înaltele năzuințe la fericirea veșnică, în contemplare, ale monahului, nu sînt cu neputință, dar ele nu rareori pot intra în competiție cu sastisfacțiile și bucuriile pămîntești, trecătoare.

Sfîntul Casian dezvoltă acum *Convorbirea a treia, cu starețul Patnutie, despre cele trei renunțări (lepădări).* El începe prin a aminti originea celor trei feluri de chemări la mîntuire și desăvîrșire: cea dintîi de la om, cea de a doua de la sfinți prin harul dumnezeiesc, iar cea de a treia de la împrejurări speciale, care aduc aminte de Dumnezeu. Paralel cu aceste trei chemări la împlinirea noastră cu mîntuire și desă-

vîrşire se manifestă cele trei lepădări, care par ruptura şi lipsirea noastră de ceva şi anume, prima de bogăţie, a doua de obişnuinţele şi atracţiile noastre rele şi de păcate, iar a treia, de tot ce ne aminteşte de această lume păcătoasă — adică de toate cele prezente şi vizibile; aşa ajungem să contemplăm pe cele viitoare, invizibile. Ele se exemplifică cu cele trei renunţări ale lui Avraam şi se precizează că li se potrivesc cele trei cărţi ale înţeleptului Solomon: Pildele, Ecclesiastul şi Cîntarea Cîntărilor, care învaţă lepădarea de cele lumeşti. Căci numai după ce vom fi părăsit pe diavol vom locui în cer cu Mîntuitorul şi cu Sfinţii Apostoli. Lepădările de cele lumeşti au fost închipuite printre multe altele, a spus Sfîntul Pafnutie, şi de ieşirea israeliţilor din Egipt (în aşa fel realizată că din cei şase sute de mii de oameni plecaţi din Egipt, numai doi au intrat în Pămîntul Făgăduinţei). Abia după cele trei renunţări definitive şi deci după alungarea tuturor patimilor ajungem la intrarea în Pămîntul Făgăduinţei şi la fericirea veşnică. Toate acestea se datoresc lui Dumnezeu, care începe şi sfîrşeşte tot ceea ce duce la mîntuirea şi desăvîrşirea noastră. După această încheiere Sfîntul Gherman pune Sfîntului Pafnutie întrebarea: În ce măsură cele ce duc la desăvîrşirea noastră se datoresc libertăţii noastre, dacă ele sînt săvîrşite numai cu harul dumnezeiesc? Căci El le iniţiază şi le termină. La aceasta, stareţul Pafnutie a răspuns cu numeroase exemple din experienţa trăitorilor în Dumnezeu. Din acestea reiese clar că nimic nu se petrece pe lume fără Dumnezeu. Toate se săvîrşesc şi se împlinesc cu voia sau cu îngăduinţa Lui, cu precizarea că binele se face cu ajutorul lui Dumnezeu, iar răul nu cu îngăduinţa Lui. Sfîntul Gherman încheie cu învăţătura că în puterea credinciosului stă să asculte sau nu de puterea pe care i-a dat-o Dumnezeu. Cu aceasta se pune problema harului şi libertăţii discutată apoi un mileniu în Apus şi încă actuală în Teologia creştină interconfesională; ea a fost, de altfel, reluată apoi de Sfîntul Casian în Convorbirea duhovnicească a XIII-a, din grupa a II-a, unde o vom expune pe larg. În întîlnirea următoare se trece la altă problemă centrală pentru viaţa pustnicească şi discutată în *Convorbirea a V-a cu avva Daniel, despre dorinţele trupului şi ale sufletului.* Avva Daniel, vicarul stareţului Pafnutie, mort tînăr, a fost unul dintre cei mai fini şi subtili dintre îndrumătorii Sfinţilor Casian şi Gherman. De aceea a fost ales pentru lămurirea acestei probleme, prin «trup» Sfîntul Daniel înţelegînd aici, după Scriptură, dorinţele rele, carnale, iar prin «duh» înţelegînd dorinţele cele bune, ale sufletului.

La egală distanţă între hotarele cărnii şi ale duhului, el învaţă că se menţine un fel de cumpănă, năzuinţa spre curăţia inimii dobîndindu-se prin eforturile sufletului, adică prin ajunări, posturi, foame, sete, veghe, citire, meditaţie şi singurătate.

În acest avans în lupta dintre întuneric și lumină, în lămurirea procesului înaintării pe calea curăției dragostei, avva Daniel a amintit, de la început, primejdia manifestării acelei acedii, sau silă de cele duhovnicești, cu care ne încearcă Dumnezeu. Ca urmare, în această decădere nu mai sîntem în stare de o meditație sau de roade duhovnicești: este o trădare a jurămîntului făcut la intrarea în monahism, socotindu-ne pe nedrept părăsiți de Dumnezeu. Avva Daniel se ruga lui Dumnezeu să nu-l părăsească de tot în această luptă a sufletului cu trupul, lăsată nouă de Cel ce ne-a creat. Ea poate da pe față trîndăvia noastră și poate fi combătută în afară cu mijloacele de mai sus și prin castitate, nevinovăție, smerindu-ne în fața realității. Avva Daniel trece acum la judecarea stării monahale în realitatea ei duhovnicească. Sînt trei stări ale existenței noastre: cea trupească, cea firească și cea duhovnicească. Se înșeală cei care nu cred că starea călduță e mai 'rea decît cea rece de tot. Căci cel trupesc năzuiește cu adevărat la culmea desăvîrșirii, de care se depărtează însă cel ce intră în monahism, fără să dorească focul duhovnicesc. Acesta nu schimbă slăbiciunile dinainte, acoperite doar de situația socială și costum — primind situația materială a celui sărac, fără să părăsească însă lăcomia celui bogat. Cu aceasta s-a ușurat mai mult calea căutată spre desăvîrșire a Sfinților Casian și Gherman.

Apoi au participat la *Convorbirea cu Avva Serapion, a V-a, despre cele opt păcate principale*. Sînt expuse cu grijă pentru a putea fi combătute și vindecate; de aceea apar cu deosebiri, nuanțate, foarte folositoare pentru atacarea și vindecarea lor.

Chiar de la început Sfîntul Serapion amintește că, pe cînd pentru vindecarea slăbiciunilor și păcatelor sufletești este de ajuns un tratament sufletesc, pentru cele trupești este nevoie de un tratament dublu. De aci grija de a deosebi păcatele după originea și manifestarea lor.

Unele sînt manifestări ale unor boli sufletești ca arghirofilia, trufia, mînia, gloria deșartă; ele se datoresc unor cauze din afară, pe cînd lenea și tristețea, care atacă și pe pustnici, sînt urmarea altor pricini sufletești, care trebuiesc urmărite cu grijă.

Pentru bolile sufletești, Sfîntul Serapion recomandă meditații scripturistice, retrageri în singurătate și muncă; la cele trupești adaugă veghea, postul și evitarea prilejurilor de a păcătui.

Sfîntul Serapion arată și legăturile dintre păcate (ca între lăcomie și desfrînare) și ramurile fiecărui păcat în parte (ca lăcomia și graba la mîncare, înfulecarea cu nesaț, dorința de mîncări alese și scumpe etc.). Mai amintește și felurile păcatelor (ca mînia înlăuntrul nostru și manifestată în afară cu vorbe și fapte), ori două feluri de tristețe, de lene, de glorie deșartă.

În privința acestui din urmă păcat Sfîntul Serapion amintește un aspect de nuanță pozitivă și anume faptul că monahul rezistă duhului desfrînării la gîndul vredniciei lui pentru slujba preoțească ori duhovnicească. Lupta împotriva păcatelor începe cu cele principale, care sînt înlocuite prin virtuți. Dar păcatele înnoite de cele șapte duhuri necurate devin mai rele decît cele vechi. Lupta împotriva lor e dusă, potrivit Scripturii, cu rugăciuni neîntrerupte, post și înfrînare, în smerenie deplină. Așa ne ferește Dumnezeu de robia celor opt păcate ale duhurilor întunericului, ținîndu-ne în curăția luminii dragostei și în libertatea duhovnicească.

Masacrul săvîrșit de niște tîlhari saracini, împotriva unor monahi din Sudul Palestinei a pus pentru unii, ca Sfinții Casian și Gherman, întrebarea de ce a îngăduit Dumnezeu o crimă atît de îngrozitoare împotriva unor slujitori atît de devotați : Faptul va fi discutat în *Convorbirea a VI-a,* cu alt stareț vestit în vremea aceea, *avva Teodor, despre uciderea sfinților.* El a răspuns cu mare înțelepciune la problemele foarte subtile, amintind de la început că răsplata dumnezeiască nu este dată totdeauna în lumea aceasta și că trebuie să înțelegem exact ce e bine și ce e rău pentru a judeca cele săvîrșite de necredincioși. Căci binele este virtutea, răul este păcatul, iar mijlocii sînt cele ce înclină într-o parte și în alta. Chiar după Evanghelie pentru cei ce-și fac prieteni din mamonaua nedreptății sînt bune bogățiile; de asemenea, rangul, onoarea și sănătatea sînt mijlocii, cînd sînt folosite drept. Relele sînt nenorocire pentru cei ce le suportă, iar moartea poate fi liman și scăpare de rele pentru ei.

Trebuie să deosebim problema binelui și a răului în sine de aceea a intenției cu care s-a înfăptuit răul, răbdarea lui Iov și trădarea lui Iuda exemplificînd această situație. Căci pentru cei ce-L iubesc pe Dumnezeu cu adevărat toate se săvîrșesc spre bine, suportîndu-se cu bărbăție. Cei drepți folosesc și ispitele și încercările pentru binele lor duhovnicesc, ca Iov și Iosif. Iar unele încercări sînt folosite pentru verificare și plata greșelilor, ori pentru a manifesta slava și lucrarea lui Dumnezeu asupra altora. Ispitele diavolești nu trebuie să biruiască credința, și nepăsarea nu trebuie să ia locul sîrguinței. Altfel, prin lucrarea diavolească mintea este alungată din sediul virtuților și pustia se pustiește de cele duhovnicești.

În epoca Sfîntului Casian activitatea duhurilor rele fiind mai adînc simțită era și mai mult discutată, prezența Duhului Sfînt prin Biserică fiind socotită ca mai puțin generalizată.

Ca urmare, avem *întîia Convorbire duhovnicească cu Avva Serenus (a VII-a în total) despre nestatornicia sufletului și despre duhurile rele.*

El era numit printre anahoreți pentru curăția sa și pentru stăruința de zi și de noapte în rugăciuni, posturi și veghe, cu o vădită sete de castitate, fiind socotit vizitat de îngeri. Întrebați de el, Sfinții Casian și Gherman și-au recunoscut neputințele duhovnicești față de nivelul altora din pustie. Cu aceste aprecieri smerite, Sfîntul Serenus le-a răspuns că e bine să se țină seama și de părerea altora, admițînd și gîndurile bune. Armele dumnezeiești care distrug cele ce se ridică împotriva cunoașterii Lui, descrise de Apostol în Epistolele către Efeseni și Evrei, întăresc pe cei conștienți de slăbiciunea lor, El fiind «totul în toate» și ocrotindu-ne chiar fără știrea și voia noastră. Diavolul ne ispitește neîncetat și Sfîntul Gherman a evidențiat asemănarea a ceea ce vine prin viclenie din îndemnul lui și ceea ce pornește din voința noastră. Dar Sfîntul Serenus a amintit că această asemănare și înrudire este neeficace. Chiar dacă cei stăpîniți de duhuri necurate vorbesc inconștient, diavolul nu pătrunde în substanța sufletului, — aceasta fiind cu putință numai lui Dumnezeu — care, fiind singur fără corp cu adevărat, poate pătrunde cele spirituale și cunoaște toate cugetele oamenilor. Totuși, puterea spirituală diavolească este mai pătrunzătoare decît cea omenească.

Numeroase texte biblice arată războiul duhurilor necurate cu bărbații desăvîrșiți ; cazul lui Iov și acela din Evanghelie ne sînt tuturor cunoscute. Sfîntul Serenus amintește experiența monahală contemporană, constatînd că puterea crucii a slăbit puterea demonilor, iar nepăsarea monahilor îi face să nu mai atace cu putere. Totuși duhurile rele încă mai pătrund în trupurile celor stăpîniți de gînduri și preocupări necurate. Dar nimeni nu este ispitit fără voia lui Dumnezeu și ce vine de la El este spre folosul nostru. Iar diavolul atacă mai ales pe cel despărțit de Cel ce vindecă toate.

Treptele de răutate și modul manifestărilor lui vor fi descrise în *a doua Convorbire duhovnicească cu Avva Serenus : despre stăpînirile demoniace* (Conv. a VIII-a în total).

După modesta masă descrisă, oferită de Avva Serenus la sfîrșitul slujbelor zilnice oaspeților săi distinși, cu care însă nu puteau umple odată gura, deși era socotită «banchet festiv» —, el a formulat răspunsul la întrebarea Sfîntului Gherman : De unde au apărut atîtea puteri vrăjmașe împotriva omului ? Sfîntul Serenus amintește că izvorul cunoașterii noastre descoperite, Sfînta Scriptură, are și părți ușoare de înțeles, dar și unele care nu sînt înțelese de toți cititorii, aceștia putînd fi mai studioși ori mai leneși. Odată cu lumea, Dumnezeu a creat și acele puteri cerești, și ele, ca și oamenii, fiind înzestrate cu libertate, avînd diferite ranguri și putînd deveni păcătoase. Cauza păcatului ori-

ginar este trufia legată de pizmă. Avva Serenus, bătrîn cu mare experiență, a adăugat sfatul foarte folositor pentru monahii tineri de a nu se lăsa amăgiți de sfaturi rele, ca Adam și Eva și demonul. Cu aceasta a început desfășurarea unui adevărat curs duhovnicesc despre puterile demonice. Văzduhul este încărcat de ele și produce o familiaritate primejdioasă cu oamenii ; domnia și stăpînia lor va înceta la judecata din urmă. Avva Serenus descrie apoi organizarea duhurilor necurate și îngrozitoarea lor activitate vie pe pămînt. El amintește că acestea sînt conduse de puteri mai rele decît ele ca Beelzebut, principele demonilor ; că fiecare dintre noi avem doi îngeri (Evanghelia și Faptele vorbind despre ei în legătură cu Iov și Iuda). Istoria Sfîntului Antonie și a lui Iov ne demonstrează că activitatea demonilor poate fi respinsă prin lucrarea harică, datorită rugăciunii și virtuților credincioșilor. Duhurilor necurate se datorește alianța fiilor lui Set cu fiicele lui Cain. Toate au fost create desăvîrșite, dar nu s-au păstrat așa ; de aceea a fost necesară o Lege nouă pentru a se înnoi toate. Omul este părintele trupului, dar Dumnezeu e tatăl sufletului ; materia trupului se întoarce în pămînt, dar sufletul se întoarce la Dumnezeu, atribuit lui prin insuflarea Sa ; duhurile și îngerii sînt zămisliți de Dumnezeu. Sfîntul Casian încheie corvorbirea aceasta cu aprecierea entuziastă că ea a deschis perspectiva nesfîrșită a științei teologice de o adîncime nemăsurată, care i-a înflăcărat atît de mult pe el și pe Sf. Gherman, încît «la ieșirea din chilia bătrînului setea de cunoaștere era mult mai arzătoare decît cea cu care veniserăm».

După ce a descris astfel străfundurile divine pline de surprize impresionante ale urcușului nestăvilit spre culmile desăvîrșirii Sfîntul Casian aruncă lumina asupra intrării în fericirea veșnică și desfășoară *întîia Convorbire cu Avva Isaac : Despre rugăciune* (a IX-a în total).

Convorbirile despre rugăciune fuseseră anunțate în cartea a doua a «Așezămintelor...» și astfel s-a împlinit acum porunca Prea Sfințitului Castor și dorința Prea Fericitului Leonțiu și a Cuviosului Helladiu. Avva Isaac începe prin a arăta că cere desăvîrșirea inimii monahului și anume : stăruința în rugăciune continuă cu lucrarea trupului și frămîntarea sufletului, fiind însă înlăturată tina viciilor și avînd ca temelie piatra evanghelică a simplității și smereniei, pe care se înalță turnul virtuților. Căldura și puritatea rugăciunii cer îndepărtarea gîndurilor de cele trupești și materiale, fără mînie, tristețe și arghirofilie, pentru ca totul să se încununeze cu contemplarea lui Dumnezeu. Iar înainte

de rugăciune să alungăm din inimă tot ce nu trebuie să ne vină în minte cînd ne rugăm ridicînd în tot locul mîini curate fără ură și fără preget. Principalele păcate sînt, zice Avva Isaac, desfrînarea, beția și grijile lumești, precizînd interesant că «beția duhului» al cărei vin e «furia dracilor» își are originea în Sodoma și Gomora. Dar rugăciunea monahului este curată, fiindcă e sinceră, el trăind în lumea duhovnicească. La întrebarea Sfîntului Gherman despre calitățile rugăciunii, Sfîntul Isaac amintește, printre altele, cele patru grupe în care împarte rugăciunile Apostolului (I Tim. 2, 1) : cereri, rugăciuni, mijlociri, acțiuni de mulțumire. Prima se referă la începătorii duhovnicești, a doua la cei care au ajuns la oarecare progres, a treia la cei mai miloși, iar ultima la cei recunoscători. După inițierea noastră de Domnul în ele sînt rezumate de rugăciunea de la sfîrșitul Evangheliei Sfîntului Ioan și de Epistola către Filipeni (4, 6).

«Tatăl nostru» cuprinde contemplarea și dragostea care exclud rugăciunea pentru cele trecătoare și fără de preț, ridicîndu-ne la cele arătate de Domnul cînd s-a urcat pe munte, sau cînd a vărsat picături de sînge în agonie. Avva Isaac amintește și ce contribuie la încălzirea sufletelor și la înălțarea lor în rugăciune din partea cîntărețului monah. Bucuria indescriptibilă a rugăciunii ajunge atunci să se manifeste prin gemete și lacrimi.

Sfîntul Antonie credea că nu e desăvîrșită rugăciunea monahului conștient de ea. Avva Isaac asigura pe Sf. Gherman că rugăciunile pornite din stări și cerințe sufletești sînt auzite negreșit. El a stăruit și asupra necesității liniștei și a rugăciunilor scurte ca să nu fie alterate de diavol.

La sfîrșitul convorbirii întîia s-a hotărît ca problema căilor și puterii prin care rugăciunea se face neîncetat să fie lămurită în *a doua Convorbire cu Avva Isaac: Despre rugăciune (a X-a în total).*

Aici Sfîntul Casian a intercalat în primele patru capitole (II—V) din cartea a X-a — istoria tristei combateri a antropomorfismului anahoreților din pustia Egiptului. Aceasta a făcut-o patriarhul Teofil al Alexandriei, într-un mod neobișnuit de aspru, — fapt care se explică cu intenția de a se răzbuna pe pustnicii care nu-i arătau supunere canonică și care, în mare parte, au și părăsit Egiptul în urma celor întîmplate. La cîteva zile după convorbirea cu Avva Isaac a sosit Epistola pastorală îndătinată a Patriarhului Alexandriei, care anunța, în fiecare

an, după sărbătorile Naşterii şi Botezului Domnului, începutul Păresimilor în ziua Paştelui. De astă dată, în mod cu totul neobişnuit, se adăuga şi combaterea ereziei antropomorfismului, neprecizată public din punct de vedere dogmatic pînă atunci. Cei mai mulţi monahi au luat atitudine potrivnică Patriarhului, învinuindu-l de erezie, fiindcă tăgăduia chipul omenesc al lui Dumnezeu, revelat de Scripturi, unde citea că Adam a fost făcut «după chipul şi asemănarea Lui». Chiar călugării cei mai distinşi în Teologie ca aceia din regiunea mînăstirii Schituri, care-i întreceau ca învăţătură pe ceilalţi, s-au împotrivit Epistolei lui Teofil şi conducătorii tuturor mînăstirilor din Egipt — cu excepţia Sfîntului Pafnutie —, n-au îngăduit să fie citită în adunarea obştească această Epistolă. Sfinţii Casian şi Gherman nu erau antropomorfişti dar au părăsit şi ei această regiune de sub jurisdicţia canonică a lui Teofil. Sfîntul Casian istoriseşte totuşi, fără simpatie, tragedia unor antropomorfişti ca Serapion, care, într-o viaţă călugărească de peste cincizeci de ani, au rămas în neştiinţa unor învăţături ca aceea a fiinţei lui Dumnezeu şi arată cum a fost explicată pentru Schituri, la cererea Sfîntului Pafnutie, de diaconul Potin din Capadochia, mare teolog al vremii. El a arătat că cuvintele scripturistice («să facem omul după chipul şi asemănarea Noastră») se tîlcuiesc în mod spiritual. Căci măreţia dumnezeiască nu poate avea o alcătuire şi deci o asemănare materială, omenească, fiind nevăzută şi simplă, deci netrupească. Ea nu poate fi deci nici cuprinsă cu ochii, nici înţeleasă cu mintea. Învăţătura origenistă şi cea a lui Evagrie din Pont se evidenţiază în mod strălucit. Ascultînd pe Fotie, Serapion s-a declarat de acord cu el, ceea ce a bucurat nespus comunitatea ; dar, după puţin timp, s-a aruncat la pămînt izbucnind în plîns amar şi strigînd : «Mi-au răpit pe Dumnezeul meu, iar pe Cel pe care-L am acum, nu-L cunosc...».

După acest episod trist, Sfîntul Casian expune partea a doua a învăţăturii Avvei Isaac despre rugăciune, aşteptată cu atîta ardoare. În rugăciune, Domnul nostru Iisus Hristos apare monahului şi în umilinţa trupului Său, dar şi în slava măreţiei Sale, după învăţătura Sfîntului Pavel. Dar cel ce se retrage ca Domnul în singurătatea de pe vîrful muntelui — cu dragoste deplină şi cu inimă curată, fără preocupări lumeşti şi fără păcat — descoperă slava şi strălucirea chipului Său, ca Moise, Ilie, Petre, Iacob şi Ioan, a spus mai departe Avva Isaac. Aşa se ajunge la împlinirea cuvîntului Domnului *«Ca toţi să fie una»* şi ca unitate dumnezeiască să se manifeste în noi. Este năzuinţa sublimă de

fiecare clipă a vieţii pustnicului. Sfîntul Gherman a mai cerut Avvei Isaac, să le descrie şi mijloacele de a se ridica la o stare aşa de înaltă: În ce fel, adică, să-L cunoaştem pe Dumnezeu şi să-L avem în noi şi cum să-L regăsim şi să-L păstrăm şi dacă-L pierdem? La aceasta, Sfîntul Isaac a răspuns, asigurîndu-i că dacă-şi pun aceste probleme, vor înţelege singuri puterea rugăciunii, numai datorită harului dumnezeiesc. Alungînd din suflet toate ispitele şi grijile, monahul va aminti neîncetat de Dumnezeu, va medita necontenit la modelul ales şi nu va părăsi niciodată această evlavioasă formulă psaltică: «*Doamne, vino în ajutorul meu, grăbeşte-Te, Doamne, să mă ajuţi!*» avînd pe Dumnezeu ca un zid de apărare, o platoşă de nepătruns, o chivără puternică. Credinciosul se va hrăni ca un cerb spirtual în munţii profeţilor şi Apostolilor şi va începe să cînte Psalmii ca fiind compuşi de el. Aşa ajunge, a precizat Avva Isaac, la acea puritate de rugăciune mintea noastră, arzînd de o pornire de nespus inimii şi de o înălţare sublimă a duhului. Avva Isaac le-a amintit printre altele, cele trei mijloace care prefac mintea statornică din rătăcitoare: veghea, meditaţia şi rugăciunea. Ele dau sufletului curăţie, putere şi stabilitate, cu condiţia de a ne ruga neîncetat, părăsind cu desăvîrşire grijile şi preocupările vieţii prezente.

Cu aceasta s-a sfîrşit prima parte a Convorbirilor duhovniceşti, redactate de Sfîntul Casian. Următoarele patrusprezece o vor completa şi dezvolta în chip minunat, precum vom vedea.

BIBLIOGRAFIE

Notă: În acest capitol, cuprindem aici publicarea şi răspîndirea operelor Sfîntului Casian în diferite forme: ca sentinţe ale bătrînilor — apoftegmate greceşti — traduse şi introduse la noi în Pateric, ca fragmente rezumative ale unora dintre aceste opere sau ca părţi dintre ele, eventual şi introducere în Filocalie, tot în greceşte.

Am preferat să amintesc aici pe cele care au fost publicate în limba originală a patriei Sfîntului Casian, (adică pe cele publicate în limba latină, din Scythia Minor şi pe cele din limba Dobrogei de azi), apoi pe cele publicate în patria adoptivă (în latină şi franceză) şi pe cele care au difuzat împreună învăţătura ortodoxă (limbile greacă şi rusă, alături de cea română).

Pentru operele Sfîntului Casian publicate apoi în limba germană, engleză, spaniolă, italiană etc. (care atestă menţinerea şi dezvoltarea universalităţii şi influenţei duhovniciei Sfîntului Casian, şi care se manifestase chiar din veacul al V-lea, precum o dovedesc acele apoftegmate greceşti), — a se vedea M. Cappuyns, *Cassien (Jean)*, în «Dictionnaire d'histoire et de geographie ecclésiastique», II c. 1319—1348 şi M. Olphe-Galiard, *Cassian (Jean)*, în «Dictionnaire de spiritualité», 2 c, 214—276.

1. *Texte latinești.* Textul original latinesc, stabilit critic de M. Pechenig, pe baza volumului XLIX al Patrologiei latine de Migne este acceptat astăzi de toți specialiștii cu puține corectări. Acest text se bazează pe edițiile de la Veneția, din 1481 și Basel, din 1485, iar acestea își află fundamentul în manuscrisele din sec. VII—IX expuse de Jean-Claude Guy, în prefața traducerii sale *«Institutions cénobitiques»* (Paris, 1965, p. 12). El a fost publicat în vol. XIII din Colecția «Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum» (Viena, 1888), cu titlul *«Conlationes»*, alături de vol. XVII din aceeași colecție, cu titlul *«De institutis coenebiorum et De octo principalium vitiorum remediis»*, 1. XII, Prolegomena, c. I și *De Cassiani vita et scriptis*, pp. I—XIV.

2. *Texte grecești.* Acele *Apoftegmata tôn Patrôn (Sentințele Părinților)* în care au fost ccuprinse și opt învățături scurte extrase din opera Sfîntului Casian, publicate mai tîrziu în *Patericul românesc* [1].

Urmează un extras din «Așezămintele chinovite» pe care le citează Fotie și alte două extrase din «Convorbiri duhovnicești», (din a II-a, «Despre discernămînt» sau dreapta socoteală și din a VII-a «despre nestatornicia sufletului și despre duhurile rele» [2]... Vorbind despre «Așezăminte», Fotie arată că ele dau prilej ca adunările monahale, care se conduc după rînduielile înțelepte ale Sfîntului Casian, să crească și să înflorească. Cartea *Contra păcatelor* este plină de asemenea învățături atractive spre pocăință și curăție sufletească. Iar învățătura convorbirilor este impresionantă; virtutea discernămîntului sau a dreptei socoteli este un exemplu strălucit din acest punct de vedere [3].

Teologul grec Diovouniotis a descoperit alte trei texte grecești extrase din «Convorbirile duhovnicești» (I-a despre scopul și năzuințele monahilor, a II-a, despre discernămînt, a VII-a, despre nestatornicia sufletului și a VIII-a, despre diavoli, puteri și principate).

Tratatul *«Despre cele opt păcate capitale»*, în grecește, publicat în Migne, P.G. LXXIX, col. 1436—1464 este un rezumat al rezumatului grecesc al «Așezămintelor», V—XII, publicat în Migne, P.G. XXVIII. El va fi folosit ca text al Filocaliilor.

3. *Texte românești.* Cercetătorii vieții și operei nemuritoare a Sfîntului Ioan Casian nu au de ce să opineze împotriva ipotezelor generoase ale unor teologi români, care afirmă că scrierile lui au putut fi cunoscute în limba latină, în Scythia-Minor înaintea traducerilor lor în grecește [4]. Motivarea principală ar consta în faptul că rîndu-

---

1. Vezi ediția din 1930, Rîmnicul Vîlcii, Tiparul Tipografiei Cozia a Sfintei Episcopii, intitulată: *Patericul.ce cuprinde în sine cuvinte folositoare ale sfinților bătrîni.* S-a tipărit pentru întîia oară în zilele lui Grigorie Dimitrie Ghica Voievod — Domnul Munteniei — ca osîrdia și binecuvîntarea celui de atunci Mitropolit al Ungro-Vlahiei Hiriu Kir Grigorie, spre folosul și îndemnarea celor ce vor să se îngrijească și să se nevoiască pentru a lor mîntuire (în București, la Sfînta Mitropolie, la anul 1828).

S-a tipărit pentru a doua oară cu osteneala și cheltuiala P.S. Antim Petrescu, fost Episcop al Rîmnicului și Noului Severin.

Iar acum a treia oară se tipărește de către Institutul de Editură creștină al Sf. Episcopii a Rîmnicului Noului Severin.

2. Amintim că Fotie îl citează pe Sfîntul Casian în «Biblioteca», 197, vezi Migne, P.G. CIII, col. 661 și 664.

3. *Idem*, ibidem.

4. Pr. Prof. Dr. Ioan G. Coman, în *«Scriitori bisericești din epoca străromână»*, (Buc., 1979), p. 247 sq.

ielile Sfîntului Casian sînt în perfect acord cu cele ale Sfîntului Vasile, folosite de monahismul răsăritean.

O cultură generală, întreținută în mînăstirile locale și de care dă dovadă Sfîntul Casian prin citațiile din scrierile sale din marii scriitori romani ar justifica și mai mult aceste păreri. Dar aceasta ar duce, în conformitate cu aceleași ipoteze neconfirmate, la concluzii ca aceea că limba românească de astăzi ar fi evoluția împlinită a formei medievale, denumită «străromână». În această limbă de tranziție ar fi putut exista și traduceri românești prin sec. XIII—XVI, paralele cu cele grecești și slave, se adaugă la aceste presupuneri de pînă acum — ca și altele, cuprinzînd principalele manifestări ale vieții din trecutul depărtat.

Neputînd sprijini cu texte aceste presupuneri, dar nepunînd la îndoială originea scitică a Sfîntului Ioan Casian — de acord cu Ghenadie din Marsilia, cu Pârvan, Marrou, Zahn, Schwartz, Bardenhewer, Courcelle, Altaner, O. Chadwick, H. Chadwick și cu teologii români — constatăm că bogăția patristică a manuscriselor românești, începătoare în sec. al XVI-lea, se mărește deodată strălucitor în secolul al XVIII-lea cu manuscrise care cuprind și unele lucrări ale Sfîntului Ioan Casian «Râmleanul» [5].

4. *Texte rusești:* Un alt izvor comun astăzi Bisericilor greacă, de unde-și trage originea, rusă, română, engleză, franceză etc. este, pentru bibliografia Sfîntului Ioan Casian, *Filocalia*, cu următorul istoric pe scurt. Dar înainte de a începe acest paragraf este bine să amintim și faptul că și în *Biserica Rusă* primele manuscrise cu opere ale Sfîntului Ioan Casian, apar tot începînd din veacul al XVIII-lea. Astfel, într-un vechi manuscris-sbornic, copie din 1738 — pe care-l aflăm în versiunea slavă, ruso-ucraineană, în Biblioteca Academiei, cu titlul: *«Cartea a zecea a Prea Cuviosului Părintelui nostru Casian — «Despre lenea sufletului»* [6]. Precum st știe, *Filocalia* este colecția de texte scrise între secolele IV—V de magiștrii tradiției creștine ortodoxe, publicată apoi în grecește de Sfinții Nicodim de la Sf. Munte (1749—1809), Macarie al Corintutului (1731—1805), în 1782, în Veneția. Tradusă în slavonește și mai tîrziu în rusește, ea a fost *redusă* ca text de unii traducători, iar (ca în franțuzește), de alții, care au găsit textele traduse de monahi amplificată. Textele grecești publicate în edițiile următoare, mai ales a III-a, s-au mărit de asemenea. Toate textele din *Filocalia* originală, cu excepția celor două ale Sf. Ioan Casian, care au fost și ele traduse apoi în grecește,

---

5. Trimitem aici la p. 57, nota 107, din «tema de doctorat» a I.P.S. Mitropolit al Olteniei Vornicescu Nestor, *«Scrieri patristice în Bis. Ort. Rom. pînă în sec. al XVII-lea»*, pentru cele 16 manuscrise rom. vechi, de la Biblioteca Academiei Române, dintre care următoarele cu lucrări de ale Sf. Ioan Casian «Râmleanul»: «Astfel *ms. rom. nr. 1076* din sec. XVIII, f. 251—276 cuprinde: A Prea Cuviosului Părintelui nostru Casian Râmleanul către Leontie Egumenul, pentru Sfinții Părinți din Schit și Pentru dreapta socoteală, cuvînt de mult folos plin». (G. Strempel, Fl. Moisil și Stoianovici, *Catalogul manuscriselor românești* V, (Buc., 1967, p. 65); Ms. rom. nr. 581, f. 3—60: «A Prea Cuviosului Părintelui nostru Casian Râmleanul, «Către Castor Episcopul, Pentru cele opt gînduri ale răutății» (Gh. Strempel, *Catalogul manuscriselor românești*, R.A.R. 1—1600, Buc. 1978, p. 146); *Ms. rom. nr. 3318*, «Miscelaneu teologic» cuprinde și părți din manuscrise, opera Sf. Ioan Casian Râmleanul (Gh. Strempel, *Copiști de manuscrise românești pînă la 1800* (1859, p. 55)....» etc.

6. Ms. 4250 la Biblioteca Centrală de Stat, f. 213 sq. Vezi E. Linția (coordonator), L. Djamo-Diaconița și O. Stoicovici, «*Catalogul manuscriselor slavo-române din București*», (Buc. 1981, p. 216—218, cit. după indicația I.P.S. Nestor Vornicescu, din teza de doctorat cit., p. 106).

în epoca bizantină, erau greceşti. Paisie Velicicovsky (1722—1794), după ce s-a întors în Moldova de la Muntele Atos, a tradus o serie de texte în slavoneşte şi le-a publicat sub titlul de *Dobrotolubiye* de la Moscova în 1793. (În 1822 vor apare din nou şi vestita carte duhovnicească, tipărită la Kazan în 1865, sub titlul «Istorisirile unui pelerin rus către părintele său duhovnicesc»). Ignatie Brianşaninov (1807—1867) o va tipări în ruseşte (1857), pe cînd Episcopul Teofan (1815—1894) o va amplifica în cinci volume cu două texte ale Sfîntului Ioan Casian[7].

În româneşte a apărut sub titlul de «*Vechile rînduieli ale vieţii monahale*», rezumatul primei părţi a «*Aşezămintelor vieţii monahale*», după ediţia rusă a Episcopului Teofan (Moscova, 1892), la Mînăstirea Dobruşa, jud. Soroca, în 1929, sub îngrijirea Prof. C. V. Tomescu. În vol. I din «*Filocalia*» (Sibiu, 1946), Păr. Prof. Stăniloae a publicat rezumatul părţii a doua din primul volum al operei Sfîntului Casian, despre păcatele principale (p. 98—124) şi rezumatul învăţăturii lui Avva Moise din primele două «Convorbiri duhovniceşti» (pp. 124—142), primul cu titlul «*Cele opt gînduri ale răutăţi*» şi al doilea «*Cuvînt plin de folos despre Sfinţii Părinţi din pustia sketică şi despre darul deosebirii*».

5. *Texte franceze*: Teologia Franţei, ţara de origine latină, adoptată de Sfîntul Casian şi unde regula benedictină a produs cele mai rodnice reacţii din punct de vedere monahal — organizatoric şi duhovnicesc —, este cea mai bogată în traducerile operelor Sfîntului Casian. Le vom aminti aici după lucrarea citată des de noi a iezuitului Jean-Claude Guy, «*Jean-Cassien, Vie et doctrine spirituelle*» (p. 60—62). Se ştie că Sfîntul Benedict recomanda călugărilor din ordinul său, cu mare insistenţă, citirea *Convorbirilor duhovniceşti* ale Sfîntului Casian (a se vedea *Regula*, cap. XLII şi LXXIII). Grigorie cel Mare, nu numai că i-a împodobit mormîntul într-un mod extraordinar, dar îl cita mereu, la sfîrşitul secolului al XVI-lea. Influenţa sa va creşte şi se va întinde asupra tuturor curentelor spirituale ale Evului Mediu. Chiar Ignatie de Loyola şi Toma de Aquino îl folosesc şi-l citează mereu.

Traducerile principale citate în limba franceză sînt: În veacul al XV-lea, aceea a lui Denys le Chartreux; ultima ediţie este aceea din Tournai, în t. XXVII, din 1904. Prima versiune franceză este aceea a carmelitului Jean Polein, făcută în sec. XIV şi publicată la începutul celui de al XVI-lea.

Cea mai celebră e aceea a lui Sieur de Saligny (Paris, 1633 şi 1667), prin stilul ei clasic. A exclus a XIII-a Convorbire, ca bănuită de semi-pelagianism. Se mai citează pentru sec. al XIX-lea Cartier, O. P., (Paris, 1868) şi Combés (Paris 1872). (Tot în limba franceză au apărut cele mai multe studii — dar cel mai profund rămîne acela al profesorului Owen Chadwick: *John Cassian, a study in* (Strasbourg, 1840); J. Lombard, «*Jean Cassien sa vie, ses écrits et sa doctrine*» *primitive monasticum* (Cambridge, 1950 etc.).

---

7. V. ed. II-a engleză a *Filocaliei*, total schimbată şi amplificată de la două, la cinci volume, de Prof. univ. G. E. H. Palmer, Philip Scherrard şi Prof. Episcop Kallistos Ware, *The Philokalia, the complete text compiled by St. Nikodimos of the Holy Mountain and St. Makarios of Corint*, vol one (The Eling Trust, London, 1979). Aici sînt traduse din greceşte rezumatele a două texte: «*Asupra celor opt patimi*», din «*Aşezăminte*», cărţile V—XII şi «*Despre Sfinţii Părinţi de la Schit*» şi «*Despre discernămînt*», din «Convorbiri», cărţile I—II, pp. 73—100.

Se mai amintesc următoarele: J. F. Meyer, *«Jean Cassien, sa vie, ses écrits»*, (Strasbourg, 1863); J. Langier, *«Saint Jean Cassien et sa doctrine sur la grâce»* (Lyon, 1908). Cele mai bune sînt socotite următoarele: L. Cristiani, *«Cassien»*, ediție de la Fontenelle; mînăstirea de la Saint-Wandrille, 2 vol., 1946, R. P. Olphe-Galliard, *Dictionnaire de spiritualité*, tome II, 1 (1937), col. 214—276 și Dom Cappuyns, *Dictionnaire d'Histoire et Géographie Ecclésiastique*, t. XI (1948), col. 1319—1348.

Aceste adevărate explozii continue de entuziasm pentru opera Sfîntului Casian, care se mențin de un mileniu și jumătate în fruntea publicațiilor duhovnicești ale lumii creștine, atestă bogăția și profunzimea unică a învățăturii Sfîntului Ioan Casian în creștinism, ale cărei daruri n-au încetat a se revărsa asupra ei.

Amintim din nou principala ediție franceză de astăzi cu textele paralele, latin și francez și cu o introducere bogată, bibliografie, note și indici, publicată în colecția «Sources Chrétiennes» în 3 vol., nr. 42, 54 și 64 cu titlul *Jean Cassien*, Conférences, I, VII (Paris, 1955), VIII—XVII (Paris, 1958) și XVIII—XXIV (Paris, 1959), — operă a benedictinului *Dom E. Pichéry*. A fost folosită parțial și critic la note și indici.

PREFAȚĂ

La Convorbirile I—X

În Prefața din «Convorbiri duhovnicești» (Conv. I—X), Sf. Casian a făgăduit cititorilor încîniați de ele și doritori de mai mult, cele ce hotărîse să scrie în continuare. Nu după multă vreme, așa cum am văzut, au apărut partea a doua și partea a treia care aveau să pasioneze pe cititorii lor în toată Biserica creștină: Partea a doua (Convorbirile XI—XVII), adăuga alte învățături așteptate cu cuprins chinovitic mai ales, iar partea a treia (Convorbirile XVIII—XXIV) completau pe cele privitoare la anahoretism, spre fericirea pustnicilor din toată lumea. Căci așa cum e scris în prefața celei de a treia părți, ultimele șapte convorbiri aveau să le slujească și acestora într-un mod deosebit. Prin citirea lor, ele introduceau în chiliile anahoreților pe pustnicii egipteni, cărora le-au fost închinate de Sfîntul Casian.

În felul acesta, pe temeiul smerèniei înalte, el rezolva mai multe probleme grele pentru monahi: Mai întîi aceea a autorității seniorilor (bătrînilor), care sînt duhovnicii îndrumători ai monahilor — chinoviți sau anahoreți. După Sfîntul Casian, cuvintele acestora formulau îndrumările duhovnicești și învățăturile lor pentru tinerii monahi, puși sub ascultarea lor. Erau îndrumările îndătinate în care bătrînii se formaseră în chinovii sub îndrumarea renumiților în Domnul bătrîni înaintași, vestiți prin învățăturile, viața aspră și minunile lor chiar. Dar tot Sfîntul Casian le aducea aceste învățături orale în scris acum, punînd pe pustnicii egipteni să le vorbească prin scrierile sale. Cu aceasta se păstra autoritatea bătrînilor și se menținea și forma verbală a învățăturii lor, pusă acum în scris. Dar se mai desăvîrșea ceva: Se păstra cu sfințenie și unitatea învățăturii străvechi, revelate, ca și continuitatea ei. Această tradiție dumnezeiască o va formula de pildă Sfîntul Casian în ultima lui carte «Despre întruparea Domnului contra lui Nestorie», pe care-l va combate pentru că a părăsit unitatea și continuitatea învățăturii primită de Biserica creștină dintru început[1].

Descrierile pe care le face Sfîntul Casian etapelor prefacerii vieții creștine monahale sînt simple și ele cuprind experiențele biblice, mai

1. *Prefață*, 2. Mînăstirea Schiturilor este cel mai important centru monahal din vestul revărsărilor Nilului.

ales cele ale patimilor Domnului, încununate cu Învierea și Înălțarea Lui. Ele pornesc de la renunțarea la lume, «abrenuntiatio» («lepădarea» la cei vechi), pentru a ajunge la «îndumnezeire» — luptă pe care o descrie Apostolul neamurilor în II Cor. 12, 10.

Aceasta aduce curățirea de păcate și biruitoarea înlocuire a lor prin virtuți, după învățătura Sf. Scripturi citită zilnic de monahi, care aduce smerenia lor totală, cu ascultare de bătrîn și discernămînt, în pustie, ori în mînăstire. Este faza întîia a desăvîrșirii pe care Sfîntul Casian o numește știința actuală, *adică aplicarea pe pămînt a virtuților dumnezeiești, care se desfășoară în cadrul chinovitismului și în perioada ascezei.*

A doua fază o numește știința spirituală; *ea se săvîrșește pe culmile vieții anahoretice, aflîndu-și împlinirea în contemplarea lui Dumnezeu, în împărăția cerurilor.*

Descrierea pe larg a acestui proces tainic al înălțării pe culmile desăvîrșirii este făcută de Sfîntul Casian în Convorbirea a XIV-a[2].

În ultimele «Convorbiri duhovnicești», cuprinse în volumul al III-lea al nostru, apar și unele probleme în care dobrogeanul Casian a apărat unele puncte de vedere profunde ale teologiei răsăritene, combătute cu îndîrjire de unii reprezentanți de frunte ai teologiei apusene — și apărate tot în acest mod de alții. Menționăm aici două dintre ele

2. I, III, p. 8. În Convorbirea I-a, Sfîntul Casian face o distincție subtilă, foarte necesară pentru înțelegerea a ceea ce dorește să realizeze monahul cu jertfa vieții lui: este de o parte lepădarea de lume, ascultarea, inima curată, postul, veghea, citirea Scripturii, lipsa de îmbrăcăminte și alte lucruri necesare. Acestea nu constituie însă desăvîrșirea, ci sînt numai mijloace ale desăvîrșirii, care este împărăția lui Dumnezeu cu contemplarea Lui. Unul dintre marii interpreți apuseni ai monahismului de la începutul epocii patristice, JEAN BREMOND, membru al Academiei franceze, «*Les Pères du désert*», pune următoarea sub-notă la Conv. I, cap. 2, 3, 4 din *Migne*, P.L., 49, 484 sub titlul: «*Planuri și mijloace în acțiune*». Vocabularul lui CASSIAN poate duce în eroare: El deosebește *scopon, id est destinationem* și *télos, hoc est finem proprium*. El n-a găsit cuvinte latinești pentru deosebirea pe care vrea s-o facă și recurge la cuvintele grecești *scopon* și *telos*. Traducătorul francez suportă aceeași încurcătură ca și Casian; *telos* este sfîrșitul, *scopos* este obiectivul, este ca sfîrșitul instrumental. FONTAINE traduce *télos* prin scop și *scopós* prin sfîrșit; dar aceste cuvinte, *sfîrșit* și *scop* sînt luate unul pentru celălalt în limba curentă. Care este sensul special care li se dă în această traducere? Casian face să se înțeleagă gîndirea sa cu aplicare la munca cîmpului. Care este *scopós* (scopul) muncitorului? Este punerea în stare de producție a cîmpului. Care este *télos* (țelul) său? Este recolta bogată. Dacă vrei să deosebești aceste două sensuri, nu trebuie să recurgi la două cuvinte deosebite, opunînd *scopul* (but) la *țel* (fin), ci trebuie să spui că punerea în stare de producție a cîmpului este *țelul apropiat* (la fin prochaine) și că recolta bogată este *țelul îndepărtat* (la fin éloignée). Se poate spune de asemenea *scopul apropiat* și *scopul îndepărtat*. A se folosi de același cuvînt nu este semn de lipsă de logică sau de sărăcie de vocabular, căci aceste cuvinte au un sens relativ, ceea ce este scop apropiat poate fi socotit ca scop îndepărtat. De ex.: punerea în stare de producție a pămîntului va fi scopul îndepărtat al agricultorului, dacă-l privim cum se duce la tîrg ca să cumpere un cal pentru muncă; dimpotrivă recolta abundentă poate fi numită scopul apropiat, dacă reflectezi la bogăția pe care vrea s-o dobîndească agricultorul» (*op. cit.*, vol. I, ed. a II-a, J. Gabalda, Paris, p. 13, nota 1).

și anume pe cele discutate și astăzi : așa numitul «semi-pelagianism» al Sfîntului Casian (și al Sfîntului Ioan Hrisostom și al adevăratei teologii patristice) și problema angajamentului condiționat.

Raportul dintre harul dumnezeiesc și libertatea omenească a dus la formula augustiniană, respinsă de Biserica veche, dar menținută într-un mod curios de Biserica apuseană, care, în teorie, respinge predestinațianismul, — formulă dogmatică apărată de fapt de calvinism și de reformați. Este adevărat că unele încercări de condamnare a așa zisului «semi-pelagianism» al Sfîntului Casian, au rămas mereu discutate, dar ele s-au menținut la acest nivel de discuții. Biserica Ortodoxă a acceptat în mod absolut ortodoxia învățăturii Sfîntului Casian și a Sfîntului Ioan Hrisostomul etc., apărată și de unii mari teologi apuseni ca Vincențiu de Lerini din sudul Franței și alții[3], Sfîntul Casian rămînînd pentru întreaga Biserică creștină «Magistrul vieții duhovnicești».

După ce am arătat pe larg această problemă în alte părți[4], vom face aici numai o mențiune a principalelor accente care arată superioritatea doctrinei răsăritene, expusă de Sfîntul Casian în Convorbirea a XIII-a : Fericitul Augustin, combătînd pe Pelagiu și pe partizanii lui, ridicase împotriva sa, pe lîngă Părinții răsăriteni și o parte dintre apuseni, care au format un curent și o școală opusă sieși, în diferitele părți ale catolicismului, ca de pildă la Lerini, pe care Prospor de Aquitania îl înlocuiește cu numele marelui teolog Vincențiu de Lerini sau cu acela al «Marsiliezilor», după cele două mînăstiri din Marsilia, în ale sale «Responsiones ad capitula objectionum Vincentinianorum» (P. L. 51, 177—186). Lămurind pe acești anti-augustinieni, fără să-l numească pe Fer. Augustin, Sfîntul Casian ia o atitudine categoric ostilă predestinațianismului augustinian, formulînd învățătura revelată, profesată de Biserică în general. În cartea a XII-a a «Rînduielilor...» și în «Convorbirea a III-a», Sfîntul Casian a expus pe scurt învățătura ortodoxă adevărată. Agitația pe care au făcut-o admiratorii Fer. Augustin, exagerați ca Prosper al Aquitaniei, l-a silit să închine această Convorbire — a XIII-a — expunerii pe larg a acestei probleme a raportului dintre har și libertate, intitulată «Ajutorarea» sau «protejarea lui Dumnezeu». Este curios să se constate cum o învățătură clară, dar subtilă, a Sfîntului Casian a fost socotită de predestinațianiști neclară și semi-pelagiană. Este

3. I, XIII, 5, p. 16. Aici DOM E. PICHÉRY, benedictin, face următoarea reflecție nedreaptă, în vol. I al traducerii sale, p. 92 : «Textele sînt traduse după cum le citea sau le înțelegea Casian. Acest lucru va fi mai înțeles la Convorbirea a IX-a...».

4. I, XIX, 4, p. 23. Unii dintre marii sfinți ai pustiei nu aveau putința să controleze tot timpul citatele lor biblice. Acesta, de pildă, se referea la Ecclesiast 10, 4 și pe departe la Evanghelia Sf. Matei 5, 25 ; de aceea cuvintele «în Evanghelie» au fost șterse în unele manuscrise.

adevărat, de asemenea, că, cu toate condamnările ei, marii teologi ai Apusului, ca Sf. Leon, Grigore cel Mare, Sf. Urban al IV-lea, Sf. Benedict, Toma de Aquino, Ignațiu de Loyola și mulți alții, sînt în admirația marelui dobrogean, care e numit «semi-pelagian» de-abia în 529, la un conciliu romano-catolic discutat, de la Orange, de calomniatorii lipsiți de înțelegere a învățăturii sale înțelepte. Sfîntul Casian apare în lumea creștină ca acela care organizează în general în ea chinovitismul și anahoretismul, după modelul pustnicilor pustiei egiptene etc. Amintind pe aceștia, socotiți «oamenii imposibilului» cu expunerea la un nivel înalt a valorii faptelor bune datorită stiliștilor ori veghilor pe stîncile Nilului și ale munților, în rugă neîntreruptă, fără hrană și îmbrăcăminte, Sfîntul Casian pune problema evaluării acestor auto-jertfiri pentru mîntuire: Stau față în față imensitatea absolută a divinului harului și nimicnicia proprie a voinței creaturii, pe care balanța mîntuirii a valorificat-o prin formula: har, credință și fapte bune. Căci dacă harul lui Dumnezeu aprinde în noi dorința de bine ne aplecăm de o parte prin libertatea noastră, care ne atrage către cutare sau cutare virtute și ne împinge să perseverăm (Convorbirea a XIII-a, 18). Există în noi un început bun ca o scînteie de bună voință, pe care Sfîntul Casian o numește «sămînță» care devine sfîntă și e desăvîrșită de Dumnezeu Însuși (XIII, 3).

Cum explică Sfîntul Casian acest început bun și deci și acest conflict, eventual între libertatea care poate duce la bine dar poate duce și la rău? In aceasta constă libertatea, gîndește el, în puterea de manifestare a libertății voinței dar și a slăbiciunii ei: Ambele sînt în armonie și Sfîntul Casian crede că e drept să dai o atenție deosebită amîndurora, în susținerea unei probleme cu consecințe religioase. Căci dacă tăgăduim omului una dintre aceste două puteri depășim ceea ce crede Biserica și nu mai justificăm vinovăția, sau îndreptățirea omului la mîntuire.

Sf. Casian discută apoi această tensiune lăuntrică în contextul căderii care a ridicat gradația conștiinței răului, — confundînd astfel pe adversari. In același timp el stăruie asupra faptului că nu trebuie să credem că Dumnezeu a făcut astfel pe om încît să nici nu voiască și să nici nu poată săvîrși binele (XIII, 12), căci atunci la ce se vor fi jertfind monahii și pustnicii în facerea binelui?

In continuare Sfîntul Casian amintește faptul că prin cădere omul n-a pierdut tot ajutorul dumnezeiesc și conștiința binelui și a răului, cum greșit învață Augustin (deși Sfîntul Pavel învață foarte clar adevărul în Rom. I, 14—16 și în alte locuri biblice), după ce a amintit cuvîntul dumnezeiesc din Geneză 3, 32. El ne mai îndeamnă, ca urmare,

cu o formulă aspră, să nu lăsăm firii omenești numai ce e rău și stricat (XIII, 12).

Ceea ce lămurește această înțelegere a aportului bun omenesc la mîntuire, tot cu ajutorul dumnezeiesc, sînt acele «semințe ale virtuților» («semina virtutum»), rămase după cădere în sufletele omenești. Ele sînt eficiente dacă sînt ajutate de harul dumnezeiesc după cuvîntul Apostolului din I Cor., 3, 7, ne învață Sf. Casian.

Cu aceasta el justifică și răsplata și responsabilitatea omenească, înfățișînd pe Dumnezeu «ca pe un stareț» ideal, care trezește în ucenicii săi aceste semințe ale virtuții, cu care mișcă inimile noastre și manifestă în noi bunăvoința necesară începutului (XIII, 7, 11 sq.), într-o curbă variabilă de pasiune și de abilitate a noastră.

Cu aceasta se evită formulele absolute ale Fericitului Augustin ca: «Dă ceea ce poruncești și poruncește ceea ce voiești», adresate lui Dumnezeu, prin care El poate fi socotit făuritorul binelui, dar oarecum, și al răului credinciosului [5].

O altă învățătură discutată tot de detractorii contemporani, ca Sf. Prosper din Aquitania, a fost aceea a angajamentului luat și neținut de Sfinții Casian și Gherman. Este vorba despre angajamentul luat la plecarea din Betleem față de bătrînii de acolo de a se întoarce înapoi din Egipt și pe care nu l-au ținut. Era evident un rău mai mic să calce o promisiune, decît năzuința spre desăvîrșire, pe care le-o asigurau pustiile Egiptului, după ce au început să le cunoască. Faptul că totuși cei doi eremiți pelerini s-au întors pînă la urmă la Betleem și au căpătat binecuvîntarea despărțirii de la superiorii lor de acolo putea socoti această problemă ca rezolvată duhovnicește.

Dar Sf. Casian îi închină o conferință — a XVII-a —, în care este discutată o noapte întreagă cu argumente duhovnicești și exemple biblice (ca acelea ale lui Iacob și Rahab și altele, pe care le-a adus părintele Iosif în a doua Convorbire a sa). Datoria cea mai mare este de a menține adevărul, de a nu face făgăduieli de neîndeplinit și de a nu lua angajamente pe care nu ești sigur că le poți ține, A fost cazul discutat; căci nivelul duhovnicesc de la Betleem nu se putea compara cu acela al Egiptului; era chinovitismul în fața eremitismului, călugărul

---

5. I, II, 1, p. 32: Tebaida, regiune din pustiurile Egiptului de sus, numită așa pentru a proclama lupta lor împotriva demonilor. A fost centrul celei mai măreți așezări a monahilor din Egipt, atrași și organizați de Sf. Antonie cel Mare și Pahomie cel Mare (Vezi BENOIT LAVAUD), *«Antoine le Grand, Père des Moines»*, sa vie par Saint Athanase et autres textes traduits. (Ed. de la Librairie de l'Université, Friburg, 1943). Vezi și SISTER BENEDICTA WARD S.L. 9, *The Wisdom of the Desert Fathers*, (Oxford, 1981), p. IX.

în fața pustnicului. Cum putea să renunțe la pustie, după ce văzuse pilaștrii împărăției lui Dumnezeu pe pământ. Părintele Iosif este din categoria celor numiți de Sf. Casian «foarte bătrîn» (antiquissimorum Patrum) și ca atare formula lui, dată după ce a avertizat pe ascultători să nu ia niciodată angajamente nechibzuite, este socotită indiscutabilă; dacă s-ar neglija cel mai sfînt ideal al vieții eremitice prin ținerea acestui angajament, poate să fie călcat. Exemplele biblice aduse în cadrul Vechiului Testament, mai ales, sînt edificatoare, de asemenea, în această privință. Comentatorii romano-catolici din viața noastră au tendința de a critica această atitudine fără însă a o preciza pe a lor; cu aceasta ei se raliază vechilor detractori care au suferit de același defect. Aceste probleme de spiritualitate profundă, care au provocat reacții la unii teologi apuseni, dar nu la cei răsăriteni, au rămas în spiritul și în tradiția Răsăritului. Bucurîndu-se de aprobarea epocii ecumenice, ele sînt mîndria teologiei răsăritene și, implicit, a celei române, unde a răsărit această floare care va înfrumusețea viața duhovnicească a întregii Biserici creștine.

PARTEA I

CONVORBIRILE I—X

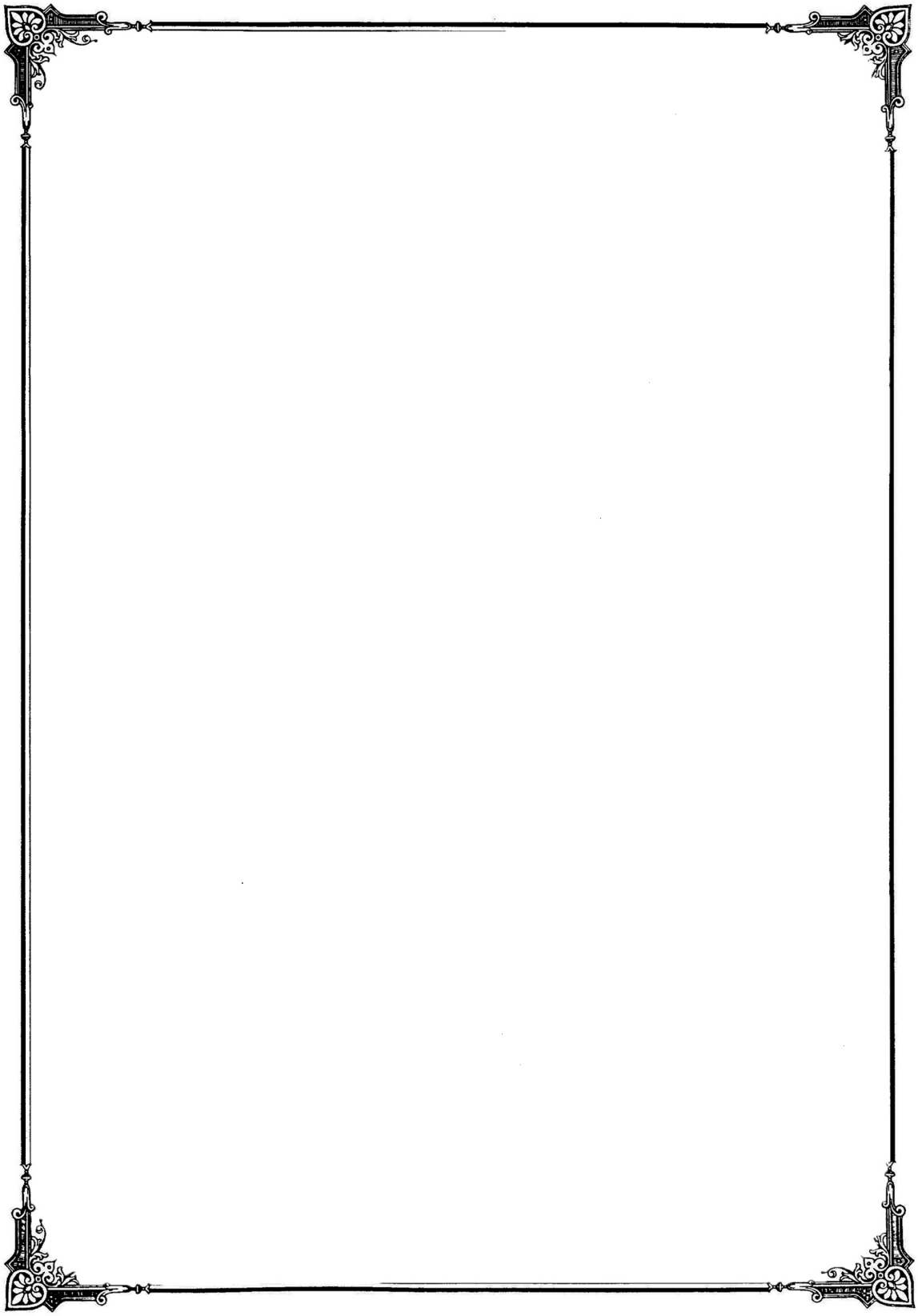

PREFAȚA SF. IOAN CASIAN

I.

Dator să îndeplinesc făgăduința făcută preafericitului părinte Castor în prefața volumelor pe care, cu ajutorul Domnului, le-am alcătuit în douăsprezece cărți despre așezămintele mînăstirești și despre leacurile pentru vindecarea principalelor opt vicii, m-am achitat de datorie așa cum am putut, în măsura în care mi-a îngăduit acest lucru modestul meu talent scriitoricesc. Aș fi voit să văd asupra acestei înfăptuiri care sînt aprecierile voastre și ale lui, stabilite cu toată obiectivitatea cuvenită, dacă în probleme atît de adînci și de înalte, despre care, pe cît știu, nu s-a scris mai înainte, am dat la iveală ceva vrednic de a fi cunoscut de voi și potrivit cu dorințele tuturor cucernicilor frați. 2. Acum însă, fiindcă marele preot mai sus numit părăsindu-ne s-a dus la Hristos, am socotit de cuviință că trebuie să vă dedic vouă, Prea fericite părinte Leontie și Cuvioase frate Helladie, aceste zece convorbiri cu cei mai de seamă părinți anahoreți din deșertul Scitium, pe care el, arzînd de dorința unei incomparabile sfințenii, îmi propusese să le încredințez scrisului, nedîndu-și seama, față cu marea lui dragoste, ce sarcină grea îmi pune pe umerii mei slabi. 3. Unul dintre voi, unit cu bărbatul mai sus pomenit și prin afecțiunile de rudenie, și prin demnitatea sacerdoțiului, și, ceea ce este mai însemnat, prin dorul aprins după cele sfinte, este recomandat de dreptul de moștenire, ca rudă : celălalt n-a venit să urmeze așezămintele pustnicilor, cum fac unii, din proprie îndrăzneală, ci fiindcă Duhul Sfînt i-a indicat linia cea dreaptă a învățăturii, pe care a simțit-o în sufletul său aproape înainte de a învăța, și a socotit că e mai bine să se cultive nu atît prin descoperirile sale, cît prin moștenirea lăsată de aceia. În ce mă privește, așezat acum în portul tăcerii, mi se deschide în față o mare nesfîrșită, în îndrăzneala de a încredința neuitării scrisului ceva despre învățătura și înfăptuirile unor bărbați atît de respectabili. 4. Trebuie să înfrunt cu luntrea puținului meu talent primejdiile plutirii pe o mare adîncă cu atît mai mult, cu cît este mai mare și mai sublimă viața care se duce astăzi în singurătatea mînăstirilor, în contemplarea lui Dumnezeu, căruia îi dedică toate gîndurile lor

acei bărbaţi vrednici de cea mai mare stimă. Este rîndul vostru aşadar să ajutaţi prin rugăciuni pioase încercările mele, pentru ca o materie atît de sfîntă, care trebuie redată într-o formă nu stîngace, ci corespunzătoare credinţei, să nu fie compromisă de mine, să n-o întunece adică şi s-o arunce oarecum în prăpastie scrisul meu necultivat. 5. Aşadar, de la viaţa din afară şi văzută a monahilor, pe care am înfăţişat-o în primele cărţi, să trecem la însuşirile nevăzute ale omului lăuntric şi de la felul cuvîntărilor canonice să ne ridicăm la expunerea continuă pe care o recomandă apostolul ca model. Oricine citind operele anterioare, va vedea că în critica viciilor trupeşti un loc de cinste îl are numele acelui Iacob cel limpede la minte. Acum însă, referindu-mă nu atît la lucrările mele, cît la cele ale sfinţilor părinţi, şi prin contemplarea purităţii divine trecînd la meritul, sau, ca să zic aşa, la vrednicia lui Israel, să vedem ce trebuie luat în seamă pentru a ajunge la această culme a desăvîrşirii. 6. Îndeplinească-se astfel rugăciunile voastre de către cel ce m-a socotit demn de a-i vedea pe acei pustnici, de a învăţa de la ei şi de a duce viaţa lor, ca să pot arăta cu uşurinţă prin cuvinte tot ceea ce mi-amintesc despre ei, pentru ca, explicînd cu sfinţenie şi în întregime învăţăturile primite de la ei, să fiu în stare a vi le transmite şi vouă cît mai sistematic şi, ceea ce e mai de preţ, să-i fac oarecum să vorbească ei înşişi în grai latin. Acestea am voit să ştie înainte de toate cititorul acestor comunicări şi al volumelor anterioare, pentru ca, dacă va socoti cumva că, faţă de scopul propus şi cu calitatea conţinutului, în unele părţi exprimarea mea este aspră şi necorespunzătoare vorbirii comune, s-o aprecieze nu după posibilităţile lui de exprimare, ci după demnitatea şi perfecţiunea vorbitorilor, să aibă în vedere ce şi-au propus şi ce gînduri îi frămîntă pe aceştia, care sînt cu adevărat morţi pentru viaţa lumii acesteia, fără sentimente faţă de părinţii trupeşti, fără vreo legătură cu ocupaţiile veacului. 7. Apoi să aibă în vedere felul locurilor în care ei trăiesc, în ce întinderi pustii s-au aşezat, departe de viaţa tuturor muritorilor În aceste condiţii ei au simţurile iluminate, prevăd şi prezic cele ce nu le vor prevedea niciodată cei care, prin viaţa şi obiceiurile lor, sînt fără experienţă şi fără cultură. Dacă totuşi va voi cineva să formuleze o opinie justă despre acestea şi dacă doreşte să ştie cum se vor îndeplini, să se grăbească mai întîi să-şi însuşească idealul, viaţa şi preocupările lor, şi numai atunci va înţelege că acelea, care par mai presus de puterile omeneşti, sînt nu numai posibile, ci chiar foarte plăcute. Iar acum să trecem repede la comunicările şi la învăţăturile lor.

ÎNTÎIA CONVORBIRE CU PĂRINTELE MOISE

Despre scopul și destinul monahului

I. Despre locuitorii din Scitium și despre viața părintelui Moise.

II. Întrebarea părintelui Moise despre scopul și țelul monahului.

III. Răspunsul nostru.

IV. Întrebarea părintelui Moise despre același subiect de mai înainte.

V. Comparația cu cel care trage la țintă.

VI. Despre cei care, renunțînd la ale lumii, caută desăvîrșirea fără dragoste.

VII. Trebuie să dorim liniștea sufletească.

VIII. Despre încercarea principală de a contempla cele divine; asemănarea dintre Maria și Marta.

IX. Întrebare de ce lucrarea virtuților nu dăinuie împreună cu omul.

X. Răspunsul că nu răsplata lor, ci acțiunea lor va înceta.

XI. Despre permanența dragostei.

XII. Întrebare . despre durata contemplației duhovnicești.

XIII. Răspuns despre îndreptarea inimii către Dumnezeu: împărăția lui Dumnezeu și împărăția diavolului.

XIV. Despre nemurirea sufletului.

XV. Trebuie să-L contemplăm pe Dumnezeu.

XVI. Întrebare despre nestatornicia gîndurilor.

XVII. Răspuns despre ce poate și ce nu poate mintea asupra gîndurilor.

XVIII. Compararea sufletului cu o moară de apă.

XIX. Despre cele trei izvoare ale gîndurilor noastre.

XX. Despre deosebirea gîndurilor prin asemănarea cu un zaraf încercat.

XXI. Iluzia părintelui Ioan.

XXII. Despre împătrita rațiune a dreptei judecăți.

XXXIII.
CUVÎNTUL ÎNVĂȚĂTORULUI DUPĂ MERITUL AUDITORILOR

I

În deșertul Scitium, unde-și duceau viața în toată desăvîrșirea cei mai încercați dintre monahi, se găsea și părintele Moise care, între flori atît de frumoase, trăia cu înflăcărare virtuțile nu numai în manifestarea lor practică, dar și în exprimarea lor teoretică. Dorind să mă formez în învățăturile lui, l-am căutat împreună cu sfîntul părinte Ghermanus (de care din ucenicie și din primele exerciții de militărie duhovnicească am fost nedespărțit atît în mănăstire [6], cît și în pustiu, încît toți, pentru a arăta comunitatea noastră de viață și de idealuri, spuneau că sîntem aceeași minte și același suflet în două trupuri) și găsindu-l i-am cerut cu lacrimi în ochi un cuvînt de zidire sufletească. (Îi cunoșteam foarte bine caracterul inflexibil, știam că nu accepta să deschidă poarta către desăvîrșire decît pentru cei ce o doreau cu înflăcărată credință și o căutau din toată inima. El nu vorbea în nici un

6. I, II, 13, p. 45. «Mînăstire» însemnează aici chilie în sihăstrie, adăpost pentru un pustnic, potrivit sensului vechi al cuvîntului grecesc, care pleacă de la «monos», singur.

caz celor ce nu voiau să-l asculte, sau celor ce nu se simţeau cu totul însetaţi după cuvintele lui, fiindcă socotea că, dacă împărtăşeşte celor nedemni şi care primesc în silă lucrurile necesare şi vrednice de a fi descoperite numai celor ce doresc perfecţiunea, poate de impresia că a pătruns în el fie viciul lăudăroşeniei, fie crima trădării). În sfîrşit, învins de rugăminţile noastre a spus cele ce urmează :

II

Toate meseriile — şi profesiunile — a început el — îşi au un scop, adică un plan şi un ţel, un punct final, către care privind cel ce se îndeletniceşte cu oricare din acestea trebuie să depună toate eforturile, să se expună cu bunăvoinţă şi plăcere, la toate primejdiile şi neajunsurile ca să ajungă la acel punct final. Agricultorul îşi munceşte neobosit ogorul sub razele fierbinţi ale soarelui, sau pe gerul iernii, şi învinge cu fierul plugului rezistenţa pămîntului, urmărindu-şi ţelul ca, după ce-l curăţă de toţi mărăcinii şi de toate ierburile, să-l mărunţească şi să-l fărămiţeze cum e nisipul, în scopul obţinerii de roade bogate şi îmbelşugate, fiind încredinţat că altfel nu poate să-şi ducă viaţa fără griji şi să-şi mărească avutul. 2. Scoate din hambar seminţele şi le aruncă cu voie bună şi cu muncă fără preget în brazdele reavene, neţinînd seamă de cheltuielile făcute, pentru că are în vedere recolta viitoare. De asemenea, cei ce se ocupă cu afaceri comerciale nu se tem de ce se poate întîmpla pe mare, nu se îngrozesc de furtuni, îndurînd orice pînă la sfîrşit, în speranţa cîştigului. Nici cei aprinşi de ambiţia de a cuceri lumea cu armele, cu gîndul la mărire şi putere, nu simt primejdiile şi pierderile expediţiilor, nu sînt împiedicaţi de oboseală şi de greutăţile luptelor, în dorinţa de a-şi atinge ţelul propus, de a ajunge adică la demnităţile rîvnite. 3. Aşadar şi viaţa monahală îşi are un scop propriu, un ţel al său, pentru atingerea căruia nu numai că răbdăm uşor toate muncile, dar chiar le îndeplinim cu plăcere, pentru care posturile[7] nu ne descurajează, ceasurile de priveghere nu ne obosesc, meditaţia continuă şi citirea cărţilor sfinte ne desfătează, iar munca neîncetată, îmbrăcămintea sărăcăcioasă şi lipsurile, frica de această foarte întinsă pustietate nu ne dezarmează. Pentru aceasta şi voi aţi lăsat cu siguranţă şi afecţiunile părinţilor şi pămîntul strămoşesc şi plăcerile lumii, aţi trecut prin atîtea ţinuturi, aţi disprețuit totul, ca să puteţi ajunge la nişte oameni necioplţi şi înapoiaţi ca noi, care trăim în urîţenia acestui pustiu. De aceea răspundeţi-mi, — a zis el, — care este planul vostru, sau punctul final care vă cheamă să suportaţi cu foarte mare plăcere toate acestea.

III

Și cum el stăruia să ne afle părerea în legătură cu această întrebare, i-am răspuns că răbdăm toate acestea pentru împărăția cerurilor.

IV

«Bine, a zis el, v-ați arătat limpede țelul vostru. Dar înainte de toate voi sînteți datori să știți care trebuie să fie scopul vostru apropiat, adică planul de care trebuie să ne simțim legați permanent, ca să putem ajunge pînă la punctul final». Și, fiindcă ne-am mărturisit sincer ignoranța în această privință, el a adăugat: «În orice meserie, sau profesiune, precum am spus, există mai întîi un scop apropiat, adică un plan sau o încordare neîncetată a minții într-o direcție, pe care trebuie s-o ai în vedere cu toată strădania și stăruința, ca să poți ajunge la îndeplinirea țelului propus. 2. Cum am spus, agricultorul, avînd ca țel final să trăiască fără grijă și fără lipsuri, iar ca scop apropiat să obțină belșug de roade, pentru aceasta își curăță ogorul de toate mărăcinișurile, scoate și dă la o parte toate ierburile netrebuincioase, avînd încredere că nu va dobîndi altfel cele necesare pentru a-și asigura o viață tihnită, decît dacă se gîndește mai dinainte la ceea ce dorește și speră să realizeze. Nici pe negustor nu-l părăsește dorința de a-și procura mărfuri, pentru a obține cîștiguri cu care să-și adune avere, fiindcă zadarnic ar dori un cîștig, dacă nu și-ar alege și calea prin care să ajungă la acesta. Și cei ce doresc să se împodobească cu toate onorurile acestei lumi își aleg mai dinainte profesiunile, sau funcțiile pe care urmează să le îmbrățișeze, pentru ca pe calea legitimă indicată de speranțe să-și poată atinge țelul, adică să dobîndească demnitatea dorită. 3. Astfel și punctul final, sau capătul drumului nostru, este împărăția lui Dumnezeu. Dar de ce trebuie căutată cu grijă calea? Dacă aceasta nu se va găsi asemenea nouă, zadarnică ne va fi orice străduință și oboseală, fiindcă ostenelile drumului, fără cunoașterea căii de urmat, nu duc la izbîndă». Văzîndu-ne nedumeriți, bătrînul a continuat: «Țelul vieții monahale este, cum am spus, împărăția lui Dumnezeu, sau Împărăția cerurilor, iar calea, adică mijlocul, este inima curată, fără de care îi este peste putință cuiva să ajungă la acel ultim punct urmărit. *4.* Către această destinație fixîndu-ne privirea, vom urma drumul cel mai drept, ca linie sigură de direcție și, dacă se va îndepărta cît de puțin gîndul nostru de acest drum, revenind pe aceeași direcție, ne vom corecta foarte bine, în virtutea normei fixate. Această normă va călăuzi toate căutările noastre și le va concentra spre scopul unic, dîndu-ne de știre pe dată dacă mintea noastră se va abate oricît de puțin de la drumul propus».

V

1. Așa este și cu cei ce mînuiesc armele de luptă: ori de cîte ori doresc să arate în fața regelui acestei lumi priceperea artei lor, ei se străduiesc să nimerească ținta, care constă în niște scuturi foarte mici, avînd pe ele indicate premiile de obținut. Ei sînt siguri că nu pot ajunge la țelul propus, decît dacă-și realizează scopul apropiat, de a lovi ținta. Iar dacă ținta le-a fost sustrasă din fața ochilor, sau dacă atenția le-a alunecat cît de puțin în altă parte, nu vor putea să-și dea seama că au pierdut direcția tirului, fiindcă n-au nici un semn sigur care să le indice greșeala. De aceea și ei vor trage fără rost, pe alături de țintă, fiindcă nu-și pot da seama că au greșit, neavînd nici un semn prin care să poată constata cît s-au abătut de la linia justă și cum s-ar putea corecta. 2. Țelul nostru este viața eternă, potrivit cuvintelor apostolului care spune: «*Aveți ca roadă sfințenia, iar ca țel viața veșnică*». Mijlocul este deci curăția inimii, sfințenia, fără de care nu puteți ajunge la scopul ultim propus, adică la viața veșnică. Despre acest mijloc învățîndu-ne același fericit apostol, a folosit cuvinte care exprimă un scop apropiat, zicînd astfel: «*Uitînd de cele ce sînt în urma mea dar străduindu-mă către cele ce sînt înainte, țintesc către ceea ce este hărăzit, către răsplata făgăduită de Domnul*». 3. Cînd spunem: îmi urmăresc scopul apropiat, adică urmăresc ceea ce-mi este destinat, este ca și cum am spune: uit de cele ce-mi erau hărăzite mai înainte, adică de viciile omului anterior, mă grăbesc să ajung la răsplata cununii cerești. Trebuie să ne dăm toate ostenelile pentru a îndeplini tot ceea ce conduce la curăția inimii și să ne ferim de ceea ce ne îndepărtează de această țintă, adică de tot ceea ce este primejdios și vătămător. Căci pentru aceasta muncim și suferim, pentru aceasta lăsăm părinții, patria, demnitățile, bogățiile și disprețuim toate plăcerile lumii acesteia, ca să dobîndim pe veci curăția inimii. 4. Către această destinație se îndreaptă faptele noastre, cu gîndul de a o îndeplini mai bine. Dacă aceasta nu ne este bine întipărită înaintea ochilor, nu numai că toate ostenelile noastre vor fi zadarnice, risipindu-se fără rost, dar chiar ni se vor împrăștia gîndurile și preocupările în direcții diferite și potrivnice. Trebuie să aibă fiecare bine întipărit în minte să nu-și abată în fiecare ceas și moment gîndurile de la scopul propus, să nu le lase să se schimbe fără întrerupere dintr-o direcție în alta.

VI.

Căci din această pricină am văzut pe unii cum, disprețuind bogățiile enorme, mari sume de aur sau argint, și chiar moșteniri fabuloase, se pasionează totuși pentru lucruri mărunte, pentru un cuțit, un condei, un ac, o pană de scris. Dacă și-ar fixa neclintită în minte preocuparea pentru o inimă curată, niciodată n-ar da atenție unor lucruri mărunte și nu le-ar pune pe acestea mai presus de cele însemnate și de valoare. 2. Păstrează adesea cu multă grijă cîte o carte, pe care nu îngăduie s-o citească sau măcar s-o atingă altcineva, și de aceea ajung să-și piardă liniștea și sufletul, în loc să aibă răbdare și dragoste. Chiar celor ce și-au dăruit toate bogățiile pentru dragostea întru Hristos, le rămîne totuși în inimă gîndul la lucruri mărunte, făcîndu-și uneori supărări din cauza acestora. Astfel, ei pierd dragostea apostolică, fără de care totul este fără preț și fără folos. Acest lucru prevăzîndu-l în duh, fericitul apostol a zis: «*Chiar dacă voi împărți toate avuțiile mele ca hrană săracilor, chiar dacă voi da corpul meu flăcărilor, dacă nu am dragoste*, nimic nu-mi folosește». 3. De aci reiese limpede că desăvîrșirea nu se obține odată cu renunțarea totală la bogății și demnități, dacă nu există acea dragoste ale cărei părți le arată apostolul și care constă în curăția inimii. Ce este altceva faptul de a nu pizmui, a nu te îngîmfa, a nu te supăra, a nu fi fără scrupul, a nu te gîndi numai la ale tale, a nu te bucura de nenorocirea altuia, a nu avea gînduri rele și altele ca acestea, decît a dărui întotdeauna lui Dumnezeu o inimă desăvîrșită și foarte curată, păzind-o neatinsă de tot felul de tulburări?

VII

Pentru aceasta trebuie să dorim așadar și să săvîrșim toate. Pentru aceasta trebuie să căutăm singurătatea, știind că viața noastră trebuie să constea în post, veghe, trudă, îmbrăcăminte sărăcăcioasă, citirea cărților sfinte și în celelalte virtuți. Prin acestea ne putem pregăti și păstra inima neatinsă de patimi vătămătoare și, urcînd pe aceste trepte, ne înălțăm la desăvîrșirea dragostei. Iar dacă n-am putut dobîndi prin ele ceea ce ne-am propus, să nu cădem în tristețe, mînie sau indignare, ci să le combatem pe acestea fără să uităm ceea ce avem de făcut. 2. Prin mînie pierdem ceea ce am realizat prin post și este mai mare paguba pe care ne-o pricinuiește disprețuirea fratelui, decît cîștigul obținut prin citire și studiu. Așadar se cade să practicăm cele ce urmează, adică postul, veghea, singurătatea, meditația asupra cărților sfinte pentru scopul principal, adică pentru curăția inimii, pentru dragoste. Să nu tulburăm pentru ele această virtute principală, care va

rămîne în noi întreagă și nevătămată, chiar dacă pentru păstrarea și necesitatea ne-a făcut să trecem cu vederea peste unele din mijloacele prin care o obținem. Nu ar fi de nici un folos să le practicăm pe toate acestea, dacă am pierdut ceea ce constituie cîștigul principal pentru obținerea căruia le-am îndeplinit. 3. Cel ce se sîrguiește să-și pregătească și să-și pună la punct instrumentele pentru meseria sa nu socotește că e de ajuns să le aibă, pentru a obține ceea ce speră prin ele, ci învață să le folosească, pentru a-i fi ajutoare în îndeplinirea scopului urmărit. Așadar postul, veghea, citirea Scripturii, lipsa de îmbrăcăminte și de alte lucruri necesare nu constituie desăvîrșirea, ci sînt mijloace ale desăvîrșirii, fiindcă scopul ultim al practicii acestora nu constă în ele însile, ci prin ele se ajunge la scop. 4. Zadarnic așadar va practica aceste exerciții cel ce, mulțumit cu ele, se va opri aci în încordarea minții sale și nu-și va extinde efortul virtuților către atingerea țelului pentru care ele sînt practicate, făcînd din aceste exerciții un scop și uitînd de rostul cel mai de pe urmă, care încoronează opera. Deci tot ce poate tulbura această curăție a minții noastre, oricît ar părea de util și de necesar, trebuie evitat ca vătămător. Prin această normă și linie a unei direcții sigure a acțiunilor noastre ne vom putea deci feri de alunecarea în tot felul de greșeli și de rătăciri, și vom atinge astfel scopul dorit.

VIII

Aceasta trebuie să ne fie strădania principală, această direcție neschimbată a inimii, cu gîndul îndreptat întotdeauna către Dumnezeu și către cele dumnezeiești. Tot ce contravine acestor reguli, oricît de mari ar fi, trebuie socotit totuși pe planul al doilea, dacă nu chiar de minimă importanță și vătămător. Ideea aceasta o întruchipează foarte bine în Evanghelie Marta și Maria. Marta îndeplinește o slujbă sfîntă, ca una care slujea Domnului și discipolilor Lui, pe cînd Maria, care se dedicase învățăturii lui Iisus, stînd la picioarele Lui, pe care le săruta și le ungea cu mirul bunei credințe, a fost mai prețuită de Domnul, fiindcă ea își alesese partea cea mai bună, pe care nu i-ar fi putut-o lua cineva. 2. Marta, pe cînd slujea cu multă pietate, grijă și osteneală, văzînd că singură nu poate face față unei sarcini așa de mari, a cerut de la Domnul ajutor sorei sale zicînd : *«Nu vezi că sora mea m-a lăsat să slujesc singură? Spune-i să mă ajute!»*. Ea își chema sora la un lucru lăudabil, nu fără însemnătate : și totuși, iată ce răspuns i-a dat Domnul : *«Marto, Marto, de prea multe lucruri te îngrijești și te ocupi ; dar este nevoie de puține, sau chiar numai de unul. Maria și-a ales partea bună, care nu se va lua de la ea»*. Vedeți dar Domnul a socotit ca temei al

bunului principal teoria, ceea ce însemnează contemplația divină. 3. De aci rezultă că, oricît ni s-ar părea de necesare și de utile celelalte virtuți, trebuie să le socotim totuși secundare, pentru că toate sînt subordonate acesteia din urmă. Cînd zice Domnul : «*De prea multe lucruri te îngrijești și te ocupi, dar este nevoie de puține, sau chiar numai de unul*», înseamnă că El a considerat ca bun suprem nu partea practică, oricît ar fi de lăudabilă și de plină de roade, ci contemplația divină, care într-adevăr este simplă și unică, adică acea teorie, care este păstrată mai întîi în atenția cîtorva oameni sfinți. De la contemplarea acestora coborîndu-se, cel ce vrea să înainteze va ajunge și la ceea ce este unic, adică la contemplarea lui Dumnezeu, cu ajutorul acestuia putînd să se înalțe mai presus de faptele și slujbele sfinților, împărtășindu-se numai din frumusețea și cunoașterea lui Dumnezeu Cel unic. 4. «*Maria și-a ales partea bună, care nu se va lua de la ea*». Și această observație trebuie s-o privim cu atenție. Cînd zice : «*Maria partea bună și-a ales*», deși despre Marta tace și nu pare a o dojeni, lăudînd-o totuși pe cea dintîi, reiese că o consideră inferioară pe aceasta din urmă. De asemenea, cînd spune : «*care nu se va lua de la ea*», arată că partea acesteia îi va putea fi luată (căci ajutorul trupesc nu poate rămîne permanent cu omul) dar ne învață că slujba celei dintîi nu se poate sfîrși niciodată.

IX

Neliniștiți din cauza acestei afirmații, am întrebat : «Dar ce ? chinul posturilor, statornicia citirilor, operele de milostenie, de dreptate, de pietate și de omenie vor fi luate și nu vor rămîne cu autorii lor ? Domnul Însuși promite ca răsplată domnia cerească pentru aceste osteneli cînd zice : «*Veniți, binecuvîntații Tatălui Meu, luați în stăpînire domnia pregătită vouă de la începutul lumii ; căci flămînd am fost și Mi-ați dat să mănînc, însetat am fost și Mi-ați dat să beau*», și celelalte. Cum vor fi luate așadar cele ce duc pe făptașii lor în împărăția cerurilor ?

X

Moise : Dar eu n-am spus că va fi luată răsplata pentru o faptă bună, de vreme ce tot Domnul zice : «*Cel ce va da să bea unuia din aceștia mai mici doar un pahar de apă rece în nume de ucenic, amin zic vouă, el nu-și va pierde răsplata sa*». Eu spun că trebuie lăsată la o parte acțiunea pe care o cere necesitatea trupească, îndemnul cărnii, sau inegalitatea acestei lumi. Căci statornicia lecturii, sau osteneala

postului, se exercită cu folos pentru curăția inimii și pentru biciuirea trupului numai în prezent, cît timp «*trupul poftește împotriva duhului*». Vedem că și acum unele din acestea sînt luate de la cei istoviți de prea multă muncă, de boală, sau de bătrînețe, fiindcă nu pot fi practicate permanent de către om. 2. Cu atît mai mult ele vor înceta în viitor, cînd ceea ce e «stricăcios» va îmbrăca «stricăciunea» și acest trup, care acum este animalic, se va înălța duhovnicește și va începe să se comporte astfel, încît să nu dorească împotriva sufletului. Chiar fericitul apostol vorbește despre acestea pe față, cînd zice: «Osteneala corpului este la puține lucruri folositoare; în schimb evlavia (prin care se înțelege, în chip neîndoielnic, dragostea) este la toate folositoare, fiindcă ea are în sine făgăduința vieții prezente și viitoare». Așadar, osteneala, despre care se spune că este folositoare pentru puține lucruri, se arată clar că nici nu se practică în tot trupul, nici nu poate aduce practicantului cea mai înaltă desăvîrșire. 3. Acest folos puțin se poate însă referi la două situații, adică fie la scurtimea timpului, fiindcă exercițiul corpului nu poate fi veșnic pentru om, atît în prezent cît și în viitor, fie la micimea folosului care se dobîndește din exercițiul corporal, pentru aceea că osteneala corporală, utilă oarecum la început, nu aduce însăși desăvîrșirea iubirii, care conține în sine făgăduința vieții prezente și viitoare. Numai de aceea socotim necesară îndeletnicirea cu ostenelile arătate mai înainte, fiindcă fără ele nu ne putem urca pe culmile dragostei. 4. Aceste lucrări ale evlaviei și milei, despre care vorbiți, sînt necesare cît timp domnește starea de inegalitate printre oameni. Efectul lor nu s-ar putea aștepta, dacă n-ar exista cu prisosință o foarte mare parte dintre săraci, lipsiți și infirmi, parte produsă de nedreptatea acelor oameni care dețin la dispoziția lor cele ce au fost acordate tuturor de către Făcătorul lumii și care trebuie folosite de către toți. 5. Așadar, cît timp va exista în omenire această inegalitate, actele de milostenie vor fi trebuincioase și folositoare, dînd ca răsplată celui ce le săvîrșește cu bunăvoință și pietate moștenirea veșnică. În viața viitoare însă starea aceasta va înceta și toți vor fi la fel. Atunci nu va mai exista inegalitatea care generează mila și toți vor trece cu inimă curată la dragostea de Dumnezeu și la contemplarea veșnică a celor divine. Acestui scop se dedică cu toată străduința și cu toate puterile cei ce se îndreaptă către știință în lumea aceasta și către purificarea inimii. Socotindu-se în slujba trupului și a stricăciunii, ei vor să le învingă pe acestea și să ajungă la acea făgăduială a Mîntuitorului care zice: «*Fericiți cei cu inimă curată, căci aceia vor vedea pe Dumnezeu*».

XI

De ce vă miraţi dacă acele ocupaţii arătate mai înainte sînt trecătoare, de vreme ce sfîntul apostol spune că darurile cele mai înalte ale Duhului Sfînt vor trece, pe cînd dragostea va rămîne fără sfîrşit? El zice: «*Profeţiile se vor sfîrşi, limbile vor înceta, ştiinţa se va risipi, dar dragostea niciodată nu piere*». 2. Toate darurile se împart după timp şi trebuinţe, încetînd, fără îndoială, cînd nu mai sînt necesare; în schimb dragostea nu va înceta niciodată. Nu numai în lumea aceasta ea lucrează cu folos în noi, ci şi în viitor. Cînd trebuinţele trupeşti nu vor mai exista, ea va fi cu atît mai lucrătoare şi mai desăvîrşită, fiindcă nu va mai fi de nimic pătată, iar veşnica ei nestricăciune o va uni şi mai înflăcărat şi mai puternic cu Dumnezeu.

XII

Ghermanus. Dar cine, cîtă vreme trăieşte în trup, va putea fi întotdeauna dedicat acestei contemplări divine, încît să nu se gîndească la întîlnirea cu un frate, la vizitarea unui infirm, la lucrul mîinilor, la omenia pe care trebuie s-o arate faţă de călători, sau faţă de cei ce vin să-l vadă? Cine este scutit de grijile impuse de propriul său corp? Dorim să fim învăţaţi în ce chip şi pe ce cale poate mintea să fie împreună cu Dumnezeu Cel nevăzut şi necuprins.

XIII

Moise. Nu este cu putinţă omului, cîtă vreme el trăieşte în trup, să fie în permanentă contemplare a lui Dumnezeu, aşa cum spuneţi voi. Dar sîntem datori să ştim încotro trebuie să ne fie încordate gîndurile, în ce direcţie trebuie să ne îndreptăm privirea sufletului nostru. Să se bucure mintea cînd poate dobîndi acest lucru şi să simtă durere atunci cînd rătăceşte în altă parte, să suspine ori de cîte ori simte că s-a îndepărtat de binele suprem, ori de cîte ori se surprinde că i-a alunecat privirea în altă parte, să considere uşurătate şi decădere despărţirea de contemplaţia faţă de Hristos. 2. Ori de cîte ori a deviat cît de cît privirea noastră, întorcîndu-ne iarăşi ochii minţii către El să aşezăm din nou pe linia cea dreaptă cugetul nostru. Toate se petrec în adîncul sufletului nostru, în care diavolul şi viciile nu trebuie să-şi găsească sălaş. În noi trebuie întemeiată împărăţia lui Dumnezeu, precum zice evanghelistul: «*Împărăţia lui Dumnezeu nu va veni din afară şi nu vor zice: iată este aici, sau iată este acolo; amin zic vouă, că împărăţia lui Dumnezeu este în voi*». Iar în noi nu poate fi altceva

decît cunoașterea sau necunoașterea adevărului, dragostea de vicii sau de virtuți, prin care pregătim în inimile noastre scaun de împărăție diavolului sau lui Hristos. 3. Cum este împărăția Acestuia arată apostolul zicînd astfel: *«Împărăția lui Dumnezeu nu este mîncare sau băutură, ci dreptate, pace și bucurie în Duhul Sfînt»*. Așadar, dacă împărăția lui Dumnezeu este în noi și dacă această împărăție a lui Dumnezeu este dreptate, pace și bucurie, înseamnă că acela care trăiește în acestea este în împărăția lui Dumnezeu și, dimpotrivă, cei ce trăiesc în nedreptate, dezbinare și tristețea aducătoare de moarte, se găsesc în împărăția diavolului și în iadul morții. Prin aceste arătări se deosebește împărăția lui Dumnezeu de cea a diavolului. Și la drept vorbind, dacă luăm în considerare acea stare de contemplație, prin care se obțin virtuțile trebuitoare pentru împărăția lui Dumnezeu, în ce altceva să ne încredem, dacă nu într-o stare de bucurie fără de sfîrșit? 4. Ce altceva se potrivește cu adevărata fericire, decît liniștea neîncetată și bucuria veșnică? Și, ca să afli mai sigur nu prin vorbele mele adevărul celor pe care le-am spus, ci prin autoritatea Domnului însuși, ascultă cum descrie El foarte clar felul și starea acelei lumi: *«Iată, Eu voi face ceruri noi și pămînt nou; cele de mai înainte nu vor mai fi în amintire și nu vor mai copleși inimile, ci veți tresălta și vă veți bucura veșnic de cele pe care Eu le creez»*. Și iarăși: *«Se vor găsi în ele bucurie și veselie, lucrarea harului și glas de laudă, și așa va fi lună de lună, sabat după sabat»*. 5. Și de asemenea: *«Vor veni bucuria și veselia, vor fugi gemetele și durerea»*. Și, dacă vreți să auziți și mai limpede vorbindu-se despre viața și sălașul celor sfinți, ascultați cele ce duc prin vocea Domnului către Ierusalimul cel ceresc: *«Voi așeza ca oaspe al tău pacea și ca ajutoare dreptatea. Nu se vor mai auzi pe pămîntul tău despre nedreptate, nu va mai fi în hotarele tale pustiire și tristețe, mîntuirea va pune stăpînire pe zidurile tale, și lauda pe porțile tale. Nu te va mai lumina soarele ziua și nici splendoarea lunii noaptea, ci Domnul îți va fi lumină veșnică și Dumnezeul tău gloria ta. Soarele tău nu va mai apune și luna ta nu va mai descrește, ci Domnul îți va fi spre veșnică lumină și plînsetele tale se vor sfîrși»*. 6. Dar fericitul apostol nu vorbește în general și vag despre împărăția lui Dumnezeu, ci descrie precis și concret acel ținut, care este în Duhul Sfînt. El știe că există și o altă bucurie, vrednică de osîndă, despre care zice: *«Lumea aceasta se va bucura, dar vai de voi, care rîdeți, fiindcă veți plînge»*. Împărăția cerurilor trebuie înțeleasă din trei puncte de vedere: sau că vor domni cerurile, adică sfinții care se găsesc în el, potrivit cuvintelor: *«Tu vei fi peste cinci cetăți și tu peste zece»*, precum se spune și discipolilor: *«Veți ședea pe douăsprezece tronuri și veți judeca cele douăsprezece triburi ale lui*

Israel», sau că înseși cerurile vor începe să fie guvernate de Hristos, fiindcă, de bună seamă, Dumnezeu va începe să fie peste toți cei supuși Lui, ca «totul peste toate», sau că, fără îndoială, cei sfinți vor domni în ceruri împreună cu Domnul...

XIV

De aceea omul, cîtă vreme trăiește în acest trup, va ști că trebuie să se socotească în slujba acelei Împărății, căreia i s-au dedicat ca părtaș și slujitor în această viață, sigur fiind că în veșnicie va fi însoțitor al Celui pe care L-a ales să-L aibă stăpîn și totodată tovarăș, potrivit învățăturii Domnului care zice: *«Dacă-Mi slujește cineva să Mă urmeze, și unde sînt Eu, acolo va fi și slujitorul Meu»*. Precum împărăția diavolului se capătă prin practicarea viciilor, la fel împărăția lui Dumnezeu se dobîndește prin exercițiul virtuților, curăția inimii și știința duhovnicească. 2. Iar unde este împărăția lui Dumnezeu, acolo se găsește, fără-îndoială, viața veșnică, și unde este împărăția diavolului, acolo se află în chip sigur iadul morții, unde Domnul nu poate fi lăudat, căci spune profetul: «*Nu cei morți te vor lăuda, Doamne; nici cei ce coboară în iad*» (în iadul păcatului, fără îndoială); dar noi, — zice el — cei ce trăim (desigur nu pentru vicii, nici pentru lumea aceasta, ci pentru Dumnezeu) lăudăm pe Domnul acum și în veci. Căci nu este în moarte cel ce-și amintește de Dumnezeu; dar în iad (adică în păcat) cine-L va preamări pe Dumnezeu? Nimeni, desigur. 3. *Nici unul, chiar dacă ar declara de o mie de ori că este creștin, sau monah, nu-L cinstește pe Dumnezeu, nici unul nu-L pomenește pe Dumnezeu, dacă face ceea ce Domnul îi interzice, și nici nu se declară în mod sincer slujitor al lui Dumnezeu cel ce-i disprețuiește cu îndrăzneală neînfricată învățăturile.* Fericitul apostol spune că-n astfel de moarte se găsește văduva care petrece în desfătări: «*Văduva care petrece în desfătări, chiar în viață, moartă este*». Sînt mulți așadar care, trăind în acest trup, sînt morți, în iad, unde nu pot lăuda pe Dumnezeu, și dimpotrivă sînt alții care, deși morți cu trupul, binecuvintează pe Dumnezeu în duh și-L laudă, precum spun aceste cuvinte: «*Binecuvîntați pe Domnul, duhuri și suflete ale celor drepți*» și: «*Toată suflarea să laude pe Domnul*». 4. Și în Apocalipsă se spune că sufletele celor uciși nu numai că-L laudă pe Dumnezeu, dar se și roagă Lui. Iar în Evanghelie Domnul spune și mai clar saducheilor: «*N-ați citit cuvintele lui Dumnezeu care zice: Eu sînt Dumnezeul lui Avraam și Dumnezeul lui Isaac și Dumnezeul lui Iacob? Dumnezeu nu este al celor morți, ci al celor vii*». Deci toți aceștia trăiesc și despre ei spune și apostolul: «Pentru aceea nu șovăie Dumnezeu să se numească Dumnezeul lor; căci lor le-a pregătit împărăția». Că nu

sînt nici în nelucrare şi nici nesimţitoare sufletele după despărţirea de acest corp o arată chiar parabolele evanghelice despre săracul Lazăr şi despre bogatul în purpură. Dintre aceştia, unul îşi primeşte preafericitul sălaş în liniştea sînului lui Avraam, iar celălalt arde în flăcările focului celui veşnic. 5. Iar dacă vrem să dăm atenţie celor zise către tîlhar : *«Astăzi vei fi cu Mine în rai»*, trebuie să înţelegem nu numai că în suflete rămîn vii sentimentele de altădată, dar şi că ele sînt răsplătite după felul faptelor săvîrşite în viaţă. Căci Domnul nu i-ar fi permis aceasta, dacă ar fi ştiut că sufletul lui Lazăr, după separarea de trup, trebuie să rămînă fără simţire, sau să se risipească în nimicnicie. Nu trupul, ci sufletul lui va avea să meargă cu Hristos în rai. 6. Trebuie să dispreţuim şi să respingem cu toată puterea acea foarte netrebnică rătăcire a ereticilor care nu cred că Hristos a putut fi în rai în ziua în care a coborît în iad. Ei citesc textul despărţit astfel : *«Amin îţi zic ţie astăzi, vei fi cu mine în rai»* (cu cuvîntul astăzi în prima propoziţie) înţelegînd că promisiunea nu va fi îndeplinită îndată după trecerea din această viaţă, ci după înviere, nevoind să ţină seamă că înainte de înviere El s-a adresat iudeilor, care-L credeau ca pe ei înşişi, închis adică în strîmtoarea cărnii şi-n slăbiciunile trupului : *«Nu se urcă în cer decît cel ce se coboară din cer, Fiul Omului care este în cer»*. 7. Din acestea se înţelege limpede că sufletele celor morţi nu numai că nu sînt fără simţire, dar nu sînt lipsite nici de simţăminte, adică de speranţă şi tristeţe, bucurie şi teamă, şi că, dintre cele care li se păstrează pentru acea zi a judecăţii, pe unele chiar încep să le preguste oarecum, că după moartea trupului nu se topesc în nimic, aşa cum socotesc unii necredincioşi, ci trăiesc şi mai intens, lăudîndu-L neîntrerupt pe Dumnezeu. 8. Dar să lăsăm la o parte mărturiile Scripturii şi, atît cît ne ajută mintea noastră slabă, să spunem cîteva cuvinte despre însăşi natura sufletului. Oare nu este mai presus de orice naivitate şi prostie să crezi că partea cea mai preţioasă din om, în care se găseşte, precum spune fericitul apostol, chipul şi asemănarea cu Dumnezeu, după ce scapă de sarcina trupului devine insensibilă, sufletul care conţine în sine toată puterea raţiunii şi face şi materia insensibilă a trupului să devină sensibilă cînd este încă împreună cu el ? Dimpotrivă, mintea, dezbrăcată de această haină a trupului care acum o îngreuiază, îşi va arăta şi mai puternic virtuţile, care nu vor pieri, ci vor deveni şi mai curate şi mai alese. 9. Fericitul apostol ştie aşa de bine că este adevărat ceea ce spunem noi aici, încît el doreşte să se despartă de acest trup, ca prin separare de el să fie şi mai puternic unit cu Domnul. El spune : *«Doresc să mă dezleg de trup şi să fiu cu Domnul Hristos, cu atît mai mult, cu cît, atunci cînd sîntem în corp, ne înstrăinăm de Domnul. De aceea îndrăznim şi voim mai de grabă*

să ne înstrăinăm de corp și să fim alături de Domnul. De aceea ne străduim, fie prezenți, fie absenți, să-i plăcem Lui». El afirmă astfel că întîrzierea sufletului în acest trup este îndepărtare de Domnul și absență de la Hristos și asigură cu toată încrederea că separarea și îndepărtarea lui de acest trup este prezență întru Hristos. *10.* Iarăși și mai clar vorbește același apostol despre această stare foarte vie a sufletelor : «*Dar v-ați apropiat de muntele Sion și de cetatea lui Dumnezeu Celui viu, Ierusalimul cel ceresc, adunarea multor mii de îngeri și Biserica celor dintîi care au fost înscriși în cer și duhuri ale drepților desăvîrșiți*». Despre acestea spune în alt loc : «*Am avut pe părinții trupului nostru îndrumători și-i respectăm ; nu vom trăi și nu ne vom supune cu atît mai mult Părintelui duhurilor ?*».

XV

Contemplația lui Dumnezeu se concepe în multe feluri. Dumnezeu nu este cunoscut numai prin acea admirație a substanței Sale de necuprins, ceea ce constituie totuși o nădejde a făgăduinței, ci El se manifestă și prin măreția creației Sale, prin judecata Sa dreaptă și prin ajutorul și asistența acordate zilnic. Constatăm acestea cînd cercetăm cu mintea foarte limpede ce face El pentru sfinții Săi de-a lungul veacurilor, cum guvernează, orînduiește și conduce cu puterea Sa tot universul, cînd admirăm cu cutremurul inimii nemărginirea științei Sale, și pătrunderea privirii Lui, căreia nu-i poate scăpa nici un secret al inimilor, cînd ne gîndim că El știe și cunoaște numărul valurilor și al particelelor din care e compus nisipul mărilor, cînd contemplăm înmărmuriți cum are în socoteala minții Sale picăturile ploilor și zilele și ceasurile timpului și toate cele trecute și viitoare. 2. Cînd ne gîndim la nemăsurata Lui bunătate, cum rabdă cu nesfîrșită mărinimie nenumăratele noastre păcate, pe care le săvîrșim în fiecare clipă sub ochii Lui, cum ne acordă mila Sa fără să avem mai înainte vreun merit, dîndu-ne atîtea ocazii de mîntuire și primindu-ne în dragostea Sa. Învingînd pe diavol, dușmanul Său, El a avut grijă ca noi încă din leagăn să fim crescuți în harul și în cunoașterea legii Sale. Pentru primirea Lui în sufletul nostru ne răsplătește cu fericirea veșnică și cu daruri neîncetate, pentru mîntuirea noastră în sfîrșit S-a întrupat și a arătat tuturor neamurilor puterea minunilor Sale. 3. Sînt însă și alte nenumărate feluri de a contempla pe Dumnezeu, pe care simțurile noastre le realizează în raport cu calitatea vieții și cu curăția inimii noastre. Dar Dumnezeu este perceput numai de cei cu simțuri fără prihană și nu de cel în care trăiește vreunul din simțurile trupului. Fiindcă «*nu poți, zice Domnul, să vezi fața*

mea ; nu mă va vedea omul care va trăi» robit adică acestei lumi şi patimilor pământeşti.

XVI

Ghermanus. Dar cum se explică faptul că se furişează şi pătrund în noi, chiar fără să vrem şi să ştim, gînduri fără rost, pe care este greu nu numai să le alungăm, dar chiar să le înţelegem şi să ne lămurim asupra lor ? Poate vreodată mintea să scape de ele şi să nu cadă niciodată în cursa acestor înşelăciuni deşarte ?

XVII

Moise. Nu-i este cu putinţă minţii să nu fie tulburată de astfel de gînduri, dar ea poate să lupte împotriva lor şi să le învingă. Iar dacă nu depinde de noi apariţia lor, în schimb este în puterea noastră dezaprobarea sau acceptarea lor ? Precum am spus, este imposibil ca mintea să nu fie năpădită de tot felul de gînduri, dar nu trebuie să punem totul pe seama atacurilor şi ispitelor din partea acelor duhuri, care caută să pătrundă în noi. Altfel omul n-ar avea libertatea de a alege şi nu s-ar putea îndrepta. 2. Eu afirm că depinde în mare măsură de noi să ne îndreptăm gîndurile, să facem să crească în inimile noastre numai cele sfinte şi spirituale, nu cele pământeşti şi carnale. De aceea citim mereu şi meditäm asupra Scripturii, pentru ca să oferim memoriei ocazia de a primi cele duhovniceşti, de aceea cîntăm adesea psalmi, ca să ne formăm în atmosfera lor, de aceea veghem, postim şi ne rugăm fără preget, pentru ca inima noastră să respingă cele pământeşti şi să se umple de cele cereşti. Trebuie să avem mereu în vedere acestea, pentru ca nu cumva mintea, acoperită de pecinginea viciilor, să şovăie şi să se prăbuşească în ţinuturile cărnii.

XVIII

Acestui exerciţiu al inimii i se potriveşte foarte bine comparaţia cu roata morii, pe care o pune în mişcare puterea apei. Cîtă vreme apa curge, roata nu încetează să se învîrtească. Dar depinde de voinţa stăpînului ca ea să macine grîu, orz, sau neghină. Fără îndoială că în mod necesar macină ceea ce i s-a dat. 2. La fel şi mintea, sub impulsul vieţii prezente şi împresurată mereu de ispite şi pasiuni, nu va putea fi liberă de clocotul gîndurilor ; dar priceperea şi iscusinţa ei vor şti ce trebuie să alunge şi ce să reţină. Dacă, aşa cum am spus, vom recurge neîncetat la meditaţia asupra cărţilor sfinte şi ne vom îndrepta memoria numai spre cele duhovniceşti, iar dorinţele spre perfecţiune şi spre

speranța vieții viitoare, cu siguranță că gîndurile noastre vor fi în acord cu năzuințele noastre, care ne conduc. 3. Dar dacă, învinși de lene și nepăsare, vom cădea pradă viciilor și preocupărilor ușuratice, dacă ne vor robi grijile lumii acesteia și frămîntările fără rost, atunci desigur că se vor naște felurite complicații vătămătoare inimii noastre. După cum spune Mîntuitorul, unde va fi comoara gîndurilor și lucrărilor noastre, acolo în mod necesar ne va fi și inima.

XIX

Fără îndoială că, înainte de orice, trebuie să cunoaștem cele trei obîrșii din care provin cugetările noastre și anume: Dumnezeu, diavolul și noi înșine. Vin de la Dumnezeu, cînd El găsește cu cale să ne vadă în lumina Duhului Sfînt, ridicîndu-ne pe o treaptă mai înaltă de desăvîrșire, cînd ne ceartă printr-o dojană mîntuitoare, dacă am fost delăsători și ne-am lăsat trași înapoi de la cele bune, sau cînd ne deschide porțile cerului și ne îndreaptă gîndurile și voința către fapte mereu mai bune. Așa a fost lucrarea lui Dumnezeu cînd regele Asverus, dojenit de Domnul, s-a simțit îndemnat să citească în cărțile despre trecut, amintidu-și astfel de binefacerile lui Mardocheus, pe care l-a ridicat apoi la cele mai înalte onoruri și a revocat sentința foarte crudă, care dicta moartea iudeilor. 2. Amintește profetul: *«Vei asculta ce spune înlăuntrul meu Dumnezeu»*. Același lucru se spune și-n altă parte: *«Și mi-a spus îngerul care vorbea cu mine»*. Fiul lui Dumnezeu promite că va veni împreună cu Tatăl și va poposi în noi. *«Nu sînteți voi care vorbiți, zice El, ci e Duhul Tatălui vostru, care vorbește în voi»*. Și vasul ales zice: *«Cereți o dovadă despre acel Hristos Care vorbește în mine»*. 3. Vine de la diavol șirul de gînduri, cînd el încearcă să ne cîștige atît prin momeala viciilor, cît și prin înșelăciuni ascunse, arătîndu-ne în chip mincinos, cu mare dibăcie, cele rele drept bune, și prefăcîndu-se față de noi în înger al luminii. Arată evanghelistul: *«S-a săvîrșit cina, dar diavolul mai dinainte trimisese în inima lui Iuda al lui Simon Iscariotul gîndul de a-L trăda pe Domnul»*. De asemenea, zice: *«Și după îmbucătură a intrat în el Satana»*. Petru îi spune lui Anania: *«De aceea a încercat Satana inima ta, ca să minți față de Duhul Sfînt»*. Dar ceea ce citim în Evanghelie a prezis cu mult înainte Ecclesiastul: *«Dacă se va ridica asupra ta puterea celui ce are duhuri, să nu-ți părăsești locul»*. 4. Și în cartea a treia a Regilor duhul necurat spune lui Dumnezeu împotriva lui Ahab: *«Mă voi duce și voi fi duh mincinos în gura tuturor profeților lui»*. Iar din noi răsar gîndurile cînd ne amintim în chip firesc de cele ce facem, sau am făcut, sau am auzit. Astfel, fericitul David spune: *«Am cugetat la zilele de demult și de anii cei*

veşnici mi-am adus aminte. Noaptea în inima mea gîndeam şi se trămînta duhul meu». Şi de asemenea: *«Domnul ştie gîndurile oamenilor, că sînt deşarte»,* şi *«Gîndurile celor drepţi sînt judecăţi».* Iar în Evanghelie spune Domnul către farisei: *«De ce cugetaţi rău în inimile voastre ?».*

XX

Trebuie să avem în vedere aşadar această întreită obîrşie, să analizăm primele începuturi, cauzele şi autorii lor, pentru a putea vedea ce importanţă trebuie să le acordăm şi ce merită din partea noastră. Trebuie să avem, după cum ne învaţă Domnul, priceperea zarafilor. Meseria şi ştiinţa lor este de a cunoaşte care este aurul cel mai curat, numit în popor obrizum, şi care este cel pe care focul l-a purificat mai puţin. Foarte atenţi, ei nu se lasă înşelaţi de un dinar de aramă, sau de alt metal prost, dar care imită culoarea aurului strălucitor; ei cunosc bine şi ştiu să deosebească monedele care au pe ele chipul regelui de acelea care sînt bătute de uzurpatori. De asemenea, ei le cîntăresc, ca să vadă dacă au greutatea cerută de lege. 2. Toate acestea trebuie să le observăm şi noi în cele ale duhului, precum ne arată cuvîntul evanghelic. De îndată ce în inima noastră a pătruns vreun gînd, sau ni s-a comunicat vreo învăţătură, trebuie să cercetăm cu toată atenţia dacă acestea au fost purificate în acel foc divin şi ceresc al Duhului Sfînt, sau dacă e vreo superstiţie iudaică, dacă nu cumva ele coboară din îngîmfarea filosofiei acestei lumi, arătînd numai la suprafaţă a fi demne de cinstire. Vom putea îndeplini această cerinţă, dacă vom urma acele cuvinte apostolice: *«Nu vă încredeţi în orice duh, ci cercetaţi dacă duhurile sînt de la Dumnezeu».* 3. Aşa s-au înşelat şi cei ce, după ce s-au dedicat vieţii monahale, s-au lăsat atraşi de cuvintele frumoase şi de unele învăţături ale filosofilor. Părîndu-li-se la început bune aceste învăţături şi în concordanţă cu dogmele religiei, ca aurul care străluceşte pe deasupra la monedele false, ei au rămas pentru totdeauna cu sufletul gol şi sărac, căzînd pradă ideilor vremii, ereziilor şi îngîmfării. Citim în cartea lui Iosua Navi că aşa a păţit şi Achor care, dorind şi furînd o linguriţă de aur din tabăra lofilor, a meritat să fie lovit de anatemă şi condamnat la moarte veşnică. 4. În al doilea rînd se cuvine să cercetăm cu grijă dacă nu cumva aurul foarte curat al Scripturii este degradat prin interpretări false şi înşelătoare. Prea vicleanul diavol a încercat să ispitească pe Mîntuitorul, prezentîndu-i-se ca unui om simplu. Stricînd printr-o răuvoitoare tălmăcire cele ce în general trebuie înţeles de toţi cei drepţi, el a căutat să le aplice în chip special celui ce nu ducea lipsă de paza îngerilor, zicînd: *«El va porunci*

îngerilor despre Tine, ca să Te păzească pe toate căile Tale. Și Te vor purta de mînă, ca să nu-ți rănești picioarele de pietre». De bună seamă că el schimbă cu viclenie prețioasele învățături ale Scripturii, dîndu-le un sens contrar și vătămător, prezentînd astfel chipul unui tiran sub culoarea strălucitoare a aurului. El încearcă să ne înșele cu piese false, îndemnîndu-ne să săvîrșim opere de pietate, care nu sînt însă recunoscute de superiorii noștri. Sub pretextul virtuților, el ne duce în păcat; atrăgîndu-ne fie prin posturi nemăsurate și în afara celor rînduite, fie prin veghe prea îndelungată, prin rugăciuni nelalocul lor, sau prin citiri nepotrivite, ne împinge la fapte cu urmări rele. 5. El ne îndeamnă să ieșim în lume și să facem vizite la rude și prieteni, ca să ne scoată din singurătatea mînăstirii și din liniștea prietenească pe care ea ne-o oferă; ne împinge să ne îngrijim de unele femei credincioase și părăsite, ca prin cursa de acest fel să-l țină pe monah înlănțuit definitiv, robit grijilor și ocupațiilor primejdioase. El ne instigă să dorim funcții sfinte clericale, sub pretext că în felul acesta avem activitate rodnică și dragoste de cele duhovnicești, îndepărtîndu-ne astfel de umilința și curăția sufletească pe care ne-am propus-o. *6.* Toate acestea, contrare mîntuirii și îndatoririlor noastre, îi înșeală pe cei naivi și nepricepuți, fiindcă le sînt prezentate sub vălul milei religioase. Astfel de acțiuni sînt monede care imită pe cele adevărate, fiindcă pe deasupra par a fi pline de pietate, dar ele nu sînt monede legale, adică nu sînt aprobate de superiorii noștri, fiindcă nu provin de la adevărații reprezentanți ai credinței, ci sînt fabricate pe ascuns în atelierul demonilor, spre paguba și primejdia celor necunoscători și slabi. Acestea, deși par pentru moment utile și necesare, totuși, dacă la început nu fac nici un rău, mai tîrziu devin dăunătoare scopului propus, slăbindu-ne oarecum tot corpul. Un mădular al nostru, oricît de necesar, ca mîna dreaptă sau picioarele, dacă se îmbolnăvește și ne pune viața în pericol, trebuie tăiat și aruncat. 7. Căci este mai bine să înlăturăm o parte a unei învățături sau sarcini, pentru ca să păstrăm pe celelalte sănătoase și puternice, să intrăm ceva mai slabi în împărăția cerurilor, decît cu sarcini multe să cădem în vreo încurcătură care, prin deprinderi primejdioase, să ne îndepărteze de linia cea dreaptă și de țelurile noastre adevărate, să ne facă să ne pierdem nu numai cele viitoare, dar și cele trecute, aruncîndu-ne astfel corpul în focul gheenei. *8.* Despre aceste feluri de amăgiri se vorbește frumos și în Pilde: «*Sînt căi care par a fi drepte pentru un bărbat, dar care pînă la urmă duc în adîncul iadului*». Și de asemenea: «*Cel rău este vătămător cînd se amestecă cu cel drept*», adică diavolul înșală cînd se vopsește în culoarea sfințeniei. «*El urăște glasul ocrotirii*», adică puterea dreptei judecăți, care provine din cuvintele și sfaturile celor bătrîni.

XXI

În această amăgire știm că a căzut și părintele Ioan, care locuiește la Lycum. Deși cu trupul istovit și slab, el și-a impus un post negru de două zile. Dar în a treia zi, pe cînd mergea la masă, i s-a înfățișat diavolul care, în chipul unui etiopian negru, i s-a aruncat la picioare, zicînd: «Iartă-mă, dar eu ți-am prescris acest post chinuitor». Astfel acel bărbat, atît de mare și cu o judecată atît de desăvîrșită, a înțeles că prin acest post exagerat a fost înșelat de diavol, care l-a supus unui exercițiu primejdios de răbdare, ca să-i pricinuiască nu numai o istovire netrebuincioasă corpului său slăbit, ci și o primejdie sufletului, înșelîndu-l cu o monedă falsă, pe care, fără să-și dea seama, a luat-o drept adevărată, reprezentînd chipul regelui adică, și nu pe al unui uzurpator. 2. Dar am spus că zaraful pînă la urmă cercetează valoarea monedei și sub raportul greutății. Noi vom proceda la fel, dacă vom cîntări cu tot scrupulul minții noastre ce trebuie să facem, pentru a vedea dacă fapta noastră merită prețuirea obișnuită, sau atîrnă greu prin frica de Dumnezeu, dacă are temeiuri adînci, sau dacă este săvîrșită dintr-o ostentație omenească, din dorința de noutate, dacă greutatea ei nu este împuținată de mîndrie și glorie deșartă. Astfel, supunîndu-ne neîncetat examenului public, confruntînd faptele și vorbele noastre cu cele ale profeților și apostolilor, să fim întotdeauna la nivelul acestora și să respingem cu toată grija și atenția ceea ce este imperfect și vătămător.

XXII

Ne va fi, așadar, necesară din patru puncte de vedere această dreaptă judecată despre care am vorbit; întîi să cunoaștem bine calitatea aurului, dacă este adevărat sau doar poleit, în al doilea rînd să respingem acele gînduri care imită în chip mincinos pietatea, ca monedele false și cu alt chip decît cel legal, al treilea să putem deosebi și înlătura pe acelea care, dînd aurului prețios al Scripturii un sens greșit și eretic, preferă nu chipul regelui adevărat, ci pe al tiranului, și al patrulea, să refuzăm pe cele care, roase de rugina vanității, nu atîrna cu greutate și preț la fel cu ale înaintașilor noștri, fiind astfel ca niște monede false și mai ușoare decît trebuie. Să nu ne pierdem meritele și răsplata muncii noastre, căzînd în păcatul de care Domnul ne îndeamnă cu toată puterea să ne ferim, zicînd: *«Nu vă adunați comori pe pămînt, unde rugina și viermii le rod și unde furii le dezgroapă și le fură»*. 2. Știm că, dacă facem ceva avînd în vedere gloria omenească, ne adunăm comori pe pămînt, după cum spune Domnul, ascunzîndu-le și îngropîndu-le în pămînt, pentru a fi jefuite de demoni, pentru a fi roase de ru-

gina lacomă a gloriei deșarte și pentru a fi mîncate în așa fel de viermii trufiei, încît să nu ne aducă nici un folos și nici o răsplată. Trebuie, așadar, să ne cercetăm neîncetat adîncurile inimii noastre, să nu îngăduim să apară urme străine, pentru ca nu cumva, pătrunzînd în ea fiara, leul sau balaurul, să lase pe ascuns rămășițe vătămătoare, oferind chiar și altor animale asemănătoare drumuri de intrare în inimile noastre, dacă nu ne controlăm gîndurile. Astfel brăzdînd în fiecare ceas și moment pămîntul inmiii noastre cu plugul Evangheliei, care este amintirea permanentă de crucea Domnului, vom putea nimici culcușul fiarelor sau ascunzișul șerpilor veninoși din noi.

XXIII

Bătrînul, văzîndu-ne înmărmuriți de acestea și înflăcărați de cuvintele expunerii sale, exprimate cu atîta ardoare, față cu această stare a noastră de admirație și-a întrerupt puțin cuvîntarea și apoi a continuat : «Atenția și dragostea voastră, fiii mei, m-au atîțat la o discuție atît de lungă, dîndu-mi căldură și deosebită îmbărbătare pentru cuvîntarea mea. Văd bine că într-adevăr sînteți însetați de învățătura desăvîrșirii și de aceea voiesc să vă mai spun ceva despre însemnătatea dreptei judecăți și a harului, care deține primatul între toate celelalte virtuți, să vă conving de însemnătatea și folosul acestora nu numai prin exemple de fiecare zi, ci și prin părerile și învățăturile vechilor sfinți părinți. 2. Îmi amintesc că adesea, cerîndu-mi-se de către unii, cu lacrimi și gemete, să le țin cuvîntări ca aceasta, n-am putut să le satisfac dorința, fiindcămi lipseau nu numai ideile, ci chiar cuvintele necesare și nu găseam cum să fac ca ei să plece de la mine cu oarecare mîngîiere. Am motive suficiente să cred acum că harul Domnului dă avînt cuvintelor mele pe măsura meritului și a dorinței ascultătorilor. Dar fiindcă ne-a rămas prea puțin timp din noapte, în care nu putem termina cele începute, să-l lăsăm pentru odihnă, căci trebuie să-l folosim în întregime în acest scop, și să amînăm pentru ziua sau noaptea următoare continuarea celor spuse. 3. Se cuvine ca toți cei ce dau sfaturi despre dreapta judecată mai întîi să dovedească pricepere în acest sens, dacă sînt sau pot fi exemplu în ceea ce privește dreapta judecată și răbdarea, încît, tratînd despre acea virtute din care se naște moderația să n-ajungă ei înșiși la viciul care-i este contrar acesteia, încălcînd prin fapta lor puterea rațiunii, pe care o laudă prin cuvinte. Să ne fie de ajutor, așadar, dreapta judecată pe care o avem, atît cît ne-a dat-o Domnul, pentru ca, vorbind despre simțul măsurii, care este prima virtute într-o discuție, să n-ajungem să depășim noi înșine timpul pe care ni l-am propus pentru expunere». 4. Astfel, fericitul Moise, punînd capăt cuvîntării sale, deși

noi eram încă setoşi să-l ascultăm şi nu-l slăbeam din ochi, ne-a îndemnat să dăm puţin timp şi somnului. Spunîndu-ne să ne culcăm chiar pe rogojinile pe care şedeam, ne-a pus la îndemînă, în loc de perne, cîte un snop de stuf. Aceşti snopi, făcuţi din papirus mai gros, strînşi în fascicule uşoare şi aşezate la interval de şase picioare unul de altul, acum servesc în loc de scaune prea cuvioşilor, cînd aceştia se adună, iarăşi puşi sub cap în timpul somnului nu sînt prea tari, ci din contră constituie un sprijin destul de bun. 5. Astfel de scăunele se potrivesc foarte bine pentru trebuinţele monahilor, nu numai pentru că sînt relativ moi şi se pregătesc uşor şi fără cheltuială, papirusul găsindu-se pretutindeni pe ţărmurile Nilului, dar şi pentru că sînt foarte uşoare şi pot fi mutate repede dintr-un loc în altul. Şi aşa, după îndemnul venerabilului bătrîn, ne-am întins în sfîrşit să gustăm odihna somnului, entuziasmaţi de expunerea ascultată şi nerăbdători să-i auzim urmarea.

II

A DOUA CONVORBIRE CU PĂRINTELE MOISE

Despre dreapta judecată

I. Introducerea părintelui Moise despre harul dreptei judecăţi.
II. Ce foloase aduce monahului dreapta judecată; intervenţia fericitului Antonie.
III. Greşeala lui Saul şi Ahab care au suferit, fiindcă le-a lipsit dreapta judecată.
IV. Ce se spune în Sfînta Scriptură despre foloasele dreptei judecăţi.
V. Moartea bătrînului Heron.
VI. Prăbuşirea celor doi fraţi care nu ştiau ce e dreapta judecată.
VII. Amăgirea altcuiva din lipsă de dreapta judecată.
VIII. Amăgirea şi căderea unui monah din Mesopotamia.
IX. Întrebare despre dobîndirea dreptei judecăţi.
X. Răspuns cum se poate dobîndi dreapta judecată.
XI. Cuvintele părintelui Serapion despre slăbirea gîndurilor date pe faţă şi despre primejdia încrederii în sine.
XII. Mărturisirea ruşinii care ne cuprinde cînd dezvăluim celor mai bătrîni gîndurile noastre.
XIII. Răspuns despre călcarea în picioare a ruşinii şi despre primejdia celui fără milă.
XIV. Chemarea lui Samuel.
XV. Chemarea apostolului Pavel.
XVI. Trebuie să dorim a avea dreapta judecată.
XVII. Posturile şi vegherile fără măsură.
XVIII. Întrebare despre măsura înfrînării şi a întremării.
XIX. Cea mai bună măsură a hranei zilnice.
XX. Obiecţie despre înfrînare, care se menţine între două extreme.
XXI. Răspuns despre virtute şi despre măsura practică a înfrînării.
XXII. Care este măsura generală a înfrînării şi a întremării.
XXIII. În ce chip se combate îrtinarea.
XXIV. Despre strădania pentru o hrană măsurată şi despre lăcomia la mîncare a fratelui Beniamin.

XXV. Întrebare cum s-ar putea respecta o singură și aceeași măsură întotdeauna.

XXVI. Răspuns despre necesitatea de a nu depăși măsura în mîncare.

I

Am dormit puținele ceasuri rămase din noapte și apoi, bucuroși că s-a luminat de ziuă, am început să cerem fericitului Moise să reia șirul povestirii, așa cum a promis. El a început astfel: «Văd că sînteți înflăcărați de mare curiozitate, și sînt sigur că v-a fost de folos pentru odihna corpului timpul foarte scurt pe care am socotit că-l pot sustrage expunerii pentru recreerea voastră. De aceea mă simt și mai îndatorat față de voi. Trebuie, în achitarea datoriei mele, să depun cu atît mai multă devoțiune, cu cît îmi dau seama că voi îmi cereți acest lucru din toată inima, potrivit acestor cuvinte: «Dacă vei ședea să cinezi la masa celui puternic, uită-te cu băgare de seamă la cele ce ți se servesc și folosește-ți mîna ținînd seamă că și tu trebuie să pregătești astfel de cină». 2. De aceea, avînd a vorbi despre folosul dreptei judecăți și al virtuților ei, la care ne-am oprit în convorbirea de astă-noapte, cred potrivit ca mai întîi să-i arăt însemnătatea prin opiniile Sfinților părinți, pentru ca, după ce se va ști ce au gîndit ori au spus ei despre dreapta judecată și în ce greșeli mici sau păcate au căzut alții mai vechi și mai noi pentru că n-au avut dreaptă judecată, să arătăm, pe cît vom putea, foloasele și cîștigurile aduse de această virtute. Pe baza acestora vom cunoaște mai bine cum trebuie s-o dorim și s-o cultivăm, avîndu-i în vedere vrednicia meritului și a harului. 3. Dreapta judecată este o virtute însemnată, care nu poate fi cuprinsă cu mintea omenească, dacă nu sîntem ajutați de harul divin. Între alte daruri ale Duhului Sfînt, apostolul îl numără și pe acesta: «*Unuia i se dă prin Duh cuvîntul înțelepciunii, altuia cuvîntul științei după același Duh, altuia credința în același Duh, altuia darul sănătății într-un singur Duh*», și puțin mai departe «*altuia deosebirea cu dreaptă judecată a duhurilor*». Apoi, după ce completează tot catalogul darurilor duhovnicești, adaugă: «*Pe toate acestea le înfăptuiește însă un singur Duh, împărțindu-le fiecăruia cum vrea*». 4. Vedeți așadar că nu este pămîntesc și nici mic darul dreptei judecăți, ci este o mare răsplată a harului dumnezeiesc. Dacă un monah nu urmărește cu toată inima să aibă o judecată sigură asupra duhurilor care pătrund în el, fără îndoială că se găsește în situația celui ce rătăcește în noaptea adîncă și-n întuneric de nepătruns, căzînd în șanțuri și în gropi primejdioase, sau rănindu-se adesea chiar pe drum șes și întins.

II

Mi-aduc aminte că o dată, în anii copilăriei, pe cînd mă găseam în părţile Thebaidei, unde locuia fericitul Antonie, bătrînii se adunaseră la el să le vorbească despre desăvîrşire. Convorbirea a durat de seara pînă dimineaţa, aproape tot timpul nopţii fiind consumat cu această chestiune. S-a discutat foarte mult ce virtute şi ce fapte ar putea ajuta pe monah nu numai să se ferească întotdeauna de cursele şi ispitele diavolului, dar chiar să meargă cu paşi siguri şi fără greşeală spre culmile desăvîrşirii. 2. Fiecare-şi dădea părerea după puterea minţii sale. Unii socoteau că se poate ajunge la aceasta prin post şi veghere, fiindcă mintea limpezită prin ele aduce curăţia inimii şi corpului, putîndu-se astfel mai uşor uni cu Dumnezeu. Alţii spuneau că desăvîrşirea constă în dispreţul tuturor celor pămînteşti, căci, dacă mintea ar fi complet despovărată de acestea, ar ajunge mai uşor la Dumnezeu, nemaifiind reţinută de nici o piedică. Alţii considerau necesară anahoreza, adică retragerea în singurătăţile pustiului, unde rămînînd cineva poate să vorbească mai familiar cu Dumnezeu şi să i se devoteze mai deaproape. Unii propuneau să fie îndeplinite cu sfinţenie îndatoririle milosteniei, adică ale dragostei faţă de oameni, fiindcă prin aceasta Domnul promite în Evanghelie împărăţia cerurilor, cînd spune: «*Veniţi, binecuvîntaţii Tatălui Meu şi stăpîniţi împărăţia pregătită vouă de la începutul lumii. Căci înfometat am fost şi Mi-aţi dat să mănînc, însetat şi Mi-aţi dat să beau*». S-au mai spus şi alte păreri şi în acest mod prin diferite virtuţi credeau ei că se poate pregăti apropierea mai uşoară de Dumnezeu. După ce s-a consumat astfel în schimburi de păreri cea mai mare parte din timpul nopţii, a luat cuvîntul fericitul Antonie: 3. «Toate, pe care le-aţi spus sînt necesare celor însetaţi de Dumnezeu şi dornici să ajungă la El. Dar experienţa şi insuccesul multora în practicarea acestora nu ne permite să le considerăm ca mijloace principale. Căci am văzut prea adesea că aceia care se aştern cu străşnicie pe post şi veghe, ori se retrag într-o desăvîrşită singurătate, căutînd să se lipsească în aşa măsură de cele mai mărunte lucruri trebuitoare, încît n-au nevoie nici măcar de un dinar pentru trai, ori s-au dedicat în întregime actelor de milostenie, toţi aceştia au rămas deodată atît de dezamăgiţi, încît totul a fost pentru ei zadarnic, fiindcă n-au putut să-şi încheie viaţa cum era de aşteptat, ci dimpotrivă, după atîtea renunţări şi osteneli, au ajuns la un sfîrşit demn de dispreţ. De aceea vom putea cunoaşte limpede drumul principal care ne conduce la Dumnezeu numai după ce vom stabili cu precizie cauza prăbuşirii şi a dezamăgirii lor. 4. Chiar dacă există din belşug virtuţile arătate mai sus, este destul să lipsească dreapta judecată, pentru a le slăbi

puterea celorlalte. Singura cauză a nereușitei lor este faptul că, neformați îndeajuns de către cei mai bătrîni decît ei, nu și-au putut însuși spiritul dreptei judecăți care, ferindu-l de extremități, îl învață pe monah să meargă întotdeauna pe calea de mijloc, care este cu adevărat împărătească, și nu-i permite nici să se urce la dreapta virtuților, adică din exces de zel și din trufie deșartă să depășească măsura dreptei credințe, dar nici să alunece la stînga viciilor prin delăsare și neglijență, adică sub pretextul ocrotirii trupului să ajungă la situația contrară, aceea a lenevirii sufletului. 5. Dreapta judecată este ochiul și luminătorul corpului, după cum spune Mîntuitorul în Evanghelie: *«Luminătorul corpului tău este ochiul tău. Dacă ochiul tău a fost curat, tot corpul tău va fi luminat. Iar dacă ochiul tău este rău, tot corpul tău va fi întunecat»*, prin aceea că, deosebind între ele toate gîndurile și faptele omului, vede și luminează tot ceea ce trebuie făcut. 6. Dacă acesta a fost rău în om, adică neîntărit cu adevărata judecată și știință, ori a fost amăgit de vreo rătăcire sau deșertăciune, va întuneca tot corpul nostru, adică va face fără lumină tot ascuțișul minții noastre și toate faptele noastre, învăluindu-le desigur în orbirea viciilor și în întunericul rătăcirilor. *«Dacă lumina care este în tine — zice el — este întuneric, cît de mare va fi întunericul?»*. Fără îndoială, că dacă judecata inimii noastre rătăcește în noaptea ignoranței, atunci și gîndurile și faptele noastre, cărora le lipsește cîntarul dreptei judecăți, sînt învăluite în marele întuneric al păcatelor.

III

Cel ce a meritat cel dintîi în judecata lui Dumnezeu conducerea poporului lui Israel, fiindcă a avut rău acest ochi al dreptei judecăți, a fost azvîrlit de la conducere, fiindu-i oarecum întreg corpul în întuneric. Înșelat de întunericul și rătăcirea acestui luminător, a socotit că vor fi mai prețuite de Dumnezeu sacrificiile sale decît supunerea față de poruncile lui Samuel, și în cea mai mare parte din această cauză a supărat pe Dumnezeu, a Cărui măreție nădăjduia să-i fie ocrotitoare. 2. Necunoașterea acestei drepte judecăți, vă spun, l-a împins pe Ahab, rege al Israelului, după acea strălucită victorie care-i fusese acordată de Dumnezeu, să creadă că e mai bună mila sa decît îndeplinirea cu strictețe a poruncii divine, care i se păruse într-un fel prea crudă. Înduplecat de acest raționament a preferat să tempereze prin blîndețe o victorie sîngeroasă din cauza milei nesupuse dreptei judecăți și astfel, întunecîndu-i-se oarecum tot corpul, a fost osîndit la drumul cel fără întoarcere al morții.

IV

Aceasta este dreapta judecată, pe care Apostolul o numește nu numai luminătoare a corpului, ci chiar soare ,cînd zice: «*Soarele să nu apună asupra mîniei voastre*». Este numită de asemenea și cîrmă a vieții noastre prin cuvintele: «Cei care n-au cîrmă cad ca frunzele». Aceasta se numește în Sfînta Scriptură foarte bine și chibzuință, fără de care nu ni se îngăduie să săvîrșim nimic; astfel încît nici măcar vinul duhovnicesc «care veselește inima omului», nu-l putem bea fără chibzuință, și de asemenea: «*Ca o cetate neînconjurată de ziduri și dărîmată, așa este bărbatul care nu lucrează ceva cu chibzuință*». 2. Cît de primejdioasă este pentru monah lipsa dreptei judecăți o arată acest exemplu, prin care este comparată cu o cetate distrusă, fiind lipsită de ziduri. În aceasta constă înțelepciunea, în aceasta inteligența și bunul simț, fără de care nu putem nici construi casa noastră lăuntrică, nici aduna bogățiile duhovnicești, potrivit cuvintelor care spun: «Cu înțelepciune se clădește o casă, cu inteligență de asemenea se ridică, cu bun simț li se umplu tuturor magaziile cu toate bogățiile prețioase și bune». 3. Aceasta este, vă spun, hrana cea bună, pe care n-o pot lua decît cei desăvîrșiți și sănătoși, potrivit acestor cuvinte: «Hrana cea bună este a celor desăvîrșiți, a acelora care au inteligența deprinsă să deosebească prin dreapta judecată binele de rău». Ne este atît de necesară și de utilă dreapta judecată, încît aceasta este socotită la fel cu cuvîntul lui Dumnezeu și cu virtuțile Lui, precum spun cuvintele: «*Viu este cuvîntul lui Dumnezeu și lucrător și mai ascuțit decît orice sabie cu două tăișuri, care străbate pînă la despărțirea sufletului și a duhului, a încheieturilor și a măduvei și este judecător al simțurilor și cugetelor inimii*». 4. Prin acestea se afirmă foarte limpede că nu poate exista în mod desăvîrșit nici o virtute fără harul dreptei judecăți. Astfel, după definiția atît a fericitului Antonie, cît și a tuturor celorlalți Părinți, dreapta judecată este cea care-l conduce pe monah cu pași repezi și siguri către Dumnezeu, păstrîndu-i mereu neatinse virtuțile arătate mai înainte, ajutîndu-l să se urce cu oboseală mai puțină pe culmile desăvîrșirii, fiindcă fără ajutorul Său nimeni nu poate să ajungă pînă la aceste culmi. Astfel că dreapta judecată este obîrșia tuturor virtuților, paza și măsura lor.

V

Și pentru ca un exemplu potrocut de curînd să întărească precum

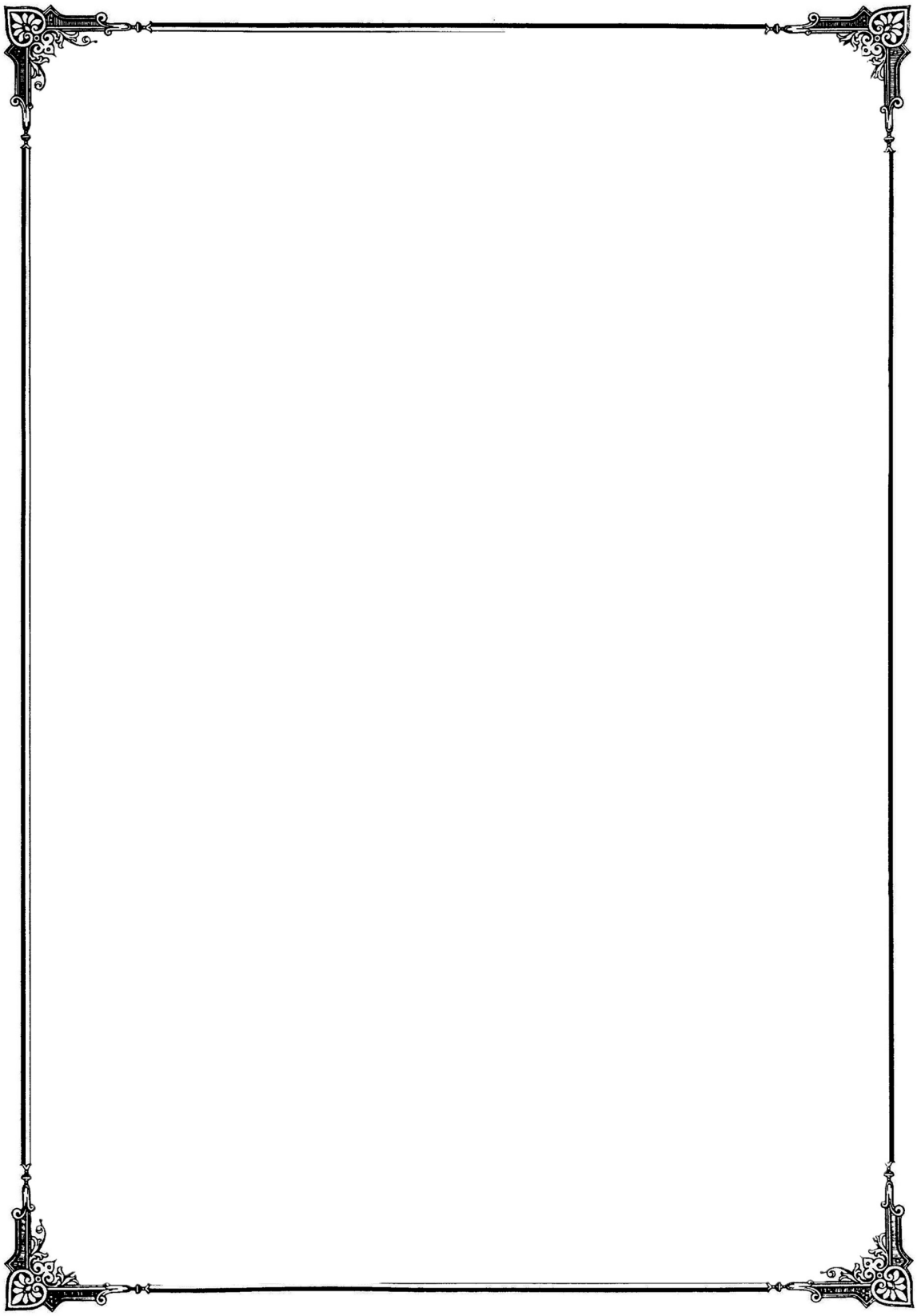

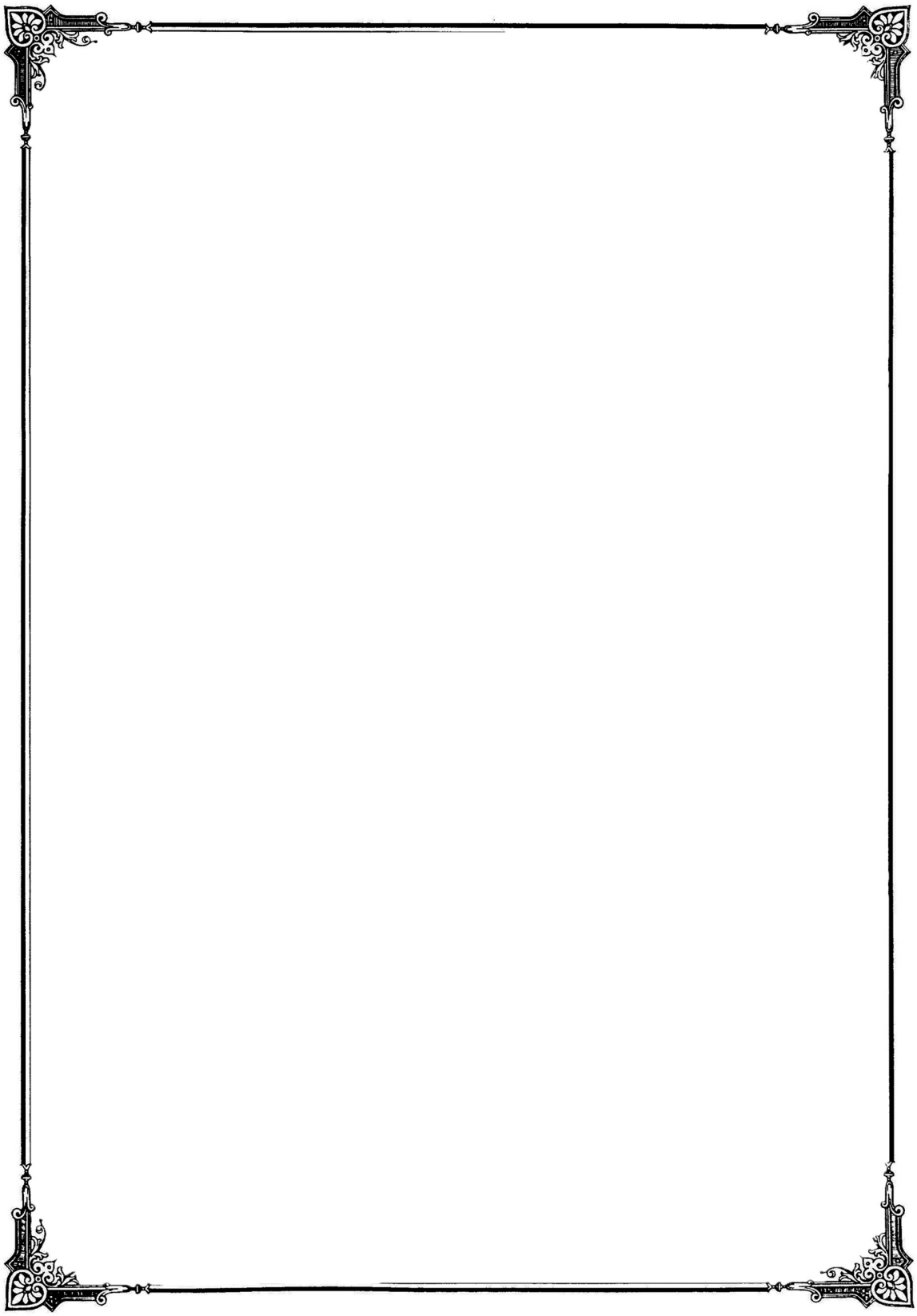

poporul creștin împreună cu șefii religiei și credinței noastre, cu apostolii adică și cu martirii, în culori întunecate și care inspiră tristețe și spaimă, pe cînd dimpotrivă pe iudei, cu Moise, patriarhii și profeții, i-a prezentat într-o lumină strălucitoare, răspîndind voia bună și mulțumirea. Apoi l-a sfătuit ca, dacă vrea să aibă și el parte de meritele și fericirea iudeilor, să se supună în grabă circumciziunii. Desigur că nici unul din cei despre care am povestit, n-ar fi fost amăgit în chip atît de jalnic, dacă n-ar fi ostenit să-și însușească virtutea dreptei judecăți. Sînt multe cazuri și exemple din care se vede cît de mare este pentru cineva primejdia dacă n-are harul dreptei judecăți.

IX

La acestea *Ghermanus* a răspuns: «Și din exemple mai noi și din definițiile celor vechi reiese limpede și cu prisosință că dreapta judecată este într-un fel izvorul și rădăcina tuturor virtuților. Dar dorim să știm în ce chip și prin ce mijloace se poate recunoaște dacă o învățătură este adevărată, venind de la Dumnezeu, sau dacă este falsă și diabolică, pentru ca, potrivit parabolei evanghelice spuse mai înainte, să fim ca acei zarafi pricepuți, care recunosc fața adevăratului rege întipărită pe monedă, să putem deosebi ce este și ce nu este reprezentat după lege pe o monedă, pentru ca, așa cum ai spus în cuvîntarea de ieri printr-o expresie populară, s-o respingem pe cea care este o simplă imitație, înarmați cu acea pricepere pe care, cercetînd-o și descriind-o din toate punctele de vedere, ai spus că trebuie s-o aibă un zaraf duhovnicesc și evanghelic. Ce folosește să cunoaștem meritele acelui har al dreptei judecăți, dacă nu știm cum s-o căutăm și s-o dobîndim?».

X

Atunci *Moise* a zis: «Dreapta judecată nu se dobîndește decît printr-o adevărată umilință. Prima dovadă de umilință este aceea de a supune la examenul celor bătrîni toate gîndurile și faptele noastre. Să nu ne încredem în judecata noastră, ci să le încadrăm pe toate în definițiile lor, după tradiția lor judecînd ce e rău și ce e bine. 2. Această orientare nu numai că-l va învăța pe tînăr să meargă pe calea adevărată a dreptei judecăți, avînd un îndrumător sigur, dar chiar îl va păzi neatins de tot felul de înșelăciuni și curse ale dușmanului. Cine trăiește nu după socoteala lui, ci după exemplul celor mai mari, nu va putea fi amăgit de nimic, căci dușmanul cel viclean nu va fi în stare să-i folosească ignoranța celui ce din cauza unei rușini nelalocul ei nu știe cum să-și acopere toate gîndurile care i se nasc în minte, dar le poa-

te reproba sau admite cu ajutorul examenului matur al bătrînilor. 3. Gîndul rău se risipeşte dacă este dat pe faţă cu puterea mărturisirii şi, chiar înainte ca dreapta judecată să se pronunţe, şarpele cel necurat, ca şi cum ar fi fost scos la lumină din vizuina lui subterană şi întunecoasă, se îndepărtează învins şi ruşinat. Înrîuririle lui vătămătoare stăpînesc în noi numai cît timp ele sînt ascunse în inimi. Şi pentru ca să înţelegeţi mai bine lucrarea acestei învăţături, vă voi aminti de o faptă a părintelui Serapion, pe care el o povesteşte foarte adesea tinerilor pentru a-i îndruma.

XI

Pe cînd eram copil, zicea Serapion, şi locuiam împreună cu părintele Theon, din ispita diavolului mă deprinsesem ca, după ce luam masa cu bătrînul în ceasul al nouălea, să ascund zilnic în sîn un pesmet pe care apoi îl mîncam mai tîrziu pe ascuns. Deşi săvîrşeam acest furt fără încetare oarecum cu voia mea, din neînfrînarea unei dorinţe înrădăcinate, totuşi, după îndeplinirea poftei nemărturisite gîndindu-mă ce am făcut, simţeam mai puternică remuşcarea pentru fapta rea, decît plăcerea pe care mi-o produsese săvîrşirea ei. 2. Eram nevoit să fac această treabă urîtă fără durere în inimă, ca şi cum aş fi suferit o pedeapsă corporală dictată de judecătorii faraonului, fără să-i pot evita tirania, sau măcar să am curajul să mărturisesc bătrînului hoţia. Cu ajutorul lui Dumnezeu s-a întîmplat însă să mă smulg din această captivitate voită, cînd nişte fraţi călugări au venit în chilie să-i ceară bătrînului nişte sfaturi ziditoare de suflet. 3. După ce am luat toţi masa de prînz, a urmat convorbirea duhovnicească şi părintele Theon, răspunzînd la întrebările lor, a început să vorbească despre lăcomia la mîncare, despre puterea gîndurilor ascunse asupra noastră, despre natura lor şi despre robia groaznică în care ne ţin cîtă vreme rămîn nemărturisite. Zguduit de conţinutul acestei convorbiri şi mustrat de conştiinţă, mi se părea că fapta mea s-a aflat şi am crezut că Domnul a descoperit bătrînului secretele inimii mele. Am început mai întîi să oftez pe ascuns, dar remuşcările mi-au copleşit inima repede şi am izbucnit pe faţă în lacrimi şi sughiţuri. Am scos din sînul complice şi primitor al furtului meu pesmetul, pe care dintr-o deprindere vinovată îl sustrăsesem să-l mănînc pe ascuns, şi l-am arătat, mărturisind cum îl mîncam zilnic pe furiş şi aşternîndu-mă la pămînt cu rugăminţi de iertare. Am vărsat lacrimi multe şi i-am implorat pe toţi să se roage lui Dumnezeu să mă scoată din robia în care căzusem. 4. Atunci bătrînul a zis : «Ai încredere, copile! Te scoate din această robie mărturisirea ta, chiar dacă eu tac. Astăzi

ai triumfat victorios asupra adevrsarului tău, aşternîndu-l la pămînt prin spovedanie mai mult decît te înlănţuise el prin tăcerea ta. Necombătîndu-l pînă acum nici prin cuvîntul tău, nici prin al altuia, tu-i permiseseşi să te domine, potrivit acelei învăţături a lui Solomon: «*Din pricină că hotărîrea pentru pedepsirea răutăţii nu este îndeplinită de îndată, pentru aceasta se umple de răutate inima oamenilor ca să facă rău*». De aceea duhul cel ticălos, după această demascare a sa, nu va mai putea să te neliniştească, şarpele cel negru nu te va mai ţine în ascunziş, fiindcă l-ai scos din întuneric la lumină prin mărturisirea ta mîntuitoare». 5. Nu terminase încă bătrînul de vorbit, şi iată că o flacără aprinsă ieşind din sînul meu a umplut în aşa măsură cu miros de sulf chilia, încît abia mai puteam sta în ea din cauza mirosului puternic. Reluînd cuvîntul, bătrînul a zis: «Iată, Domnul a aprobat pe faţă adevărul cuvintelor mele pentru tine. Ai văzut cu ochii tăi cum prin mărturisirea salvatoare a fost alungat din inima ta aţiţătorul la acea nesăbuinţă şi ai înţeles că duşmanul dat pe faţă nu va mai locui în tine. Astfel, potrivit învăţăturii bătrînului — a zis Serapion — prin puterea mărturisirii s-a stins în mine şi a dispărut pentru totdeauna dominaţia acelei tiranii diabolice. Nici prin amintirea acelei deprinderi duşmanul n-a reuşit după aceea să mă ispitească şi n-am mai simţit niciodată dorinţa de a fura. 6. Această idee în chip figurat este foarte frumos exprimată şi în Ecclesiast: «*Dacă a muşcat şarpele fără să şuiere nu este nici o putere pentru cel ce-l încîntă*». Afirmaţia că muşcătura şarpelui care tace este primejdioasă vrea să spună că, dacă un sentiment, sau un gînd diabolic, n-a fost dat pe faţă prin mărturisirea unui încîntător, adică a unui bărbat duhovnicesc, care prin versetele Scripturii lecuieşte rana deîndată, scoţînd din inimă veninul vătămător al şarpelui, cel în primejdie nu va putea fi ajutat şi va muri. În acest mod vom putea ajunge foarte uşor la ştiinţa adevăratului discernămînt, dacă mergînd pe urmele celor bătrîni n-avem pretenţia să facem ceva nou, sau să deosebim după socoteala noastră, ci ne mulţumim să mergem în toate cum ne-a condus învăţătura mai marilor noştri sau probitatea vieţii lor. 7. Cel întărit în această învăţătură nu numai că va ajunge la desăvîrşita raţiune a dreptei judecăţi, dar chiar va fi foarte apărat de toate uneltirile duşmanului. Pe nimeni nu-l tîrăşte diavolul la moarte mai repede decît pe monahul care stăruie să se încreadă în judecata şi-n ideile sale, neţinînd seamă de sfaturile celor bătrîni. Dacă toate artele şi disciplinele descoperite de geniul uman, care nu folosesc decît trebuinţelor vieţii acesteia vremelnice, deşi se pot pipăi cu mîna şi vedea cu ochii, totuşi nu pot fi înţelese fără învăţătura cuiva, cît de nesocotit este să crezi că n-are nevoie de învăţător tocmai conştiinţa noastră, care este nevăzută şi

ascunsă, care nu se poate simți decît într-o inimă curată și a cărei greșeală nu este vremelnică, nici nu se îndreaptă ușor, ci aduce pieirea sufletului și moartea veșnică. 8. Lupta duhovnicească are nu adversari văzuți, ci dușmani nevăzuți și îndîrjiți, iar conflictul de zi și noapte nu este contra unuia sau doi, ci contra a oști nenumărate; primejdia ei este cu atît mai mare, cu cît dușmanul este mai pornit, iar atacurile lui mai ascunse. De aceea trebuie mers întotdeauna, cu cea mai mare atenție, pe urmele bătrînilor, și trebuiesc spuse lor, fără nici un ocol, toate gîndurile care răsar în inimile noastre.

XII

Ghermanus. Există o pricină serioasă a sfielii noastre primejdioase de a ne da pe față gîndurile rele. Am cunoscut pe un bătrîn, de prin părțile Siriei, respectat în mod deosebit printre semenii săi. Un frate și-a dat pe față prin simplă mărturisire gîndurile sale către bătrîn, iar acesta mai tîrziu, într-un moment de supărare le-a amintit cu răutate. De aceea ne tăinuim gîndurile și roșim să le spunem și altora, din care cauză nu putem dobîndi leacuri de mîntuire.

XIII

Moise: După cum nu toți tinerii probează același zel pentru învățătură și pentru a-și forma cele mai bune deprinderi, la fel și bătrînii nu sînt toți la fel de desăvîrșiți și de încercați. Bogățiile bătrînilor nu trebuiesc măsurate după căruntețea părului, ci după pregătirea din tinerețe și după răsplata muncii din trecut. Căci, «dacă n-ai aduna la tinerețe, ce vei găsi la bătrînețe? Bătrînețea nu este socotită prin lungimea ei, nici prin numărul anilor. Părul alb îl constituie gîndurile omului și vîrsta bătrîneții este viața nepătată». 2. De aceea nu trebuie să urmăm exemplele și îndrumările tuturor bătrînilor pe care-i recomandă doar părul lor alb și viața îndelungată, ci pe ale acelora despre care ne-am convins că s-au distins din tinerețe prin viața lor demnă de laudă, formați nu după propriile lor închipuiri, ci după moștenirea duhovnicească lăsată de cei vechi. Sînt unii a căror mulțumire din păcate este mare, cărora de timpuriu le-a plăcut mai mult odihna și, îmbătrîniți în trîndăvie, își cîștigă autoritatea nu prin maturitatea cugetelor, ci prin numărul anilor. 3. Despre unii ca aceștia vorbește cu dojană Domnul, punînd prin gura profetului: «*Și au mîncat străinii puterea lui și el n-a știut. Dar și părul alb i-a acoperit capul și el nu și-a dat seama*». Aceștia sînt mai presus de tineri nu prin probitatea vieții și nici prin faptele lor lăudabile și demne de imitat, ci doar prin vîrsta lor înaintată. Părul

alb al acestora îl folosește ca autoritate dușmanul viclean pentru a induce în eroare pe cei tineri, iar pe cei care au putut fi chemați pe calea desăvîrșirii fie din îmbold, fie prin sfatul altora, el se grăbește să-i tulbure și să-i înșele punîndu-le în față asemenea chipuri nevrednice de a fi pildă, ducîndu-i prin învățătura și obiceiurile acestora desigur la un fel de slăbiciune vătămătoare și la o descurajare aducătoare de moarte. 4. Voind să vă dau exemple în această privință, nu pomenesc nume, ca să nu fac și eu ceva rău, asemenea celui ce a divulgat secretele fratelui său, și voi arăta numai un fapt petrecut, în măsura în care vă oferă învățămintele necesare. Așadar un tînăr nu dintre cei mai răi s-a dus să se mărturisească la un bătrîn cunoscut foarte bine de noi și i-a spus simplu că este neliniștit de ispitele trupului și de duhul desfrînării, crezînd că va găsi în cuvintele duhovnicului o mîngîiere pentru chinul lui lăuntric și un leac pentru rănile sufletești. Dar bătrînul, mustrîndu-l cu cuvinte foarte aspre, i-a spus că este un mizerabil și un nevrednic de a purta numele de monah ca unul care s-a putut lăsat atras de cursele unor astfel de pofte. 5. Mustrarea aceasta l-a rănit pe tînăr în așa măsuă, încît a plecat din chilia bătrînului cu sufletul plin de tristețe și de deznădejde. Pe drum, pe cînd el mergea abătut și fără să se mai gîndească la îndreptare, ci dimpotrivă cum să-și împlinească dorințele care-l stăpîneau, a întîlnit pe părintele Apollo, cel mai demn de încredere dintre bătrîni. Acesta, privind chipul tînărului, și-a dat seama că este frămîntat în inima lui de ceva și a vrut să afle din ce pricină este atît de tulburat. Văzînd că tînărul nu răspunde nimic, deși era întrebat cu blîndețe, bătrînul a simțit că acesta nu fără motiv vrea să ascundă prin tăcere cauza tristeții, care i se citea pe față, și a căutat să afle cu orice chip ce durere are pe suflet. 6. La stăruințele bătrînului, tînărul a mărturisit că se duce în sat să se căsătorească și să părăsească pentru totdeauna mînăstirea, fiindcă, după spusele acelui duhovnic, el nu putea fi monah, dacă nu era în stare să-și înfrîneze poftele cărnii și nici să găsească alt leac pentru ele. Bătrînul, mîngîindu-l cu cuvinte blînde, i-a spus că și el este zilnic agitat de aceleași frămîntări și porniri și că de aceea nu trebuie să cadă în disperare și nici să se mire de ardoarea patimii, care nu se poate birui atît prin sforțări, cît prin mila și harul Domnului. L-a rugat să-și amîne hotărîrea cu o zi și să se întoarcă în chilia sa, iar el a plecat în grabă la mînăstirea duhovnicului despre care a fost vorba. 7. Cînd a ajuns aproape, cu mîinile întinse și cu lacrimi fierbinți a înălțat următoarea rugăciune: «Doamne, Tu care singur ești judecător nevăzut, milostiv și lecuitor al puterilor ascunse și al slăbiciunii omenești, întoarce către acest bătrîn pătimirea celui tînăr, ca să se învețe și acesta, și chiar la bătrînețe să înțeleagă slăbiciunile și lipsa de experiență a

celor tineri». Şi după ce el a terminat această rugăciune, a văzut un etiopian negru stînd în faţa chiliei aceluia şi îndreptînd împotrivă-i săgeţi aprinse. Rănit neîncetat, bătrînul alerga ca un nebun încoace şi-ncolo intrînd şi ieşind din chilie şi, cum nu putea rămîne locului, a început să meargă pe acelaşi drum pe unde plecase acel tînăr. 8. Cînd l-a văzut părintele Apollo că a înnebunit şi că este apucat de furii, a înţeles că fusese ţintuit de diavol în inimă cu acele săgeţi aprinse şi că în el lucrează cu o căldură insuportabilă întunecarea minţii şi tulburarea simţirii. Apropiindu-se de el i-a zis : «Unde te grăbeşti şi ce pricini te-mping să-ţi uiţi de seriozitatea de bătrîn şi să alergi ca un copil, fără nici un pic de linişte?». 9. Faţă de remuşcările de conştiinţă şi jenat de agitaţia ruşinoasă de care era cuprins, credea că bătrînul i-a înţeles frămîntarea şi secretele inimii şi nu îndrăznea să răspundă nimic. «Întoarce-te în chilie, — i-a zis — şi înţelege că pînă acum, necunoscut sau disprețuit de diavol, n-ai fost trecut de el în numărul celor pe care zilnic îi atîtă şi care se luptă cu el în gîndurile şi preocupările lor. După lungul şir de ani pe care i-ai trăit în acest cin, acestea sînt primele săgeţi ale lui îndreptate împotriva ta, căci pînă acum n-ai avut ocazia în nici o zi să le respingi sau să le înfrunţi. De aceea Domnul a îngăduit să fii acum rănit, pentru ca măcar la bătrîneţe să înveţi a avea înţelegere pentru slăbiciunile altora şi din experienţa ta să ştii să te cobori în sufletele firave ale celor tineri. Cînd ţi s-a prezentat un tînăr chinuit de ispitele diavolului nu numai că nu l-ai înconjurat cu nici o mîngîiere, dar l-ai predat în mîinile diavolului, aruncîndu-l într-o deznădejde primejdioasă care, dacă depindea de tine, l-ar fi înghiţit în mod grabnic. 10. Dacă duşmanul l-a atacat pe el cu atîta putere, iar pe tine te-a disprețuit, este datorită faptului că-i vedea virtutea înnăscută în suflet şi se grăbea să i-o nimicească mai dinainte, cu săgeţile lui aprinse, pizmuindu-i izbînda viitoare. A înţeles, fără îndoială, că e mai puternic decît tine şi de aceea a socotit că trebuie să-l atace cu atîta furie. Învaţă aşadar din propria experienţă să compătimeşti pe cei ce suferă şi să nu-i arunci în deznădejde nimicitoare pe cei în primejdie, nici să-i îndîrjeşti prin cuvinte foarte tari, ci mai degrabă să-i întăreşti prin mîngîiere blîndă şi plăcută, precum ne sfătuieşte prea înţeleptul Solomon : «Nu şovăi să-i slobozeşti pe cei ce sînt duşi la moarte şi să-i răscumperi pe cei ce urmează să fie ucişi». După exemplul Mîntuitorului nostru, nu strivi trestia zdrobită şi nu stinge snopi de in aprins ; cere de la Domnul acel har prin care să poţi cînta şi tu cu lucrare de încredere şi virtute : «Domnul mi-a dat limbă învăţată, ca să ştiu să-l sprijin cu cuvîntul pe cel ce este abătut». 11. Căci nimeni nu poate să rabde cursele diavolului, nici să stingă sau să înăbuşe fierbinţelile trupului, care ard

ca un foc adevărat, dacă nu-l ajută harul lui Dumnezeu, care ocrotește și întărește slăbiciunea noastră. De aceea, după ce am terminat de vorbit despre acea înțelepciune mîntuitoare prin care Dumnezeu a voit să-l scoată pe acel tînăr din focul primejdiei, iar pe tine prin lovituri puternice să te învețe ce este compătimirea, să-L implorăm pe Domnul cu rugăminți unite să îndepărteze prin porunca Lui aceste lovituri ale diavolului, care ți-au fost date spre folosință. (Căci «El însuși aduce durere și o lecuiește, El lovește și mîinile Lui aduc sănătatea, El miluiește și înalță, ucide și învie, duce și scoate din iad»). Și săgețile aprinse care, la rugăciunea mea ți-au fost trimise, cu roua prisoselnică a duhului Său el le stinge. 12. Deși Domnul a făcut ca această ispită trimisă la rugămintea bătrînului să treacă repede, așa cum a venit, ea totuși ne folosește ca învățămînt să nu-l mustrăm pe cineva pentru păcatele pe care ni le-a mărturisit, ci să-i ușurăm durerea prin cuvinte binevoitoare. De aceea nepriceperea și ușurința unui bătrîn, sau a mai multora, de a căror căruntețe se folosește dușmanul cel viclean pentru a înșela pe cei tineri, să nu vă îndepărteze și să nu vă întoarcă de la acea cale mîntuitoare despre care am vorbit, de la exemplul celor mai mari. Toate pornirile noastre trebuiesc destăinuite fără nici o acoperire bătrînilor, care sînt leacuri pentru rănile noastre prin exemplul vieții lor. În ei vom găsi sprijin și ajutor sufletesc, dacă nu vom încerca să stricăm totul prin judecata și trufia noastră.

XIV

Atît este de plăcută lui Dumnezeu și potrivită voinței Sale această învățătură, încît o găsim menționată, nu fără folos, și în Sfînta Scriptură. Astfel, Domnul n-a voit să-i împărtășească tînărului Samuel prin convorbire directă învățăturile dumnezeiești și a recurs la îndrumarea unui bătrîn care, deși nu spunea întotdeauna lucruri plăcute lui Dumnezeu, era totuși un bătrîn, și de la acesta a socotit că trebuie să primească tînărul învățătură, pentru ca acela care era chemat la o îndatorire divină, deprinzîndu-se cu ascultarea față de bătrîni, să învețe umilința și să dea el însuși celor mai tineri exemplu de supunere.

XV

Hristos chemînd pe Pavel și vorbindu-i El însuși, deși putea să-i arate pe dată calea desăvîrșirii, a socotit că e mai bine să-l trimită la Anania și i-a poruncit să afle de la acesta calea adevărului, zicînd: «*Scoală și intră în cetate și ți se va spune ce trebuie să faci*». L-a trimis

astfel la un bătrîn, socotind că se poate forma mai mult prin învățătura acestuia decît prin a sa, ca nu cumva ceea ce s-ar fi făcut bine cu Pavel să fie dat urmașilor exemplu rău de înțelegere greșită, ca fiecare adică să fie convins că trebuie să primească învățătura mai bine direct de la Dumnezeu, decît să se formeze sub îndrumarea celor bătrîni. 2. Despre această judecată greșită însuși apostolul ne învață în toate felurile nu numai în scris, dar și prin exemplu. El o condamnă ca demnă de dispreț, căci de aceea s-a urcat la Ierusalim, pentru ca Evanghelia, pe care o predică însoțit de harul Sfîntului Duh și cu puterea semnelor și a minunilor, s-o supună și unei examinări oarecum particulare a celorlalți apostoli și înaintași. «*Am arătat împreună cu el Evanghelia pe care o propovăduiesc între popoare, pentru ca nu cumva să alerg sau să fi alergat în zadar*». 3. Cine este așadar atît de mărginit și de orb, încît să se încreadă numai în judecata și în chibzuința sa, cînd Vasul cel ales mărturisește că s-a sfătuit cu tovarășii săi de apostolat? De aci se înțelege foarte limpede că nu arată calea desăvîrșirii nici unuia dintre cei ce disprețuiesc învățătura și așezămintele bătrînilor «de la care au ce învăța», nesocotind aceste cuvinte pe care ar trebui să le respecte cu sfințenie: «întreabă pe tatăl tău și-ți va da de veste, pe cei mai bătrîni ai tăi și-ți vor spune».

XVI

Așadar trebuie să încercăm totul pentru a dobîndi darul dreptei judecăți prin virtutea umilinței, care ne poate păstra nevătămați de nici una dintre cele două extreme. Există o veche zicală: «Extremele se ating», adică excesele sînt egale. Căci la același rezultat se ajunge și cu prea mult post și cu prea multă mîncare și aceeași vătămare îi pricinuiește monahului și veghea fără capăt și somnul fără măsură. Excesul înfrînării aduce în mod necesar slăbiciune, ca și neglijența și nepăsarea, și adesea, pe cei care s-au stăpînit să n-ajungă niște mîncăcioși îi vedem căzuți în extrema contrară, a posturilor nemăsurate, care-i fac să alunece din cauza slăbiciunii tocmai în patima pe care o învinseseră. 2. Iar veghea prelungită fără noimă, noapte după noapte, i-a doborît pe cei ce pe care nu i-a biruit somnul. De aceea, precum spune apostolul, «*cu armele dreptății să ne ferim și de cei de la dreapta și de cei de la stînga*», să trecem adică printre cele două extremități o linie moderată cu ajutorul dreptei judecăți, să nu părăsim nici drumul obișnuit al cumpătării, dar nici, printr-o slăbire vătămătoare a acesteia, să cădem în gura poftelor și a pîntecelui.

XVII

Mi-amintesc că eu adesea într-atîta am înfruntat pofta de mîncare, încît stăteam două-trei zile nemîncat și nici nu-mi venea măcar în minte vreun fel de hrană. De asemenea, în luptă cu diavolul, m-am stăpînit în așa măsură de la somn, încît mai multe zile și nopți nu-nchideam ochii rugîndu-mă Domnului. Dar mi-am dat seama că disprețul hranei și al somnului îmi era mai primejdios decît lupta cu lăcomia și cu lenea. 2. Astfel, din cauza poftei trupești nu trebuie să ajungem la abuzuri vătămătoare, mîncînd sau dormind înainte de orele obișnuite sau mai mult decît trebuie, ci dimpotrivă să respectăm orele de masă și de odihnă, chiar dacă nu ne face plăcere acest lucru. Și la un război și la celălalt ajungem prin uneltirea diavolului și e mai periculos cel dus printr-o înfrînare exagerată decît cel ce ni-l impune sațiul prea mare. Căci de la acesta putem să ne ridicăm la măsura necesară prin împunsătura mîntuitoare a severității, dar de la celălalt nu [7].

XVIII

Ghermanus: Așadar care este măsura înfrînării, pentru ca, respectînd-o cu o dreaptă cîntărire, să putem trece nevătămați printre cele două extreme?

XIX

Moise: Știu că asupra acestei probleme adesea s-a vorbit între cei vechi. În discuții s-a propus întreținerea vieții numai cu legume și zarzavaturi, sau numai cu fructe. Dar mai presus de toate acestea a fost pusă pîinea, a cărei măsură ei au fixat-o în mod egal la doi pesmeți, niște pîini mici care fără îndoială că nu cîntăresc mai mult de o livră una.

XX

Îmbrățișîndu-l cu bucurie i-am răspuns că pentru înfrînare nu socotim această cantitate de pîine prea mică, fiindcă nici n-o putem mînca întreagă.

---

7. II, XXI, p. 52. «Statio jejunii» însemnează ajunare, adică adăugarea de post la rugăciune miercurea și vinerea. Tertullian (în «*De Jejunio*», 11) înțelege acest termen ca o întîrziere a mesei după ora nouă. Folosit rar, Sf. Casian îl încadrează în ideea amintită în vol. I că monahismul este «armata lui Hristos» și ajunarea este garda militară împotriva năvalei poftelor (v. Cartea V-a, cap. XX și XXIV din «Așezămintele chinovitice». «Ajunarea» este termen folosit și pentru postul obișnuit, ca și pentru «cel de miercuri și de vineri» (v. *Conferences*, de DOM E PICHERY, vol. I, p. 135, sq. nota 1).

XXI

Moise : Dacă vreţi să încercaţi acest regim, păstraţi cu strictețe măsura asta, neservind în plus nici o fiertură duminica, şi sîmbăta, sau cînd vin fraţii să vă vadă. Căci hrănit în felul acesta trupul nu numai că va putea să fie întreţinut cu o cantitate mai mică în celelalte zile, dar chiar să i se amîne fără greutate toată hrana, fiindu-i de ajuns adaosul de mîncare pe care l-a primit mai înainte. 2. Dar în nici un chip nu ar putea să facă aceasta, nici să amîne pentru ziua următoare folosirea pîinii cel ce se va fi mulţumit întotdeauna cu cantitatea arătată. Mi-amintesc că bătrînii noştri, ceea ce ştiu că ni s-a întîmplat şi nouă destul de des, au răbdat cu atîta trudă şi greutate această cumpătare şi au păzit cu atîta chin şi foame măsura impusă, că fără voia lor oarecum, cu gemete şi tristeţe, acceptau acest regim de hrană.

XXII

Totuşi în general aceasta este măsura cumpătării, ca fiecare, după cum îi permit puterile, corpul şi vîrsta, să mănînce cît îi cere menţinerea corpului, iar nu dorinţa de saţiu. Şi-ntr-un fel şi-n altul va avea mari necazuri cel ce, nerespectînd cerinţele unui regim uniform, aci îşi restrînge stomacul prin post şi nemîncare, aci şi-l umflă prin mulţimea de hrană. 2. După cum mintea istovită din lipsă de hrană îşi pierde puterea rugăciunilor, sau este silită să dormiteze cînd corpul este prea slăbit, la fel, dacă este apăsată de prea multă mîncare nu va putea să înalţe către Dumnezeu rugăciuni curate şi umile. Dar nici corpul nu va putea fi păstrat mereu neprihănit, de vreme ce chiar în acele zile în care este ţinut într-o înfrînare mai aspră însăşi hrana de mai înainte îi aprinde focul dorinţei.

XXIII

Deîndată ce din prea multă hrană ne-a apărut vreo prisosinţă în mădulare, trebuie s-o eliminăm prin însăşi legea naturii, care nu îngăduie să existe în corp vreo unsoare de prisos, fiindcă este vătămătoare şi potrivnică organismului. De aceea trupul nostru trebuie menţinut într-o cumpătare totdeauna raţională şi uniformă, încît, dacă dintr-o necesitate naturală trăim în corp şi nu ne putem lipsi de el, cel puţin mai rar şi nu mai mult de trei ori pe an să cădem în tina bîntuielii. Totuşi acest lucru să se petreacă într-un somn liniştit, fără vreo dorinţă aprinsă, neprovocat de vreun chip amăgitor care apare în vis ca aţîţare a poftelor ascunse. 2. Aceasta este măsura, uniformă şi egală, a înfrînării noastre, încuviinţată de judecata Sfinţilor părinţi, ca hrana

zilnică să ne fie pîinea, și să păstrăm la fel, în aceeași stare și corpul și sufletul, neîngăduind ca mintea să slăbească din cauza înfrînării prin ajunări, sau să se îngreuieze prin îmbuibare. Hrana să fie atît de simplă, încît după slujba de seară să nu simțim și nici să ne amintim că am mîncat.

XXIV

Aceasta se face cu atîta osteneală, încît cei ce nu cunosc desăvîrșirea dreptei judecăți socotesc că e mai bine să prelungească ajunarea și pentru ziua următoare, numai să mănînce de sătul cînd ajung la masă. Știți că așa a făcut nu de mult concetățeanul vostru Veniamin. Acesta, primind zilnic doi pesmeți, a preferat să nu respecte mereu regula înfrînării, ci să ajuneze cîte două zile consecutiv, numai să-și umple stomacul cu o dublă porție la masă, adică mîncînd o dată patru pesmeți să simtă bucuria de a fi sătul și să compenseze în felul acesta, prin umplerea stomacului, ajunarea de două zile. 2. Supunîndu-se el cu îndărătnicie și stăruință mai de grabă regulilor minții sale decît tradiției celor bătrîni, fără îndoială că vă amintiți cum și-a îndeplinit cele propuse: părăsind pustiul, s-a rostogolit iarăși în filosofia acestei lumi și în deșertăciunea veacului, pentru ca întîmplarea sa să adeverească sfaturile bătrînilor, iar exemplul și căderea lui să-i învețe pe toți că nimeni nu poate nici să se urce pe cea mai înaltă treaptă a desăvîrșirii încrezîndu-se în ideile și părerile sale și nici măcar să se ferească de ispitele primejdioase ale diavolului.

XXV

Ghermanus: Cum așadar va putea fi păzită de noi fără întrerupere această măsură? Căci uneori în ceasul al nouălea, în timpul ajunării, venind frați și trebuind a le da și lor să mănînce, sîntem nevoiți să adăugăm ceva la măsura obișnuită, sau să călcăm regula, care ne este poruncită s-o arătăm tuturora?

XXVI

Moise: Cu aceeași grijă și-n același fel trebuie să îndeplinim ambele cerințe. Căci pentru înfrînare și curăție trebuie să respectăm cu toată rigoarea măsura în mîncare, iar pe de altă parte, cînd vin frații, trebuie să le arătăm dragoste, omenie și bunăvoință, fiindcă este absurd ca oferind masa unui frate, ba mai mult, lui Hristos, să nu mănînci împreună cu El sau să te faci străin de masa Lui. 2. Astfel nu vom călca nici una din cele două îndatoriri dacă vom păstra obiceiul ca, în cea-

sul al nouălea, din doi pesmeţi care ni se dau de drept, conform regulii canonice, să mîncăm unul, iar pe celălalt să-l păstrăm pentru ceasurile de seară şi să-l mîncăm cu fraţii, dacă vine vreunul, fără să adăugăm astfel ceva peste măsura obişnuită. În felul acesta nu ne va întrista de loc venirea unui frate, care trebuie să ne fie prilej de bucurie . Fiindcă vom arăta omenie fără să slăbim ceva din asprimea înfrînării. Iar dacă nu va veni nici unul, ne vom face în libertate datoria, cum cere măsura canonică. 3. Stomacul nu se va încărca seara numai cu un pesmet, fiindcă unul din ei l-am luat în ceasul al nouălea. Mai degrabă se va întîmpla aceasta celor ce, vrînd să păstreze o înfrînare mai severă, îşi amînă pentru seară toată întremarea. Căci hrana luată de curînd împiedică gîndirea limpede în timpul rugăciunilor de seară şi de noapte. De aceea este mai folositor şi mai potrivit să se ia masa în ceasul al nouălea, după care monahul nu numai că se simte uşor şi liber în timpul veghei de noapte, dar avînd digestia făcută poate participa activ şi la slujbele de seară. 4. Astfel de hrană sufletească ne-a servit prea cuviosul Moise, cu un dublu aspect al învăţăturii lui arătîndu-ne adică nu numai harul dreptei judecăţi şi puterea cuvîntului prin erudiţia sa, dar şi sensul renunţărilor, scopul lor apropiat şi îndepărtat. În cursul discuţiei el ne-a făcut să vedem limpede ceea ce înainte căutam oarecum cu ochii închişi, dar cu flacăra duhului şi cu dragoste de Dumnezeu, să simţim cît ne îndepărtasem în acest timp de curăţia inimii şi de linia cea dreaptă, să înţelegem, în sfîrşit, că învăţătura tuturor artelor acestui veac nu poate fi în nici un chip atinsă fără fixarea unui scop precis, a cărui realizare trebuie avută în vedere şi urmărită neîntrerupt.

III

CONVORBIREA CU PĂRINTELE PAFNUTIE

Despre cele trei renunţări

I. Despre felul de viaţă al părintelui Pafnutie.
II. Cuvîntarea lui şi răspunsul nostru.
III. Teza părintelui Pafnutie despre cele trei feluri ale chemărilor şi despre cele trei renunţări.
IV. Expunerea celor trei chemări.
V. Cea mai înaltă chemare nu este de folos celui laş, iar cea mai puţin însemnată nu este vătămătoare celui veghetor.
VI. Expunere despre cele trei renunţări.
VII. Cum trebuie îndeplinită în mod desăvîrşit fiecare renunţare.
VIII. Despre adevăratele însuşiri în care constă frumuseţea sau urîţenia sufletului.
IX. Despre cele trei feluri de bogăţii.
X. Numai prima treaptă a renunţărilor n-aduce desăvîrşire.
XI. Întrebare despre libertatea de alegere a omului şi despre harul lui Dumnezeu.
XII. Răspuns despre folosirea harului dumnezeiesc în cadrul libertăţii de alegere.

XIII. Drumul vieții noastre este de la Dumnezeu.
XIV. Știința legii se dobîndește prin conducerea și lumina lui Dumnezeu.
XV. Înțelegerea, prin care putem recunoaște poruncile lui Dumnezeu și lucrarea bunei voințe, sînt daruri de la Domnul.
XVI. Însăși credința este dată de Dumnezeu.
XVII. Măsura și răbdarea ispitelor vin de la Dumnezeu.
XVIII. Teama permanentă de Dumnezeu ne este insuflată de Domnul.
XIX. Începutul și sfîrșitul bunei voințe sînt de la Dumnezeu.
XX. Nimic în această lume nu se face fără Dumnezeu.
XXI. Obiecție despre puterea libertății de alegere.
XXII. Răspuns că libertatea noastră de alegere are întotdeauna nevoie de ajutorul Domnului.

I

În acel rînd al sfinților, care erau ca niște stele foarte luminoase în noaptea acestei lumi, am văzut pe cuviosul Pafnutie, deosebit cu putere între ei prin marea strălucire a științei sale. Căci acesta era preotul comunității noastre din pustiul Sciților, în care a trăit pînă la sfîrșitul vieții. Deși locuia de tînăr într-o chilie la o depărtare de cinci mile de biserică, nu s-a mutat niciodată în alta mai aproape și nici în anii bătrîneții nu l-a supărat lungimea drumului, cînd venea sîmbăta și duminica la biserică. Iar după slujbă nu se întorcea cu mîinile goale, ci aducea pe umeri un vas cu apă de folos pentru toată săptămîna, neprimind nici cînd avea nouăzeci de ani să-i facă acest serviciu unul dintre cei mai tineri. 2. Din fragedă vîrstă s-a sîrguit cu atîta dragoste în școlile călugărești, încît după puțin timp, de învățătură în ele și-a îmbogățit deopotrivă deprinderea ascultării și știința tuturor virtuților. Biciuindu-și toate poftele prin exercițiul umilinței și al supunerii, și-a nimicit pe calea aceasta toate slăbiciunile și și-a întărit toate virtuțiile cerute de canoanele mînăstirilor și de învățăturile vechilor părinți. Aprins de dorința de a se înălța cît mai sus, s-a grăbit să pătrundă în toate tainele pustiului, pentru ca să se unească mai ușor cu Domnul, de care dorea să se simtă nedespărțit între cetele de frați, fără să-l mai tragă înapoi vreodată schimbările sorții omenești. 3. Întrecînd prin atîta zel chiar virtuțile anahoreților, prin dragoste și stăruință era mai presus de toți și în cunoașterea științei dumnezeiești. Pătrundea în locurile mai întinse și neumblate ale deșertului, stînd atît de mult ascuns uneori departe de ceilalți anahoreți, încît cu greu și arareori era găsit, de credeai că se bucură și se desfătează de zilnica trăire laolaltă cu îngerii. Datorită acestor virtuți ale lui, ceilalți l-au poreclit cu numele de Bubalus (bivol de deșert).

II

Dorind să fim formaţi sub conducerea lui şi mînaţi de astfel de gînduri, într-o zi am plecat şi spre seară am ajuns la chilia lui. După cîteva clipe de tăcere, a început să ne laude pentru hotărîrea noastră, care ne făcuse să părăsim patria şi, din dragoste de Dumnezeu, să străbatem atîtea ţinuturi, răbdînd lipsurile unui pustiu atît de întins, numai din dorinţa de a trăi la fel cu aceia care erau născuţi şi crescuţi în aceleaşi lipsuri şi greutăţi. 2. Noi i-am răspuns că am venit la învăţătura şi conducerea lui nu ca să ne încărcăm de duhul laudei şi al îngîmfării, care şi în chiliile noastre ne gîdilă uneori sub uneltirea diavolului, ci ca, ascultîndu-i cuvintele înflăcărate, să ne putem împărtăşi şi noi într-o măsură oarecare din desăvîrşirea şi minunata aşezare sufletească a unui bărbat atît de mare, însuşiri de care ne-am dat seama că le are cu prisosinţă. De aceea l-am rugat ca mai degrabă să ne înveţe deprinderea umilinţei şi a supunerii, decît pe aceea a trufiei şi laudei de sine.

III

Atunci fericitul *Pafnutie* a vorbit astfel : Sînt trei feluri de vocaţie şi trei de renunţări, tot atît de necesare monahului, oricare ar fi ordinea lor. Trebuie să cercetăm cu atenţie mai întîi de ce, precum am spus, sînt trei feluri de chemare, pentru ca, după ce am aflat că am ajuns pe cea mai înaltă treaptă în dragostea faţă de Dumnezeu, să ne potrivim viaţa după înălţimea acestei trepte. Căci nu ne va fi de nici un folos să începem frumos, dacă sfîrşitul nu va fi asemenea începutului. 2. Iar dacă ştim că am fost scoşi din trăirea acestui veac de pe cea mai de jos treaptă, cu cît ni se pare că am ajuns la religie plecînd de la un început mai puţin lăudabil, cu atît mai vîrtos să ne îngrijim, cu ardoare sufletească, să ajungem la un sfîrşit bun. Se cuvine, în al doilea rînd, să cunoaştem, din toate punctele de vedere, şi cele trei feluri de renunţări, fiindcă în nici un caz nu putem atinge desăvîrşirea, dacă fie nu ştim ce este aceasta, fie chiar ştiind, nu tindem s-o îndeplinim în fapt.

IV

Chemările sînt de trei feluri, fiecare cu trăsăturile ei : prima vine de la Dumnezeu, a doua este mijlocită de om şi a treia are ca izvor trebuinţa. Este de la Dumnezeu ori de cîte ori un gînd trimis în inima noastră, uneori chiar cînd dormim, ne aprinde dorinţa vieţii veşnice şi a mîntuirii, îndemnîndu-ne printr-un imbold puternic să-L urmăm pe

Dumnezeu și să ne dedicăm învățăturilor Lui. Precum citim în Sfînta Scriptură, așa a fost chemat, prin vocea dumnezeiască. Avraam să-și părăsească locul de baștină și casa părintească, renunțînd la legăturile sufletești față de toți ai săi. I-a zis Domnul : «*Ieși din pămîntul tău și din neamul tău, și din casa tatălui tău*». 2. Așa știm că a fost chemat și fericitul Antonie, care datorează chemării dumnezeiești convertirea sa. Intrînd în biserică, el a auzit în Evanghelie pe Domnul vorbind astfel : «*Cine nu urăște pe tatăl său și pe mama sa și pe fiii săi și soție și fiarinele și chiar sufletul său, nu poate să fie ucenicul Meu*». Și : «*Dacă vrei să fii desăvîrșit, mergi, vinde tot ce ai și dă săracilor, căci vei avea comoară în cer, iar apoi vino și urmează-Mă*». Această poruncă a primit-o cu cea mai mare zguduire a inimii, ca și cum i-ar fi fost adresată numai lui ; și renunțînd la toate l-a urmat pe Hristos, nechemat de nici un îndemn și de nici o învățătură omenească. 3. Al doilea fel de chemare este cea care se produce în om, cum am spus, cînd fie exemplele unor sfinți, fie sfaturile lor ne aprind în suflet dorința mîntuirii. Dar și în cazul acesta sîntem chemați tot prin harul lui Dumnezeu, chiar dacă ne-am dedicat acestor osteneli și acestei mărturisiri aținate de sfaturile și de virtuțile bărbatului mai înainte amintit. Citim în Scripturile sfinte că astfel au fost eliberați prin Moise fiii lui Israel din sclavia Egiptului. 4. Iar al treilea fel de chemare este cel care coboară din trebuință, cînd legați de bogățiile și de plăcerile acestei lumi și supuși unor încercări neașteptate, care amenință cu primejdia morții, cu pierderea sau confiscarea averii, ori cu moartea celor dragi, sîntem siliți să ne gîndim la Dumnezeu, pe care L-am disprețuit cînd nu ne lipsea nimic. 5. Găsim necesitatea acestei chemări și în Scriptură foarte adesea, cînd citim că fiii lui Israel, din pricina păcatelor, au fost dați de către Dumnezeu dușmanilor, și că stăpînirea și cruzimea îngrozitoare a acestora i-a făcut să se întoarcă la Domnul și să se roage : «*Le-a trimis Domnul* — se spune — *ca mîntuitor pe Aoth fiul Gerei, fiul lui Ieminus, care se folosea de amîndouă mîinile ca de mîna dreaptă*». Și iarăși spune : «*Au strigat către Dumnezeu, care le-a trimis salvator pe Othoniel, fiul lui Cenez, frate mai mic al lui Caleb și i-a eliberat*». 6. Și în psalmi se vorbește de astfel de lucruri : «*Cînd îi ucidea, atunci ei Îl căutau și se întorceau la El și în zori veneau la Dumnezeu. Și și-au amintit că Dumnezeu este ajutorul lor. Și Dumnezeu Cel Prea Înalt este mîntuitorul lor*». Și iarăși : «*Și au strigat la Domnul pe cînd erau obidiți și i-a slobozit din legăturile lor*».

V

Deşi dintre aceste chemări primele două par sprijinite pe obîrşii mai bune, totuşi şi pe a treia treaptă, care pare cea mai de jos şi mai neînsemnată, au existat bărbaţi desăvîrşiţi şi plini de suflet, asemănători acelora care, ajungînd din starea cea mai bună la slujirea lui Dumnezeu, şi-au petrecut şi restul vieţii cu o frămîntare duhovnicească vrednică de laudă. Dar şi din acea treaptă înaltă, foarte mulţi devenind călduţi au adesea un sfîrşit vrednic de dojană. Şi după cum acelora nu le-a fost păgubitor faptul că s-au convertit nu din propria lor judecată, ci împinşi de necesitate, ca unii cărora bunătatea lui Dumnezeu le-a adus însăşi ocazia de a se căi, tot aşa şi acestora nu le-a fost nimic de folos că au avut începuturile conversiunii pe o treaptă mai înaltă. dacă nu s-au străduit să-şi termine restul vieţii la fel cu începutul. 2. Nici pentru părintele Moise, care a locuit în partea acestui deşert numită Calamus, n-a constituit o lipsă a meritelor de fericire desăvîrşită faptul că a venit la mînăstire împins de teama morţii, care-l ameninţa din cauza unei acuzaţii de omucidere. Acesta a schimbat în aşa fel caracterul necesităţii, încît printr-o hotărîtă putere sufletească a transformat-o în voinţă, ajungînd pe culmile cele mai înalte ale desăvîrşirii. După cum dimpotrivă, multora, al căror nume nu trebuie să-l amintesc, nu le-a fost de nici un folos că au intrat în slujba Domnului pornind de la o situaţie mai bună, dacă după aceea, inima fiindu-le copleşită de trîndăvie şi răceală, au căzut în prăpastia adîncă a morţii. 3. Acest lucru îl vedem exprimat limpede şi în chemarea Apostolilor. La ce a folosit lui Iuda faptul că de bună voie a primit treapta cea înaltă a apostolatului alături de Petru şi de ceilalţi Apostoli, dacă, irosind începuturile strălucite ale chemării în scopul murdar al lăcomiei şi al iubirii de arginţi, a ajuns la trădarea Domnului, ca un ucigaş fără inimă? 4. Sau ce a fost vătămător pentru Pavel că, orbit şi fără voia lui, pe cît se vede, a fost atras pe calea mîntuirii, el care după aceea, urmînd cu toată arşiţa inimii pe Domnul, transformînd necesitatea de început într-o slujire de bună voie, prin atîtea virtuţi şi-a încheiat cu un sfîrşit fără asemănare o viaţă plină de glorie? Totul depinde de sfîrşit, aşadar, căci cel ce s-a dedicat Domnului pornind de la condiţii optime poate ajunge jos prin nepăsare, iar cel silit de necesitate să dobîndească numele de monah, poate deveni desăvîrşit prin teama şi dragostea de Dumnezeu.

VI

Acum trebuie să vorbim despre cele trei renunțări, așa cum sînt arătate de tradiția părinților și de autoritatea Sfintelor Scripturi, pe care fiecare dintre noi se cade să le îndeplinească cu tot zelul. Prima este cea prin care disprețuim cu totul orice bogăție și măriri ale lumii, a doua prin care respingem obiceiurile, viciile și atracțiile vechi ale sufletului și ale trupului, iar a treia, cea prin care, întorcîndu-ne mintea de la toate cele prezente și vizibile, contemplăm numai pe cele viitoare și le dorim pe cele care nu se văd. 2. Citim că Domnul a poruncit lui Avraam să le săvîrșească pe acestea trei spunîndu-i: «*Ieși din țara ta și din neamul tău și din casa tatălui tău*». Întîi a zis «din țara ta», adică din darurile acestei lumi și din avuțiile pămîntești; al doilea «din neamul tău», adică din felul de viață, din deprinderile și viciile de mai înainte, pe care le avem din naștere ca pe niște neamuri și rude; al treilea «din casa tatălui tău», adică din tot ce ne amintește de această lume și se vede sub ochii noștri. 3. Despre cei doi tați, adică despre cel care trebuie părăsit și despre cel care trebuie dorit, iată ce spune Dumnezeu prin gura lui David: «*Ascultă, fiică, și vezi, și-ți pleacă urechea ta: și uită de poporul tău și de casa tatălui tău*». Cel ce spune: «Ascultă, fiică» este tată, fără îndoială, dar mărturisește că tot tată este și cel a cărui casă și al cărui popor trebuie să le părăsească fiica. Așa este cînd, murind cu Hristos în privința elementelor acestei lumi, contemplăm, cum spune și apostolul, «*nu cele ce se văd, ci cele ce nu se văd; căci cele ce se văd sînt vremelnice, iar cele ce nu se văd sînt veșnice*». Ieșind cu inima din această casă vremelnică și care se vede, ne îndreptăm ochii și mintea către aceea în care vom rămîne pentru totdeauna. 4. Vom îndeplini aceasta cînd vom începe să luptăm pentru Domnul mergînd în trup, dar nu după trup, mărturisind prin fapte de virtute acea înțelepciune a fericitului apostol: *Locuința noastră este în cer*. Acestor trei feluri de renunțări li se potrivesc propriu-zis cele trei cărți ale lui Solomon și anume: despre prima renunțare vorbesc *Pildele*, prin care sînt combătute dorințele trupești și viciile pămîntești, despre a doua renunțare *Ecclesiastul*, în care sînt numite deșertăciune toate cele ce se petrec sub soare, și despre a treia *Cîntarea Cîntărilor*, în care mintea, trecînd dincolo de toate cele văzute, se unește cu cuvîntul lui Dumnezeu prin contemplarea celor cerești.

VII

De aceea nu ne va fi de mare folos că ne-am însușit prima renunțare cu cel mai mare devotament al credinței, dacă n-am îndeplinit-o

pe cea de a doua cu aceeaşi rîvnă şi cu aceeaşi ardoare. Tot astfel, după ce vom fi adoptat-o pe aceasta, vom putea ajunge şi la a treia. Numai aşa ieşind din casa părintelui nostru de mai înainte, de care ne amintim că ne-a fost tată de la începutul naşterii noastre, potrivit omului vechi, cînd *«eram din natură fiii mîniei ca şi ceilalţi»*, ne putem îndrepta privirile minţii către cele cereşti. 2. Despre acest tată se vorbeşte către Ierusalim, care dispreţuise pe adevăratul tată : *«Tatăl tău este amoreu şi mama ta hetită»*. Şi în Evanghelie de asemenea se spune : *«Voi sînteţi din tatăl vostru diavolul şi voiţi să împliniţi dorinţele tatălui vostru»*. Cînd îl vom fi părăsit pe acesta, trecînd de la cele văzute la cele nevăzute, vom putea spune cu apostolul : *«Ştim că, dacă se stărîmă casa aceasta de locuinţă pămîntească, vom avea locuinţa de la Dumnezeu ; casă veşnică în cer, nefăcută de mînă omenească»*, precum s-a amintit şi mai înainte : *«Locuinţa noastră e în cer, de unde aşteptăm şi pe Mîntuitorul nostru Domnul Iisus, care va reforma corpul umilinţei noastre conform corpului luminei Sale»*, şi precum spune şi fericitul David : *«Că eu sînt locuitor pe pămînt şi străin, ca toţi părinţii mei»*. Potrivit cu glasul Domnului, ne vom face la fel cu aceia despre care astfel vorbea în Evanghelie Domnul către Tatăl Său : *«Ei nu sînt din această lume, precum nici Eu nu sînt din această lume»* şi către apostoli : *«Dacă aţi fi din această lume, ea ar iubi ce este al ei ; dar fiindcă nu sînteţi din această lume, ci Eu v-am ales din această lume, de aceea vă urăşte lumea»*. 3. Aşadar vom merita să obţinem adevărata desăvîrşire a celei de a treia renunţări atunci cînd mintea noastră, neîntunecată de nici o grăsime a trupului, ci curăţită prin şlefuiri foarte pricepute, prin neîncetată meditaţie asupra celor divine şi prin cuget duhovnicesc, trecînd peste toate cele pămînteşti va ajunge la cele nevăzute. Atunci nu se va mai simţi înconjurată de trupul cel şubred ci de cele înalte şi netrupeşti. Atunci va avea asemenea însuşiri, încît nu numai că nu va mai primi nici un glas venit prin auzul trupesc şi nu va mai fi ocupată de chipuri care vin prin ochi, dar nici măcar lucrurile mari sau foarte mari nu le va vedea cu ochii trupeşti. 4. Virtutea şi încrederea în această lucrare nu o va căpăta decît acela care, prin propria lui experienţă, va primi cele pe care le-am spus. Fără îndoială că acestuia în aşa măsură i-a îndepărtat Domnul ochii inimii de la toate cele prezente, încît nu le va socoti ca şi cum vor trece, ci ca şi cum au trecut şi le va vedea destrămate în nimic, ca un fum care dispare şi, umblînd ca Enoh cu Dumnezeu, trecut dincolo de viaţa şi obiceiurile omeneşti, nu va mai fi găsit în trăirea veacului prezent. Ceea ce s-a petrecut cu el chiar în corp aminteşte Facerea astfel : *«Şi a mers Enoh cu Dumnezeu şi nu s-a mai aflat, fiindcă l-a ridicat Dumnezeu»*.

Zice și apostolul : «*Prin credință Enoh a fost luat ca să nu vadă moartea*». Despre această moarte zice Domnul în Evanghelie : «*Cine trăiește și crede în Mine nu va muri în veci*». 5. De aceea, dacă dorim să ajungem la adevărata desăvîrșire, trebuie să ne grăbim ca, așa cum am disprețuit în trup părinții, patria, bogățiile și plăcerile lumii, așa să le părăsim pe toate și în suflet, să nu ne mai întoarcem cu dorințele la ceea ce am lăsat, precum aceia care, scoși de Moise din robie, chiar dacă nu se mai întorceau trupește în Egipt, totuși se spune că sufletește s-au întors, părăsind, de bună seamă, pe Dumnezeu care-i scosese cu marea Sa putere și venerînd chipurile idolilor pe care-i disprețuiseră în Egipt, precum amintește Scriptura : «*Și s-au întors cu inimile lor în Egipt, zicînd către Aaron : Fă-ne zei, care să ne conducă*». Puteau fi condamnați la fel cu cei care zăbovind în deșert, după hrana cu mana cerească au dorit mîncărurile stricate și de folos murdar ale viciilor. Putem părea că murmurăm și noi asemenea lor : «*Bine ne era în Egipt, unde ședeam lîngă oalele cu carne și mîncam ceapă și usturoi și castraveți și pepeni*». 6. Acest fapt deși s-a întîmplat înainte la acel popor, totuși vedem că se împlinește și acum în fiecare zi în rîndurile și în tagma noastră. Căci toți, după renunțarea la această lume, se întorc la vechile preocupări și la dorințele de altădată, spunînd în faptele și gîndurile lor aceleași cuvinte ca și aceia : «*Bine îmi era în Egipt*». Mă tem că mulțimea acestora este atît de mare, cît era a acelora despre care citim că murmurau sub Moise. *Căci deși se numărau la șase sute trei mii de oameni înarmați la ieșirea din Egipt, din aceștia numai doi au intrat în pămîntul făgăduinței.* 7. De aceea trebuie să ne grăbim să luăm exemple de virtute de la cei puțini și rari, fiindcă, după acel caz pe care l-am citat, și în Evanghelie se spune : *mulți sînt chemați, dar puțini sînt aleși.* Așadar, deloc nu ne va folosi renunțarea trupească și, într-un fel, plecarea din Egipt, schimbînd numai locul, dacă n-am fost în stare să obținem și în suflet renunțarea, care este mai sublimă și mai folositoare. Despre acea renunțare la cele trupești, despre care am vorbit, apostolul a spus așa : «*Dacă voi fi împărțit toate avuțiile mele pentru hrana săracilor, și dacă voi fi dat corpul meu să fie ars, dar nu voi fi avut dragoste, la nimic nu-mi folosește.* 8. Fericitul apostol n-ar fi spus niciodată aceasta, dacă n-ar fi prevăzut că se va întîmpla ca unii, chiar dacă-și risipesc toate avuțiile pentru a hrăni pe săraci, să nu poată ajunge la desăvîrșirea evanghelică și la vîrful foarte înalt al dragostei, pentru că, fiind sub imperiul trufiei și al nestăpînirii, reține în inimile lor viciile și nesăbuința năravurilor de altă dată și, neîngrijindu-se să se spele de ele, n-ajung la dragostea de Dumnezeu, care niciodată nu piere. 9. Cei ce s-au străduit mai puțin pe

această a doua treaptă de renunțare cu atît mai puțin n-o vor dobîndi pe a treia, care este, fără îndoială, cea mai înaltă. Totuși, gîndiți-vă bine că n-a zis pur și simplu: *«Dacă voi împărți avuțiile mele»*. S-ar părea că a vorbit poate despre acela care, neîndeplinind în întregime porunca evanghelică, și-ar fi oprit ceva din avere, cum fac unii dintre cei călduți, dar el a zis: *«Dacă voi împărți toate avuțiile mele pentru hrana săracilor»*, adică dacă voi renunța cu desăvîrșire la bogățiile pămîntești. 10. Și a adăugat la aceasta o renunțare și mai mare: *«Și dacă voi fi predat corpul meu să fie ars, dar nu voi fi avut dragoste, nimic nu sînt»*, ca și cum ar fi zis cu alte cuvinte: *Dacă vrei să fii desăvîrșit, mergi, vinde tot ce ai și dă săracilor și vei avea comoară în cer*, adică renunțînd astfel, încît să nu păstrez din ele nimic pentru mine. *Chiar dacă îi voi adăuga acestei împărțiri martiriul prin arderea corpului meu pentru Hristos, dar dacă totuși, sînt fără răbdare, sau supărăcios, pizmaș sau mîndru, sau mă înfurii de injuriile altora, sau caut la ale mele, sau gîndesc cele rele, sau nu rabd cu supunere și de bună voie toate cîte mi se pot întîmpla*, 11. *la nimic nu-mi va folosi renunțarea și arderea omului din afară, dacă înlăuntru voi fi frămîntat de viciile de odinioară.* Aceasta pentru că, disprețuind prin lucrarea acestei prime convertiri numai substanța lumii, care nu e în sine nici bună, nici rea, ci este de mijloc, *poate că nu m-am îngrijit nici să alung și avuțiile vătămătoare din inimă și nici să dobîndesc dragostea Domnului, care «este răbdătoare, binevoitoare», care «nu rîvnește, nu se îngîmfă, nu se supără, nu lucrează cu nebăgare de seamă, nu caută ce nu e al său, nu cugetă cele rele», care «toate le suferă, toate le rabdă», în sfîrșit care dragoste nu lasă pe cel ce o are să cadă sub călcîiul păcatului.*

VIII.

Trebuie să ne grăbim, așadar, cu toată străduința ca și omul nostru interior să alunge și să împrăștie tot avutul viciilor sale, pe care le-a strîns în viața de mai înainte. Acest avut este al nostru propriu, legat strîns de corp și de suflet. Așezat pînă acum în corp, dacă nu va fi scos și aruncat, acest avut nu va înceta să ne însoțească și după moarte. După cum virtuțile și însăși dragostea, care le este izvor, dobîndite în acest veac și după sfîrșitul acestei vieți îl fac pe posesorul lor frumos și strălucitor, tot la fel viciile îl transmit acelei vieți veșnice infectat și pătat oarecum de culori negre. 2. Frumusețea și urîțenia sufletului iau naștere din calitatea virtuților și a viciilor, din care le este extrasă culoarea, care este sau strălucitoare, cum nimerit este să auzim

din gura profetului: «Și va dori regele frumusețea ta», sau neagră, urîtă și respingătoare, așa cum ea însăși își mărturisește josnicia putreziciunii sale și zice: «Am putrezit și s-au infectat rănile mele de pe fața nebuniei mele». Însuși Domnul spune către ea: *«De ce nu s-a închis rana fiicei poporului Meu?»*. 3. Acestea sînt bogățiile noastre proprii, care sălășluiesc întotdeauna în suflet și pe care nici un rege și nici un dușman nu ni le-ar putea da sau lua. Acestea sînt bogățiile noastre proprii, pe care nici moartea nu va fi în stare să le despartă de suflet; prin renunțare la ele putem ajunge la desăvîrșire, iar prin nedezlipirea de ele la pedeapsa cu moartea veșnică.

IX.

Precum se arată în Sfînta Scriptură, bogățiile sînt de trei feluri: bune, rele și mijlocii. Rele sînt cele despre care se spune: *«Cei bogați au fost lipsiți și înfometați»* și *«Vai de voi, bogaților, fiindcă v-ați primit mîngîierea voastră»*. Cea mai mare desăvîrșire este faptul de a te fi lepădat de aceste bogății. Spre deosebire de aceștia, săraci sînt cei pe care vocea Domnului îi laudă în Evanghelie: *«Fericiți cei săraci cu duhul, că a lor este împărăția cerurilor»* și în psalm: *«Acest sărac a strigat și l-a auzit Domnul»*, și de asemenea: *«Săracul și lipsitul vor lăuda numele Tău»*. 2. Sînt bune cele pe care este un mare merit și o mare virtute să le fi cîștigat, cele care aduc laudă bărbatului drept, posesor al lor, precum spune David: *«Neamul celor drepți va fi binecuvîntat. Glorie și bogăție în casa lui, și dreptatea lui rămîne în vecii vecilor»*, și de asemenea: *«Mîntuirea sufletului este adevărata bogăție a omului»*. Despre această bogăție se vorbește în Apocalipsă către acela care neavîndu-le este în chip rușinos sărac și gol. *«Voi începe,* — se spune — *să te vărs din gura Mea. Fiindcă zici: sînt bogat și nu-mi lipsește nimic, fără să știi că ești nenorocit și vrednic de milă și sărac și orb; te îndemn să cumperi de la Mine aurul cel încercat în foc, ca să fii bogat și să te îmbraci cu veșminte albe, ca să nu se arate rușinea goliciunii tale»*. 3. Sînt mijlocii bogățiile care pot fi bune sau rele, trecînd și într-o parte și-n cealaltă, după gîndul sau felul celui ce le folosește. Despre acestea spunea fericitul apostol: *«Poruncește bogaților acestei lumi să nu se înalțe cu gîndul, și nici să nădăjduiască în bogății nesigure, ci în Dumnezeu, care ne dă toate din belșug și ne bucurăm de ele. Să facă bine, să dea fără preget, să fie părtași la bine și la rău cu alții, să-și adune comori cu bun temei pentru veșnicie, ca să dobîndească viața cea adevărată»*. Astfel de avuții avea acel bogat din

Evanghelie, care nu dădea din ele celor lipsiți, și la a cărui poartă stătea săracul Lazăr, dorind să se sature măcar cu firimiturile acelui bogat, care a meritat chinurile iadului și focul cel veșnic.

X.

Părăsind aceste bogății văzute ale lumii le lepădăm fiindcă nu sînt ale noastre, ci sînt străine de noi, oricît ne-am lăuda că sînt cîștigate prin munca noastră, sau că le avem prin moștenire de la părinți. Căci, precum am spus, nimic nu este al nostru, în afară de ceea ce posedăm în sufletul și în inima noastră, și care nu ne poate fi luat de nimeni. Despre acele bogății văzute vorbește cu mustrare Hristos către cei ce avîndu-le nu vor să dea din ele și celor ce n-au: *«Dacă n-ați fost cu credință în cele străine, cine vă va da ce este al vostru?»*. Că aceste bogății sînt străine ne învață limpede nu numai experiența zilnică, dar și cuvîntul Domnului. 2. Iar despre bogățiile nevăzute și rele vorbește Petru către Domnul: *«Iată, noi am părăsit toate și te-am urmat: așadar ce vom avea?»*. Fără îndoială că ei nu-și părăsiseră decît uneltele lor, proaste și rupte. În aceste «toate» dacă nu s-ar fi cuprins și renunțarea la vicii, ceea ce este un lucru mare și suprem, părăsind numai lucruri fără preț ei n-ar fi dobîndit pe Domnul, care le-a dăruit o glorie atît de mare a fericirii, încît ei au meritat să-L audă vorbind astfel: *«La Inviere, cînd Fiul omului va ședea pe scaunul măreției Sale, veți ședea și voi pe douăsprezece scaune, judecînd pe cele douăsprezece triburi ale lui Israel»*. 3. Dar dacă aceștia, care-și părăsesc cu desăvîrșire avutul, din anumite pricini nu pot să ajungă la dragostea apostolică și nici să se înalțe la cea de a treia treaptă a renunțării, cea mai înaltă, la care puțini ajung, ce vor trebui să judece despre ei înșiși aceia care, nefiind măcar pe prima treaptă, care e cea mai ușoară, ci păstrîndu-și vechiul avut necurat împreună cu necredința de odinioară, socotesc că merită să fie lăudați numai pentru că au numele de monahi? 4. Așadar prima renunțare este, cum am spus, cea la lucrurile străine de noi, și de aceea ea singură nu este de ajuns pentru desăvîrșire, dacă nu se ajunge la a doua, care constă în renunțarea la lucrurile noastre adevărate. Dobîndind-o pe aceasta prin alungarea tuturor viciilor, ajungem și la renunțarea a treia, cea mai înaltă, prin care respingem cu inima și cu sufletul nu numai ceea ce se petrece în lume, sau ceea ce posedă omul în particular, ci chiar toate lucrurile socotite mărețe, deși deșarte și repede trecătoare, privind, cum spune apostolul *«nu cele ce se văd, ci cele ce nu se văd; căci cele ce se văd sînt vremelnice, iar cele ce nu se văd veșnice»*. Numai așa sîntem vrednici

să auzim acea poruncă supremă adresată lui Avraam: «*Vino în pământul pe care ți-l voi arăta*». 5. Prin aceasta se arată limpede că, dacă nu îndeplinim cu toată căldura sufletului cele trei renunțări arătate mai înainte, nu putem ajunge la a patra, care constă în renunțare desăvîrșită, aducînd, ca răsplată și premiu, intrarea în pământul făgăduinței, în care nu cresc spinii și buruienile viciilor. În acest pământ se intră cu tot corpul și cu inima curată, după alungarea din trup a tuturor patimilor, pe care nu virtutea sau sîrguința celui ce tinde spre el, ci Însuși Domnul promite că-l va arăta, cînd zice: «*Vino în pământul pe care ți-l voi arăta*». 6. Prin aceasta se dovedește limpede că începutul mîntuirii noastre se face prin chemarea Domnului, care zice: «*Ieși din țara ta*» și se dăruiește la fel, tot de către El, însușirea desăvîrșirii și a purității. El spune: «*Vino în pământul pe care ți-l voi arăta*», adică nu pe acela pe care și tu-l poți cunoaște și descoperi prin priceperea ta, ci pe cel pe care ți-l voi arăta Eu, nu numai fără să-l cunoști, dar și fără să-l cauți. De aci se înțelege bine că, precum mergem pe calea mîntuirii chemați de duhul Domnului, la fel ajungem la desăvîrșirea supremei fericiri conduși de înțelepciunea și lumina Lui.

XI.

Ghermanus: Dar în ce constă libera alegere și faptul că sîntem de laudă prin inteligența noastră, dacă Dumnezeu începe și termină tot ceea ce trebuie pentru desăvîrșirea noastră?

XII.

Paînutie: Ați avea dreptate să vă puneți această întrebare, dacă ar exista în orice lucrare și știință numai începutul și sfîrșitul și n-ar fi și un mijloc despărțitor. Astfel, precum știm că ocaziile de mîntuire le aduce Dumnezeu în felurite chipuri, la fel este în puterea noastră să slujim, cu mai multă sau mai puțină încordare, ocaziile aduse de Dumnezeu. Căci lui Dumnezeu îi aparține chemarea și propunerea: «*Ieși din pământul tău*», iar lui Avraam supunerea de a ieși. Mai departe, cuvintele: «*și vino în pământul*» îl arată pe cel ce se supune, pe cînd adaosul: «*pe care Ți-l voi arăta*» indică harul lui Dumnezeu, care poruncește sau promite. 2. Se cade să știm bine că, practicînd cu toată puterea noastră orice virtute, nu putem în nici un chip ajunge la desăvîrșire numai prin zelul și prin înțelepciunea noastră și că nu este de ajuns omului ca numai prin sîrguința sa și prin ostenelile sale să se ridice la înalta răsplată a fericirii, dacă n-are și ajutorul lui Dumnezeu, care-i conduce inima spre ceea ce este bine. 3. De aceea, în

fiecare clipă rugîndu-ne, trebuie să spunem împreună cu David: *«Întărește pașii mei pe cărările Tale, ca să nu șovăie picioarele mele»*, și *«A așezat pe piatră picioarele mele și a condus pașii mei»*. În felul acesta libertatea noastră de alegere, șovăielnică din necunoașterea binelui, sau din pricina ispitelor noastre, ne îndreaptă pașii către virtuți. Acest lucru ni-l spune foarte limpede profetul în cuvintele: *«Am fost împins să cad»*, cuvinte care arată slăbiciunea libertății de alegere. Dar *«Și Domnul m-a susținut»* arată ajutorul Domnului care, cînd a văzut că prin libera noastră alegere alunecăm în prăpastie, ne-a dat de veste susținîndu-ne și conducîndu-ne oarecum cu mîinile Sale. Și iarăși, dacă zicem *«Piciorul meu a șovăit»*, bineînțeles din cauza slăbiciunii alegerii libere, *«Mila Ta, Doamne, m-a ajutat»*. Aceste cuvinte arată că Dumnezeu întărește cu ajutorul Său slăbiciunea libertății de alegere, mărturisind că, dacă omul nu șovăie pe drumul credinței, aceasta nu se datorește puterilor sale, ci milei Domnului. 4. Cuvintele: *«După mulțimea durerilor mele în inima mea»*, arată durerile produse de libertatea alegerii, iar cele următoare: *«Mîngîierile Tale au înveselit inima mea»* se tălmăcește așa: *«Prin insuflarea ta, Doamne, venind în inima mea și deschizîndu-mi ochii spre bucuriile viitoare, pe care Tu le-ai pregătit celor ce pătimesc pentru numele Tău, mîngîierile Tale nu numai că i-au risipit inimii mele toată tulburarea, dar i-au adus și cea mai înaltă bucurie»*. Mai departe se spune: *«Numai fiindcă m-a ajutat Domnul, sufletul meu n-a locuit în iad»*. Aceasta înseamnă că prin lipsurile libertății de alegere sufletul ar fi ajuns în iad dacă n-ar fi fost salvat prin ajutorul și ocrotirea Domnului. 5. Căci «de Domnul», nu de libera noastră alegere «sînt conduși pașii omului». Și «cînd va cădea cel drept», cu toată libera alegere, «nu se va lovi». De ce? *«Fiindcă Domnul îl va sprijini cu mîna Sa»*, adică nici unul dintre cei drepți nu-și este de ajuns sieși pentru a dobîndi dreptatea, ci bunătatea divină este aceea care, cînd el șovăie și e gata să cadă, îl sprijină cu mîinile sale în fiecare moment, ca să nu se prăbușească și să piară ca victimă a slăbiciunii propriei sale libertăți de alegere.

XIII.

Niciodată oamenii sfinți n-au fost siguri că vor găsi prin propria lor iscusință drumul drept, care să-i ducă la virtute și la înfăptuirea ei, ci l-au cerut mai degrabă prin rugăciuni către Domnul, zicînd: *«Îndrumează-mă în adevărul Tău»* și *«Condu în fața Ta drumul meu»*. Un altul însă afirmă că nu numai în credință, ci și prin experiență și într-un fel prin însăși natura lucrurilor a descoperit adevărul: *«Am*

cunoscut, Doamne, că nu este în om calea lui, că nu este în puterea omului să meargă și să-și conducă pașii săi». Și Domnul însuși spune către Israel: *«Și Eu îl voi conduce ca pe un brad verde; de la Mine au ieșit roadele tale».*

XIV.

Chiar știința legii ei doresc s-o dobîndească nu cu ajutorul cititului, ci prin conducerea și lumina zilnică a lui Dumnezeu, rugîndu-se: *«Arată mie căile Tale, Doamne»* și: *«Învață-mă cărările Tale, Doamne»* și: *«Deschide ochii mei și voi vedea minunile legii Tale»* și *«Învață-mă să fac voia Ta, că Tu ești Dumnezeul meu»* și de asemenea: *«Tu, care înveți pe om știința».*

XV.

Fericitul David mărturisește că binemerită de la Domnul însuși darul înțelegerii prin care poate recunoaște poruncile înscrise în lege. El spune: *«Robul Tău sînt eu: dă-mi înțelegerea să învăț poruncile Tale».* De îndată ce-i era proprie însușirea înțelegerii din firea lucrurilor, avea și cunoașterea poruncilor lui Dumnezeu cuprinse în lege. Și totuși îl ruga pe Domnul să-i dea cunoașterea mai deplină, știind că nu-i este suficient ceea ce are sădit din naștere, dacă nu-l luminează zilnic Dumnezeu, pentru a înțelege legea în Duh și pentru a-și lămuri mai limpede poruncile ei. Ceea ce spunem ne învață și vasul de bună alegere cînd glăsuiește: *«Dumnezeu este Cel ce face în voi să vreți și să lucrați după bună voință».* 2. Ce putea să grăiască mai mult decît să învețe că buna noastră voință și săvîrșirea unei lucrări se îndeplinesc în noi de Domnul? El mai spune: *«Fiindcă vă este dat pentru Hristos nu numai să credeți în El, dar să și suferiți pentru El».* Astfel arată că și începutul vieții și al credinței noastre, ca și răbdarea suferințelor, ne sînt dăruite de Domnul. Înțelegînd aceasta și David se roagă la fel să-i dăruiască Domnul mila Sa, cînd zice: *«Întărește, Doamne, ceea ce ai lucrat în noi»,* arătînd că nu-i este de ajuns începutul mîntuirii primit din harul lui Dumnezeu, dacă n-a lucrat mai departe pînă la sfîrșit această milă de fiecare zi a lui Dumnezeu. 3. Nu libera noastră alegere, ci *«Domnul dezleagă lanțurile celor robiți»,* nu virtutea noastră, ci *«Domnul ridică pe cei zdrobiți»,* nu priceperea alegerii, ci *«Domnul luminează pe cei orbi»,* adică Domnul face pe orbi înțelepți, nu paza noastră, ci *«Domnul păzește pe străini»,* nu vitejia noastră, ci *«Domnul ridică (sau sprijină) pe toți cei ce cad».* Spunem acestea nu pentru ca să arătăm fără conținut și de prisos rîvna, pri-

ceperea și munca noastră, ci pentru ca să știm că fără ajutorul lui Dumnezeu nu ne putem strădui și nici nu au vreo putere încercările noastre de a dobîndi o răsplată atît de mare a purității, dacă n-a contribuit la aceasta ajutorul și mila Domnului. Căci *«Calul este pregătit pentru ziua războiului ; de la Domnul este însă ajutorul, fiindcă bărbatul nu este puternic în vitejie»*. 4. Trebuie așadar să spunem întotdeauna împreună cu David : *«Vitejia mea și lauda mea»* nu este libertatea alegerii, ci *«Domnul»* și *«El mi-a fost mie spre izbăvire»*. Învățătorul neamurilor, știind că a devenit vrednic să slujească legămîntului celui nou nu prin minte personală, sau prin sudoarea sa, ci prin mila Domnului, spune : *«Nu sîntem vrednici de a cugeta ceva din noi ca de la noi, ci puterea noastră este de la Dumnezeu»*. Ceea ce se poate spune, mai puțin latinește, dar mai lămurit, astfel : *Vrednicia noastră este de la Dumnezeu.* În sfîrșit, urmează : *«Care ne-a făcut și vrednici slujitori ai legămîntului celui nou»*.

XVI.

Într-atît au simțit Apostolii că le-au fost dăruite de Dumnezeu toate cele privitoare la mîntuire, încît ei declară că și credința le este dată de Domnul, cînd spun : *«Dă-ne nouă credința»*, știind mai dinainte că deplinătatea ei nu le este încredințată de libera lor alegere, ci de darul lui Dumnezeu. Mai departe, același Înfăptuitor al mîntuirii omenești ne învață cît de alunecoasă, de slabă și de nevolnică este credința noastră, dacă nu este întărită de ajutorul Domnului. El spune lui Petru : *«Simone, Simone, iată Satana v-a cerut pe voi să vă cearnă ca pe grîu ; dar Eu M-am rugat Tatălui Meu să nu piară credința ta»*. 2. Un altul, simțind că acest lucru se petrece în sine însuși și văzînd că oarecum credința sa este împinsă de valurile necredinței spre stîncile cele primejdioase, cerînd ajutor pentru credința sa tot Domnului, zice : *«Doamne, ajută necredinței mele»*. Într-atît au simțit bărbații evanghelici și apostolici că toate cele bune se petrec cu ajutorul Domnului, într-atît și-au dat seama că nici măcar credința lor n-o pot păstra prin puterile și prin libertatea lor de alegere, încît cer ca aceasta să fie ajutată în ei, sau să li se dea de către Domnul. 3. Dacă aceasta are nevoie de ajutorul Domnului ca să nu slăbească în inima lui Petru, cine ar fi atît de înfumurat și de orb, încît să creadă că n-are nevoie de ajutorul zilnic al Domnului pentru ca s-o păzească ? Mai ales că Însuși Domnul a spus lămurit aceasta în Evanghelie, zicînd : *«După cum vița nu poate face roade de la sine, dacă nu rămîne în butucul ei, tot așa*

și voi, dacă nu veți rămîne în Mine» și în alt loc: *«Fiindcă fără Mine nu puteți face nimic». 4.* Cît de nelegiuit și de nesocotit este să atribuim ceva din faptele bune desteptăciunii noastre și nu ajutorului sau harului lui Dumnezeu, o dovedește prin învățătura Sa Domnul, Care arată că fără insuflarea sau ajutorul Său nimeni nu poate să dobîndească roade duhovnicești. Căci *«tot binele și tot darul cel desăvîrșit de sus coboară, de la Părintele luminilor».* Și Zaharia spune: *«Că dacă este ceva bun, al Său este și, dacă este ceva foarte bun, de la El vine».* De aceea mereu spune fericitul Apostol: *«Ce ai fără să fi primit? Iar dacă ai primit, de ce te fălești ca și cum n-ai fi primit?».*

XVII.

Cea mai mare răbdare, prin care putem rezista ispitelor, constă nu atît în virtutea noastră, cît în mila și înțelepciunea lui Dumnezeu, precum spune fericitul apostol: *«Ispita nu vă ajunge decît dacă este omenească. Dar credincios este Dumnezeu, care nu va îngădui ca voi să fiți ispitiți mai presus de ceea ce puteți. Iar cu ispita va face și sfîrșitul, ca să puteți rezista».* Că Dumnezeu învrednicește sau întărește sufletele noastre pentru toată lucrarea cea bună și că săvîrșește în noi cele plăcute Lui, același apostol ne învață: *«Dumnezeul păcii, care a scos din întunecimi pe marele păstor de oi în sîngele legămîntului celui veșnic, pe Iisus Hristos, vă va învrednici pe voi în tot binele, făcînd în voi ceea ce place în fața Sa».* Și se roagă să se întîmple aceasta și tesalonicenilor, zicînd: *«Însuși Domnul Iisus Hristos și Dumnezeu Tatăl nostru, care ne-a iubit și ne-a dat mîngîiere veșnică și nădejdea cea bună în har, să îndemne inimile voastre și să vă întărească în toată lucrarea și în cuvîntul cel bun».*

XVIII.

Profetul Ieremia mărturisește limpede că însăși teama de Dumnezeu, prin care să-L putem păstra cu tărie în inima noastră, ne este sădită de Domnul din persoana lui Dumnezeu. El zice: *«Și le voi da o singură inimă și o singură cale ca să se teamă de Mine în toate zilele. Și să le fie bine lor și copiilor lor după ei. Și voi încheia cu ei o învoială veșnică și nu voi înceta să le fac bine. Și voi da teama Mea în inima lor, ca să nu plece de la Mine».* Și Iezechiel spune: *«Le voi da o singură inimă și le voi sădi un duh nou în măruntaiele lor. Și voi scoate inima de piatră din trupul lor și le voi da inimă de carne, ca să umble întru poruncile Mele și legile să le păzească și să le îndeplinească; vor fi poporul Meu, iar Eu le voi fi Dumnezeu».*

XIX.

Din aceasta înţelegem foarte limpede că şi începutul voinţei celei bune ne este insuflat de Dumnezeu, ori de cîte ori ne atrage pe calea mîntuirii sau prin El Însuşi, sau prin îndemnul vreunui om, sau prin necesitate, şi că tot de El ne este dăruită desăvîrşirea virtuţilor. Dar stă în puterea noastră să răspundem cu mai multă sau cu mai puţină tragere de inimă la îndemnul şi ajutorul lui Dumnezeu şi de aceea noi meritǎm pe bună dreptate pedeapsă sau răsplată, în măsura în care fie am dispreţuit grija şi marea bunăvoinţă a Lui faţă de noi, fie ne-am străduit să-I arătăm recunoştinţă prin supunerea noastră. 2. Acest lucru ne arată destul de bine şi de lămurit în Deuteronom : *«Cînd te va aduce Dumnezeul tău pe pămîntul în care intri să-l stăpîneşti şi va nimici multe neamuri în faţa ta ; pe hetei, pe gherghesei, pe amorei, pe canaanei, pe ferezei, pe hevei şi pe iebusei, şapte neamuri cu mult mai numeroase şi mai puternice decît tine ţi le va lăsa Domnul ţie şi le vei lovi pînă la nimicire. Nu vei încheia cu ele alianţă, nici nu te vei întovărăşi în căsătorii cu ele»*. Că sînt conduşi în pămîntul făgăduinţei, că sînt nimicite multe neamuri în faţa lor, că sînt date în mîna lor neamuri de un număr mai mare şi mai puternice decît poporul lui Israel, toate acestea sînt, precum spune Scriptura, lucrarea harului lui Dumnezeu. 3. Dar dacă Israel le loveşte pînă la nimicire, sau le cruţă şi le lasă să trăiască, dacă face sau nu alianţă cu ele, dacă se întovărăşeşte sau nu în căsătorii cu ele, despre acestea Scriptura mărturiseşte că sînt în puterea lor să le săvîrşească sau nu. Din această mărturie se deosebeşte bine ce trebuie să punem pe seama liberei noastre alegeri, şi ce pe intervenţia şi ajutorul zilnic al Domnului, că sînt manifestări ale harului divin ocaziile noastre de mîntuire, ca şi succesele şi victoriile, iar în puterea noastră este să primim cu dragoste sau cu nepăsare binefacerile lui Dumnezeu faţă de noi. Această rînduială o vedem destul de deslușit în vindecarea acelor orbi. Că a trecut înaintea lor Iisus este harul providenţei şi al bunăvoinţei divine, iar că ei strigă şi spun : *«Ai milă de noi, Doamne, fiul lui David»*, este lucrarea credinţei şi a nădejdii lor. *4.* Că primesc vederea ochilor este darul milei divine ; iar că după primirea oricărui dar stăruie atît harul lui Dumnezeu, cît şi judecata liberei noastre alegeri, o arată exemplul celor zece leproşi, care şi ei au fost vindecaţi în chip asemănător. Dintre aceştia, de vreme ce unul prin libera sa alegere aduce mulţumită harului divin, iar Domnul, căutînd pe cei nouă şi lăudîndu-l pe al zecelea, dovedeşte că are neîncetat în grija Sa şi pe cei ce nu-şi aduc aminte de binefacerile Lui. Este

un dar al ocrotirii Sale faptul că-l primește și-l laudă pe cel recunoscător și că, dimpotrivă, îi urmărește și-i mustră pe cei ingrați.

XX.

Se cuvine să credem cu nestrămutată convingere că nimic nu se petrece pe această lume fără Dumnezeu. Trebuie să mărturisim că toate se fac și se îndeplinesc cu voia sau cu îngăduința Lui, cu lămurirea că binele se săvîrșește cu voința și ajutorul lui Dumnezeu, iar răul cu îngăduința Lui, cînd ocrotirea divină ne părăsește din cauza netrebniciei și a învîrtoșării inimii noastre și îngăduie să fim stăpîniți de diavol sau de patimi rușinoase. 2. Aflăm aceasta foarte limpede și din cuvintele apostolului care zice: *«Pentru aceea i-a lăsat Dumnezeu în patimi josnice»* și iarăși: *«Pentru că n-au crezut că-L au pe Dumnezeu în conștiință i-a lăsat Dumnezeu în minte proastă, ca să facă ei ceea ce nu se cade»*. Însuși Domnul vorbește prin cuvintele profetului: *«Și n-a auzit poporul Meu vocea Mea. Și Israel nu s-a supus Mie. Pentru că i-am lăsat cu născocirile inimilor lor, vor umbla potrivit cu născocirile lor»*.

XXI

Ghermanus: Libertatea de alegere este dovedită foarte clar prin cuvintele: *«Dacă poporul Meu M-ar fi ascultat»*. Și în alt loc: *«Dar n-a ascultat poporul Meu vocea Mea»*. Căci cînd zice: «dacă ar fi ascultat» arată că în puterea lui a fost să-i primească sau nu judecata. Așadar de ce să n-așezăm în noi mîntuirea noastră, dacă Dumnezeu ne-a dat putința de a-L asculta sau de a nu-L asculta?

XXII.

Pafnutie: Ai privit cu pătrundere cuvintele «Dacă M-ar fi ascultat», dar n-ai lămurit cine este cel ce vorbește celui ce ascultă sau nu ascultă și nici ceea ce urmează: *«Aș fi umilit ca pe un nimic pe dușmanii lui; asupra celor ce-l calcă în picioare aș fi trimis mîna Mea»*. Nimeni să nu încerce ca, printr-o rea tălmăcire, să ia în apărarea libertății de alegere cele ce am spus cînd am afirmat că nimic nu se petrece fără Dumnezeu și să îndepărteze de om harul și înțelepciunea lui Dumnezeu prin cuvintele: *«Și n-a auzit poporul meu vocea Mea»* și iarăși: *«Dacă M-ar fi ascultat poporul Meu Israel, dacă ar fi mers pe căile Mele»* și celelalte, ci să aibă în vedere că, după cum se dovedește puterea libertății de alegere prin nesupunerea poporului, la fel se arată grija zilnică a lui Dumnezeu, care strigă oarecum și sfătuiește. 2. Cînd

zice : *«Dacă poporul Meu M-ar fi ascultat»*, arată clar că mai întîi El le-a vorbit lor. Aceasta se face de obicei de către Dumnezeu nu numai prin legea scrisă, ci şi prin sfaturile zilnice, potrivit celor spuse de Isaia : *«Toată ziua am întins mîinile Mele către poporul care nu crede în Mine şi Mi se împotriveşte»*. Se poate dovedi, aşadar, şi una şi alta prin cuvintele : *«Dacă M-ar fi ascultat poporul Meu, dacă Israel ar fi mers pe căile Mele, aş fi umilit pe duşmanii lui ca pe un nimic şi asupra celor ce-l calcă în picioare aş fi întins mîna Mea»*. 3. Căci după cum se demonstrează libera alegere prin nesupunerea poporului, la fel se arată grija şi ajutorul lui Dumnezeu la începutul şi la sfîrşitul acelui verset, cînd aminteşte că El mai întîi a vorbit şi după aceea i-ar fi umilit pe duşmani, dacă ar fi fost ascultat de popor. Prin ceea ce am afirmat noi nu voim să tăgăduim libertatea omului de a alege, ci să întărim adevărul că harul şi ajutorul lui Dumnezeu este necesar omului în fiece zi şi în fiecare clipă. 4. După ce ne-a dat lămuriri prin această convorbire, părintele Pafnutie ne-a lăsat să plecăm din chilia lui înainte de miezul nopţii plini de voie bună, dar şi de puternice impresii în inima noastră, prilejuite mai ales de învăţătura cu care am rămas din expunerea sa. Prin îndeplinirea primei renunţări, pe care ne străduim s-o înfăptuim cu toată virtutea, credeam că sîntem aproape să atingem culmea desăvîrşirii, dar acum ne dădeam seama că n-am început încă să visăm care este sensul cel mai înalt al vieţii monahale, fiindcă, puţin informaţi în mînăstiri despre a doua renunţare, nici măcar din auzite nu aflasem ceva despre a treia renunţare, în care se cuprinde adevărata desăvîrşire şi care întrece în multe privinţe pe celelalte două, inferioare acesteia [8].

---

8. III, XII, p. 69. Răspunsul Sfîntului Pafnutie la întrebarea Sfîntului Gherman din paragraful precedent este socotit pe nedrept, de DOM E. PICHERY că ar exclude harul. Sfîntul Gherman a întrebat : dacă Dumnezeu şi începe şi termină desăvîrşirea noastră, liberul arbitru unde se mai manifestă ? Răspunsul Sfîntului Pafnutie a fost subtil : La mijlocul perfecţiunii, adică între cele două părţi ale lucrării harului dumnezeiesc, colaborînd astfel cu harul. Citirea cu atenţie a capitolelor XI, XII, XIII, XIX, XX şi XXII arată că Sf. Casian nu exclude harul în desăvîrşirea creştină, dar, pe de o parte nu admite greşeala Fericitului Augustin după care, prin predestinaţie, unii oameni sînt excluşi de la mîntuire, şi pe de altă parte faptul că nici augustinienii, nici numeroşi teologi creştini de toate nuanţele, mai ales cei apuseni, romano-catolici şi apoi calvinii, n-au înţeles nevoia imperioasă a Sf. Casian de a reliefa necesitatea pentru mîntuire a faptelor bune. Într-adevăr, viaţa supranaturală a pustnicilor în pustie nu putea să fie trecută cu vederea, ca şi cum n-ar fi fost manifestarea divinului pe pămînt, pe care o aminteşte Apostolul Neamurilor în cap. XI din Ep. către Evrei. Nota 1 de la cap. XII a lui DOM PICHÉRY repetă această greşeală cu privire la cuprinsul cap. XIX. După cum se ştie, Sfîntul Casian a fost atacat de augustinieni pentru un pretins semi-pelagianism, dar nici în Biserica Romano-Catolică a Evului Mediu această părere n-a avut urmări ; iar Ortodoxia a văzut, dimpotrivă, în învăţătura Sf. Casian expresia corectă a raportului harului cu libertatea, care include în mod strălucit — în procesul mîntuirii —, rolul faptelor bune alături de har şi credinţă.

IV

CONVORBIREA CU PĂRINTELE DANIEL

Despre dorințele trupului și ale sufletului

I. Despre viața părintelui Daniel.

II. Întrebare: de unde vine trecerea neașteptată a minții de la bucurie de nespus la tristețea cea mai adîncă?

III. Răspuns asupra întrebării puse mai înainte.

IV. Dubla pricină pentru care Dumnezeu ne lasă sau ne încearcă.

V. Străduința și priceperea noastră nu valorează nimic fără ajutorul lui Dumnezeu.

VI. Uneori ne este de folos să fim părăsiți de Domnul.

VII. Lupta dintre trup și suflet, folosul ei arătat de apostol.

VIII. Întrebare: de ce apostolul, după ce arată dorințele trupului și ale duhului în luptă între ele, adaugă pe al treilea loc voința?

IX. Răspuns despre sensul corect al întrebării.

X. Cuvîntul trup n-are numai un sens.

XI. Ce înțelege aici apostolul prin trup și ce este dorința trupului?

XII. Ce este voința noastră, care stă între pofta trupului și aceea a duhului?

XIII. Despre utilitatea încetinelii care apare în lupta dintre trup și suflet.

XIV. Despre răul de nevindecat al duhurilor vrăjmașe.

XV. La ce ne este de folos lupta trupului împotriva spiritului.

XVI. Despre aținările trupului care, dacă nu sînt înfrînte, ne prăbușesc grav.

XVII. Despre starea călduță a eunucilor.

XVIII. Întrebare: Ce deosebire este între trupesc și sufletesc?

XIX. Răspuns despre întreita stare a sufletelor.

XX. Despre cei care renunță rău.

XXI. Despre cei ce disprețuind cele mari sînt ocupați cu cele mici.

I.

Intre ceilalți bărbați ai înțelepciunii creștine am văzut și pe părintele Daniel în tot felul de virtuți, deopotrivă cu cei ce-și duceau această viață în pustiul Scitium, dar mai împodobit decît aceștia cu harul umilinței. Prin curăția și blîndețea sa, deși era mai tînăr decît mulți alții, a fost ales în slujba de diacon de către fericitul Pafnutie, preot din același pustiu. Într-atît se bucura de virtuțile acestuia fericitul Pafnutie, încît, considerîndu-l egalul său în har și în meritele vieții, s-a grăbit să și-l facă egal și în rangul sacerdotal. Astfel că, nerăbdînd să-l vadă prea mult timp într-un post inferior lui, și dorind să și-l lase ca succesor foarte vrednic, l-a înaintat în cinstea de preot. 2. Totuși acesta, păstrîndu-și umilința de mai înainte, nu săvîrșea nimic potrivit cu noua lui slujbă cînd era Pafnutie prezent, ci-l lăsa pe acesta să îndeplinească toate îndatoririle de preot, el slujind numai ca diacon. Fericitului Pafnutie însă nu i s-au îndeplinit speranțele și alegerea i-a fost zadarnică

în persoana unui atît de mare şi de distins bărbat, care avea şi harul profeţiei. Căci după puţin timp cel pe care şi-l pregătise să-i urmeze s-a dus la Dumnezeu.

II.

L-am întrebat pe acest fericit Daniel de ce uneori găsindu-ne în chilie sîntem atît de vioi sufleteşte, plini de o bucurie de nespus şi de un adevărat belşug de simţiri sfinte, pe care nu numai că nu putem să le exprimăm în cuvinte, dar nici măcar să le înţelegem, în tot adîncul lor ? Şi totuşi atunci vorbirea curge şi cuvintele vin repede, iar mintea plină de roade duhovniceşti simte că sînt primite de Dumnezeu rugăciunile ei, pe care le înalţă cu dragoste şi spor chiar şi în somn. Şi, dimpotrivă, de ce alte ori, fără nici o pricină, sîntem atît de abătuţi, cuprinşi de o tristeţe neînţeleasă, atît de apăsătoare, încît nu numai că ne simţim cu sufletele pustiite, dar chiar şi chilia ne îngrozeşte, cititul nu ne înviorează şi vorbirea ne este şovăielnică, întocmai ca la oamenii beţi. In asemenea cazuri de deprimare, mintea nu poate să-şi găsească drumul de mai înainte şi, cu cît încearcă să se înalţe către Dumnezeu, cu atît mai mult ajunge la alunecări şi la exprimarea de vorbe fără legătură, lipsindu-i atît de mult rodul duhovnicesc, încît nici dorul de împărăţia cerurilor, nici frica de gheena n-o poate trezi din acest somn de moarte. Fericitul Daniel a răspuns precum urmează :

III.

Înaintaşii noştri ne-au lăsat o întreită explicare asupra acestei secete sufleteşti despre care vorbiţi. Obîrşia ei este sau nepăsarea noastră, sau îmboldirea diavolului, sau îngăduinţa lui Dumnezeu şi încercarea la care El ne pune. Din nepăsare, cînd noi înşine, fără să ne îngrijim sau să ne preocupăm de ceva serios, dar lăsîndu-ne pradă trîndăviei şi gîndurilor primejdioase, facem să răsară pe ogorul inimii noastre spini şi mărăcini, iar aceştia, crescînd şi înmulţindu-se în ea, ne fac la rîndul lor sterpi şi neînstare de meditaţie şi de roadă duhovnicească. Din îmboldirea diavolului, cînd, chiar dacă sîntem cîteodată stăpâniţi de preocupări înalte, gînduri potrivnice pătrunzînd cu iscusinţă şi viclenie în mintea noastră, fără ştirea sau fără voia noastră sîntem sustraşi de la bunele intenţii.

IV.

Iar cauza îngăduinţei şi a încercării este îndoită. Prima este aceea că, părăsiţi întrucîtva de Domnul şi văzîndu-ne mintea slăbită şi cobo-

rîtă față cu puritatea de mai înainte, pe care o aveam cînd El era cu noi, nu ne mai putem înălța în nici un fel. Dovedind prin gemetele și priceperea noastră că am fost părăsiți de El, înțelegem că ne este peste putință să redobîndim acea stare de bucurie și de curăție și că voioșia pierdută a inimii trebuie să cerem să ne-o dea nu prin sîrguința noastră, ci prin voia Lui, întărită cu harul și cu lumina Lui. 2. A doua cauză este cea a punerii la încercare : anume ni se încearcă stăruința, statornicia minții și a dragostei de Dumnezeu, ni se cere să arătăm cu ce încordare a minții și a rugăciunilor căutăm ocrotirea Sfîntului Duh cînd ne părăsește, pentru ca, știind cu cîtă trudă am redobîndit-o, bucuroși să ne străduim a o păstra cu cea mai mare grijă. Fiindcă de obicei nu se păstrează cu luare aminte ceea ce se crede că poate fi ușor redobîndit.

V.

Prin acestea se vede bine că harul și mila lui Dumnezeu lucrează întotdeauna în noi pentru cele bune. Dacă ele ne părăsesc, oricît ne-am strădui cu ostenelile și cu mintea noastră, nu putem redobîndi starea de mai înainte fără ajutorul Lui, înfăptuindu-se întotdeauna în noi cuvintele : *«Nu este în puterea celui ce vrea, nici a celui ce aleargă, ci în puterea lui Dumnezeu este mila»*. Uneori acest har nu numai că nu refuză să ocrotească pe cei nepăsători și dezlegați de această insuflare, pe care o numiți sfîntă, și de belșugul de cugetări duhovnicești, dar chiar îi insuflă pe cei nevrednici, trezește pe cei ce dorm, și luminează pe cei stăpîniți de orbirea neștiinței. El ne ceartă cu blîndețe și ne dojenește răspîndindu-se în inimile noastre pentru ca astfel, treziți de lucrarea Lui, să ne ridicăm din somnul nepăsării. În sfîrșit, adesea simțim pe neașteptate mireasma prezenței Sale, mai presus de orice suavitate izbutită de mînă omenească, iar mintea, plină de desfătare, răpită de această stare din afară uită că locuiește în trup.

VI.

Intr-atît a cunoscut fericitul Daniel că este de folos această stare din afară și, ca să spun așa, de părăsire a lui Dumnezeu, încît n-a găsit cu cale să-L roage pe Dumnezeu să nu-l părăsească în nici un chip (căci știa că nu e potrivit nici pentru sine, nici pentru firea omenească să ceară aceasta pentru a ajunge la desăvîrșire), ci s-a rugat mai degrabă ca părăsirea să nu fie întreagă, zicînd : «Nu mă părăsi pînă în sfîrșit», ca și cum ar fi zis, cu alte cuvinte : «Știu că obișnuiești cu folos a părăsi pe sfinții tăi, ca să-i încerci. 2. Altfel n-ar putea fi ispitiți de dușman, dacă n-ar fi părăsiți de Tine. De aceea nu mă rog să nu mă

părăsești niciodată, fiindcă nu-mi este de folos, ca nu cumva, simțindu-mi propria slăbiciune să spun : «Bine este mie că m-ai umilit», sau că n-am deprinderea luptei, pe care fără îndoială că nu voi putea s-o am, dacă nu-mi va fi permanent alături ocrotirea divină. Dacă sînt sprijinit de apărarea Ta, diavolul nu va îndrăzni să mă ispitească împotrivindu-se sau punînd fie pe seama mea, fie pe a Ta, ceea ce obișnuiește să spună cu voce defăimătoare împotriva luptătorilor Tăi : «De ce Iov îl iubește fără plată pe Dumnezeu ? Oare nu l-ai întărit cu ziduri de jur împrejur pe el și casa lui și toată averea lui ?». Ci mai degrabă cer să nu mă părăsești «pînă la sfîrșit», adică pînă la ceea ce este prea mult. 3. Căci dacă-mi este de folos să mă părăsești puțintel, pentru a se dovedi că-Ți simt neîncetat lipsa, în schimb este vătămător ca, pentru faptele mele bune sau rele, să mă părăsești cu totul. Nici o virtute omenească supusă ispitei, dacă este părăsită prea mult timp de ajutorul Tău, nu va putea să reziste neschimbată, ci va cădea sub asaltul sau uneltirea dușmanului, afară numai dacă Tu Însuți, care ești cumpănitor cu grijă al puterilor omenești, *«nu vei îngădui să fim ispitiți asupra a ceea ce putem, ci vei face să rezistăm ispitei și pieirii». 4.* Așa ceva citim și în Cartea judecătorilor, arătînd mistic despre nimicirea neamurilor dușmane lui Israel : *«Acestea sînt neamurile pe care le-a lăsat Domnul, ca să învețe prin ele pe Israel deprinderea de a lupta cu dușmanii».* Și ceva mai departe : *«Le-a lăsat Domnul, ca prin ele să-l încerce pe Israel dacă-i ascultă sau nu poruncile pe care le dăduse strămoșilor acestuia prin mîna lui Moise».* 5. Dumnezeu i-a rezervat poporului Său această luptă nu pentru că pizmuia tihna lui Israel și nici ca să-l sfătuiască de rău, ci fiindcă știa că-i este de folos, pentru ca, fiind lovit fără încetare de aceste neamuri, să simtă că are întotdeauna nevoie de ajutorul Domnului și de aceea, rămînînd mereu în meditare și în rugăciune către El, să nu-l slăbească trîndăvia nelucrării și să nu-și piardă deprinderea războiului sau exercițiul virtuții. Căci adesea cei pe care nu i-au putut învinge dușmanii, i-au doborît lipsa de grijă și belșugul.

VII.

Această luptă este arătată a fi de folos chiar mădularelor noastre, precum spune apostolul : *«Căci trupul poftește împotriva duhului, iar duhul împotriva trupului. Acestea se împotrivesc unul altuia, ca să nu faceți cele ce ați voi».* Ai și aci o luptă sădită oarecum în tot corpul nostru, lăsată din grija Domnului. Căci există ceva în toți, în general și fără vreo abatere, care nu poate fi judecat altfel decît ca fiind dat oarecum din fire ființei omenești după căderea primului om. Și ceea ce se

constată că este înnăscut și crescut în fiecare om, de ce să nu credem că este sădit de voia Domnului, care nu vatămă, ci sfătuiește? 2. Pricina acestui război dintre trup și duh este arătată astfel: «*Ca să nu faceți cele ce ați voi*». Așadar de ceea ce s-a îngrijit Domnul să nu poată fi îndeplinit de noi, adică să nu facem cele ce vrem, dacă totuși acest lucru se îndeplinește, cum putem crede că este altfel decît vătămător? Ne este de folos într-un chip oarecare această luptă sădită în noi din grija Creatorului, căci ea ne cheamă sau ne împinge către o stare mai bună și, dacă n-ar exista, fără îndoială că i-ar urma o pace primejdioasă.

VIII.

Ghermanus: Deși se pare că ne licărește o rază a înțelegerii, totuși, fiindcă nu putem încă vedea limpede porunca apostolului, vrem să ne dai lămuriri mai multe. S-au arătat, pe cît se pare, trei lucruri: primul, lupta trupului împotriva sufletului, al doilea, dorința sufletului împotriva trupului, și al treilea, voința noastră, care este oarecum la mijloc și despre care se spune: «*Ca să nu faceți cele ce ați voi*». Despre acest lucru deși, cum am spus, am cules unele învățături care s-au adresat înțelegerii noastre, totuși, fiindcă s-a ivit prilejul acestei convorbiri, voim să avem o lumină ceva mai puternică.

IX.

Daniel: O parte a înțelegerii noastre constă în a deosebi împărțirile și trăsăturile întrebărilor, dar cel mai mare rol al inteligenței este să afle ceea ce încă nu știm, precum se spune: «*Pentru cel neînțelept întrebarea este înțelepciune*», fiincă deși cel ce întreabă nu cunoaște puterea întrebării puse, totuși, fiindcă cercetează cu prevedere și înțelege ce nu înțelege, însuși acest lucru i se socotește înțelepciune, prin aceea că își dă seama ce nu știe. 2. Astfel, după împărțirea voastră se pare că apostolul a numit aci trei lucruri și anume: pofta trupului împotriva duhului și a duhului împotriva trupului și lupta unuia împotriva celuilalt, care se pare că are aceasta drept cauză și rațiune ca «acelea pe care le voim», cum spune apostolul, să nu le putem face. Dar mai rămîne o a patra cauză, pe care voi n-ați văzut-o deloc, *și anume că facem ceea ce nu voim.* De aceea ne este de trebuință acum să cunoaștem mai întîi puterea celor două pofte, adică a trupului și a duhului și în felul acesta să putem discuta care este voia noastră între cele două, iar după aceea, la fel să deosebim ce nu este în puterea voinței noastre.

X.

Precum citim în Sfintele Scripturi, cuvîntul trup are multe înțelesuri. Căci uneori însemnează omul în întregime, compus din trup și suflet ca în cuvintele «Și cuvîntul trup s-a făcut» și «tot trupul va vedea mîntuirea Dumnezeului nostru». Uneori cuprinde pe oamenii păcătoși și trupești ca în cuvintele: *«Nu va rămîne duhul meu în oamenii aceștia, pentru că ei sînt trup»*. Alteori însemnează păcate: *«Voi nu sînteți în trup, ci în duh»*, sau *«Carnea și sîngele nu vor moșteni împărăția lui Dumnezeu»* și, în sfîrșit, *«nici stricăciunea nu va dobîndi nestricăciune»*. 2. Uneori arată ceva înrudit sau apropiat: *«Iată, noi sîntem osul tău și carnea ta»*, așa, cum spune apostolul: *«Doar voi izbuti să ațîț rîvna celor din carnea mea și să mîntuiesc pe unii dintre ei»*. 3. Trebuie să cercetăm din aceste patru înțelesuri ale cărnii pe care dintre ele se cade să-l primim. Este limpede că sensul din cuvintele: «Și cuvîntul trup s-a făcut» sau: «Și va vedea tot trupul mîntuirea lui Dumnezeu» nu poate sta în picioare. Dar nici cel din aceste cuvinte: «Nu va rămîne duhul meu în oamenii aceștia, pentru că ei sînt carne», pentru că nu sînt același lucru păcătos și carne în cuvintele: *Trupul poftește împotriva duhului și duhul împotriva trupului»*. Și nu se vorbește de lucruri, ci de lucrări, care se luptă într-un singur om, fie în același timp, fie potrivit feluritelor împrejurări.

XI.

De aceea în discuția noastră trebuie să înțelegem cuvîntul trup nu ca om, ca substanță adică a omului, ci în sensul voinței și al celor mai rele dorințe ale trupului, după cum nici duhul nu însemnează ceva substanțial, ci dorințele bune și duhovnicești ale sufletului. Acest sens l-a dat mai sus și fericitul apostol, cînd spune limpede: *«Dar eu vă spun: umblați în duh și nu veți îndeplini dorințele trupului. Căci trupul poftește împotriva duhului, iar duhul împotriva trupului. Acestea însă se împotrivesc unul altuia, ca să nu faceți cele ce ați voi»*. 2. Fiindcă amîndouă, adică dorințele trupului și ale duhului sînt într-un singur om, în noi se dă zilnic un război lăuntric. În aceasta pofta trupului, care se prăbușește în vicii, se bucură de plăcerile tihnei pămîntești, iar pofta duhului dorește să se devoteze cu totul ostenelilor duhovnicești, căutînd să înlăture și întrebuințările necesare ale trupului, să se ocupe neîncetat numai de ale sale, fără să dea trupului ceva din grijile sale. Trupul se desfătează în pofte depravate, duhul nu vrea să aibă nici o dorință naturală. 3. Trupul dorește să se satură de somn, să se îmbuibeze de mîncare, iar duhul se mulțumește cu veghe și posturi, neîncuviințînd som-

nul și hrana nici măcar pentru cerințele necesare vieții. Acela dorește să se îndestuleze din toate avuțiile, cestălalt este mulțumit chiar dacă n-are nici cea mai mică bucată de pîine pentru întreținerea zilnică. El (trupul) dorește să se lustruiască în băi și să-l îmbulzească cetele zilnice ale lingușitorilor, duhul se bucură de lipsa de confort și de întinderea nesfîrșită a pustiului, ferindu-se de prezența tuturor muritorilor .Trupul se aprinde după onoruri și după laudele oamenilor, iar pentru duh injuriile neprovocate și prigoana sînt motive de glorie.

XII.

Intre aceste două pofte, voința stă la mijloc, într-o situație nu tocmai de lăudat n-o desfătează blestemățiile viciilor, dar nu se împacă nici cu asprimea virtuților. Caută să se stăpînească de la patimile carnale, dar nu vrea să suporte durerile necesare, fără de care nu se pot dobîndi dorințele duhului. Vrea să aibă curăția corpului fără biciuirea cărnii, să cîștige puritatea inimii fără truda veghei, să se îndestuleze de virtuți duhovnicești păstrînd odihna trupului, să capete harul răbdării fără neplăcerea vreunei injurii, să aibă umilința lui Hristos fără renunțarea la onorurile lumești, să împace simplitatea religiei cu ambițiile lumii acesteia, să servească lui Hristos cu lauda și favoarea oamenilor, să mărturisească adevărul fără să producă cea mai ușoară supărare cuiva, pe scurt vrea să aibă bunurile viitoare, dar să nu le piardă pe cele prezente. 2. Astfel de voință nu ne-ar ajuta niciodată să ajungem la adevărata desăvîrșire, ci ne-ar așeza în cea mai rea stare călduță și ne-ar face la fel cu cei dojeniți de Domnul în Apocalipsă, care spune : «*Știu lucrarea ta, fiindcă nu ești nici rece, nici cald. O de-ai fi rece, sau cald. Acum însă ești călduț și voi începe să te vărs din gura Mea*». Numai că această stare foarte călduță este sfărîmată de luptele contrare, care se ridică dintr-o parte și din cealaltă. Căci servind acestei voințe, ori de cîte ori ne lăsăm cuprinși de cea mai mică lipsă de atenție, pe dată răsar bolduriile cărnii și, rănindu-se cu viciile și patimile lor, nu ne îngăduie să mai rămînem în stare de curăție care ne desfătează, ci ne împing pe calea cea rece, înfiorătoare și plină de mărăcini a plăcerilor. 3. De asemenea, dacă aprinși de căldura duhului, voind să stingem focul cărnii, încercăm într-un avînt al inimii să ne încredințăm ostenelilor fără măsură ale virtuților, dar fără să ținem seama de firea omenească firavă, slăbiciunea trupului se împotrivește, trăgînd înapoi și întîrziind acea pornire a spiritului, prea mare și demnă de dojană. Astfel, din cauza celor două dorințe, care se luptă între ele și se opun una alteia, voința sufletului, care nu consimte nici să se supună cu totul dorințelor carnale, nici să

asude în ostenelile virtuților, este ținută într-un fel de dreaptă măsură. Această luptă între cele două, înlăturînd acea voință relativ primejdioasă a sufletului, menține un fel de cumpănă echilibrată în corpul nostru, la o egală distanță între hotarele trupului și ale duhului, neîngăduind să precumpănească nici din partea dreaptă mintea aprinsă de flacăra duhului, nici din partea stîngă trupul, cu boldurile viciilor. 4. În vreme ce această luptă se dă în noi cu folos în fiecare zi, sîntem împinși în chip mîntuitor spre a patra, la care vrem să venim, și anume aceea, în care să dobîndim curăția inimii nu prin nelucrare și lipsă de griji, ci prin sudoare permanentă și prin frămîntările sufletului. Să menținem nevinovăția trupului prin ajunări, posturi, foame, sete și nesomn, dar să avem și îndrumarea inimii prin citire, veghe, predici, și asprimea singurătății, precum și răbdarea necazurilor, să servim Ziditorului nostru suferind toate insultele și nedreptățile, să urmăm adevărul suportînd ura și dușmănia acestei lumi, dacă este nevoie, și în această luptă care se dă în corpul nostru să ne ținem pe linia de mijloc între trîndăvia deșartă care ne atrage și osteneala pe care n-o vrem, dar care ne îndeamnă la virtute. 5. În felul acesta, dintr-o parte căldura sufletului, iar dintr-alta frigul trupului ține într-o stare călduță voința noastră ca arbitru și nici dorința sufletului nu îngăduie minții să alunece în vicii fără frîu, nici slăbiciunea trupului nu lasă sufletul să se înalțe la elanurile fără măsură ale virtuților : chinurile viciilor de tot felul nu se îmbulzesc, iar boala trufiei nu se ridică în inimile noastre și nu ne rănește cu săgețile ei înveninate. Echilibrul just al luptei dintre acestea deschide calea sănătoasă și măsurată între virtuți, învățînd pe ostașii lui Hristos să meargă întotdeauna pe drumul arătat de Conducătorul lor. 6. Așa se face că mintea, atunci cînd din starea călduță a acestei voințe deșarte despre care am vorbit, se rostogolește în dorințele trupului, este frînată de dorința duhului, care este împotriva viciilor pămîntești, după cum dimpotrivă, dacă duhul nostru, în culmea elanului său depășind măsura, a zămislit planuri peste putință de înfăptuit, este tras înapoi de slăbiciunea trupului spre o dreaptă cercetare a celor ce se pot îndeplini și, trecînd peste starea călduță a voinței noastre, cu osteneală și iscusință merge pe un drum întins și neted spre desăvîrșire. 7. Citim în cartea Facerii că Domnul a lăsat să se petreacă ceva asemănător în construirea acelui turn, unde încurcarea neașteptată a limbilor a potolit îndrăznelile criminale și nelegiuite ale oamenilor. Căci ar fi continuat acolo înțelegerea lor vătămătoare împotriva lui Dumnezeu și chiar împotriva celor ce începuseră să caute spre măreția dumnezeiască, dacă n-ar fi intervenit puterea lui Dumnezeu care, schimbîndu-le și amestecîndu-le limbile, i-a împins să ajungă la o stare mai bună. Astfel că, pe cei pe

care o înțelege primejdioasă îi însuflețise spre propria lor pieire, o neînțelegere a limbilor, bună și folositoare, i-a chemat înapoi spre mîntuire. Este limpede că ei au început să simtă, datorită dezbinărilor din cauza limbii, neputința omenească pe care înainte, din cauza uneltirii lor vătămătoare, n-o cunoșteau.

XIII.

Din ciocnirile și împotrivirile acestei lupte ia naștere încetineala folositoare și mîntuitoare pentru noi, fiindcă rezistența și puterea corpului ne întîrzie de la înfăptuirea celor pe care mintea noastră le-a gîndit fără rost, iar uneori, urmînd o stare mai lungă, fie de căință, fie de îndreptare, această zăbovire ne corectează prin revenirea asupra gîndurilor și faptelor noastre nu îndeajuns de bine chibzuite. 2. În sfîrșit, vedem că aceia care nu sînt întîrziați de nici o piedică a trupului să-și îndeplinească dorințele lor, adică demonii și celelalte duhuri ale răului căzute din rîndurile îngerilor, sînt răufăcătoare oamenilor prin aceea că nu șovăie să facă răul odată ce l-au început; sufletul lor, dezlegat de substanța materiei, este pe cît de iute la planuri, pe atît de primejdios la înfăptuiri și, fiindcă le este foarte ușor să facă fără zăbavă ce au vrut, neintervenind nici un moment de răzgîndire mîntuitoare, răul pus la cale se înfăptuiește nemijlocit.

XIV.

Substanța lor duhovnicească nefiind legată de nici o materie a trupului, n-are nici o scuză pentru reaua voință și nu merită nici o iertare pentru faptele sale condamnabile, fiindcă nu este împinsă ca noi de imboldul cărnii să păcătuiască, ci este aprinsă numai de viciul relei voințe. De aceea păcatul îi este fără iertare, iar boala fără leac. Căci precum s-a prăbușit fără să fie atrasă de materia pămîntului, la fel nu poate dobîndi îngăduință sau motiv de căință. Din aceste lucruri reținem că pentru noi nu numai că nu este vătămătoare această luptă dintre trup și spirit, care se dă în noi, ci ne aduce chiar mult folos.

XV.

Mai întîi pentru că ne dă pe față trîndăvia și nepăsarea. Ca un pedagog foarte atent, neîngăduindu-ne să ne abatem de la linia datoriei și a disciplinei, dacă înțelepciunea noastră a depășit măsura seriozității cuvenite, pe dată ne pune în mișcare și, trezindu-ne cu biciul ațîțărilor, ne recheamă la starea necesară. În al doilea rînd, pentru că, față cu cas-

titatea și nevinovăția noastră întreagă, cînd, prin harul Domnului, ne-am văzut atît de nepătați de tina rea din naștere, credem că mai departe nu trebuie să fim neliniștiți nici măcar de o simplă mișcare a trupului, ca și cum nu i-am mai purta stricăciunea, ceea ce ne înalță în adîncul conștiinței noastre, ne face să fim mîndri. Și atunci intervine lupta dinlăuntrul nostru, care ne umilește, aducîndu-ne aminte cu îmboldirile sale că sîntem oameni și, potolind în noi valurile care ne frămîntă, ne aduce liniștea cuvenită. 2. Iar cînd ne lăsăm duși de vicii mai rele și mai primejdioase și nu le simțim ușor primejdia, prin aceasta conștiința noastră se umilește și are remușcări, amintindu-și de patimile pe care nu le-a luat în seamă și înțelegînd că au întinat-o pornirile naturale pe care nu le cunoștea, fiindcă era pătată de greșeli duhovnicești. Căutînd neîncetat să-și îndrepte nesocotința de mai înainte, trage concluzia că nici nu trebuie să se încreadă în foloasele curăției din trecut, căci a pierdut-o îndepărtîndu-se de Domnul, și nici nu poate fi dobîndit darul acestei curății altfel decît prin harul lui Dumnezeu. Astfel de încercări ne învață să dorim neîncetat a obține și virtutea umilinței, dacă sîntem încîntați să avem inima întotdeauna fără vreo vină.

XVI

Că mîndria pentru această curăție va fi mai primejdioasă decît toate nelegiuirile și blestemățiile și că din cauza ei nu vom dobîndi nici un folos, oricît ne-ar fi de întreagă nevinovăția, stau mărturie acele puteri demonice pe care le-am amintit mai înainte. Deși se crede că ele n-au nici o ispită a cărnii, totuși din cauza trufiei au decăzut din acea stare sublimă și cerească și s-au prăbușit pe veci. În stare călduță am fi departe de orice lecuire, fiindcă n-am avea pentru nepăsarea noastră nici un arătător care să stea în corpul nostru sau în propria conștiință. Nu numai că n-am dori să ajungem pe culmile desăvîrșirii, dar nici măcar n-am respecta cu strictețe simplitatea și stăpînirea de sine, dacă nu ne-ar umili și nu ne-ar coborî această ispită a cărnii, făcîndu-ne plini de grijă și atenție în ceea ce privește curățirea viciilor duhovnicești.

XVII

Cei ce sînt fameni în trup, de aceea au în ei adesea această stare călduță a sufletului, fiindcă ei socotesc că, dacă sînt dezlegați de trebuința trupului, n-au nevoie nici de truda stăpînirii corporale și nici de biciuirea pornirilor inimii. Găsindu-se astfel în siguranță, nu se grăbesc niciodată să caute sau să posede desăvîrșirea inimii și cu atît mai puțin curățirea de viciile duhovnicești. Această stare, care se depărtează de

însușirea trupului, devine firească, fiind fără îndoială destul de rea și, fiindcă pe cel ce trece de la rece la călduț, glasul Domnului o osîndește.

XVIII

Ghermanus : Folosul luptei care se dă între trup și duh l-am înțeles limpede, fiindcă ne-a fost prezentat în așa fel, încît s-ar putea spune că-l pipăim cu mîinile noastre. Și de aceea dorim să aflăm tot la fel ce diferență este între omul carnal și cel firesc și în ce chip cel firesc poate fi mai rău decît cel carnal ?

XIX

Daniel : După definiția Scripturii există trei stări ale sufletului : prima carnală, a doua firească, a treia duhovnicească, și ele sînt arătate și de apostol. Despre cele carnale spune : «*Lapte v-am dat să beți, nu bucate, fiindcă nu puteți încă. Și încă nici acum nu puteți, fiindcă sînteți carnali*». Și iarăși : «*Acolo unde este între voi pizmă și neînțelegere, oare nu sînteți carnali ?*». Despre starea firească se amintește astfel : «*Omul cel firesc nu primește cele ce sînt ale Duhului lui Dumnezeu : căci nebunie sînt pentru el*». Iar despre cea duhovnicească : «*Cel duhovnicesc cercetează toate, dar el nu este judecat de nimeni*». Și iarăși : «*Voi, care sînteți duhovnicești, îndreptați-i pe unii ca aceștia în duhul blîndeții*». 2. Astfel trebuie să ne grăbim ca, atunci cînd prin renunțare am încetat de a fi carnali, adică atunci cînd am început să ne despărțim de traiul celor lumești, să încetăm cu tina cea văzută a trupului. Să ne silim din toate puterile să căpătăm deîndată starea cea duhovnicească, pentru ca nu cumva, mîngîindu-ne că după omul din afară părem a fi renunțat la această lume și a fi părăsit atingerea cu desfrînările trupului, ca și cum prin aceasta am fi ajuns la cea mai înaltă treaptă a desăvîrșirii, să devenim mai delăsători în ceea ce privește curățirea de patimi și, între cele două stări, să nu putem merge pe calea cea duhovnicească. Să nu socotim că ne este prea de ajuns pentru desăvîrșire dacă părem pe dinafară despărțiți de traiul și de plăcerile lumii acesteia, sau dacă sîntem în afară de stricăciune și de amestecul cel trupesc, pentru că astfel de socoteală ne așează în acea stare călduță, care este cea mai rea, trebuind a fi vărsați din gura Domnului, care zice în cugetarea cunoscută de noi : «*O, de ai fi cald sau rece ! Acum însă ești călduț și voi începe să te vărs din gura Meu*». 3. Nu pe nedrept spune Domnul că aceia pe care i-a primit în intimitatea dragostei Sale, dacă au devenit în chip vătămător călduți, va trebui să-i verse înapoi cu greață. Deși ar fi putut să-i fie un fel de hrană mîntuitoare, a vrut

mai degrabă să fie îndepărtaţi dinlăuntrul Lui, devenind mai răi decît mîncărurile care n-au intrat niciodată în gura Domnului, mai ales că şi noi respingem cu scîrbă ceea ce ne face greaţă. Ceea ce este rece primit în gura noastră devine cald şi se ia cu plăcere şi cu folos. Iar ce s-a aruncat din pricina stării călduţe nu numai că nu mai este dus la gură, dar nici măcar nu poate fi privit fără mare dezgust. *4. Aşadar, pe bună dreptate se spune că este mai rea starea călduţă, fiindcă mai uşor ajunge la mîntuire şi pe culmile desăvîrşirii cineva carnal, adică din lumea aceasta şi din vremea aceasta, decît cel ce mărturisindu-se monah, dar fără să meargă pe calea desăvîrşirii potrivit învăţăturilor, s-a depărtat de acea flacără a focului duhovnicesc.* Cel ce se simte umilit de viciile trupeşti şi pătat de atingerea cărnii se va grăbi spre izvorul adevăratei curăţiri şi spre culmea desăvîrşirii. El va zbura mai uşor spre desăvîrşire, îngrozit de acea stare foarte rece a necredinţei şi aprins de flacăra duhului. *5.* Iar cel ce, precum am spus, începe cu o stare călduţă, abuzînd de numele de monah, şi nu ia prin umilinţă şi zel calea acestei devoţiuni, de îndată ce s-a molipsit de această groaznică boală şi s-a lăsat în voia ei, nu va putea gusta mai tîrziu desăvîrşirea nici prin sine însuşi şi nici prin sfaturile altuia. Căci el spune în inima sa, potrivit învăţăturii Domnului: «*Fiindcă bogat sînt şi am de toate şi nu-mi lipseşte nimic*». *6.* Dar lui i se vor potrivi şi următoarele cuvinte: «*Tu eşti mişel şi ticălos şi sărac şi orb şi gol*». Prin aceasta el a devenit mai rău decît cel din acest veac, fiindcă nu-şi dă seama că e mişel şi orb şi gol, şi că, trebuind a fi îndreptat, are nevoie de sfaturile şi de învăţătura cuiva. El refuză îndemnurile cuvîntului mîntuitor, neînţelegînd că prin însuşi numele de monah scade şi se înjoseşte în opinia tuturora, care-l cred sfînt şi vrednic de respect ca slujitor al Domnului; de aceea pentru el judecata şi pedeapsa viitoare vor fi mai aspre. *7.* Dar de ce să stăruim mai mult decît trebuie asupra unor lucruri pe care le cunoaştem din viaţa de toate zilele? Am văzut adesea oameni ajungînd la căldura duhovnicească din reci şi trupeşti cum erau, adică din păgîni şi oameni ai acestui veac, dar din călduţi şi fireşti n-am văzut. Profetul ne spune că pe aceştia atît de mult îi dispreţuieşte Domnul, încît porunceşte bărbaţilor duhovniceşti şi învăţaţi să nu le mai dea sfaturi şi învăţături, să nu mai arunce sămînţa cuvîntului mîntuitor pe un pămînt sterp şi neroditor şi plin de mărăcini otrăvitori, ci dispreţuindu-l pe acesta să cultive mai degrabă acel pămînt nou, adică să răspîndească toată învăţătura printre păgîni şi necredincioşi, cu toată stăruinţa cuvîntului mîntuitor, precum citim: «*Aceasta zice Domnul oamenilor lui Iuda şi locuitorilor Ierusalimului: araţi-vă ogoare noi şi nu mai semănaţi prin spini*».

XX

În sfîrșit, lucru rușinos de spus, vedem că în așa fel au renunțat cei mai mulți la cele lumești, încît dovedesc că nu și-au schimbat nimic din viciile și năravurile de mai înainte, în afară doar de situația socială și de îmbrăcăminte. Căci doresc să dobîndească bunuri materiale pe care înainte nu le-au avut și nu renunță la cele pe care erau stăpîni, ba, ceea ce este mai trist, doresc să și le înmulțească, sub motiv că se consideră datori să-și mențină fie slujitorii, fie frații, sau și le păstrează pentru a forma obști cărora să le fie stareți. 2. Aceștia, dacă ar căuta într-adevăr calea desăvîrșirii, s-ar strădui cu toată puterea să se îndepărteze nu numai de averi, ci și de patimile de altădată și de toate preocupările lumești, să se pună singuri și fără nimic altceva sub porunca celor mai bătrîni și să nu mai poarte grijă nici de alții, nici de ei înșiși. Dar se întîmplă tocmai dimpotrivă, că se grăbesc nu să se supună celor mai în vîrstă, ci să fie ei în fruntea celorlalți frați. *Plini de trufie, doresc să învețe pe alții, nu să se învețe pe ei înșiși, și nu fac nimic din ceea ce cer altora. Cu ei trebuie să se îndeplinească porunca Mîntuitorului: orbi, ajunși conducătorii orbilor, cad cu toții în prăpastie.* 3. Acest gen de trufie, deși e unul singur, are totuși două fețe: una care imită cu statornicie seriozitatea și gravitatea, iar alta care, cu o neînfrînată libertate, se risipește în rîsete prostești și caraghioase. Cea dintîi se bucură să fie tăcută, celei de a doua nu-i place vorba puțină și nu se sfiește să spună lucruri chiar nelalocul lor, sub motivul că nu vrea să fie socotită mai prejos sau mai fără învățătură decît ceilalți. Una dorește slujba de cleric pentru înălțare, cealaltă o disprețuiește, socotind-o nevrednică și nepotrivită cu demnitățile de viață și de familie de mai înainte. Cercetarea fiecăruia poate cîntări și aprecia care dintre acestea trebuie socotită mai primejdioasă. *4.* Este unul și același felul nesupunerii, dacă pentru a nu întrerupe o lucrare, sau din trîndăvie, calci porunca superiorului, după cum este la fel de condamnabil ca, fie pentru somn, fie pentru veghe, să nu te supui regulilor mînăstirii. Este același lucru dacă treci peste porunca starețului pentru ca să citești, sau pentru ca să dormi și trufia este aceeași dacă-ți neglijezi forțele pentru ajunare sau pentru mîncare. Sînt mai primejdioase și mai greu de lecuit viciile care par a se ridica sub forma virtuților și sub chipul lucrurilor duhovnicești, decît acelea care se nasc pe față, pentru plăcere trupească. Acestea din urmă, ca niște boli care se văd de departe, se recunosc ușor și se pot vindeca, pe cînd cele

menţionate mai înainte, acoperindu-se sub veşmîntul virtuţilor, rămîn netratate şi-i fac pe cei molipsiţi de ele să sufere fără speranţă mai mult timp şi în chip mai primejdios [9].

XXI

Este cu adevărat vrednic de rîs faptul că unii, după înflăcărarea primei renunţări prin care, părăsindu-şi funcţia şi avutul, sau gradul militar al lumii acesteia, au venit din propriu imbold în mînăstire, iar după aceea îi vedem că le doresc şi mai mult, dacă nu le sînt permise, neputîndu-se obişnui fără ele, că sînt robiţi de cele pe care le mai au, oricît ar fi de mici şi de fără preţ, şi se îngrijesc mai mult de ele decît se îngrijeau de toate celelalte bunuri pe care le-au părăsit. De bună seamă că nu le este de mare folos că au putut dispreţui averi mari, dacă dragostea pentru ele şi-au mutat-o către aceste lucruri mărunte şi neînsemnate, pe care le au cu ei. 2. Ei dovedesc că viciul lăcomiei şi al zgîrceniei, pe care nu-l mai pot avea pentru bunuri de preţ, dacă-l menţin pentru nişte lucruri mărunte, nu l-au părăsit, ci-l păstrează cum l-au avut înainte. Căci îşi menţin slăbiciunile de altădată dacă arată atîta dragoste şi grijă pentru o rogojină, un coşuleţ, un săculeţ, o carte, sau alte lucruri destul de ieftine ca acestea. Ba mai mult, le păzesc şi le apără cu îndîrjire, fără să le fie ruşine să se supere, şi, ceea ce e mai grav, să se certe cu fraţii pentru ele. 3. Suferind de boala lăcomiei de odinioară, nu sînt mulţumiţi că au cele pe care folosul sau trebuinţa corpului îl obligă pe monah să le aibă potrivit numărului şi măsurii comune. Ei dovedesc şi prin aceasta avariţia inimii lor, dorind să aibă mai multe decît ceilalţi, lucrurile de care trebuie să se folosească. Depăşind măsura în grija şi atenţia cu care le păzesc, ei le apără de atingerea altora pe cele pe care trebuie să le aibă în comun cu fraţii. 4. Este ca şi cum numai deosebirea metalelor şi nu însăşi patima lăcomiei ar fi vătămătoare, şi ca şi cum n-ar fi permis să te superi pentru lucruri mari, dar pentru cele mici n-ar fi nici o vină să faci aceasta. Totuşi, de aceea am aruncat materiile mai preţioase, ca să învăţăm să le dispreţuim mai uşor pe cele mai proaste. Nu este nici o deosebire dacă cineva arată lăcomie pentru cele măreţe şi scumpe, sau pentru nişte lu-

9. IV, XX, p. 96. Sfîntul Casian nu admite legăturile călugărilor cu cei care, fie rude sau nu, fie un chinovit în aceeaşi chilie, îi slujeau, procurîndu-le cele necesare din satul învecinat. Cu aceasta, monahii reveneau la starea dinainte de intrarea în monahism, cînd căutau înmulţirea bunurilor nu pentru ajutorarea din milă a celor bolnavi, ci pentru o viaţă uşoară şi îmbelşugată, la care, chipurile, renunţaseră. La aceasta se mai adaugă grija de bunuri personale, de care se lepădaseră, odată cu intrarea în mînăstire — bunuri pe care Sf. Casian le detesta, aşa cum se vede în capitolul următor.

cruri ieftine, și trebuie judecat cu mai mare asprime tocmai pentru aceea că se simte atît de legat de cele mici cel ce le-a disprețuit pe cele mari. O astfel de renunțare nu dobîndește desăvîrșirea inimii, fiindcă a primit situația materială a celui sărac, dar n-a părăsit lăcomia celui bogat.

V

COMUNICAREA PĂRINTELUI SERAPION

Despre cele opt vicii principale

I. Sosirea noastră în chilia părintelui Serapion și întrebarea despre felul și lucrarea viciilor.

II. Povestirea părintelui Serapion despre cele opt vicii principale.

III. Cele două feluri de vicii și împărțirea lor înrîurire.

IV. Recapitulare despre lăcomia la mîncare și despre patima desfrînării; tratamentul lor.

V. Cum a fost ispitit Domnul nostru, Cel singur fără de păcat.

VI. Natura ispitei prin care Domnul a fost încercat de diavol.

VII. Lucrarea deșertăciunii și a trufiei fără ajutorul trupului.

VIII. Iubirea de arginți este în afara firii: deosebirea dintre ea și celelalte vicii.

IX. Despre mînie și despre tristețe, care adesea nu se găsesc printre viciile venite din afară.

X. Despre unirea dintre șase vicii și despre înrudirea celor două care se deosebesc de celelalte.

XI. Obîrșia și felul fiecărui viciu.

XII. La ce folosește gloria deșartă.

XIII. Lupta felurită a tuturor viciilor.

XIV. Organizarea luptei împotriva viciilor potrivit primejdiei lor.

XV. Noi nu putem face nimic împotriva viciilor fără ajutorul lui Dumnezeu și nu trebuie să ne lăudăm cu victoria împotriva lor.

XVI. Înțelesul celor șapte neamuri al căror pămînt l-a primit Israel: de ce în unele locuri sînt arătate șapte, în altele multe neamuri.

XVII. Întrebare despre asemănarea dintre cele șapte neamuri și cele opt vicii.

XVIII. Răspuns cum celor opt vicii le corespunde numărul de opt neamuri.

XIX. De ce s-a poruncit ca un singur neam să fie părăsit, iar șapte să fie nimicite.

XX. Natura lăcomiei la mîncare; asemănarea cu vulturul.

XXI. Stăruința lăcomiei la mîncare în discuția filosofilor.

XXII. De ce a prezis Dumnezeu lui Avraam că zece neamuri trebuiesc distruse de către poporul lui Israel.

XXIII. În ce chip ne este de folos să stăpînim ținuturile viciilor.

XXIV. Ținuturile din care au fost alungate popoarele canaanienilor au fost date seminției lui Sem.

XXV. Felurite mărturii asupra înțelesului celor opt vicii.

XXVI. După ce se învinge robia stomacului trebuie cheltuită energia pentru obținerea celorlalte virtuți.

XXVII. Lupta împotriva viciilor nu se dă în ordinea în care acestea se găsesc arătate.

I

În acea adunare de bătrîni foarte venerabili, a existat un bărbat cu numele de Serapion, împodobit în primul rînd cu harul judecăţii celei drepte, şi comunicarea acestuia gîndesc că merită să fie încredinţată scrisului. Stăruind noi să ne spună ceva despre asaltarea viciilor, despre începuturile şi cauzele din care purced, el a început astfel :

II

Opt sînt principalele vicii, care otrăvesc neamul omenesc, şi anume : primul este lăcomia la mîncare, ceea ce înseamnă îmbuibarea stomacului, al doilea desfrînarea, al treilea arghirofilia, adică lăcomia sau dragostei pentru bani, al patrulea mînia, al cincilea tristeţea, al şaselea lenea, adică neliniştea şi lehamitea inimii, al şaptelea deşertăciunea, adică vanitatea sau gloria deşartă, şi al optulea trufia.

III

Aceste vicii sînt de două feluri : naturale, cum este lăcomia la mîncare, şi în afara naturii, cum este arghirofilia. Iar lucrarea lor este împătrită. Unele nu se pot petrece fără acţiunea trupului, cum este lăcomia la mîncare şi desfrînarea, dar altele se îndeplinesc fără vreo lucrare a corpului, cum este trufia şi gloria deşartă. Unele se pun în mişcare prin cauze din afară, cum este arghilofilia şi mînia, însă sînt aţîţate de pricini dinlăuntru, cum sînt lenea şi tristeţea.

IV

Expunerea pe scurt a acestora o vom lumina cu mărturii din Scripturi. Lăcomia la mîncare şi desfrînarea, deşi nu sînt sădite din fire (căci uneori se ivesc fără vreo aţîţare sufletească, numai prin imboldul şi lucrarea cărnii), au nevoie totuşi de o pricină din afară pentru a se împlini şi aşa ajung să se săvîrşească prin acţiunea cărnii. Căci *«fiecare este ispitit de propia sa poftă. Apoi pofta zămislind naşte păcatul, iar păcatul cînd a fost săvîrşit aduce moartea»*. 2. Cel dintîi om, Adam, n-ar fi putut fi amăgit prin lăcomia la mîncare, dacă nu s-ar fi folosit în chip nepermis de mîncarea pe care a avut-o la îndemînă, şi nici al doilea Adam nu este ispitit fără existenţa unei materii din afară, cînd i se spune : *«Dacă eşti Fiul lui Dumnezeu, porunceşte acestor pietre să se facă pîine»*. Că şi desfrînarea nu se săvîrşeşte decît prin corp, este limpede pentru toţi, precum spune în duh Dumnezeu despre aceasta către fericitul Iov : *«Virtutea îi este în şale şi puterea în pîntece, deasupra*

buricului». 3. De aceea în mod deosebit acestea două, care se îndeplinesc cu trupul, în afară de acea grijă duhovnicească a sufletului, au nevoie și de stăpînire trupească. Nu este de ajuns puterea minții pentru a înfrînge pornirile acestora (cum se petrec lucrurile uneori împotriva mîniei, sau a tristeței și a celorlalte patimi, pe care priceperea minții știe să le învingă fără vreo luptă împotriva cărnii) dacă nu i s-a adăugat și stăpînirea trupului prin posturi, veghe, muncă și evitarea ocaziilor, fiindcă aceste vicii se nasc în trup și în suflet și nu vor putea fi învinse decît prin concursul amîndurora. 4. Deși fericitul Apostol a spus că toate viciile sînt în general carnale, socotind și dușmăniile și mînia și chiar ereziile între celelalte lucrări ale cărnii, noi totuși, pentru a le înțelege mai bine natura și tratamentul, le împărțim în două și spunem că unele sînt carnale, iar altele spirituale. Sînt carnale cele ce duc la încălzirea și simțirea trupului, care se desfătează și se hrănește într-atît cu ele, încît atîță și mințile liniștite, atrăgîndu-le uneori fără voia lor pe drumul pornirilor lui. 5. Despre acestea fericitul Apostol spune: «*Între aceștia și noi am trăit odinioară, în poftele trupului nostru, făcînd pe voia cărnii și a gîndurilor și eram din fire copiii mîniei ca și ceilalți*».

Le numim spirituale pe cele care, răsărite din suflet, nu numai că n-aduc nici o plăcere trupului, dar chiar îl încarcă de necazuri și suferințe, hrănind numai sufletul bolnav cu plăceri înjositoare. De aceea ele cer numai sufletului îngrijire, pe cînd cele carnale, precum am spus, nu se însănătoșesc decît printr-un dublu tratament. Cei ce se ostenesc pentru curăție sufletească înlătură de la început înseși prilejurile patimilor carnale, astfel că sufletul nu mai poate fi îmbolnăvit prin amintirea acelor pasiuni. 6. Trebuie ca unei boli duble să i se aplice o îngrijire dublă. Pentru corp este necesar să fie înlăturate chipul și materia care ispitește, pentru ca pofta să nu încerce să se dezlănțuie, iar pentru suflet la fel, ca să nu ia naștere în el gînduri necurate. Este de folos să fie puse mai presus de orice meditație atentă asupra Scripturilor, vegherea cu grijă și retragerea în singurătate. Pentru celelalte vicii trăirea în societate nu este vătămătoare, ba din contră, de cel mai mare folos pentru cei ce doresc într-adevăr să se lipsească de ele, fiindcă prin legăturile cu oamenii ele se pot descoperi și, fiind date pe față și mai des puse la încercare, se pot vindeca mai repede.

V

De aceea Domnul nostru Iisus Hristos a fost ispitit, cum spune apostolul «*în toate după asemănarea noastră*», dar «*în afară de păcat*», adică fără să fi fost atins de vreo patimă, neîncercat deci de acele pofte

carnale, de care sîntem noi înţepaţi fără să ştim, sau fără să vrem, fiindcă El nu avea nici o asemănare cu noi în ceea ce priveşte zămislirea, fiind zămislit prin vestirea arhanghelului: *«Duhul Sfînt va veni asupra ta şi puterea Celui Preaînalt te va umbri; de aceea şi Sfîntul care se va naşte din tine fiul lui Dumnezeu se va chema»*.

VI

Păstrînd fără stricăciune chipul şi asemănarea cu Dumnezeu, El a trebuit să fie ispitit de aceleaşi patimi de care a fost ispitit şi Adam, pe cînd păstra încă neatins chipul lui Dumnezeu, adică de lăcomia în mîncare, de gloria deşartă, de trufie, dar nu s-a rostogolit în cele în care a căzut Adam după ce şi-a pătat chipul şi asemănarea cu Dumnezeu, a cărui poruncă a călcat-o. Lăcomie la mîncare a arătat cînd a primit fructul oprit. Îi dau pe faţă gloria deşartă cuvintele: *«Se vor deschide ochii voştri»*, iar trufia este arătată astfel: *«Veţi fi ca Dumnezeu, cunoscînd binele şi răul»*. 2. De aceste trei vicii citim că a fost ispitit şi Mîntuitorul, şi anume de lăcomie la mîncare, cînd îi zice diavolul: *«Porunceşte ca pietrele astea să se facă pîini»*, de glorie deşartă: *«Dacă eşti Fiul lui Dumnezeu, aruncă-Te jos»*, iar de trufie, cînd îi arată toate împărăţiile lumii şi gloria lor şi-I zice: *«Acestea toate Ţi le voi da Ţie, dacă vei cădea înaintea mea şi te vei închina mie»*. Trecut prin aceste încercări, El ne învaţă prin exemplul Său cum trebuie să învingem şi noi pe cel ce ne ispiteşte. Şi de aceea se spune Adam acela şi Adam Acesta, acela fiind primul pentru prăbuşire şi moarte, iar Acesta primul pentru înviere şi viaţă. 3. Prin acela tot neamul omenesc este osîndit, prin Acesta tot neamul omenesc este eliberat. Acela este plăsmuit din pămînt simplu şi neatins, Acesta este născut din fecioara Maria. Dar dacă Acesta a trebuit să fie încercat de ispitele aceluia, în schimb nu i-a fost necesar să treacă la alte vicii. Căci Cel ce învinsese lăcomia la mîncare nu putea să cadă în ispita desfrînării, care-şi are rădăcina la îndestulare şi îmbuibare şi în care n-ar fi căzut nici primul Adam dacă, înşelat de momelile diavolului, n-ar fi primit mai înainte patima din care ia naştere desfrînarea. De aceea, precum este scris, Fiul lui Dumnezeu n-a venit în trupul păcatului, ci *«în asemănarea cu trupul păcatului»*. Deşi era în El trup adevărat, fiindcă de bună seamă mînca, bea, dormea şi chiar a fost străpuns de cuie, totuşi, păcatul trupului nu l-a avut decît prin putinţa înfrîngerii. 4. El n-a fost înţepat de boldurile de foc ale poftei trupeşti, care se naşte în noi în chip firesc, chiar şi fără voia noastră, ci L-a încercat numai aparenţa păcatului, prin asemănarea trupească cu noi. Fiindcă îndepli-

nea într-adevăr cele ale noastre și purta în El toate slăbiciunile omenești, s-a putut crede că El este supus și patimilor, că purta în trupul Său și slăbiciunea viciului și a păcatului. 5. Diavolul L-a încercat numai cu acele vicii cu care-L înșelase pe primul, crezînd că și Acesta poate fi dus și în celelalte în chip asemănător ca om, așa cum îl cîștigase pe cel dintîi. Dar n-a putut să-L aducă și în a doua boală, care ia naștere din primul viciu, fiindcă a fost respins din prima luptă. Văzînd că Domnul n-a fost atins în nici un chip de prima cauză a acestei boli, era de prisos să nădăjduiască într-o roadă a păcatului, ale cărui rădăcini și semințe n-au fost primite de El. 6. Ultima ispită arătată de Luca prin cuvintele : «*Dacă ești Fiul lui Dumnezeu aruncă-Te jos*» s-ar putea înțelege ca patimă a trufiei, așa cum cea pe care Matei o arată ca a treia, și anume aceea prin care, potrivit celor scrise de evanghelistul Luca, diavolul îi promite Domnului la un moment dat toate împărățiile lumii, s-ar putea înțelege ca patimă a arghirofiliei. Văzînd că Domnul nu poate fi ispitit nici cu lăcomia la mîncare, și nici cu desfrînarea, diavolul a trecut la arghirofilie, pe care o știa că este rădăcina tuturor relelor. Dar învins din nou, neîndrăznind să-L încerce cu alte vicii, fiindcă știa ce rădăcină și izvor de hrană au, a trecut la cea din urmă patimă, a trufiei, cu care știa că pot fi loviți chiar cei desăvîrșiți, învingători ai tuturor viciilor, fiindcă își amintea că el însuși, din cauza trufiei, pe cînd era Lucifer, s-a prăbușit din cer, ca și mulți alții, care nu fuseseră învinși de nici o altă patimă din cele arătate mai înainte. 7. Cu această ordine amintită mai înainte, care este arătată de evanghelistul Luca, se potrivește foarte bine ațîțarea și chipul ispitelor prin care vicleanul dușman a atacat pe acel prim și pe Acest al doilea Adam. Căci îi spune celui dintîi : «*Ochii voștri se vor deschide*», iar Celui de al doilea «*Îi arată toate împărățiile lumii și gloria lor*». El zice aceluia : «*Veți fi ca Dumnezeu*», iar Acestuia : «*Dacă ești Fiul lui Dumnezeu*».

VII

Să vorbim acum despre lucrarea celorlalte patimi, în ordinea în care începusem, dar pe care am întrerupt-o trebuind a trata despre lăcomia în mîncare și despre ispita Domnului. Gloria deșartă și trufia se petrec de obicei fără concursul corpului. Cum ar avea nevoie de acțiunea cărnii cele care aduc prăbușirea sufletului numai prin voința și rîvna de a dobîndi laudă și glorie omenească ? 2. Sau ce înrîurire corporală a avut vechea trufie a acelui Lucifer mai înainte numit, de vreme ce ea s-a zămislit numai în cugetul și-n sufletul lui, așa cum amintește profetul : «*Tu, care ziceai în inima ta : mă voi urca la cer,*

deasupra astrelor lui Dumnezeu voi aşeza tronul meu. Mă voi urca mai sus de înălţimea norilor, voi fi asemenea Celui Preaînalt». După cum n-a avut pe nimeni aţîţător al acestei trufii, tot aşa numai în gîndirea lui s-a săvîrşit lucrarea crimei şi a prăbuşirii celei veşnice şi nici o urmare n-au avut planurile lui ambiţioase.

VIII

Arghirofilia şi mînia, deşi nu sînt de aceeaşi natură (căci prima este în afara naturii, pe cînd cea de a doua pare a-şi avea obîrşia şi sămînţa în noi), totuşi ele par a se naşte la fel, căci adesea îşi iau din afară cauzele care le pun în mişcare. Nu rareori cei mai slabi se plîng că s-au prăbuşit în aceste vicii aţîţaţi sau împinşi de alţii şi în felul acesta ei explică cum au ajuns la ură şi arghirofilie. Se vede limpede că arghirofilia este din afara noastră, fiindcă nu se dovedeşte a avea în noi prima obîrşie şi nu ia naştere din ceva natural în atingerea cu corpul şi sufletul nostru, sau cu nevoile noastre de viaţă. 2. Căci este sigur că nimic n-ajunge la folosul şi trebuinţa naturii comune, în afară de mîncarea zilnică şi de băutură. Toate celelalte lucruri, ori cu cîtă rîvnă şi dragoste ar fi păstrate, sînt totuşi străine de nevoile omeneşti şi de trebuinţele vieţii. Şi de aceea acest lucru, existînd oarecum în afara naturii, nu loveşte decît pe monahii călduţi şi rău întemeiaţi, pe cînd cele naturale nu încetează de a ispiti chiar pe cei mai încercaţi monahi şi care trăiesc în singurătate. 3. Într-atît se dovedeşte că este adevărat ceea ce spunem, încît cunoaştem unele neamuri cu totul libere de această patimă a arghirofiliei, care n-au primit în viaţa şi obiceiurile lor acest viciu. De asemenea, credem că nici oamenii care au existat înainte de potop n-au cunoascut foarte multă vreme pacostea acestei pofte. Se dovedeşte însă că această patimă se stinge fără vreo trudă în oricare dintre cei care au renunţat cu adevărat la cele lumeşti şi, lepădîndu-se de toate ale lor, au dorit atît de mult viaţa de mînăstire, încît nu vor să mai aibă din ele pentru sine nici măcar un dinar. 4. Pot găsi ca martori ai acestui lucru multe mii de oameni care, lepădîndu-se foarte repede de tot avutul lor, au nimicit din rădăcină această patimă, fără să mai fie încercaţi cît de puţin de ea mai tîrziu, dar luptînd tot timpul contra lăcomiei la mîncare, căci nu pot fi în siguranţă, dacă n-o combat cu cea mai mare grijă şi înfrînare a inimii şi a trupului.

IX

Tristeţea şi lenea, spre deosebire de cele despre care am vorbit mai sus, de obicei nu se nasc prin vreo provocare din afară. Căci sînt

adesea și foarte dureros atinși de ele și cei care trăiesc singuri în pustiu, fără nici o tovărășie omenească. Că este adevărat acest lucru îl poate proba prin proprie experiență oricine a trăit în singurătate și a fost încercat de ispitele omului lăuntric.

X

Deși aceste opt vicii au obîrșii deosebite și urmări neasemănătoare, totuși primele șase: *lăcomia la mîncare, desfrînarea, arghirofilia, mînia, tristețea și lenea* sînt într-un fel înrudite și, ca să spun așa, legate în același lanț, în așa fel, încît preaplinul uneia are ca urmare începutul alteia. Din prea mare lăcomie în mîncare se naște desfrînarea, din desfrînare arghirofilia, din arghirofilie mînia, din mînie tristețea, din tristețe lenea. De aceea trebuie să luptăm în chip asemănător și cu aceeași judecată contra lor și de la cele de mai înainte să trecem la lupta împotriva celor următoare. 2. Mai ușor se oprește creșterea și întinderea dăunătoare a unui arbore, dacă rădăcinile pe care se sprijină sînt împuținate sau tăiate, și apele stătute și murdare se pot seca îndată, dacă li se astupă cu pricepere izvoarele care le dau naștere. De aceea, ca să fie învinsă lenea, trebuie mai întîi combătută tristețea; ca să se alunge tristețea, trebuie distrusă mai înîi mînia; ca să se stingă mînia, trebuie călcată în picioare arghirofilia; ca să se înlăture arghirofilia, trebuie nimicită desfrînarea; și ca să se desființeze desfrînarea, trebuie dărîmat viciul lăcomiei în mîncare. 3. Celelalte două, gloria deșartă și trufia, sînt unite între ele în același fel pe care l-am arătat și despre celelalte, întrucît creșterea uneia aduce apariția celeilalte (prisos de glorie deșartă dă naștere trufiei), dar se deosebesc cu totul de cele șase vicii numite mai înainte și nu se unesc cu ele într-o tovărășie asemănătoare, fiindcă nu numai că n-au aceeași obîrșie, dar apar într-un alt mod și într-o altă rînduire, cu totul contrară celorlalte. Cînd acelea sînt nimicite, ele se dezvoltă și mai puternic și moartea acelora le face să crească și să fie cu mai multă viață. 4. De aceea sîntem îmboldiți de aceste două vicii într-un mod deosebit. Cădem într-unul din acele șase vicii după ce am fost loviți de cele înaintașe lor, pe cînd în aceste două sîntem primejduiți să ajungem după ce le-am învins și am triumfat asupra celorlalte. Așadar, toate viciile iau naștere prin creșterea celor dinaintea lor și dispar prin micșorarea acelora. După această rînduială, ca să poată fi înfrîntă trufia, trebuie mai întîi înăbușită gloria deșartă; astfel se potolesc cele următoare prin învingerea celor anterioare și, dacă sînt stinse cele anterioare, patimile rămase slăbesc fără osteneli. 5. Deși aceste opt vicii mai înainte numite sînt

legate între ele şi amestecate în felul pe care l-am amintit, totuşi privite mai de aproape vedem că se împart în patru legături şi perechi : lăcomia de mîncare şi desfrînarea se unesc într-o tovărăşie foarte strînsă ; de asemenea au legături de familie între ele mînia şi arghirofilia, tristeţea şi lenea, gloria deşartă şi trufia.

XI.

Şi acum, ca să vorbim despre ramurile fiecărui viciu în parte, sînt trei feluri de lăcomie în mîncare : primul, care-l împinge pe monah să se grăbească la mîncare înainte de ora fixată prin program, al doilea care găseşte plăcere în umplerea stomacului şi în înfulecarea cu lăcomie a oricăror lucruri de mîncare, iar al treilea, care doreşte mîncăruri alese şi scumpe. Acestea trei dau monahului lovituri nu uşoare, dacă nu caută să scape de ele cu susţinută osteneală şi băgare de seamă. După cum nu trebuie încheiată ajunarea înainte de ora canonică, la fel trebuie retezate cheltuielile cu umplerea stomacului, cu mîncăruri scumpe şi deosebit pregătite. Căci din aceste trei feluri iau naştere diferite şi foarte grave boli ale sufletului. 2. Din prima boală răsare ura faţă de mînăstire, groaza şi intoleranţa felului de locuinţă, din care urmează fără îndoială repede plecarea şi fuga din mînăstire. Din a doua ies boldurile de foc ale poftei şi desfrînării. Iar a treia leagă în lanţurile încurcate ale arghirofiliei gîturile pătimaşilor şi nu-l lasă pe monah să renunţe la toate pentru Hristos. Avem arătate că este în noi această patimă ori de cîte ori, reţinuţi la masă de vreunul dintre fraţi, nu sîntem mulţumiţi să servim mîncărurile aşa cum ne-au fost aduse şi cerem, cu o libertate fără frîu şi nelalocul ei, să li se adauge ceva pentru a le face mai gustoase, sau mai îndestulătoare. 3. Aceasta nu trebuie în nici un chip să se petreacă, şi anume din trei motive : primul, pentru că mintea monahului trebuie să se deprindă cu îngăduinţa şi cumpătarea şi, potrivit cuvintelor Apostolului, să înveţe a se mulţumi cu ceea ce are. In nici un caz nu-şi va putea înfrîna dorinţele ascunse sau mai mari ale corpului cel ce, supărat de o mîncare cu un gust mai puţin plăcut, nu este în stare să renunţe la plăcerile cerute de gîtlejul său. Al doilea, pentru că se întîmplă uneori ca la ora aceea gazdei să-i lipsească ceea ce-i cerem noi, şi o jignim pentru o pregătire mai puţin pretenţioasă, dîndu-i pe faţă poate sărăcia, pe care ar fi vrut să i-o cunoască numai Dumnezeu. Al treilea motiv este acela că adesea se întîmplă ca altora să nu le placă adaosul pe care l-am cerut la masă şi producem supărare multora căutînd să ne satisfacem dorinţele şi poftele gurii noastre. De aceea trebuie să ne înfrînăm în orice chip astfel de libertăţi.

4. Există trei feluri de desfrînare. Unul constă în unirea dintre cele două sexe. Al doilea, care se produce în afară de vreo atingere femeiască, viciu despre care citim că Onan, fiul patriarhului Iuda, a fost pedepsit de Domnul. Acest păcat este numit în Cărțile sfinte necurăție și despre el Apostolul spune : «*Spun însă celor necăsătoriți și văduvi că este bine pentru ei dacă au rămas așa precum sînt și eu. Iar dacă nu se pot stăpîni, să se căsătorească. Fiindcă este mai bine să se căsătorească, decît să fie arși*». Al treilea fel este cel care se zămislește în suflet și în minte, despre care zice Domnul în Evanghelie : «*Cel ce se uită la o femeie poftind-o, acela a și făcut adulter cu ea în inima lui*». 5. Fericitul Apostol spune că aceste trei feluri în chip asemănător trebuie stinse : «*Omorîți mădularele voastre, ale omului pămîntesc : desfrînarea, necurăția, pofta*» și celelalte. De asemenea, despre două din ele spune către efeseni : «*Desfrînare și necurăție nici să nu se pomenească între voi*» și iarăși : «*Aceasta s-o știți că tot desfrînatul, sau necuratul, sau lacomul, care este în slujba idolilor, nu are moștenire în împărăția lui Hristos și a lui Dumnezeu*». 6. Trebuie să ne ferim de aceste trei prin măsuri asemănătoare, ca să nu ne îndepărteze, fiecare și toate la un loc, de împărăția lui Hristos.

Trei sînt felurile arghirofiliei. Primul, care nu-i lasă pe cei ce renunță la cele lumești să se lipsească de averile și bunurile lor. Al doilea, care ne îndeamnă să luăm înapoi cu și mai mare lăcomie ceea ce am împrăștiat sau am dat săracilor. Al treilea, care ne împinge să dorim și să dobîndim lucruri pe care înainte nu le-am avut. 2. Felurile mîniei sînt trei : unul, care este înlăuntrul nostru și care în grecește se spune θυμός Altul, care se dezlănțuie în vorbe sau fapte, și care în grecește se spune ὀργή Despre acestea spune și Apostolul : «*Acum lăsați și voi toate : mînia, iuțimea*». Al treilea, care nu fierbe și se consumă într-o oră, ca acelea, ci se păstrează zile și vreme îndelungată : el se spune în grecește μῆνις. 8. Toate acestea trebuiesc osîndite de noi cu același dispreț. Felurile tristeții sînt două : unul ia naștere cînd încetează supărarea, sau cînd ni s-a produs o daună, sau ni s-a zădărnicit o dorință : celălalt, care coboară din deznădejde, sau dintr-o neliniște nelămurită a minții. Felurile lenei sînt tot două : unul care ne aduce somn cînd e cald, iar celălalt, care ne îndeamnă să părăsim chilia și să fugim. Gloria deșartă în oricîte forme s-ar manifesta, căci are multe fețe și chipuri, este totuși de două feluri : primul, prin care ne mîndrim pentru foloase materiale, sau pentru lucruri care se văd, al doilea, prin care ne îngîmfăm pentru cele spirituale și ascunse, din dorința de laudă deșartă.

XII.

Gloria deşartă pentru un singur lucru este totuşi folositoare începătorilor, care sînt încă ademeniţi de vicii carnale. Aceştia dacă, de exemplu, atunci cînd sînt biciuiţi de duhul desfrînării se gîndesc la vrednicia slujbei preoţeşti, sau la buna părere a tuturor, care-i cred sfinţi şi nepătaţi, judecînd că imboldurile necurate ale poftei îi înjosesc şi-i fac nedemni de o bună preţuire sau de tagma lor, măcar gîndindu-se la aceasta dau înapoi, învingînd printr-un rău mai mic pe unul mai mare. Căci este mai bine pentru cineva să fie atins de viciul gloriei deşarte, decît să cadă în flacăra desfrînării, de unde sau nu mai poate scăpa, sau cu greu se mai poate ridica după prăbuşire. 2. Acest sens l-a exprimat frumos unul dintre profeţi, cînd a zis în persoana lui Dumnezeu : «*Din cauza Mea voi îndepărta furia Mea şi te voi înfrîna de la lauda Mea, ca să nu pieri*», adică pentru ca, atunci cînd prin laude eşti legat în lanţurile gloriei deşarte, să nu cazi în prăpastia iadului şi să nu te cufunzi fără întoarcere în săvîrşirea păcatelor de moarte. Nu e de mirare că are în ea atîta înrîurire această patimă, încît poate să-l înfrîneze pe cineva care cade în viciul desfrînării, de vreme ce s-a dovedit foarte adesea, din experienţa multora, că într-atît îl întăreşte pe cel otrăvit de ea, încît îl face să nu simtă foamea nici după două sau trei zile de ajunare. 3. Ştim că unii din acest pustiu au mărturisit că de multe ori au răbdat fără greutate să nu mănînce cîte cinci zile în mînăstirile din Siria, pe cînd acum îi chinuie atît de mult foamea, începînd de la a treia oră, încît abia îşi pot prelungi pînă la ora a noua ajunările zilnice. Asupra acestei chestiuni, părintele Macarie a răspuns bine unuia care l-a întrebat de ce în pustiu simte foamea de la ora a treia, pe cînd în mănăstire cîte cinci zile dispreţuia mîncarea fără să-i fie foame : «Fiindcă aici nu este nici un martor al ajunării tale, care să te hrăneancă şi să te susţină cu laudele lui : acolo însă degetul oamenilor şi gloria deşartă îţi ţineau loc de mîncare». 4. Afirmaţia pe care am făcut-o, că gloria deşartă înlătură viciul desfrînării, este exprimată destul de frumos şi de limpede în Cartea Regilor, în care se arată că Nabucodonosor, regele Asiriei, a dus din ţinuturile Egiptului în ţara sa pe poporul Israel luat în captivitate de către Nechao, regele Egiptului, făcînd asta nu ca să le dea evreilor libertatea de altă dată şi ţara în care se născuseră, ci pentru ca să-i vadă în ţara lui, mutîndu-i mai departe decît fuseseră în robia din Egipt. Acest exemplu se potriveşte foarte bine cu ceea ce vorbim noi. Căci deşi este mai uşor să robeşti gloriei deşarte decît desfrînării, totuşi este mai greu să te desparţi de viciul gloriei deşarte. 5. Intr-un fel oarecare robul dus pe un drum mai lung se întoarce cu mai

mare trudă pe pământul în care s-a născut și în patria sa în care trăiește liber. Și pe merit se îndreaptă împotriva lui acea dojană profetică : «*De ce ai îmbătrînit pe pământ străin ?*» Este bine spus că îmbătrînește pe pământ străin cel ce nu se dezbară de viciile pământești. Două sînt felurile trufiei : primul carnal și al doilea spiritual, care este și mai primejdios, căci el lovește în mod deosebit pe cei pe care-i descoperă că le-au fost de folos unele virtuți [10].

XIII.

Aceste opt vicii, deși asaltează tot neamul omenesc, totuși nu-i atacă pe toți la fel. La unii locul principal îl deține duhul desfrînării, pe altul îl asuprește furia, în altul gloria deșartă este tirană, altuia îi stă în creștet trufia. Deși se constată că toți sînt loviți de toate, totuși în chip deosebit și într-o anumită măsură suferim de ele.

XIV.

De aceea trebuie să luptăm împotriva lor în așa fel, încît fiecare, descoperindu-și viciul de care este molipsit mai mult, împotriva lui trebuie să dea lupta principală, potrivindu-și față de loviturile lui toată grija, atenția și observația, împotriva lui îndreptînd săgețile zilnice ale ajunărilor, contra lui întorcînd în fiecare moment suspinele dese ale inimii și armele gemetelor, împotriva lui concentrînd truda vegherilor și meditațiilor inimii, îndreptînd spre Dumnezeu plînsul neîncetat al rugăciunilor și cerîndu-i Lui în chip special și neîncetat ajutor împotriva oricărei primejdii. 2. Căci îi este imposibil cuiva să merite triumful împotriva oricărei patimi, înainte de a fi înțeles că el nu poate obține victoria în luptă numai prin priceperea și osteneala sa, deși totuși, ca să poată fi purificat, trebuie să rămînă zi și noapte atent și cu toată grija. Iar cînd a simțit că s-a eliberat de o patimă să-și scotocească și să-și lumineze cu aceeași încordare toate ungherele inimii sale, și, pe care între celelalte patimi a văzut-o mai rea, împotriva ei să pună în mișcare mai cu pricepere toate armele duhului său. Astfel, învingîndu-le întotdeauna pe cele mai puternice, va avea o victorie repede și ușoară împotriva celorlalte, fiindcă și mintea în procesul triumfurilor va de-

10. V, XII, 1, p. 111. PICHÉRY nu crede că gloria deșartă, poate opri pe monahii tineri de la păcatele desfrînării și evită se înșeală. Căci faptul de a se expune batjocurii viețuitorilor unei mînăstiri, sau de a fi dat ca rău exemplu într-o instituție, caracterizată prin lupta pentru sfințenie și de a risca să-și piardă vrednicia monastică, sau preoțească, nu constituie un lanț de «motive inferioare» de care să nu se ferească un chinovit. Este curios cum a putut PICHÉRY să micșoreze această adevărată catastrofă de ordin moral-bisericesc, care poate fi oprită de o eventuală glorie-deșartă, pe care o poate crea teama de a fi descoperite.

veni mai puternică şi lupta care urmează împotriva celor mai slabe va face mai uşor succesul luptelor. Aşa fac de obicei cei ce în faţa regilor acestei lumi dau lupta cu tot felul de fiare sălbatice avînd în vedere premiile, un fel de spectacol care îndeobşte este numit pancarpum. 3. Aceştia, spun, pe care fiare le-au văzut mai primejdioase prin puterea şi sălbăticia lor, pe acelea le atacă mai întîi, fiindcă dacă le ucid pe acestea pot fi mai uşor răpuse cele mai puţin fioroase şi mai puţin feroce. Aşa şi cu viciile, dacă după ce au fost biruite cele mai puternice vom trece la cele mai slabe, vom obţine o victorie desăvîrşită, fără vreo complicaţie. Totuşi, nu trebuie să socotim că, luptînd în mod deosebit contra unui viciu, ca şi cum n-am avea în vedere armele altuia, putem fi răniţi cu uşurinţă de vreo lovitură venită pe neaşteptate. Aceasta nu se va întîmpla. *4.* Este imposibil ca acela, pe care încordarea minţii sale, cu grijă pentru a-şi purifica inima, l-a înarmat împotriva atacurilor oricărui viciu, să n-aibă şi contra celorlalte vicii grijă la fel, toate fiindu-i dăunătoare. In ce chip va merita să obţină victoria împotriva unei patimi de care vrea să scape cel ce se face nevrednic de răsplata purificării prin contaminarea cu alte vicii? Dar cînd principala încordare a inimii noastre şi-a luat ca ţintă specială lupta împotriva unei patimi, pentru ea se va ruga mai atent, dorind cu grijă deosebită şi cu rîvnă ca pe aceea s-o observe mai mult şi prin aceasta să merite a obţine grabnic victoria. 5. Legislatorul Moise cu aceste vorbe ne învaţă să păstrăm ordinea luptelor şi să nu ne încredem numai în puterea noastră: «*Nu te vei teme de ei, fiindcă Domnul Dumnezeul tău este în mijlocul tău, Dumnezeul Cel mare şi înfricoşător. El va nimici aceste neamuri în faţa ta puţin cîte puţin şi parte cu parte. Nu le vei putea distruge pe toate la fel, ca nu cumva să se înmulţească împotriva ta fiarele pămîntului. Şi-i va da pe ei Domnul Dumnezeul tău în faţa ta. Şi-i va ucide pînă ce-i va nimici pe toţi*».

XV.

Dar El la fel ne sfătuieşte să nu ne mîndrim cu victoria împotriva lor. «*Cînd vei mînca,* zice El, *şi sătul vei construi case frumoase, cînd vei locui în ele şi vei avea cirezi de vite şi turme de oi, mulţime de argint şi de aur şi de toate lucrurile, să nu se înalţe inima ta, ci să-ţi aminteşti de Domnul Dumnezeul tău, care te-a scos din ţara Egiptului, din casa robiei, şi conducător ţi-a fost în pustiul cel mare şi groaznic*». Solomon spune şi el în Pilde: «*Dacă a căzut duşmanul tău, să nu te făleşti şi în zdrobirea lui să nu te înalţi pe tine, ca să nu vadă Domnul şi să nu-I placă şi să întoarcă de la El mînia Sa*», adică pentru ca nu cumva, văzînd înălţarea inimii tale, să se depărteze de la lupta împo-

triva dușmanului tău și, părăsit de El, să fii iarăși hărțuit de acea patimă pe care, cu harul lui Dumnezeu, mai înainte o biruiseși. 2. Profetul nu s-ar fi rugat zicînd: «*Să nu dai, Doamne, fiarelor sufletul care te laudă pe Tine*», dacă n-ar fi știut că unii, din cauza îngîmfării inimii, pentru a se umili sînt dați iarăși acelorași vicii pe care le biruiseră. De aceea se cade să fim siguri, avînd învățătura atît din experiența lucrurilor cît și din nenumăratele mărturii ale Scripturii, că prin puterile noastre, dacă nu sîntem sprijiniți de ajutorul lui Dumnezeu singur, nu putem învinge atîția dușmani și că trebuie să raportăm zilnic la El Însuși partea cea mai înaltă a victoriei noastre. Astfel și asupra acestui lucru Domnul ne sfătuiește prin Moise: «*Să nu zici în inima ta, cînd Domnul Dumnezeul tău le va nimici în fața ta: pentru dreptatea mea m-a dus Domnul să stăpînesc acest pămînt bun, căci pentru necredincioșia lor au fost nimicite aceste neamuri. 3. Și nu din pricina dreptății tale și a cinstei inimii tale vei intra să stăpînești pămînturile lor, ci fiindcă ele s-au purtat fără credință au fost nimicite la intrarea ta*». Mă rog, ce s-ar fi putut spune mai limpede împotriva părerii noastre încrezute și primejdioase, prin care voim să punem pe seama libertății voinței și a priceperii noastre tot ce facem? «*Să nu zici în inima ta cînd Domnul Dumnezeul tău le va nimici în fața ta: pentru dreptatea mea m-a dus Domnul să stăpînesc acest pămînt*». *4.* Oare n-a spus celor ce au ochii sufletului deschiși și urechi să audă limpede: Cînd îți vor merge bine războaiele împotriva viciilor carnale și te vei vedea eliberat de noroiul lor și de felul de trai al lumii acesteia să nu spui cu îngîmfare că acest succes al luptei și această victorie se datorește virtuții și înțelepciunii tale, crezînd că victoria împotriva neputințelor spirituale și a viciilor carnale ai obținut-o prin ostenelile tale și prin libertatea voinței tale. Fără îndoială că în nici unul din acestea n-ai fi putut învinge, dacă nu ți-ar fi fost părtaș și pavăză ajutorul Domnului.

XVI.

Acestea sînt cele șapte neamuri, ale căror pămînturi Domnul făgăduiește că le va da fiilor lui Israel la ieșirea lor din Egipt. Acestea toate care, după arătarea Apostolului, li s-au întîmplat lor, trebuie să le primim ca fiind scrise pentru sfătuirea noastră. Căci se spunea: «*Cînd te va duce Domnul Dumnezeul tău în pămîntul în care vei intra pentru a-l stăpîni și va izgoni multe neamuri de la fața ta, pe hetei, pe gherghesei, pe amorei, pe canaanei, pe ferezei, pe hevei și pe iebusei, șapte neamuri cu mult mai numeroase și mai puternice decît tine, și ți le va da Domnul tie și le vei lovi pînă le vei nimici*». *2.* Dacă se spune că sînt cu

mult mai numeroase, explicația este aceea că sînt mai multe viciile decît virtuțile. Și de aceea în catalog se numără șapte neamuri, dar în învingerea lor nu li se arată numărul. Se spune : «*Și vor nimici multe neamuri în fața ta*». Mai numeros decît Israel este poporul de patimi carnale, care pornește de la aceste șapte rădăcini ale viciilor. 3. De aci încep : *omuciderile, neînțelegerile, ereziile, furturile, mărturiile false, defăimările, îmbuibările, bețiile, clevetirea, batjocurile, cuvintele rușinoase, minciunile, jurămintele strîmbe, pălăvrăgelile, caraghioslîcurile, neliniștea, rapacitatea, amărăciunea, cuvintele răstite, indignarea, disprețul, cîrtirea, ispita, deznădejdea și multe altele*, a căror enumerare ar fi prea lungă. Dacă acestea sînt socotite de noi ușoare, să auzim ce a zis despre ele Apostolul, sau ce învățăminte ne-a dat asupra lor : «*Nici să cîrtiți*, spune el, *precum au cîrtit unii dintre ei și au pierit sub loviturile nimicitorului*». Despre ispită zice : «*Să nu-L ispitim pe Hristos, cum L-au ispitit unii dintre ei și au pierit de mușcăturile șerpilor*». Despre clevetire spune : «*Să nu-ți placă a cleveti, ca să nu fii nimicit*». Despre deznădejde : «*Cei care deznădăjduind s-au dat ei înșiși nerușinării, în lucrarea oricărei greșeli, în necurăție*». 4. Iar că se condamnă izbucnirea, ca și mînia, supărarea și defăimarea, sîntem învățați foarte limpede prin cuvintele Apostolului care ne sfătuiește astfel : «*Toată amărăciunea și mînia și supărarea și izbucnirea și defăimarea să piară de la voi, împreună cu toată răutatea*» și multe altele la fel. Deși acestea sînt cu mult mai numeroase decît virtuțile, totuși, dacă sînt învinse cele opt vicii principale, din care este sigur că ele își trag obîrșia, îndată se vor liniști toate și vor fi distruse pentru totdeauna la un loc cu viciile. 5.

Din lăcomia la mîncare se nasc chiolhanurile și bețiile : *din destrînare* cuvintele rușinoase, ușurătatea, distracțiile, palavragelile : *din arghirofilie* minciuna, înșelăciunea, furturile, jurămintele strîmbe, dorința de cîștiguri murdare, mărturiile false, violențele, neomenia, rapacitatea : *din mînie* omuciderile, cuvintele tari, indignarea ; *din tristețe* lîncezeala, lașitatea, amărăciunea, deznădejdea ; *din lene* trîndăvia, somnolența, reaua voință, neliniștea, umbletul fără rost, nestatornicia minții și a corpului, vorbăria, indiscreția ; *din glorie deșarte* neînțelegerile, ereziile, obrăznicia și pretenția de a ști tot ; *din trufie* disprețul, pizma, nesupunerea, defăimarea, bîrfeala, clevetirea. Simțim limpede din manifestările naturii însăși că aceste maladii sînt foarte puternice. 6. Pentru că luptă cu mai multă vitejie în mădularele noastre plăcerea patimilor carnale decît ostenelile virtuților, care nu se dobîndesc fără cea mai mare înfrînare a inimii și a trupului. Dar privește cu ochii duhului și acele nenumărate cete de dușmani, pe care le socotește fericitul Apostol zicînd : «*Lupta noastră nu este împotriva cărnii și a sînge-*

lui, ci împotriva domniilor, împotriva stăpînirilor, împotriva conducătorilor lumii acestor întunecimi, împotriva duhurilor răutăţii răspîndite în văzduh». Ia aminte şi la ce se spune despre bărbatul cel drept, în psalmul 90 : «*Dintr-o parte a ta vor cădea o mie, iar din dreapta zece mii*». Din toate acestea vei vedea limpede că sînt cu mult mai numeroase şi mai puternice decît noi, fiindcă substanţa lor este spirituală şi aeriană, pe cînd noi sîntem carnali şi pămînteşti.

XVII.

Ghermanus : Dar cum sînt opt viciile care luptă împotriva noastră, de vreme ce Moise spune că sînt şapte neamurile care se opun poporului Israel ? În ce chip este bine pentru noi să stăpînim pămînturile viciilor ?

XVIII.

Serapion : Părerea absolută a tuturora este că principalele vicii care aţiţă pe un monah sînt opt. Acestea sînt arătate figurat sub numele celor şapte neamuri şi acum nu sînt incluse toate, pentru că Moise, şi prin el Domnul, le vorbeşte evreilor în Deuteronom după ieşirea lor din Egipt şi după ce au fost liberaţi de puternicul neam al egiptenilor. Acest fapt ni se potriveşte figurat foarte bine şi nouă, care am fost scăpaţi din lanţurile lăcomiei veacului, adică nu mai sîntem primejduiţi de viciul stomacului sau al gurii. 2. Şi avem de dus lupta împotriva acestor şapte neamuri, primul a fost învins nemaifiind socotit. Pămîntul acestuia nu este dat Israelului în stăpînire, dar este hotărît din porunca Domnului să-l părăsească şi să iasă pentru totdeauna din el. Şi de aceea, în aşa fel trebuiesc rînduite posturile, încît să nu fie necesar ca, din cauza unei înfrînări prea mari, care duce la istovire, slăbiciune şi boală, să fim întorşi iarăşi în pămîntul egiptean, adică la pofta de odinioară a stomacului şi a gurii, poftă de care ne-am despărţit cînd am renunţat la lumea aceasta. În chip figurat aceasta au păţit cei ce, ieşind din singurătatea virtuţilor, au dorit iarăşi oalele de carne pe care le aveau în Egipt.

XIX.

Că pentru acel neam, în care s-au născut fiii lui Israel, n-a fost poruncă să fie nimicit, ci doar să părăsească acel pămînt, dar pentru cele şapte neamuri s-a poruncit să fie nimicite, explicaţia este că, oricîtă ardoare duhovnicească am fi avut cînd am intrat în pustiul virtuţilor, nu

vom putea să fim scutiţi întru totul de vecinătatea şi lucrarea plăcerii de a mînca. Fiind în noi înnăscută şi firească dorinţa de hrană, ea va trăi, oricît ne-am sili s-o retezăm ca pe ceva de prisos şi fără trebuinţă ; dar fiindcă n-o putem distruge cu totul, este necesar să-i evităm anumite pofte şi pretenţii. 2. Se spune despre aceasta : «*Să nu vă faceţi grijă de trup prin pofte*». De vreme ce, aşadar, ni se porunceşte nu să înlăturăm cu totul această grijă, dar s-o avem fără pofte, înseamnă că nu nimicim neamul egiptean, ci ne depărtăm de el cu oarecare dreaptă socotinţă, negîndindu-ne la mese prea încărcate şi alese, şi mulţumindu-ne cu hrana şi îmbrăcămintea strict necesare traiului. 3. Aceasta ni se impune în chip figurat prin lege : «*Să nu-ţi fie scîrbă de egiptean, fiindcă ai fost locuitor în pămîntul lui*». Hrana trebuincioasă trupului nu se poate refuza fără să-l pui în primejdie şi chiar fără nelegiuirea sufletului. Dar trebuie scoase din rădăcină cele şapte vicii, ca fiind în toate chipurile vătămătoare sufletului nostru. Despre acestea se spune astfel : «*Toată amărăciunea şi mînia şi supărarea şi izbucnirea şi defăimarea să piară de la noi, împreună cu toată răutatea*». Şi iarăşi : «*Dar defăimarea şi toată necurăţia şi lăcomia să nu fie printre voi nici măcar cu numele : aşa şi stricăciunea, sau flecăreala, sau uşurătatea*». 4. Putem, aşadar, reteza rădăcinile acestor vicii, care sînt adăugate naturii, dar dorinţa de a ne sătura de mîncare n-o vom putea înlătura cu totul. Oricît am progresa, nu putem fi altceva decît ceea ce ne-am născut. Că aşa este, o arată atît viaţa noastră, a celor mici, cît şi a tuturor celor desăvîrşiţi. Aceştia, deşi au nimicit imboldurile celorlalte patimi şi doresc pustiul cu toată căldura minţii şi cu renunţarea la îmbrăcăminte, nu pot totuşi să se elibereze de grija pentru pîinea zilnică şi pentru proviziile necesare în timpul anului.

XX.

In chip figurat patima aceasta, care-l poate constrînge pe un monah, oricît de duhovnicesc şi de deosebit ar fi, se poate asemăna foarte bine cu un vultur. Acesta, deşi în zborul său se urcă în înălţimi pînă deasupra norilor, atît de sus încît nu mai poate fi văzut nici de ochii oamenilor şi nici de altceva de pe faţa pămîntului, este totuşi silit să coboare iarăşi pe pămînt şi să caute în văile cele mai adînci mortăciuni, din trebuinţa pîntecelui. Se dovedeşte astfel foarte limpede că duhul dorinţei de mîncare nu poate fi stins sau înlocuit, ca alte vicii, ci imboldurile lui şi poftele de prisos pot fi numai micşorate şi temperate prin virtuţile sufletului.

XXI.

Unul dintre bătrîni, discutînd despre natura acestui viciu cu niște filosofi, care pentru simplitatea lui creștină credeau că trebuie să-l trateze ca pe un țăran, a răspuns frumos, cu această figură dînd culoare problemei : «*Tată-meu*, a zis el, *m-a lăsat dator creditorilor. 2. Ceilalți, fiindcă le-am plătit în întregime datoria, m-au eliberat de toate neplăcerile purtării lor. Dar pe unul nu-l pot mulțumi, deși mă achit zilnic de el*». 2. Neînțelegînd sensul problemei puse, ei l-au rugat să le spună dezlegarea. «Am fost asaltat de multe vicii, a spus el, din puterea firii. Dar Domnul mi-a insuflat dorința de a scăpa de toate acelea. Astfel că eu, renunțînd, ca la cei mai neînduraţi creditori, la această lume, m-am eliberat și de toată moștenirea care-mi revenise de la tata și am scăpat și de vicii, dar de imboldurile dorinței de mîncare n-am putut deveni slobod în nici un chip. 3. Oricît a-și reduce cantitatea și calitatea mîncării, nu scap de puterea încercărilor ei zilnice. De aceea, prin forța lucrurilor, sînt asaltat de atacurile ei zilnice și, cu toate că mereu mă achit într-un fel de ea, birul pe care i-l plătesc nu se termină». Atunci au tras concluzia că el, pe care-l consideraseră înainte un țăran necioplit, a cuprins în răspunsul său foarte bine primele părți ale filosofiei, adică disciplina eticii, uimiți că a putut ajunge aci fără nici un ajutor din partea științei acestei lumi, în vreme ce ei, cu multă sudoare și cu îndelungă învățătură, nu putuseră atinge acest scop. Dar este de ajuns ceea ce s-a spus despre lăcomia la mîncare în special. Acum să ne întoarcem la discuția pe care o începuserăm despre rudenia dintre vicii în general.

XXII.

Pe cînd Domnul vorbea către Avraam despre cele viitoare, fapt despre care nu m-ați întrebat, citim că el a numărat nu șapte neamuri, ci zece, al căror pămînt făgăduiește că-l va da seminției lui Avraam. Acest număr se împlinește, precum se vede, cu idolatria și cu defăimarea, cărora le-a fost supusă mulțimea defăimătoare a iudeilor și celelalte neamuri nelegiuite înainte de cunoașterea lui Dumnezeu și de harul botezului, cît timp zăbovesc în Egiptul cel duhovnicesc. Iar dacă, renunțînd cineva la lumea aceasta și ieșind din ea, a învins totodată și lăcomia la mîncare și a venit în pustiul cel duhovnicesc, eliberat de asaltul celor trei neamuri, va continua războiul numai împotriva celor șapte care sînt numărate de Moise.

XXIII.

Iată acum în ce fel trebuiesc înțelese regiunile acestor neamuri primejdioase, pe care pentru sănătatea noastră ni se poruncește să le punem sub poruncă. Fiecare viciu își are în inima noastră un loc propriu, pentru asigurarea căruia în adîncul sufletului nostru îl îndepărtează pe Israel, acesta închipuind contemplarea lucrurilor celor mai de seamă și sfinte, pe care nu încetează niciodată să le dușmănească. Fiindcă virtuțile nu pot trăi împreună cu viciile : «*Cum pot sta împreună dreptatea și nedreptatea ? Sau ce tovărășie este între lumină și întuneric ?*». 2. Dar cînd viciile vor fi învinse de poporul Israel, adică de virtuți, care luptă împotriva lor, de aci încolo neprihănirea va lua locul pe care-l aveau în inima noastră poftele și desfrînările spiritului. Locul pe care-l ocupase furia îl va revendica răbdarea, cel al tristeții aducătoare de moarte va fi stăpînit de bucuria deplină și mîntuitoare, cel pe care-l pustia lenea va începe să fie locuit de vitejie ; cel ce a fost copleșit de trufie va fi cinstit de umilință, și astfel, viciile alungate unul cîte unul, teritoriul lor va fi luat în stăpînire de virtuțile contrare, care pe drept sînt numite fii ai lui Israel, adică ai sufletului, care vede pe Dumnezeu. Este de crezut că aceștia, de vreme ce au alungat toate patimile inimii, n-au ocupat posesiuni străine, ci și le-au recucerit pe ale lor proprii.

XXIV.

Precum ne învață o veche tradiție, aceleași pămînturi ale canaaneilor, în care au fost duși fiii lui Israel, fuseseră altădată ale fiilor lui Sem sortite lor la împărțirea lumii. Mai tîrziu însă le-au stăpînit prin putere și nedreaptă stăruință urmașii lui Cham. Și aci se vede judecata foarte dreaptă a lui Dumnezeu, care a alungat din acele locuri pe cei ce le ocupaseră pe nedrept, și le-a dat înapoi fiilor lui Israel vechea avere strămoșească, atribuită urmașilor lor la împărțirea lumii. 2. Aceasta este o pildă care ni se potrivește și nouă foarte bine. Căci voia Domnului a dat din fire inima noastră în stăpînirea virtuților, nu a viciilor. Dar după înțelegerea trădătoare a lui Adam cu viciile, reprezentate prin canaanei, virtuțile, care fuseseră alungate din propria lor țară, de vreme ce i-au fost redate inimii prin harul lui Dumnezeu, ca și prin străduința și ostenelile noastre, se cheamă că n-au ocupat ținuturi străine, ci le-au primit înapoi pe ale lor proprii.

XXV.

Despre aceste opt vicii se spune și în Evanghelie astfel : «*Iar cînd duhul necurat a ieșit din om, umblă prin locuri sărace căutînd odihnă*

și nu găsește. Atunci spune : mă voi întoarce la casa mea, de unde am ieșit. Și venind o găsește goală, măturată și împodobită. Atunci se duce, ia cu el alte șapte duhuri, mai rele decît el, și intrînd locuiesc aici. Și se fac cele noi ale omului mai rele decît cele dintîi». Citim acolo despre șapte neamuri, în afară de cel al egiptenilor, din a căror țară ieșiseră fiii lui Israel ; aci se spune la fel că s-au întors șapte duhuri necurate, în afară de cel care a ieșit din om mai înainte. 2. Despre acest foc înșeptit al viciilor scrie și Solomon în Pilde astfel : «*Dacă te va ruga dușmanul cu voce tare, nu-l primi ; căci șapte rele sînt în sufletul tău*». Asta înseamnă că duhul lăcomiei la mîncare, învins de tine, începe cu umilință să te mîngîie, rugîndu-te să-i lași ceva din căldura de la început, pentru a ieși din măsura cea dreaptă a înfrînării. Dar tu să nu te lași ispitit de aerul lui plecat și să rîzi de încercările lui, socotind că ești oarecum la adăpost de imboldurile trupești, ca să nu te întorci la îngăduința de altădată și la poftele de mai înainte ale stomacului. Căci de aceea zice acel duh pe care-l învinseseși : «*Mă voi întoarce la casa mea de unde am ieșit*». Pornind de acolo pe dată cele șapte duhuri ale viciilor, vor fi mai aspre pentru tine decît acea patimă învinsă de tine la început și te vor tîrî la păcate și mai rele.

XXVI.

Trebuie să luăm măsuri repede prin post și înfrînare, să nu îngăduim ca patima stomacului, căpătînd teren, să alunge din sufletul nostru virtuțile de trebuință, ci pe acestea să le așezăm cu și mai mult temei în adîncurile inimii noastre, ca nu cumva să se întoarcă duhul poftei și să ne găsească goi și lipsiți de ele. Acesta nu se va mulțumi numai cu victoria sa, ci va deschide drum în sufletul nostru și pentru celelalte șapte vicii, care astfel vor deveni mai primejdioase decît înainte. 2. Sufletul care se mîndrește că a scăpat de cele opt vicii ale veacului acestuia, dacă totuși se lasă din nou robit de ele, va fi supus la un chin mai rău decît înainte, cînd încă nu îmbrățișase nici disciplina și nici numele de monah. De aceea se spune că sînt mai rele aceste șapte duhuri decît cel ce fusese scos mai dinainte, fiindcă pofta stomacului, adică dorința de mîncare, prin ea însăși n-ar fi vătămătoare, dacă n-ar aduce cu ea alte pasiuni mai grave, adică desfrînarea, arghirofilia, mînia, tristețea sau trufia, care, fără nici o îndoială, prin ele însele sînt vătămătoare sufletului și ucigătoare. 3. Niciodată nu va putea obține curăția desăvîrșirii cel ce va spera s-o cîștige numai prin această înfrînare, adică prin ajunări, dacă nu va ști că pentru aceasta trebuie să se înfrîneze,

pentru ca, umilindu-şi trupul prin posturi să poată da lupta împotriva celorlalte vicii mai uşor, fără piedicile pe care i le pune stomacul prea mult încărcat şi îmbuibat.

XXVII.

Trebuie ştiut totuşi că ordinea luptelor nu este aceeaşi în noi toţi. Precum am spus, nu sîntem toţi asaltaţi la fel şi trebuie ca fiecare să-şi potrivească lupta după felul în care este mai primejduit de unul sau altul dintre vicii. Într-un fel, de exemplu, trebuie să procedeze împotriva viciului al treilea şi altfel împotriva celui de-al patrulea, sau al cincilea. După locul de frunte, pe care-l ocupă în noi un viciu, şi după felul în care ne atacă, trebuie să ne organizăm şi noi ordinea luptelor, pentru ca, obţinînd victoria, să ajungem la curăţia inimii şi la deplinătatea desăvîrşirii. 2. Pînă aici ne-a vorbit părintele Serapion despre natura celor opt vicii principale. Felurile patimilor, pe care noi înainte nu le puteam cunoaşte din adîncime şi deosebi după cauzele şi apropierile dintre ele, deşi erau ascunse în inimile noastre şi ne bîntuiau zilnic, el ni le-a lămurit aşa de limpede, încît ni se părea că le vedem ca şi cum ar fi fost aşezate în faţa ochilor noştri, ca într-o oglindă.

VI

CONVORBIRE CU PĂRINTELE TEODOR

Despre uciderea celor sfinţi

I. Descrierea pustiului şi întrebare despre uciderea celor sfinţi.

II. Răspunsul părintelui Teodor la întrebarea pusă.

III. Despre cele trei feluri de lucruri din această lume, adică despre cele bune, cele rele şi cele mijlocii.

IV. Nu se poate face rău nimănui fără voia lui.

V. De ce se spune despre Dumnezeu că El a creat răul?

VI. Răspuns la întrebarea pusă.

VII. Întrebare: dacă cel drept are o răsplată din moartea sa, este vinovat cel ce l-a ucis?

VIII. Răspuns la întrebare.

IX. Exemplul lui Iov ispitit de diavolul şi al Domnului trădat de Iuda. Ce folos aduc împrejurările bune ca şi cele rele pentru mîntuirea celui drept.

X. Despre virtutea bărbatului desăvîrşit, care în chip figurat este numit ambidextru.

XI. Despre cele două categorii de ispite, care vin în trei feluri.

XII. Bărbatul cel drept trebuie să fie asemenea unei peceţi de diamant, nu de ceară.

XIII. Întrebare: dacă poate mintea să rămînă mereu în una şi aceeaşi stare?

XIV. Răspuns la întrebarea pusă.

XV. Ce daună are cel ce-şi părăseşte chilia?

XVI. Chiar şi virtuţile cereşti se schimbă.

XVII. Nimeni nu se prăbuşeşte pe neaşteptate.

I.

În părțile Palestinei, aproape de satul Thecue, care are cinstea de a se fi născut în el profetul Amos, se află, pe o mare întindere, un ținut deșert pînă în Arabia și pînă la Marea Moartă sub care se găsesc ruinele Sodomei și în care se varsă apele Iordanului. În acest ținut trăiau de foarte mult timp monahi cu o viață cuvioasă și fără prihană. Ei au fost uciși însă în chip năpraznic de o bandă de tîlhari saracini, care umblau după jaf. 2. Trupurile lor, e bine să știm, au fost ridicate atît de preoți, cît și de întreaga populație arabă, și așezate cu atîta sfințenie între rămășițele pămîntești ale martirilor, încît nenumărați locuitori din două cetăți vecine certîndu-se au ajuns la o ciocnire foarte gravă, care a înaintat pînă la folosirea armelor, pentru luarea în stăpînire a sfintelor moaște. Cu pioasă devoțiune se certau care dintre ei se cuvine mai mult să le păstreze mormintele și amintirea, unii întemeindu-și drepturile pe apropierea de localitate, alții pe rudenie. Noi și alți cîțiva frați din acea parte am rămas foarte mîhniți și chiar scandalizați, întrebîndu-ne de ce niște bărbați cu atîtea merite și virtuți au fost uciși de niște tîlhari și cum a răbdat Domnul crima față de slujitorii Săi, dînd în mîna unor nelegiuiți pe niște oameni cinstiți de toată lumea. Întristați ne-am dus la cuviosul Teodor, bărbat unic prin virtuțile sale în vremea noastră. 3. El locuia în Cellae, localitate așezată între Nitria și Scitium, la distanță de cinci mile de mînăstirile din Nitria și de optzeci de mile de pustiul Scitium, în care ne găseam noi. Ne-am mărturisit durerea în legătură cu bărbații mai înainte arătați, mirîndu-ne de marea răbdare a lui Dumnezeu, care îngăduise să fie uciși niște oameni cu o viață atît de curată, încît ei, care prin sfințenia lor ar fi trebuit să-i scape pe alții de la o astfel de încercare, nu s-au putut totuși salva ei înșiși din mîinile jefuitorilor. Întrebîndu-ne de ce Dumnezeu a îngăduit să se săvîrșească o crimă atît de groaznică împotriva servilor Săi, fericitul Teodor a răspuns precum urmează :

II.

O întrebare ca aceasta tulbură de obicei sufletele celor ce, avînd prea puțină credință și știință, socotesc că faptele bune își au roada în acest scurt timp al vieții pămîntești, fără să cugete că sfinții nu sînt răsplătiți în prezent, ci în viitor pentru virtuțile lor. 2. De altfel noi «*nu nădăjduim în Hristos numai în viața aceasta*», ca să nu fim, cum

spune Apostolul, «*mai ticăloşi decît toţi oamenii*», pentru că, dacă n-avem încredere, neprimind în lumea aceasta nimic din cele făgăduite, nu vom avea nimic nici în viitor. Nu trebuie să îmbrăţişăm părerile celor rătăciţi, ca nu cumva, prin necunoaşterea adevăratei învăţături, să trăim în mijlocul ispitelor tremurînd şi fricoşi şi să ne vedem astfel şi noi în situaţia celor ce, lucru groaznic de spus, îl socotesc pe Dumnezeu nedrept şi nepăsător în faţa celor omeneşti, afirmînd că El nu ocroteşte în primejdii pe bărbaţii cuvioşi şi cu viaţă nepătată, că nu dăruieşte chiar din viaţa aceasta celor buni cele bune, iar celor răi cele rele. 3. Să nu ajungem a fi osîndiţi împreună cu cei pe care-i dojeneşte astfel profetul Sofonie : «*Cei ce zic în inimile lor : Domnul nu va face bine, dar nu va face nici rău*», sau în rîndul celor ce blestemă pe Dumnezeu zicînd : «*Toţi cei ce fac rău sînt buni în faţa lui Dumnezeu. Astfel de oameni îi plac. Dar unde este Dumnezeul dreptăţii ?*». De asemenea, să nu ajungem la blasfemii ca acestea : «*Fără plată este cel ce slujeşte lui Dumnezeu. Sau ce cîştig avem că păzim poruncile Lui şi că umblăm trişti în faţa Domnului ? Aşadar spunem că acum sînt fericiţi cei trufaşi. Ei s-au îmbogăţit făcînd nelegiuri şi au ispitit pe Dumnezeu şi nu li s-a făcut nimic rău*». *4.* De aceea, ca să putem scăpa de această neştiinţă, care este rădăcina şi cauza celei mai grave rătăciri, trebuie să cunoaştem mai întîi ce este într-adevăr bine şi ce este rău ; numai astfel, păstrînd asupra acestor lucruri nu părerile greşite ale neştiutorilor, ci adevărata învăţătură a Scripturilor, nu vom fi amăgiţi de rătăcirile celor necredincioşi.

III.

Toate cele din lumea aceasta sînt de trei feluri : bune, rele şi mijlocii. Trebuie să cunoaştem ce este în chip propriu bun, rău şi mijlociu, pentru ca, întărită cu adevărata ştiinţă, credinţa noastră să iasă învingătoare în toate încercările. În lucrurile omeneşti nu trebuie să credem că există ceva bun în afară de virtute, care singura ducîndu-ne, cu sinceră credinţă, către cele dumnezeieşti, ne ţine neîncetat în strînsă legătură cu binele cel neschimbat. Dimpotrivă, nu trebuie să spunem că este rău decît păcatul, care singur este în stare să ne despartă de Bunul Dumnezeu şi să ne unească cu diavolul cel rău. 2. Mijlocii sînt cele care pot

înclina într-o parte sau alta, după sentimentul și judecata celui ce le folosește. Socotește între acestea din urmă bogăția, puterea, cinstea, tor̦a trupească, sănătatea, frumusețea, viața însăși sau moartea, sărăcia, slăbiciunea corpului, injuriile și altele ca acestea care, după felul sau dispoziția celui ce le folosește, aduc cele bune, sau cele rele. Căci și bogățiile slujesc adesea la bine. Apostolul spune : «*celor bogați ai lumii acesteia să dea cu ușurință, să împartă avutul lor celor săraci, să-și agonisească temelie bună în viitor, ca în felul acesta să primească viața cea veșnică*». După Evanghelie bogățiile sînt bune pentru «*cei ce-și fac prieteni din mamona nedreptății*». 3. Acestea se întorc spre rău cînd sînt adunate numai pentru a le ține închise și pentru plăceri ușoare și nu sînt date spre folosul celor lipsiți. Și rangul și onoarea și puterea trupească și sănătatea sînt mijlocii, ele putînd înclina fie spre bine, fie spre rău. Se poate dovedi ușor aceasta din faptul că sînt cunoscuți mulți cuvioși din Vechiul Testament, care au avut mari bogății, au fost în culmea onorurilor și cu un trup foarte puternic, și totuși au fost foarte bine primiți de Dumnezeu. 4. Și dimpotrivă, cei care s-au folosit rău de ele și le-au pus în slujba stricăciunii lor, nu pe nedrept au fost fie pedepsiți, fie uciși, cum arată o carte a Regilor că s-a întîmplat adesea. Nașterea sfîntului Ioan, sau a lui Iuda, arată că și viața sau moartea sînt mijlocii. Viața celui dintîi a fost de atîta folos, încît nașterea lui a adus bucurie și altora, precum este scris : «*Și mulți se vor bucura de nașterea lui*». Iar despre viața celuilalt se spune : «*Bine era pentru el dacă nu s-ar fi născut omul acela*». 5. Despre moartea lui Ioan și a tuturor sfinților se spune : «*Prețioasă este în fața Domnului moartea sfinților Săi*». Dar despre Iuda și despre alții la fel se spune : «*Moartea păcătoșilor este cea mai rea*». Cît este uneori de binefăcătoare slăbiciunea trupului o arată fericirea acelui Lazăr, sărac și plin de bube. Despre el Scriptura nu amintește nici un alt merit al virtuților sale, în afară de faptul că a suportat cu foarte mare răbdare sărăcia și slăbiciunea trupească, ceea ce i-au adus fericita soartă de a fi primit în sînul lui Avraam. 6. Și sărăcia, persecuțiile și nedreptățile, care sînt îndeobște socotite rele, cît sînt de folositoare și chiar trebuincioase se probează limpede din simplul fapt că bărbații cuvioși nu numai că n-au voit să se ferească de ele, dar chiar le-au dorit, suportîndu-le cu cea mai mare bărbăție, devenind prieteni ai

lui Dumnezeu şi dobîndind ca răsplată viaţa cea veşnică, cum spune fericitul Apostol : «*Pentru aceea găsesc plăcere în neputinţe, în defăimări, în nevoi, în prigoane, în strîmtorări pentru Hristos : cînd sînt slab, atunci sînt tare, pentru că virtutea în slăbiciune se desăvîrşeşte*». 7. De aceea, cei ce se înalţă la cele mai mari avuţii, onoruri şi puteri ale acestui veac, nu este de crezut că au obţinut din ele binele cel mai înalt, care constă numai în virtuţi, ci o stare mijlocie, fiindcă pe cît sînt de folositoare pentru cei drepţi, care se folosesc cum trebuie de ele (căci ele sînt prilej de faptă bună şi de roadă pentru viaţa cea veşnică), pe atît sînt de nefolositoare ca prilej de păcat şi de moarte pentru cei ce se folosesc rău de avuţiile lor.

IV.

Ştiind şi ţinînd minte astfel că această împărţire este fixă şi neschimbătoare, că adică binele stă numai în virtute, care coboară din teama şi dreptatea de Dumnezeu, iar rău nu este decît păcatul şi îndepărtarea de Dumnezeu, să cercetăm acum cu atenţie dacă Dumnezeu a îngăduit vreodată să se pricinuiască vreun rău sfinţilor Săi, fie direct, fie pe altă cale. Lucrul acesta, de bună seamă, nu-l vei descoperi nicăieri. Căci n-a putut niciodată să se poarte altfel faţă de cel ce nu vrea răul păcatului, ci numai faţă de cel ce l-a primit în inima sa din lăşitate sau voinţă coruptă. 2. Cînd diavolul a voit să-l inducă în răul păcatului pe fericitul Iov, împotriva căruia a folosit toate uneltele ticăloşiei sale, nu numai că l-a despuiat de întreaga avere, dar după acea groaznică şi neaşteptată durere la care a fost supus, prin moartea celor şapte fii, l-a încărcat din creştet pînă în tălpi cu boala îngrozitoare a leprei, producîndu-i chinuri insuportabile. Dar n-a putut în nici un chip să-i pricinuiască vreo pată a păcatului, fiindcă Iov, rămînînd în toate neschimbat, n-a dăruit blasfemiei nici unul din simţămintele sale.

V.

Ghermanus. Am citit de multe ori în Sfintele Scripturi că Dumnezeu a făcut răul şi l-a insuflat oamenilor, precum este scris : «*Fiindcă nu există nici în afară de Mine. Eu sînt Domnul şi nu altul ! Eu întocmesc lumina şi dau chip întunericului. Eu sînt cel ce sălăşluieşte pe cer şi*

restriștii îi lasă cale». Și iarăși : «*Există în cetate vreun rău pe care nu l-a făcut Domnul ?*».

VI.

Teodor. Uneori dumnezeiasca Scriptură obișnuiește să folosească în chip abuziv cuvîntul rele în loc de nenorociri, nu pentru că prin natura lor ar fi rele, ci pentru că așa sînt simțite de cei cărora le sînt trimise în folosul lor. Cînd rațiunea dumnezeiască vorbește cu oamenii, în chip necesar li se adresează cu cuvinte și simțiri omenești. Operația prin tăiere sau ardere, este socotită ca un rău de către cei ce o suportă. Nu este plăcut pentru cal pintenul și nici îndreptarea pentru cel ce greșește. 2. Chiar și învățăturile sînt toate simțite pentru moment amare de către cei ce și le însușesc, precum spune Apostolul : «*Toate învățăturile pentru clipa de față par a fi nu de bucurie, ci de durere, dar după aceea aduc roada păcii a dreptății pentru cei ce se îndeletnicesc cu ele*». Și : «*Pe cel pe care-l iubește Domnul pe acela-l ceartă și-l bate cu biciul pe tot fiul pe care-l primește. Care este fiul pe care nu-l ceartă tatăl ?*» Uneori se zice rele, în loc de nenorociri : «*Și s-a căit Dumnezeu pentru răul pe care a spus că o să li-l facă și nu l-a făcut*». Și iarăși : «*Fiindcă tu, Doamne, ești milostiv și bun, răbdător și milostiv și gata de căință în cele rele*», adică în necazurile și suferințele pe care ești silit să ni le pricinuiești pentru păcatele noastre. 3. Pe acestea știindu-le folositoare unora, la fel și un alt profet, nu pentru a le pizmui mîntuirea, ci pentru a-i ajuta se roagă : «*Dă-le lor cele rele, Doamne, dă-le cele rele trufașilor pămîntului*». Însuși Domnul spune : «*Iată, voi aduce asupra lor cele rele*», adică dureri și pustiiri pentru ca, «*certați în chip mîntuitor cei ce M-au disprețuit în momentele lor fericite, să fie siliți să se întoarcă în grabă la Mine*». De aceea nu le putem numi pe acestea cu totul rele. Căci multora le aduc bine și le sînt pricini de bucurie veșnică. De asemenea, ca să ne întoarcem la întrebarea pusă mai înainte, toate relele pe care ni le fac dușmanii, sau oricare alții, nu trebuiesc socotite rele, ci mijlocii. Pînă la urmă ele nu sînt cum le socotește cel ce le-a pricinuit cu sufletul lui plin de mînie, ci cum le simte cel ce le suportă. 4. Astfel, cînd unui bărbat i-a fost adusă moartea, nu trebuie să credem că i-a fost adus un rău, ci ceva de mijloc. Ceea ce este rău pentru un păcătos

este pentru cel drept un liman şi scăpare de rele. Căci «*moartea este un liman pentru bărbatul care nu ştie încotro să meargă*». De aceea bărbatul cel drept nu suferă din aceasta vreo pagubă, fiindcă nu pătimeşte nimic nou, ci ceea ce trebuia să-i vină prin firea lucrurilor. Ticăloşia duşmanului îi aduce ca răsplată viaţa veşnică şi datoria morţii omeneşti, pe care trebuie s-o plătească potrivit legii care nu cruţă pe nimeni, o achită primind în schimb pentru pătimirea sa roada măreaţă şi preţul unei mari recompense.

VII.

Ghermanus. Dacă fiind ucis cel drept nu numai că nu suferă nici un rău, ci chiar este răsplătit pentru suferinţa sa, cum poate fi numit vinovat cel ce n-a vătămat aducînd moartea, ci a fost de folos?

VIII.

Teodor. Noi discutăm despre proprietatea binelui şi a răului, sau a ceea ce am spus că este mijlociu, şi nu despre intenţiile celor ce săvîrşesc acestea. Nu pentru că n-a putut să vatăme cu răutatea sa pe cel drept va fi pedepsit cel nelegiuit sau nedrept. Răbdarea şi virtutea celui drept nu foloseşte celui ce a pricinuit moartea sau chinurile, ci aceluia care le-a primit cu răbdare pe cele pricinuite. Aşadar va fi pedepsit pe merit acesta pentru cruzime şi sălbăticie, fiindcă a voit să pricinuiască răul, iar acela n-a suferit nici un rău, fiindcă, suportînd cu răbdare şi virtute sufletească încercările şi durerile, pe cele ce i s-au pricinuit cu rea intenţie el le-a făcut să-i servească înaintării în sfinţenie şi fericirii veşnice.

IX.

Răbdarea lui Iov n-a adus răsplată diavolului, fiindcă l-a făcut vestit pe acesta prin încercările la care l-a supus, ci celui ce le-a suportat cu bărbăţie, şi nici Iuda nu va fi scutit de pedeapsa cea veşnică, chiar dacă prin trădarea lui a contribuit la mîntuirea neamului omenesc. Nu trebuie judecată o faptă după rezultatul ei, ci după intenţia făptuitorului. De aceea trebuie păzită în noi fără schimbare această definiţie că nimănui nu i se poate pricinui un rău de către altul, în afară de acel

rău pe care cineva și l-a făcut singur prin lașitatea inimii sale, sau prin micime de suflet. Această părere este exprimată de fericitul Apostol în acest verset : «*Știm că toate îi se lucrează spre bine celor ce-L iubesc pe Dumnezeu*». 2. Zicînd «*toate îi se lucrează spre bine*», el cuprinde deopotrivă nu numai pe cele ce sînt în favoarea lui, dar și pe cele socotite împotrivă-i. Același Apostol spune că a trecut prin acestea, cînd zice : «*Prin armele dreptății, care sînt la dreapta și la stînga, adică prin slavă și necinste, prin nume rău și nume bun, ca niște înșelători, deși adevărați, ca acei întotdeauna triști, dar bucuroși, precum cei lipsiți, dar care îmbogățesc pe mulți*» și celelalte. 3. Așadar toate cele favorabile și numite de Apostol de partea dreaptă, adică slava și numele cel bun, ca și acelea care sînt socotite împotrivă, numite a fi la stînga, cum sînt necinstea și numele rău, devin pentru bărbatul desăvîrșit arme ale dreptății, dacă a suportat cu suflet brav cele pricinuite lui. Se vede că, în lupta sa, chiar pe cele socotite împotrivă-i el le folosește ca pe niște arme, fiindu-i arc și sabie și scut puternic împotriva acelora care-i fac rău. El sporește deopotrivă în răbdare și virtute și dobîndește cel mai glorios triumf al statorniciei prin însești săgețile ucigașe pregătite de dușman împotriva lui. *El nu se mîndrește în situații prospere și nu se lasă înfrînt în nenorociri*, ci merge întotdeauna pe drum întins și pe calea cea împărătească, cu suflet egal, fără să se bucure prea mult de cele ce sînt în dreapta și, de asemenea, fără să se lase stăpînit de tristețe ca și cum ar fi împins iarăși spre stînga. Căci «*au multă pace cei ce iubesc numele Tău și ei nu cad*». 4. Iar despre cei ce se schimbă cu fiecare împrejurare, după felul și calitatea ei, este zis așa : «*Prostul se va schimba precum luna*». După cum despre cei desăvîrșiți și înțelepți se spune : «*Celor ce-L iubesc pe Dumnezeu toate îi se lucrează spre bine*», la fel se spune și despre cei slabi și proști : «*Bărbatului neînțelept toate îi sînt împotrivă*». Unul ca acesta nu înaintează în situații prospere și nu se îndreaptă în cele vitrege. Este darul aceleiași virtuți de a suporta cu bărbăție necazurile și a-ți tempera bucuriile, iar cel biruit întruna din aceste două situații este foarte sigur că pe nici una din ele nu le poate brava. Totuși, mai ușor poate fi cineva înfrînt de succese decît de insuccese. Acestea din urmă chiar fără voia lor îi înfrînează și îi umilesc pe cei păcătoși și, printr-o lovitură mîntuitoare, îi fac să păcătuiască mai puțin, sau îi corectează. Succesele, însă, amăgind mintea prin mîngîieri plăcute dar primejdioase, îi duc la o prăbușire și mai gravă pe cei siguri de fericirea lor.

X.

Aceştia sînt cei ce în Sfintele Scripturi se numesc în chip figurat ἀμφοτεροδέξιοι, adică ambidextri, cum se spune în cartea Judecătorilor că a fost acel Aoth, care «se folosea de amîndouă mîinile cu aceeaşi îndemînare». Această virtute vom putea s-o avem şi noi în sens sufletesc, dacă şi pe cele prospere, socotite mîna dreaptă, şi pe cele potrivnice, numite mîna stîngă, printr-o bună şi dreaptă întrebuinţare le vom face să fie ca mîna dreaptă, pentru ca, orice ni se va întîmpla, să ne fie, cum spune Apostolul, «armele dreptăţii». Vedem că şi omul nostru lăuntric este alcătuit din două părţi, sau mîini, ca să zic aşa, şi nici un cuvios nu se poate lipsi de cea pe care o numim stînga ; dar în aceasta constă virtutea desăvîrşită, ca să le facă pe amîndouă ca mîna dreaptă printr-o bună folosinţă. 2. Ca să se poată înţelege mai uşor ceea ce spunem, bărbatul cuvios are dreapta, adică biruinţele duhovniceşti, atunci cînd, deşi cu suflet arzător, este stăpîn pe toate dorinţele şi poftele, cînd rezistă sigur de sine oricărei ispite diabolice şi respinge sau nimiceşte fără trudă şi greutate viciile cărnii, cînd înălţat de la pămînt priveşte pe toate cele prezente şi pămînteşti ca pe un fum deşert şi ca pe o umbră goală, disprețuindu-le ca repede trecătoare, cînd, în avîntul minţii, pe cele viitoare nu numai că le doreşte cu înfocare, dar chiar le vede limpede, cînd, hrănit în chip rodnic cu roada duhovnicească, legămintele cereşti îi apar slobode, într-o lumină strălucitoare, cînd înalţă către Dumnezeu rugăciuni curate şi fără preget, cînd, aprins de atîta ardoare a spiritului, trece cu toată repeziciunea sufletului către cele ce nu se văd şi sînt veşnice, încît i se pare că nu mai este în trup. 3. La fel are şi stînga, atunci cînd este prins în vîrtejul ispitelor, cînd flăcările dorinţelor îi încing poftele trupeşti, cînd tulburările mîniei îi aprind focul furiilor, cînd este ameţit de fumul trufiei şi al ambiţiilor deşarte, cînd îl apasă tristeţea aducătoare de moarte, cînd lenea îl asaltează cu toate uneltele ei, şi cînd, dispărîndu-i orice elan duhovnicesc, lîncezeşte într-o stare călduţă şi-ntr-o amărăciune nelămurită, încît este părăsit nu numai de cugetări drepte şi înălţătoare, dar chiar psalmul, rugăciunea, citirea cărţilor sfinte şi zidurile chiliei îl supără şi toată lucrarea virtuţilor îi pricinuieşte un fel de dezgust negru şi nesuferit ; cînd monahul este asaltat de acestea, să ştie că este sub stăpînirea stîngii. 4. Aşadar, cel ce în mijlocul acestora, pe care le-am numit că sînt de partea dreaptă, nu se trufeşte şi nu intră în el îngîmfarea deşartă, iar în vîltoarea celor zise de partea stîngă luptă bărbăteşte, fără să cadă pradă deznădejdii, ci mai degrabă îşi ia din cele potrivnice arme pentru exerciţiul răbdării şi al virtuţii, acela se va folosi de ambele

mîini ca de mîna dreaptă și, triumfător în ambele feluri de lucrare, va obține laurii victoriei atît pe frontul din dreapta, cît și pe cel din stînga. 5. De o astfel de glorie, precum citim, a binemeritat fericitul Iov. El era în mod sigur încoronat pe dreapta cînd, tată a șapte copii, sănătos și bogat, mergînd la altar aducea Domnului jertfe zilnice, ca mulțumire pentru slava sa, dorind să-i aibă pe ai săi dragi și apropiați nu atît lui.

sesc de ambele mîini ca de dreapta şi, trecînd printre atîtea cîte le enumeră Apostolul, ei spun împreună cu el : «*Prin armele dreptăţii, care sînt la dreapta şi la stînga, prin slavă şi necinste, prin nume rău şi nume bun*» şi celelalte. Despre dreapta şi stînga Solomon spune prin gura logodnicei sale în Cîntarea Cîntărilor : «Mîna lui stîngă sub capul meu şi mîna lui dreaptă mă va îmbrăţişa». Deşi le arată pe amîndouă ca folositoare, totuşi pe cea stîngă o pune sub cap, fiindcă împrejurările potrivnice trebuie să stea sub conducătorul inimii şi ele ne sînt folositoare prin aceea că repede ne învaţă pentru mîntuire şi ne fac desăvîrşiţi în răbdare. Iar cu dreapta ea doreşte să fie încălzită şi ţinută într-o neîntreruptă îmbrăţişare, unită cu logodnicul ei pentru totdeauna. *10.* Vom fi aşadar şi noi ambidextri, cînd nu ne va schimba prisosul sau lipsa lucrurilor prezente, cînd nici aceea nu ne va împinge la plăceri vătămătoare, nici cealaltă nu se va tîrî în deznădejde şi tînguire. Arătîndu-ne la fel de mulţumitori faţă de Dumnezeu în ambele situaţii, vom căpăta o roadă la fel şi în biruinţe şi în înfrîngeri. Un adevărat ambidextru se dovedeşte a fi fost şi acel învăţător al neamurilor, cînd zice : «*Eu m-am deprins să mă mulţumesc cu ceea ce am. Ştiu să trăiesc şi în umilinţă şi în îndestulare. Pretutindeni şi în toate m-am învăţat şi să fiu sătul, şi să fiu înfometat, şi să am toate din belşug, şi să rabd sărăcia. Toate le pot în Acela care mă întăreşte*».

XI

Dar deşi am spus că punerea la încercare este împărţită în două, adică în situaţii prospere şi în situaţii potrivnice, trebuie ştiut că toţi oamenii sînt încercaţi dintr-un întreit motiv : adesea pentru verificare, uneori pentru curăţire, iar alteori pentru plata greşelilor. Pentru verificare, precum citim, fericitul Avraam, Iov şi mulţi alţi bărbaţi cucernici au îndurat nenumărate suferinţe. Iată ce este spus în Deuteronom poporului prin gura lui Moise : «*Şi-ţi vei aminti de tot drumul acela prin care te-a adus Domnul Dumnezeul tău patruzeci de ani prin deşert, ca să te necăjească şi să te încerce şi să fie cunoscute cele ce se petreceau în sufletul tău, dacă păzeai poruncile Lui sau nu*». Se spune şi într-un psalm : «*Te-am cercat la apa cercetării*». Ca şi lui Iov : «*Oare socoteşti că ţi-am vorbit altfel, decît ca să se vadă că eşti drept ?*».

2. Incercarea pentru curăţire este cînd, spre a-i umili pe drepţii săi pentru păcate mici şi uşoare, sau pentru mîndria cu puritatea lor, îi supune la diferite ispite, ca să curăţească toată murdăria cugetelor şi, ca să întrebuinţez cuvîntul profetului, toată zgura pe care o vede crescută în gîndurile lor ascunse. Purificîndu-i în prezent pînă ce devin

aur curat, El vrea să-i înfățișeze judecății viitoare fără să rămînă în ei ceva care după aceea să fie găsit și să trebuiască a fi curățit prin osînda la chinurile focului, precum se spune în cele ce urmează *«Multe sînt necazurile celui drept»*. Și: *«Fiule, nu nesocoti învățătura Domnului și nu rămîne abătut cînd ești mustrat de El. Căci pe cine iubește Domnul îl ceartă și-l biciuie pe tot fiul pe care-l recunoaște ca al Său. Căci cine este fiul pe care nu-l ceartă tatăl? Iar dacă sînteți în afara învățăturii, ai cărei părtași s-au făcut toți, sînteți copii nelegitimi, nu fii»*. Și în Apocalipsă se spune: *«Pe cei ce-i iubesc îi cert și-i pedepsesc»*. 3. Către aceștia, sub chipul Ierusalimului astfel vorbește Dumnezeu prin Ieremia: *«Voi face o nimicire în toate neamurile în care te-am împrăștiat. Pe tine însă nu te voi nimici. Dar te voi pedepsi la judecată, ca să nu ți se pară că ești nevinovat»*. Pentru această mîntuitoare curățire se roagă David zicînd: *«Încearcă-mă, Doamne, și ispitește-mă: arde rărunchii mei și inima mea»*. Isaia, înțelegînd și el folosul acestei încercări, zice: *«Pedepsește-ne, Doamne, dar la judecată, și nu în furia Ta»*. Și iarăși: *«Laudă Ție, Doamne, că Te-ai supărat pe mine. S-a întors furia ta și m-ai mîngîiat»*.

4. Iar pentru plata păcatelor se trimite plaga încercării, cum Domnul amenință că va trimite plăgi poporului lui Israel, zicînd: *«Dinții fiarelor îi voi trimite împotriva lor, și furia celor ce se tîrăsc pe pămînt»*. Și: *«Zadarnic am străpuns pe fiii voștri, că învățătura n-ați primit-o»*. Și în psalmi: *«Multe sînt loviturile păcatelor»*, și în Evanghelie: *«Iată, te-ai făcut sănătos; dar de acum să nu mai greșești, ca să nu ți se întîmple ceva mai rău»*. Găsim desigur și a patra rațiune, și anume atunci cînd, pentru a se arăta gloria și lucrarea lui Dumnezeu, se trimit unora anumite suferințe. Cunoaștem aceasta prin autoritatea Scripturii, potrivit cuvintelor Evangheliei: *«N-a păcătuit acesta, nici părinții lui, ci ca să se arate lucrarea lui Dumnezeu prin el»*. Și iarăși: *«Boala aceasta nu este pentru moarte, ci pentru starea lui Dumnezeu, ca să se slăvească Fiul lui Dumnezeu prin ea»*.

5. Sînt însă și alte feluri de pedepse, cu care sînt loviți pînă acum unii care au arătat prea multă răutate, cum citim că au fost osîndiți Dathan și Abiron, sau Core, sau mai ales acei despre care Apostolul zice: *«Pentru aceea i-a dat Dumnezeu la suferințe de ocară și la simțiri vrednice de osîndă»*, pedeapsă care trebuie socotită mai grea decît altele. Despre ei spune Psalmistul: *«Ei nu sînt la muncile oamenilor și nu vor fi loviți cu oamenii»*. 6. Nu merită să fie mîntuiți prin vizita Domnului și nici să fie lecuiți prin plăgi vremelnice cei care *«din deznădejde s-au dat ei înșiși rușinii, în săvîrșirea tuturor greșelilor, în necurățire»*, cei care, prin împietrirea inimii și prin săvîrșirea repetată

a păcatelor, depășesc curăția acestui timp foarte scurt și ispășirea în viața prezentă. Pe aceștia îi mustră cuvîntul dumnezeiesc prin profet : *«V-am prăbușit pe voi cum a prăbușit Dumnezeu Sodoma și Gomora și ați ajuns ca un tăciune scos din vîlvătaie. Și nici așa nu v-ați întors la Mine, zice Domnul»*. Și Ieremia : *«Am ucis și am pierdut poporul Meu și totuși nu s-au întors din căile lor»*, și iarăși : *«I-ai străpuns și nu i-a durut, i-ai strivit și au refuzat să primească învățătura. Ei și-au făcut fețele lor mai tari decît piatra și n-au vrut să se întoarcă»*. 7. Văzînd profetul că toate leacurile acestui timp au fost folosite zadarnic pentru îngrijirea lor, cu nădejdea oarecum pierdută în mîntuirea lor, strigă : *«Foalele s-au stricat, zadarnic a suflat cu ele meșterul. Căci răutățile voastre nu sînt înlăturate. Numiți-i argint prost, fiindcă Domnul i-a aruncat»*. Că această mîntuitoare curățire prin foc, față de cei care s-au îndîrjit în nelegiuirile lor, a folosit-o zadarnic pentru Ierusalim, închipuit ca persoană năpădită de rugina groasă a păcatelor, Domnul se plînge astfel : *«Pune-o goală pe cărbuni aprinși, ca să se încălzească și să i se topească arama și să se umfle la mijloc murdăria ei. S-a depus multă muncă și n-a ieșit din ea rugina ei prea groasă nici prin foc. Necurăția ta este îngrozitoare. Fiindcă am voit să te curăț și tu nu ești curățită de murdăria ta»*. 8. De aceea, ca un medic priceput, văzînd Domnul că a încercat toate mijloacele de îngrozire mîntuitoare și că nu mai este nici un alt leac care să se potrivească ticăloșiei lor, învins într-un fel de marile lor nelegiuiri și împins să renunțe la acea pedeapsă blîndă a Sa, îi anunță zicînd : *«De acum nu Mă voi mai supăra pe tine și rîvna Mea s-a retras de la tine»*. Despre alții însă, cărora nu li s-a întărit inima de mulțimea păcatelor și n-au nevoie de acea medicină foarte severă și, ca să zic așa, de tratament cu fierul înroșit, ci este de ajuns învățătura lecuitoare a cuvîntului pentru mîntuire, se spune : *«Îi voi îndrepta cu cuvinte care auzindu-le să-i biciuiască»*. 9. Cunoaștem și alte pilde de dojană sau pedeapsă, care sînt aplicate celor ce au greșit în mod grav nu pentru ispășirea crimelor, nici pentru iertarea păcatelor, ci ca pildă, pentru ca să se teamă și să se îndrepteze cei în viață. Știm bine pedepsele pe care le-au primit Ieroboam, fiul lui Nabat, și Baasa, fiul lui Achia și Achab și Izabela, precum spune cuvîntul divin : *«Iată, Eu voi aduce asupra ta răul, îți voi împuțina urmașii tăi și voi stîrpi din ai lui Achab pe cei de parte bărbătească, fie rob, fie slobod, în Israel. Și voi da casa ta, ca și casa lui Ieroboam, fiul lui Sabat, și ca și casa lui Baasa, fiul lui Achia ; fiindcă te-ai purtat așa, ca să-mi stîrnești mînia, și ai făcut pe Israel să păcătuiască. Și cîinii o vor mînca pe Izabela în țarina Israelului. Dacă va muri Achab în cetate, cîinii îl vor mînca ; iar dacă va muri în cîmp, îl vor mînca păsările cerului»*.

Iată și acele cuvinte de grea amenințare : «*Nu va fi așezat cadavrul tău în mormintele părinților tăi*». *10.* Nu pentru ca plăsmuirile atît de nelegiuite, ale celui care cel dintîi a așezat viței de aur pentru schimbarea veșnică a poporului și pentru îndepărtarea de Dumnezeu, sau pentru ca nenumăratele și îngrozitoarele lor crime, să fie ispășite printr-o pedeapsă scurtă și de moment, ci pentru ca și celorlalți, care nu se gîndesc la viitor și-i interesează numai prezentul, să li se insufle sentimentul de groază, printr-un exemplu de pedeapsă de care să se teamă. Cunoscînd această asprime, ei să-și dea seama că măreția dumnezeiască nu este nepăsătoare față de lucrurile omenești și nici nu lasă la întîmplare cele zilnice, iar prin cele de care se îngrozeau foarte mult ei, de asemenea, să vadă mai limpede pe Dumnezeu ca răsplătitor al tuturor faptelor.

11. Găsim, fără îndoială, și cazuri în care unii, pentru fapte mai puțin grave, au primit pe dată sentința pedepsei cu moartea, ca și cei pe care i-am arătat că au fost pedepsiți ca încălcători înrăiți ai credinței și ai legilor. Așa s-a întîmplat cu cel care strînsese lemne în ziua sabatului, sau cu Anania și Safira, care, greșind prin neîncredere, își opriseră ceva din avutul lor. Nu pentru că păcatele lor ar fi avut aceeași greutate, ci pentru că, făptași ai unor abateri noi, au trebuit să fie pentru ceilalți pildă, să-i îngrozească pedepsele celor ce păcătuiesc, pentru ca oricine de aici încolo dacă ar mai încerca să săvîrșească aceleași fapte, să știe că va fi pedepsit la fel și că-l așteaptă judecata viitoare, chiar dacă în prezent pedeapsa este amînată. *12.* Dar fiindcă, voind să arătăm diferitele feluri de încercări și de pedepse, se pare că ne-am îndepărtat de ideea că bărbatul desăvîrșit rămîne întotdeauna neclintit în ambele feluri de ispită, să ne întoarcem acum la subiect.

XII

Mintea bărbatului drept nu trebuie să se asemene cu ceara sau cu altă materie moale, care ia forma și chipul impus, păstrînd-o pînă ce i se impune alta, neavînd adică o calitate a sa permanentă și schimbîndu-se mereu, după forma ce o primește. Mai degrabă trebuie să fie mintea noastră ca o pecete de diamant, care-și păstrează neschimbat chipul, schimbînd și transformînd totul după chipul său, dar fără ca ea să sufere vreo schimbare.

XIII

Ghermanus. Poate oare mintea noastră să păstreze mereu aceeași stare și să rămînă întotdeauna în aceeași calitate ?

XIV

Teodor. În mod necesar, precum spune Apostolul «*cel reînnoit în duhul minții sale*» zilnic înaintează «*tinzînd către cele ce sînt înaintea lui întotdeauna*». Dacă n-are grijă să facă așa, înseamnă că merge înapoi și alunecă în ceea ce este mai rău. În nici un chip mintea nu poate rămîne în aceeași stare. Ea este ca acela care, încercînd să meargă cu barca împotriva curentului apei, trebuie să vîslească cu toată puterea brațelor ca să poată birui valurile, căci altfel, dacă i se înmoaie mîinile, e luat la vale pe albia rîului. 2. De aceea este limpede că sîntem în pagubă atunci cînd nu cîștigăm nimic și să fim siguri că mergem înapoi în ziua în care ne vom da seama că n-am mers înainte. Mintea omului, precum am spus, nu poate rămîne mereu în aceeași stare și, fiind în trup, nici un sfînt nu va ajunge în vîrful virtuților pentru ca să rămînă acolo nemișcat ; trebuie să i se adauge ceva sau să i se scadă. Nu poate exista în nici o creatură o asemenea desăvîrșire, care să nu fie supusă schimbării. Citim în cartea fericitului Iov : «*Ce om este care să fie fără pată și să pară drept, fiind născut din femeie ? Iată, între sfinții Lui nimeni nu rămîne neschimbat mereu, și cerurile nu sînt curate în fața Lui*». 3. Mărturisim că numai Dumnezeu singur este neschimbător, căruia astfel I se adresează rugăciunea profetului : «*Tu Însuți ești Același*». Și El Însuși spune despre Sine : «*Eu sînt Dumnezeu și nu mă schimb*», fiindcă, de bună seamă, El singur este din fire întotdeauna bun, întotdeauna deplin și întotdeauna desăvîrșit, Căruia nimic nu I se poate adăuga sau lua ceva. De aceea trebuie și noi să tindem cu grijă neîncetată și atenție neîntreruptă către studiul virtuților și să ne ocupăm cu exercițiul lor, pentru ca nu cumva încetînd înaintarea să urmeze îndată regresul. Precum am spus, mintea nu poate rămîne în aceeași stare, adică să nu-și sporească, sau să nu-și împuțineze virtuțile. A nu cîștiga înseamnă a pierde, fiindcă, încetînd dorința de a înainta, nu va zăbovi primejdia de a da înapoi.

XV

Trebuie să locuiască fiecare întotdeauna în chilia sa. De cîte ori cineva o părăsește, umblînd încoace și încolo, de atîtea ori, cînd se întoarce este ca nou în ea, ca și cum ar locui-o de la început, neliniștit și tulburat. Dacă și-a întrerupt acea stare sufletească pe care o dobîndise stînd în chilie, nu va mai putea s-o recîștige fără trudă și durere și, dat prin aceasta înapoi, nu se va mai gîndi la folosul pierdut, pe care

ar fi putut să-l mărească, dacă n-ar fi părăsit chilia, ci mai degrabă se va bucura dacă va simți că a ajuns iarăși la starea din care căzuse. După cum timpul trecut dacă l-ai pierdut nu-l vei mai putea chema înapoi, tot așa cîștigurile cheltuite nu se mai pot redobîndi. Oricît de multă energie sufletească s-ar risipi, ea este un produs al fiecărei zile și un cîștig al prezentului, iar nu o reparație a unui bun pierdut.

XVI

Dar și puterile de sus sînt supuse schimbării, declară, cum am spus, aceia care s-au prăbușit din numărul celor de sus, din cauza voinței lor viclene. De aci nu trebuie socotiți cu fire de neschimbat nici cei ce au rămas în fericirea în care au fost creați, dacă n-au fost atrași în partea contrară. Căci una este a fi din fire neschimbat, și alta a nu fi cineva schimbat prin cultivarea virtuții și prin paza binelui, care vin din harul lui Dumnezeu cel neschimbat. 2. Orice se cîștigă sau se păstrează prin sîrguință poate să piară prin nepăsare. De aceea se spune : «*Să nu fericești pe om înainte de sfîrșitul său*», pentru că în mod sigur cel ce se găsește încă în luptă și, ca să zic așa, în arenă, chiar dacă de obicei învinge și dobîndește adesea laurii victoriei, nu poate totuși să fie scutit de teamă și de grija unui sfîrșit nefericit. 3. De aceea zicem că este neschimbător și bun numai Dumnezeu, care, avînd bunătatea nu prin darul ostenelii, ci din fire, nu poate fi altfel decît bun. Nici o virtute nu poate fi dobîndită de om în chip definitiv, dar pentru ca, o dată cîștigată, s-o poată păstra, trebuie s-o păzească întotdeauna cu silința și osteneala cu care a obținut-o.

XVII

Cel căzut nu trebuie să se creadă că s-a prăbușit de la sine pe neașteptate ; dimpotrivă, l-a adus în asemenea stare fie o plămădeală nereușită de la început, fie, printr-o lungă nepăsare a minții, îndepărtîndu-se de virtute încetul cu încetul și prin aceasta crescîndu-i în chip simțitor viciile, el a avut acest rezultat negativ. Căci «înainte de nimicire merge injuria și înainte de ruină cugetarea cea rea». Așa este și o casă care niciodată n-a ajuns în ruină pe neașteptate și fără nici o pricină, ci fie printr-un viciu de construcție, fie din cauza nepăsării celor ce o locuiesc, mai înainte i s-a șubrezit temelia și i s-a găurit acoperișul, apa ploii pătrunzînd la început picătură cu picătură și apoi făcînd loc vîntului și furtunilor. «*Acoperișul va cădea din lene și din*

trîndăvia mîinilor va ploua în casă». 2. Şi sufletului i se poate întîmpla la fel, cum spune tot Solomon cu alte vorbe : *«Picăturile care cad din tavan scot pe om în zi de iarnă din casa sa»*. El a comparat în chip fericit cu un acoperiş neîngrijit nepăsarea minţii, prin care mai înainte pătrund în suflet foarte multe picături ale patimilor. Acestea, dacă nu se iau în seamă, socotindu-se mici şi uşoare, atacă bîrnele virtuţilor şi fac să pătrundă ploaia din belşug a viciilor, iar în zi de iarnă, adică în timpul ispitei, prin intervenţia diavolului mintea va fi alungată din locuinţa virtuţilor, unde altădată cu grijă şi atenţie se odihnea ca în casa ei proprie.

3. Prin aceste învăţături noi am căpătat plăcerea nesfîrşită a merindei duhovniceşti, astfel încît, din această convorbire ne-am umplut sufletele de o bucurie mai mare decît tristeţea care ne stăpînea înainte din cauza uciderii acelor oameni cuvioşi. Şi nu numai că ne-am luminat asupra unor probleme în care eram nedumeriţi, dar şi acelea pe care, datorită minţii noastre mai slabe, nu ştiam cum să le cercetăm, le-am înţeles bine prin răspunsurile la întrebările puse.

PRIMA CONVORBIRE CU PĂRINTELE SERENUS

Despre mişcările sufletului şi despre duhurile rele

I. Despre castitatea părintelui Serenus.

II. Întrebarea bătrînului înainte numit despre starea gîndurilor noastre.

III. Răspunsul nostru asupra mişcărilor sufletului.

IV. Discuţia bătrînului despre starea şi puterea sufletului.

V. Despre desăvîrşirea sufletului asemănată cu sutaşul din Evanghelie.

VI. Despre stăruinţa în paza gîndurilor.

VII. Întrebare despre slăbiciunile sufletului şi despre asaltul dat de puterile răului.

VIII. Răspuns asupra ajutorului lui Dumnezeu şi asupra puterii de liberă hotărîre.

IX. Întrebare asupra unirii sufletului cu demonii.

X. Răspuns în ce mod duhurile necurate se unesc cu minţile oamenilor.

XI. Obiecţie dacă duhurile necurate pot să pătrundă în sufletele celor pe care-i stăpînesc şi să se unească cu ele.

XII. Răspuns în ce chip duhurile necurate stăpînesc pe energumeni.

XIII. Că un duh nu poate fi pătruns de un alt duh şi că singur Dumnezeu este fără trup.

XIV. Obiecție potrivit căreia ar trebui să se creadă că demonii prevăd gîndurile oamenilor.

XV. Răspuns ce pot și ce nu pot demonii asupra gîndurilor oamenilor.

XVI. O asemănare prin care se poate arăta că duhurile necurate cunosc gîndurile oamenilor.

XVII. Nu fiecare dintre demoni insuflă oamenilor toate patimile.

XVIII. Întrebare dacă între demoni există o ordine a atacurilor și cum se respectă această ordine.

XIX. Răspuns despre modul în care demonii se înțeleg asupra ordinei atacurilor.

XX. Puterile vrăjmașe nu sînt toate de aceeași forță și nu depinde de voința lor cînd să ne atace.

XXI. Demonii au greutăți în lupta cu oamenii.

XXII. Demonii n-au puterea de a ne ataca după libera lor voință.

XXIII. Puterea demonilor a scăzut.

XXIV. În ce chip își pregătesc intrarea în corpurile oamenilor pentru a le stăpîni.

XXV. Cei stăpîniți de vicii au o soartă mai rea decît cei stăpîniți de demoni.

XXVI. Despre moartea profetului amăgit și despre boala părintelui Paul, pe care a meritat-o pentru curățirea sa.

XXVII. Despre ispita părintelui Moise.

XXVIII. Nu trebuiesc disprețuiți cei stăpîniți de duhurile necurate.

XXIX. Pentru ce chinuiții de duhuri necurate sînt înlăturați de la Sfînta împărtășanie.

XXX. Răspuns la întrebarea pusă.

XXXI. Sînt mai nenorociți cei ce nu sînt supuși acestor încercări vremelnice.

XXXII. Despre deosebirea de preocupări și înclinații la care se dedau puterile văzduhului.

XXXIII. Întrebare de unde provine atît de marea deosebire între duhurile rele ale văzduhului.

XXIV. Amînarea răspunsului la întrebarea pusă.

I.

Am admirat cu o unică venerație înaintea altora pe părintele Serenus, bărbat de cea mai înaltă sfințenie și înfrînare, însușiri arătate ca-ntr-o oglindă de numele său. Dorind să-l fac cunoscut minților celor studioși, socotesc că nu pot să-mi îndeplinesc dorința altfel decît dacă-i înserez convorbirile în cărțile mele. Mai presus de toate virtuțile, care-i străluceau nu numai în activitate și obiceiuri, dar, cu harul lui Dumnezeu, chiar și pe chipul lui, a fost pătruns în mod atît de deosebit de darul și binefacerea castității, încît nici măcar în somn nu era încercat de ispitele firești ale trupului. Socotesc de trebuință să arăt de la început cum, ajutat de harul lui Dumnezeu, a ajuns la această curăție trupească mai presus de toate cele omenești.

II.

Stăruind fără oboseală zi și noapte în rugăciuni, în posturi și în veghere pentru neprihana lăuntrică a inimii și a sufletului, cînd a văzut că și-a îndeplinit dorințele și că toate valurile poftelor trupești s-au stins

în inima sa, încins de duhul curăţiei ca de cea mai mare plăcere, s-a aprins în el şi mai mult setea de castitate şi a început să postească şi mai cu asprime şi cu rugăciuni necurmate pentru ca victoria împotriva slăbiciunilor omului lăuntric, cu darul lui Dumnezeu, s-o obţină şi asupra omului din afară. Astfel încît a ajuns să nu mai zvîcnească în el nici măcar acel freamăt simplu şi firesc care se simte în copiii mici, hrăniţi cu lapte. Ştiind că acest rezultat nu este un merit al strădaniei sale, ci al harului lui Dumnezeu, se ruga cu mai mare ardoare să obţină şi altele asemenea, fiindcă avea credinţa neclintită că Dumnezeu poate cu mult mai uşor să scoată din rădăcină pornirile trupeşti, pe care uneori chiar priceperea şi meşteşugul omenesc le poate nimici prin băuturi lecuitoare sau prin intervenţii chirurgicale. Într-adevăr, numai Duhul Cel de sus îi dăruise acea puritate la care este peste putinţă de a se ajunge cu osteneala şi sîrguinţa omenească. **2.** El cunoştea aceasta şi, pe cînd stăruia neîncetat şi neobosit în rugăciunile sale, un înger i s-a arătat noaptea în vis. Acesta, după ce i-a deschis măruntaiele şi i-a scos carnea infectată de patimă, pe toate celelalte aşezîndu-i-le la loc precum fuseseră, i-a zis : «Iată, eşti izbăvit de pornirile vinovate ale trupului tău ; vei şti că de azi ai dobîndit pentru totdeauna puritatea trupească pe care ai cerut-o cu credinţă». Este de ajuns doar atîta să spun : că bărbatului despre care vorbim numai harul lui Dumnezeu i-a îndeplinit dorinţele. **3.** Despre celelalte virtuţi, pe care le avea ca şi ceilalţi bărbaţi prea aleşi, socot de prisos să amintesc, pentru ca nu cumva, stăruind asupra lor, să se creadă că ştirbesc ceva din meritele celorlalţi. Aprinşi de marea dorinţă de a-l auzi vorbind, am căutat să-l vedem în zilele Păresimilor. Cu o ţinută foarte liniştită, ca să vadă care este starea omului lăuntric din noi, ne-a întrebat ce gînduri ne frămîntă şi ce folos ne-a adus pentru neprihana noastră traiul îndelungat în pustiu ; iar noi i-am răspuns prin aceste tînguiri care urmează.

III.

Făcîndu-ne socoteala timpului de cînd ne găsim în singurătate şi contemplare, crezi că am putut ajunge la desăvîrşirea omului lăuntric din noi ? În realitate însă această viaţă în pustiu ne-a ajutat să ne cunoaştem neputinţele, dar nu ne-a putut face cum ne-am străduit să fim. Prin această cunoaştere noi ştim acum că n-am dobîndit nici statornicia neclintită a curăţiei dorite şi nici măcar vreo însănătoşire a slăbiciunilor noastre, ci numai un spor de nelinişte şi ruşine. **2.** Studiul zilnic al oricărei învăţături are scopul ca, ajungînd de la cunoştinţe elementare la noţiuni temeinice şi stabile, omul să înceapă a cunoaşte ceea ce la în-

ceput știa fără temei, sau nu știa deloc, și, înaintînd cu pas sigur, ca să zic așa, în centrul unei discipline, să se miște în interiorul ei fără vreo dificultate, stăpînind-o în chip desăvîrșit. Eu însă constat că dimpotrivă, cu toată osteneala în deprinderea curăției, abia am ajuns să știu ceea ce nu pot fi. Cu toată strădania și ostenelile mele, motivele de lacrimi sînt aceleași, fiindcă nu încetez a fi ceea ce nu trebuie să fiu. **3.** *Ce mi-a folosit că am învățat atîta, dacă n-ajung niciodată la desăvîrșire ?* Îmi dau seama că, în vreme ce inima caută să-și îndeplinească năzuințele, pe nesimțite gîndurile alunecă și năvălesc cu putere pe tărîmul ispitelor de altă dată, iar mintea este astfel atît de robită de preocupări lăturalnice și neîncetat tulburătoare, încît aproape că-mi pierd nădejdea în vreo îndreptare și mi se pare că tot ce face este zadarnic. **4.** Sufletul, în permanentă cutreierare și rătăcire, ori de cîte ori este readus la teama de Dumnezeu și la contemplație spirituală, înainte de a se fixa bine pe acest făgaș, fuge iarăși repede înapoi și, cînd ne dăm seama, ca și cum am fi treziți din somn, că s-a abătut de la linia propusă și vrem să-l readucem la drumul pe care-l părăsise, încercînd oarecum să-l legăm în lanțurile înaltelor noastre aspirații, el ne scapă de sub control cum ne-ar scăpa un țipar din mîini. 5. De aceea, văzînd că ne zbuciumăm în osteneli zilnice de acest fel, fără să dobîndim un echilibru statornic al frămîntărilor noastre, cădem în deznădejde, ajungînd să credem că aceste rătăciri nu sînt ale noastre proprii, ci ele sînt ale întregului neam omenesc.

IV.

Serenus. Este o metodă periculoasă ca, înainte de a cerceta în adîncime un lucru, să te grăbești a-l defini după presupuneri și aprecieri personale, fără să ții seamă și de experiența și părerea altora despre el. Dacă cineva, neștiind să înoate, dar din experiență cunoscînd că greutatea corpului său nu permite plutirea deasupra apei, vrea să formuleze judecata de ordin general că nimeni nu poate înota din cauza greutății corpului său, judecata lui nu înseamnă că este corectă, fiindcă din experiența altora se constată contrariul, și noi înșine am văzut aceasta. 2. Astfel mintea este întotdeauna mobilă și chiar foarte mobilă. Acest adevăr este exprimat cu alte cuvinte și în Înțelepciunea lui Solomon: «Locuința pămîntească îngreuiază mintea care cugetă multe». Așadar, față cu condiția firii sale, mintea nu poate sta niciodată în repaos, ci, în mod necesar, dacă nu i s-a organizat o lucrare cu care să fie ocupată și înlăuntrul căreia să se miște, ea aleargă prin propria ei mobilitate și zboară în toate părțile, pînă ce, deprinsă cu un îndelung exercițiu în care voi ziceți că lucrează în deșert, învață ce materii trebuie să rețină

în memoria sa, în ce parte să-şi îndrepteze zborul său neîncetat şi astfel să reziste încercărilor duşmanului de a fi trasă în altă direcţie, să rămînă în starea şi calitatea pe care o doreşte. **3.** Dar această cutreierare a inimii noastre nu trebuie s-o punem pe seama naturii umane, sau a lui Dumnezeu, Creatorul ei. Este adevărat cuvîntul Scripturii care spune: «*Dumnezeu a făcut pe om drept şi ei înşişi şi-au făcut cugetări multe*». Dar calitatea lor depinde de noi, fiindcă, precum se spune, «Cugetarea cea bună se apropie de cei ce o cunosc, dar omul înţelept o va descoperi». Cînd n-a fost descoperit ceva ce era în puterea minţii noastre să facă acest lucru, înseamnă că nu natura este de vină, ci trîndăvia, sau nepriceperea noastră. Acelaşi lucru îl constată şi Psalmistul, cînd zice: «*Fericit bărbatul care are ajutor de la Tine, Doamne; el şi-a aşezat în inima sa urcarea pînă la Tine*». Vedeţi, aşadar, că atîrnă de noi să aşezăm în inimile noastre fie urcările, adică gîndurile care duc la Dumnezeu, fie coborîrile, adică toate cele pămînteşti şi trupeşti. *4.* Dacă n-ar sta în puterea noastră să facem acest lucru, nu i-ar fi dojenit Domnul pe farisei astfel: «*De ce cugetaţi cele rele în inimile voastre?*» şi nici n-ar fi poruncit prin gura profetului: «*Îndepărtaţi din ochii voştri răul cugetărilor voastre*», sau: «*Pînă cînd vor zăbovi în tine cugetările rele?*». Iar în ziua judecăţii n-am fi întrebaţi despre felul lucrărilor noastre, aşa cum ne ameninţă Domnul prin Isaia: «*Iată, Eu vin să adun lucrările şi cugetările lor, la un loc cu toate neamurile şi limbile*»? Dar n-am merita să fim fie condamnaţi după mărturisirea lor, fie apăraţi la acea cercetare groaznică şi vrednică de teamă, potrivit învăţăturii apostolului care zice: «*Prin cugetările lor, se vor acuza şi se vor apăra între ei, în ziua în care Dumnezeu va judeca cele ascunse ale oamenilor după Evanghelia Mea*».

V.

Chipul acestei minţi desăvîrşite este foarte frumos reprezentat prin acel sutaş din Evanghelie, care prin puterea şi statornicia lui nu se lasă dus de gînduri întîmplătoare şi nepotrivite, ci, după judecata sa, le admitea fără nici o greutate pe cele bune, sau le respingea pe cele rele, cum ni se spune în mod figurat: «*Căci şi eu sînt om sub puterea altcuiva, avînd sub puterea mea soldaţi, şi zic acestea: du-te, şi se duce, şi altuia: vino, şi vine, şi servului meu: fă aceasta, şi face*». *2.* Dacă, aşadar şi noi, luptînd bărbăteşte împotriva tulburărilor şi viciilor, le vom putea supune cu dreaptă judecată autorităţii noastre, dacă vom stinge în trupul nostru patimile şi vom subjuga raţiunii cohorta gîndurilor nestatornice, dacă vom alunga din inima noastră oştile puterilor vrăjmaşe, pentru atîtea merite vom fi înălţaţi în rangul acelui sutaş duhovnicesc, care

este arătat în chip mistic prin Moise în Ieșirea: *«Rînduiește-ți comandanți peste o mie, o sută, cincizeci, și peste zece soldați»*. **3.** Și astfel, înălțați și noi în vîrful acestei demnități, vom avea această putere și virtute de a comanda, prin care să fim conduși nu de cugetările pe care nu le voim, ci să putem rămîne în acelea care ne desfată duhovnicește, poruncind îndemnurilor rele: «Plecați!» și vor pleca; iar celor bune le vom zice: «Veniți!» și vor veni. Și robului nostru, adică trupului, îi vom porunci deopotrivă cele ce sînt ale castității și ale înfrînării și el se va supune fără împotrivire, nemaitrimițînd împotriva noastră provocările vrăjmașe ale poftei, ci arătîndu-se întru totul slujbaș al duhului. *4.* Pentru a ști care sînt armele acestui sutaș și pentru ce lupte trebuiesc pregătite, ascultă ce spune fericitul Apostol: *«Armele noastre nu sînt trupești, ci puternice în Dumnezeu»*. A spus ce fel sînt, adică nu trupești, nici slabe, ci duhovnicești și avînd putere de la Dumnezeu. Apoi arată pentru ce lupte trebuiesc folosite: «Ca să dărîmăm întăriturile, curățind cugetele și toate zidurile înalte care se ridică împotriva cunoașterii lui Dumnezeu și robind tot gîndul în supunerea față de Hristos, pregătiți să pedepsim toată nesupunerea, cînd supunerea voastră va fi deplină». 5. Este necesar să examinăm în amănunțime acestea, dar cu altă ocazie; acum vreau numai să arăt felurile și proprietățile armelor pe care trebuie să le avem întotdeauna cu noi, dacă voim să purtăm războaie pentru Domnul și să luptăm printre sutașii evanghelici. *«Luați,* spune apostolul, *pavăza credinței, prin care puteți să nimiciți toate săgețile aprinse ale duhului vrăjmaș»*. Așadar credința este cea care, înfruntînd săgețile încinse ale poftelor, le nimicește prin teama de judecată viitoare și prin credința în împărăția cerurilor. 6. Apostolul poruncește să luăm *«și platoșa dragostei»*. Aceasta este cea care, înconjurîndu-ne și întărindu-ne pieptul, ni-l ferește de loviturile vrăjmașe, de tulburările pricinuitoare de răni ucigașe, și nu permite să pătrundă săgețile dușmanului în omul nostru lăuntric. Căci: *«toate le suferă, toate le rabdă, toate le înfruntă; și coif îi este nădejdea mîntuirii»*. Coiful este oblăduitorul capului. Capul nostru este Hristos și pe acesta trebuie să-L avem neîncetat în toate ispitele și urmările, ca pe o platoșă de nepătruns, în nădejdea bunurilor viitoare, iar credința în El s-o păzim întreagă și nevătămată. 7. Chiar dacă i se taie cuiva membrele celelalte, el poate trăi fără ele, dar fără cap nu poate nimeni trăi nici cîteva clipe. *«Sabia Duhului este cuvîntul lui Dumnezeu»*. Căci *«ea este mai ascuțită decît orice sabie cu două tăișuri și pătrunde în adîncurile sufletului și ale duhului, ale încheieturilor și ale măduvei, și deosebește cugetările și poruncile inimii»*, tăind, fără îndoială, și despărțind tot ce găsește în noi pămîntesc și trupesc. 8. Cel încins cu aceste arme este apărat întotdeauna

de atacurile și de armele dușmanilor; el nu va fi legat și dus în lanțurile jefuitorilor ca rob și supus pe pământul cugetărilor dușmane și nu va auzi aceste cuvinte ale profetului: «*De ce ai îmbătrînit pe pămînt străin?*», ci va rămîne ca un biruitor în acea regiune de gînduri pe care a voit-o. Vrei să cunoști puterea și vitejia acestui sutaș, care poartă nu armele trupești despre care am vorbit, ci pe cele date prin puterea lui Dumnezeu? 9. Ascultă-L pe Însuși Împăratul care adună pe bărbații viteji la armata duhovnicească, pentru ca El Însuși să-i însemneze și să-i verifice pe cei aleși: «*Cel slab să spună: eu sînt viteaz*» și «*cel ce pătimește să fie luptător*». Vedeți așadar că nu pot să lupte în războaiele Domnului decît cei ce sînt slabi și suferinzi, cei ce au acea slăbiciune în care, fiind întărit sutașul nostru evanghelic, spunea cu încredere: «*Cînd sînt slab atunci sînt puternic*» și iarăși: «*Puterea se desăvîrșește în slăbiciune*». Despre această slăbiciune unul dintre profeți spune: «*Va fi cel slab între ei precum casa lui David*». Cel răbdător va lupta în aceste războaie cu acea răbdare despre care se spune: «*Răbdarea vă este trebuincioasă, pentru ca, făcînd voia lui Dumnezeu, să primiți răsplată*».

VI.

Vom înțelege că sîntem datori și că putem fi uniți cu Dumnezeu prin proprie experiență, dacă vom ucide și vom arunca departe de noi preocupările și dorințele legate de lumea aceasta, învățînd din autoritatea celor ce vorbesc cu Dumnezeu astfel: «*Sufletul meu s-a supus Ție*», sau: «*Cel ce se supune lui Dumnezeu este cu El un singur duh*». 2. Așadar, nu trebuie să renunțăm la această rîvnă, chiar dacă sîntem abătuți de astfel de rătăciri ale sufletului, căci «*cine cultivă pămîntul său se va sătura de pîine, iar cel ce urmărește odihna se va umple de sărăcie*». Hrănind mereu aspirații înalte să nu ne lăsăm înfrînți de deznădejdi primejdioase, fiindcă «*Acela care se îngrijește de toate va dobîndi mai multe; iar cel care trăiește în plăcere și fără dureri va cunoaște sărăcia*», pentru că: «*Bărbatul muncește în dureri pentru el și luptă împotriva pieirii sale*». De asemenea ni se spune: «*Împărăția cerurilor se ia prin stăruință și cei care se silesc pun mîna pe ea*». 3. Nici o virtute nu se desăvîrșește fără muncă și nici nu-i este cuiva cu putință să se ridice la această statornicie a minții, așa cum dorește, fără o mare înfrînare a inimii. Căci «*omul se naște pentru muncă*». El «nu va putea ajunge la starea bărbatului desăvîrșit, la măsura vîrstei deplinătății lui Hristos». Este necesar ca el să fie cu și mai mare încordare veghetor și să lucreze cu grijă neîncetată. 4. Dealtfel, nimeni nu va ajunge în viitor la plină-

tatea măsurii lui, dacă nu s-a pregătit pentru ea în prezent și dacă n-a gustat-o mai dinainte, găsindu-se încă în acest veac. Însemnat ca mădular de mare preț al lui Hristos, el va dobîndi chiar în acest trup legăturile care să-l unească cu corpul Domnului, pe unul singur dorindu-l, de unul singur fiind însetat, către unul singur îndreptîndu-și întotdeauna nu numai lucrările sale, dar și gîndurile, încît să aibă chiar în prezent ceea ce se spune despre viața fericită a sfinților, adică să-i fie «lui Dumnezeu totul în toate».

VII.

Ghermanus. Ar putea să se restrîngă probabil întrucîtva această ușurință a minții, dacă ea n-ar fi împresurată de marele număr al vrăjmașilor care o împing spre cele nevoite de ea, sau spre cele de care este răpită din pricina mișcării ei naturale. Cînd este asaltată de dușmani atît de numeroși, de puternici și de îngrozitori, am crede că ea nu poate rezista, mai ales în acest trup șubred, dacă n-am fi însuflețiți spre această părere datorită cuvintelor pe care ni le-ați spus și care constituie pentru noi adevărate oracole.

VIII.

Serenus. Cei deprinși cu luptele care se duc înlăuntrul omului știu bine că sîntem ispitiți neîncetat de viclenia vrăjmașului. Dar susținem că dușmanul se opune înaintării noastre numai îndemnîndu-ne, și nu obligîndu-ne să înfăptuim cele rele. Dealtfel, nici un om n-ar putea să se ferească întrutotul de păcatul cu care duhurile vrăjmașe vor să ne ardă sufletul, dacă aceștia vor avea putința de a ne împinge în păcat, așa cum o au pe aceea de a ni-l insufla. 2. Diavolul poate într-adevăr să ne ispitească, dar în noi avem libertatea voinței, prin care primim sau respingem ispitele lui. Dacă ne temem de puterea și de imboldurile vrăjmașului, să cerem ajutorul și oblăduirea lui Dumnezeu, despre care este spus: «*Cel ce este în noi este mai mare decît cel ce este în această lume*». Ajutorul lui pentru noi este cu mult mai mare decît mulțimea acelora care luptă împotriva noastră. Dumnezeu nu numai că ne îndrumează spre atîtea lucruri bune, dar El ne și ocrotește și ne împinge în așa fel, încît uneori, chiar fără voia și știrea noastră, ne duce la mîntuire. 3. Este, sigur, așadar, că *nimeni nu poate fi amăgit de diavol, dacă n-a consimțit el însuși prin voința sa liberă la aceasta.* Este ceea ce spune și Ecclesiastul cu aceste cuvinte: «Pentru că nu sînt îndată pedepsiți cei ce fac rău de aceea este plină inima fiilor oamenilor de gîndul de a face rău». Este limpede că de aceea greșește fiecare, fiindcă nu

se împotrivește fără întîrziere gîndurilor rele care-l năpădesc. Zice apostolul: «*Împotriviți-vă și el va fugi de la voi*».

IX.

Ghermanus. Care este, vă rog, această tovărășie atît de strînsă și de adîncă între suflet și duhurile rele, încît par nu numai apropiate, dar chiar unite? Ele îi vorbesc pe nesimțite, se strecoară și-i insuflă ce vor, îl fac să se gîndească la ce le place lor, și este între ele atîta unitate, încît fără harul lui Dumnezeu aproape că nu se poate deosebi ce vine din îndemnul lor și ce pornește din voința noastră.

X.

Serenus. Nu este de mirare că un duh se poate uni pe nesimțite cu alt duh, care-și exercită forța de a îndemna spre cele ce-i plac lui. Există și între ele, ca și între oameni, oarecare asemănare și înrudire de substanță, astfel că definiția care se dă despre natura sufletului se potrivește și pentru ele. Dar nu se poate în nici un chip ca ele să se întrepătrundă și să se unească în așa măsură, încît unul să-l cuprindă pe celălalt. Numai Dumnezeu are această însușire.

XI.

Ghermanus. Socotim că această afirmație nu se potrivește cu ceea ce vedem că se întîmplă cu cei care, fiind stăpîniți de duhuri necurate, vorbesc și fac lucruri fără să știe. De ce să nu credem deci că sufletele lor sînt unite cu acele duhuri, cărora le-au devenit oarecum mădulare, părăsindu-și starea lor naturală și căpătînd mișcările și simțirile acelora în așa măsură, încît glasul, gesturile, voința nu mai sînt ale lor, ci ale duhurilor necurate?

XII.

Serenus. Definiția noastră nu este în contradicție cu ceea ce spuneți că se întîmplă cu energumenii care, răpiți fiind de duhuri necurate, vorbesc și fac ceea ce nu vor, sau sînt siliți să spună ceea ce nu știu. Este foarte sigur că această înrîurire a duhurilor nu se exercită într-un singur mod. Unii sînt astfel insuflați, încît nu știu ce fac și ce vorbesc, dar alții știu și țin minte după aceea ce au făcut și ce-au spus. 2. Nu trebuie să credem că pătrunderea duhului necurat se petrece în așa fel, încît el să se contopească cu substanța sufletului și să se unească cu aceasta înlocuindu-l și vorbind așadar el prin gura celui suferind. Nu

trebuie crezut în nici un chip că pot face ei aceasta. Că nu printr-o micșorare a sufletului, ci prin slăbirea trupului se întîmplă aceste lucruri se poate înțelege ușor. Duhul necurat intră în acele membre în care se găsește puterea sufletului și, impunîndu-le o greutate nemăsurată și de nesuferit, cufundă și înăbușă într-o întunecime foarte deasă puterile minții. 3. Vedem că uneori se petrec lucruri asemănătoare și din cauza vinului, sau a febrei, sau a unui frig prea mare, sau din alte cauze din afară. Diavolul, care căpătase puterea asupra trupului lui Iov, a fost oprit de Domnul să intre și în sufletul acestuia, cum se vede din cuvintele: *«Iată, îl predau în mîinile tale, dar păzește-i sufletul»*, adică să nu-i iei mintea slăbindu-i locuința sufletului, să nu-i întuneci inteligența și înțelepciunea cînd el îți rezistă, înăbușind cu greutatea ta partea principală a inimii lui.

XIII.

Dacă un duh necurat pătrunde într-o materie deasă și solidă, adică în trup, ceea ce este foarte posibil, aceasta nu ne poate îndreptăți să credem că el se unește în așa măsură și cu sufletul, încît să-i cuprindă natura acestuia. Acest lucru îi este cu putință numai Sfintei Treimi, care singură pătrunde în întreaga natură a sufletului, și nu numai că îl înconjoară, dar și intră în el ca într-un trup o putere netrupească. Deși spunem că există unele naturi spirituale, cum sînt îngerii, arhanghelii și celelalte puteri cerești și chiar sufletul nostru, sau desigur acest văzduh foarte subțire, totuși nu trebuie să le socotim cu totul netrupești. 2. Ele au un corp în care sălășluiesc, dar cu mult mai fin decît sînt corpurile noastre, potrivit învățăturii apostolului care spune: *«Și trupuri cerești și trupuri pămîntești»* [11]. Și de asemenea: *«Este semănat trup animal, se înalță trup spiritual»*. Din acestea se înțelege limpede că nu există nimic fără trup, în afară de Dumnezeu singur și că de aceea numai El poate pătrunde în toate cele spirituale și intelectuale, pentru că El singur este tot și în toate pretutindeni, astfel încît vede și cunoaște toate cugetele oamenilor, sentimentele lăuntrice și adîncurile minții. 3. Despre El spune fericitul apostol: *«Viu este cuvîntul Domnului și lucrător și mai ascuțit decît orice sabie cu două tăișuri și pătrunzînd pînă la despărțiturile dintre suflet și duh, dintre încheieturi și măduvă, și este judecător al cugetului și al pornirilor inimii. Și nu există făptură de nevăzut în fața Lui, ci toate sînt goale, și deschise ochilor Lui»*. Iar fericitul David zice:

11. VI, XIII, 2, p. 158. Ultimele două citate din I Cor., cap. XI, stabilesc pe de o parte deosebirea între corpurile cerești și cele pămîntești, și între cele înviate prin Iisus Hristos și celelalte.

«Cel ce plăsmuieşte inima fiecăruia dintre ei». Şi iarăşi: *«El Însuşi cunoaşte cele ascunse ale inimii»*, iar Iov: *«Tu singur cunoşti inimile oamenilor»* [12].

XIV.

Ghermanus. După cum spui, înseamnă că aceste duhuri nu pot nici măcar observa gîndurile noastre, ceea ce ni se pare că este fără sens, fiindcă zice Scriptura: *«Dacă duhul celui ce are putere se ridică împotriva ta»*, şi de asemenea: *«Fiindcă diavolul trimisese în inima fiului lui Simon Iscariotul gîndul de a-L trăda pe Domnul»*. Cum se poate crede că nu le sînt cunoscute gîndurile noastre, a căror răsadniţă în cea mai mare parte este formată din seminţele semănate de ele?

XV.

Serenus. Fără îndoială că duhurile necurate pot cunoaşte felul gîndurilor noastre, dar după arătări din afară, adică după înclinările, cuvintele şi preocupările spre care au văzut că sîntem mai înclinaţi. Însă la acelea care încă n-au ieşit din cele lăuntrice ale sufletului ele în nici un caz nu pot să ajungă. 2. Chiar gîndurile pe care ni le strecoară, ele află dacă au fost primite şi cum au fost primite nu prin natura sufletului însuşi, adică prin acea mişcare lăuntrică ascunsă, în măduva lui, ca să zic aşa, ci din mişcările şi indiciile omului din afară. De exemplu, cînd au insuflat cuiva lăcomia la mîncare, dacă l-au văzut pe monah că ridică neliniştit ochii la fereastră sau la soare, sau că întreabă cu insistenţă cît este ora, atunci ele ştiu că în acela a fost semănată pofta stomacului. Dacă, sădind sămînţa desfrînării, îşi dau seama că monahul a primit fără împotrivire săgeata poftei şi dacă l-au văzut sub stăpînirea trupului, fără să lupte cum ar fi trebuit împotriva ispitelor, atunci duhurile necurate înţeleg că săgeata lor s-a înfipt drept în inima lui. 3. Şi aţîţările la tristeţe, supărare, furie, pe care le-au administrat, ele le cunosc după gesturile sau mişcările exterioare ale corpului dacă s-au aşezat în inimă, cînd l-au văzut că freamătă în tăcere, sau că suspină cu indignare, sau că s-a îngălbenit, ori s-a roşit la faţă, şi în felul acesta ele află cu uşurinţă cărui viciu s-a dedicat cineva. Ele ne cunosc cu siguranţă pe fiecare dintre noi dacă ne-a plăcut ceva din momelile lor, după gesturi şi după mişcarea corpului, care dovedesc acceptarea ispitei trimise de ele. 4. Nu este de mirare că puterile văzduhului au astfel de cunoştinţe cînd vedem că foarte adesea bărbaţii cu simţul observaţiei mai dezvoltat, cunosc starea omului lăuntric după chipul şi manifestările celui din

12. VII, XIII, p. 159. Aici Pichéry (ad hoc) citează II *Paralelipomena*, 6, 30.

afară. Cu atît mai mult pot observa acestea ele care, duhuri fiind prin natura lor, fără îndoială că sînt mai pricepute și mai pătrunzătoare decît oamenii.

XVI.

După cum unii tîlhari în casele pe care vor să le atace pe furiș cercetează mai întîi lucrurile ascunse ale oamenilor, în întunericul nopții aruncînd cu nisip fin peste obiectele pe care nu le pot vedea, pentru ca, după sunetul pe care acesta îl produce în căderea lui pe diferite obiecte, să-și dea seama de ce metal sînt și ce valoare au, la fel și duhurile necurate, ca să afle comoara inimii noastre aruncă peste ea nisipul ispitelor vătămătoare nouă și, după răsunetul pe care ele îl au în inima noastră, ca nisipul într-o încăpere, ei recunosc ce se ascunde în adîncurile omului lăuntric.

XVII.

Trebuie să știm însă că nu toți demonii insuflă orice patimă în oameni, ci fiecare viciu își are duhurile sale. Astfel că unora le place mai mult murdăria poftelor, altora hula, altora mînia și furia, alții sînt hrăniți din tristețe, pe alții îi mîngîie gloria deșartă și trufia. Fiecare strecoară în inimile omenești păcatul care le place, dar nu toate la fel, ci pe rînd, după timpul, locul și omul pe care prilejul le-au oferit.

XVIII.

Ghermanus. Așadar, trebuie să credem că răutatea lor este orînduită și, ca să zic așa, disciplinată în așa fel, încît să se păstreze o oarecare ordine în intervenția lor și să existe o socoteală a atîtărilor, pe cînd dimpotrivă, se constată că măsură și rațiune nu poate exista decît între cei buni și cinstiți, potrivit acelei învățături din Scriptură: «*Vei căuta înțelepciune la cei răi și nu vei găsi*» și «*Dușmanii noștri fără simțire*» și chiar: «*Nu există înțelepciune, nu există vitejie, nici vreo rînduială la cei nelegiuiți*».

XIX.

Serenus. Este un fapt sigur că între cei răi nu poate exista o înțelegere veșnică în toate și nici o unire desăvîrșită, chiar în acele păcate care le plac tuturor. Căci niciodată, precum ați spus, nu se poate păstra o măsură și o disciplină în lucrurile nedisciplinate. În unele totuși, cînd tovărășia de lucru sau necesitatea o cere, sau cînd comunitatea de in-

terese o impune, trebuie să existe un consimțământ temporar. 2. Vedem foarte bine că este cu putință acest lucru în armata duhurilor rele, care nu numai că respectă între ele timpul și ordinea lucrurilor, dar chiar sînt fixate de unele locuri și în ele locuiesc în chip obișnuit. Că este necesar ca ele să-și arate atîtările lor prin ispite neschimbate, prin păcate sigure și-n anumite momente, se vede limpede din aceea că nici unul nu poate fi totodată stăpînit de deșertăciunea gloriei și ars de pofta desfrînării, nu poate să se înalțe îngîmfat de mîndrie, care este ceva sufletesc și să se umilească sub jugul trupesc al lăcomiei. 3. Nu poate cineva în același timp să se dezlănțuie într-un rîs prostesc și să fie atîțat de înțepăturile mîniei, sau să fie cuprins de tristețea care macină sufletul, ci în mod necesar fiecare duh necurat își are rîndul său în asaltarea minții și, dacă s-a retras învins, îi dă altui duh rîndul să atace și mai puternic, iar dacă ai ieșit victorios la fel îl încredințează altuia pentru a-l hărțui.

XX.

Trebuie să ținem seama și de faptul că nu toate duhurile au aceeași ferocitate și aceleași dorințe, nici aceeași putere de a face rău. Cei încă nepătați și slabi se măsoară în luptă cu duhurile mai slabe și numai după ce duhurile acestea ale răului sînt învinse, atletul lui Hristos pornește la luptă treptat împotriva celor mai puternice. Greutatea luptei sporește pe măsura puterilor și a succesului omenesc. 2. În nici un chip un cuvios, oricare ar fi el, n-ar putea rezista răului atîtor dușmani, nici să le înfrunte viclenia, și nici să le suporte cruzimea și sălbăticia, dacă nu l-am avea în lupta noastră pe Hristos, ca pe cel mai blînd arbitru și conducător, care cumpănește puterile luptătorilor, respingînd pe cei mai primejdioși, înfrînîndu-le atacurile și făcînd ca noi să putem opune rezistență.

XXI.

Nu credem că demonii pot să dea această luptă fără osteneală. Căci au și ei neliniștea și tristețea lor, mai ales în fața unor adversari mai puternici, cînd adică li se împotrivesc bărbați cuvioși și desăvîrșiți. Altfel, dacă n-ar întîmpina această împotrivire, n-ar fi o luptă sau un conflict, ci numai o îngăduință pentru ei de a ne amăgi în siguranță, ca să spun așa. Cum ar sta în picioare acea învățătură a Apostolului care zice: *«Lupta noastră nu este împotriva trupului și a sîngelui, ci împotriva domniilor, împotriva stăpînilor, împotriva conducătorilor întunericului acestei lumi, împotriva duhurilor răutății răspîndite în văz-*

duhuri». Sau : *«Eu lupt nu ca și cum aș lovi aerul»*, Sau : *«Luptă bună am luptat»*. **2.** Unde este vorba de o întrecere, de o luptă, este nevoie de grijă, sudoare și muncă din amîndouă părțile și deopotrivă înfrîngerea aduce durere și necaz, iar victoriei îi urmează bucuria. Cînd unul luptă cu sudoare, iar celălalt este în odihnă și siguranță, iar pentru a dobîndi și doborî adversarul se folosește numai de voință în loc de puteri, întîlnirea aceasta nu trebuie numită nici luptă, nici întrecere, ci un atac nedrept și fără rațiune. **3.** Și ei asudă și se ostenesc în lupta cu neamul omenesc, ca să poată obține victoria pe care o doresc, și-i cuprinde și pe ei tristețea care ne-ar fi cuprins pe noi, dacă am fi fost învinși de ei, potrivit acestor cuvinte : *«Este un capăt al vrăjmășiei lor : răutatea buzelor lor îi va acoperi»* și *«Răutatea lui se va întoarce în capul lui»*, Și : *«O să-i vină lațul pe care nu-l cunoaște ; cursa pe care o ascunde îl va prinde pe el și va cădea în lațul lui»*, pe care, se-nțelege, l-a pregătit pentru a înșela pe oameni. Suferă și ei nu mai puțin și, precum ne biruie ei, îi biruim și noi, iar învinși nu se retrag fără întristare. **4.** Acela, care avea ochii sănătoși ai omului lăuntric, cînd vedea prăbușirile și înfrîngerile lor, precum și bucuria pe care o aveau pentru înfrîngerile noastre, temîndu-se ca ei să nu se veselească și pe socoteala lui, roagă pe Dumnezeu zicînd : *«Luminează ochii mei, ca să nu adorm vreodată în moarte. Să nu zică vrăjmașul meu : Întăritu-m-am asupra lui. Cei ce mă necăjesc se vor bucura că mă voi clătina»*, sau : *«Dumnezeul meu, să nu se bucure ei de mine. Să nu zică în inimile lor : Bine, bine, sufletului nostru, și nici să zică : L-am înghițit pe el»*. Sau : *«Au scrîșnit dinții lor asupra mea. Doamne, cînd te vei uita ?»*. Căci *«unelțește pe ascuns, ca un leu în culcușul său. Unelțește să-l răpească pe cel sărac»*. Sau : *«Își cere lui Dumnezeu hrana»*. **5.** De asemenea, cînd după toate încercările n-au putut dobîndi victoria asupra noastră, față cu osteneala lor zadarnică, trebuie *«să se întristeze și să se rușineze cei care au căutat sufletele noastre ca să le răpească. Să se acopere cu rușine și tristețe cei ce cugetă împotriva noastră cele rele»*. Și Ieremia zice : *«Să se întristeze ei și să nu mă întristez eu. Să se teamă ei și să nu mă tem eu. Du asupra lor mînia furiei Tale, și strivește-i, de două ori strivește-i»*. Nu este îndoială pentru nimeni că, atunci cînd sînt învinși de noi, ei sînt în mod necesar de două ori striviți : întîi, pentru că sfințenia pe care o caută oamenii ei au pierdut-o, aceasta constituind o pierdere și pentru neamul omenesc, și al doilea, pentru că ele, duhuri necurate, dar duhuri, au fost învinse de niște ființe trupești și pămîntești. **6.** Văzînd înfrîngerile dușmanilor și victoriile sale, unul dintre sfinți strigă cu bucurie : *«Voi urmări pe dușmanii mei și-i voi prinde și nu mă voi întoarce pînă ce nu vor pieri. Îi voi strivi și nu vor putea*

să se ridice. Vor cădea sub picioarele mele». Acelaşi profet, rugîndu-se împotriva lor, zice: *«Judecă, Doamne, pe vrăjmaşii mei, alungă pe cei ce mă atacă. Ia armele şi scutul şi ridică-te în ajutorul meu. Scoate sabia şi ridic-o împotriva celor ce mă prigonesc. Zi sufletului meu: mîntuirea ta sînt Eu».* 7. Îi vom supune pe aceştia cînd vom supune şi vom nimici toate patimile, meritînd ca urmare să auzim acea voce a binecuvîntării: *«Se va ridica mîna ta asupra vrăjmaşilor tăi şi toţi duşmanii tăi vor pieri».* Dacă, aşadar, citind şi cîntînd toate acestea şi altele la fel din cărţile sfinte, nu vom înţelege că ele au fost scrise contra duhurilor rele, care ne întind curse zi şi noapte, nu numai că nu vom dobîndi din ele nici o uşurare şi stăpînire de sine, dar chiar vom zămisli în inima noastră un simţămînt urît şi potrivnic desăvîrşirii evanghelice. 8. Vom învăţa astfel nu numai să nu ne rugăm pentru duşmanii noştri şi să nu-i iubim, dar chiar vom fi împinşi să-i urîm cu o ură de moarte, să-i blestemăm şi să rostim neîncetat rugăciuni împotriva lor. Dar a înţelege că în acest spirit au vorbit bărbaţii cuvioşi şi prieteni ai lui Dumnezeu este ceva peste măsură de nelegiuit şi de păgînesc. Legea n-a fost dată pentru ei înainte de venirea lui Hristos, pentru că, trecînd peste porunci şi luînd-o înaintea timpului, ei au preferat să se supună învăţăturilor evanghelice şi să-şi însuşească desăvîrşirea apostolică.

XXII.

Că duhurile necurate n-au puterea să facă rău oricărui om o arată limpede pilda fericitului Iov, pe care duşmanul n-a îndrăznit să-l ispitească mai mult decît i-a îngăduit Dumnezeu. În cărţile evanghelice întîlnim mărturia aceloraşi duhuri care spun: *«Dacă ne alungi, trimite-ne într-o turmă de porci».* Cu atît mai mult trebuie să credem că ele nu pot să intre cu voia lor în nici unul dintre oameni, care au fost creaţi după chipul lui Dumnezeu, de vreme ce n-au avut puterea să pătrundă nici în animale necurate şi necuvîntătoare fără îngăduinţa lui Dumnezeu. 2. De altfel nimeni, nu zic dintre tineri, pe care-i vedem mereu că-şi duc viaţa în acest pustiu, dar nici măcar dintre cei desăvîrşiţi n-ar putea trăi vreunul singur în deşert între duşmani atît de mulţi şi de răi, dacă aceşti duşmani ar avea putinţa şi libertatea de a vătăma şi ispiti după voinţa lor. Aceasta se vede şi mai bine din cuvintele pe care Domnul şi Mîntuitorul nostru ca om le-a spus cu umilinţă lui Pilat: *«N-ai avea asupra Mea vreo putere, dacă nu ţi-ar fi fost dată de Sus».*

XXIII.

Și din experiența noastră și din spusele celor mai bătrîni știm că demonii n-au acum aceeași putere pe care o aveau mai înainte, la începutul monahismului, cînd în pustiu întîlneai rar cîte un anahoret. Răutatea lor era atît de mare, încît puțini și dintre cei mai înaintați în vîrstă putea să suporte viața în singurătate. Chiar în mînăstiri, unde se găseau opt sau zece, cruzimea demonilor era atît de mare, și atacurile lor se simțeau mereu atît de puternice, încît nu îndrăzneau să doarmă toți monahii în același timp noaptea, ci pe rînd, unii gustînd somnul, iar alții stînd de veghe în citiri de psalmi și în rugăciuni. **2.** Și cînd trebuințele firii îi sileau să se odihnească, îi trezeau din somn pe cei adormiți, pentru ca aceștia să vegheze și să-i păzească pe cei ce urmau să meargă la culcare. Fără îndoială că acum trăim în siguranță și încredere nu numai noi, care se pare că sîntem întrucîtva întăriți prin experiența bătrîneții, dar chiar cei mai tineri, ceea ce se explică printr-unul din următoarele două temeiuri: fie că puterea crucii, care a pătruns și în pustiu, făcînd să se mute pretutindeni harul ei, a micșorat răutatea demonilor, fie că nepăsarea noastră le-a mai slăbit puterea de atac de odinioară, de vreme ce pregetă să se repeadă împotriva noastră cu aceeași forță pe care o foloseau atunci împotriva celor mai încercați ostași ai lui Hristos. Dar, începînd cu ispitele văzute, ei uneltesc lucruri mai grave împotriva noastră. **3.** Astfel, vedem pe unii frați căzînd într-o stare atît de călduță, încît este nevoie ca ei să fie îndemnați prin sfaturi mai îngăduitoare măcar să nu-și părăsească chiliile pentru a se rostogoli în neliniști mai primejdioase și, rătăcind fără rost încoace și-ncolo, să cadă în păcate mai mari, ca să zic așa. Se crede că ei dobîndesc o bună roadă și numai dacă pot sta în singurătate, oricare le-ar fi delăsarea, și, ca singur leac, cei mai bătrîni le spun: «Ședeți în chiliile voastre, mîncați, beți și dormiți cît vă place, numai să nu mai plecați».

XXIV

Este sigur că duhurile necurate nu pot pătrunde altfel în trupurile celor pe care urmează să le dobîndească, decît după ce au pus stăpînire mai întîi pe gîndurile și preocupările lor. Pe aceștia, după ce i-au despuiat de gîndul la Dumnezeu și de meditația duhovnicească, dezarmîndu-i oa-

recum de armele pe care li le indica ajutorul şi pavăza dumnezeiască, îi atacă uşor cu toată îndrăzneala, pentru a-i învinge şi pentru a-şi stabili de aci încolo locuinţă în ei ca-ntr-o împărăţie a lor.

XXV.

Dar cu mult mai grav şi mai puternic sînt loviţi cei stăpîniţi mai mult sufleteşte decît trupeşte de demoni, prin păcatele şi poftele lor. Precum spune apostolul, *«Cel învins devine robul învingătorului»*. Suferinţa lor este cu atît mai fără nădejde de scăpare, cu cît, devenind robii demonilor, ei nu-şi dau seama cine sînt stăpînii lor. **2.** Dealtfel ştim că au fost daţi trupeşte lui Satana şi bărbaţi sfinţi, chiar cu mari infirmităţi, pentru greşeli foarte uşoare. Dar Dumnezeu cu bunătatea Sa nu rabdă să se găsească în unii ca aceştia nici cea mai mică pată sau necurăţenie în acea zi a judecăţii, curăţindu-i în prezent de toată zgura şi murdăria, pentru ca, potrivit cuvintelor profetului, ba chiar ale lui Dumnezeu, să-i dea veşniciei ca pe aurul şi argintul încercat în foc, fără să mai fie nevoie de vreo altă curăţire. 3. *«Te voi curăţa,* zice profetul, *de toată zgura ta, ca în cuptor, şi de balta ta stătută. Şi după aceasta te voi numi cetatea Celui drept, oraş credincios»*, sau : *«Precum se încearcă aurul şi argintul în foc, aşa a ales Dumnezeu inimile»*, sau : *«Focul încearcă aurul şi argintul, iar bărbatul este încercat în cuptorul umilinţei»*. Şi acestea : *«Pe cine iubeşte Domnul, pe acela-l ceartă, şi-l bate pe tot fiul pe care-l iubeşte»*.

XXVI.

Un asemenea fapt îl vedem îndeplinit în persoana acelui profet şi om al lui Dumnezeu. Acesta, precum se arată în cartea a treia a Regilor, pentru vina de nesupunere, pe care şi-a atras-o nu din voinţa sau din greşeala sa, ci din şiretlicul altuia, a fost strivit pe dată de un leu, precum povesteşte despre el Scriptura : *«Este un bărbat al lui Dumnezeu, care nu s-a supus poruncii Domnului şi Domnul l-a dat leului şi acesta l-a strivit, după cuvîntul pe care l-a spus Domnul»*. În acest fapt se vede cum a fost judecată o greşeală săvîrşită din neatenţie de un om drept : Domnul a pedepsit vremelnic pe profet dîndu-l la leu, dar a făcut ca fiara să arate stăpînire de sine, prin faptul că, cu toată lăcomia sa, n-a îndrăznit să se atingă de cadavrul care-i fusese dat. **2.** Un fapt destul de pilduitor s-a petrecut şi în zilele noastre cu părintele Paul, sau cu Moise, care trăia într-un loc al acestei singurătăţi numit Calamus. Cei dintîi a locuit în pustiul din apropierea cetăţii Panephysis, pustiu, din cîte ştim, produs de curînd de inundaţia apei foarte sărate. Ori de cîte

ori suflă crivățul, apa mînată din mlaștini acoperă suprafața întregii regiuni, făcînd să pară ca niște insule satele de aci, părăsite de locuitori din pricina inundației. **3.** În acest ținut așadar trăia părintele Paul într-o atît de mare curăție a sufletului, în liniștea și singurătatea pustiului, încît nu suporta să vadă, n-aș spune un chip femeiesc, dar nici măcar o îmbrăcăminte de femeie. Într-o zi, însă, pe cînd se ducea la chilia unui bătrîn împreună cu părintele Archebius, care locuia în același pustiu, din întîmplare o femeie le-a ieșit în cale. Izbit de întîlnirea cu aceasta, renunțînd deodată la vizita pioasă pe care ar fi urmat s-o facă, a luat-o la fugă înapoi spre mînăstirea sa, alergînd așa de repede, că parcă ar fi văzut un leu, sau un balaur uriaș și nebăgînd în seamă strigătul părintelui Archebius, care-l chema să continue cu el drumul pentru a face vizita plănuită. **4.** Deși a făcut aceasta din zelul pentru neprihană și din ardoarea pentru puritate, totuși, fiindcă a depășit măsura învățăturii și a dreptei înfrînări (crezînd că trebuie să disprețuiască atît apropierea vinovată de femei, cît și chipul acestora), pedeapsa i-a venit deîndată. Corpul i-a paralizat în întregime, încît nu numai mîinile și picioarele nu le mai putea mișca, dar nici limba și urechile nu-i mai foloseau la nimic, căci pierduse orice simțire și nu-i mai rămăsese din ceea ce este omenesc decît înfățișarea. **5.** În starea lui nici un bărbat nu-l putea ajuta cu ceva și îngrijirea sa cerea neapărat asistență femeiască. A fost dus într-o mînăstire de fecioare, iar mîncarea și băutura, pe care nici măcar prin gesturi nu putea să le ceară, precum și alte nevoi, i-au fost asigurate de călugărițe. A trăit în starea aceasta aproape patru ani, pînă ce a încetat din viață. **6.** Dar deși paralizia îi era atît de puternică, încît își pierduse complet simțirea și nu se putea mișca în nici un chip, de părea mai mult un cadavru, datorită virtuților sale și setei de desăvîrșire, cleiul cu care era uns a căpătat însușirea minunată de a vindeca pe bolnavii care se atingeau de el, oricare le era suferința. Datorită acestui fapt a devenit limpede chiar pentru necredincioși că paralizia i-o pricinuise prea marea lui dragoste de Domnul și că harul vindecării i-a fost dat de Sfîntul Duh, ca mărturie și recunoaștere a virtuților și meritelor lui.

XXVII.

Iar al doilea, despre care am spus că locuia în acest pustiu, cu toate că era unic și incomparabil prin virtuțile sale, din cauza unui cuvînt ceva mai aspru, rostit într-o convorbire împotriva părintelui Macarie, a fost dat fără zăbavă unui demon atît de rău, încît, împins de acesta, ducea la gură excremente umane. Că Domnul i-a trimis această pedeapsă

numai pentru purificare şi că n-a voit să-l lase decît puţin timp în această pată o arată iuţeala cu care l-a vindecat. Căci părintele Macarie, rugîndu-se îndată pentru el, mai repede decît am spus-o, duhul necurat, luat la goană, a fugit din el.

XXVIII.

De aci se înţelege lămurit că nu trebuie să-i dispreţuim şi să-i ocolim pe cei pe care-i vedem daţi duhurilor necurate pentru a fi puşi la felurite încercări. Noi trebuie să credem în chip nestrămutat două lucruri: unul, că nimeni nu este ispitit fără învoire de la Dumnezeu, şi celălalt, că toate care ne sînt venite de la Dumnezeu, fie că sînt pentru moment bucurii sau necazuri, ne sînt trimise spre folosul nostru de către Cel mai bun şi mai devotat tată şi medic. Cei cu duhuri necurate, ca şi cum ar fi fost încredinţaţi pedagogilor pentru mustruluială, sînt supuşi la cîte o pedeapsă mai uşoară pentru ca, plecînd din lumea aceasta, să treacă în cealaltă purificaţi. Ei sînt, cum spune apostolul, daţi în prezent *«Satanei pentru uciderea cărnii, pentru ca duhul nostru să fie sănătos în ziua Domnului nostru Iisus Hristos»*.

XXIX.

Ghermanus. Cum se face că-i vedem pe astfel de oameni nu numai dispreţuiţi şi urîţi de toţi, dar chiar ţinuţi mereu departe de Sfînta Împărtăşanie, potrivit acestor cuvinte ale Evangheliei: *«Nu daţi cîinilor ceea ce este sfînt, nu aruncaţi mărgăritarele voastre înaintea porcilor»*, dacă este de crezut despre ei că, aşa cum spui, umilinţa acestei ispite le este dată pentru a dobîndi purificarea?

XXX.

Serenus. Dacă vom avea această ştiinţă, sau mai degrabă credinţă de care am vorbit mai sus, că toate se fac cu ajutorul lui Dumnezeu pentru folosul sufletelor, nu numai că nu-i vom dispreţui, dar chiar ne vom ruga neîncetat pentru ei, ca pentru membrele noastre, şi-i vom compătimi din toată inima, cu sentiment deplin (căci *«Dacă suferă un mădular suferă împreună toate mădularele»*) ştiind că fără ei, care sînt membri ai comunităţii noastre, nu ne putem desăvîrşi. Citim că nici înaintaşii noştri n-au putut dobîndi fără noi deplina împlinire a făgăduinţei, aşa cum spune despre ei Apostolul: *«Şi toţi aceştia, încercaţi prin mărturia credinţei, n-au primit ce le fusese făgăduit, Dumnezeu pregătind pentru noi ceva mai bun, ca să n-ajungă la desăvîrşire fără noi»*.

2. Iar Sfînta Împărtășanie nu-mi amintesc să le fi fost interzisă vreodată. Ba mai mult, se socotea că ea trebuie să le fie dată zilnic. Ați înțeles greșit aceste cuvinte ale Evangheliei: *«Nu dați cîinilor ceea ce este sfînt»*, fiindcă nu trebuie să se creadă că Sfînta Împărtășanie are menirea de a hrăni pe om, ci că dimpotrivă, scopul ei este de a fi purificare și pavăză trupului și sufletului. Aceasta, primită de oameni, este ca un foc care arde și alungă duhurile care au intrat în oameni, și caută să se ascundă în membrele lor. Am văzut că în acest chip a fost vindecat de curînd și părintele Andronic, ca mulți alții. Dușmanul îl va asalta mai mult și mai mult pe cel asediat, dacă-l va vedea despărțit de Doctorul Cel ceresc și-l va ispiti cu atît mai des și mai primejdios, cu cît îl va simți mai îndepărtat de leacul cel duhovnicesc.

XXXI.

Dealtfel trebuie să judecăm ca pe niște nenorociți și vrednici de dispreț pe cei pătați de toate crimele și ticăloșiile fără să arate vreun semn văzut că sînt stăpîniți de diavol și mai ales fără să fi trecut prin vreo încercare potrivită cu faptele lor, sau prin vreo pedeapsă de îndreptare. Nu merită lecuirea repede și ușoară a acestui timp cei a căror «inimă este împietrită și nepocăită». Pedeapsa lor va depăși viața prezentă, pentru că «își adună o comoară de mînie și indignare pentru ziua mîniei și a descoperirii dreptei judecăți a lui Dumnezeu, zi în care *«viermele lor nu va muri și focul lor nu se va stinge»*. **2.** Împotriva acestora profetul, tulburat de suferința celor sfinți pe care-i vede copleșiți de felurite nenorociri și încercări, în vreme ce, dimpotrivă, păcătoșii nu numai că nu trec în cursul acestei vieți prin nici un necaz umilitor, dar chiar se bucură de belșugul tuturor bogățiilor și al succeselor, aprins de mînie și nemaiputîndu-și stăpîni revolta, exclamă: *«Iar mie puțin a fost de nu mi-au alunecat picioarele, puțin a lipsit de nu s-au poticnit pașii mei, pentru că am pizmuit pe cei fără de lege cînd vedeam pacea păcătoșilor. Căci ei nici nu se gîndesc la moarte, iar loviturile pricinuite lor sînt slabe. Nu iau parte la ostenelile oamenilor și nu vor fi biciuiți împreună cu oamenii»*, adică trebuiesc pedepsiți în viitor împreună cu demonii cei care în prezent n-au împărtășit soarta fiilor și n-au fost biciuiți cu oamenii. **3.** Și Ieremia, vorbind cu Dumnezeu despre prosperitatea celor nelegiuiți, deși mărturisește că nu se îndoiește de dreptatea lui Dumnezeu, spune: *«Tu ești drept, Doamne, dacă mă judec cu Tine»* totuși, întrebînd de cauzele acestei inegalități atît de mari, adaugă zicînd: *«Despre dreptate grăiesc către Tine: de ce calea necredincioșilor este cu izbîndă, de ce este bine pentru toți cei ce calcă legea și fac*

nedreptăți? I-ai sădit și au prins rădăcini, cresc și fac roade bune, Tu ești aproape de buzele lor, dar de inima lor ești departe». **4.** Deplîngînd prăbușirea lor, Domnul le trimite prin profet medici și doctorii pentru vindecare, îi conduce cu grijă, îi cheamă într-un fel să plîngă cu El și spune: *«Fără de veste Babilonul a căzut, s-a dărîmat. Plîngeți pe ruinele lui, aduceți balsam pentru rănile lui, căci poate se va însănătoși».* Răspund deznădăjduiți îngerii cu grijă pentru mîntuirea oamenilor, sau profetul în numele apostolilor și al bărbaților și doctorilor duhovnicești, care văd împietrirea minții celor păcătoși și inima lor nepocăită. **5.** *«Am îngrijit Babilonul și nu s-a însănătoșit. Să-l lăsăm și să mergem fiecare în țara din care sîntem, pentru că judecata lui s-a ridicat pînă la nori și a ajuns pînă la cer».* Despre boala fără nădejde a acestora în numele lui Dumnezeu vorbește Isaia despre Israel: *«Din tălpile picioarelor pînă în creștet nu este în el sănătate. Răni și vînătăi și umflături nelegate cu nimic, nîngrijite cu doctorii, neunse cu uleiuri».*

XXXII.

Se dovedește în mod neîndoielnic că în duhurile necurate există tot atîtea preocupări, cîte există și în oameni. Unele dintre ele, numite în popor rătăcitoare, înșeală pe oameni și-și bat joc de ei, împresurîndu-i mereu în anumite locuri, sau pe drumuri. Dar lor nu le place să-i chinuie prea tare pe trecătorii pe care au putut să-i amăgească, ci, mulțumindu-se să-i ia în rîs și să-i păcălească, mai mult caută să-i obosească, decît să-i vatăme. Unii demoni rămîn noaptea în casele oamenilor, producîndu-le vise urîte. Alții, furioși și cruzi, nu sînt mulțumiți numai să chinuie corpurile celor pe care au pus stăpînire, ci se reped chiar de departe asupra trecătorilor, aducîndu-le o moarte groaznică. Așa sînt arătați în Evanghelie cei de teama cărora nimeni nu mai îndrăznea să treacă pe drum. Fără îndoială că acestora și celor ca ei, din cauza ferocității fără margini, le plac războaiele și vărsarea de sînge. **2.** Vedem că alții, pe care poporul îi numește bacucei, fac să se umple de deșertăciune în așa măsură inimile celor pe care i-au cucerit, încît aceștia, ridicîndu-se peste statura corpului, aci caută să pară mîndri și impunători, aci se arată binevoitori și populari, înclinați către prietenie și simplitate. Socotindu-se în rîndul celor de sus și cunoscuți de toți, fie că-i salută cu plecăciune pe cei superiori lor, fie că se cred respectați ei de către alții și se poartă cu umilință sau cu aroganță, după cum este slujba celor pe care-i întîlnesc. **3.** Unele duhuri se străduiesc să le insufle oamenilor obiceiul de a minți, sau mai ales de a huli. Martori ai acestui fapt sîntem chiar noi, care am auzit foarte bine pe un demon declarînd că

prin Arrius și Eunomius a dat la iveală învățături nelegiuite și eretice [13]. Citim în cartea a patra a Regilor că unul din aceste duhuri spunea lăudîndu-se: «*Voi ieșiți și voi fi duh minicinos în gura tuturor profeților lui*». Despre astfel de duhuri, apostolul, învinuind pe cei ce se lasă posedați de ele, spune: «*Luîndu-se după duhurile înșelătoare și după învățăturile demonilor, care cu prefăcătorie grăiesc minciuni*». *4.* Evangheliile atestă că alți demoni sînt muți și surzi, iar profetul amintește că unele duhuri sînt atițătoare ale poftelor și ale desfrîului. «*Duhul desfrînării*, zice el, *i-a cuprins pe ei și s-au desfrînat părăsind pe Dumnezeul lor*». Autoritatea Scripturilor ne învață, de asemenea, că există duhuri de noapte, de zi și de amiază. Am avea nevoie de prea mult timp dacă am parcurge toate cărțile Scripturilor, pentru a arăta unul cîte unul diferitele feluri de duhuri necurate, cum sînt arătați de profeți onocentaurii, satirii, sirenele, lamiile ,bufnițele, struții, aricii, cum sînt în psalmi aspida și basiliscul, sau cum sînt în Evanghelie leul, balaurul și scorpionul, sau demonii numiți de apostol principi ai lumii acesteia, conducători ai întunecimilor și duhuri ale răului. *5.* Nu trebuie să ne închipuim că aceste nume sînt date la întîmplare, ci după asemănarea pe care o au duhurile cu fiarele sălbatice, mai mult sau mai puțin primejdioase, unele deosebindu-se prin cruzimea și turbarea lor, altele prin puterea răului pe care-l fac între celelalte fiare sau șerpi. Astfel, unul este numit leu datoită furiei și ferocității sale, altul basilisc după veninul său care ucide chiar înainte de a fi fost simțită mușcătura, iar alții au primit denumirea de onocentauri, arici, ori struți, datorită răutății lor mai puțin primejdioase.

XXXIII.

Ghermanus. Nu ne îndoim că și acele șiruri pe care le enumeră apostolul se referă tot la aceștia, fiindcă «*Lupta noastră nu este împotriva trupului și a sîngelui, ci împotriva domniilor, a stăpînilor, împotriva conducătorilor lumii acestor întunecimi, împotriva duhurilor rele din văzduh*». Totuși, am vrea să știm de unde provine deosebirea atît de mare dintre ele și cum au luat naștere atîtea trepte de răutate? Oare au fost create fiecare cu rangul său, ca să luptăm pentru această răutate?

13. VII, XXXII, 3, p. 174. Arie este părintele ereziei principale, care a combătut dumnezeirea Domnului nostru Iisus Hristos. El a fost osîndit de Sinodul de la Niceea, ținut la 325. Iar Eunomiu este unul dintre marii arieni, care a atacat la sfîrșitul veacului al IV-lea și sinodul I ecumenic de la 325 și pe cel de-al doilea ecumenic de la 381, care a formulat dumnezeirea Sfîntului Duh împotriva ereziarhului Macedonie.

XXXIV.

Serenus. Întrebările voastre şi răspunsurile mele ne-au răpit tot timpul odihnei de noapte. Nici nu simţim apropierea aurorei şi ar putea să ne găsească răsăritul soarelui încă dornici de a continua convorbirile noastre. Totuşi, fiindcă problema în discuţie este ca o mare foarte adîncă şi foarte întinsă prin întrebările la care dă naştere şi pe care nu le putem dezbate acum într-un ceas, cred că e mai bine s-o amînăm pentru noaptea viitoare, pentru a fi mai bogată roada şi bucuria duhovnicească din convorbirea prilejuită de întrebările voastre, iar pe de altă parte, pentru a putea pătrunde mai liber în golful problemei puse, dacă vom avea vînt prielnic de la Duhul Sfînt. 2. De aceea, dormind puţin acum aproape de lumina zilei, să alungăm păienjenişul ochilor şi să mergem apoi toţi la biserică, fiindcă ne cheamă la aceasta slujba zilei de duminică, iar la întoarcere, după slujbă, vom sta de vorbă cu îndoită bucurie despre cele pe care Domnul ni le-a dăruit din belşug, după dorinţa voastră, pentru învăţătura noastră de obşte.

A DOUA CONVORBIRE CU PĂRINTELE SERENUS

Despre stăpînirile demonice

I. Omenia părintelui Serenus.

II. Întrebare despre multele feluri de duhuri rele.

III. Răspuns despre multele feluri de hrană din Sfintele Scripturi.

IV. Cele două păreri în înţelegerea Sfintelor Scripturi.

V. Întrebarea pusă se referă la probleme socotite de mijloc.

VI. Dumnezeu n-a creat nimic rău.

VII. Începutul domniilor şi al stăpînirilor.

VIII. Căderea diavolului şi a îngerilor.

IX. Obiecţie la afirmaţia că prăbuşirea diavolului şi-a luat începutul de la înşelarea Evei.

X. Răspuns despre începutul căderii diavolului.

XI. Despre pedeapsa celui ce înşeală sau a celui ce este înşelat.

XII. Despre mulţimea demonilor şi despre neastîmpărul pe care ei îl au necontenit în acest văzduh.

XIII. Atacurile pe care le îndreaptă împotriva oamenilor puterile vrăjmaşe le dau şi între ei înşişi.

XIV. De unde provine faptul că duhurile răului sînt numite şi puteri sau domnii ale răului.

XV. Nu fără pricină puterile sfinte şi cereşti au primit nume de îngeri şi arhangheli.

XVI. Supunerea, pe care demonii o arată faţă de şefii lor, confirmată în vedenia unui frate.

XVII. Fiecare om este asistat întotdeauna de doi îngeri.

XVIII. Deosebita răutate a duhurilor vrăjmaşe arătată de doi filosofi.

XIX. Demonii nu pot face nimic împotriva oamenilor, dacă nu le-au luat mai înainte mințile.

XX. Întrebare despre îngerii căzuți, despre care Facerea spune că s-au împreunat cu fiicele oamenilor.

XXI. Răspuns la întrebarea pusă.

XXII Întrebare cum se poate imputa fiilor lui Seth unirea păgînă cu fiicele lui Cain, înainte de interdicția legii.

XXIII. Răspuns că de la început oamenii au fost prin legea naturală supuși judecății și osîndei.

XXIV. Pe drept au fost pedepsiți cei ce au păcătuit înainte de potop.

XXV. Cum trebuiesc înțelese aceste cuvinte din Evanghelie despre diavolul: *«Fiindcă mincinos este și tatăl lui».*

I.

După ce s-a terminat slujba religioasă cerută de sărbătoarea zilei și toți au plecat de la biserică, noi ne-am întors în chilia bătrînului, care mai întîi ne-a servit o agapă cu totul deosebită. În loc de saramura peste care punea de obicei o picătură de untdelemn, și care-i constituia masa de prînz din fiecare zi, el ne-a dat o mîncare cu ceva mai mult untdelemn decît de obicei. De altfel, fiecare folosește zilnic la masă acea picătură de untdelemn nu pentru ca mîncarea să fie mai gustoasă (căci e o cantitate atît de mică, încît se pierde fără să i se simtă gustul), ci pentru ca prin acest obicei să potolească trufia care de obicei se furișează și mîngîie inima, datorită înfrînării mai aspre. Experiența arată că cu cît înfrînarea se săvîrșește mai pe ascuns, fără să-i fie vreun om mărturie, cu atît ea ispitește mai mult pe cel ce o ascunde. 2. Apoi ne-a pus o sărătură cu cîte trei măsline de fiecare și un coșuleț cu năut prăjit, pe care ei îl numesc prăjitură, din care am luat numai cinci grăunțe. Ni s-au dat de asemenea și cîte două prune și cîte o smochină, mai mult nu, fiindcă este vinovat cel ce în acel pustiu depășește acest număr. După ce am terminat agapa, i-am cerut gazdei să reia expunerea, așa cum ne-a făgăduit. Puneți, a zis bătrînul, întrebarea voastră al cărui răspuns l-am amînat pentru această oră.

II.

Ghermanus. Spune-ne, te rugăm, de unde vine atît de marea felurime de puteri vrăjmașe împotriva omului, pe care fericitul apostol le arată astfel: *«Lupta noastră nu este împotriva trupului și a sîngelui, ci împotriva domniilor, a stăpînilor, a cîrmuitorilor lumii acestei întunecimi, împotriva duhurilor rele ale văzduhului»* și: *«Nici îngerii, nici domniile, nici puterile, nici o altă făptură nu ne va putea despărți de dragostea de Dumnezeu, care este în Hristos Iisus, Domnul nostru».* De unde așadar s-au ridicat împotriva noastră niște dușmani așa de înrăiți? Sau trebuie să credem că aceste puteri au fost create de Domnul pentru ca să lupte după grad și rang împotriva omului?

III.

Serenus. Despre cele ce a voit să ne învețe, autoritatea Scripturilor dumnezeiești a vorbit chiar și celor cu minte mai puțin ascuțită, atît de limpede și pe înțelesul tuturor, încît cele spuse nu numai că nu sînt învăluite de întunericul unui înțeles mai ascuns, dar nici măcar n-au nevoie de ajutorul vreunei explicații, iar literele și cuvintele le exprimă în întregime înțelesul și ideile. Totuși, unele sînt acoperite și întunecate ca niște taine, pentru ca prin discuția și prin înțelesul lor să ne ofere un foarte întins cîmp de exercițiu și de meditație. 2. Este limpede că Dumnezeu a săvîrșit acest lucru din multe pricini: întîi, pentru ca tainele dumnezeiești să îmbrace pentru toți oamenii un văl al înțelesului duhovnicesc, pentru ca știința și cunoașterea acestuia să nu fie egală pentru toți, atît credincioși cît și păgîni, ci să existe o distanță între cei studioși și trîndavi în privința virtuții și a înțelepciunii, iar pe de altă parte chiar între frații de credință, cînd se întind în fața lor necuprinse spații ale cunoașterii, să existe un mijloc de a se dovedi lenea celor nepăsători și hărnicia și zelul celor studioși. 3. De aceea dumnezeiasca Scriptură se compară destul de bine cu un ogor rodnic, care produce tot ce este trebuincios pentru traiul oamenilor. Între aceste produse, însă, unele pot fi folosite fără a fi fierte sau coapte, dar altele au nevoie de foc pentru a-și lepăda din cruzimea și asprimea lor, care nu se potrivesc, sau sînt chiar vătămătoare, dacă sînt folosite așa cum au fost culese. Unele sînt plăcute și se pot folosi în ambele feluri, fără să dăuneze cruzimea lor, dar focul le face totuși mai sănătoase. Multe, care nu se potrivesc omului, sînt bune pentru hrana ființelor necuvîntătoare, vite, fiare, păsări, fără să aibă nevoie de vreo pregătire cu ajutorul focului. *4.* O asemenea rînduială se vede destul de bine în edenul foarte îmbelșugat al Scripturilor duhovnicești, al căror înțeles este în unele părți atît de limpede și de luminos, încît ele n-au nevoie de o interpretare mai înaltă și-i hrănesc din abundență pe ascultători numai prin litera lor, cum sînt cuvintele acestea: *«Ascultă, Israel, Domnul Dumnezeul tău este singurul Dumnezeu»* și *«Vei iubi pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta și din tot sufletul tău și din toată puterea ta».* Altele însă, dacă nu li se lămurește sensul alegoric, dacă nu sînt gătite în focul cel duhovnicesc, nu ajung în nici un chip hrană mîntuitoare a omului lăuntric, și din citirea lor poate veni mai degrabă pagubă decît folos, cum sînt cele ce urmează: «Să vă fie mijlocul vostru încins și făcliile aprinse» și *«Cine n-are sabie să-și vîndă haina și să-și cumpere sabie»* și: *«Cine nu-și ia crucea și nu Mă urmează nu este vrednic de Mine».* 5. Unii dintre cei mai austeri monahi, care au «rîvnă pentru Dumnezeu, dar nu

după știință», înțelegînd strîmt aceste cuvinte, și-au făcut cruci de lemn și, purtîndu-le mereu pe umeri, nu și-au căpătat întărire, ci rîsul tuturor celor ce-i vedeau. Unele pasaje se iau cu ușurință și fără pagubă în ambele sensuri, și istoric și alegoric, amîndouă aducînd hrană sufletului, cum sînt acestea: *«Dacă te-a lovit cineva peste obrazul drept, dă-i-l și pe celălalt»*, și: *«Cînd ei vă prigonesc în cetatea aceasta, fugiți în alta»* și: *«Dacă vrei să fii desăvîrșit, mergi și vinde tot ce ai și dă săracilor și vei avea comoară în cer, și vino și urmează-Mă»*. 6. Produce într-adevăr și «fîn pentru vite», pășuni de care sînt pline toate cîmpurile Scripturilor, cuvinte pe care le iau pur și simplu în sens literal, istoric, cei mai simpli și mai puțin înzestrați cu rațiune întreagă și desăvîrșită, despre care se zice: «Vei mîntui oameni și vite, Doamne»; după starea și trebuințele lor, ei înțeleg că este vorba de hrana prin care devin mai tari și mai robuști numai pentru lucrarea și munca vieții actuale.

IV.

De aceea, despre cele exprimate direct și deschis și noi putem să ne spunem cu curaj părerea. Dar cele pe care Duhul dumnezeiesc le-a spus mai acoperit, rezervîndu-le exercițiului și meditației noastre, voind ca ele să fie tălmăcite prin indicii și opinii, trebuie parcurse încet și cu grijă, pentru că afirmația, sau negația lor, atîrnă de judecata celui ce le primește sau le respinge. 2. Uneori, cînd despre același lucru se exprimă două păreri deosebite, pot fi socotite juste amîndouă, sau poate fi adoptată o părere mijlocie fără pagubă pentru credință, adică fără să ceară neapărat aprobare sau respingere totală, de vreme ce nici una din ele nu este împotriva credinței. Astfel, citim că Ilie a venit în persoana lui Ioan, dar și că a fost precursor al venirii Domnului, sau că tristețea și deznădejdea au pătruns în locul sfînt prin acea statuie a lui Jupiter, așezată în Ierusalim, dar și în biserică prin venirea lui antichrist; toate cîte urmează în Evanghelie se pot înțelege că s-au întîmplat și înainte de căderea Ierusalimului, dar și că trebuie să se întîmple la sfîrșitul lumii. Cele două afirmații nu se contrazic și cea următoare n-o înlătură pe cea precedentă.

V.

Problema pusă de voi n-a fost discutată destul de lămurit și nici prea des între oameni; astfel că pentru cei mai mulți nu este rezolvată, din care cauză și ceea ce vă voi spune eu ar putea părea cu două înțelesuri. De aceea trebuie să mă exprim cu destulă prudență, pentru a nu

spune nimic contrar credinţei în Sfînta Treime, cu toate că-ntr-o astfel de problemă vom afirma lucruri nu întemeiate pe presupuneri, ci dovedite prin mărturiile limpezi ale Scripturii.

VI.

Departe de noi de a crede că Dumnezeu a creat ceva substanţial rău, de vreme ce Scriptura spune: «*Toate pe care le-a făcut Dumnezeu sînt foarte bune*». Dacă zicem că demonii au fost astfel creaţi, sau pentru aceea făcuţi, pentru ca să păstreze în lume aceste trepte ale răutăţii şi pentru ca ei să se ocupe cu amăgirea şi căderea oamenilor, îl vom defăima pe Dumnezeu socotindu-L, împotriva cuvintelor citate mai înainte din Scriptură, creator şi născocitor al răului, spunînd că El a întemeiat voinţele şi firile cele mai rele, pe care de aceea le-a creat, ca să stăruie întotdeauna în răutate şi să nu poată trece niciodată la cele bune. Această explicaţie despre diversitatea demonilor o găsim în tradiţia Sfinţilor Părinţi, care îşi are izvorul în Scripturile Sfinte.

VII.

Nimeni dintre credincioşi nu se îndoieşte că, înainte de facerea acestei lumi văzute, Dumnezeu a creat puterile duhovniceşti şi cereşti pentru ca ele să ştie că au fost plăsmuite din nimic din bunăvoinţa Creatorului spre gloria Lui şi pentru ca ele să-I aducă neîncetat mulţumiri pentra slava Lui cea mare [14]. 2. Nu trebuie să socotim că Dumnezeu a început creaţia Sa cu facerea acestei lumi, ca şi cum, în nenumăratele secole care s-au scurs înainte de facerea lumii El ar fi stat în nelucrare, fără activitatea şi providenţa Sa divină, singur şi neavînd către cine să-şi reverse binefacerile bunătăţii Sale. O astfel de credinţă este nepotrivită, înjositoare şi nevrednică de măreţia necuprinsă, fără început şi fără sfîrşit a lui Dumnezeu, care zice El Însuşi dspre puterile îngereşti: «*Îndată ce au fost făcute astrele, toţi îngerii Mei M-au lăudat cu mare glas*». 3. Se vede foarte limpede că au existat înainte de a se fi făcut cerul şi pămîntul cei ce au fost de faţă la creaţia stelelor, ca unii care, uimiţi de toate cele pe care le vedeau că apar din nimic, au lăudat cu mare glas şi cu admiraţie pe Creator. Aşadar, înainte de acest început al timpului, despre care vorbeşte Moise, şi care în sens istoric şi iudaic înseamnă prima vîrstă a lumii (rămînînd în picioare interpretarea noas-

14. VIII, VII, 1, p. 182. În Evul Mediu teologii apuseni, ca Toma de Aquino şi alţii —, învăţau că îngerii au fostc creaţi odată cu omul, fiind deci creaţii dumnezeieşti. Dar cercetătorii admit, în general părerea exprimată aici de Sfîntul Casian şi întărită de învăţătura Sfinţilor Grigorie de Nazianz, Ambrozie din Milan etc. şi a Fericitului Augustin.

tră), potrivit căreia Hristos este începutul tuturor lucrurilor, în care Tatăl a creat toate, potrivit cuvintelor: «*Toate au fost făcute de El și fără El nimic nu s-a făcut*», înainte, zic, de acest început al timpului, despre care vorbește Facerea, Dumnezeu a creat, fără îndoială, toate acele puteri și virtuți cerești. 4. Pe acestea apostolul le numără în șir, spunînd astfel: «*Fiindcă în Hristos au fost create toate în cer și pe pămînt, văzute și nevăzute, fie îngeri, fie arhangheli, fie tronuri, fie domnii, fie stăpîniri, fie puteri. Toate au fost create de El și în El*».

VIII.

Despre numărul acestor stăpînitori, dintre care unii au căzut, ne învață foarte lămurit plîngerea lui Iezechiel, sau Isaia, care știm că deplîng cu tînguiri pe acel principe al Tyrului, sau pe acel Lucifer, care se ivea dimineața. 2. Despre cel dintîi astfel zice Domnul către Iezechiel: «*Fiul omului înalță plînsete asupra regelui Tyrului și spune-i: Acestea zice Domnul Dumnezeu: Tu ai fost pecetea asemănării, plin de înțelepciune, desăvîrșit în frumusețe, în desfătările raiului lui Dumnezeu. Toate pietrele prețioase sînt acoperămîntul tău: rubinul, topazul, diamantul, crisolitul, onixul, berilul, safirul, carbuncul și smaraldul. Aurul este lucrarea podabei tale. Și ușile au fost pregătite pentru ziua în care te-ai născut. Pe tine, heruvim cu aripile întinse și ocrotitoare, te-am așezat în muntele cel sfînt al lui Dumnezeu și ai mers în mijlocul pietrelor strălucitoare, desăvîrșit pe căile tale, din ziua nașterii tale, pînă ce s-a descoperit nedreptatea în tine. În mulțimea întreprinderilor tale s-au umplut de nedreptate cele lăuntrice ale tale și ai păcătuit. Și te-am aruncat de pe muntele lui Dumnezeu și te-am pierdut, o heruvim ocrotitor, în mijlocul pietrelor strălucitoare. S-a înălțat inima ta în podoaba ta. Ai pierdut înțelepciunea ta din cauza podoabei tale și te-am aruncat pe pămînt. Te-am dat în fața regilor ca să te vadă. În mulțimea nedreptăților tale, în nedreptatea întreprinderii tale ai pătat sfințenia ta*». 3. Și Isaia spune despre celălalt: «*Cum ai căzut din cer, Lucifer, care răsăreai dimineața? Te-ai prăbușit pe pămînt, tu care răneai neamurile, care ziceai în inima ta: mă voi urca la cer, deasupra oștirilor lui Dumnezeu voi așeza tronul meu. Voi ședea în muntele legămîntului, alături de crivăț. Mă voi urca mai presus de nori și voi fi asemenea Celui Preaînalt*». Scriptura nu numai pe aceștia îi amintește că s-au prăbușit de pe culmea acelei stări prea fericite; ea spune că dracul a tîrît cu sine a treia parte din stele. Chiar unul dintre apostoli spune limpede: «*Pe îngerii care nu și-au păstrat întîietatea lor, ci și-au părăsit casa lor, i-a păstrat în întuneric și în lanțurile cele veșnice, pînă la ziua marei judecăți*». 4. Și cele ce se spun către noi: «*Voi însă veți muri ca niște oameni și veți*

cădea ca și unul dintre principi». Ce înseamnă aceste cuvinte altceva decît că mulți principi au căzut? Din asemenea arătări se desprinde sensul acestei diversități, aceste deosebiri de ranguri, pe care se spune că le au puterile vrăjmașe, la fel ca puterile sfinte și cerești. Acestea păstrează și acum din treapta acelui rang dinainte, în care fusese fiecare creat. Imitînd în rău virtuțile celor din cer, din mijlocul cărora au căzut, după răutatea care a crescut în fiecare, își iau numele rangurile și treptele lor.

IX.

Ghermanus. Noi pînă acum credeam că pricina și începutul căderii și al păcatului, care i-a doborît din starea de îngeri, ar fi fost în mod special pizma, cînd diavolul prin viclenia și răutatea lui a înșelat pe Adam și pe Eva.

X.

Serenus. Că nu acesta a fost începutul acelei căderi sau înșelări o arată citirea Facerii care, înainte de căderea lor, a crezut că trebuie să-l înfiereze cu numele de șarpe zicînd: «*Șarpele era cel mai șiret*» sau, cum spun cărțile ebraice, «*mai viclean decît toate animalele pămîntului, pe care le-a făcut Dumnezeu*». Înțelegeți deci că înainte de acea ispitire a primului om, diavolul căzuse din sfințenia îngerească, astfel că merita nu numai să fie însemnat cu infamia acestui nume, dar chiar socotit mai priceput să facă rău decît toate celelalte viețuitoare ale pămîntului. Scriptura n-ar fi numit astfel pe un înger bun și nu despre cei ce stăruiau în acea fericire edenică spunea: «*Șarpele însă era cel mai șiret din toate animalele pămîntului*» ? 2. Căci această poreclă nu numai că nu i s-ar fi potrivit lui Gabriel și Mihail dar nu s-ar fi cuvenit să fie dată nici măcar vreunui om de bine. Așadar, este foarte limpede că numele de șarpe și asemănarea cu celelalte viețuitoare nu sună a vrednicie de înger, ci a nume rău, de înșelător. În sfîrșit, ocazia pizmei și a vicleniei, care l-au împins să-l înșele pe om, a fost dată de căderea lui de mai înainte, căci vedea pe om plăsmuit de curînd din lutul pămîntului, pentru a fi chemat la stăpînirea în care el fusese întîi și pe care își amintea că a pierdut-o. 3. Prima lui cauză de prăbușire a fost trufia, prin care a meritat să fie numit șarpe, iar prăbușirea a doua a urmat din cauza pizmei. Între cele două prăbușiri el încă putea să se ridice și să vorbească cu oamenii, în tovărășie cu ei, dar hotărîrea dreaptă a Domnului l-a aruncat atît de jos, încît de aci încolo n-a mai putut să privească în sus, și nici să meargă cu statură dreaptă, ci să se tîrască pe

pămînt umilit și să se hrănească din lucrarea viciilor pămîntești. La început era vrăjmaș ascuns al omului, dar Dumnezeu l-a dat pe față, așezînd între el și om dușmănii folositoare și dezbinare mîntuitoare, pentru ca, denunțat ca dușman primejdios, să nu mai poată face rău omului prin prietenii înșelătoare.

XI.

Din aceasta învățămîntul cel mai de seamă pe care sîntem datori să-l reținem este acela de a ne feri de sfaturile rele, fiindcă chiar dacă făptașul unei înșelăciuni primește judecata și osînda meritată, nici cel înșelat nu poate fi scutit de pedeapsă, măcar că este ceva mai mică decît a celui ce înfăptuiește înșelăciunea. Acest lucru îl vedem exprimat aci foarte limpede. Adam, care a fost amăgit, sau, ca să vorbesc cu cuvintele apostolului, care «n-a fost amăgit», dar, precum se vede, consimțind să săvîrșească și el păcatul Evei amăgită de demon, este condamnat numai la muncă și la sudoarea feței, pedeapsă care nu cade asupra sa, ci asupra pămîntului blestemat și nerodnic. 2. Femeia, care l-a sfătuit să facă rău, este osîndită la tristețe, durere și gemete, sortită totodată să fie neîncetat supusă bărbatului. Iar șarpele, ca prim începător al păcatului, este pedepsit cu blestem veșnic. De aceea trebuie să ne păzim cu cea mai mare grijă și supraveghere de îndemnuri rele, fiindcă ele pedepsesc nu numai pe amăgitor, ci și pe cel amăgit, și nu scutesc păcatul de pedeapsă.

XII.

Este atît de încărcat văzduhul de mulțimea duhurilor necurate care mișună între pămînt și cer, mișcîndu-se fără liniște și odihnă, încît cu destul folos pronia divină a sustras vederii omenești aceste duhuri rele. De teama asaltului lor, sau de groaza produsă de chipurile în care se transformă după cum vor și după cum le place, oamenii nemaiputînd suporta frica de ele ajung să fie mereu chinuiți și să sufere, fiindcă nu pot să privească cu ochii trupești astfel de chipuri, ori să devină zilnic mai răi, molipsiți de exemplele lor. Prin aceasta se produce o familiaritate dăunătoare și o tovărășie primejdioasă între oameni și puterile necurate ale văzduhului, fiindcă aceste blestemății, care se petrec acum între oameni, sînt ascunse fie de despărțirile zidurilor, fie de distanța locurilor și de oarecare jenă și rușine. 2. Dar dacă ele s-ar petrece mereu pe față și în văzul tuturor, ar îndemna la o mai mare nebunie și rătăcire, fără să mai intervină vreun moment din timp în care să nu mai aibă loc nelegiuiri. Pentru duhurile necurate nu există nici obosea-

lă trupească, nici ocupaţie de familie, nici grijă de traiul zilnic, care să-i împingă ca pe noi să renunţe uneori, chiar fără voie, la cele începute.

XIII.

Este foarte sigur că puterile vrăjmaşe au şi între ele ciocniri asemănătoare celor prin care atacă pe oameni. Ele nu încetează să lupte neobosit şi să provoace neînţelegeri şi conflicte între unele neamuri, cu care au stabilit un fel de intimitate în manifestarea răutăţii. Citim acest lucru prezentat foarte clar şi într-o vedenie a profetului Daniel, căruia îngerul Gabriel îi spune: «*Nu te teme, Daniel, căci din prima zi în care ţi-ai sîrguit inima ca să înţelegi şi să te smereşti înaintea lui Dumnezeu au fost auzite cuvintele tale. Şi eu am venit din pricina cuvintelor tale. Dar prinţul regatului perşilor mi-a stat împotrivă douăzeci şi una de zile. Şi iată că Mihail, unul din cei dintîi prinţi, a venit în ajutorul meu şi eu am rămas acolo, lîngă regele perşilor. Apoi am venit să te învăţ cele ce vor veni poporului tău în cele din urmă zile*». 2. Fără îndoială că acest principe al regatului perşilor este o putere vrăjmaşă, care ocrotea neamul perşilor, duşman al poporului lui Dumnezeu. El a căutat să împiedice ajutorul care trebuia dat de arhanghelul Gabriel la rugămintea profetului către Domnul pentru poporul său, fiindcă nu voia să ajungă la Daniel mîngîierea îngerului şi să întărească poporul în fruntea căruia era arhanghelul. Acest arhanghel spune totuşi că nici măcar atunci el n-ar fi putut veni la Daniel din cauza atacului violent al principelui, dacă nu i-ar fi sosit în ajutor arhanghelul Mihail. Acesta, împotrivindu-se principelui regatului perşilor şi apărîndu-l pe Gabriel, a făcut ca după douăzeci şi una de zile rugămintea profetului să fie îndeplinită. 3. Ceva mai departe profetul adaugă: «*Şi îngerul îmi spune: ştii oare de ce am venit la tine? Şi acum mă voi întoarce şi voi lupta împotriva principelui perşilor. Pe cînd eu plecam a apărut principele grecilor venind. Totuşi, îţi voi vesti ce este spus în Scriptura adevărului. Şi nimeni nu este ajutorul meu în toate acestea, în afară de principele Mihail al vostru*». Şi de asemenea: «*În acel timp se va ridica marele principe Mihail pentru a apăra pe fiii poporului tău*». 4. Citim deci că în chip asemănător este numit şi un alt principe, al grecilor care, ocrotind neamul supus lui, părea duşman atît poporului lui Israel, cît şi neamului perşilor. Din aceasta se vede limpede că puterile vrăjmaşe exercită şi împotriva lor însile neînţelegerile, conflictele şi luptele iniţiate de ele între popoare. Puterile răului se bucură de victorii şi se în-

tristează în înfrîngeri. De multe ori nu se pot înțelege între ele, fiindcă fiecare se întrece cu o rîvnă neîntreruptă să țină parte poporului pe care-l stăpînește.

XIV.

Dar, în afară de părerile pe care le-am expus mai înainte, putem găsi și o altă explicație : că ele sînt numite domnii și puteri și anume aceea că stăpînesc și conduc diferite popoare, sau că-și exercită conducerea asupra demonilor și duhurilor inferioare, despre care Evanghelia ne asigură, după propria lor mărturisire, că sînt legiuni. Căci n-ar putea fi numite stăpîniri, dacă n-ar avea asupra cui să-și exercite stăpînirea și nu li s-ar putea spune nici puteri și domnii, dacă n-ar exista cei asupra cărora să-și impună domnia. 2. Acest lucru îl găsim foarte bine arătat în Evanghelie de către hula fariseilor : «*Acesta alungă duhurile cu ajutorul lui Beelzebut, principele demonilor*». Citim că li se spune «conducători ai întunericului», iar unul este numit «principele acestei lumi». Totuși, fericitul Apostol arată că aceste ranguri vor trebui să dispară cînd totul va fi supus lui Hristos, «*cînd El va încredința domnia Sa lui Dumnezeu Tatăl, cînd va desființa orice domnie, putere și stăpînire*». Aceasta nu s-ar putea înfăptui dacă n-ar fi eliberați de sub conducerea lor cei asupra cărora se știe că-și impun puterile, sau stăpînirile, sau domniile.

XV.

Este sigur că nu fără motiv sau pricină îngerilor li se dau nume după ranguri, slujbe, merite, sau demnități. După slujba lor există îngeri vestitori, fiindcă ei vestesc voia lui Dumnezeu, și arhangheli, fiindcă sînt mai mari peste ceilalți îngeri, cum numele lor arată. Există și între ei stăpîniri, pentru că-i stăpînesc pe alții, principate, pentru că au principi, și sălașuri, pentru că stau pe lîngă Dumnezeu și-I sînt apropiați ca membri unei familii, pentru că în măreția Lui divină se odihnește oarecum ca pe un tron între ei și într-un fel Îi place să-i aibă pe lîngă El.

XVI.

Că duhurile necurate sînt conduse de puteri mai rele decît ele și sînt supuse acestora, în afară de acele mărturii ale Scripturilor și de acest răspuns al Domnului la defăimările fariseilor : «*Dacă Eu alung demonii în numele lui Beelzebut, principele demonilor*» ne învață și vederile neîndoielnice precum și multele experiențe ale sfinților. Iată, de pildă, pe cînd unul dintre frații noștri călătorea prin acest pustiu, într-o

zi, spre asfințit, descoperind o peșteră, s-a oprit acolo, voind să facă în ea o slujbă de seară. Cît timp a cîntat el, după obicei, psalmi în peșteră, a trecut de miezul nopții. **2.** După ce a sfîrșit slujba, s-a așezat puțin să-și refacă trupul obosit. Dar deodată a început să vadă nenumărate cete de demoni care veneau împreusurîndu-l din toate părțile. Înaintînd într-o mulțime nesfîrșită și-ntr-un șir foarte lung, unele mergeau înaintea principelui lor, altele îl urmau. Acesta, mai înalt decît toți și mai îngrozit la înfățișare, cînd a ajuns la mijloc s-a oprit și s-a așezat pe un tron, care i s-a pus de către ceilalți, ca un scaun de judecată. A început să examineze cu atenție și să discute faptele fiecăruia. Pe acei care spuneau că n-au putut împresura pe nimeni îi alunga cu porunci din fața lui, înfierîndu-i și insultîndu-i ca pe niște nemernici și neputincioși, acuzîndu-i cu mare furie că au pierdut atîta timp și atîta osteneală zadarnic. Iar pe aceia care-i raportau că au amăgit și a dus în păcat pe mulți, îi încărca de laude, cu felicitări și bucurie, ca pe cei mai viteji dintre toți luptătorii, și-i scotea în față, dîndu-i ca exemplu, spunînd că sînt cei mai glorioși dintre toți. 3. În numărul acestora s-a prezentat vesel și un duh dintre cele mai necurate, care, pentru a-și arăta un triumf strălucitor, a pronunțat numele unui monah foarte bine cunoscut, afirmînd că după cincisprezece ani în care l-a ascultat neîncetat, pînă la urmă a reușit să-l împingă în prăpastia desfrînării chiar în noaptea aceea, fiindcă nu numai că l-a amăgit să păcătuiască cu o fecioară sfîntă, dar l-a făcut s-o ia chiar în căsătorie după lege. La povestirea acestuia o mare bucurie i-a cuprins pe toți, iar principele întunericului l-a înălțat în laude și el a plecat astfel încununat de laurii gloriei. **4.** În revărsatul zorilor, cînd toată mulțimea demonilor i-a pierit din ochi, fratele, îndoindu-se de afirmația duhului necurat, se gîndea că demonul, folosindu-se, după obiceiul lui, de înșelăciune și minciună, a voit să-și bată joc de nevinovatul frate și să-l stigmatizeze cu crima incestului. Amintindu-și de cuvintele Evangheliei care spune: «*El n-a rămas pe temeiul adevărului, pentru că adevăr nu este în el. Cînd spune minciuna, despre propriile lui minciuni vorbește, pentru că mincinos este și tatăl lui*», s-a dus la Pelusium, unde știa că trăiește, căci era un frate foarte cunoscut cel pe care duhul necurat afirmase că l-a cucerit. Cînd l-a găsit, a aflat că în aceeași noapte monahul își părăsise mînăstirea și se dusese într-un sat, unde se prăbușise în păcat cu o fecioară dăruită lui Dumnezeu.

XVII.

Scriptura mărturisește că fiecare dintre noi are alături de el doi îngeri: unul bun și unul rău. Despre cei buni Mîntuitorul spune: Să

nu disprețuiți pe unul dintre aceștia mai mici. Vă zic vouă că îngerii lor în ceruri văd întotdeauna fața Tatălui Meu care este în ceruri». Și: *«Îngerul Domnului îi va înconjura pe cei ce se tem de El și-i va slobozi».* De asemenea, și în Faptele apostolilor se spune despre Petru că «este îngerul Lui». Cartea Păstorului [15] ne vorbește mult despre cei doi îngeri. 2. Iar dacă ținem socoteală și de cel ce a ascultat pe Iov, înțelegem foarte bine că deși i-a întins întotdeauna curse, totuși nu l-a putut atîța niciodată la păcat și de aceea a cerut puterea de la Dumnezeu, ca unul care știa că nu de puterea aceluia, ci de apărarea Domnului, care l-a ocrotit întotdeauna, era învins. Și despre Iuda este scris: *«Și diavolul stătea la dreapta lui»* [16].

XVIII.

Despre deosebirile dintre demoni ne dau multe informații doi filosofi, care și-au dovedit prin artele vrăjitorești slăbiciunea sau vitejia, ca și marea lor răutate. Aceștia, disprețuind pe fericitul Antonie ca pe un om nepriceput și fără cultură, au voit ca, dacă nu-i pot face altceva mai rău, măcar să-l tulbure și să-l scoată din chilia lui prin vrăjitorie și prin intervenția demonilor. Așadar, i-au trimis împotrivă duhurile cele mai rele, pricepute să rănească prin mușcăturile pizmei, prin aceea că foarte mari mulțimi de oameni veneau zilnic la el ca la un slujitor al Domnului. 2. Și fiindcă el aci își făcea semnul crucii pe piept și pe frunte, aci se așternea la pămînt cu umilință și rugăciuni, cei mai răi demoni nu îndrăzneau nici măcar să se apropie de el și se întorceau fără vreo înrîurire la cei ce-i trimiseseră, care aruncau asupra lui alte duhurii și mai rele. Dar puterile lor n-ajutau la nimic, căci ostașul lui Hristos era mereu neînvins și toată vrăjitoria, ca și cursele întinse, n-au făcut altceva decît să dovedească marea virtute a creștinilor. Astfel că acele umbre atît de sălbatice și de puternice, care socoteau că ele pot schimba și mersul lumii și al soarelui, n-au fost în stare nu numai să-i facă vreun rău, dar nici să-l miște măcar cu un pas din mînăstire.

XIX.

Atunci, plini de admirație, filosofii au venit îndată la Antonie și, după ce și-au recunoscut vina în cursele pe care i le-au întins din pizmă

15. VIII, XVII, p. 191. Cercetătorii amintesc că «Păstorul lui Herma» era socotit de unii Părinți greci o carte inspirată.

16. Tot în «Păstorul lui Herma», 6, 2, 1—9 se confirmă învățătura despre un diavol care ar urmări pe fiecare creatură, ca și un înger bun care l-ar apăra.

și ură ascunsă, au cerut să devină neîntîrziat creștini [17]. Mărturisind și în ce zi l-au atacat mai cu furie, el a spus că într-adevăr în acea zi s-a simțit mai mult prada unor cugetări amare. 2. Fericitul Antonie a verificat și întărit prin acea experiență afirmația noastră din convorbirea de ieri, că demonii în nici un caz nu pot pătrunde în mintea și în corpul unui creștin și că nici nu au mijloace pentru a intra adînc în sufletul cuiva, dacă nu l-au îndepărtat mai întîi de gîndurile sfinte și dacă nu l-au gonit de contemplarea duhovnicească. Totuși, trebuie știut că duhurile necurate se supun în două feluri oamenilor. Ele sau sînt învinse de sfințenia harului divin și de virtutea credincioșilor, sau sînt potolite și *lingușite oarecum* ca în familie, de unele cîntece și sacrificii ale celor nelegiuiți. **3.** Înșelați de această părere și fariseii au crezut că Domnul și Mîntuitorului nostru prin acest mijloc a poruncit demonilor și de aceea au zis: *««Acesta scoate demonii cu ajutorul lui Beelzebut, principele demonilor»*. Ei cunoșteau obiceiul vrăjitorilor și al răufăcătorilor care, prin invocarea acelui nume, ca și prin sacrificii plăcute lui Beelzebut, au sub puterea lor pe demonii supuși, ca pe cei foarte apropiați ai lui.

XX.

Ghermanus. Fiindcă prin cuvintele citate aici din Facere am înțeles bine acum, cu voia lui Dumnezeu, ceea ce întotdeauna doream să știm, vrem acum să aflăm ce trebuie să credem despre acei îngeri pierduți, care se spune că s-au amestecat cu fiicele oamenilor, dacă acest lucru se potrivește literii Scripturii despre natura duhurilor. Din acea mărturie evanghelică, pe care ai spus-o ceva mai înainte despre diavol: *«că mincinos este și tatăl lui»* [18] de asemenea, dorim să auzim pe cine trebuie să-l înțelegem a fi tatăl lui.

XXI.

Serenus. Mi-ați pus două întrebări la fel de însemnate, la care voi răspunde, pe cît voi putea, în ordinea în care le-ați exprimat. În nici un chip nu trebuie să credem că duhurile prin firea lor pot să se unească trupește cu femeile. Dacă s-ar fi putut petrece vreodată acest lucru în-

17. VIII, XIX, 1, p. 192. În *«Viața Sf. Antonie»*, Sf. Atanasie amintește de îndrăciții pe care i-a liberat Sfîntul Antonie și care au îndemnat pe filosofi să ia contact cu el (v. Pichéry, vol. II, ad loc.).

18. VIII, XX, p. 193. Marii pustnici își puneau probleme foarte subtile, credința lor depășind pe a credincioșilor obișnuiți. De asemenea ei doreau lămuriri precise la astfel de probleme ca aceea a duhului rău mincinos pe care o pune Evanghelia prin adaosul «părintele minciunii», care vrea să spună că zămislește minciuni. Sfîntul Gherman întreabă dacă se poate vorbi despre părinți ai duhurilor rele, cînd ei au fost creați înainte de existența lumii. De această problemă s-a ocupat și Sfîntul Epifanie în *Haer.* 38, 4; 40, 5 și 66, 63. (v. Pichéry, *op. cit., vol. 2, ad loc.).*

tr-adevăr, de ce nu se întîmplă și acum aceasta, oricît de rar, de ce nu vedem oameni născuți fără sămînță bărbătească, zămisliți de femei numai datorită demonilor? Se știe dealtfel că ei se desfată în plăceri josnice, pe care fără îndoială că doresc să le aibă mai degrabă între ei înșiși decît cu oamenii, dacă aceasta s-ar putea îndeplini cumva, de vreme ce Ecclesiastul spune: «*Ceea ce este a mai fost și ceea ce s-a întîmplat se va mai petrece, căci nu este nimic nou sub soare, despre care să se poată vorbi și spune: iată acest lucru este nou, căci a fost în acele secole care au fost înaintea noastră*». **2.** La întrebarea pusă, răspunsul este cel ce urmează. După uciderea dreptului Abel, pentru ca neamul oamenilor să nu-și ia în întregime începutul de la un nelegiuit, ucigaș de frate, în locul fratelui mort s-a născut Seth, ca acesta să-i urmeze nu numai ca moștenitor, dar și să ducă mai departe dreptatea și dragostea de frate. Fiii lui Seth, respectînd dreptatea, s-au ferit de legătura și înrudirea cu coborîtorii din nelegiuitul Cain și urmașii lor au rămas întotdeauna despărțiți, precum arată clar șirul neamurilor, care vorbește astfel: «*Adam a născut pe Seth, Seth a născut pe Enos, Enos a născut pe Cainam, iar Cainam a născut pe Maleleil, Maleleil însă a născut pe Iaret, Iaret a născut pe Enoh, Enoh a născut pe Matusalem, Matusalem a născut pe Lameh, Lameh a născut pe Noe*». De asemenea, neamul lui Cain este deosebit și se arată: «*Cain a născut pe Enoh, Enoh a născut pe Cainam, Cainam a născut pe Malelil, Malelil a născut pe Matusalem, Matusalem a născut pe Lameh, Lameh a născut pe Ioabal și pe Iubal*». **3.** Astfel, acea generație care cobora din spița dreptului Seth, cu căsătorii numai pe linia urmașilor ei, a durat mult timp prin sfințenia moșilor și strămoșilor, nefiind molipsită niciodată de nelegiuire și de răutatea celuilalt neam, care păstra în sine sămînța nelegiuirii transmisă de la strămoșul său. Cît timp s-a păstrat între ei acest neamestec al neamului, cei din acea sămînță a lui Set, ca una care provenea dintr-o foarte bună obîrșie, pentru meritul sfințeniei lor au fost numiți îngeri ai lui Dumnezeu, sau, cum se spune în alte locuri, fiii lui Dumnezeu, și, din contră, ceilalți, din cauza nelegiuirii lor sau a înaintașilor lor, precum și din cauza lucrării lor pămîntești, se numesc fiii oamenilor. **4.** Dar deși pînă în acel timp era folositoare și sfîntă această despărțire dintre ei, văzînd după aceea fiii lui Set, care erau fiii ai lui Dumnezeu, pe fiicele celor ce se nășteau din spița lui Cain, aprinși de dorul frumuseții lor, și-au luat soții dintre acestea, care, insuflînd bărbaților răutatea părinților lor i-au coborît încetul cu încetul din sfințenia și simplitatea pe care o moșteniseră. Destul de potrivite sînt pentru ei aceste cuvinte: «*Eu am zis: Dumnezei sînteți și fii ai Celui Preaînalt. Dar voi veți muri ca oameni, și ca unul dintre principi veți cădea*». Și ei au decăzut din acea învățătură

adevărată despre natură și înțelepciune, învățătură transmisă de strămoși și de acel prim om, care însușindu-și cunoștințe despre întreaga fire, le-a putut transmite bine orînduite urmașilor. **5.** Acela văzuse copilăria universului încă tînără, neformată și oarecum palpitînd. El avea nu numai deplinătatea înțelepciunii, dar și harul dumnezeiesc al profeției și, punînd nume tuturor viețuitoarelor, acel locuitor al lumii abia închegate știa să deosebească tot felul de fiare și de șerpi, cu furiile și veninul lor, cunoștea puterile ierburilor și ale arborilor, precum și natura pietrelor și timpul cu împărțirile lui. Astfel că a putut spune cu îndreptățire: «*Domnul mi-a dat știința adevărată a celor ce sînt; m-a făcut să cunosc formația globului pămînesc și puterile elementelor, începutul, sfîrșitul și mijlocul timpurilor, mersul anilor și orînduirea stelelor, natura animalelor și furia fiarelor, puterea duhurilor și cugetele oamenilor, deosebirile dintre arbori și însușirile rădăcinilor și toate cele ce sînt ascunse le-am cunoscut pe dată*». **6.** Așadar, această știință a întregii firi, semințiа lui Set preluînd-o din generație în generație, cît timp s-a menținut deosebită de neamul cel nelegiuit, cît de sfîntă a primit-o, așa a folosit-o pentru cultul lui Dumnezeu și pentru foloasele vieții de obște. Dar după ce s-a amestecat cu spița cea fără de evlavie, sub înrîurirea demonilor a abătut spre lucruri lumești și vătămătoare cele ce învățase cu respect de Dumnezeu. Și-a însușit astfel cu îndrăzneală arta de a inspira griji și de a face rău, superstițiile și vrăjitoria, îndrumînd și pe urmași să se închine la foc, la stihii și la duhurile văzduhului, părăsind astfel cu totul cultul cel sfînt al puterii dumnezeiești. **7.** Cum n-a pierit în timpul potopului și s-a putut trece mai departe această practică a curiozităților despre care am vorbit, nu este greu de răspuns; dar fiindcă noi dezbatem o altă problemă, voi restrînge răspunsul cît se va putea de mult. Din cîte ne spun vechile tradiții, Ham, fiul lui Noe, care fusese format în aceste superstiții păgînești și nelegiuite, știind că nu poate lua nici o carte despre acestea în corabia în care avea să se urce împreună cu dreptul său tată și cu dreptcredincioșii săi frați, a înscris științele criminale și păgînești pe pietre foarte tari și pe foi subțiri din diferite metale, care nu puteau fi stricate de ape. **8.** După trecerea potopului, cu aceeași grijă cu care o ascunsese, a transmis urmașilor sămînța nelegiuirilor și a răutății veșnice. În acest chip, acea părere din popor, prin care se crede că îngerii cei căzuți au învățat pe oameni diferitele mijloace de a face rău, a devenit un adevăr. Precum am spus, din fiii lui Set și din fiicele lui Cain s-au născut odrasle mai rele, care au devenit vînători puternici, bărbați puși pe violență și vărsare de sînge Aceștia, din cauza corpului enorm, a cruzimii și a răutății lor, au fost numiți giganți. **9.** Ei cei dintîi dintre oameni au început să jefuiască pe

vecini și să se îndeletnicească cu tîlhăria, mulțumiți să-și ducă viața mai degrabă din pradă, decît din muncă și din sudoarea frunții lor. Crimele lor s-au înmulțit într-o măsură așa de mare, încît lumea nu putea să fie purificată altfel decît prin potop. Fiii lui Set au călcat astfel, sub imboldul poftelor, datorită instinctului firesc, acea poruncă păzită multă vreme de la începutul acestei lumi și a fost necesar ca aceasta să fie restabilită după aceea prin litera legii: «*Fiica ta n-o vei căsători cu fiul lui și nici nu vei căsători fiul tău cu vreuna din fiicele lor, pentru că vor amăgi inimile voastre să vă despărțiți de Dumnezeul vostru și să primiți pe zeii lor și să le slujiți lor*».

XXII.

Ghermanus. Pe drept li s-ar fi atribuit acelora vina căsătoriei, dacă li s-ar fi dat poruncă în acest sens. Dar de vreme ce nici o lege nu prevedea această interdicție, cum putea fi imputată ca vinovăție amestecarea celor două neamuri? Doar legea nu condamnă cele trecute față de ea, ci cele viitoare.

XXIII.

Serenus. Cînd a creat pe om, Dumnezeu i-a sădit în mod firesc cunoașterea legii și, dacă ar fi fost păzită de om cum fusese așezată de la început de Domnul, n-ar fi fost nevoie să se dea altă lege, pe care a publicat-o după aceea în scris. Căci era de prisos să se dea din afară un leac care încă era în vigoare sădit înăuntru. Dar fiindcă, precum am spus, aceasta fusese rău stricată din libertatea și deprinderea de a păcătui, i-a fost adăugată ca urmăritor și răzbunător și, ca să mă exprim cu însești cuvintele Scripturii, ca ajutor restringerea severă a legii mozaice, pentru ca măcar de teama pedepsei în prezent să nu se stingă binele legii naturale, potrivit părerii profetului care spune: «*A dat în ajutor legea*». 2. Aceasta, spune Apostolul, a fost dată ca un pedagog pentru copiii mici, inițiindu-i și păzindu-i să nu se despartă prin uitare de învățătura în care fuseseră în chip natural formați. Că toată știința legii este insuflată omului de la începutul creației se vede limpede din faptul că, precum știm, poruncile legii au fost respectate de toți cei cuvioși fără vreo prescripție scrisă înainte de lege, ba chiar înainte de potop. Cum a putut Abel să știe, fără să-i ceară legea, că el era dator să dea lui Dumnezeu jertfă din primii miei ai oilor sale, și din părăsirea oilor, dacă nu-l învățase legea sădită în el în chip firesc? Cum ar fi deosebit Noe care animal este curat și care necurat cînd încă nu exista o poruncă legală care să facă această distincție dacă el nu a fost îndemnat de știința în-

născută a legii? **3.** De unde a învăţat Enoh să meargă cu Dumnezeu, fără să primească de la cineva lumina legii? Unde citiseră Sem şi Iafet *«Nu voi descoperi goliciunea tatălui meu»* pentru ca, mergînd înapoi, să acopere cele ruşinoase ale tatălui lor? Sfătuit de cine s-a abţinut Avraam de la prăzile care i se ofereau de la duşman, să nu primească răsplată pentru munca sa, şi a plătit preotului Melchisedec cele ce i se porunceau de către legea lui Moise? De unde însuşi Avraam, de unde Lot au respectat cu supunere legile omeniei, spălînd picioarele trecătorilor şi străinilor, pe cînd încă nu strălucea porunca evanghelică? **4.** De unde a avut Iov atîta devotament faţă de credinţă, atîta puritate şi neprihană, atîta ştiinţă a umilinţei, a blîndeţii, a milei, a omeniei, cîtă vedem că n-au acum nici măcar cei ce ştiu Evangheliile pe dinafară? Despre care sfînt citim că înainte de lege n-a respectat vreo poruncă a legii? Cine dintre ei n-a păzit această poruncă: *«Ascultă, Israel, unul este Domnul Dumnezeul tău»?* Cine dintre ei n-a îndeplinit acestea: *«Să nu-ţi faci ţie chip cioplit, nici vreo asemănare cu acele care sînt în cer, sau pe pămînt, sau cu acele care sînt în apă şi sub pămînt»?* 5. Cine dintre ei n-a respectat porunca: *«Cinsteşte pe tatăl tău şi pe mama ta»*, sau cele spuse în Decalog: *«Să nu ucizi, să nu faci fapte ruşinoase, să nu furi, să nu mărturiseşti strîmb, să nu pofteşti soţia aproapelui tău»* şi altele cu mult mai mari decît acestea, prin care au preîntîmpinat poruncile nu numai ale legii, dar chiar pe cele ale Evangheliei?

XXIV.

Aşadar, înţelegem că Dumnezeu a creat de la început pe toate desăvîrşite şi că n-ar fi fost necesar să se adauge ceva ca neprevăzut, sau incomplet, în acea primă orînduire, dacă toate ar fi rămas în acea stare şi formă în care fuseseră plăsmuite de El. Şi de aceea arătăm că Dumnezeu cu dreaptă judecată a pedepsit pe cei ce au păcătuit înainte de lege şi chiar înainte de potop, fiindcă, încălcînd legea naturală, au meritat să fie pedepsiţi fără vreo îngăduinţă. Nu vom cădea în defăimarea hulitoare a acelor care, necunoscînd acest adevăr, se sustrag lui Dumnezeu din Vechiul Testament[19] şi, defăimînd şi batjocorind credinţa noastră ei răspund: «De ce a găsit cu cale Dumnezeul vostru să dea

19. VIII, XXIV, 1, p. 198, Sf. Casian combate aici pe gnostici, care şi-au luat numele de la cuvîntul grecesc «γνῶσις» (cunoştinţă), pe care o credeau superioară oricărei alteia despre Dumnezeu şi creaţia Sa, afirmînd că materia este rea şi că Dumnezeul Vechiului Testament, care a creat lumea, nu e Dumnezeu adevărat. De la început creştinismul s-a apărat (începînd cu Sf. Pavel în Epistola către Corinteni), împotriva acestei ţesături mistice de învăţături greşite, împrumutate şi prefăcute din iudaism şi mai ales din păgînism, prin care se combătea adevărata învăţătură creştină descoperită.

legea după atîtea mii de ani, îngăduind să treacă atîtea veacuri fără lege? **2.** Iar dacă după aceea a descoperit ceva mai bun, se vede că la începutul lumii El a zămislit în minte lucruri mai puțin reușite și mai rele și că după acestea, învățat ca dintr-o experiență, a început să plănuiască lumi mai bune și să aducă îndreptări primelor sale orînduiri». Asemenea învinuiri nu se cuvin nesfîrșitei științe mai dinainte a lui Dumnezeu și nu se pot formula fără mare blasfemie despre El aceste răutăți eretice, de vreme ce Ecclesiastul spune: «*Am știut că toate cele pe care le-a făcut Dumnezeu de la început așa vor fi în veci. Nu este nimic de adăugat la ele și nici de scos din ele*». De aceea «*nu pentru cei drepți este pusă legea*», ci «*pentru cei nedrepți și nesupuși, pentru nelegiuiți și păcătoși, pentru criminali și molipsiți*». **3.** Celor ce aveau sănătoasă și întreagă învățătura legii naturale și înnăscute nu le era de trebuință această lege din afară, prevăzută în scris și dată în ajutorul celei naturale. Din acestea se vede limpede adevărul că legea prevăzută în scris n-a trebuit să fie dată de la început (căci era de prisos să se dea, cît timp legea naturală stătea în picioare și nu era călcată de nimeni) și că desăvîrșirea evanghelică n-a putut fi încredințată înainte de paza legii. Nu puteau să audă: **4.** «*Cui ți-a dat o palmă pe obrazul drept, întoarce-i și pe celălalt*» cei ce nu erau mulțumiți să răzbune nedreptățile proprii prin egalitatea talionului, ci răspundeau cu lovituri mortale și cu săgeți producătoare de răni la cea mai ușoară palmă și pentru un dinte cereau sufletele celor ce-i loveau. Nu li se putea spune: «*Iubiți pe vrăjmașii voștri*» celor ce socoteau că e de mare rod și folos să iubească pe prietenii lor, iar de dușmani să se ferească, să stea cu ură departe de ei, și să nu pregete să le facă rău, sau să-i ucidă.

XXV.

Iar prin cuvintele care vă izbesc despre diavolul: «*că mincinos este și tatăl lui*», ar fi fără noimă și total negîndit să credem că Domnul îl numește deopotrivă mincinos și pe demon și pe tatăl acestuia. După cum am spus și mai înainte, duhul nu naște duh, iar sufletul nu poate naște suflet, și nu ne îndoim că trupul vine din sămînță omenească. Apostolul deosebește cu claritate cui se datoresc cele două substanțe, trupul și sufletul: «*Am avut pe părinți îndreptători ai trupului nostru și-i respectăm; oare nu ne vom supune cu atît mai mult Tatălui duhurilor ca să trăim?*». 2. Ce se putea înțelege mai ușor decît această despărțire, prin care sînt arătați oamenii ca părinți ai trupului nostru, iar Dumnezeu ca Tatăl al sufletelor? Chiar dacă în însăși zidirea corpului nostru trebuie atribuită numai oamenilor lucrarea, totuși partea cea

mai înaltă în această lucrare îi aparţine lui Dumnezeu, Tatăl a toate, precum spune David: «*Mîinile Tale m-au făcut şi m-au zidit*». Şi fericitul Iov spune: «*Oare nu m-ai muls Tu ca pe lapte, nu m-ai închegat ca pe un caş? M-ai plămădit din oase şi din nervi*». Iar Domnul spune către Ieremia: «*Te-am cunoscut înainte de a te forma în pîntec*». **3.** Ecclesiastul, cercetînd natura ambelor substanţe, obîrşia şi începutul de la care a pornit fiecare, din examinarea ţelului către care se îndreaptă fiecare, a putut face deosebirea foarte bine între corp şi suflet, spunînd: «*Înainte de a se întoarce pulberea în pămînt, precum a fost, şi de a se întoarce şi sufletul la Dumnezeu, care l-a dat*». Ce s-ar fi putut spune mai limpede decît să se afirme că materia trupului, pe care a numit-o pulbere, fiindcă-şi ia începutul din sămînţa omului şi se vede că este semănată prin lucrarea Lui, este luată din pămînt şi iarăşi se întoarce în pămînt, pe cînd sufletul, care nu se zămisleşte prin amestecul celor două sexe, ci este atribuit numai lui Dumnezeu, se întoarce la Ziditorul său? 4. Se spune limpede că sufletul ia naştere prin acea insuflare a lui Dumnezeu, prin care a fost însufleţit la început Adam. Astfel înţelegem bine că nimeni nu poate fi numit tatăl sufletelor, în afară de Dumnezeu singur, care le face din nimic cum a voit, pe cînd oamenii sînt numiţi părinţi numai ai trupului nostru. Aşadar şi diavolul, potrivit faptului că a fost creat fie duh, fie înger, fie bun, n-a avut pe nimeni tată în afară de Dumnezeu, făcătorul său. Acesta, fiindcă s-a înălţat în trufie şi a zis în inima sa: «*Mă voi înălţa deasupra norilor şi voi fi asemenea Celui Preaînalt*», a devenit mincinos şi «n-a stat în adevăr» ci, scoţînd minciuna din comoara proprie a răutăţii, a devenit nu numai mincinos, ci chiar tatăl minciunii însăşi, prin care a făgăduit omului dumnezeirea zicînd: «*Veţi fi ca Dumnezeu*». Prin aceste cuvinte el n-a stat în adevăr, ci s-a făcut de la început un ucigaş de oameni, fie aducînd pe Adam în situaţia de a fi muritor, fie ucigînd pe Abel prin îndemnul său, dar cu mîna lui Cain. **5.** Dar iată că se revarsă zorile, care încheie convorbirea noastră de aproape două nopţi. Cu modestele mele puteri am tras barca acestei expuneri din marea adîncă a problemelor la limanul cel mai sigur al împăcării sufleteşti. Pe această mare vastă a ştiinţei cu cît ne va mîna mai departe suflarea Duhului dumnezeiesc, cu atît se va deschide în faţa ochilor noştri întinsul ei fără de sfîrşit. Potrivit cuvintelor lui Solomon, pentru noi «*marginile ei vor fi mai departe decît erau şi adîncimea ei nemăsurată cine o va atinge?*». 6. De aceea să-L rugăm pe Dumnezeu să rămînă în noi neschimbată teama de El şi dragostea care nu ştie să cadă, care ne va face înţelepţi în toate şi ne va păzi întotdeauna neraniţi de săgeţile diavolului. Cu aceste străji nu se poate să intre cineva în lanţurile morţii. Dar între desăvîrşiţi şi nedesăvîrşiţi

aceasta este deosebirea, că pe unii dragostea neclintită și, ca să spun așa, mai coaptă, stăruind neîntrerupt și puternic, îi face mai ușor să-și ducă viața numai în sfințenie, pe cînd pe ceilalți, în care este așezată mai slab și se răcește mai ușor, îi împinge repede și adesea să se încurce în lanțurile păcatelor.

Conținutul și forma acestei convorbiri ne-a înflăcărat atît de mult, că, la ieșirea din chilia bătrînului, setea de cunoaștere era mai arzătoare în noi decît cea cu care venisem.

ÎNTÎIA CONVORBIRE CU PĂRINTELE ISAAC

Despre rugăciune

I. Introducere la cele ce vor urma.

II. Cuvintele părintelui Isaac despre calitatea rugăciunii.

III. Cum se face o rugăciune curată și sinceră.

IV. Mișcarea sufletului asemănată cu un fulg, sau cu o pană ușoară.

V. Cauzele care ne îngreuiază mintea.

VI. Vedenia unui bătrîn despre neliniștile unui frate.

VII. De ce este mai greu să păstrăm cugetările bune, decît să le zămislim.

VIII. Răspuns despre calitățile rugăciunilor.

IX. Despre împătritul chip al rugăciunilor.

X. Ordinea diferitelor chipuri de rugăciune.

XI. Despre cerere.

XII. Despre rugăciune.

XIII. Cererile în rugăciune.

XIV. Lucrarea harului.

XV. Cele patru feluri de rugăciuni trebuie făcute de toți și în același timp dar și pe rînd de fiecare.

XVI. Spre ce fel de rugăciune trebuie să năzuim.

XVII. Modelul dat de Domnul despre cele patru feluri de rugăciuni.

XVIII. Despre rugăciunea domnească.

XIX. «Vie împărăția Ta».

XX. «Facă-se voia Ta».

XXI. «Pîinea noastră cea spre ființă, sau cea de toate zilele».

XXII. «Și ne iartă nouă greșelile noastre» și celelalte.

XXIII. «Și nu ne duce pe noi în ispită».

XXIV. Nu trebuie să cerem decît ce este cuprins în rugăciunea domnească.

XXV. Despre calitatea rugăciunii mai înalte.

XXVI. Diferitele pricini ale căinței.

XXVII. Calitățile felurite ale căinței.

XXVIII. Întrebare despre faptul că nu este în puterea noastră vărsarea lacrimilor.

XXIX. Răspuns despre feluritele dureri care se pot ușura prin lacrimi.

XXX. Nu trebuiesc lacrimi silite, dacă nu vin de la sine.

XXXI. Părerea părintelui Antonie asupra stării rugăciunii.

XXXII. Semnele despre primirea rugăciunii.

XXXIII. Obiecția că îndeplinirea completă a rugăciunii se cuvine numai sfinților.

XXXIV. Răspuns despre diferitele cauze de primire a rugăciunilor.

XXXV. Rugăciunea trebuie făcută în casă cu ușa închisă.

XXXVI. Folosul rugăciunii scurte și în tăcere.

I.

Făgăduința pe care am făcut-o în a doua carte a Instituțiilor despre rugăciunea continuă și neîncetată o vor îndeplini, cu ajutorul Domnului, expunerile bătrînului părinte Isaac, care va fi astfel în mijlocul nostru. Explicîndu-le pe acestea, cred că voi îndeplini și poruncile Preasfîntului Castor, fericită fie-i amintirea și dorința voastră, preafericite părinte Leontius și cuvioase frate Helladius! De la început vă rog să-mi iertați lungimea lucrării, care este mai întinsă decît o concepusem, deși m-am străduit s-o prezint într-o formă succintă, chiar cu lăsarea la o parte a multor chestiuni interesante. Trecînd peste expunerea prea amănunțită despre diferite așezăminte, din dorința de a prezenta o lucrare mai scurtă, vom da aici numai partea de la urmă a comunicării fericitului Isaac.

II.

Desăvîrșirea inimii ca scop al oricărui monah impune stăruința permanentă în rugăciune și, pe cît îi este îngăduită ființei umane fragile, o netulburată liniște a minții, precum și o veșnică puritate. În această direcție tindem fără încetare, ajutîndu-ne în întregime atît de lucrarea trupului, cît și de frămîntarea sufletului. Între acestea două există o oarecare unire inseparabilă și reciprocă. Virtuțile sînt o clădire care se desăvîrșește prin rugăciune și, dacă la vîrful acestei zidiri, n-au fost toate întrepătrunse și bine legate, în nici un chip nu va putea să reziste cu tărie și stabilitate construcția. **2.** Pe de o parte fără virtuți nu se poate dobîndi și menține această veșnică și neîntreruptă liniște necesară rugăciunii, iar pe de alta nici virtuțile, ca material și temelie, nu pot fi depline dacă nu li se asigură permanent această liniște. De aceea nu vom fi în stare nici să arătăm cum trebuie puterea rugăciunii, nici să ajungem, fără o discuție pregătitoare, la scopul ei principal, care se atinge prin concursul tuturor virtuților, dacă n-au fost mai întîi luate în considerare și analizate cele ce trebuiesc înlăturate precum și cele ce trebuiesc pregătite în acest scop sau, potrivit învățăturii din parabola evanghelică, dacă n-au fost strînse și orînduite mai dinainte cele necesare la construcția acelui înalt turn spiritual al desăvîrșirii noastre. **3.** Aceste pregătiri totuși nu vor fi de folos și nu vor îngădui să se așeze deasupra cele ce alcătuiesc culmea desăvîrșirii, dacă n-a fost mai întîi curățită și aruncată toată tina viciilor dacă n-am întlăturat de pe terenul viu și solid al inimii noastre tot molozul și toate gunoaiele, pentru a așeza apoi ca temelie puternică acea piatră evanghelică a simplității și umilinței, deasupra căreia să se poată construi acest turn al virtu-

ților, înalt pînă la cer. **4.** O asemenea clădire, oricît de multe vor cădea ploile patimilor, oricît ar lovi-o ca berbecele de război valurile puternice ale prigonirilor, oricît de puternică va fi furtuna iscată împotrivă de duhurile vrăjmașe, nu numai că nu se va prăbuși, dar nici măcar nu se va clătina cît de puțin.

III.

Pentru ca rugăciunea să se poată face cu acea căldură și puritate de care are nevoie, se cer avute în vedere și îndeplinite următoarele condiții: Mai întîi trebuie eliminat total orice gînd la cele trupești. În al doilea rînd să nu existe nici o pricină și nici o grijă despre cele materiale, care trebuiesc uitate cu desăvîrșire. De asemenea, să nu mai rămînă loc pentru defăimare, flecăreală, neseriozitate, să fie scoasă din temelie înaintea tuturor tulburarea mîniei și a tristeței, să fie smuls din rădăcină imboldul vătămător al poftei trupești și al arghirofiliei. **2.** Astfel, după ce au fost nimicite cu totul aceste vicii și altele asemănătoare lor, care nu pot scăpa nici privirilor oamenilor, după ce am făcut mai întîi curățirea terenului, cum am spus mai înainte, care se îndeplinește prin simplitate, nevinovăție și puritate, să așezăm mai întîi temeliile de nezdruncinat ale umilinței adînci, care să poată susține turnul cu vîrful pînă la cer, apoi să așezăm deasupra clădirea duhovnicească a virtuților și să stăpînim sufletul de la orice împrăștiere și alunecare primejdioasă, pentru ca astfel, încetul cu încetul, să înceapă a se înălța către contemplarea lui Dumnezeu și a chipurilor duhovnicești. **3.** Tot ce a gîndit sufletul nostru înainte de ceasul rugăciunii în mod necesar ne vine în minte cînd ne rugăm. De aceea, cum vrem să fim găsiți cînd ne rugăm, așa să ne pregătim înainte de timpul rugăciunii. Cînd sîntem în rugăciune ne apar în minte și plutesc în fața ochilor noștri aceleași gînduri dinainte: fapte, vorbe, sentimente de mînie, tristețe, pofte, sau chiar rîs prostesc care, lucru rușinos de spus, poate fi stîrnit de amintirea vreunui fapt, sau a vreunei vorbe de mai înainte. **4.** De aceea, înainte de rugăciune să alungăm în grabă din adîncul inimii noastre tot ceea ce nu voim să ne vină în minte cînd ne rugăm. Numai așa vom putea îndeplini acea recomandație apostolică: «*Rugați-vă fără întrerupere*» și «*în tot locul ridicînd mîini curate, fără ură și fără preget*». Astfel nu vom putea îndeplini această poruncă, dacă mintea noastră nu va fi hrănită neîntrerupt prin contemplarea lui Dumnezeu Cel Atotputernic, ferită de orice atingere cu viciile și practicînd virtuțile ca pe niște bunuri firești.

IV.

Felul sufletului nostru se aseamănă destul de bine cu un fulg foarte mic, sau cu o pană foarte ușoară. Acestea, dacă nu au fost atinse de nici o stricăciune venită sau pătrunsă din afară, prin propria lor substanță la cea mai mică suflare în chip natural se înalță spre cer. Dar dacă au fost îngreuiate de vreo umezeală care le-a cuprins sau a pătruns în ele, răpindu-li-se puterea de mișcare, nu numai că nu vor mai putea zbura în văzduh, dar chiar vor coborî în adîncurile pămîntului, din cauza greutății pe care le-a dat-o umezeala. **2.** La fel și mintea noastră, dacă nu s-a îngreuiat, stricată de umezeala poftelor vătămătoare, de vicii și de grijile lumii acesteia, se va înălța către cele de sus la cea mai ușoară suflare a meditației duhovnicești, ajutată în chip natural de puritatea sa și, părăsind cele de jos și pămîntești, se va muta la cele cerești și nevăzute. **3.** De aceea sîntem sfătuiți destul de limpede de îndemnurile Domnului: «*Vedeți să nu se îngreuieze inimile voastre în desfîrnare, în beție și în grijile lumești*». **4.** Astfel, dacă voim ca rugăciunile noastre să pătrundă nu numai în ceruri, ci chiar deasupra cerurilor, să ne curățim mintea murdărită de toate viciile pămîntești și de gunoiul patimilor, penrtu a-i reda frumusețea firească. Numai astfel rugăciunea se va înălța la Dumnezeu, fără să fie trasă înapoi de greutatea vreunui viciu.

V.

Să ne ocupăm de principile pe care le arată Domnul că îngreuiază mintea. El n-a numărat printre acestea nici adulterele, nici desfrînările, nici omuciderile, nici blasfemiile, nici hoțiile, pe care toți le știu că sînt ucigătoare și vrednice de osîndă, ci desfrînarea în mîncare, starea de beție și grijile sau preocupările lumești. Nici unul dintre oamenii lumii acesteia nu se ferește de ele și nu le consideră condamnabile; ba unii care, mi-e rușine s-o spun, se numesc ei înșiși monahi, sînt prinși în aceste ocupații, ca și cum n-ar fi vătămătoare, ci folositoare. **2.** După litera Scripturii, acestea trei, dacă le săvîrșim, îngreuiază sufletul, îl depărtează de Dumnezeu și-l apasă către cele pămîntești. Evitarea lor este ușoară mai ales pentru noi, care trăim așa departe de viața acestui veac și n-avem nici un prilej de a ne amesteca în griji văzute, în beții și-n mîncare prea multă. Dar există o altă lăcomie în mîncare, nu mai puțin vătămătoare, există o beție a duhului care ne este mai greu s-o evităm, există chiar și alte griji sau preocupări lumești, care ne frămîntă mereu, cu toată renunțarea noastră definitivă la întregul nostru avut, cu toată stăpînirea de la vin și de la ospețe, cu toate că ne-am stabilit în pustiu. (Despre acestea spune profetul: «*Treziți-vă cei care sînteți*

beți, dar nu de vin»). 3. Un altul spune : *«Fiți uimiți și mirați-vă, clătinați-vă și cutremurați-vă ; sînteți beți, dar nu de vin ; sînteți amețiți, dar nu din băutură».* Vinul acestei beții, prin urmare, trebuie să fie, cum spune profetul, «furia dracilor». Fiți atenți din ce rădăcină pornește însuși vinul acesta : *«Vița lor este din via Sodomei, și strugurele lor din Gomora».* 4. Vrei să cunoști rodul acestei vițe și sîmburele acestui strugure ? «Boala lor este boală de fiere, ciorchinele le este de amărăciune». Dacă nu ne vom curăți în întregime de toate viciile și dacă nu ne vom lipsi de ospățul tuturor patimilor, chiar fără beția de vin și fără săturarea de toate mîncărurile, inima noastră va fi îngreuiată de o beție și de o îmbuibare și mai primejdioasă. Că grijile veacului ne stăpînesc și pe noi, care nu sîntem amestecați în nici o lucrare a lumii acesteia, se vede clar, potrivit regulei celor bătrîni, care au spus că ține de grija și preocupările veacului tot ce depășește trebuințele traiului zilnic și strictul necesar trupului. **5.** Dacă, de exemplu, deși poate ajunge pentru trebuințele corpului nostru un singur galben, noi yrem să depunem muncă și osteneală pentru a cîștiga doi sau trei galbeni ; n-avem nevoie de mai mult de două cămăși, una de zi și alta de noapte, dar căutăm să devenim stăpîni pe trei sau pe patru cămăși, și ne este de ajuns o locuință compusă dintr-o chilie sau din două, dar, împinși de ambiție lumească și de extindere, construim patru sau cinci chilii, mai împodobite și mai încăpătoare decît cere trebuința, arătînd prin aceste înfăptuiri că sîntem robi ai patimilor și poftelor acestei lumi.

VI.

Experința ne-a învățat foarte bine că acestea se întîmplă din îndemnul demonilor. Iată, unul dintre cei mai încercați bătrîni, trecea pe lîngă chilia unui frate, care era stăpînit de grijile arătate mai înainte, fiindcă transpira frămîntat de preocupările zilnice în ziditi și reparații de prisos. L-a văzut de departe sfărîmînd o piatră foarte tare cu un ciocan greu și avînd lîngă el pe un etiopian împreună cu care, cu mîinile unite și încleștate pe ciocan, lovea piatra și îndemna la această treabă cu făclii aprinse. S-a oprit îndelung în fața acestei scene uimit de înrîurirea atît de puternică a diavolului și de înșelăciunea unei atît de mari amăgiri. **2.** Cînd fratele, istovit de atîta oboseală, voia să pună capăt lucrării și să se odihnească, îl însuflețea imboldul acelui duh necurat, făcîndu-l să ia iarăși ciocanul și să-și continue munca începută ; astfel încît, susținut neîncetat de îndemnul diavolului, nu simțea răul unui efort atît de mare. În sfîrșit, bătrînul, revoltat de urîta bătaie de joc a demonului, s-a apropiat de chilia fratelui și, dîndu-i binețe, l-a întrebat :

«Ce lucrezi frate?». Iar el a răspuns: «Ne muncim cu această piatră foarte tare și abia am putut amîndoi s-o sfărîmăm nițel». 3. «Bine ai spus «am putut amîndoi» a zis bătrînul. Căci nu erai singur la lucru, ci a fost cu tine altul, pe care nu l-ai văzut, și care-ți stătea alături nu atît ca ajutor, cît ca foarte puternic îndemn la acest lucru». Astfel nu vom dovedi că nu există în minţile noastre ambiţiile acestei lumi numai prin stăpînirea de la acele treburi pe care, chiar dacă le vrem, nu le putem îndeplini, și nici prin disprețuirea acelor lucruri care, dacă le dorim, ne așează în prima linie bărbaţilor cunoscuţi ca aparţinînd acestei lumi, ci numai prin respingerea cu toată energia minţii noastre, a celor ce se adaugă puterii noastre și par a ne acoperi de o oarecare cinste lumească. 4. La drept vorbind, nu atît acestea, care par mici, sau foarte mici, și pe care le vedem îngăduite fără deosebire de cei ce aparţin tagmei noastre, ne îngreuiază mintea prin calitatea lor, cît acelea mai mari, care de obicei ne îmbată simţurile prin starea lor lumească. Aceste simţuri pămînteşti, cu mîl depus pe ele, nu îngăduie monahului să trăiască cu gîndul numai la Dumnezeu, către care trebuie să fie îndreptată întotdeauna încordarea inimii. În ochii unui monah separarea de supremul Bine trebuie socotită sau un început de moarte, sau chiar o nimicire totală. 5. Cînd mintea, asigurată de o astfel de liniște și slobozită de toate legăturile cu patimile trupești, va tinde cu cea mai înaltă încordare către singurul și supremul Bine, atunci se va îndeplini cu ea acea poruncă apostolică: «*Rugaţi-vă fără încetare*» și «*în tot locul ridicînd mîini curate, fără ură și fără preget*». Înghiţit, dacă se poate spune așa, sufletul nostru în această puritate și reclădit din așezarea lui pămînteasc în cea duhovnicească și asemănătoare îngerilor, orice va primi în el, orice va gîndi, orice va face, rugăciunea lui va fi foarte curată și foarte sinceră.

VII.

Ghermanus. O de am putea avea pentru totdeauna în același mod și cu aceeași ușurinţă cugetările duhovnicești, a căror sămînţă încolțește adesea în inimile noastre! Dar chiar dacă le-a dat naștere fie citirea Scripturilor, fie amintirea unor fapte duhovnicești, fie chiar gîndul la legămintele noastre cu cerul, ele alunecă totuși uneori, fug și se șterg din inima noastră. 2. Și cînd am găsit cu mintea alte izvoare de simţiri duhovnicești, acestea se împrăștie iarăși repede, fiindcă altele se strecoară în locul lor. Astfel că sufletul, neavînd nici o statornicie și nici tăria de a stăpîni prin propria putere cugetările sfinte, chiar cînd pare cuprins de ele, dă impresia că i s-au înfiripat întîmplător și nu intenţionat. Cum s-ar putea crede că aparţine voinţei noastre naşterea lor, dacă

ele nu pot rămîne mult timp în noi? **3.** Dar ca nu cumva să întîrziem prea mult sub unghiul acestei chestiuni, îndepărtîndu-ne prea mult de expunerea începută asupra condițiilor rugăciunii, să rezervăm alt timp pentru această discuție, fiindcă dorim să ne vorbești fără întîrziere despre calitatea rugăciunii, mai ales că fericitul Apostol ne îndeamnă să n-o lăsăm niciodată, cînd zice: «*Rugați-vă fără încetare*». **4.** De aceea dorim să fim clădiți sufletește mai întîi în privința calității acesteia, în ce fel adică să se rostească rugăciunea întotdeauna, apoi cum putem să ne însușim și noi calitățile ei pentru a o îndeplini fără încetare. Experiența zilnică arată că ea nu se poate săvîrși fără o puternică încordare a inimii, iar sfinția ta ai spus că țelul unui monah și culmea desăvîrșirii lui constă în practica rugăciunii.

VIII.

Isaac. Cred că nu poate fi vorba de toate felurile de rugăciune fără curăția desăvîrșită a inimii și a sufletului și fără iluminare din partea Sfîntului Duh. Sînt atîtea stări și feluri de rugăciune, cîte pot lua naștere într-un suflet, sau chiar în toate sufletele. **2.** Și de aceea, deși știu că mintea nu mă ajută să cuprind în ea toate chipurile de rugăciune, totuși, ajutat măcar de experiență, voi încerca să le deosebesc. Rugăciunile se modelează în fiecare moment, după măsura purității în care se sîrguiește mintea fiecăruia și după felul în care se ferește de influențe străine, sau sporește prin propria sa orientare. De aceea este foarte sigur că nimeni nu poate avea aceeași formă de rugăciune întotdeauna. **3.** Intr-un fel se roagă cineva cînd este liniștit, în altfel cînd este apăsat de greutatea tristeții și a deznădejdii, în altfel cînd este înviorat de biruințele duhovnicești, altfel cînd este slăbit de puterea ispitelor sau a păcatelor, altfel cînd cere dobîndirea harului sau a vreunei virtuți, precum și scăparea de vreun viciu, altfel cînd se gîndește cu teamă la focul gheenei și la judecata ce va să vină, altfel cînd este înflăcărat de dorința bunurilor viitoare, altfel cînd trăiește în lipsuri și primejdii, altfel cînd se găsește în liniște și siguranță, altfel cînd este iluminat de revelațiile pe care i le oferă legămintele cerești și altfel cînd virtuțile lui sînt sterpe, iar simțirile uscate.

IX.

După cele spuse despre calitatea rugăciunilor nu în măsura pe care o cere măreția subiectului, ci în aceea impusă de limita timpului și, mai ales, de modestele mele puteri, mă așteaptă acum o greutate și mai mare, aceea de a vorbi pe rînd despre fiecare fel de rugăcine Apostolul le-a

împărțit în patru grupe, spunînd astfel: «*Vă îndemn deci înainte de toate să faceți cereri, rugăciuni, mijlociri, acțiuni de mulțumire*». Fără îndoială că nu în deșert apostolul le-a împărțit așa. **2.** Dar mai întîi trebuie să vedem ce înseamnă fiecare din ele, adică cererea, rugăciunea, mijlocirea acțiunea de mulțumire. Apoi trebuie să cercetăm dacă aceste patru chipuri trebuiesc folosite toate odată de către cel ce se roagă, adică dacă într-o singură rugăciune se unesc toate în același timp, sau dacă trebuiesc înălțate pe rînd cîte una, adică o dată cererile, altă dată rugăciunile, altă dată mijlocirile altă dată acțiunile de mulțumire, sau, de bună seamă, unul trebuie să-I adreseze lui Dumnezeu cereri, altul rugăciuni, altul mijlociri, altul acțiuni de mulțumire, fiecare adică după măsura vîrstei sale, după cum îi ajută mintea și priceperea sa.

X.

Așadar, trebuiesc mai întîi cercetate însușirile lor, după numele pe care-l au, să vedem adică ce deosebire este între rugăciune, cerere, mijlocire, apoi trebuie lămurit dacă trebuiesc folosite cîte una sau toate odată și, în al treilea rînd, trebuie cercetat dacă însăși ordinea în care le-a arătat apostolul înseamnă ceva pentru cel ce le aude, sau dacă această înșirare este întîmplătoare și ele pot fi luate și altfel decît au fost date. Accepția aceasta din urmă mi se pare fără noimă. Nu trebuie să credem că Duhul Sfînt a vorbit prin apostol în treacăt și fără socoteală. De aceea vom vorbi despre fiecare în aceeași ordine în care le-a dăruit Domnul.

XI.

«*Vă îndemn deci, întîi de toate să faceți cereri*». Cererea este exprimarea unei dorințe, sau o rugăminte prin care cineva cere iertare pentru păcatele sale prezente și trecute.

XII.

Rugăciunile sînt cele prin care dăruim sau făgăduim ceva lui Dumnezeu, ceea ce în grecește se spune εὐχή, adică făgăduință. Cînd se spune în greacă: τὰς εὐχάς μου τῷ κυρίῳ ἀπωδώσω, în latină se traduce: «Voi îndeplini făgăduințele mele către Dumnezeu», ceea ce, cuvînt cu cuvînt, se poate exprima așa: «Voi face rugăciunile mele făgăduite lui Dumnezeu». Iar ceea ce citim în Ecclesiast: «*Dacă vei face o făgăduință lui Dumnezeu, să nu întîrzii să o îndeplinești*», în grecește se spune așa: ἐὰν εὔζῃ εὐχὴν τῷ κυρίῳ, adică: «Dacă vei făgădui o rugăciune lui Dumnezeu, să nu întîrzii a I-o face». Aceasta se va îndeplini de fiecare

dintre noi astfel. **2.** Ne rugăm cînd ,renunțînd la această lume, facem legămînt că vom sluji Domnului cu tot sufletul nostru, după ce am nimicit în noi tot ceea ce este lumesc. Ne rugăm cînd promitem că, disprețuind onorurile lumești și bunurile pămîntești, ne vom alipi de Domnul cu inima strînsă și săraci cu duhul. Ne rugăm cînd făgăduim că vom respecta veșnic cea mai curată neprihană a trupului, cu o neclintită răbdare, sau cînd făgăduim că vom zmulge fără urmă din inima noastră rădăcinile mîniei și ale tristeții aducătoare de moarte. Iar dacă hotărîrile noastre slăbesc și, căzînd din nou în viciile vechi, nu îndeplinim cele făgăduite, vom fi vinovați pentru rugăciunile și legămintele noastre și se va zice despre noi: «*Este mai bine să nu făgăduiești, decît să făgăduiești și să nu te ții de cuvînt*». Aceasta, după grecește, se poate spune: «*Este mai bine să nu te rogi, decît să te rogi și să nu mulțumești pentru cele primite*».

XIII.

În al treilea rînd sînt arătate mijlocirile, pe care de obicei le folosim pentru alții, cînd sîntem încălziți sufletește, rugîndu-ne adică fie pentru cei dragi ai noștri, fie pentru pacea întregii lumi, sau, ca să mă exprim chiar prin cuvintele apostolului, cînd ne rugăm «pentru toți oamenii, pentru cîrmuitori și pentru toți cei ce sînt în înalte dregătorii».

XIV.

În sfîrșit, în al patrulea loc vin acțiunile de mulțumire, pe care mintea le adresează lui Dumnezeu cu o înflăcărare de nespus, cînd își amintește de binefacerile primite în trecut de la Dumnezeu, sau cînd le privește pe cele prezente, sau cînd se gîndește la cîte a pregătit Dumnezeu pentru viitor celor ce-L iubesc pe El. Uneori rugăciunile sînt rostite cu și mai mare revărsare de suflet, cînd acesta privește cu cei mai curați ochi către acele recompense care sînt rezervate sfinților în viața viitoare. Atunci duhul nostru se simte îndemnat să aducă lui Dumnezeu cu nemăsurată bucurie mulțumiri pe care cuvintele nu sînt în stare să le exprime.

XV.

Din aceste patru chipuri de rugăciuni se nasc altele, izvoarele lor fiind foarte bogate. (Din cereri se naște căința față de păcate, din rugăciune cu inima curată decurge devotamentul în îndeplinirea făgăduințelor, din mijlociri vine ardoarea milei, iar din acțiunea recunoștinței gîndul la binefacerile lui Dumnezeu, la măreția și dragostea Sa pentru

noi. Ştim că foarte adesea se înalţă rugăciuni înflăcărate şi se constată că toate aceste categorii pe care le-am arătat sînt foarte necesare şi utile oamenilor, putînd să producă sentimente diferite în unul şi acelaşi bărbat rugăciunile curate şi foarte fierbinţi, fie că sînt rugăciuni propriu-zise, cereri sau mijlociri). Prima se pare că se referă în chip special la începători, care sîmt boldurile înţepătoare ale remuşcării cînd şi-amintesc de viciile lor. A doua categorie se referă la aceia care s-au ridicat la oarecare înălţime a minţii în înaintarea duhovnicească şi în dorinţa virtuţilor. A treia îi cuprinde pe aceia care, îndeplinindu-şi făgăduinţele prin faptele lor, se simt îndemnaţi să intervină şi pentru alţii, din milă pentru slăbiciunea lor. Iar a patra este a celor ce, după ce şi-au smuls spinii păcatului din conştiinţa şi inima lor, liniştiţi, răspunzînd cu minte fără prihană la binefacerile Domnului şi la mila pe care au avut-o de la El în trecut, pe care le-o acordă şi în prezent şi le-o pregăteşte pentru viitor, cu inima lor foarte fierbinte sînt răpiţi către acea rugăciune aprinsă, pe care n-o poate nici cuprinde, nici exprima glasul oamenilor. **2.** Totuşi, uneori mintea, ajunsă la acea stare de adevărată puritate care se înrădăcinează în ea, cuprinzîndu-le deodată pe toate acestea şi zburînd peste toate ca o flacără foarte lacomă şi mistuitoare, revarsă către Dumnezeu rugăciuni vii şi foarte curate, pe care Duhul Sfînt, prin intervenţia Sa, le trimite către Dumnezeu fără să ştim, cînd vede că noi, din cauza suspinelor, nu le mai putem exprima: fără îndoială că mintea noastră îmbrăţişează în acel ceas al rugăciunii atîtea cîte nu se pot nici spune şi nici măcar aminti în alt timp. **3.** De aci provine faptul că pe orice treaptă s-ar găsi cineva, el poate înălţa rugăciuni mereu fierbinţi, fiindcă şi din acel prim şi umil loc, cel ce-şi aduce aminte de judecata viitoare şi se îngrozeşte de pedeapsa care-l poate aştepta, este zguduit atît de mult în ceasul rugăciunii, încît nu simte mai puţină vioiciune a duhului decît cel care, prin puritatea inimii întrevăzînd binefacerile lui Dumnezeu, se umple de o bucurie şi mulţumire de nespus. Începe, după cuvîntul Domnului, să iubească mai mult cel ce cunoaşte că i s-au iertat mai multe.

XVI.

Totuşi, prin înălţarea vieţii şi prin practica virtuţilor noi trebuie să dorim mai degrabă acele feluri de rugăciune, care pornesc din contemplarea bunurilor viitoare, sau din ardoarea dragostei, sau care, ca să vorbesc mai umil, după măsura începătorilor, se îndeplinesc pentru dobîndirea unor virtuţi sau pentru nimicirea vreunui viciu. În alt chip

nu vom putea ajunge în nici un caz la acele categorii mai înalte de rugăciune, despre care am vorbit, dacă mintea noastră n-a înaintat pas cu pas și cu simțire, respectînd ordinea acestor rugăciuni.

XVII.

Astfel, chiar Domnul a socotit cu cale să ne inițieze prin exemplul Său în cele patru feluri de rugăciune, pentru ca și pe calea aceasta să se îndeplinească ceea ce se spune despre El Însuși: *«Acestea a început Iisus să facă și să învețe»*. El folosește cererea, cînd zice: *«Tată, dacă este cu putință, treacă de la mine paharul acesta»*. Sau ceea ce se cîntă atribuindu-se Lui în psalmi: *«Doamne, Dumnezeul meu, vezi-mă; de ce m-ai părăsit?»* și altele la fel. 2. Rugăciune este cînd zice: *«Eu Te-am binecuvîntat pe pămînt, am terminat lucrarea pe care Mi-ai dat-o s-o îndeplinesc»*, sau: *«Și pentru ei Mă sfințesc pe Mine Însumi, pentru ca să fie și ei sfințiți întru adevăr»*. Mijlocire este cînd zice: *«Părinte, pe cei pe care Mi i-ai dat îi vreau să fie și ei cu Mine unde sînt Eu, ca să vadă slava Mea, pe care Mi-ai dat-o Mie»*, sau cînd zice: *«Părinte, iartă-le lor, că nu știu ce fac»*. 3. Este acțiunea mulțumirii cînd zice: *«Mărturisescu-Ți Ție, Părinte, Doamne al cerului și al pămîntului, că le-ai ascuns pe acestea celor înțelepți și prevăzători și le-ai descoperit celor mici. Așa să fie, Părinte, că așa a fost plăcut înaintea Ta»*, sau, de bună seamă, cînd zice: *«Părinte, mulțumescu-Ți că M-ai auzit. Eu însă știam că întotdeauna Mă vei auzi»*. Aceste patru feluri de rugăciune, trebuie îndeplinite fiecare la timpul său, după modul în care am înțeles că le-a deosebit Domnul nostru. El a arătat însă prin exemplul Său, că într-o rugăciune desăvîrșită pot fi cuprinse toate o dată și anume prin acea rugăciune pe care o citim la sfîrșitul Evangheliei după Ioan că a revărsat-o cu îmbelșugare. 4. Din textul acesta, pe care n-avem timp să-l parcurgem în întregime, cercetătorul atent va putea învăța că lucrurile sînt așa precum le-am arătat. Înțelesul acesta îl dă și apostolul în epistola către Filipeni, așezînd într-o puțin schimbată cele patru categorii de rugăciune. El arată că uneori toate acestea pot fi cuprinse în ardoarea unei singure rugăciuni. Astfel spune: *«Dar în toată ruga și închinăciunea cu acțiunea mulțumirii, cererile voastre să fie arătate lui Dumnezeu»*. Prin aceasta a voit să ne învețe în chip special că în rugăciune și cerere acțiunea mulțumirii trebuie să se unească cu mijlocirea.

XVIII.

Aceste feluri de rugăciune sînt urmate de o stare mai sublimă și mai înaltă, care se formează numai din contemplarea lui Dumnezeu

și din ardoarea dragostei, în care mintea se cufundă, făcîndu-l pe cel ce se roagă să vorbească lui Dumnezeu cu simțăminte familiale, ca și unui tată. 2. Această stare, pe care noi trebuie s-o dorim din toată inima, este formulată în rugăciunea domnească prin cuvintele: *«Tatăl nostru»*. Deci, cînd declarăm noi înșine că Domnul și Stăpînul universului este Tatăl nostru, în mod sigur mărturisim că din starea de robi sîntem primiți în adopțiune ca fii. Adăugăm apoi: *«Care ești în ceruri»*, pentru ca trăirea vieții prezente, în care ne găsim pe acest pămînt, evitînd-o cu toată groaza, ca străină și întru totul despărțitoare de Tatăl nostru, să ne grăbim cu cea mai mare dorință către acea regiune în care știm că se găsește Tatăl nostru și să nu primim nimic din ceea ce, făcîndu-ne nevrednici de această viață a noastră și de demnitatea unei atît de înalte adopțiuni, să ne lipsească de moștenirea de la Tatăl ca pe niște nemernici și să ne atragă mînia și asprimea Lui. 3. Avansați în rîndul și în gradul de fii, vom arde neîntrerupt de atîta pietate care este în fiii cei buni, încît să ne cheltuim de acum toată dragostea nu pentru foloasele noastre, ci pentru gloria Tatălui nostru, spunîndu-I: *«Sfințească-se numele Tău»*. Mărturisind că dorința și bucuria noastră sînt întru slava Tatălui nostru, vom fi ca acela care a zis: *«Cel care vorbește despre sine însuși gloria sa o caută. Dar Cel Care caută gloria Celui ce L-a trimis, Acela este sincer și nedreptate nu este în El»*. În sfîrșit, Vasul de bună alegere, plin de acest sentiment, dorește să fie anatema pentru Hristos, numai să-i înmulțească familia și să crească mîntuirea întregului popor al lui Israel spre gloria Tatălui său. 4. Dorește fără teamă să moară pentru Hristos, pentru că știe că nimeni nu poate să moară pentru Cel ce este viața. El zice, de asemenea: «Ne bucurăm cînd sîntem slabi, dar voi sînteți puternici». Și ce este de mirare, dacă Vasul de bună alegere dorește să fie anatema pentru gloria lui Hristos, pentru convertirea fraților și pentru binele neamului său, cînd și profetul Miheia vrea să se facă mincinos și străin de insuflarea Sfîntului Duh, numai să scape mulțimea neamului iudaic de acele pătimiri și de robia nimicitoare, pe care el o prezisese prin profeția sa. *«O, de n-aș avea duh, a zis el, și de aș spune mai de grabă minciuni»*. Nu mai amintim de acel simțămînt al legiuitorului, care, urmînd să piară împreună cu frații săi, n-a refuzat să moară, zicînd: *«Te rog, Doamne, a păcătuit poporul acesta cu păcat mare. Sau iartă-le această vină, sau, dacă n-o faci, șterge-mă din cartea pe care ai scris-o»*. 5. Iar cuvintele «Sfințească-se numele Tău» pot fi luate în sensul că sfințenia lui Dumnezeu este desăvîrșirea noastră. Astfel că, spunînd «Sfințească-se numele Tău», cu alte cuvinte spunem: «Fă-ne astfel, Tată, ca să merităm a înțelege sfințenia Ta și s-o cuprindem, cît este de mare, sau ca ea să

apară în viața noastră duhovnicească». Aceasta se îndeplinește cu adevărat în noi, cînd «oamenii văd faptele noastre bune și preaslăvesc pe Tatăl nostru carele este în ceruri».

XIX.

Prin a doua cerere mintea prea curată se roagă să vină împărăția Tatălui său, adică aceea în care Hristos domnește zilnic în sufletul sfinților (și aceasta se îndeplinește cînd împărăția diavolului fiind alungată din inimile noastre prin nimicirea viciilor rău mirositoare, Dumnezeu va începe să domnească în noi prin buna mireasmă a virtuților și cînd în sufletul nostru desfrînarea va fi învinsă de castitate, furia va fi biruită de liniște, trufia va fi călcată în picioare de către umilință) sau aceea care a fost făgăduită pentru un timp mai dinainte hotărît tuturor celor desăvîrșiți, care merită rangul de fii ai lui Dumnezeu și cărora le zice Hristos : «*Veniți binecuvîntaților Tatălui meu, stăpîniți împărăția pregătită vouă de la facerea lumii*». Dorind și așteptînd împărăția lui Dumnezeu, cu privirile fixe și ațintite spre ea sufletul spune : «*Vie împărăția Ta*». Știe din mărturia conștiinței sale că, de îndată ce va apărea, el va fi părtașul ei. Nimeni dintre cei vinovați nu va îndrăzni să spună, sau să dorească aceasta, fiindcă nu va voi să vadă tribunalul judecății, știind că la venirea ei nu va primi lauri sau premii, ci pedeapsa meritată.

XX.

A treia cerere a fiilor este «*Facă-se voia Ta, precum în cer și pe pămînt*». Nu poate fi rugăciune mai mare, decît să dorești ca toate cele pămîntești să merite a fi deopotrivă cu cele cerești. Ce înseamnă altceva a zice «Facă-se voia Ta, precum în cer și pe pămînt», decît ca să fie oamenii asemenea îngerilor și, precum se îndeplinește de aceia în cer voința lui Dumnezeu, așa și aceștia, care sînt pe pămînt, să facă toți nu voința lor, ci voința Lui? Și aceasta nimeni n-o va putea spune din inimă, în afară numai de acela care crede cu tărie că toate care se văd, prielnice sau potrivnice, le rînduiește pentru foloasele noastre Dumnezeu, care are mai multă atenție și grijă pentru binele și mîntuirea alor săi, decît avem noi înșine pentru noi. 2. Putem înțelege și că Dumnezeu este mîntuirea tuturor, după cum spune fericitul Pavel : «*Dumnezeu vrea ca toți oamenii să fie mîntuiți și să ajungă la cunoașterea adevărului*». Despre această voință vorbește, în numele lui Dumnezeu Tatăl, profetul Isaia cînd zice : «Și se va face toată voia Mea». Zicînd deci

«Facă-se voia Ta, precum în cer și pe pământ», ne rugăm cu alte cuvinte ca, precum cei care sînt în cer, așa să se mîntuiască, Tată, prin cunoașterea Ta, toți cei ce sînt pe pământ.

XXI.

Zicem apoi: *«Pîinea noastră* ἐπιούσιον», adică *cea spre ființă,* sau *«cea de toate zilele»*, cum spune un alt evanghelist, *«dă-ne-o nouă astăzi»*. Primul termen înseamnă noblețea și substanța prin care este mai presus de toate substanțele și care, prin înălțimea măreției și a sfințeniei, întrece toate creaturile, iar cel de-al doilea îi exprimă întrebuințarea și folosul. Într-adevăr, cînd zice: «de toate zilele», arată că fără ea n-am putea trăi nici o zi viața duhovnicească. 2. Cînd zice «astăzi» arată că trebuie s-o luăm zilnic și că nu e de ajuns că am luat-o ieri, dacă nu ne-a fost dată la fel și azi. Nevoia zilnică de ea ne învață că trebuie să îndeplinim rugăciunea aceasta în tot timpul, fiindcă nu este zi în care să nu fie nevoie de această hrană, prin care inima omului nostru interior se întărește, chiar dacă prin cuvîntul «astăzi» se poate înțelege viața de astăzi, adică: dă-ne nouă această pîine cît zăbovim în această lume, căci știm că trebuie să le-o dai în viitor celor ce au binemeritat de la Tine, dar Te rugăm să ne-o dai astăzi, fiindcă, dacă n-a meritat cineva s-oprimească în această viață, în cealaltă nu va putea să aibă parte de ea.

XXII.

«Și ne iartă nouă greșelile noastre, precum și noi iertăm greșiților noștri». O, de nespusă bunătate a lui Dumnezeu, care nu numai că ne-a dat forma rugăciunii și a făcut ca rînduiala obiceiurilor noastre să fie primită de El, iar prin trebuința formulei date ne-a poruncit să ne rugăm întotdeauna, scoțînd totodată rădăcinile mîniei și ale tristeții, ci mai mult, ne-a dat celor ce ne rugăm ocazia și ne-a deschis calea prin care să chemăm asupra noastră judecata blîndă și iubitoare a lui Dumnezeu. Într-un fel, ne-a înlesnit mijlocul de a putea îmblînzi hotărîrea judecătorului nostru, chemîndu-L la iertarea păcatelor noastre prin exemplul îngăduinței noastre, cînd îi spunem: *«Iartă-ne nouă, precum și noi am iertat»*. 2. Sprijinindu-se pe încrederea în această rugăciune, va cere iertare, fiindcă și El a iertat. Fiecare va fi iertător însă cu datornicii săi, nu cu cei datornici față de Dumnezeu. Căci unii obișnuim, ceea ce este foarte rău, să ne arătăm buni și blînzi față de crimele care se săvîrșesc spre injuria lui Dumnezeu, oricît de mari ar fi ele, dar sîntem răi și neiertători față de cele mai mici greșeli care se săvîrșesc față de noi. 3.

Așadar, cine n-a iertat din inimă pe fratele care i-a greșit nu va dobîndi prin această rugăciune indulgență, ci osîndă, și prin mărturisirea sa va cere să fie judecat aspru, fiindcă zice: *«Iartă-mi, cum am iertat și eu»*. Răspunsul fiind după cererea sa, ce altceva va urma decît să fie pedepsit după propriul său exemplu, cu ură nepotolită și cu hotărîre neclintită? De aceea, dacă vrem să fim judecați cu îngăduință, trebuie să fim și noi îngăduitori cu cei ce au greșit față de noi. Atît ni se va ierta, cît vom ierta și noi celor ce ne-au vătămat cu vreun fel de răutate. *4.* Temîndu-se de aceasta unii, cînd se cîntă în biserică această rugăciune de către tot poporul, partea despre iertarea altora o trec sub tăcere, ca să nu pară că prin mărturisirea lor ei mai mult se osîndesc decît își cer iertare. Ei nu înțeleg că zadarnic se ostenesc să arunce nimicuri în fața Judecătorului tuturor, care a voit să arate rugătorilor săi cum are să judece. El n-a vrut să pară aspru și neînduplecat față de ei, ci a arătat forma judecății Sale pentru ca, așa cum dorim să fim judecați de El, așa să-i judecăm pe frații noștri, dacă n-am greșit cu ceva *«Fiindcă judecata este fără milă pentru acela care n-a făcut milă»*.

XXIII

Urmează *«Și nu ne duce în ispită»*, parte care pune o problemă foarte însemnată. Dacă ne rugăm să nu îngăduie să fim ispitiți, cum se va dovedi virtutea statorniciei în noi? Este scris: *«Tot bărbatul care nu este ispitit nu este probat»* și de asemenea: *«Fericit bărbatul care rabdă ispita»*. Dar: *«Nu ne duce pe noi în ispită»* nu înseamnă nu a îngădui să fim ispitiți, *ci nu îngădui să fim învinși cînd sîntem ispitiți.* 2. Iov a fost ispitit, dar n-a fost dus în ispită. El n-a spus neghiobii despre Dumnezeu și n-a intrat cu glas hulitor în voia ispititorului. A fost ispitit Avraam, a fost ispitit Iosif, dar nici unul din ei n-a fost dus în ispită, fiindcă nici unul din ei nu și-a dat consimțămîntul față de ispititor. Urmează în sfîrșit: *«Și ne mîntuiește de cel rău»*, adică nu permite diavolului să ne ispitească peste puterile noastre, ci *adu «o dată cu ispita și mijlocul de scăpare din ea, ca s-o putem răbda»*.

XXIV.

Vedeți, așadar, ce model și ce formă de rugăciune ni s-a propus chiar de acel Judecător care trebuie rugat. Acest model nu conține nici o cerere de bogății, nici o aluzie la demnități, nici o dorință de putere și vitejie, nici o mențiune de sănătate corporală, sau de cele vremelnice ale vieții. Ziditorul veșniciilor nu vrea să fie rugat nimic trecător, nimic fără preț, nimic vremelnic. Astfel îi va aduce o foarte mare insultă a

măreţiei şi dărniciei Sale cel ce, trecînd peste cele veşnice, va socoti să-I ceară mai degrabă ceva trecător şi nesigur, prin rugăciunea lui obţinînd supărarea iar nu bunătatea Judecătorului său.

XXV.

Dar deşi această rugăciune pare a cuprinde toată deplinătatea desăvîrşirii, ca una care a fost începută şi hotărîtă de însăşi autoritatea Domnului, ea ridică totuşi pe slujitorii ei la acea stare cu totul deosebită despre care am amintit mai înainte, şi-i conduce pe o treaptă şi mai înaltă, la acea rugăciune de foc, cunoscută şi practicată de foarte puţini, de neexprimat prin cuvinte, dacă pot spune astfel. Această rugăciune, mai presus de orice simţire omenească, nu se poate arăta prin nici un sunet al vocii, prin nici o mişcare a limbii şi prin nici o rostire de cuvinte, ci numai mintea luminată de strălucirile cereşti o spune nu prin vorbe înguste şi omeneşti, ci prin toate simţirile. Ca dintr-un izvor foarte bogat o revarsă cu îmbelşugare şi o aruncă în chip minunat spre Dumnezeu, grăind atîtea în acel foarte scurt moment al timpului cîte mintea nu poate rosti uşor şi nici străbate, cînd se întoarce în sine însăşi. Această stare ne-a arătat-o şi Domnul nostru prin forma acelor rugăciuni pe care, cum este scris, El le-a revărsat, cînd s-a urcat pe munte, sau cînd, în agonie, a vărsat chiar picături de sînge, rugîndu-Se în tăcere, ca sublim exemplu de rugăciune, pe care numai El îl putea da.

XXVI.

Cine este în stare să arate pe deplin, cu oricîtă experienţă ar fi înzestrat, deosebirile şi înseşi cauzele şi originile imboldurilor prin care mintea aprinsă şi înflăcărată, este îndemnată la rugăciuni curate şi foarte fierbinţi? Dintre ele vom arăta, cu titlu de exemplu, cîteva, pe cît voi putea să mi le amintesc acum, iluminat de Domnul. Uneori, cîntînd psalmi, cîte un verset din ele îmi este izvor de rugăciune arzătoare. Alteori cîntarea fraţilor prin modulaţiile ei îndeamnă sufletele ascultătorilor la rugăciune încordată. 2. Ştim că şi prestanţa şi gravitatea cîntăreţului de psalmi contribuie foarte mult la încălzirea sufletească a celor prezenţi. De asemenea, îndemnurile unui bărbat desăvîrşit, sau convorbirile duhovniceşti, înalţă adesea sufletele din starea de apăsare către rugăciuni foarte rodnice. Ştim că şi la moartea oricărui frate, sau a altei persoane scumpe, sîntem zguduiţi, iar amintirea stării călduţe, ca şi a nepăsării noastre, ne produce uneori o căldură mîntuitoare a spiritului.

În acest chip nu se îndoiește nimeni că există nenumărate prilejuri care prin harul lui Dumnezeu pot să ne trezească mințile din somnolență și să le scoată din starea călduță.

XXVII.

Nu este ușor de cercetat cum sau în ce chip ies aceste sentimente din încăperile tainice ale sufletului. Adesea, o bucurie de nespus, sau o înălțare duhovnicească, dă la iveală roada unor sentimente foarte sănătoase, care se manifestă prin strigăte de mare bucurie, tresăltarea de mulțumire pătrunzînd și în chilia vecinului. Uneori însă, mintea se ascunde atît de bine în tainițele unei tăceri adînci, încît tot sunetul vocii este oprit de o iluminație venită pe neașteptate, iar spiriul înmărmurit fie că poate să cuprindă înăuntru toate simțirile, fie că le lasă libere și-și arată dorințele prin gemete care nu se pot exprima în cuvinte. Iar cîteodată se umple de atîta durere, încît n-o poate sfîrși decît odată cu uscarea lacrimilor.

XXVIII.

Ghermanus. Mărturisesc cu modestie că asemenea stări de conștiință am și eu. Adesea, la amintirea greșelilor mele, mă podidesc lacrimile, și cînd mă vede Dumnezeu sînt cuprins de acea bucurie de nespus, despre care ai vorbit, iar acel sentiment de mulțumire pare că-mi șoptește să nu-mi pierd nădejdea în iertare. Gîndesc că nimic n-ar fi mai înălțător decît această stare, dacă ea s-ar produce după voința noastră. 2. Uneori însă, deși doresc din toate puterile să vărs lacrimi, aducîndu-mi eu însumi în fața ochilor greșelile și păcatele mele, nu-mi pot provoca acel plîns din belșug, și așa ochii mei se întăresc ca o piatră foarte dură, încît nu iese din ei nici o lacrimă. De aceea pe cît mă bucur de belșugul lacrimilor, pe atît mă doare faptul că nu le pot avea cînd vreau.

XXIX.

Isaac. Vărsarea de lacrimi nu este pricinuită numai de un sentiment, sau de o virtute. Uneori plîngem cînd spinii păcatelor ne înțeapă inima și ne fac să spunem : «Am suferit în gemetele mele, voi spăla în fiecare noapte patul meu cu lacrimi și cu ele voi uda așternutul meu». Și de asemenea : «Varsă zi și noapte șuvoaie de lacrimi. Să nu-ți îngădui odihnă și să nu se usuce pupilele ochilor tăi». 2. Alteori plînsul apare din contemplarea bunurilor veșnice și din dorul de acea lumină viitoare, pentru care izbucnesc izvoare bogate de lacrimi din nestăpînirea bucuriei și din mare entuziasm. Cînd sufletul nostru însetează după Dumne-

zeul Cel viu, spune: «*Cînd voi veni şi voi apărea în faţa lui Dumnezeu? Lacrimile mele mi-au fost pîine ziua şi noaptea*». Cu gemete şi plînset strigă zilnic: «*Vai mie, că pribegia mea s-a prelungit*» şi: «*Mult a fost pribeagă inima mea*». 3. Altfel se varsă lacrimile care, fără vreo conştiinţă a crimelor ucigaşe, pornesc totuşi din teama de gheena şi din gîndul la acea judecată viitoare, de groaza căreia profetul spune cu inima străpunsă: «*Să nu intri, Doamne, la judecată cu robul Tău; căci nimeni viu nu se va găsi drept în faţa Ta*». Sînt şi altfel de lacrimi, pe care le produce nu conştiinţa păcatelor proprii, ci a păcatelor şi a răutăţii altora. Aşa a plîns în trecut, precum este scris, Samuel pentru Saul, sau Domnul pentru acea cetate a Ierusalimului, sau Ieremia, care zice: «*Cine va da capului meu apă şi ochilor mei izvor de lacrimi? Voi plînge ziua şi noaptea pe cei ucişi ai fiicei poporului meu*». 4. Sau cum sînt, de bună seamă, acele lacrimi despre care cîntă psalmul 101: «*Că am mîncat cenuşă în loc de pîine şi amestecam cu plîns paharul meu*». Acestea, desigur, că nu izvorăsc din acel sentiment din care ies în psalmul 6 din gura celui ce se pocăieşte, ci datorită neliniştilor produse de greutăţile şi necazurile vieţii, care-i apasă pe drepţii acestei lumi. Aceasta o arată nu numai textul psalmului, ci chiar titlul formulat astfel: «Rugăciunea săracului, cînd a fost îndurerat şi şi-a revărsat rugăciunea sa în faţa lui Dumnezeu». Despre acest sărac se spune în Evanghelie: «*Fericiţi cei săraci cu duhul, că a lor este împărăţia cerurilor*».

XXX.

De aceste lacrimi se deosebesc mult cele ce răsar dintr-o inimă împietrită şi din ochi uscaţi. Deşi nu credem că sînt cu totul nerodnice (vărsarea lor este căutată cu bune intenţii mai ales de către aceia care n-au putut ajunge la ştiinţa desăvîrşită şi la curăţirea de păcatele trecute şi prezente) totuşi cei care au trecut în domeniul virtuţilor nu trebuie să-şi stoarcă în acest mod lacrimi şi nu trebuie exagerat plînsul, dacă lacrimile n-au venit în chip spontan şi din belşug. 2. Încercările de a scoate lacrimi îi vor abate gîndurile celui ce se roagă şi-l vor coborî la cele omeneşti, înjosindu-l şi îndepărtîndu-l de acea înălţime cerească, în care mintea trebuie să se găsească neclintită în rugăciune, pentru a nu fi slăbită din încordarea sa şi pentru a nu ajunge la lacrimi silite şi fără roadă.

XXXI.

Ca să înţelegeţi starea sufletească a adevăratei rugăciuni, vă voi spune nu părerea mea, ci pe a fericitului Antonie. Ştim că acesta atît

stăruia uneori în rugăciune, încît, rugîndu-se adesea cu aceeași înălțare a minții pînă ce soarele începea să inunde totul cu razele sale, l-am auzit strigînd în fervoarea duhului său: «De ce mă împiedici, soare, tu, care de aceea răsari, ca să mă smulgi din strălucirea acestei lumini adevărate?». Despre rugăciune există și această cugetare a lui mai mult decît omenească, aș zice chiar cerească: «Nu este desăvîrșită rugăciunea în care monahul își dă seama de sine și de însăși faptul că se roagă». Și ca să îndrăznim să adăugăm și noi ceva la această admirabilă cugetare, după măsura modestă a minții noastre, vom arăta din proprie experiență după ce se cunoaște care rugăciune este auzită de Domnul.

XXXII.

Cînd nu ne-a întrerupt din rugăciune nici o ezitare și nici vreo deznădejde nu ne-a slobozit încrederea, ci am simțit din însăși revărsarea rugăciunii că am dobîndit ceea ce cerem, să fim siguri că rugăciunile noastre au fost bine primite de Dumnezeu. Atît va merita să fie auzit și să obțină cineva, cît va crede că poate fi văzut de Dumnezeu sau că Dumnezeu îi poate da. Domnul nu-și tăgăduiește aceste cuvinte: «*Cînd vă rugați, să credeți că veți primi ceea ce cereți și vi se va da vouă*».

XXXIII.

Ghermanus. Credem că izvorăște dintr-o inimă curată nădejdea că rugăciunile noastre vor fi auzite. Dar noi, a căror inimă este încă înțepată de spinul păcatelor, pe baza căror merite vom putea avea această încredere că vom fi auziți?

XXXIV.

Isaac. Mărturiile evanghelice și profetice ne spun că există diferite căi de a fi auzite rugăciunile noastre, determinate de diferitele stări ale sufletului. Va fi auzită rugăciunea care pornește din două inimi unite, precum o dovedesc înseși cuvintele Domnului: «*Dacă doi dintre voi se vor uni pe pămînt pentru tot ceea ce vor cere, li se va da lor de către Tatăl Meu care este în ceruri*». Ai și o altă dovadă de împlinirea rugăciunii, asemănată cu un grăunte de muștar: «*Dacă veți avea credință cît un grăunte de muștar, veți spune acestui munte: mută-te de aici și se va muta și nimic nu vă va fi vouă cu neputință*». 2. Este auzită, de asemenea, rugăciunea statornică, pe care cuvîntul Domnului, pentru stăruința ei, a numit-o îndrăzneală: «*Acum zic vouă, că dacă nu pentru prietenie, măcar pentru îndrăzneala lui se va ridica și-i va da cît va avea nevoie*». O asemenea roadă o dă și mila: «*Închide mila ta în inima să-*

racului, şi ea însăşi se va ruga pentru tine în timpul deznădejdii». Tot o astfel de dovadă o dă şi îndreptarea vieţii şi milostenia: «*Sfărîmă lanţurile neevlaviei, lasă jos greutatea care te apasă*». 3. După cîteva cuvinte, prin care este mustrată nevrednicia unui post prea aspru, se spune: «*Atunci vei chema şi Domnul te va auzi şi va zice: iată, aici sînt*». Uneori prea multele dureri fac să fie auzite cuvintele, precum se spune: «*În durerea mea strigam către Domnul şi m-a auzit*», sau: «*Nu-l prigoniţi pe cel străin, că dacă va striga către Mine îl voi auzi, fiindcă milos sînt*». Vedeţi, aşadar, în cîte moduri se obţine harul împlinirii rugăciunii; de aceea nimeni să nu-şi piardă nădejdea că va dobîndi cele mîntuitoare şi veşnice. *4.* Privind nenorocirile noastre, putem spune că sîntem lipsiţi de toate virtuţile pe care le-am amintit, că n-avem nici acea unire dintre două suflete, nici acea credinţă comparată cu un grăunte de muştar, nici acele fapte de pietate despre care vorbeşte profetul; dar oare nu putem să avem măcar îndrăzneala, care este la îndemînă oricui, numai să vrea, prin care Domnul ne promite că ne va da tot ce-I cerem? Şi de aceea, lăsînd la o parte orice ezitare şi neîncredere, să stăruim în rugăciuni, fiind siguri că prin ele vom obţine de la Dumnezeu tot ce cerem. *5.* Voind să ne dea toate cele veşnice şi cereşti, Domnul ne îndeamnă să-L împresurăm cumva chiar cu îndrăzneala noastră. El nu numai că nu dispreţuieşte şi nu respinge pe cei îndrăzneţi, dar chiar îi poftеşte şi-i laudă, făgăduindu-le cu foarte mare bunăvoinţă că le va da orice vor nădăjdui. El spune: «*Cereţi şi vi se va da; căutaţi şi veţi afla; bateţi şi vi se va deschide. Căci tot cel ce cere primeşte, cel ce caută găseşte, şi celui ce bate i se va deschide*», şi de asemenea: «*Toate, pe care le veţi cere cu credinţă în rugăciunile voastre, le veţi primi şi nimic nu vă va fi vouă cu neputinţă*». *6.* Iar dacă vor lipsi toate celelalte motive arătate mai sus, de a ni se împlini rugăciunile, cel puţin să ne însufleţească stăruinţa în îndrăzneală, care stă în puterea oricui vrea să se folosească de ea fără greutatea vreunui merit, sau a vreunei osteneli. Dar să fie sigur că nu merită să fie auzit cel ce se roagă, dacă el s-a îndoit că va fi auzit. Că trebuie să ne rugăm neîncetat Domnului ne învaţă acel exemplu al fericitului Daniil, care a fost auzit din prima zi de rugăciune, dar abia după douăzeci şi una de zile rugăciunea sa a avut urmare. *7.* De aceea nici noi nu trebuie să încetăm cu rugăciunile noastre dacă am simţit că sîntem auziţi cu întîrziere, căci această întîrziere poate fi gîndită şi rînduită de Dumnezeu în folosul nostru, sau poate îngerul, plecînd din faţa Celui Atotputernic pentru a ne dărui binefacerea, întîrzie împiedicat pe drum de diavolul. În mod sigur, nu poate să ne comunice că ni se împlinesc dorinţele, dacă a constatat că noi am încetat de a ne mai ruga. Aceasta i s-ar fi putut întîm-

pla fără îndoială și profetului mai sus pomenit, dacă el n-ar fi stăruit cu o virtute fără pereche, timp de douăzeci și una de zile în rugăciunea sa. *8.* Să nu ne fie slăbită, așadar, de nici o deznădejde încrederea în rugăciunile noastre, chiar dacă vedem că n-am dobîndit ceea ce am cerut, și să nu ne îndoim de făgăduiala Domnului, care zice: *«Toate cele ce le veți cere cu credință în rugăciunea voastră le veți primi»*. Se cuvine să revenim asupra cugetării evanghelistului Ioan, care ne lămurește precis în această chestiune: *«Cu încrederea pe care o avem în El, că orice vom cere după voia Sa, El ne aude». 9.* Evanghelistul nu poruncește, așadar, să avem încredere neîndoielnică și deplină că ni se vor îndeplini dorințele potrivit intereselor și nevoilor noastre vremelnice, ci potrivit voinței Domnului. Aceasta ni se spune și în Rugăciunea domnească prin cuvintele: *«Facă-se voia Ta»*, ceea ce înseamnă voia lui Dumnezeu, nu a noastră. Iar dacă ne amintim și de aceste cuvinte ale apostolului: *«Nu știm ce trebuie să cerem»*, înțelegem că uneori noi cerem lucruri contrare mîntuirii noastre și că ni se refuză foarte ușor cele ce cerem de către Cel ce vede mai bine și mai limpede decît noi foloasele noastre. *10.* Fără îndoială că i s-a întîmplat și acelui învățător al neamurilor, pe cînd se ruga, să fie îndepărtat de la el îngerul satanei care-i fusese trimis din voința Domnului pentru a fi lovit cu pumnul zicînd: *«De aceea de trei ori l-am rugat pe Domnul să-l depărteze de la mine. Și mi-a zis mie: Îți este de ajuns harul Meu, căci puterea în neputință se săvîrșește»*. Acest înțeles l-a exprimat și Domnul nostru rugîndu-Se ca om, ca să ne arate, prin exemplul Său, cum trebuie să cerem și celelalte. El s-a rugat astfel: *«Doamne, dacă este cu putință, treacă de la Mine paharul acesta, dar totuși nu precum vreau Eu, ci precum vrei Tu»*, deși voința Sa nu se deosebea de voința Tatălui. *11.* Căci *«El venise să mîntuiască pe cel pierdut și să dea viața Sa răscumpărare pentru mulți»*. Iar despre viața Sa zice: *«Nimeni nu ia viața Mea de la Mine, ci Eu de la Mine Însumi o dau. Am puterea s-o dau și puterea s-o iau iarăși»*. Despre unitatea de voință pe care o avea întotdeauna cu Tatăl Său cîntă și fericitul David în psalmul 39: *«Să fac voia Ta; Dumnezeul meu a voit»*. Căci dacă citim despre Tatăl: *«Așa a iubit Dumnezeu lumea, încît a dat pe Fiul Său Unul-Născut»*, găsim și despre Fiu la fel: *«Cel ce S-a dat pe Sine Însuși pentru păcatele noastre». 12.* Și precum se spune despre Tatăl: *«Cel ce nu și-a cruțat pe propriul său Fiu, ci l-a predat pentru noi toți»*, așa se spune și despre Fiul: *«El s-a dăruit, fîndcă a vrut»*. Și de aceea este arătată în toate o singură voință, a Tatălui și a Fiului, pentru ca să învățăm că în însăși minunea Învierii Domnului a fost o singură lucrare. Fericitul apostol arată că, precum Tatăl a săvîrșit fapta învierii Fiului Său: *«Și pe Dum-*

nezeu Tatăl, Care L-a înviat din morți», la fel Fiul mărturisește că va înălța templul corpului Său, cînd spune : «*Dărîmați acest templu și Eu în trei zile îl voi ridica*». *13.* Și de aceea, învățînd din aceste exemple pe care le-am citat, trebuie să încheiem și noi rugăciunile noastre în chip asemănător și să adăugăm întotdeauna, la toate cererile noastre, aceste cuvinte : «*Dar totuși, nu precum vreau Eu, ci precum vrei Tu*». Se știe bine că acel număr de trei plecăciuni care se fac de obicei în adunările dintre frați la sfîrșitul slujbei nu-l poate observa cel care se roagă cu toată încordarea sufletului [20].

XXXV.

Înainte de toate trebuie să respectăm cu grijă acel sfat evanghelic ca, intrînd în camera noastră, să închidem ușa și numai așa să ne rugăm Tatălui nostru. Aceasta se va îndeplini de către noi în chipul următor : Ne rugăm în camera noastră cînd, îndepărtîndu-ne cu desăvîrșire inima de la zgomotul tuturor cugetărilor și grijilor, noi împărtășim într-un fel secret și familiar rugăciunile noastre Domnului. 2. Ne rugăm cu ușa închisă cînd, cu buzele strînse și în desăvîrșită tăcere, ne rugăm Celui ce cercetează nu glasul, ci inima noastră. Ne rugăm în ascuns, cînd dezvăluim numai lui Dumnezeu cu inima caldă și cu minte încordată cererile noastre, astfel încît puterile vrăjmașe să nu poată cunoaște ce cerem noi. 3. De aceea trebuie să ne rugăm într-o tăcere desăvîrșită, nu numai ca să nu deranjăm pe frații de lîngă noi cu șoaptele noastre, dar și pentru ca dușmanii noștri, care întind foarte multe curse celor ce se roagă, să nu ne știe nici măcar intențiile rugăciunilor noastre. Numai așa vom îndeplini acea poruncă : «*Pune pază gurii tale față de aceea care doarme la sînul tău*».

XXXVI.

De aceea rugăciunile noastre trebuie să fie nu numai dese, ci și scurte, ca să nu poată dușmanul întinzător de curse să ne strecoare ceva în inimă în timpul rugăciunii. Aceasta este jertfa cea adevărată, fiindcă «*jertfa pe care Dumnezeu o vrea este inima curată*». Acesta este darul mîntuitor, acestea sînt sacrificiile cerute, aceasta este «jertfa dreptății», aceasta este «jertfa laudei», acestea sînt jertfele adevărate și grase, acestea sînt «jertfele pline de măduvă» consumate în întregime, care se fac cu inimă plecată și pocăită ; dacă le vom îndeplini cu

20. IX, XXXIV, 13, p. 230. Unele ediții adaugă o negație pentru a ajunge la concluzia contrare «...nu-l poate observa cel care nu se roagă cu toată încordarea sufletului».

acea stare sufletească pe care am arătat-o, vom putea cînta cu binefăcătoare virtute: *«Să se înalțe rugăciunea mea ca fumul de tămîie în fața Ta. Ridicarea mîinilor mele este jertfa de seară»*. 2. Dar sosirea nopții ne îndeamnă să ne achităm de datoria acestei ore. Deși despre problema pe care am discutat-o, față cu posibilitățile mele modeste, am spus, pe cît se pare, destul de multe și expunerea a fost destul de lungă, totuși cred că în raport cu înălțimea și greutatea subiectului cele spuse sînt puține.

3. Înfometați mai degrabă decît săturați de merindea duhovnicească oferită prin cuvintele sfîntului Isaac, după slujba religioasă de seară ne-am odihnit trupul dormind puțin și, la primele lumini ale dimineții, ne-am despărțit plecînd fiecare la ale sale, cu gîndul că ne vom întoarce pentru a auzi mai multe, bucuroși acum atît de cîștigul plăcut al învățăturilor primite, cît și de cele făgăduite pentru altădată. Ne dădeam seama că discuțiile ne-au arătat numai rostul înalt al rugăciunii, dar căile ei și puterea prin care trebuie să fie neîncetată, încă nu le înțeleseserăm în întregime.

A DOUA CONVORBIRE CU PĂRINTELE ISAAC

Despre Rugăciune

I. Introducere.

II. Obiceiul care se păstrează în Egipt în legătură cu arătarea datei Paștilor.

III. Părintele Serapion și erezia antropomorfită în care l-a dus simplitatea sa.

IV. Întoarcerea noastră la părintele Isaac; rătăcirea în care a căzut bătrînul înainte numit.

V. Răspuns despre obîrșia ereziei amintite mai sus.

VI. Din ce pricini fiecăruia dintre noi Iisus Hristos îi apare fie smerit, fie preaslăvit.

VII. În ce constă țelul nostru sau fericirea desăvîrșită.

VIII. Întrebare despre știința desăvîrșirii, prin care putem să ne amintim neîncetat de Dumnezeu.

IX. Răspuns despre puterea înțelegerii, care se formează prin experiență.

X. Educație prin rugăciune neîncetată.

XI. Despre desăvîrșirea rugăciunii, la care se ajunge prin educația amintită.

XII. Despre nestatornicia cugetărilor.

XIII. Răspuns cum poate fi dobîndită statornicia inimii și a cugetărilor.

I.

Șirul expunerii mă silește ca, între aceste înalte învățături ale pustnicilor, redate cu ajutorul lui Dumnezeu, dar într-un stil nu tocmai mulțumitor, să întrețes sau să intercalez și unele lucruri care par ca un neg pe un corp frumos; dealtfel cred că și în acest chip trebuie dată celor mai simpli o informare destul de largă asupra Atotputerni-

cului Dumnezeu, așa este arătat în cartea Facerii, mai ales că este vorba de o dogmă atît de însemnată, încît necunoașterea ei nu e posibilă fără o mare blasfemie și fără pagubă pentru credința ecumenică.

II.

În părțile Egiptului se păstrează acest obicei de veche tradiție ca, după ce a trecut ziua Epifaniei, pe care preoții acelui ținut o socotesc zi a botezului Domnului și a nașterii Lui în trup și de aceea ei sărbătoresc aceste două evenimente nu în zile deosebite, ca în Apus, ci în aceeași zi, să se trimită epistole pastorale ale episcopului de Alexandria în toate bisericile Egiptului, în care să se arate începutul Păresimilor și ziua Paștelui, nu numai prin toate localitățile, dar chiar și prin toate mînăstirile. 2. Potrivit acestui obicei, la cîteva zile după cuvîntul părintelui Isaac, au sosit epistolele oficiale ale episcopului Teofil din orașul amintit mai sus, în care, o dată cu arătarea datei Paștelui, el, într-o lungă expunere și cu argumente puternice, a combătut neroada erezie a antropomorfiților. Dar aceasta a fost primită cu atîta amărăciune de către aproape toate comunitățile de monahi care locuiau în Egipt, încît din cauza rătăcirii și simplității lor cei mai mulți au luat atitudine împotriva episcopului mai sus numit, socotindu-l pe el vinovat de cea mai mare erezie, fiindcă se părea că el nesocotește Sfînta Scriptură, negînd chipul omenesc al Atotputernicului Dumnezeu, de vreme ce Scriptura spune limpede că Adam a fost creat după chipul Lui. 3. Astfel că și cei ce locuiau în pustiul Schiturilor, și care-i întreceau în știință și desăvîrșire pe toți cei din mînăstirile Egiptului, s-au împotrivit cu atîta înverșunare epistolei lui Teofil, încît, în afară de Părintele Pafnutie, preot al comunității noastre, nici unul dintre ceilalți preoți conducători ai celor trei biserici din același pustiu n-au primit să fie citită sau răspîndită epistola în adunările lor.

III.

Între cei căzuți în această rătăcire a fost și Serapion, respectat și prin vechimea austerității și prin actualitatea cunoștințelor, dar a cărui nepricepere în dogma amintită era cu atît mai dăunătoare pentru toți păstrătorii adevăratei credințe, cu cît el îi întrecea aproape pe toți monahii timpului prin meritele vieții sale. 2. Acesta, cu toate încercările cuviosului preot Pafnutie, nu putea fi adus pe calea dreptei credințe, deși erezia era o noutate nesprijinită nici pe învățăturile mai vechi, nici pe tradiție. Dar s-a întîmplat să vină din părțile Capadociei să-și vadă frații din pustiu un diacon pe nume Fotin, care era mare

învățat. Fericitul Pafnutie l-a primit cu cea mai mare bucurie și l-a rugat să întărească învățătura cuprinsă în epistolele episcopale. L-a dus în mijlocul fraților și l-a întrebat cum tălmăcesc bisericile întregului Orient aceste cuvinte din cartea Facerii: «*Să facem pe om după chipul și asemănarea noastră*». 3. Diaconul a răspuns că fruntașii tuturor bisericilor explică nu în sens literal, ci în cel spiritual chipul și asemănarea lui Dumnezeu. Într-o expunere foarte bogată și cu foarte multe mărturii ale Scripturilor, el a arătat că nu se poate ca măreția dumnezeiască, imensă, necuprinsă și nevăzută, să aibă alcătuire și asemănare omenească. Natura divină, a spus el, este simplă, netrupească și fără alcătuire. Ea nu poate fi nici cuprinsă cu ochii și nici înțeleasă cu mintea. Pînă la urmă bătrînul Serapion, înduplecat de multele și puternicele argumente ale învățatului, a revenit la credința tradițională. 4. Acest fapt ne-a adus o nesfîrșită bucurie și nouă și părintelui Pafnutie, văzînd că Domnul n-a îngăduit să se abată mult timp de la firul dreptei credințe, rătăcind numai din nepricepere și simplitate rustică, ca un bărbat atît de cunoscut prin virtuțile sale. Dar pe cînd noi toți ridicați în picioare, aduceam rugăciuni de mulțumire Domnului pentru ajutorul Său, în timpul rugăciunii bătrînul, tulburat că îi dispare din inimă acel chip antropomorfic al Dumnezeirii pe care obișnuia să și-l reprezinte în timpul rugăciunii, izbucnind pe neașteptate într-un plîns amar și în sughițuri dese, s-a așternut la pămînt și a strigat puternic: «*Vai mie, nenorocitul! 5. Mi-au răpit pe Dumnezeul meu,* iar pe cel pe care-L am acum nu-L văd, și nu știu nici pe cine rog, nici pe cine chem» [71]. Impresionați foarte mult de această situație și avînd încă în inimile noastre puternica impresie pe care ne-a produs-o convorbirea de mai înainte, ne-am întors la părintele Isaac pe care, văzîndu-l de departe, l-am întîmpinat cu aceste cuvinte:

21. X, II, III, p. 234 sq. Discipol al lui Origen și Evagrie, Sfîntul Casian combate energic antropomorfismul, din respect față de autoritate, fără să spună că Patriarhul Teofil al Alexandriei fusese el însuși, mai înainte, antropomorfist și că se purta aspru fiindcă era susținut de familia imperială de la Constantinopol. O făcea contrariat de nerecunoașterea autorității lui de monahii din pustiurile egiptene. Este evident că metoda arestărilor și scoaterii din cler contrastă sălbatic cu metoda creștinească și eficace a Sfîntului Pafnutie pentru rezolvarea acestei probleme. Amintim, printre altele, cele două argumente, greșite, evident, ale antropomorfismului: Întruparea Domnului și icoanele obișnuite ale persoanelor dumnezeirii treimice. Urmarea e descrisă astfel de Pr. Jean-Claude Guy (în *op. cit.*, p. 25): «Toți monahii evagrieni au fost siliți să părăsească repede Egiptul».

IV.

Noutatea celor auzite de noi în expunerea trecută despre rugăciune ne-a insuflat dorința, mai presus de orice, de a veni din nou la fericirea voastră. Acum i s-a adăugat acestei dorințe și marea greșeală a părintelui Serapion, zămislită, pe cît credem, de viclenia celor mai rele duhuri. Nu este mică deznădejdea care ne apasă, gîndindu-ne că un om care a trecut cu succes prin atîtea încercări timp de cincizeci de ani în acest pustiu nu numai că și-a pierdut cu totul aceste merite din vina neștiinței, dar a ajuns și în primejdia de moarte veșnică. 2. Așadar, mai întîi dorim să cunoaștem de unde și de ce a pătruns în el o rătăcire așa de mare. Apoi te rugăm să ne înveți cum am putea ajunge la acea calitate a rugăciunii, despre care ne-ai vorbit deunăzi nu numai din belșug, dar și cu strălucire. Acel minunat cuvînt care ne-a răscolit în adîncul inimii, nu ne-a arătat și cum am putea îndeplini ceea ce ne-ai învățat.

V.

Isaac. Nu este de mirare că un om foarte simplu, care n-a fost niciodată învățat despre substanța și natura Dumnezeirii, a putut să fie pînă acum stăpînit și înșelat de răul inculturii și de deprinderea cu greșeala veche, sau, ca să zic mai adevărat, să rămînă în greșeala de altădată, care nu i-a fost insuflată de o viclenie nouă a demonilor, cum socotiți, ci de vechea ignoranță a păgînilor. După obiceiul acestora, care adorau pe demoni plăsmuindu-i cu chip omenesc, la fel și acum, unii socotesc că măreția de necuprins și de neexprimat a adevăratei Dumnezeiri trebuie adorată sub forma vreunui chip, ei crezînd că nu se roagă nimănui dacă n-au în față o icoană căreia să i se adreseze permanent, pe care s-o poarte în gînd și pe care s-o țină întotdeauna înaintea ochilor. 2. Asupra rătăcirii acestora se îndreaptă pe bună dreptate aceste cuvinte: «*Și au schimbat slava Dumnezeului Celui nestricăcios cu asemănarea după chip a omului stricăcios*». Iar Ieremia spune: «*Poporul Meu și-a schimbat slava cu un chip cioplit*». Această rătăcire, cu obîrșia pe care i-am arătat-o, a pătruns în sufletele multora, dar unii, ale căror inimi n-au fost pătate niciodată de superstiția păgînă, sînt totuși amăgiți de autoritatea acestei mărturii care spune: «*Să facem pe om după chipul și asemănarea Noastră*». Din necunoaștere, înapoiere și rea interpretare a luat naștere erezia numită a antropomorfiților, care susține, cu o stăruitoare

stricăciune, că acea nemăsurată și simplă substanță a divinității este alcătuită după trăsăturile noastre, cu chip omenesc. 3. Totuși, cel ce a fost format în dogmele dreptei credințe va respinge erezia ca pe o blasfemie păgînă și va ajunge la acea însușire curată a rugăciunii, care nu numai că nu va amesteca în conținutul ei nici o închipuire omenească a lui Dumnezeu, ceea ce este o nelegiuire chiar și numai s-o spui, dar nici măcar nu va îngădui să se strecoare în ea amintirea vreunui cuvînt sau vreunui fapt care să ducă în acea erezie.

VI.

După măsura purității sale, precum am spus în expunerea anterioară, mintea fiecăruia se înalță și se formează prin rugăciune, depărtîndu-se, fără îndoială, atît de mult de contemplarea lucrurilor pămîntești și materiale, încît, în măsura în care a înaintat în puritatea sa, a ajuns să-L vadă pe Iisus și în umilința și în trupul Său, dar și venind în slava măreției Sale, sub privirile lăuntrice ale sufletului. 2. Nu vor putea să-L vadă pe Iisus venind în împărăția Sa cei care, stăpîniți încă într-un fel oarecare de acea șubrezenie iudaică, nu pot spune împreună cu Apostolul: «*Și dacă am cunoscut pe Hristos după trup, acum nu-L mai cunoaștem așa*», ci aceia care Îi privesc divinitatea cu ochi foarte curați ridicîndu-se de la faptele și cugetările umile și pămîntești, se retrag în singurătatea de pe vîrful muntelui, liberi de frămîntarea tuturor cugetărilor și tulburărilor pămîntești, retrași din amestecul cu toate viciile și înălțați prin credință foarte curată și prin strălucirea virtuților, descoperă slava și strălucirea chipului Lui cei ce merită să-L privească și să-L vadă cu privirile curate ale sufletului. 3. Dealtfel pe Iisus Îl văd și cei ce se găsesc în cetăți, în castele și în sate, cei care adică își trăiesc această viață cu activitățile de toate zilele, dar nu în acea strălucire în care le-a apărut celor ce pot să se urce cu El pe muntele virtuților despre care am mai vorbit mai înainte, cum au fost Petru, Iacob și Ioan. Așa a apărut în singurătatea lui Moise și a vorbit lui Ilie. *4.* Aceasta a voit să întărească și Domnul nostru, lăsîndu-ne exemple de curăție desăvîrșită. Deși El, izvorul sfințeniei neatinse, n-avea nevoie s-o dobîndească din afară ajutat de singurătate și retragerea pe munte (căci nu putea să fie pătată plinătatea curăției Lui de noroiul mulțimilor și nici să fie întinat de vreo tovărășie omenească Acela Care curăță și sfințește tot ce este murdărit) s-a retras

totuși «pe munte să se roage singur», învățîndu-ne, fără îndoială, prin exemplul retragerii Sale că, dacă vrem să ne închinăm lui Dumnezeu cu inimă curată și cu dragoste deplină, trebuie să ne ferim deopotrivă de orice neliniște și de orice amestec cu mulțimile, pentru ca, trăind în acest trup prin oarecare asemănare cu fericirea Lui, care este făgăduită în viitor celor sfinți, să ne putem apropia și noi de El într-o măsură oarecare și să ne fie *«Dumnezeu totul în toate»*.

VII.

Atunci se va desăvîrși în noi acea rugăciune a Mîntuitorului nostru, prin care S-a rugat pentru ucenicii Săi, spunînd către Tatăl: *«Pentru ca iubirea cu care M-ai iubit pe Mine să fie în ei și ei în Noi»* și de asemenea: *«Și toți să fie una, precum Tu, Părinte, ești în Mine și Eu în Tine, pentru ca și ei să fie în Noi una»*, cînd acea iubire desăvîrșită, prin care *«Mai întîi El ne-a iubit»*, va trece și în adîncul inimii noastre împlinită prin această domnească rugăciune, care credem că în nici un chip nu poate fi nimicită. 2. Aceasta se va face astfel, cînd toată dragostea, toată dorința, toată rîvna, toată străduința, tot cugetul nostru, tot ce trăim, ce vorbim, ce respirăm va fi Dumnezeu și cînd acea unitate care există acum între Tatăl și Fiul și între Fiul și Tatăl va trece și în simțirea și în mintea noastră. Așa cum El ne iubește cu dragostea sinceră, curată și nestricăcioasă, așa să ne adăugăm și noi Lui prin devotament veșnic și inseparabil, pentru ca orice respirăm, orice înțelegem, orice vorbim să fie Dumnezeu. Să ajungem, zic, în Cel pe care ni l-am propus ca scop, pe care tot Domnul rugîndu-l îl dorește îndeplinit în noi: *«Ca toți să fie una, cum Noi sîntem Una, Eu și ei și Tu în Mine*, ca să fie și ei contopiți într-unul», și de asemenea: *«Părinte, cei pe care Mi i-ai dat vreau ca unde sînt Eu să fie și ei cu Mine»*. 3. Aceasta trebuie să fie năzuința pustnicului, aceasta toată străduința, ca să merite a avea în acest corp, chipul fericirii viitoare și să înceapă să guste dinainte din începutul vieții și măririi cerești. Acesta este, spun, scopul oricărei desăvîrșiri, ca mintea, pînă aci liberată de orice legături trupești, să se înalțe zilnic la cele duhovnicești, pînă ce toată viața și bătaia inimii vor deveni o singură și neîntreruptă rugăciune.

VIII.

Ghermanus. După admirația primei cuvîntări, cele auzite azi fac ca uimirea noastră să crească și mai mult. Sub înrîurirea acestei învă-

ţături, cu cît sîntem mai înflăcăraţi de dorinţa fericirii desăvîrşite, cu atît cădem în mai mare deznădejde, neştiind cum putem cere şi obţine mijloacele de a ajunge la o stare atît de înaltă. De aceea, cele pe care începuserăm să le simţim printr-o îndelungată meditaţie în chilie, fiindcă este poate necesar să le exprimăm într-o formă mai dezvoltată, te rugăm să ai toată bunăvoinţa să ne asculţi. Dealtfel, ştim că fericirea ta de obicei nu te superi din cauza prostiei celor slabi, care tocmai de aceea este dată pe faţă, pentru ca să i se îndrepte neajunsurile. 2. După părerea noastră, este trebuitor în însuşirea oricărei arte şi învăţături, să se înceapă de la cunoştinţele cele mai simple şi de la încercările cele mai uşoare, pentru ca mintea, hrănită cu laptele acestora, să se dezvolte încetul cu încetul şi să se ridice treptat de la cele mai de jos pînă la cele mai înalte cuceriri ale minţii. După ce a înţeles principiile elementare şi mergînd mai departe i s-au deschis într-un fel porţile mărturisirii de credinţă, ea poate să ajungă, ca urmare, fără greutate la tainele şi culmile desăvîrşirii. 3. Cum va putea scrie un copil silabe unite, dacă el nu va cunoaşte bine mai întîi literele? Sau cum va reuşi să citească cursiv cel ce încă nu silabiseşte? În ce chip cel ce nu a învăţat bine în şcoala de gramatică poate să se descurce în învăţămîntul filosofiei şi al retoricei? De aceea şi în cea mai înaltă învăţătură, care ne leagă pentru totdeauna cu Dumnezeu, fără îndoială există o temelie care trebuie bine aşezată, pentru ca pe ea să se construiască toată clădirea, pînă la vîrful cel mai înalt. 4. Bănuim că începutul acesteia constă în faptul de a şti în primul rînd prin ce meditaţie ajungem să-L cunoaştem şi să-L avem pe Dumnezeu în noi şi în al doilea rînd cum putem păstra ceea ce ne-am însuşit pentru a atinge perfecţiunea la care tindem. De aceea dorim să ni se arate calea prin care, avîndu-L pe Dumnezeu în inima noastră, Îl putem ţine în adîncul ei veşnic, pentru ca, fiindu-ne în faţa ochilor această cale, cînd am simţit că ne-am abătut de la ea, s-o putem regăsi repede, fără rătăciri şi ocolişuri. 5. Ori de cîte ori, pribegind prin teorii abstracte, ne întoarcem în noi ca dintr-un somn de moarte şi dezmeticiţi căutăm drumul către Dumnezeu, se întîmplă ca, înainte de a-L găsi, să ne rătăcim din nou şi, înainte de a ni se lumina zările către lumea duhovnicească, inima să ne fie acoperită iarăşi de întuneric. Este sigur că ne cuprinde această negură fiindcă n-avem ceva limpede înaintea ochilor, ca îndreptar către care sufletul, după multe căutări şi nedumeriri, să poată fi rechemat şi să intre, după lungi naufragii, ca într-un port al tihnei. 6. Aşa se face că mintea, îm-

piedicată mereu de neștiință și de greutăți, mereu șovăitoare, ca un om beat, se clatină într-o parte și-n alta, și nici măcar ceea ce a dobîndit mai de grabă întîmplător decît prin străduință nu poate ține cu putere mult timp, cîtă vreme primind mereu ceva din altceva, ea nu simte nici cînd vine și intră acel ceva, nici cînd se sfîrșește și pleacă.

IX

Isaac. Întrebarea voastră, atît de cuprinzătoare și de precisă totodată, este un semn că sînteți foarte aproape de această curăție pe care o căutați. Într-adevăr, nu va putea cineva nici măcar să întrebe despre acestea, necum să le întrevadă sau să le deosebească, dacă nu-l conduce priceperea minții și grija veghetoare către cercetarea în adîncime a acestor probleme și dacă viața, biciuită mereu de trăirea actuală, nu-l face să bată la poarta acestei purități și să-i atingă pragul. 2. De aceea, fiindcă văd că v-ați oprit, nu zic în pragul acelei rugăciuni adevărate, despre care am vorbit, ci cu mîinile experienței îi cercetați camerele interioare și o cuprindeți cu privirea în întregime, nu cred că-mi va fi greu ca pe cei care încă șovăie la intrare să-i introduc, cu ajutorul lui Dumnezeu, în tot interiorul pentru ca să nu vă împiedice vreun obstacol să vedeți cele ce trebuie să vi se arate. 3. Cel mai aproape de cunoaștere este cel ce știa bine ce trebuie să cerceteze și nu e departe de știință cel ce începe să înțeleagă ce nu știe. De aceea nu cred că voi fi acuzat de indiscreție și ușurătate, dacă vă voi expune fără ocol cele tăinuite în convorbirea anterioară despre desăvîrșirea rugăciunii, de vreme ce voi, care ați ajuns la acest punct al cercetării și preocupărilor voastre, după părerea mea, trebuie să descoperiți singuri virtuțile rugăciunii, cu harul lui Dumnezeu și fără ajutorul cuvîntării mele.

X.

Ați comparat foarte bine deprinderea rugăciunii cu învățătura copiilor (care dealtfel nu-și pot însuși primele cunoștințe, nu știu să recunoască literele și să le scrie cu mîna lor decît după ce s-au deprins să le deseneze, am putea spune, să le graveze pe tăblițele de ceară, uitîndu-se zilnic la ele și imitîndu-le), fiindcă și în cele duhovnicești trebuie să se dea un model la care să priviți întotdeauna și cu atenție, pe care să-l învățați și să-l știți temeinic, pentru a putea, prin meditație și practică, să vă înălțați gîndurile cît mai sus cu putință. 2. Vi se dă

așadar acest model de învățătură și de practică a rugăciunii pe care o căutați. Fiecare monah, amintindu-și neîncetat de Dumnezeu și alungîndu-și toate preocupările străine, trebuie să mediteze, cu neobosită frămîntare a inimii, la acest model, pe care nu va reuși să-l păstreze, dacă nu va alunga din suflet toate grijile și ispitele trupului. Această învățătură cum ne-a fost transmisă de puțini dintre Sfinții Părinți de altădată, așa o împărtășim și noi numai celor ce o doresc cu înfocare. Așadar, pentru a vă aminti întotdeauna de Dumnezeu, vi se dă această formulă de pietate de care să nu vă despărțiți niciodată: «*Doamne, vino în ajutorul meu; grăbește-Te Doamne, să mă ajuți*». 3. Pe drept a fost ales acest scurt verset din tot textul Scripturilor; căci el cuprinde toate sentimentele pe care le poate avea omul și se potrivește destul de propriu și de bine cu orice stare și-n orice situație. Se găsește în el chemarea ajutorului lui Dumnezeu împotriva tuturor primejdiilor, se găsește umilința mărturisirii evlavioase, se găsește scutul în fața grijilor și a temerilor fără număr, se găsește recunoașterea șubrezeniei omenești, încrederea mîntuirii, convingerea că ajutorul Domnului este întotdeauna alături de noi. 4. Cel care-L cheamă permanent ca ocrotitor este sigur că-L are întotdeauna lîngă el. Are ardoarea dragostei și a milei, are în vedere cursele vrăjmașe, se teme și, împresurat de ele zi și noapte, mărturisește că nu se poate salva fără ajutorul Apărătorului său. Acest verset este un zid peste care nu pot trece atacurile demonilor, o platoșă de nepătruns și o chivără foarte puternică. Acesta nu îngăduie să-și piardă nădejdea mîntuirii, sufletelor cuprinse de neliniște și plictiseală, sau apăsate de gînduri triste, ci arată că Acela pe care-L cheamă le vede permanent lupta și nu le părăsește în chinurile lor. 5. Acesta ne sfătuiește ca în biruințele duhovnicești și în bucuriile inimii să nu ne trufim, să nu ne îngîmfăm cînd sîntem într-o stare bună, pe care, să recunoaștem, ne-am putea-o dobîndi sau păstra fără ocrotirea lui Dumnezeu, pe care-L chemăm să vină întotdeauna și cît mai repede în ajutorul nostru. Acest verset, zic, se constată a fi necesar și util fiecăruia dintre noi, în orice lipsă ne-am găsi. Cel ce dorește să fie ajutat întotdeauna și în toate arată că nu numai în împrejurări grele și triste, ci chiar în cele vesele și mulțumitoare are deopotrivă nevoie de ajutorul lui Dumnezeu, Care poate face să scăpăm de cele rele și să rămînem în cele bune, fiindcă El știe că firea omenească, șubredă cum e nu poate trăi fără ajutorul Lui. 6. Mă tulbură patima poftei de mîncare multă, doresc mîncăruri pe care pustiul nu le cunoaște, în singurătatea înspăi-

mîntătoare simt mirosul ospeţelor împărăteşti şi îmi dau seama că fără voia mea le doresc; de aceea trebuie să spun: «*Doamne, vino-mi în ajutor; Doamne, grăbeşte-Te să mă ajuţi*». Sînt îmboldit să mănînc ceva înainte de ora hotărîtă pentru masă şi mă străduiesc cu mare durere a inimii mele să respect măsura dreaptă şi obişnuită a cumpătării; cu teamă trebuie să strig: «*Dumnezeule, vino-mi în ajutor; Doamne, grăbeşte-Te să mă ajuţi*». 7. Trebuie să postesc mai aspru, pentru a lupta împotriva ispitelor trupului, dar slăbiciunea, sau boala de stomac, mă împiedică; pentru a-mi împlini o dorinţă şi pentru a lupta împotriva poftelor cărnii şi fără să ţin post, trebuie să mă rog: «*Dumnezeule, vino-mi în ajutor; Doamne, grăbeşte-Te să mă ajuţi*». Vine ora mesei, dar nu-mi place pîinea şi nici mîncarea pentru a împlini trebuinţele naturii; trebuie să mă rog suspinînd: «Dumnezeule, vino-mi în ajutor; Doamne, grăbeşte-Te să mă ajuţi». 8. Voiesc să dau o îndreptare statornică gîndurilor cu ajutorul cititului, dar mă împiedecă durerea de cap şi în cel de al treilea ceas, copleşit de somn, pun obrazul pe sfînta pagină, sau sînt împins să măresc timpul de odihnă, începîndu-l mai devreme sau prelungindu-l, sau, în timpul slujbei, puterea prea mare a somnului mă face să întrerup citirea canonică a psalmilor; de asemenea, trebuie să strig: «*Dumnezeule, vino-mi în ajutor; Doamne, grăbeşte-Te să mă ajuţi*». În multe nopţi îmi fuge somnul şi sînt stăpînit de insomnii aduse de diavolul, astfel că mă văd obosit că n-am închis deloc ochii toată noaptea; cu suspine trebuie să mă rog: «Dumnezeule, vino-mi în ajutor; Doamne, grăbeşte-Te să mă ajuţi». 9. În lupta cu viciile, încă mă îmboldesc pe neaşteptate chemările trupului şi încearcă cu blîndă mîngîiere să mă atragă în timpul somnului, ispitindu-mă să le primesc; pentru ca nu cumva focul cel străin aprinzîndu-se să ardă florile de bună mireasmă ale neprihănirii, trebuie să strig: «*Dumnezeule, vino-mi în ajutor; Doamne, grăbeşte-Te să mă ajuţi*». Simt că mi s-au stins aţîţările poftelor şi că a aţipit în mădularele mele dorinţa trupului; pentru ca această virtute cu ajutorul lui Dumnezeu să dureze cît mai mult, sau să rămînă în mine pentru totdeauna, trebuie să spun cu încordare: «*Dumnezeule, vino-mi în ajutor; Doamne, grăbeşte-Te să mă ajuţi*». 10. Sînt neliniştit şi constrîns de îmboldurile mîniei, ale arghirofiliei, ale tristeţei, să întrerup starea de bunătate, pe care mi-am propus-o şi care mi-a devenit prietenă; ca să nu fiu tulburat de furie şi împins în amărăciunea fierei, cu cel mai adînc geamăt trebuie să strig: «Dumnezeule, vino-mi în ajutor; Doamne, grăbeşte-Te să mă ajuţi». Mă

ispitește dorința de mărire, glorie deșartă, trufie, și-mi pare bine cînd îi văd pe alții în nepăsare și stare călduță; ca să nu mă învingă această înrîurire primejdioasă a diavolului, cu inimă plecată trebuie să mă rog: «*Dumnezeule, vino-mi în ajutor, Doamne, grăbește-Te să mă ajuți*». 11. Prin umilință și simplitate am învins îngîmfarea și trufia; ca nu cumva iarăși «să-mi vină picioarele trufiei și să mă miște mîna păcătosului», ca nu cumva adică să mă prăbușesc din înălțimea victoriei mele, trebuie să strig din toate puterile: «*Dumnezeule, vino-mi în ajutor; Doamne, grăbește-Te să mă ajuți*». Sînt frămîntat de felurite sentimente care pribegesc uneori, nu sînt în stare să-mi strîng gîndurile împrăștiate, nu pot să-mi fac rugăciunea fără să intervină sau să-mi apară în minte chipuri, vorbe sau fapte fără rost și mă simt copleșit de atîta deșertăciune, cu sufletul atît de gol și de sterp, încît îmi dau seama că nu se zămislesc în inima mea simțiri duhovnicești și generoase; ca să merit a mă curăți de solzii aceștia ai sufletului, de care nu mă pot scăpa gemetele și suspinele, în chip necesar voi striga: «*Dumnezeule, vino-mi în ajutor; Doamne, grăbește-Te să mă ajuți*». *12.* Simt că am dobîndit iarăși drumul drept al sufletului, statornicia cugetărilor, vioiciunea inimii, cu o bucurie de nespus și cu înălțarea inimii pînă la primirea în ea a Duhului Sfînt, că din prisosul de bogăție duhovnicească am din belșug descoperirea înțelesurilor celor mai sfinte, înainte cu totul ascunse pentru mine, datorită iluminației venite pe neașteptate de la Dumnezeu; ca să merit să rămîn cît mai mult timp în această stare, trebuie să am grijă și să strig de fiecare dată: «*Dumnezeule, vino-mi în ajutor, Doamne, grăbește-Te să mă ajuți*». *13.* Împresurat de frica de demoni din timpul nopții, înspăimîntat de fantomele duhurilor necurate, stăpînit de groază și hărțuit, mi se duce nădejdea mîntuirii; refugiindu-mă în postul salvator al acestui verset, voi striga din toate puterile: «Dumnezeule, vino-mi în ajutor, Doamne, grăbește-Te să mă ajuți». Cînd iarăși mîngîiat de Domnul și însuflețit de venirea Sa mă voi simți înconjurat ca de nenumărate mii de îngeri, astfel încît să îndrăznesc să-i atac și să-i provoc la luptă pe cei de care înainte mă temeam mai rău decît de moarte și a căror atingere și vecinătate o simțeam cu toată cutremurarea minții și a trupului; pentru ca să rămînă, cu harul lui Dumnezeu, cît mai îndelung în mine vigoarea acestei statornicii, trebuie să strig din toate puterile mele: «*Dumnezeule, vino-mi în ajutor, Doamne, grăbește-Te să mă ajuți*».

14. Astfel, rugăciunea cu acest verset trebuie rostită neîncetat, pentru ca în înfrîngeri să ne ridicăm, iar în biruințe să fim păziți și să nu ne trufim. Meditația la acest verset, zic, să fie în sufletul tău neîntreruptă. În orice lucrare, la slujbă, pe drum, să nu încetezi a-l cînta. La el să meditezi și cînd adormi, și cînd mănînci, și în cele mai mărunte trebuințe ale tale. Această formulă mîntuitoare, pentru tine necesară ca bătăile inimii, nu numai că te va păzi neatins de năvala demonilor, dar chiar te va conduce, spălat de viciile molipsitoare și pămîntești, către acele ținuturi nevăzute și cerești, și te va înălța la acea ardoare a rugăciunii, pe care puțini o cunosc și nimeni n-o poate exprima în cuvinte. *15.* Să te fure somnul meditînd la acest verset și, format în exercițiul lui neîntrerupt, chiar și în somn să te obișnuiești a-l cînta. Cînd te trezești, acesta să te întîmpine cel dintîi, acesta s-o ia înaintea tuturor cugetărilor din stare de veghe, acesta să te așeze în genunchi cînd te ridică din pat, și de aci mai departe să te conducă la toate treburile și lucrările, acesta să te urmărească în tot timpul. La acesta vei medita, potrivit învățăturii legiuitorului Moise «șezînd în casă și mergînd pe drum», dormind și fiind treaz. Pe acesta îl vei scrie pe buzele tale, pe acesta îl vei așeza pe pereții casei tale și înlăuntrul pieptului tău, astfel încît să-ți fie cîntare obișnuită și cînd te așterni pe rugăciune, și cînd te ridici, iar cînd pleci după toate cele trebuitoare vieții să-ți fie rugăciune vie și permanentă.

XI.

Această formulă s-o păstreze neîntrerupt mintea, pînă ce, întărită prin folosirea ei neîncetată și prin permanentă meditație, va respinge și va îndepărta mulțimea și prisosul tuturor cugetărilor, și astfel, restrînsă la simplitatea acestui verset, va ajunge cu ușurință la acea fericire care deține locul întîi între celelalte fericiri evanghelice. Căci se spune: «*Fericiți cei săraci cu duhul, că a lor este împărăția cerurilor*». În acest chip va fi sărac oricine și distingîndu-se într-o astfel de sărăcie, va îndeplini acel cuvînt profetic: «*Cel sărac și lipit va lăuda numele Domnului*». *2.* Într-adevăr, care sărăcie poate fi mai mare, sau mai sfîntă, decît a aceluia care, știindcă n-are nici o pază, nici o putere, cere ajutor zilnic din bunăvoința altuia și, înțelegînd că viața și ființa sa sînt susținute în fiecare moment de ajutorul dumnezeiesc, mărturisește

pe drept că el este un cerșetor al Domnului, strigînd către El cu simplitate în fiecare zi: *«Eu sînt cerșetor și sărac; Domnul mă ajută»*. Și așa, iluminat de Dumnezeu, și ridicîndu-se la acea știință de multe forme, el poate începe de aci încolo să se împărtășească din tainele măreție și sfinte, potrivit acestor cuvinte ale profetului: «Munții înalți sînt pentru cerbi, iar piatra este ascunziș pentru dihori». 3. Aceste cuvinte se potrivesc destul de bine ca înțeles cu ceea ce am spus, prin aceea că oricine stăruie în simplitate și nevinovăție n-are nimic vătămător sau primejdios. Cel mulțumit cu simplitatea sa nu dorește decît să nu fie pradă celor ce-i întind curse. Ca un fel de dihor spiritual, care se acoperă cu veșmîntul acelei pietre evanghelice, adică întărit cu amintirea patimilor Domnului și cu meditația neîncetată asupra versetului spus mai înainte, el este ferit de cursele dușmanului primejdios. Despre acești dihori spirituali se spune și în Proverbe: *«Dihorii, neam slab, care-și clădesc în stînci locașul lor»*. 4. Și într-adevăr, ce este mai slab decît un creștin, ce este mai neputincios decît un monah, căruia nu numai că nu-i sînt la îndemînă mijloace de a se răzbuna împotriva injuriilor, dar nu i se îngăduie nici măcar să-i răsară înlăuntrul sufletului vreun sentiment ușor și tăcut de nemulțumire? Oricine, pornind de la această stare, nu numai că are în stăpînire simplitatea nevinovăției, dar chiar este întărit cu virutea dreptei judecăți, devenind nimicitor al șerpilor veninoși și avînd pe Satana strivit sub picioarele sale. Ajuns cu repeziciunea minții un fel de cerb spiritual, el va paște în munții profeților și ai apostolilor, adică se va hrăni cu cele mai înalte și mai sublime învățături ale acestora. Întreținut cu astfel de hrană, primind în sine și simțămintele din psalmi, va începe să cînte psalmii sau să-i spună ca și cum ar fi compuși de el, nu de profet, ca pe o rugăciune proprie, pornită din adîncul inimii, sau să-i socotească adresați lui, știind că ideile lor nu s-au îndeplinit numai prin profet, sau în profet, ci se îndeplinesc zilnic în el. 5. Atunci Scripturile sfinte ne arată mai limpede și într-un fel atunci li se deschid vinele și măruntaiele învățăturii lor, cînd experiența noastră nu numai că-și însușește, dar înțelege oarecum mai dinainte cuprinsul lor, iar înțelesul cuvintelor ni se deschide nu prin expunere, ci prin dovezi. Noi, avînd același sentiment al inimii, cu care este cîntat sau compus psalmul, devenim într-un fel autori ai lui, mergînd cu înțelegere înaintea lui și nu după el, adică prinzîndu-i sensul înaintea citirii cuvintelor și frazelor din care este alcătuit. Cînd cîntăm ne vin în minte cele ce s-au petrecut sau se petrec cu noi

zilnic, ce ne-a adus grija sau nepăsarea noastră, ce ne-a dăruit Providența divină sau ce pierderi am avut din înțelăciunea diavolului, cum ne-a sustras uitarea de la anumite îndatoriri, cît rău ne-a făcut șubrezenia noastră omenească sau neștiința, de toate acestea ne amintim în timpul cîntării psalmilor. 6. În ei găsim exprimate toate sentimentele, pe care, văzîndu-le ca-ntr-o oglindă, le cunoaștem mai bine, pe măsură ce ne-au fost prilejuite, și astfel le simțim ca pe cele văzute și pipăite de noi, iar nu ca pe cele auzite de la cei ce ne învață despre ele, ca și cum noi înșine le naștem în adîncul inimii noastre, fiind oarecum sădite în noi, pătrunzîndu-le sensul nu din citirea textelor, ci din experiența de mai înainte. În felul acesta mintea noastră va ajunge la acea puritate a rugăciunii, despre care am vorbit în cuvîntarea anterioară, pe cît m-a ajutat Domnul. În timpul adevăratei rugăciuni nu vedem și n-auzim pe nimeni, fiindcă ea țîșnește din mintea noastră înflăcărată de o pornire de nespus a inimii și de înălțarea duhului. În această stare, fără să mai simtă sau să mai audă ceva din afară, sufletul nostru se dăruiește în gemete și suspine lui Dumnezeu.

XII.

Ghermanus. Socotesc că ne-ai explicat destul de clar și pe înțeles nu numai tradiția dar și perfecțiunea acestei discipline spirituale pe care am cerut-o. Căci ce poate fi mai desăvîrșit și mai înălțător decît să îmbrățișezi într-o meditație atît de cuprinzătoare nădejdea noastră în Dumnezeu și, prin folosirea unui singur verset, trecînd peste hotarele tuturor celor văzute, să închizi cumva, într-o scurtă expunere, sentimentele tuturor rugăciunilor? De aceea te rugăm să ne mai explici încă ceva și anume cum am putea păstra în chip statornic acest verset pe care ni l-ai dat ca pe o formulă, pentru ca, așa cum sîntem eliberați, prin harul lui Dumnezeu, de nimicurile cugetărilor lumești, la fel să le păstrăm fără schimbare pe cele duhovnicești.

XIII.

Ori de cîte ori mintea noastră se oprește asupra unei părți dintr-un psalm, pe nesimțite trece de la acea parte, fără să-și dea seama cum, la alt text din Scriptură. Și cînd a început să se adîncească în el, înainte de a-l parcurge în întregime, un alt text îi apare în minte, care-i îndepărtează atenția de la cel de mai înainte. Apoi și de la acesta fug gîn-

durile, și așa întotdeauna sufletul trece de la un psalm la alt psalm, de la textul Evangheliei sare la citirea Apostolului, iar de la acesta la profeți, și chiar dacă se oprește la unele povestiri duhovnicești, pribegește fără oprire și fără țel prin tot corpul Scripturilor. Neputînd să respingă sau să rețină ceva după propria sa voință și nici să termine ceva cu deplină judecată și examinare, el devine numai un debitor al sensurilor spirituale, rămîne mereu la început și n-ajunge să le stăpînească și să le frămînte în chip creator. 2. Astfel mintea, mereu în mișcare și cutreier, chiar și în timpul slujbelor umblă pe multe cărări, parcă ar fi beată, neîndeplinind cu competență nici o îndatorire. De pildă, cînd se roagă, se duce cu gîndul la vreun psalm sau la vreo lectură, cînd cîntă, se gîndește la altă idee din textul aceluiași psalm, cînd citește, își amintește de ceea ce a făcut și trebuie să mai facă. Și în acest mod, nereținînd și nelăsînd la o parte nimic în chip disciplinat și necesar, pare a alerga la întîmplare, neavînd puterea să se oprească și să rămînă mai mult asupra celor ce-i aduc mulțumire. 3. Deci ne este trebuincios înainte de toate să cunoaștem cum putem îndeplini în mod desăvîrșit îndatoririle duhovnicești, sau păzi neschimbat acest verset pe care ni l-ai dat ca formulă, pentru ca simțirile noastre de la început și pînă la sfîrșit să se desfășoare nu în neorînduială, ci după propria noastră voință.

XIV.

Isaac. Deși gîndesc că am vorbit destul asupra acestei probleme cît timp am discutat despre starea rugăciunii, totuși, fiindcă-mi cereți să repet aceleași lucruri, mă voi ocupa pe scurt de întărirea sufletească. Există trei mijloace care fac ca mintea rătăcitoare să fie statornică și anume : vegherea, meditația și rugăciunea, care dau sufletului tărie și stabilitate, dacă stăruim asupra lor și le îndeplinim fără încetare. 2. Acestea totuși nu vor putea avea vreo înrîurire prin opere de arghirofilie, ci numai dacă, dedicați permanent și fără preget activității sfinte a schimniciei, vom părăsi cu desăvîrșire toate grijile și preocupările vieții prezente, ca să putem îndeplini acea sarcină apostolică : «Rugați-vă fără încetare». Foarte puțin se roagă cel ce îndeplinește această îndatorire numai în timpul în care-și îndoaie genunchii. *Și niciodată nu se roagă cel care e cu genunchii îndoiți, dar cu gîndurile aiurea, și nu la rugăciune.* De aceea, cum vrem să fim găsiți cînd ne rugăm, așa se

cade să fim și înainte de timpul rugăciunii. În chip necesar mintea se pregătește dinainte pentru rugăciune și pe cel ce se roagă îl înalță la cele cerești, sau îl coboară la cele pămîntești gîndurile pe care le-a avut înainte de rugăciune.

3. Pînă aici și-a depănat părintele Isaac a doua expunere despre calitatea rugăciunii, iar noi l-am ascultat înmărmuriți. Admirînd și dorind să păstrăm cu toată puterea îndrumările lui despre meditația asupra acelui verset spus mai înainte, învățătura pe care ne-a dat-o pentru a fi reținută de începători ca informație noi o credem cuprinzătoare și ușoară. Dar ne-am dat seama că respectarea ei este mai grea decît acea osteneală a noastră de mai înainte, prin care de obicei treceam prin tot corpul Scripturilor în mod cu totul superficial și fără stăruință. Totuși am înțeles bine că nimeni nu este înlăturat de la desăvîrșirea inimii din cauza inculturii sale și că înapoierea rustică nu este o piedică în a obține curăția inimii și a sufletului, pe care o pot dobîndi cu prisosință toți, dacă-și păstrează întotdeauna sănătos și întreg gîndul către Dumnezeu prin meditația asupra acestui verset.

PARTEA A II-A

CONVORBIRILE XI—XVII

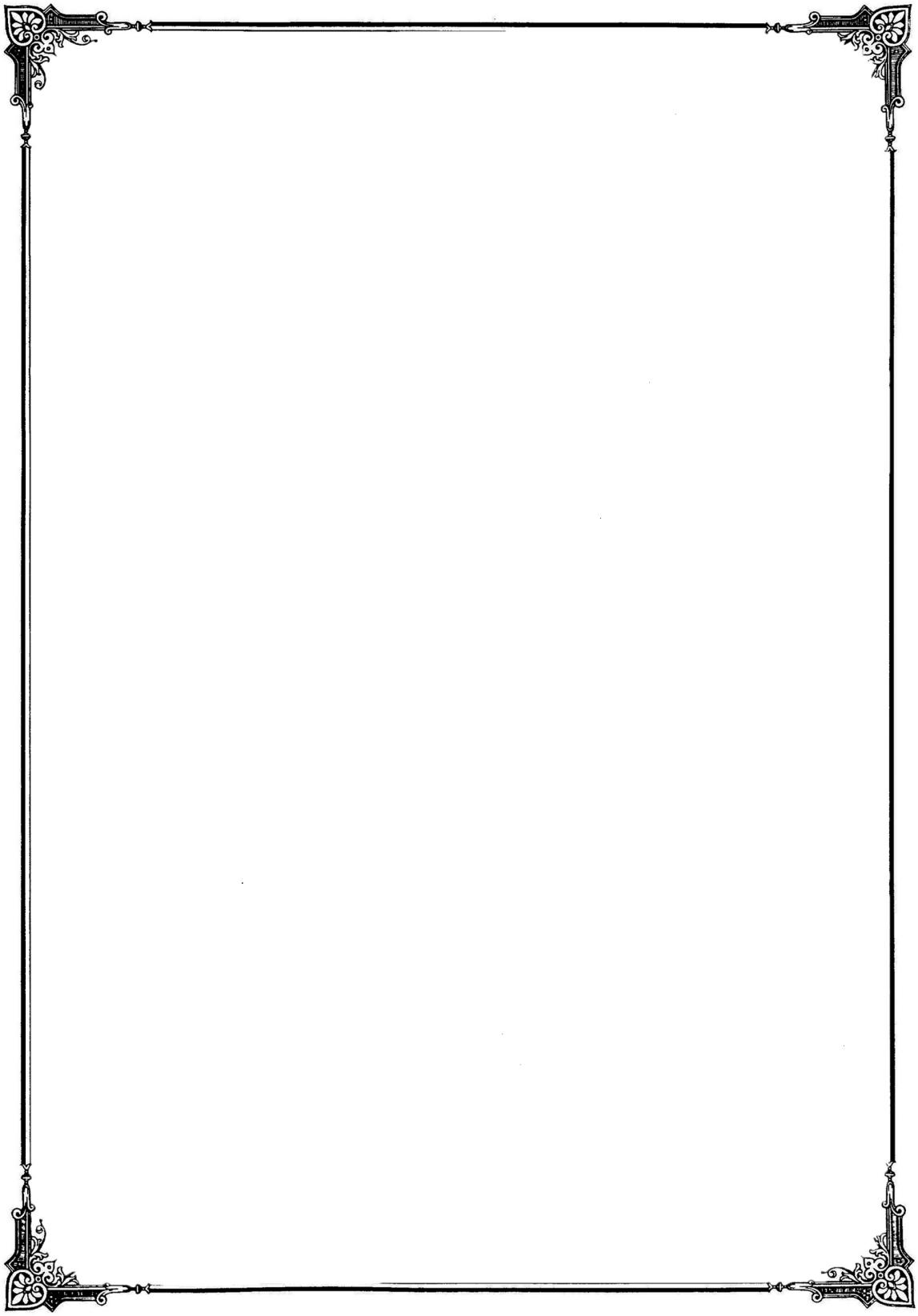

INTRODUCEREA LA PARTEA A II-A A «CONVORBIRILOR DUHOVNICEȘTI»

La începutul acestei părți constatăm că Sfîntul Casian a separat ultimele două părți anunțate odată cu publicarea primelor zece Convorbiri duhovnicești ale sale, care au format volumul al II-lea. Noi vom păstra această împărțire a sa, care face pe de o parte o deosebire între primele zece convorbiri și celelalte, iar pe de alta le distinge și pe cele patrusprezece care urmează în două grupe, încununate fiecare cu un prolog sau prefață.

Punctul de plecare al acestor deosebiri ar consta în ceea ce caracterizează cele trei părți, care ar ține separate pe primele zece «Convorbiri» și ar uni pe cele care urmează, așa cum vom arăta pe scurt în această expunere preliminară a părții a doua; ea ar justifica o distincție a ultimelor două părți, fără însă să le separe. Repetăm unele lucruri, pentru a preciza că specialiștii au arătat că primele zece Convorbiri (din volumul precedent) formează un adevărat mic tratat de desăvîrșire (duhovnicească) [6]. Ei evidențiază problemele care interesează cel mai mult, din punctul de vedere al trăirii mistice în aceste prime zece (I—X) Convorbiri, pe care le amintim aici pe scurt pentru a face legătură cu cele ce urmează în acest nou volum: Eforturile călugărului tind spre Împărăția cerurilor și mijloacele sînt curăția inimii, caritatea și contemplația (convorbirea I). Într-o viață eremitică caracterizată printr-o luptă grea devine necesară discreția, care ne ferește de excese în ucenicie prin deschiderea inimii și supunere față de cei bătrîni (II). Renunțarea caracterizează viața monastică după Sfîntul Casian; ea este biruința duhului asupra cărnii printr-o luptă continuă (III—IV). Ea mai aduce și oprirea păcatelor (V) și rezistența la grele încercări (VI) și la demoni, descriși în amănunt (VII—VIII). Caritatea și curăția inimii se manifestă prin contemplare și desăvîrșirea monahului constă într-o rugăciune neîntreruptă (IX și X). Cu aceasta cele zece Convorbiri au pornit de la năzuințele supreme duhovnicești pentru ca să ajungă tot la ele la sfîrșit.

Sfîntul Casian nu le-a socotit însă încheiate. El anunță încă două cicluri, cu care să le completeze, dintre care unul (XI—XVII) va fi caracterizat prin probleme mult discutate în vremea sa, iar celălalt

(XVIII—XXIV), va cuprinde chestiuni specifice, care interesează mai ales pe pustnici, care sînt invitaţi să le adîncească.

Trecînd la prezentul volum, al treilea, vedem că în partea a doua a Convorbirilor (XI—XVII), se discută mai întîi desăvîrşirea duhovnicească (XI), apoi urmează castitatea (XII), apărarea dumnezeiască (har şi libertate — XIII), ştiinţa spirituală sau contemplativă (XIV) şi harismele dumnezeieşti (XV), prietenie (XVI) şi angajamente (XVII).

În *partea a III-a* (Convorbirile XVIIII—XXIV), se începe cu diferitele categorii de monahi (XVIII), şi se continuă cu comparaţia vieţii obşteşti cu aceea a sihaştrilor (XIX), cu pocăinţa şi semnul iertării (XX), despre bucuria Cincizecimii (XXI), dspre tulburările din timpul nopţii (XXII), despre neputinţa de a nu păcătui pe pămînt (XXIII) şi despre mortificare (XXIV).

Rezumatul şi traducerea ne vor da fondul celor sistematizate în prefaţa noastră. Sfîntul Casian nu a dat acestor Convorbiri nici o formă didactică, nici una sistematică, ci pur şi simplu vorbirea inspiraţilor Părinţi ai pustiei către ascultătorii «ale căror dorinţe arzătoare vor fi împlinite astfel», cum vom citi în prologul celei de a doua părţi; aceeaşi bucurie o vor avea şi cititorii creştini de azi.

Prefaţa Sfîntului Casian la *partea a doua* a «Convorbirilor duhovniceşti» (XI—XVII) este o scrisoare care o însoţeşte. Ea este adresată lui Honorat, întemeietorul şi întîiul stareţ al Mînăstirii din Lerini, apoi Episcop de Arles, mort în 428. Euher, călugăr din Lerini, apoi sihastru, a devenit în cele din urmă Episcopul Lyonului către 435. Primele două volume publicate de Sfîntul Casian au produs un entuziasm nespus la cititorii lor. Aceasta ne explică apărarea îndîrjită pe care i-o va face Sfîntul Casian şi în viaţă şi după moartea lui, prin fapte şi scrieri împotriva detractorilor săi augustinieni. Iată cuvintele cu care-i salută Sfîntul pe aceşti doi prieteni: El constată întîi că Părinţii pustiurilor, «oamenii sublimi de la care am primit mai înainte principiile vieţii anahorice vă înflăcărează de un entuziasm viu». Ca urmare Honorat a înfiinţat o mînăstire la Lerini, transmiţîndu-le învăţătura acelora prin propria lui viaţă. Iar Euher a făcut planul de a se duce în Egipt, ca să vadă minunile de acolo cu ochii lui, «ca o turturică curată, către acele ţinuturi vestite pe care le vede aşa de aproape soarele dreptăţii şi unde virtuţile dau din belşug roadele lor coapte». Sfîntul Casian constată de asemenea, că cele două volume dintîi au aprins cititorilor săi o dorinţă mai mare de a le continua, pe care o satisface cu aceste şapte Convorbiri cu trei Părinţi din altă pustie. Şi dacă nici acestea nu le vor putea potoli setea, «alte şapte Cuvîntări... gîndesc că vor satisface dorinţele voastre arzătoare».

Întîia convorbire cu stareţul Cheremon (a XI-a)

DESPRE DESĂVÎRȘIRE

Are loc în pustia Panephysis, unde locuiau cei trei sfinţi sihaștri, Cheremon, Nesteros și Iosif (pe nuumele cărora sînt cele șapte Convorbiri din această parte a doua). Primul a fost recomandat Sfinţilor Casian și Gherman de Episcopul Arhebius, fiind de o înţelepciune și învăţătură rară, deși depășise o sută de ani și avînd autoritatea vieţii sale sfinte. După un șir de învăţături minunate, el a revenit la învăţătura apostolică despre cele trei mari virtuţi, — credinţa, nădejdea și dragostea —, apoi el le-a amintit că sînt trei și motivele de a se stăpîni de la păcate · teama de muncile iadului și de legile pămînteşti, nădejdea și dorinţa de Împărăţia cerurilor. Starea de desăvîrșire a dragostei ne este cu putinţă după ce am depășit pe aceea de teamă, așa încît să nu ne mai supunem la rău, nu de teama de rău, ci din dragostea de bine. Așa trecem de la condiţia de rob, cu teama de stăpîn, la dragostea de fii ai Aceluia, al cărui chip și asemănare le purtăm, năzuind neîncetat spre desăvîrșirea, prin care ne rugăm pentru cei ce ne prigonesc, iubim pe dușmani și facem bine, ferindu-ne de păcate de moarte. Printre feluritele trepte de desăvîrșire intră și unele feluri de teamă, după cum există și o desăvîrșire a dragostei trupești, care se înalţă la prihănire.

În noaptea următoare va urma *Convorbirea a doua cu Sfîntul Cheremon* (a XII-a) *despre neprihănire* (castitate). Sfîntul Apostol Pavel ne cere să mortificăm «trupul păcatului» prin rîvna unei sfinţenii desăvîrșite, înţelegînd prin acest trup al păcatului o creaţie a noastră: «*Mortificaţi membrele voastre care sînt pe pămînt: desfrînarea, necurăţia, pofta, dorinţa cea rea și lăcomia, care este o slujire la idoli*». Virtutea desăvîrșită implică răbdarea foamei, setei, veghea, munca neîntreruptă și osteneala citirii cărţilor sfinte și plantează în locul lor bucurii duhovnicești. Starea din timpul somnului depinde de cea de veghe. Adevărata castitate părăsind cu dispreţ dorinţele trupești năzuind neîncetat spre sfinţenia, «cu pornirile de foc ale inimii și mîngîierile nespuse și neauzite» ale harului dumnezeiesc. Nu se poate stabili un timp pentru o prefacere duhovnicească, fiindcă ea depinde de particularităţile sufleteşti și de voinţa celui ce năzuiește la ea și mai ales de îndurarea dumnezeiască, dar se vorbește de șase luni și nu din proprie osteneală și pricepere.

Cu aceasta se trece la a *treia Convorbire duhovnicească a Părintelui Cheremon «despre ocrotirea dumnezeiască»* (a XIII-a Convorbire).

Această «Convorbire...» a fost rezumată în prefaţă, așa încît nu ne rămîne decît să amintim cîteva puncte și concluzia ei. Am amintit

că la această Convorbire Sfîntul Casian «plecînd de la manifestările uriașe, ascetice ori mistice ale spiritualității anahoretice, manifestă importanța acestor jertfiri de sine după modelul Domnului, pentru a ajunge la unirea cu El în rugăciunea neîntreruptă, dragoste și contemplare. Atît în Convorbirea a III-a cît și aici în a XIII-a, 7, Sfîntul Casian amintește manifestarea unui început de bunăvoință, care pornește de la un sîmbure, o sămînță bună rămasă în om după cădere (Rom., 2,14—16 — Convorbirea a XIII-a 8), pe care Dumnezeu o luminează și o dezvoltă spre mîntuirea noastră (Rom. 10, 20—21 ; Is. 65, 1—2). Așa cooperează libertatea omenească cu harul dumnezeiesc, — fapt tăgăduit de augustinieni, care cred că prin cădere omul a pierdut putința de mîntuire, care acum se realizează numai prin predestinație. Această învățătură greșită, susținută numai de Reformații calviniști, este aprobată de unii teologi romano-catolici — împotriva învățăturii Bisericii lor — deși este condamnată de întreaga Biserică veche —, pentru care acești teologi romano-catolici disidenți au denunțat pe unii dintre marii Sfinți Părinți răsăriteni, ca Sfîntul Ioan Hrisostomul, alături de Sfîntul Ioan Casian, de semi-pelagianism și deși conciliul particular al Bisericii apusene de la Oranges, care a proclamat această condamnare în anul 529, a fost aprobat de-abia în secolul al XVII-lea, tot de un conciliu particular al Bisericii apusene. Ne mărginim să expunem aici concluzia Convorbirii a XIII-a (XVII, 4—5), care este cea mai lungă din această colecție : «Toți Părinții drept credincioși care au învățat desăvîrșirea inimii nu din cearta deșănțată a cuvintelor, ci din fapte și din experiență, spun că lucrarea darului dumnezeiesc constă în primul rînd în aceea că fiecare este înflăcărat de dorința a tot ceea ce este bine, dar că depinde de libertatea noastră de alegere să înclinăm într-o parte sau în cealaltă. În al doilea rînd harul dumnezeiesc este cel prin care pot fi traduse în fapte virtuțile, dar așa încît să nu se nimicească puterea liberei voințe, iar în al treilea rînd depinde de darurile lui Dumnezeu să se stăruie în virtuțile dobîndite, dar tot așa încît libertatea să nu se simtă robită. Astfel trebuie să credem că Dumnezeu săvîrșește toate în toți, îndrumîndu-ne, ocrotindu-ne și apărîndu-ne, fără însă să înlăture libertatea voinței, pe care El Însuși ne-a dăruit-o. Dacă se pare că se împotrivește acestui înțeles ceva cules prin dibăcie, prin judecată și dovedire omenească, trebuie mai degrabă să ne ferim decît să distrugem credința, căci nu merităm credința din înțelegere, ci înțelegerea din credință precum este scris : «Dacă nu veți crede, nu veți înțelege», fiindcă nu se poate înțelge pe deplin nici de simțire, nici de judecata omenească în ce chip pe de o parte Dumnezeu lucrează toate în noi, iar pe de altă parte se atribuie totul liberei voințe».

Prima Convorbire cu Părintele Nesteros «despre știința duhovnicească» (a XIV-a), începe prin a afirma că această știință se compune din două părți : Una este practică și constă din rînduieli și curățirea de păcate, iar cealaltă este teoretică și constă în contemplarea celor dumnezeiești și în cunoașterea înțelesurilor celor mai sfinte. Multe sînt căile Domnului și nu ne putem toți ridica pe aceleași culmi. Științele teoretice sînt două și anume : Interpretarea istorică și înțelegerea duhovnicească ; iar ramurile științei duhovnicești sînt trei : tropologică, alegorică și anagogică. Numai cel grabnic la ascultare și zăbavnic la vorbire va pătrunde adînc în știința duhovnicească prin curăția minții și iluminarea Duhului Sfînt. Plinătatea științei istorice și a celei duhovnicești va aduce odată cu memorizarea Sfintei Scripturi neîntreruptă, părăsirea gîndurilor vătămătoare și pătrunderea adîncă a înțelesurilor ei ascunse ; căci Scripturile se înnoiesc astfel și frumusețea lor se mărește din ce în ce pentru cel ce progresează mereu în curăția duhovnicească. Se cere aceeași stăruință și preocupare la citirea Sfintelor Scripturi, ca și cele manifestate la studiile și lecturile lumești, dar cu suflet curat. Căci știința duhovnicească rămîne apanajul celor curați. Cititorilor necurați ai Scripturilor li se aplică proverbul din Pilde (11, 22) : *«Inel de aur în rîtul porcului»*. Apostolul neamurilor descrie astfel virtuțile prin care se ajunge la știința duhovnicească : *«În vegheri, în posturi, în curăție, știință, îndelungă răbdare, în bunătate, în Duh Sfînt, în dragoste nefățarnică»* (II Cor. 6, 5—6). Iar cele învățate prin citit să nu fie predate celor necurați ; învățătura duhovnicească poate rămîne nerodnică, fiind neconvingătoare din pricină că cel ce o răspîndește n-o trăiește sau fiindcă cei chemați au inimi împietrite în păcate.

În noaptea următoare Sfîntul Nesteros va expune în *a doua Convorbire învățătura despre harismele dumnezeiești* (Conv. a XV-a). El a amintit ascultătorilor că harul duhovnicesc al minunilor se manifestă în trei feluri : 1. Prin vindecări ; 2. prin cei care zadarnic încearcă să vindece, lipsindu-le credința ori lor, ori celor bolnavi și 3. în sfîrșit, prin cei nelegiuiți, săvîrșitori ai unor lucruri minunate și socotiți cuvioși și slujitori devotați ai lui Dumnezeu, dar în realitate fiind instrumente ale demonilor, care înșeală pe credincioși, prin semne și minuni false și proorocii mincinoase. Desăvîrșirea se manifestă nu prin minciuni, ci prin dragostea curată, aceasta fiind știința practică, propovăduită de Apostolul neamurilor și practicată de Sfinții Părinți. Astfel, Sfîntul Macarie, viețuitor în pustietatea Schiturilor, n-a primit să învieze un mort, decît ca să rușineze pe un eretic, care tulburase pe drept-credincioșii din regiune cu învățătura mincinoasă a lui Eunomin. Așa a procedat și proorocul Ilie altădată, cerînd foc din cer asupra jertfelor de pe altar

și Părintele Avraam, vindecînd femeia care alăpta copilul muribund și pe un schilod. Cei ce săvîrșesc asemenea semne și minuni nu-și atribuiau merite, ci manifestau mila și puterea Domnului; iar pe cei lăudați pentru săvîrșirea fără îndeplinirea condițiilor lor dumnezeiești îi supuneau judecății. Cel ce urmează pe Hristos cel blînd și smerit cu inima, săvîrșește sau nu, fără să se îngîmfe, toate minunile, pe care le-a săvîrșit Hristos, podoaba lui unică fiind viața curată în plinătatea dragostei dumnezeiești. *Lupta împotriva propriilor păcate este mai de lăudat decît scoaterea demonilor din alții.* Să preferăm, deci, curăția lăuntrică a vieții noastre acelei slave, care se înfăptuiește numai cu puterea lui Dumnezeu. Ca o confirmare a celor expuse, Sfîntul Nesteros amintește ispita Sfîntului Pafnutie, prin care acest vestit luptător al lui Hristos a demonstrat că e mai mare virtute și mai sublim har să stingi pofta lăuntrică a cărnii, decît să învingi cu puterea lui Dumnezeu atacurile demonilor, sau să le alungi din trupurile stăpînite de ei prin chemarea numelui Său.

A urmat *întîia Convorbire cu Părintele Iosif din Thmuis* (a XVI-a) *«despre prietenie»*. El a făcut o analiză duhovnicească biblică, foarte subtilă, a legăturilor dintre frații creștini, începînd cu lauda prieteniei dintre Sfinții Casian și Gherman. Prietenia adevărată se bazează, a spus el, pe unitatea de virtuți, de voință și de duh, căci temelia ei este desăvîrșirea, căreia îi face analiza. *Nimic nu e mai presus de dragoste și mai prejos de supărare.* Să ne ferim și de dezbinările trupești și de cele duhovnicești, menținînd dragostea, care este însuși Dumnezeu prin Duhul, care locuiește în noi și chiar în dușmanii noștri, dar mai ales pentru cei de o credință cu noi. După aceasta, Părintele Iosif a dat cîteva exemple în care unii frați înlocuiesc căința prin cîntare, pentru supărarea adusă fraților în Hristos; alții rabdă supărările mirenilor dar nu pe ale fraților monahi; refuză să le vorbească, ajunează în supărare spre placul demonilor, întorc prefăcuți obrazul celui ce i-a lovit, neparticipînd astfel la suferința semenului și nevoind a-l potoli în slăbiciunea lui. Căci cel slab așteaptă și trebuie ajutat; iar mînia se potolește cu încetul prin smerenie, fiind învinsă prin dragoste și înțelepciune. Prietenia este asigurată de bune obișnuințe și virtuți, iar nu de jurăminte false, a sfîrșit Părintele Iosif.

A urmat a *doua convorbire cu Părintele Iosif* (Conv. a XVII-a), *«despre hotarele cuvîntului dat»*. A doua învățătură mult discutată și osîndită, ca și aceea din a XIII-a Convorbire, de augustinieni este aceasta. Iată împrejurările formulării ei: Dorința de a trăi mai departe în pustia Egiptului, printre anahoreții de acolo, a făcut pe Sfinții Casian și Gherman să nu se mai întoarcă la Betleem, călcînd astfel angajamen-

tul luat la plecare față de conducătorii de acolo. Este motivul tristeții copleșitoare, dezvăluită Părintelui Iosif, a cărui hotărîre o vor primi cu deplină supunere. Întoarcerea i-ar împiedica să mai revină în Egipt — ceea ce ar fi o pierdere dezastruoasă pentru viața lor duhovnicească.

Sfîntul Iosif a analizat profund situația, spunînd că sîntem datori să îndeplinim ceea ce am făgăduit; de aceea să ne ferim de a lua angajamente pripite. În cazul de față, să se calculeze hotărîrea cu cele mai puține pagube din punct de vedere spiritual: O minciună care ar putea fi iertată fără pagubă, sau revenirea într-o mănăstire cu o viețuire de nivel spiritual scăzut. Trebuie să avem în vedere intenția cu care s-a luat o hotărîre și nu urmarea ei, încă necunoscută. Exemplele din Vechiul Testament — numeroase, de altfel, — îngăduie ambele interpretări, avînd în vedere numai planul dumnezeiesc urmărit, pe cînd Noul Testament interzice categoric minciuna. Totuși, zice Părintele Iosif, să nu ne îndîrjim în menținerea unui cuvînt dat, dacă acesta ar aduce urmări catastrofale (fiindcă este cuvînt omenesc, nu dumnezeiesc). Starețul Piamun, de pildă, a ascuns virtutea înfrînării sale. Unele angajamente sînt hotărîri tainice, pe care le păstrează monahul. În ce privește cele trebuincioase vieții să nu se ia nici un angajament.

Sub stăpînirea unei smerenii unice și tulburătoare, Sfîntul Casian încheie a doua parte a «Convorbirilor duhovnicești» cu acest apel către cititori: «Rog, așadar, pe toți cei cărora le vor cădea în mîini aceste osteneli ale mele, să știe că tot ce le va plăcea aparține cuvioșilor Părinți, iar ceea ce nu-i va mulțumi îmi aparține mie», după ce a declarat că pentru el «este mai mare grija de a fi de folos decît de a fi lăudat».

PREFAȚA SF. CASIAN

Mulți dintre cuvioșii care se sîrguiesc după exemplul vostru, o, prea cucernici frați Homoratus și Eucherius, doresc să ajungă la virtutea desăvîrșirii voastre, care străluciți cu admirabilă lumină, ca o uriașă făclie, în această lume. Totuși, voi sînteți înflăcărați de atîta admirație față de acei virtuoși bărbați, de la care am primit cele dintîi învățături ale sihăstriei, încît unul dintre voi, conducător al unei mari comunități de frați, dorește ca turma sa, care este instruită privind zilnic sfînta voastră viață, să fie formată și în preceptele acelor părinți, iar celălalt a voit să vină în Egipt ca să se clădească sufletește sub oblăduirea acelorași părinți. De aceea a părăsit provincia amorțită de asprimea frigului din Gallia, zburînd ca o turturea foarte nevinovată spre aceste ținuturi îmbelșugate de roadele coapte ale virtuții, pe care le privește de aproape soarele dreptății. 2. Puterea dragostei m-a împins ca, răspunzînd dorinței unuia și ferindu-l de osteneală pe celălalt, să-mi iau asupră-mi sarcina grea de a scrie, pentru ca celui dintîi să-i crească autoritatea în fața copiilor săi sufletești, iar pe cel de-al doilea să-l scutesc de trebuința unei călătorii atît de primejdioase. Astfel, fiindcă n-au putut fi mulțumitoare pentru credința și căldura voastră nici acele Instituții călugărești, pe care le-am scris, așa cum am putut, în douăsprezece cărțulii către episcopul de fericită amintire Castor, nici cele zece cuvîntări către părinții care locuiesc în pustiul Scitium, pe care le-am scris din îndemnul preacuvioșilor episcopi Helladius și Leontius, acum, ca să se cunoască și motivul drumului nostru, am crezut că trebuie redate în același stil șapte convorbiri cu primii trei sihaștri pe care i-am vizitat într-un alt pustiu. Doresc ca prin acestea să suplinesc cele ce au fost greu înțelese, sau lăsate la o parte, în lucrările noastre trecute despre desăvîrșire. 3. Dacă ele nu vor putea să potolească sfînta voastră sete de învățătură, alte șapte cuvîntări, care urmează să fie trimise către cuvioșii care trăiesc în Stoechade, vor îndeplini, precum cred, dorința voastră arzătoare.

XI.

PRIMA CONVORBIRE CU PĂRINTELE CHEREMON

Despre desăvîrșire

I. Descrierea orașului Thennesus.

II. Despre episcopul Archebius.

III. Descrierea pustiului în care trăiau Cheremon, Nesteros și Iosif.

IV. Părintele Cheremon și scuza lui pentru învățătura cerută.

V. Răspunsul nostru la scuza lui.

VI. Arătarea părintelui Cheremon că viciile pot fi învinse în trei feluri.

VII. Pe ce trepte se poate cineva urca pînă la cel mai înalt pisc al dragostei și ce statornicie are aceasta.

VIII. Cît se ridică cei care prin simțămîntul dragostei se feresc de vicii.

IX. Dragostea nu numai că face din robi fii, dar dă și chipul și asemănarea cu Dumnezeu.

X. Desăvîrșirea dragostei constă în a te ruga pentru dușmani; prin ce se cunoaște că sufletul nu s-a curățat încă.

XI. Întrebare, de ce sentimentul de teamă și de speranță nu este desăvîrșit.

XII. Răspuns despre felurile desăvîrșirii.

XIII. Teama care se naște din măreția dragostei.

XIV. Întrebare despre rosturile castității.

XV. Amînarea răspunsului cerut.

I.

Pe cînd ne găseam în mînăstirea din Syria, după ce am căpătat primele elemente de credință, înaintînd în cunoștințe, am început să ne dorim un mai mare har al desăvîrșirii. Ne-am hotărît să plecăm pe dată în Egipt și astfel că am intrat în cel mai îndepărtat pustiu al Thebaidei să vizităm pe cei mai mulți dintre cuvioșii al căror renume li-l răspîndise zvonul în toată lumea, din dorința de a ajunge, dacă nu să fim la fel cu ei, măcar să-i cunoaștem. Așadar, după un lung drum pe apă, am ajuns în cetatea Egiptului numită Thennesus. Locuitorii acesteia sînt scăldați din toate părțile în așa măsură fie de mare, fie de lacuri sărate, încît, fiindcă lipsește pămîntul, ocupîndu-se numai de negustorie, își procură cele necesare traiului din comerțul pe apă, și chiar pămîntul pe care nu-l au de ajuns, cînd voiesc să construiască locuințe, îl aduc cu corăbiile de departe.

II.

La sosirea acolo, Dumnezeu ocrotindu-ne dorințele, ne-a scos în cale pe renumitul și preafericitul bărbat episcopul Archebius, care, rupt din ceata de sihaștri și dat ca episcop în cetatea Panephysis, a respectat cu atîta strictețe în tot timpul singurătatea pe care și-a impus-o, încît nu și-a schimbat cu nimic ținuta umilinței din trecut și nici nu s-a simțit măgulit de onoarea ce i-a fost acordată. (Ba mai mult, de-

clara că nu e potrivit pentru această slujbă și se plîngea că a fost scos din acea practică a sihăstriei pentru că, trăind în ea treizeci și șapte de ani, n-a putut să ajungă la curăția unei atît de înalte chemări). Așadar, acesta, în cetatea Thennesus, unde-l adusese trebuința de a alege un episcop, după ce ne-a primit cu evlavie și bunătate, aflînd de dorința noastră de a vizita pe cuviosii părinți din părțile mai îndepărtate ale Egiptului, ne-a spus: 2. «Veniți și vedeți mai întîi pe bătrînii care locuiesc nu departe de mănăstirea noastră, a căror vîrstă se cunoaște după trupurile lor încovoiate, iar sfințenia le strălucește chiar pe chipurile lor în așa măsură, încît și numai faptul de a-i privi este un izvor de învățătură. Îmi pare rău că am fost zmuls dintre ei și nu pot să exprim această pierdere prin cuvinte, dar voi o puteți înțelege din exemplul vieții lor sfinte. Cred însă că neputința mea va fi ușurată întrucîtva, dacă vouă, care căutați acele mărgăritare evanghelice, pe care eu însumi nu le am, cel puțin vă voi arăta unde să le găsiți mai ușor».

III.

Și-a luat astfel toiagul și desaga, cum este pe acolo ținuta de drum a tuturor monahilor, și ne-a dus, fiindu-ne el însuși călăuză, în cetatea sa, adică în Panephysis. Pămînturile acesteia, precum și cea mai mare parte, odinioară foarte bogată, a regiunii vecine (se spune că belșugul acelui ținut aducea mîncăruri alese la mesele regilor), au fost înghițite de apa mării, care, din cauza unui cutremur venit pe neașteptate, s-a revărsat și, inundînd aproape toate satele, a transformat tot ținutul într-un lac sărat, cum se spune duhovnicește în psalm: «*A așezat apa în pustie și a secat izvoarele apelor.* Pămîntul dătător de roade l-a făcut mlaștină sărată, din cauza răutății locuitorilor din el», cuvinte care luate în litera lor par spuse tocmai pentru acea regiune. 2. Așadar în aceste locuri, multe cetăți, așezate pe coline părăsite de locuitori, au devenit în mijlocul apelor insule, în care se refugiază cei dornici de singurătate. În aceste locuri își duceau viața trei bătrîni, adică Cheremon, Nesteros și Iosif, pustnici foarte în vîrstă.

IV.

Fericitul Archebius a socotit cu cale să ne ducă mai întîi la Cheremon, fiindcă era și mai aproape de mănăstirea lui și mai înaintat în vîrstă. Trecut de o sută de ani, trăia mai mult în duh și avea spatele atît de încovoiat din cauza bătrîneții și a rugăciunilor neîncetate, încît ajunsese ca un copil și mergea ajutîndu-se de mîini. 2. Privindu-i deopotrivă chipul minunat și mersul (tot trupul îi era slăbit și uscat, dar

nu-și pierduse dreapta judecată de altădată), cu simplitate, i-am cerut, să ne vorbească și să ne învețe, mărturisindu-i că numai dorința de hrană duhovnicească a fost pricina venirii noastre. «Ce învățătură, a zis el, oftînd cu greutate, vă poate da un bătrîn, căruia slăbiciunea vîrstei i-a răpit vlaga de altădată și încrederea că va putea vorbi? 3. *Cum să vă învăț ceea ce eu nu fac*, sau ceea ce știu că acum îndeplinesc mai puțin și mai anevoie? De aceea n-am îngăduit pînă la această vîrstă să locuiască nici un tînăr cu mine, pentru ca exemplul meu să n-aducă altuia vreo dezamăgire. *Niciodată învățătura cuiva nu va avea autoritatea de a se impune, dacă el n-o va sprijini prin pilda faptelor sale*».

V.

La aceste cuvinte, noi, stăpîniți de o puternică emoție, am răspuns astfel: «Ar trebui să ne fie de ajuns pentru toată învățătura noastră greutatea de a trăi în asemenea locuri o atît de lungă viață de schimnic, pe care abia o poate răbda pentru puțin timp cel tînăr și robust, locuri care ne instruiesc și ne conving cu prisosință chiar fără să vorbească despre vitejia lor; totuși, te rugăm să-ți întrerupi puțin tăcerea și să ne spui cîteva cuvinte prin care să putem îmbrățișa nu atît prin imitație, cît prin admirație, virtutea pe care o vedem așezată în tine. Starea noastră călduță, descoperită ție, nu merită să primească ceea ce noi dorim; dar trebuie să obțină acest lucru măcar osteneala unui drum atît de lung, pe care l-am făcut pînă aici din mănăstirile de la Betleem pentru a vă asculta învățătura, din dorința noastră de a înainta în virtute».

VI.

Trei sînt motivele, a răspuns atunci fericitul Cheremon, care fac pe oameni să se stăpînească de la vicii: *teama de gheena și de legile de aici, speranța și dorința împărăției cerurilor și sentimentul binelui împreună cu dragostea pentru virtuți.* Teama ne face să ne ferim de rău, precum s-a spus: «*Teama de Domnul urăște răul*». Speranța respinge atacul tuturor viciilor: «*Nu greșesc toți cei ce nădăjduiesc în El*». Dragostea nu se teme de prăpastia păcatelor, fiindcă «*Dragostea niciodată nu cade*» și de asemenea: «*Dragostea acoperă mulțime de păcate*». 2. De aceea fericitul Apostol, cuprinzînd toată puterea mîntuirii în practicarea acestor trei virtuți, spune: «*Acum rămîn acestea trei: credința, nădejdea și dragostea*». Credința face ca, de teama judecății și a pedepselor viitoare, să ne ferim de contactul cu viciile. Nădejdea, îndepărtînd mintea noastră de la cele prezente, disprețuiește toate plăcerile trupului,

prin aşteptarea darurilor cereşti. Iar dragostea, aprinzîndu-ne cu ardoarea minţii către dragostea de Hristos şi către roadele virtuţilor duhovniceşti, face ca tot ce este contrar acestora să urîm cu tot dispreţul. Deşi acestea trei par a avea acelaşi scop (căci ne îndeamnă să ne stăpînim de la lucrurile neîngăduite), totuşi, au mari trepte de înălţare, prin care se deosebesc unele de altele. 3. Primele două sînt proprii acelor oameni care, tinzînd să înainteze în virtuţi, n-au încă un simţămînt puternic pentru ele, iar a treia este a lui Dumnezeu şi a acelora care au primit în ei chipul şi asemănarea lui Dumnezeu. El este singurul care nu de teamă şi nu ispitit de răsplată, ci numai din sentimentul bunătăţii, îndeplineşte toate cele bune. «Toate, precum spune Solomon, le-a făcut Dumnezeu pentru Sine însuşi». Din bunătatea Sa împarte cu prisosinţă toată mulţimea bunurilor Sale celor vrednici şi nevrednici. El nu poate să fie înfrînt de injurii, nici să fie urnit din statornicia Sa de nedreptăţile oamenilor, rămînîndu-I întotdeauna întreagă bunătatea şi firea Sa neschimbătoare.

VII.

Dacă tinde aşadar cineva către desăvîrşire, de la acea primă treaptă de teamă, care am spus că în mod propriu este o stare de robie — precum este scris: *«Cînd veţi fi făcut toate, spuneţi: sîntem nişte slugi nevrednice»* — înaintînd de pe o treaptă pe alta, se va urca pe aceea a speranţei, care nu se aseamănă cu a robului, ci cu a argatului, care aşteaptă simbria. Conştient de faptele sale bune, fără teama de pedeapsă şi gîndindu-se că va fi iertat, cel ce speră într-o răsplată înseamnă că n-a putut ajunge la acel sentiment al fiului care, încrezător în dărnicia îngăduinţei părinteşti, îşi dă seama că toate care sînt ale tatălui sînt ale sale. 2. La aceasta nu îndrăzneşte să aspire acel fiu risipitor care, după ce a irosit averea tatălui său, pierzîndu-şi chiar numele de fiu, spune: «De acum nu mai sînt vrednic să mă numesc fiul tău». După acele roşcove sălbatice, care li se dădeau porcilor şi pe care el nu le mai putea avea, adică după acea hrană scîrboasă a viciilor, întors către sine însuşi şi înţepat de teamă mistuitoare, a început să se îngrozească de necurăţia porcilor şi să se înfricoşeze de chinurile întunecate ale foamei. Ajuns ca un rob, dorind starea argatului şi gîndindu-se la simbrie, a zis: *«Cîţi argaţi ai tatălui meu au pîine din belşug şi eu pier aici de foame! Mă voi întoarce aşadar la tatăl meu şi-i voi zice: Tată, am păcătuit la cer şi înainta ta şi nu mai sînt vrednic să mă numesc fiul tău; fă-mă ca pe unul dintre argaţii tăi»*. 3. Iar tatăl, alergînd înaintea lui cu mai mare dragoste decît i-o arătase înainte, i-a primit glasul căinţei umilite. Nemulţumit să-i

dea drepturi mai mici, a trecut peste cele două trepte și l-a restabilit fără amînare în demnitatea de fiu de mai înainte. De aceea trebuie să ne grăbim și noi către a treia treaptă a fiilor, care cred că toate ale tatălui sînt ale lor. Dacă ne vom urca pe această treaptă prin acel har nestricat al dragostei, vom merita să primim imaginea și asemănarea cu Acel tată ceresc, și vom putea striga la fel cu acel fiu adevărat: «Toate pe care le are tatăl sînt ale mele». *4.* Despre noi mărturisește fericitul Apostol, cînd zice: *«Toate sînt ale voastre, fie Pavel, fie Apollo, fie Cephas, fie lumea, fie viața, fie moartea, fie cele prezente, fie cele viitoare: toate sînt ale voastre»*. Către această asemănare ne cheamă și poruncile Mîntuitorului: *«Să fiți desăvîrșiți*, zice El, *precum și Tatăl vostru ceresc desăvîrșit este»*. Uneori începe să înceteze în noi sentimentul bunătății și atunci puterea sufletului slăbește și dispare pentru un timp teama de gheenă, sau dorul de cele viitoare. *5.* Este în acele trepte o oarecare înaintare, fiindcă ne pregătește să putem trece la treapta dragostei. Fie de teama pedepselor, fie în nădejdea răsplății, începem să ne ferim de vicii. *«Teamă*, zice apostolul, *nu este în dragoste, ci dragostea desăvîrșită alungă teama; fiindcă teama presupune pedeapsă, iar cel care se teme nu este desăvîrșit în dragoste. Să-L iubim și noi, așadar, pe Dumnezeu, fiindcă mai întîi El ne-a iubit pe noi»*. *6.* Nu vom putea să ne ridicăm la acea adevărată desăvîrșire decît dacă, așa precum El mai întîi ne-a iubit numai pentru mîntuirea noastră și nu a altcuiva, să-L iubim și noi pentru dragostea Lui și nu a altuia. De aceea să ne străduim să ne ridicăm cu desăvîrșită ardoare a minții de la această teamă la speranță, iar de la speranță la dragostea de Dumnezeu și de virtuți, pentru ca, trecînd la dragostea de binele însuși fără schimbare, pe cît este cu putință firii omenești să ne însușim ceea ce este bun.

VIII.

Este mare deosebire între cel ce stinge focul viciilor din el de teama gheenei, sau în speranța simbriei viitoare, și acela care, stăpînit de dragostea de Dumnezeu, se îngrozește de răutate și de viața prihănită, avînd în el binele curăției numai din dorința castității, fără să aștepte împlinirea făgăduinței viitoare. Desfătat de conștiința binelui prezent, săvîrșește toate nu speriat de pedepse, ci fiindcă își găsește fericirea în virtuți. *2.* Cel ce este în această stare nu poate nici să se folosească de ocazia păcatului cînd nu există oameni ca martori, nici să se păteze de mîngîierile cugetărilor ascunse, de vreme ce, avînd adînc înrădăcinat sentimentul virtuții, nu numai că nu primește în inimă, dar chiar urăște cu cel mai puternic dispreț orice îi e contrar. Una este să fie cineva desfătat de bine

din ura față de viciu și de păcatele trupești, alta să-și înfrîneze poftele nepermise cu gîndul la răsplata viitoare, alta să se teamă de paguba prezentă și alta să se teamă de pedeapsa viitoare. În sfîrșit, este cu mult mai prețios lucru să nu te desparți de bine pentru binele însuși, decît să nu-ți dai consimțămîntul la cel rău de teama răului. 3. În primul caz binele este primit de bună voie, pe cînd în al doilea din constrîngere, ca și cum n-ai vrea să-l faci, dar te împinge la aceasta teama de chinuri, sau dorința de răsplată. Cine se abține de frică de la mîngîierile viciilor, dacă-i dispare obstacolul fricii se va întoarce iarăși la ceea ce iubește și de aceea nu va dobîndi statornicia în a face bine și nici siguranța că altădată nu va mai fi ispitit, fiindcă nu va avea puternică și veșnică pacea neprihanei.

4. Unde există neliniștea războiului nu pot să nu intervină primejdiile rănilor. În mod necesar cel implicat într-un conflict, oricît de bun războinic ar fi, oricît de vitejește ar lupta, oricînd poate fi străpuns și rănit mortal de sabia dușmanului. Cel care, însă, învingînd îmboldirile viciilor, se bucură de siguranță din partea lor și trece la dragostea de virtute, va păstra permanent starea acelui bine, căruia îi aparține în întregime, fiindcă știe că nimic nu este mai păgubitor decît pierderea castității intime. 5. Nu socotește nimic mai larg și mai prețios decît curăția prezentă cel pentru care este o pedeapsă grea încălcarea primejdioasă a virtuților și atingerea otrăvitoare a viciului însuși. Acestuia, spun, nici prezența în lume și considerația din partea acesteia nu-i va mări cinstea, nici singurătatea nu i-o va micșora, ci purtînd pretutindeni întotdeauna cu sine, ca dreaptă judecătoare, conștiința nu numai a faptelor, dar și a cugetărilor sale, se va strădui pe aceasta s-o respecte în cea mai mare măsură, fiindcă știe că judecata propriei sale conștiințe nimeni n-o poate nici învălui, nici păcăli, nici evita.

IX.

Cel ce va merita să aibă această stare bizuindu-se nu pe ostenelile sale, ci pe ajutorul lui Dumnezeu, de la condiția de rob în care-l ține teama și de la dorința cîștigului sperat, în care este cerută nu atît bunătatea celui ce dăruiește, cît răsplata muncii, va începe să treacă în dragostea fiilor, în care nu teama, nu pofta de cîștig, ci acea dragoste care nu cade niciodată va stărui neîncetat. Despre această teamă și dragoste Domnul, spunînd unora ce se cuvine fiecărei persoane, arată: *«Fiul cinstește pe tatăl și robul se teme de stăpînul său. Și dacă Eu sînt tatăl, unde este cinstea Mea? Și dacă Eu sînt stăpînul, unde este teama de Mine?»*. 2. Este de trebuință ca acela care este rob să se teamă,

fiindcă dacă *«știind voința stăpînului său, va face lucruri vrednice de bătaie, va primi multe lovituri»*. Prin această dragoste, cine va ajunge la chipul și asemănarea cu Dumnezeu va fi desfătat de plăcerea binelui însuși și, posedînd într-un fel simțămîntul răbdării și al blîndeței, de aci încolo nu se va mai mînia de nici un viciu al celor ce păcătuiesc, ci va cere cu durere și răbdare mai degrabă iertare pentru neputințele lor, amintindu-și că și el multă vreme a fost îmboldit de patimi asemănătoare, pînă să fie salvat de mila Domnului, și salvat nu prin puterile sale de ispitele trupești, ci cu ajutorul lui Dumnezeu. Va înțelege atunci că nu mînia, ci mila îi scapă pe cei ce greșesc, cîntînd cu toată liniștea inimii acel verset către Dumnezeu: *«Tu ai sfărîmat cătușele mele, Ție îți voi aduce jertfa laudei»* și: *«Numai fiindcă m-a ajutat Domnul n-a mai locuit în iad sufletul meu»*. 3. Stînd în această umilință a minții, el va putea să îndeplinească acea poruncă evanghelică: *«Iubiți pe dușmanii voștri, faceți bine celor ce vă urăsc pe voi»*, și: *«Rugați-vă pentru cei ce vă prigonesc și vă defăimează»*. Așa vom merita să ajungem la acea răsplată prin care nu numai că dorim chipul și asemănarea lui Dumnezeu, dar chiar sîntem numiți fiii Săi. Căci este scris: *«Ca să fiți fiii Tatălui vostru Care este în ceruri, că El face să răsară soarele Său și peste cei buni și peste cei răi și să plouă peste cei drepți și peste cei nedrepți»*, Fericitul Ioan, știind că el a ajuns la acest sentiment, zice: *«Ca să avem încredere în ziua judecății, fiindcă precum este El sîntem și noi în această lume»*. 4. Omul, cu firea sa slabă și șubredă cum este, va fi asemenea lui Dumnezeu numai dacă va întinde dragostea inimii lui întotdeauna asupra celor buni și asupra celor răi, asupra celor drepți și nedrepți. Numai așa va imita bunătatea lui Dumnezeu și, lucrînd din sentimentul binelui pentru binele însuși, va ajunge la acea adevărată adopțiune între fiii lui Dumnezeu, despre care același fericit apostol spune așa: *«Cine este născut din Dumnezeu nu săvîrșește păcate, fiindcă sămînța Lui este în el și nu poate păcătui; fiindcă este născut din Dumnezeu»* și de asemenea: *«Știm că nu păcătuiește cine este născut din Dumnezeu fiindcă nașterea din Dumnezeu îl păzește și cel rău nu se atinge de el»*. 5. Este de înțeles că aceasta se spune nu despre toate felurile de păcate, ci numai despre crimele capitale. Despre cel ce nu vrea să se despartă și să se curețe de acestea, apostolul mai sus numit spune în alt loc că nu trebuie nici măcar să se roage. *«Cine știe,* zice el, *că fratele său păcătuiește, dar păcatul nu este de moarte, se va ruga pentru el și-i va da viață, fiind dintre cei ce nu păcătuiesc de moarte. Cînd este păcat de moarte nu zic să se roage pentru ei»*. De altfel, despre acelea despre care nu se spune că sînt de moarte, de care slujitorii lui Hristos nu se pot păzi, oricît ar încerca, se spune astfel: «Dacă zicem că n-avem

păcate ne înşelăm noi înşine şi adevăr nu este în noi» şi de asemenea ; *«Dacă am spus că n-am păcătuit, Îl minţim pe Dumnezeu şi cuvîntul Lui nu este în noi»*. 6. Căci este peste putinţă să nu cadă oricare dintre cei cuvioşi în păcate din acestea mai mici, care să săvîrşesc cu vorba, cu gîndul, din neştiinţă, din uitare, din necesitate, de voie, din neatenţie. Acestea, deşi se spune că nu fac parte dintre păcatele de moarte, totuşi nu pot fi scutite de vină şi de imputare.

X.

Aşadar, cînd cineva va fi ajuns la acel sentiment de bunătate despre care am vorbit şi la urmarea lui Dumnezeu, atunci îmbrăcat în tainele milei dumnezeieşti, se va ruga chiar pentru prigonitorii săi zicînd : *«Părinte, iartă-le lor, că nu ştiu ce fac»*. De altfel este limpede că sufletele nespălate de murdăria viciilor nu sînt milă pentru greşelile altora, ci le judecă cu asprime. Cum va putea dobîndi desăvîrşirea inimii cel care nu poate ajunge la împlinirea legii prin faptele sale, cum spune apostolul : *«Purtaţi sarcinile voastre unul altuia şi aşa veţi împlini legea lui Hristos»* şi care nu stăpîneşte acea virtute a dragostei, care *«nu se supără, nu se îngîmfă, nu cugetă la cele rele, care toate le suferă, toate le rabdă» ?. «Cel drept are milă de viaţa turmei sale, dar inima celui rău este fără îndurare»*. De aceea este foarte sigur că un monah cade în aceleaşi vicii pe care le condamnă cu neîngăduinţă şi cu neomenoasă asprime la altul. «Regele cel aspru va cădea în cele rele şi cel care-şi închide urechile sale să n-audă pe cel slab, se va plînge şi el nu va fi cine să-l audă».

XI.

Ghermanus. S-a vorbit cu autoritate şi măreţie despre dragostea desăvîrşită faţă de Dumnezeu. Totuşi ne miră faptul că pe aceasta ai lăudat-o atît de mult, dar teama de Dumnezeu şi speranţa în răsplată le-ai arătat ca imperfecte, deşi despre ele se pare că profetul avea cu totul altă părere, de vreme ce zicea : *«Temeţi-vă de Domnul toţi cei cuvioşi ai Lui ; căci nu le lipseşte nimic celor ce se tem de El»*. De asemenea spunea că el s-a deprins să respecte poruncile lui Dumnezeu îndemnat de gîndul la răsplată. Şi Apostolul spune : *«Prin credinţă Moise, cînd a ajuns mare, a tăgăduit că este fiu al fiicei faraonului, şi a ales să sufere mai de grabă cu poporul lui Dumnezeu, decît să aibă plăcerea trecătoare a păcatului, socotind că batjocorirea lui Hristos este o mai mare bogăţie decît comorile egiptenilor, căci el se uita la răsplată»*. Cum, aşadar, este de crezut că acestea sînt imperfecte, de

vreme ce și fericitul David se proslăvea că el a îndeplinit poruncile Domnului pentru a obține răsplată, iar Legiuitorul cu ochii la răsplata viitoare se spune că a disprețuit adopțiunea în demnitatea regală și a ales *suferințele cele mai mari în locul comorilor egiptene?*

XII.

Cheremon. Față de starea și cu măsura minții fiecăruia, Scriptura dumnezeiască ne cheamă la diferite grade de desăvîrșire după libertatea noastră de alegere. Ea nu putea să propună tuturor aceeași comoară a desăvîrșirii, fiindcă n-au toți la fel virtutea, voința sau înflăcărarea, și de aceea cuvîntul dumnezeiesc a instituit oarecum felurite trepte și măsuri. 2. Că așa este o arată limpede și fericirile din Evanghelie, care sînt mai multe, nu una. Deși sînt numiți fericiți cei care vor avea împărăția cerurilor, fericiți cei ce vor stăpîni pămîntul, fericiți cei ce vor primi mîngîierea, fericiți cei ce se vor sătura, totuși credem că este mare deosebire între locuirea în împărăția cerurilor și stăpînirea pămîntului, oricare este el, între primirea mîngîierii și între săturarea deplină de dreptate, între cei care dobîndesc mila și cei care vor merita să se bucure de vederea preaslăvitului Dumnezeu. 3. «*Alta*, spune Apostolul, *este strălucirea soarelui, alta strălucirea lunii și alta strălucirea stelelor; căci stea de stea se deosebește în strălucire. Așa este și învierea morților*». Astfel, deși Scriptura dumnezeiască aproape în același mod îi laudă pe cei ce se tem de Dumnezeu și zice: «*Fericiți toți cei ce se tem de Domnul*», și prin aceasta le făgăduiește fericire deplină, totuși zice iarăși: «*În dragoste nu este teamă, dar dragostea desăvîrșită alungă teama, fiindcă teama își are pedeapsă, iar cel ce se teme nu este desăvîrșit în dragoste*». 4. Și iarăși, deși cînd spune că este un lucru de slavă să slujești lui Dumnezeu, zice: «Slujiți Domnului în teamă», și «*Este mare lucru a fi numit sluga* Mea», și «*Fericit acel slujitor pe care, cînd va veni Domnul, îl va găsi făcînd așa*», totuși către Apostoli se spune: «*De acum nu vă voi mai numi slugi, fiindcă sluga nu știe ce face stăpînul său, ci vă numesc prieteni, fiindcă toate pe care le-am auzit de la Tatăl le-am făcut cunoscute vouă*». Și de asemenea: «*Voi sînteți prietenii Mei, dacă veți face cele pe care vi le poruncesc*». 5. Vedeți, așadar, că există diferite grade de desăvîrșire și că sîntem chemați de Dumnezeu de la cele înalte la cele mai înalte; cel ce este fericit și desăvîrșit în teama de Dumnezeu, mergînd, cum spune Scriptura «din virtute în virtute», și urcîndu-se prin căldura minții de la o desăvîrșire la altă desăvîrșire, adică de la teamă la speranță, este invitat la o stare și mai fericită, care este dragostea, și cel ce a

fost «Slugă bună și credincioasă», trece în tovărășia prieteniei și în adopțiunea între fii. 6. Deci în acest sens trebuie înțeleasă și afirmația noastră. Nu spun că sînt fără nici un preț gîndurile la acea pedeapsă veșnică, sau la fericita răsplată care este făgăduită celor sfinți, ci că, deși folositoare, pentru că-i introduc în începuturile fericirii pe cei ce le urmează, totuși dragostea, în care este încredere deplină și bucurie veșnică, de la teama lor de robi, și de la speranța de plată a argaților, îi înalță pînă la dragostea de Dumnezeu și pînă la adopțiunea între fiii Lui, făcîndu-i oarecum din desăvîrșiți mai desăvîrșiți. «*Multe locașuri,* zice Mîntuitorul, *sînt la Tatăl Meu*» și deși se văd mult stele pe cer, totuși este mare deosebire între strălucirea soarelui, a lunii, a luceafărului și a celorlalte stele. 7. Fericitul Apostol, punînd dragostea mai presus nu numai de teamă și de speranță, ci chiar de toate harismele, care sînt socotite mari și minunate, ne arată și calea către ea. Căci după ce a catalogat toate darurile duhovnicești, a spus așa despre virtuțile acesteia : «*Și acum vă arăt o cale care le întrece pe toate. De-aș vorbi în limbile oamenilor și ale îngerilor, și de-aș avea darul profețiilor și tainele toate le-aș cunoaște și toată știința, și de-aș avea atîta credință, încît să mut și munții, și aș împărți toate bogățiile mele hrană săracilor și trupul meu l-aș da să fie ars, iar dragostea nu am, nimic nu-mi folosește* [1]. 8. Vedeți așadar, că nu se găsește nimic mai prețios, nimic mai desăvîșit, nimic mai înalt, și, ca să spun așa, nimic mai netrecător. «*Profețiile se vor desființa, limbile vor înceta, știința se va sfîrși, dar dragostea niciodată nu va cădea*». Fără ea nu numai acele feluri foarte înalte de harisme, ci chiar slava martiriului însuși va pieri.

XIII.

Cel ce va fi întărit în desăvîrșirea dragostei acesteia trebuie să se ridice pe o treaptă mai înaltă, și anume la acea sublimă teamă a dragostei, pe care n-o zămislește nici frica de pedeapsă, nici dorința de răsplată, ci măreția iubirii, prin care fiul îl respectă pe prea îngăduitorul său tată, sau fratele pe frate, sau prietenul pe prieten, sau soția pe soț, cu sentiment deplin, de vreme ce aceasta nu de cearta și de bătaia lui se teme, ci de o ușoară slăbire a afecțiunii, sentiment pornit dintr-un devotament întotdeauna curat, manifestat nu numai în vorbe, ci și în toate faptele, cu grija ca nu cumva să se potolească floarea dragostei lui. 2. Măreția acestui fel de teamă a exprimat-o în chip elegant

1. XI, XII, 7, p. 268. Vorbind despre desăvîrșirea supremă în dragoste, Sfîntul Casian, de acord cu toți marii teologi, accentuează învățătura Mîntuitorului, formulată explicit de Apostolul neamurilor în I Cor. 12, 13, 1-3, pentru care DOM PICHERY (*op. cit.*, vol. II, p. 115, amintește pe *Sf. Vasile* cu : *Regulae fusius tractatae, proemium* și pe *Sf. Grigore de Nazianz* cu : *Cuvîntările* 40, 13).

unul dintre profeți: «*Bogățiile mîntuirii*, a spus el, *sînt înțelepciunea și știința; teama de Dumnezeu îi este comoara*». N-a putut să exprime mai limpede demnitatea și meritul acestei temeri, decît spunînd că bogăția mîntuirii noastre, care constă în adevărata înțelepciune și cunoaștere a lui Dumnezeu, poate fi păstrată numai prin teama de Domnul. La această teamă, așadar, sînt poftiți nu păcătoșii, ci sfinții, precum spune în cuvinte profetice psalmistul: «*Temeți-vă de Dumnezeu toți sfinții Lui, fiindcă nimic nu le lipsește celor ce se tem de El*». 3. Este sigur că nimic nu-i lipsește celui ce se teme de Dumnezeu cu această teamă. Desigur că apostolul Ioan despre acea teamă de pedeapsă vorbește: «*Cine se teme nu este desăvîrșit în dragoste, fiindcă teama presupune pedeapsă*». Așadar este mare distanță între această teamă căreia nu-i lipsește nimic, care este comoară a înțelepciunii și a științei, și cea nedesăvîrșită, care se numește «începutul înțelepciunii» și care, cuprinzînd în ea pedeapsă, este alungată din inimile celor desăvîrșiți prin intervenția dragostei depline. «*În dragoste nu este teamă, căci dragostea alungă teama*». 4. Într-adevăr dacă teama este începutul înțelepciunii, care va fi desăvîrșirea ei, atunci dragostea în Hristos, care cuprinde în ea acea teamă a dragostei desăvîrșite nu se mai numește începutul, ci comoara înțelepciunii și a științei? Și de aceea teama are două trepte: una este a începătorilor, adică a acelora care sînt încă sub jugul și groaza robiei, despre care se zice: «Robul se va teme de stăpînul său», și în Evanghelie: «*De acum nu vă mai spun slugi, fiindcă sluga nu știe ce face stăpînul său*». 5. Și de aceea «*sluga nu rămîne pentru totdeauna în casă, dar fiul rămîne pentru totdeauna*». Căci ne poftește să trecem de la acea teamă, care conține în ea pedeapsă, la deplina libertate a dragostei și la încrederea în prietenii și fiii lui Dumnezeu. În sfîrșit, Apostolul, care de la acea treaptă a fricii pe care o are robul trecuse de curînd prin virtute la treapta dragostei de Domnul, disprețuind bunurile inferioare, mărturisește că l-a îmbogățit Domnul cu bunuri superioare. «*Căci nu ne-a dat Dumnezeu*, zice el, *duhul fricii, ci al virtuții, al dragostei și al cumpătării*». 6. Chiar și pe aceia, care ardeau de dragoste pentru Tatăl ceresc și pe care înfierea dumnezeiască îi făcuse din robi fii, îi îndeamnă cu aceste cuvinte: «*Nu ați primit din nou duhul robiei în teamă, ci ați primit duhul înfierii, în care strigăm: Avva, Părinte*». Despre această teamă vorbește profetul cînd spune că Duhul Sfînt s-a coborît în șapte forme asupra Omului-Dumnezeu [2], la nașterea

2. XI, XIII, p. 270. Teologii latini discută termenii folosiți de Sfîntul Casian și aici și în tratatul său citat, scris împotriva lui Nestorie: *Homo Dominicus* și *Homo adsumptus* (VII, 22; IX, 34). Influențați de tratatul «*Retractationes*» al Fericitului Augustin, (P. L. 32, 616), ei preferă «homo Deus», care însă avea defectul de a fi mai puțin folosit, fiind, poate, mai puțin literar.

Sa în trup. «*Se va odihni, spune el, asupra Sa Duhul Domnului: duhul înțelepciunii, duhul înțelegerii, duhul chibzuinței și al puterii, duhul științei și al evlaviei*», adăugînd ca pe ceva de căpetenie: «*și-L va umple duhul temerii de Domnul*». 7. În aceste cuvinte din urmă mai întîi trebuie să observăm cu mare atenție că n-a zis: «*Și se va odihni asupra Lui duhul temerii de Domnul*» cum spusese despre celelalte, ci «*Îl va umple duhul temerii de Domnul*». Atît de mare este puterea virtuții sale, încît celui pe care l-a stăpînit o dată pentru virtutea sa îi ocupă nu o parte, ci toată mintea sa. Și pe bună dreptate, fiindcă pe cel care nu se desparte niciodată de dragostea Lui această dragoste nu numai că-l umple, dar chiar îl stăpînește fără întrerupere și pentru totdeauna, fără vreo micșorare datorită plăcerilor și bucuriilor vremelnice, ceea ce de obicei se întîmplă uneori acelei temeri care este alungată. *8.* Aceasta este așadar teama desăvîrșirii, de care se spune că a fost umplut Omul-Dumnezeu, care venise nu numai pentru a răscumpăra neamul omenesc, dar chiar pentru a-i oferi o formă de desăvîrșire și exemple de virtuți. Adevăratul Fiu al lui Dumnezeu n-a putut avea acea teamă de chinuri, pe care o au robii, fiindcă «n-a săvîrșit nici un păcat, nici s-a aflat vicleșug în gura Lui».

XIV.

Ghermanus. Fiindcă s-a vorbit despre desăvîrșirea dragostei, voim să știm mai multe lucruri și despre rosturile castității. Nu ne îndoim că de țelul acesta atît de înalt al dragostei prin care, precum s-a spus pînă acum, se ajunge la chipul și asemănarea cu Dumnezeu, nu poate fi vorba în nici un caz fără desăvîrșirea dragostei. Dar vrem să știm dacă se obține permanența ei în așa măsură, încît niciodată poftele să nu ne păteze inimile și, trăind în trup, să putem învinge patimile trupului, pentru ca niciodată să nu ardem în flăcările ispitelor.

XV.

Cheremon. Este o supremă fericire și un mare merit să ne însușim, sau să formăm la alții acest sentiment, prin care ne găsim aproape de Domnul, astfel încît gîndul la El, precum spune psalmistul, să ne stăpînească toate zilele și nopțile vieții noastre și meditația să fie hrana minții noastre mereu înfometată și însetată de dreptate cerească. Dar trebuie să ne îngrijim de trupul nostru, ca să nu cadă pe cale, potrivit observației foarte binevoitoare a Mîntuitorului nostru: «*Căci duhul este*

sîrguitor, iar trupul neputincios». Dar să mergem să mîncăm ceva, pentru ca după aceea să ne concentrăm mintea și asupra acelei probleme, pe care doriți s-o cercetăm mai cu atenție.

XII.

A DOUA CONVORBIRE CU PĂRINTELE CHAEREMON

Despre neprihană

I. Cuvintele părintelui Chaeremon despre neprihană.
II. Despre trupul păcatului și despre mădularele sale.
III. Despre nimicirea desfrînării și despre necurăție.
IV. Pentru puritatea înfrînării nu ajunge osteneala omenească.
V. Despre folosul atacurilor care iau naștere din focul ispitelor.
VI. Răbdarea stinge focul desfrînării.
VII. Despre deosebirile și treptele neprihanei.
VIII. Nu pot vorbi cei fără experiență despre natura și efectele neprihanei.
IX. Intrebare dacă dormind putem scăpa de ispita trupului.
X. Răspuns că ispita trupească din timpul somnului nu vatămă neprihana.
XI. Este mare deosebire între stăpînire și neprihană.
XII. Despre minunile deosebite pe care le săvîrșește Domnul în sfinții săi.
XIII. Plăcerea neprihanei o cunosc numai cei ce o practică.
XIV. Întrebare despre felul stăpînirii și despre modul în care se poate desăvîrșii neprihana.
XV. Răspuns în ce timp se poate afla posibilitatea neprihanei.
XVI. Despre scopul și leacul neprihanei.

I.

După servirea mesei, care a fost mai mult o sarcină decît o plăcere pentru noi cei dornici de hrana spirituală, cînd bătrînul a simțit că așteptăm de acum cuvîntarea promisă, a zis: «Este plăcută pentru mine dorința voastră de învățătură și-mi pare bine că vă interesează atît de mult asemenea probleme. Întrebarea este pusă la locul ei, în șirul ideilor discutate. Într-adevăr, este necesar ca iubirea înaltă și deplină să fie însoțită de acea răsplată imensă a neprihanei desăvîrșite și veșnice, ca o dublă răsplată pentru două victorii la fel de strălucite. 2. Neprihana și desăvîrșirea sînt într-o tovărășie atît de mare, încît una fără alta nu pot exista. Preocuparea voastră este dacă acel foc al dorinței, a cărui flacără trupul o simte ca și cum i-ar fi înnăscută, poate fi stins în întregime. Printr-o convorbire asemenea celei dinaintea acesteia voi căuta să vă îndeplinesc dorința. Dar mai întîi să vedem ce spune în legătură cu aceasta fericitul Apostol. «*Omorîți mădularele voastre, zice el, ale omului pămîntesc*». Așadar, înainte de a vorbi despre altceva, să vedem care sînt acele mădulare pe care ni se cere să le omorîm. 3. Fericitul Apostol

nu ne îndeamnă printr-o aspră poruncă să ne tăiem mîinile, sau picioarele, sau să ajungem fameni, ci să ucidem trupul păcatului, care stă în mădularele noastre şi pe care doreşte să-l distrugem prin rîvna unei sfinţenii desăvîrşite. Despre acest corp spune în alt loc: «*Să fie distrus trupul păcatului*», arătînd mai departe şi sensul acestei distrugeri: «*Pentru ca să nu mai fim robi păcatului*». De acesta cere să fim eliberaţi, cînd exclamă cu durere: «*Nefericit om sînt eu; cine mă va elibera din trupul acestei morţi?*».

II.

Înţelegem astfel că acest trup al păcatului este alcătuit din multele mădulare ale viciilor, în rîndul întîi fiind acelea prin care omul păcătuieşte cu vorba, cu fapta, sau cu gîndul. Se spune foarte bine că mădularele acestea sînt pămînteşti. Cei ce se folosesc de ele nu pot mărturisi cu adevărat: «Viaţa noastră este în ceruri». Apostolul, arătînd care sînt mădularele acestui trup, spune: «*Omorîţi mădularele voastre, care sînt pe pămînt: desfrînarea, necurăţia, pofta, dorinţa cea rea şi lăcomia*, care este o slujire la idoli». 2. El a crezut că pe primul loc trebuie pusă desfrînarea, care se săvîrşeşte prin împreunarea trupească. Al doilea mădular a spus că este *necurăţia*, care se furişează uneori fără vreo atingere femeiască fie în timpul somnului, fie în stare trează, din lipsă de grijă veghetoare a minţii, şi de aceea este însemnată şi osîndită prin lege, care opreşte pe cei necuraţi nu numai de la împărtăşania din carnea de jertfe, ci, ca să nu întineze cele sfinte prin atingerea lor, chiar le porunceşte să stea departe de cîmpul adunărilor: «*Sufletul care este în necurăţie şi care a mîncat din cărnurile de jertfe ceva care este al Domnului va pieri în faţa Domnului şi tot ce va atinge cel necurat va fi necurat*». 3. Se spune şi în Deuteronom: «*Dacă va fi între voi un om care s-a pătat noaptea în somn, va ieşi afară din tabără şi nu se va întoarce decît spre seară, după ce se va spăla cu apă. Şi după apusul soarelui se va întoarce în tabără*». Apostolul socoteşte ca al treilea mădular al păcatului, *pofta*, care se poate întîmpla cuiva în adîncul sufletului, fără vreo mijlocire a trupului. Fără îndoială că pofta este tot ceea ce poftim. 4. După aceasta, coborînd de la păcatele mai mari la cele mai mici, Apostolul pune în locul al patrulea dorinţa cea rea, care se poate referi nu numai la viciul nerușinării numit mai înainte, ci chiar la toate dorinţele vătămătoare în general, izvorîte numai din rea voinţă. Despre aceasta Domnul spune în Evanghelie: «*Cine se uită la o femeie poftind-o, a şi săvîrşit adulter cu ea în inima lui*». Este cu mult mai greu să fie stăpînită dorinţa atunci cînd obiectul ei este de faţă. 5. Se ştie foarte bine că

nu este de ajuns pentru desăvîrșirea purității numai înfrînarea trupească, fără să i se adauge și cea sufletească. După toate acestea, ultimul mădular al acelui trup al păcatului este, spune apostolul, *«lăcomia»*, arătînd, fără îndoială, nu numai că trebuie stăpînit sufletul de la dorința de lucruri străine, dar se cere să fie disprețuit cu curaj chiar avutul personal. Citim în Faptele Apostolilor că aceasta făcea mulțimea de credincioși despre care se spune: *«Iar inima și sufletul mulțimii celor ce au crezut erau una și nici unul nu zicea că este al său ceva din averea sa, ci toate le erau de obște. Și toți cîți aveau țarini și case le vindeau și aduceau prețul celor vîndute și-l puneau la picioarele apostolilor. Și se împărțea fiecăruia după cum avea cineva trebuință»*. 6. Dar ca să nu se pară că această desăvîrșire este o virtute a celor puțini a arătat că lăcomia este o slujire la idoli. Și pe bună dreptate. Cine nu dă nimic celor lipsiți și pune banii săi, pe care-i păstrează cu îndîrjire, mai presus de poruncile lui Hristos, cade în crima idolatriei, stăpînit mai mult de dragostea față de bunurile lumești decît de dragostea față de Dumnezeu.

III.

Așadar, dacă vedem că mulți și-au părăsit avutul pentru Hristos și ne convingem astfel că nu numai posesiunea de bani, și chiar dorința de a-i avea a fost înlăturată pentru totdeauna din inimile lor, urmează să credem că în același mod poate fi stinsă și ardoarea desfrînării. Căci Apostolul n-a unit un lucru imposibil cu altul posibil, ci le-a recomandat pe amîndouă, știind că este cu putință să fie ucise în același chip amîndouă. 2. Atît de mare încredere are Apostolul că poate fi dezrădăcinată din mădularele noastre desfrînarea sau prihănirea, încît spune că ea nu numai că trebuie să fie ucisă în noi, dar nici măcar ca nume să nu mai existe. Nici să nu se pomenească între voi, zice el, *«desfrînarea, și toată necurăția sau pofta de avere, sau nerușinarea, sau cuvintele prostești, sau alte lucruri nebunești, care nu vi se cuvin vouă»*. El ne spune că acestea sînt toate la fel de primejdioase, fiindcă ne alungă din împărăția lui Dumnezeu. 3. «Aceasta s-o știți că nici un desfrînat, sau necurat, sau lacom, care este un închinător la idoli, nu are moștenire în împărăția lui Hristos și a lui Dumnezeu». Și iarăși: *«Nu vă amăgiți: nici desfrînații, nici închinătorii la idoli, nici adulterii, nici malahienii, nici sodomiții, nici furii, nici lacomii, nici bețivii, nici batjocoritorii, nu vor moșteni împărăția lui Dumnezeu»*. De aceea trebuie să fim siguri că se poate elimina din mădularele noastre orice atingere cu desfrînarea și necurăția, fiindcă, precum ne recomandă El, trebuiesc nimicite toate acestea întocmai ca lăcomia, vorbele prostești, nerușinarea, beția și furtul, a căror distrugere este cu putință.

IV.

Se cuvine totuși să știm bine că, deși suportăm toate asprimile răbdării, adică foamea, setea, veghea, munca neîntreruptă, osteneala neîncetată cu citirea cărților sfinte, totuși n-am putea să ajungem la curăția veșnică a înfrînării trupești datorită răbdării acestora, dacă n-am fi învățați că asudînd în ele, conduși de experiență, virtutea desăvîrșită a dobîndirii prin dărnicia harului dumnezeesc. 2. De aceea, fiecare este dator să știe că trebuie să se întărească neobosit în aceste exerciții, pentru ca, dobîndind prin răbdare milostivirea Domnului, să merite a fi liberat de pornirile cărnii și de puterea viciilor. Dar să nu creadă nimeni că numai prin exerciții va dobîndi această castitate neatinsă a trupului, pe care o dorește. 3. Neîncetat să se înflăcăreze fiecare de dorința și dragostea de înfrînare trupească, așa cum se înfrînează cel mai lacom căutător de cîștig bănesc, sau cel dornic de onoruri, sau cel îndrăgostit de o femeie frumoasă, care dorește cu cea mai nestăpînită ardoare să-și vadă dorul împlinit. Așa se face că, atunci cînd cineva este stăpînit de dorința nepotolită pentru desăvîrșire, ajunge să disprețuiască dorința de hrană, să refuze băutura trebuincioasă și chiar somnul impus de cerințele firii, primindu-l cu bănuială și teamă, ca pe un mare înșelător, potrivnic al purității și al castității. Astfel că zilnic, cînd vede dimineața că neprihănirea sa i-a rămas întreagă, se bucură simțind că aceasta s-a datorat nu grijii și vegherii lui, ci oblăduirii Domnului, și înțelege că neprihana lui va dura cît timp Domnul îl va dărui cu milostivirea Sa. 4. Cel ce are cu statornicie această credință nu se trufește niciodată, se bizuie pe virtutea sa și nu se lasă amăgit de faptul că mai mult timp n-a căzut în impuritate, știind că se poate păta ușor de necurățeniile firii, dacă s-a îndepărtat cît de puțin de ocrotirea dumnezeiască. De aceea, pentru a fi întotdeauna ferit, trebuie să se culce cu toată umilința și cu inima dăruită rugăciunilor neîncetate.

V.

Voiți, asupra adevărului pe care-l spuneam, să aveți o dovadă limpede, pe baza căreia să aprobați cele spuse pînă acum și să înțelegeți că această luptă a trupului, care ni se pare dușmană și vătămătoare, ne este de folos sădită în mădulare? Gîndiți-vă, vă rog, la fameni, din ce cauză sînt ei nepăsători și călduți în urmărirea virtuților: oare nu pentru că se știu în afară de pericolul de a-și pierde neprihana? 2. Să nu creadă totuși cineva că mi-am propus să susțin că nici unul dintre ei nu este însuflețit de desăvîrșirea renunțării; ci tocmai fiindcă într-un fel își învinge firea, dacă vreunul se străduiește cu cea mai mare încor-

dare sufletească să dobîndească laurii desăvîrșirii, dorința de a ajunge aci îl împinge să suporte nu numai cu răbdare, dar și cu plăcere foamea, setea, veghea, lipsa de îmbrăcăminte și toate ostenelile corpului. Căci «*Omul în durere se ostenește pentru sine și se împotrivește pieirii sale*», și de asemenea: «*Sufletului înfometat chiar cele mai amare i se par dulci*». 3. De altfel nu se va putea înăbuși sau nimici dorința de cele prezente, dacă în locul acestor sentimente vătămătoare, care dorim să fie înlăturate, n-au fost introduse altele mîntuitoare. Nici o vioiciune a minții nu poate exista fără sentimentul vreunei dorințe sau temeri, bucurii sau tristeți, dacă n-au fost acestea însăși schimbate în bine. De aceea, dacă voim să smulgem din inimile noastre poftele trupești, trebuie să plantăm în locul lor imediat plăcerile duhovnicești, pentru ca sufletul nostru prins în acestea să aibă permanent unde să zăbovească, respingînd mrejele bucuriilor prezente și vremelnice. *4.* Cînd mintea noastră, prin exerciții zilnice, va ajunge în această stare, atunci, cu ajutorul experienței, va lua cunoștință de conținutul acelui verset, pe care toți îl cîntăm, dar pe care puțini îl *înțeleg*: «*Pururea am văzut pe Domnul în fața mea fiindcă este la dreapta mea, să nu mă clatin*». Numai acela va înțelege în chip mulțumitor acest verset, care-și dă seama că, ajungînd la această curăție trupească și sufletească de care vorbim, este ținut de Domnul în fiecare moment ca să nu cadă iarăși, că adică este întărit neîncetat de lucrarea Lui sfîntă. 5. Iar Domnul stă întotdeauna la dreapta și nu la stînga, pentru că bărbatul sfînt n-are partea stîngă, iar alături de cei păcătoși și nelegiuiți Domnul nu obișnuiește să stea, pentru că aceștia n-au partea dreaptă și nu pot spune cu profetul: «*Ochii mei întotdeauna către Domnul; fiindcă El va scoate din laț picioarele noastre*». Aceste cuvinte nu le va putea rosti cu adevărat decît cel care, judecînd toate care sînt în această lume sau vătămătoare, sau de prisos, sau mai prejos de cele mai înalte virtuți, și-a fixat toată privirea, tot gîndul și toată preocuparea să-și cultive inima în desăvîrșită castitate. Astfel, cu mintea formată în aceste deprinderi și înaintînd în virtuți, fiecare va ajunge la desăvîrșita sfințenie a trupului și a sufletului.

VI.

Cu cît cineva va înainta în pacea și răbdarea inimii, cu atît va avea bune roade și în curăția trupului, și cu cît va alunga mai repede patima mîniei, cu atît va dobîndi mai puternică neprihănirea. Nu va scăpa de arșița cărnii decît cel ce și-a înfrînat mai întîi pornirile sufletului. Această fericire este arătată foarte limpede prin cuvintele Mîntuitorului nostru: «*Fericiți cei blînzi, că aceia vor moșteni pămîntul*». 2. Așadar nu vom

moşteni pămîntul nostru, adică nu vom supune altfel puterii noastre pămîntul răzvrătit al acestui trup, decît dacă mintea noastră a fost mai dinainte întemeiată pe pace şi răbdare. Nu va putea cineva să înăbuşe războaiele aspre ale poftelor împotriva trupului, dacă n-a învăţat să mînuie mai întîi armele blîndeţii. *«Cei blînzi vor stăpîni pămîntul, şi-l vor locui în vecii vecilor»*. Cum vom putea dobîndi acest pămînt ne învaţă profetul în versetul următor al aceluiaşi psalm: *«Aşteaptă-L pe Domnul şi urmează-I căile; El te va învăţa cum să iei pămîntul în moştenire»*. 3. Reiese aşadar că nimeni nu se poate ridica la stăpînirea sigură a acestui pămînt, în afară numai de acei care, respectînd prin statornica pace a răbdării căile aspre şi poruncile Domnului, vor fi înălţaţi de Cel ce-i va scoate din noroiul patimilor trupeşti. Aşadar, «cei blînzi vor moşteni pămîntul» şi nu numai că-l vor moşteni, dar chiar «se vor desfăta de multă pace», de care nu se va bucura în mod statornic cel în trupul căruia încă iau naştere războaiele poftelor. În chip necesar, acesta năpădit de cele mai crîncene atacuri ale demonilor şi rănit de săgeţile aprinse ale desfrîului, este scos din stăpînirea pămîntului său, pînă ce *«Domnul va alunga războaiele pînă la hotarele împărăţiei Sale, va rupe arcul şi va distruge armele şi scuturile le va arunca în foc»*, în acel foc adică pentru care a venit Domnul să-l aducă pe pămînt. Va distruge arcurile şi armele cu care, luptînd împotriva lui zi şi noapte, duhurile neputincioase îi străpungeau inima cu săgeţile aprinse ale patimilor. 4. Şi astfel, după ce Domnul, Care alungă războaiele, îl va elibera de tot focul ispitelor, el va dobîndi acea stare de puritate, încît, scăpînd de orice tulburare prin care se îngrozea de sine însuşi, adică de ispitele trupeşti care-l îmboldeau, să înceapă să se bucure de ea ca de cea mai curată locuinţă (căci *«Cele rele nu vor ajunge pînă la el şi nenorocirile nu se vor apropia de casa lui»*) ajungînd desigur, prin virtutea răbdării, la acele vorbe ale profetului, încît prin virtutea blîndeţii să moştenească nu numai pămîntul său, ci chiar *«să se desfăteze în desăvîrşită pace»*. 5. Unde mai există încă grijă luptei, acolo nu poate exista «desăvîrşită pace». Prin aceasta se arată că răbdarea este un leac atît de prielnic inimii, potrivit acestor cuvinte ale lui Solomon: *«Bărbatul blînd este medic al inimii»*, încît stinge deopotrivă focul nu numai al mîniei, al tristeţii, al pismei, al gloriei deşarte, al trufiei, ci şi al poftei şi al tuturor viciilor. *«În mărinimie,* cum spune Solomon, *este belşugul regilor»*. Cine este blajin şi liniştit nu se aprinde de tulburarea mîniei, nu se istoveşte de înăbuşeala trîndăviei şi a tristeţii, nu se umflă de deşertăciunea gloriei, şi nici nu este chinuit de boala trufiei. *Căci «pacea desăvîrşită este numele celor ce-L iubesc pe Domnul şi nu se smintesc»*. 6. Pe drept se spune: *«Este mai bun cel răbdător decît cel puternic şi cel ce-şi stăpîneşte*

mînia decît cel ce cucerește o cetate». Așadar, înainte de a merita să obținem această pace puternică și neîntreruptă, va trebui să fim încercați de multe ispite și să repetăm mereu cu lacrimi și gemete acest verset: «*M-am făcut un nenorocit și m-am chinuit peste măsură; toată ziua umblam întristat, fiindcă șalele mele s-au umplut de ocări*» și: «*N-are nimic sănătos trupul meu în fața mîniei Tale; n-au pace oasele mele în fața nesocotinței mele*». 7. Atunci vom plînge în adevăr și pe bună dreptate, cînd după o lungă curăție a trupului nostru, sperînd că de acum am scăpat de orice fel de atingere trupească, simțim că iarăși se ridică împotriva noastră îmboldirile cărnii din cauza inimii noastre mîndre și că amăgirile viselor de noapte ne pătează din nou. Cînd a început cineva să se bucure de o îndelungată curăție a trupului și a inimii este de trebuință ca, de vreme ce crede că de aci încolo nu mai poate decădea din acea puritate, să se slăvească într-un fel în sine însuși și să spună: *8. «Am zis în îmbelșugarea mea: pe veci nu voi fi zdruncinat»*. Iar cînd, părăsit cu folos de Domnul, va simți că-i este tulburată acea stare de curăție în care se încredea, și va vedea că șovăie în acea înaintare duhovnicească, să alerge fără zăbavă la Înfăptuitorul acelei curății și, cunoscîndu-și slăbiciunea sa, să mărturisească și să spună: «*Doamne, în voința Ta, nu într-a mea, ai dat putere înfloririi mele. Ți-ai întors de la mine fața Ta și m-am tulburat*». Iată și cuvintele fericitului Iov: «*Dacă mă voi fi spălat cu apă curată ca zăpada și vor străluci mîinile mele de atîta curățenie, totuși mă vei păta de murdărie și îmbrăcămintea mea va fi îngrozitoare*». *9*. Aceste cuvinte nu le poate spune Creatorului cel ce, prin viciul său, se cufundă în murdărie. Așadar, înainte de a ajunge la starea desăvîrșită a purității, trebuie să fie spălat mereu de aceste nepotriviri, pînă ce, întărit neîncetat prin harul lui Dumnezeu în acea puritate pe care o dorește, va merita să spună cu totul temeiul: «Cu răbdare am așteptat pe Domnul și m-a privit. Și a auzit rugăciunea mea. Și m-a scos din mlaștina mizeriei și din lutul murdăriei. Și a așezat pe piatră picioarele mele. Și a condus pașii mei».

VII.

Multe sînt treptele neprihanei, pe care cineva le urcă spre acea curăție desăvîrșită. Deși puterea mea nu-mi este de ajuns să le văd și să le arăt cum trebuie, fiindcă o cere șirul expunerii voi încerca să le înfățișez potrivit experienței mele, păstrînd cele desăvîrșite pentru cei desăvîrșiți și nejudecînd cu prepus pe acei care, printr-o osteneală mai stăruitoare, cu cît sînt mai pricepuți, cu atît se înalță prin puterea minții pătrunzătoare. 2. Deși sînt multe culmi înalte ale neprihanei, ca niște

trepte îndepărtate unele de altele, voi deosebi între ele şapte, trecînd cu vederea pe celelalte de la mijloc, care sînt atît de multe şi de necuprinse de simţirile omeneşti, încît mintea nu le poate zări, iar limba nu le poate numi. Pe aceste trepte, prin înaintări zilnice, neprihana însăşi se ridică încetul cu încetul pînă la desăvîrşire. Asemenea fiinţelor cu trup pămîntesc, care zilnic cresc pe nesimţite pînă ce ajung fără să ştie la mărimea obişnuită, la fel se dezvoltă şi puterea şi creşterea neprihanei. 3. Prima treaptă este a ruşinii ca nu cumva monahul să fie învins în starea de veghe de îmboldirile trupului, a doua să nu zăbovească mintea în gînduri de poftire, a treia să nu-l ispitească vreo dorinţă la vederea unei femei, a patra să n-aibă vreo tulburare trupească, oricît de simplă în starea de veghe, a cincea, ca atunci cînd este nevoie a se vorbi sau citi despre înmulţirea oamenilor mintea să nu fie atinsă nici de cea mai mică simţire a vreunei plăceri, ci cu inimă curată şi liniştită să privească aceasta ca pe un lucru simplu şi necesar neamului omenesc, fără să se gîndească la ceva necurat. 4. A şasea treaptă a neprihanei este să nu fie cineva amăgit în timpul somnului de vedeniile înşelătoare ale femeilor. Deşi nu socotim aceste vise vătămătoare un păcat, ele sînt totuşi arătarea unei pofte ascunse. Se ştie că astfel de arătări se petrec în diferite chipuri. Căci oricăruia i se întîmplă să repete în vis, cînd doarme, ocupaţiile şi gîndurile din starea de veghe. Într-un fel sînt înşelaţi cei ce cunosc legătura trupească şi în altfel cei ce sînt lipsiţi de împreunări cu femeile. Aceştia din urmă sînt de obicei neliniştiţi de vise mai simple şi mai curate şi pot astfel să se purifice printr-o grijă mai mică şi printr-o osteneală mai uşoară. 5. Ceilalţi însă sînt amăgiţi de apariţii mai puternice şi mai stăruitoare, pînă ce puţin cîte puţin, după măsura castităţii la care tinde fiecare mintea amorţită de somn se întoarce către ura acelui lucru pe care înainte îl simţea ca plăcut şi i se dăruie de către Domnul, prin profet, ceea ce se făgăduieşte bărbaţilor viteji ca înaltă răsplată a faptelor: «*Voi distruge de pe pămîntul vostru arcul, sabia şi războiul şi vă voi face să dormiţi în pace*». 6. Numai aşa va ajunge cineva la acea puritate a fericitului Serenus, şi a altor cîţiva bărbaţi la fel, puritate pe care de aceea a despărţit-o de cele şase trepte arătate mai înainte ale castităţii, fiindcă nu poate fi dobîndită şi nici chiar crezută decît de foarte puţini şi fiindcă tot ce i se dă în chip special din mărinimia harului dumnezeiesc nu poate fi înfăţişat în forma unei porunci generale. Aceasta desigur pentru ca mintea noastră să fie formată în curăţia castităţii însăşi pînă acolo, încît să nu rabde în nici un caz întinarea ruşinoasă chiar cînd lipseşte acea mişcare naturală a trupului. 7. Nu trec sub tăcere despre această necurăţie trupească părerea unora care spun că ea se întîmplă în timpul somnului nu pentru că ar aduce-o amăgirea din

vis, ci mai degrabă fiindcă prisosul acelei tine zămislește într-o inimă bolnavă unele plăceri. În sfîrșit, se spune că în timpul în care nu produce neliniște acea creștere, o dată cu scurgerea dispare și amăgirea.

VIII.

Nimeni nu va putea sau determina printr-o analiză sigură ce este cu putință și ce nu e cu putință, dacă n-a ajuns printr-o lungă experiență și prin curăția inimii, condus de cuvîntul Domnului, la hotarul dintre trup și suflet. Despre aceasta fericitul Apostol spune: «*Viu este cuvîntul Domnului și lucrător și mai ascuțit decît orice sabie cu două tăișuri și pătrunzînd pînă la despărțitura dintre suflet și duh, și chiar dintre încheieturi și mădulare și deosebitor al cugetelor și pornirilor inimii*». 2. Astfel cel evlavios, așezat cumva la hotarul dintre acestea, ca un privitor și judecător drept, va deosebi ce este dat ca trebuincios și fără ocolire firii omenești și ce este venit din deprindere vicioasă și din nepăsare tinerească. Asupra lucrării și naturii acestora nu va pune preț pe părerile greșite ale oamenilor de rînd și nici nu se va mulțumi cu definițiile greșite ale celor fără experiență. Dimpotrivă, cîntărind măsura purității printr-o singură și dreaptă examinare, cu experiența sa, nu se va lăsa înșelat de greșeala celor care, din viciul nepăsării lor, pătați de întinări mai dese decît cele la care-i împinge firea, pun totul pe seama condiției naturale. Iar cînd ei înșiși silesc puterea naturii și-i smulg acea pătare pe care ea însăși n-ar fi pricinuit-o, atunci ei gîndesc că pricină a nestăpînirii lor este trebuința trupului, sau chiar Creatorul, socotind propria lor vină o greșeală a naturii. 3. Despre acestea se spune cu eleganță în *Proverbe*: «*Nebunia omului îi strică drumurile și inima lui îl învinuie pe Dumnezeu*». Dacă va voi cineva să nu acorde încredere afirmațiilor mele, îl rog să nu discute cu mine avînd părerile lui proprii, ci să se supună mai întîi învățăturii impuse de canoanele călugărești. Și după ce o va fi respectat pe aceasta cîteva luni, în acea măsură în care i-a fost încredințată, va putea aproba cu dreaptă judecată ceea ce am spus. De altfel zadarnic va discuta cineva despre scopul oricărei arte și învățături, dacă n-a urmat mai întîi cu cea mai mare stăruință și virtute toate cele ce duc la practicarea lor. 4. Dacă, de exemplu, eu afirm că se poate scoate un fel de miere din grîu, sau ulei tot din grîu, ca și din semințele de nap și de in, un necunoscător al acestor lucruri, care mă va auzi, va spune oare că ele sînt contra naturii și nu va rîde de mine ca de un tîlcuitor de minciuni sfruntate? Și dacă îi voi arăta prin dovezi nenumărate, care-i vor demonstra că asemenea lucruri a văzut, a gustat și a făcut și el, dacă îi voi da la iveală și explicația asupra or-

dinei în care se transformă acele plante fie în ulei gros, fie în miere, iar el, stăruind cu încăpățînare în părerea sa, va tăgădui că se poate scoate din aceste semințe ceva dulce sau unsuros, oare nu trebuie numită absurdă și vicleană susținerea lui mai de grabă decît să fie luat în rîs adevărul cuvintelor mele, care se întemeiază pe seriozitatea multor mărturii demne de încredere, ca și pe fapte ce se pot controla și verifica prin experiență? 5. De aceea fiecare, prin neîncetată încordare a minții, va ajunge la acea stare de curăție, în care, mintea fiindu-i cu desăvîrșire slobodă de mîngîierile acestei patimi, trupul lui va alunga ca de prisos ceea ce se pierde în timpul somnului, mărginindu-se cu cea mai mare siguranță la condiția și măsura naturii. Astfel, numai cînd trezit își va afla, fără voia și știrea lui, după un lung timp, trupul pătat, numai atunci va avea dreptul să învinovățească necesitatea naturală, pînă ce va ajunge fără îndoială la acea stare, încît să fie la fel și noaptea ca și ziua, la fel în pat ca și la rugăciune, la fel singur ca și înconjurat de mulțimea de oameni. Numai în felul acesta el va fi singur ca și în fața oamenilor și acel ochi inevitabil al Domnului nu va găsi în el ceva care ar vrea să fie ascuns de privirea oamenilor. 6. Astfel, cînd va începe să se desfăteze fără încetare de lumina foarte suavă a neprihanei, va putea spune cu profetul: «*Și noaptea este lumină în bucuriile mele. Fiindcă întunericul nu te va acoperi; cum este întunericul lui, așa este și lumina lui*». În sfîrșit, același profet arată cum a dobîndit acest lucru care pare mai presus de condiția omenească, atunci cînd zice: «*Fiindcă tu ai de acum rărunchii mei*», adică am meritat această virtute nu prin priceperea sau prin virtutea mea, ci fiindcă tu ai ucis ardoarea poftelor rușinoase, care sălășluiește în rărunchii mei.

IX.

Chermanus. Am înțeles din experiență puțin că neîntrerupta puritate poate fi dobîndită cu harul lui Dumnezeu, în stare de veghe și recunoaștem că, ajutați de puterea dreptei noastre judecăți, putem ajunge la această stare de veghe. Dar vrem să fim învățați dacă putem fi lipsiți de această neliniște și cînd dormim. Credem că aceasta nu este cu putință din două pricini, (deși n-am putea vorbi fără să roșim despre acestea, totuși, fiindcă sîntem siliți de trebuința lecuirii însăși, te rugăm să ne ierți dacă spunem unele lucruri mai fără rușine). Așadar, mai întîi pentru că în liniștea somnului, cînd puterea minții este sleită, nu se poate observa furișarea acelei descărcări, iar în al doilea rînd pentru că adunarea urinei, cînd vezica s-a umplut în timpul somnului din cauza producerii neîncetate din interior, umflă mădularul, ceea ce

se întîmplă după aceeași lege și copiilor și famenilor. Așa se face că și dacă mintea nu cunoaște poftele din timpul somnului, totuși josnicia trupului o va umili și rușina.

X.

Chaeremon. Se pare că voi încă n-ați înțeles virtutea adevăratei castități, de vreme ce credeți că ea poate fi menținută numai în stare de veghe, cu ajutorul stăpînirii de sine, și de aceea socotiți că în timpul somnului, cînd puterea minții este oarecum slăbită, nu se poate păstra curăția în întregime. Dar castitatea nu constă în constrîngere, cum credeți, ci în plăcerea și dragostea pentru puritate. Nu se numește castitate, ci înfrînare faptul de a rezista poftei. 2. Vedeți, așadar, că acelora care, cu harul lui Dumnezeu, au primit pînă în măduva oaselor sentimentul castității, cînd dorm nu le este dăunătoare încetarea înfrînării, care se dovedește uneori slabă chiar în timp de veghe. Ceea ce se înăbușă cu sforțare oferă un răgaz temporar, dar nu o liniște fără sfîrșit. Ceea ce a fost însă biruit printr-o adîncă virtute aduce învingătorului tăria neîntreruptă a păcii, fără bănuiala vreunei neliniști. 3. De aceea, cît timp simțim că sîntem zguduiți de pornirile trupului, vom ști că n-am ajuns încă pe culmile castității, că fiind înarmați cu înfrînarea, care este fără mare putere, sîntem încă hărțuiți de atacuri crîncene, al căror rezultat este întotdeauna îndoielnic pentru noi. Ați voit să susțineți că nimeni nu poate scăpa de ispita trupului, întemeindu-vă pe faptul că nici famenii nu sînt cu desăvîrșire lipsiți de dorințe. Dar trebuie amintit că nu pofta trupească le lipsește, ci puterea de a avea urmași. *4.* De aceea este limpede că nici ei, dacă doresc să ajungă la acea castitate către care tindem noi, nu trebuie să slăbească străduania pentru umilință și pentru gînduri curate, chiar dacă este de crezut că ei pot avea neprihănirea cu mai puțină trudă și osteneală.

XI.

De aceea liniștea deplină și continuă este ceea ce deosebește adevărata castitate de începuturile ostenitoare ale înfrînării. Aceasta este castitatea desăvîrșită, care, nu luptînd împotriva dorințelor trupești, ci respingîndu-le cu tot disprețul, își păstrează puritatea neîncetată și neatinsă și nu poate fi altceva decît sfințenie. Iar aceasta se va înfăptui cînd trupul, încetînd de a pofti împotriva sufletului, va împrumuta dorințele și virtuțile acestuia și vor începe să vă întovărășească într-o foarte puternică pace, trăind, cum spune psalmistul, «frații împreună», dobîndind adică de la Domnul acea fericire făgăduită, despre care spune:

«Dacă doi dintre noi se vor învoi pe pămînt în privinţa oricărui lucru pe care-l vor cere, se va da lor de către Tatăl Meu, care este în ceruri». 2. Cel ce va trece de treapta închipuită de Iacob nimicitorul se va urca de la acea luptă a înfrînării şi de la nimicirea viciilor la meritele lui Israel, înăbuşind glasul coapselor prin veşnicul îndreptar al inimii curate. Această rînduială a deosebit-o fericitul David, inspirat de Duhul Sfînt, cînd a spus că mai întîi *«Dumnezeu a fost cunoscut în Iudeea»*, adică în suflet, care încă trebuie să-şi mărturisească păcatele, Iudeea însemnînd mărturisire. Iar «în Israel», însemnează în acela care, văzînd pe Dumnezeu, sau care, cum tălmăcesc unii, fiind cel mai drept om al lui Dumnezeu, este nu numai cunoscut, ci chiar «mare este *Numele Lui*». 3. Apoi, chemîndu-ne pe trepte mai înalte şi voind să ne arate chiar locul în care se desfătează Domnul, zice: *«Şi s-a făcut în pace locul Lui»*, adică nu în toiul atacurilor şi al luptei cu viciile, ci în pacea neprihanei şi în liniştea veşnică a inimii. Dacă va merita cineva să dobîndească acest loc al păcii prin nimicirea patimilor trupeşti, înaintînd de pe această treaptă va ajunge la Sionul duhovnicesc, adică la contemplarea lui Dumnezeu, devenind şi locuinţă a lui Dumnezeu. Domnul nu se găseşte în luptele înfrînării, ci în supravegherea neîncetată a virtuţilor. Acolo el nu potoleşte, nu opreşte, ci frînge pentru totdeauna puterile arcurilor, din care mai înainte erau aruncate împotriva noastră săgeţile aprinse ale poftelor. 4. Vedeţi, aşadar, că locul Domnului nu este în lupta pentru înfrînare, ci în pacea castităţii, iar locuinţa Lui este în paza şi în contemplarea virtuţilor. De aceea nu pe nedrept porţile Sionului sînt puse mai presus de toate corturile lui Iacob. Căci *«Domnul iubeşte porţile Sionului mai mult decît toate locaşurile lui Iacob»*. În ceea ce priveşte afirmaţia voastră că tulburarea cărnii este inevitabilă, prin faptul că urina, cînd umple încetul cu încetul băşica, ridică şi mădularul mai înainte liniştit, această tulburare pe care numai necesitatea o produce uneori în somn, nu va împiedica cu nimic păstrarea purităţii. Trebuie ştiut totuşi că, dacă s-a produs tulburarea aceasta sub porunca adevăratei castităţi, ea nu numai că n-a fost însoţită de vreo plăcere, dar nici nu este ţinută minte la trezirea din somn. 5. Şi de aceea, pentru ca legea trupului să se împace cu cea a sufletului, trebuie să ne ferim chiar de a bea prea multă apă, pentru ca acea adunare a apei zilnice, avînd înrîurire asupra membrelor, nu numai să rărească acea tulburare pe care o socotiţi de neînfrînt, dar s-o facă uşoară şi liniştită. Astfel focul rece, ca să zic aşa, şi fără ardoarea acelei tulburări, va înălţa flacără înrourată, ca aceea din minunata vedenie a lui Moise, făcînd ca rugul trupului nostru să ardă înconjurat de un foc nevătămător, sau ca acei trei tineri, cărora flacăra din cuptorul chaldeic le-a fost răcită de suflarea Duhului Sfînt, încît pînă

şi părul şi veşmintele lor au fost ferite de foc. De aceea, să începem a avea chiar în acest trup ceea ce se făgăduieşte într-un fel oarecare prin profet: «*Cînd vei umbla prin foc nu vei arde şi flacăra lui nu te va mistui*».

XII.

Mari şi minunate şi cunoscute numai de oamenii care le-au trăit sînt darurile pe care Domnul le-a împărtăşit cu atîta bunătate credincioşilor săi, cît timp ei încă locuiesc în acest vas al stricăciunii. Despre acestea profetul, cu inima curată, atît în numele său cît şi al celor ce ajung la această stare şi în acest sentiment, strigă: «*Minunate sînt lucrurile Tale şi sufletul meu le cunoaşte foarte*». De altfel se înţelege că profetul n-a spus nimic nou sau mare, dacă se crede că a pronunţat aceste cuvinte cu alt sentiment al inimii, sau despre alte lucrări ale lui Dumnezeu. 2. Nu există nici un om care să nu ştie că lucrurile lui Dumnezeu sînt minunate prin măreţia creaţiei lor. Chiar pe acelea pe care le împarte zilnic sfinţilor săi şi pe care le revarsă cu deosebită dărnicie, nu le cunoaşte nimeni altul decît sufletul, care se bucură de ele, care în adîncul conştiinţei sale judecă astfel binefacerile lui Dumnezeu, încît nu le poate exprima prin cuvinte şi nici cuprinde cu simţirea şi cu gîndurile, cînd coboară de la acea flacără cerească pentru a le privi pe cele materiale şi pămînteşti. 3. Cine nu va admira în sine lucrările Domnului, cînd va vedea că astfel au fost înăbuşite în el nesaţiul stomacului şi lăcomia primejdioasă a gurii pentru lucruri costisitoare, încît se va mulţumi cu mîncare foarte puţină şi de foarte mic preţ, servită rar şi numai de nevoie? Cine nu va fi uimit în faţa lucrărilor lui Dumnezeu, simţind că acel foc al plăcerii, pe care înainte îl credea de nestins şi firesc, s-a potolit în aşa măsură, încît nu se mai simte îmboldit nici de cea mai mică tulburare a trupului? Cine nu se va cutremura de puterea Domnului, cînd va vedea că oameni altădată răi şi primejdioşi, care ajungeau în culmea mîniei chiar cînd supuşii lor le adresau cuvinte măgulitoare, s-au îmbunat atît de mult, încît nu numai că nu se supără în faţa injuriilor, ci chiar se bucură foarte mult cînd le-au fost adresate? 4. Cine nu se va minuna de lucrările lui Dumnezeu şi nu va striga din tot sufletul: «*Am cunoscut că mare este Domnul*», cînd va afla că a devenit cineva darnic din foarte hrăpăreţ, cumpătat din risipitor, umilit din trufaş, simplu şi modest din delicat şi luxos, bucurîndu-se de sărăcia de bună voie şi de lipsa lucrurilor din acest veac? Acestea sînt, desigur, minunatele lucrări ale lui Dumnezeu, pe care le cunoaşte în chip deosebit sufletul profetului înmărmurit în faţa privelişti lor măreţe. Acestea sînt minunile pe care

le-a așezat pe pămînt, la care același profet se gîndește, chemînd toate popoarele să le admire cînd zice: *«Veniți și vedeți lucrurile lui Dumnezeu, minunile pe care le-a pus Domnul pe pămînt. Pune-va capăt războaielor pînă la marginile pămîntului, arcul îl va sfărîma, iar pavezele în foc le va arde»*. 5. Ce minune poate fi mai mare, decît ca într-un timp foarte scurt cei mai hrăpăreți încasatori de impozite să se facă apostoli, prigonitorii sîngeroși să devină predicatori foarte sîrguincioși ai Evangheliei, propovăduind cu vărsarea sîngelui lor acea credință pe care o prigoneau? Acestea sînt lucrările lui Dumnezeu, pe care Fiul mărturisește că le face împreună cu Tatăl, cînd zice: *«Tatăl Meu pînă acum lucrează și Eu lucrez cu El»*. Despre aceste lucrări fericitul David, cîntînd în duh, zice: *«Binecuvîntat fie Domnul Dumnezeul lui Israel, Care singur face lucruri mari și minunate»*. Despre ele și profetul Amos spune: *«El face toate și le schimbă și umbra morții o strămută în lumină a dimineții»*. Negreșit, *«aceasta este schimbarea dreptei Celui Preaînalt»*. 6. Despre acest lucru mîntuitor al lui Dumnezeu roagă profetul pe Domnul zicînd: *«Întărește, Doamne, ceea ce ai lucrat în noi»*. Trec cu vederea acele daruri ascunse și nevăzute ale lui Dumnezeu, pe care mintea tuturor celor sfinți le vede că se săvîrșesc în chip deosebit clipă de clipă, acea revărsare de bunăvoință duhovnicească prin care sufletul abătut se înalță cu iuțeală plin de bucurie, acele porniri de foc ale inimii și mîngîierile nespuse și neauzite, care uneori trezesc ca dintr-un somn adînc pentru cea mai fierbinte rugăciune pe toți cei ce lîncezesc în cea mai josnică nepăsare. 7. Aceasta este, zic, bucuria despre care Apostolul spune: *«Ochiul omului n-a văzut-o, urechile n-au auzit-o și în inima omului nu s-a ridicat»*, a aceluia care îndobitocit de viciile pămîntești, este încă om, stăpînit de porniri omenești, care nu vede nimic din aceste daruri ale lui Dumnezeu. În sfîrșit, același Apostol, a adăugat atît despre sine, cît și despre cei asemenea lui, care se despărțiseră de traiul omenesc, zicînd: *«Dar Dumnezeu s-a descoperit nouă prin duhul Său»*.

XIII.

Așadar, în toate acestea, cu cît mintea va înainta către puritate mai înaltă, cu atît va primi pe Dumnezeu mai măreț și va descoperi o mai mare obîrșie de admirație în sine decît în arta vorbirii, sau în meșteșugul exprimării. După cum cel ce n-a încercat sentimentul bucuriei nu-l poate înțelege cu mintea, la fel cel ce l-a încercat nu-l va putea reda în cuvinte. Dacă, de pildă, ar vrea cineva să explice dulceața mierii unuia care n-a mîncat niciodată ceva dulce, cu siguranță că nici cel ce n-a primit-o în gură nu-i va simți gustul cu urechile, dar nici cel ce i-a cu-

noscut dulceața prin plăcerea oferită de gustul ei nu va putea să-i explice prin cuvinte gustul, ci doar îi va aprecia în tăcere savoarea. 2. Tot așa și cel care a meritat să ajungă pe această treaptă a virtuților, pe care am arătat-o mai înainte, toate cele pe care Domnul le îndeplinește cu har deosebit în ai săi le va privi în tăcerea minții și, înflăcărat de gîndul la toate acestea, va striga cu sentimentul adînc al inimii: «*Minunate sînt lucrările Tale și sufletul meu le cunoaște foarte*». Așadar, este o minunată lucrare a lui Dumnezeu faptul că omul trupesc, așezat adică în trup, a respins pornirile trupești și, în varietatea atît de mare a lucrurilor și a întîmplărilor, păstrează o singură stare a sufletului, rămînînd același, cu toate schimbările care se petrec în jur. 3. Un bătrîn clădit pe această virtute, înconjurat la Alexandria de o mulțime de necredincioși, care-l asaltau nu numai cu cuvinte urîte, dar și cu injurii foarte grave, cînd a fost întrebat de aceștia: «Ce minune a făcut Hristos al vostru, pe care-L adorați atîta?», el le-a răspuns: «El m-a învățat să nu mă tulbur și să nu mă supăr de aceste injurii și de altele mai mari, dacă mi le veți adresa».

XIV.

Ghermanus. Fiindcă admirația pentru această neprihană, nu omenească și pămîntească, ci cu desăvîrșire cerească și îngerească, ne-a adus atîta uimire, încît mai degrabă ne insuflă groaznică deznădejde, decît îndemn de a o căuta cu sufletele noastre, te rugăm să ne vorbești într-o discuție cît mai completă despre condițiile ce se cer îndeplinite și despre măsura timpului în care neprihana poate fi cîștigată și desăvîrșită. Aceasta, ca să credem că o putem practica și să fim însuflețiți în căutarea ei de acum înainte, la gîndul că ne-o putem însuși. Noi o judecăm de necuprins de către cei ce sînt zidiți în trup, dacă nu ni se deschide o cale și nu ni se dă un program pe baza căruia să se poată ajunge în chip sigur la ea.

XV.

Cheremon. Este destul de îndrăzneț lucru să fixezi o măsură a timpului în care să se poată dobîndi această castitate despre care vorbim, ținînd seama mai ales de diversitatea atît de mare a dorințelor și puterilor de înfăptuire. Această măsură nu se poate hotărî ușor nici în meșteșugurile materiale, sau în învățătura despre lucruri care se văd. În mod necesar ele se însușesc mai curînd sau mai tîrziu, potrivit particularităților sufletești și voinței pe care o are fiecare. Totuși, putem defini foarte sigur observațiile ce se cer respectate și limitele timpului în care i se

cunoaşte putinţa de înfăptuire. 2. Iată, aşadar, cine nu ia parte la nici o convorbire fără rost, cine-şi ucide toată mînia, grija şi preocupările lumeşti, mulţumindu-se numai cu două bucăţi de pîine pentru hrana zilnică, cine nu bea apă pe săturate şi-şi fixează pentru somn trei, sau după alţii, patru ore, şi crede că va dobîndi neprihana nu prin ostenelile sau înfrînarea sa, ci prin milostivirea Domnului, fiindcă fără această credinţă este deşartă orice încercare a ostenelilor omeneşti, acesta va şti că nu în mai mult de şase luni dobîndirea ei este cu putinţă. 3. Totuşi, un semn sigur al apropierii de puritate este acela ca să nu se aştepte cineva de la început că o dobîndeşte numai prin propria sa muncă. Dacă fiecare înţelege adevărul acestui verset: «*De n-ar zidi Domnul casa, în zadar s-ar osteni cei ce o zidesc*», urmează ca el să nu se mîndrească cu meritele curăţiei sale, înţelegînd că ea nu se dobîndeşte prin sîrguinţa sa, ci prin milostivirea Domnului, şi nici să se pornească cu asprime împotriva altora, ştiind că puterea omenească nu înseamnă nimic, dacă n-a ajutat-o puterea dumnezeiască.

XVI.

De aceea, victoria personală a fiecăruia din noi, care luptăm cu toate puterile împotriva duhului desfrînării, este să nu sperăm leacul numai prin îngrijirea noastră. Această credinţă, care pare uşoară şi netedă pentru toţi, se dobîndeşte tot atît de greu de către începători, ca şi de către cei ce urmăresc desăvîrşirea castităţii. Căci de cum le-a surîs o părticică din puritate, strecurîndu-se în adîncul conştiinţei lor o oarecare mîndrie, se măgulesc singuri, crezînd că au dobîndit-o prin osteneala sîrguinţei lor. De aceea este de trebuinţă ca, părăsiţi puţin de acel ajutor de Sus, să fie chinuiţi cîtva timp de acele patimi pe care le stinsese puterea dumnezeiască, pînă ce vor cunoaşte, învăţaţi de experienţă, că nu pot dobîndi virtutea curăţiei numai prin puterile şi priceperile lor. 2. Dar să încheiem pe scurt lunga noastră discuţie despre ţelurile deplinei castităţi, adunînd în cîteva cuvinte tot ce am spus din belşug ici colo. Practicarea castităţii cere ca monahul în stare de veghe să nu se lase atras de mîngîierile nici unei pofte, iar în somn să nu-l înşele vreo amăgire, ci cînd i s-a strecurat vreo tulburare trupească din cauza minţii adormite şi ea, cum s-a produs fără simţirea vreunei plăceri, aşa să se termine fără vreo mulţumire trupească. 3. Acestea le-am spus despre rosturile castităţii, cum am putut, ajutat nu atît de cuvinte, cît de experienţă. Deşi cred că ele sînt socotite cu neputinţă de îndeplinit de către trîndavi şi nepăsători, totuşi sînt sigur că vor fi recunoscute şi aprobate de către cei sîrguincioşi şi duhovniceşti. De

altfel, este atît de mare deosebire între om și om, cît se deosebesc între ele scopurile către care tinde sufletul lor, cît adică se deosebește cerul de iad, Hristos de Veliar, după cuvîntul Domnului și Mîntuitorului nostru: «*Dacă îmi slujește cineva Mie, pe Mine să Mă urmeze, și unde sînt Eu, acolo va fi și slujitorul Meu*», și: «*Unde este comoara ta, acolo va fi și inima ta*».

4. Pînă aici a vorbit fericitul Cheremon despre castitatea desăvîrșită și cu aceste cuvinte a încheiat minunata învățătură despre cea mai înaltă puritate. Dar fiindcă pe de o parte noi rămăseserăm înmărmuriți și îngrijorați, iar pe de altă parte noaptea aproape că trecuse, el ne-a îndemnat să ne odihnim puțin membrele și să nu le lipsim de hrana somnului, pentru ca nu cumva mintea, din cauza trupului obosit, să-și piardă puterea încordării către sfințenie.

XIII.

A TREIA CONVORBIRE CU PĂRINTELE CHEREMON

Despre ocrotirea dumnezeiască

I. Introducere.

II. Întrebare: de ce nu se pun meritele virtuților pe seama celui ce se ostenește pentru ele?

III. Răspuns: fără ajutorul lui Dumnezeu nu numai desăvîrșirea castității, dar nimic altceva bun nu se poate înfăptui.

IV. Obiecție: în ce chip, precum se spune, păgînii au ajuns la neprihană fără harul lui Dumnezeu.

V. Răspuns despre închipuita neprihană a filosofilor.

VI. Fără harul lui Dumnezeu nu putem săvîrși nici o lucrare.

VII. Despre planul principal al lui Dumnezeu și despre providența zilnică.

VIII. Harul lui Dumnezeu și libertatea voinței.

IX. Virtutea bunăvoinței și harul lui Dumnezeu.

X. Slăbiciunea voinței.

XI. Dacă harul divin precede sau urmează bunăvoința noastră.

XII. Bunăvoința nu trebuie atribuită întotdeauna numai harului și nici numai omului.

XIII. Ostenelile omenești nu se pot asemăna cu harul dumnezeiesc.

XIV. Dumnezeu, prin încercările Sale, cercetează puterea voinței omenești.

XV. Despre harul de multe feluri ale chemărilor.

XVI. Harul dumnezeiesc trece peste hotarele înguste ale credinței omenești.

XVII. Providența dumnezeiască nu se poate cerceta.

XVIII. Potrivit învățăturii sfinților, libertatea voinței n-ajunge pentru mîntuire.

I.

După ce am adormit puțin, ne-am dus la slujba de dimineață, iar

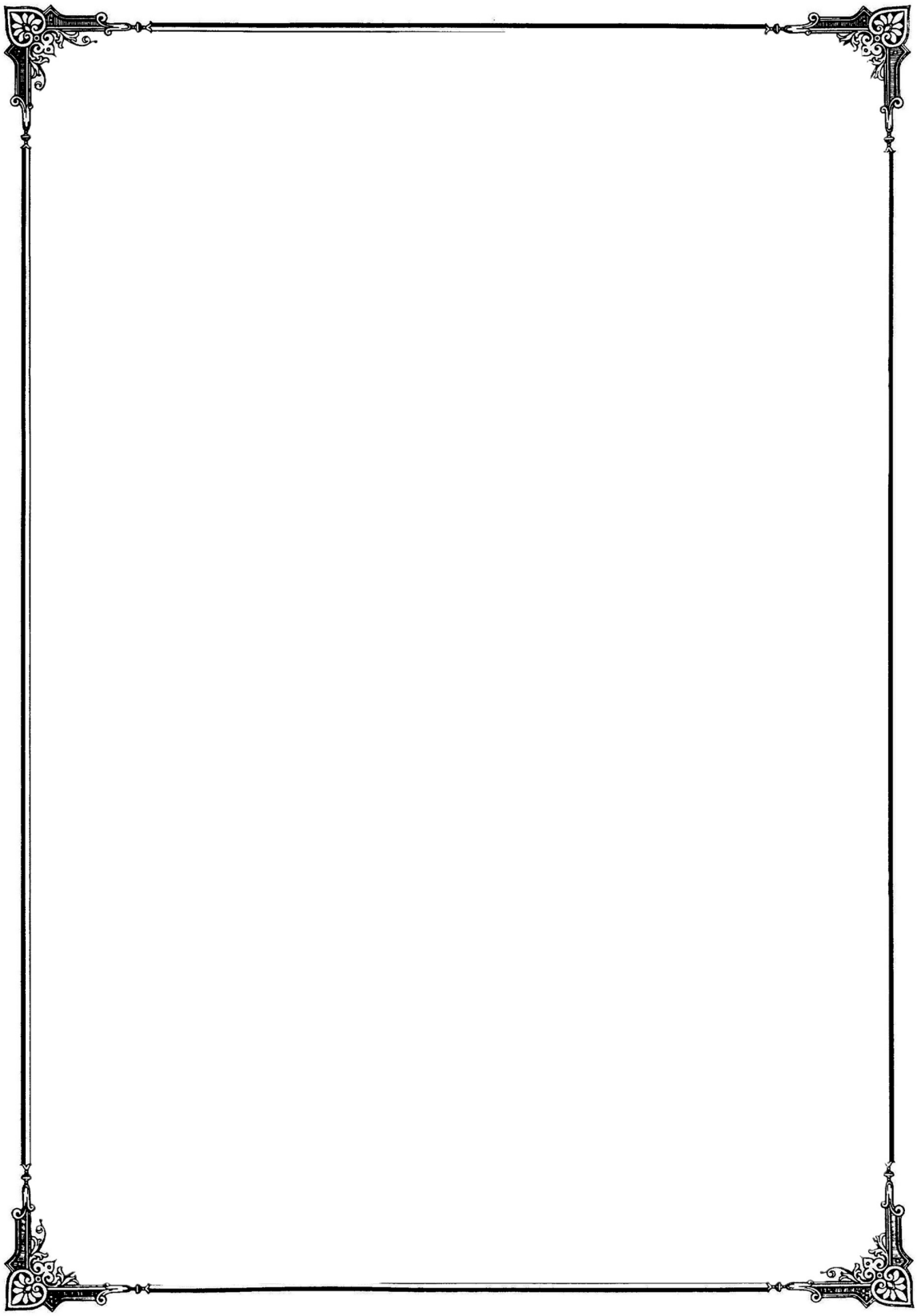

III.

Cheremon. Prin însuși acest exemplu pe care l-ați dat se dovedește că osteneala omului nu îndeplinește nimic fără ajutorul lui Dumnezeu. Într-adevăr, nici agricultorul, care și-a cheltuit toate ostenelile în cultivarea pământului, nu va putea pune bunul mers al semănăturilor și belșugul roadelor numai pe seama hărniciei sale, despre care știe că adesea poate fi zadarnică, dacă nu este ajutată de ploi prielnice și de seninătatea liniștită a cerului. Am văzut nu rareori cum roadele crescute și coapte au fost răpite oarecum din mâinile celui care se trudise pentru ele și că n-a ajutat la nimic sudoarea și strădania neîntreruptă a muncitorilor, fiindcă n-au avut asupra lor ocrotirea Domnului. 2. Așadar, după cum agricultorilor leneși, care nu-și ară ogorul la timp, milostivirea divină dă acest belșug de roade, la fel nu le va fi de folos munca de zi și noapte celor harnici, dacă n-a fost ajutată de mila Domnului. În aceasta, trufia omenească să nu se socotească totuși pe aceeași treaptă cu harul divin și să nu încerce prin aceasta să pretindă partea sa din darurile lui Dumnezeu. Să nu creadă omul că munca sa este pricina dărniciei divine și să nu se laude că belșugul roadelor este un rezultat al hărniciei sale. 3. Să cîntărească și să cerceteze fără părtinire și va afla că nici măcar munca depusă în dorința lui de îmbogățire n-ar fi fost un rod al puterilor sale, dacă nu l-ar fi întărit ocrotirea Domnului în îndeplinirea tuturor lucrărilor agricole și ar fi fost fără urmare voința și puterea lui, dacă bunăvoința dumnezeiască nu i-ar fi fost alături în ducerea la bun sfîrșit a lucrărilor, care uneori sînt zădărnicite de secetă, sau de mulțimea prea mare a ploilor. 4. De vreme ce și puterea ploilor și sănătatea corpului și îndeplinirea tuturor lucrărilor și rodnicia lor au fost date de Domnul, trebuie să se roage să nu i se întîmple cum este scris : «*Cerul să nu se facă de aramă și pământul de fier ; să nu mănînce viermele ceea ce a rămas lăcustei și omida ceea ce a rămas viermelui și rugina ceea ce a rămas omizii*». Dar nu numai în aceasta

---

(v. Mansi t. VIII, 712 B — 718 C), nici confirmarea lui din sec. al XVII-lea (vezi A. E. Amann, în D.T.C. t. XIV, 1941 col. 1796) n-a putut convinge lumea catolică de semipelagianismul Sfîntului Casian din două motive: Întîi pentru că argumentele predestinațianiste sînt greșite și pentru Romano-catolicism, ele fiind valabile numai pentru Calvinism în special și pentru Biserica Reformată în general ; al doilea, pentru că învățătura Sfîntului Ioan Casian este aceea a Bisericii Răsăritene și acest adevăr poate

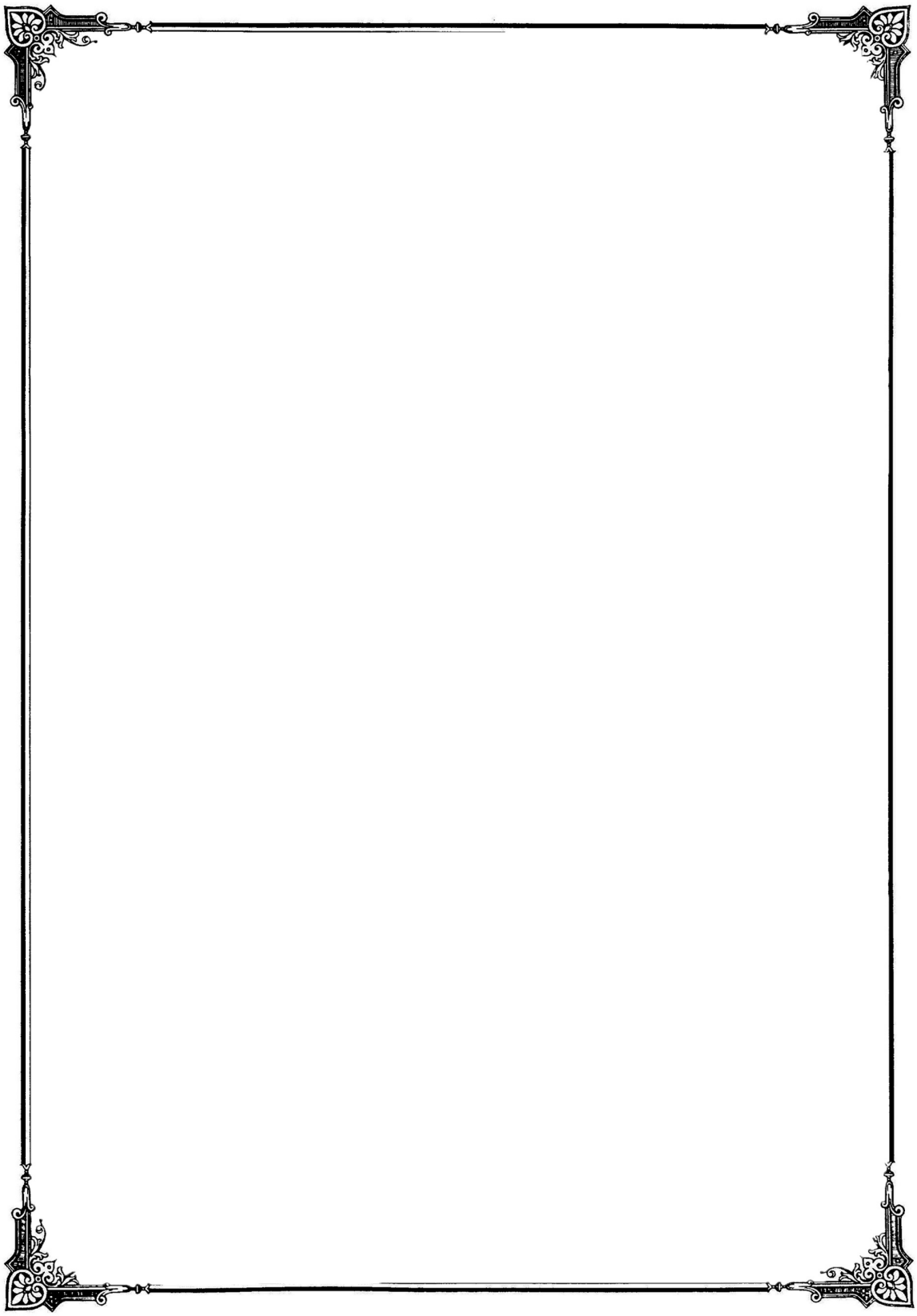

bîndi, a fost însușit chiar de păgîni, prin propria lor putere? 2. Dar fiindcă, fără îndoială, din dragoste pentru a cerceta adevărul faceți asemenea afirmații, ascultați ce avem de spus despre ele. Mai întîi nu este de crezut că filosofii au dobîndit această neprihană pe care o cerem noi și adăugăm la acestea că nu numai desfrînarea, dar nici măcar necurăția nu este pomenită printre noi. Ei au avut o mică parte de neprihană și anume înfrînarea trupească, prin care-și interziceau numai împreunarea. Dar această curăție lăuntrică și neîntreruptă a minții și a trupului n-au putut s-o dobîndească nu spun cu fapta, dar nici cu gîndul. 3. Acel Socrate, cel mai faimos dintre ei, după cum spun ei înșiși, n-a roșit să mărturisească despre sine aceasta. Un fizionomist uitîndu-se la el, a zis: «Iată ochi de stricător al copiilor». Discipolii lui s-au repezit la fizionimist, voind să răzbune ocara adusă dascălului lor, dar se zice că acesta i-a oprit spunîndu-le: «Lăsați-l prieteni, căci așa sînt, dar mă stăpînesc». Se dovedește foarte clar, așadar, nu numai prin afirmația noastră, ci și prin mărturisirea lor, existența nerușinării adică josnicia patimei, înăbușită de ei de nevoie, cu forța, dar fără să fie înlăturată din inima lor dorința și plăcerea acestei patimi. 4. Cu ce groază trebuie amintite acele cuvinte ale lui Diogene? Pe acestea filosofilor acestei lumi nu le-a fost rușine să le repete ca pe ceva demn de amintire, dar care nu pot fi nici rostite nici auzite de noi fără jenă. Căci precum se spune, cuiva care trebuia pedepsit pentru adulter, i-a grăit așa: «Nu va plăti cu viața ceea ce se dă gratis». Se vede bine deci că ei n-au cunoscut virtutea castității adevărate, care este dorită de noi. De aceea este destul de sigur că circumciziunea noastră, care este în duh, nu se poate dobîndi decît cu darul lui Dumnezeu și că ea există numai în aceia care au slujit lui Dumnezeu cu tot devotamentul lor.

VI.

Deși multora, ba chiar tuturora li se poate dovedi întotdeauna că oamenii au nevoie de ajutorul lui Dumnezeu și că șubrezenia omenească numai prin sine, adică fără ajutorul lui Dumnezeu, nu poate face nimic care duce la virtute, totuși, în nici o împrejurare nu se vede mai mult aceasta decît în dobîndirea și păstrarea castității. Dar să amînăm puțin discuția despre greutatea de a păstra întreagă castitatea, și să vorbim pe scurt deocamdată despre mijloacele acestei păstrări. 2. Cine ar putea, întreb, să suporte fără nici o laudă a oamenilor, sprijinit numai de puterile sale, asprimea singurătății și hrana zilnică cu pîine uscată, mulțumindu-se doar cu atîta? Cine, fără mîngîierea Domnului, ar putea să rabde neîntrerupta sete de apă, să răpească ochilor omenești

acel dulce și desfătător somn de dimineață și să îngrădească prin regulă permanentă, mărginind la patru ore, toată odihna sa de noapte? Cine, fără harul lui Dumnezeu, ar fi în stare să se achite de obligația cititului neîncetat, a muncii neîntrerupte, neavînd nici un interes pentru foloasele prezente? 3. Acestea toate nu pot fi nici dorite de noi mereu fără insuflarea dumnezeiască, și nici înfăptuite fără ajutorul ei. Dar să le arătăm pe acestea mai deslușit, dovedindu-le nu numai prin învățătura și experiența noastră, ci prin exemple și argumente temeinice. În multele lucrări, pe care dorim să le îndeplinim cu folos, cînd nu lipsesc voința desăvîrșită și dorința plină de ardoare, orice șubrezenie care intervine ne zădărnicește planurile și n-ajungem la ceea ce ne-am propus, dacă nu ne-a fost dată de mila Domnului puterea înfăptuirii. Astfel încît, deși este mare mulțimea celor care doresc să se dedice cu devotament virtuților, oare nu găsești foarte puțini dintre aceia care să poată îndeplini sau suporta acestea? 4. Chiar atunci cînd nici o infirmitate nu ne împiedică, orice încercare de a face ce vrem ne este mărginită de puterile noastre! Liniștea singurătății, asprimea posturilor, lecturile cînd avem timp pentru ele, toate acestea nu le îndeplinim după voința noastră, fiindcă, din anumite cauze care intervin, sîntem reținuți foarte des de la îndeletnicirile noastre mîntuitoare, trebuind a cere de la Domnul și locul și timpul în care să le putem îndeplini. 5. Nu este de ajuns să putem, dacă nu ni se dă de către Domnul ocazia de a face cele ce ne stau în putință. (Despre acestea Apostolul spune: *«Fiindcă am voit să venim la voi de mai multe ori și ne-a împiedicat Satana»*). Uneori ne simțim îndepărtați chiar cu folos de la preocupările duhovnicești. Cînd întrerupem mersul ostenelilor și ne acordăm un răgaz din cauza slăbiciunii trupești, chiar fără voia noastră ne păstrăm pentru viitor stăruința mîntuitoare. Despre ajutorul lui Dumnezeu spune ceva asemănător Apostolul: *«De aceea de trei ori am rugat pe Domnul să-l depărteze de mine. Și mi-a spus: Îți ajunge harul Meu; căci puterea se desăvîrșește în slăbiciune»*, și de asemenea: *«Nu știm să ne rugăm cum trebuie»*.

VII.

Planul lui Dumnezeu prin care a creat pe om nu pentru ca el să piară, ci ca să trăiască în veci, rămîne neschimbat. Cînd vede că licăre în noi o scînteie de bunătate, oricît de mică, sau cînd El însuși face ca ea să sară din piatra aspră a inimii noastre, cu mărinimie o ocrotește, o încălzește și o întărește cu suflarea Lui, *«voind ca toți oamenii să fie mîntuiți și să vină la cunoașterea adevărului»*. Fiindcă *«nu este, zice*

Domnul, voia Tatălui vostru Care este în ceruri ca să piară unul dintre aceștia mai mici». Și mai zice Domnul: *«Dumnezeu nu vrea să piară sufletul, ci amînă, gîndindu-se să nu piară pentru totdeauna cel ce a fost îndepărtat»*. 2. Adevărat este și nu minte, cînd spune cu jurămînt: *«Viu sînt Eu, zice Domnul Dumnezeu: că nu vreau moartea păcătosului ci să se întoarcă de la calea cea rea și să trăiască»*. Cel ce n-are voința să piară unul din cei mici cum poate fi socotit fără mare sacrilegiu că nu vrea ca toți să fie mîntuiți, ci numai cîțiva pentru toți? De aceea, cînd pier unii, pier contra voinței Lui și El strigă zilnic către fiecare dintre ei: *«Întoarceți-vă de la căile voastre rele. Și de ce muriți, case ale lui Israel?»*. Și de asemenea: *«De cîte ori am voit să adun pe fiii tăi, cum găina își adună puii sub aripile ei, și n-ați voit»*. Și: *«De ce s-a îndepărtat de Mine cu atîta încăpățînare acest popor din Ierusalim? S-au întărit fețele lor și n-au voit să se întoarcă»*. 3. Ne este la îndemînă așadar zilnic harul lui Hristos, Care *«vrea ca toți oamenii să fie mîntuiți și să vină la cunoștința adevărului»*. De aceea El îi cheamă pe toți, fără vreo excepție, zicînd: *«Veniți la Mine toți cei osteniți și împovărați și Eu vă voi odihni pe voi»*. Dar dacă nu-i cheamă pe toți în general, ci numai pe unii, urmează că nu toți sînt împovărați fie de păcatul originar, fie de cel de acum, și că nu sînt adevărate aceste cuvinte: *«Căci toți au păcătuit și au nevoie de slava lui Dumnezeu»* și nici de crezut acestea: *«Moartea a trecut prin toți oamenii»*. 4. Toți cei care pier, contra voinței lui Dumnezeu pier, și Scriptura este mărturie că nu Dumnezeu a făcut moartea: *«Fiindcă n-a făcut moartea și nu se bucură de pierderea celor vii»*. Așa se face că adesea, cînd cerem cele contrare binelui, rugăciunea noastră sau este auzită mai tîrziu, sau nu este auzită deloc. Și iarăși, cele pe care le credem împotriva folosului, ca un medic foarte bun Domnul ni le dă chiar fără voia noastră, iar uneori hotărîrile noastre primejdioase și încercările aducătoare de moarte le întîrzie și le abate de la îndeplinirea lor cu rea urmare, iar pe cei ce se grăbesc spre moarte îi aduce la mîntuire și, fără știrea lor, îi scoate din gura iadului.

VIII.

Grija aceasta și providența lui Dumnezeu față de noi le-a exprimat frumos cuvîntul dumnezeiesc prin profetul Osea, sub chipul Ierusalimului ca o femeie păcătoasă, care se îndreaptă cu iuțeală primejdioasă spre cultul idolilor. Cînd ea zice: *«Mă voi duce după iubiții mei, care-mi dau pîine și apă, și lînă, și in, și ulei, și băutură»*, bunătatea divină îi răspunde nu voinței, ci mîntuirii ei: *«Iată, eu îi voi astupa drumul ei cu*

mărăcini, voi ridica zid, ca ea să nu-şi mai afle cărările sale. Ea va umbla după iubiţii săi, dar nu-i va ajunge, şi-i va căuta, dar nu-i va găsi. Şi va grăi atunci: Mă voi întoarce la bărbatul meu cel dintîi, că atunci îmi era mai bine decît acum». 2. Şi, de asemenea, descrie prin această comparaţie îndărătnicia şi dispreţul nostru, prin care găsim de cuviinţă să-i răspundem cu gînd nespus cînd ne cheamă să ne întoarcem la El: *«Şi am zis: Mă vei numi Tată şi după aceea nu vei înceta să mă urmezi. Dar, cum o femeie dispreţuieşte pe iubitul său, aşa M-a dispreţuit pe Mine casa lui Israel, zice Domnul».* Destul de potrivit a fost comparat Israelul cu o adulteră care şi-a lăsat bărbatul, iar dragostea şi stăruinţa bunătăţii Sale au fost asemănate cu un bărbat care şi-a pierdut soţia. 3. Dragostea minunată a lui Dumnezeu faţă de neamul omenesc, neînfrîntă de nici o injurie care s-o depărteze de grija pentru mîntuirea noastră şi biruită oarecum de nedreptăţile noastre care s-o facă să renunţe la scopul propus, n-a putut fi exprimată mai propriu prin altă comparaţie, decît prin bărbatul care-şi iubeşte cu o dragoste arzătoare soţia. Acesta, cu cît a simţit mai mult că este neglijat şi dispreţuit de ea, cu atît mai mult este ars în inima lui de focul patimii. Aşadar, ocrotirea dumnezeiască stă întotdeauna nedespărţită de noi şi atît de mare este dragostea Creatorului faţă de creatura Sa, încît nu numai că o însoţeşte, dar chiar îi merge înainte cu providenţa Sa, pe care profetul, cunoscînd-o foarte bine, o mărturiseşte zicînd: *«Dumnezeu mă va întîmpina cu milostivirea Lui».* 4. Cînd a zărit răsărind în noi oarecare bunăvoinţă, o luminează îndată, o întăreşte şi o cheamă la mîntuire, dîndu-i creşterea pe care i-a sădit-o, sau a văzut că i se arată datorită ostenelilor noastre. *Căci «şi înainte de a striga, zice El, Eu voi auzi; încă vorbind ei, Eu îi voi fi ascultat».* Şi iarăşi: *«La glasul strigătului tău îndată ce te va auzi îţi va răspunde».* Şi nu numai că insuflă cu bunătatea Sa dorinţe sfinte, dar ne şi pregăteşte prilejuri de viaţă adevărată şi de fapte bune, arătînd celor rătăciţi calea mîntuirii.

IX.

Priceperea omenească nu înţelege uşor cum se face că Domnul pe de oparte dă celor ce cer, Se descoperă celor ce-L caută, deschide celor ce bat, iar pe de altă parte Se descoperă celor ce nu-L caută, apare şi răspunde celor ce nu-L întreabă şi toată ziua întinde mîinile către un popor care nu crede în El şi-I vorbeşte împotrivă, îi cheamă pe cei ce

rezistă și stau de-o parte, îi atrage la mîntuire pe cei ce nu vor[4], celor ce vor să păcătuiască le taie putința de a-și îndeplini această dorință, li se împotrivește cu bunătate celor ce se grăbesc să facă rău. 2. Se înțelege ușor în ce măsură se atribuie suprema mîntuire voinței noastre libere, despre care se spune : «*Dacă veți voi și Mă veți asculta, veți mînca bunătățile pămîntului*» și în ce chip «*Nu este în puterea celui ce vrea, nici a celui ce aleargă, ci a milostivului Dumnezeu*». Aceasta înseamnă cuvintele : «*Dumnezeu va da fiecăruia după faptele sale*», «*Dumnezeu este Cel Care lucrează în voi, și ca să voiți și ca să săvîrșiți după a Lui bunăvoință*», sau : «*Aceasta nu vine de la voi, ci este darul lui Dumnezeu ; nu este roada lucrărilor voastre, ca nimeni să nu se laude*». Aceasta înseamnă : «*Apropiați-vă de Domnul și El se va apropia de voi*», și ce spune în altă parte : «*Nimeni nu vine la Mine, dacă nu-l atrage Tatăl Care M-a trimis pe Mine*». 3. Sau cînd spune : «*Fă alergări drepte cu picioarele tale și îndreaptă-ți căile tale*», înseamnă că aceasta zicem cînd ne rugăm : «*Îndreaptă calea mea spre fața Ta*» și : «*Întărește pașii mei pe cărările Tale, ca să nu șovăie picioarele mele*». Aceasta înseamnă faptul că sîntem de asemenea îndemnați: «*Faceți-vă inimă nouă și duh nou*» și ceea ce ne făgăduiește : «*La vói de o singură inimă și un duh nou în trupul lor. Și voi scoate inima de piatră din trupul lor și le voi da o inimă de carne, ca să umble în învățăturile Mele și să păzească legile Mele*». 4. Aceasta ne învață Domnul cînd zice : «*Spală inima ta de răutate, Ierusalime, ca să fii mîntuit*», aceasta cere profetul de la Domnul cînd se roagă: «*Zidește în mine inimă curată, Doamne*», și de asemenea : «*Mă vei spăla și mai mult decît zăpada mă voi albi*». Iar nouă ne zice : «*Luminați-vă cu lumina științei*». Despre Dumnezeu se spune : «*Cel ce învață pe om știința*» și : «*Domnul luminează pe cei orbi*». Cînd ne rugăm spunem împreună cu profetul : «*Luminează ochii mei, ca să nu adorm vreodată în moarte*». Ce altceva se arată în toate cele de mai sus dacă nu harul lui Dumnezeu și libertatea voinței noastre ? Omul poate uneori prin propriile sale porniri să tindă către virtuți, dar întotdeauna are nevoie de ajutorul lui Dumnezeu. 5. Nu se bucură cineva de sănătate cînd vrea și nu se eliberează de boala tristeții după dorința propriei sale alegeri. Ce folosește că dorește harul sănătății, dacă Dumnezeu, care dă viața însăși, n-o înzestrează și cu puterea și vigoarea necesară ? Ca să se vadă și mai limpede că din darul naturii, venind din mărinimia Creatorului, aduce uneori începu-

4. XIII, IX, 1, p. 303. Cu seria următoare de texte biblice Sfîntul Casian aduce argumente puternice pentru a confirma părerea că liberul arbitru funcționează alături de harul dumnezeiesc — după ce în capitolele precedente, în XIII, VII, de pildă, vorbise despre scînteia de bunăvoință de la începutul virtuții, iar în XIII, VIII, vorbise despre «semen virtutum» (sămînța virtuților).

turile bunelor noastre intenţii, care totuşi nu pot ajunge la îndeplinirea virtuţilor, dacă nu sînt conduse de Dumnezeu, apostolul este mărturie spunînd : «*Căci a voi se află în mine, dar a face binele nu aflu*».

X.

Sfînta Scriptură recunoaşte libertatea voinţei noastre cînd zice : «*Păstrează inima ta cu toată paza*», dar apostolul îi arată slăbiciunea : «*Domnul să păzească inimile voastre şi înţelegerile voastre în Iisus Hristos*». Puterea libertăţii voinţei o anunţă şi David : «*Mi-am plecat inima mea ca să îndeplinesc voile Tale*», dar tot el îi arată şi slăbiciunea, zicînd de asemenea : «*Apleacă inima mea către învăţăturile Tale, nu către lăcomie*». Şi Solomon : «*Să aplece Domnul către El inimile noastre, ca să umblăm pe toate căile Lui, şi să păzim poruncile Lui, cererile Lui şi judecăţile Lui*». 2. Puterea libertăţii voinţei o arată psalmistul cînd

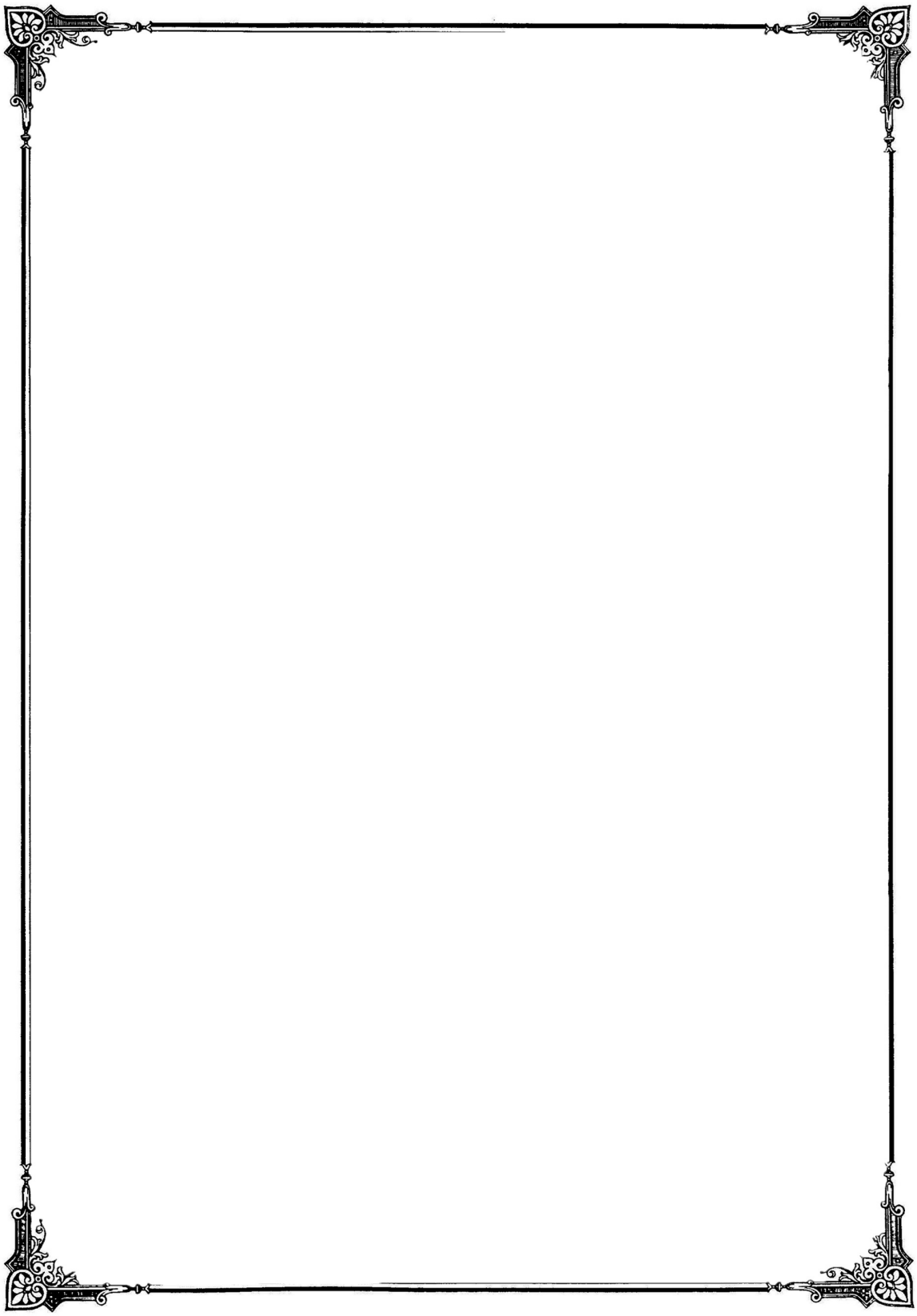

lor pe un bărbat: Iosif a fost vîndut ca rob». Aşadar, acestea două harul lui Dumnezeu şi libertatea voinţei noastre par potrivnice între ele, dar şi una şi cealaltă lucrează unite, şi noi înţelegem că şi pe una şi pe cealaltă, din datoria evlaviei trebuie să le socotim deopotrivă. 5. Cînd Dumnezeu vede că ne îndreptăm spre bine, ne întîmpină, ne conduce şi ne întăreşte: *«La vocea glasului tău, îndată ce te va auzi, îţi va răspunde»* şi: *«Cheamă-mă în ziua necazului şi te voi izbăvi şi Mă vei preaslăvi».* Şi dimpotrivă, dacă ne vede că ne împotrivim, sau că sîntem călduţi, aduce în inimile noastre îndemnuri mîntuitoare, prin care să reapară şi să se întărească în noi bunăvoinţa.

XII.

Nu trebuie să credem că Dumnezeu a făcut pe om astfel, încît acesta să nu vrea şi să nu poată săvîrşi binele [6]. Nu s-ar putea afirma nici că i-a dat libertatea de alegere, dacă el vrea şi poate face numai rău, iar binele nu e lăsat să-l voiască sau să-l facă de la sine. Cum vor sta în picioare acele cuvinte ale Domnului, după căderea primului om: *«Iată, s-a făcut ca unul din noi, cunoscînd binele şi răul»* 2. Căci nu este de crezut că înainte a fost în aşa chip, încît nu ştia ce este bine. Altfel ar trebui să admitem că a fost format ca un animal fără simţire şi fără ra-

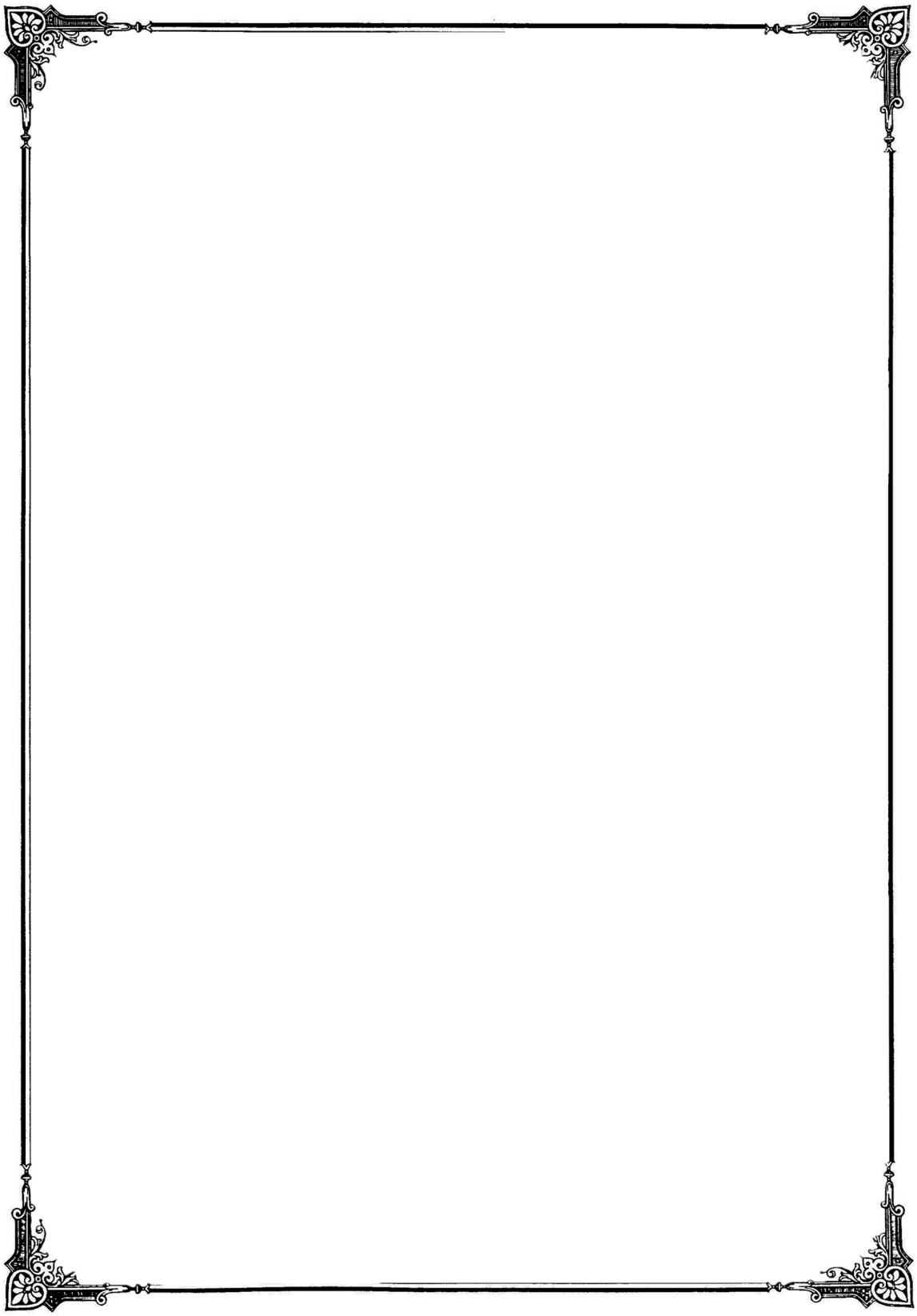

flet îi sînt sădite din bunăvoința Creatorului semințele virtuților. Dar dacă acestea nu sînt sprijinite de ajutorul lui Dumnezeu, nu pot ajunge la o dezvoltare desăvîrșită, fiindcă, potrivit cuvintelor apostolului: «*Nici cel ce plantează nu este ceva, nici cel ce udă, ci Dumnezeu, Care face să crească, e totul*». Și cartea care se numește a Păstorului ne învață foarte limpede că omul e liber să încline fie într-o parte, fie în cealaltă. În această carte se spune că doi îngeri stau alături de fiecare din noi, unul rău și unul bun, dar că este în puterea omului de a alege pe cine să urmeze. *8.* În om este întotdeauna libertatea de alegere, care poate să nesocotească sau să respecte harul lui Dumnezeu. Apostolul nu ne-ar fi învățat spunînd: «*Cu frică și cu cutremur lucrați la mîntuirea voastră*», dacă n-ar fi știut că harul poate fi cultivat sau neglijat de noi. Dar, ca să nu creadă cineva că pentru lucrarea mîntuirii nu este nevoie de ajutorul dumnezeiesc, adaugă: «*Căci Dumnezeu Cel Care lucrează în voi și ca să voiți și ca să săvîrșiți, după a Lui bunăvoință*». De aceea, sfătuindu-l pe Timotei, îi spune: «*Nu fi nepăsător față de harul lui Dumnezeu, care este în tine*», și de asemenea: «*De aceea te îndemn să ții aprins harul lui Dumnezeu, care este în tine*». *9.* Scriind corintenilor, îi îndeamnă și-i sfătuiește să nu se facă nevrednici de harul lui Dumnezeu prin lucrări fără roadă. El zice: «*Fiind împreună lucrători cu Hristos, vă îndemn să nu primiți în zadar harul lui Dumnezeu*». Pe acesta fiindcă fără îndoială îl primise zadarnic Simon, nu i-a fost de folos primirea harului mîntuitor. El n-a găsit cu cale să se supună învățăturilor fericitului Petru, care zice: «*Pocăiește-te de această răutate a ta și te roagă lui Dumnezeu, poate ți se iartă această cugetare a inimii tale. Căci în fierea amărăciunii și în legătura nedreptății te văd că ești*». *10.* Așadar, El întîmpină voința omului, precum se spune: «*Dumnezeul meu, mila Ta mă va întîmpina*». Dimpotrivă, Dumnezeu este întîmpinat de voința noastră cînd El întîrzie și așteaptă oarecum în chip folositor, ca să pună la încercare libertatea voinței noastre, zicînd: «*Dimineața rugăciunea mea te va întîmpina*», și de asemenea: «*Din zori m-am sculat și am strigat*», și: «*Am deschis ochii mei dis-de-dimineață*». *11.* Ne cheamă și ne invită, cînd zice: «*Toată ziua am întins mîinile Mele către poporul care nu crede în Mine și Mi se împotrivește*», și este invitat de noi cînd îi spunem: «*Toată ziua am întins mîinile mele către Tine*». Ne așteaptă, cînd ne spune prin profet: «*De aceea așteaptă Domnul ca să se milostivească de voi*». Și e așteptat de noi cînd zicem: «*Cu răbdare L-am așteptat pe Domnul și S-a uitat la mine*», și: «*Am așteptat mîntuirea Ta, Doamne!*». Ne întărește cînd zice: «*Și Eu am învățat și am întărit brațele lor. Și ei au cugetat cu vicleșug împotriva Mea*». Ne îndeamnă să ne întărim noi înșine cînd zice: «*Întăriți-vă, voi, mîini slabe, și prindeți puteri, ge-*

nunchi slăbănogi», 12. Strigă Iisus: *«Dacă este cineva însetat să vină la Mine și să bea».* Strigă la El și profetul: *«Ostenit-am strigînd, amorțit-a gîtlejul meu, slăbit-au ochii mei nădăjduind spre Dumnezeul meu».* Ne caută Domnul zicînd: *«Am căutat și nu era nici un bărbat, am chemat și nu era cine să răspundă».* El însuși este căutat de logodnică cu plînsete duioase: *«În patul meu noaptea l-am căutat pe cel iubit de inima mea. L-am căutat și nu l-am găsit, l-am strigat și nu mi-a răspuns».*

XIII.

Întotdeauna harul lui Dumnezeu lucrează în bună parte în tovărășie cu libertatea voinței noastre, pe care o ajută în toate, o ocrotește și o apără, uneori cerînd și așteptînd și de la ea unele încercări de bunăvoință, ca să nu pară că oferă darurile Sale unui trîndav care doarme în adîncă nepăsare. Căutînd într-un fel ocazii prin care dărnicia și milostivirea Sa să nu pară fără noimă din cauza amorțelii și a leneviei oamenilor, El împarte darurile Sale sub motivul vreunor dorințe sau osteneli. Harul lui Dumnezeu rămîne totuși gratuit, de vreme ce cu o mărinimie nemăsurată pentru niște încercări mici și neînsemnate împarte atîtea daruri ale fericirii veșnice și atîta slavă a nemuririi. 2. Nu trebuie să afirmăm că, de vreme ce credința acelui tîlhar de pe cruce îi venise mai înainte, nu-i fusese făgăduită gratuit fericirea raiului, sau să credem că pocăința aceea a regelui David prin cuvintele: *«Am păcătuit înaintea Domnului»* i-a spălat cele două păcate atît de grave, și nu bunăvoința lui Dumnezeu. De aceea el a meritat să audă cele spuse prin profetul Natan: *«Și Domnul a îndepărtat de la tine nedreptatea: nu vei muri».* Așadar, că a adăugat adulterului o omucidere a fost lucrarea voinței lui, dar că a fost mustrat prin profet a fost harul bunăvoinței dumnezeiești. 3. Dimpotrivă, este meritul lui că a recunoscut cu umilință păcatul, dar este darul milostivului Dumnezeu că într-un timp așa de scurt a căpătat iertare pentru niște crime așa de mari. Ce să spunem despre această mărturisire atît de scurtă și despre mărimea neasemuită a darului dumnezeiesc, cînd e ușor să ne gîndim ce a spus fericitul Apostol despre acele persecuții fără număr la care a fost supus, comparîndu-le cu acea măreață răsplată viitoare? *«Necazul nostru de acum, a zis el, ușor și trecător, ne aduce nouă, mai presus de orice măsură, slavă veșnică și covîrșitoare».* Despre aceasta el spune și în alt loc același lucru: *«Pătimirile vremii de acum nu sînt vrednice de mărirea care ni se va descoperi».* 4. Oricît se va strădui firea omenească slabă, ea nu va putea fi pe măsura darurilor viitoare și nu va micșora prin ostenelile sale în așa măsură harul dumnezeiesc, încît acesta să nu fie întotdeauna gratuit. De

aceea dascălul neamurilor mai înainte numit, deşi mărturiseşte că a primit vrednicia apostolatului din harul lui Dumnezeu, zicînd: *«Din harul lui Dumnezeu sînt ceea ce sînt»*, totuşi, el afirmă că a şi răspuns harului dumnezeiesc, cînd zice: *«Şi harul Lui în mine n-a fost zadarnic, ci m-am ostenit mai mult decît ei toţi. Dar nu eu, ci harul lui Dumnezeu, care este cu mine»*. 5. Cînd zice: *«M-am ostenit»*, el arată contribuţia propriei lui libertăţi. Cînd zice *«Dar nu eu, ci harul lui Dumnezeu»*, subliniază puterea ocrotirii dumnezeieşti. Iar cînd zice: «cu mine», recunoaşte că harul a lucrat în tovărăşie nu cu un trîndav fără grijă, ci cu unul care transpiră muncind.

XIV.

Aceasta o vedem şi în foarte încercatul său atlet Iov: cînd diavolul l-a chemat la luptă de unul singur, a fost alături de el, precum citim, dreptatea dumnezeiască. Dacă s-ar fi luptat cu duşmanul nu prin puterea sa, ci numai ocrotit de harul lui Dumnezeu şi fără vreo putere a răbdării sale, sprijinit numai pe ajutorul dumnezeiesc ar fi suportat acele multe ispite cu urmările lor, căutate cu atîta cruzime de diavol, cum nu i-ar fi repetat acest duşman cu dreptate acele cuvinte defăimătoare, pe care le rostise mai înainte împotriva lui: *«Oare pe degeaba slujeşte Iov lui Dumnezeu? Oare n-ai făcut Tu gard în jurul lui şi în jurul casei lui, în toate părţile? Dar ia mîna Ta»*, adică lasă-l să lupte cu mine prin puterile lui, şi atunci *«nu Te va mai binecuvînta în faţa Ta»*. 2. Dar fiindcă duşmanul defăimător nu îndrăzneşte să repete după luptă nici o plîngere de acest fel, el recunoaşte că a fost învins nu de puterile lui Dumnezeu, ci de ale lui Iov însuşi. Totuşi, nu trebuie crezut că i-a lipsit lui Iov harul lui Dumnezeu, care dă ispititorului atîta putere de a ispiti cîtă ştie că are Iov de a rezista, nu ocrotindu-l de atacurile duşmanului în aşa fel încît să nu lase nici un loc puterii omeneşti, ci îngrijindu-se numai ca prea înrăitul duşman să nu-i smintească sufletul şi să-l expună unei lupte neegale şi nedrepte. 3. Uneori Domnul obişnuieşte să pună la încercare credinţa noastră pentru ca ea să devină mai puternică şi mai vrednică de slavă. Aceasta o aflăm din exemplul sutaşului, pe al cărui copil Domnul, deşi ştia că îl va vindeca prin puterea cuvîntului Său, a socotit că e mai bine să vină personal să-l îngrijească. El zice: *«Voi veni Eu şi-l voi vindeca»*. Dar acel sutaş, prin credinţa sa ridicîndu-se mai presus de făgăduinţa Domnului, zice: *«Doamne, nu sînt vrednic să intri sub acoperişul meu. Dar spune numai cu cuvîntul şi se va însănătoşi sluga mea»*. Domnul îl admiră, îl laudă şi-l socoteşte mai presus de toţi cei din Israel, care crezuseră. El zice: *«Acum grăiesc vouă,*

că nici în Israel n-am găsit atîta credință». 4. N-ar fi fost de nici o laudă și de nici un merit, dacă el n-ar fi arătat ceea ce dăruise Hristos în el. Dreptatea dumnezeiască, precum știm, a făcut această probă de credință și cu cel mai mare dintre patriarhi cînd a zis: «*Și s-a făcut după aceste vorbe că a pus Dumnezeu la încercare pe Avraam*». Nu acea credință pe care i-o insufla Domnul a voit dreptatea dumnezeiască s-o pună la încercare, ci pe aceea pe care putea s-o arate prin voința sa liberă de îndată ce a fost chemat și luminat de Domnul. Astfel, pe merit i se arată statornicia credinței, venindu-i în ajutor și harul lui Dumnezeu, care-l părăsise puțin pentru a-l pune la încercare. Se spune: «*Nu duce mîna ta împotriva copilului și nu-i face ceva rău. Căci acum știu că te temi de Domnul și nu ți-ai cruțat fiul tău iubit pentru Mine*». *5.* Că ni se poate întîmpla și nouă astfel de încercare pentru a ni se vedea meritul, o spune aceasta în Deuteronom destul de limpede legiuitorul: «*De se va ridica între voi un prooroc sau unul care spune că a avut un vis și va face înaintea voastră vreun semn sau vreo minune, și de se va întîmpla ce a vorbit și-ți va zice: Să mergem după alți dumnezei și să le slujim acelora pe care nu-i știți, să nu ascultați cuvintele acelui profet sau pe ale celui care spune că a avut un vis, căci prin aceasta vă ispitește Domnul Dumnezeul vostru, ca să afle dacă-L iubiți din toată inima voastră și dacă-I îndepliniți sau nu poruncile*». *6.* Dar ce? Cînd Dumnezeu va îngădui să se ridice vreun profet sau văzător de vise, oare este de crezut că pe cei a căror credință o pune la încercare îi va ocroti în așa măsură, încît să nu mai rămînă nici un loc pentru libertatea voinței lor în luptă cu ispititorul? Și de ce ar trebui să fie ispitiți cei pe care-i știe slabi și neputincioși, care n-ar fi în stare să reziste prin puterile lor ispititorului? Dreptatea Domnului n-ar fi îngăduit ca ei să fie ispitiți, dacă n-ar fi știut că există în ei o putere egală de a rezista, prin care să poată fi socotiți vrednici de laudă, după o judecată dreaptă a meritelor și într-un caz și în celălalt. *7.* De aceea zice Apostolul: «*Astfel, cel ce se socotește tare, să ia seama să nu cadă. Nu v-a cuprins ispită care să fi fost peste puterea omenească. Dar credincios este Dumnezeu, Care nu va îngădui ca să fiți ispitiți mai mult decît puteți, ci odată cu ispita va aduce și scăparea din ea, ca să puteți răbda*». Cînd zice: «*Cel tare să ia seama să nu cadă*», arată puterea voinței libere, pe care harul primit o știe că poate să stea în picioare prin sîrguință, sau să cadă din nepăsare. Iar cînd spune: «*Nu v-a cuprins ispită care să fi fost peste puterea omenească*», El le înfierează slăbiciunea și nestatornicia minții lor, prin care încă nu puteau fi pînă aci răsturnați de puterile duhurilor rele, împotriva cărora știa că luptă zilnic și el și cei desăvîrșiți, despre care spune către efeseni: «*De acum lupta noastră nu este împotriva trupului și a sînge-*

lui, ci împotriva domniilor, a stăpînirilor, împotriva stăpînitorilor întunericului acestui veac, împotriva duhurilor răutății, răspîndite în văzduhuri». Iar cînd adaugă: *«Dar credincios este Dumnezeu, care nu va îngădui să fiți ispitiți mai mult decît puteți»*, nu dorește ca Domnul să nu îngăduie ca ei să fie ispitiți, ci ca să nu fie ispitiți mai mult decît pot rezista. *8.* Ispitele dovedesc libertatea voinței, iar lupta contra lor dincolo de puterea noastră dovedește, de asemenea, intervenția harului divin, care cumpănește asaltul ispititor. În toate acestea se arată, așadar, că întotdeauna harul dumnezeiesc atîtă voința liberă a omului, dar nu o ocrotește și nu o apără în așa fel, încît s-o facă să nu lupte cu propriile puteri împotriva duhurilor rele. Învingătoare, să recunoască puterea lui Dumnezeu, iar învinsă, să-și înțeleagă slăbiciunea și să învețe astfel să nu spere în vitejia sa, ci în ajutorul divin, pe care să-l ceară veșnic ca ocrotitor. Și ca să întăresc acestea nu prin presupunerile mele, ci prin mărturiile foarte limpezi ale Scripturii dumnezeiești, voi reproduce ceea ce este scris în Isus Navi: *«Aceste popoare le-a lăsat Domnul și n-a voit să le piardă, ca să încerce prin ele pe Israel, dacă păzește poruncile Domnului Dumnezeului său și ca să-i formeze deprinderea de a se lupta cu dușmanii».* *9.* Și ca să asemănăm ceva muritor cu neasemuita bunătate a Ziditorului nostru, pentru a arăta nu egalitatea dragostei, ci o oarecare asemănare a îngăduinței, la fel o mamă iubitoare și cu grijă poartă mult timp la sîn pe un copil, pînă cînd îl învață să meargă: mai întîi îl lasă să se tîrască, apoi ridicat în picioare îl ține cu mîna, ca să-l silească să facă pași, îl lasă cîte puțin și dacă-l vede că se clatină pe dată îl sprijină, iar dacă a căzut îl ridică și fie îl ferește de a mai cădea, fie îl lasă să cadă încet și-l ridică iarăși. Cînd însă în creșterea lui, din copil a ajuns la adolescență și tinerețe nu-l împiedică de la unele încercări și osteneli, ci îl lasă să se deprindă cu greutățile și chiar să se ia la trîntă cu cei de seama lui. Cu atît mai mult Acel Tată ceresc al tuturor cunoaște pe cel pe care-l poartă la sînul harului Său. Pe acesta îl deprinde cu virtutea lăsîndu-i libertatea voinței, dar supraveghindu-l îl ajută cînd este în nevoi, îl aude cînd îl cheamă și nu-l lasă pe cel ce-L caută, ci-l smulge de la primejdie, uneori chiar fără ca acesta să știe.

XV.

Prin acestea se vede limpede că *«Necercetate sînt judecățile lui Dumnezeu și nepătrunse căile Lui»*, prin care atrage neamul omenesc la mîntuire. Aceasta o putem dovedi cu exemple din chemările evanghelice. Căci a ales pe Andrei și pe Petru și pe ceilalți apostoli fără ca aceștia să

se fi gîndit la leacul mîntuirii lor printr-o alegere a harului. Pe Zaheu, care dorea cu credință să vadă fața Domnului și care, pentru aceasta, fiind mic de statură s-a urcat într-un sicomor, nu numai că l-a primit, dar chiar l-a cinstit cu binecuvîntarea de a locui la el. Pe Pavel l-a atras, cu toate că acesta nu voia și se împotrivea. 2. Pe un altul în așa măsură l-a cîștigat alături de El, încît nu i-a îngăduit scurtul răgaz trebuincios pentru a-și înmormînta tatăl. Lui Corneliu, care stăruia mereu în rugăciuni și în milostenie, ca răsplată îi arată calea mîntuirii și-i poruncește printr-un înger să primească pe Petru, pentru a afla de la acesta cuvintele de mîntuire prin care să fie salvat împreună cu toți ai săi. Astfel, în multe feluri, cu mare și neprecupețită dragoste dăruiește acea înțelepciune a lui Dumnezeu mîntuirea oamenilor. Fiecăruia după capacitatea lui îi împarte Domnul harul dărniciei Sale. Chiar vindecările a găsit cu cale să le facă nu după puterea măreției Sale, ci după măsura credinței în care l-a găsit pe fiecare, sau pe care a împărțit-o El însuși fiecăruia. 3. Pe cel care a crezut că voia lui Hristos este de ajuns pentru a se curăți de lepră (numai prin voia Sa) l-a vindecat zicîndu-i «*Vreau, fii vindecat*». La altul, care-L ruga să vină să-i învie prin punerea mîinii fiica decedată, a intrat în casă și i-a împlinit rugăciunea în care acela spera. Altuia, care credea că suprema mîntuire constă în puterea cuvîntului Său și care i-a zis: «*Spune numai un cuvînt și se va însănătoși copilul meu*», cu cuvîntul i-a întărit picioarele slăbite și le-a adus la puterea de mai înainte, zicînd: «*Mergi și facă-se ție precum ai crezut*». 4. Altora, care nădăjduiau că se lecuiesc dacă-i ating poala veșmintelor, le-a împărțit din belșug darurile sănătății. Pe unii i-a vindecat de boli la rugămintea lor, iar pe alții fără să fie rugat. Pe unii i-a îndemnat să nădăjduiască, zicînd: «*Vrei să te faci sănătos?*». Altora le-a dat ajutor de la Sine, fără ca ei să spere. Pe unii, înainte de a le îndeplini dorințele, i-a întrebat ce vor, zicînd: «*Ce vreți să vă fac?*». Altuia, care nu cunoștea calea de a obține ceea ce dorea, cu bunătate i-a arătat-o, zicînd: «*Dacă vei crede, vei vedea slava lui Dumnezeu*». 5. Între unii a răspîndit din belșug puterea vindecărilor și despre ei amintește evanghelistul: «*Și a vindecat pe toți bolnavii lor*». Între alții adîncul nemăsurat al binefacerilor lui Hristos s-a găsit atît de astupat, încît se spune: «*Și Iisus n-a făcut acolo minuni, din cauza necredinței lor*». Dărnicia lui Dumnezeu este pe măsura credinței omenești, precum îi spune acestuia: «*Facă-se ție după credința ta*», iar aceluia: «*Mergi, și facă-se ție precum ai crezut*», unuia: «*Să-ți fie ție precum voiești*», iar altuia: «*Credința ta te-a mîntuit*».

XVI.

Să nu creadă însă cineva că am spus acestea ca să susţinem că suprema mîntuire stă în puterea credinţei noastre, cum cred unii fără de lege care, punînd totul pe seama libertăţii voinţei, afirmă că harul lui Dumnezeu se dăruieşte după meritul fiecăruia [8]. Dimpotrivă, noi declarăm categoric că harul lui Dumnezeu este nemăsurat şi că uneori trece de hotarul necredinţei omeneşti. 2. Ne amintim ce s-a petrecut cu acel dregător din Evanghelie, care crezînd că fiul său bolnav mai degrabă poate să fie vindecat, decît să fie înviat după ce a murit, îl roagă pe Domnul să vină deîndată, zicîndu-I: «*Doamne, coboară înainte de a muri fiul meu*». Iar Hristos, deşi i-a combătut necredinţa prin aceste cuvinte: «*Dacă n-aţi văzut semne şi minuni, nu credeţi*», totuşi nu şi-a potrivit harul divinităţii Sale cu slăbiciunea credinţei aceluia şi astfel nu prin prezenţa Sa, cum credea acela, a alungat frigurile aducătoare de moarte, ci prin cuvîntul puterii Sale, zicînd: «*Mergi, fiul tău trăieşte*». 3. Citim că Domnul şi-a revărsat belşugul harului Său şi în vindecarea acelui paralitic, care se ruga numai să-i întărească trupul slăbit, dar Domnul i-a adus şi sănătatea sufletului, zicînd: «*Îndrăzneşte, fiule, iertate sînt păcatele tale*». După aceea, fiindcă unii dintre cărturari nu credeau că El poate să ierte păcatele oamenilor, ca să le risipească necredinţa, cu cuvîntul puterii Sale a însănătoşit şi picioarele acelui paralitic, zicînd: «*De ce cugetaţi cele rele în inimile voastre? Căci ce este mai lesne? A zice: Iertate sînt păcatele tale, sau a zice: Scoală-te şi umblă? Dar ca să ştiţi că putere are Fiul Omului pe pămînt a ierta păcatele, a zis slăbănogului: Scoală-te, ia-ţi patul şi mergi la casa ta*». 4. La fel şi-a arătat de la sine marea sa dărnicie cu acela care, zăcînd fără vindecare treizeci şi opt de ani pe malul unui lac cu apă făcătoare de minuni, nădăjduia că se va vindeca prin mişcarea apei. Căci vrînd să-l cheme la mîntuire i-a zis: «*Vrei să te faci sănătos?*» Şi fiindcă acela se plîngea de lipsa de ajutor omenesc şi zicea: «*N-am un om care să mă arunce în scăldătoare cînd se va tulbura apa*», certîndu-l pentru necredinţă şi neştiinţă, l-a reaşezat în sănătatea de mai înainte nu pe calea nădăjduită de el, ci pe cea a milostivirii pe care Domnul i-a dăruit-o zicînd: «*Ridică-te, ia patul tău şi mergi la casa ta*». 5. Şi ce este de mirare dacă se povesteşte de aceste minuni săvîrşite din puterea Domnului, cînd din harul dumnezeiesc asemenea fapte le-a săvîrşit chiar printre slujitorii săi? Intrînd în templu Petru şi Ioan, cînd acel olog din naştere, care nu putea să facă un pas şi cerea

8. XIII, XVI, p. 317. Aici Sfîntul Casian combate pelagianismul, care pune totul pe seama libertăţii voinţei, neglijînd importanţa dumnezeiescului har.

milă, ei nu i-au dat acei bănuți pe mic preț pentru care se ruga el, ci chiar puterea de a merge, pe cel ce nădăjduia un mic ajutor îmbogățindu-l cu darul prețios al însănătoșirii nesperate și spunîndu-i Petru : «*Aur și argint n-am ; dar ceea ce am, iată, îți dau : În numele lui Hristos Nazarineanul, ridică-te și umblă*».

XVII.

Prin aceste exemple, pe care le-am scos din izvoarele evanghelice, vom putea arăta foarte limpede că, în felurite și nenumărate chipuri, pe necercetatle căi, Dumnezeu aduce neamului omenesc mîntuirea. Pe cei ce voiesc și sînt însetați de aceasta îi îndeamnă la o mai puternică înflăcărare, iar pe unii îi silește chiar fără voia lor. Aci ne ajută să ne îndeplinim dorințele pe care El le socotește de folos, aci ne insuflă începuturile unor dorințe sfinte, dăruindu-ne începutul faptelor bune și stăruința în ele. 2. De aceea, cînd ne rugăm îl numim pe Domnul nu numai ocrotitor și mîntuitor, ci și ajutor și sprijin. Prin faptul că cel dintîi ne cheamă și, fără știrea și voia noastră, ne atrage la mîntuire, El este ocrotitor și mîntuitor, iar prin aceea că în străduințele noastre El ne ajută, iar cînd alergăm la El ne ridică și ne întărește, îl numim sprijin și refugiu. La această mare dărnicie a milostivirii lui Dumnezeu gîndindu-se fericitul apostol și văzînd că se găsește înconjurat de dragostea lui Dumnezeu ca în mijlocul unei mări fără fund și fără margini, a strigat : «*O, adîncul bogăției și al înțelepciunii și al științei lui Dumnezeu ! Cît sînt de necercetate judecățile lui Dumnezeu și de nepătrunse căile Lui ! Căci cine a cunoscut gîndul Domnului ?*». 3. Va încerca să golească de conținut admirația acestei științe, de care, s-a spăimîntat acel mare învățător al neamurilor, oricine va crede că poate măsura cu mintea omenească adîncimea acelui abis de nemăsurat. Căci cel ce crede că poate să cuprindă cu mintea sau să exprime în cuvinte toată dragostea cu care făurește Dumnezeu mîntuirea oamenilor, acela fără îndoială că, tăgăduind adevărul cuvintelor apostolice, va afirma cu nelegiuită îndrăzneală că se pot cerceta judecățile lui Dumnezeu și I se pot afla căile. 4. Voind să exprime printr-un simțămînt omenesc grija și dragostea pe care Domnul găsește cu cale să ne-o atribuie cu neobosită evlavie și negăsind în lume o astfel de dragoste, cu care s-o compare mai potrivit, el a asemănat-o cu aceea a unei mame devotate. Și folosindu-se de acest exemplu, fiindcă nu poate găsi altceva mai de preț în frica oamenilor, zice : «*Oare poate o femeie să uite de copilul său și să nu-i fie milă de fiul pe care l-a purtat în pîntecele său ?*». Dar, nemulțumit cu această comparație, a trecut pe dată mai departe și a adăugat zicînd : «*Și dacă ea a uitat, eu însă nu uit de tine*».

XVIII.

Prin aceasta înţeleg foarte bine cel care măsoară mărimea harului şi slaba putere a voinţei nu cu cuvinte goale, ci conduşi de experienţă, că «*Izbînda în alergare nu este a celor iuţi şi biruinţa a celor viteji şi pîinea a celor înţelepţi, nici bogăţia a celor pricepuţi, nici faima pentru cei învăţaţi*», ci : «*Toate acestea le lucrează unul şi acelaşi Duh, împărţind fiecăruia în mod deosebit după cum voieşte*». 2. Şi de aceea se dovedeşte nu prin credinţă, care poate fi îndoielnică, ci prin experienţă care, ca să zic aşa, se poate pipăi, că Dumnezeu, ca un Tată foarte iubitor şi ca un medic foarte bun, săvîrşeşte, aşa cum spune Apostolul, toate în toţi fără deosebire şi aci insuflă începuturile mîntuirii şi sădeşte în fiecare ardoarea bunăvoinţei, aci însă dăruieşte urmarea lucrării Sale şi trăirea virtuţilor. Aci îi cheamă fără ştire şi fără voia lor pe cei ce sînt gata să alunece şi să se prăbuşească în prăpastie, aci aduce ocazii şi împrejurări favorabile mîntuirii şi opreşte de la hotărîri aducătoare de moarte pe cei repeziţi şi cu porniri necugetate. Pe cei ce vor şi aleargă la El îi primeşte, iar pe cei ce nu vor şi se împotrivesc îi atrage şi-i sileşte la fapte de bunăvoinţă. 3. Că nu ne este dat totul de către Dumnezeire dacă ne împotrivim întotdeauna şi stăruim în încăpăţînarea noastră, dar şi că adevărata mîntuire nu trebuie atribuită meritului faptelor noastre, ci harului ceresc, ne învaţă aceste cuvinte ale Domnului : «*Vă veţi aminti acolo de căile voastre şi de toate nelegiuirile voastre, cu care v-aţi întinat, şi vă veţi dezgusta singuri de toate răutăţile voastre pe care le-aţi făcut. Şi veţi şti că Eu sînt Domnul, cînd voi face bine cu voi după numele Meu, nu după căile voastre rele, nici după nelegiuirile voastre groaznice, casă a lui Israel*». 4. Şi de aceea, toţi părinţii dreptcredincioşi, care au învăţat desăvîrşirea inimii nu din cearta deşartă a cuvintelor, ci din fapte şi din experienţă, spun că lucrarea darului dumnezeiesc constă în primul rînd în aceea că fiecare este înflăcărat de dorinţa a tot ceea ce este bine, dar că depinde de libertatea noastră de alegere să înclinăm într-o parte sau în cealaltă. În al doilea rînd, este harul dumnezeiesc cel prin care pot fi traduse în fapte virtuţile, dar aşa încît să nu se nimicească puterea liberei voinţe, iar în al treilea rînd depinde de darurile lui Dumnezeu să se stăruie în virtuţile dobîndite, dar aşa încît libertatea să nu se simtă robită. 5. Astfel trebuie să credem că Dumnezeu săvîrşeşte toate în toţi îndrumîndu-ne, ocrotindu-ne şi apărîndu-ne, fără să înlăture libertatea voinţei, pe care El însuşi ne-a dăruit-o. Dacă se pare că se împotriveşte acestui înţeles ceva culeş cu dibăcie prin judecată şi dovedire omenească, trebuie mai degrabă să ne ferim decît să distrugem credinţa (căci nu meri-

tăm credința din înțelegere, ci înțelegerea din credință, precum este scris: *«Dacă nu veți crede, nu veți înțelege»*), fiindcă nu se poate înțelege pe deplin nici de simțirea, nici de judecata omenească în ce chip pe de o parte Dumnezeu lucrează toate în noi, iar pe de altă parte se atribuie totul liberei voințe.

Întărindu-ne cu această hrană, fericitul Cheremon ne-a făcut să nu simțim greutatea unui drum atît de neumblat.

XIV.

PRIMA CONVORBIRE CU PĂRINTELE NESTEROS

Despre știința duhovnicească

I. Cuvintele părintelui Nesteros despre știința oamenilor religioși.
II. Însușirea cunoștințelor despre lucrurile duhovnicești.
III. Desăvîrșirea practică are două temeiuri.
IV. Viața practică se împarte în multe profesiuni și osteneli.
V. Despre stăruința în profesiunea îmbrățișată.
VI. Despre ușurătatea celor slabi.
VII. Exemplul neprihănirii ne învață că *nu putem face toți toate.*
VIII. Despre știința duhovnicească.
IX. De la știința practică la cea duhovnicească.
X. Cum se însușește disciplina adevăratei științe.
XI. Multele înțelesuri ale Scripturilor dumnezeiești.
XII. Întrebare: ~~cum~~ se poate ajunge *la uitarea literaturii lumești.*
XIII. Răspuns: cum putem șterge vopseaua memoriei.
XIV. Sufletul necurat nu poate primi și duce mai departe știința duhovnicească.
XV. Obiecție: mulți care stăpînesc știința iar cei cuvioși n-o stăpînesc.
XVI. Răspuns: cei răi nu pot avea știința cea adevărată.
XVII. Cui trebuie să i se descopere temeiul desăvîrșirii.
XVIII. Din ce pricini învățătura duhovnicească este fără roade.
XIX. Adesea chiar și cei nevrednici primesc harul cuvîntului mîntuitor.

I.

Ordinea și drumul de urmat al celor făgăduite de mine mă obligă să trec la învățăturile părintelui Nesteros, bărbat în toate strălucit prin înaltele sale cunoștințe. Acesta, cînd a văzut că știm pe dinafară părți din Scripturile sfinte și că dorim să le înțelegem mai bine, cu aceste cuvinte și-a început expunerea: 2. Există în această lume multe feluri de științe, atîtea cîte sînt și activitățile și învățăturile despre ele. Dar deși toate sînt sau în întregime fără folos, sau de ajutor numai vieții acesteia, nu există totuși nici una care să nu aibă o ordine proprie, ca și un temei al învățăturii sale prin care poate fi însușită de cei ce o doresc. 3. Și dacă la acele activități se ajunge pe căi și prin metode pro-

prii lor, cu atît mai mult învățătura și mărturisirea religiei noastre, care duce la contemplarea tainelor celor nevăzute și nu urmărește cîștiguri prezente, ci o răsplătire cu cele veșnice, își are domeniul și metodele ei. Știința ei se compune din două părți: prima este practică, sau a faptelor, care constă în îndreptarea obiceiurilor și în curățirea de vicii, iar cealaltă este teoretică, și constă în contemplarea celor dumnezeiești și în cunoașterea înțelesurilor celor mai sfinte.

II.

Cine vrea să ajungă la teorie trebuie să urmeze cu toată sîrguința și cu toată puterea mai întîi știința practică. Aceasta, pentru că practica se poate însuși fără teorie, dar teoria fără practică în nici un chip nu se poate învăța. Acestea sînt ca două trepte așezate și deosebite, pe care omul, din starea cea mai de jos a cunoștințelor, caută să se urce pe cele mai înalte culmi ale științei. Dacă le urmează cineva în ordinea pe care am arătat-o, poate ajunge sus, dar dacă este înlăturată prima treaptă, nu se poate sări peste ea la cealaltă. Zadarnic tinde, așadar, către cunoașterea lui Dumnezeu cel ce nu se ferește de atingerea cu viciile. Căci *«duhul lui Dumnezeu urăște pe cel viclean și nu locuiește în trupul robit păcatelor»*.

III.

Dar această desăvîrșită practică are două temeiuri. Primul este să se cunoască natura viciilor și metodele de a le înlătura. Al doilea, să se deslușească șirul virtuților și mintea noastră să se formeze în așa măsură în desăvîrșirea lor, încît să nu le mai slujească din constrîngere, ca și cum s-ar supune unei stăpîniri silnice, ci în desfătare să se hrănească din ele ca dintr-un bun firesc, urmînd cu plăcere căile lor înguste și povîrnite. Dar cum va putea ajunge la temeiul virtuților, care este treapta a doua în disciplina practică, sau la tainele celor duhovnicești și cerești, care se găsesc pe treapta mai înaltă a teoriei, cel ce n-a putut înțelege natura viciilor sale și nu s-a silit să se îndepărteze de ele? 2. Prin urmare va recunoaște de la început că nu poate urca la treapta de sus cine n-a pășit pe cea de jos și va învăța cu mult mai greu pe cele din afara lui cine n-a ajuns să înțeleagă pe cele care îi sînt înlăuntru. Este de știut, totuși, că va trebui să transpirăm cu o dublă osteneală în alungarea viciilor în comparație cu dobîndirea virtuților. Aceasta nu este o părere a mea personală, ci învățătura Celui Care Singur cunoaște puterile și rosturile creaturii Sale. *«Iată, zice El, te-am pus în ziua aceasta peste popoare și peste împărății, ca să smulgi și să dis-*

trugi, să pierzi și să împrăștii, să zidești și să sădești!». 3. In înlăturarea celor vătămătoare El a arătat patru lucrări necesare: a smulge, a distruge, a pierde și a împrăștia, iar în desăvîrșirea virtuților și în dobîndirea celor ce duc la dreptate numai lucrările a construi și a planta. De aci se vede limpede că este mai greu să smulgi și să dezrădăcinezi patimile învechite ale trupului și sufletului, decît să clădești și să plantezi virtuțile duhovnicești.

IV.

Această practică este alcătuită, precum am spus, din două părți, dar are înlăuntrul ei multe arte și discipline. Unii își îndreaptă cele mai multe năzuințe ale lor către retragerea în pustiu și către curăția inimii. În trecut Ilie și Elisei, iar în timpurile noastre fericitul Anton și alții, următori ai aceluiași drum de viață, s-au apropiat de Dumnezeu, cum știm, pe calea tăcerii și a singurătății. 2. Unii și-au închinat toate ostenelile lor pentru învățarea fraților și pentru grija veghetoare în conducerea mînăstirilor. Ne amintim că așa au strălucit mai înainte părintele Ioan, stareț al marii mînăstiri din vecinătatea localității numită Thmuis, și alți bărbați apostolici cu aceleași merite ca și el în facerea de minuni. Pe unii îi desfătează slujba devotată iubirii de aproapele în aziluri și spitale, cum au plăcut în trecut Domnului patriarhul Avraam și Lot, iar mai de curînd fericitul Macarie[9], un bărbat cu totul deosebit prin virtuțile sale de blîndețe și răbdare, care a condus un azil din Alexandria în așa chip, încît nu trebuie socotit mai prejos de nici unul dintre cei care au ales calea singurătății. 3. Unii, alegîndu-și grija pentru bolnavi, alții venind în ajutor celor nevoiași și obidiți, sau dedicîndu-se învățămîntului, sau miluind pe săraci, s-au distins între cei mai de seamă bărbați, prin dragostea lor de oameni.

V.

De aceea este folositor și se cuvine fiecăruia, după îndeletnicirea pe care și-a ales-o și după harul pe care l-a primit, să se grăbească cu cea mai mare sîrguință și osteneală să ajungă la îndeplinirea desăvîrșită a lucrării începute și, lăudînd sau admirînd virtuțile altora, să nu se despartă de profesiunea sa odată ce a îmbrățișat-o, știind, precum spune Apostolul, că unul este trupul Bisericii, dar multe îi sînt mădularele, și că ea are «*daruri felurite, după harul care ne-a fost dat, fie*

9. XIV, IV, p. 325. Este vorba despre Macarie Primitorul (Ospitalierul), deosebit de Macarie Egipteanul, ucenicul Sfîntului Antonie și despre care se vorbește în «Convorbiri...», deosebit și de Macarie din Alexandria. V. Pallade, *Istoria Lausiacă*, 6, 5; cf. DOM PICHERY, *op. cit.*, vol. II, p. 187.

profeția după regula credinței, fie slujba într-o funcție, fie să învățăm, dacă ne-am făcut învățători, fie să îndemnăm, dacă aceasta ni se cere. Cel care împarte s-o facă în chip simplu, cel care este în frunte să fie cu tragere de inimă, cel care miluiește să aibă voie bună». Să nu pretindă unul slujba altora, fiindcă nici ochii nu îndeplinesc slujba mîinilor, nici nările pe a urechilor. De aceea nu toți sînt apostoli, nu toți sînt profeți, nu toți sînt doctori, nu toți au harul îngrijirilor, nu toți vorbesc în alte limbi, nu toți sînt tîlmaci.

VI.

De obicei aceia care nu sînt încă bine așezați în profesiunea pe care au îmbrățișat-o, cum au auzit că unii sînt vorbiți de bine în alte locuri și rosturi, se aprind atît de tare de laudele aduse acelora, încît doresc să treacă îndată în profesiunea lor. Dar în mod necesar, încercările lor zadarnice le dovedesc slăbiciunea. Este peste putință ca unul și același om să strălucească în toate domeniile pe care le-am arătat mai înainte. Dacă vrea cineva să se orienteze așa, în mod necesar ajunge ca, apucîndu-se de toate, să nu lucreze în nici una cum trebuie și, din această schimbare și nestatornicie, în muncă mai mult pierde decît cîștigă. Multe căi duc la Dumnezeu și de aceea fiecare să meargă fără întoarcere, cu toată încrederea, pe drumul pe care a apucat odată, ca să fie desăvîrșit în profesiunea lui.

VII.

În afară de pierderea, de care am vorbit că este lovit monahul dornic de a trece, din cauza minții lui nestatornice, la alte osteneli, de aci îi poate veni chiar primejdia morții, fiindcă uneori cele înfăptuite bine de unii sînt rău îndeplinite de alții și ceea ce le aduce mulțumiri unora le pricinuiește primejdii altora. Ca să dau un exemplu, este ca și cum cineva ar vrea să imite virtutea acelui bărbat, pe care de obicei îl citează părintele Ioan nu pentru a fi imitat, ci numai pentru a fi admirat. Un mirean îmbrăcat simplu a venit la bătrînul mai înainte numit și i-a dat niște fructe din prima recoltă. Acolo era și un epileptic, care tocmai atunci se găsea sub chinurile unui demon foarte feroce. 2. Acest demon, pe cînd declara cu dispreț față de poruncile și blestemele părintelui Ioan că niciodată nu va pleca la dorințele lui din trupul pe care-l stăpînea, speriat de sosirea celui venit i-a strigat cu mare respect numele și a fugit. Bătrînul, admirînd mult harul acestuia și înmărmurit cu atît mai mult fiindcă-l vedea în haine de rînd, a început să-l întrebe cu atenție despre viața și profesiunea lui. 3. El a răspuns că este mi-

rean, legat în lanțurile căsătoriei, dar fericitul Ioan, gîndindu-se la puterea virtuții și a harului acestuia, l-a întrebat mai amănunțit despre viața lui. El a povestit că este țăran și că-și cîștigă existența din munca zilnică a mîinilor, după un program pe care-l urmează cu regularitate. Astfel, niciodată nu pleacă dimineața la muncile cîmpului și seara nu se întoarce acasă înainte de a merge la biserică să aducă mulțumiri lui Dumnezeu, binefăcătorul său, pentru felul în care i-a trecut fiecare zi din viață. Nu s-a folosit vreodată de roadele sale înainte de a da mai întîi lui Dumnezeu a zecea parte din prima recoltă, niciodată n-a trecut cu boii pe lîngă holdele altcuiva înainte de a le pune botniță, ca nu cumva vecinul să aibă vreo pagubă din cauza lipsei lui de grijă. *4.* Dar fiindcă nici acestea nu i se păreau ceva deosebit față de harul atît de mare pe care îl arătase mai înainte, a stăruit în a-l descoase, pentru a afla pe baza căror merite are harul. Acela, înduplecat de întrebările pline de curiozitate ale bătrînului, a mărturisit că a fost împins cu doisprezece ani mai înainte de puterea și pornirea părinților să se căsătorească, deși voia să se facă monah, dar că, fără să știe altcineva, soția îi este încă fecioară, fiindcă o respectă ca pe o soră. Cînd a auzit aceasta bătrînul, a fost cuprins de atîta admirație, încît a strigat în auzul celor din apropiere că pe drept demonul, care pe el îl disprețuise, n-a putut suporta prezența celui a cărui virtute nu numai în vremea tinereței aprinse, dar nici măcar acum nu îndrăznește s-o rîvnească, fiindcă el n-ar putea fi atît de neprihănit. *5.* Deși părintele Ioan a arătat atîta admirație pentru acest caz, totuși n-a îndemnat pe nici unul dintre monahi să-l încerce, știind că multe fapte duse la bun sfîrșit de unii, altora, care au voit să le imite, le-au adus mari primejdii și că nu se poate pretinde de toți ceea ce Domnul dă unora ca sarcină deosebită.

VIII.

Dar să ne întoarcem la prezentarea științei despre care a fost vorba la început. Așadar, precum am spus mai sus, din domeniul practicii fac parte multe profesiuni și discipline, dar științele teoretice sînt două, și anume interpretarea istorică și înțelegerea duhovnicească. Solomon, după ce a numărat multele feluri ale harului Bisericii, a adăugat: *«Toți cei care sînt în ea, sînt îmbrăcați cu două haine»*. Iar ramurile științei duhovnicești sînt trei: tropologia, alegoria și anagogia. Despre acestea se spune în Pilde așa: *«Tu, însă, scrieți-le în trei feluri pe inima ta»*. *2.* Istoria îmbrățișează cunoașterea lucrurilor trecute și văzute, ca acestea despre care vorbește Apostolul: *«Este scris că Avraam a avut doi fii, unul de la o roabă și celălalt de la o femeie liberă. Dar*

cel de la roabă s-a născut după trup, iar cel de la femeia liberă prin făgăduință». Din domeniul alegoriei fac parte cele ale căror adevăruri cuprinse în ele sînt spuse sub formă figurată, fiind vorba în chip tainic de altceva decît de ceea ce spun ele, precum urmează: *«Acestea sînt două testamente: unul de la muntele Sinai, care naște spre robie și care este Agar. Căci Agar este muntele Sinai, în Arabia, și stă în același rînd cu Ierusalimul de acum, care zace în robie cu fiii lui».* 3. Anagogia se ridică de la tainele duhovnicești la cele ale cerului, mai înalte și mai sfinte, precum spune mai departe Apostolul: *«Iar cea liberă este Ierusalimul cel de sus, care este mama noastră. Căci scris este: Veselește-te tu, cea stearpă, care nu naști! Saltă de bucurie și strigă, tu, care nu ai durerile nașterii, căci mulți sînt copiii celei părăsite, mai mulți decît ai celei ce are bărbat».* Tropologia este explicația morală, care duce la curăția vieții și la principiile de conduită practică. De exemplu, dacă prin cele două testamente înțelegem învățătura practică și pe cea teoretică, sau, desigur, dacă vrem să înțelegem prin Ierusalim, ori Sion, sufletul omului, precum este scris: *«Laudă, Ierusalime, pe Domnul, laudă pe Dumnezeul tău, Sioane».* 4. Așadar, cele patru figuri, dacă vrem, le reducem la una singură, încît unul și același Ierusalim să se poată înțelege prin patru feluri: istoric este oraș al iudeilor, alegoric este Biserica lui Hristos, anagogic cetatea cerească a lui Dumnezeu, aceea «care este mama noastră a tuturor», iar tropologic sufletul omului, care adesea este lăudat sau mustrat de Domnul cu acest nume. Despre aceste patru feluri de interpretare, fericitul Apostol spune: *«Iar acum, fraților, dacă aș veni la voi, grăind în limbi, de ce folos v-aș fi, dacă nu vă vorbesc sau în descoperire, sau în cunoștință, sau în proorocie, sau în învățătură?».* 5. Descoperirea privește alegoria, care exprimă printr-o povestire istorică înțelesuri duhovnicești. Astfel dacă, de exemplu încercăm să înțelegem cum *«părinții noștri au fost toți sub nor și toți prin Moise au fost botezați în nor și în mare»* și cum *«toți au mîncat aceeași hrană duhovnicească iar piatra era Hristos».* Această exprimare prefigurînd trupul și sîngele lui Hristos, cu care ne împărtășim zilnic, este o alegorie. 6. *Iar știința* numită tropologie, de asemenea amintită de apostol, este cea prin care deosebim cu examinare atentă dacă sînt folositoare sau morale cele arătate de judecata practică. Așa este, de exemplu, cînd ni se cere să judecăm noi înșine dacă *«se cade ca o femeie să se roage lui Dumnezeu cu capul neacoperit».* Această explicație conține, precum am spus, un înțeles moral. Profeția, pe care Apostolul o citează în al treilea loc, și care se poate numi și anagogie, este exprimarea strămutată la cele nevăzute și viitoare, cum este aceasta: *«Nu voim să nu știți voi, fraților, despre cei ce au adormit, ca să nu vă întristați ca și ceilalți,*

care n-au nădejde. Pentru că de credem că Hristos a murit și a înviat, tot așa trebuie să credem că Dumnezeu pe cei adormiți întru Iisus îi va dduce împreună cu El. Căci aceasta vă spunem, după cuvîntul Domnului, că noi cei vii, care vom fi rămas pînă la venirea Domnului, nu vom lua înainte celor adormiți în Hristos. Pentru că Însuși Domnul, întru poruncă, la glasul arhanghelului și întru trîmbița lui Dumnezeu, se va coborî din cer și cei morți întru Hristos vor învia întîi». 7. Anagogia este folosită cu precădere în acest fel de îndemnuri. Iar doctrina urmează șirul simplu al expunerii istorice, în care nu există nici un înțeles ascuns, ci numai pe cel pe care-l dau cuvintele întrebuințate, ca în acest exemplu: «Căci v-am dat, întîi de toate, ceea ce și eu am primit, că Hristos a murit pentru păcatele noastre după Scripturi și că a fost îngropat și că a înviat a treia zi, și că s-a arătat lui Chefa» și: *«A trimis Dumnezeu pe Fiul Său născut din femeie, născut sub lege, ca pe cei de sub lege să-i răscumpere»*, sau: *«Ascultă, Israele, Domnul Dumnezeul tău este un singur Domn»*.

IX.

De aceea, dacă vreți să ajungeți la lumina științei duhovnicești, nu prin viciul trufiei deșarte, ci prin rîvna pentru curăție, înflăcărați-vă mai întîi de dorința fericirii, despre care s-a spus: *«Fericiți cei cu inima curată, că aceia vor vedea pe Dumnezeu»*, ca să puteți ajunge la aceea despre care îngerul îi spune lui Daniel: *«Și cei înțelepți vor lumina ca strălucirea cerului și cei care vor fi îndrumat pe mulți pe calea dreptății vor fi ca stelele, în vecii vecilor»*. Iar în alt loc zice profetul: *«Luminați-vă cu lumina științei cît este vreme»*. 2. Nerenunțînd la acea sîrguință pe care simt că o aveți pentru citit, grăbiți-vă cu toată rîvna să îmbrățișați în întregime disciplina practică, adică etică. Fără cea pe care am numit-o teoretică nu se poate dobîndi puritatea, pe care numai cei ce sînt desăvîrșiți nu prin cuvinte învățate de la alții, ci prin puterea faptelor lor proprii, o dobîndesc ca un fel de premiu, după ce au plătit-o prin multe fapte și osteneli. Cei ce-și însușesc înțelegerea legii nu prin meditație asupra ei, ci ca roadă a activității, cîntă cu psalmistul: *«Din poruncile Tale am înțeles»* și, după ce și-au înlăturat toate patimile, zic: *«Voi cînta psalmi și voi dobîndi înțelegerea pe calea cea nepătată»*. 3. Acela, cîntînd psalmi, va înțelege ceea ce cîntă cel care se străduiește să meargă cu inimă fără prihană pe calea cea nepătată. De aceea, dacă voiți să pregătiți în inima voastră un cort sfînt pentru știința duhovnicească, curățiți-vă de toate petele viciilor și dezbărați-vă de grijile acestui veac. Este peste putință ca sufletul, dacă este stăpînit

chiar în mică măsură de preocupări lumești, să merite darul științei, sau să fie zămislitor de înțelesuri duhovnicești, sau să-i rămînă ceva din citirea cărților sfinte. *4.* Băgați de seamă acestea în primul rînd, și mai ales tu, Ioane, care fiind mai tînăr ai nevoie mai mult ca alții de a păzi cele ce am să spun, caută să impui gurii tale cea mai adîncă tăcere, ca să nu zădărnicești prin mîndrie deșartă truda cititului și munca dorințelor tale. Acesta este primul pas al disciplinei practice : să primești cu mintea încordată și cu gura mută, cum se spune, învățăturile și poruncile celor bătrîni și, păstrîndu-le cu grijă în inima ta, să te grăbești mai vîrtos în osteneala de a le înfăptui tu, decît de a le cere altora. Din aceasta din urmă te vei alege cu primejdiile gloriei deșarte, iar din cea dintîi vei recolta roadele științei duhovnicești. *5.* La convorbirile celor bătrîni să nu îndrăznești a lua cuvîntul decît atunci cînd neștiința vătămătoare, sau trebuința de a ști, te va împinge să întrebi ceva. Să nu te porți ca aceia care, din dorința de a face pe grozavii, pentru a se arăta învățați, întreabă cu prefăcătorie despre lucruri pe care ei de fapt le cunosc foarte bine. Este peste putință să merite darul adevăratei științe acela care studiază numai pentru a căpăta laudă. Cel învins de această patimă în mod necesar va fi îngenunchiat și de alte vicii, și mai ales de mîndrie. Biruit în lupta practică și etică, nu va dobîndi nici știința duhovnicească, fiică a acestora. Să fii așadar în toate acestea «*Grabnic la ascultare și zăbavnic la vorbire*», ca să nu cadă asupra ta ceea ce spune Solomon : «*Dacă vei vedea un om iute la vorbă, să știi că este mai multă nădejde pntru un nebun, decît pentru el*», și să nu înveți pe cineva cu vorba ceea ce tu mai înainte n-ai înfăptuit. *6.* Domnul nostru ne-a învățat și prin cuvintele, dar și prin faptele Sale, datoria de a păstra această rînduială. Căci este spus : «*Cele pe care Iisus a început să le facă și să le învețe*». Învățînd pe alții înainte de a face tu ceea ce-i înveți, vei fi socotit în numărul celor despre care Domnul vorbește către discipoli în Evanghelie : «*Toate cîte vă vor zice vouă : păziți și faceți ; dar nu le faceți după faptele lor, că ei zic, și nu fac. Ei leagă sarcini grele și cu anevoie de purtat și le pun pe umerii oamenilor, dar ei nici cu degetul nu vor să le miște*». Dacă acela «*care va strica una din aceste porunci, foarte mici și va învăța așa pe oameni, foarte mic se va chema în împărăția cerurilor*», cel care, nepăsîndu-i de multe și mari îndatoriri, se va apuca mai întîi să-i învețe pe alții, urmează desigur că n-o să fie socotit cel mai mic în împărăția cerurilor, ci cel mai mare în chinurile gheenei. *7.* Ia seama să nu fii atras, cînd înveți pe alții, de exemplele acelora care au dobîndit deprinderea de a discuta și de a vorbi cu mare ușurință. Fiindcă pot să spună frumos și cu bogăție în cuvinte ceea ce vor, îi cred că stăpînesc știința duhovnicească aceia care nu știu să-i deosebească puterea și în-

sușirile acesteia. Una este să ai ușurința exprimării și strălucirea cuvintelor, și alta să pătrunzi în vinele și în măduva cuvintelor cerești, să privești cu ochiul prea curat al inimii tainele adînci și ascunse, însușiri pe care nu le dă învățătura omenească și știința vremii, ci numai puritatea minții și iluminarea venită de la Duhul Sfînt.

X.

Grăbește-te, așadar, dacă vrei să ajungi la știința cea adevărată a Scripturilor, să-ți însușești mai întîi umilința statornică a minții, care te conduce nu la știința care împăunează, ci la cea care te face un iluminat prin trăirea dragostei de oameni. Nu este cu putință ca o minte necurată să dobîndească darul științei duhovnicești. Ferește-te cu toată băgarea de seamă ca nu cumva, din rîvna cititului, să se nască nu lumina științei, nici acea veșnică slavă, care se făgăduiește prin iluminarea dată de învățătură, ci uneltele pieirii, datorită deșertăciunii și înfumurării. 2. De asemenea, trebuie să te silești în toate chipurile ca, lăsînd la o parte toată grija și cugetarea despre cele pămîntești, să te dăruiești cu totul citirii cărților sfinte, pînă cînd meditația continuă îți va stăpîni întregime mintea și te va forma, așa zicînd, după chipul ei. Într-un fel mintea îți va fi un chivot al testamentului [10], avînd în el cele două table de piatră, care însemnează veșnica tărie a celor două obiecte: urna de aur, adică amintirea curată și sinceră, păstrînd în ea cu neîntreruptă veghe mana, prin care trebuie să înțelegem dulceața cerească și nepieritoare a sensurilor duhovnicești a acelei pîini a îngerilor, și toiagul lui Aaron, adică steagul mîntuitor al celui mai mare și mai adevărat preot al nostru Iisus Hristos, înfrunzind întotdeauna de verdeața mîntuirii nemuritoare. 3. Toiagul acesta este varga care după ce a fost smulsă din rădăcină de Iesei și tăiată, va înverzi cu și mai multă viață. Dar acestea toate vor fi ocrotite de doi heruvimi, adică de plinătatea științei istorice și duhovnicești. Heruvim înseamnează mulțimea științei. Acestea vor ocroti neîntrerupt liniștea inimii tale, care te apropie de Dumnezeu, și o vor pune la adăpost de toate năvălirile duhurilor rele. Astfel, mintea noastră, ajungînd nu numai chivot pentru păstrarea Vechiului Testament, ci chiar preoție împărătească, prin sentimentul trainic al curăției, absorbită oarecum de învățăturile duhovnicești, va îndeplini acea poruncă preoțească formulată de legiuitor astfel: «*De locașul sfînt să nu se îndepărteze, ca să nu necinstească locașul lui Dumnezeu*», adică inima sa, în care Domnul făgăduiește că va locui întotdeauna, cînd zice: «*Voi lo-*

10. XIV, X, 2, p. 333. În acest pasaj, Sf. Casian face un elogiu inspirat al arcei alianței, în cadrul îndemnului insistent de însușire a științei revelate prin Sfînta Scriptură.

cui în ei şi voi umbla printre ei». 4. De aceea trebuie să învăţăm pe dinafară şi să ne ţinem neîncetat de şirul Scripturilor sfinte. Această neîntreruptă meditaţie ne va aduce o dublă roadă: mai întîi, fiindcă atunci cînd mintea este ocupată cu citirea şi reflectarea la cele citite, în mod necesar nu este prinsă în laţul nici unor gînduri vătămătoare, şi apoi, fiindcă pe cele parcurse printr-o deasă repetiţie cînd ne muncim să le învăţăm pe dinafară nu le putem înţelege în acel timp, mintea fiindu-ne ocupată cu memorizarea, dar, după aceea, descătuşaţi de mrejele celor văzute şi auzite, şi mai ales în meditaţiile de noapte, cînd ne gîndim la ele în tăcere, le înţelegem mai limpede. Astfel încît, atunci cînd sîntem liniştiţi şi oarecum cufundaţi în visele din somn, ni se descoperă înţelesurile ascunse pe care în stare de veghe nici nu le bănuiam.

XI.

Pe măsură ce înnoirea minţii noastre creşte prin acest studiu şi faţa Scripturilor va începe să se înnoiască şi frumuseţea înţelegerii celor sfinte va înainta, dacă pot spune aşa, odată cu cel ce înaintează în ea. Înţelesul lor merge în pas cu puterea de înţelegere omenească şi va deveni pămîntesc pentru cele trupeşti şi dumnezeiesc pentru cele duhovniceşti; iar cei cărora acesta li se părea înainte învăluit de nori groşi nu pot să-i măsoare adîncimea şi nici să-i rabde strălucirea. Dar ca să înţelegem mai bine acestea dînd un exemplu, este de ajuns să citez o singură mărturie a legii, prin care vom dovedi că toate învăţăturile cereşti se întind la tot neamul omenesc, după măsura stării noastre. 2. Este scris în lege: «*Să nu faci fapte ruşinoase*». Omul înlănţuit de patimile trupului va păzi în chip sănătos această lege în sensul ei simplu, în litera ei. Cel care însă s-a îndepărtat de această treabă murdară şi de simţămîntul cel necurat, în mod necesar o va păzi în chip duhovnicesc. Astfel că, fără îndoială, el va sta departe nu numai de slujirea la idoli, dar chiar de orice superstiţie păgînă. Nu-l vor mai interesa aşadar ghicitorii, arătările şi orice alte semne de zi şi de noapte, nici unele potriviri de cuvinte şi de nume care pătează limpezimea credinţei noastre. 3. În aceste superstiţii se zice că a căzut şi Ierusalimul, care s-a desfrînat în ele «pe toţi munţii înalţi şi pe sub tot copacul umbros» şi pe care iarăşi l-a certat Domnul prin profet zicîndu-i: «Să vină şi să te mîntuiască ghicitorii după semnele cerului, cei care vor privi stelele şi vor socoti lunile, ca din ele să-ţi prevestească viitorul». De acest soi de desfrînare certîndu-i Domnul, spune: «Duhul desfrînării i-a făcut să rătăcească şi au săvîrşit destrăbălări depărtîndu-se de Dumnezeul lor». Cine a scăpat însă de această dublă desfrînare, va avea să se ferească de a treia, care este cu-

prinsă în superstițiile legii și ale iudaismului. 4. Despre acestea apostolul spune: «*Țineți zile și luni și ani*», și iarăși: «*Nu te atinge, nu gusta, nu lua*». Fără îndoială că acestea au fost spuse despre superstițiile legii. Dacă a căzut cineva în ele cu siguranță a devenit necredincios față de Hristos și nu merită să audă cuvintele apostolului: «*V-am logodit unui singur bărbat, ca să vă înfățișez lui Hristos ca pe o fecioară neprihănită*», ci i se va potrivi ceea ce spune același apostol: «*Dar mă tem ca nu cumva, precum șarpele, în viclenia lui, a amăgit pe Eva, tot așa să se abată și gîndurile voastre de la nevinovăția care este în Iisus Hristos*». 5. Iar dacă va fi scăpat de desfrînarea acestei necurății, va avea pe a patra, care se săvîrșește prin trecerea la învățătura eretică. Despre aceasta același Apostol grăiește: «*Eu știu că după plecarea mea vor intra între voi lupi îngrozitori, care nu vor cruța turma. Și dintre voi înșivă se vor ridica bărbați, rostind învățături răstălmăcite, ca să tragă pe ucenici după ei*». Cel ce se va putea feri de aceasta să se ferească să nu alunece în viciul desfrînării printr-un păcat mai ascuns, care constă în rătăcirea gîndurilor. Orice cugetare se socotește de un bărbat desăvîrșit desfrînare nu numai rușinoasă, dar și deșartă și foarte necurată, dacă se depărtează cît de cît de Dumnezeu.

XII.

La acestea, mișcat mai întîi de o durere ascunsă și apoi suspinînd adînc, am zis: Toate acestea, pe care le-ai spus cu atîta îmbelșugare, mi-au adus și mai multă deznădejde decît cea care mă stăpînea pînă acum. Fiindcă la acea robie generală a sufletului, de care sînt bîntuiți din afară toți cei slabi, se adaugă o piedică specială în calea mîntuirii, și anume cea adusă, după părerea mea, într-o oarecare măsură, de cunoșterea literaturii, în care atît m-a frămîntat stăruința profesorilor și citirea fără încetare. În mintea mea, ca și cum ar fi infectată de acele opere poetice, chiar în timpul rugăciunii vin acele povestiri și istorisiri despre războaie, cu care am fost hrănit din primii ani de școală. Cînd cînt psalmi, sau cînd mă rog pentru iertarea păcatelor, îmi amintesc de episoade din epopei, cu eroi luptători, pe care parcă îi am înaintea ochilor, și asemenea închipuiri și priveliști, care mă împresoară cu necuviință, atît îmi împiedică mintea de la aspirațiile către cer, încît de ele nu pot scăpa, chiar dacă plîng zilnic.

XIII.

Nesteros. În legătură cu pricina care-ți întreține această deznădejde a ta în curăție poți avea repede un leac destul de prielnic, dacă aceeași

stăruință și preocupare, pe care spui că le-ai avut pentru acele studii lumești, vei binevoi să le depui pentru citirea Scripturilor și pentru meditația asupra celor citite din ea. În chip necesar mintea ta va fi ocupată de acele poeme, pînă cînd va fi cucerită de alte bucurii sufletești, pe care să le cultive cu aceeași osteneală și rîvnă, făcînd-o să se preocupe în locul celor fără roadă și pămîntești de cele duhovnicești și dumnezeiești. 2. Cînd pe acestea le va avea în adîncul ei și va fi hrănită numai de ele, atunci vor putea fi alungate pe nesimțite sau vor fi părăsite definitiv cele de mai înainte. Mintea omenească nu poate fi golită de toate gîndurile și de aceea, cît timp nu va fi ocupată de studiile duhovnicești, în mod necesar va fi angajată în cele ce a învățat mai înainte. Cît timp nu va avea la ce să recurgă în mișcarea sa neîncetată, ea va fi nevoită să alunece în cele pe care le cunoaște din copilărie și să frămînte din nou cele pe care și le-a însușit prin lungă întrebuințare și meditație. 3. Așadar, pentru ca această știință duhovnicească să se întărească în tine cu puteri de neînlocuit, și să nu te folosești de ea doar vremelnic, ca aceia care au atingere cu ea nu prin studiul lor, ci prin vreo legătură din afară și care o prind, ca să zic așa, din aer după miros, așadar ca să intre în simțirile tale, ca și cum s-ar fi născut odată cu ele, ca ceva care se poate vedea și pipăi, ei, bine, pentru aceasta se cade să păzești cu toată grija cele ce-ți spun mai departe. Chiar dacă vei auzi că se spun în cuvîntare lucruri pe care tu le cunoști foarte bine, să nu le privești din această pricină în silă și cu dispreț, ci să le primești în inima ta cu acea lăcomie cu care trebuie neîncetat să ne umplem urechile noastre, sau să rostim cu gura noastră cuvintele mîntuirii dorite. *4.* Oricît de deasă va fi povestirea lucrurilor sfinte, acestea niciodată nu-i vor produce neeplăcere sufletului însetat de știința cea adevărată, ci primindu-le zilnic ca noi și dorite, cu cît le va sorbi mai de multe ori, cu atît le va asculta sau spune mai cu nesaț și va căpăta mai de grabă întărirea științei însușite din repetarea lor, decît vreun dezgust din expunerea lor repetată. Este un semn limpede de minte călduță și înfumurată, dacă ea va primi în silă și cu nepăsare leacul cuvintelor mîntuitoare, chiar dacă este administrat cu prea marea stăruință. Căci *«sătulul își bate joc de fagurii de miere, iar flămîndului chiar ceea ce este amar i se pare dulce»*. 5. Dacă acestea vor fi primite cu grijă, dacă vor fi așezate în ascunzișurile minții și însemnate cu pecetea tăcerii, după aceea, ca vinul vechi care înmiresmează și înveselește mintea omului, cînd ele își vor căpăta și ele mireasma lor prin bătrînețea simțămintelor și prin vechimea răbdării, atunci vor fi scoase din vasul pieptului tare și, ca un izvor nesecat, se vor revărsa din vinele experienței și din căile mereu circulate ale virtuților și vor curge neîncetat, ca dintr-un nemăsurat adînc al inimii tale.

6. Se va întîmpla în tine ceea ce i se spune în Pilde aceluia care le-a consumat pe acestea în fapt: «Bea apă din vasele tale și din izvorul fîntînilor tale. Să nu se reverse apele din izvorul tău și să nu ajungă apele tale pe piețele tale». De asemenea, profetul Isaia spune: «*Vei fi ca o grădină bine udată și ca un izvor de apă care nu seacă niciodată. Pe locurile de veacuri deșarte se vor înălța clădiri noi din neam în neam și vei fi numit dregător de garduri și înnoitor de drumuri*». 7. Îți va fi dăruită acea fericire pe care același profet o făgăduiește: «*Domnul nu va mai face să se îndepărteze de tine învățătorul tău și ochii tăi vor vedea pe îndrumătorul tău. Urechile tale vor auzi cuvîntul celui ce-ți spune de la spate: Aceasta este calea, mergeți pe ea și nu vă abateți nici la dreapta, nici la stînga. Și atunci nu numai toată îndreptarea și lucrarea inimii tale, dar și toate cutreierările și împrăștierile gîndurilor tale îți vor fi o sfîntă și neîncetată meditație asupra legii dumnezeiești*».

XIV.

Dar, precum am mai spus, este cu neputință să se învețe pe sine sau să învețe pe alții cineva fără ajutorul experienței. Dacă nu este în stare să înțeleagă anumite lucruri, cum le va putea transmite altora? Despre acestea, chiar dacă are pretenție să vorbească, cuvintele lui, fără folos și fără roadă, vor ajunge numai pînă la urechile auditorilor, dar nu vor putea pătrunde în inimile lor. Fiind fără legătură cu faptele, și lipsite de conținut, ele nu vor ieși din comoara unor cunoștințe adevărate, ci din deșartele pretenții ale trufiei și înfumurării. 2. Este cu neputință ca un suflet necurat, oricît se va osteni cu cititul, să-și însușească știința cea duhovnicească. Nimeni nu toarnă într-o oală murdară și rău mirositoare un parfum fin, sau miere de bună calitate, sau alt lichid de preț. Un vas îmbibat cu miros urît strică parfumul cel mai plăcut, fără ca acesta să poată schimba prea mult mirosul vasului, fiindcă tot ceea ce este curat se murdărește mai repede decît se curăță ceea ce este murdar. 3. La fel și vasul pieptului nostru, dacă n-a fost spălat mai întîi de toată stricăciunea viciilor, nu va merita să primească acest mir, despre care vorbește profetul: «*Ca mirul pe cap, care se coboară pe barbă, pe barba lui Aaron, care se coboară pe marginea veșmintelor lui*» și nici acea știință duhovnicească, sau cuvintele Scripturii, care sînt «*mai dulci decît mierea și decît fagurii*» nu le va putea păstra nestricate. Căci, «*ce însoțire are dreptatea cu nedreptatea? Sau ce împărtășire are lumina cu întunericul? Și ce învoire este între Hristos și Veliar?*».

XV.

Ghermanus. Ideile acelea nu ni se par întemeiate pe adevăr şi nici susţinute prin dovezi sigure. Este limpede că toţi cei ce nu primesc credinţa în Hristos, sau o strică prin păreri rătăcite, sînt cu inima necurată. Dar cum se face că mulţi dintre iudei, sau dintre eretici, sau chiar dintre dreptcredincioşi, care se bălăcesc în tot felul de vicii, însuşindu-şi învăţăturile Scripturii se laudă cu stăpînirea desăvîrşită a ştiinţei duhovniceşti, şi din contră, mulţimea nenumărată a oamenilor cuvioşi, a căror inimă este ferită de orice atingere cu păcatul, este mulţumită cu devotamentul faţă de credinţa simplă, fără să pătrundă în tainele adînci ale ştiinţei? Cum pot sta în picioare aşadar aceste idei, care susţin că ştiinţa duhovnicească se întemeiază numai pe curăţia inimii?

XVI.

Nesteros. Nu ajunge la o definiţie corectă cel ce nu cîntăreşte cu atenţie înţelesul cuvintelor prin care-şi exprimă ideile. Am spus mai înainte că astfel de oameni stăpînesc numai experienţa discuţiei şi felul de a vorbi împodobit, dar nu pot intra în inima Scripturii şi în tainele înţelesurilor duhovniceşti. Adevărata ştiinţă nu se poate stăpîni decît de către adevăraţii cinstitori ai lui Dumnezeu, ştiinţă pe care în nici un chip n-o are acel popor, căruia i se spune: «*Ascultă, popor nebun şi fără inimă! Cei ce avînd ochi vedeţi şi urechi şi nu auziţi*». Şi de asemenea: «*Fiindcă tu ai respins ştiinţa şi Eu te voi respinge şi te voi da la o parte din preoţia Mea*». 2. De vreme ce este scris: «*Toate comorile ştiinţei şi ale înţelepciunii sînt în Hristos ascunse*», cum este de crezut că a dobîndit ştiinţa cea adevărată acela care a refuzat să-l afle pe Hristos, sau găsindu-l îl defăimează prin fărădelegi, sau pătează prin fapte necurate credinţa cea adevărată? Căci «*duhul lui Dumnezeu urăşte viclenia şi nu locuieşte în trupul robit păcatelor*». Nu se ajunge la ştiinţa duhovnicească decît în această ordine, pe care frumos a exprimat-o unul din profeţi: «*Semănaţi pentru voi întru dreptate, seceraţi nădejdea vieţii, luminaţi în voi lumina ştiinţei*». 3. Aşadar, mai întîi trebuie să semănăm întru dreptate, adică să răspîndim desăvîrşirea practică prin lucrări de dreptate, apoi trebuie să secerăm nădejdea vieţii, adică să adunăm roadele virtuţilor duhovniceşti prin alungarea viciilor trupeşti; aşa vom putea lumina în noi lumina ştiinţei. Această ordine hotărăşte şi psalmistul s-o păstrăm, cînd zice: «*Fericiţi cei fără prihană în cale, care umblă în legea Domnului. Fericiţi cei ce păzesc poruncile Lui şi-I cercetează mărturiile Lui*». El adaugă: «*Fericiţi cei fără prihană în cale*» arătînd prin aceasta că nimeni nu poate ajunge cu adevă-

rat la temeiul mărturiilor lui Dumnezeu, dacă nu merge mai întîi nepătat pe calea lui Hristos în viața practică. *4.* Aceștia, așadar, despre care ați vorbit, necurați nu pot avea știința adevărată, ci una mincinoasă, despre care Apostolul spune: «*O, Timotei, păzește comoara ce ți s-a încredințat, depărtează-te de vorbirile deșarte și lumești și de împotrivirile științei mincinoase*». Despre aceștia, care par a dobîndi un oarecare chip al științei sau despre cei ce stăruie în citirea cărților sfinte și în învățarea pe dinafară, cu grijă, a Scripturilor, dar nu-și părăsesc viciile trupești, se spune frumos în Pilde: «*Inel de aur în rîtul porcului, așa este femeia frumoasă și fără minte*». *5.* Într-adevăr, le ce-i folosește cuiva să exprime cu podoaba cuvintelor cerești și cu acea înfățișare înaltă a Scripturilor, dacă prin simțăminte și fapte urîte tăvălește în noroi frumusețea credinței și o pătează cu murdăria poftelor sale? Știința, care este podoabă pentru cel ce o folosește cum trebuie, pe aceștia nu numai că nu-i poate înfrumusețа, dar îi umple de și mai multă murdărie. Căci «*nu e frumoasă lauda din gura unui păcătos*», căruia profetul îi spune: «*De ce povestești dreptățile Mele și iei legămîntul Meu în gura ta?*». *6.* Despre suflete de acest fel, care neavînd în chip statornic teamă de Dumnezeu, (despre care se spune: «*Teama de Dumnezeu este învățătură și înțelepciune*») încearcă să dobîndească înțelesul Scripturilor prin meditație neîncetată asupra lor, se spune în chip destul de propriu în Pilde: «*Ce au fost bogățiile pentru cel neînțelept? Cel fără inimă nu va putea avea înțelepciune?*». Această știință adevărată și duhovnicească este atît de departe de acea erudiție a veacului, care este pătată de murdăria viciilor trupești, încît știm că uneori ea a înflorit, în chip minunat, chiar la unii dintre cei simpli și neștiutori de carte. *7.* Aceasta o arată foarte limpede apostolii și bărbații cuvioși, care nu se îngîmfau în mulțimea de frunziș nefolositor, ci se plecau sub povoara roadelor științei duhovnicești. Despre aceștia este scris în Faptele apostolilor: «*Văzînd ei îndrăzneala lui Petru și a lui Ioan, și știind că sînt oameni fără carte și simpli, se minunau de ei*». Și de aceea, dacă-ți este în grijă să ajungi la mireasma nestricată a acesteia, mai întîi osteneste-te din toate puterile să obții de la Domnul adevărata neprihănire. *8.* Nimeni în care domnesc încă patimile trupești, și mai ales desfrînarea, nu va putea stăpîni știința duhovnicească. Căci «*În inima celui bun va sălășlui înțelepciunea*» și: «*Cine se teme de* Domnul va găsi știința împreună cu dreptatea». Și fericitul Apostol ne învață că la știința duhovnicească se ajunge în ordinea despre care am vorbit. Astfel, pe cînd voia nu numai să întocmească un catalog cu toate virtuțile, ci să le arate și ordinea, ca să se vadă care pe care o urmează, sau care din care se naște, el a spus și numele cîtorva,

zicînd: «*În vegheri, în posturi, în curăţie, în ştiinţă, în îndelungă răbdare, în bunătate, în Duh Sfînt, în dragoste nefăţarnică*». 9. Prin legătura virtuţilor una de alta el a voit să ne înveţe foarte limpede că se ajunge de la vegheri şi posturi la curăţie, de la curăţie la ştiinţă, de la ştiinţă la îndelungă-răbdare, de la îndelungă-răbdare la bunătate, de la bunătate la Duhul Sfînt, de la Duhul Sfînt la răsplata dragostei nefăţarnice. Cînd, aşadar, prin această învăţătură şi în această ordine vei ajunge şi tu la ştiinţa duhovnicească, vei avea atunci, fără îndoială, precum am spus, învăţătura nu nevrednică şi deşartă, ci vie şi rodnică, sămînţă a cuvîntului mîntuitor, care a fost semănată de tine în inimile ascultătorilor, şi pe care ploaia bogată a Duhului Sfînt o va face să încolţească, după cum a făgăduit profetul: «*El îţi va da ploaie pentru semănătura ta, pe care o vei fi semănat-o pe pămînt, şi pîinea pe care o va rodi pămîntul va fi gustoasă şi hrănitoare*».

XVII.

Fereşte-te şi ca nu cumva, ceea ce ai învăţat nu atît din citit, cît din sudoarea experienţei, cînd vîrsta ta va înainta, să înveţi pe alţii, amăgit de dragostea pentru slava deşartă, să predai unor oameni cu desăvîrşire impuri şi să ajungi la ceea ce a interzis preaînţeleptul Solomon: «*Nu conducee pe cel nelegiuit în păşunile celui drept şi nici nu te lăsa dus de săturarea pîntecului*». Căci «*celui nebun nu-i sînt de ajuns plăcerile şi nu este nevoie de înţelepciune unde lipseşte simţirea*». 2. Într-adevăr, este condus mai mult de neînţelepciune, fiindcă «*robul încăpăţînat nu se va îndrepta prin cuvinte. Căci, dacă nu va înţelege, nu se va supune*». Şi: «*Nu spune ceva în urechile neînţeleptului, ca să nu rîdă de cuvintele tale înţelepte*». Sau: «*Nu daţi cele sfinte cîinilor şi nu aruncaţi mărgăritarele voastre înaintea porcilor, ca nu cumva să le calce în picioare şi, întorcîndu-se, să vă sfîşie pe voi*». Se cade aşadar ca, acoperind unor oameni de acest fel tainele înţelesurilor duhovniceşti, să cînţi cu rost: «*Ascunde în inima mea cuvintele tale, ca să nu păcătuiesc împotriva Ta*». 3. Vei zice poate: «Şi cui trebuie dezvăluite tainele dumnezeieştilor Scripturi?». Te învaţă prea înţeleptul Solomon, care zice: «*Daţi băutura îmbătătoare celor ce sînt în amărăciune şi vin să bea celor ce sînt în dureri, ca să uite de sărăcie şi de durerile lor să nu-şi mai amintească*», adică acelora care sînt copleşiţi de tristeţe şi de amărăciune, căindu-se de faptele lor de mai înainte, varsă-le din belşug bucuria vieţii duhovniceşti, că «*vinul care veseleşte inima omului*», şi încălzeşte-i cu băutura cuvîntului mîntuitor, pentru ca nu

cumva, înecați în amărăciunea neîncetată și în deznădejdea ucigătoare, «să fie înghițiți de mai mare tristețe cei ce sînt astfel». *4.* Iar despre cei care, așezați în nepăsare și în stare călduță, nu sînt mușcați de nici o durere în inima lor, se zice așa: «*Cel ce este în dulceață și fără durere va fi în lipsuri*». Ferește-te, cu cît mai mare băgare de seamă poți, ca nu cumva, îngîmfat de iubirea gloriei deșarte, să nu fii tovarăș al celuia pe care profetul îl laudă: «*Cel care banii săi nu i-a dat cu dobîndă*». **5.** Cel ce folosește cuvintele Domnului (despre care se zice: «*Cuvintele Domnului sînt cuvinte neprihănite; argint lămurit în foc, pus la încercare și curățit de șapte ori de pămînt*») din dragoste de laudă omenească, acela își dă banul său cu dobîndă, avînd a merita nu laudă, ci osîndă pentru aceasta. El a socotit de cuviință să risipească banul Domnului pentru ca din el să dobîndească o răsplată temporară, nu pentru ca Domnul, precum este scris, «*venind să-l primească înapoi cu dobîndă*».

XVIII

Din două pricini poate fi fără roadă învățătura despre cele duhovnicești. Căci sau cel ce învață pe altul, recomandînd ascultătorilor ce n-a făcut el, se străduiește să-i lămurească cu ajutorul cuvintelor deșarte, sau ascultătorii, răi și plini de vicii, nu primesc în sufletele lor împietrite învățătura mîntuitoare și sfîntă a omului duhovnicesc. Despre aceștia spune profetul: «*A orbit inima acestui popor și urechile i-au asurzit, iar ochii i s-au închis, ca nu cumva să vadă vreodată cu ochii lor și să audă cu urechile lor și să înțeleagă cu inima și să se întoarcă și să-i vindece pe ei*».

XIX.

Tatuși, uneori sînt împărțite cu atîta dărnicie binefacerile lui Dumnezeu, oblăduitorul nostru, «*Care vrea ca toți oamenii să fie mîntuiți și să ajungă la cunoașterea adevărului*», încît cel care nu s-a arătat vrednic de a predica Evanghelia printr-o viață fără pată poate să dobîndească harul învățăturii duhovnicești pentru mîntuirea multora. Dar în ce feluri se împart de către Domnul darurile vindecărilor prin alungarea demonilor urmează să arătăm într-o dezbatere asemănătoare, pe care o rînduim pentru deseară. Acum să mergem la masă, avînd în vedere că întotdeauna se zămislește mai rodnic în suflet ceea ce se primește pe încetul, fără o prea mare osteneală a trupului.

A DOUA CONVORBIRE CU PĂRINTELE NESTOR

Despre harismele dumnezeiești

I. Dezbaterea părintelui Nestor despre întreitul temei al minunilor.

II. De ce trebuie să admirăm pe sfinți.

III. Despre mortul înviat de părintele Macarie.

IV. Despre minunea pe care a făcut-o părintele Avraam asupra sînului unei femei.

V. Despre vindecarea unui șchiop săvîrșită tot de Avraam.

VI. Meritul fiecăruia nu trebuie prețuit după minunile făcute.

VII. Virutea minunilor nu stă în lucruri minunate, ci în umilință.

VIII. Este mai minunat lucru să-și alunge cineva viciile din el decît demonii din altul.

IX. Cu cît este cinstea vieții mai presus de săvîrșirea minunilor.

X. Descoperirea despre încercarea curăției desăvîrșite.

I.

După slujba de seară ne-am așezat ca de obicei pe rogojină, așteptînd cu nerăbdare expunerea făgăduită. Pe cînd noi, din respect pentru bătrîn, tăceam toți, el a întrerupt această tăcere prin cele ce urmează. 2. În desfășurarea dezbaterii de mai înainte ajunsesem să vorbesc despre harul duhovnicesc al minunilor, pe care l-am arătat că se compune, după tradiția celor bătrîni din trei părți. Prima cuprinde harul vindecărilor, pe care-l au, pe tru meritul sfințeniei, toți bărbații drepți și aleși pentru a săvîrși minuni. Se știe că apostolii și mulți dintre cei cuvioși au făcut semne și minuni după porunca Domnului, Care zice: *«Tămăduiți pe cei neputincioși, înviați pe cei morți, curățiți pe cei leproși, pe demoni scoateți-i; în dar ați luat, în dar să dați»*. 3. A doua este cea care, în virtutea vindecării, pornește chiar de la cei păcătoși și nevrednici, pentru întărirea Bisericii sau pentru a răsplăti credința fie a celor care-i aduc pe cei neputincioși ai lor, fie chiar a acelora care trebuiesc vindecați. Despre aceștia Mîntuitorul spune în Evanghelie: *«Mulți Îmi vor zice în ziua aceea: Doamne, Doamne, oare nu în numele Tău am proorocit și nu în numele Tău am scos demoni și nu în numele Tău minuni multe am făcut? Și atunci voi mărturisi lor: Niciodată nu v-am cunoscut pe voi. Depărtați-vă de la Mine cei care lucrați fărădelegea»*. 4. Și dimpotrivă, dacă celor bolnavi, sau celor ce-i aduc, le lipsește credința, nici din această pricină chiar cei cărora li s-a dat harul vindecărilor, nu pot să înfăptuiască însănătoșirea. Despre aceasta evanghelistul Luca zice: *«Și Iisus nu a făcut nimic pentru ei, din cauza necredinței lor»*, iar Domnul zice: *«Mulți leproși erau în Israel în zilele proorocului Elisei și nimeni dintre ei nu s-a curățit în afară de Neeman Sirianul»*. 5. Al treilea fel de vindecări este o imitație

a jocului și a înșelătoriei demonilor. Un om pătat de nelegiuiri, dacă face unele lucruri minunate, este crezut cuvios și slujitor al lui Dumnezeu, ajungînd să-i fie imitate și viciile. Dar prin aceasta el deschide calea bîrfelilor și astfel sfințenia religiei este defăimată. La fel și cel care crede că are darul vindecărilor, umflîndu-se de trufie, cade și mai rău. Așa se face că demonii, chemînd numele celor pe care-i cunosc că n-au deloc nici meritele sfințeniei și nici roade duhovnicești, se prefac că sînt aprinși de meritele acelora, și că sînt alungați din trupurile celor stăpîniți de ei. 6. Despre aceștia se spune în Deuteronom: *«De se va ridica în mijlocul tău prooroc sau văzător de vise și va face înaintea ta semn și minune și se va împlini semnul sau minunea aceea de care ți-a grăit el, și-ți va zice atunci: Să mergem după alți dumnezei, pe care tu nu-i știi, și să slujim acelora, să nu asculți cuvintele proorocului aceluia, sau acelui văzător de vise, că prin aceasta vă ispitește Domnul Dumnezeul vostru, ca să afle de iubiți pe Domnul Dumnezeul vostru din toată inima voastră și din tot cugetul vostru»*. Și în Evanghelie se spune: *«Se vor ridica hristoși mincinoși și prooroci mincinoși și vor face semne mari și minuni, ca să amăgească, de va fi cu putință, și pe cei aleși»*.

II.

De aceea să nu credem niciodată că trebuie să admirăm pe cei care pretind că fac minuni, ci mai degrabă să vedem dacă ei sînt desăvîrșiți prin alungarea tuturor viciilor și prin îndreptarea obiceiurilor, merite care se obțin, cu harul Domnului, nu pentru credința altuia, sau pentru alte multe pricini, ci pentru osteneala fiecăruia. 2. Aceasta este știința practică, pe care cu alt cuvînt apostolul o numește dragoste, iar autoritatea apostolică o socotește mai presus de cunoașterea tuturor limbilor omenești și îngerești mai presus de credința deplină, care mută și munții din loc, mai presus de toate științele și profețiile, de cheltuielile tuturor avuțiilor și chiar de slăvita mucenicie. Căci, după ce a numărat toate felurile de har și a zis: *«Unuia i se dă prin Duhul Sfînt cuvînt de înțelepciune, iar altuia cuvîntul științei, unuia credință, altuia darul vindecării, altuia facerea de minuni»* și celelalte, vorbind despre dragoste, ascultați în ce chip a pus-o, în puține cuvinte, mai presus de toate: *«Și acum vă arăt o cale care le întrece pe toate»*. 3. Prin aceasta se arată limpede că partea cea mai înaltă a desăvîrșirii și a fericirii nu constă în săvîrșirea acelor minuni, ci în dragoste curată. Și pe bună dreptate. Căci toate celelalte dispar și pier, dar dragostea rămîne veșnic. De aceea vedem că Părinții Bisericii n-au pus nicioda-

tă preț pe facerea minunilor. Ba mai mult, chiar dacă aveau din harul Sfîntului Duh pentru înfăptuirea lor, n-au voit s-o folosească decît atunci cînd i-a silit o trebuință cu totul deosebită și de neocolit.

III.

Precum ne amintim, și părintele Macarie[11], care cel dintîi și-a găsit loc de așezare în singurătatea pustiei Scitium, a înviat un mort. Într-adevăr, pe cînd un oarecare eretic, care urma învățătura mincinoasă lui Eunomius, încerca să răstoarne dreapta credință prin cuvinte meșteșugit folosite și amăgise, în felul acesta, o mare mulțime de oameni, fericitul Macarie, rugat de bărbații dreptcredincioși, care erau tulburați foarte mult de o erezie atît de mare, a venit să mîntuiască întregul Egipt de primejdia rătăcirii. 2. Cînd ereticul, atacîndu-l prin meșteșugul vorbirii, voia să-l atragă în spinii aristotelici, fericitul Macarie, care nu cunoștea dialectica lui Aristotel, a răspuns la vorbăria aceluia cu simplitatea Apostolului care spune: *«Împărăția lui Dumnezeu stă în putere,nu în cuvînt»*. Să mergem așadar —a zis el— la morminte și să chemăm numele Domnului asupra primului mort ce se va afla. Să arătăm, precum este scris, din fapte credința noastră, ca să se vadă din mărturia Lui dovezile foarte grăitoare ale dreptei credințe și să arătăm adevărul adevărat nu din lupta deșartă a cuvintelor, ci din puterea semnelor și din acea judecată care nu poate fi înșelată. 3. Cînd a auzit așa ereticul, copleșit de rușine, în mijlocul poporului adunat, prefăcîndu-se că primește condiția propusă a făgăduit că va veni a doua zi. În ziua fixată, pe cînd îl așteptau toți cei care, din dorința de a asista la o asemenea minune, se adunaseră în locul anunțat, el înspăimîntat de propria sa viclenie a fugit îndată, părăsind fără întîrziere Egiptul. Fericitul Macarie, după ce a așteptat cu mulțimile pînă în ceasul al nouălea, cînd a văzut că acela fugise de propria lui conștiință, luînd poporul care se lăsase amăgit de eretic, s-a îndreptat cu acesta la morminte. *4.* Revărsarea Nilului a adus egiptenilor obiceiul ca, fiindcă o mare parte din timpul anului toată valea fluviului devine ca o mare întinsă din cauza apelor ieșite peste maluri, astfel încît atunci n-are nimeni putința de a călători decît cu barca, trupurile celor morți să se îmbălsămeze și să se așeze în cripte pe locuri mai ridicate. Căci pă-

11. XV, III, p. 348. Sfîntul Ioan Casian nu face abuz de minunile sfinților; dimpotrivă. El istorisește această minune care era foarte răspîndită în scrierile din primele veacuri ca *«Istoria monahilor»*, atribuită lui Rufin, în traducerea latină, apoi în unele colecții de «apophtegmata» (istorisiri), ca și în *«Istoria Lausiacă»* sau în aceea a lui Sozomen. Pentru amănunte, a se vedea DOM PICHERY, *op. cit.*, vol. II, pp. 212-213. Eunomiu, a cărui erezie o difuza sectantul, a trăit chiar în veacul al IV-lea și ataca și dumnezeirea Fiului și aceea a Sfîntului Duh.

mîntul fiind plin de apă nu îngăduie înhumarea. Chiar dacă s-a săpat o groapă sub apă și a fost înmormîntat cineva, apa, din cauza învolburărilor, scoate mortul la suprafață. 5. Așadar, oprindu-se lîngă trupul cuiva mort de mult, Macarie a zis: «O, omule, dacă ar fi venit cu mine acel eretic fiu al pierzaniei, și fiind și el de față eu aș fi chemat numele lui Hristos, Dumnezeul meu, spune dacă în fața acestora, care era cît p-aci să fie răsturnați de înșelătoria lui, te-ai fi ridicat?». Acela, ridicîndu-se, a răspuns că da. Întrebîndu-l apoi părintele Macarie ce a fost înainte, cînd se bucura de viață, în ce epocă a trăit, sau dacă a auzit pe atunci de numele lui Hristos, el a răspuns că a trăit pe vremea celor mai vechi regi și că n-a auzit în acele vremi de numele lui Hristos. 6. Macarie i-a spus din nou: «*Dormi în pace cu ceilalți pînă cînd vei fi înviat de Hristos la rîndul tău*». Așadar, această putere a lui și harul, cît era în el, poate că ar fi rămas pentru totdeauna ascuns, dacă nu l-ar fi împins să facă această minune trebuința față de provincia în întregime primejduită și dragostea cu totul închinată lui Hristos. Precum se vede, nu dorința de slavă l-a îndemnat să facă aceasta, dragostea de Hristos și folosul întregului popor. Citirea cărții Regilor arată că așa a făcut și Ilie, care a cerut să coboare foc din cer asupra jertfelor puse pe altar, ca să elibereze credința întregului popor de superstițiile pe care le răspîndiseră profeții mincinoși.

IV.

Să mai amintim și de faptele părintelui Avram, numit cel simplu din cauza nevinovăției și a simplității vieții sale? Acesta plecase din pustiu în Egipt să secere în zilele Cincizecimii[12]. Dar pe drum, o femeie cu un copil în brațe, slab și pe moarte, fiindcă ea n-avea lapte, l-a întîmpinat cu rugăciuni și lacrimi s-o ajute. El i-a dat să bea un pahar cu apă, pe care făcuse semnul crucii și pe dată, după ce ea l-a băut, în chip minunat, sînul ei, care secase, s-a umplut de lapte.

V.

Tot el, într-un sat a fost înconjurat de o ceată de oameni necredincioși care, rîzînd de el, îi arătau pe un om schilod. Acesta de mulți ani era șchiop și se tîra din această pricină. «Părinte Avraam, i-au zis ei încercîndu-l, dacă ești slujitorul lui Dumnezeu dă-i acestuia sănătatea de mai înainte, ca să credem că unul este numele lui Hristos pe care-L cinstești». Atunci el pe dată, după ce a spus numele lui Hristos,

12. XV, IV, p. 349. Intervalul de cincizeci de zile sfinte dintre Paște și Rusalii e numit «Cincizecime».

s-a aplecat şi, apucînd piciorul beteag, a ţras de el. Doar l-a atins, şi genunchiul uscat şi chircit s-a îndreptat. Recăpătînd puterea de a merge, cel care uitase de folosirea acestui picior a plecat bucuros.

VI.

Asemenea bărbaţi nu se socoteau cu nici un merit pentru puterea lor de a face minuni şi mărturiseau că acesta nu e un dar al lor, ci cel al milei Domnului, respingînd cu astfel de cuvinte apostolice admiraţia altora faţă de ei: *«Bărbaţi fraţi, de ce vă miraţi cu ochii aţintiţi la noi, ca şi cum cu a noastră putere sau cucernicie l-am fi făcut pe acesta să umble?»*. Ei spuneau că nu trebuie lăudat cineva pentru darurile şi minunile lui Dumnezeu, ci mai de grabă pentru roada virtuţilor, care ies din puterea minţii şi a faptelor. 2. Adesea, cum am mai spus, oamenii stricaţi la minte şi vinovaţi în faţa credinţei în numele Domnului alungă demonii şi săvîrşesc mari minuni. Despre aceştia spuneau apostolii învinuindu-i: *«Învăţătorule, am văzut pe unul scoţînd demoni şi l-am oprit, pentru că nu-Ţi urmează împreună cu noi»*. Hristos le-a răspuns îndată: *«Nu-l opriţi, căci cel care nu este împotriva voastră este pentru voi»*, Totuşi, dacă cei ca acesta vor spune: *«Doamne, Domne, au nu în numele Tău am proorocit şi nu în numele Tău am scos demonii, şi nu în numele Tău am făcut multe minuni?»*, cu siguranţă că El le va răspunde: *«Niciodată nu v-om cunoscut pe voi; depărtaţi-vă de Mine cei care lucraţi fărădelegea»*. 3. De aceea şi pe cei cărora El însuşi le-a îngăduit slava aceasta a semnelor şi a minunilor pentru meritul sfinţeniei lor îi sfătuieşte să nu se fălească, astfel: *«Nu vă bucuraţi că vi se supun demonii, ci bucuraţi-vă că numele voastre au fost scrise în ceruri»*.

VII.

În sfîrşit, Însuşi înfăptuitorul tuturor semnelor şi al minunilor, pe cînd chema pe discipoli să le dăruiască învăţătura Sa, le-a arătat limpede ce trebuiau să înveţe de la El adevăraţii şi prea aleşii lui credincioşi: *«Veniţi, a zis El, şi învăţaţi de la Mine»*, în nici un caz să alungaţi cu puterea voastră demonii, nici să curăţiţi pe leproşi, să luminaţi pe cei orbi sau să înviaţi pe cei morţi; căci acestea deşi eu le săvîrşesc prin cîţiva slujitori ai Mei, totuşi starea omenească nu poate să intre în laudele lui Dumnezeu, nici să capete pentru sine vreo parte din ea stăpînul şi sluga, acolo unde slava aparţine numai Dumnezeirii. *«Voi, zice El, aceasta învăţaţi de la Mine, că sînt blînd şi smerit cu inima»* 2. Aceasta este cu putinţă tuturor să înveţe şi să săvîrşească, dar lucra-

rea semnelor și a minunilor nici nu este întotdeauna trebuincioasă și folositoare tuturor și nici nu se îngăduie oricui. Umilința așadar este învățătoarea tuturor virtuților; ea este temelia cea mai trainică a clădirii cerești, ea este darul propriu și măreț al Mîntuitorului. Îndeplinește fără primejdia trufiei toate minunile pe care le-a săvîrșit Hristos acela care urmează pe Domnul nu prin înălțimea semnelor, ci prin virtutea răbdării și a umilinței. 3. Dar cel ce dorește să poruncească duhurilor necurate, sau să dea sănătate celor bolnavi și să arate mulțimilor vreun semn minunat, oricît ar chema, lăudîndu-se, numele lui Hristos, acesta este totuși străin de Hristos, pentru că mintea trufașă nu urmează pe învățătorul smereniei. Întorcîndu-se la Tatăl pentru a încheia, ca să spun așa, un testament, această moștenire a lăsat-o discipolilor: «*O poruncă nouă vă dau vouă; să vă iubiți unul pe altul. Precum Eu v-am iubit pe voi, așa să vă iubiți și voi unul pe altul*». Și a adăugat îndată: «*Prin aceasta vor cunoaște toți că sînteți ucenicii Mei, dacă veți avea dragoste unii față de alții*». 4. Nu zice: «*Dacă veți face semne și minuni asemănătoare*», ci «*dacă veți avea dragoste unii față de alții*», ceea ce desigur nu pot avea decît cei blînzi și smeriți. De aceea mai marii noștri niciodată n-au socotit că sînt monahi cinstiți și scutiți de boala slavei deșarte cei care în auzul poporului spun că scot duhurile rele și defăimează în mulțimea de admiratori acest har pe care l-au meritat, sau pe care și l-au pretins ei înșiși. Dar zadarnic. 5. *Căci «cel ce se sprijină pe minciuni hrănește vînturile și urmează păsările în zborul lor»*. Li se va întîmpla, fără îndoială, ceea ce se spune în Pilde: «*Precum sînt norii și vîntul fără ploaie, așa este omul care se laudă cu darul pe care niciodată nu-l dă*». Și de aceea, dacă va face vreun oarecare ceva din aceestea, nu va avea laudă din partea noastră pentru semne, ci pentru podoaba vieții sale curate, și nu trebuie căutat dacă i se supun demonii, ci dacă are părțile iubirii descrise de apostol.

VIII.

Într-adevăr, este mai mare minune să scoți din propriul trup îndemnurile la desfrînare, decît să alungi duhurile rele din trupurile altora, este mai măreț semn să oprești prin virtutea răbdării pornirile ucigașe ale mîniei, decît să poruncești stăpînitorilor văzduhului, și este de mai mult folos să-ți fereștí inima de mușcăturile foarte lacome ale deznădejdii, decît să îndepărtezi bolile și beteșugurile trupești ale altora. În sfîrșit, din multe puncte de vedere este o mai strălucită virtute și o înaintare mai vrednică de laudă să-ți vindeci bolile propriului suflet. decît pe cele ale trupului altuia. Cu cît sufletul este mai presus de trup,

cu atît este mai trebuincioasă sănătatea lui şi cu cît este mai preţioasă şi mai deosebită fiinţa lui, cu atît este mai rău şi mai primejdios ca el să se prăbuşească.

IX.

Despre aceste vindecări preafericiţii apostoli spun aşa: «*Să nu vă bucuraţi că vi se supun demonii*». Căci nu puterea lor făcea aceasta, ci puterea numelui chemat. De aceea sînt sfătuiţi să nu îndrăznească a pretinde fericirea sau slava lor, care se înfăptuiesc numai din puterea şi minunea lui Dumnezeu, ci acea curăţie lăuntrică a vieţii şi inimii.

X.

Ca să dovedesc prin mărturia celor vechi şi prin descoperirile dumnezeieşti ceea ce am spus, voi arăta mai bine prin cuvintele şi prin experienţa fericitului Pafnutie ce a gîndit el despre semne, sau despre harul curăţiei, ba mai mult, ce a cunoscut prin mijlocirea unui înger. Acesta, trăind atît de mulţi ani într-o desăvîrşită stăpînire de sine, se credea de acum cu totul ferit de cursele dorinţelor trupeşti, prin aceea că se simţea pe deasupra tuturor loviturilor pe care le primise de la demoni multă vreme şi pe faţă. Dar odată, pe cînd pregătea pentru cuvioşii bărbaţi veniţi la el o fiertură de linte, pe care ei o numesc athera[13], s-a ars la o mînă, cum se întîmplă, din cauza flăcării care s-a ridicat din foc. 2. Acest fapt i-a pricinuit o mare amărăciune. «De ce focul, s-a întrebat el în tăcere, nu mă lăsa în pace, de vreme ce au încetat luptele mai grele ale demonilor împotriva mea? Sau cum mă va cruţa, în acea zi a judecăţii de care mă tem, focul cel nestins, care luîndu-mă în primire îmi va cerceta toate faptele, dacă nu m-a cruţat acest mic şi vremelnic foc din afară?». Pe cînd frămînta în suflet aceste gînduri şi se simţea obosit de tristeţe, l-a furat somnul. Îngerul Domnului, venind la el, l-a întrebat: «*De ce eşti trist, Pafnutie, că nu s-a împăcat cu tine acest foc pămîntesc, cînd tot se mai găseşte în mădularele tale clocotul simţămintelor trupeşti, care n-au trecut încă prin focul curăţiei desăvîrşite? 3. Cît timp vor trăi în tine rătăcirile acestor simţăminte, ele nu vor lăsa să fie paşnic cu tine acest foc material, pe care nu vei putea să-l simţi nevătămător decît atunci cînd prin faptele tale vei stinge toate simţămintele lăuntrice.* Şi-ţi va arăta că ai îndeplinit aceste condiţii următoarea încercare: Mergi, găseşte o fată goală şi foarte frumoasă şi dacă, ţinînd-o în braţe, vei simţi că liniştea inimii tale se menţine netulburată

13. XV, X, p. 353. Athera, cuvînt folosit, în forma athara sau athira, de Sfîntul Casian, înseamnă fiertură de linte sau de arpacaş.

și focul tău trupesc s-a stins cu desăvîrșire, te vor lăsa viu și nevătămat și flăcările acestui foc văzut, cum s-a întîmplat cu acei trei copii din Babilonia». *4.* Bătrînul, cutremurat de o astfel de descoperire minunată, n-a socotit trebuincios să facă încercarea de care i-a vorbit îngerul, fiindcă, întrebîndu-și conștiința și cercetîndu-și curăția inimii, și-a dat seama că n-a ajuns la acea treaptă a curăției, ca să se poată supune acelei încercări. «Nu este nici un cîștig, a zis el, că duhurile necurate se retrag în fața mea, dacă simt că arsurile focului, pe care le credeam mai prejos de atacurile înfricoșătoare ale demonilor, sînt încă atît de usturătoare și dușmane mie. *5.* Este mai mare virtute și mai sublim har să stingi pofta lăuntrică a cărnii, decît să învingi prin semnul Domnului și prin puterea celei mai înalte virtuți atacurile din afară ale demonilor, sau să le alungi din trupurile stăpînite de ei prin chemarea numelui dumnezeiesc. Aici a sfîrșit părintele Nesteros expunerea despre lucrarea harismelor și, fiindcă noi ne grăbeam să ajungem la chilia bătrînului Iosif, care era la o depărtare cam de zece mile de a lui, el ne-a însoțit cu învățătura lui pînă acolo.

PRIMA CONVORBIRE CU PĂRINTELE IOSIF

Despre prietenie

I. Ce ne-a întrebat mai întîi părintele Iosif.

II. Expunerea acestui bătrîn despre prieteniile nesincere.

III. De unde izvorăște prietenia adevărată.

IV. Întrebare dacă trebuie săvîrșit ceva folositor unui frate chiar contra dorinței lui.

V. Răspuns: prietenia durabilă nu poate exista decît între cei desăvîrșiți.

VI. În ce fel poate fi păstrată prietenia neștirbită.

VII. Nu trebuie socotit nimic mai presus de dragoste, nici mai prejos de supărare.

VIII. Din ce pricini apare neînțelegerea între frații duhovnicești.

IX. Trebuiesc înlăturate pricinile de neînțelegere între frații duhovnicești.

X. Despre cea mai bună cercetare a adevărului.

XI. Este peste putință să nu fie înșelat de diavol cel ce se încrede numai în judecata sa.

XII. De ce nu trebuiesc disprețuiți în convorbiri cei mai puțin știutori.

XIII. Dragostea nu este numai lucrarea lui Duumnezeu, ci chiar Dumnezeu.

XIV. Despre treptele dragostei.

XV. Despre cei care își întăresc prin prefăcătorie simțămintele lor sau pe ale fraților.

XVI. Darurile rugăciunilor noastre sînt respinse de Domnul dacă un frate are vreo dușmănie împotriva noastră.

XVII. Despre cei care socotesc că trebuie avută mai multă răbdare față de mireni, decît față de frații duhovnicești.

XVIII. Despre cei a căror răbdare mincinoasă, ațiță prin tăcerea lor minia fraților.

XIX. Despre cei ce ajunează din supărare.

XX. Despre răbdarea prefăcută a celor ce întind și celălalt obraz pentru a fi lovit.

XXI. Întrebare în ce chip cei ce se supun poruncilor lui Hristos sînt totuși lipsiți de desăvîrșirea evanghelică.

XXII. Răspuns: Hristos ne cercetează nu numai faptele, ci și voința.

XXIII. Acela este puternic și sănătos, care se pleacă voinței altuia.

XXIV. Cei slabi sînt înclinați spre injurii, dar nu pot răbda injuriile.

XXV. Întrebare: cum poate fi puternic cel ce nu ajută întotdeauna pe unul slab.

XXVI. Cel slab nu îngăduie să fie ajutat.

XXVII. Cum se stăpînește mînia.

XXVIII. Prieteniile încheiate prin jurămînt nu sînt puternice.

I.

Fericitul Iosif, despre ale cărui învățătură și sfaturi urmează să vorbesc, unul dintre cei pe care i-am menționat în prima conferință, a fost în Egipt printre cei dintîi din familia și din orașul său, care se numește Thmuis. El știa foarte bine nu numai limba egipteană, dar și pe cea greacă, astfel că vorbea direct, și nu prin tîlmaci, ca ceilalți, cu noi, sau cu cei ce nu știau deloc graiul egiptean. Cînd a văzut că noi dorim să-i cunoaștem învățăturile, întrebîndu-ne mai întîi dacă eram frați buni și auzind de la noi că nu sîntem frați de sînge, ci sîntem legați prin frăție duhovnicească și că de la începutul renunțării noastre la cele lumești sîntem întotdeauna împreună, atît în călătoriile pe care ni le-a impus la amîndoi oastea duhovnicească în care am intrat, cît și în ostenelile vieții de mănăstire, și-a început expunerea sa precum urmează:

II.

Sînt multe feluri de prietenie și tovărășie, care leagă neamul omenesc în diferite chipuri într-o unire mai deosebită. Unii mai întîi s-au cunoscut și după aceea au intrat în legături de prietenie. La alții un contract, sau o învoială oarecare de vînzare-cumpărare, a dus și la legături de strînsă tovărășie și dragoste. Pe unii i-a legat în lanțurile priteniei asemănarea, sau identitatea de vederi, pe care le aveau ca oamenii de afaceri, militari, artiști, sau oameni de știință. Prin asemenea potriviri de gînduri și sentimente se îmblînzesc chiar inimile înrăite, în așa măsură, încît și tîlharii din păduri și din munți, sau cei care-și fac o plăcere să verse sînge omenesc, se simt atrași și strîns uniți și prieteni, ca părtași la aceleași crime. 2. Mai este și o astfel de dragoste, bazată pe legile firii însăși și ale înrudirii de sînge, prin care cei de același trib, soți, părinți, fii și frați sînt din fire mai apropiați de ai lor decît alții. Acest lucru se observă nu numai la neamul omenesc, dar și la păsări și animale, care ocrotesc și-și apără dintr-o înclinare firească atît de mult puii și cățeii, încît adesea nu se tem să înfrunte pentru ei chiar primejdia morții. La fel și acele neamuri de fiare, de șerpi și de păsări, pe care sălbăticia sau veninul lor ucigaș le desparte și le ține la distanță de toa-

te celelalte animale, cum sînt basiliscii, rinocerii sau grifonii, deși se spune că aceste viețuitoare sînt primejdioase pentru oricine, chiar dacă numai le vede, totuși, între ele sînt nevătămătoare și blînde, simțindu-se atrase unele de altele prin neamul lor. 3. Dar toate aceste feluri de dragoste, pe care o vedem că este comună și la cei răi și la cei buni, și la sălbăticiuni și la șerpi, nu pot rămîne neschimbate pînă la nesfîrșit. Le rupe și le desparte adesea depărtarea, timpul, neînțelegerile ivite în convorbiri, sau în ciocnirile de interese. Precum se formează din diferite legături de cîștig, de pofte, de înrudire, sau din alte trebuințe, la fel se desfac, din felurite pricini care se pot ivi.

III.

Dar în toate acestea există și un fel de dragoste care nu dispare, fiindcă nu ia naștere nici din cunoștințe, nici din raporturile de serviciu sau de cîștig, nici din rudenie sau din alte motive, ci numai din asemănarea virtuților. Aceasta, zic, este cea pe care nici o întîmplare n-o micșorează, pe care nu numai că nu poate s-o descompună sau s-o distrugă depărtarea în timp sau spațiu, dar nici măcar moartea n-o sfărîmă. 2. Aceasta este adevărata prietenie, care crește din dubla desăvîrșire și virtute a prietenilor, a cărei legătură n-o rupe nici felurimea dorințelor, nici contrarietatea voințelor. Dar știm că mulți, care prețuiesc acest simțămînt, și care s-au împrietenit prin dragostea arzătoare pentru Hristos, n-au putut să păstreze neîntreruptă prietenia lor. Deși început pe bune temeiuri, sentimentul acesta n-a putut fi menținut la aceeași înălțime și a devenit vremelnic, fiindcă nu era hrănit cu o virtute egală din amîndouă părțile, ci numai din dorința unuia singur. O astfel de legătură, oricît de caldă și de frumoasă, este sortită să se rupă pînă la urmă, slăbiciunea de suflet a celuilalt. 3. Slăbiciunile celor ce nu caută cu adevărat sănătatea desăvîrșirii, chiar dacă sînt suportate cu răbdare de cei tari, ele nu sînt tolerate de cei slabi. Aceștia din urmă au înlăuntrul lor pricini de tulburări, care nu-i lasă să fie liniștiți. Ei sînt întocmai ca aceia care, bolnavi de stomac, îi învinuiesc și pe bucătari și pe servitori de nepăsare. Oricîtă grijă ar avea cei care-i slujesc, ei pun pe seama celor sănătoși pricinile tulburării lor, fără să bage de seamă că sînt în ei înșiși cauzele îmbolnăvirii. 4. De aceea, precum am spus, legătura prieteniei adevărate și de nezdruncinat se întemeiază pe egalitatea de virtuți și dintr-o parte și din cealaltă, căci «*Domnul face să locuiască în aceeași casă cei cu același suflet*». Și de aceea dragostea poate rămîne nestricată numai în aceia care au aceleași gînduri și aceeași voință, același punct de vedere în a voi sau a nu voi ceva. Și voi.

dacă voiți s-o păstrați neatinsă, trebuie să vă grăbiți ca, alungînd mai întîi viciile, să vă nimiciți partea proprie a voinței voastre și, uniți în preocupări și năzuințe, să ajungeți la acel sentiment ce-l desfată atît de mult pe profet: *«Iată ce bine și ce plăcut este să locuiască frații împreună»*, 5. Și prin aceasta trebuie să înțelegem nu unitatea de loc, ci de duh. Nu e de nici un folos dacă sînt uniți prin locuință cei dezbinați ca simțăminte și fel de viață, iar celor cu aceleași virtuți nu le este împotrivă faptul că locuiesc departe unul de celălalt. În fața lui Dumnezeu îi leagă pe frați într-o viață unită trăirea nu în aceeași locuință, ci în același fel de purtare, și nu poate fi păzită în întregime pacea acolo unde există dezbinări de voință.

IV.

Ghermanus. Dar dacă unul vrea să facă un lucru care, potrivit poruncilor lui Dumnezeu, i se pare folositor și bun, iar celălalt este de altă părere, trebuie să săvîrșească acel lucru chiar împotriva voinței fratelui său, sau să renunțe pentru a se supune părerii acestuia?

V.

Iosif. Tocmai de aceea am spus că prietenia nu poate rămîne deplină și desăvîrșită decît între cei desăvîrșiți și cu aceleași virtuți, pe care aceeași voință și aceleași țeluri de viață nu-i lasă niciodată, sau numai foarte rar, să aibă sentimente deosebite, sau să nu fie de aceeași părere în cele ce duc la plinătatea vieții duhovnicești. Dacă au început să se înfierbînte în discuții care duc la învrăjbire, este limpede că ei niciodată n-au fost uniți după regula pe care am spus-o mai înainte. Dar fiindcă nimeni nu începe plecînd de la desăvîrșire, ci mai întîi trebuie să pună temeliile acesteia, de aceea și voi nu trebuie să vă întrebați care-i este măreția, ci cum puteți ajunge la ea. Și tot de aceea gîndesc că este de trebuință să vă deschid o cale pe care să vă îndreptați pașii ca să puteți dobîndi astfel mai ușor binele răbdării și al păcii.

VI.

Așadar, prima temelie a adevăratei prietenii constă în disprețuirea celor lumești și-n desconsiderarea tuturor lucrurilor pe care le avem. Este nedrept și lipsit de evlavie ca, după ce am renunțat la ale lumii și la tot ce cuprinde ea, să pui mai presus de dragostea de mare preț față de un frate niște obiecte foarte ieftine, care ți-au mai rămas. A doua temelie constă în a-și analiza fiecare voile sale proprii, ca nu cumva, judecînd

că el este mai înțelept și mai chibzuit, să creadă că e mai bine să se supună sentimentelor sale decît părerilor celuilalt mai apropiat. 2. În al treilea rînd e dator să știe că toate, chiar cele pe care le socotește folositoare și trebuincioase, trebuiesc puse mai prejos de binele dragostei și al păcii. În al patrulea rînd să-și dea seama că nu trebuie să se supere niciodată, fie că pricinile de supărare ar fi drepte sau nedrepte. În al cincilea rînd să caute a înlătura ca și cum ar fi a lui supărarea fratelui împotriva sa, chiar dacă a început fără motiv, știind că este deopotrivă de primejdioasă amărăciunea altuia, ca și cea pe care i-a pricinuit-o lui altul, dacă n-a alungat-o atît cît este, din sufletul fratelui. În sfîrșit, ceea ce este, fără îndoială hotărîtor și general pentru toate viciile, să se gîndească zilnic că are să plece de pe lumea aceasta. 3. Stăruința în acest gînd nu numai că nu va îngădui tristeții să i se așeze în suflet, dar va înăbuși totodată și toate pornirile poftelor și ale tuturor păcatelor. De aceasta dacă va ține seama fiecare, nu va putea nici să suporte și nici să pricinuiască amărăciunea mîniei sau a vrajbei. Dacă acestea încetează, cînd acel dușman al dragostei varsă pe nesimțite otrava tristeții în sufletul prietenilor, atunci în chip necesar dragostea răcindu-se prin dese neînțelegeri, care rănesc inimile, pînă la urmă va dispare. 4. Cel care merge pe calea despre care am vorbit numai într-un punct poate să nu fie de aceeași părere cu prietenul său: anume care dintre ei, nepretinzînd nimic pentru sine, a tăiat din rădăcină cel dintîi cauza neînțelegerilor care de obicei iau naștere din lucruri mărunte și de foarte mic preț, păzind cu toată virtutea ceea ce citim în *Faptele Apostolilor* despre unitatea dintre cei credincioși: «*Iar inima și sufletul mulțimii celor care au crezut erau una și nici unul nu zicea că este al său ceva din averea sa, ci toate le aveau de obște*». Cum va încolți sămînța neînțelegerii în cel care, slujind nu voinței sale, ci voinței fratelui său, va imita faptele Domnului și Creatorului său Care, vorbind în persoana omului în care se întruchipase, a zis: «*N-am venit să fac voia Mea, ci voia Celui ce M-a trimis!*» 5. În ce fel va aprinde focul gîlcevilor cel ce din înțelegerea și simțirea sa s-a hotărît să se încreadă nu atît în judecata sa proprie, cît în cea a fratelui, după a cărui socotință va aproba sau nu ceva, înfăptuind cu umilință și cu inimă evlavioasă acele cuvinte evanghelice: «*Dar nu cum vreau Eu, ci cum vrei Tu?*» Sau cum va admite ceva care l-ar întrista pe fratele lui, dacă este convins că nu e nimic mai prețios decît pacea și dacă nu pierde din vedere acea poruncă a Domnului care zice: «*Întru aceasta vor cunoaște toți că sînteți ucenicii Mei, dacă veți avea dragoste unii față de alții*», dragoste prin care, ca printr-un semn special, a voit Hristos să fie recunoscută turma Sa în această lume și să fie deosebită de altele prin acest carac-

ter, dacă pot spune așa? *6.* Sub nici un motiv nu va răbda cineva să primească în el sau să se așeze în altul otrava tristeții numită supărare, care este primejdioasă și neîngăduită. Supărarea n-are cauze îndreptățite și nu se poate ruga cel al cărui frate este supărat pe el, sau cel care este supărat pe fratele său, fiindcă totdeauna va trebui să se gîndească cu umilință la aceste cuvinte ale Mîntuitorului: «*Dacă îți vei aduce darul tău la altar și acolo îți vei aduce aminte că fratele tău are ceva împotrivă, lasă darul tău acolo, înaintea altarului, și mergi întîi și împacă-te cu fratele tău și apoi, venind, adu darul tău*». *7.* Nu-ți va fi de nici un folos dacă spui că tu nu te mînii și dacă crezi că împlinești porunca prin care ți se spune: «*Soarele să nu apună asupra mîniei tale*» și «*Cel ce se mînie împotriva fratelui său vinovat va fi în fața judecății*», iar pe de altă parte disprețuiești cu inimă trufașă tristețea altuia, deși ai fi putut s-o îndulcești prin bunătatea ta. Căci în același chip vei fi învinuit de trădarea învățăturii Domnului. Cel ce a spus că tu nu trebuie să te superi împotriva altuia a înțeles că nu trebuie să-i disprețuiești nici tristețea, fiindcă nu interesează în fața lui Dumnezeu «care voiește ca toți oamenii să fie mîntuiți» dacă te pierzi pe tine sau pe un altul. *8.* Oricine va pieri, pentru El este aceeași pagubă, după cum pentru cel care se bucură de moartea tuturor cîștigul este același, fie că mori tu, fie că moare fratele tău. În sfîrșit, cum va putea avea cea mai mică nemulțumire împotriva fratelui său cel care crede zilnic, ba chiar în fiecare clipă, că va pleca din lumea aceasta?

VII.

Așadar, după cum nu trebuie să punem nimic mai presus de dragoste, la fel nu trebuie să socotim nimic mai josnic decît supărarea. Căci toate, oricît ar părea de folositoare și de trebuincioase, sînt de disprețuit dacă nu ne ajută să înlăturăm tulburarea mîniei, și toate care sînt socotite potrivnice merită să le primim și să le răbdăm, dacă în felul acesta putem păstra neatinsă liniștea dragostei și a păcii, fiindcă este de crezut că nimic nu e mai primejdios decît mînia și supărarea, și dimpotrivă, nimic nu este mai folositor decît dragostea.

VIII.

Precum pe frații trupești și slabi, duhul vrăjmășiei, din cauza unor lucrări pămîntești și de mic preț, îi dezbină, făcîndu-i să se mînie repede, la fel și între frații duhovnicești același duh necurat aduce neînțelegeri prin deosebirile de păreri, din care fără îndoială adesea se iscă discuții și certuri de cuvinte, pe care apostolul le condamnă. De

aceea dușmanul pizmaș și rău dă naștere la discordii între frații uniți sufletește. Adevărată este acea cugetare a prea înțeleptului Solomon: «*Cearta aduce ură, iar dragostea va ocroti pe toți cei ce nu se ceartă*».

IX.

Pentru a păstra dragostea veșnică și nedespărțită n-ajută la nimic faptul că am înlăturat prima cauză de neînțelegere, care de obicei ia naștere din lucruri pământești și trecătoare, că am disprețuit toate cele trupești și că am îngăduit fraților să-și unească între ei toate lucrurile de care avem nevoie neapărat, dacă n-am înlăturat și pe cea de a doua cauză, care de obicei apare sub forma neînțelegerilor duhovnicești, dacă nu i-am adus așadar pe cei dezbinați la simțământul umilinței și la aceeași voință în toate.

X.

Îmi aduc aminte că, în tinerețe, cînd mă împrieteneam cu cineva, ni se insufla adesea o astfel de înțelegere în disciplinele morale și în Scripturile Sfinte, încît credeam că nimic nu este mai adevărat și mai rațional decît acea înțelegere. Dar cînd am început să avem părerile noastre și să le unificăm, supunîndu-le la o discuție comună, mai întîi părerile unuia erau combătute de celălalt ca false și dăunătoare, și apoi erau condamnate printr-o judecată comună ca primejdioase. Aceste idei contradictorii, inspirate de diavol, ni se păreau strălucitoare ca lumina zilei și ușor ar fi putut să dea naștere la neînțelegeri, dacă nu ne-ar fi oprit de la orice discuții învățătura celor bătrîni, păzită ca un oracol. Ei ne-au prescris, ca un fel de lege sfîntă, ca nici unul dintre noi să nu se încreadă mai mult în judecata sa decît a fratelui, dacă nu vrea să fie jocul vicleniei diavolului.

XI.

S-a dovedit adesea că se întîmplă ceea ce spune Apostolul: «*Însuși Satana ia chip de înger al luminii*», pentru ca, în chip viclean să acopere lumina științei adevărate cu norul unor înțelesuri întunecate și mincinoase. Aceste înțelesuri, primite cu inimă umilă și binevoitoare, dacă nu sînt mai întîi supuse cercetării unui frate mai bătrîn, foarte cunoscător și foarte încercat, și dacă nu sînt respinse sau admise de noi după felul în care au fost judecate de cei bătrîni, venerînd în cugetele noastre pe îngerul întunericului ca înger al luminii vom fi loviți de groaznică pieire. Nu este cu putință să scape de această primejdie a morții cel ce se încrede în judecata sa proprie, fără să iubească umilința cea adevă-

rată și fără să îndeplinească cu inimă plecată sfatul Apostolului care zice: 2. *«Dacă există vreo mîngîiere în Hristos, dacă este vreo ușurare în dragoste, sau vreo îndurare și milostivire, împliniți bucuria mea, ca să gîndiți la fel, avînd aceeași iubire, același suflet, aceeași cugetare. Nu faceți nimic din duh de ceartă, nici din mărire deșartă, ci cu smerenie unul pe altul socotindu-vă mai de cinste decît pe voi înșivă»*. Și de asemenea: *«În cinste, unii altora dați-vă întîietate»*, pentru ca fiecare, socotind pe tovarășul său cu mai multă cinste și sfințenie, să aibă încredere că adevărul curat și fără de greșeală stă mai mult în judecata altuia decît în a sa.

XII.

Se întîmplă adesea, fie din înșelarea diavolului, fie dintr-o greșeală omenească, în care nu există nici un om, care în acest trup fiind, să nu poată cădea, ca și cel cu spirit mai ager și cu mai multă știință să aibă vreo idee greșită și, dimpotrivă, să gîndească mai corect cel cu minte mai greoaie și cu mai puține merite. De aceea nimeni, oricîtă știință ar avea, să nu se lase stăpînit de mîndrie deșartă că n-are nevoie să asculte și ceea ce spun alții. Căci chiar dacă înșelăciunea diavolului nu i-a amăgit judecata, totuși nu scapă de lațurile primejdioase ale îngîmfării și ale trufiei. Cine va putea pretinde aceasta fără mare primejdie de moarte, cînd vasul de bună alegere prin care vorbea Hristos, precum el însuși a mărturisit, spune că s-a urcat la Ierusalim numai de aceea, ca să discute printr-o examinare retrasă cu ceilalți apostoli Evanghelia pe care el o predica după descoperirea și lucrarea Domnului printre neamuri? Urmînd aceste învățături înseamnă nu numai că păstrăm unire în cugete și în înțelegerea lor, dar chiar nu ne temem de nici o cursă a diavolului vrăjmaș, și nici de lațurile înșelăciunilor lui.

XIII.

Atît de mult este lăudată virtutea dragostei, încît fericitul apostol Ioan spune că aceasta nu este numai o lucrare a lui Dumnezeu, ci Dumnezeu Însuși: *«Dumnezeu este dragoste. Cine rămîne în dragoste rămîne în Dumnezeu și Dumnezeu este în el»*. Pînă într-atît o vedem că este dumnezeiască, încît simțim foarte limpede că trăiesc în noi acele cuvinte ale apostolului: *«Pentru că dragostea lui Dumnezeu este răspîndită în inimile noastre prin Duhul Sfînt care locuiește în noi»*. Aceasta este ca și cum ar fi spus: «Pentru că Dumnezeu este răspîndit în inimile noastre prin Duhul Sfînt care locuiește în noi». Fiindcă noi nu știm ce trebuie

să cerem, Duhul Sfînt «*vine în ajutorul nostru cu suspine negrăite. Cel ce ne cercetează inimile știe ce dorește Duhul, căci după Dumnezeu El se roagă pentru sfinți*».

XIV.

Dragostea poate fi dăruită tuturor. Despre ea fericitul apostol zice: «*Așadar, cît avem timp, să facem binele către toți, dar mai ales către cei de o credință cu noi*». Dragostea trebuie s-o arătăm față de oricine, iar Domnul ne poruncește s-o dăruim chiar și dușmanilor noștri. El spune: «*Iubiți pe vrăjmașii voștri*». Dar iubirea ca afecțiune se dăruie numai puținora și anume acelora care sînt legați cu noi prin același fel de viață sau prin tovărășia acelorași virtuți. Însă această afecțiune este de multe feluri. 2. Într-un fel sînt iubiți părinții, în altul soțiile, în alt fel frații, în alt fel fiii, și chiar în aceste afecțiuni există mari deosebiri. Dragostea față de copii, bunăoară, nu se arată într-un singur chip. Aceasta se vede și din exemplul patriarhului Iacob care, fiind tată a doisprezece copii, deși-i iubea pe toți cu dragoste părintească, totuși a înclinat prin afecțiunea sa către Iosif, precum arată Scriptura: «*Îl urau frații săi, pentru că-l iubea tatăl său*». Nu înseamnă că acel bărbat drept ca tată nu-și iubea foarte mult și pe ceilalți copii, ci fiindcă Iosif purta în sine chipul Domnului avea pentru el o afecțiune mai dulce și mai deosebită. 3. Citim că printr-o astfel de afecțiune era însemnat și Ioan evanghelistul, despre care se spune: «*Acel ucenic, pe care-l iubea Hristos*». Și pe ceilalți unsprezece i-a iubit atît de mult, încît El însuși spune în Evanghelii: «*Precum Eu v-am iubit pe voi, așa iubiți-vă și voi unul pe altul*». Despre aceștia se spune și în alt loc: «*Iubind pe ai Săi, care sînt în lume, pînă la sfîrșit i-a iubit*». Dar această dragoste față de unul nu arată o stare călduță față de ceilalți discipoli, ci un mai mare belșug de dragoste, pe care i-o impunea starea de castitate și de nestricăciune trupească a acestuia. 4. Aceasta este însemnată în chip deosebit ca mai sublimă, fiindcă o înalță nu comparația cu ura, ci un mai mare har al dragostei celei mai puternice. Ceva asemănător citim în Cîntarea Cîntărilor exprimat de persoana care reprezintă pe logodnică: «*Porunciți în mine dragostea*». Aceasta este într-adevăr dragostea poruncită care, neurînd pe nimeni, iubește mai mult pe unii prin dreptul meritelor și care, deși iubește pe toți în general, alege totuși din ei pe cei pe care trebuie să-i iubească cu deosebită afecțiune, între cei ce sînt în cea mai înaltă și mai deosebită atenție păstrînd pe cîțiva, care se înalță mai mult decît ceilalți în afecțiunea sa.

XV.

Dimpotrivă, știm (mai bine n-am ști!) că unii dintre frați au atîta încăpățînare și asprime, încît atunci cînd simt că sufletele lor sînt pornite împotriva fratelui, sau că fratele este pornit împotriva lui, pentru a-și ascunde necazul produs fie de propria sa simțire, fie de altul, depărtîndu-se de cei pe care trebuia să-i împace printr-o convorbire sau umilă apropiere, încep să cînte versete din psalmi. Aceștia, crezînd că în acest fel își potolesc amărăciunea din suflet, prin dispreț sporesc ceea ce ar fi putut pe dată să stingă, dacă ar fi voit să fie mai cu părere de rău și mai umiliți, fiindcă o căință la timpul ei le-ar fi lecuit și inimile lor și ar fi liniștit și sufletele fraților. Astfel ei mîngîie și hrănesc viciul răutății și al trufiei lor, în loc să înlăture pricina neînțelegerilor și să-și amintească de acea învățătură a Domnului, care spune: «*Cine se mînie împotriva fratelui său, vrednic va fi de osîndă*» și: «*Dacă-ți vei aduce aminte că fratele tău are ceva împotriva ta, lasă darul tău acolo, la altar, și du-te de te împacă mai întîi cu fratele tău și numai atunci venind adu darul tău*».

XVI.

Într-atît nu voiește așadar Domnul nostru să avem dispreț față de tristețea altuia încît, dacă fratele a avut ceva împotriva noastră, nu ne primește darul, adică nu îngăduie să-i înălțăm rugăciuni, cît timp nu scoatem din sufletul fratelui, printr-o repede împăcare, tristețea pricinuită pe drept sau pe nedrept. El nu zice: «Dacă fratele tău are îndreptățită plîngere împotriva ta, lasă darul tău la altar și du-te mai întîi de te împacă cu el», ci: «*dacă-ți vei aduce aminte că fratele tău are ceva împotriva ta*», adică și atunci cînd ceva neînsemnat și de mic preț a produs supărarea fratelui împotriva ta, și ți-ai adus deodată aminte de aceasta, să știi că nu trebuie să aduci darurile duhovnicești ale rugăciunilor tale, dacă n-ai alungat mai întîi, printr-o binevoitoare cerere de iertare, tristețea fratelui tău, oricare ar fi fost motivul care i-a dat naștere. 2. Așadar, dacă porunca evanghelică ne spune să-i împăcăm pe cei ce s-au supărat pe noi din pricini trecute, mici și neînsemnate, ce se va întîmpla cu nenorociții de noi, care disprețuim cu încăpățînată prefăcătorie pricinile noi și foarte mari, săvîrșite din greșeala noastră? Umflați de îngîmfare diabolică, ne e rușine să ne umilim, refuzăm să recunoaștem că noi am produs tristețea fratelui și, cu duh răzvrătit, nesocotind de cuviință să ne supunem poruncilor Domnului, susținem că nu trebuie să le respectăm, fiindcă nu pot fi îndeplinite. Astfel că, socotind că El ne-a cerut lucruri nepotrivite și cu neputință de îndeplinit, ne facem, cum spune Apostolul: «*nu împlinitori, ci judecători ai legii*».

XVII.

Cu cîte lacrimi trebuie să deplîngem faptul că unii dintre fraţi, cînd s-au mîniat din cauza cuvintelor jignitoare ale cuiva, dacă sînt îndemnaţi de rugăminţile altcuiva care vrea să le potolească mînia, de îndată ce au auzit că nu trebuie să fie stăpînit niciodată de vreo supărare împotriva vreunui frate potrivit cuvintelor: «*Cine se mînie împotriva fratelui său vrednic este de osîndă*» şi: «*Să nu apună soarele peste mînia ta*», la aceste cuvinte strigă: 2. «Dacă vreun păgîn sau vreun mirean ar fi făcut, sau ar fi zis acestea, pe drept ar fi trebuit să-l rabd; dar cine suportă ca un frate cu bună ştiinţă să săvîrşească o greşeală atît de mare, să grăiască vorbe pline de atîta obrăznicie!». Ca şi cum ar trebui să fim răbdători numai cu cei necredincioşi, sau păgîni, şi nu cu toţi în general, sau ca şi cum supărarea vătămătoare faţă de un păgîn ar trebui socotită folositoare faţă de un frate. Supărarea este aceeaşi şi, împotriva oricui a fost îndreptată, ea este la fel de păgubitoare. 3. Cîtă îndărătnicie, ba cîtă nebunie, ca din cauza minţii întunecate să nu deosebească cineva nici măcar înţelesul cuvintelor! Fiindcă nu se spune: «Cel ce se supără pe unul de alt neam este vrednic de osîndă» ceea ce ar putea să înţeleagă în felul lor tovarăşii noştri de credinţă şi de viaţă, ci spune limpede cuvîntul evanghelic: «*Cel ce se mînie împotriva fratelui său vrednic va fi de osîndă*». Deşi după regula adevărului trebuie să primim pe orice om ca frate, totuşi în acest loc cuvîntul frate înseamnă mai degrabă credincios şi cu acelaşi fel de viaţă ca a noastră, decît păgîn.

XVIII.

Ce rost are faptul că uneori ne credem răbdători fiindcă refuzăm să răspundem la întrebări, dar atît de mult îi supărăm pe fraţii noştri printr-o tăcere amară, sau prin mişcări şi gesturi în derîdere, încît mai mult le stîrnim supărarea prin lipsa de cuvinte, decît i-am fi putut aţîţa prin vorbe jignitoare, prin aceea socotindu-ne foarte puţin vinovaţi în faţa lui Dumnezeu, fiindcă n-am grăit nimic care ne-ar fi putut aduce în judecata oamenilor sau condamna? Ca şi cum în faţa lui Dumnezeu numai cuvintele şi nu însăşi voinţa noastră ne-ar fi învinovăţit şi numai fapta păcatului şi nu intenţia şi gîndul ar fi socotite drept crimă, sau numai ceea ce a făcut cineva şi nu ceea ce a plănuit să facă trebuie cercetat în judecată. 2. Nu numai felul supărării pricinuite, ci şi intenţia de a supăra este o vină şi de aceea nu cum a luat naştere o ceartă, ci din vina cui s-a iscat va stabili adevărata cercetare a judecătorului nostru. Trebuie luat în considerare mobilul păcatului însuşi, nu săvîrşirea lui. Ce interesează dacă a ucis cineva cu sabia pe un frate, sau l-a împins la

moarte prin vreo viclenie, de vreme ce este sigur că acela a fost ucis prin șiretlic, sau prin crimă? Ca și cum ar fi de ajuns să nu împingi cu mîna ta pe un orb în prăpastie, cînd este la fel de vinovat cel care n-a împiedicat pe cineva să cadă într-o groapă deși ar fi putut-o face, sau numai acela este socotit criminal, care a strîns de gît cu mîna sa pe cineva și nu cel ce a pregătit, sau a înălțat streangul, sau cînd putea să-l salveze pe cel în primejdie nu l-a salvat. 3. Așadar, nu este de nici un folos să tăcem, dacă ne impunem să săvîrșim, cu ajutorul tăcerii, ceea ce ar fi trebuit să facem prin cuvinte supărătoare.

Aținînd, prin anumite gesturi pe cel pe care ar fi trebuit să-l împăcăm, dimpotrivă îl împingem la o supărare și mai mare. Ba pe deasupra ajungem să mai fim și lăudați pentru necazul și paguba aceluia. Ca și cum n-ar fi cineva mai vinovat prin aceea că a voit să-și cîștige gloria din prăbușirea unui frate. Și pentru unul și pentru celălalt va fi la fel de vătămătoare tăcerea, fiindcă în sufletul unuia supărarea crește, iar în sufletul celuilalt nu se stinge. 4. Împotriva acestora este îndreptat acel blestem al profetului: «*Vai de cel ce adapă pe prietenul său din cupa lui otrăvită, pînă îl îmbată, ca să vadă goliciunea lui. El s-a umplut de ocară în loc de mărire*». Iar un altul spune despre astfel de oameni: «*Fiecare frate pune piedică celuilalt și fiecare prieten împrăștie clevetiri*», și: «*Bărbatul va rîde de fratele său și nu va spune adevărul*», căci: «*Și-au întins limba ca pe un arc pentru minciună și nu pentru adevăr*». Adesea răbdarea prefăcută atîță mînia mai vîrtos decît vorbele. Tăcerea răutăcioasă întrece cuvintele cele mai injurioase și sînt suportate mai ușor loviturile dușmanilor decît cuvintele blînde, dar batjocoritoare. 5. Despre acestea spune profetul: «*Cuvintele lui s-au muiat mai mult decît untdelemnul, dar ele sînt săgeți*», și în alt loc: «*Cuvintele celor vicleni sînt plăcute, dar ele lovesc în adîncul inimii*». Li se potrivește destul de bine și acestea: «*Cu gura grăiește cuvinte de pace către prietenul său, dar cu inima îi întinde curse*». Totuși, în felul acesta este înșelat mai degrabă cel ce înșală. Căci «*cel ce întinde lațul înaintea prietenului său cu picioarele sale intră în el*», și: «*Cel ce sapă groapa altuia, singur cade în ea*». Cînd o mare mulțime venise cu săbii și cu ciomege să prindă pe Domnul, nimeni n-a fost mai crunt ucigaș al Ziditorului vieții noastre decît acela care, venind înaintea tuturor cu cinstea prefăcută a închinării, l-a sărutat cu dragoste vicleană. 6. Dar Domnul i-a spus: «*Iuda, cu sărutare vinzi pe Fiul Omului?*», adică otrava prigonirii și a urii tale a împrumutat acest acoperămînt prin care se exprimă dulceața adevăratei iubiri. Mai direct și mai puternic a arătat puterea acestei dureri profetul: «*Dacă un dușman mi-ar fi vorbit rău, l-aș fi răbdat. Și dacă acela care mă ura ar fi spus cuvinte de amenințare împotriva mea, m-aș fi ascuns de el.*

Iar tu, omule, asemenea mie, căpetenie a mea și cunoscutul meu care împreună cu mine te-ai îndulcit la mîncări, în casa lui Dumnezeu am umblat în același gînd».

XIX.

Mai există și alt fel nelegiuit de tristețe, care n-ar merita să fie pomenit, dacă nu l-am ști îngăduit de unii frați. Aceștia, cînd s-au întristat ori s-au supărat se stăpînesc cu îndîrjire chiar de la mîncare. Astfel încît, ceea ce nu putem nici măcar spune fără rușine, aceia care cînd sînt fără supărare spun că nu pot să amîne luarea mesei pînă la ceasul al șaselea, sau mai mult, pînă la al nouălea, cînd sînt necăjiți și înfuriați nu simt ajunarea de două zile; atît de mult suportă foamea, fiindcă-i satură supărarea. 2. Prin aceasta ei cad, fără nici o îndoială în păcatul nelegiuirii, pentru că ajunările, care trebuiesc ținute în chip deosebit numai pentru Dumnezeu, spre umilința inimii și curățirea de vicii, ei le rabdă dintr-o pornire diabolică. În felul acesta ei aduc rugăciuni și jertfe nu lui Dumnezeu, ci demonilor, și merită să audă acea mustrare a lui Moise: «Au jertfit demonilor nu lui Dumnezeu, zeilor pe care nu-i cunoșteau».

XX.

Știm că există și un alt soi de nebunie, care se găsește la unii frați sub culoarea unei răbdări spoite. Pentru aceștia cuvintele lor de ocară nu sînt nimic, dacă nu fac prin ele pe cineva să-i pălmuiască și, cînd au fost chiar ușor atinși, ei oferă și cealaltă parte a corpului să fie lovită, ca și cum în felul acesta ar îndeplini porunca prin care se spune: *«Dacă te lovește cineva peste obrazul drept, întoarce-l și pe celălalt»*, necunoscînd înțelesul și puterea Scripturii. Ei cred că îndeplinesc răbdarea evanghelică prin viciul supărării, dar pentru tăierea acestui viciu din rădăcină nu numai că nu trebuie să se ajungă la aplicarea talionului și la certuri, dar ni se poruncește chiar, prin suportarea unei duble lovituri, să potolim furia celui ce ne lovește.

XXI.

Ghermanus. Cum este de mustrat cel ce îndeplinind porunca evanghelică nu numai că nu aplică talionul, dar chiar este pregătit să-și dubleze neplăcerea?

XXII.

Iosif. Precum am spus ceva mai înainte, nu numai lucrul care se înfăptuieşte, dar chiar starea sufletească şi intenţia înfăptuitorului trebuiesc avute în vedere. De aceea, dacă veţi cîntări printr-o cercetare a inimii cu ce gînd se înfăptuieşte ceva şi din ce simţămînt lăuntric porneşte, veţi vedea că virtutea răbdării şi a blîndeţii nu se poate îndeplini printr-un duh potrivnic, adică prin nerăbdare şi furie. 2. Domnul şi Mîntuitorul nostru, învăţîndu-ne în adîncime virtutea răbdării şi a blîndeţii, adică nu numai s-o spunem cu buzele, dar s-o clădim în altarul ascuns al sufletului nostru, ne-a dat această formulă de desăvîrşire evanghelică: «*Dacă te loveşte cineva peste obrazul drept, întoarce-i şi pe celălalt*». (După cuvîntul «celălalt» se aude mai încet cuvîntul «drept», şi prin al doilea obraz drept nu se poate înţelege decît partea lăuntrică a omului). Prin aceasta Domnul doreşte să smulgem din părţile cele mai ascunse ale sufletului orice rădăcină a mîniei, adică dacă obrazul tău drept din afară a fost pălmuit şi omul lăuntric prin simţămîntul umilinţei să-şi dea partea cea dreaptă pentru a fi lovită, luînd parte la suferinţa omului din afară şi supunînd într-un fel corpul său loviturii, ca nu cumva prin vătămarea omului din afară în chip tăcut să se zdruncine cel lăuntric. 3. Vedeţi cît de departe sînt ei de desăvîrşirea Evangheliei care ne învaţă să păstrăm răbdarea nu prin cuvinte, ci prin liniştea lăuntrică a inimii, şi s-o păzim astfel cînd se întîmplă ceva potrivnic, încît nu numai pe noi înşine să ne păzim departe de tulburările mîniei, dar chiar pe cei stăpîniţi de acest viciu să-i liniştim, suportîndu-le injuriile. Prin bunătatea noastră le învingem furia lor, fiindcă în felul acesta li se potoleşte pornirea de a lovi. Vom îndeplini astfel şi acea poruncă apostolică: «*Nu te lăsa învins de rău, ci biruieşte răul prin bine*». 4. Acest lucru în mod sigur nu se poate îndeplini de cei ce spun vorbe blînde şi umile, dar sînt plini de duhul îngîmfării. Ei nu numai că nu sting focul izbucnit al furiei, dar îl fac să se aprindă şi mai tare atît în inima lor, cît şi în a fratelui înfuriat. Chiar dacă ar putea să rămînă într-un fel liniştiţi şi paşnici, n-ar putea totuşi să capete oarecare roade ale dreptăţii, fiindcă-şi pretind gloria răbdării în paguba aproapelui, devenind astfel cu totul străini de acea dragoste apostolică faţă de alţii, care «nu caută ale sale», ci pe cele ale altora, care nu doreşte bogăţii ca să păgubească pe altul, nici să cîştige ceva despuind pe altul.

XXIII.

Trebuie ştiut că, în general, acela are partea cea mai tare, care-şi supune voinţa sa voinţei fratelui şi nu acela care ţine morţiş să-şi apere

și să-și mențină părerile. Cel dintîi prin răbdare și stăpînire este pe locul foarte apropiat de cel sănătos și puternic, iar cel de-al doilea pe locul celui slab și bolnav, care trebuie să fie căutat și-ngrijit, trebuind ca uneori, pentru liniștea și sănătatea lui, să lase ceva chiar dintre cele trebuincioase. Să nu creadă cineva că i s-a micșorat ceva din desăvîrșirea sa dacă și-a coborît puțin pretențiile, ci, dimpotrivă, să știe că a dobîndit mai mult prin îngăduința și răbdarea sa. Învățătura apostolică spune: «*Voi, care sînteți puternici, răbdați slăbiciunile celor neputincioși*», și: «*Purtați-vă sarcinile unii altora și așa veți împlini legea lui Hristos*». Niciodată cel slab nu-l va putea duce pe altul tot slab și nu-l va putea îngriji cel bolnav pe altul tot bolnav, ci va putea aduce lecuire unuia slab cel ce nu este el însuși supus slăbiciunii. Căci pe drept cuvînt se spune: «*Doctore, vindecă-te pe tine însuți*».

XXIV.

Trebuie reținut că firea celor slabi este întotdeauna în așa fel clădită, încît aceștia sînt gata să insulte stîrnind ușor certuri, deși ei nu vor să fie atinși nici măcar de cea mai mică bănuială de injurie. Se poartă cu o necontrolată libertate în folosirea cuvintelor urîte, dar nu sînt în stare să suporte nici cele mai mici și mai ușoare răutăți. De aceea, potrivit învățăturii bătrînilor, precum am arătat mai înainte, dragostea statornică și întreagă nu va putea exista decît între oameni cu aceleași virtuți și cu același ideal de viață. Altfel, în chip necesar se poate curma într-un moment sau altul, oricîtă grijă s-ar depune pentru păstrarea ei.

XXV.

Ghermanus. Dar prin ce poate fi vrednică de laudă răbdarea unui bărbat desăvîrșit, dacă nu poate întotdeauna suporta pe cel slab?

XXVI.

Iosif. Eu n-am spus că trebuie învinsă puterea și răbdarea celui care este tare și robust, ci că proasta stare de sănătate a celui slab, întreținută prin suportarea de către cel sănătos, alunecînd zilnic în mai rău, va da naștere la pricini datorită cărora cel slab fie că nu va trebui ajutat mai departe, fie că, el însuși dîndu-și seama că este cunoscută răbdarea aproapelui și urîțenia nerăbdării sale, va socoti că pînă la urmă este mai bine să plece o dată, decît să se vadă mereu suportat de mărinimia altuia. 2. Așadar, cei ce doresc să păzească neștirbit sentimentul tovărășiei, trebuie, după părerea noastră, ca mai întîi

de toate să se stăpînească de la orice fel de injurii, iar monahul se cade să fie deplin liniştit în adîncul inimii lui. Totuşi, dacă va simţi că liniştea lui va fi cît de cît tulburată, să se păstreze într-o desăvîrşită tăcere şi să respecte ceea ce aminteşte Psalmistul: «*M-am tulburat şi n-am vorbit*» şi: «*Am zis, voi păzi căile mele, ca să nu păcătuiesc cu limba mea. Am pus pază gurii mele, cînd a stat păcătosul înaintea mea. Am amuţit, m-am umilit şi am tăcut chiar despre cele bune*». Să nu spună, stăpînit de starea prezentă, ceea ce-l împinge într-un moment tulburarea furiei sau ceea ce-i dictează sufletul deznădăjduit, ci să-şi readucă în inimă harul dragostei trecute, să aibă în minte reîntregirea păcii şi să se gîndească mereu că ea nu se va reîntoarce chiar în timpul tulburării. 3. Şi, cînd se păstrează pentru plăcerea înţelegerii viitoare, el nu va simţi amărăciunea certurilor prezente şi va răspunde mai degrabă cele de care să nu se învinuiască el însuşi şi nici să-i reproşeze fratele ceva despre dragostea pe care au restabilit-o. În felul acesta va traduce în faptă acele cuvinte profetice: «În mînie adu-ţi aminte de milostenie».

XXVII.

Trebuie aşadar să oprim toate pornirile mîniei şi să le cîrmuim cu chibzuinţă, ca nu cumva să cădem pradă furiei pe care Solomon o osîndeşte: «*Nebunul îşi arată toată mînia, iar înţeleptul o înfrînează*». Prostul în tulburarea mîniei sale este pornit pe răzbunare, dar înţeleptul o potoleşte încetul cu încetul prin stăpînire şi bunăvoinţă. 2. De aceea spune Apostolul: «*Nu vă răzbunaţi voi înşivă, ci lăsaţi loc mîniei*», adică: «Să nu căutaţi răzbunare sub îndemnul supărării, ci daţi locul mîniei, ceea ce înseamnă să nu fie inimile voastre atît de strînse în cătuşele nerăbdării şi ale laşităţii, încît să nu poată suporta puterea furtunii, cînd se dezlănţuie, ci să le lărgiţi, primind valurile vrăjmaşe ale mîniei în cămările spaţioase ale dragostei, care «*Toate le suferă, toate le rabdă*». Astfel, sufletul vostru lărgit pentru a cuprinde în el mărinimia şi răbdarea, să aibă în el locuri pentru retragerile gîndurilor mîntuitoare, în care fumul cel negru al mîniei, primit şi împrăştiat să se risipească şi, pînă la urmă să piară. 3. Sau trebuie să înţelegem şi aşa: dăm locul mîniei ori de cîte ori ne plecăm cu mintea liniştită şi umilă tulburării altuia şi, declarîndu-ne într-un fel oarecare că meritărn orice injurie, ne supunem nerăbdării celui înfuriat. De altfel, cei care iau în acest înţeles desăvîrşirea apostolică, încît ei cred că dă locul mîniei acela care se îndepărtează de cel supărat, după părerea mea nu sting, ci aprind focul neînţelegerilor. 4. Dacă nu este învinsă îndată

mînia aproapelui printr-o umilă cerere de iertare, cel ce fuge de ea mai degrabă o provoacă decît o evită. Aceasta se potrivește cu următoarele cuvinte ale lui Solomon: *«Nu te grăbi să te mînii în duhul tău, fiindcă mînia se odihnește în sînul celor nebuni»*. Și: *«Nu alerga repede la ceartă, ca să nu te căiești de ea mai pe urmă»*. Căci cel ce învinuiește graba certei și a supărării nu înseamnă că le aprobă dacă ele întîrzie. La fel trebuie să înțelegem și pe acestea: *«Nebunul își dă pe față mînia, iar cel prevăzător își ascunde ocara»*. 5. Solomon socotește că astfel trebuie să-și ascundă cei înțelepți patima urîtă a supărării, încît, învinuindu-i repeziciunea, să nu-i oprească întîrzierea. El este de părere că aceasta, dacă a izbucnit din cauza slăbiciunii omenești, trebuie ascunsă, pentru ca, înăbușită în prezent cu înțelepciune, să dispară pentru totdeauna. Așa este firea mîniei: amînată se ofilește și piere, dar lăsată slobodă se aprinde din ce în ce mai mult. Deci trebuie să ne lărgim și să mărim inimile, ca nu cumva strîmtate de valurile tulburi ale mîniei și micimii de suflet să se astupe și să n-avem unde primi acea mare poruncă a lui Dumnezeu. Să zicem astfel cu profetul: *«Am alergat în calea poruncilor Tale, ca să lărgești inima mea»*. 6. Ne arată foarte limpede mărturiile Scripturii că mărinimia este înțelepciune: *«Cel încet la mînie este bogat în înțelepciune, iar cel ce se mînie, degrabă își dă pe față nebunia»*. De aceea, despre cel ce a cerut în mod lăudabil de la Domnul darul înțelepciunii, Scriptura amintește: *«Și a dat Dumnezeu lui Solomon înțelepciunea și pricepere foarte mare și cunoștințe multe, ca nisipul de pe țărmul mării»*.

XXVIII.

S-a dovedit foarte adesea prin multe experiențe și faptul că în nici un chip cei ce au încheiat o prietenie prin jurămînt n-au putut păstra unirea nedezbinată fie pentru că au încercat s-o păstreze nu din dorința de desăvîrșire, și nici din porunca dragostei evanghelice, ci din dragoste pămîntească și din necesitatea de a respecta înțelegerea, fie că acel vrăjmaș prea viclean, ca să-i facă încălcători ai jurămîntului lor, îi împinge să rupă repede legăturile prieteniei. Așadar, este foarte adevărată acea cugetare a celor mai înțelepți bărbați, că înțelegerea sigură și prietenia nedespărțită nu pot exista decît între oameni cu bune obiceiuri, cu aceleași virtuți și cu aceleași năzuințe de viață.

Acestea a grăit despre prietenie fericitul Iosif, prin duhovnicească sa expunere înflăcărîndu-ne și mai mult întru păzirea veșnică a legăturilor de dragoste frățească.

XVII

A DOUA CONVORBIRE CU PĂRINTELE IOSIF

Despre hotarele cuvîntului dat

I. O noapte fără somn.

II. Neliniștea părintelui Ghermanus la amintirea făgăduinței noastre.

III. Ce părere am avut eu despre aceasta.

IV. Întrebarea părintelui Iosif și răspunsul nostru asupra cauzei neliniștii noastre.

V. Expunerea părintelui Ghermanus asupra motivelor noastre de a ne întoarce în Siria, sau mai degrabă de a rămîne în Egipt.

VI. Întrebarea părintelui Iosif, dacă pregătirea noastră merge mai bine în Egipt decît în Siria.

VII. Răspuns despre deosebirea de pregătire dintre cele două provincii.

VIII. Bărbații desăvîrșiți nu trebuie să făgăduiască nimic în chip absolut; dar pot ei oare să-și încalce fără păcat angajamentele luate?

IX. Adesea este mai folositor să renunți la o hotărîre, decît s-o îndeplinești.

X. Întrebarea noastră, pornită din teama față de jurămîntul depus în mînăstirile din Siria.

XI. Răspuns: trebuie avută în vedere intenția, nu efectul unui fapt.

XII. Urmările bune nu sînt de folos celor răi, iar cele rele nu sînt vătămătoare pentru cei buni.

XIII. Răspunsul nostru din ce cauză ni s-a cerut jurămîntul.

XIV. Discuția bătrînului că o ordine a faptelor se poate schimba fără păcat, dacă se are în vedere un rezultat mai bun.

XV. Întrebare: dacă este fără păcat faptul că știința noastră dă celor slabi ocazia de a minți.

XVI. Răspuns: adevărul Scripturilor nu trebuie schimbat din cauza supărării celor slabi.

XVII. Cei cuvioși s-au servit cu folos de minciună ca de spînz.

XVIII. Obiecție: numai cei ce au trăit sub lege s-au folosit fără pedeapsă de minciună.

XIX. Răspuns: Îngăduința de a minți, care n-a fost acordată nici în Vechiul Testament, a fost folosită de mulți din motive îndreptățite.

XX. Chiar Apostolii au fost de părere că adesea minciuna este folositoare iar adevărul vătămător.

XXI. Dacă atunci cînd sîntem întrebați este bine să mărturisim sau să mințim despre o înfrînare a noastră care vrem să rămînă ascunsă și dacă trebuie să primim ceea ce la început am refuzat.

XXII. Obiecție: trebuie să ținem ascunsă înfrînarea de la ceva, dar nu trebuie să primim ceea ce am refuzat.

XXIII. Este fără noimă încăpățînarea în respectul pentru un cuvînt dat.

XXIV. În ce chip a socotit părintele Piamun că e mai bine să-și ascundă înfrînarea.

XXV. Mărturiile Scripturilor despre schimbarea angajamentelor.

XXVI. Bărbații cuvioși nu pot fi încăpățînați și duri.

XXVII. Întrebare: dacă este contrar părerii spuse mai înainte ceea ce se spune: «am jurat și am hotărît».

XXVIII. Răspuns: în ce împrejurări trebuie respectat angajamentul și în ce împrejurări trebuie anulat.

XXIX. Cum trebuie înfăptuite cele ce trebuiesc ascunse.

XXX. Nu trebuie luat nici un angajament asupra celor ce privesc mersul obișnuit al vieții.

I.

După ce a luat sfîrșit cuvîntarea anterioară și a venit noaptea cu tăcerea ei, am fost duși de părintele Iosif într-o chilie din apropiere, pentru odihnă. Dar cuvintele lui au stîrnit în inimile noastre o adevărată furtună, din pricina căreia n-am dormit toată noaptea. Am ieșit din chilie și ne-am așezat într-un loc mai retras, cam la o sută de pași mai departe. Fiindcă și în întunericul nopții ni se dădea, în mod obișnuit, ocazia de a avea convorbiri între noi, cînd ne-am așezat acolo părintele Ghermanus, oftînd din greu, a început astfel:

II.

Ce facem? Ne vedem în mare încurcătură din pricina stării nefericite în care ne găsim. Canoanele și viața celor cuvioși ne învață să înfăptuim ce este sănătos pentru înaintarea în viața duhovnicească, dar angajamentul față de mai marii noștri nu ne îngăduie să alegem ceea ce trebuie. 2. Am putea să ne formăm prin exemplele atîtor bărbați însemnați o viață mai desăvîrșită dacă nu ne-ar opri pe loc angajamentul de a ne întoarce la mînăstirea de unde am venit și de unde nu ni se mai dă după aceea deloc putința de a mai pleca din nou; iar dacă socotim că e mai bine să ne îndeplinim dorința rămînînd aici, ce facem cu jurămîntul de credință pe care știm că l-am dat prea cuvioșilor noștri, cărora le-am făgăduit că ne vom întoarce cît mai repede, ca să ni se îngăduie o scurtă călătorie pentru a vizita pe sfinții părinți din mănăstirile acestei provincii. 3. Și fiindcă frămîntîndu-ne astfel nu puteam găsi ce hotărîre să luăm despre starea mîntuirii noastre, ne arătam doar prin gemete condiția grea pe care ne-o impunea necesitatea. Învinuiam tinerețea minții noastre și uram teama înnăscută în noi, împovărați de greutatea căreia, chiar împotriva folosului și a năzuințelor noastre, n-am fi putut rezista rugăminților celor ce ne reținеau să rămînem, decît făgăduindu-le că ne vom întoarce, plîngîndu-ne desigur că suferim de viciul rușinii noastre, despre care se spune: *«Este rușinea cea care duce la păcat»*.

III.

Atunci eu am zis: Scurtarea necazurilor poate că ne-o aduce propria noastră consfătuire, sau mai degrabă autoritatea bătrînului, căruia trebuie să-i mărturisim neliniștea noastră și, oricare va fi părerea lui, s-o socotim ca un răspuns ceresc, care să pună capăt tuturor frămîntărilor noastre. Acest răspuns trebuie să-l socotim dat de Domnul prin gura acestui cuvios și, față cu meritele bătrînului și cu credința noastră, să

nu ne îndoim de el. Prin harul Domnului şi cei credincioşi au primit adesea un sfat bun de la cei nevrednici, precum şi cei necredincioşi de la cei cuvioşi, fiindcă «El răsplăteşte cu dărnicie meritul celor ce răspund şi credinţa celor ce întreabă». Aceste cuvinte au fost primite de părintele Ghermanus cu atîta repeziciune, de parcă nu le-aş fi spus de la mine, ci din porunca Domnului. Am aşteptat sosirea bătrînului, pentru că era aproape ceasul slujbei de noapte, iar cînd a venit, după ce l-am salutat cu plecăciunea cuvenită şi obişnuită, am citit rugăciunile şi psalmii ce se cereau la slujbă. Apoi ne-am aşezat, ca de obicei, pe aceleaşi rogojini, pe care ne odihneam.

IV.

Atunci venerabilul Iosif, văzîndu-ne cu sufletul abătut şi gîndind că aceasta nu ni s-a întîmplat fără pricină, ne-a întrebat cu aceste cuvinte ale patriarhului Iosif: «De ce sînt astăzi triste chipurile voastre?». La aceste cuvinte am răspuns: «N-am avut, ca acei sfetnici ai faraonului, un vis pentru care nu este un tălmaci, ci o noapte de nesomn şi nu este cine să ne uşureze de greutatea gîndurilor noastre, dacă nu ni le ridică Domnul prin dreapta judecată». Atunci el, care şi prin nume şi prin virtute ne ducea cu gîndul la patriarhul Iosif, ne-a răspuns: «Oare nu există prin Domnul vindecare pentru cugetele oamenilor? Mărturisiţi-le aici fiindcă pentru credinţa voastră, bunătatea dumnezeiască mare este şi vă poate aduce vindecarea prin sfaturile mele».

V.

Ghermanus a răspuns: «Credeam că, vizitîndu-vă pe Fericirea Voastră, ne vom întoarce la mînăstirea noastră plini nu numai de bucurie duhovnicească, dar şi de roadele virtuţilor, şi că pe cele dobîndite prin învăţătura fericirii voastre le vom urma cu rîvnă după ce ne vom întoarce. Dragostea bătrînilor noştri ne-a îndemnat la făgăduinţa întoarcerii pe cînd credeam că înălţimea vieţii şi a învăţăturii voastre o putem imita întrucîtva în acea mînăstire. Dar deşi socoteam că din această pricină trebuie să ne mărturisim toată bucuria, dimpotrivă ne simţim stăpîniţi de o copleşitoare durere, gîndindu-ne că acolo nu putem dobîndi ceea ce am aflat că ne este spre mîntuire. 2. De aceea şi-ntr-un caz şi în celălalt ne găsim în mare încurcătură: dacă vrem să îndeplinim făgăduinţa pe care, luîndu-L pe Dumnezeu de martor, am făcut-o în faţa tuturor fraţilor în peştera în care Domnul nostru s-a născut din Sfînta Fecioară, ne aducem cea mai mare pagubă vieţii noastre duhovniceşti, iar dacă, dimpotrivă, uităm făgăduinţa şi rămînem în aceste

ținuturi, voind să punem jurămîntul mai prejos de folosul desăvîrșirii noastre, ne temem de primejdiile pe care ni le-ar aduce minciuna și jurămîntul strîmb. 3. Cu toate că este primejdioasă și vătămătoare pentru cei ce năzuiesc către propășirea în virtute și în cele duhovnicești o amînare oricît de mică, totuși ne-am achita de făgăduința dată credinței și printr-o revenire mai tîrzie, dacă n-am ști că nu numai autoritatea, ci și dragostea celor mai mari, de care sîntem uniți prin legături ce nu se pot desface, în nici un chip nu ni s-ar mai da de aici încolo putința de a ne întoarce în aceste locuri.

VI.

La aceasta, fericitul Iosif, după un mic popas de tăcere, a întrebat: «Sînteți siguri că vă aducem mai mult folos în cele duhovnicești rămînerea în aceste ținuturi?».

VII.

Ghermanus. Deși sîntem datori a arăta cea mai mare recunoștință față de cei ce ne-au învățat de cînd eram mici să încercăm lucruri mari și, făcîndu-ne să gustăm ce e bine, ne-au sădit în adîncul inimii setea de desăvîrșire, totuși, dacă judecata noastră merită oarecare încredere, socotim că nu sînt de aceeași greutate învățăturile de acolo cu cele pe care le primim aici. Nu mai vorbim de măreția neasemuită a vieții voastre, pe care credem că o aveți nu numai prin severitatea minții și a preocupărilor voastre, dar chiar prin binefacerea acestor locuri. De aceea nu ne îndoim că, pentru a imita măreția desăvîrșirii voastre, nu poate fi de ajuns această învățătură care ni se dă oarecum în goană, dacă n-avem ca ajutor însăși zăbovirea îndelungată aici și dacă nu ne-a înlăturat lîncezeala inimii o învățătură căpătată mult timp prin studiu de zi cu zi.

VIII.

Iosif. Este într-adevăr sănătos, desăvîrșit și cu totul cuvenit chemării noastre să îndeplinim ceea ce am făgăduit. De aceea se cade ca monahul să nu ia hotărîri pripite, pentru a nu fi silit fie să ducă la îndeplinire ceea ce a promis fără să se gîndească mai mult, fie în vederea unui bine mai mare nerespectîndu-și promisiunea să devină un încălcător al legămîntului dat. 2. Dar fiindcă ne-am propus să tratăm acum nu despre sănătatea, ci despre vindecarea unei slăbiciuni, trebuie să cercetăm în primul rînd nu ceea ce a trebuit să faceți, ci cum ați putea

scăpa printr-o hotărîre sănătoasă de stîncile acestea primejdioase și de naufragiu. Cînd, așadar, nu ne strînge nici un lat și nu ne silește nici o condiție, din cîntărirea urmărilor în luarea unei unei hotărîri trebuie să alegem ceea ce aduce mai mare folos. Iar cînd ni se împotrivește ceva rău, și e nevoie să punem în cumpănă pagubele, trebuie să dorim ceea ce aduce o pagubă mai ușoară. 3. De aceea, pe cît se vede din afirmația voastră, fiindcă v-a adus în acest punct o făgăduință nechibzuită îndeajuns, încît și într-un caz și în celălalt aveți de suferit o pierdere grea, alegerea voastră trebuie să încline în partea care vă aduce mai puține neplăceri, sau care se îndeplinește mai ușor față cu mulțumirile ce le aduce. Dacă așadar, credeți că rămînînd aici cîștigul vostru duhovnicesc este mai mare decît cel pe care viața vi-l oferă în acea mînăstire și că nu vă puteți îndeplini făgăduința fără mare neajuns pentru voi, este mai bine să suferiți paguba minciunii, sau a făgăduielii neîmplinite, care o dată trecută nu se va mai repeta și nici nu va putea da naștere la alte păcate, decît să cădeți în situația ca viața călduță pe care spuneți că o duceți acolo să vă aducă o pagubă zilnică și fără bună curmare[14]. 4. O hotărîre pripită se va schimba cu iertare, ba mai mult cu laudă, dacă va trece la o parte mai bună, și nu trebuie socotită călcare a cuvîntului dat, ci îndreptare curajoasă, ori de cîte ori făgăduiala este cu lipsuri. Acestea toate se pot dovedi foarte limpede și prin mărturiile Scripturii, care arată cît de nimicitor a fost pentru mulți faptul că și-au respectat angajamentele și cît de folositor și de sănătos a fost, dimpotrivă, pentru mulți că s-au îndepărtat de ele.

IX.

O mărturie foarte limpede pentru ambele situații ne-o oferă exemplu sfîntului apostol Petru și cel al lui Irod. Cel dintîi, fiindcă a renunțat la hotărîrea întărită cu jurămînt pe care o luase zicînd : «*Nu-mi vei spăla niciodată picioarele*», a meritat soarta nemuritoare a lui Hristos, dar fără îndoială că ar fi trebuit să se lipsească de harul acestei fericiri, dacă ar fi ținut cu încăpățînare să-și îndeplinească cuvîntul dat. Iar cel din urmă, credincios unui jurămînt pripit, a devenit un ucigaș foarte crud, condamnînd la moarte pe Premergătorul Domnului și, din teama deșartă să nu-și calce jurămîntul s-a cufundat singur în osîndă și în chinurile morții veșnice. În toate lucrurile, așadar, trebuie avut

14. XVII, VIII, 3, p. 284. Părerea părintelui Iosif era că angajamentele trebuiesc luate cu o judecată adîncă a lor. Dar în situația creată, datorită necunoașterii realității, care s-a judecat greșit, nu trebuie să se mențină un legămînt cu care și-ar înjosi năzuințele viitoare. Este evident că renunțarea la angajamentul luat punea mai puține probleme pentru cititori.

în vedere scopul și după el trebuie condus mersul acțiunilor noastre. Dacă printr-o judecată mai chibzuită am văzut că un plan al nostru ne duce le ceva rău, este mai drept să-l părăsim, chiar printr-un mijloc nepotrivit, pentru a trece la o situație mai bună, decît să ne legăm cu încăpățînare de stări care ne-ar duce la păcate mai grele.

X.

Ghermanus. Dorința noastră, care ne stăpînește pentru foloasele duhovnicești, este să fim formați mereu în tovărășia voastră. Căci dacă ne vom întoarce la mănăstirea noastră, nu numai că nu ne vom îndeplini înaltele noastre năzuințe, dar este sigur că vom suferi numai pierderi față cu felul de viață de acolo. Dar ne izbăvește puternic acea poruncă evanghelică: «*Cuvîntul vostru să fie ceea ce este da, da, iar ceea ce este nu, nu; iar ceea ce este mai mult decît acestea, de la cel rău este*». Credem că încălcarea unei porunci așa de mari nu este îngăduită de nici o justiție și că acela care a început rău nu poate termina bine.

XI.

Iosif. În toate pricinile, precum am spus, trebuie să se aibă în vedere nu rezultatul unui fapt, ci voința înfăptuitorului și nu trebuie întrebat deodată cine ce a făcut, ci cu ce gînd a făcut ceva [15]. De aceea aflăm că unii au fost osîndiți pentru fapte din care după aceea au ieșit lucruri bune, și că, dimpotrivă, alții de la începuturi condamnabile au ajuns să înfăptuiască dreptatea cea mai înaltă. Nu i-a fost folositor sfîrșitul activității celui ce, începînd un lucru cu gînd foarte rău, a voit să săvîrșească nu o faptă care s-a sfîrșit bine, ci ceva cu totul potrivnic și nu i-a adus vătămare un început condamnabil celui ce nu în disprețul lui Dumnezeu și nici dintr-un plan greșit, ci în vederea unui scop necesar și sfînt a suportat necesitatea unui început vrednic de ocară.

XII.

Ca să limpezim acestea tot prin exemplele din Sfînta Scriptură, ce a putut fi mai sănătos și mai folositor pentru toată omenirea, decît leacul mîntuitor al patimilor Domnului? Și totuși, nu numai că n-a folosit,

15. XVII, XI, p. 385. Sf. Casian accentuează aici ceea ce face un act greșit sau permis, adică *intenția* cu care a fost săvîrșit și care califică inconvenientul lui drept *formal* sau *material*, după nomenclatura medievală.

dar chiar a fost atît de păgubitor pentru trădătorul care a servit ca unealtă, încît se spune despre el simplu : «*Ar fi fost mai bine dacă nu s-ar fi născut omul acela*». Căci roada operei sale nu trebuie cîntărită după ceea ce s-a întîmplat, ci după ceea ce a voit să facă, sau a crezut că va face. 2. Într-adevăr, ce este mai criminal decît o înșelăciune, sau o minciună săvîrșită împotriva chiar a unui străin, ca să nu spun a unui frate, sau a unui părinte ? Totuși, nu numai că nu și-a atras pentru aceasta vreo osîndă, sau vreo dojană patriarhul Iacob, dar chiar a fost îmbogățit cu moștenirea veșnică a binecuvîntării. Și pe bună dreptate, fiindcă unul a dorit binecuvîntarea hărăzită primilor născuți nu din lăcomie pentru un cîștig prezent, ci din credința unei sfințenii veșnice, iar celălalt nu pentru a dobîndi mîntuirea oamenilor, ci din dragostea criminală de arginți a dat morții pe Mîntuitorul nostru. 3. De aceea, pentru fiecare din cei doi roada lucrării se judecă după gîndul și voința sa, prin care cel dintîi n-a voit să săvîrșească o înșelătorie, iar cel de-al doilea nu s-a gîndit la mîntuirea noastră. Pentru răsplata dreaptă a meritelor fiecăruia se are în vedere ce a gîndit el în mintea sa, nu ceea ce a răsărit de aci bine sau rău, indiferent de voința înfăptuitorului. Și de aceea preadreptul judecător a socotit vrednic de laudă pe ticluitorul unei asemenea minciuni, fiindcă fără ea nu putea ajunge la binecuvîntarea primilor născuți, și a trebuit să i se socotească o crimă ceea ce a săvîrșit din dorința de binecuvîntare. 4. Altfel, patriarhul nu numai că ar fi fost numit nedrept față de fratele său, dar chiar un înșelător al tatălui și un nelegiuit dacă, avînd o altă cale prin care să ajungă la harul acelei binecuvîntări, ar fi socotit că e mai bine să folosească pe cea dăunătoare și chiar primejdioasă pentru fratele său[16]. Vedeți, așadar, *că în fața lui Dumnezeu se are în vedere nu rezultatul lucrării, ci scopul din care a purces.* Odată stabilite aceste principii, ca să ne întoarcem la întrebarea pusă la început, care a dus la premisele puse, aș vrea mai întîi să-mi răspundeți din ce pricină v-ați legat în lanțul acestei făgăduieli ?

XIII.

Ghermanus. Prima pricină a fost, precum am spus, că nu voiam să-i întristăm pe cei mai mari ai noștri nesupunîndu-ne dorinței lor, iar a doua că, dacă am învățat ceva deosebit și desăvîrșit și măreț din cele văzute sau auzite de la voi, credem că întorși la mănăstire nu putem practica cele învățate, dacă nu mai avem îndrumările voastre.

16. XVII, XII, 4, p. 386. Sfîntul Casian opune acest exemplu din Vechiul Testament aceluia al lui Iuda din Noul Testament, aprobînd pe Patriarhul Iacob, care a primit binecuvîntarea meritată spre binele națiunii, în locul fratelui său și osîndind pe trădătorul Iuda, unealta ucigașilor Domnului.

XIV.

Iosif. După cum am spus mai înainte, intenția îl răsplătește sau îl condamnă pe om, potrivit cuvintelor: *«Gîndurile lor, dintr-o parte și din cealaltă, îi acuză sau îi apără, în ziua în care Dumnezeu va judeca toate cele ascunse ale oamenilor»*, și: *«Iar Eu vin ca să adun faptele și cugetările lor cu toate neamurile și cu toate limbile»*. De aceea, din dorința de desăvîrșire, precum văd, v-ați legat în acest lanț al jurămîntului cînd credeți că desăvîrșirea poate fi dobîndită pe acest drum, iar acum, cînd v-a venit o judecată mai bună, vă dați seama că nu vă puteți ridica la înălțimea ei. 2. Așadar, pe cît se pare, nu se produce nimic rău dacă, prin schimbarea gîndurilor voastre, nu vă abateți de la obiectivul principal pe care vi l-ați propus întîi. Schimbarea unei unelte nu înseamnă părăsirea unei lucrări, după cum alegerea unui drum drept și mai ușor nu înseamnă lene din partea călătorului. Tot așa deci și în această parte, îndreptarea unei hotărîri greșite nu trebuie judecată ca o înflăcărare a unui legămînt duhovnicesc. Tot ce se săvîrșește din dragostea de Dumnezeu și din evlavie, care *«cere făgăduiala vieții de acum și a celei viitoare»*, chiar cînd pare a porni de la începuturi aspre și grele, este vrednic nu de critică, ci de laudă. 3. Și de aceea, încălcarea unei făgăduieli nesocotite n-are nimic rău în ea, dacă în orice împrejurare se are în vedere numai scopul, adică țelurile evlaviei. Doar pentru aceasta facem toate, pentru ca să putem dărui lui Dumnezeu o inimă curată și, dacă socotiți că puteți ajunge mai ușor la acest rezultat aici, în aceste locuri, nu vă va face nici un rău schimbarea hotărîrii de mai înainte, numai să dobîndiți mai de vreme, după voia Domnului, acea desăvîrșire a curăției, care a fost motivul cel dintîi al făgăduinței voastre.

XV.

Ghermanus. Dacă avem în vedere greutatea cuvintelor pe care le-ați spus cu judecată și înțelepciune, am putea ușor să ne înlăturăm neliniștea pentru făgăduința noastră. Dar, din păcate, ne înspăimîntă foarte rău faptul că, pe cît se pare, exemplul nostru ar putea constitui pentru toți cei slabi un motiv de a minți, dacă ei ar ști că se poate călca în vreun fel îngăduit cuvîntul dat. Se știe doar că astfel de fapt este interzis prin cuvintele amenințătoare ale profetului: *«Îi veți pierde pe toți cei ce grăiesc minciuna»*, și: *«Gura care minte ucide sufletul»*.

XVI.

Iosif. Ocaziile şi cauzele de perdiţie pentru cei ce au să piară, ba pentru cei ce doresc să piară, nu pot lipsi. Căci nu sînt de neluat în seamă şi nici de înlăturat din corpul Scripturilor mărturiile prin care capătă suflet stricăciunea ereticilor, sau se întăreşte necredinţa iudeilor, sau se măreşte semeţia înţelepciunii lumeşti, ci mai de grabă trebuiesc crezute cu evlavie, păstrate fără schimbare şi predicate după regula adevărului. 2. De aceea nu trebuie să renunţăm la cunoaşterea necredinţei străine, arătată de învăţăturile profeţilor şi ale sfinţilor, pe care Scriptura le aminteşte, ca nu cumva, crezînd că trebuie să ne aplecăm la slăbiciunile lor, să ne pătăm nu numai de crima minciunii, ci chiar de a nelegiuirii. Precum am spus, trebuie să le mărturisim cum sînt povestite, şi să le explicăm, fără deformare, aşa cum au fost săvîrşite. 3. De altfel celor răi nu li se va închide prin aceasta calea minciunii dacă ne vom strădui sau să tăgăduim cu totul, sau să slăbim prin tălmăciri alegorice adevărul acelor lucruri pe care le vom arăta, sau pe care le-am arătat. Ce vătămare le va aduce activitatea acestor mărturii celor ce le este de ajuns şi numai reaua voinţă pentru a păcătui?

XVII.

Aşa trebuie să gîndim despre minciună şi aşa să ne folosim de ea, ca şi cum în firea ei ar exista spînz[17]. Acesta, dacă este luat sub ameninţarea unei boli de moarte însănătoşeşte, dar dacă se foloseşte fără să fie cerut de o mare primejdie, aduce pe dată moartea. Precum citim, chiar sfinţii şi bărbaţii cei mai încercaţi de Dumnezeu au recurs cu folos la minciună şi nu numai că n-au căzut în păcat prin aceasta, dar chiar li s-a dat cea mai mare dreptate. Şi dacă înşelăciunea le-a putut aduce glorie, ce le-ar fi adus dimpotrivă adevărul, dacă nu osîndă? Astfel Raav care, precum aminteşte Scriptura nu numai că n-avea nici o virtute, dar era chiar o desfrînată, printr-o minciună, prin care a socotit că e mai bine să ascundă decît să trădeze pe acele iscoade, a fost răsplătită cu veşnica binecuvîntare de a fi trecută în rîndul oamenilor lui Dumnezeu. 2. Aceasta, dacă ar fi socotit de cuviinţă să spună mai degrabă adevărul, sau să se gîndească la mîntuirea concetăţenilor, fără îndoială că n-ar fi scăpat de moarte, cu toată casa ei, nici n-ar fi fost trecută printre înaintaşii de neam ai Domnului, şi nici n-ar fi meritat să fie socotită în catalogul patriarhilor fiindcă prin urmaşii ei a dat naş-

17. XVII, XVII, p. 389. Spînzul este o plantă din Sud, cu foi în evantai şi cu flori verzi sau roz, care se dezvoltă iarna; altă dată era un medicament contra nebuniei. Se cultivă sub numele de «roză de Crăciun»; face parte din familia renonculaceelor.

tere Mîntuitorului lumii. În schimb, Dalila care, gîndindu-se la interesele concetățenilor săi, a dat pe față adevărul pe care l-a aflat, avînd parte de moartea cea veșnică, a lăsat lumii ea singură amintire crima sa. 3. Cînd, așadar, ne amenință o primejdie gravă prin mărturisirea adevărului, atunci va trebui să ne căutăm refugiul în minciună, însă în așa fel, încît să simțim în conștiința noastră remușcare și umilință. Dar cînd nu ne obligă nici o necesitate, tebuie să evităm cu toată grija minciuna , ca pe ceva aducător de moarte. Cum am spus despre băutura spînzului, acesta aduce sănătate dacă se ia numai atunci cînd ne amenință o boală foarte gravă, dar dacă se folosește în stare de sănătate desăvîrșită pe dată puterea primejdioasă a acestei plante ocupă toate părțile vitale ale corpului. 4. S-a văzut aceasta limpede din ceea ce s-a întîmplat cu Raav din Ierihon și cu patriarhul Iacob. Dintre aceștia, nici aceea n-ar fi putut să scape de moarte decît prin acest leac, nici acesta n-ar fi ajuns altfel la binecuvîntarea de prim născut. Căci Dumnezeu nu este numai cercetătorul și judecătorul vorbelor și faptelor, ci și cunoscătorul gîndurilor și intețiilor noastre. 5. Dacă vede că noi am săvîrșit sau am promis ceva pentru mîntuirea veșnică și pentru contemplația divină, chiar dacă acestea par oamenilor ca ceva aspru și nedrept, El totuși, ținînd seamă de evlavia adîncă din inima noastră, nu judecă glasul cuvintelor, ci ținta voinței noastre, fiindcă trebuie avute în vedere scopul faptei și intenția făptașului, prin care poate unul, precum am spus mai sus, să-și justifice minciuna, iar altul, prin mărturisirea adevărului, să cadă în păcatul morții veșnice[18]. Gîndindu-se la scopul acțiunii sale, patriarhul Iacob nu s-a temut să ia chipul necioplit al fratelui său, acoperindu-și corpul cu piei, și a socotit demnă de laudă dorința mamei sale, care-l îndemna la această minciună. 6. Căci vedea că din aceasta dobîndește mai mult cîștig în binecuvîntare și dreptate, decît din păzirea simplității. El nu se îndoia că pata acestei minciuni va fi în curînd spălată prin binecuvîntare părintească, dispărînd repede ca un nor mic la suflarea Sfîntului Duh, și că astfel își va dobîndi mai mare răsplată a meritelor prin această prefăcătorie, decît prin acea dragoste înnăscută față de adevăr.

XVIII.

Ghermanus. Nu este de mirare că asemenea fapte au fost socotite bune în Vechiul Testament și că unii bărbați sfinți au fost lăudați, sau, oricum, iertați pentru minciunile lor, cînd vedem că lor li s-au în-

18. XVII, XVII, 5, p. 390. În Epistola către Evrei (11, 31), Rahab e lăudată pentru credința ei în Epistola Sf. Iacob (2, 25) pentru apărarea spionilor, pe cînd Dalila a greșit descoperind secretul cu care soțul ei urma să fie prins de filisteni.

găduit lucruri cu mult mai mari, datorită înapoierii din acele timpuri. De ce să ne mirăm că fericitul David, pe cînd fugea de Saul, la întrebarea preotului Abimelec: *«De ce eşti singur şi n-ai pe nimeni cu tine?»*, a răspuns: *«Regele mi-a încredinţat o taină şi mi-a zis: Să nu ştie nimeni pentru ce te-am trimis şi ce însărcinare ţi-am dat. De aceea mi-am lăsat oamenii în acel loc»*. Şi iarăşi: *«Ai aici la îndemînă o suliţă sau o sabie? Fiindcă n-am luat cu mine nici sabia şi nici altă armă deoarece porunca regelui a fost grabnică»*. Iar cînd a fost condus la Achis, regele din Geth, prefăcîndu-se nebun furios *«şi-a schimbat chipul în faţa lor şi se lăsa să cadă în mîinile lor şi înpingea în uşi şi-i curgeau balele pe barbă»*. Pe cînd lor le era îngăduit să aibă mulţime de soţii şi de ţiitoare şi nu li se considera aceasta păcat, ba adesea vărsau cu mîinile lor sîngele duşmanilor, aceasta nu era socotit ceva rău, ci dimpotrivă vrednic de laudă. 2. Acestea le vedem acum oprite în toate chipurile de către poruncile Evangheliei şi de aceea n-ar fi îngăduit nimic din ele fără mare crimă şi nelegiuire. Astfel nici minciuna, în orice culoare a evlaviei ar fi acoperită, credem că nu e socotită de nimeni vrednică de aprobare şi nici chiar de iertare, potrivit cuvintelor Domnului: *«Dacă vorba voastră este da, să fie da, iar dacă este nu, să fie nu. Căci tot ce este mai mult decît acestea este de la cel rău»*. Iar apostolul de asemenea spune: *«Nu mînţiţi unul către altul»*.

XIX.

Iosif. Acea veche libertate de a avea multe soţii şi ţiitoare, mărginită o dată cu trecerea timpului şi cu înmulţirea oamenilor, pe bună dreptate nemaifiind necesară, a trebuit să fie înlocuită cu desăvîrşire evanghelică. Pînă la venirea lui Hristos a trebuit să aibă putere binecuvîntarea acelei porunci care glăsuiau: *«Creşteţi şi vă înmulţiţi şi umpleţi pămîntul»*. 2. Şi de aceea a fost foarte drept ca din acea rădăcină a înmulţirii omeneşti, care a fost într-un timp socotită folositoare în sinagogă, să răsară florile fecioriei îngereşti şi să se nască în biserică roadele de bună mireasmă ale înfrînării. Minciunile şi pe atunci au fost osîndite, precum arată textul Vechiului Testament, care zice: *«Îi vei pierde pe toţi care grăiesc minciuna»*, şi iarăşi: *«Pîinea minciunii este plăcută omului, dar după aceea gura lui se va umple de pietre»*. Însuşi legiuitorul spune: *«Vei fugi de minciună»*. 3. Dar abia atunci, precum am zis, a fost încuviinţată, cînd i s-a adăugat o oarecare trebuinţă, sau o lucrare mîntuitoare, din care cauză n-a trebuit să fie condamnată. Aşa este cazul regelui David, despre care ai amintit şi care, pe cînd fugea de urmărirea nedreaptă a lui Saul, s-a folosit de

cuvinte mincinoase către preotul Abimelec, nu cu gîndul la vreun cîștig și nici din dorința de a face rău cuiva, ci numai pentru ca să scape de urmărirea nelegiuită a lui Saul. El niciodată n-a voit să-și păteze mîinile cu sîngele regelui dușman, care i-a fost de atîtea ori predat de Dumnezeu. De aceea spune: «*Să mă ferească Dumnezeu să fac aceasta dușmanului meu, unsul Domnului, și să-mi ridic mîna mea asupra lui, căci este unsul Domnului*». 4. Nu putem tăgădui că aceste fapte pe care, precum citim în Vechiul Testament, le-au săvîrșit unii bărbați cuvioși, fie din voința lui Dumnezeu, fie preînchipuind unele taine duhovnicești, fie pentru a-i scăpa de moarte pe unii, le-am săvîrșit și noi în măsura în care ne-a silit necesitatea. De asemenea fapte nu s-au ferit nici apostolii, cînd anumite împrejurări li le-au impus. Dar despre acestea voi vorbi mai tîrziu. Mai întîi mă voi ocupa de cele din Vechiul Testament, pentru ca în felul acesta să se înțeleagă mai ușor că bărbații drepți și cuvioși, atît în Vechiul cît și în Noul Testament, au fost întru totul de aceeași părere despre aceste treburi oarecum gospodărești. 5. Ce vom spune despre acea evlavioasă prefăcătorie a lui Husai în fața lui Absalom pentru a-l scăpa pe regele David? Această faptă, primită și pornită din simțămîntul de a înșela și de a împresura și lovind în interesul celui sfătuit, este totuși aprobată de mărturia Scripturii dumnezeiești, care spune: «*Așa a judecat Domnul să strice sfatul cel mai bun al lui Ahitofel, ca să aducă Domnul pieirea asupra lui Absalom*». Căci nu putea fi socotită rea fapta care se săvîrșea dintr-un gînd și dintr-o judecată evlavioasă, de partea dreptății, pusă la cale printr-o religioasă ascundere pentru salvarea omului a cărui evlavie și victorie plăcea lui Dumnezeu. 6. Ce vom zice și de fapta acelei femei care, primind pe cei trimiși de Hușai la regele David i-a ascuns în puț și, întinzînd peste gura puțului o pătură, s-a prefăcut că usucă orz? «*Au trecut, a zis ea, după ce au băut puțină apă*» și cu acest șiretlic i-a scăpat din mîinile urmăritorilor. De aceea, răspundeți-mi, vă rog, ce ați fi făcut dacă, trăind după poruncile Evangehliei, vi s-ar fi prezentat o condiție asemănătoare? Oare n-ați fi socotit că e mai bine să-i ascundeți tot printr-o minciună, zicînd la fel: «*Au trecut după ce au băut* puțin apă», și să îndepliniți acea poruncă: «*Scapă-i pe cei ce sînt duși la moarte și nu cruța nimic să-i salvezi pe cei ce urmează să fie uciși*» decît, mărturisind adevărul, să dați pe cei ascunși în mîinile celor ce-i vor ucide? 7. Unde este acea poruncă a apostolului: «*Nimeni să nu caute ale sale, ci fiecare pe ale aproapelui*», și: «*Dragostea nu caută ale sale, ci pe ale aproapelui?*». Iar despre sine însuși a spus: «*Nu caut ce este folostitor mie, ci ce este multora, ca ei să fie mîntuiți*». Dacă noi căutăm cele ce sînt ale noastre și voim să reținem cu încăpățînare

ceea ce ne este nouă de folos, chiar și în situații de acest fel trebuie să spunem adevărul și să devenim vinovați de moartea altuia. Iar dacă ne vom îndeplini porunca apostolică punînd interesele altora mai presus de ale noastre, fără îndoială că atunci trebuie să ne supunem trebiunței de a minți. 8. Și de aceea nu vom putea nici să stăpînim în întregime cele lăuntrice ale dragostei, nici să căutăm cele ce sînt ale altora după învățătura apostolică, dacă nu vom socoti că e mai bine ca, slăbind puțin cele ce se cuvin cerințelor și desăvîrșirii noastre, să ne coborîm cu dragoste plecată la interesele altora și astfel să ne trecem slabi cu cei slabi pentru a-i cîștiga pe cei slabi.

XX.

Învățați prin aceste exemple, și fericitul apostol Iacob, și toți principalii fruntași ai acelei Biserici de la început, au îndemnat pe apostolul Pavel să se coboare pînă la închipuiri prefăcute față de șubrezenia celor slabi și l-au împins să se curățească după prescripțiile legii, adică să-și radă capul și să facă făgăduința, socotind fără însemnătate acel neajuns care se năștea din prefăcătorie, ci avînd în vedere mai degrabă cîștigurile care rezultau din proprovăduirea lui zilnică. 2. Căci nu fusese dobîndit pentru apostolul Pavel un cîștig atît de mare din această situație încurcată a lui, cît de mare a fost paguba pentru toate neamurile prin grabnica lui moarte. Aceasta s-ar fi întîmplat atunci, fără îndoială, întregii Biserici, dacă nu l-ar fi păstrat pentru predica evanghelică această folositoare și sănătoasă prefăcătorie[19]. Atunci se încuviințează în mod necesar și scuzabil păcatul minciunii, cînd amenință, cum am spus, un rău mai mare prin mărturisirea adevărului nu poate fi pe măsura acelor daune care se nasc de aici. 3. Această purtare mărturisește și cu alte cuvinte că a avut-o pretutindeni și întotdeauna fericitul Apostol. El zice : «*Cu iudeii am fost ca un iudeu, ca să-i dobîndesc pe iudei. Cu cei de sub lege, deși eu nu sînt sub lege, ca să dobîndesc pe cei de sub lege ; cu cei care n-au legea m-am făcut ca unul fără de lege, deși nu sînt fără legea lui Dumnezeu, ci avînd legea lui Hristos, ca să dobîndesc pe cei care nu au legea. Cu cei slabi m-am fă-*

19. XVII, XX, 2, p. 394. Sfîntul Casian amintește condițiile grele pentru conștiință pe care a trebuit să le accepte Apostolul Neamurilor, ca și Sfinții Iacob și Bătrînii din Ierusalim, pentru a birui greutățile de două feluri pe care le întîmpinau; pe de o parte păgînii, iar pe de altă parte iudeii, la convertirea la creștinism. El rezumă această situație grea în I Cor. 9, 20-22, din care amintim numai : «*Deși sînt liber față de toți, m-am făcut rob tuturor, ca să dobîndesc pe cei mai mulți. Cu iudeii am fost ca un iudeu, ca să dobîndesc pe iudei. Cu cei de sub lege, ca unul de sub lege... ca să dobîndesc pe cei de sub lege. Cu cei ce n-au lege, m-am făcut ca unul fără de lege... Cu cei slabi, m-am făcut slab, ca pe cei slabi să-i dobîndesc, tuturor toate m-am făcut, ca în orice chip să mîntuiesc pe unii...*».

cut slab, ca pe cei slabi să-i dobîndesc. Tuturor toate m-am făcut, ca în orice chip să-i mîntuiesc pe toți». Ce altceva arată decît că s-a coborît întotdeauna la slăbiciunea și măsura celor pe care-i învăța, că a slăbit ceva din asprimea desăvîrșirii și nu s-a menținut în ceea ce părea că impune situația grea, ci a pus mai presus ceea ce cerea interesul celor slabi? 4. Dar să arătm semnele virtuților apostolice cercetîndu-le cu atenție pe fiecare. Va întreba, poate, cineva: cum se dovedește că fericitul apostol și-a potrivit în toate persoana sa cu toți? Unde s-a făcut pentru iudei ca un iudeu? Desigur, acolo unde, păzind în adîncul inimii acea cugetare pe care o exprimase către galateni prin cuvintele acestea: *«Iată, eu, Pavel vă spun vouă că, dacă vă tăiați împrejur, Hristos nu vă va folosi la nimic»*, deși în tăierea împrejur a lui Timotei a împrumutat oarecum chipul superstiției iudaice. 5. Și iarăși, unde s-a făcut pentru cei care erau sub lege ca și cum și el era sub lege? Negreșit, acolo unde Iacob și toți mai marii Bisericii, temîndu-se să nu năvălească asupra lui acea mulțime de iudei credincioși și mai ales de creștini iudaizanți, care astfel primiseră credința lui Hristos, încît erau încă ținuți sub ritul ceremoniilor legii, au alergat să-l scape de primejdie cu sfatul și cu stăruința zicînd: *«Vezi, frate, cîte mii de iudei au crezut și toți sînt plini de rîvnă pentru lege. Și ei au auzit despre tine că înveți pe toți iudeii, care trăiesc printre păgîni, să se lepede de Moise, spunîndu-le să nu-și taie împrejur copiii»*. Și ceva mai jos: *«Fă, deci, ceea ce-ți spunem. Noi avem patru bărbați, care au asupra lor o făgăduință; pe aceștia luîndu-i, curățește-te împreună cu ei și cheltuiește pentru ei ca să-și radă capul și vor cunoaște toți că nimic nu este adevărat din cele ce au auzit despre tine, dar că tu însuți umbli după lege și o păzești»*. 6. Și astfel pentru mîntuirea celor ce erau sub lege călcînd puțin acel înțeles aspru al cugetării prin care zisese: *«Eu prin lege am murit față de lege, ca să trăiesc pentru Dumnezeu»*, este împins să-și radă capul, să se curățească după lege și să dea făgăduințe după datină în templul mozaic. Vei întreba și unde s-a făcut el ca și cum ar fi fost fără lege pentru mîntuirea celor ce nu știau în nici un chip legea? Citește cum și-a început predica în Atena, unde era puternică necredința neamurilor: *«În trecere, am văzut idolii voștri și un altar cu inscripția: Dumnezeului necunoscut»*. 7. Luînd ca punct de plecare superstiția lor, ca și cum el ar fi fost fără lege, în legătură cu acel titlu păgîn a introdus credința în Hristos, zicînd: *«Așadar, eu vă anunț vouă ceea ce voi adorați fără să cunoașteți»*. Și după cîteva cuvinte, ca și cum ar fi fost cu totul necunoscător al legii dumnezeiești, el a socotit că e mai bine să citeze versurile unui poet păgîn decît cuvintele lui Moise, sau a le lui Hristos, zicînd: *«Precum au zis și unii dintre poeții voștri, că al Lui*

neam și sîntem». Și după ce i-a înfruntat prin dovezi pe care ei nu le puteau respinge, astfel a adăugat, pornind de la cele false pentru a întări adevărul: *«Fiind deci neamul lui Dumnezeu, nu trebuie să socotim că Dumnezeu este asemenea aurului, sau argintului, sau pietrei cioplite de meșteșugul și de gîndirea omului». 8.* S-a făcut slab pentru cei slabi, cînd prin bunătate, nu prin poruncă, a îngăduit celor ce nu se puteau stăpîni, să se întoarcă la viața de mai înainte, sau cînd, hrănind pe corinteni cu lapte, nu cu altă mîncare, spune că a fost la ei în slăbiciune, în teamă și în mult cutremur. S-a făcut tuturor frate, pentru ca să-i mîntuiască pe toți, cînd zice: *«Cel ce mănîncă să nu disprețuiască pe cel ce nu mănîncă și cel ce nu mănîncă să nu-l judece pe cel ce mănîncă»*, și: *«Cel ce-și mărită fiica bine face, iar cel ce n-o mărită mai bine face»*, și în alt loc: *«Cine este slab și eu să nu fiu slab? Cine se smintește și eu să nu ard?». 9.* În acest chip a împlinit ceea ce-i învățase pe corinteni, zicînd: *«Nu fiți piatră de poticnire nici iudeilor, nici elinilor, nici Bisericii lui Hristos, precum și eu plac tuturor în toate necăutînd folosul meu, ci pe al celor mulți, ca să se mîntuiască»*. Ar fi fost de folos, fără îndoială, ca Timotei să nu se taie împrejur, să nu-și radă capul, să nu primească curățirea iudaică, să nu meargă cu picioarele goale[20], să nu facă făgăduințe după lege. Dar a făcut toate acestea, fiindcă a căutat nu ceea ce este folositor pentru el, ci pentru mulți. Deși a făcut aceasta pentru contemplarea lui Dumnezeu, totuși simularea n-a lipsit. *10.* Căci cel ce devenise mort pentru lege prin legea lui Hristos[21], pentru ca să trăiască pentru Dumnezeu, și cel ce încălcase fără plîngere acea dragoste a legii în care trăise și o socotea ca un gunoi ca să-l dobîndească pe Hristos, n-a putut să dăruiască cu un simțămînt adevărat al inimii cele ce erau ale legii. Nu este îngăduit să credem că acela care zisese: *«Dacă zidesc iarăși ceea ce am dărîmat, mă adeveresc pe mine însumi călcător de poruncă»* a căzut în ceea ce el însuși condamnase. N-are mai multă greutate fapta săvîrșită decît intenția cu care se săvîrșește; dimpotrivă, se știe că unora adevărul le-a adus pagubă iar minciuna le-a fost de folos. *11.* Deci [illegible] cînd regele Saul se plîngea în fața slujitorilor săi de fuga lui David și zicea: *«Oare tuturor vă va da fiul lui Iesei țarini și vii și vă va pune pe toți sutași și căpetenii peste mii? Căci v-ați unit cu toții contra mea și nu este cine să-mi spună»*, ce altceva a dat la iveală decît adevărul, zicînd: *«Am văzut cum a venit fiul lui Iesei în Nob la preotul Abimelec,*

20. XVII, XX, 9, p. 396. Aici sînt amintite de Sfîntul Iosif și acele rugăciuni care se făceau cu picioarele goale («nudipedalia»).

21. XVII, XX, 10, p. 396. Sfîntul Casian amintește aici înnoirea vieții celui ce s-a convertit la Hristos.

fiul lui Ahitov. Și acela a întrebat pentru el pe Domnul și i-a dat merinde, ba i-a dat și sabia lui Goliat filisteanul»? Pentru acest adevăr a meritat să fie alungat de pe pămîntul celor vii și despre el spune profetul: *«Pentru aceasta Dumnezeu te va doborî pînă la sfîrșit, te va zmulge și te va muta în locașul tău pe tine și rădăcina ta din pămîntul celor vii». 12.* Așadar, pentru că a spus adevărul a fost scos pentru totdeauna din acel pămînt în care a fost așezată cu tot neamul ei desfrînata Raav pentru minciună. La fel și Samson, precum ne amintim, spre pieirea lui a destăinuit soției nelegiuite acel adevăr multă vreme ascuns printr-o minciună. Adevărul dat la iveală cu atîta nechibzuință i-a adus prăbușirea, fiindcă a uitat să păstreze acea poruncă profetică: *«Păzește-te cu lacăt la gură față de cea care doarme la sînul tău».*

XXI.

Dar să dăm și unele exemple din trebuințele noastre de neocolit și aproape zilnice, de care într-atît nu ne putem feri, oricîtă grijă am avea, încît sîntem siliți să cădeem în ele, cu voia sau fără voia noastră. Vă întreb ce este de făcut cînd, hotărîți să amînăm masa de seară pentru a doua zi, un frate venind pe seară ne întreabă dacă am cinat: oare trebuie să-i ascundem ajunarea, acoperindu-ne virtutea cumpătării, sau s-o dăm pe față prin mărturisirea adevărului? 2. Dacă ne ascundem înfrînarea, ca să îndeplinim porunca Domnului, care zice: *«Să nu te arăți oamenilor că postești, ci Tatălui tău, care este în ascuns»*, și, de asemenea: *«Să nu știe stînga ce face dreapta ta»*, în mod sigur mințim. Dacă ne arătăm virtutea stăpînirii de sine, ne lovește, pe bună dreptate, cugetarea evanghelică: *«Amin zic vouă, că ei și-au primit plata lor». 3.* Ce face cineva dacă de la început, dîndu-și cuvîntul, a refuzat paharul de apă oferit de un frate, declarînd că în nici un caz nu va primi ceea ce acela, bucuros de vizită, se roagă stăruitor să nu fie refuzat? Oare e bine să-l refuze pe fratele care, îngenunchiat și așternut la pămînt, nu crede altceva decît că își îndeplinește datoria de a primi cu dragoste pe cineva și pentru această dragoste se ostenește, sau, dimpotrivă, să stăruie cu încăpățînare în hotărîrea sa și în cuvîntul pe care și l-a dat față de sine la început?

XXII.

Ghermanus. În primul exemplu, precum credem, fără îndoială că e mai bine să ne ascundem înfrînarea decît s-o arătăm cui ne întreabă ceva și, în acest caz, mărturisim și noi că minciuna este inevitabilă. Dar în al doilea exemplu nu ne silește nimic să mințim, mai întîi fiindcă

putem refuza serviciul de gazdă al fratelui fără să ne simţim legaţi prin vreo făgăduinţă, şi apoi pntru că, o dată ce am refuzat, putem să ne păstrăm neschimbată hotărîrea.

XXIII.

Iosif. Astfel de angajamente există, fără îndoială, în acele mănăstiri, în care s-au format, cum spuneţi, primele deprinderi ale renunţării voastre. Acolo conducătorii obişnuiesc să pună voinţa lor mai presus de pregătirea fraţilor şi ei îndeplinesc cu încăpăţînare ceea ce au hotărît. Dar aici, mai marii noştri, ale căror semne de credinţă le-au arătat mărturiile virtuţilor apostolice, şi care au săvîrşit toate mai degrabă prin judecata şi puterea Duhului decît prin încăpăţînarea minţii reci, au fost de părere că dobîndesc roade cu mult mai bogate cei ce au înţelegere pentru slăbiciunile altora, decît aceia care se îndîrjesc în hotărîrile lor, şi au admis că este o mai înaltă virtute să-ţi acoperi înfrînarea mai degrabă printr-o minciună necesară şi umilită, cum am spus, decît s-o faci cunoscută printr-o rostire trufaşă a adevărului.

XXIV.

Abatele Piamun a primit fără şovăială de la un frate un strugure şi vin, deşi de douăzeci şi cinci de ani nu se mai atinsese de acestea. El a socotit că este mai bine să guste din ele, contra obiceiului său, decît să dezvăluie tuturor virtutea înfrînării sale necunoscute. Iar dacă vrem să luăm în considerare şi ceea ce mi-amintesc că au făcut, fără să stea pe gînduri, bătrînii noştri, care de obicei dădeau sub numele altor persoane virtuţile minunate şi faptele lor, despre care era de trebuinţă să vorbească în cuvîntări pentru educarea tinerilor, cum altfel putem judeca procedeul lor, decît ca pe o minciună evidentă? 2. Şi, o, de am avea şi noi ceva vrednic, care să poate fi pus la îndemîna tinerilor pentru a le întări credinţa! Desigur, deloc nu ne-am teme să folosim şi noi închipuiri de acest fel. Este mai bine să minţim sub culoarea unor astfel de înfăţişări, decît pentru respectul acestui adevăr orb fie că învăluim într-o nepotrivită tăcere ceea ce a putut edifica pe auditori, fie, dacă le spunem în numele persoanei noastre, cum cere adevărul, să cădem în păcatul unei trufii vătămătoare. 3. În acest sens m-a îndrumat, în chip limpede, prin lecţiile sale Învăţătorul neamurilor, care a socotit că e mai bine să arate ca venind de la altă persoană măreţia descoperirii sale, zicînd: «*Cunosc un om în Hristos*[22] *care, fie în trup, fie în afară de*

22. XVII, XXIV, 3, p. 399. Din smerenie Apostolul Neamurilor nu-şi atribuie lui aceste două minuni trăite aievea de el, cînd le descrie.

trup, nu știu, Dumnezeu știe, a fost răpit pînă la al treilea cer. Și știu că acest om a fost ridicat în rai și a auzit cuvinte de nespus, pe care nu se cuvine omului să le grăiască».

XXV.

Ne este peste putință să le arătăm toate chiar pe scurt. Cine ar fi în stare să numere pe toți patriarhii și pe nenumărații cuvioși, dintre care unii pentru a-și salva viața, alții din dorința binecuvîntării, unii pentru milostenie, alții pentru păstrarea vreunei taine, unii din rîvna pentru Dumnezeu, alții pentru cercetarea adevărului, și-au luat ca ocrotitor, ca să spun așa, minciuna ? Dacă aceste cazuri nu pot fi înșirate toate, nu înseamnă să le trecem cu vederea pe toate. 2. Pe fericitul Iosif dragostea l-a împins să pună în mod mincinos o crimă pe seama fraților săi, zicînd cu jurămînt pentru salvarea regelui : *«Sînteți iscoade ; ați venit să aflați părțile slabe ale țării».* Și mai jos : *«Trimiteți pe unul din frații voștri și aduceți pe fratele vostru aici. Iar voi rămîneți aici sub pază pînă ce vor deveni limpezi cuvintele voastre, dacă spuneți adevărul sau nu. Iar dacă nu, pe viața faraonului, sînteți iscoade».* Dacă nu i-ar fi înspăimîntat cu această minciună milostivă, n-ar fi putut nici să-și vadă tatăl și frații, nici să-i hrănească în primejdiile atît de mari ale foametei, nici să curețe în sfîrșit conștiința fraților de păcatul de a-l fi vîndut pe el. 3. Așadar n-a fost atît de rău că prin minciună a vîrît teama în frați, cît a fost de sfînt și de lăudabil că, printr-o primejdie închipuită, a împins pe dușmanii și vînzătorii săi la căința cea mîntuitoare. Sub urgia unei acuzații foarte grave, ei erau chinuiți nu de ceea ce li se punea în seamă în chip mincinos, ci de conștiința crimei anterioare, zicînd la rîndul lor : *«Pe drept pătimim acestea, pentru că am păcătuit împotriva fratelui nostru, pentru că am disprețuit suferința lui sufletească, atunci cînd ne ruga și nu l-am ascultat. De aceea ne-a venit suferința aceasta».* Noi credem că această mărturisire a ispășit nu numai păcatul săvîrșit de ei cu atîta cruzime nelegiuită împotriva fratelui lor, dar și crima lor atît de mare, printr-o mîntuitoare umilință în fața lui Dumnezeu[23].4. Ce să zicem de Solomon, care de la prima sa judecată, n-a arătat decît printr-o minciună, darul înțelepciunii primit de la Dumnezeu ? Ca să scoată cu mare greutate adevărul care era învelit în minciuna unei femei, chiar el a cerut ajutor minciunii plăsmuite cu mare iscusință, zicînd : *«Aduceți-mi o sabie și tăiați copilul viu în două părți iar apoi dați o parte uneia, iar o parte celeilalte».* Cru-

23. XVII, XXV, 3, p. 400. Insistența dreptului Iosif, care știa că frații săi nu sînt spioni, este justificată prin ceea ce a urmărit, adică o mărturisire și, în același timp, pocăința lor pentru păcatul comis împotriva lui.

zimea aceasta prefăcută, care pe mama cea adevărată a zguduit-o în toate măruntaiele, a fost lăudată în schimb de cea care nu era mama copilului. Abia atunci, după ce în chip meşteşugit a aflat adevărul, a dat acea hotărîre pe care toţi au socotit-o insuflată de Dumnezeu. *«Încredinţaţi, a zis el, copilul viu acesteia şi să nu fie ucis; aceasta este mama lui»* [24]. 5. Şi din alte mărturii ale Scripturii învăţăm cu prisosinţă că nu putem şi nici nu trebuie să ducem la îndeplinire toate pe care le hotărîm, fie că sîntem liniştiţi, fie că sîntem tulburaţi sufleteşte. Precum citim, şi bărbaţii cuvioşi, şi îngerii, şi chiar Dumnezeu cel Atotputernic, şi-au schimbat adesea hotărîrile luate. Fericitul David a hotărît cu jurămînt zicînd: *«Aşa să facă Dumnezeu rău vrăjmaşilor lui David şi mai multe să facă, dacă voi lăsa pînă mîine un singur om din toţi cei ce ţin de Nabal». 6.* Dar, îndată intervenind Abiguil, soţia acestuia, şi rugîndu-se pentru el, David a slăbit ameninţările şi a revenit asupra celor spuse, socotind că e mai bine să-l creadă cineva că-şi calcă hotărîrile, decît să-şi păstreze credinţa faţă de jurămîntul său, printr-o faptă de cruzime. *«Viu este Domnul, a zis el, dacă n-ai fi venit repede în calea mea, n-ar fi rămas pînă în zori Nabal».* Precum sîntem de părere că nu trebuie imitată acea uşurinţă a unui jurămînt pripit, care a fost făcut sub starea unei tulburări sufleteşti, tot aşa credem că trebuie să fie pildă slăbirea şi îndreptarea unei hotărîri. 7. Vasul de bună alegere, scriind corintenilor, le făgăduieşte pe cuvînt că se va întoarce la ei, zicînd: *«Voi veni la voi cînd voi trece prin Macedonia,* căci prin Macedonia trec. La voi mă voi opri, poate, sau voi ierna, ca să mă petreceţi în călătoria ce voi face. Căci nu vreau să vă văd numai în treacăt, ci nădăjduiesc să rămîn *la voi cîtăva vreme».* Despre aceasta aminteşte şi în a doua epistolă astfel: *«Cu această încredinţare voiam să vin întîi la voi, ca să aveţi har a doua oară şi să trec pe la voi în Macedonia şi din Macedonia să vin iarăşi la voi şi să fiu petrecut de voi în Iudeea».* Afară, făcîndu-şi un alt plan, mai bun, mărturiseşte foarte limpede că nu va îndeplini ceea ce făgăduise. *«Voind aceasta, zice el, m-am purtat oare cu uşurinţă? Sau cele ce le hotărăsc, le hotărăsc trupeşte, ca la mine da, da să fie şi nu, nu?». 8.* În sfîrşit, le declară cu jurămînt de ce a socotit că e mai bine să treacă peste cuvîntul dat, decît să aducă o grea tristeţe discipolilor prin venirea sa: *«Eu chem pe Dumnezeu mărturie asupra sufletului meu, că din cruţare pentru voi n-am venit încă la Corint. Şi am judecat în mine aceasta, ca să nu vin iarăşi la voi cu întristare».* Cînd îngerii au refuzat să intre în casa lui Lot din Sodoma, zicînd către el: *«Nu vom intra,*

24. XVII, XXV, p. 401. Ca şi în exemplele de mai sus, sensul formal sau material, legat de intenţie, arată că dreptul Solomon n-a vrut să înşele pe nimeni, ci că prin mijlocul folosit, a vrut să stabilească adevărul.

ci vom poposi în piață», la rugămințile lui stăruitoare sînt înduplecați și-și schimbă cuvîntul dat, precum adaugă Scriptura: *«Și a stăruit Lot și au poposit peste noapte la el»*. 9. Dacă ei știau că vor poposi la el, au refuzat printr-o scuză fățarnică invitația; iar dacă se scuzau cu adevărat, este foarte limpede că și-au schimbat hotărîrea. Credem că Sfîntul Duh ne-a dat în cărțile sfinte aceste exemple pentru a ne învăța să nu rămînem cu încăpățînare în hotărîrile noastre, ci să le supunem propriei noastre judecăți, păstrînd-o pe aceasta liberă de lanțul oricărei legi, pentru ca să fie gata de a răspunde la orice chemare și să nu refuze, sau să amîne de a trece fără întîrziere la ceea ce dreapta ei chibzuială va găsi trebuitor [25]. *10.* Și ca să ne ridicăm la exemple mai înalte, pe regele Ezechia, care zăcea bolnav în pat, profetul l-a întîmpinat în numele lui Dumnezeu, zicînd: *«Așa grăiește Domnul: Fă testament pentru casa ta, căci nu te vei însănătoși, ci vei muri! Atunci s-a întors Ezechia cu fața la perete și s-a rugat Domnului, zicînd: O, Doamne, adu-ți aminte că am umblat înaintea feței Tale cu credință și cu inimă dreaptă și am făcut cele plăcute în ochii Tăi. Și a plîns Ezechia tare»*. După aceasta iarăși zice către același profet: *«Întoarce-te și spune-i lui Ezechia rgelui lui Iuda așa: Acestea zice Domnul Dumnezeul lui David, strămoșul tău: Am auzit rugăciunea ta și am văzut lacrimile tale; iată, voi adăuga peste zilele tale încă cincisprezece ani și din mîna regelui Asiriei te voi zbăvi pe tine și cetatea aceasta o voi apăra pentru Mine și pentru David, robul Meu»*. *11.* Ce este mai limpede decît această mărturie, din care înțelegem că Domnul, cu mila și dragostea Sa, a socotit că e mai bine să treacă peste ceea ce spusese și, schimbînd termenul morții, să-i prelungească viața cu cincisprezece ani celui ce se roagă, decît să se arate neînduplecat în hotărîrile sale! La fel socotința divină zice către niniviteni: *«Încă trei zile și Ninive va fi dărîmată»*. Dar în curînd căința și postul lor au înmuiat hotărîrea atît de amenințătoare și de categorică, întorcînd-o spre milă și iertare. Dacă afirmă cineva că Domnul, prevăzînd întoarcerea lor, i-a amenințat cu distrugerea cetății pentru a-i aduce la pocăință, urmează că acei care sînt la conducerea fraților, fără să se facă vinovați de minciună, pe cei ce au nevoie de îndreptare îi amenință uneori cu pedepse mai mari decît ar trebui să le dea. *12.* Iar dacă, dimpotrivă, afirmă că Dumnezeu a revenit asupra acelei hotărîri aspre avînd în vedere căința lor, potrivit celor spuse de Iezechiel: *«Cînd voi zice păcătosului: Vei muri, dar el se va întoarce de la păcatele sale și va face judecată și dreptate, atunci el va fi viu și nu va muri»*, de asemenea, învățăm din acestea că nu trebuie să ne îndîrjim în hotărîrile noas-

25. XVII, XXV, p. 402. Sfîntul Casian aduce aici un argument în favoarea angajamentului nemenținut.

tre, ci să îndulcim prin milostivire şi blîndeţe ameninţarea pronunţată din necesitate. *13.* Pentru ca să nu se creadă că Domnul i-a ocrotit astfel numai pe niniviteni, El arată prin Ieremia că va săvîrşi aceasta întotdeauna pentru toţi, cînd va fi nevoie, şi promiţînd că-şi va schimba fără întîrziere hotărîrile potrivit cu meritele noastre, El zice: «*Dacă voi zice cîndva despre un popor, sau despre un rege, că-l voi dezrădăcina, îl voi sfărîma şi-l voi pierde şi dacă poporul acela, despre care am zis Eu acestea, se va întoarce de la faptele lui cele rele, atunci voi îndepărta răul ce gîndeam să-i fac. Şi dacă voi zice despre un popor, sau despre un rege că-l voi întoarce şi-l voi întări, şi dacă acela va face rele înaintea ochilor Mei şi nu va asculta de glasul Meu, atunci voi schimba binele cu care voiam să-l fericesc*». Şi Iezechiel spune de asemenea: «*Să nu laşi nici un cuvînt. Poate vor asculta şi se vor întoarce de la calea cea rea şi atunci îmi va părea rău de nenorocirea pe care aveam de gînd să le-o fac din cauza faptelor lor rele*». *14.* Aceste mărturii declară că nu trebuie să ne ţinem cu încăpăţînare în făgăduinţele noastre, ci să le rînduim cu judecată şi chibzuinţă, alegîndu-le mereu pe cele bune şi trecînd fără şovăială la aceea pe care o socotim mai folositoare. Judecata lui Dumnezeu, cea mai presus de orice preţ, ne mai învaţă că deşi El ştie dinainte sfîrşitul ficăruia chiar înainte de a se naşte, astfel orînduieşte toate după ordinea şi judecata comună, şi oarecum după sentimentele omeneşti, încît nu după puterea şi nici după gîndul Său de nespus, a toate cunoscător de la început, ci după faptele prezente ale oamenilor judecînd toate, pe fiecare îl respinge sau îl atrage, îl umple zilnic de harul Său sau îl îndepărtează de la El. *15.* La fel stau lucrurile şi cu alegerea lui Saul. Deşi preştiinţa lui Dumnezeu nu putea să nu cunoască sfîrşitul urît al acestuia, din toate miile Israelului pe el l-a ales şi l-a uns ca rege, răsplătindu-i meritele vieţii de pînă aici şi neţinînd seamă de păcatul din viitor al acestuia. Astfel încît, după ce acesta s-a făcut vinovat, Dumnezeu, ca şi cum s-ar căi de alegerea făcută, se plînge cu glas şi tînguiri oarecum omeneşti, zicînd: «*Mă căiesc că l-am hotărît pe Saul rege; fiindcă M-a părăsit şi poruncile Mele nu le-a îndeplinit*». Şi de asemenea: «*Totuşi Samuel îl plîngea pe Saul pentru că Domnul se căia că l-a ales pe Saul rege peste Israel*». *16.* Domnul spune şi prin profetul Iezechiel că fapta pe care a săvîrşit-o o va face, prin judecată zilnică, cu toţi oamenii, zicînd: «Cînd voi zice dreptului că va fi viu, iar el se va încrede în dreptatea sa şi va face nedreptate, atunci nu se va mai pomeni toată dreptatea lui, ci el va muri pentru tot răul pe care l-a făcut. Şi cînd voi zice păcătosului: «Vei muri», dar el se va întoarce de la păcatele sale şi va face judecată şi dreptate, dacă acest păcătos va înapoia zălogul, va despăgubi, pentru cele răpite, va umbla după le-

gile vieții, nefăcînd nimic rău, atunci el va fi viu și nu va muri. Nici unul din păcatele sale, pe care le-a făcut, nu i se vor pomeni». 17. Apoi, cînd Domnul și-a întors fața milostivirii Sale de la acel popor care, deși fusese ales din toate neamurile, a devenit după aceea călcător al poruncilor, legiuitorul intervine pentru el strigînd : «*O, Doamne, poporul acesta a săvîrșit mare păcat, făcîndu-și Dumnzeu de aur. Rogu-mă acum, de vrei să le ierți păcatul acesta, iartă-i ; iar de nu, șterge-mă și pe mine din cartea Ta, în care m-ai scris. Zis-a acestuia, Domnul : Pe acela care a greșit înaintea Mea îl voi șterge din cartea Mea*». Și David, pe cînd cu duh profetic se plîngea împotriva lui Iuda și a prigonitorilor lui Hristos, a zis : «*Să se șteargă ei din cartea celor drepți*». Și fiindcă nu meritau să ajungă la pocăința cea mîntuitoare fiind vinovați de o nelegiuire atît de mare, a adăugat : «*Ei să nu fie înscriși împreună cu cei drepți*». *18.* Este limpede că și cu Iuda s-a îndeplinit puterea blestemului profetic. Căci pentru a-și ispăși crima de trădare «*Și-a pus capăt zilelor spînzurîndu-se*», ca nu cumva, după ce i s-a șters numele din cartea celor drepți, întorcîndu-se la pocăință să merite a fi înscris iarăși cu cei drepți în cer. Trebuie să fim siguri că și numele lui Iuda, în acel timp în care a fost ales de Hristos pentru treapta apostolatului, se găsea înscris în cartea celor vii și el a auzit împreună cu ceilalți cuvintele : «*Nu vă bucurați că vi se supun duhurile, bucurați-vă că numele voastre sînt scrise în ceruri*». *19.* Dar fiindcă, doborît de boala arghirofiliei, din cer, unde fusese înscris, a fost aruncat la cele pămîntești, pe bună dreptate despre el și despre cei asemenea lui se spune prin profet : «*Doamne, toți cei ce te părăsesc vor fi striviți și cei ce se retrag de la Tine vor fi scriși pe pămînt, fiindcă au părăsit pe Domnul, izvorul apelor celor vii*». Și în alt loc : «*Ei nu vor fi în siatul poporului Meu și nu vor fi înscriși în cartea casei lui Israel, și nu vor intra pe pămîntul lui Israel*».

XXVI.

Nu trebuie trecut sub tăcere nici folosul acelei învățături, care ne cere ca și atunci cînd, din ură sau din altă patimă, ne-am legat printr-un jurămînt să îndeplinim, ceea ce nu trebuie să se întîmple nici unui monah, totuși trbuie să cîntărim cu toată judecata minții cele două situații, adică să comparăm între ele ceea ce am hotărît cu ceea ce urmează să facem, și să trecem fără întîrziere la ceea ce cu toată chibzuința am judecat că este mai bine de făcut. Căci este mai bine să trecem peste cuvîntul dat, decît să producem vătămare unei lucrări care este dreaptă și plină de evlavie. De altfel, din cîte ne amintim, niciodată părinții cei încercați și cu bună judecată n-au fost îndîrjiți și fără revenire asu-

pra hotărîrilor de acest fel, ci dimpotrivă, ca ceara la căldură înmuindu-se, cînd a intervenit o judecată, sau un sfat mai sănătos, au trecut fără şovăială la ceea ce era mai chibzuit. Am arătat că întotdeauna cei care ţin cu încăpăţînare la hotărîrile lor sînt fără judecată şi fără dreaptă chibzuinţă.

XXVII.

Ghermanus. Dacă urmăm învăţătura pe care ai arătat-o destul de limpede şi de pilduitor, înseamnă că un monah nu trebuie să facă nici un legămînt, ca să n-ajungă după aceea un laş sau un încăpăţînat. Dar unde vom pune acele cuvinte ale Psalmistului: *«Am jurat, am hotărît să păzesc judecăţile dreptăţii Tale»?* Ce este altceva a jura şi a hotărî, dacă nu a păzi fără schimbare hotărîrile?

XXVIII.

Iosif. Noi vorbim aci nu despre primele cerinţe, fără îndeplinirea cărora nu este cu putinţă mîntuirea noastră, ci despre acestea pe care le putem înfăptui mai mult sau mai puţin fără primejdie, cum sînt: nerespectarea fără întrerupere a postului, stăpînirea continuă de la vin şi ulei, faptul de a nu părăsi niciodată chilia, cititul şi meditaţia fără răgaz. Acestea pot fi practicate după plăcere, sau întrerupte după trebuinţă, fără vreo pagubă pentru slujirea şi idealurile noastre de viaţă. 2. Dar, hotărîrile privitoare la observarea acelor principale porunci trebuiesc respectate cu strictеţe, şi pentru ele nici moartea nu trebuie ocolită, dacă este nevoie. Despre ele trebuie să spunem întotdeauna: *«Am jurat şi am hotărît»*. Aşa trebuie să se întîmple cu păzirea dragostei de oameni, pentru care toate sînt de dispreţuit, ca să nu se păteze binele şi desăvîrşirea acesteia. La fel trebuie să îndeplinim fără schimbare jurămîntul pentru păzirea înfrînării, a credinţei, a cumpătării şi dreptăţii, care toate trebuiesc păstrate cu necurmată străduinţă şi pentru a căror neîndeplinire, cît de mică, meritărm osîndă. 3. Dar cu acele îndeletniciri trupeşti, despre care se spune că sînt de puţină folosinţă, trebuie să ne purtăm precum am spus, adică dacă apare vreun prilej sigur, care ne îndeamnă să le întrerupem, să nu ne menţină asupra acelora nici un legămînt, ci lăsîndu-le la o parte, să trecem cu toată voia la cele mai de folos. Nu este nici o primejdie dacă pentru un timp renunţăm la acele

obiceiuri legate de cele ale trupului. Dar este primejdie de moarte să ne abatem cît de puțin de la cele arătate mai înainte.

XXIX.

La fel trebuie să aveți grijă ca, dacă v-a scăpat din gură vreo vorbă pe care o vreți ascunsă, să nu-l sfătuiți pe cel care v-a auzit să n-o spună mai departe. Mai degrabă va rămîne secretă dacă se trece peste ea în chip simplu și cu nepăsare, fiindcă nici unul dintre frați nu se va gîndi să răspîndească acea vorbă, socotind-o spusă ca ceva neînsemnat în cursul convorbirii, dacă nu s-a atras atenția asupra ei să fie ținută ca o taină [26]. Iar dacă dai și jurămînt de încredere în această privință, să fii sigur că totul va fi aflat foarte repede. Căci puterea diavolului se va ridica și mai furioasă să te întristeze și să te trădeze împingînd la călcarea jurămîntului.

XXX.

De aceea monahul nu trebuie să ia hotărîri definitive asupra celor ce privesc trebuințele trupului, ca să nu fie silit să le calce repede, atîtînd și mai mult pe vrăjmaș să-l atace în cele pe care le săvîrșește ca și cum i-ar fi poruncite de lege. Cel așezat sub harul libertății, dîndu-și lege sieși, se leagă singur în lanțurile unei robii primejdioase; astfel încît, ceea ce ar fi putut face în chip îngăduit și chiar lăudabil cu lucrarea harurilor, dacă trebuința l-a împins cumva, acel lucru îl va săvîrși ca un păcat. Căci *«unde nu este lege, nu este nici călcare de lege»*.

2. Întăriți cu aceste învățături și îndrumări ale preafricitului Iosif, care ne-a venit parcă de la Dumnezeu, ne-am hotărît să rămînem în Egipt. Dar deși de aci încolo nu ne-am mai gîndit prea mult la legămîntul nostru de mănăstire, totuși l-am îndeplinit după o trecere de șapte ani [27]. Astfel am alergat la mînăstirea noastră ducînd cu noi încrederea că vom dobîndi îngăduința de a ne întoarce în pustiu și, mai întîi ne-am achitat de datoria de a aduce cinstire mai marilor noștri. Apoi am recăpătat dragostea de altă dată în sufletele celor pe care, din grijă

26. XVII, XXIX, p. 408. Este sfatul de înaltă înțelepciune pe care conștiința Sfinților Casian și Ghermanus nu le-a îngăduit să-l urmeze.

27. XVII, XXX, 2, p. 408. Deși pînă la sfîrșit legămîntul s-a împlinit, mustrarea unei conștiințe vii a dat faptului amînării lui dimensiuni enorme, care a prefăcut într-o minciună, cu repercusiuni imense asupra interpretării biblice — mai ales a Vechiului Testament.

față de noi, desele noastre scrisori, oricît de frumoase, tot nu-i liniștiseră. Și, în sfîrșit, smulgîndu-ne cu totul ghimpele făgăduinței noastre, conduși cu bucurie chiar de ei, am plecat din nou către singurătățile îndepărtate ale pustiului scitic.

3. Nevrednicia mea, cuvioși frați, v-a prezentat, așa cum a putut, știința și învățătura părinților vestiți. Chiar dacă graiul meu neîngrijit mai mult a încețoșat decît a luminat ideile, eu vă rog să nu lipsiți de lauda cuvenită pe însemnații bărbați, și să vă arătați nemulțumirea numai față de scrisul meu. Judecînd în toată liniștea sufletească, am socotit că e mai bine să dau la iveală chiar prin cuvinte simple, măreția cugetării lor, decît s-o trec sub tăcere. Pentru cititor, dacă are în vedere înălțimea înțelesurilor, stîngăcia rostirii mele nu este o piedică în sporul lui de cunoaștere, iar pentru mine este mai mare grija de a aduce folos, decît de a primi laudă. Vă rog, așadar, pe toți cei cărora le vor veni în mîini aceste osteneli ale mele să știe că tot ce le va plăcea aparține cuvioșilor părinți, iar ceea ce nu-i va mulțumi îmi aparține mie.

PARTEA A III-A

CONVORBIRILE XVIII—XXIV

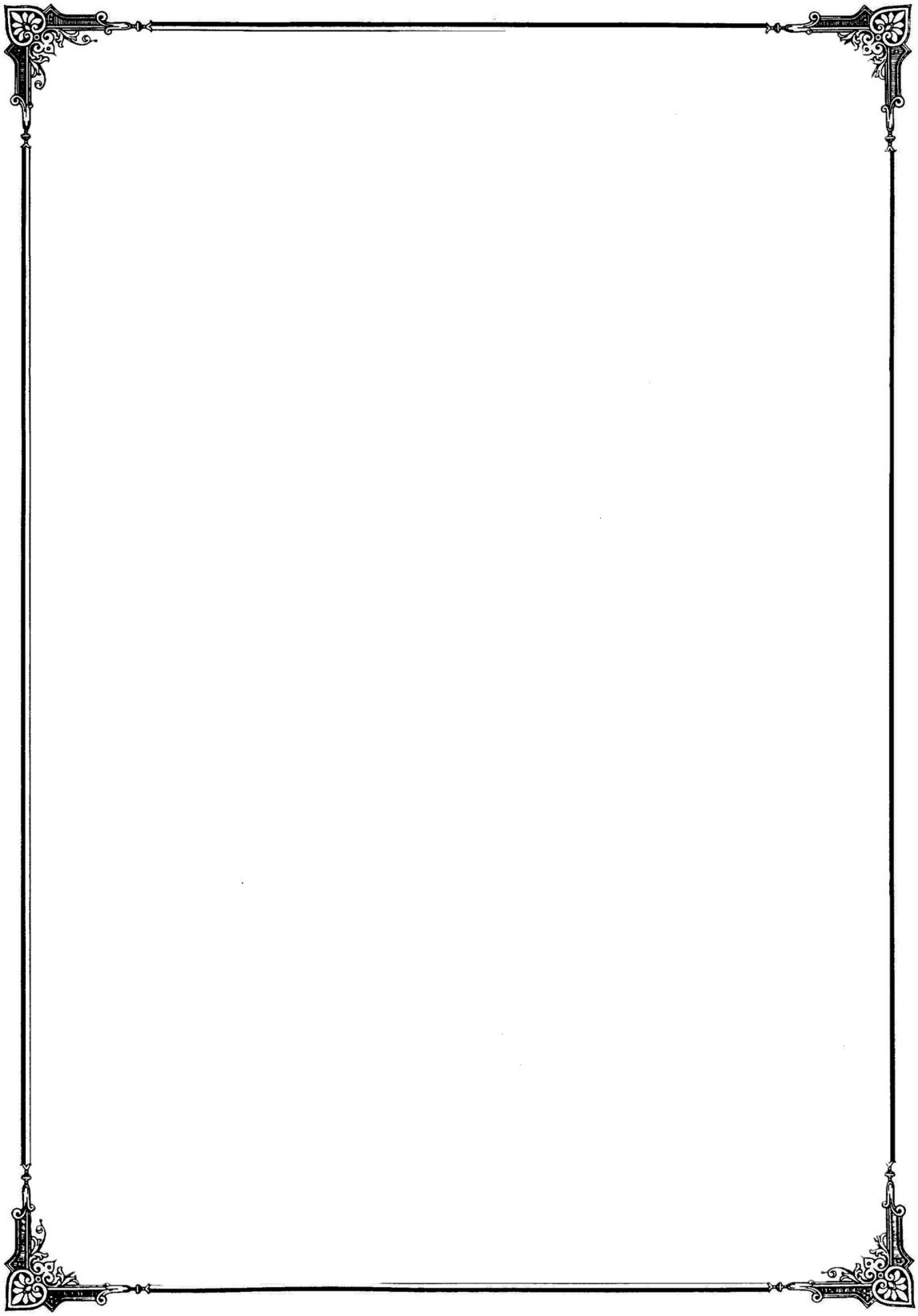

PREFAȚA SFÎNTULUI CASIAN

LA PARTEA A TREIA
A «CONVORBIRILOR DUHOVNICEȘTI»

Este închinată lui Iovinian, Minerviu, Leonțiu și Teodor. Cel dintîi a pus temeiul vechilor virtuți a învățăturii mînăstirilor din provinciile galice și disciplinei călugărești, iar ceilalți trei doresc cu ardoare sublimitățile eremitismului. Aceste din urmă șapte «Convorbiri» vor servi și unora și altora. Dar aceștia din urmă vor avea un avantaj imens, căci ei sînt deja pregătiți prin prctica eremitică a Părinților pustiei «să îmbrățiseze mai ușor preceptele și învățăturile lor». Aici Sfîntul Casian exprimă convingerea că modul exprimării acestor Convorbiri e atît de aproape de realitate, încît citirea lor va manifesta chiar introducerea în chiliile anahoreților, a celor citați și deci va urma o totală înviorare a lor: «Dar ce spun?» — strigă el la sfîrșit. «Ei vor primi pe înșiși autorii Convorbirilor... în chiliile lor cu aceste volume, ca să se bucure oarecum de folosirea lor în fiecare zi, să le pună întrebări și să asculte răspunsurile lor». Așa vor fi apărați de propriile lor gînduri în această viață deplină, foarte aspră, în care, evident nu lipsesc exemplele. Dar ei se vor lăsa conduși astfel numai de învățăturile celor formați de o veche tradiție și de zelul unei îndelungate experiențe.

După această *prefață* plină de viață, care e urmarea celor două părți ale Convorbirilor precedente, urmează această a treia parte, care este adresată deci și pustnicilor din pustiile Egiptului. Cea dintîi Convorbire cuprinde o critică aspră a unei mici părți a acestora. Ea este intitulată *Convorbirea duhovnicească a XVIII-a cu starețul Piamun, «despre cele trei feluri de minahi».*

Îmbarcați la Dioclos, cei doi pustnici, Casian și Ghermanus, au debarcat de pe Nil spre Sud, la vestitul stareț Piamun, conducătorul și presbiterul tuturor pustnicilor din regiune, «ca o cetate evanghelică pe vîrful muntelui înalt», ca să-i inițieze la viața singuratică.

După ce amintește cele trei feluri de monahi: călugări, anahoreți și sarabaiți (care trebuiesc ocoliți), se amintește originea apostolică a monahismului, care cu timpul s-a desprins de mireni, în formă chinovitică și anahoretică, cu rînduielile și fruntașii ei. În unele provincii s-a dez-

voltat monahismul fals al sarabaiților și al celei de a patra categorii, care nu primește jugul smereniei și îndatoririle desăvîrșirii, izolîndu-se în chilii și în păcatele singurătății. După descrierea refuzului de a se smeri al unui tînăr îndrumat de Sfîntul Serapion, Sfîntul Piamun învață pe cei prezenți că smerenia este temeiul răbdării, liniștii și tuturor încercărilor, la care e supus monahul. Urmează exemplul văduvei credincioase din Alexandria și al Sfîntului Pafnutie, grav primejduit de invidie și gelozie.

Cu aceasta, Sfîntul Piamun le-a dat Sfinților Casian și Ghermanus primele învățături asupra vieții în sihăstrie.

Convorbirea a XIX-a cu *Părintele Ioan, «despre țelurile chinovitului și ale pustnicului»*, începe cu un aparent incident al Părintelui Paul cu un frate, care întîrziase cu masa. Nu lipsit de smerenie, ci din dragoste de adevăr și pentru îndemnul Sfinților Casian și Ghermanus, Sfîntul Ioan, care părăsise pustia, întorcîndu-se la mînăstire, le-a descris stările lui în extaz dumnezeiesc, nemîncînd cu săptămînile, desăvîrșindu-se în virtuți. Limitarea spațiului și timpului de cele materiale în pustie, — pe care le-a descris cu amănuntul —, l-a obligat să se întoarcă la chinovie, unde toate s-au simplificat în vederea scopului urmărit de chinobit : «Este acela de a-și ucide, sau răstigni dorințele sale..., de a nu cugeta nimic despre ziua de mîine... Iar desăvîrșirea pustnicului este să aibă mintea desprinsă de toate cele pămîntești și, pe măsura posibilităților omenești, s-o unească cu Hristos». Anahoreții contemporani Moise, Pafnutie și cei doi Macarie au ajuns la această desăvîrșire, a adăugat Părintele Ioan. Greșeala pustnicilor este de a se retrage în pustie neformați îndeajuns din punct de vedere duhovnicesc. Păcatele n-au dispărut ; neliniștea și enervarea, mînia și tristețea, nu i-au părăsit ; focul desfrînării nu s-a stins ; lanțurile zgîrceniei și arghirofiliei, ca și boala trufiei îi țin legați.

Aceste păcate așteaptă prilejul de a se manifesta și Acela, căruia nu-i este ascunsă nici o taină le va vindeca, la rugăciunile lor. Pentru aceasta, anahoretul care a părăsit mînăstirea nedesăvîrșit trebuie să disprețuiască orice pagube materiale și morale, insulte și pedepse, nimic nefiind mai dăunător decît mînia și mai prețios decît liniștea sufletească. Iar tratamentul neprihanei este înlăturarea oricărei pofte și eliminarea amintirii ei, «căci cel călit în oțelul purității stăpînește cu mintea această virtute a înfrînării neîntinate».

Convorbirea a XX-a cu Părintele Pinufius, «despre scopul pocăinței și despre semnele iertării» începe cu lauda smereniei Părintelui Pinufius, care, părîndu-i-se că e prea ridicat în slavă în provincia mînăstirii Panephysis din Egipt a fugit din ea de două ori ca să se umilească, dar a

fost recunoscut și adus înapoi. Învățătura lui despre culmea adevăratei renunțări a părut Sfinților Casian și Ghermanus foarte grea de realizat și i-au cerut lămuriri despre felul în care se poate totuși nădăjdui spre desăvîrșire. Pocăința, a spus el, cere nu numai să nu mai săvîrșim păcatele pentru care ne-am pocăit, dar nici să nu ne mai amintim de ele, adică să nu mai fim ispitiți de atracțiile lor, ale patimilor și dorințelor vinovate. Aceasta este cu putință prin îndepărtarea totală a păcatelor și patimilor din trecut. După Botez ne sînt deschise nenumărate căi de mîntuire prin pocăință, ca: martiriul, dragostea, milostenia, vărsarea de lacrimi, mărturisirea păcatelor, schimbarea purtării, rugăciunea cuvioșilor pentru noi, mila, credința, bunătatea și iertarea noastră. Inima împietrită să nu ne îndepărteze de izvorul iertării, postul și subjugarea totală sînt răsplătite cu harul iertării. Sabia iertării curăță tot ce trupesc și pămîntesc în noi, înlocuind lacrimile tristeții cu cele ale bucuriei veșnice. Nu amintirea păcatelor, care atrage spre rău, ci dorința de virtute și de împărăția cerurilor ajută la adevărata căință. Pentru a fi iertat fiecare păcat, trebuie să se înlăture și ceea ce l-a mijlocit, eliminînd din inimă și gîndurile cu care s-a săvîrșit. Păcatele principale se sting printr-o trăire normală și așa se sfîrșește pocăința pentru ele. Dar mai sînt păcate mici la care sîntem împinși, cu sau fără voia noastră cu și fără știința noastră; de aceea, cei ce doresc desăvîrșirea să-și însușească acele virtuți, prin care se dobîndesc semnele iertării păcatelor.

După aceasta a urmat *Convorbirea duhovnicească a XXI-a, întîia a Sfîntului Theonas — «despre îngăduințele din zilele Cincizecimii»*. Părintele Theonas venise la Părintele Ioan cu daruri, după rînduiala din Vechiul Testament, consemnată la începutul acestei Convorbiri. El se despărțise prin îngăduință reciprocă de soția lui și era lăudat de obște pentru minunile și profunzimea științei lui duhovnicești.

Sfîntul Casian nu era împotriva căsătoriei, iar despărțirea Sfîntului Theonas o înfățișează în cadrul aprobator al Evangheliei. Acesta lămurește mai întîi mai multe probleme liturgice-duhovnicești. După ce amintește că faptele sînt bune, rele și mijlocii, categorisește postul ca mijlociu, prin el străduindu-ne să ajungem la virtuți ca dragostea semenilor, deci la alte bunuri principale. Ba încă, ținut nepotrivit ori exagerat, poate fi dăunător. De pildă nu postim și nu îngenunchem în timpul Cincizecimii, cînd Domnul a fost între ucenici și aceștia au așteptat după Înălțare, coborîrea Duhului Sfînt.

După ce indică mai multe reguli duhovnicești ale postului, Sfîntul Theonas explică durata contradictorie cu numele a Păresimilor și explicarea regulii ei materiale și duhovnicești prin canoane. Multe din-

tre aceste rînduieli, care pornesc de la Legea veche, sînt depășite de rînduiala pustnicească, care primește desăvîrșirea harică a Evangheliei, căci «unde este Duhul Domnului, acolo este libertatea», a zis Domnul.

Urmează *Convorbirea a doua cu Părintele Theonas — «despre amăgirile de noapte»* (a XXII-a). Sfîntul Theonas învață pe ascultători că întinăciunea din timpul somnului se datorește acestor trei cauze : lăcomiei la mîncare, lipsei de veghere și înșelăciunii duhului rău, care are ca urmare oprirea de la Sfînta Împărtășanie.

(Un tînăr, amăgit de diavolul, s-a putut, totuși, împărtăși). Curăția neprihănirii rămîne temeiul rezistenței împotriva păcatelor, mai ales păstrîndu-se fecioria. Sfînt, învață Sfîntul Theonas, este cel închinat slujirii dumnezeiești, ca oamenii, locurile și vasele sfinte. Dar nepătat de păcat este numai Fiul lui Dumnezeu. De aceea nimeni nu se împărtășește pentru meritele sale. Noi nu am primit asemănarea trupului păcatului, ci realitatea lui, pe cînd Mîntuitorul a primit numai asemănarea trupului păcatului. Și drepții și sfinții pot cădea în greșeală. Sînt șapte feluri de cădere în care chiar dacă alunecă cel înțelept, tras în jos de poruncile firii, nu încetează de a fi drept, dacă crede că numai cu harul Domnului va putea fi eliberat din lanțurile păcatului. De pildă, chiar Sfîntul Petru a păcătuit greu, lepădîndu-se de Domnul. De aceea trebuie să strigăm împreună cu Sfîntul Pavel : *«Om nenorocit ce sînt ! Cine mă va libera de trupul morții acesteia... !»*. El apelează apoi la bunătatea dumnezeiască cerînd ajutorul Celui Atotputernic și Atotbun, căruia îi mulțumește prin Iisus Hristos (Rom. 7, 24). Sfîntul Ghermanus crede că Sfîntul Apostol Pavel vorbește în numele păcătoșilor, ei fiind, și nu el, robi păcatului...

Convorbirea duhovnicească a XXIII-a cu Părintele Theonas (a treia a sa) — *«despre nepăcătuire»* — începe cu demonstrația de ce cuvintele din Rom. 7,24 îl privesc și pe Sfîntul Apostol Pavel și nu exclusiv pe alți păcătoși. Este adevărat că ceilalți n-ar spune că nu voiesc răul pe care-l săvîrșesc, ca Apostolul neamurilor. Totuși este un bine de care se vaită că nu l-a săvîrșit nici el, deși l-a voit. Care este acest bine ? Această întrebare și-a pus-o Marta, în comparație cu Maria, care și-a ales partea cea bună, înălțîndu-se pînă la contemplație, pe cînd Marta s-a oprit la slujirea Domnului. Sfîntul Pavel, de asemenea, îl contempla din timp în timp, dar în fond desăvîrșit avea s-o facă numai în viața viitoare. De aceea dorea să se despartă de trupul trecător, căci nimeni nu săvîrșește numai ce e bun, chiar în singurătatea pustietății și în tensiu-

nea rugăciunii. Cei ce se cred fără păcat nu-și văd robia sufletului și mișcarea gîndurilor necurate, care-i depărtează de contemplare — singura mîntuitoare. Nu ținem seama însă decît de păcatele de moarte, uitînd de Dumnezeu și gîndind numai la cele vrmelnice. Iar cei ce sînt în liniștea contemplării dumnezeiești, partea cea mai de preț a bucuriei și fericirii lor, socotesc un mare păcat tulburarea acestei păci. Monahii se bucură de «legea Domnului după omul lăuntric», care încearcă să se unească cu Dumnezeu mai presus de cele văzute. Dar constată că «există altă lege în mădularele lor», adică sădită în firea omenească, de la cădere.

Astfel, în trupul nostru nu mai sălășluiește binele, lipsindu-i veșnica și neîntrerupta liniște a contemplației și curăției. Lucrarea harică a lui Hristos ne liberează însă de această lege a păcatului și a morții. Ea ne liberează printr-o zilnică umilință a pocăinței și prin durerea osîndei. Sfîntul Pavel recunoaște că slujește cu mintea lui Dumnezeu, dar cu trupul slujește legii păcatului; de aceea apelează necontenit la harul Mîntuitorului. Chiar în timpul rugăciunii, spune Sfîntul Theonas, păcatul nu poate fi evitat. Cei care și-au răstignit trupul împreună cu păcatele și poftele ne pot învăța că nu este cu putință firii omenești să rămînă fără de păcat. De aceea nu trebuie să refuzăm Împărtășania fiindcă ne știm păcătoși; cei care împiedică pe alții la împărtășanie — ei socotindu-se nepătați — ,sînt stăpîniți, în realitate, de trufie.

A XXIV-a Convorbire — «despre mortificare» — a Părintelui Avraam. Sfîntul Casian constată că numărul Convorbirilor este același cu al celor douăzeci și patru de bătrîni din Apocalipsă. El mărturisește, apoi, dorul de acasă și regretul că nu pot lucra acolo în misiune dumnezeiască. Părintele Avraam socotește, însă, că trebuie renunțat la toate cele în afară de Mîntuitorul și de pustiu căci locurile care-l încîntă îl scot pe monah mereu din chilia lui ca și cele neproductive, de nevoie, de altfel. În ce privește vecinătatea rudelor, amintită de Sfîntul Ghermanus, Părintele Avraam crede că cei statornici și virtuoși nu suferă de ea. Ajutoarele din afară ne fac să nu mai lucrăm. Credința că întoarcerea în patrie ar aduce convertirea multora poate fi contrazisă de realități experimentale, mai ales pentru cei nesiguri nici de mîntuirea lor.

După ce amintește că virtuțile sînt raționale, voliționale și sentimentale, arată că infectarea celei dintîi duce la înfumurare și glorie deșartă, care trebuiesc combătute prin discernămînt și umilință. Unii monahi se feresc de vizitele fraților care, de obicei, sînt ziditoare și

odihnitoare. Cuvintele Domnului despre jugul şi povara Lui nu se potrivesc cu ameninţările profetice şi cu prigoanele amintite de El; dar aceia în care trăieşte Hristos nu se mai înspăimîntă de nimic şi experimentează puterea, care se desăvîrşeşte în slăbiciune. Liniştea şi lipsa de griji a monahilor în sărăcia lor arată de ce jugul lui Hristos este plăcut şi sarcina Lui este uşoară. Răsplata pentru renunţarea la cele ale lumii este amplificată şi de legătura dintre fraţii care s-au lepădat de lume şi astfel se simt stăpînii celor spirituale, după ce au renunţat la cele materiale. Compararea tulburării mîniei şi furiei cu pacea răbdării şi a plăcerii trecătoare a păcatului, cu fericirea veşnică a virtuţilor, accentuează de asemenea bucuriile renunţării.

În sfîrşit, darurile duhovniceşti înalţă pe cei care le posedă mai presus de cele materiale ale mirenilor.

Cu aceste dezvăluiri şi altele rămase tainice, Părintele Avraam a arătat că multe din părerile ascultătorilor sînt curate amăgiri, la temelia lor stînd curse diavoleşti. Iar focul pe care Domnul îl trimite pe pămînt va întări autoritatea acestor Convorbiri, care prin exemplele pe care le oferă sînt confirmate de învăţăturile bătrînilor Părinţi de altă dată cu renume.

PREFAȚĂ

Cu ajutorul harului lui Hristos, am dat la iveală, așa cum am putut, zece convorbiri ale părinților bisericești, la cererea prea fericiților episcopi Helladius și Leontius. Am închinat apoi alte șapte fericitului episcop cinstit pentru meritele sale cu numele de Honoratus și lui Eucherius, de asemeni slujitor al lui Hristos. La fel și pe cele de acum am crezut că trebuie să vi le dedic vouă, o, sfinți frați Iovinianus, Minervius, Leontius și Teodor! Cel dintîi dintre voi prin practica vechilor virtuți a întemeiat acea sfîntă și strălucită învățătură a mînăstirilor din provinciile galicane; iar voi, ceilalți, prin lucrarea voastră, i-ați făcut pe monahi nu numai să dorească, înainte de orice, viața mănăstirească, dar să fie mereu însetați de sublimul pustniciei. 2. Aceste cuvîntări conțin în ele discuții cu cei mai de seamă părinți și sînt astfel orînduite în toate părțile lor, încît să fie potrivite pentru ambele feluri de viață, prin care ați făcut să înflorească nu numai regiunile occidentale, ci și insulele, în care sălășluiesc foarte mari mulțimi de frați, adică să se formeze din plin, potrivit condiției locurilor și situației fiecăruia, nu numai aceia care trăiesc mai dinainte într-o supunere vrednică de laudă în viața de obște, ci și cei care, găsindu-se nu departe de mănăstirile voastre, doresc să urmeze învățătura pustnicilor. 3. Acestora din urmă mai ales o astfel de îndrumare le-au dat cu precădere priceperea și ostenelile voastre, încît după ce au fost pregătiți și deprinși cu cele ale mănăstirii, să-și însușească mai ușor sfaturile și învățăturile celor mari despre pustnicie. Primindu-i, oarecum, pe aceștia în chiliile lor ca autori ai convorbirilor, prin înșeși volumele de convorbiri vorbind ei pe calea întrebărilor și răspunsurilor care se găsesc în ele, ei vor afla nu numai din descoperiri proprii acel drum greu și aproape necunoscut în acest ținut, dar chiar vor învăța prin sfaturile acelora disciplina periculoasă a pustniciei, acolo unde încă de altfel nu lipsesc cărările foarte aspre și nenumăratele exemple ale înaintașilor, pe care întru toate i-a format vechea moștenire și priceperea unei îndelungate experiențe.

XVIII

CONVORBIREA CU PĂRINTELE PIAMUN

Despre cele trei feluri de monahi

I. Cum am fost primiți de Părintele Piamun la venirea noastră din Diolcos.

II. Cuvintele părintelui Piamun despre felul cum ar trebui să fie învățați monahii începători prin exemplele celor mai bătrîni.

III. Cei tineri nu trebuie să discute învățătura celor bărtîni.

IV. Despre trei feluri de monahi care se găsesc în Egipt.

V. De cine a fost înființată viața mînăstirească.

VI. Despre rînduiala și începutul postului.

VII. Despre începutul și viața sarabaiților.

VIII. Despre al patrulea fel de monahi.

IX. Întrebare: ce deosebire este între o comunitate călugărească și o mănăstire.

X. Răspuns.

XI. Despre adevărata umilință: cum a dat pe față părintele Serapion umilința, prefăcută a unui oarecare.

XII. Întrebare: cum poate fi dobîndită răbdarea.

XIII. Răspuns.

XIV. Exemplul de răbdare a unei femei credincioase.

XV. Exemplul de răbdare a părintelui Pafnutie.

XVI. Desăvîrșirea răbdării.

I.

După întrevederea și convorbirea cu cei trei bătrîni, ale căror convorbiri le-am redat la îndemnul fratelui nostru Eucherius, fiindcă doream cu mare înflăcărare să ne îndreptăm și spre părțile mai îndepărtate ale Egiptului, în care era mai mare și mai desăvîrșit în virtuți numărul celor cuvioși, am ajuns la satul numit Diolcos, așezat lîngă una din cele șapte guri ale Nilului, împinși nu atît de interesul de a călători, cît de dorința de a vizita pe cuvioșii care trăiau acolo. 2. După ce, ca niște prea lacomi negustori, am vizitat cele mai multe și cele mai vestite mînăstiri întemeiate de vechii părinți, am pornit pe apă, ca și cum am fi fost în căutarea nesigură a unui cîștig mai bun. In acest drum lung pe fluviu, ne uitam cu priviri curioase și cuprinzătoare spre acei munți cunoscuți prin înălțimea virtuților cultivate în mănăstirile din regiunea lor. Ne-am oprit mai întîi la părintele Piamun care, ca un far foarte înalt, era conducătorul și presbiterul tuturor pustnicilor din acele părți. **3.** Îndată a strălucit în fața noastră acesta, asemănîndu-se cu o cetate evanghelică în vîrful muntelui înalt. Asupra marilor sale virtuți și asupra minunilor săvîrșite de el chiar în fața noastră, harul dumnezeiesc dînd mărturie pentru meritele sale, cred că nu este cazul să insistăm, ca să nu depășim nici planul pe care ni l-am propus, și nici măsura acestui volum. Căci nu ne-am

angajat să lăsăm amintirii minunile dumnezeiești, ci să vorbim despre pregătirea și ostenelile celor cuvioși, oprindu-ne la unele lucruri care se pot ține minte, ca să oferim cititorilor învățătura necesară unei vieți desăvîrșite și nu doar o admirație folositoare, dar de prisos cînd este vorba de înlăturarea viciilor. **4.** După ce astfel fericitul Piamun ne-a primit cu cea mai mare dragoste și ne-a dat cu toată omenia ceva de mîncare, înțelegînd că noi nu sîntem de prin partea locului mai întîi ne-a întrebat cu grijă de unde sîntem, de ce am venit în Egipt și, aflînd că noi am venit de la mănăstire din Siria numai de dorul desăvîrșirii, a început astfel :

II.

Orice om, fiii mei, care dorește să-și însușească un meșteșug, dacă nu s-a dedicat cu toată grija și vegherea studiilor acelei discipline pe care vrea s-o cunoască, și dacă n-a respectat învățăturile și sfaturile celor mai desăvîrșiți dascăli în practica sau știința acelui meșteșug, zadarnic dorește să se asemene cu cei a căror pricepere și iscusință vrea s-o imite. **2.** Știm că au venit unii din ținuturile voastre în aceste locuri numai ca să le viziteze, din dorința de a cunoaște mînăstirile fraților, iar nu să împrumute acele reguli și așezăminte pentru care călătoriseră pînă aici, și nici să încerce, retrași în chilii, să pună în practică cele ce și le însușiseră fie văzîndu-le, fie aflînd despre ele. Cei care, păstrîndu-și obiceiurile și preocupările cu care veniseră și pe care unii de obicei le părăsesc, nu pentru propășirea lor este de crezut că și-au schimbat provinciile, ci din necesitatea de a scăpa de lipsuri. **3.** Ei nu numai că n-au putut să dobîndească nici o învățătură, dar nici măcar să zăbovească în aceste părți cu voință îndîrjită de a învăța ceva. Căci de vreme ce nu-și schimbaseră nici obiceiul posturilor, nici rînduiala psalmilor și, în sfîrșit, nici felul de îmbrăcăminte, ce altceva s-ar putea crede că urmăresc în această regiune, dacă nu un trai mai ieftin ?

III.

De aceea, dacă v-a atras, precum credem, rîvna de a ne cunoaște pentru lucrarea în numele lui Dumnezeu, trebuie să renunțați la toate deprinderile pe care le aveați la început și să urmați, cu cea mai mare umilință, tot ce veți vedea că fac sau vă transmit bătrînii noștri. Să nu vă îndepărteze sau să vă distragă ceva de la aceste pilde, chiar dacă la început nu vă este limpede explicarea sau cauza vreunui fapt, fiindcă pe acela care primesc cu simplitate și bunăvoință toate și doresc mai

degrabă să imite cu devotament decît să discute toate pe care le-au văzut transmise sau săvîrșite de bătrîni prin experiența faptelor îi va urma și știința tuturor lucrurilor. 2. De altfel, niciodată nu va ajunge la înțelegerea adevărului cine începe să învețe prin discuții, fiindcă văzîndu-l vrăjmașul că se încrede mai mult în judecata sa decît în cea a cuviosîlor părinți îl va împinge ușor pînă acolo, încît chiar cele care sînt foarte folositoare și sănătoase să i se pară de prisos și primejdioase. Va rîde vicleanul dușman de trufia unui astfel de frate și-l va convinge prin învățăturile lui rele să creadă că este sfînt numai ceea ce a crezut el că e drept și corect datorită stăruinței în rătăcire.

IV.

De aceea trebuie să cunoașteți mai întîi începuturile slujirii noastre, cum și de unde a luat naștere. Căci atunci va putea cineva să dobîndească mai ușor învățătura meșteșugului dorit și să fie mai arzător ispitit de a-l pune în lucrare, cînd va cunoaște și vrednicia ctitorilor și înfăptuitorilor acelui meșteșug. 2. Trei sînt în Egipt categoriile de monahi, dintre care două sînt foarte bune, iar al treilea este călduț și trebuie evitat pe toate căile. Prima categorie este a chinovnicilor, care stînd toți la un loc în comunitate sînt conduși de înțelepciunea unui bătrîn. Cel mai mare număr de călugări din această categorie se găsește în tot Egiptul. A doua este a anahoreților formată din acei călugări care au fost formați și desăvîrșiți mai întîi în mînăstiri și în prezent au ales retragerea în singurătățile pustiului. Din această categorie dorim să facem parte și noi. A treia este cea nevrednică de a fi imitată, aceea a sarabaiților. Vom vorbi mai multe despre fiecare pe rînd. 3. Așadar, voi trebuie să cunoașteți mai întîi, cum am spus, pe întemeietorii acestor trei categorii. De bună seamă, din această cunoaștere va putea lua naștere fie disprețul pentru acea slujire care trebuie evitată, fie dorința de aceea care trebuie urmată, fiindcă este necesar ca ucenicul să cunoască fiecare cale pînă la capătul căruia a ajuns născocitorul și întemeietorul acesteia.

V.

Învățătura chinovnicilor și-a luat începutul de pe vremea predicii apostolice. A existat în Ierusalim acea mare mulțime de credincioși, despre care în *Faptele Apostolilor* se spune astfel: *«Iar inima și sufletul mulțimii celor care au crezut era una și nici unul nu zicea că este al său ceva din averea sa, ci toate le erau de obște. Își vindeau averile și lucrurile și le împărțeau tuturor, după cum avea nevoie fie-*

care». Și de asemenea : «*Și nimeni nu era între ei lipsit, fiindcă toți câți aveau țarini sau case le vindeau și aduceau prețul celor vîndute și-l puneau la picioarele apostolilor. Și se împărțea fiecăruia după cum avea trebuință*». **2.** Așa era atunci, vă spun, toată Biserica și ca aceia este greu să găsim acum oricît de puțini în mînăstiri. Căci după trecerea vremii apostolice a început să devină călduță mulțimea celor ce credeau. Aceia care se adunaseră în credința lui Hristos erau din alte neamuri și de felurite obîrșii. Față de puținele lor cunoștințe în ale credinței și cu vechile deprinderi ale acestor neamuri, apostolii nu le cereau mai mult decît să se ferească «*de cele jertfite idolilor și de sînge și de animale sugrumate și de desfrîu*». Această libertate, care a fost îngăduită neamurilor pentru slăbiciunea primei lor credințe, a întinat încetul cu încetul și desăvîrșirea acelei Biserici care se găsea în Ierusalim. Crescînd zilnic numărul și al bățînașilor și al celor veniți, a început să se răcească fervoarea acelei credințe dintîi. Nu numai celor ce se adunaseră pentru credința în Hristos, dar și celor care erau fruntașii Bisericii le-a slăbit îndeplinirea cu strictețe a îndatoririlor. **3.** Unii, socotind că le este permisă și lor ceea ce se îngăduie neamurilor din cauza înapoierii lor în credință, au crezut că nu e nici o pagubă pentru ei dacă urmează credința și mărturisirea în Hristos împreună cu averile și lucrurile lor [28]. Iar cei ce aveau încă în suflet plăcerea și flacăra apostolică, amintindu-și de acea desăvîrșire de altă dată, părăsindu-și localitățile, în tovărășia celor care credeau că Bisericii lui Dumnezeu îi este permisă o viață mai puțin supusă canoanelor, au început să rămînă în locuri mai retrase din apropierea orașelor și să practice acolo în chip particular cele de care-și aminteau că au fost înființate, în general, de Apostoli în tot corpul Bisericii. Astfel s-a dezvoltat acea disciplină, cum am spus, a discipolilor care s-au despărțit de legătura cu cei dintîi. **4.** Aceștia, în decursul vremii, despărțindu-se încetul cu încetul de mulțimea credincioșilor, din cauza faptului că se abțineau de la căsătorii, ca și de la tovărășia cu părinții și de felul de viață al acestei lumi, au fost numiți monahi sau singuri trăitori, de la trăirea vieții aspre în singurătate. Urmarea a fost de aci că din comunitatea de viață au fost numiți chinovnici, iar chiliile și clădirile lor de adunare comună s-au numit chinovii [29]. Așadar, numai aceasta a fost cea

28. XVIII, V, 3, p. 418. Sfîntul Casian descrie aici principiile duhovnicești din vremea apostolică (cf. Fapte 2, 42-47 ; 4, 32-35 etc.), care vor deveni fundamentul vieții chinovitice și al celei eremitice, prin veacul al IV-lea, cînd va lua forme instituționale monahice, separîndu-se de ceilalți credincioși.

29. XVIII, 4, p. 419. Monahii, pe care-i pomenește Sfîntul Casian în acest mic istoric al lor, erau trăitori în pustie (numiți apoi anahoreți, sau retrași în sihăstrie, eremiți sau pustnici), sau în grupe (chinoviți, călugări), în schituri sau în mînăstiri, (care au căpătat sensul opus celui de la origină) —, denumiri primite în timp, în

mai veche categorie de monahi, care nu numai în trup, dar şi în har a fost cea dintîi şi care a durat foarte mulţi ani neatinsă pînă în timpul părintelui Pavel sau al lui Antonie. Urme ale acestei categorii le vedem rămase pînă acum în mînăstirile cu viaţă foarte severă.

VI.

Din acest număr şi, ca să zic aşa, din rădăcina sfinţilor anahoreţi, au răsărit după aceea aceste flori şi roade. Fruntaşii acestei schimnicii ştim că au fost, precum am amintit cu puţin înainte, sfinţii Pavel şi Antonie. Aceştia au venit în siguratatea pustiului nu precum unii din cauza laşităţii sau din boala nerăbdării, ci din dorinţa unei mai mari înaintări în virtute prin contemplarea celor dumnezeieşti. Se spune că cel dintîi dintre ei a pătruns în pustiu din necesitatea de a se feri de vicleniile celor din jur în vremea persecuţiilor. **2.** Aşa a pornit, cum am spus, din acea învăţătură despre care am vorbit, un alt fel de desăvîrşire, ai cărei discipoli s-au numit pe drept anahoreţi, adică retraşi, de aceea că nemulţumiţi cu această biruinţă, prin care au călcat în picioare vicleniile ascunse ale diavolului răspîndite printre oameni, voind să iasă la luptă pe faţă în ciocnirea cu demonii, nu se tem să pătrundă în marile singurătăţi ale pustiului, imitînd de sigur pe Ioan Botezătorul, care a rămas toată viaţa în pustiu, şi pe Ilie şi pe Elisei şi pe aceia despre care apostolul aminteşte astfel: «Au pribegit în piei de oaie şi în piei de capră, lipsiţi, strîmtoraţi, rău primiţi. Ei, de care lumea nu era vrednică, au rătăcit în munţi, în peşteri şi în crăpăturile pămîntului». 3. Despre aceştia se aminteşte în chip figurat şi în cartea lui Iov: «*Cine a lăsat slobod asinul sălbatic şi l-a dezlegat de la iesle? I-am dat pustiul ca să-l locuiască şi pămîntul sărat i l-am hărăzit ocol. El îşi bate joc de zarva oraşelor, el nu aude strigătele nici unui stăpîn. El străbate munţii, locul său de păşune, şi umblă după orişice verdeaţă*». Şi în psalmi se spune: «*Să spună cei izbăviţi de Domnul, pe care i-a izbăvit din mîna vrăjmaşului*», şi ceva mai departe: «*Rătăcit-au în pustie, în pămînt fără de apă şi cale spre cetatea de locuit n-au găsit. Erau flămînzi şi însetaţi: sufletul lor într-înşii se sfîrşea. Dar au strigat către Domnul în necazurile lor şi din nevoile lor i-a izbăvit pe ei*». **4.** Pe aceştia şi Ieremia îi descrie astfel: «*Fericit cel ce-şi poartă jugul din tinereţe. El va trăi singuratic şi în tăcere, fiindcă s-a înălţat*

---

general de origină grecească. Specificul lor era asceza şi la început trăiau pe lîngă alte aşezări omeneşti, pentru ca apoi, sub cîteva influenţe puternice să capete trăsături extrem de severe, depărtîndu-se de tot ceea ce putea uşura viaţa materială.

deasupra sa». Aceștia, în simțămîntul și lucrarea psalmistului, spun: *«Asemănatu-m-am cu pelicanul în pustiu. Am privegheat și am ajuns ca o pasăre singuratică pe acoperiș»*.

VII.

Pe cînd religia creștină înflorea prin aceste două categorii de călugări, dar începuse și această rînduială să cadă puțin cîte puțin în mai rău, a ieșit la iveală în curînd acea categorie de monahi foarte răi și necredincioși, sau mai de grabă a crescut acea plantă vătămătoare care, răsărind prin Anania și Safira la începutul Bisericii, a fost tăiată prin asprimea apostolului Petru. Aceasta a fost judecată ca nelegiuită și vrednică de dispreț și n-a mai fost rîvnită după aceea de cineva, cît timp a durat în amintirea credincioșilor necazul produs de învățăturile ei. Fericitul apostol n-a răbdat ca mai sus numiții fruntași ai acestei noi abateri să fie vindecați prin vreo mulțumire, ci a nimicit prin grabnică moarte prea vătămătoarea sămînță. 2. Acel exemplu, dat de Anania și Safira, care a fost pedepsit prin asprime apostolică, a fost pierdut din vedere de adepți prin trecerea timpului și, printr-o îndelungată lipsă de preocupare, a apărut categoria aceasta a sarabaiților, care de la faptul că se izolau de adunările mănăstirești și se îngrijea fiecare de trebuințele sale, au fost numiți în limba egipteană sarabaiți. Ei au pornit din numărul celor mai înainte arătați, care au socotit de cuviință mai de grabă să se prefacă desăvîrșiți după Evanghelie, decît să fie într-adevăr astfel, încurajați, fără îndoială, de către rîvna sau laudele celor care pun sărăcia în Hristos mai presus de toate bogățiile lumii. 3. Așadar, aceștia fie că doresc în sufletul lor slab un fapt de cea mai mare virtute, fie că sînt împinși de necesitatea să vină în această tagmă, fie că se grăbesc să fie socotiți doar cu numele monahi, n-au nici o rivnă pentru învățătură, nu doresc în nici un chip disciplina mănăstirească, nu ascultă de cei mai bătrîni, nu învață să-și învingă voința supunîndu-se îndrumării acestora, și nici nu-și însușesc prin învățătură regulată spiritul dreptei judecăți. Zicîndu-și călugări numai de ochii lumii, în casele lor sub privilegiul acestui nume își văd de ocupațiile de mai înainte. Construindu-și chilii, pe care le numesc mănăstiri, stau în ele în libertatea pe care o înțeleg ei, nesupunîndu-se în nici un chip învățăturilor evanghelice, astfel încît nu duc nici o grijă a traiului zilnic, fiindcă au tot ce le trebuie. 4. Numai aceia singuri, în afară de vreo îndoială și neîncredere, pun la un loc cu ceilalți avutul lor, care eliberați de toate bunurile lumii acesteia, în așa de mare măsură s-au supus conducerii mînăstirii, încît nici nu mai pot spune că sînt stă-

pînă pe ei înșiși. Dar aceia care, precum am spus, fug de neplăcerile mînăstirii, locuiesc cîte doi sau trei în chilii, fiindcă nu le place să fie conduși de grija sau autoritatea stareţului. Ei se îngrijesc mai ales ca, eliberaţi de sub jugul celor mai bătrîni, să aibă libertatea lor de voinţă, să meargă unde vor, să cutreiere și să facă ce le place.

Mai ocupaţi de treburi zilnice decît cei care trăiesc în mînăstiri, pentru astfel de treburi pierd zile și nopţi, dar nu pentru credinţa și pentru idealul călugăresc. 5. Prin aceasta ei fac astfel încît să nu supună părerii conducătorului roada muncii lor, ci să-și cîștige bani, pe care-i ascund. Băgaţi de seamă, vă rog, ce deosebire este între ei. Cei dintîi, negîndindu-se la ziua de mîine, aduc lui Dumnezeu cele mai plăcute roade ale sudorii lor, pe cînd aceștia din urmă, prelungindu-și o grijă lipsită de credinţă nu numai asupra zilei de mîine, ci asupra unui lung șir de ani, cred că este sau mincinos sau sărac Dumnezeu, dacă nu poate sau nu vrea să le dea de ajuns hrana zilnică făgăduită sau îmbrăcămintea necesară. Cei dintîi în toate rugăciunile lor cer să nu li se dea nimic, să aibă sărăcia veșnică, iar cei din urmă doresc să dobîndească din destul toate bogăţiile. 6. Aceia se străduiesc pe întrecute să îndeplinească peste cerinţe lucrul lor, pentru ca orice este de prisos faţă de trebuinţele modeste ale mînăstirii să se cheltuiască pentru închisori, aziluri, spitale sau pentru cei săraci, așa cum socotește stareţul de cuviinţă, aceștia, dimpotrivă, tot ce rămîne necheltuit pentru hrana zilnică risipesc după bunul plac, sau strîng, împinși de viciul arghirofiliei. În sfîrșit, oricît am fi de îngăduitori, aceștia chiar ceea ce adună nu în scopurile cele mai bune nu le pot împărţi mai bine decît am spus și astfel nu pot nădăjdui meritul vreunei virtuţi. 7. Aceia, dînd mînăstirii tot ce le rămîne și renunţînd zilnic, trăiesc în atît de mare supunere și umilinţă, încît cum se lipsesc de puterea lor așa se lipsesc de cele pe care le dobîndesc cu sudoare proprie, reînnoind mereu ardoarea primei renunţări, de vreme ce zilnic renunţă la roadele trudei lor. Aceștia însă, lăudîndu-se cînd dau ceva săracilor, alunecă în fiecare zi în prăpastie. Pe aceia răbdarea și lipsurile îi întăresc cu atîta devoţiune în profesiunea pentru care s-au dedicat, încît niciodată nu-și îndeplinesc voia lor, zilnic devenind niște răstigniţi pentru această lume și martiri vii, pe cînd pe aceștia starea călduţă a socotinţei lor îi cufundă în iad. 8. Așadar, primele două categorii de monahi se întrec între ele în această provincie prin numărul aproape egal în care se găsesc în fiecare categorie. Dar, prin alte provincii, pe care trebuinţele adevăratei credinţe m-au silit să le cutreier, știm că există în mare număr aproape singură această a treia categorie, cea a sarabaiţilor. În vremea lui Lucius, care a fost episcop al înșelătoriei ariene, sub dom-

nia lui Valens, cînd am încredințat diaconia acelor frați ai noștri, care pentru stăruința în credința cea adevărată au fost surghiuniți din Egipt și din Thebaida în minele din Pont și din Armenia, deși am văzut în unele localități cîte o chinovie, totuși am aflat că numele de anahoreți n-a fost nici măcar auzit pe acolo.

VIII.

Mai există și o altă categorie, a patra, care vedem că a apărut de curînd între cei ce se încîntă cu înfățișarea sau cu chipul de anahoreți. Aceștia par a dori la început cu oarecare ardoare, destul de scurtă, desăvîrșirea din mănăstire, dar se răcesc repede fiindcă nu vor să renunțe la obiceiurile și viciile de altă dată. Nu sînt mulțumiți să suporte mult timp jugul umilinței și nu se supun conducerii celor bătrîni. Își fac chilii separate și doresc să trăiască singuri, pentru ca nefiind hărțuiți de nimeni să poată părea blînzi și umili în fața oamenilor. Această categorie, mai bine zis această stare călduță, nu îngăduie să ajungă niciodată la desăvîrșire cei pe care i-a molipsit o dată. 2. Iar viciile lor, nu numai că nu sînt înlăturate, dar chiar se întăresc și mai mult, de vreme ce neatîtate de nimeni, ca un venin lăuntric, aducător de moarte, cu cît au fost mai mult ascunse, cu atît mai adînc se furișează producînd celui bolnav suferința de nevindecat. Trăind fiecare în chilia sa, nimeni nu îndrăznește să dea pe față viciile singurătății, pe care el le socotește că e mai bine să nu fie știute, decît vindecate. Dar virtuțile nu iau naștere din ascunderea, ci din alungarea viciilor.

IX.

Ghermanus. Este vreo deosebire între mănăstire și chinovie, sau prin ambele nume se înțelege același lucru ?

X.

Piamun. Deși unii obișnuiesc să folosească fără deosebire numele de mînăstire pentru cel de chinovie, totuși deosebirea este că mănăstire însemnează nimic mai mult altceva decît clădirea în care locuiesc monahii, pe cînd chinovie înseamnă și felul și învățătura profesiunii. Mănăstire poate fi numită și locuința unui singur monah, dar chinovie nu poate fi numită decît comunitatea în care trăiesc și locuiesc mai mulți împreună. Se numesc mănăstiri și cele în care trăiesc grupurile de sarabaiți.

XI.

Fiindcă văd că vă interesează principiile celei mai bune categorii de monahi, că adică tindeţi să vă ridicaţi de la îndeletnicirea lăudabilă a chinoviilor la cele mai înalte culmi ale disciplinei anahoretice, trebuie să urmaţi din toată inima nu virtutea răbdării şi a umilinţei, pe care nu mă îndoiesc că aţi învăţat-o acolo, socotind-o nu, ca unii, o mincinoasă umilire prin cuvinte, nici o închinare trupului afectată şi de prisos în unele servicii. 2. De această umilinţă prefăcută a rîs cu mult duh cîndva părintele Serapion. Cînd a venit la el un oarecare cu o ţinută foarte coborîtă în îmbrăcăminte şi vorbă şi bătrînul l-a îndemnat după obicei, să se roage, acesta refuzînd să se roage spunea că a fost amestecat în alte răutăţi, încît nu merită să se folosească nici măcar de acest aer pe care îl avem toţi îndeobşte şi, nevoind să se aşeze pe rogojină, s-a aşezat pe pămîntul gol. 3. Dar cînd s-a arătat şi mai puţin binevoitor la spălarea picioarelor, atunci părintele Serapion, după ce i-a dat să mănînce ceva, a început să-l îndemne încet şi cu bunăvoinţă, după obiceiul bătrînilor, să nu alerge uşuratic în toate părţile fără preocupare şi fără ţel, mai ales fiind un tînăr atît de robust, ci şezînd în chilie după regula bătrînilor să trăiască mai degrabă din munca sa, decît din mila altora. Nici apostolul Pavel n-a ajuns într-o asemenea situaţie, căci deşi pentru că predica Evanghelia îşi merita plata sa, totuşi a socotit că e mai bine să muncească ziua şi noaptea ca să asigure hrana zilnică şi pentru el şi pentru aceia care slujindu-l nu puteau să facă aceasta cu mîinile lor. 4. La acestea, acel tînăr s-a umplut de atîta tristeţe şi durere, încît n-a putut să-şi ascundă amărăciunea de pe chip. Bătrînul i-a spus atunci: «Pînă acum, fiul meu, te încărcai cu toate greutăţile faptelor tale rele, netemîndu-te că vei ajunge, prin mărturisirea unor crime atît de mari, la notarea aprecierii lor. Ce înseamnă, te rog, acum faptul că la un simplu sfat al nostru, care n-are în el nu numai nici o jignire ci dimpotrivă, sentimentul de dragoste şi de întărire, te văd stînjenit de atîta nemulţumire, încît n-ai putut s-o ascunzi de pe chip printr-o linişte prefăcută? Cînd te umileai, poate aşteptai din gura noastră cuvintele: «Cel drept se acuză pe sine la începutul grăirii sale». 5. De aceea trebuie să avem adevărata umilinţă a sufletului, care nu coboară dintr-o plecăciune prefăcută a trupului şi a vorbelor, ci dintr-o inimă adînc umilită. Aceasta abia atunci va străluci prin semnele vădite ale răbdării, cînd cineva nu se va lăuda cu crimele sale de necrezut de către alţii, ci le va dispreţui pe cele făcute în chip obraznic de altul împotriva lui şi va suporta cu suflet deprins şi liniştit injuriile ce i-au fost aduse».

XII.

Ghermanus. Dorim să știm cum putem dobîndi și păstra această liniște, încît, după cum închidem gura și ne stăpînim de la folosirea cuvintelor, atunci cînd ni se spune să tăcem, la fel să putem păzi și liniștea sufletească. Precum se știe, dacă uneori ne stăpînim limba, ne pierdem în schimb pacea lăuntrică. De aceea binele blîndeței socotim că altfel nu-l putem păstra decît în retragerea chiliei și în singurătate.

XIII.

Piamun. Adevărata răbdare și liniște nu se pot dobîndi și păstra fără umilința adîncă a inimii. Dacă se coboară la acest izvor, ele n-au nevoie nici de ajutorul chiliei, și nici de refugiul în singurătate. Nu caută din afară ocrotire ceea ce se sprijină pe virtutea umilinței lăuntrice, adică pe ceea ce-i este obîrșie și pază. De altfel, dacă ne tulburăm cînd sîntem provocați de cineva, este sigur că nu sînt bine puse în noi temeliile umilinței și de aceea clădirea noastră se zguduie, gata să se prăbușească și la năvala unei furtuni mai ușoare. N-ar fi vrednică de admirație și de laudă răbdarea, dacă și-ar menține liniștea numai cînd nu este atacată de săgețile unui dușman. Dar prin aceea este strălucită și glorioasă, că rezistă nemișcată în furtunile năvălitoare ale tuturor ispitelor. 2. În partea în care se crede că este și frîntă de atacuri potrivnice în acea parte se întărește mai mult, și mai degrabă acolo se ascute, unde se crede că este tocită.

Toți știm că rabdarea înseamnă suportarea suferințelor și de aceea este sigur că nimeni nu poate afirma că este răbdător, în afară de acela care suportă fără supărare necazurile care i-au fost pricinuite. Pe drept spune Solomon : *«Cel încet la mînie e mai de preț decît un viteaz ; iar cel ce-și stăpînește duhul este mai prețuit decît cuceritorul unei cetăți»*. Și de asemenea, *«Cel încet la mînie este bogat în înțelepciune, iar cel ce se mînie degrabă își dă pe față nebunia»*. 3. De aceea, cînd cineva învins de o nedreptate se aprinde de focul supărării, trebuie să credem că pricina acelui păcat nu este neajunsul pagubei suferite, ci mai degrabă arătarea slăbiciunii ascunse, precum ne învață acea parabolă a Domnului și Mîntuitorului nostru despre cele două case, clădite la fel, dar una cu temelia de piatră, iar cealaltă pe nisip. Amîndouă au fost lovite de vîrtejul ploilor, al șuvoaielor și al furtunilor, dar cea care fusese clădită pe piatră n-a avut nici o pagubă din pricina ploilor și a loviturilor suferite, pe cînd cea clădită pe nisip pe dată s-a prăbușit, avînd temelia șubredă. Aceasta din urmă se vede bine că n-a căzut din cauza ploii, sau șuvoaielor, ci fiindcă fusese construi-

tă fără chibzuință, pe nisip. 4. De aceea, deosebirea între bărbatul păcătos și cel cuvios nu constă în faptul că nu sînt ispitiți la fel, ci în aceea că unul nu este răpus de o lovitură chiar mare, pe cînd celălalt cade la cea mai mică încercare. N-ar fi de lăudat, cum am spus, vitejia unui bărbat drept, dacă ar învinge fără să fie pus la încercare, fiindcă victoria nu poate avea loc fără luptă. Dar «*fericit este bărbatul care rabdă ispita, fiindcă după ce va fi pus la încercare va primi cununa vieții pe care a făgăduit-o Dumnezeu înțelepților Săi*». 5. Și, după apostolul Pavel, virtutea nu în trîndăvie și în plăceri, ci în slăbiciune se întărește»[30]. «*Iată, zice proorocul, te-am făcut astăzi cetate întărită, stîlp de fier și zid de aramă înaintea acestei țări întregi: înaintea regilor lui Iuda, înaintea căpeteniilor ei, înaintea preoților ei, și înaintea poporului țării. Ei se vor lupta împotriva ta, dar nu te vor birui, că Eu sînt cu tine, ca să te izbăvesc, zice Domnul*».

XV.

Vreau să vă pun în față cel puțin două exemple de această răbdare. Unul este acela al unei femei religioase, care a urmat cu atîta sete virtutea răbdării, încît nu numai că nu se ferea de cursele ispitelor, dar chiar le dădea prilejul s-o necăjească și nu se da înapoi cînd ele se iveau. Născută din părinți de vază, ea trăia în Alexandria și slujea cu pietate, Domnului, în casa care-i fusese lăsată de părinți. O dată a venit la episcopul de fericită amintire Atanasie și l-a rugat să-i dea vreo văduvă din cele care erau întreținute pe seama Bisericii, ca s-o hrănească. 2. Și, ca să exprimăm cererea prin înseși vorbele ei, a zis: «Dă-mi una dintre surori, pe care s-o ajut». Preotul, după ce a lăudat propunerea femeii, fiindcă o văzuse foarte hotărîtă să săvîrșească o faptă milostivă, a poruncit, ca din toate să fie aleasă văduva cea mai cunoscută prin buna ei purtare, prin seriozitate și vrednicie, ca nu cumva dorința ei de dărnicie să fie învinsă de viciul celei ajutate și, căutîndu-și plată duhovnicească în ușurarea sărăciei altora, să-și păgubească propia credință din pricina obiceiurilor urîte ale aceleia. 3. Celei aduse acasă îi servea supusă în toate, dar văzînd că aceasta, plină de modestie și bunătate, răspundea cu cuvinte de mulțumire și recunoștință pentru omenia care i se arăta, după cîteva zile s-a întors la preotul amintit și i-a spus: «Te-am rugat să-mi dai pe cineva pe care s-o întrețin și căreia să-i servesc la toate».

30. XVIII, XIII, p. 427. În acest pasaj se arată viața de luptă a monahului și tăria lui, care-i vine de la Dumnezeu.

Fiindcă el, încă nu înțelegea propunerile și dorințele femeii, mai întîi nu i-a luat în seamă cererea, dar mai tîrziu a pus să se facă cercetări și a aflat că văduva dată la început era cea mai vestită femeie din toate cele întreținute de Biserică. A poruncit, așadar, pe ascuns să i se încredințeze acesteia o altă văduvă și anume cea care era mai rea decît toate, care adică prin mînie, certuri, băutură, întrecea pe toate cele stăpînite de aceste vicii. *4.* Găsindu-se foarte ușor o astfel de femeie, i-a fost dată în primire și ea a dus-o acasă, unde a înconjurat-o cu aceeași atenție și chiar cu mai mare grijă decît pe văduva de mai înainte. Dar, drept mulțumire pentru atîtea servicii, primea în schimb mereu tot felul de injurii nedemne și de insulte. Ba, culme a nerecunoștinței și a obrăzniciei, se plîngea înfuriată și ocărînd, că a fost cerută de la episcop nu pentru tihnă și întremare cum i se făgăduise, ci pentru chinuri și vorbe urîte și că ajunsese mai degrabă de la liniște la necaz, decît de la necaz la liniște. Pînă acolo ajungea la insulte fără întrerupere femeia cu gura ei spurcată, încît nu-și stăpînea nici mîinile de la manifestarea răutății, pe cînd gazda își dubla serviciile de umilă supunere, neținînd s-o stăpînească pe cea care se înfuria. Învăța ea însăși, din supunere umilă, să liniștească, hărțuită de multe lucruri nevrednice, nebunia celei rele prin bunătatea omeniei. 5. Bine întărită prin aceste încercări, după ce a dobîndit virtutea desăvîrșită a răbdării dorite, a venit la preot să-i aducă mulțumiri atît pentru alegerea făcută, cît și pentru încercările la care s-a supus prin aceea că după dorința sa ajunsese, în sfîrșit, să fie vrednic exemplu de răbdare. Întărită zilnic prin insultele ce i s-au adus, ca un luptător uns cu ulei în arenă, și-a însușit cea mai înaltă răbdare sufletească. «În sfîrșit, a spus ea episcopului, mi-ai dat una pe care s-o ajut, fiindcă cea dintîi mai degrabă ea mă cinstea și mă întărea cu serviciile ei». Poate este de ajuns că am spus acestea despre partea femeiască, nu numai ca să ne întărim amintind acest caz, ci chiar să ne rușinăm noi, care nu ne putem stăpîni răbdarea, dacă nu ne-am întors chiar la obiceiul fiarelor în încăperea custilor.

XV.

Acum să dăm celălalt exemplu, al părintelui Pafnutie, care a sălășluit totdeauna cu atîta sîrguință în adîncurile acelui cunoscut și pretutindeni lăudat pustiu scitic, în care este acum presbiter. Ceilalți anahoreți i-au dat numele de Bubalus (bivol sălbatic), pentru că avea întotdeauna dorința înnăscută, ca să zic așa, de a trăi în singurătate. 2. Fiindcă din copilărie era înzestrat cu atîta virtute și duh încît și cei

mai străluciți și cei mai de seamă bărbați ai vremii îi admirau seriozitatea și statornicia de caracter, cu toate că era mai mic ca vîrstă, pentru virtuțile lui pe merit l-au făcut egal cu cei bătrîni și l-au încadrat în rangul lor. Pisma aceea, care a aținat sufletele unor frați împotriva patriarhului Iosif, a aprins cu focul zavistiei rozătoare pe unul din numărul fraților. Acesta, dorind să-i deformeze frumusețea morală prin vreun neg sau prin vreo pată, a născocit împotriva lui o mare răutate. L-a pîndit pe Pafnutie într-o duminică, zi în care acesta plecase din chilie pentru a merge la biserică. 3. Pătrunzînd pe ascuns în chilia lui Pafnutie, a ascuns un caiet al său între niște însemnări ale acestuia, pe care de obicei le făcea din foi de palmier, și, sigur de mișelia făcută, a venit la biserică și el, ca și cum ar avea conștiința curată și fără nici o vină. După ce s-a desfășurat toată slujba potrivit ritualului, a adresat plîngere în fața tuturor fraților, către cuviosul Isidor, fost presbiter al pustiului înaintea lui Pafnutie, afirmînd că i s-a furat un caiet din chilie. 4. Plîngerea lui a impresionat adînc pe toți frații și mai ales pe presbiter. La început n-aveau nici o bănuială și nu știau ce hotărîre să ia, mirați de o astfel de faptă nemaiauzită pe acolo. Nimeni nu-și amintea că înainte de acel timp s-ar fi săvîrșit vreo faptă ca aceea, sau asemănătoare celei de care se plîngea reclamantul. Ca urmare, au fost opriți toți în biserică, iar cîțiva au fost aleși să cerceteze chiliile fraților. Sarcina aceasta a fost dată de presbiter la trei bătrîni care, scotocind prin toate dormitoarele, au găsit în chilia lui Pafnutie caietul așezat între împletiturile de palmier, pe care ei le numesc sire[31], așa cum îl ascunsese vicleanul reclamant. 5. Cei ce făcuseră cercetarea au declarat pe dată în biserică, în auzul tuturor, ceea ce constataseră. Pafnutie, deși se știa nevinovat, totuși ca și cum ar fi săvîrșit el furtul, a cerut să fie supus la pocăință cu toată modestia și umilința, neîncercînd să nege furtul, ca nu cumva să fie învinuit și de minciună, fiindcă nimeni nu se gîndea că adevărul era altul. A plecat astfel îndată din biserică, cu cuget liniștit și încrezător în judecata lui Dumnezeu, și rugîndu-se, vărsînd lacrimi și postind, s-a înfățișat oamenilor în cea mai adîncă umilință și supunere. 6. Dar, după două săptămîni de post și rugăciune, în care sîmbăta și duminica nu s-a împărtășit, ci în genunchi la intrare în biserică cerea tuturor iertare, Martorul și Cunoscătorul tuturor celor ascunse n-a mai răbdat ca Pafnutie să sufere atît de mult pe nedrept. Ceea ce acel născocitor al crimei, necinstit hoț al propriului său lucru, defăimător viclean al luadei altuia, săvîrșise fără nici un martor, a dat el însuși la iveală, cu ajutorul diavolului, care-l împinsese

31. XVIII, XV, p. 430. Sf. Casian, care știa grecește, folosește aceste cuvinte grecești, după numele lor folosite local.

la nelegiuire. 7. Răpit de demonul cel prea întunecat, a mărturisit fapta, fiind el însuși trădător și povestitor al înșelăciunii și nelegiuirii sale. Atît de rău și de mult a fost chinuit de acel duh necurat, încît n-a putut fi curățit nici măcar prin rugăciunile cuvioșilor de acolo, care porunceau demonilor, fiind înzestrați cu harul facerii de minuni. Nu l-a scăpat de cruzimea demonului nici chiar harul presbiterului Isidor, căruia Domnul îi dăduse atîta virtute, încît după el n-a mai fost adus nimeni să-l însănătoșească pe cel chinuit de diavol. Hristos, însă, i-a rezervat chiar tînărului Pafnutie puterea de a săvîrși această faptă mare. Astfel că vinovatul a fost vindecat de cel pe care-l învinovățise pe nedrept și dușmanul pismaș, care credea că-i răpește ceva din laudă, dimpotrivă, recunoscîndu-și fapta și cerînd iertare, i-a sporit și mai mult slava lui Pafnutie.*8.* Aceste semne a arătat încă din anii copilăriei, prefigurînd și la tinerețe unele trăsături ale desăvîrșirii lui, care urma să se dezvolte și mai mult la vîrsta maturității. Dacă, așadar, voim să atingem culmea virtuților lui, trebuie să avem și noi aceleași începuturi.

XVI.

Din două motive m-am simțit îndemnat să povestesc acest fapt. În primul rînd, avînd în vedere statornicia de caracter a lui Pafnutie, cu cît sînt mai mari loviturile dușmanului, cu atît să ne fie mai mare sentimentul liniștei și al răbdării. Iar în al doilea rînd, să ținem bine minte că nu putem fi apărați de furtunile ispitelor și de îndemnurile diavolului, dacă așezăm tot ajutorul răbdării noastre și toată încrederea nu în puterile omului nostru lăuntric, ci în singurătatea chiliei și a pustiului, în tovărășia cuvioșilor, sau în vreun lucru care să ne fie ajutor din afară. 2. Dacă nu ne-a întărit mintea cu puterea ocrotirii Sale Cel ce spune în evanghelie: «Împărăția lui Dumnezeu este înlăuntrul nostru», zadarnic credem că putem să învingem vicleșugurile dușmanului din văzduh cu ajutorul celor cu care locuim, sau să le alungăm din anumite locuri, sau să fim apărați de zidurile chiliilor. Toate acestea nu i-au lipsit cuviosului Pafnutie. Totuși, dacă ispititorul n-a putut găsi nici o cale de atac împotriva lui, nu singurătatea pereților și a pustiului și nu marile merite ale cuvioșilor din comunitate au respins pe acel duh foarte rău. 3. Dimpotrivă, fiindcă prea cuviosul slujitor al lui Dumnezeu își fixase nădejdea inimii sale nu în cele din afară, ci în Judecătorul tuturor celor ascunse, n-a putut fi zdruncinat de puterea de luptă a vrăjmașului. Oare cel pe care pizma l-a împins la o nelegiuire atît de mare n-a avut în ajutorul lui pustiul, chi-

lia retrasă a lui Pafnutie și tovărășia părintelui și presbiterului Isidor, ca și a altor cuvioși? Totuși, fiindcă furia diabolică i-a găsit locuința clădită pe nisip, nu numai că a lovit-o, dar chiar a dărîmat-o. Așadar să nu ne căutăm liniștea în afară și să nu credem că răbdarea altora ne poate ocroti de viciile nerăbdării noastre. *4.* Precum *«împărăția lui Dumnezeu este în noi»*, la fel *«dușmanii omului sînt cei din casa sa»*. Nimeni nu ni se împotrivește mai mult decît simțămîntul meu, care îmi este într-adevăr cel mai apropriat om al casei. De aceea, dacă vom fi cu grijă, dușmanii lăuntrici nu ne vor putea răni. Unde nu ni se împotrivesc cei ai casei noastre, acolo, în liniștea sufletească, se dobîndește și împărăția lui Dumnezeu. Gîndidu-mă mai bine, nu voi putea fi rănit de nici un om, oricît de rău ar fi, dacă nu lupt eu, cu inimă neobosită, împotriva mea însumi. Dacă sînt rănit, fapta nu se datorește unui atac străin, ci nerăbdării mele. *5.* O hrană mai grea și mai tare, de folos pentru cel sănătos, este primejdioasă pentru cel bolnav. Nu poate face rău dacă nu-i adaugă puterii în acest sens slăbiciunea celui ce o consumă. Dacă, așadar, a răsărit între frați o asemenea ispită, să nu ieșim din mersul liniștii prin vorbe urîte, deschizînd calea pentru insulte folosite de cei necredincioși. Să nu ne mirăm că se ascund, vîrîți în numărul celor cuvioși oameni răi și blestemați. Cît timp sîntem aruncați și striviți pe aria acestei lumi nu se poate să nu fie amestecate în grîul cel mai ales și paie sortite focului celui veșnic.

6. Dacă ne amintim că și Satana a fost printre îngeri și Iuda printre apostoli și Nicolae, născocitorul acelei neroade erezii, printre diaconi [32], nu va putea fi de mirare că se găsesc și ticăloși în rîndul cuvioșilor. Deși unii susțin că acest Nicolae n-a fost ales de apostoli în slujba preoției, totuși ei nu pot spune că n-a fost în numărul discipolilor, despre care se știe că au fost în acel timp atît de desăvîrșiți, cum foarte puțini găsim astăzi în mînăstiri. *7.* Așadar, nu prăbușirea fratelui mai înainte numit care în pustiu a alunecat într-o greșeală atît de înspăimîntătoare, și nici acea pată atît de urîtă, pe care totuși după aceea el a spălat-o cu multe lacrimi de pocăință, ci mai degrabă exemplul lui Pafnutie să ne stea în față. Să nu ne descumpănească uneltirea celui care prin pizma sa și-a înjosit și mai mult fățarnica-i cucernicie, ci să urmăm cu toată osteneala pilda lui Pafnutie, a cărui umilință n-a luat naștere deodată în liniștea pustiului, ci a dobîndit-o printre oameni și ea a crescut în singurătate. *8.*

32. XVIII, XVI, 6, p. 433. Sfîntul Casian susține aici părerea admisă de marii teologi ai primelor veacuri, Irineu, Tertulian, Sf. Epifanie și Ieronim, că erezia Nicolaiților s-ar datora unuia dintre cei șapte diaconi cu numele de Nicolae (Fapte 6,5). Istoricul Eusebiu este, însă, de o părere contrarie (*Ist. Bis.*, 3, 39). DOM PICHERY care acceptă această părere, nu aduce însă nici un argument împotriva celei tradiționale (*op. cit.*, vol. III, p. 33).

Este de știut, fără îndoială că boala zavistiei ajunge mai greu la vindecare decît celelalte vicii. Căci cel pe care l-a molipsit această boală cu veninul ei, pot spune că este fără vindecare. Aceasta este pacostea despre care Domnul spune în chip figurat prin profet: *«Iată, voi trimite asupra voastră șerpi și scorpii, împotriva cărora nu este descîntec, și vă vor mușca»*. Așadar, pe drept compară profetul cu veninul aducător de moarte al viperei mușcăturile pizmei de care a pierit și cu care a nimicit și pe alții acel prim făcător și fruntaș al tuturor veninurilor. Ucigaș de sine înainte de a-l ucide pe cel pe care-l pizmuise, el însuși s-a pierdut pe sine înainte de a vărsa în om veninul morții: *«Prin pizma diavolului moartea a intrat în lume și cei ce sînt de partea lui vor ajunge s-o cunoască»*. *9.* După cum diavolul, care, cel dintîi fiind cuprins de boala păcatului, n-a avut nici vindecarea căinței, nici leacul vreunei curățiri, la fel cei ce s-au lăsat străpunși de aceleași mușcături înlătură orice ajutor, fiindcă sînt chinuiți nu de greșeala celor pe care-i pizmuiește, ci de starea bună a acelora. Fiindu-le rușine să spună pe față adevărul, ei caută pricini neîntemeiate și prostești pentru a se supăra. Vindecarea de acestea, fiindcă sînt cu totul mincinoase, este fără putință cît timp le este ascuns în inimă acel venin ucigaș, pe care ei nu vor să-l dea pe față. *10.* Despre aceștia acel prea înțelept bine zice: *«Dacă șarpele mușcă fără să șuiere, descîntătorul nu va fi de nici un folos»*. Acestea sînt mușcăturile tăcute, singurele pe care medicina înțelepților nu le poate trata. Este atît de fără vindecare această boală, încît mîngîierile o întărîtă, serviciile o măresc, darurile o înfurie. De aceea același Solomon zice: *«Pizma nimic nu rabdă»*. Cu cît altul înaintează mai mult în supunere, cu atît pizmașul este mai aținat de patima sa, fiindcă el nu dorește decît prăbușirea sau moartea celui pe care-l pizmuiește. *11.* Pizma acelor unsprezece patriarhi n-a putut fi potolită de supunerea fratelui nevinovat și despre aceștia Scriptura amintește: *«Îl urau frații lui, fiindcă tatăl îl iubea, și nu puteau să-i spună nimic prietenos»*. Pizma lor, care n-a răbdat nici o mîngîiere a fratelui supus și îndatoritor, dorindu-i moartea, abia s-a putut sătura prin crima vinderii lui. Se vede bine că invidia este mai primejdioasă decît toate relele și mai grea de vindecat, fiindcă se aprinde tocmai prin leacurile prin care altele se sting. De pildă, cel ce suferă că i-a fost pricinuită o pagubă se liniștește dacă a fost despăgubit. Cel ce a fost jignit printr-o vorbă urîtă se potolește dacă i se cere iertare. *12.* Ce faci cu cel care se supără cu atît mai mult, cu cît te vede mai plecat și mai binevoitor? Minia lui dacă este pricinuită de vreo lăcomie, se potolește prin daruri, dacă se aprinde de vreo insultă sau de dorința de răzbunare, este învinsă prin servicii și prin mîngîieri; numai prosperitatea și fericirea

altuia o aţiţă fără vindecare. Dar cine, ca să-l mulţumească pe un pizmaş, vrea să renunţe la binele său, să nu-şi mai caute fericirea, să se lase pradă nenorocirilor? De aceea, pentru ca nu cumva şarpele acestui rău să otrăvească şi să ucidă prin muşcătura sa tot ce e viu în noi şi însufleţit de Duhul Sfînt, să cerem fără încetare ajutorul dumnezeiesc, căruia totul îi este cu putinţă.

13. Celelalte veninuri ale şerpilor, adică păcatele trupeşti şi viciile, de care, pe cît de repede se molipseşte firea omenească firavă, pe atît de repede se vindecă, au în trup unele urme ale rănilor lor, de care oricît de primejdios se îmbolnăveşte corpul pămîntesc, totuşi, dacă un prea iscusit descîntător cu ajutorul cîntecelor dumnezeieşti a adus vreun leac împotriva muşcăturilor de şerpi, sau vindecarea prin cuvinte mîntuitoare, otrava nimicitoare nu ajunge să aducă sufletului moartea cea veşnică; invidia însă, ca şi o otravă lăsată de cel mai primejdios dintre şerpi, ucide însăşi viaţa religiei şi a credinţei, înainte de a fi simţită rana în corp. *14.* Nu împotriva omului, ci împotriva lui Dumnezeu se ridică pizmaşul care, nestricînd într-un frate altceva decît fericirea, loveşte nu în greşeala unui om, ci numai în judecata lui Dumnezeu. Aceasta este, aşadar, acea «rădăcină veninoasă, care otrăveşte» şi care se ridică la lumină spre înfruntarea Celui ce dă omului tot binele. Să nu se mire cineva dacă Dumnezeu ameninţă că va trimite «şerpi foarte veninoşi», care să-i muşte pe cei ale căror crime îl jignesc. Deşi este sigur că Dumnezeu nu poate fi înfăptuitorul pizmei, totuşi drept este şi vrednic de judecata divină ca, de vreme ce binele este dat celor smeriţi, iar celor trufaşi şi răi este tăgăduit, pe acei care, potrivit cuvintelor apostolului, merită să fie lăsaţi *«la mintea lor fără judecată»* să-i lovească şi să-i mistuie pizma ca şi cum ar fi fost trimisă de El, potrivit acelor cuvinte: *«Ei M-au întărîtat la gelozie prin cei ce nu sînt Dumnezeu; şi Eu îi voi întărîta pe ei printr-un popor ce nu e popor».*

15. Prin această discuţie Piamun a aprins şi mai puternic dorinţa noastră de la început de a ne îndrepta de la primele şcoli la chinovie către a doua treaptă, a anahorezei. Căci sub înrîurirea lui ne-am însuşit primele învăţături asupra vieţii de sihăstrie, a cărei ştiinţă după aceea am dobîndit-o din plin în Scitium.

XIX.

CONVORBIREA CU PĂRINTELE IOAN

Despre ţelurile chinovnicului şi ale pustnicului

I. Despre chinovia părintelui Paul şi despre răbdarea unui frate.

II. Despre smerenia părintelui Ioan; întrebarea noastră.

III. Răspunsul părintelui Ioan de ce a părăsit pustiul.

IV. Despre virtutea bătrînului înainte numit, formată în disciplina anahoretică.

V. Despre foloasele pustiului.
VI. Despre foloasele chinoviei.
VII. Întrebare: despre roadele chinoviei și ale singurătății.
VIII. Răspuns la întrebarea pusă.
IX. Despre desăvîrșirea adevărată și înfăptuită.
X. Despre cei ce vin nedesăvîrșiți în pustiu.
XI. Întrebare: despre îndreptarea celor ce părăsesc repede obștea chinoviei.
XII. Răspuns: cum poate cel în singurătate să-și cunoască viciile.
XIII. Întrebare: cum poate să se însănătoșească cel ce n-a intrat în singurătate curățit de vicii.
XIV. Răspuns asupra tratării lor.
XV. Întrebare dacă trebuie pusă la încercare castitatea ca și celelalte virtuți.
XVI. Răspuns: prin ce dovezi poate fi cunoscută?

I.

După cîteva zile ne-am dus în ca mai mare grabă la chinovia părintelui Paul, din dorința de a înainta și mai mult în învățătură. Deși acolo locuiau mai mult de două sute de frați, totuși în cinstea unei comemorări, care avea loc atunci, se adunase o mulțime nesfîrșită de monahi și din alte chinovii; căci se aniversa decesul părintelui care condusese mai înainte chinovia. Am amintit de această adunare, ca să vorbesc pe scurt despre un frate, a cărui răbdare s-a arătat în toată puterea și strălucirea ei, în prezența întregii adunări. 2. Deși scopul acestei lucrări este altul, de a expune convorbirea cu părintele Ioan care, părăsind pustiul, se devotase acelei chinovii cu toată virtutea smereniei lui, totuși nu socotim de prisos, dacă, fără mare risipă de cuvinte arătăm, precum credem, tuturor fraților sîrguitori, cum se clădesc virtuțile. Astfel, într-o mare sală și sub cerul liber, acea mare mulțime de monahi aștepta așezată în grupe de cîte doisprezece să li se servească masa de prînz. Fiindcă unul dintre frați adusese ceva mai tîrziu tava cu mîncare, văzînd aceasta părintele Paul, care se plimba cu grijă printre cei ce serveau, i-a plesnit o palmă atît de tare sub privirile tuturor, încît sunetul loviturii a fost auzit și de cei ce erau întorși cu spatele, sau se așezaseră la mese mai depărtate. 3. Dar, pildă de răbdare, tînărul a arătat atîta liniște sufletească, încît nu numai că nu i-a scăpat din gură nici un cuvînt, sau măcar vreo șoaptă printre buze, dar nu și-a schimbat nici măcar ținuta sau culoarea feței. Acest fapt nu numai pentru noi care, veniți de curînd de la mînăstirea din Siria, luam cunoștință din exemple atît de evidente de virtutea lui, dar și pentru cei mai de seamă bărbați era prilej de deosebită învățătură faptul că răbdarea lui rămăsese neclintită în fața măsurii disciplinare a celui mai mare, iar privirile unei mulțimi atît de numeroase nu-l făcuseră măcar să roșească.

II.

În această chinovie am găsit pe un bătrîn foarte în vîrstă, cu numele de Ioan, care se deosebea între toți cuvioșii prin vorbirea și smerenia lui. Aceste însușiri am socotit că nu trebuie să le trecem cu vederea, știind că el s-a distins mai ales prin desăvîrșire, care este mama tuturor virtuților și temelia cea mai puternică a așezării sufletești, dar care lipsește cu totul în instituțiile noastre. 2. De aceea nu este de mirare că nu ne putem ridica la înălțimea lor, noi, care nu rămînem în disciplina chinoviei nu zic pînă la bătrînețe, fiindcă, mulțumiți că am răbdat jugul supunerii cel mult doi ani, plecăm mai departe în căutarea unei libertăți dăunătoare, deși nici într-un timp atît de scurt nu urcăm regulile ascezei, ci, ne supunem, dacă ne supunem, cerințelor superiorului, după cum socotim noi. 3. Așadar, cînd l-am văzut pe acest bătrîn în chinovia părintelui Paul, admirîndu-i mai întîi vîrsta și harul cu care era înzestrat, am început să-l rugăm, cu fețele plecate la pămînt, să binevoiască a ne povesti din ce pricină, părăsind libertatea pustiului și acel înalt rang prin care avea cea mai mare cinstire printre ceilalți bărbați cu același fel de viață, i s-a părut că e mai bine să intre sub jugul chinoviei. 4. El zicea că, nesocotindu-se la înălțimea cinstei și disciplinei anahoretice și fiind deci oarecum nevrednic de măreția unei adevărate desăvîrșiri, s-a întors la școlile celor mai tineri, cu gîndul că în felul acesta va dobîndi toate cele trebuitoare vieții duhovnicești. Dar fiindcă noi nu ne-am mulțumit cu răspunsul lui, la insistențele noastre a început astfel :

III.

Disciplina anahoretică, de care voi vă mirați că am părăsit-o, nu numai că n-o resping și n-o disprețuiesc, dar chiar o îmbrățișez și o iubesc din toată inima. Mă bucur că, după treizeci de ani în chinovie, am trăit și în pustiu alți douăzeci, fără să fi fost codaș între cei ce se osteneau pentru desăvîrșire. 2. Dar fiindcă uneori curăția vieții era umbrită de grija pentru cele ale trupului, mi s-a părut că este mai bine să mă întorc în chinovie, unde, cu sarcini de mai puțină răspundere, pot face față mai ușor cerințelor, decît în rangul pe care-l aveam acolo. Căci este mai bine să-ți iei angajamente pe care le poți îndeplini, decît să făgăduiești lucruri mari, de care apoi nu te poți achita. Și de aceea, dacă voi vorbi ceva mai slobod și mai cutezător, vă rog să nu mă socotiți lipsit de umilință, ci cu rîvnă deosebită de a vă ajuta. Nu este trufie, ci dragoste a nu ascunde nimic din adevăr celor ce-l caută cu ardoare. 3. Cred că pot adăuga ceva învățăturii voastre, dacă lăsînd puțin umilința

la o parte, vă spun simplu, dar deschis, tot ceea ce doriți să știți. Sînt sigur că din libertatea celor spuse nu voi ajunge să fiu învinuit de desertăciune din partea voastră, iar în fața conștiinței mele nu voi cădea în crima minciunii ascunzînd ceva din adevăr.

IV.

Dacă așadar cineva, desfătat de singurătățile pustiului, a putut să dea uitării legăturile omenești și să zică împreună cu Ieremia: «*N-am dorit ziua omului, Tu o știi*», mărturisesc că și eu, cu harul Domnului, *am urmărit, sau chiar am dobîndit aceasta*. Mi-aduc aminte că, ajutat de mila Domnului nostru, adesea m-am simțit înălțat atît de sus, încît uitam că am cu mine greutatea corpului, și mintea mea s-a desprins atît de mult de toate simțirile din afară, încît nici ochii, nici urechile mele nu-și mai îndeplineau adevărata slujbă. Sufletul mi se umple de meditații dumnezeiești și de vedenii duhovnicești, astfel încît adesea nu știam seara dacă am mîncat în timpul zilei, iar în ziua următoare uitam cu desăvîrșire că *n-am mîncat nimic în ajun*. 2. Din această cauză hrana pe șapte zile, adică paisprezece pesmeți, în ziua sîmbetei se găseau în coșulețul de mînă, amintind că mi-au trecut zilele fără mîncare. Prin acest obicei se înlătura greșeala de a uita că au trecut toate zilele săptămînii, pentru că mă corecta numărul pesmeților și știam bine că a venit ziua Domnului. Iar dacă acea înălțare a minții despre care am vorbit încurca și această socoteală, felul de lucru zilnic împiedica greșeala numărării zilelor. 3. Dar ca să trec sub tăcere celelalte virtuți ale pustietății (căci vreau să vă vorbesc nu despre numărul și mulțimea lor, ci despre rostul vieții în singurătate și în chinovie), vă voi arăta pe scurt de ce am părăsit pustiul, vorbindu-vă și despre acele virtuți pe care eu le socotesc mai presus de toate roadele singurătății.

V.

Așadar, datorită faptului că eram puțini cei ce locuiam pe atunci în pustiu, cît timp am avut o mai mare libertate de a ne bucura de întinderea singurătății, cît timp retrași cît mai departe eram răpiți mai des de elanurile cele cerești și nu ne îngreuia de griji mulțimea mare a *fraților care veneau să ne viziteze și pe care trebuia să-i găzduim*, am trăit cu toată ardoarea sufletească și cu nesăturată dorință viața liniștită din singurătățile pustiului, vrednică de a fi asemănată cu fericirea îngerilor. 2. Dar cînd a început să ne viziteze, cum am spus, un mai mare număr de frați, și mai ales cînd mulți dintre ei au rămas în pustiu, nu numai că timpul și spațiul de contemplare divină ni s-a

îngustat, dar chiar mintea ne-a fost înlănțuită de grijile vieții de toate zilele. De aceea m-am hotărît să mă întorc mai degrabă la viața de chinovie, decît să lîncezesc, gîndindu-mă zilnic la trebuințele trupești Aici, în mînăstire, dacă n-am putința de a mă înălța sufletește ca acolo în pustiu, cel puțin nu sînt răpit prea mult de grija zilei de mîine și am timp să mă dedic învățăturii evanghelice. Astfel că, dacă mi se răpește putința înaltei contemplări, mi se dă în schimb răgazul umilinței și al supunerii. Căci este rău pentru cineva să învețe pe altul o știință, sau o artă, și el însuși să nu poată ajunge la desăvîrșirea acelei învățături.

VI.

Acum vă voi vorbi pe scurt despre foloasele de care mă bucur acum, ducînd acest fel de viață. Vă rog să judecați din această expunere dacă acele cîștiguri din singurătate pot fi pe măsura binefacerilor de aici; se va vedea dacă din sila sau din dorința de singurătate am socotit că e mai bine să mă închid în chinovie. Aici n-am nici o grijă pentru ziua de mîine, nici un gînd de a cumpăra sau a vinde ceva, nici o preocupare pentru a asigura pîinea pe un an întreg, nici un chin pentru cele ale trupului, care acolo se pregăteau nu numai pentru trebuințele proprii, ci și pentru atîția vizitatori, în sfîrșit, nici o dorință de slavă omenească, în fața lui Dumnezeu mai vrednică de disprețuit decît toate, dar în pustiu socotită de obicei mai presus decît toate celelalte osteneli. 2. Vorbind despre viața de anahoret, trec peste valurile înălțării spirituale și peste primejdiile gloriei deșarte, și mă întorc la acea sarcină generală pentru toți, la grija comună de a pregăti hrana. Aceasta pînă într-atît depășește măsura acelei vechi simplități, care nu cunoaște în nici un chip folosirea untdelemnului, încît nu se mulțumește cu măsura destul de îngăduitoare a timpului nostru. Nu se socotește de ajuns un șiștar de untdelemn și un bănicior de linte pentru hrana vizitatorilor din timpul anului, cum s-a stabilit mai înainte; dimpotrivă, o măsură îndoită, sau întreită, dacă poate face față cerințelor. 3. Pînă într-atît a crescut la unii puterea dăunătoare a acestei îngăduințe, încît nu se mai mulțumesc cu o picătură de ulei amestecată cu oțet în saramură, așa cum obișnuiau înaintașii noștri trăitori în virtuțile adevărate ale pustiului pentru a alunga păcatul slavei deșarte, ci pe lîngă ulei mai mult decît trebuie pun în saramură brînză egipteană sfărîmată, astfel că, în loc de două feluri de mîncare, fiecare cu gustul său, fac unul singur, mai mult pentru plăcere decît pentru trebuință. 4. Pînă într-atît a crescut dorința de a poseda lucruri materiale, încît anahoreții au început,

lucru rușinos de spus, să aibă în chilii și cîte o pătură, pentru a primi cît mai bine pe oaspeți. Împovărează sufletul, împiedicîndu-l de la cele duhovnicești, grijile acestea mărunte, adică venirea și plecarea fraților, datoriile de primire și de ospitalitate, vizitele reciproce, pierderea de timp cu convorbiri și cu diferite servicii, care, chiar dacă uneori par mai puține, nu încetează totuși de a constitui preocupări permanente. 5. Așa se face că acea libertate a vieții de pustnic, ținută în astfel de legături, nu mai ridică niciodată mintea la acel elan ce nu se poate spune în cuvinte, iar roada vieții de eremit se pierde. Acestea nu le pot avea aici în comunitatea și în tovărășia mai multora dar cel puțin nu-mi lipsește liniștea sufletească și gîndul slobod de orice fel de griji și ocupații, pe care nu le au cei ce trăiesc în pustiu, fiindcă ei sînt puși la atîtea treburi care-i lipsesc tocmai de roada singurătății, adică de ceea ce nu se dobîndește decît într-o stare de desăvîrșită liniște a minții. 6. În sfîrșit, chiar dacă în mînăstire mi se micșorează ceva din acea curăție sufletească, voi fi totuși mulțumit că am în schimb destulă tovărășie cu învățătura evanghelică, fapt care, desigur, nu poate fi pus mai prejos de toate roadele pustiei. Aici n-am de ce să mă gîndesc la ziua de mîine și, supunîndu-mă pînă la sfîrșit conduitei preoțești, par a fi într-un fel asemenea cu cel despre care se spune: «*S-a smerit pe Sine, ascultător făcîndu-se pînă la moarte*» și ar merita, să spun cu umilință, cuvintele: «*N-am venit să fac voia Mea, ci voia Tatălui Care M-a trimis*».

VII.

Ghermanus. Fiindcă, precum se vede, nu numai că te-ai apropiat, dar chiar te-ai înălțat pe culmile ambelor feluri de viață, ca puțini alții, am dori să cunoaștem care este țelul vieții pentru un chinovnic și care pentru un pustnic? Fără îndoială că nimeni nu poate discuta mai deplin și mai cu știință despre acestea decît cel care, dobîndind în ambele desăvîrșirea printr-o lungă deprindere și avînd ca dascăl experiența proprie, poate să ne arate printr-o învățătură bazată pe adevăr meritele și țelurile lor.

VIII.

Ioan. N-aș fi putut afirma că unul și același om poate fi desăvîrșit și într-un fel și în celălalt fel de viață, dacă n-aș avea cîteva exemple în această privință. Dacă este într-adevăr mare lucru să găsești pe cineva care le-a trăit pe amîndouă la fel, este cu atît mai limpede că este foarte greu, dacă nu imposibil, să se desăvîrșească vreun om și în via-

ţa de mînăstire şi în cea din singurătate. Dar chiar dacă este cu putinţă aceasta, nu se poate trage de aci o regulă generală. 2. Căci nu din partea cea mai mică, rezultînd din părerile puţinora, ci din aceea a multora, care cuprinde dacă se poate părerile tuturor, trebuie formulată o regulă universală. Dacă puţini, care depăşesc putinţele virtuţii comune, obţin foarte rar rezultatele dorite, aceştia nu trebuie încadraţi în normele generale, fiindcă sînt ceva pe deasupra condiţiei umane slabe şi neputincioase, şi nu sînt de dat ca exemplu, ci ca nişte minunate excepţii. De aceea voi răspunde pe scurt şi potrivit puterilor mele modeste la întrebările voastre. 3. Ţelul chinovnicului este de a-şi ucide şi răstigni toate dorinţele sale, iar potrivit poruncii mîntuitoare despre desăvîrşirea evanghelică, de a nu cugeta nimic despre ziua de mîine. Este foarte sigur că desăvîrşirea de acest fel nu poate fi îndeplinită decît de un chinovnic. Pe acesta profetul Isaia îl fericeşte şi-l laudă astfel: *«Dacă-ţi vei opri piciorul tău în ziua de odihnă şi nu-ţi vei mai vedea de treburile tale în ziua Mea cea sfîntă, ci vei socoti ziua de odihnă ca desfătare şi vrednică de cinste, ca sfinţită de Domnul, şi vei cinsti-o, fără să mai umbli, fără să te mai îndeletniceşti cu treburile tale şi fără să mai vorbeşti deşertăciuni, atunci vei afla desfătarea ta în Domnul. Eu te voi purta în car de biruinţă pe culmile cele mai înalte ale ţării şi te voi bucura de moştenirea tatălui tău Iacob, căci gura Domnului a grăit acestea». 4.* Iar desăvîrşirea pustnicului este să aibă mintea desprinsă de toate cele pămînteşti şi, în măsura putinţelor omeneşti, s-o unească cu Hristos. Pe acest bărbat îl descrie fericitul Ieremia cînd spune: *«Fericit bărbatul care din tinereţea sa poartă jugul, el va şedea singur şi va tăcea, fiindcă a luat jugul asupra lui».* Şi Psalmistul spune de asemenea: *«Asemănatu-m-am cu pelicanul din pustiu; ajuns-am ca bufniţa din dărîmături».* Dacă n-a ajuns la acest capăt fiecare în felul lui de viaţă despre care am vorbit, zadarnic se osteneşte unul în mînăstire, iar celălalt în pustiu, căci nici unul, nici celălalt nu-şi vor îndeplini virtutea vieţii lor.

IX.

Dar aceasta nu este totul, ci numai o parte a desăvîrşirii, care întreagă şi totală este un dar oferit de Dumnezeu celor puţini. Este într-adevăr desăvîrşit şi nu în parte cel ce cu aceeaşi mărinimie rabdă în pustiu asprimea singurătăţii, iar în mînăstire slăbiciunea fraţilor. De aceea, în ambele feluri de viaţă este greu să găseşti pe cineva desăvîrşit în toate, fiindcă nici pustnicul nu poate ajunge să dispreţuiască şi să se lipsească în întregime de cele materiale, nici chinovnicul să dobîn-

dească întru totul curăția minții pure. Se spune că numai părintele Moise, Pafnutie și cei doi Macarie[33] au ajuns la ambele feluri de desăvîrșire. 2. Ei erau desăvîrșiți și într-un fel și în celălalt al vieții, fiindcă în pustiu se retrăgeau cît mai departe de ceilalți pustnici, pe cît puteau se fereau de orice întîlnire cu oamenii, iar cînd erau vizitați răbdau cu ușurință tulburările produse de aceștia. Căci veneau adesea mulțimi de frați fie să-i vadă, fie pentru a înainta în virtuți și față de toți aceștia se arătau atît de prietenoși și de binevoitori, că ai fi zis că toată viața au îndeplinit serviciul de a primi oaspeți. Astfel că nu-ți puteai da seama în care fel de viață sînt mai desăvîrșiți, ca pustnici, sau ca trăitori în obștea mînăstirii.

X.

Unii, trăind vreme îndelungată în singurătate și retragere, încep oarecum să se sălbăticească, să se sperie de întîlnirea cu oamenii și, dacă vizita unor frați i-a scos puțin din felul lor de pustnici, devin neliniștiți, dînd semne vădite de suflete mici. Aceasta se întîmplă de obicei celor ce, neformați bine în chinovii, s-au grăbit să vină în pustie, înainte de a se lepăda de toate viciile. Nedesăvîrșiți în nici un fel de viață, înclină cînd într-o parte, cînd în alta, mînați de propriile lor porniri. 2. În tovărășia fraților, sînt nemulțumiți și supărați de prezența și întrebările acestora, iar în singurătate nu suportă tăcerea și întinderile nesfîrșite ale pustiului. Ca unii care nu știu bine de ce au dorit și au cerut să vină în singurătate, își închipuie că cea mai înaltă virtute a acestei vieți este să fugă de tovărășia fraților și să se ferească de orice chip omenesc.

XI.

Ghermanus. Dar în ce chip se poate veni în ajutorul nostru și al celor la fel de slabi ca noi, care formați prea puțin în învățăturile mînăstirești am început să dorim viața de pustnici înainte de a scăpa de toate viciile? În ce chip vom putea dobîndi statornicia minții netulburate și tăria neclintită a răbdării noi cei care, întrerupînd prea de timpuriu cu viața de obște a mînăstirii, am părăsit și școlile și cîmpul de exercițiu în care începuturile noastre trebuiau să se formeze deplin, pînă a desăvîrșire? 2. În ce fel, așadar, trăind acum în singurătate vom dobîndi desăvîrșirea bunătății și a răbdării, sau în ce chip conștiința cercetă-

33. XIX, IX, p. 444. În afară de Sf. Macarie Ospitalierul, pe care l-am amintit a nota 9, Biserica mai pomenește încă doi sfinți vestiți în vremea lor: Sfîntul Macarie Egipteanul și Sfîntul Macarie din Alexandria.

toare a pornirilor lăuntrice va înțelege că are în sine sau că-i lipsesc aceste virtuți, pentru ca nu cumva, izolați de tovărășia oamenilor și de supărările din partea lor să fim înșelați de o impresie greșită și să credem că am și dobîndit liniștea neclintită a minții?

XII.

Ioan. Celor ce-și caută într-adevăr vindecare nu le pot lipsi leacurile din partea acelui adevărat medic al sufletelor, mai ales celor care nu și-au disprețuit prin dezrădejde și nepăsare puterile, nu și-au ascuns primejdiile rănilor și nici n-au respins cu minte necugetată leacul pocăinței, ci, față cu slăbiciunile căpătate din neștiință, rătăcire sau trebuință, cu minte smerită și totuși prevăzătoare, au alergat la medicul cel ceresc. De aceea trebuie să știm că, dacă ne retragem în locuri îndepărtate sau singuratice, fără să ne fi curățit de toate viciile, nu înseamnă că nemaiputîndu-le practica acolo, ele, adică viciile, nu există în noi ca dorințe. 2. Rămîne ascunsă în noi șerpuind oarecum rădăcina tuturor păcatelor, dacă n-a fost smulsă, și o simțim încă după aceste semne că trăiește încă în noi. De pildă, sîntem în pustie și trebuie să primim frați în vizită; dacă venirea lor ne produce neliniști și enervare cunoaștem că există în noi focul care aprinde cea mai vie nerăbdare. Iar cînd așteptăm vizita unui frate și el de nevoie a întîrziat puțin, dacă o tăcută nemulțumire sufletească îi învinovățește întîrzierea și dacă neliniștea așteptării ne tulbură mintea, aceasta va dovedi că există în noi mînie și tristețe, ca vicii ale conștiinței noastre. 3. La fel, cînd vine vreun frate, care ne cere fie un caiet să citească, fie alt lucru de care are nevoie, dacă ne-a nemulțumit cererea lui, sau dacă l-am refuzat, fără îndoială că sîntem prinși în lanțurile zgîrceniei, sau ale arghirofiliei. Dacă gîndurile sau citirea cărților sfinte ne-au adus în amintire vreun chip de femeie, care ne-a pricinuit o tulburare cît de mică, să știm atunci că focul desfrînării nu s-a stins încă din mădularele noastre. Sau dacă, punînd față în față asprimea vieții noastre cu libertățile altora, mintea noastră simte cel mai mic fior de mîndrie, atunci este sigur că sîntem stăpîniți de urîta boală a trufiei. 4. Ori de cîte ori, așadar, surprindem în inima noastră aceste semne ale viciilor, să știm bine că ne lipsește nu dorința păcatului, ci înfăptuirea lui. Aceste patimi, dacă le-am amestecat cîndva în viața noastră, de îndată ce ies din hrubele simțurilor noastre dovedesc că ele nu se nasc atunci cînd au țîșnit, ci că abia au putut ieși la iveală după ce fuseseră mult timp ascunse. Astfel și cel singuratic va afla prin semne sigure dacă are

în el înfipte rădăcinile viciului şi nu va dori cineva să-şi arate curăţia sa nepătată oamenilor, ci Aceluia, de care nu se poate ascunde nici o taină a inimii.

XIII.

Ghermanus. Am înţeles destul de bine şi de limpede după ce semne ne putem cunoaşte slăbiciunile şi în ce chip putem deosebi diferitele stări sufleteşti, adică în ce fel putem surprinde viciile care se ascund în noi, căci vedem din experienţa zilnică şi din gîndurile şi frămîntările noastre proprii că ele sînt precum le-ai spus. Rămîne ca, aşa cum ne-au fost arătate bolile şi cauzele lor, cu aceeaşi limpede judecată să ni se arate şi vindecarea lor. Fără îndoială, că poate vorbi foarte bine despre leacul bolilor cel ce mai înainte a constatat cauzele şi originea lor examinînd conştiinţa celor bolnavi. 2. Învăţătura fericirii tale a dat la iveală tainele rănilor noastre şi acum putem spera lecuirea, întrucît arătarea limpede a bolii făgăduieşte şi nădejdea vindecării. Totuşi fiindcă, aşa cum ai spus, începutul mîntuirii se dobîndeşte mai întîi în viaţa de obşte şi nu pot fi sănătoşi în singurătate decît cei pe care i-au vindecat mai întîi leacurile mînăstirii, cădem iarăşi în deznădejdea primejdioasă ca nu cumva noi care am părăsit mînăstirea nedesăvîrşiţi să nu ne putem desăvîrşi în pustiu.

XIV.

Ioan. Celor stăpîniţi de grija faţă de bolile lor nu le va puta lipsi leacul mîntuitor şi de aceea, în acelaşi mod în care se descoperă semnele fiecărui viciu, sînt de căutat şi remediile. Am spus că pustnicilor nu le lipsesc viciile vieţii omeneşti; la fel spunem că lor le stau la îndemînă şi mijloacele de a dobîndi virtutea. 2. Aşadar, dacă va constata cineva, după indiciile mai sus arătate, că este pradă nerăbdării sau mîniei, va trebui să recurgă de îndată la mijloacele contrare pentru a se lecui. Gîndindu-se adică la tot felul de injurii şi neplăceri pe care le-ar putea avea din parte altcuiva, să se deprindă cu gîndul că poate suporta cu desăvîrşită umilinţă orice răutate i se pricinuieşte şi, punîndu-şi în faţă adesea tot ce e mai insuportabil, să mediteze cu cîtă linişte şi pace a inimii trebuie să întîmpine totul. Astfel, gîndul la toate acele patimi ale sfinţilor, sau chiar ale Domnului, îl va face să înţeleagă că toate felurile nu numai de jigniri, dar chiar de pedepse sînt mai prejos de ceea ce el merită şi-l va pregăti să rabde toate durerile. 3. Dacă fiind chemat la vreo adunare a fraţilor, ceea ce se întîmplă uneori şi între cei mai austeri locuitori ai pustiului, îşi va da seama că

mintea sa a fost atrasă tainic de unele lucruri mărunte, ca un cenzor foarte aspru al simțămintelor ascunse se va dojeni singur cu acele feluri de cuvinte foarte tari care îl pregătiseră prin meditații zilnice spre o desăvîrșită răbdare și își va vorbi astfel: Oare tu ești, omule, acela care atunci cînd îți făceai exercițiile în cîmpul singurătății tale, te lăudai mereu că vei învinge răul, care atunci cînd tu însuți îți propuneai nu numai cele mai rele neplăceri, dar chiar și chinuri insuportabile, te credeai destul de tare și de neclintit în fața tuturor furtunilor? 4. Cum s-a risipit acea neînvinsă răbdare a ta la cel mai ușor cuvînt? Cum s-a prăbușit la cea mai ușoară adiere casa ta zidită pe acea stîncă atît de tare, încît ți se părea că este construită pînă la nori? Unde este acel război pe care cu deșartă încredere îl cereai, dorindu-l în timp de pace? «Gata am fost și nu m-a tulburat» te lăudai tu, iar cu profetul ziceai: «*Cercetează-mă, Doamne, și mă cearcă; aprinde rărunchii și inima mea*», și: «*Cercetează-mă, Doamne, și cunoaște inima mea; încearcă-mă și cunoaște cărările mele și vezi de este în mine calea fărădelegii?*». Cum te-a îngrozit doar umbra dușmanului pe tine cel pregătit pentru o mare bătălie? 5. Condamnîndu-se prin aceste mustrări și căințe, să nu lase nepedepsit simțămîntul care i s-a strecurat, ci să-și pedepsească trupul cu post mai aspru și cu mai multă veghe, să-și chinuie prin pedeapsă necurmată a înfrînării vina clintirii sale și, așezat în singurătate, să ardă în acest foc al caznelor ceea ce trebuia să înlăture în viața de mînăstire. Trebuie să avem mereu și fix în minte că, pentru a dobîndi răbdarea neîntreruptă și statornică, nu ne este îngăduit nouă, cărora prin lege dumnezeiască ne este oprită nu numai răzbunarea, dar amintirea injuriilor ce ni s-au adus, să ne mîniem pentru orice pagubă sau neplăcere. 6. Ce pierdere poate fi mai mare pentru suflet, decît ca, orbit de o pornire neașteptată, să piardă limpezimea lumii adevărate și veșnice și să se depărteze de contemplarea Celui «*care este blînd și smerit cu inima*»? Mă rog, ce poate fi mai primejdios și mai urît, decît să-și piardă cineva judecata cinstei, regula și disciplina adevăratului discernămînt și, cu bună știință și fără șovăială, să săvîrșească lucruri pe care nu și le-ar fi îngăduit nici dacă ar fi fost beat, ori lipsit de simțire? 7. Așadar, oricine are în vedere acestea și altele la fel, va disprețui nu numai toate felurile de pagube, dar și de insulte și de pedepse, care pot fi pricinuite cu destulă ușurință chiar de cei mai răi, judecînd că, pentru veșnica puritate a inimii, nimic nu este mai dăunător decît mînia și nimic mai prețios decît liniștea sufletului. De aceea sînt de disprețuit nu numai foloasele lucrurilor trupești, dar și ale celor ce par duhovnicești, dacă altfel nu pot fi dobîndite sau cîștigate, decît cu tulburarea acestei liniști.

XV.

Ghermanus. Am vrea ca, așa cum ni s-a arătat leacul pentru vindecarea celorlalte vicii, adică pentru mînie, tristețe și nerăbdare prin tratarea cu contrariile lor, la fel să ni se spună ce fel de îngrijire ar trebui adusă contra duhului desfrînării, adică dacă poate fi stins jarul poftelor, ca în cazul celor arătate mai sus, printr-un spor mai mare de îmboldiri și provocări. Noi credem că acest procedeu este potrivnic castității, fiindcă aținăm în noi focul poftei trupești și-l aprindem și mai tare chiar numai dacă trecem cu gîndul peste aceste aținări.

XVI

Ioan. Întrebarea voastră înțeleaptă a luat-o înaintea problemei pe care urma s-o tratez în expunerea mea, chiar dacă voi n-o aduceți în discuție. De aceea sînt sigur că a fost gîndită cu rost de către voi, fiindcă ascuțișul minții voastre a venit în întîmpinarea învățăturilor mele. Se înlătură fără trudă întunericul oricărei probleme cînd, întrezărindu-i dezlegarea, ajungem mai înainte la rezultatul căutat. Tovărășia omenească nu numi că nu dăunează în tratarea acelor vicii despre care am vorbit, dar chiar este de mare folos. 2. Căci ele fiind date pe față neîntrerupt prin nerăbdare, cu cît pricinuiesc mai des durere și căință celor învinși de ele, cu atît mai repede aduc sănătate celor în suferință. De aceea chiar și trăind în singurătate, unde nu se poate aprinde de către oameni focul și materia ispitelor, totuși trebuie să combatem la fel cu gîndul aținările cu putință ale acestora, pentru ca în lupta neîntreruptă a gîndurilor noastre împotriva lor să dobîndim mai repede vindecarea. 3. Dar împotriva duhului desfrînării metoda este deosebită, cum deosebită este și cauza. Căci după cum trupului trebuie să-i fie înlăturate cele ale poftei, la fel minții trebuie să-i fie eliminată amintirea lor. Este încă destul de primejdios pentru inimile slabe și firave să primească cea mai ușoară amintire a acestei patimi, fiindcă uneori pentru ele chiar amintirea femeilor cuvioase sau citirea cărților sfinte aținătă porniri dăunătoare. Din această cauză mai marii noștri de obicei trec cu grijă peste citiri de acest fel în prezența celor tineri. Celor desăvîrșiți și definitiv stăpîniți de sentimentul castității nu le pot lipsi încercările prin care să se poată cerceta, fiindcă lor li se dovedește desăvîrșita integritate sufletească prin judecata sănătoasă a propriei lor conștiințe. 4. Numai pentru bărbatul desăvîrșit va exista o asemenea încercare asupra acestei patimi, fiindcă cel care știe că a scos din rădăcină această boală poate, pentru a-și cerceta castitatea, să zămislească în mintea sa vreo închipuire înșelătoare. Dar cei încă slabi

nu se cuvine în nici un chip să fie puşi la o astfel de încercare (căci le va fi mai mult primejdios decît folositor) ca aceea de a se gîndi la o împerechere, sau măcar la atingerea unei femei tinere şi frumoase. 5. Aşadar, cînd cineva cu desăvîrşită virtute la farmecul plăcutelor atingeri pe care le-a plăsmuit cu gîndul, nu va avea nici o încuviinţare a minţii sale şi nu va simţi nici un fior al trupului, acestea vor fi cele mai sigure dovezi ale curăţiei sale. Cel ce este călit în oţelul purităţii nu numai că stăpîneşte cu mintea această virtute a înfrînării neîntinate, dar chiar, dacă vreo trebuinţă l-a pus în atingere cu o femeie, el rămîne cu totul în afara oricărei ispite.

Cu aceasta părintele Ioan, văzînd că este aproape ceasul al nouălea şi deci timpul mesei, şi-a încheiat expunerea.

XX

CONVORBIREA CU PĂRINTELE PINUFIUS

Despre scopul pocăinţei şi despre semnele iertării

I. Smerenia părintelui Pinufius şi ascunzătorile lui.

II. Sosirea noastră la el.

III. Întrebare despre pocăinţă; cum se cunoaşte că a fost primită?

IV. Răspuns despre umilinţa întrebării noastre.

V. Felul de pocăinţă şi dovada de iertare.

VI. Trebuie să ne amintim de păcate pentru a ne biciui sufletele?

VII. Răspuns: pînă unde trebuie să ne amintim de păcatele din trecut.

VIII. Feluritele roade ale pocăinţei.

IX. De ce este folositoare iertarea păcatelor?

X. Nu trebuie să ne amintim de păcatele ruşinoase.

XI. Semnele de primire a pocăinţei; iertarea păcatelor din trecut.

XII. În care păcate pocăinţa îşi are timpul ei şi în care din ele ea nu poate avea sfîrşit?

I.

Avînd a expune învăţăturile prea strălucitului şi distinsului părinte Pinufius despre ţelul pocăinţei mi se pare că înlătur o mare parte din conferinţă dacă, pentru a nu plictisi pe cititori, trec sub tăcere lauda smereniei acestuia, despre care am vorbit pe scurt în cartea a IV-a a Instituţiilor, intitulată *«Despre formarea celor ce renunţă la lumea aceasta»*. Mai ales fiindcă mulţi nu cunosc cartea amintită, încrederea în cele spuse aici nu s-ar sprijini pe nimic, dacă n-aş arăta şi meritele lui Pinufius. 2. Acesta, pe cînd conducea ca preot şi presbiter o mare mănăstire din apropierea oraşului Panephysis din Egipt, atît de mult era înălţat în slavă de acea provincie, datorită virtuţilor lui şi puterii de a face

minuni, încît i se părea că prin laudele care i se aduceau de pe acum a primit răsplata ostenelilor sale. Temîndu-se ca nu cumva trecerea de care se bucura în fața poporului să-l lipsească de roada cea veșnică, a fugit pe ascuns din mănăstirea sa și s-a îndreptat spre ținuturile retrase în care trăiesc călugării tabenniți. El a urmărit nu singurătatea pustiului, nu siguranța vieții de unul singur, pe care o caută și cei nedesăvîrșiți. care uneori din trufie deșartă nu rabdă osteneala supunerii în chinovii, ci a dorit să se supună vieții de obște dintr-o mănăstire foarte vestită. 3. Acolo totuși, ca să nu fie recunoscut de cineva, s-a îmbrăcat ca simplu mirean, și timp de multe zile a stat în genunchi plîngînd la poarta mînăstirii, în disprețul celor ce, pentru a-i ispiti dorințele, îi ziceau că în ultima parte a vieții caută sfințenia nu din tragere de inimă, ci silit de lipsa celor necesare traiului. Pînă la urmă a fost și el primit. Fiind dat ca ajutor unui frate care avea sarcina de grădinar, îndeplinea cu atîta sîrguință și smerenie toate serviciile cerute și necerute de slujba sa, încît noaptea executa el însuși și lucrările înjositoare, de care ceilalți fugeau, iar dimineața toți se mirau de atîta curățenie și se întrebau cui i se datorește. Trei ani a muncit acolo cu bucurie, supunîndu-se celor mai grele și mai nemeritate osteneli, pînă cînd s-a întîmplat să vină în mînăstire un frate cunoscut lui, din aceleași părți ale Egiptului din care plecase și el. 4. Acesta, cînd l-a văzut, din cauza hainelor pe care le avea, nu l-a putut recunoaște ușor. Dar după ce a fost sigur că nu se înșală, i-a căzut în genunchi, în fața celorlați frați înmărmuriți, și i-a dat numele pe față, făcînd să se afle de către aceștia că ajutorul de grădinar era cel despre sfințenia căruia se auzise de mult în mînăstire. Toți au început să se simtă rușinți că omul cu atîtea merite și cu darul preoției fusese pus la servicii urîte și înjositoare. 5. Înconjurîndu-l cu toată cinstirea cuvenită, cîțiva frați l-au luat și l-au condus înapoi la mînăstirea de unde venise. Acest lucru lui nu i-a plăcut și puțin timp a rămas în mînăstire, cu toate că a fost repus în toate rangurile pe care le avusese mai înainte. Astfel că tot pe ascuns s-a îmbarcat pe o corabie și s-a dus în Palestina, o provincie a Siriei, unde a luat-o de la început ca simplu frate, după ce starețul l-a rînduit să locuiască în chilia noastră. Dar nici acolo virtuțile și meritele lui n-au putut rămîne mult timp ascunse. Căci a fost la fel descoperit și dus înapoi la mînăstirea sa, cu mare cinstire și laudă.

II.

După puțin timp ne-a cuprins și pe noi dorința de a merge în Egipt pentru învățătura cea sfîntă. Ajunși acolo, l-am căutat cu multă dragoste și înaltă prețuire, iar el ne-a întîmpinat cu atîta mărinimie și bună-

tate încît, ca vechi tovarăşi de chilie, ne-a făcut cinstea de a ne găzdui în chilia pe care şi-o clădise în fundul grădinii. 2. Acolo, unui frate venit să se supună regulilor mînăstirii i-a explicat în faţa tuturor fraţilor învăţăturile atît de grele şi de înalte, pe care le-am cuprins foarte pe scurt, cum am spus, în cartea a patra a Instituţiilor. Păreau aceste învăţături atît de neînţelese pentru noi, atît de minunate culmi ale adevăratelor renunţări, încît credeam că în nici un chip umilinţa noastră nu se poate ridica pînă la înălţimea lor. 3. Aşadar, doborîţi de deznădejde, fără să ne mai ascundem amărăciunea, am alergat destul de neliniştiţi la fericitul bătrîn. Acesta îndată ne-a întrebat de pricina tristeţii noastre, iar părintele Ghermanus, gemînd din greu, i-a răspuns astfel:

III.

Cu cît mai măreţ şi mai înalt ne-a deschis învăţătura ta drumul cel greu al adevăratei renunţări şi, îndepărtînd întunericul de pe ochii noştri, i-a arătat capătul ascuns în cer, cu atît sîntem mai copleşiţi de greutatea deznădejdii noastre. Dacă-i măsurăm lungimea lui nesfîrşită cu puterile noastre atît de mici şi comparăm umilinţa neştiinţei noastre cu înălţimea virtuţilor cerute, simţim nu numai că nu putem ajunge pînă la ea, dar chiar că putem pierde ce avem. 2. Pradă unei descurajări atît de mari, alunecăm din rău în mai rău. De aceea un singur ajutor ne poate aduce vindecarea rănilor, anume să învăţăm ceva despre ţelurile pocăinţei şi despre semnele prin care să ne dăm seama că este primită, pentru ca, încredinţaţi de iertarea păcatelor de mai înainte, să putem fi însufleţiţi de gîndul că ne vom urca pe culmile desăvîrşirii despre care am vorbit.

IV.

Pinufius. Sînt cu totul încîntat de roadele bogate ale smereniei voastre, pe care le-am cunoscut şi le-am preţuit chiar de pe cînd am locuit cu voi în aceeaşi chilie. Mă bucur foarte mult că primiţi cu atîta admiraţie ceea ce vă pot oferi eu, cel mai umil dintre toţi creştinii, ajutat poate de libertatea cuvintelor, pe care nu mă îndoiesc că le veţi îndeplini cu aceeaşi rîvnă cu care le rostesc eu. Deşi cuvintele pe care le auziţi le veţi traduce în faptă prin ostenelile voastre, totuşi, precum îmi amintesc, voi vă ascundeţi în aşa fel meritele virtuţilor voastre, ca şi cum n-ar fi venit pînă la voi vîntul prielnic al celor pe care le îndepliniţi zilnic. 2. Este vrednică de cea mai mare laudă mărturisirea voastră că vă sînt recunoscute aceste învăţături ale celor cuvioşi; de aceea vă voi expune pe scurt, cum voi putea, ceea ce-mi cereţi cu atîta stăruinţă. Trebuie, peste puterile şi înzestrările mele, să mă supun prie-

teniei noastre de altădată. Despre meritele și despre însemnătatea pocăinței au spus mulți nu numai în cuvîntări, dar și în scris, multe lucruri interesante, arătînd cît de mari îi sînt foloasele, puterea și harul. Astfel încît uneori, dacă nu spun o nelegiuire, aceasta se împotrivește chiar lui Dumnezeu, cînd El, mîniat împotriva crimelor noastre este gata să ne pedepsească așa cum meritățm. Pocăința noastră, îi ține în loc, fără voia Lui, ca să spun așa, brațul răzbunător. 3. Dar acestea toate sînt sigur că, din citirea neîncetată a cărților sfinte și din însăși înțelepciunea voastră, vă sînt atît de cunoscute, încît ele v-au hrănit din primul timp al conversiunii voastre. În sfîrșit, nu despre calitatea pocăinței, ci despre scopul și rezultatele ei [34] m-ați întrebat cu atîta dorință de a ști lucruri peste care alții trec cu ușurință.

V.

Ca să răspund cît mai pe scurt la întrebarea voastră, iată care este definiția deplină și desăvîrșită a pocăinței : să nu mai săvîrșim în nici un chip păcatele pentru care ne pocăim, sau pentru care conștiința noastră are remușcări. Iar dovada de primire a pocăinței și de iertare este faptul de a fi alungat din sufletele noastre orice simțămînt al acelor păcate. 2. Va cunoaște fiecare că încă nu s-a spălat de păcatele săvîrșite cît timp, cu toată pocăința și remușcările, îi vor apărea în minte greșelile, sau alte fapte asemănătoare, și cît timp, nu zic plăcerea acestora, dar chiar amintirea lor, îi va întina tainițele sufletului. Astfel, cel ce privegheză cu gîndul la pocăința sa atunci va înțelege că a fost achitat de pedeapsă, că a dobîndit iertare pentru nelegiuirile sale, cînd va simți că inima nu-i mai este ispitită de atracția viciilor, sau de gîndul la ele. 3. Conștiința noastră este cel mai drept cercetător al pocăinței și cel mai adevărat semn al îngăduinței ; ea ne arată nouă, celor trăitori în trup, achitarea de datorii înainte de ziua judecății și ne descoperă primirea pocăinței și harul iertării. Ca să subliniez și mai mult cele spuse, adaug că numai atunci este de crezut că ne-a fost ștearsă tina viciilor, cînd au fost alungate din inima noastră toate patimile și dorințele vinovate.

VI.

Ghermanus. Și de unde ni se va naște sfînta și mîntuitoarea umilință, pe care cel ce se pocăiește o exprimă astfel : «*Păcatul mel l-am re-*

34. XX, IV, 3, p. 456. Starețul Pinufius insistă asupra curățirii păcatelor prin iertarea și uitarea lor, pentru ca amintirea lor să nu întineze din nou sufletul. Locul lor îl iau virtuțile, care înseninează și aduc pacea și bucuria în sufletul înnoit de prezența harului dumnezeiesc activ în el.

cunoscut și nedreptatea mea n-am ascuns-o. Am zis: *Voi mărturisi împotriva mea Domnului nedreptatea mea»?* Cum vom merita să spunem cu dreptate cele ce urmează: *«Și Tu ai iertat nelegiuirea inimii mele»?* Sau în ce chip, așternuți la rugăciune, vom face mărturisiri în lacrimi, ca să meritățm iertarea păcatelor, potrivit acestor cuvinte: *«Voi spăla în fiecare noapte patul meu, cu lacrimile mele voi uda așternutul meu»*, dacă vom scoate din inimi amintirea păcatelor noastre pe care, dimpotrivă, Domnul ne poruncește să le păzim cu stăruință, cînd zice: *«Eu nu-Mi voi aminti de nedreptățile tale; iar tu îți vei aminti»?* 2. De aceea nu numai lucrînd, dar și rugîndu-mă mă silesc să aduc în gînd amintirea păcatelor mele, pentru ca, plecat și umilit în inima mea, să pot spune împreună cu profetul *«Vezi smerenia mea și osteneala mea și-mi iartă toate păcatele mele»*.

VII.

Pinufius. Întrebarea voastră, cum am mai spus, este nu despre felul pocăinței, ci despre scopul propus și despre semnul că a fost primită, întrebare la care, după părerea mea, am răspuns exact și precis. De altfel ceea ce ați spus despre amintirea păcatelor este destul de folositor și de necesar, iar cei ce fac încă pocăință să strige într-una bătîndu-se cu pumnii în piept: *«Că fărădelegea mea eu o cunosc și păcatul meu înaintea mea este pururea»*, sau: *«Și voi cugeta la păcatul meu»*. Cît timp, așadar, facem pocăința și avem remușcări amintindu-ne de greșelile noastre, este necesar ca ploaia de lacrimi podidite din mărturisirea păcatelor să stingă focul conștiinței noastre. 2. Cînd cuiva neclintit în smerenia inimii și în întristarea duhului, amintirea acestor păcate i s-a risipit în osteneli și suspine, și cu mila lui Dumnezeu i-au fost smulși din inimă și din mădulare spinii conștiinței, este sigur că a ajuns la termenul iertării și la meritele bunăvoinței divine, curățit fiind de tina păcatelor săvîrșite[35]. La această uitare totuși nu se ajunge altfel, decît prin îndepărtarea viciilor și a patimilor din trecut, prin desăvîrșita și întreaga curăție a inimii. Pe aceasta, fără îndoială, n-o va putea dobîndi cel ce din nepăsare sau dispreț nu s-a curățit de vicii, ci numai cel ce prin neîncetate suspine și gemete, spălîndu-și toate petele murdare din trecut, va putea să strige cu gîndul și cu fapta către Domnul. 3. *«Păcatul meu l-am mărturisit și nedreptatea mea n-am ascuns-o»*, și: *«Lacrimile mele mi-au fost pîine zi și noapte»*. El va merita, așadar, să audă: *«Înfrînează-ți glasul de la bocet și ochii de la lacrimi, că vei avea plată*

35. XX, VII, 2, p. 457. Bucuriile inefabile ale iertării și înnoirii îndumnezeitoare, care înalță sufletul spre contemplare sînt dobîndite cu prețul curăției de păcate printr-o suferință unică, pe care o potolește Duhul Domnului reinstalat în inima curată.

pentru munca ta, zice Domnul». Aceasta i se va spune prin glasul Domnului: «*Risipit-am păcatele tale ca pe un nor și fărădelegile tale ca pe o negură*» și de asemenea: «*Eu, Eu sînt Acela Care șterge păcatele tale și nu își mai aduce aminte de fărădelegile tale*». Astfel, «*Fiecare este strîns în lanțurile păcatelor sale*», dar scăpat de Domnul va cînta cu toată lucrarea harului: «*Ai rupt lanțurile mele; Ție îți voi aduce jertfă de laudă*».

VIII

După acel har general primit prin botez și după acel dar foarte prețios al martiriului, care se cîștigă prin vărsarea sîngelui, multe sînt roadele pocăinței, prin care se ajunge la ispășirea păcatelor. Căci nu numai prin acel nume de pocăință se făgăduiește mîntuirea veșnică, despre care fericitul Apostol Petru zice: «*Pocăiți-vă și vă întoarceți, ca să se șteargă păcatele voastre*». Și Sf. Ioan Botezătorul, sau chiar Domnul spune: «*Pocăiți-vă, că s-a apropiat împărăția cerurilor*», dar și prin simțămîntul dragostei se dărîmă munții păcatelor, căci «*dragostea acoperă mulțime de păcate*». 2. De asemenea prin roada milosteniei se aduce vindecare rănilor voastre, fiindcă «*precum apa stinge focul, tot așa milostenia stinge păcatul*». Iertarea păcatelor se dobîndește și prin vărsare de lacrimi: «*În fiecare noapte voi spăla patul meu și voi uda așternutul meu cu lacrimi*». În sfîrșit, arătînd că, nu în zadar au fost vărsate lacrimile, adaugă: «*Plecați de la mine toți cei ce săvîrșiți nedreptatea, fiindcă a auzit Domnul glasul plînsului meu*». 3. La fel se dăruiește iertarea păcatelor prin mărturisirea lor: «*Am zis: Împotriva mea voi mărturisi Domnului nedreptatea mea și Tu ai iertat nelegiuirea inimii mele*» și iarăși: «*Povestește mai întîi nedreptățile tale, ca să te dezvinovățești*». Iertarea nelegiuirilor se dobîndește, de asemenea, prin chinul inimii și al trupului, căci: «*Vezi smerenia mea și osteneala mea și iartă toate păcatele mele*» și, mai ales, prin îndreptarea purtării: «*Nu mai faceți rău înaintea ochilor Mei. Încetați odată! Învățați să faceți binele, căutați dreptatea, ajutați pe cel impilat, faceți dreptate orfanului, apărați pe văduvă! Veniți să ne judecăm, zice Domnul. De vor fi păcatele voastre cum e cîrmîzul, ca zăpada le voi albi și de vor fi ca purpura, ca lînă albă le voi face*». 4. Uneori se dobîndește iertarea păcatelor și prin mijlocirea celor cuvioși: «*Dacă vede cineva pe fratele său păcătuind, păcat nu de moarte, să se roage și Dumnezeu va da viață acelui frate, care nu păcătuiește de moarte*». Și, de asemenea: «*Este cineva bolnav între voi? Să cheme preoții bisericii și să se roage pentru el, ungîndu-l cu untdelemn în numele Domnului. Și rugăciunea credinței va mîntui pe cel bol-*

nav şi Domnul îl va ridica, şi de va fi făcut păcate se vor ierta lui». 5. Cîteodată boala viciilor se vindecă prin milă şi credinţă, potrivit cuvintelor: *«Prin milă şi credinţă se curăţă păcatele».* Adesea ne mîntuim aducînd pe alţii la credinţă şi mîntuire prin predică şi sfaturile noastre: *«Cel care a întors pe păcătos de la rătăcirea căii lui îşi va mîntui sufletul din moarte şi va acoperi mulţime de păcate».* Prin bunătatea şi iertarea noastră faţă de alţii putem ajunge la iertarea greşelilor noastre: *«Dacă veţi ierta oamenilor păcatele lor şi Tatăl vostru cel ceresc vă va ierta păcatele voastre».* Vedeţi, aşadar, cîte căi de mîntuire v-a deschis Mîntuitorul în mila şi bunătatea Sa, pentru ca nimeni, dorind mîntuirea, să nu fie răpus de deznădejde, cînd vede că atîtea leacuri îl cheamă la viaţă. 6. Dacă motivezi că din cauza slăbiciunii trupeşti nu-ţi poţi spăla prin post păcatele, nu vei fi vrednic să spui: *«Genunchii mei au slăbit de post şi trupul meu s-a istovit de lipsa untdelemnului. Cenuşă am mîncat în loc de pîine şi băutura mea cu lacrimi am amestecat-o».* Răscumpăraţi-le prin dărnicia milosteniei. Dacă n-ai ce dărui celui sărac (deşi pe nimeni nu-l înlătură de la această faptă sărăcia şi lipsa, fiindcă sînt mai de preţ cele două parale ale văduvei decît darurile mari ale celor bogaţi şi Domnul făgăduieşte că va răsplăti şi un pahar de apă) desigur te vei putea curăţi prin îndreptarea vieţii. 7. Dacă nu poţi dobîndi desăvîrşirea virtuţilor prin nimicirea tuturor viciilor, depune grijă pioasă pentru mîntuirea altora. Şi dacă te plîngi că nu eşti bun pentru această treabă, îţi vei putea acoperi păcatele prin dragostea de oameni. Dacă slăbiciunea minţii tale te face neputincios şi în aceasta, cere cu umilinţă ajutorul sfinţilor pentru vindecarea rănilor tale. În sfîrşit, oricine poate spune cu umilinţă: *«Păcatul meu l-am mărturisit şi nedreptatea mea n-am ascuns-o»,* ca prin această mărturisire să merite a adăuga: *«Şi tu ai iertat împietatea inimii mele».* 8. Iar dacă ţi-e ruşine să-ţi dezvălui păcatele în auzul oamenilor, nu înceta de a le mărturisi prin rugăciuni Celui ce nu i se poate ascunde nimic: *«Fărădelegea mea eu o cunosc şi păcatul meu înaintea mea este pururea. Ţie unuia am greşit şi rău înaintea Ta am făcut».* El ne vindecă fără să spună şi altora greşelile noastre, El ne iartă fără să ne mustre pentru ele. Şi după acest ajutor atît de sigur şi de repede, mărinimia divină ne dă şi alte ajutoare, potrivit liberei noastre voinţe, făcîndu-ne să măsurăm cu sentimentele noastre iertarea păcatelor, cînd spunem: *«Şi ne iartă nouă greşelile noastre precum şi noi iertăm greşiţilor noştri».* 9. Aşadar, cine doreşte să ajungă la iertarea păcatelor sale să caute să se supună acestor cerinţe. Pe nimeni inima lui împietrită să nu-l îndepărteze de la leacul mîntuitor şi de la izvorul dragostei, fiindcă oricît vom săvîrşi toate acestea, nu vor fi de ajuns pentru ispăşirea greşelilor noastre, dacă nu le-a nimicit bună-

tatea și iertarea Domnului. Acesta, cînd a descoperit în noi semne de simțămint religioase arătate cu gînd rugător, răsplătește cu cea mai mare dărnicie micile și firavele noastre dovezi de credință. El ne spune: *«Eu, Eu sînt Acela Care șterge păcatele tale și nu-și mai aduce aminte de fărădelegile tale». 10.* Cine se va strădui către această stare despre care am vorbit, va dobîndi, prin posturi zilnice și prin subjugarea totală a inimii și a trupului, harul iertării, fiindcă, precum este scris: *«fără vărsare de sînge nu este iertare».* Și pe bună dreptate. Căci *«Trupul și sîngele nu pot moșteni împărăția lui Dumnezeu».* De aceea, cine vrea să oprească *«sabia duhului care este cuvîntul lui Dumnezeu»* de la vărsare de sînge, fără îndoială că este lovit de acel blestem al lui Ieremia: *«Blestemat să fie cel ce oprește sabia sa de la sînge». 11.* Aceasta este sabia care, vărsînd acel sînge dăunător prin care se însuflețește materia păcatelor, taie și aruncă tot ce întîlnește trupesc și pămîntesc în sufletul nostru, făcînd să trăiască în Dumnezeu cei cu viciile nimicite și să aibă virtuți duhovnicești. Astfel nu va mai plînge în amintirea greșelilor din trecut, ci în nădejdea bucuriilor viitoare, gîndindu-se nu atît la relele trecute, cît la bucuriile viitoare, va vărsa lacrimi nu întristat de păcate, ci însuflețit de bucuria veșniciei, căci, *«uitînd cele din trecut»*, adică viciile trupești, va tinde *«către cele ce sînt înainte»*, adică spre darurile și virtuțile duhovnicești [36].

IX.

De altfel, în legătură cu ceea ce ai spus, ceva mai înainte, că într-adins îți aduci în amintire păcatele trecute, aceasta nu trebuie să se întîmple în nici un chip, iar dacă ele năvălesc cu sila, să fie înăbușite fără întîrziere. Căci astfel de amintire sustrage de la contemplarea curăției mai ales mintea celui ce trăiește în singurătate, vîrînd-o în murdăria lumii acesteia și înnăbușind-o în duhoarea viciilor. Cînd te gîndești la cele pe care le-ai săvîrșit din neștiință sau nepăsare, condus de duhul acestui veac, chiar dacă sînt de părerea ta că găsindu-te în această situație nu ți se strecoară nici o plăcere, totuși, în mod necesar, singura atingere cu vechea putreziciune îți strică mintea cu mirosuri urîte și-ți înlătură mirosul duhovnicesc al virtuților, adică mireasma adevăratului parfum. 2. Cînd, așadar, amintirea viciilor trecute ne va bate la poarta simțurilor, trebuie să sărim din fața ei cum fuge un bărbat cinstit și serios

36. XX, VIII, 11, p. 461. Teologii romano-catolici contemporani reliefează faptul că cel mai mare teolog medieval apusean, Toma de Aquino, care a declarat că citește în fiecare zi din opera Sf. Casian, are, ca și alți mari teologi romano-catolici, pasaje asemănătoare cu ale acestuia ca, de pildă, acesta, asemenea celui din Summa Teologicae, 2, 2, q. 24, a.9, privitor la treptele carității.

dacă este întîmpinat cu vorbe sau îmbrățișări de către o femeie nerușinată și obraznică. Acesta, dacă nu s-a ferit pe dată de orice atingere, dacă și-a îngăduit numai o clipă să stea de vorbă cu ea, chiar dacă n-a făcut-o cu plăcere, totuși nu scapă de defăimarea și vorbele urîte ale tuturor trecătorilor care l-au văzut. 3. La fel și noi, cînd sîntem tîrîți de amintiri către astfel de gînduri dăunătoare, trebuie să ne desprindem pe dată de contemplarea lor și să îndeplinim ceee ce ni se recomandă de către Solomon: «*Ieși repede, nu rămîne în casa ei și nu-ți arunca ochii către ea*», ca nu cumva văzîndu-ne îngerii că sîntem învăluiți în cugetări necurate și urîte, să nu poată spune trecînd pe lîngă noi: «*Binecuvîntarea Domnului asupra voastră*». 4. Este peste putință să rămînă mintea în bune cugetări cînd partea principală a inimii a fost îndreptată către rușinoase priveliști pămîntești. Adevărat este ceea ce spune Solomon: «*Dacă ochii tăi vor privi la femei străine și gura ta va grăi lucruri urîte, vei fi ca unul care stă culcat în mijlocul mării, ca un cîrmaci în mijlocul furtunii. Vei zice: M-au lovit, nu m-a durut, și-au bătut joc de mine, dar nu știu nimic*». 5. Părăsind nu numai cele rușinoase, dar și toate gîndurile pămîntești, trebuie să ne înălțăm întotdeauna cu mintea la cele cerești, după porunca Mîntuitorului nostru: «*Unde sînt Eu, acolo va fi și slujitorul Meu*». Se întîmplă adesea ca amintindu-și cineva cu căință de căderile sale, sau de ale altor nepricepuți, să fie furat de un simțămînt de plăcere și ceea ce a început, chipurile, cu nevinovăție, să capete un sfîrșit dăunător și rușinos; căci «*multe căi i se par bune omului, dar la capătul lor încep căile morții*».

X.

De aceea trebuie să ne străduim ca mai de grabă prin dorința de virtute și de împărăția cerurilor, decît prin amintirea dăunătoare a viciilor, să ne îndemnăm la adevărata căință, fiindcă în mod necesar cineva este înnăbușit de miasmele deznădejdii și desfrînării, cît timp vrea să stea sau să se miște în murdăria ei.

XI.

Dar să știm că, așa cum am spus, numai atunci dobîndim iertare pentru păcatele trecute, cînd înșeși sentimentele, sau gîndurile cu care am săvîrșit cele vrednice de pocăință, au fost zmulse din inimile noastre. Nimeni să nu creadă că a dobîndit aceasta, dacă n-a ars cu toată flacăra duhului său mai întîi înșeși pricinile și mijloacele prin care a căzut în acele nelegiuiri. De pildă, dacă a alunecat în desfrînare, sau în adulter, prin vreo rea legătură cu femei, să fugă în cea mai mare grabă

din fața lor, sau dacă a fost încins de prea mult vin sau de prea multă mîncare, să osîndească cu toată asprimea ademenirea bucatelor celor bune. 2. Și iarăși, dacă ispitit de dorința de bani a săvîrșit un furt, un jurămînt strîmb, o omucidere, sau o blasfemie, să înlăture pricina lăcomiei aducătoare de păcate. Dacă din patima trufiei este împins în viciul mîniei să turtească cu puterea celei mai mari umilințe boldurile obrăzniciei sale. Astfel, ca să poată fi stins fiecare păcat, trebuie mai întîi înlăturată cauza sau ocazia prin care sau din care a fost săvîrșit. Prin acest mijloc de îngrijire se ajunge, fără îndoială, și la iertarea păcatelor săvîrșite.

XII.

Această definiție a uitării arătate mai înainte trbuie să aibă în vedere numai păcatele principale, pe care le osîndește legea mozaică. Sentimentul lor se poate alunga sau stinge printr-o viață cinstită și de aceea și pocăința are un sfîrșit. Dar de la acestea mici, în care *«de șapte ori cade și se ridică cel drept»*, niciodată nu va lipsi pocăința. 2. Neștiința, uitarea, gîndul, fapta, ademenirea, necesitatea, șubrezenia trupului sau întinarea lui pe calea viselor, acestea toate în ficare zi ne împing la păcat, cu voia sau fără voia noastră. De aceea și David, rugîndu-L pe Domnul pentru curățire și bunătate, zice: *«Greșelile mele cine le va pricepe? De cele ascunse ale mele, curățește-mă. Și de cele străine ferește pe robul Tău»*. Și Apostolul, zice, de asemenea: *«Nu fac binele pe care-l voiesc, ci răul pe care nu-l voiesc, pe acesta îl săvîrșesc»*. Tot el văietîndu-se, strigă: *«Om nenorocit ce sînt! Cine mă va izbăvi de trupul morții acesteia?»*. 3. Cădem cu atîta ușurință în greșeli, ca printr-o lege naturală, încît, cu oricîtă grijă și pază le-am ocoli, nu ne putem feri pe deplin de ele. Despre acestea unul dintre discipoli, pe care-l iubea Iisus, spune printr-o scurtă definiție: *«Dacă zicem că păcat nu avem, ne amăgin pe noi înșine și adevărul nu este în noi»*. De aceea, pentru cel ce dorește să atingă culmea desăvîrșirii, nu va fi de mare folos că a ajuns la țelul pocăinței, că adică se stăpînește de la cele neîngăduite, dacă nu se grăbește întotdeauna să-și însușească acele virtuți, prin care se dobîndesc semnele uitării păcatelor. *4.* Nu este de ajuns ca să se fi stăpînit cineva de la fapte urîte și neplăcute Domnului, dacă nu are, prin curăția inimii și prin desăvîrșirea dragostei apostolice, acea plăcută mireasmă a virtuților, care pe Domnul îl desfată.

Pînă aici a vorbit părintele Pinufius despre semnele iertării și despre scopul pocăinței. Dar, deși ne ruga stăruitor să rămînem în mî-

năstirea lui, totuşi fiindcă eram atraşi de faima singurătăţii scitice, nu ne-a putut reţine şi ne-a lăsat să plecăm.

XXI

ÎNTÎIA CONVORBIRE CU PĂRINTELE THEONAS

Despre îngăduinţele din zilele Cincizecimii

I. Cum a venit Theonas la părintele Ioan.

II. Îndemnul părintelui Ioan către Theonas şi către ceilalţi care veniseră cu el.

III. Despre ofranda, zeciuielii şi a celor dintîi roade.

IV. Avraam, David şi ceilalţi sfinţi au mers mai departe de poruncile legii.

V. Cei ce trăiesc sub harul Evangheliei trebuie să întreacă poruncile legii.

VI. Harul Evangheliei dă celor desăvîrşiţi împărăţia cerurilor, iar pe cei slabi îi ajută cu milostivire.

VII. Dacă este în puterea noastră să trăim sub harul Evangheliei, sau vrem să rămînem sub frica de lege.

VIII. Cum a îndemnat Theonas pe soţia sa să renunţe şi ea la cele ale lumii.

IX. Cum la refuzul soţiei sale el s-a dus singur la mînăstire.

X. Scuza lui Casian să nu pară că îndeamnă la părăsirea soţiilor.

XI. De ce în Egipt în toate zilele Cincizecimii nu se posteşte şi nici nu se stă în genunchi la rugăciune?

XII. Răspuns despre faptele bune, rele şi mijlocii.

XIII. Ce fel de bun este postul?

XIV. Postul nu este un bun principal.

XV. Un bun principal nu trebuie deprins pentru un bun mai mic.

XVI. Cum se deosebeşte bunul principal de celelalte bunuri.

XVII. Despre raţiunea şi folosul postului.

XVIII. Nu întotdeauna este potrivit postul.

XIX. De ce în toate zilele Cincizecimii nu postim?

XX. Răspuns.

XXI. Dacă slăbirea postului nu este dăunătoare nevinovăţiei corpului?

XXII. Răspuns despre măsura înfrînării.

XXIII. Despre timpul şi măsura mîncării.

XXIV. Despre diferitele feluri de a păzi Păresimile?

XXV. Răspuns: postul Păresimilor se reduce la dijma anuală.

XXVI. Cum trebuie să dăruim Domnului pîrga gîndurilor şi faptelor noastre.

XXVII. De ce Păresimile nu sînt păzite de către toţi prin acelaşi număr de zile.

XXVIII. De ce se numesc Păresimi (Patruzecime) de vreme ce postul lor are numai treizeci şi şase de zile.

XXIX. Cei desăvîrşiţi trec mai departe de legea Păresimilor.

XXX. Cauza şi începutul Păresimilor.

XXXI. Cum trebuie să se înţeleagă cuvintele Apostolului: «Păcatul nu va stăpîni în voi»?

XXXII. Răspuns: există deosebiri între har şi poruncile legii.

XXXIII. Poruncile Evangheliei sînt mai blînde decît cele ale legii.

XXXIV. Cum se poate dovedi că este cineva sub har.

XXXV. De ce uneori, cînd postim mai mult, sîntem mai aspru biciuiţi de poruncile trupeşti?

XXXVI. Răspuns: această chestiune urmează să fie dezbătută într-o expunere viitoare.

I.

Înainte de a începe să redau convorbirea avută cu părintele Theonas, socotesc de trebuință să spun cîteva cuvinte despre începutul convertirii lui, fiindcă din aceasta se vor putea înțelege mai ușor de către cititori harul și meritele bărbatului. Mai întîi trebuie spus că, destul de tînăr, din dorința și porunca părinților s-a legat în lanțul căsătoriei. Aceștia, îngrijindu-se cu evlavie religioasă de creșterea lui și temîndu-se să n-aibă vreo alunecare datorită vîrstei, au crezut că-l pot feri de slăbiciunile tinereții printr-o căsătorie legală. 2. După cinci ani de conviețuire cu soția sa, el a venit la părintele Ioan, care pe atunci, prin meritul cuviosiei sale, era prim diacon în mînăstirea sa. Și se știe că nu ajunge în acest rang oricine, după voia și ambiția sa, ci acela pe care adunarea bătrînilor l-a socotit mai bun și mai vrednic prin vîrsta, credința și virtuțile sale. 3. La fericitul Ioan a venit tînărul mai înainte numit, din dorința de devoțiune religioasă, aducînd daruri, cu pietate între ceilalți, care la întrecere aduceau bătrînului bunurile lor zeciuială sau primele roade ale recoltei. Bătrînul, văzîndu-i că vin la el cu atîtea daruri și dorind să-i răsplătească și el cu ceva, a început să răspîndească, cum spune Apostolul, semințele duhovnicești printre cei a căror roadă pămîntească o secera. Cuvintele lui de îndemn au început astfel:

II.

Mă bucur, o fii, de mulțimea darurilor voastre și primesc cu recunoștință tot ceea ce-mi oferiți, fiindcă primele voastre roade și zeciuiala care urmează a fi date celor lipsiți, sînt o adevărată jertfă de bună mireasmă adusă Domnului. Desigur că toate ale voastre din care dăruiți Domnului își vor primi binecuvîntarea lor și se vor înmulți cu prisosință, iar voi veți fi binecuvîntați chiar în această lume, potrivit poruncii care spune: «*Cinstește pe Domnul din averea ta și din pîrga tuturor roadelor tale. Atunci jitnițele tale se vor umple de grîu și mustul va da tară din teascurile tale*». Îndeplinind cu credință această poruncă, voi ți urmat legii celei vechi, dar să știți că aceia care au trecut peste ea, căzînd în greșeală, nu puteau să ajungă în culmea desăvîrșirii.

III.

După porunca Domnului, zeciuiala era dată pentru trebuințele leviților, iar daniile și pîrga roadelor reveneau preoților. Pîrga roadelor se împărțea în așa fel, încît a cincizecea parte din recoltă sau din ani-

male, să fie dată pentru serviciul templului şi al preoţilor. Dar fiindcă aceia care erau mai călduţi, mai fără credinţă, micşorau această măsură, iar cei evlavioşi o măreau, se ajungea că unii dădeau a şaizecea parte, iar alţii a patruzecea din roadele lor. Cei drepţi, pentru care legea nu este trebuincioasă, prin aceasta dovedesc că nu sînt sub lege, fiindcă se străduiesc nu numai să îndeplinească litera legii, dar s-o şi întreacă; dania lor este mai mare decît cea după lege, fiindcă îndeplinind-o cu prisosinţă, adaugă cele de voie la cele datorate.

IV.

După cum citim, Avraam a trecut mai departe de porunca legii care urma să vină. După ce a învins patru regi, de prăzile de la Sodoma, care i se cuveneau pe drept ca învingător şi pe care însuşi regele învins i le-a oferit cu umilinţă, n-a primit să se atingă, luînd numele Domnului ca martor: «*Îmi ridic mîna spre Domnul Dumnezeul Cel Preaînalt, Care a făcut cerul şi pămîntul, că nici o aţă sau curea de încălţăminte nu voi lua din cîte sînt ale tale*». 2. La fel ştim că David a mers mai departe de porunca legii. Deşi, potrivit legii lui Moise, trebuia să aplice duşmanilor talionul, nu numai că n-a făcut aceasta, dar chiar, iubindu-i pe prigonitorii săi şi rugîndu-se pentru ei Domnului, i-a plîns cu jale şi le-a răzbunat moartea[37]. La fel arătăm că n-au fost sub lege nici Ilie şi Ieremia, căci deşi puteau să se căsătorească fără vreo opreliştе, au socotit că e mai bine să rămînă în feciorie toată viaţa. La fel citim că au depăşit legea mozaică Elisei şi alţi bărbaţi, despre care Apostolul zice: «*Au pribegit în piei de oaie şi în piei de capră, lipsiţi, strîmtoraţi, rău primiţi. Ei, de care lumea nu era vrednică, au rătăcit în pustii, în munţi, în peşteri şi în crăpăturile pămîntului*». 3. Ce să mai vorbim despre fiii lui Ionadab, fiul lui Rechab, despre care citim că astfel a răspuns profetului Ieremia, cînd acesta i-a dat vin după porunca Domnului: «*Noi nu bem vin, pentru că Ionadab, fiul lui Rechab, tatăl nostru, ne-a dat poruncă zicînd: Să nu beţi vin nici voi, nici fiii voştri în veac! Nici case să nu zidiţi, nici seminţe să nu semănaţi, nici vii să nu sădiţi, nici să aveţi, ci să trăiţi în corturi în toate zilele vieţii voastre*». 4. De aceea ei merită să audă de la acelaşi profet: «*Acestea zice Domnul oştirilor, Dumnezeul lui Israel: nu va lipsi din spiţa lui Ionadab, fiul lui Rechab, bărbatul care să stea în faţa Mea în toate zilele*». Aceştia, nemulţumiţi doar să dea zeciuială din avutul lor, au renunţat la toate ale lor şi şi-au dăruit lui Dumnezeu chiar şi sufletele, cu care omul nu poate face

37. XXI, IV, 2, p. 468. Dreptii Vechiului Testament sînt pomeniţi cu cinste de cei ce au îmbrăţişat Evanghelia.

nici un schimb, precum Domnul mărturisește în Evanghelie: «*Ce va da omul în schimb pentru sufletul său?*».

V.

De aceea noi cărora nu ne poruncește legea, ci cuvîntul evanghelic spune zilnic: «*Dacă vrei să fii desăvîrșit, du-te, vinde tot ce ai și dă săracilor și vei avea comori în cer, și vino și urmează Mie*», trebuie să știm că, atunci cînd dăruim lui Dumnezeu zeciuială din avutul nostru, sîntem încă reținuți într-un fel sub sarcina legii și că n-am ajuns la acea evanghelică înălțime care răsplătește pe supușii săi nu numai cu binefacerile vieții prezente, dar și cu cele ale vieții viitoare. 2. Legea făgăduiește împlinitorilor ei nu răsplata împărăției cerești, ci mîngîierile acestei vieți: «*Cine va împlini acestea, va trăi prin ele*». Dar Domnul spune ucenicilor săi: «*Fericiți cei săraci cu duhul, că a lor este împărăția cerurilor*»; și: «*Oricine a lăsat frați, sau surori, sau tată, sau mamă, sau femeie, sau copii, sau țarine pentru numele Meu, însutit va lua și viața veșnică va moșteni*». Și nu pe nedrept. Căci este mai de laudă să ne stăpînim de la cele îngăduite, decît de la cele neîngăduite, și să nu ne folosim de ele, din respect pentru cel care ne-a îngăduit să ne folosim de ele pentru slăbiciunea noastră. 3. Astfel, dacă și aceia care, dăruind cu credință zeciuiala roadelor lor, se supun vechilor porunci ale Domnului și încă nu se pot urca pe culmile evanghelice, vedeți cît de departe sînt de ele cei ce nu fac nici măcar aceasta. Cum vor putea fi părtași ai harului evanghelic cei ce nu vor să îndeplinească nici poruncile mai ușoare ale legii? Pînă într-atît le mărturisesc ca ușoare cuvintele poruncitoare ale legiuitorului, încît îi amenință cu blesteme pe cei ce nu le îndeplinesc: «*Blestemat să fie cel ce nu va respecta toate cele scrise în cartea legii, astfel încît să le îndeplinească*». 4. Aici însă, față cu înălțimea poruncilor, se spune: «*Cine poate înțelege să înțeleagă*». Acolo glasul puternic al legiuitorului arată micimea poruncilor: «*Iau astăzi mărturie pentru voi cerul și pămîntul că, dacă nu veți păzi poruncile Domnului Dumnezeului vostru, veți pieri de pe fața pămîntului*». Aici măreția poruncilor nu este însemnată atît prin condiția poruncii, cît prin aceea a îndemnului: «*Dacă vrei să fii desăvîrșit, du-te*», fă asta și asta. Acolo Moise impune sarcini grele chiar pentru cei ce refuză, aici Pavel întîmpină cu sfatul numai pe cei ce vor și se grăbesc către desăvîrșire. 5 Căci nu era de poruncit în general și nici de crezut, ca să zic așa, canonic, de la toți ceea ce nu pot înțelege toți din cauza înălțimii celor cerute, ci mai degrabă prin sfat sînt chemați toți la harul mîntuirii, pentru ca aceia care sînt mari

să poate fi încununaţi pe merit cu desăvîrşirea virtuţilor, care însă sînt mici şi «măsura vîrstei deplinătăţii lui Hristos n-o pot îndeplini». Deşi ei par acoperiţi de strălucirea celor mari ca de a stelelor, totuşi ei sînt în afară de întunericul blestemelor din lege, nu sînt lăsaţi pe seama înfrîngerilor din partea relelor prezente şi nu sînt loviţi de pedeapsa cea veşnică. *6.* Aşadar, nu-l sileşte Hristos pe cineva ca prin poruncă să urce culmile virtuţilor, ci-i cheamă pe toţi prin puterea liberei lor voinţe să le aprindă darul desăvîrşirii prin bunele Sale îndemnuri. Unde este poruncă, acolo este şi trebuinţă şi de aci pedeapsă. Iar cei ce păzesc cele la care sînt constrînşi de asprimea legii neclintite, mai degrabă fug de pedeapsa care-i ameninţă, decît primesc răsplată şi mulţumire.

VI.

Cuvîntul evanghelic înalţă pe culmile desăvîrşirii pe cei tari, dar nu îngăduie să fie cei slabi cufundaţi în adîncuri, dăruind celor desăvîrşiţi întreaga fericire, iar pe cei învinşi iertîndu-i pentru starea lor firavă. Legea a aşezat oarecum la mijloc pe cei ce-i respectă poruncile, pe fiecare după meritul lui, fiind la aceeaşi distanţă într-o parte şi cealaltă atît de condamnare cei ce trec peste ea, cît şi de slavă cei desăvîrşiţi. Cît de tristă şi de jalnică este această stare, vedeţi-o din viaţa de azi, în care se socoteşte ceva foarte nenorocit dacă numai pentru aceasta se luptă şi munceşte cineva, ca să nu fie un nelegiuit între oameni cinstiţi, dar nu şi bogat, cinstit şi preaslăvit.

VII.

De aceea stă în puterea noastră astăzi de vrem să fim sub harul Evangheliei sau sub groaza legii. În mod necesar fiecare trece de o parte sau de alta, după faptele sale. Pe cei ce merg mai departe de lege îi primeşte harul lui Hristos, iar pe cei ce rămîn mai prejos de ea îi reţine ca datornici şi ca primejdioşi. Călcătorul poruncilor legii nu va putea atinge în nici un chip desăvîrşirea evanghelică, oricît se va lăuda zadarnic că este creştin şi liberat prin harul Domnului. *2.* Trebuie socotit încă sub lege nu numai cel ce nu vrea să îndeplinească ceea ce-i cere legea, dar şi cel ce, mulţumit doar să păzească legea, nu are roade vrednice de chemarea şi de harul lui Hristos, care nu zice: «*Vei da Domnului Dumnezeului tău zeciuiala şi prima pîrgă a roadelor tale*», ci: «*Du-te, vinde tot ce ai şi dă săracilor şi vei avea comoară în cer şi vino de Mă urmează*», unde pentru măreţia desăvîrşirii nu-i

îngăduie ucenicului măcar un ceas pentru a-și înmormînta tatăl, fiindcă virtutea dragostei divine stă înaintea îndatoririlor de dragoste omenească.

VIII.

La auzul acestor cuvinte fericitul Theonas, aprins de dorința nestinsă a desăvîrșirii evanghelice, a primit sămînța cuvîntului încolțită în inima sa rodnică întocmai ca în niște brazde adînci și pregătite de roadă în pieptul său, umilit și foarte tare abătut de faptul că, după zisele bătrînului, nu numai că n-a atins desăvîrșirea evanghelică, dar abia dacă a îndeplinit poruncile legii. Fiindcă obișnuise să dea în fiecare an pentru diaconie a zecea parte din roadele sale, se plîngea că în schimb despre prima pîrgă nici n-auzise. Dar chiar ar fi răspuns și cu aceasta, mărturisea cu umilință că, după părerea bătrînului, este totuși foarte departe de desăvîrșirea evanghelică. 2. S-a întors acasă mîhnit și cuprins de acea tristețe care aduce pocăința pentru o mîntuire sigură și, cunoscîndu-și de acum bine voința și intențiile sale, și-a îndreptat toată grija și atenția către mîntuirea soției. A început astfel s-o cheme către aceeași dorință de care fusese el aprins prin îndemnurile bătrînului, îndemnînd-o zi și noapte cu rugăminți pline de lacrimi să servească amîndoi lui Dumnezeu în sfințenie și înfrînare. El îi spunea că întoarcerea către o viață mai bună nu trebuie în nici un caz întîrziată, fiindcă moartea poate veni la orice vîrstă, luînd cu ea deopotrivă și pe copii, și pe tineri, și pe bătrîni:

IX.

Soția, împotrivindu-se mereu rugăminților lui, spunea că la vîrsta ei nu se poate lipsi de mîngîierile soțului și că dacă va fi părăsită de el, această crimă va fi a lui, care rupe legăturile căsătoriei. La acestea el îi răspundea vorbindu-i de starea omenească firavă și nesigură, atrăgîndu-i atenția că este primejdios să rămînă cineva prea mult legat de dorințele și poftele trupului, că omul este dator să săvîrșească în orice chip numai ceea ce este bine și că este mai mare pericol să disprețuiești bunătatea cunoscută, decît să nu iubești pe cea necunoscută, că el s-ar acoperi și mai mult de păcate și nelegiuiri, dacă, după ce a aflat binele ceresc, ar rămîne mai departe în murdăriile pămîntești. 2. Măreția desăvîrșirii nu ține seama nici de vîrstă, nici de sex, zicea el, și toți membrii Bisericii sînt chemați să se înalțe la frumusețile cerești, potrivit cuvintelor apostolului: «*Alergați ca să cuceriți întîietatea*». Nu trebuie ca aceia, care sînt pregătiți și dornici, să fie reținuți

de întîrzierea celor molatici şi trîndavi, fiindcă este mai drept ca întîrziaţii să fie împinşi înainte de cei mai iuţi, decît să fie traşi înapoi cei ce se grăbesc de către cei ce se împotrivesc. În ceea ce-l priveşte, el s-a hotărît să renunţe la cele ale veacului şi să fie un mort pentru lumea aceasta, ca să poată trăi pentru Dumnezeu şi, dacă nu poate obţine această fericire de a trece în tovărăşia lui Hristos împreună cu soţia, preferă să se mîntuiască lipsindu-i un mădular şi să intre oarecum ciuntit în împărăţia cerurilor, decît să fie osîndit cu tot trupul. 3. Mai adăuga la aceste motive şi altele, zicînd : «*Dacă Moise a dat voie ca soţii să-şi lase soţiile din cauza învîrtoşării inimii lor, de ce să nu îngăduie aceasta Hristos din dorinţa castităţii, mai ales că tot Domnul, deşi poruncise şi El, ca şi legea, să se arate tot respectul faţă de aceste sentimente, adică de dragostea între membrii familiei* (tată, mamă, copii), *totuşi a spus că în numele desăvîrşirii aceste sentimente trebuiesc nu numai părăsite, ci chiar urîte, adăugînd între ele şi dragostea dintre soţi : «Oricine a lăsat fraţi, sau surori, sau tată, sau mamă, sau femeie, sau copii pentru numele Meu, însutit va lua şi viaţa veşnică va moşteni». 4.* Într-atît, aşadar, nu îngăduie să fie asemănat ceva cu desăvîrşirea pe care o predică, încît porunceşte ca, din dragoste pentru El, să fie încălcate şi legăturile de dragoste faţă de părinţi, care deţin, după cuvintele Apostolului, primul loc de răsplată (*«Cinsteşte pe tatăl tău şi pe mama ta, care este porunca cea dintîi cu făgăduinţă, ca să-ţi fie ţie bine şi să trăieşti ani mulţi pe pămînt»*). Astfel că, în mod sigur, cuvîntul evanghelic după cum îi condamnă pe cei ce rup legăturile de căsătorie, dacă n-a avut loc vreun adulter[38], la fel făgăduieşte răsplata însutită celor care, din dragostea pentru Hristos şi din dorinţa de castitate, au aruncat jugul cel trupesc. 5. De aceea, dacă se poate să primeşti în inima ta şi să înclini şi tu către această parte atît de dorită de mine, pentru ca slujind împreună Domnului să scăpăm de pedeapsa gheenei, eu nu resping dragostea ta, ci dimpotrivă o îmbrăţişez cu şi mai mare preţuire. Recunosc şi venerez pe ajutoarea dată mie de Domnul şi vreau să fiu unit cu Hristos fără să rup legămîntul căsătoriei, căci nu mă desparte de unirea pe care Domnul a aşezat-o de la începutul lumii, numai însă să fii şi tu ceea ce a voit Ziditorul să fii. 6. Dar dacă, dimpotrivă, tu nu vrei să-mi fii de ajutor, ci de amăgire, găsind de cuviinţă să te pui în slujba duşmanului împotriva mea, şi socoteşti că taina căsătoriei ai primit-o pentru ca nu numai să te lipseşti pe tine însăţi de mîntuire, dar să mă împiedici şi pe mine de a fi ucenicul Mîntuitoru-

38. XXI, IV, 4, p. 474. După unii interpreţi «a rupe legăturile de căsătorie» ar însemna a trăi separat, nu a divorţa, ceea ce ajută o înţelegere dreaptă a textului prezent.

lui, în acest caz voi îmbrățișa cu bărbăție acel îndemn al părintelui Ioan, exprimat mai întîi de Hristos, de a nu lăsa să mă îndepărteze nici o dorință trupească de la bunul cel duhovnicesc: «*Cine nu urăște, zice Domnul, pe tatăl său, și pe mama sa, și pe fiii, frații, surorile, soția și ogoarele și, mai presus de toate viața sa, acela nu poate fi ucenicul Meu*». 7. Și fiindcă aceste cuvinte și altele ca acestea nu înduplecau pe femeie, care rămînea cu încăpățînare în hotărîrea ei, fericitul Theonas i-a spus: «*Dacă eu nu te pot scoate de la moarte, nici tu nu mă vei putea despărți de Hristos. Este mai mîntuitor pentru mine să divorțez de un om, decît să divorțez de Dumnezeu*». Însetat de harul lui Dumnezeu, a trecut pe dată la înfăptuirea hotărîrii sale și n-a lăsat să i se răcească prin vreo întîrziere ardoarea dorinței sale. S-a lipsit în grabă de tot ceea ce avea și a zburat către mînăstire, unde a strălucit în atîta splendoare a sfințeniei și a umilinței, încît, cînd Ioan, fericită fie-i amintirea, a trecut din această lume la Domnul, iar după el și succesorul său Ilie, tot atît de mare, a decedat la fel, Theonas, al treilea, ales prin votul tuturor, le-a urmat lor în diaconie și în împărățirea milelor.

X.

Să nu creadă cineva că am spus acestea pentru a îndemna la despărțirea dintre soți, fiindcă eu nu numai că nu condamn căsătoria, dar chiar spun împreună cu Apostolul: «*Cinstită să fie nunta întru toate și patul neîntinat*». Am voit doar să arăt cititorului începutul convertirii prin care acel bărbat atît de mare s-a dedicat lui Dumnezeu. 2. Cer, slavă Domnului, mai întîi ca, fie că-i place sau nu-i place cuiva acest lucru, scoțîndu-mă pe mine din cauză, să laude sau să critice pentru fapta sa pe cel ce a săvîrșit-o, nu pe mine care o povestesc. Fiindcă eu nu mi-am spus nici o părere, ci doar am expus faptele așa cum s-au petrecut, și este drept ca, așa cum nu cer laudă de la cei ce aprobă acest fapt, să nu fiu lovit de ura celor ce nu-l aprobă. Să-și aibă, așadar, fiecare judecata sa despre ceea ce am spus. 3. Dar îl sfătui să nu creadă că judecata lui asupra lui Theonas este mai dreaptă și mai sfîntă decît a lui Dumnezeu, care i-a dat și puterea apostolică de a face minuni. Nu mai vorbesc despre părerea atîtor cuvioși, care nu numai că nu l-au ocărît, dar, precum se știe, l-au lăudat atît de mult, încît l-au pus pe el mai presus de cei mai de seamă bărbați în alegerea diaconiei. Și socotesc că judecata atîtor bărbați duhovnicești luminați de Dumnezeu n-a greșit, fapt întărit de admirația pentru atîtea minuni săvîrșite de el, precum am spus.

XI.

Dar este timpul să reiau șirul discuției începute. Așadar, fiindcă părintele Theonas ne vizitase în chilia noastră în zilele Cincizecimii, după ce am terminat cu slujba rugăciunilor de seară, ne-am așezat puțin pe pământ și am început să-l întrebăm cu grijă de ce la ei în toate zilele Cincizecimii nu îngenunche nimeni la rugăciune și de ce se prelungea ajunarea pînă în ceasul al nouălea. Eram cu atît mai curioși de acest fapt, cu cît în mînăstirile din Siria n-am văzut respectat acest obicei cu atîta atenție.

XII.

La acestea părintele Theonas ne-a răspuns astfel: Trebuie să ne supunem autorității sfinților părinți și obiceiurilor celor mai mari, păstrate de-a lungul șirului de ani pînă în timpul nostru și să le păzim neîncetat, cu respect și considerație, așa cum ne-au fost transmise din vechime, fără să ne gîndim la vreo schimbare a lor. 2. Fiindcă vreți să cunoașteți noimele și temeiurile acestui fapt, ascultați pe scurt ceea ce am aflat că ne-au lăsat bătrînii noștri asupra acestei chestiuni. Dar înainte de a apela la autoritatea Scripturii divine, să spunem cîteva cuvinte, dacă vreți, despre natura și calitatea postului, pentru ca autoritatea Scripturilor să întărească după aceea dezbaterea noastră. 3. *Înțelepciunea* divină a arătat, prin Ecclesiast, că există timp potrivit pentru fiecare lucru, adică și pentru cele bune, cît și pentru cele socotite potrivnice sau rele: «*Pentru orice lucru este o clipă prielnică și vreme pentru orice îndeletnicire sub cer. Vreme este să te naști și vreme să mori; vreme să sădești și vreme să zmulgi ceea ce ai sădit; vreme să ucizi și vreme să tămăduiești; vreme să dărîmi și vreme să zidești; vreme să plîngi și vreme să rîzi; vreme să jelești și vreme să dănțuiești; vreme să arunci pietre și vreme să le strîngi; vreme să îmbrățișezi și vreme este să fugi de îmbrățișare; vreme să gonești și vreme să prăpădești; vreme să păstrezi și vreme să arunci; vreme să rupi și vreme să coși; vreme să taci și vreme să grăiești; vreme să iubești și vreme să urăști; vreme pentru război și vreme pentru pace*». Iar mai jos zice: «*Este vreme pentru orice lucru și pentru orice faptă*». 4. Așadar, despre nimic din acestea nu spune că este veșnic bun, ci să fie îndeplinit la timpul său și cum trebuie. Astfel că aceleași lucruri, care acum au fost săvîrșite bine și la timpul lor, dacă au loc cînd și cum nu trebuie, se dovedesc nefolositoare și primejdioase. În afară, bineînțeles, de cele care sînt prin esența lor permanentă bune sau rele, fără să poată căpăta un conținut potrivnic, cum

sînt dreptatea, prudența, bărbăția, temperanța și celelalte virtuți, sau dimpotrivă, viciile, ale căror hotare sînt permanente și nu se pot transforma în contrariul lor. Iar dacă unele pot trece cîte o dată dintr-o parte în alta, încît față cu cei ce le folosesc să fie socotite bune sau rele, acestea nu din natura lor sînt astfel, ci după cum le simte cel ce le înfăptuiește, bune sau rele, după cum dictează împrejurările.

XIII.

Acum să ne întrebăm, ce trebuie să hotărîm despre starea posturilor, dacă este el un bun, la fel cum am spus că sînt dreptatea, prudența, vitejia și temperanța, care nu pot în nici un caz trece în partea contrarie, sau este ceva la mijloc, care uneori poate fi de folos dacă-l ținem, iar alteori nu putem fi condamnați dacă nu-l păzim, și mai mult, dacă uneori e rău că l-am ținut și alteori e bine că nu l-am păzit? 2. Dacă definim postul ca pe o virtute și așezăm abținerea de la hrană între bunurile principale, însemnează că primirea hranei este un rău și o crimă. Tot ce este contrar binelui principal trebuie socotit rău principal. Autoritatea Sfintelor Scripturi nu ne îngăduie această definiție. 3. Căci dacă postim în acest înțeles și cu acest cuget, încît să credem că este un păcat să ne hrănim, nu numai că nu vom dobîndi nici o roadă prin abținere, dar chiar vom săvîrși un mare sacrilegiu și o nelegiuire, potrivit cuvintelor Apostolului: «*Stăpînindu-ne de la bucatele pe care Dumnezeu le-a făcut spre gustare cu mulțumire pentru cei credincioși și pentru cei care au cunoscut adevărul. De vreme ce orice făptură a lui Dumnezeu este bună și nimic nu este de lepădat dacă se ia cu mulțumire*». Căci: «*Cine socotește că este ceva necurat, pentru el este necurat*[39]». De aceea, din cîte am citit, n-a fost nimeni osîndit numai pentru că s-a hrănit, dacă nu s-a unit cu aceasta, sau nu i-a urmat ceva prin care a meritat să fie condamnat.

XIV.

Din aceasta se vede foarte limpede că postul este ceva mijlociu, fiindcă se socotește drept să fie păzit, dar nu aduce osîndă întreruperea lui, dacă nu este pedepsită prin el călcarea altei porunci decît folosirea hranei. Dar pentru un bun principal nu trebuie să fie nici un timp de întrerupere, fiindcă cei ce încetează de a-l săvîrși și numai prin nepăsare cade în păcat. La fel nu trebuie îngăduită nici o clipă pentru vreun rău principal, fiindcă ceea ce este dăinuitor întotdeauna nu va

39. XXI, XIII, 3, p. 477. Trebuie deci să ținem seama de ce este obligatoriu potrivit conștiinței noastre, bună sau rea.

putea să nu dăuneze, dacă a fost săvîrșit, sau să se schimbe în ceva vrednic de laudă. 2. De aceea este limpede că sînt mijlocii cele care sînt prin natura lor astfel, încît săvîrșite sfințesc, dar nu ne pătează dacă nu le luăm în seamă. Socotește în rîndul acestora căsătoria, agricultura, bogățiile, retragerea în singurătate, privegherile, citirea cărților sfinte și meditația asupra lor și înseși posturile, cu care am început vorbirea noastră. Despre toate acestea învățătura divină și autoritatea cărților sfinte n-a hotărît să fie respectate fără încetare și păzite în așa chip, încît să fie o nelegiuire a le întrerupe. 3. Toate cele ce se hotărăsc ca niște porunci, ne osîndesc la moarte dacă nu le îndeplinim. Dar cele ce doar ne îndeamnă și nu ne poruncesc, acestea făcute sînt de folos, dar nefăcute nu ne aduc pedeapsă. Și de aceea mai marii noștri au poruncit să facem și să păzim toate acestea cu prevedere, ținînd seamă de cauză, loc, mod, timp, cu toată atenția necesară, fiindcă tot ce se săvîrșește potrivit acestora este bine făcut, iar ceea ce este în afara acestor condiții se constată a fi rău și primejdios. De pildă, dacă la sosirea unui frate, în persoana căruia noi ne simțim datori să primim pe Hristos cu cea mai mare dragoste, vrea cineva să păzească asprimea postului, nu cade mai degrabă în păcatul neomeniei, în loc să-și cîștige lauda și meritul de bună gazdă? 4. Sau dacă atunci cînd boala și slăbiciunea trupească cer hrană pentru însănătoșire, cel ce nu primește să se abată de la asprimea postului care nu este de socotit mai degrabă crud și călău al corpului său, decît îngrijitor al propriei sale sănătăți? La fel și în timpul unei sărbători, cînd se îngăduie puțină încălzire și hrană mai bună pentru refacerea trebuincioasă, dacă vrea cineva să se țină cu orice preț de regulile postului, trebuie să fie socotit nu numai un formalist, dar și un mărginit și un lipsit de judecată. 5. Astfel de atitudini sînt cu totul primejdioase celor ce caută laudă omenească prin posturi și cu deșartă fățărnicie își cîștigă faima sfințeniei prin paliditatea feței. Despre aceștia cuvîntul evanghelic spune că și-au dobîndit în prezent plata, iar postul lor Domnul îl osîndește prin gura profetului. Făcîndu-și sieși observație, după ce înainte zisese în numele acestora: «*De ce am postit și nu ne-ai văzut? De ce ne-am umilit sufletele și n-ai știut?*», adaugă îndată, arătînd din ce pricini ei nu merită să fie auziți: «*Iată, în zilele postului vostru se dau pe față vrerile voastre, atunci voi urmăriți pe toți datornicii voștri. Iată, postiți ca să vă certați și să vă sfădiți, și loviți furioși cu pumnul. Nu mai postiți ca pînă astăzi, dacă vreți să se audă în cer glasul vostru. Este acesta un post care-Mi place, o zi în care omul își smerește sufletul său? Să-și plece capul ca o trestie, să se culce pe sac și în cenușă, oare acesta se cheamă post, zi plăcută Domnului?*». 6. Apoi adaugă, învă-

ținând cum se face bine primită înfrînarea celui ce postește și spunînd, bineînțeles, că postul nu este de folos prin sine însuși, dacă nu este însoțit de cauzele următoare: «*Nu știți voi postul care-Mi place? Rupeți lanțurile nedreptății, dezlegați legăturile jugului, dați drumul celor asupriți și sfărîmați jugul lor. Împarte pîinea ta cu cel flămînd, adăpostește în casă pe cel sărman, pe cel gol îmbracă-l și nu te ascunde de cel de un neam cu tine. Atunci lumina ta va răsări ca zorile și tămăduirea ta se va grăbi. Dreptatea ta va merge înaintea ta, iar în urma ta slava lui Dumnezeu. Atunci vei striga și Domnul te va auzi; la strigătul tău El va zice: iată-Mă*». 7. Vedeți, așadar, că postul nu este judecat de Domnul ca un bun principal, pentru că nu prin sine însuși, ci prin alte lucrări se face bun și plăcut lui Dumnezeu și, dimpotrivă, din diferite pricini care se ivesc, este socotit nu numai zadarnic, dar și demn de dispreț, căci zice Domnul: «*Cînd vor posti, Eu nu voi asculta rugăciunile lor*».

XV.

Mila, răbdarea, dragostea și celelalte virtuți arătate mai înainte, în care există binele principal, nu trebuiesc păzite pentru posturi, ci posturile pentru ele. Trebuie să ne străduim ca, pe calea posturilor, să dobîndim acele virtuți, care sînt într-adevăr bune, iar nu să le practicăm în scopul posturilor. Pentru aceasta așadar este folositoare înfrînarea aspră a trupului, pentru aceasta trebuie folosit leacul foamei, ca prin ele să putem ajunge la acea dragoste, în care există binele veșnic și neschimbat, în afara oricăror hotare ale vremii. Medicina, aurăria și celelalte arte, care există în această lume, nu se practică pentru instrumentele de care au nevoie, ci mai degrabă aceste unelte se pregătesc pentru practica artei respective. 2. Ele sînt pe cît de utile celor pricepuți, pe atît de fără rost pentru cei ce nu cunosc însăși știința artei, și, pe cît sînt de cel mai mare folos celor ce se sprijină pe ajutorul lor pentru a îndeplini ceva, pe atît nu pot fi în nici un chip bune pentru cei ce, neștiind la ce trebuiesc folosite, se mulțumesc doar să le aibă, pentru ei folosul constînd în posedarea uneltelor, iar nu în folosirea lor practică. Așadar, bunul principal este cel pentru care se fac cele ce sînt mijlocii, iar bunul cel mai de seamă însuși nu se îndeplinește pentru alt motiv, ci numai pentru însăși bunătatea sa.

XVI.

Acesta se deosebește de cele pe care le-am numit mijlocii prin următoarele trăsături: Este un bun prin sine însuși și nu prin altceva; este necesar prin sine și nu prin altceva; este întotdeauna și fără schim-

bare bun şi, păstrîndu-şi neschimbată calitatea sa, nu poate trece în partea contrară; suprimarea sau încetarea lui nu poate să n-aducă o mare primejdie; dacă-i este ceva contrar, acesta este în chip asemănător răul principal şi acesta nu poate trece vreodată în partea cea bună. 2. Aceste însuşiri, prin care se caracterizează natura bunurilor principale, nu pot fi atribuite în nici un caz posturilor. Ele nu sînt bune sau necesare prin sine şi pentru sine, fiindcă se practică pentru a dobîndi curăţia inimii şi a trupului, pentru ca mintea, tocite fiind îmboldurile trupului, să se unească în pace cu Autorul ei, şi nu sînt întotdeauna şi fără schimbare bune, fiindcă adesea întreruperea lor nu ne răneşte, ci dimpotrivă, uneori se întorc spre pieirea sufletului, cînd se ţin în timp nepotrivit. 3. Dar nu este un rău principal ceea ce pare a fi împotrivă-i, adică primirea firească, cu plăcere, a hranei, care nu poate fi socotită un rău, dacă nu este însoţită de intemperenţă, lux şi alte vicii, fiindcă *«nu ce intră în gură spurcă pe om, ci cele ce ies din gură, acestea spurcă pe om»*. Aşadar, se abate de la binele principal şi nu se îndeplineşte în chip desăvîrşit sau fără păcat ceea ce face cineva nu pentru sine însuşi, ci pentru altceva. Toate trebuiesc făcute pentru el şi el însuşi trebuie urmărit numai pentru sine.

XVII.

Ţinînd, aşadar, mereu seamă de această definiţie în legătură cu calitatea postului, să-l dorim din toate puterile sufletului, dar să ştim că numai atunci este potrivit pentru noi, dacă i se respectă condiţiile de timp, calitate, măsură, fără să fixăm în el termenul speranţelor noastre, ci doar să putem ajunge prin el la curăţia inimii şi la dragostea apostolică. Astfel că postul din însuşi faptul că n-are timpuri deosebite, în care ar trebui practicat sau întrerupt, şi nici calitatea sau măsura impusă, se vede bine că nu este un bun principal, ci ceva mijlociu. 2. De altfel, cele care prin autoritatea legii sînt recomandate ca bune, sau interzise ca vătămătoare, nu sînt niciodată supuse condiţiilor de timp, astfel încît uneori să trebuiască a se săvîrşi ceea ce este oprit şi să se treacă peste ceea ce este poruncit. Nu există vreo stare sau măsură a dreptăţii, răbdării, cumpătării, ruşinei, dragostei[40], şi la fel nu este îngăduit uneori libertatea nedreptăţii, nerăbdării furiei, neruşinării, pizmei şi trufiei.

40. XXI, XVII, p. 482. În ce priveşte timpul, aşa cum reiese din fraza precedentă.

XVIII.

Dar la cele spuse pînă acum despre calitatea postului trebuie să adăugăm autoritatea Sfintelor Scripturi, prin care se dovedește foarte limpede că postul nu poate și nu trebuie să fie păzit continuu. În Evanghelie fariseii și ucenicii lui Ioan Botezătorul posteau, pe cînd apostolii, ca unii care erau prieteni și comeseni ai Acelui logodnic ceresc, nu păzeau posturile. Ucenicii lui Ioan credeau că prin posturi ei dețin partea cea mai înaltă a dreptății, ca următori ai celui ce, deosebit prin căința sa, se arăta în așa chip exemplu pentru toate popoarele, încît refuza nu numai feluritele bucate, care sînt folosite de oameni, dar nu se atingea nici de pîine, care este hrana cea de toate zilele. Acești discipoli ai lui se plîng Domnului zicînd : «*De ce noi și fariseii postim mereu, iar ucenicii Tăi nu postesc?*». 2. Domnul, răspunzîndu-le le-a arătat limpede că postul nu este potrivit și necesar în orice timp, fiindcă timpul unei sărbători, sau ocazia vreunei dărnicii îngăduie întreruperea lui. «*Pot oare, a zis El, fiii nunții să fie triști cîtă vreme mirele este cu ei? Dar vor veni zile cînd mirele va fi luat de la ei și atunci vor posti*». Deși aceste cuvinte le-a spus înainte de învierea Sa, totuși ele arată în chip propriu timpul Cincizecimii, în care după înviere, vreme de patruzeci de zile, Domnul prînzea cu ucenicii, bucuria prezenței lui zilnice neîngăduind ca ei să postească.

XIX.

Ghermanus. De ce slăbim asprimea înfrînării în tot timpul Cincizecimii, cînd știm că Hristos n-a zăbovit printre ucenici decît patruzeci de zile după înviere?

XX.

Theonas. Întrebarea voastră nu este nepotrivită și trebuie să vi se spună adevărul în întregime. După înălțarea la cer a Mîntuitorului nostru, care a avut loc în a patruzecea zi de la înviere, apostolii, întorși de pe muntele Măslinilor, unde-L văzuseră pe Domnul înălțîndu-Se, cum ni se arată în *Faptele Apostolilor*, după ce au intrat în Ierusalim, au așteptat timp de zece zile coborîrea Sfîntului Duh, iar în a cincizecea zi L-au primit cu bucurie. 2. Așa s-a împlinit numărul zilelor prin această sărbătoare. Acest număr a fost arătat în chip figurat și în Vechiul Testament, în care se spune că, după șapte săptămîni, preoții aveau poruncă să jertfească Domnului pîine din prima pîrgă. Această pîine se dovedește a fi fost dată Domnului prin predica apostolilor ținută în acea zi către popor, adevărată pîine din prima pîrgă care, prin noua învățătură fiind oferită ca hrană, a săturat cinci mii de oameni, și a

consfinţit astfel Domnului primul popor de creştini dintre iudei. 3. De aceea şi aceste zece zile trebuiesc privite cu aceeaşi cinste şi bucurie împreună cu cele patruzeci de zile dinaintea lor. Tradiţia acestei sărbători, transmisă prin creştinii din vremea apostolilor pînă la noi, trebuie păstrată cu acelaşi cuprins. În aceste zile nu se îngenunchează la rugăciune, fiindcă această ţinută este semn de pocăinţă şi jale. Iar noi sărbătorim toate aceste zile ca pe ziua Duminicii, în care mai marii noştri ne-au lăsat ca tradiţie să nu postim şi să nu îngenunchem, din respect pentru Învierea Domnului.

XXI.

Ghermanus. Poate oare acest trup, amăgit cu mîngîieri neobişnuite în timpul unei sărbători atît de îndelungate să nu zămislească vreun spin din acele buruieni ale viciilor, chiar dacă au fost scoase din rădăcină, sau mintea, încărcată cu mese peste măsura obişnuită, să nu-şi slăbească asprimea stăpînirii sale faţă de corp, robul său? Mai ales în noi, vîrsta mai fragedă poate împinge repede trupul la nesupunere, dacă folosim hrană prea multă, fie din cea obişnuită, fie alta, pe care o socotim cu totul neîngăduită.

XXII.

Theonas. Dacă supunem unui examen serios al minţii toate pe care le săvîrşim şi întotdeauna întrebăm despre curăţia inimii noastre nu judecata altora, ci conştiinţa noastră, putem fi siguri că această întrerupere a postului nu aduce vătămare unei adevărate înfrînări. Dar, precum s-a mai spus, punînd în cumpănă în mod egal într-o parte îngăduinţa şi în cealaltă o aspră stăpînire, mintea nestricată să nu admită în nici o parte ceva mai mult, să deosebească printr-o judecată dreaptă dacă greutatea plăcerilor ne apasă spiritul nostru, sau înclină în partea cealaltă, către austeritatea corpului, mărind sau micşorînd porţia acolo unde vede că balanţa atîrnă prea uşor sau prea greu. 2. Domnul nostru nu vrea să se petreacă nimic fără moderaţie pentru închinăciunea sau cinstirea Lui, fiindcă, «onoarea regelui iubeşte dreptatea». Şi de aceea prea înţeleptul Solomon, ca să nu înclinăm nici într-o parte, nici în cealaltă cu judecata noastră, ne sfătuieşte zicînd: «*Cinsteşte-L pe Dumnezeu din muncile tale drepte şi adu-I prima pîrgă din roadele dreptăţii tale*». Se află în conştiinţa noastră un judecător adevărat, care nu se vinde şi care, atunci cînd toţi greşesc, el singur nu se înşeală niciodată despre starea curăţiei noastre. 3. Aşadar, cu toată grija şi iscusinţa să avem mintea mereu prevăzătoare, ca nu cumva, printr-o judecată greşită, fie aprinsă de dorinţa unei înfrînări prea mari, fie amăgită de

gîndul unui post mai puțin aspru, să cîntărim nedrept măsura puterile noastre. Așezînd într-o parte curăția sufletului, iar în cealaltă puterile trupului, să le cumpănim cu judecata conștiinței noastre în așa fel, încît să n-atîrne una mai greu decît cealaltă și să nu ni se spună că am lăsat prea mult fie de partea austerității, fie de partea îngăduinței: «*Oare dacă dăruiești cum trebuie, dar nu împarți cum trebuie, n-ai păcătuit?*». 4. Acele jertfe ale postului pe care noi credem că le oferim cum trebuie Domnului, dacă le smulgem fără socoteală din hrana noastră, chinuindu-ne stomacul, «*Cel care iubește milostivirea și judecata*» le respinge zicînd: «*Eu sînt Domnul, care iubesc dreptatea și urăsc răpirile nedrepte*». De asemenea, și pe acei care, după ce opresc pentru mîntuirea trupului și pentru trebuințele proprii partea cea mai mare a ofrandelor, adică a slujbelor și faptelor lor, dăruiesc Domnului ce le rămîne lor și într-o măsură foarte mică, cuvîntul dumnezeiesc îi condamnă ca pe niște lucrători mincinoși: «*Blestemat să fie cel ce face lucrările Domnului cu înșelătorie*». 5. Nu pe nedrept, așadar, îl ceartă Domnul pe cel ce se înșeală printr-o judecată nedreaptă: «*Dar deșertăciune sînt fiii oamenilor, mincinoși sînt fiii oamenilor, în balanță toți sînt deșertăciune*». Și de aceea fericitul Apostol ne sfătuiește ca, păstrînd frîul dreptei judecăți, să nu înclinăm în nici o parte atrași de ce e prea mult. El ne spune: «*Supunerea voastră să fie cu judecată dreaptă*». De asemenea, acest lucru îl interzice și legiuitorul zicînd: «*Cîntarul vostru să fie drept, greutățile drepte, banița dreaptă și șiștarul drept*». Iar Solomon spune: «*Două feluri de greutăți de cîntărit și de măsurat sînt urîciune înaintea Domnului și cine face aceasta va cădea în lanțul înșelătoriei sale*». 6. De aceea, nu numai așa cum am spus, dar și în alt mod trebuie să ne străduim să n-avem greutăți neegale în nimile noastre și nici măsuri duble în hambarele conștiinței noastre. Anume, să nu slăbim pentru noi, printr-o îngăduință prea mare, cele ce se referă la regula austerității, iar pe de altă parte, pe cei cărora le predicăm cuvîntul Domnului să-i strivim prin porunci mai aspre și mai grele decît le putem noi înșine suporta. Cînd facem aceasta, cum cîntărim sau cum măsurăm dacă nu cu dublă greutate și măsură plata și roada învățăturilor Domnului? Dacă le socotim într-un fel pe ale noastre și în alt fel pe ale fraților noștri, vom fi pe drept învinuiți de Domnul că avem greutăți și măsuri duble, după acea cugetare a lui Solomon, care spune: «*Greutățile nedrepte pentru cîntărire sînt urîciune înaintea Domnului și cîntarele înșelătoare nu sînt decît un lucru rău*». 7. În felul acesta cădem, se vede bine, în vina cîntăririi înșelătoare și a măsurării în două feluri, dacă din dorința de laudă omenească în fața fraților le arătăm pe unele mai aspre decît le practicăm de obicei

în mod particular în chiliile noastre, căutînd să părem mai înfrînaţi şi mai sfinţi în faţa oamenilor decît în faţa lui Dumnezeu. Mai ales această racilă nu numai că trebuie s-o ocolim, dar chiar s-o dispreţuim. Dar fiindcă între timp ne-am îndepărtat cam mult de întrebarea pe care aţi pus-o, să ne întoarcem de unde am plecat.

XXIII.

Astfel trebuie ţinută sărbătoarea zilelor despre care am vorbit, încît îngăduinţa mai mult să folosească decît să dăuneze sufletului şi trupului, fiindcă nici bucuria vreunei sărbători nu tocește îmboldurile trupului, nici acel duşman neîmblînzit nu ştie să îndulcească respectul datorat zilelor de sărbătoare. 2. Pentru ca în aceste zile să se păstreze tradiţia şi să se depăşească puţin măsura foarte sănătoasă a cumpătării, ajunge să înaintăm pînă acolo cu îngăduinţa, încît masa care trebuia luată în ceasul al nouălea al zilei să se ia ceva mai devreme, adică în ceasul al şaselea. Dar, avîndu-se în vedere timpul de sărbătoare, să nu se schimbe felul şi măsura bucatelor, pentru ca nu cumva curăţia trupului şi sănătatea minţii dobîndite prin înfrînarea din Păresimi, să piară din cauza îngăduinţei din timpul Cincizecimii şi să nu ne fie de folos că tot ce am obţinut prin post, pierdem îndată prin săturare neînfrînată. Prin cunoscut-ai iscusinţă, vrăjmaşul nostru mai ales atunci atacă fortăreaţa curăţiei noastre, cînd simte că-i este slăbită paza în vremea vreunei sărbători. 3. De aceea să avem toată grija să nu ni se slăbească puterea minţii noastre prin plăcute amăgiri şi să nu pierdem, cum am mai spus, prin odihna şi lipsa de grijă a Cincizecimii, puritatea castităţii dobîndită cu neîntreruptă trudă în Păresimi. De aceea să nu se îngăduie nici vreun adaos în calitatea sau măsura hranei, ci, în zilele cele mai deosebite, să ne ferim deopotrivă de bucatele de la care ne înfrînăm în zilele dinainte de sărbători, ca să ne păstrăm întreagă nevinovăţia. Veselia sărbătorii, care stîrneşte în noi o luptă foarte primejdioasă prin aţiţările trupului, să nu se întoarcă în plîns şi să ne răpească acea înaltă atmosferă de sărbătoare, care tresaltă de bucuria nestricăciunii, şi să începem, după deşertăciunea scurtă a bucuriei trupeşti, să plîngem nevinovăţia pierdută a inimii printr-o lungă amărăciune a pocăinţei. 4. Ba mai mult, să ne străduim să nu se îndrepte zadarnic către noi acel profetic îndemn: «*Prăznuieşte-ţi, Iuda, sărbătorile tale şi îndeplineşte-ţi făgăduinţele*». Dacă zilele de sărbătoare nu vor schimba deplinătatea înfrînării, ne vom bucura neîncetat de sărbătorile cele duhovniceşti şi astfel pentru noi, care încetăm cu lucrările de supuşi «va fi lună din lună, şi sîmbătă din sîmbătă».

XXIV.

Ghermanus. De ce Păresimile durează timp de șase săptămîni? În unele provincii se pare că din grijă mai deosebită pentru religie s-a adăugat și a șaptea săptămînă, dar nici un număr nici celălalt, dacă se scoate din socoteală sîmbăta și duminica, nu atinge suma de patruzeci de zile. Săptămînile înseși cuprind numai treizeci și șase de zile.

XXV.

Theonas. Deși sfînta modestie a unora nu se ocupă de această problemă, totuși, fiindcă voi doriți să le cunoașteți și pe cele socotite fără importanță de către alții, voind, pentru a afla adevărul întreg, să știți și părerile mele în orice taină, vă mărturisesc că, în legătură cu întrebarea voastră, mai marii noștri nu ne-au lăsat nici o explicație. 2. În legea mozaică există o poruncă generală, lăsată întregului popor: «*Să dai Domnului Dumnezeului tău zeciuiala și prima pîrgă a roadelor tale*». Astfel că, dacă ni se cere să oferim zeciuială din toate bunurile și roadele noastre, cu atît este mai de trebuință să dăm a zecea parte din viața noastră, din lucrurile și avutul nostru de folos omenesc. Ceea ce noi facem de bună seamă în socoteala Păresimilor. 3. A zecea parte din numărul tuturor zilelor care cuprind un an întreg este de treizeci și șase de zile și jumătate. Iar din șapte săptămîni, dacă se scad zilele de sîmbătă și duminică, rămîn pentru post treizeci și cinci de zile. Adăugîndu-se însă acea zi de priveghi, în care postul sîmbetei se prelungește pînă la cîntarea cocoșilor, cînd încep să răsară zorii zilei de duminică, nu numai că se împlinește numărul de treizeci și șase de zile, dar dacă se socotește acel timp al nopții, arătat mai înainte, pentru zeciuiala de cinci zile rămase, însemnează că nu lipsește nimic din întreaga sumă a zilelor.

XXVI.

Dar ce să spun despre prima pîrgă, care desigur că se dă zilnic de către toți cei ce-L slujesc cu credință pe Hristos? Cînd, treziți din somn și înălțîndu-se la viață după liniștea nopții, înainte de a avea vreun simțămînt în inima lor, sau de a se gîndi la ceva de interes personal, ei își consacră jertfelor divine primele lor gînduri, ce fac altceva decît își achită prima pîrgă a roadelor prin Cel mai mare preot, Iisus Hristos, pentru trebuințele acestei vieți și pentru închipuirea învierii zilnice? 2. Treziți din somn, ei aduc lui Dumnezeu jertfa bucuriei lor de viață, îl cheamă pe El cu prima mișcare a limbii lor, numele și laudele Lui le rostesc și, cînd mișcă pentru prima dată buzele să-I cînte imnuri, lui Dumnezeu îi jertfesc slujba gurii lor. Lui îi aduc la fel prima ofrandă

a mîinilor şi a paşilor, cînd ridicîndu-se din aşternut stau în picioare la rugăciune şi, înainte de a-şi folosi membrele lor pentru interese proprii, nu reţin pentru ei din folosirea lor, ci în cinstirea Lui îşi mişcă paşii şi în lauda Lui se opresc şi astfel, prin întinderea mîinilor, prin îngenunchere şi prin aşternerea corpului întreg, îşi achită pîrga tuturor simţămintelor lor. 3. Nu putem să îndeplinim ce se cîntă în psalmi: «*Din zori m-am sculat şi am strigat*» şi «*Deschis-am ochii mei dis-de-dimineaţă ca să cuget la cuvintele Tale*» şi «*Dimineaţa rugăciunea mea Te va întîmpina*», decît dacă, rechemaţi după odihna somnului, ca din întunericul morţii, în această lumină despre care am vorbit, nu îndrăznim să luăm pentru trebuinţele noastre nimic din toate serviciile minţii şi ale trupului. 4. Cel pe care l-a vestit profetul dimineaţa, sau pe care şi noi trebuie să-l vestim, nu e nimeni altul decît noi înşine, adică ocupaţiile noastre, simţămintele şi grijile noastre nimicitoare, fără de care nu putem exista, sau şoaptele foarte ascunse ale duşmanului, pe care el încearcă să ni le strecoare în timpul somnului sub forma chipurilor înşelătoare din vise, cu care ne înlănţuie şi cînd ne trezim, pentru ca el însuşi să culeagă cel dintîi pîrga primelor noastre roade. 5. De aceea trebuie să ne îngrijim cu toată băgarea de seamă, dacă vrem să îndeplinim prin fapte cerinţa versetului mai înainte citat, ca veghea iscusită să ocrotească primele noastre gînduri de dimineaţă, pentru ca nu cumva duşmanul cel pizmaş să veştejească ceva din ele şi să-l facă pe Dumnezeu să respingă prima noastră pîrgă ca pe ceva de rînd şi fără nici un preţ. Dacă nu va fi prevenit de noi, prin grija minţii veghetoare, nelăsînd la o parte relele lui obiceiuri, duşmanul nu va înceta să ne asalteze zilnic cu înşelăciunile sale. 6. Şi de aceea, dacă dorim să dăm din roadele minţii noastre prima pîrgă plăcută şi bine primită de Dumnezeu, trebuie să depunem multă atenţie, ca toate simţirile corpului nostru, mai ales în orele de dimineaţă, să le păstrăm neatinse pentru a le dărui ca jertfă prea sfîntă Domnului. Acest fel de dăruire îl păzesc cu cea mai mare sfinţenie chiar mulţi dintre mireni, care sculîndu-se înainte de revărsatul zorilor, nu se gîndesc la nimic personal, sau la treburile lor necesare lumii acesteia, înainte de a merge la biserică şi de a dărui lui Dumnezeu prima pîrgă din gîndurile şi faptele lor.

XXVII.

Cu privire la obiceiul despre care aţi vorbit, că în unele provincii Păresimile ţin şase săptămîni, iar în altele şapte, postul este acelaşi, chiar dacă săptămînile n-au acelaşi număr. Şi-au făcut paza postului în şase săptămîni cei ce socotesc că trebuie postit şi sîmbăta. Deci ei pos-

tesc de șase ori pe săptămînă, și înmulțit numărul acesta cu cele șase săptămîni ies tocmai treizeci și șase de zile. Cum am spus, socoteala este aceeași, este același numărul zilelor de post, deși numărul săptămînilor se deosebește.

XXVIII.

Dar desigur, fiindcă din nepăsare omenească s-a uitat această socoteală, timpul în care se oferă, cum am spus, zeciuiala anuală prin cele treizeci și șase de zile și jumătate de post, a căpătat numele de Păresimi (patruzecime) pentru că, așa cum spune tradiția, și Moise, și Ilie și chiar Domnul nostru Iisus Hristos au postit cîte patruzeci de zile. 2. Taina acestui număr o explică destul de bine și cei patruzeci de ani în care Israel a zăbovit în deșert și, de asemenea, cele patruzeci de stadii prin care se spune că au trecut în chip mistic. Sau poate însăși zeciuiala a primit pe drept numele de patruzecime de la perceperea impozitelor. Așa se numește în popor acel impozit public din care se socotește pentru serviciul regelui cît ne cere și nouă regele tuturor veacurilor ca bir legitim al Păresimilor pentru trebuințele vieții noastre. 3. Deși nu este în legătură cu întrebarea pusă, totuși, fiindcă a venit împrejurarea, nu socotesc că trebuie trecut cu vederea nici faptul că foarte adesea mai marii noștri asigurau că mai ales în acele zile tot neamul monahilor era atacat printr-o veche obișnuință de către neamul cel vrăjmaș al demonilor și silit să plece în altă parte din chiliile lor. După acea asemănare prin care atunci egiptenii îi apăsau cu grele cazne pe fiii lui Israel, și acum pe adevăratul Israel, adică pe poporul de monahi, intelectualii egipteni încearcă să-i îngenunche prin munci grele și murdare, ca nu cumva în liniștea plăcută lui Dumnezeu, părăsind țara Egiptului să trecem fără vătămare în pustiul virtuților, astfel încît faraonul fremătînd împotriva noastră să spună: 4. «*Sînt fără treabă și de aceea strigă și zic: haide să aducem jertfă Dumnezeului nostru. Să fie dar împovărați de lucru oamenii aceștia și să se îndeletnicească cu acestea, iar nu să se îndeletnicească cu vorbe mincinoase*». Sfînta jertfă a Domnului, care nu se dă decît în pustiul inimii libere, este arătată de deșertăciunea demonilor ca cea mai mare deșertăciune, căci «religia este o grozăvie pentru păcătos».

XXIX.

Așadar, cel drept și desăvîrșit nu este ținut de această lege a Păresimilor, dar nici mulțumit să se supună acestui canon așa de simplu pe care, de bună seamă, l-au statornicit capii Bisericilor pentru cei ce sînt în tot timpul anului preocupați de plăcerile și interesele lumii acesteia, pentru ca, strîngîndu-i într-un fel în lanțul legii, cel puțin în aceste

zile să-i silească să se dedice Domnului şi să dea zeciuială Domnului din zilele vieţii lor, pe care altfel le-ar fi consumat ca pe nişte fructe. 2. Cei drepţi, pentru care «legea n-a fost aşezată» şi care dau treburilor duhovniceşti nu o mică parte, adică zeciuială, ci tot timpul vieţii lor, fiindcă sînt liberaţi de aplicarea zeciuielii legale, dacă-i sileşte vreo trebuinţă cinstită şi sfîntă, îndrăznesc să slăbească această stare a postului fără vreo discuţie. Nu este încălcată această neînsemnată zeciuială de cei ce s-au dăruit Domnului cu toate ale lor. Desigur, n-ar fi putut face aceasta fără marea vină a înşelăciunii cel ce neoferind nimic de voie Domnului, este împins numai de necesitatea legii să dea zeciuiala sa. 3. Se dovedeşte limpede că nu poate fi desăvîrşit cel supus legii, care se fereşte de ceea ce este oprit şi îndeplineşte ceea ce i se cere, ci aceia sînt desăvîrşiţi, care nu se folosesc de ceea ce le îngăduie legea. De aceea, deşi se spune despre legea mozaică : *«Legea n-a dus nimic la desăvîrşire»*, au fost desăvîrşiţi unii dintre cei sfinţi, precum citim în Vechiul Testament, fiindcă, trecînd mai departe de porunca legii, au trăit sub desăvîrşirea evanghelică *«ştiind că legea nu este pusă pentru cei drepţi, ci pentru cei nedrepţi şi nesupuşi, nelegiuiţi şi păcătoşi, necuvioşi şi spurcaţi»* şi celelalte.

XXX.

Trebuie ştiut că, atîta timp cît a rămas neîncălcată desăvîrşirea acelei Biserici de la început, n-a existat deloc observarea Păresimilor. Nu erau mărginiţi de trebuinţa acestei porunci şi închişi în hotarele foarte strîmte ale posturilor, ca în porunca legii, cei ce tot timpul anului posteau. 2. Dar cînd mulţimea de credincioşi, depărtîndu-se zilnic de evlavia apostolică, a început să strîngă bogăţii, fără să le împartă în folosul tuturor credincioşilor cum hotărîseră Apostolii, ci fiecare străduindu-se nu numai să le păstreze, dar, nemulţumit să urmeze exemplul lui Anania şi Safira, să le şi înmulţească, atunci toţi preoţii [41] au găsit cu cale ca pe oamenii legaţi de griji lumeşti şi, ca să zic aşa, aproape necunoscători ai înfrînării şi ai renunţării să-i cheme prin prescripţie canonică la lucrarea cea sfîntă şi să-i împingă la zeciuială oarecum prin cuvîntul legii. Această măsură, folositoare pentru cei slabi, nu putea fi dăunătoare pentru cei desăvîrşiţi care, aşezaţi în harul Evangheliei, trec mai departe de lege prin devoţiunea lor de bună voie, ca să poată ajunge la acea fericire exprimată de această cugetare evanghelică : 3. *«Păcatul nu va avea stăpînire asupra voastră, fiindcă nu*

41. XXI, XXX, 2, p. 492. Numele de «sacerdotes» (preoţi) de prim ordin se dădea pe vremea Sfîntului Casian şi episcopilor.

sînteți sub lege, ci sub har». Într-adevăr, păcatul nu-l poate stăpîni pe cel ce stă în credință sub libertatea harului.

XXXI.

Ghermanus. Nu poate fi mincinoasă această idee a Apostolului, care făgăduiește oblăduire nu numai monahilor, ci și celorlalți creștini în general, dar eu n-o pot înțelege cu ușurință. De vreme ce afirmă că toți cei care cred în Evanghelie sînt liberați de jugul și de robia păcatului, de ce totuși aproape în toți cei botezați este în putere domnia păcatului, potrivit cuvintelor Domnului care zice : «*Oricine săvîrșește păcatul este rob păcatului*» ?

XXXII.

Theonas. Întrebarea voastră pune iarăși o problemă grea. Deși știu că esența acesteia nu poate fi transmisă și nici pricepută de cei fără experiență , totuși voi încerca s-o tratez și s-o lămuresc pe scurt, pe cît mă vor ajuta cuvintele, dar aș dori ca voi să căutați a înțelege și din practica voastră cele ce voi spune. Căci toate cele ce se cunosc nu prin învățătură, ci prin practică, după cum nu pot fi transmise de cineva fără practică, la fel nu pot fi înțelese și stăpînite de către cel care n-a fost întemeiat pe un studiu și pe o învățătură de domeniu. 2. De aceea socotesc necesar să cercetăm cu atenție mai întîi care este scopul și voința legii și care învățătura harului și desăvîrșirea, ca drept urmare din acestea să putem cunoaște domnia păcatului și înlăturarea lui. Legea poruncește ca pe un lucru de temelie să se încheie căsătorii, zicînd : «Fericit cel ce are urmași în Sion și slujitori în Ierusalim» și «Blestemată cea stearpă, care nu face copii [42]». 3. Dar harul ne îndeamnă la curăție și la castitatea veșnică a fericitei feciorii, spunînd : «*Fericite sînt cele sterpe și sînii care n-au alăptat*», și : «*Cine nu urăște pe tatăl său și pe mama sa și pe soția sa nu poate fi ucenicul Meu*». Și : «*Rămîne ca și cei ce au soții să fie ca și cum n-ar avea*». Legea spune : «*Nu vei întîrzia să dai zeciuiala ta și primele tale roade*», iar harul zice : «*Dacă vrei să fii desăvîrșit, du-te și vinde tot ce ai și dă săracilor*». 4. Legea talionului nu oprește răzbunarea batjocurilor și a insultelor, căci zice : «*Ochi pentru ochi și dinte pentru dinte*». Harul vrea să dovedim răbdarea noastră, suportînd dublarea injuriilor și a loviturilor pe care le-am primit și ne poruncește să fim pregătiți pentru a suporta pierderi îndoite : «*Celui ce te lovește peste obrazul drept, întoarce-i-l și pe celălalt și celui ce vrea să se judece cu tine și să-ți ia haina, la-*

42. XXI, XXXII, 2, p. 493. Fecunditatea este o binecuvîntare, iar sterilitatea o osîndă, după Sfintele Scripturi.

să-i şi cămaşa». Aceea spune să-i urîm pe duşmani, acesta să-i iubim şi să ne rugăm întotdeauna lui Dumnezeu pentru ei.

XXXIII.

Cel care s-a urcat pe culmea desăvîrşirii evanghelice cu siguranţă că, datorită unor virtuţi atît de mari, s-a înălţat deasupra oricărei legi[43] şi, dispreţuind toate poruncile lui Moise ca pe ceva fără însemnătate, ştie că este numai sub harul Mîntuitorului său, cu ajutorul căruia înţelege că a ajuns în acea stare atît de sublimă. În el nu este stăpîn păcatul, fiindcă *«dragostea lui Dumnezeu s-a vărsat în inimile noastre prin Duhul Sfînt, Care s-a dat nouă»*. Alt simţămînt el nu are şi nu poate să dorească cele oprite, sau să dispreţuiască cele poruncite. Dragostea de Dumnezeu îi stăpîneşte pînă într-atît toate strădaniile şi năzuinţele, încît nu este ispitit de nimic fără preţ duhovnicesc şi nu se foloseşte nici de cele îngăduite. 2. Dar deşi în legea prin care se păstrează drepturile de căsătorie este oprită umblarea pe căi lăturalnice, fiindcă bărbatul este dat unei singure femei, totuşi imboldurile poftei trupeşti sînt destul de puternice şi este greu ca focul, căruia i se asigură cu grijă hrana trebuincioasă, să rămînă în aşa fel în hotarele care i s-au fixat, încît să nu treacă peste margini şi să nu ardă tot ce întîlneşte. Deşi îşi are întotdeauna împotrivire, încît să nu poată arde în afară, totuşi chiar ţinut în loc se aprinde, fiindcă voinţa însăşi este vinovată şi deprinderea dinlăuntru împinge repede la ieşirea neîngăduită, către adulter. 3. În schimb, cei înflăcăraţi prin harul Mîntuitorului de dragostea pentru nestricăciune îşi ard toţi spinii poftelor trupeşti în focul dragostei de Domnul, iar cenuşa călduţă a viciilor nu le mai poate stîrbi nimic din desăvîrşire. Slujitorii legii, folosind cele îngăduite, alunecă în cele neîngăduite, pe cînd cei împărtăşiţi cu harul, de vreme ce renunţă la cele îngăduite, nu cunosc pe cele neîngăduite. Precum păcatul trăieşte în cel dornic de căsătorie, tot aşa şi în cel ce se mulţumeşte doar să dea zeciuiala şi primele sale roade. În mod necesar el păcătuieşte fie prin întîrziere, sau lipsă de grijă, fie prin nerespectarea calităţii sau a cantităţii în împărţirea zilnică. 4. Cel căruia i se porunceşte prin lege să împartă fără odihnă daniile la cei lipsiţi, cu oricîtă credinţă şi devoţiune ar lucra, totuşi este greu să nu cadă adesea în laţul păcatelor. Dar pe cei care n-au dispreţuit sfatul Domnului, ci după ce au dat săracilor toată averea lor îşi iau crucea şi urmează pe Dătătorul de har, păcatul nu-i poate stăpîni. Căci nu-l va muşca grija de a-şi păstra viaţa de necredincios pe cel ce-şi cheltuie avutul jertfit lui Hristos şi banii înstrăinaţi printr-o evlavioasă împăr-

43. XXXI, XXXIII, p. 494. Sfaturile date pe temeiul Sfintelor Evanghelii sînt mai simple şi mai blînde decît cele ale Legii Vechiului Testament.

țire. Întîrzierea cea tristă nu-i va alunga bucuria milosteniei, fiindcă tot ce a dat lui Dumnezeu împarte ca pe ceva străin, fără amintirea propriilor trebuințe, și fără teama de nevoile vieții. El este sigur că, de vreme ce a ajuns la lipsa dorită, va fi hrănit de Dumnezeu ca păsările cerului. 5. Dimpotrivă, cel ce păstrîndu-și însușirile lumești împarte a zecea parte din roadele sale și prima pîrgă, constrîns de porunca legii vechi, căutînd să stingă cu roua milosteniei focul păcatelor sale, chiar dacă își dăruiește cu mărinimie averile sale, este peste putință să se smulgă de sub stăpînirea păcatului dacă prin harul Mîntuitorului nu a lăsat la o parte odată cu avutul însuși simțul averii. 6. În chip asemănător, nu poate să nu se supună cruntei porunci a păcatului cel ce socotește că este mai bine să scoată ochi pentru ochi și dinte pentru dinte, sau să țină sub simțămîntul urii pe dușmanul său. În mod necesar, dorind să se răzbune după legea talionului și urîndu-și dușmanii, este întotdeauna întărîtat de tulburarea furiei și a mîniei. Dar cel ce trăiește sub lumina harului evanghelic, învingînd răul prin supunere, nu șovăie să dea de bună voie și obrazul celălalt celui ce-i pălmuie un obraz. Celui ce-i cere prin judecată cămașa îi dă și haina, cel ce iubește pe dușmanii săi și se roagă pentru cei ce-i fac rău, acesta respinge jugul păcatului și-i rupe lanțurile. 7. Nu trăiește sub legea care nu ucide sămînța păcatelor (de aci pe drept spune fericitul Apostol: «*Se înlătură porunca de mai înainte, din cauza neputinței și a nefolosului ei; căci legea n-a dus nimic la desăvîrșire*», iar Domnul spune prin profet: «*Am dat învățături care nu sînt bune și ordine în care nu este viață*»), ci sub har, care nu taie numai ramurile răului, ci scoate cu totul din rădăcină vrerile vătămătoare.

XXXIV.

Așadar, cine s-a ostenit să aibă desăvîrșirea învățăturii evanghelice, acesta, așezat sub har, nu este apăsat de stăpînirea păcatului. A fi sub har înseamnă a împlini cerințele harului. Iar cel ce n-a voit să se supună în întregime desăvîrșirii evanghelice să știe că, chiar dacă este botezat și monah, nu este sub har, ci, ținut în lanțurile legii, este apăsat de greutatea păcatului. 2. Dorința Celui care a luat sub harul ocrotirii Sale pe toți cei care l-au primit nu este să dărîme, ci să clădească, nu să golească, ci să împlinească poruncile mozaice. Unii, necunoscînd aceasta și ocolind măreția sfaturilor și îndemnurilor lui Hristos, se lasă în voia unei libertăți primejdioase și nu numai că nu se apropie de învățăturile lui Hristos, socotindu-le grele, dar nici măcar acele porunci din legea mozaică, hărăzite începătorilor și celor mici, nu le împlinesc, sub motiv că sînt învechite, spunînd cu libertate vătămătoare ceea ce Apostolul osîndește: «*Am păcătuit, pentru că nu mai sîntem sub lege, ci sub har*».

3. Aşadar, cel ce nu este nici sub har, pentru că nu se ridică la înălţimea învăţăturii evanghelice, nici sub lege, fiindcă nu îndeplineşte măcar acele mici porunci ale legii, acesta, apăsat de o îndoită stăpînire a păcatelor, crede că a primit harul lui Hristos doar pentru ca să se înstrăineze de El printr-o libertate vătămătoare, căzînd în ceea ce apostolul Petru ne face atenţi să ocolim: *«Ca şi cei slobozi şi nu ca şi cum aţi avea slobozenia acoperămînt răutăţii»*. Şi fericitul apostol Pavel spune: *«Voi la slobozenie aţi fost chemaţi, fraţilor»*, adică pentru ca să fiţi scoşi de sub stăpînirea păcatului, *«numai să nu daţi slobozenia voastră spre prilej trupului»*, adică să nu credeţi că, scăpînd de porunca legii, dobîndiţi libertatea viciilor. *4.* Dar pentru ca această libertate să nu se folosească decît acolo unde se găseşte Dumnezeu, apostolul Pavel ne învaţă zicînd *«Domnul este Duhul şi unde este Duhul Domnului acolo este slobozenia»*. De aceea eu nu ştiu dacă am putut să exprim şi să lămuresc acest gînd al fericitului Apostol aşa cum se pricep s-o facă cei cu mai multă experienţă: un lucru ştiu, însă, foarte bine că el este deschis fără prezentarea cuiva tuturor celor ce stăpînesc pe deplin ştiinţa activităţii practice. Căci ei nu se vor munci să înţeleagă discutînd ceea ce au învăţat lucrînd.

XXXV.

Ghermanus. Ne-ai luminat foarte bine asupra unei probleme întunecate şi care este, după părerea noastră, necunoscută multora. De aceea, te rugăm, pentru înaintarea noastră în învăţătură, să ne explici cît mai limpede de ce uneori, cînd noi sîntem mai vîrtos aplecaţi postului, se iscă în trupul nostru furtuni mai puternice? Căci adesea, treziţi din somn, cînd ne dăm seama că am păcătuit în vis, rămînem atît de abătuţi, încît nu mai îndrăznim să ne ridicăm cu încredere pentru rugăciune.

XXXVI.

Theonas. Dorinţa voastră de a merge pe calea desăvîrşirii nu oricum, ci în mod permanent şi deplin, mă obligă să discut direct fără preget şi despre această problemă. Pe voi nu vă nelinişteşte curăţia din afară şi tăierea împrejur cea văzută, ci ceea ce este ascuns, ştiind că plinătatea desăvîrşirii nu constă în această stăpînire din afară a trupului, pe care şi cei necredincioşi o pot avea, fie de nevoie, fie de ochii lumii, ci în acea curăţie voluntară şi nevăzută a inimii, pe care astfel o predică Apostolul: 2. *«Nu cel din afară arătat este iudeu; nici cea din afară arătată în trup este tăiere împrejur; ci cel întru ascuns, acela este iudeu; şi tăierea împrejur este cea a inimii, întru duhul, iar nu prin slovă; a cărei laudă nu este de la oameni, ci de la Dumnezeu»*, Care, singur, de

bună seamă, pătrunde în tainele inimii. Totuși, fiindcă nu se poate îndeplini cu totul dorința voastră (puținul timp din noapte care rămîne nu este îndestulător pentru a cerceta în adîncime această problemă atît de grea), socotesc ca deocamdată să fie amînată. 3. Căci eu trebuie să tratez acestea încetul cu încetul, avînd inima în întregime slobodă de orice alte gînduri, iar voi la fel, trebuie să le priviți cu mintea voastră pe cele care trebuiesc cercetate cu deplină curăție, și care nu pot fi transmise și predate decît de cel care prin experiență a dobîndit darul integrității. *Nu interesează dovezile cuvintelor goale, ci credința conștiinței și marea putere a adevărului.* 4. Despre știința și învățătura acestei curății poate spune ceva numai cel ce a trăit-o și, la fel, nu poate transmite ceva decît Cel mai mare iubitor al adevărului, care dorește să ajungem la El nu căutîndu-L cu vorbe goale și fără rost, ci ajutîndu-ne de toate puterile sufletului, de bună seamă, nu din rîvna pentru o vorbărie deșartă, ci din darul curăției lăuntrice.

XXII.

A DOUA CONVORBIRE CU PĂRINTELE THEONAS

Despre amăgirile de noapte

I. Venirea noastră iarăși la părintele Theonas; îndemnul lui.

II. Amintirea întrebării noastre de ce lupta trupului este uneori mai puternică după o mai aspră înfrînare.

III. Din trei motive provin asemenea atacuri.

IV. Este voie a merge la Sfînta Împărtășanie după o asemenea amăgire din timpul nopții?

V. Răspuns în ce caz este vinovată o asemenea întîmplare.

VI. Uneori aceste amăgiri sînt provocate de șiretenia duhului vrăjmaș.

VII. Niciodată nu trebuie să se socotească cineva vrednic de Sfînta Împărtășanie.

VIII. Obiecție: toți trebuiesc opriți de la Sfînta Împărtășanie dacă nimeni nu este fără păcat.

IX. Răspuns: Mulți pot fi cuvioși, dar numai Hristos este fără păcat.

X. Numai Fiul lui Dumnezeu a învins fără rana păcatului pe ispititor.

XI. Numai Hristos a venit în asemănarea cărnii păcatului.

XII. Toți cei drepți și cuvioși n-au fost în asemănarea, ci în adevărul păcatului.

XIII. Nu sînt atît de grele păcatele celor cuvioși, încît să le răpească meritul cuviosiei.

XIV. Cum trebuiesc înțelese aceste cuvinte ale Apostolului: *«Nu fac binele pe care-l voiesc»*.

XV. Obiecție: Este de crezut că Apostolul a spus acestea mai degrabă în persoana păcătoșilor.

XVI. Amînarea problemei propuse pentru discuție.

I.

Trecuseră șapte zile de la sărbătoarea Cincizecimii cînd, seara tîrziu, după sfîrșitul vecerniei, neliniștiți, în așteptarea dezbaterii făgăduite, am intrat în chilia părintelui Theonas. Bătrînul, vioi și cu zîm-

betul pe buze, ne-a întîmpinat începînd el mai întîi vorba: «Mă miram, a zis el, cum aţi putut aştepta şapte zile, cu dorinţa voastră arzătoare, răspunsul la întrebarea pe care aţi pus-o, mai ales pentru că eu nu vă rugasem să-mi acordaţi această amînare. 2. Este foarte drept de aceea ca, întrucît bunătatea voastră mi-a îngăduit acest răgaz atît de mare, să nu întîrzii şi mai mult cu plata datoriei mele. Este plăcut pentru mine să mă achit de astfel de datorii, care aduc mai mult cîştig cînd sînt achitate şi, îmbogăţind pe cel ce le primeşte, nu-l sărăcesc pe cel ce le plăteşte. Dătătorul de bunuri duhovniceşti adună cîştig îndoit, fiindcă nu numai în folosul celui care ascultă, ci şi în propriul său interes dobîndeşte foarte mari foloase, de vreme ce se ridică el însuşi pe scara desăvîrşirii cînd îl învaţă pe cel ce-l ascultă. 3. De aceea, ardoarea voastră este înaintarea mea, iar grija voastră este durerea mea. De altfel şi eu însumi aş avea mintea amorţită şi n-aş gîndi în inima mea la nimic din cele ce-mi cereţi, dacă nu m-ar trezi, ca din somn, dragostea şi nerăbdarea voastră în aşteptarea celor duhovniceşti. Şi de aceea, dacă găsiţi cu cale, să aducem în discuţie problema a cărei rezolvare am socotit, din lipsă de timp, s-o amînăm pentru acum.

II.

Întrebarea voastră, dacă nu mă înşel, este aceasta: de ce uneori, cînd ne bucurăm de mai multă îngăduinţă, sîntem mai slab înţepaţi de spinii cărnii, iar alteori, cînd ne înfrînăm mai mult şi corpul este mai istovit, sîntem supuşi unor aţîţări mai puternice, astfel încît, după cum arată şi mărturisirea voastră, treziţi din somn, ne dăm seama că am avut întinările firii?

III.

Mai marii noştri au arătat că trei sînt cauzele acestei întinăciuni, care se produc fără voia noastră: prea multa mîncare, lipsa de veghere şi înşelăciunile duhului rău. Mai întîi viciul lăcomiei la mîncare, adică al îmbuibării stomacului, produce acest exces de tină ruşinoasă. Dacă aceasta a pătat stara curăţiei în timpul unei înfrînări mai deosebite, pricina nu este hrana prea puţină în prezent, ci prea multă în trecut. 2. Ceea ce s-a produs în mădulare din cauza lăcomiei în mod necesar se elimină, chiar dacă este trupul supus la un post mare. De aceea trebuie să ne stăpînim printr-o înfrînare egală nu numai de la mîncăruri alese, dar şi de la cele mai uşoare. De aceea nici apa şi pîinea nu trebuiesc folosite pînă la saţietate, pentru ca puritatea trupească, odată dobîndită, să poată rămîne multă vreme în noi şi să imite într-un fel curăţia deplină a sufletului. Trebuie să mărturisim, totuşi, că uneori, fără vreo

osteneală a minții, felul trupului fiecăruia sau vîrsta înaintată, fac ca această întinare să se producă rar, sau deloc. 3. Dar un merit are cel care este scutit de aceasta prin starea corpului său și alt merit cel ce obține victorii datorită virtuților sale. Puterea acestuia de a birui toate viciile este minunată, dar cel care n-a avut parte de rău fără o luptă proprie, aș zice că este vrednic mai degrabă de compătimire, decît de laudă.

4. A doua cauză a acelei întinăciuni o constituie lipsa de preocupări și exerciții duhovnicești, cînd mintea nu este prinsă de învățătura omului lăuntric, ci în deprindere cu lenea și trîndăvia, sau cînd nu se ferește de gînduri josnice și, fiind foarte puțin stăpînită de dorul curăției, crede că aceasta se capătă doar prin dojana omului din afară. Se întîmplă prin urmare ca, din viciul acestei greșeli și nesocotințe, nu numai să pătrundă în tainele minții tot felul de gînduri cutreierînd fără oprire și sfială, dar chiar să încolțească semințele tuturor patimilor de mai înainte. 5. Cîtă vreme acestea stau ascunse în adîncimile ei, deși trupul este biciuit prin post aspru, totuși îl neliniștesc în somn cu vedenii atrăgătoare, cărora nu din trebuință naturală, ci în chip înșelător îi produc rușinoasa întinăciune înainte de mersul firesc al trupului. Acestea, dacă nu pot fi oprite mai mult prin grija minții decît prin slăbirea trupului, cel puțin duc, cu ajutorul harului divin, la acea formă oarecum nevinovată a întinăciunii. De aceea mai întîi trebuiesc înfrînate simțurile, pentru ca nu cumva mintea, deprinsă cu aceste ieșiri, să fie atrasă în vis la atîtările mai rele ale viciului.

6. A treia cauză este aceea cînd dorim să dobîndim curăția veșnică prin înfrînarea inimii și a trupului pe calea unui exercițiu îngrijit și neîntrerupt al stăpînirii de sine. Dar pe noi, care ne ocupăm în chip strălucit de folosul trupului și al sufletului, ne atacă atît de puternic prea înșelătorul vrăjmaș cu ura sa, încît încearcă să slăbească încrederea conștiinței noastre și să ne umilească prin vreo vină, mai ales în acele zile în care dorim, printr-un mai mare merit, să plăcem lui Dumnezeu. Astfel, nu prin vreo pornire a trupului, sau prin încuviințarea minții, și nici prin înșelarea vreunei vedenii, ci numai prin producerea de la sine a întinării ne îndepărtează de la Sfînta Împărtășanie. Se crede că amestecul diavolului face să se întîmple asemenea înșelare la unii dintre începători și la cei ale căror trupuri nu sînt încă slăbite prin practica posturilor îndelungate. Aflînd duhul cel rău că ei se ostenesc prin posturi mai aspre, cu atîta dibăcie le răstoarnă încercările, încît, cînd simt că nu numai că n-au înaintat cu inima prin post aspru către curăția trupului, dar chiar că au fost loviți și mai grav, se înspăimîntă de învățătura nestricăciunii și de asprimea înfrînării hrănitoare a curăției

ca de un dușman. 7. Este de știut că noi trebuie să ne curățim de fiecare viciu nu numai fiindcă acestea, prin tulburările lor, ne stăpînesc simțurile și nu numai fiindcă dușmanul nu este mulțumit să stăpînească singur fără vreun tovarăș, ci pentru ca prin ceata cea rea a tuturor viciilor să jefuiască printr-o înmulțită robie mintea supusă lui. De aceea plăcerea prea mare de a mînca trebuie învinsă nu numai pentru sine, ca să nu ne strice printr-o lăcomie prea mare, nici numai pentru ca să nu ne ardă în focul dorinței trupești, ci și pentru ca să nu ne facă robi mîniei, urii, tristeții și celorlalte patimi. *8.* Cînd ni se servește hrana și băutura mai puțin, mai tîrziu și mai fără grijă, dacă sîntem apăsați de stăpînirea stomacului, urmarea este că sîntem atîțați și de imboldurile mîniei. Și iarăși, nu putem fi mîngîiați de gustul plăcut al mîncării fără pacostea arghirofiliei, cu ajutorul căreia desfrîul înflorește prin cheltuieli și risipă. Arghirofilia, gloria deșartă, trufia și mulțimea tuturor viciilor se unesc într-o nedespărțită tovărășie și astfel, fiecare viciu, dacă a început în noi singur, le aduce după el pe toate celelalte.

IV.

Ghermanus. Credem că din grija lui Dumnezeu a fost adusă în discuție această problemă, pentru ca tot ce n-am putut învăța niciodată de rușine, care ne-a împiedicat să întrebăm, să îndrăznim acum a întreba cu încredere, ajutați de împrejurare. Dacă deci înainte de a merge la Sfînta Împărtășanie am avut noaptea un vis care ne-a întinat, se cade, sau nu se cade să primim a doua zi Sfînta și mîntuitoarea Hrană?

V.

Theonas. Trebuie să ne străduim, pe cît putem, cu toată grija, să ne păstrăm nepătată curăția, mai ales cînd dorim să stăm în fața Sfîntului altar, și să ne ferim cu cea mai mare atenție ca nu cumva trupul, păzit mai înainte fără pată, să fie amăgit tocmai în noaptea în care ne pregătim să mergem a doua zi la ospățul Sfintei Împărtășanii. 2. Dacă acel vrăjmaș foarte rău, ca să ne sustragă de la leacul vindecării cerești, ne-a înșelat mintea atîpită în somn, astfel încît, fără vreo pornire vinovată, fără să ia în vreun fel parte cugetul la întinăciunea simțurilor noastre, ci totul s-a produs din trebuința firii, împinsă de puterea diavolului, care voiește să ne oprească de la sfințenie, atunci putem și trebuie să ne apropiem cu încredere de harul pîinii mîntuitoare. Dar dacă, dimpotrivă, întinarea s-a produs din vina noastră, se cuvine să ne temem de acele cuvinte apostolice: «*Cel ce cu nevrednicie a mîncat pîinea și a băut paharul Domnului, vinovat va fi de trupul și sîngele Domnului.*

Să se cerceteze însă omul pe sine și așa să mănînce din pîine și să bea din pahar. 3. Căci cel care mănîncă și bea cu nevrednicie, osîndă își mănîncă și bea, nesocotind trupul Domnului», adică nedeosebind acea hrană cerească de cea obișnuită și nesocotind că o asemenea hrană nu poate fi primită decît cu minte curată și cu trup de asemenea curat. Apoi adaugă: *«De aceea, printre voi sînt mulți bolnavi și slabi și mulți au murit»* [44] spunînd bineînțeles că boala și moartea sufletească de aci își iau naștere. Mulți, care primesc Împărtășania în chip nepermis, sînt slabi în credință și cu minte bolnavă, adică robiți patimilor și dorm în somnul păcatului, fără să-i ridice vreodată grija mîntuirii din această amorțeală a morții. *4.* Urmează apoi: *«Iar dacă ne judecăm pe noi înșine, nu vom fi niciodată judecați»*. Aceasta înseamnă că, dacă ne credem noi înșine nevrednici de Sfînta Împărtășanie, ori de cîte ori sîntem împiedicați de păcat, trebuie să ne străduim a fi demni de a ajunge la ea pe calea căinței, ca să nu fim socotiți de Domnul nevrednici din cauza atîtor slăbiciuni și neputințe. Astfel formați, să ajungem la vindecarea rănilor noastre, ca nu cumva, fiind în vreun fel nevrednici de pedeapsa trecătoare a vremii de acum, să fim osîndiți în viitor împreună cu păcătoșii acestei lumi. 5. În Levitic ni se dă o poruncă asemănătoare: *«Oricine va fi curat va putea să mănînce din carnea jertfelor. Dar cel ce fiind în necurăție a mîncat din carnea jertfei mîntuitoare care este a Domnului, va pieri în fața Domnului»*. Și în Deuteronom, cel necurat este în chip mistic la fel despărțit de tabăra duhovnicească: *«De va fi careva din ai tăi necurat de ceea ce i s-a întîmplat noaptea, acela să iasă afară din tabără și să nu intre în tabără. Ci, după ce se va face seară, să-și spele trupul cu apă și, după asfințitul soarelui, să intre în tabără»*.

VI.

Se va vedea mai limpede, din exemplul următor, adevărul că uneori această necurăție ne vine din înșelăciunea diavolului. Cunosc pe un frate care, avînd neîncetat o binemeritată curăție, datorită umilinței și grijii de a nu-și păta inima și trupul, nu era încercat de amăgirile din timpul nopții. Totuși, însă, tocmai cînd se pregătea să ia Sfînta Împărtășanie, în noaptea dinainte i se întîmpla blestemata întinare. După ce, de frică, s-a stăpînit mult timp de la Sfînta Împărtășanie, în cele din urmă a adus faptul la cunoștința bătrînilor, cu încrederea că prin sfatul lor va dobîndi un leac al necazului și durerii lui. 2. Dar doctorii duhovnicești, punînd în discuție prima pricină a acestei boli, care de obicei

44. XXII, V, 3, p. 504. Unii interpreți cred că Apostolul vorbește aici despre boli și morți naturale.

constă într-o hrană prea îndestulătoare, şi-au dat seama că nu aceasta este pricina pentru tînărul acela, fiindcă el era cunoscut prin înfrînarea lui obişnuită de la mîncare. Au trecut astfel la a doua pricină care constă în greşeala sufletului şi într-un post prea aspru. Acestea fac chiar pe bărbaţii cei mai înfrînaţi, din cauza trufiei pentru curăţia trupului lor, să se întineze, fiindcă au crezut că prin puterea lor, şi nu prin darul lui Dumnezeu, îşi păstrau curăţia trupului. 3. Întrebîndu-l, aşadar, dacă prin meritul lui se credea în stare de o asemenea virtute, fără să aibă nevoie de ajutorul divin, el a răspuns că un asemenea simţămînt ar fi o nelegiuire, că nu şi-a putut menţine în celelalte zile trupul curat decît ajutat de harul divin. Trecînd, aşadar, pe dată, la a treia pricină, ei şi-au dat seama că totul vine din înşelăciunea diavolului şi că el n-are vină nici trupească, nici sufletească. Astfel ei au hotărît, cu toată încrederea, ca fratele să ia parte la sfîntul ospăţ, ca nu cumva, dacă ar rămîne mereu fără Împărtăşanie, vrăjmaşul cel viclean, ţinîndu-l în lanţurile lui, departe de împărtăşirea cu trupul şi sîngele lui Hristos, să-l lipsească pentru totdeauna de leacul cel mîntuitor. 4. Astfel, toată înşelăciunea diavolului a fost dată pe faţă şi în curînd, oblăduit de puterea Domnului, obiceiul amăgirii din trecut a încetat. În acest caz s-a văzut limpede şiretlicul vrăjmaşului şi totodată îndreptăţită hotărîre a bătrînilor, care a arătat că adesea această întinare atît de necurată este adusă nu de viciul trupului sau al sufletului, ci de lucrarea amăgitoare a vrăjmaşului. Aşadar, pentru ca acea înşelare şi întinăciune din vis să nu aibă loc niciodată, sau, ca să vorbesc potrivit stării umile şi obişnuite, foarte rar, potrivit acelei credinţe care ne îndreptăţeşte să sperăm darul curăţiei, cu deosebire prin harul lui Dumnezeu, trebuie să ne ferim de prea multă mîncare şi băutură. 5. Prisosul acestora este pricină de întinăciune care, neputînd fi desfiinţată cu totul din legile naturii, se produce totuşi din unele imbolduri, cum sînt mîncarea şi băutura. Cu cît saţiul acestora este mai mărginit, cu atît mai rar au loc şi întinăciunile şi amăgirile care tulbură în timpul somnului, fiindcă nu atît tina este produsă de vis, cît visul de aceasta. 6. De aceea, dacă vrem să fim eliberaţi de momeala acestor înşelăciuni, trebuie să ne străduim din toate puterile ca mai întîi să învingem patima desfrînării, potrivit cuvintelor fericitului Apostol: *«Să nu împărăţească păcatul în trupul vostru cel muritor supunîndu-vă poftelor lui»*. În al doilea rînd, să potolim şi să adormim cu totul acele porniri înşelătoare ale trupului: *«Nici să nu ne facem mădularele noastre arme ale nedreptăţii pentru păcat»*, şi-n al treilea rînd, să oprim omul nostru lăuntric, în toate chipurile şi din toate mădularele, de la acea momeală a poftei: *«Să ne dăruim lui Dumnezeu ca vii, sculaţi din morţi»*. Astfel, ajungînd prin această reuşită la veşnica odihnă a trupului nostru,

să dăruim lui Dumnezeu și *«membrele noastre ca arme»*, de acum nu ale poftei, ci *«ale dreptății»*. 7. Întemeindu-ne pe această curăție a castității *«păcatul nu ne va mai stăpîni»*. Nu sîntem *«sub lege»*, care, de vreme ce dă dreptul la căsătorie, hrănește și păstrează acea ardoare prin care se ajunge la desfrînare, ci *«sub har»* care, în timp ce aduce nestricăciunea fecioriei, ucide și această pornire nevătămătoare și simplă a trupului și chiar plăcerea împreunării îngăduite. Toate întinăciunile rărindu-se și noi devenind acei străluciți și vrednici de laudă fameni, despre care vorbește Isaia, vom merita să căpătăm acea feciorie care li se făgăduiește lor : *«Acestea zice Domnul către fameni : Celor care păzesc zilele Mele de odihnă și aleg ceea ce-Mi este plăcut Mie și stăruie în legămîntul Meu, le voi da în casa Mea și înăuntrul zidurilor Mele nu numai un nume și un loc mai de preț decît fiilor și fiicelor* [45] *; le voi da un nume veșnic și nepieritor»*. 8. Cine sînt acești fii și fiice, față de care într-atît sînt socotiți mai buni famenii, încît se spune despre ei că vor primi un loc și un nume bun, dacă nu acei sfinți care, sub Vechiul Testament rămînînd cu legăturile de căsătorie, prin împlinirea poruncilor pe drept au ajuns în adopțiunea fiilor lui Dumnezeu ? Și ce nume este acela, făgăduit ca ceva cu totul deosebit în schimbul celei mai înalte răscumpărări, dacă nu cel pe care trebuie să-l purtăm după numele lui Hristos ? Despre acest nume același profet spune și în alt loc : *«Și va chema pe slugile sale cu alt nume, în care cel ce va fi binecuvîntat pe pămînt va fi binecuvîntat și de Dumnezeul adevărului. Și cel ce va jura pe pămînt va jura și pe Dumnezeul adevărului»*. Și de asemenea ; *«Și vei fi chemat printr-un nume nou, pe care gura Domnului ți-l va da»*. 9. Pentru această curăție a trupului și a sufletului ei se vor bucura de acea aleasă și unică fericire, cîntînd neîncetat acel cîntec pe care nimeni altul dintre sfinți nu-l poate cînta, în afară de aceștia doar, care urmează Mielul ori încotro se duce El : *«Căci feciori sînt și cu femei nu s-au întinat»*. De aceea, dacă voim să ajungem la acest înalt nume de feciori, trebuie să cultivăm cu toată puterea minții și a duhului nestricăciunea, ca să nu cădem în numărul acelor fecioare nebune, cărora de aceea nu le-a fost luată în seamă fecioria, fiindcă s-au păstrat doar să n-aibă legături trupești, și de aceea sînt numite fecioare, dar nebune, fiindcă, lipsind în vasele lor untdelemnul curăției lăuntrice, li se stinge lumina și strălucirea fecioriei trupești. 10. Este de trebuință să aducem căldura și hrana curăției lăuntrice și în omul din afară și să însuflețim neîncetat castitatea prin stăruință în veșnică nestricăciune.

45. XXII, VI, 7, p. 507. Unii interpreți cred că profetul Isaia s-ar referi la «un nume mai bun decît acela de fii și fiice», adică acela al lui Hristos, cum se afirmă mai departe.

Şi de aceea fecioarele nebune, chiar dacă sînt fecioare, nu merită să intre în iatacul de slavă al Logodnicului împreună cu cele înţelepte, care şi-au păstrat întreg duhul, sufletul şi trupul lor fără pată pînă în ziua Domnului nostru Iisus Hristos. Aceia sînt adevăraţi şi nestricaţi feciori ai lui Hristos, aceia sînt socotiţi minunaţi şi străluciţi fameni, nu cei ce se tem şi cărora nu le place să desfrîneze, nici cei ce înfrînează nerușinarea, ci cei ce au învins chiar cea mai mică ispită a minţii şi cele mai slabe aţîţări ale poftei şi pînă într-atît şi-au *redus acel simţ al trupului, ca să zic aşa,* încît nu sînt atinşi nu numai de nici o plăcere, dar nici măcar de cel mai mic fior al trupului.

VII.

Trebuie să ne înconjurăm inima prin paza umilinţei şi să păstrăm cu veşnică statornicie această idee că niciodată nu putem ajunge la un atît de mare merit al curăţiei încît, chiar dacă am făcut prin harul lui Dumnezeu toate cele despre care am vorbit mai înainte, să credem că sîntem vrednici de împărtăşania cu Sfîntul trup al Domnului. 2. Mai întîi pentru că este atît de strălucitoare măreţia acestei mane cereşti, încît nimeni în acest trup de lut n-o primeşte pe meritul său, ci din dărnicia Domnului, şi în al doilea rînd pentru că nici unul nu poate fi atît de ferit de loviturile acestei lumi, încît ele să nu-i trimită măcar săgeţi rare şi uşoare ale păcatelor. Este peste putinţă ca omul să nu greşească fie din neştiinţă, fie din nepăsare, fie prin ademenire, fie cu gîndul, fie din necesitate, sau uitare, sau în somn. Chiar dacă s-a urcat cineva pe culmea atît de strălucită a virtuţilor, încît să grăiască fără deşertăciune acele cuvinte apostolice: «*Pentru mine este prea puţin că voi fi judecat de voi, sau de vreo judecată omenească, nici eu nu mă judec pe mine însumi, fiindcă nu mă ştiu vinovat cu nimic*», totuşi să ştie că nu poate fi fără păcat. 3. Nu fără rost a adăugat acelaşi învăţător: «*dar nu cu aceasta m-am îndreptat*», adică dacă mă cred drept nu înseamnă că voi dobîndi pe dată adevărata slavă a dreptăţii, sau fiindcă nu-mi simt conştiinţa încărcată cu nici un păcat de aceea n-am fost pătat de nici o atingere a răului; multe stau ascunse în conştiinţa mea, care mie îmi sînt necunoscute şi întunecate, dar de Dumnezeu sînt ştiute şi lămurite. De aceea, adăugînd spune: «*Cel care mă judecă pe mine este Dumnezeu*», adică numai Acela, căruia nu îi sînt ascunse tainele inimilor mă pune sub cercetarea adevăratei judecăţi.

VIII.

Ghermanus. Mai înainte aţi spus că numai sfinţii trebuie să fie cunoscători ai tainelor cereşti, iar acum adăugaţi că nu poate exista vreun

om cu totul fără păcat. Dacă nimeni nu e fără vină, înseamnă că nimeni nu este sfînt; iar dacă nimeni nu este sfînt urmarea este că omul căruia îi lipseşte sfinţenia nu se poate împărtăşi din tainele lui Hristos şi nici nu trebuie să dorească împărăţia cerurilor, pe care Domnul o făgăduieşte doar celor sfinţi.

IX

Theonas. Nu putem să nu recunoaştem că mulţi sînt sfinţi şi drepţi, dar între cel sfînt şi cel nepătat este o mare distanţă. Una este a fi cineva sfînt, adică dăruit slujirii dumnezeieşti, căci acest nume, cum arată Scriptura, se dă şi locuitorilor şi vaselor templului, 2. şi alta este să fie fără păcat, ceea ce i se potriveşte numai Domnului nostru Iisus Hristos, despre care şi Apostolul spune ceva cu totul deosebit prin cuvintele: *«El n-a săvîrşit păcatul»*. I s-a asigurat de către crainicii lui, drept ceva neasemuit şi dumnezeiesc, o laudă ieftină şi nevrednică, dacă şi noi putem duce o viaţă nepătată de nici un păcat. Apostolul zice către evrei: *«Nu avem arhiereu care să nu poată suferi cu noi în slăbiciunile noastre, ci ispitit întru toate după asemănarea noastră, afară de păcat»*. 3. Dacă, aşadar, poate exista această tovărăşie între umilinţa noastră pămîntească cu înaltul şi dumnezeiescul Arhiereu, ca şi noi să fim ispitiţi, dar fără vreo atingere a păcatului, de ce Apostolul, văzîndu-I acest merit unic şi potrivit numai Lui, L-a deosebit de toţi ceilalţi oameni? Aşadar, numai prin această însuşire se deosebeşte de noi toţi, anume că El a fost ispitit fără să cadă în păcat, pe cînd între noi nimeni nu este fără păcat. 4. Cine, oricît de viteaz războinic ar fi, nu este totuşi expus adesea săgeţilor duşmane, cine are trupul atît de apărat, încît să se poată amesteca fără primejdie în atîtea primejdii ale luptelor? Dar El singur, *«Cel mai frumos dintre fiii oamenilor»*, luîndu-şi asupra sa condiţia morţii omeneşti, cu toată slăbiciunea trupului, n-a fost pătat de atingerea nici unei întinăciuni.

X

A fost ispitit, potrivit asemănării cu noi, mai întîi prin viciul lăcomiei la mîncare, cînd acel şarpe viclean, aşa cum îl amăgise pe Adam înainte, a încercat să-L pună la încercare prin foame zicînd: *«Dacă eşti fiul lui Dumnezeu, zi ca pietrele acestea să se facă pîini»*. Dar El, necăzînd în nici un păcat prin aceestă încercare, deşi putea să facă această minune, a respins hrana pe care i-o dădea născocitorul de şiretlicuri, zicînd: *«Nu numai cu pîine trăieşte omul, ci şi cu orice cuvînt care iese din gura lui Dumnezeu»*. 2. L-a încercat şi cu gloria deşartă, după asemănarea cu noi, cînd i-a zis: *«Dacă eşti fiul lui Dumnezeu, aruncă-te de aici jos»*. Dar n-a fost prins în mrejele înşelătoare

ale diavolului şi, combătîndu-l pe zadarnicul ispititor prin puterea Scripturilor, i-a răspuns : «*Nu vei ispiti pe Domnul Dumnezeul tău*». A fost ispitit chiar cu îngîmfarea trufiei, după asemănarea noastră, cînd diavolul i-a făgăduit toate împărăţiile lumii şi slava lor ; dar deşertăciunea ispititorului a fost luată în rîs şi disprețuită. Căci iată răspunsul : «*Mergi înapoia Mea, Satano, căci scris este : Domnului Dumnezeului tău să te închini şi numai Lui să-I slujeşti*». 3. Sîntem învăţaţi, din aceste exemple, că şi noi, precum ne amintesc Scripturile, trebuie să ne împotrivim îndemnurilor înşelătoare ale vrăjmaşului. Iarăşi a fost ispitit cu trufia, după asemănarea noastră, acelaşi meşter născocitor de şiretlicuri uneltind să-i dea prin oameni împărăţia pe care înainte o refuzase de la el. Dar Cel fără de păcat a rîs de înşelătoria ispititorului : «*Cunoscînd deci Iisus că au să vină şi să-L ia cu sila, ca să-L facă împărat, S-a dus iarăşi în munte, El singur*». 4. A fost ispitit, după asemănarea noastră, cînd a fost bătut cu biciul, pălmuit, scuipat, supus la toate chinurile, pînă la răstignirea pe cruce. Dar nici insultele, nici chinurile nu I-au putut stîrni mînie sau supărare, fiindcă, ridicat pe cruce, a strigat cu milă : «*Părinte, iartă-le lor, că nu ştiu ce fac*».

XI

Cum s-ar înţelege ceea ce aminteşte Apostolul, că Iisus a venit în trupul păcatului, asemenea oamenilor, dacă şi noi putem avea trupul neîntinat de nici un păcat ? Căci despre Cel ce singur este fără de păcat se aminteşte şi acest fapt unic : «*A trimis Dumnezeu pe Fiul Său întru asemănarea trupului păcatului*». Luînd fiinţa adevărată şi întreagă a trupului omenesc, trebuie să credem că a luat în ea nu păcatul însuşi, ci asemănarea păcatului. 2. Asemănarea nu trebuie raportată la adevărul trupului, cum înţeleg unii eretici ci la chipul păcatului. Era în el trup adevărat, dar fără păcat, asemănător însă, de bună seamă, celui ce păcătuieşte. Şi aceasta se referă la vicii şi obiceiuri. 3. Avea asemănarea trupului păcătos cînd, ca un om neştiutor şi preocupat de hrană, întreba : «*Cîte pîini aveţi ?*». Dar dacă trupul nu-i era supus păcatului, sufletul nu-i era fără ştiinţă, fiindcă evanghelistul adaugă pe dată : «*Iar aceasta o zicea ca să-i încerce, căci El ştia ce avea să facă*». Avea trupul asemenea celui ce păcătuieşte, cînd ca un însetat cerea apă femeii samaritence. Dar nu era pătat de tina păcatului, fiindcă, dimpotrivă, femeia a fost chemată să ceară apă vie, care împiedicînd-o să-i mai fie vreodată sete, să se facă în ea fîntînă de apă ţîşnitoare spre viaţa veşnică. 4. Avea adevărul acestui trup cînd dormea pe corabie. Dar ca să nu se înşele prin asemănarea păcatului cei ce călătoreau cu El, «*ri-*

dicîndu-Se a certat vînturile şi marea şi s-a făcut linişte mare». Părea supus păcatului printr-o soartă comună cu a tuturor cînd se spunea despre El : «*Acest om de ar fi prooroc ar şti cine este şi ce fel este femeia care se atinge de picioarele Lui*». Dar n-a avut adevărul păcatului, fiindcă, respingînd gîndul defăimător al fariseului, pe dată i-a iertat femeii păcatele. 5. Se socotea că poartă trup păcătos împreună cu ceilalţi, cînd, găsindu-Se ca un om sub ameninţarea morţii şi a chinurilor, se ruga : «*Părinte, dacă este cu putinţă, treacă de la Mine paharul acesta*», şi : «*Întristat este sufletul Meu pînă la moarte*». Dar acea tristeţe nu cunoştea atingerea păcatului, fiindcă Dătătorul de viaţă nu putea să se teamă de moarte. El spune : «*Nimeni nu-mi ia viaţa, ci Eu o dau de la Mine însumi. Putere am ca să o dau şi putere am ca s-o iau iarăşi*».

XII.

Aşadar, este o mare deosebire între Acel om, care S-a născut din fecioară, şi toţi ceilalţi, care provin din împreunarea celor două sexe, pentru că noi toţi purtăm în trup nu asemănarea, ci adevărul păcatului, pe cînd El, întrupîndu-Se cu adevărat, a primit nu adevărul, ci asemănarea păcatului. 2. Deşi fariseii îşi aminteau destul de bine ce scrie Isaia despre Cel ce «*păcat n-a săvîrşit şi înşelăciune nu s-a aflat în grăirea Lui*», totuşi, astfel erau amăgiţi de asemănarea trupului păcatului, încît ziceau : «*Iată, om mîncăcios şi băutor de vin, prieten al vameşilor şi al păcătoşilor*» şi către acel orb care-şi recăpătase vederea : «*Dă slavă lui Dumnezeu. Noi ştim că omul acesta este păcătos*», şi către Pilat : «*Dacă Acesta n-ar fi fost răufăcător, nu ţi L-am fi predat ţie*». 3. Aşadar, egalitatea acestei situaţii, care numai Lui îi este unică şi proprie, şi-o va pretinde pentru sine prin crima trufiei defăimătoare oricine va îndrăzni să declare că el este fără păcat. Căci ar însemna să spună că el are asemănarea trupului păcatului şi nu adevărul păcatului.

XIII.

De altfel Scriptura afirmă limpede că bărbaţii drepţi şi sfinţi nu sînt în afara putinţei de a greşi : «*De şapte ori cade cel drept şi se ridică*». Şi ce este a cădea, dacă nu a păcătui ? Totuşi, cînd se spune că de şapte ori cade cel drept, nu înseamnă că şubrezenia omenească îi pune sub semnul întrebării dreptatea, fiindcă este mare deosebire între căderea omului drept şi a celui păcătos. 2. Una este a săvîrşi un păcat de moarte şi alta a-l prevesti prin gînd, care nu este lipsit de păcat, a greşi din neştiinţă şi uitare, sau dintr-o vorbă spusă cu uşurinţă, a şovăi în problemele lăuntrice ale credinţei, a simţi mîngîierea gloriei de-

şarte, a cădea de pe înălţimile desăvîrşirii, tras în jos de poruncile firii. Acestea sînt cele şapte feluri de cădere, în care chiar dacă cel înţelept alunecă, totuşi, el nu încetează de a fi drept. Acestea, oricît ar părea de uşoare şi de mici totuşi îl fac să nu poată fi fără păcat. Căci are pentru ce să se căiască zilnic, să-şi ceară iertare şi să se roage fără încetare pentru păcatele sale zicînd : «*Şi ne iartă nouă greşelile noastre*»... 3. Ca să dovedim prin exemple foarte clare că şi unii dintre sfinţi au greşit, dar n-au decăzut din dreptatea lor, ce altceva trebuie să credem decît că a fost sfînt acel preafericit şi deosebit între apostoli Petru, mai ales în acel timp în care i se spunea de către Domnul : «*Fericit eşti, Simone, fiul lui Iona, că nu trup şi sînge ţi-au descoperit ţie aceasta, ci Tatăl Meu Cel din ceruri, Şi îţi voi da cheile Împărăţiei cerurilor şi orice vei lega pe pămînt va fi legat şi în ceruri, şi orice vei dezlega pe pămînt va fi dezlegat şi în ceruri*». 4. Ce este mai strălucit decît această laudă a Domnului, ce poate fi mai măreţ decît această putere şi fericire ? Şi totuşi, după puţin timp, necunoscînd taina patimii, fiindcă se împotrivea, fără să ştie, unui atît de mare folos al neamului omenesc zicînd : «*Fie-Ţi milă de Tine, Doamne ; să nu-Ţi fie Ţie aceasta*» el merită să audă : «*Mergi înapoia Mea Satano ! Sminteală îmi eşti, că nu cugeţi cele ale lui Dumnezeu, ci cele ale oamenilor*». Oare este de crezut că în vreme ce însăşi dreptatea l-a înfundat cu aceste cuvinte, fie că n-a căzut, fie că n-a rămas în sfinţenie şi dreptate ? 5. De ce nu trebuie să recunoaştem că a suferit o adevărată cădere în timpul în care, de teama prigonitorilor, a fost împins să-L tăgăduiască de trei ori pe Domnul ? Dar pe dată a urmat pocăinţa şi a spălat cu multe lacrimi pata unei crime atît de mari, astfel că nu şi-a pierdut meritele sfinţeniei şi ale dreptăţii. Aşadar, despre El însuşi şi despre sfinţii asemenea Lui trebuie să înţelegem ceea ce cîntă David : «*De la Domnul paşii omului se îndreptează şi calea Lui o va voi foarte. Cînd cel drept va cădea, nu se va zdruncina, că Domnul întăreşte mîna lui*». 6. Cel a cărui paşi sînt întăriţi de Domnul cum poate fi altfel decît drept ? Şi totuşi, despre el se spune : «*Cînd va cădea nu se va răni*». Ce este «*cînd va cădea*» altceva decît cînd va aluneca în vreun păcat ? A zis : «*nu se va răni*», adică nu va fi mult timp tulburat de asalturile păcatului, fiindcă deşi în prezent pare rănit, totuşi, ridicîndu-se repede cu ajutorul lui Dumnezeu, pe care-L roagă, nu va pierde statornicia dreptăţii, sau chiar dacă pentru moment din cauza şubrezeniei trupului o va pierde, o va recăpăta sprijinit de mîna Domnului. 7. Nu încetează să fie sfînt după cădere acela care, de vreme ce ştie că nu poate fi îndreptăţit prin încrederea în lucrările sale şi crede că numai cu harul Domnului va putea fi eliberat din lanţurile păcatelor, nu

încetează de a striga cu Apostolul : «*Om nenorocit ce sînt ! Cine mă va izbăvi de trupul morţii acesteia ? Mulţumesc lui Dumnezeu prin Iisus Hristos Domnul nostru !*».

XIV.

Apostolul Pavel ştiind că omul împiedicat de valul gîndurilor sale, nu poate pătrunde în nepreţuitul adînc al curăţiei, ca şi cum mai înainte ar fi fost hărţuit de furtunile mării, a zis : «*Nu fac binele pe care-l voiesc, ci răul pe care nu-l voiesc, pe acela îl săvîrşesc. Iar dacă fac ceea ce nu voiesc eu, nu fac aceasta, ci păcatul care locuieşte în mine*». Şi : «*După omul cel lăuntric, mă bucur de legea lui Dumnezeu. Dar văd în mădularele mele o altă lege luptîndu-se împotriva legii minţii mele şi făcîndu-mă rob legii păcatului care este în mădularele mele*». Văzînd slăbiciunea firii sale omeneşti şi înspăimîntat de întinderea nemăsurată a adîncimii ei, se refugiază în portul foarte sigur al ajutorului divin. Deznădăjduit de şubrezenia firească a bărcii sale apăsate de încărcătura cea muritoare, în naufragiu cere ajutor de la Cel Căruia nimic nu-I este peste putinţă, strigînd cu vaiete şi îndurerare : «*Om nenorocit ce sînt ! Cine mă va izbăvi de trupul morţii acesteia ?*». Şi pe dată, dezlegarea la care nu mai nădăjduia din cauza slăbiciunii firii, el şi-a luat-o mai dinainte de la bunătatea lui Dumnezeu, adăugînd cu încredere: «*Mulţumesc lui Dumnezeu prin Iisus Hristos, Domnul nostru*».

XV.

Ghermanus. Mulţi spun că în acel loc Apostolul n-a vorbit despre persoana sa, ci despre a celor păcătoşi, care voind să se stăpînească de la ademenirile şi plăcerile trupeşti, stăpîniţi de viciile de mai înainte şi cuceriţi de mîngîierile patimilor trupeşti, nu se pot înfrîna. Apăsaţi de obişnuinţa înrădăcinată a viciilor ca de domnia unei tiranii crude, ei nu pot respira în libertatea virtuţilor. 2. Cum se vor potrivi fericitului Apostol, despre care este sigur că s-a ridicat pe cea mai înaltă treaptă a desăvîrşirii, ceea ce spun aceste cuvinte: «*Nu fac binele pe care-l voiesc, ci răul pe care-l urăsc, pe acela-l fac*» şi ceea ce adaugă: «*Iar dacă fac ceea ce nu voiesc eu, nu eu fac aceasta, ci păcatul care locuieşte în mine*». Şi de asemenea: «*După omul cel lăuntric mă bucur de legea lui Dumnezeu. Dar văd în mădularele mele o altă lege, luptîndu-se împotriva legii minţii mele şi făcîndu-mă rob legii păcatului, care este în mădularele mele*»? 3. Aşadar, cu persoana cui se pot potrivi acestea ? Ce este binele pe care el nu l-a putut îndeplini şi, dimpotrivă, ce este răul pe care, nevoindu-l şi urîndu-l, totuşi l-a săvîrşit fără voia lui, constrîns de natură ? După care lege a păcatului a

putut fi robit Vasul de bună alegere prin care vorbea Domnul? Acesta, după ce a pus în lanţuri toată nesupunerea şi «toată înălţimea care se ridică împotriva lui Dumnezeu» spunea despre sine însuşi cu încredere: *«Lupta cea bună m-am luptat, călătoria am săvîrşit, credinţa am păzit. De acum mi s-a gătit cununa dreptăţii, pe care Domnul îmi va da-o în ziua aceea, El, Dreptul Judecător».*

XVI.

Theonas. Abia am intrat în portul cel prea adăpostit al liniştei şi voi încercaţi acum să mă chemaţi iarăşi pe marea cea fără de sfîrşit a unei probleme foarte adînci. Dar folosind prilejul unei opriri folositoare, după ce am terminat drumul lungii noastre convorbiri, vom ancora deocamdată în portul tăcerii, pentru ca mîine de dimineaţă, dacă nu ne va împiedica puterea nici unei furtuni, cu vînt prielnic să întindem pînzele pentru o nouă dezbatere.

XXIII.

A TREIA CONVORBIRE CU PĂRINTELE THEONAS

Despre nepăcătuire

I. Discuţia părintelui Theonas despre aceste cuvinte ale Apostolului: *«Nu fac binele pe care-l vreau».*

II. Mulţimea celor bune săvîrşite de Apostol.

III. Ce este adevăratul bine pe care Apostolul spune că nu-l poate îndeplini.

IV. Bunătatea şi dreptatea omenească nu sînt bune dacă se compară cu bunătatea şi dreptatea dumnezeiască.

V. Nimeni nu poate săvîrşi neîncetat numai ceea ce este bine.

VI. Cei ce se cred fără păcat se aseamănă cu bolnavii de ochi.

VII. Cei ce spun că omul poate fi fără păcat săvîrşesc o îndoită greşeală.

VIII. Puţini înţeleg ce este păcatul.

IX. Cu cîtă grijă trebuie să-şi amintească monahul numai de Dumnezeu.

X. Cei ce tind către desăvîrşire se umilesc în adevăr şi simt că întotdeauna au nevoie de Dumnezeu.

XI. Explicarea acestor cuvinte: *«Că după omul cel lăuntric mă bucur de legea lui Dumnezeu»* şi celelalte.

XII. Şi a acestora: *«Ştim că legea este duhovnicească»* şi celelalte.

XIII. Şi a acestora: *«Ştiu că binele nu locuieşte în mine, adică în trupul meu».*

XIV. Obiecţie: Nu se potrivesc nici necredincioşilor şi nici cuvioşilor cuvintele: *«Nu fac binele pe care-l voiesc»* şi celelalte.

XV. Răspuns la obiecţiunea de mai înainte.

XVI. Ce este trupul păcatului.

XVII. Toţi cei cuvioşi au mărturisit pe bună dreptate că sînt necuraţi şi păcătoşi.

XVIII. Nici cei drepţi şi sfinţi nu sînt fără păcat.

XIX. Chiar în timpul rugăciunii păcatul cu greu poate fi evitat.

XX. De la cine trebuie învăţate curăţirea de păcate şi desăvîrşirea în virtute.

XXI. Chiar dacă ştim că nu sîntem fără păcat, nu trebuie să lipsim de la Sfînta Cuminecătură.

I.

A doua zi, cu mari stăruințe l-am îndemnat pe bătrîn să cerceteze pînă în adînc problema ridicată în legătură cu persoana Apostolului. El a început astfel : Încercați să dovediți cu mărturii că Apostolul Pavel a vorbit nu despre persoana sa, ci despre a celor păcătoși, cînd a zis: «*Nu fac binele pe care-l voiesc, ci răul pe care-l urăsc, pe acela-l săvîrșesc*» sau : «*Iar dacă fac ceea ce nu voiesc eu, nu eu fac aceasta, ci păcatul care locuiește în mine*», sau ceea ce urmează : «*Că, după omul cel lăuntric, mă bucur de legea lui Dumnezeu. Dar văd în mădularele mele o altă lege, luptîndu-se împotriva legii minții mele și făcîndu-mă rob legii păcatului, care este în mădularele mele* ». Și totuși, acestea arată limpede că în nici un chip nu privesc persoana celor păcătoși, ci cele spuse se referă numai la cei desăvîrșiți, se potrivesc adică numai cu neprihana acelora care urmează meritele apostolilor[46]. 2. De altfel, cum s-ar potrivi persoanei celor păcătoși cuvintele : «*Nu fac binele pe care-l voiesc, ci răul pe care nu-l voiesc, pe acela-l săvîrșesc*»? Sau acestea: «*Iar dacă fac ceea ce nu voiesc eu, nu eu fac aceasta, ci păcatul care locuiește în mine*». Cine dintre păcătoși, fără voia sa, se pătează de adulter și de desfrînare? Cine întinde fără să vrea curse aproapelui său? Cine este silit de o trebuință neapărată să-i facă rău unui om printr-o mărturie strîmbă, să-l înșele sau să-i fure ceva, să dorească lucrul altuia sau chiar să-i verse sîngele ? 3. Dimpotrivă, precum este scris: «*Cugetul inimii omului se pleacă la rău din tinerețea lui*». Pînă într-atîta toți cei aprinși de dragostea pentru vicii vor să-și împlinească ceea ce doresc, încît caută cu toată grija prilejuri de a săvîrși nelegiuiri și chiar se tem că-și vor îndeplini prea tîrziu poftele. Mulțumiți cu fărădelegile lor și cu mulțimea de răutăți își dobîndesc, potrivit cuvintelor dojenitoare ale Apostolului, laudă din decădere. 4. Profetul Ieremia spune că aceștia nu numai că săvîrșesc cu voia lor, fără să-și afle odihnă sufletului și inimii, tot felul de ticăloșii, dar chiar se ostenesc pînă-ntr-atît să-și îndeplinească țelurile, încît nu sînt împiedicați decît cu mare greutate și cu împotrivirile lor să săvîrșească nelegiuiri aducătoare de moarte. Zice Ieremia: «*Ei s-au muncit să facă rău*». 5. Cine poate spune că se potrivesc celor păcătoși și aceste cuvinte: «*Eu însumi, cu mintea mea, slujesc legii lui Dumnezeu, iar cu trupul, legii păcatului*» ? Nu este limpede că aceștia nu slujesc lui Dum-

46. XXII, I, p. 519. Așa cum am mai amintit, Sfîntul Casian este de părere că Sfîntul Pavel a vorbit despre sine, ca unul care voiește binele, nu despre alții care voiesc răul. Teologi ca PRAT și LAGRANGE au fost de părerea contrarie, dar Fericitul Augustin și Sf. Ilarie au menținut părerea favorabilă a Sf. Pavel, exprimată aici de Sf. Theonas (cf. DOM PICHERY, *op. cit.*, vol. III ad. loc.).

nezeu nici cu mintea, nici cu trupul? Sau în ce chip cei ce păcătuiesc cu trupul îi slujesc lui Dumnezeu cu mintea? Trupul în inimă zămisleşte sămînţa viciilor şi însuşi făcătorul celor două firi spune care este izvorul şi obîrşia păcatelor: «*Din inimă, zice El, ies gînduri rele, uciderі, adultere, desfrînări, furtişaguri, mărturii mincinoase*» şi celelalte. 6. De aceea se arată limpede că nu este în nici un chip vorba despre persoana celor păcătoşi, care nu numai că nu urăsc, dar chiar iubesc răul. Ei într-atît nu slujesc lui Dumnezeu nici cu mintea, nici cu trupul, încît greşesc cu mintea înaintea trupului şi, înainte de a îndeplini plăcerea trupului, înfăptuiesc păcatul cu mintea şi cu gîndurile lor.

II.

Rămîne, aşadar, să măsurăm înţelesul virtuţii prin sentimentul lăuntric al celui ce a vorbit despre ea, să cercetăm ce a spus fericitul Apostol că este binele şi prin comparaţie cu acesta să discutăm ce este răul, urmînd nu sensul gol al cuvintelor, ci cercetîndu-le înţelesul după meritul şi vrednicia celui ce le-a folosit. Căci atunci vom putea înţelege ideile insuflate de Dumnezeu după gîndul şi voinţa Lui, cînd vom cîntări meritul şi starea celor ce le-au întrebuinţat, îmbrăcîndu-le sentimentele nu în cuvinte, ci în fapte adevărate, după calitatea cărora se gîndesc, fără îndoială, şi se exprimă toate înţelesurile şi cugetările. 2. De aceea, să cercetăm cu atenţie în primul rînd ce este binele, pe care Apostolul n-a putut să-l îndeplinească, deşi voia acest lucru. Ştim că fericitul Apostol şi toţi bărbaţii de acelaşi merit au avut din fire şi au cîştigat prin har multe din cele bune, pe care nu le putem tăgădui. Bună este castitatea, vrednică de laudă stăpînirea şi de admirat prudenţa, cuprinzătoare este omenia, prevăzătoare cumpătarea, măsurată temperanţa, evlavioasă milostenia, sfîntă este dreptatea: nu ne îndoim că acestea toate au fost depline şi desăvîrşite în Apostolul Pavel şi în cei la fel cu el, astfel încît ei propovăduiau religia mai degrabă prin autoritatea virtuţilor decît a cuvintelor. 3. Ce să spun despre faptul că necontenit au fost mistuiţi de preocuparea şi de grija pentru toate Bisericile? Cît de mare este acest bine al milostivirii, cîtă este desăvîrşirea de a te consuma pentru cei rătăciţi, de a fi slab cu cei slabi! Aşadar, de vreme ce Apostolul a avut cu prisosinţă bunuri atît de mari, nu vom putea cunoaşte ce este binele, de a cărui desăvîrşire a fost lipsit, dacă nu ne vom înălţa pînă la sentimentul cu care a vorbit el însuşi. 4. Toate virtuţile pe care le-am spus că el le-a avut, chiar dacă sînt strălucitoare şi preţioase ca pietrele scumpe, totuşi, dacă sînt comparate cu acel mărgăritar ales şi foarte luminos, pe care acel neguţător evanghelic, după ce-l cercetează doreşte să-l cumpere vînzînd tot ce are, aşa

de mult scade meritul și prețul acelor pietre! Se lipsește de ele fără șovăire și îl îmbogățește numai stăpînirea unui singur bun pe vînzătorul de nenumărate bunuri.

III.

Așadar, ce este acest singur bun, pus mai presus de altele atît de mari și de nenumărate, încît numai el merită să fie avut, cu disprețul și aruncarea tuturor celorlalte? Desigur acea parte foarte bună, măreață și veșnică pe care și-a ales-o Maria, părăsind îndatoririle de primire și omenie, alegere pentru care a fost lăudată de Domnul astfel: *«Marto, Marto, te îngrijești și pentru multe te silești. Dar de puține lucruri e nevoie, sau chiar numai de unul; iar Maria partea cea bună și-a ales, care nu se va lua de la ea»*. Este o singură îmbrățișare cu privirea și aceasta este contemplarea lui Dumnezeu, merit care este mai presus de toate drepturile faptelor bune, de toate ostenelile virtuților. Și toate acelea, despre care am spus că au strălucit în Apostolul Pavel, sînt nu numai bune și folsitoare, ci și mari și deosebit de strălucite. 2. Dar după cum, de exemplu, metalul numit staniu, care era socotit de oarecare folosință și frumusețe, devine fără cine știe ce preț dacă-l privești alături de argint, la fel și meritul argintului se spulberă în comparație cu aurul. Și aurul însuși nu mai înseamnă mare lucru în raport cu pietrele prețioase, iar acestea, oricît de multe și de scumpe, sînt învinse de strălucirea mărgăritarului. Astfel că toate acele merite ale sfințeniei, chiar dacă sînt bune și folositoare nu numai pentru prezent, ci își dobîndesc chiar darul veșniciei, totuși, dacă se compară cu meritele contemplației divine, vor fi socotite ieftine și, ca să zic așa, bune de vînzare. Și pentru ca și autoritatea Scripturilor să întărească această comparație, oare nu spune Scriptura în general despre toate care sînt create de Dumnezeu: *«Și iată toate pe care le-a făcut Dumnezeu sînt foarte bune»*, și de asemenea: *«Toate pe care le-a făcut Dumnezeu sînt bune la timpul lor»* ? 3. Așadar, toate cele care în prezent nu sînt doar bune pur și simplu, ci sînt numite foarte bune (căci într-adevăr, pentru noi, care zăbovim în această lume, ele sînt de folos fie pentru trebuințele vieții noastre, fie pentru vindecarea trupului, fie pentru vreo altă pricină, de folosință necunoscută, prin aceea sînt chiar foarte bune, fiindcă ne fac *«să zărim cele nevăzute ale lui Dumnezeu de la facerea lumii prin cele ce s-au făcut înțelese, precum și veșnica lor putere și Dumnezeire»* să le contemplăm din lucrarea atît de mare și de orînduită a creației universului și a tot ce există în el), acestea toate nu-și vor păstra numele binelui, dacă vor fi comparate cu cele din veacul ce va să vie, unde nu există nici o schimbare a celor bune, nici o stricare

de temut a adevăratei fericiri. 4. Fericirea lumii viitoare este zugrăvită astfel: «*Şi luna va străluci ca soarele, iar soarele va străluci de şapte ori mai mult, ca lumina a şapte zile*». Aşadar, acestea, strălucite la vedere şi minunate, dacă se vor compara cu cele făgăduite în viitor pentru credinţa noastră vor părea cu totul deşarte, precum spune David: «*Toate ca o haină se vor învechi şi ca un veşmînt le vei schimba şi se vor schimba; dar Tu acelaşi eşti, şi anii Tăi nu se vor împuţina*». Aşadar, fiindcă nimic nu este prin sine însuşi stabil, nimic în nemişcare, nimic bun, decît singură Dumnezeirea, de aceea toate făpturile îşi dobîndesc fericirea veşniciei şi a neschimbării nu prin firea lor, ci prin participarea şi harul Creatorului, iar în faţa Creatorului ele nu-şi pot păstra meritul bunătăţii.

IV.

Dacă voim să întărim valoarea acestei afirmaţii prin dovezi şi mai limpezi, oare nu vom citi în Evanghelie că sînt multe numite bune, de pildă pom bun, comoară bună, om bun, slujitor bun? Se spune în Evanghelie: «*Nu poate pomul bun să facă rodde rele şi omul cel bun din comoara cea bună a inimii sale arată cele bune*» şi, «*bine, slugă bună şi credincioasă*». Nu este nici o îndoială că toţi sînt buni în înţeles mărginit, dar dacă ne gîndim la bunătatea lui Dumnezeu, nici unul dintre ei nu va fi numit bun, pentru că zice Domnul: «*Nimeni nu este bun, decît unul Dumnezeu*». 2. În comparaţie cu Acesta, chiar şi Apostolii, care prin meritul alegerii lor depăşiseră în multe feluri bunătatea neamului omenesc, pot fi numiţi răi, fiindcă Domnul vorbeşte către ei aşa: «*Deci dacă voi, răi fiind, ştiţi să daţi daruri bune fiilor voştri, cu cît mai mult Tatăl vostru cel din ceruri va da cele bune celor care cer de la El*». În sfîrşit, după cum bunătatea noastră, privită alături de bunătatea cerească, se întoarce în răutate, la fel şi dreptatea noastră, comparată cu dreptatea divină, este socotită asemenea unui veşmînt necurat. Căci zice profetul Isaia: «*ca un veşmînt întinat sînt toate faptele dreptăţii noastre*». 3. Şi ca să aducem ceva şi mai lămurit, înseşi învăţăturile despre viaţă, ale legii care se zice că «este dată prin îngeri în mîna unui mijlocitor» şi despre care acelaşi Apostol, spune: «*Deci legea este sfîntă şi porunca este sfîntă şi dreaptă şi bună*», comparate cu desăvîrşirea evanghelică aceste învăţături sînt numite de proorocirea dumnezeiască foarte puţin bune. Căci zice: «*Le-am dat şi legi care nu erau bune şi rînduieli prin care ei nu puteau trăi*». Apostolul afirmă că în lumina Noului Testament slava legii păleşte atît de mult, încît nici nu trebuie să fie slăvită prin comparaţie cu strălucirea evanghelică: «*Nici măcar nu este slăvit ceea ce era slăvit în această privinţă, cu atît mai mult*

ce *este netrecător va fi în slavă*». 4. Scriptura păstrează comparaţia şi în partea contrară, adică în cîntărirea meritelor celor păcătoşi. Punînd faţă în faţă pe cei nelegiuiţi, ea îi justifică pe cei care au greşit mai puţin, zicînd: «*Tu ai îndreptăţit Sodoma*» şi: «*Cu ce a păcătuit sora ta Sodoma?*», şi: «*Fiica lui Israel cea necredincioasă s-a dovedit mai dreaptă decît Iuda cea lepădată de Dumnezeu*». La fel şi meritele tuturor virtuţilor arătate mai înainte, chiar dacă prin sine sînt bune şi preţioase, totuşi puse în lumina contemplaţiei ele se întunecă. Pe sfinţii ocupaţi cu cercetări pămînteşti, oricît ar fi ele de bune lucrări, îi trag înapoi şi-i întîrzie de la contemplarea binelui ceresc.

V.

Cine «liberînd pe cel nenorocit din mîna celor puternici ai lui şi pe cel sărac şi lipsit de cei ce-l jefuiesc», cine «zdrobind fălcile celor nedrepţi şi scoţîndu-le prada dintre dinţi» poate privi cu minte liniştită, în timpul lucrărilor lui, slava măreţiei dumnezeieşti? Cine, împărţind pomană săracilor, sau găzduind cu bunăvoinţă mulţimile celor sosiţi, priveşte nesfîrşitul fericirii cereşti tocmai în timpul în care este preocupat de trebuinţele fraţilor şi se gîndeşte la viaţa viitoare cu inima ferită de atingerile celor pămînteşti cînd este hărţuit de grijile şi neliniştile vieţii prezente? 2. De aceea, fericitul David doreşte să fie necontenit alături de Dumnezeu, socotind că singur acest lucru este bun pentru om şi zicînd: «*Iar mie a mă lipi de Dumnezeu bine este, a pune în Dumnezeu nădejdea mea*». Iar Ecclesiastul, spunînd că acest lucru nu se poate săvîrşi de nimeni dintre sfinţi fără greşeală, zice: «*Nu este un om drept pe pămînt, care să facă binele fără să greşească*». 3. Cine vreodată, oricît de deosebit printre toţi cei drepţi şi sfinţi, este de crezut că atîta vreme cît trăieşte în acest trup, a putut în aşa măsură stăpîni binele cel mai înalt încît, nedespărţindu-se niciodată de contemplarea dumnezeiască, se socoteşte că nici pentru o clipă nu l-au sustras gîndurile pămînteşti de la Cel ce singur este bun? Cine este acela care n-a avut niciodată grijă de mîncare, de îmbrăcăminte şi de alte lucruri trupeşti, care nu s-a îngrijit niciodată de primirea fraţilor, de schimbarea locului, de clădirea chiliei, care n-a dorit nici un lucru de ajutor omenesc şi, chinuit de lipsa celor trebuincioase, n-a căzut în această dojană a Domnului: «*Nu vă îngrijiţi pentru viaţa voastră ce veţi mînca, nici pentru trupul vostru cu ce vă veţi îmbrăca*»? 4. Constatăm că nici Apostolul Pavel, care întrecuse pe toţi sfinţii prin numărul muncilor şi pătimirilor, n-a putut îndeplini într-adevăr aceasta, fiindcă el însuşi, în *Faptele Apostolilor*, spune ucenicilor: «*Voi înşivă ştiţi că mii-*

nile acestea au lucrat pentru trebuinţele Mele şi ale celor care erau cu Mine». Şi, scriind către tesalonicenii, spune : «*Am lucrat zi şi noapte în osteneli şi trudă*» ! Chiar dacă-şi dobîndea mari merite prin aceste lucrări, totuşi, mintea lui, oricît de sfîntă şi de înaltă, nu se putea să nu fie uneori despărţită de contemplarea cerească, din cauza lucrării celei pămînteşti. 5. În sfîrşit, pe cînd vedea că se îmbogăţeşte de atîtea roade prezente şi cîntărea de partea cealaltă în inimă binele contemplaţiei, punînd într-o parte a cumpenei roadele atîtor osteneli, iar în cealaltă bucuriile contemplaţiei divine, se dojenea în adîncul inimii că de aici îl desfată marile cîştiguri ale muncii, iar de dincolo îl invită la despărţirea de trup dorul unităţii şi al tovărăşiei de nedespărţit cu Hristos. Pînă la urmă, neliniştit el grăieşte: «*Nu ştiu ce voi alege. Sînt strîns din două părţi : doresc să mă despart de trup şi să fiu împreună cu Hristos, şi aceasta este cu mult mai bine. De altă parte, însă, este mai de trebuinţă pentru voi să rămîn în trup*». 6. Aşadar, deşi în multe chipuri punea mai presus de toate roadele predicii sub înălţimea binelui ceresc, totuşi se supunea îndatoririlor de dragoste faţă de oameni, fără de care nimeni nu-l merită pe Domnul. Pentru cei în al căror folos mulgea încă din ugerul evanghelic laptele cel hrănitor n-a refuzat despărţirea de Hristos, primejdioasă pentru el, dar trebuincioasă celorlalţi. A fost împins la alegerea acestei căi mai ales de marea lui virtute a dragostei de oameni pentru mîntuirea cărora, dacă era cu putinţă, dorea să ajungă la răul din urmă al anatemei. 7. «*Aş fi dorit, zice el, să fiu eu însumi anatema de la Hristos pentru fraţii mei, cei de un neam cu mine, după*

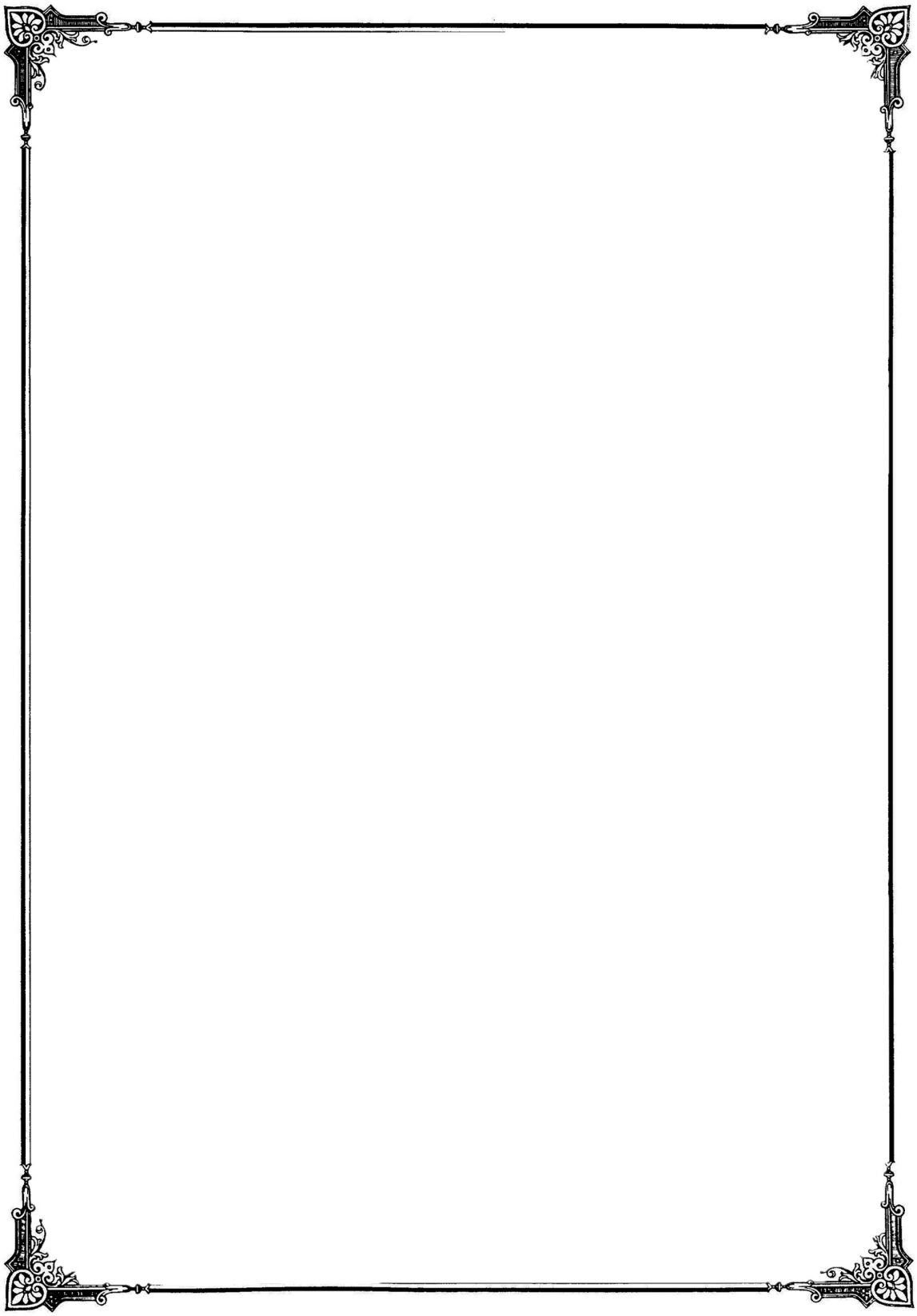

păm, să rîdem, să căscăm, sau chiar adormim, cît de mare va fi mînia judecătorilor stîrnită spre pieirea noastră de către vrăjmaşul cel veghetor. *4.* Cu atît mai mult, cînd ne rugăm Acelui cunoscător al tuturor tainelor, pîndiţi de primejdia morţii veşnice, mai ales fiindcă de partea cealaltă se găseşte vicleanul înşelător şi uneltitor de crime, trebuie să cerem milă judecătorului prin rugăciuni stăruitoare şi pline de grijă! Şi nu pe nedrept îşi atrage nu numai un păcat uşor, ci crima foarte gravă a impietăţii, cel care, înălţînd rugăciuni către Dumnezeu, deodată se retrage din faţa Lui, ca din ochii unuia care nu vede şi n-aude, urmînd deşertăciunea unui gînd necurat. *5.* Iar aceia care îşi acoperă ochii inimii lor cu veşmîntul gros al viciilor şi, potrivit învăţăturii Mîntuitorului, «*ochi au şi nu văd, urechi şi n-aud şi nu înţeleg*» abia dacă văd în adîncul inimii lor acele crime care sînt mari şi aducătoare de moarte, fără să-şi dea seama cum se strecoară gîndurile vinovate, sau acele porniri ascunse şi necurate, care atîţă mintea prin uşoare şi tainice ispite. Ei nu pot să-şi privească cu vedere limpede robia sufletului lor şi gîndurile le cutreieră mereu fără rost. Nu cunosc durerea cînd sînt îndepărtaţi de acea contemplaţie care singura este mîntuitoare şi nici nu le pasă că au pierdut ceva. Cu mintea plină de gînduri necurate, n-au nici un ţel serios, pe care să-l urmărească în chip deosebit, sau să dorească a-l atinge cît mai grabnic.

VII.

Pricina care ne împinge în această greşeală este că, necunoscînd în adîncime virtutea de a nu greşi, socotim că nu putem cădea deloc în nici o vină prin aceste rătăciri alunecoase şi vinovate ale gîndurilor. Stăpîniţi de supărare, ca şi cum ochii ne-ar fi fără vedere, nu luăm în seamă decît păcatele de moarte şi credem că trebuie să ne ferim de cele care sînt condamnate de asprimea legilor vremii acesteia. Credem că dacă nu călcăm aceste legi sîntem în afara oricărui păcat. *2.* Astfel, fiind despărţiţi de numărul celor care văd bine lucrurile, nu vedem multele josnicii mărunte, care sînt îngrămădite în noi, n-avem nici un fel de remuşcare binefăcătoare dacă tristeţea ne copleşeşte sufletul. Nu ne doare că sîntem ispitiţi de gloria deşartă, nu plîngem dacă ne facem rugăciunile mai tîrziu şi mai fără tragere de inimă, nici nu socotim o vină dacă, în timp ce cîntăm psalmi sau ne rugăm, ne gîndim la altceva decît la rugăciune. Nu ne îngrozim că multe nu pot fi făcute sau vorbite în faţa oamenilor, nu roşim să le gîndim, deşi ştim că acestea sînt cunoscute de Dumnezeu. Nu ne curăţim cu lacrimi de tina viselor urîte. *3.* Nu plîngem că în însăşi evlavia milosteniei, cînd ajutăm fraţii sau cînd împărţim pomană săracilor, cu întîrzierea zgîrceniei umbrim seninătatea

bucuriei noastre. Nu credem că sîntem loviți de vreo daună cînd, uitînd de Dumnezeu, gîndim la cele vremelnice și necurate. Astfel încît ni se potrivesc destul de bine aceste cuvinte ale lui Solomon : «*M-au lovit, nu m-a durut. M-au bătut, nu știu nimic*».

VIII.

Dimpotrivă, cei ce așează numai în contemplarea celor divine și duhovnicești partea cea mai de preț a plăcerii, bucuriei și fericirii lor, dacă sînt sustrași puțin și fără voia lor de la această așezare prin gînduri nesăbuite, socotesc că au săvîrșit o nelegiuire, pe care o pedepsesc prin căință neîntîrziată. Plîngînd că au pus mai presus de Creator ființa lor fără de preț, către care li s-a îndreptat cugetul, ei singuri se învinovățesc, aș putea spune, de crima impietății. Deși întorc cu cea mai mare rîvnă ochii minții lor către lumina slavei cerești, totuși, nesuportînd nici cei mai mici nori de gînduri trupești, ei blestemă tot ce le îndepărtează mintea de la lumina cea adevărată. 2. Fericitul Apostol Ioan, pe cînd voia să sădească în toți acest simțămînt, a zis : «*Copiii mei, nu iubiți lumea, nici cele ce sînt în lume. Dacă cineva iubește lumea, iubirea lui Dumnezeu nu este în el. Pentru că tot ce este în lume, adică pofta trupului și pofta ochilor și trufia vieții, nu sînt de la Tatăl, ci sînt din lume. Și lumea trece și poftele ei, dar cel care face voia lui Dumnezeu rămîne în veci*». Cei sfinți disprețuiesc toate lucrurile lumii acesteia, dar este peste putință să nu le fugă gîndul cît de puțin către ele. Pînă acum nici unul dintre oameni, în afară de Domnul și Mîntuitorul nostru, nu și-a fixat întotdeauna în contemplarea lui Dumnezeu minte-ai din fire pribeagă, pentru ca să nu păcătuiască niciodată, răpit de dragostea pentru vreun lucru omenesc. Căci spune Scriptura : «*Stelele înseși nu sînt curate în fața Lui*» și iarăși : «*Dacă nu se încrede în sfinții Săi și în îngerii Săi găsește lipsuri*», sau, cum spune o traducere mai bună : «*Iată, între sfinții Lui nimeni nu este de neschimbat, și cerurile nu sînt curate în fața Lui*».

IX.

Aș putea spune, pe bună dreptate, că acei sfinți, care-și țin cu statornicie gîndul îndreptat către Dumnezeu, trebuiesc comparați cu cei ce se numesc în popor funambuli, adică mergători pe frînghie, fiindcă se aseamănă celor ce merg pe o sîrmă întinsă la mare înălțime. Acești funambuli își încredințează viața acelui fir foarte subțire de funie pe care merg, știind că orice clipă le va aduce moartea, dacă le va șovăi piciorul într-o parte sau alta, sau dacă-și vor pierde echilibrul. 2. Păsind cu o îndemînare minunată prin aer, dacă nu merg cu toată măsura

și grija pe calea aceea foarte strîmtă, pămîntul, care este pentru toți bază firească și temelie foarte sigură, pentru ei devine în orice moment primejdie de moarte, nu fiindcă i se schimbă natura, ci fiindcă ei se prăbușesc pe el din cauza greutății trupului. La fel stau lucrurile și cu neostoita bunătate și neschimbata substanță a lui Dumnezeu. Acestea nu rănesc pe nimeni prin ele însile, ci noi, aplecîndu-ne din înălțime și tinzînd către cele de jos ne aducem singuri moartea. Se poate spune că însăși aplecarea ne aduce moartea. 3. *«Vai de ei, se spune, că au fugit de Mine! Prăpăd să vină peste ei, căci au păcătuit împotriva Mea»*, și, de asemenea: *«Vai lor dacă Îmi voi întoarce privirea de la ei»*. Căci: *«Răutatea ta te va mustra și lepădarea ta de credință te va pedepsi. Înțelege și vezi cît e de rău și de amar de a părăsi pe Domnul Dumnezeul tău»*, căci *«Fiecare este strîns în lanțurile păcatelor sale»*. Către ei se îndreaptă, de bună seamă, dojana Domnului: *«Iată, voi toți, care aprindeți focul și pregătiți săgeți arzătoare, aruncați-vă în focul săgeților voastre, pe care le-ați prins»*, și de asemenea: *«Cel ce aprinde răutatea va pieri din pricina ei»*.

X.

Cînd cei sfinți simt că zilnic, trași în jos de greutatea cugetărilor pămîntești, se prăbușesc din acea înălțime a minții și fără voia lor, ba chiar fără să știe, sînt duși sub legea păcatului; și cînd, ca să las la o parte pe celelalte, își dau seama că sînt îndepărtați de la fața lui Dumnezeu din pricina celor bune și drepte, dar totuși pămîntești, arătate mai sus, au desigur de ce să geamă neîncetat către Dumnezeu, au de ce, umiliți și înfrînți într-adevăr, nu numai cu vorba, dar și cu inima, să se numească păcătoși și, pentru toate pe care le săvîrșesc sub puterea trupului, cerînd necontenit iertare de la harul Domnului, să verse neîncetat lacrimi de pocăință, ca unii care văd că, prinși pînă în ultima clipă a vieții în aceleași valuri care i-au hărțuit într-o continuă durere, nu pot să-și înalțe și rugăciunile fără cuget neliniștit. 2. Știind, așadar, că ei prin puteri omenești nu sînt în stare să atingă scopul dorit, fiindcă le stă împotrivă greutatea trupului, că nu se pot uni cu acel ales și foarte înalt bine, cum doresc, și că, dimpotrivă, sînt duși prizonieri din fața lui Dumnezeu la cele omenești, întorcîndu-se la harul lui Dumnezeu, *«care îndreptează pe cei nelegiuiți»*, murmură cu Apostolul: *«Om nenorocit ce sînt! Cine mă va izbăvi de trupul morții acesteia? Mulțumesc lui Dumnezeu, prin Iisus Hristos, Domnul nostru!»*. Ei simt că nu pot săvîrși acest bine pe care-l voiesc, că întotdeauna aleargă către răul pe care nu-l vor și pe care-l urăsc, iar acest rău constă în pornirile gîndurilor și-n lucrările trupului.

XI.

Ei se bucură într-adevăr de *«legea Domnului după omul cel lăuntric»* care, trecînd peste toate cele văzute, încearcă să se unească întotdeauna numai cu Dumnezeu, dar văd că *«altă lege este în mădularele lor»*, adică sădită în firea condiției umane care, *«luptînd împotriva legii minții»*, le ține simțămintele robite sub legea cea aspră a păcatului, împingîndu-i, de bună seamă, să se supună gîndurilor pămîntești și să părăsească acel bine principal. 2. Această lege, oricît de trebuincioasă și de folositoare ar părea, fiindcă este dată dintr-o oarecare trebuință religioasă, totuși în comparație cu acel bun, care bucură privirea tuturor celor sfinți, este socotită rea, de care ei trebuie să se ferească, fiindcă prin ea în orice chip, chiar pentru puțin timp, sînt lipsiți de bucuria acelei desăvîrșite fericiri. Este într-adevăr lege a păcatului pe care greșeala primului om a adus-o neamului omenesc, din vina celui împotriva căruia s-a dat acea hotărîre a dreptului Judecător: *«Blestemat va fi pămîntul în lucrările tale. Spini și pălămidă îți va rodi el și în sudoarea feței îți vei mînca pîinea ta»*. 3. Această lege, zic, este sădită în mădularele tuturor muritorilor. Ea luptă împotriva legii minții noastre și o ține departe de fața dumnezeiască, iar pămîntul, blestemat în munca noastră după cunoașterea binelui și a răului, începe să producă spinii și pălămida cugetărilor rele. Ghimpii acestora înăbușă semințele firești ale virtuților, ca să nu putem mînca fără sudoarea feței acea pîine a noastră care *«coboară din cer»* și care *«întărește inima omului»*. Așadar, tot neamul omenesc se supune, în general și fără excepție, acestei legi. Nu există nici unul, oricît de sfînt, care să nu-și primească cu sudoarea feței și cu încordarea inimii pîinea mai sus arătată. De altfel, cu această pîine comună se hrănesc mulți oameni bogați, precum vedem, fără vreo sudoare a feței lor.

XII.

Fericitul Apostol spune că această lege este duhovnicească, atunci cînd zice: *«Știm că legea este duhovnicească; dar eu sînt trupesc, vîndut sub păcat»*. Este duhovnicească această lege care ne poruncește să mîncăm în sudoarea feței noastre acea pîine adevărată care *«coboară din cer»*, dar acea vînzare a păcatului ne face trupești. 2. Mă rog; ce păcat este acesta și al cui? Fără îndoială, al lui Adam, prin a cărui încălcare a poruncii și, ca să zic așa, neguțătorie vinovată și învoială amăgitoare am fost vînduți. Căci amăgit de stăruința șarpelui a primit hrana neîngăduită, aducînd urmașilor o veșnică robie. Se obișnuiește acest tîrg între vînzător și cumpărător ca acela care dorește să intre sub stăpînire străină, să primească de la cumpărătorul său o plată în

schimbul pierderii libertății și al dobîndirii veșnicei robii. 3. Vedem limpede că aceasta s-a întîmplat și între Adam și șarpe. Căci el, primind de la șarpe ca preț al libertății fructul oprit, și-a părăsit libertatea firească și s-a predat singur în veșnică robie celui de la care primise ca preț fructul oprit. De aci a îndatorat pe toți urmașii săi să slujească pe veci celui ce îi devenise rob. O însoțire de robi ce altceva poate produce decît niște robi? Așadar ce? Oare acest cumpărător priceput și viclean a răpit cumva dreptul de stăpînire Stăpînului adevărat și legitim? Nu. 4. Căci n-a intrat el în toată averea lui Dumnezeu printr-o singură înșelăciune, ca adevăratul Stăpîn să piardă stăpînirea avutului Său. El care, și pe cumpărătorul acesta, oricît de răzvrătit și de fugar, l-a pus sub jugul robiei. Dar fiindcă Creatorul dăruise tuturor ființelor raționale libertatea voinței, n-a trebuit să-i reclame fără voia lor la libertatea din naștere pe cei care în chip nelegiuit se vînduseră păcatului lăcomiei. Într-adevăr este departe de acel autor al dreptății și pietății tot ce este potrivnic bunătății și dreptății. 5. Căci ar fi fost rău dacă ar fi luat înapoi binefacerea libertății îngăduite și nedrept dacă, înăbușind și robind pe omul liber, nu i-ar fi îngăduit să se folosească de libertatea primită, după ce-i rezervase mîntuirea în veacurile viitoare, pentru ca să se împlinească rînduiala la timpul hotărît. 6. Trebuia ca urmașii săi să rămînă sub condiția strămoșească pînă ce, liberați de lanțurile de la început, cu prețul singelui lor să ajungă, prin harul Domnului, în vechea stare a libertății de mai înainte, pe care și atunci ar fi putut s-o salveze, dar n-au vrut, fiindcă dreptatea nu îngăduia ca El să-și calce propria sa hotărîre. Vrei să-ți cunoști pricina vînzării tale? Ascultă pe Răscumpărătorul tău care vorbește foarte limpede prin profetul Isaia: *«Unde este cartea de despărțire, cu care am alungat pe mama voastră? Sau care este datornicul Meu, căruia Eu v-am vîndut? Pentru că numai pentru fărădelegile voastre ați fost vînduți și pentru păcatele voastre am alungat pe mama voastră»*. 7. Vrei să știi bine și pentru care motiv, după ce te-ai supus robiei, n-a voit să folosească puterea Sa pentru a te răscumpăra? Ascultă ce a adăugat, la cele de mai sus, prin care le imputa acelorași slujitori ai păcatului pricina vînzării lor de bună voie: *«Oare mîna Mea este prea scurtă, ca să răscumpere, sau nu am destulă putere, ca să izbăvesc?»*. Dar același profet, arătînd ce a stat întotdeauna în calea acestei milostiviri preaputernice, zice: *«Iată, mîna Domnului nu este prea scurtă, ca să nu poată să izbăvească, și urechea Lui prea tare, ca să nu audă. Ci nelegiuirile voastre au pus despărțire între voi și Dumnezeul vostru și păcatele voastre L-au făcut să-Și ascundă fața ca să nu vă audă»*.

XIII.

Aşadar, ne-a făcut trupeşti şi acel prim blestem al lui Dumnezeu ne-a osîndit la spini şi pălămidă, iar tatăl nostru ne-a vîndut printr-un tîrg atît de nedrept, încît nu putem face binele pe care-l vrem. Scoşi din amintirea lui Dumnezeu Cel Preaînalt, sîntem împinşi să cugetăm la cele ale şubrezeniei omeneşti şi, arzînd de dragostea curăţiei, sîntem stăpîniţi adesea, chiar fără voia noastră, de porniri pe care am vrea să le uităm cu desăvîrşire. 2. *«Ştim că nu locuieşte în trupul nostru binele»*, adică acea veşnică şi neîntreruptă linişte a contemplaţiei şi curăţiei despre care am vorbit mai înainte. S-a petrecut în noi această despărţenie atît de rea şi jalnică, încît, deşi cu mintea vrem să slujim legii lui Dumnezeu, adică să nu ne îndepărtăm vreodată privirea de la lumina dumnezeiască, totuşi, înconjuraţi de întunericul trupului printr-o oarecare lege a păcatului, sîntem siliţi să ne despărţim de binele pe care-l cunoaştem, coborîndu-ne, bineînţeles, din acea înălţime a minţii în grijile şi preocupările cele pămînteşti, la care nu pe nedrept ne-a osîndit legea păcatului, adică acea hotărîre a lui Dumnezeu, pe care a ispăşit-o cel dintîi păcătos. 3. De aceea fericitul Apostol pe de o parte mărturiseşte foarte limpede că el şi toţi cei sfinţi sînt legaţi în lanţurile acestui păcat, iar pe de alta spune că nimeni dintre ei nu trebuie osîndit cu îndrăzneală pentru acesta: *«Drept aceea nici o osîndă nu este acum asupra celor care sînt în Hristos Iisus. Căci legea duhului vieţii în Hristos Iisus m-a liberat de legea păcatului şi a morţii»*, adică harul zilnic al lui Hristos a liberat pe toţi Sfinţii Săi de această lege a păcatului şi a morţii, în care sînt siliţi să cadă mereu fără să vrea, cînd cer stăpînului lor iertarea datoriilor. *4.* Aşadar, nu despre persoana celor păcătoşi, ci despre a acelora care sînt într-adevăr sfinţi şi desăvîrşiţi, este vorba *în acea cugetare pe care a exprimat-o fericitul Apostol: «Nu fac binele pe care-l voiesc, ci răul pe care nu-l voiesc, pe acela îl săvîrşesc»*, şi: *«Văd în mădularele mele o altă lege, luptîndu-se împotriva legii minţii mele şi făcîndu-mă rob legii păcatului, care este în mădularele mele»*.

XIV.

Ghermanus. Spunem că aceasta nu se poate potrivi nici cu persoana celor care sînt vinovaţi de păcate capitale, nici cu a Apostolului sau a celor care au ajuns pînă la înaintarea lui; dar gîndim că trebuie să se înţeleagă aceasta în chip propriu despre cei care, după harul Domnului şi după cunoaşterea adevărului dorind să se ferească de viciile trupeşti, deprinderea stăpînind încă foarte puternic în mădularele lor, ca o lege naturală, sînt atraşi către dorinţa puternică a patimilor. Practica şi repetarea greşelilor devine un fel de lege naturală care, vîrîtă

în mădularele slăbiciunii omenești, răpește la vicii simțămintele sufletului nedeprins încă cu preocupările virtuților depline și încă rob, ca să spun așa, ale unei neprihane neformate și încă tinere. Vechea lege a deprinderii de a greși, punîndu-i sub legea păcatului stăpînitor îi hotărăște morții, neîngăduindu-le să dobîndească binele curăției pe care o iubesc, ci mai degrabă împingîndu-i să săvîrșească răul pe care-l urăsc.

XV.

Theonas. Nu puțin a înaintat gîndirea voastră, de vreme ce ați început și voi să admiteți că aceasta nu se potrivește cu persoana celor ce sînt cu totul păcătoși, ci cu a acelora care se străduiesc să se stăpînească de la viciile trupești. Fiindcă pe aceștia i-ați despărțit de acum de numărul celor păcătoși, urmează să-i introduceți și-n ceata celor credincioși și sfinți. Ce fel de păcate ziceți că pot săvîrși aceștia, încît, dacă au căzut în ele după harul botezului, să fie iarăși liberați prin harul zilnic al lui Hristos? Sau despre ce trup al morții trebuie să credem că a spus Apostolul: *«Cine mă va izbăvi de trupul morții acesteia? Mulțumesc lui Dumnezeu prin Iisus Hristos Domnul nostru»* ? 2. Oare nu este limpede, precum v-a împins și pe voi înșivă adevărul să mărturisiți, că nu despre acele păcate capitale, care sînt pedepsite cu moartea cea veșnică, *adică despre omucidere, desfrînare, adultere, beție, furturi și jafuri* se amintește, ci despre acel trup mai înainte numit, căruia îi vine în ajutor harul cel de toate zilele al lui Hristos? Cel ce, după botez și după cunoașterea lui Dumnezeu, s-a prăbușit în acel trup al morții, să știe că trebuie să se curățească nu prin harul zilnic al lui Hristos, adică printr-o iertare ușoară pe care Domnul nostru, rugat în fiecare clipă, de obicei o dăruiește greșelilor noastre, ci printr-o zilnică umilință a pocăinței și prin durerea osîndei, dacă nu cumva, față de acestea, trebuie osîndit la pedeapsa viitoare a focului celui veșnic, așa cum spune același Apostol: *«Nu vă amăgiți: nici desfrînații, nici închinătorii la idoli, nici adulterii, nici malahienii, nici sodomiții, nici furii, nici lacomii, nici bețivii, nici batjocoritorii, nici răpitorii nu vor moșteni împărăția lui Dumnezeu»*. 3. Sau care este această lege ce se luptă în mădularele noastre, care se împotrivește legii minții noastre și după ce, cu toată rezistența noastră, ne-a dus robi sub legea păcatului și a morții și ne-a făcut să-i slujim cu trupul, într-u nimic mai puțin nu ne împiedică să-i slujim cu mintea legii lui Dumnezeu? Căci aci eu nu socotesc că legea păcatului cuprinde ticăloșiile sau crimele spuse mai înainte. Astfel de crime dacă săvîrșește cineva, nu slujește cu mintea legii lui Dumnezeu, de care lege în chip necesar se desparte cu sufletul înainte de a săvîrși trupul ceva din ele. Ce este a sluji

legii păcatului, dacă nu a îndeplini cele poruncite de păcat? *4.* Există, așadar, acest fel de păcat, de care chiar dacă se simte robită sfințenia desăvîrșirii, totuși nu se îndoiește că o va libera harul lui Hristos, spunînd: «*Om nenorocit ce sînt! Cine mă va izbăvi de trupul morții acesteia? Mulțumesc lui Dumnezeu prin Iisus Hristos, Domnul nostru*». Veți afirma, zic, că este în mădularele noastre această lege care, sustrăgîndu-ne de la legea lui Dumnezeu și robindu-ne în legea păcatului, ne face mai degrabă nefericiți decît vinovați, încît să nu fim osîndiți la chinurile cele veșnice, ci să suspinăm ca și cum ne-ar fi fost întreruptă bucuria fericirii și, căutînd ajutorul care să ne readucă înapoi, să zicem împreună cu Apostolul: «*Om nenorocit ce sînt! Cine mă va izbăvi de trupul morții acesteia!*». *5.* Ce însemnează altceva a fi dus rob în legea păcatului, dacă nu a rămîne mereu în înfăptuirea și lucrarea păcatului? Sau ce alt bun principal, pe care nu-l pot îndeplini cei sfinți se va da, dacă nu acela în comparație cu care, precum am spus, toate celelalte nu sînt bune? Știm că există în această lume multe lucruri bune, mai ales rușinea, înfrînarea, cumpătarea, umilința, dreptatea, milostenia, răbdarea, evlavia; dar toate acestea nu pot fi egale cu acel bine suprem căci pot fi săvîrșite, nu zic de către Apostoli, ci chiar de către cei mijlocii. Cei ce nu le-au îndeplinit pe acestea sînt pedepsiți sau cu chinul cel veșnic, sau, cum s-a spus mai sus, cu marea muncă a pocăinței, dar nu sînt liberați prin harul zilnic al lui Hristos. *6.* Rămîne, așadar, să recunoaștem că se potrivește bine această cugetare a Apostolului numai cu persoana celor sfinți care, căzînd zilnic în această lege a păcatului pe care am numit-o mai înainte, siguri de mîntuirea lor, nu se prăbușesc în nelegiuire, ci cum s-a spus mai sus, coborîți din contemplația divină la mizeria preocupărilor de cele trupești, sînt lipsiți adesea de binele fericirii adevărate. Dacă ar simți că prin această lege a trupului sînt legați de nelegiuiri zilnice, s-ar plînge de pierderea nevinovăției, nu a fericirii, și apostolul Pavel n-ar zice: «*Om nenorocit ce sînt!*», ci: «*Om necurat*» sau: «*nelegiuit ce sînt*» și ar vrea să se elibereze nu de trupul acestei morți, adică de condiția de muritor, ci de ticăloșiile și de crimele trupului. *7.* Dar fiindcă se simțise robit față de starea omenească, șubredă, adică adus de grijile și frămîntările trupești, pe care le conduce legea păcatului și a morții, gemînd din pricina acestei stări în care ajunsese fără voia sa prin legea păcatului, îndată aleargă la Hristos și este mîntuit prin grabnica răscumpărare a harului. Această lege a harului înlătură orice neliniște, zămislită chiar și în pieptul Apostolului de către acea lege a păcatului, care face să răsară în chip firesc spinii și mărăcinii cugetărilor și grijilor muritoare. «*Căci, zice el, legea duhului în Hristos Iisus m-a liberat de legea păcatului și a morții*».

XVI.

Acesta este inevitabilul trup al morții, în care cei desăvîrșiți și care au gustat *«cît de bun este Domnul»*, căzînd zilnic, simt cu profetul *«cît de rău și de amar este să se despartă de Domnul Dumnezeul lor»*. Trupul morții este cel care, îndepărtîndu-le privirea de la cer, le-o aduce către cele pămîntești, care pe cei ce cîntă psalmi, sau îngenunchiați la rugăciune, îi face să le vină în minte chipuri omenești, vorbe, tîrguieli sau fapte fără rost. 2. Trupul morții este cel din cauza căruia cei ce rîvnesc sfințenia îngerească și cei ce voiesc să fie veșnic alături de Domnul nu pot să afle desăvîrșirea acestui bun. Fiindcă le stă împotrivă trupul morții ei fac răul pe care nu-l voiesc, adică le zboară mintea la cele ce nu duc către înaintarea în virtuți și în desăvîrșire. În sfîrșit, pentru ca fericitul Apostol să exprime limpede că el a vorbit despre cei desăvîrșiți în sfințenie și despre cei asemenea lor, arătîndu-se oarecum mereu pe sine cu degetul, spune *«eu însumi»*, adică cel ce pronunță acestea, deschid tainițele conștiinței mele, nu a altuia. 3. De acest fel de vorbire se folosește de obicei în chip familiar Apostolul, dacă vrea vreodată să se arate în mod special pe sine, ca aici : *«Însumi eu, Pavel, vă îndemn prin blîndețea și îngăduința lui Hristos»*, și de asemenea : *«Numai că eu nu v-am fost povară»*, sau : *«Dar fie, eu nu v-am fost povară»*, și în alt loc : *«Eu, Pavel, vă spun vouă : că de vă veți tăia împrejur, Hristos nu vă va folosi la nimic»*, și către Romani : *«Aș fi dorit să fie eu însumi anatema de la Hristos pentru frații mei»*. 4. Dar se poate înțelege foarte bine că el a voit să se exprime mai deosebit, zicînd «însumi eu», adică cel pe care-l cunoașteți că este Apostolul lui Hristos, pe care-l priviți cu toată cinstirea, pe care-l socotiți a fi mare și desăvîrșit, și în care vorbește Hristos, cu mintea voi sluji legii lui Dumnezeu, totuși recunosc că cu trupul slujesc legii păcatului, că adică uneori, ținut de condiția omenească, sînt rostogolit de la cele cerești la cele pămîntești și mintea mea va aluneca din înălțimi la grijile lucrurilor omenești. Mă simt așa de robit în fiecare clipă de această lege a păcatului, că, oricît aș stărui cu dorința neclintită către Dumnezeu, totuși simt că în niciun chip nu pot scăpa de puterea acestei robii, dacă nu voi alerga întotdeauna la harul Mîntuitorului.

XVII.

Și de aceea toți cei sfinți, suspinînd zilnic din pricina acestei stări firave a ființei lor, în timp ce cercetează feluritele cugetări și tainele conștiinței lor, strigă cu umilință : *«Să nu intri în judecată cu robul Tău, că nimeni din cei vii nu este drept înaintea Ta»*, și : *«Cine poate spune :*

curățit-am inima mea ; sînt curat de păcat ?». Și, de asemenea : *«Nu este om drept pe pămînt care să facă binele și să nu păcătuiască»*, dar și : *«Greșelile cine le va pricepe ?»* 2. Și astfel, ei au socotit atît de slabă atît de nedesăvîrșită dreptatea oamenilor și avînd întotdeauna nevoie de mila lui Dumnezeu, încît unul din ei, pe ale cărui nedreptăți și păcate Dumnezeu le-a curățit cu jarul trimis de pe altarul de foc al cuvîntului Său, după acea minunată contemplație a lui Dumnezeu, după vederea sublimilor serafimi și după descoperirea tainelor cerești, zice : *«Vai mie, că sînt pierdut ! Sînt om cu buze spurcate și locuiesc în mijlocul unui popor cu buze necurate»*. 3. Acesta, după părerea mea, poate nici atunci n-ar fi simțit necurățenia buzelor sale, dacă n-ar fi meritat să cunoască curăția întreagă prin contemplația lui Dumnezeu, la privirea căruia și-a aflat deodată întinăciunea sa pînă atunci necunoscută de el. Cînd zice : *«Vai mie, că sînt om cu buze spurcate»*, el spune atunci aceasta despre buzele sale, și nu despre întinăciunea poporului. Dovadă, cele ce urmează : *«Și locuiesc în mijlocul unui popor cu buze spurcate»*. *4.* Dar și cînd, rugîndu-se, mărturisește necurăția păcatelor oarecum universale, nu cuprinde într-o rugăciune generală numai pe cei nedrepți : *«Iată, Tu te-ai pornit cu mînie și noi eram vinovați. În păcate am fost întotdeauna și vom fi mîntuiți. Toți am ajuns necurați și toate faptele dreptății noastre ca un veșmînt necurat»*. Mă rog, ce poate fi mai ușor de înțeles decît această cugetare prin care profetul, îmbrățișînd cu gîndul nu numai un fel de dreptate, ci toate dreptățile noastre, și privind peste toate cele ce sînt judecate ca necurate și îngrozitoare, fiindcă n-a putut să descopere în viața oamenilor nimic mai murdar și mai impur, a socotit că e mai bine să le asemene cu un veșmînt întinat. 5. Așadar, zadarnic se opune adevărului celui mai limpede spinul obiecției înțepătoare, cum ați zis cu puțin înainte : *«Dacă nimeni nu e fără păcat, nu e nimeni sfînt și, dacă nu e nimeni sfînt, înseamnă că nimeni nu se va mîntui»*. Nodul acestei chestiuni se poate dezlega prin mărturisirea profetului : *«Iată, Tu Te-ai pornit cu mînie și noi eram vinovați»*, adică atunci cînd, scîrbit de nepăsarea și de trufia inimii noastre, ne-ai lipsit de ajutorul Tău, pe dată ne-a înghițit prăpastia păcatelor, ca și cum cineva i-ar zice părții celei mai luminoase a soarelui : *«Iată, tu ai apus și pe noi ne-a cuprins întunericul»*. *6.* Și totuși, cînd acesta spune că sfinții au păcătuit și nu numai că au păcătuit, dar chiar că au rămas întotdeauna în păcate, nu-și pierde cu totul nădejdea în mîntuire, ci adaugă : *În păcate am fost întotdeauna și vom fi mîntuiți»*. Este la fel această cugetare : *«Iată, Tu Te-ai pornit în mînie și noi eram vinovați»* cu cea apostolică : *«Om nenorocit ce sînt ! Cînd mă va izbăvi de trupul morții acesteia ?»*. Mai departe, ceea ce adaugă pro-

fetul: *«În păcate am fost întotdeauna și vom fi mîntuiți»* se potrivește cu următoarele cuvinte ale Apostolului: *«Mulțumesc lui Dumnezeu prin Iisus Hristos, Domnul nostru!»*. 7. De asemenea și cuvintele profetului: *«Vai mie, că sînt om cu buze spurcate și locuiesc în mijlocul unui popor cu buze spurcate»* se vede că au același înțeles cu cuvintele spuse mai înainte: *«Om nenorocit ce sînt! Cine mă va izbăvi de trupul morții acesteia?»*. Și cele ce urmează la profet: *«Atunci unul dintre serafimi a zburat spre mine, avînd în mîna sa un cărbune (sau o pietricică) pe care-l luase cu cleștele de pe jertfelnic. Și l-a apropiat de gura mea și a zis: Iată, s-a atins de buzele tale și va șterge toate păcatele tale și fărădelegile tale le va curăți»*. La fel se pare că a înțeles și Pavel cînd a zis: *«Mulțumesc lui Dumnezeu, prin Iisus Hristos, Domnul nostru»*. 8. Vedeți, așadar, în ce chip toți sfinții mărturisesc nu atît în persoana poporului, cît într-a lor, că au fost într-adevăr păcătoși și, totuși, nu-și pierd nicidecum nădejdea în mîntuire iar plinătatea dreptății, pe care ei nu mai cred că o pot dobîndi din pricina stării omenești șubrede, o așteaptă de la harul și mila Domnului.

XVIII.

Dar că nimeni în această viață, oricît de sfînt ar fi, nu este scutit de datoriile păcatelor, ne învață chiar cuvintele Mîntuitorului. Acesta, dînd ucenicilor săi formula rugăciunii desăvîrșite, între celelalte prea sfinte și prea înalte porunci care, fiindcă nu sînt încredințate decît celor sfinți și desăvîrșiți nu pot fi potrivite cu cei drepți, a ținut să cuprindă și aceste cuvinte: *«Și ne iartă nouă datoriile noastre, precum și noi iertăm datornicilor noștri»*. 2. Dacă, așadar, această rugăciune se spune și de către cei sfinți, cum se cuvine să credem fără vreo îndoială, cine poate fi atît de încăpățînat și de încrezut de trufia nebuniei diabolice, încît, afirmînd că el este fără păcat, să nu se creadă mai mare nu numai decît Apostolii, dar chiar să-L învinovățească pe Mîntuitorul de neștiință și deșertăciune? Unul ca acesta ori că n-a știut că pot fi unii scutiți de datorii, ori că i-a învățat pe cei pe care-i știa că n-au nevoie de leacul acestei rugăciuni. Dar fiindcă toți cei sfinți respectînd în totul poruncile Domnului lor, spun zilnic: *«Și ne iartă nouă datoriile noastre»*, dacă spun născociri, într-adevăr nimeni nu este fără greșeală, iar dacă născocesc, la fel este adevărat că ei nu sînt lipsiți de păcatul minciunii. 3. Și de aceea, acel prea înțelept Ecclesiast, trecînd cu mintea peste toate gîndurile și faptele omenești, spune fără vreo abatere: *«Nu este om drept pe pămînt care să facă binele și să nu păcătuiască»*, adică nimeni pe acest pămînt n-a putut fi și nici nu va putea fi

găsit vreodată atît de sfînt, atît de cu grijă, atît de atent, care să fie în neîntreruptă legătură cu Acel bine unic, și să nu simtă că zilnic, despărțindu-se de El, greșește. Acesta, totuși, cînd afirmă că nu poate fi fără vină, nu spune în nici un chip că nu este drept.

XIX.

Cel ce scrie despre starea de nepăcătuire a firii omenești nu cu vorbe deșarte, ci după mărturia și dovada conștiinței sale, discutînd cu noi recunoaște că abia atunci este fără de păcat, cînd simte că n-a fost despărțit de Binele suprem. Iar cel care, cercetîndu-și conștiința, ca să nu spun mai mult, va descoperi că a săvîrșit măcar o singură liturghie fără amestecul vreunei vorbe, vreunui gînd, sau vreunui fapt nepotrivit, acela poate să spună că este fără păcat. De aceea, fiindcă mărturisim că mintea omenească nu poate fi lipsită de zborurile ei fără rost în lucruri nefolositoare și de prisos, recunoaștem totodată că, într-adevăr, tocmai din această pricină noi nu sîntem fără păcat. 2. Cu oricîtă grijă s-ar sili să-și păstreze fiecare inima sa, niciodată nu o va putea păzi după dorințele duhului său, fiindcă stă împotrivă condiția trupului. Cu cît va înainta mai mult mintea omenească și va ajunge la o mai curată stare a contemplației, cu atît se va vedea mai pătat, ca printr-o oglindă a purității sale. De vreme ce sufletul se întinde cu privirea mai în înălțime și dorește lucruri mai mari decît cele pe care le săvîrșește, este de trebuință ca pe cele în care se găsește să le primească întotdeauna ca fiind mai prejos și mai vrednice de dispreț. 3. O privire sinceră găsește mai multe rele, o viață fără reproș își constată cu părere de rău mai multe greșeli, iar îndreptarea purtării și întrecerea în virtute înmulțește gemetele și suspinele. Nimeni nu poate fi mulțumit cu treapta pe care a înaintat și, cu cît a fost cineva mai curat la minte, cu atît, văzîndu-se mai jos, găsește pricini mai degrabă pentru umilință, decît pentru trufie. Cu atît s-a ridicat mai repede la cele înalte, cu atît vede că i se îndepărtează și mai mult piscul pe care vrea să-l atingă. 4. În sfîrșit, cel mai deosebit dintre Apostoli *«pe care-l iubea Hristos»*, sprijinindu-se pe pieptul Învățătorului său, a spus aceste cuvinte, care parcă au pornit din inima Domnului : *«Dacă zicem că păcat nu avem, ne amăgim pe noi înșine, și adevărul nu este în noi»*. Astfel, dacă atunci cînd spunem că n-avem păcat, n-avem în noi adevărul, adică pe Hristos, ce altceva cîștigăm, decît că, prin însăși declarația noastră, din păcătoși ne dovedim criminali și nelegiuiți ?

XX.

În sfîrșit, avînd în inimă gîndul de a cerceta mai de aproape adevărul și întrebîndu-ne dacă este cu putință pentru firea omenească să fie fără păcat, de la cine vom învăța aceasta mai limpede, dacă nu de la cei care «*și-au răstignit trupul împreună cu viciile și cu poftele*» și pentru care «*lumea este răstignită*» ? Aceștia, de vreme ce nu numai că și-au smuls din rădăcină toate viciile inimii lor, dar chiar se străduiesc să înlăture și gîndurile și amintirea păcatelor, cu atît mai mult mărturisesc zilnic, cu toată credința, că nu pot rămîne nici măcar un ceas fără pata vreunui păcat.

XXI.

Nu trebuie să nu primim duminica Sfînta Împărtășanie, fiindcă ne știm păcătoși, ci cu totul mai mult să ne grăbim dornici către ea, pentru vindecarea sufletului și pentru curăția cea duhovnicească, cu acea umilire a minții și cu atîta credință, încît judecîndu-ne nevrednici de primirea marelui har să căutăm și mai mult leacuri pentru rănile noastre. N-am fi, de altfel, vrednici să primim nici împărtășania anuală, dacă ne-am lua după unii care, stînd în mînăstiri, în așa chip măsoară vrednicia, sfințenia și meritul tainelor cerești, încît socotesc că împărtășania nu trebuie luată decît de cei sfinți și nepătați și nu mai degrabă pentru că această participare să ne facă sfinți și curați 2. Aceștia, fără îndoială, cad într-o mai mare trufie decît cea de care li se pare că se feresc, fiindcă cel puțin atunci cînd o primesc ei se socotesc vrednici de a o primi. Cu mult este însă mai drept ca, de vreme ce în această umilință a inimii în care credem și mărturisim că niciodată nu putem să ne atingem pe merit de acele Sfinte Taine, s-o primim ca un leac al tristeților noastre în fiecare duminică, decît ca, stăpîniți de deșarta trufie și stăruință a inimii, să credem că numai o dată pe an sîntem vrednici de a lua parte la Sfintele Taine. 3. De aceea, ca să putem înțelege acestea și să le păstrăm în chip rodnic, să rugăm cu și mai mare încordare mila Domnului să ne ajute pentru a le îndeplini acestea, care nu se învață ca celelalte îndeletniciri omenești, unde este necesară mai întîi folosirea cuvintelor, ci mai degrabă luînd-o înainte fapta unită cu experiența. Acestea, dacă n-au fost cercetate și netezite adesea prin învățăturile bărbaților duhovnicești și dacă n-au fost adîncite cu grijă prin exemple și prin experiența zilnică, ori își pierd puterea din cauza nepăsării, ori dispar printr-o nevrednică uitare.

XXIV.

CONVORBIREA PĂRINTELUI AVRAAM

Despre mortificare

I. Cum am descoperit părintelui Avraam tainele cugetărilor noastre.

II. Cum ne-a dat pe faţă bătrînul greşelile.

III. Locurile pe care pustnicii trebuie să le caute.

IV. Ce fel de lucrări trebuie să facă pustnicii.

V. Drumurile fără rost mai degrabă înăspresc decît potolesc neliniştile inimii.

VI. Cum trebuie să-şi păzească monahul gîndurile sale.

VII. Întrebare: de ce se crede că vecinătatea cu părinţii este dăunătoare, fapt care nu se întîmplă pentru cei din Egipt.

VIII. Răspuns: nu se potrivesc tuturor toate.

IX. Pot să nu se teamă de vecinătatea părinţilor cei ce au putut imita mortificarea părintelui Apolo.

X. Este dăunător pentru un monah să-i aducă părinţii cele trebuitoare?

XI. Răspuns: Ce a spus sfîntul Anton în această privinţă.

XII. Munca este folositoare, iar trîndăvia păgubitoare.

XIII. Istorioara frizerului născocită pentru a cunoaşte amăgirile diavolului.

XIV. Întrebare: de unde provine greşeala unor astfel de cugetări.

XV. Răspuns: cele trei porniri ale sufletului.

XVI. Partea raţională a sufletului nostru este şubredă.

XVII. Partea mai slabă a sufletului cade cea dintîi în ispita diavolului.

XVIII. Este folositoare dorinţa de a ne întoarce în patrie pentru mai mare linişte?

XIX. Răspuns: diavolul ne amăgeşte cînd ne făgăduieşte liniştea unui pustiu mai mare.

XX. Cît de folositoare este nelucrarea cînd soseşte un frate.

XXI. Cum a arătat evanghelistul Ioan, pe cît se spune, folosul repaosului.

XXII. Întrebare: cum trebuiesc înţelese aceste cuvinte din Evanghelie: *«Jugul meu e bun şi sarcina Mea uşoară»*.

XXIII. Răspunsul explică aceste cuvinte.

XXIV. De ce se simte amar jugul Domnului şi grea sarcina Lui.

XXV. Ce folos aduc ispitele.

XXVI. Cum se făgăduieşte plată însutită celor ce renunţă în chip desăvîrşit la cele ale acestei lumi.

I.

Cu ajutorul lui Hristos încep a douăzeci şi patra convorbire, care este a părintelui Avraam şi care închide în ea moşteniri şi învăţături de la toţi înaintaşii. Cînd o voi termina socot că m-am achitat de toate făgăduinţele pe care vi le-am făcut, la rugămintea voastră, numărul convorbirilor potrivindu-se în chip mistic cu numărul celor douăzeci şi patru de bătrîni [47], despre care se spune în Sfînta Apocalipsă că dăruiesc cununile lor Mielului. Dacă aceşti douăzeci şi patru de înaintaşi ai noştri vor fi încununaţi cu glorie pentru învăţătura lor, ei se închină

47. XXIV, I, p. 548. Identitatea numărului convorbirilor cu acela al bătrînilor din Apoclipsă (4, 10-11) are sensul mistic proclamat de Sf. Casian.

cu capetele plecate Mielului care s-a jertfit pentru mîntuirea lumii. El, pentru cinstirea numelui Său, a binevoit să le dea lor un simțămînt atît de înalt, iar mie grai, prin care să le exprim simțămîntul. Este de trebuință să recunoaștem darul pe care ni-L face Făcătorul tuturor celor bune, față de care sîntem datori pentru tot ceea ce primim de la El. 2. Așadar, cu toată neliniștea i-am mărturisit acestui Avraam lupta cugetelor noastre, care zilnic ne împingeau cu ardoare sufletească să ne întoarcem în provincia noastră și să ne revedem părinții. Pricina cea mai mare a dorințelor noastre era aceea că ne aducem aminte de cîtă evlavie și pietate era plină inima părinților noștri. Știam că ei nu ne-ar împiedica niciodată de la înfăptuirea planurilor noastre și ne gîndeam mereu că mai mult lor le datorăm înaintarea noastră duhovnicească. Ne scuteau de orice griji, ne asigurau toate ale traiului, îndeplinind ei cu bucurie tot ce ar fi trebuit să facem noi. 3. Pe deasupra, ne hrăneam sufletul cu nădejdea unor bucurii deșarte, crezînd că vom primi cea mai mare roadă din convertirea multora, care ar fi urmat să fie îndreptați pe calea mîntuirii după exemplul și îndemnurile noastre. În afară de aceasta, ne apărea în fața ochilor tabloul cu așezarea locurilor, în care se găsea averea moștenită de la strămoși și frumusețea regiunilor, cu întinderi, singurătăți și păduri care puteau nu numai să-l încînte pe un monah, dar chiar să-i dăruiască cele mai bune mijloace de viață. 4. Acestea toate le-am dezvăluit în chip simplu, cu încrederea conștiinței noastre, bătrînului înainte numit și mărturisindu-i, plini de lacrimi, că nu vom putea răbda atacurile tulburărilor și dorințelor noastre, dacă leacurile învățăturilor lui și harul lui Dumnezeu nu ne vor veni în ajutor. El, după ce a zăbovit într-o îndelungată tăcere, oftînd din greu, a început pînă la urmă să vorbească, precum urmează :

II.

Slăbiciunea cugetului vostru arată că încă n-ați renunțat la dorințele lumești și n-ați ucis în voi poftele de odinioară. Căci, precum o dovedește neliniștea inimii voastre plină de dorul de a călători, suportați numai trupește depărtarea de părinți, deși aceasta ar fi trebuit s-o primiți mai întîi sufletește. Ar fi fost smulse toate acestea din inimile voastre, dacă ați fi pătruns în adîncime înțelesul renunțării le cele lumești și principalul temei al pustiului în care ne-am așezat. 2. Și de aceea îmi dau seama că voi suferiți de plictiseala lipsei de activitate în care vă găsiți, așa cum se spune și în *Proverbe* : «*Sufletul celui leneș poftește*» și : «*Poftele îl omoară pe cel leneș*». Și pe mine m-ar fi necăjit aceste foloase ale trupului, dacă aș fi crezut că ele se împacă cu

țelurile pe care eu le urmăresc, sau dacă aș fi judecat că din astfel de plăceri pot culege vreo roadă asemenea acesteia pe care ne-o dă asprimea singurătății și chinuirea trupului. Nu sîntem atît de liberați de mîngîierea părinților, încît să ne lipsim de cei ce se bucură că ne susțin din avutul lor, dar ne vine în minte acea învățătură a Mîntuitorului, care ne spune să lăsăm la o parte tot ce este în legătură cu trupul : «*Cine nu va lăsa pe tatăl, pe mama, pe fiii și pe frații săi, nu poate să fie ucenicul Meu*». 3. Iar dacă am fi cu totul lipsiți de ajutorul părinților, nu ne-ar lipsi sprijinul celor puternici ai acestei lumi, care s-ar bucura să ne susțină cu lungă dărnicie în toate cele trebuitoare nouă. Datorită generozității lor am fi scutiți de grija de a ne procura cele ale traiului, dacă nu ne-ar îndepărta cu putere de la aceasta blestemul profetului, care zice : «*Blestemat fie omul care-și pune nădejdea în om*» și: «*Și nu vă încredeți în cei puternici*». Am fi putut așeza chiliile noastre pe albia fluviului Nil, să avem apă pentru flori, pentru a nu fi siliți s-o aducem pe umerii noștri de la o distanță de patru mii de pași, dacă nu ne-ar întări să răbdăm neobosiți această muncă fericitul Apostol, care spune : «*Fiecare își va primi plata după munca sa*». 4. Știu că sînt și în regiunile noastre locuri de retragere plăcută, în care nu lipsesc pomii încărcați de fructe, grădini frumoase și ne-ar fi toate din belșug, fără cea mai mică trudă a trupului pentru trebuințele traiului, dacă nu ne-am teme că ni se potrivește și nouă acea dojană adresată în Evanghelia bogatului : «*Tu ți-ai primit mîngîierea în timpul vieții tale*». Dar întorcîndu-ne fața de la toate acestea și disprețuind toată plăcerea acestei lumi, noi ne simțim desfătați de asprimea deșertului, mai presus de toate bucuriile punem întinderea înfiorătoare a acestui pustiu și nu comparăm cu amarul acestor nisipuri nici o bogăție a ogoarelor, urmărind nu cîștigurile vremelnice ale acestui trup, ci mîngîierile veșnice ale duhului. 5. Este puțin lucru că monahul a renunțat o dată, că adică a disprețuit la începutul convertirii sale toate cele prezente dacă nu continuă să renunțe zilnic la ele. Trebuie să zicem cu profetul, pînă la sfîrșitul vieții : «*Eu n-am dorit ziua omului, Tu știi*». De aceea și Domnul spune în Evanghelie : «*Dacă voiește cineva să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea în fiecare zi și să-Mi urmeze Mie*».

III.

Cel ce poartă grijă veghetoare pentru curăția omului lăuntric trebuie să dorească locurile care nu-i robesc mintea prin rodnicia lor spre o cultură mai bogată, care nu-l împiedică să rămînă statornic în chilia sa, care nu-l împinge să lucreze ceva sub cerul liber și în felul acesta

să-şi arunce privirile în toate părţile, iar odată cu ele gîndurile, îndepărtîndu-se astfel de cugetări adînci ale chemării sale. 2. Nimeni nu se poate feri de această risipire a gîndurilor şi grijilor, dacă nu şi-a închis şi trupul şi sufletul neîncetat între pereţii chiliei sale. Ca un pescar minunat care, îngrijindu-se de hrana sa după arătarea apostolică, priveşte cu atenţie de pe stîncă la undiţă şi trage în sus numai peştii trebuincioşi, iar ceea ce e netrebuincios aruncă, la fel monahul trebuie să urmărească, nemişcat în liniştea adîncă a inimii sale, cetele înotătoare ale gîndurilor şi dintre ele să le oprească pe cele bune şi să le alunge pe cele rele.

IV.

Cel ce stăruie mereu în această pază, oricine ar fi el, îndeplineşte cu adevărat ceea ce profetul Avacum spune destul de limpede: *«Voi sta de strajă şi mă voi aşeza în turnul de veghe ca să priveghez şi să văd ce-mi va grăi mie şi ce-mi va răspunde la tînguirea mea»*. Cît de greu este şi cîtă osteneală cere aceasta, se dovedeşte foarte bine din încercările celor care locuiesc în pustiul Calamus şi Porphyrion. 2. Deşi la o distanţă destul de mare de toate oraşele şi aşezările omeneşti, mai depărtaţi decît pustiul Scitium (merg şapte sau opt zile, din stadie în stadie şi, prin întinderile pustii, abia ajung la chiliile lor), totuşi, fiindcă acolo, ocupîndu-se cu agricultura, stau foarte puţin închişi, cînd vin în aceste locuri necultivate ale pustiului Scitium, în care ne găsim, sînt hărţuiţi de atîtea gînduri, de atîtea nelinişti ale sufletului, încît, ca şi cum n-ar fi trăit niciodată în singurătate, abia pot răbda liniştea şi pacea chiliei şi, scoşi din obişnuinţa lor se tulbură de parcă ar fi nişte novici şi nişte începători. 3. Ei n-au învăţat să-şi potolească pornirile omului lăuntric şi să se împotrivească furtunilor din cugetele lor prin străduinţă permanentă şi prin luptă fără preget, fiindcă, ostenindu-se zilnic numai sub cerul liber şi stînd toată ziua afară din casă, se mişcă necontenit nu numai cu trupul, ci şi cu mintea, şi-şi risipesc gîndurile în orice parte, odată cu mişcările trupului. De aceea ei nici nu simt nestatornicia sufletului, nu-şi pot înfrîna pribegia gîndurilor deşarte şi alunecoase. Neobişnuiţi cu traiuri duhovniceşti, socotesc insuportabilă liniştea neîntreruptă; neobosiţi la muncile cîmpului, sînt învinşi şi răpuşi de inactivitate şi tăcere îndelungată.

V.

Nu este de mirare dacă vreunul din ei rămînînd în chilie, cu gîndurile adunate ca-ntr-o închisoare foarte strîmtă, se înăbuşă de mulţimea stărilor de nelinişte care, năvălind odată cu omul din spaţiul în-

gust al locuinței, aleargă în toate părțile ca niște cai scăpați din grajd. Pentru moment, cînd scapă din sălașul lor capătă o mîngîiere ușoară dar tristă, iar, cînd se întorc în chilie, ca și cum le-a sosit toate cetele de gînduri, obișnuința libertății le stîrnește porniri și mai dureroase. 2. Așadar, cei ce încă nu pot, sau nu știu, să se lupte cu aținările voinței lor, neliniștiți în chilie din cauza plictiselii care le atacă și mai mult inimile, dacă-și îngăduie libertatea de a ieși mai des din chilie, slăbindu-și regulile schimniciei, vor ridica împotriva lor o furtună de neliniști mai rele decît cele pe care voiau să le lecuiască. Așa este cu bolovanii de friguri, care cred că-și potolesc febra lăuntrică bînd apă rece, deși se știe că în felul acesta acel foc mai mult s-aprinde în loc să se stingă și, după o ușoară mîngîiere, urmează atacul și mai puternic al bolii.

VI.

De aceea toată atenția monahului trebuie să se fixeze într-un singur punct și toate gîndurile sale să-și aibă drumul lăuntric numai spre un singur țel, adică spre chemarea neîncetată a lui Dumnezeu în amintire, la fel ca acela care, voind să închidă tavanul unei camere în formă de boltă cu unghiul în sus, măsoară necontenit cu linia, pentru ca bolta să-și păstreze mereu punctul cel mai înalt la mijloc, pînă ce se termină rotunzimea întregii lucrări. 2. Cel ce va încerca să facă o astfel de boltă fără să țină seama de punctul ei central, oricîtă artă și oricîtă pricepere ar avea, nu va putea păstra fără greșeală proporțiile trebuincioase și, oricît de frumoasă va căuta s-o execute ca aspect, nu-și va da seama de greșelile făcute, dacă nu va avea mereu în vedere acel arătător al adevărului, cu ajutorul căruia să ajungă din toate părțile la același centru al lucrării. 3. La fel și mintea noastră, dacă nu-și fixează ca punct central și nemișcat dragostea de Domnul, înconjurînd momentele lucrărilor și străduințelor noastre în cercul dragostei, ca să spun așa, și potrivind după aceasta toate celelalte simțăminte, nu va putea construi cu adevărată artă acea clădire duhovnicească, al cărei arhitect este Pavel, și nici nu-i va da frumusețea acelei case despre care fericitul David, voind s-o înalțe în inima sa pentru Domnul, spune : «*Doamne, iubit-am bunăcuviința casei Tale și locul de sălaș al slavei Tale*». Dimpotrivă, va înălța în inima sa o casă urîtă și nevrednică de Duhul Sfînt gata să se prăbușască în orice clipă. Neputîndu-se lăuda cu găzduirea fericitului oaspete, el va fi înăbușit sub dărîmăturile construcției sale.

VII.

Ghermanus. Este folositor şi necesar să învăţăm acest fel de lucrări care se pot îndeplini înlăuntrul chiliei. Căci nu numai prin exemplul Cuviosiei voastre, care vă întemeiaţi pe însuşirea virtuţilor apostolice, dar şi prin mărturia experienţei noastre înţelegem adesea folosul acestui lucru. Dar vecinătatea părinţilor, pe care nici Sfinţia Voastră n-o respinge cu totul, nu ne este limpede pentru ce trebuie s-o evităm. Cînd vedem că Sfinţia Voastră care, mergînd fără greş pe calea desăvîrşirii, rămîneţi în lanţurile ţinuturilor de baştină, iar alţii nu se stabilesc depate de legăturile lor, pentru care motiv ceea ce pentru voi nu este vătămător, pentru noi se socoteşte potrivnic ?

VIII.

Avraam. Uneori vedem că din lucruri bune se trag învăţăminte proaste. Dacă îşi propune cineva să facă aceleaşi lucruri, dar nu cu aceleaşi simţăminte, ţeluri şi virtuţi, desigur îl va pîndi laţul amăgirii şi al morţii de acolo de unde alţii culeg roadele veşnice. 2. Acel tînăr viteaz, cu mînă foarte războinică, măsurîndu-se în luptă cu acel uriaş, ar fi fost învins fără îndoială, dacă s-ar fi îmbrăcat cu armele bărbăteşti şi foarte puternice ale lui Saul, cu care un om în puterea vîrstei ar fi culcat la pămînt nenumărate cete de duşmani. Acestea ar fi putut aduce cu siguranţă moartea tînărului, dacă nu şi-ar fi ales cu pricepere armele potrivite vîrstei sale şi dacă nu s-ar fi înarmat împotriva celui mai înverşunat duşman nu cu platoşa şi cu coiful, cu care-i vedea pe ceilalţi echipaţi, ci cu acele arme de aruncare, cu care putea el să lupte. De aceea se cuvine ca fiecare mai întîi să-şi măsoare cu grijă puterile şi după puterea lor să-şi orînduiască învăţătura care-i place, fiindcă, deşi toate sînt folositoare, totuşi nu pot fi toate potrivite pentru toţi. 3. Pustnicia este bună, dar se dovedeşte a nu da tuturor aceleaşi rezultate, căci pentru mulţi ea este nu numai fără roade, dar chiar primejdioasă. Recunoaştem că învăţătura chinoviilor şi grija pentru fraţi sînt sfinte şi lăudabile, dar nu sîntem de părere că de aceea trebuie să fie îmbrăţişate de toţi. Chiar şi roada unui azil este foarte bogată, dar nu poate fi îndeplinită de toţi fără pagubă pentru răbdare. De aceea, mai întîi comparaţi între ele obiceiurile din ţinutul vostru cu cele de aici şi apoi puneţi în balanţă puterile oamenilor, rezultate din practica virtuţiilor şi a viciilor. 4. Se poate întîmpla ca un lucru greu sau chiar peste putinţă pentru un om de alt neam, pentru alţii să fie oarecum o deprindere sădită în firea lor şi ca atare foarte uşor de îndeplinit. Unele naţii, cu starea vremii foarte felurită, rabdă fără vreo

îmbrăcăminte marea putere a frigului sau arșița soarelui, în timp ce alții nedeprinși, oricît de robuști ar fi, nu pot să suporte astfel de vîrtegii ale aerului. 5. Așa și voi, care încercați cu cea mai mare osteneală a sufletului și a trupului să învingeți și în această regiune natura, ca și cum ar fi cea din patria voastră, cîntăriți cu atenție dacă în acele regiuni amorțite, cum se spune, și oarecum înghețate de gerul unei prea mari necredințe, puteți suporta să umblați goi, ca să spun așa. Deprinderea îndelungată cu viața sfîntă, nouă ne-a dat oarecum în chip firesc această putere de a îndeplini ceea ce ne-am propus. Dacă socotiți că sînteți la fel și voi în statornicie și virtute nu sînteți datori să fugiți de vecinătatea părinților și a fraților.

IX.

Ca să vă puteți măsura printr-o dreaptă socoteală puterea de a rezista la asprimile vieții de sihăstrie, vă voi înfățișa pe scurt fapta unui bătrîn, adică a părintelui Apollo, pentru ca, dacă prin cercetarea lăuntrică a inimii voastre nu vă găsiți mai prejos de țelurile și virtutea acestuia, să socotiți locuirea în patrie și vecinătatea părinților fără pagubă pentru ceea ce v-ați propus și fără primejdia profesiunii voastre, fiind siguri că asprimea acestei umilințe pe care v-o impune în această provincie nu numai voința, dar și trebuința călătoriei, nu poate fi învinsă de simțămîntul rudeniei sau de plăcerea locurilor. 2. Așadar, la acest bătrîn, mai sus numit, a venit în miez de noapte pe neașteptate fratele lui cu rugămintea să iasă puțin din mînăstire și să-l ajute să salveze viața unui bou care intrase cu picioarele în noroiul adînc al unei mlaștine și nu mai putea ieși. Pe cînd fratele stăruia să-l roage, spunîndu-i că-i pare rău de bou și singur nu-l poate scoate din mlaștină, părintele Apollo i-a răspuns: «Pentru ce n-ai rugat pe fratele nostru mai mic, pe care-l aveai mai aproape, și ai venit la mine?». Dar acel frate al lor murise de mult și cel ce venise, socotind că acesta, din cauza vremii îndelungate de cînd se găsește în sihăstrie nu mai poate ține minte unele lucruri, i-a răspuns: «Cum puteam să-l chem din mormînt, dacă a murit acum cincisprezece ani?». 3. Părintele Apollo la aceste cuvinte a grăit așa: «Nu știi că și eu de acum douăzeci de ani am murit pentru această lume și că din mormîntul acestei chilii nu pot să-ți dau nici o mîngîiere în legătură cu viața aceasta? Hristos nu îngăduie să slăbesc starea de mortificare a trupului pentru a te ajuta să-ți scoți boul din noroi, fiindcă El n-a îngăduit nici cel mai mic răgaz celui ce-i ceruse învoirea să-și înmormînteze tatăl, deși acest lucru se putea săvîrși mai repede, căci răspundea totodată unei datorii de cinstire religioasă». 4. Cercetați, așadar, tainițele inimii voastre și băgați de seamă cu

grijă dacă puteţi şi voi să păstraţi faţă de părinţii voştri aceeaşi stare şi asprime a minţii. Cînd vă veţi simţi la fel prin uciderea tuturor simţămintelor, abia atunci să ştiţi că vecinătatea părinţilor şi a fraţilor nu vă va fi dăunătoare, cînd vă veţi crede morţi pentru ei, chiar dacă se găsesc în apropiere, şi cînd nu veţi îngădui nici să fiţi ajutaţi de ei, nici să-i ajutaţi cu ceva.

X.

Ghermanus. Asupra acestei chestiuni n-ai lăsat nimic nelămurit. Sîntem siguri că n-am putea în nici un chip în vecinătatea alor noştri să umblăm cu picioarele goale şi cu astfel de îmbrăcăminte, dar nici nu ne-am strădui să ne cîştigăm cele trebuincioase prin muncă grea, cum este aceasta care ne sileşte să aducem zilnic pe umeri apă de la trei mile depărtare. Ruşinea nu ne-ar îngădui în nici un caz să îndeplinim în faţa lor asemenea lucrări. Dar cu ce dăunăm ţelului nostru, dacă ajutaţi de ei în toate, scutiţi adică de grija de a ne pregăti hrana, ne vom închina tot timpul numai cititului şi rugăciunilor? Munca pentru cele ale traiului ne sustrage de la cele duhovniceşti şi nu ne putem dărui în întregime numai studiului.

XI.

Avraam. La aceasta nu vă voi spune părerea mea, ci pe a fericitului Anton. Acesta a combătut odată trîndăvia unui frate care avea păreri ca ale voastre şi ideile lui tocmai dezleagă nodul problemei puse de voi. La bătrînul înainte numit a venit cineva, cum am spus, care spunea că învăţătura pustniciei nu merită să fie preţuită, afirmînd că virtutea ei ar fi mai mare dacă ar căuta cineva desăvîrşirea între oameni, decît dacă trăieşte în pustie. Fericitul Anton l-a întrebat unde-şi are locuinţa. 2. El i-a răspuns că locuieşte aproape de părinţii săi şi că, ajutat de ei, este scutit de orice grijă şi muncă zilnică, astfel că, fără să fie stăpînit de alte preocupări, poate să-şi dedice tot timpul lecturii şi rugăciunii. Fiindcă el se lăuda cu aceasta, fericitul Anton l-a întrebat din nou: «Spune, prietene, dacă în pagubele şi necazurile lor te simţi întristat şi, de asemenea, dacă-ţi aduce bucurie bunăstarea lor. El a recunoscut că în ambele cazuri situaţia părinţilor nu-l lasă indiferent. atunci bătrînul a grăit: «Ştii că şi în veacul viitor va trebui să fii legat de soarta acelora cu care în această viaţă te bucuri sau te întristezi, după cum ei cîştigă sau pierd». 3. Nemulţumit cu atît, fericitul Anton a lărgit cîmpul dezbaterii, urmînd: «Această viaţă şi stare foarte călduţă te vor lovi nu numai cu paguba despre care am vorbit (deşi aceasta n-o vei simţi acum, cînd poţi spune oarecum ceea ce glăsuiesc Pildele: «*M-am*

lovit, nu m-a durut? M-au bătut, nu știu nimic!» sau ceea ce spune profetul: *«Cei de alt neam i-au stors vlaga, iar el nu bagă de seamă»). 4.* fiindcă, de bună seamă, în fiecare zi îți vor coborî mintea la cele pămîntești, schimbînd-o neîncetat, după cum vor cere feluritele situații, dar și fiindcă te vor lipsi de roada mîinilor tale și de plata dreaptă a ostenelilor proprii. Nu vei putea, dacă ești întreținut de ai tăi, să-ți pregătești cu mîinile tale hrana zilnică, după pilda fericitului Apostol care, dînd ultimele îndrumări conducătorilor bisericii din Efes, amintește că, deși ocupat cu sfintele studii cerute de predica evanghelică, el s-a îngrijit nu numai de întreținerea lui, dar și de a acelora care erau în slujba lui și care n-aveau timp să-și procure cele necesare. El spune: *«Știți că aceste mîini au muncit pentru trebuințele mele și ale celor care erau cu mine». 5.* Și, arătînd că a făcut aceasta, ca să nu ne dea nouă pildă, în alt loc zice: *«N-am fost fără lucru între voi, nici n-am mîncat de la cineva pîine fără plată, ci cu muncă și cu trudă, lucrînd zi și noapte, ca să nu împovărăm pe nimeni 'dintre voi. Nu doar că n-avem puterea aceasta, ci ca să vă dăm o pildă cu noi înșine, ca să faceți ca noi».*

XII.

De aceea, chiar dacă ajutoarele părinților nu ne-ar fi lipsit, totuși am pus mai presus de orice lucru această lipsă pînă și de îmbrăcăminte și am socotit că este mai bine să ne pregătim cu sudorile noastre hrana trupească de toate zilele decît să ne sprijinim pe ajutorul părinților. Această sărăcie totală este pentru noi mai presus de acea meditație trîndavă, pe care o predici, asupra Scripturilor și acea stăruință fără rod în lecturi. Fără îndoială, am urma cu mare plăcere ideile tale, dacă autoritatea apostolică sau a Sfinților Părinți ne-ar fi învățat prin exemple că acest lucru este mai folositor. 2. Să știi însă că tu ești lovit din aceasta de o pagubă mai mare decît cea despre care am vorbit, fiindcă deși ai trup sănătos și robust, trăiești din munca altuia, ceea ce este drept numai pentru cei slabi și bolnavi. Tot neamul omenesc, în afară de acel fel de monahi, care trăiesc prin munca zilnică a mîinilor lor, după învățătura Apostolului, așteaptă dania altora. De aceea, nu numai cei care se laudă a fi întreținuți din avutul părinților, sau din munca servitorilor, sau din roadele pămîntului lor, dar înșiși conducătorii acestei lumi este sigur că trăiesc din pomană. 3. Așa spune și definiția mai marilor noștri, care au hotărît că tot ce se primește pentru hrana zilnică, fără să fie produs de mîinile noastre, trebuie trecut în categoria milosteniei, potrivit cuvintelor Apostolului care, interzicînd celor trîndavi traiul din darul altora, a zis: *«Cine nu vrea să muncească să*

nu mănînce». 4. De aceste cuvinte folosindu-se fericitul Anton față de acel tînăr, ne-a invitat și pe noi, prin îndrumările sale, să fugim de primejdioasa bunăvoință a părinților și a tuturor celor ce ne dau milostenie pentru hrana necesară, ca și de plăcerea unei locuințe bune. Să punem mai presus de toate bogățiile lumii nisipul aspru cu amărăciunile firii și regiunile pustiite de inundațiile sărate și din pricina aceasta nesupuse dreptului și stăpînirii oamenilor. Retrași în singurătate, nu numai că ne ferim de mulțimile de oameni, dar nici nu ne cheamă natura unui pămînt bogat la grija de a-l munci, și astfel mintea nefiind sustrasă de la principala ei îndatorire, este redată în întregime ostenelilor duhovnicești.

XIII.

Credeți că puteți mîntui și pe alții și vă grăbiți să vă revedeți patria, în nădejdea unui cîștig mai bun. Ascultați asupra acestui lucru un cuvînt al părintelui Macarie, foarte frumos și bine potrivit, pe care el l-a servit ca leac unui frate plin de dorințe asemănătoare cu ale voastre. Era, a început el, într-o cetate un bărbier foarte priceput. El tundea pe oricine pentru trei dinari și, cîștigînd din meseria sa o sumă mică și neînsemnată, după ce își cumpăra din ea cele necesare traiului, îi rămînea zilnic în pungă cîtă o sută de dinari. 2. Dar pe cînd el își ducea viața cu cîștigul acesta, a auzit că într-o altă cetate, la o mare depărtare de a lui, frizerii iau cîte un galben pentru fiecare tuns. Aflînd aceasta, el a zis : Cît timp am să mă mulțumesc eu cu această cerșetorie de trei dinari pentru o lucrare, cînd aș putea, ducîndu-mă acolo, să strîng mare avere din cîștigul galbenilor ? Astfel, luîndu-și îndată uneltele meseriei sale, după ce a cheltuit tot ce adunase atîta timp, a ajuns, cu multă trudă, în acel oraș așa de mănos. 3. Din ziua în care a venit, a primit într-adevăr plata așa cum aflase. Seara, văzînd că are în buzunar o sumă mare de galbeni, s-a dus vesel la prăvălie să cumpere cele trebuincioase pentru hrană. Dar la plată toate erau așa de scumpe, că tot ce cîștigase a trebuit să cheltuiască, iar acasă nu s-a întors măcar cu un galben. Cînd a văzut că zilnic lucrurile se petrec la fel și nu numai că nu-i rămînea nimic, dar abia îi ajung banii pentru trebuințele zilnice, gîndindu-se la această situație și-a zis în sine : «Mă voi întoarce în cetatea mea și-mi voi relua cîștigul meu foarte mic, dar care-mi ajunge și pentru întreținere și ca să strîng pentru bătrînețe. *4.* Căci acest cîștig, oricît de mic părea, îmi dădea putința să adun o sumă destul de mare. A fost mai folositor pentru mine acel cîștig de dinari, decît acesta de galbeni, din care nu numai că nu-mi rămîne nimic, dar aproape că nu-mi ajunge pentru traiul zil-

nic». Și de aceea e mai bine pentru noi să ne mulțumim cu acest cîștig mic al singurătății, pe care nu ni-l micșorează nici trufia și gloria deșartă, nici grijile de fiecare zi, (căci *«mai bun este puținul celui drept, decît bogăția multă a păcătoșilor»*) decît să dorim cîștiguri mai mari, care chiar dacă au fost dobîndite din convertirea multora, se risipesc totuși în cheltuielile zilnice cerute de viața în lume și de feluritele trebuințe mărunte. 5. Căci, precum spune Solomon : *«Mai de preț este un pumn plin de odihnă, decît doi pumni plini de trudă și de vînare de vînt»*. În aceste amăgiri și pierderi sînt prinși în chip necesar toți cei slabi care, deși nu sînt siguri de mîntuirea lor, fiindcă ei înșiși au nevoie de învățătura și de îndrumarea altora sînt împinși de șiretlicurile diavolului să-i convertească și să-i conducă ei pe alții și care, chiar dacă au putut să aibă un oarecare cîștig din convertirea unora, prin nerăbdarea lor și printr-o purtare necontrolată vor pierde tot ce au cîștigat. Se va întîmpla cu ei ceea ce scrie profetul Agheu : *«Cine adună bogății le pune în pungă spartă». 6.* Într-adevăr, își pune cîștigul în pungă spartă cel care pierde prin nestăpînirea inimii și prin risipa zilnică tot ce a cîștigat prin convertirea altora. Așa se face că, în timp ce ei cred că pot să aibă cîștiguri mai mari prin învățarea altora, se lipsesc de propria lor îndreptare. Căci: *«Unii se dau drept bogați și n-au nimic, alții trec drept săraci, cu toate că au multe averi»*, și : *«Mai mult prețuiește un om smerit, dar harnic, decît unul mîndru, dar lipsit de pîine»*.

XIV.

Ghermanus. Dezbaterea ta ne-a arătat destul de bine prin aceste comparații greșelile și amăgirile noastre. Dorim să cunoaștem la fel pricinile și mijloacele de îndreptare a acestora; dorim de asemenea, să înțelegem de unde ne provine această înșelare. Este în afară de orice îndoială că nimeni nu dă leacuri pentru însănătoșire, dacă n-a cunoscut mai dinainte însești obîrșiile bolilor.

XV.

Avraam. Există un singur izvor și început al tuturor viciilor, după calitatea părții, sau, ca să spun așa, a porțiunii din suflet care a fost molipsit, iar numele patimilor și ale stricăciunilor sînt felurite. Aceasta se înțelege uneori mai ușor prin comparația cu bolile trupești, care pot avea o singură cauză, dar felurile suferinței sînt multe, după membrele care au fost atinse de boală. 2. Cînd este atacată de puterea veninului vătămător fortăreața trupului, capul adică, apare cefalalgia. Cînd acest venin a pătruns în urechi sau în ochi, se produc otita și oftalmia. Cînd acesta a atacat încheieturile, sau extremitățile mîinilor, boala se numește

gută, iar dacă s-a coborît la picioare numele bolii este podagră. Aceeaşi singură obîrşie, veninul vătămător, produce boli cu atîtea nume, cîte părţi ale corpului a infectat. 3. În acelaşi chip, trecînd de la cele văzute la cele nevăzute, credem că se aşează în părţile, sau, ca să spun aşa, în membrele sufletului nostru puterea fiecărui viciu. Înţelepţii spun că virtutea este de trei feluri, adică avînd drept obîrşie raţiunea, voinţa şi sentimentul care se pot tulbura din vreo pricină oarecare. Cînd, aşadar, puterea patimii vătămătoare a împresurat pe una din acestea, prin stricare, în locul ei se aşează ceea ce numim viciu. 4. Dacă este infectată de viciu partea raţională va de naştere la vicii ca: *gloria deşartă, trufia, pizma, mîndria, înfumurarea, sfada, erezia.* Dacă va fi rănită voinţa va produce *furie, nerăbdare, tristeţe, nepăsare, laşitate, cruzime.* Iar dacă va strica partea sentimentelor va zămisli: *lăcomia, desfrînarea, arghirofilia, avariţia, şi poftele vătămătoare şi pămînteşti.*

XVI.

De aceea, dacă voiţi să aflaţi izvorul şi obîrşia acestui viciu, să ştiţi că a fost infectată partea raţională a minţii şi a sufletului vostru, din care de obicei răsare viciul înfumurării şi al dorinţei de glorie deşartă. În această situaţie mai întîi trebuie să îngrijiţi, prin dreapta judecată a discernămîntului şi prin virtutea umilinţei, acel mădular ca să zic aşa, al sufletului, care fiind infectat vă face să credeţi nu numai că aţi atins culmea desăvîrşirii, dar chiar că puteţi să-i învăţaţi şi pe alţii, socotindu-vă în stare de îndrumarea celorlalţi, răpiţi fiind de dorinţa de glorie deşartă, pe care a dat-o pe faţă mărturisirea voastră că vreţi să umblaţi încoace şi încolo. Acestea le veţi putea scoate din rădăcină fără greutate, dacă întemeiaţi, cum am spus, pe umilinţa adevăratului discernămînt, veţi învăţa cît de greu şi de ostenitor este pentru oricine dintre noi să-şi mîntuiască sufletul prin stăpînirea minţii şi dacă veţi afla prin simţămîntul lăuntric al inimii nu numai că sînteţi înfumuraţi crezînd că-i puteţi învăţa pe alţii, dar chiar că mai aveţi nevoie de ajutorul unui învăţător.

XVII.

Aduceţi, aşadar, acestui mădular, sau acestei părţi a sufletului care, cum am spus, a fost rănită în chip deosebit, leacul adevăratei umilinţe. Fiindcă aceasta, pe cît se vede, este mai slabă între celelalte virtuţi ale sufletului, în chip necesar ea va cădea prima sub puterea dăunătoare a diavolului. 2. După cum cînd apar în corpul nostru unele stări neplăcute, care iau naştere fie din muncă, fie din aerul stricat, simte acest lucru şi-i cad victime mai întîi părţile mai slabe ale trupului, iar părţile mai pu-

ternice încep să sufere numai cînd s-a așezat bine boala în corp, tot așa și în sufletul fiecăruia dintre noi, cînd suflă vîntul dăunător al viciilor, partea cea mai slabă și mai firavă nu rezistă atacurilor puternice ale vrăjmașului și ajunge în primejdia robiei, începînd cu partea care, fiind păzită mai puțin, deschide cale mai ușoară pentru trădare. 3. Căci așa s-a gîndit Balaam că poate amăgi pe poporul lui Dumnezeu, dînd porunică să li se întindă curse fiilor lui Israel în locul în care-i cunoaște mai slabi, fiind sigur că ei vor cădea îndată în prăpastia desfrînării dacă li se va da mulțime de femei, fiindcă știa că sînt stricate părțile poftitoase ale sufletului lor. În așa fel ne încearcă duhurile rele cu șiretenie pe fiecare dintre noi, amăgindu-ne mai ales în acele simțăminte ale sufletului, pe care le știu că sînt bolnave. Așa, de exemplu, cînd au văzut că sînt viciate părțile raționale ale sufletului nostru, uneltesc să ne amăgească în felul în care Scriptura amintește că a fost înșelat regele Ahab de acei sirieni, care au zis : 4. «*Știm că regii lui Israel sînt milostivi ; să punem așadar sac peste coapsele noastre și peste cugetele noastre funii, să mergem la regele lui Israel și să-i spunem: Robul tău Benadab zice': Cruță-mi viața*». Acela, mișcat nu de adevărată dragoste, ci de lauda deșartă a milostivirii sale, a zis : «*De mai trăiește încă, este fratele meu*». Din acest exemplu înțelegem că și noi, înșelați de greșeala acelei părți raționale, din acea parte sîntem împinși de diavol să supărăm pe Dumnezeu, din care credem că vom dobîndi răsplata evlaviei, această dojană potrivindu-ni-se și nouă : 5. «*Fiindcă ai lăsat din mîna ta pe un om vrednic de moarte, vei răspunde cu viața ta pentru viața lui și cu poporul tău pentru poporul lui*». Sau cînd duhul necurat zice : «*Mă duc și mă fac duh mincinos în gura tuturor proorocilor lui*», fără îndoială că ne întinde lațurile înșelăciunii prin simțul rațional pe care-l știe expus curselor ucigașe. Dar la Domnul nostru, același duh necurat socotind că de vreme ce-l ispitim prin cele trei părți ale sufletului, în care știa că tot neamul omenesc este robit, cu nimic n-a izbutit prin șiretlicurile lui. 6. A atacat partea dornică a sufletului Său, zicînd: «*Zi acestor pietre să se facă pîini*», pe cea a voinței a atacat-o cînd a încercat să-I atîțe dorința de a pune stăpînire pe puterea acestui veac și pe împărăția lumii, iar pe cea rațională cînd a zis : «*Dacă ești Fiul lui Dumnezeu, aruncă-Te de aci jos*». În nici una din acestea nu i-a reușit încercarea, fiindcă după planul său, pe care-l gîndise greșit, n-a descoperit nimic viciat în Hristos. De aceea nici o parte a sufletului Său n-a putut fi ispitită de uneltirile dușmanului. «*Iată, zice Domnul, vine stăpînitorul acestei lumi și nu va descoperi nimic în Mine*».

XVIII.

Ghermanus. Între celelalte feluri ale înşelărilor şi greşelilor noastre, care ne-au aprins dorul de patrie, printr-o deşartă făgăduială a bunurilor duhovniceşti, cum bine a observat Fericirea Ta, există şi această pricină foarte mare că, vizitaţi din cînd în cînd de fraţi, nu putem să ne ţinem, potrivit dorinţelor noastre, într-o întreagă retragere şi-ntr-o îndelungată tăcere. De aceea, în mod necesar, cînd vin unii fraţi, întrerupem cursul şi măsura continuă a stăpînirii zilnice, pe care dorim s-o avem neîntreruptă, printr-o pedepsire neîncetată a trupului. Credem că, în afară de orice îndoială, acest lucru nu se va întîmpla în provincia noastră, în care sau nici unul, sau foarte puţini ca noi pot fi întîlniţi.

XIX

Avraam. Este semn de asprime iraţională şi nesocotită, ba chiar de cea mai rea stare călduţă, a nu fi vizitat de oameni. Dacă unul merge cu paşi prea rari pe această cale pe care a pornit şi trăieşte potrivit omului de mai înainte este drept ca la el să nu vină nimeni nu numai dintre sfinţi, dar nici măcar dintre oameni. Voi, însă, dacă ardeţi de adevărată şi desăvîrşită dragoste de Domnul nostru şi-L urmaţi cu toată arşiţa sufletului pe Dumnezeu, care este dragoste, în orice locuri singuratice vă veţi retrage, în mod necesar veţi fi vizitaţi de oameni şi, cu cît veţi fi mai aproape de Dumnezeu prin dragostea voastră faţă de El, cu atît va curge spre voi mai mare mulţimea de sfinţi fraţi. 2. Precum spune Domnul, nu poate fi ascunsă o cetate aşezată pe munte, fiindcă *«Eu preamăresc pe cei ce Mă preaslăvesc pe Mine, iar cei ce Mă necinstesc vor fi ruşinaţi»*. Dar trebuie să ştiţi că aceasta este viclenia cea mai adîncă a diavolului, aceasta este cursa cea mai ascunsă, în care prinde pe cei nenorociţi şi neprevăzători, că, în timp ce le făgăduieşte lucruri mari, le răpeşte roadele necesare bucuriilor zilnice. El îi îndeamnă să caute singurătăţi mai retrase şi mai întinse, zugrăvindu-le în mintea lor ca fiind încîntătoare şi pline de farmec. Locuri necunoscute şi care nu există nicăieri, el le prezintă ca fiind cunoscute, pregătite pentru noi şi cu putinţa de a fi stăpînite fără nici o greutate. 3. Mintind, spune că şi oamenii acelei regiuni sînt înţelegători şi gata de a urma calea mîntuirii, pentru ca,, speranţă, va fi îndepărtat de locuinţa împreună cu cei mai bătrîni şi despărţit de toate cele pe care şi le născocise zadarnic în inima sa, ca şi cum s-ar deştepta dintr-un somn adînc, trezit nu va găsi nimic din cele în timp ce promite acolo roade mai bogate ale sufletului, să le răpească tîlhăreşte cîştigurile prezente. Cînd fiecare, prin această deşartă

pe care le visase. *4.* Astfel, diavolul, încurcîndu-l și mai mult în rețelele și în laturile de nedesfăcut ale acestei vieți, nu-l va lăsa nici măcar să respire către cele pe care i le făgăduise cîndva. Și de acum, nemafiind întrerupt de acele vizite ale fraților, rare și duhovnicești, de care se ferise înainte, ci de venirile zilnice ale mirenilor, nu i se va a îngădui măcar să se întoarcă la liniștea și învățătura mijlocie a vieții de pustnic.

XX.

Acel plăcut răgaz de odihnă și omenie, care de obicei intervine numai uneori la sosirea fraților, oricît ar părea de împovărător și de nedorit, ascultați, vă rog, cu răbdare, cît era totuși de folositor și de trebuincios atît pentru trupul cît și pentru sufletul nostru. 2. Li se întîmplă adesea, nu spun celor începători și slabi, ci chiar celor încercați și desăvîrșiți, ca, dacă lucrarea și osteneala minții lor n-au fost întrerupte prin cîte un repaos odihnitor, sufletul lor să alunece fie într-o stare călduță, fie într-o istovire primejdioasă a trupului. De aceea, cînd intervine cîte o vizită mai des repetată a fraților, ea nu numai că trebuie privită cu răbdare, dar chiar primită cu plăcere. 3. În primul rînd pentru că ne face să dorim întotdeauna și mai mult foloasele singurătății (căci în timp ce se crede că ne întîrzie înaintarea, ne-o păstrează neobosită și în continuă mișcare ; aceasta, dacă n-ar fi reținută uneori de cîte o piedică, n-ar putea să ajungă la sfîrșit fără primejdii) ; în al doilea rînd, pentru că însoțește trebuința hranei obișnuite cu plăcerea de a lua masa cu un oaspete și prin acel răgaz al trupului, ne dăruiește mai mari cîștiguri decît cele care trebuiau dobîndite prin osteneala înfrînării. Despre acest lucru voi face pe scurt o potrivită comparație care reiese ditnr-o veche istorioară.

XXI.

Se spune că preafericitul Ioan [48], pe cînd mîngîia în mîinile sale o prepeliță, pe neașteptate a văzut venind spre el un filosof înarmat ca un vînător. Mirat că un bărbat cu atîta nume și faimă se supune unor plăceri atît de mici și de neînsemnate, filosoful l-a întrebat : «Tu ești acel Ioan, a cărui faimă cunoscută și foarte strălucită mi-a insuflat cea mai mare dorință de a te cunoaște ? De ce te ocupi cu lucruri atît de mărunte ?». 2. Ioan i-a răspuns : «Dar tu ce ții în mînă ?». «Un arc», a răspuns el. «Și de ce nu-l porți întotdeauna întins ?». Acela i-a răspuns : «Nu trebuie să stea întins, pentru că i se slăbește curbătura și, cînd va trebui să trag cu el în vreo fiară, nemaiavînd rezistența nece-

48. XXIV, XXI, p. 566. Sfîntul Casian precizează numele pentru a da o mai mare importanță exemplului.

sară, săgeata nu va mai putea fi aruncată cu tăria cuvenită și nu va mai ajunge la țintă». 3. «Nu te supăra, tinere, a răspuns fericitul Ioan, că și sufletul nostru are nevoie de o scurtă și ușoară destindere ; căci dacă ar fi în continuă încordare i s-ar slăbi puterile și n-ar fi în stare să se supună virtuții cînd trebuința o cere».

XXII.

Ghermanus. Pentru că ne-ai arătat leacurile tuturor amăgirilor și, cu darul Domnului, ne-ai descoperit prin învățătura ta cursele diabolice care ne pîndeau, te rugăm să ne explici, la fel, și aceste cuvinte din Evanghelie : «*Jugul meu e bun și povara mea este ușară*». Căci acestea par potrivnice acelei cugetări profetice, care spune : «*Ca să nu grăiască gura mea lucruri omenești, pentru cuvintele buzelor Tale eu am păzit căi aspre*», mai ales că Apostolul zice : «*Toți care voiesc să trăiască cucernic în Hristos Iisus vor fi prigoniți*». Tot ce este aspru și plin de persecuții nu poate fi nici plăcut, nici ușor.

XXIII

Avraam. Vom dovedi, prin învățătura ușoară a experienței însăși, adevărul cuprins în cuvintele Domnului și Mîntuitorului nostru, dacă vom merge pe calea desăvîrșirii după voia lui Hristos și dacă, ucigînd dorințele noastre vătămătoare, nu numai că nu vom îngădui să rămînă în noi ceva din noroiul acestei lumi, prin care dușmanul va găsi oricînd putința de a ne pustii și sfîșia cum îi place, dar chiar vom simți că noi sîntem stăpînii noștri înșine, îndeplinind cu adevărat aceste cuvinte apostolice : «*De acum nu trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine*». 2. Ce poate fi greu, ce poate fi neplăcut pentru cel ce a primit cu toată inima jugul lui Hristos, care întemeiat pe adevărata umilință și privind întotdeauna patimile Domnului în toate insultele care i-au fost adresate se bucură zicînd : «*De aceea mă bucur în slăbiciuni, în defăimări, în nevoi, în prigoniri, în strîmtorări pentru Hristos, căci cînd sînt slab, atunci sînt tare*». De ce pagubă a bunurilor sale va fi chinuit cel ce, mîndru de o desăvîrșită lipsă de toate, respinge de bună voie toate onorurile lumii acesteia și dorințele ei le socotește în general ca niște gunoaie, iar pe Hristos Îl prețuiește ca pe un cîștig, prin neîntrerupta meditație asupra acelui precept evanghelic, disprețuind și înlăturînd regretul după toate cele pierdute : «*Pentru că ce-i va folosi omului dacă va cîștiga lumea întreagă, iar sufletul său îl va pierde ? Sau ce va da omul în schimb pentru sufletul său ?*». 3. Se va întrista de lipsa acestora cel ce știe că toate care-i pot fi luate de alții nu sînt ale lui, spunînd cu neînvinsă

virtute: «*Noi n-am adus nimic în lume, tot așa cum nici nu putem să scoatem ceva din ea afară*». De ce lipsă va fi învinsă vitejia celui care nu vrea să aibă «*nici traistă pe drum, nici bani la cingătoare*», ci se slăvește cu Apostolul «*în posturi multe, în foame și sete, în frig și în lipsă de haine*»? 4. Ce socoteală și ce învățătură atît de grea a celui mai bătrîn îi va putea tulbura liniștea inimii celui care, neavînd nici o voință proprie, întîmpină nu numai cu răbdare, dar chiar cu plăcere tot ce i-a fost poruncit și, după exemplul Mîntuitorului nostru, nu caută să facă voia Sa, ci pe a Tatălui din cer zicînd El Însuși către Tatăl său: «*Nu precum voiesc Eu, ci precum voiești Tu*»? De ce insulte, de ce prigoană se va înspăimînt, sau ce chin nu poate fi chiar plăcut pentru cel care în toate loviturile sare de bucurie împreună cu apostolii și dorește să fie socotit vrednic de a suferi nedreptăți pentru numele lui Hristos?

XXIV.

Dacă, dimpotrivă, jugul lui Hristos nu ni se pare nici ușor, nici plăcut, trebuie să atribuim acest fapt îndărătniciei noastre, fiindcă, prăbușindu-ne în necredință și nepăsare, luptăm cu răutate, ținînd cu orice preț la cele pămîntești, împotriva acelei porunci, sau a acelui îndemn care zice: «*Dacă vrei să fii desăvîrșit du-te și vinde (sau dă) toate ale tale și vino și urmează-Mă*». 2. Cînd diavolul ne ține sufletul legat în astfel de lanțuri, ce rămîne decît ca, ori de cîte ori voiește să ne despartă de bucuriile duhovnicești, să ne întristeze de împuținarea și lipsa alor noastre, străduindu-se prin toate șiretlicurile pentru ca, ori de cîte ori prin pofte vicioase ne-a fost îngreuiată sarcina plăcută și ușoară a acelui jug, să ne chinuiască întotdeauna cu grijile celor lumești, ținîndu-ne legați în lanțurile avutului însuși, pe care-l păstrăm pentru liniște și mîngîiere, scoțînd din noi înșine cele cu care să ne sfîșie? Căci «*fiecare este prins în lanțurile păcatelor sale*», iar profetul zice: «*Voi toți, care aprindeți focul și pregătiți săgeți arzătoare, aruncați-vă în focul săgeților voastre, pe care l-ați aprins!*». 3. Precum este și Solomon mărturie, «*Fiecare, pe unde a păcătuit, pe acolo va ispăși*». Ne sînt spre chin înseși plăcerile de care ne folosim și mîngîierile acestui trup se întorc ca un călău împotriva celui ce le simte, fiindcă în mod necesar cel ce se sprijină pe avutul și pe mijloacele de odinioară nu dobîndește nici întreaga umilință a inimii, nici deplina nimicire a plăcerilor dăunătoare. Dacă sîntem ocrotiți de aceste unelte ale virtuților, toate strîmtorările vieții prezente și toate pierderile pe care ni le poate pricinui vrășmașul sînt suportate de noi nu numai cu răbdare, dar chiar cu cea mai mare plăcere și, dimpotrivă, dacă aceste virtuți sînt izgonite

apare în locul lor încrederea atît de primejdioasă, încît sîntem răniți de loviturile ucigașe ale nerăbdării în fața celei mai mici neplăceri și ni se spune prin profetul Ieremia : *4. «Și acum pentru ce ai luat drumul Egiptului ca să bei apă tulbure ? Și pentru ce ți-ai luat drumul spre Asiria ca să bei apă din rîurile ei ? Lepădarea ta de credință te va pedepsi și răutatea te va mustra. Înțelege și vezi cît e de rău și de amar că ai părăsit pe Domnul Dumnezeul tău și că nu ai nici o teamă, zice Domnul»*. Așadar, de ce se simte amară plăcerea minunată a jugului Domnului, dacă nu fiindcă o strică amărăciunea răutății noastre ? De ce se îngreuiază sarcina divină, plăcută și ușoară, dacă nu fiindcă Îl disprețuim cu înfumurare și îndărătnicie pe Cel ce ne-ajută s-o purtăm ? Însăși Scriptura ne arată limpede aceasta, cînd spune : *«Dacă ei ar fi mers pe cărări drepte, ar fi găsit ușoare cărările dreptății»*. *5.* Noi, este limpede, noi sîntem cei care înăsprim cu pietrișul tare și rău al dorințelor cărările drepte și ușoare ale Domnului, cei care, părăsind nebunește calea împărătească, întărită cu granitul apostolic și profetic și netezită de urmele tuturor sfinților și chiar de ale Domnului, urmămă o altă cale nebătută și mărăcinoasă. Orbiți de mrejele mîngîierilor prezente, ne strecurăm, cu picioarele rănite și cu hainele de nuntă sfîșiate, pe căile întunecate și pline de spinii viciilor, nu numai pentru a fi înțepați de acele foarte ascuțite ale ghimpilor, dar și pentru a fi răpuși de mușcăturile otrăvite ale șerpilor și ale scorpionilor ascunși acolo. Căci *«Mărăciuni și curse sînt pe căile cele rele, dar cel ce se teme de Domnul se va ține departe de ele»*. *6.* Despre acestea vorbește și-n altă parte Domnul, prin gura profetului : *«Poporul Meu a uitat de Mine. Tămîiază idoli, s-a poticnit în căile sale și a părăsit căile cele vechi, ca să umble pe poteci și pe drumuri nebătătorite»*. După cum spune Solomon : *«Căile celor leneși sînt așternute cu spini, iar ale celor viteji sînt bătătorite»*. Și astfel, abătîndu-se de la calea împărătească, nu vor putea ajunge le aceea cetate mamă, către care trebuie să fie mereu îndreptat, fără abatere, drumul nostru. Acest lucru îl exprimă destul de bine și Eclesiastul : *«Munca obosește pe cei nebuni, care nu știu să meargă în cetate»*, adică *«acea cetate a Ierusalimului ceresc, care este mama noastră a tuturor»*. *7.* Dar cel ce, renunțînd cu adevărat la această lume, a luat asupra sa jugul lui Hristos și a învățat de la El, răbdînd nedreptățile zilnice *«că blînd este și smerit cu inima»*, în toate ispitele va rămîne mereu neclintit și «toate lucrurile vor fi spre binele lui». Potrivit celor spuse de profetul Avdie, *«cuvintele lui Dumnezeu sînt bune cu cel ce pășește drept»* și, de asemenea : *«Fiindcă, drepte sînt căile Domnului și cei drepți vor merge pe ele în bună pace ; iar cei nelegiuiți se vor poticni și vor cădea»*.

XXV.

Așadar, mai mare și mai bună răsplată ne aduce harul Domnului dacă luptăm împotriva ispitelor, decît dacă ne-ar fi ferit de orice astfel de luptă. Este dovadă de virtute mai înaltă și mai strălucită faptul de a rămîne întărit și nemișcat în prigoane și necazuri, de a îndura toate în liniște, cu credință în ajutorul lui Dumnezeu, a triumfa împotriva atacurilor omenești cu răbdare, încins cu armele virtuții nebiruite, și a cîștiga în chip glorios din slăbiciune puterea, fiindcă «puterea se desăvîrșește în slăbiciune». 2. «*Iată, zice Domnul, Eu te-am făcut stîlp de fier și zid de aramă înaintea acestei țări întregi, înaintea regilor lui Iuda, înaintea căpeteniilorei, înaintea preoților ei și înaintea poporului țării. Ei se vor lupta împotriva ta, dar nu te vor birui, că Eu sînt cu tine, ca să te izbăvesc, zice Domnul*». Deci, după adevărata moștenire a Domnului calea împărătească este plăcută și ușoară, deși se simte tare și aspră. 3. Cei ce slujesc cu evlavie și credință, de îndată ce au luat asupra lor jugul Domnului și au învățat de la El că este «*blînd și smerit cu inima, lăsînd oarecum la o* parte povara patimilor omenești, vor afla nu osteneală, ci odihnă pentru sufletele lor înaintea Domnului, după cum El Însuși a spus prin profetul Ieremia : «*Opriți-vă de la căile voastre! Priviți și întrebați de căile celor de demult, de calea cea bună și mergeți pe dînsa și veți afla odihnă sufletelor voastre*». 4. Pentru ei îndată «*drumurile strîmbe se vor îndreta, cele aspre se vor netezi*». Gustînd, vor vedea că «*bun este Domnul*» și auzind pe Hristos cum spune în Evanghelie : «*Veniți la Mine toți cei ostneiți și împovărați și Eu vă voi odihni pe voi*», în greutatea viciilor vor înțelege cele ce urmează : «*Că jugul Meu e bun și sarcina Mea este ușoară*. 5. Are, așadar, o înviorare calea Domnului, dacă se păstrează după legea Lui. Dar noi sîntem cei ce ne pricinuim dureri și chinuri prin abateri și rătăciri de vreme ce ne place mai mult să urmăm cu orice primejdie și greutate căile rele și stricate ale acestei lumi. Iar cînd în acest chip ne-am făcut rău și aspru jugul Domnului ne plîngem cu duh defăimător de asprimea și greutatea jugului lui Hristos, de la care l-am primit, precum se spune : «*Nebunia omului dărîmă calea lui și inima lui se mînie împotriva lui Dumnezeu*». 6. Cînd, după profetul Agheu, vom spune : «*Calea Domnului nu este dreaptă*», ni se va răspunde bine de către Domnul : «*Oare calea Mea nu este dreaptă? sau mai de grabă nu sînt drepte căile voastre?*» Și de fapt, dacă vrei să compari floarea cu miros suav a fecioriei și curăția foarte tînără a castității cu noroiul murdar și rău mirositor al poftelor, liniștea și lipsa de griji a monahilor cu primejdiile și necazurile în care

sînt vîrîţi oamenii acestei lumi, odihna sărăciei noastre cu tristeţile rozătoare ale celor bogaţi şi cu grijile fără somn în care trăiesc zi şi noapte nu fără cea mai mare primejdie a vieţii, vei înţelege foarte uşor că jugul lui Hristos este plăcut şi sarcina Lui şoară.

XXVI.

De altfel, în acest înţeles drept şi foarte adevărat, în afară de orice tulburare a credinţei, trebuie socotită acea răsplată însutită pe care a făgăduit-o Domnul pentru desăvîrşita renunţare la această viaţă zicînd: «*Şi oricine a lăsat fraţi sau surori, sau tată, sau mamă, sau femeie, sau copii, sau ţarine, sau case, pentru numele Meu, însutit va lua şi viaţa veşnică va moşteni*». Mulţi, dînd acestor cuvinte un înţeles prea de rînd, spun că acestea se vor reda sfinţilor prin întoarcerea în trup în acel timp de o mie de ani, deşi mărturisesc că acel veac, care se zice că va fi după înviere, nu poate fi înţeles pentru prezent [49]. 2. E cu mult mai vrednic de crezare şi cu mult mai limpede că acela care, sub îndemnul lui Hristos, a dispreţuit ceva din bunurile şi legăturile sufleteşti ale lumii pămînteşti, primeşte chiar în această viaţă o dragoste de o sută de ori mai plăcută de la fraţii şi tovarăşii de renunţare, care sînt uniţi prin aceleaşi legături cu el. Se ştie că este destul de scurtă şi de firavă această legătură care-i uneşte pe pămînt. 3. Chiar fiii buni şi iubitori, cînd au crescut mari, de obicei pleacă din case şi din averea părinţilor, uneori din pricini cinstite se desfac chiar şi căsătorii, împărţirea averii duce la certuri între fraţi. Numai monahii păstrează veşnic unitatea legăturii dintre ei şi stăpînesc toate la un loc, fiindcă ei cred că toate ale fraţilor sînt ale lor şi toate ale lor sînt ale fraţilor. Dacă, aşadar, se compară harul dragostei noastre cu simţămintele care leagă pe oameni prin rudenie, se vede bine că dragostea dintre noi este mai plăcută şi mai curată. Se va înţelege şi că plăcerea înfrînării dintre soţi este de o sută de ori mai mare decît cea oferită prin legăturile firеşte. 4. Iar în locul acelei bucurii pe care a avut-o cineva prin stăpînirea unei ţarini, sau a unei case, se va bucura de o sută de ori mai mult cel care, trecînd în adopţiunea fiilor lui Dumnezeu toate cîte sînt ale Tatălui celui veşnic, le va avea în stăpînire proprie şi, imitînd pe Fiul cel adevărat, va striga cu toată inima: «*Toate pe care le are Tatăl sînt ale Mele*» şi pretutindeni va înainta ca în ale sale proprii nu cu acea grijă vinovată a neliniştii şi supărărilor, ci liniştit şi vesel, auzind că i se predică de către Apostol: «*Toate sînt ale voastre şi lumea*

49. XXIV, XXVI, p. 573. Milenariştii vremii susţineau învăţătura împărăţiei de o mie de ani a Domnului pe pămînt după învierea lumii şi înainte de a întoarce pe drepţi în cer.

și cele prezente și cele viitoare» și de către Solomon: «Toată lumea, cu bogățiile ei, este a bărbatului credincios». 5. Ai, așadar, această răsplată însutită, exprimată în măreția meritului și în deosebirea de calitate, care este atît de neasemuită. Dacă ar primi cineva pentru o anumită cantitate de aramă, sau de fier, sau de alt metal și mai ieftin, aceeași cantitate, dar de aur, ar socoti că i s-a dat însutit. La fel, cînd pentru disprețul plăcerilor și al simțirilor pămîntești este răsplătit cu bucuria duhovnicească și cu plăcerea dragostei celei mai de preț, chiar dacă numărul este același, totuși partea aceasta din urmă este de o sută de ori mai mare și mai strălucită. *6.* Și ca să se vadă acest lucru mai bine repetîndu-l de mute ori, iată aveam înainte soția «în patima poftei», iar acum o am în cinstea sfințeniei și în dragostea adevărată a lui Hristos. Una este femeia, dar prețul dragostei a crescut însutit. Dacă vei compara tulburarea mîniei și a furiei cu pacea răbdării, frămîntarea grijilor și a necazurilor cu liniștea neatîrnării de cele pămîntești, tristețea vinovată și fără rod a acestui veac cu roada simțirii mîntuitoare, deșertăciunea veseliei vremelnice cu bogăția bucuriei duhovnicești, vei vedea că prețul acestora este însutit față de celelalte. *7.* Și dacă pui meritele plăcerii scurte și trecătoare a viciului alături de cele ale virtuților contrare, mulțumirea acestora se va arăta de o sută de ori mai mare. Căci numărul o sută se mută de la mîna stîngă la cea dreaptă și deși pare că păstrează aceeași figură în socoteala degetelor, totuși crește forte mult prin mărimea cantității [50]. Astfel încît, cei ce păream că avem la stînga figura unui ied, trecînd la dreapta, dobîndim prețul unei oi. *8.* Acum să trecem la cantitatea acelor lucruri pe care ni le dă Hristos în această lume, pentru disprețul față de foloasele lumești, potrivit mai ales Evangheliei lui Marcu, care spune: «*Nu este nimeni care să-și fi lăsat casă, sau frați, sau surori, sau mamă, sau tată, sau copil, sau țarine, pentru Mine și pentru Evanghelie, care să nu ia însutit — acum în vremea aceasta de prigoniri — case și frați și surori și mame și copii și țarine, iar în veacul ce va să vină viață veșnică*». *9.* Într-adevăr, va primi de o sută de ori mai mult decît de la frați și de la părinți cel ce pentru numele lui Hristos, disprețuind dragostea de tată, sau de mamă, sau de copii, trece în dragostea foarte sinceră a tuturor celor care-i slujesc lui Hristos, începînd de bună seamă

50. XXIV, XXVI, 7, p. 574. Acest pasaj este lămurit de interpreți prin socoteala pe care o făceau cei vechi cu degetele, pe care le aranjau în felurite chipuri. Așa ajungeau cu mîna stîngă pînă la 90. De la 100 se serveau de mîna dreaptă, cu același semn care, la cea stîngă, valora numai 10. Trecerea de la viciu la virtute este astfel simbolizată pentru Sf. Theonas prin trecerea de la stînga la dreapta.

să aibă pentru unul atîţia părinţi şi fraţi, legaţi de el printr-o dragoste mai fierbinte şi mai înaltă. Oricine se va îmbogăţi cu stăpînirea de multe case şi de ţarini, renunţînd la o singură casă pentru dragostea de Hristos, va stăpîni nenumărate locuinţe ale mînăstirilor ca pe ale sale proprii, mergînd în orice parte a pămîntului ca în casa sa. *10.* Cum să nu primească însutit şi, dacă este îngăduit să adăugăm ceva la ce-a spus Domnul nostru, mai mult decît însutit, cel ce lipsindu-se de serviciile silite şi lipsite de credinţă din partea a zece sau douăzeci de slujitori se sprijină pe ajutorul de bunăvoie al unor oameni liberi, sau chiar nobili ? Acest lucru l-aţi putut dovedi şi voi, care părăsindu-vă fiecare tatăl, mama şi casa, în orice parte a lumii veţi veni, găsiţi, fără vreo grijă şi osteneală, taţi, mame şi fraţi nenumăraţi, case, ogoare, şi slujitori credincioşi, care vă primesc ca pe stăpînii lor proprii, vă îmbrăţişează, vă încălzesc şi vă cinstesc cu cele mai înalte îndatoriri. *11.* Dar se vor bucura, spun, pe drept şi pe merit de aceste servicii de sfînt cei care mai întîi se vor supune în slujba frăţiei cu toate ale lor de bună voie şi în toată credinţa. Vor primi, după cuvîntul Domnului, în chip liber ceea ce ei înşişi au lăsat altora. Dar cel ce n-a dat cu adevărat umilinţă mai întîi pe ale sale tovarăşilor săi cum va primi ca alţii să-i dea lui ceva, de vreme ce va înţelege că prin serviciile lor este mai mult îngreuiat decît uşurat, fiindcă i-a plăcut ca mai de grabă să primească ajutor de la fraţi decît să dea ? *12.* Totuşi, pe acestea toate le va primi nu cu o linişte lipsită de grijă şi nici cu o bucurie trîndavă, ci cu prigoană, potrivit cuvintelor Domnului, adică cu cele mai mari nelinişti ale acestui veac, fiindcă, precum mărturiseşte acel înţelept, «*Cel ce trăieşte în plăceri şi fără durere, se va găsi în lipsă*». Nu cei leneşi, laşi, nepăsători, firavi şi mici, ci cei ce se silesc vor cuceri împărăţia cerurilor. Care sînt cei ce se silesc ? Nu cei ce pricinuiesc altora, ci loruşi o strălucită silire, cei ce printr-o răpire vrednică de laudă jefuind-o de toată plăcerea lucrurilor prezente sînt numiţi de glasul Domnului răpitori străluciţi şi prin astfel de jaf pătrund cu sila în împărăţia cerurilor. *13.* «*Împărăţia cerurilor*», după cuvîntul Domnului, «*se ia cu forţa şi cei care se silesc pun mîna pe ea*». Aceştia sînt, desigur, stăruitori vrednici de laudă, care împiedică prin forţă pieirea lor proprie. Precum spune Scriptura, «*omul munceşte pentru el în dureri şi împiedică cu forţa pieirea sa proprie*». Pieirea noastră este plăcerea pentru viaţa prezentă şi, ca să spun mai limpede, împlinirea dorinţelor şi a voilor noastre. Cel ce le-a alungat din suflet şi le-a nimicit pe acestea face o folositoare siluire a pieirii sale,

renunțînd măcar la cele mai plăcute dorințe pe care adesea le osîndește prin profet cuvîntul dumnezeiesc, care spune : «*În zilele de post se văd voile voastre*», și : «*Dacă îți vei opri piciorul tău în ziua de odihnă și nu-ți vei mai vedea de treburile tale în ziua Mea cea sfîntă, ci o vei cinsti-o, fără să-ți urmezi căile tale, fără să-ți faci voia ta și fără să spui vorbe deșarte*». *14.* Și cîtă fericire făgăduiește, arată pe dată profetul : «*Atunci vei afla desfătarea ta în Domnul. Eu te voi purta în car de biruință, pe culmile cele mai înalte ale țării, și te voi bucura de moștenirea tatălui tău Iacov, căci gura Domnului a grăit acestea*». De aceea Domnul și Mîntuitorul nostru, ca să ne dea pildă de renunțarea la voile noastre, zice : «*N-am venit să fac voia Mea, ci voia Aceluia care M-a trimis*», și, de asemenea : «*Nu cum voiesc Eu, ci cum voiești Tu*». Această virtute o îndeplinesc în chip deosebit cei ce rămînînd în mînăstiri se supun poruncii celui mai mare, care nu fac nimic de capul lor, ci voința lor atîrnă de voința starețului. *15.* În sfîrșit, ca să încheiem această dezbatere, oare nu dobîndesc, rogu-vă, și prin aceasta însutit harul cei ce slujesc cu credință lui Hristos, de vreme ce în numele Lui sînt cinstiți de către cei mai înalți fruntași și, chiar dacă ei nu caută slava omenească, totuși se fac venerabili în toate judecățile și prigonirile, al căror folos ar fi fost poate nebăgat în seamă pentru cei de rînd, fie din cauza familiei modeste, fie din cauza stării de robie, dacă ar fi rămas în viața mirenească ? *16.* Dar în armata lui Hristos nimeni nu va îndrăzni să-l defăimeze pe un frate pentru obîrșia sa umilă, nimeni nu-i va spune că n-a făcut parte dintre cei de rang înalt. Ba, dimpotrivă, umilințele pe care le îndură cei de neam de jos pe slujitorii lui Hristos nu-i ating, fiindcă noul lor nume îi ridică în slavă. Putem dovedi mai bine acest lucru cu părintele Ioan, care trăiește în pustiul de lîngă orașul Lycus. *17.* Acesta, născut dintr-o familie cu totul necunoscută, pentru numele lui Hristos a devenit renumit și-l admiră aproape tot neamul omenesc. Înșiși stăpînii lumii de acum, care conduc țări și popoare, fiind mai puternici și mai înspăimîntători decît toți ceilalți regi și împărați, îl cinstesc ca pe un domn și, venind din regiuni îndepărtate să-i ceară prevestiri, încredințează rugăciunilor și meritelor lui culmea gloriei lor, propășirea și biruința în războaie.

18. Printr-o astfel de dezbatere a vorbit fericitul Avraam despre obîrșia, ca și despre lecuirea amăgirilor noastre și, punînd oarecum sub ochii cugetării noastre cursele pe care ni le întinsese diavolul, a aprins

în noi dorința pentru adevărata mortificare, dorință care credem că trebuie să-i înflăcăreze pe toți. Pe acestea toate le-am expus într-o formă nu tocmai îngrijită, dar chiar dacă cenușa călduță a cuvintelor mele a acoperit înțelesurile pline de foc ale convorbirilor cu cei mai de seamă părinți, totuși socotim că trebuie să încălzească răceala celor mai mulți, care îndepărtînd învelișul cuvintelor, vor binevoi să trezească la viață adevărurile cuprinse în ele. *19.* Acest foc, o sfinți frați, pe care Domnul a venit să-l trimită pe pămînt și pe care-l vrea foarte arzător, l-am trimis către voi nu înălțat pînă într-atît de duhul înfumurării, încît să aprind prin acest adaos de căldură țelul vostru și așa fierbinte, ci pentru ca să fie și mai mare autoritatea voastră în fața fiilor, dacă ceea ce voi înșivă propovăduiți nu cu simțul mort al cuvintelor, ci cu exemplul viu, este întărit și prin învățăturile vechilor și vestiților părinți. Rămîne ca acum, după ce am fost hărțuit de primejdiile mari ale furtunii, adierea duhovnicească a rugăminților voastre să mă ducă în portul cel foarte sigur al tăcerii.

DESPRE ÎNTRUPAREA DOMNULUI

Introducere de Pr. Prof. Dr. IOAN G. COMAN
și traducere de Prof. DAVID POPESCU

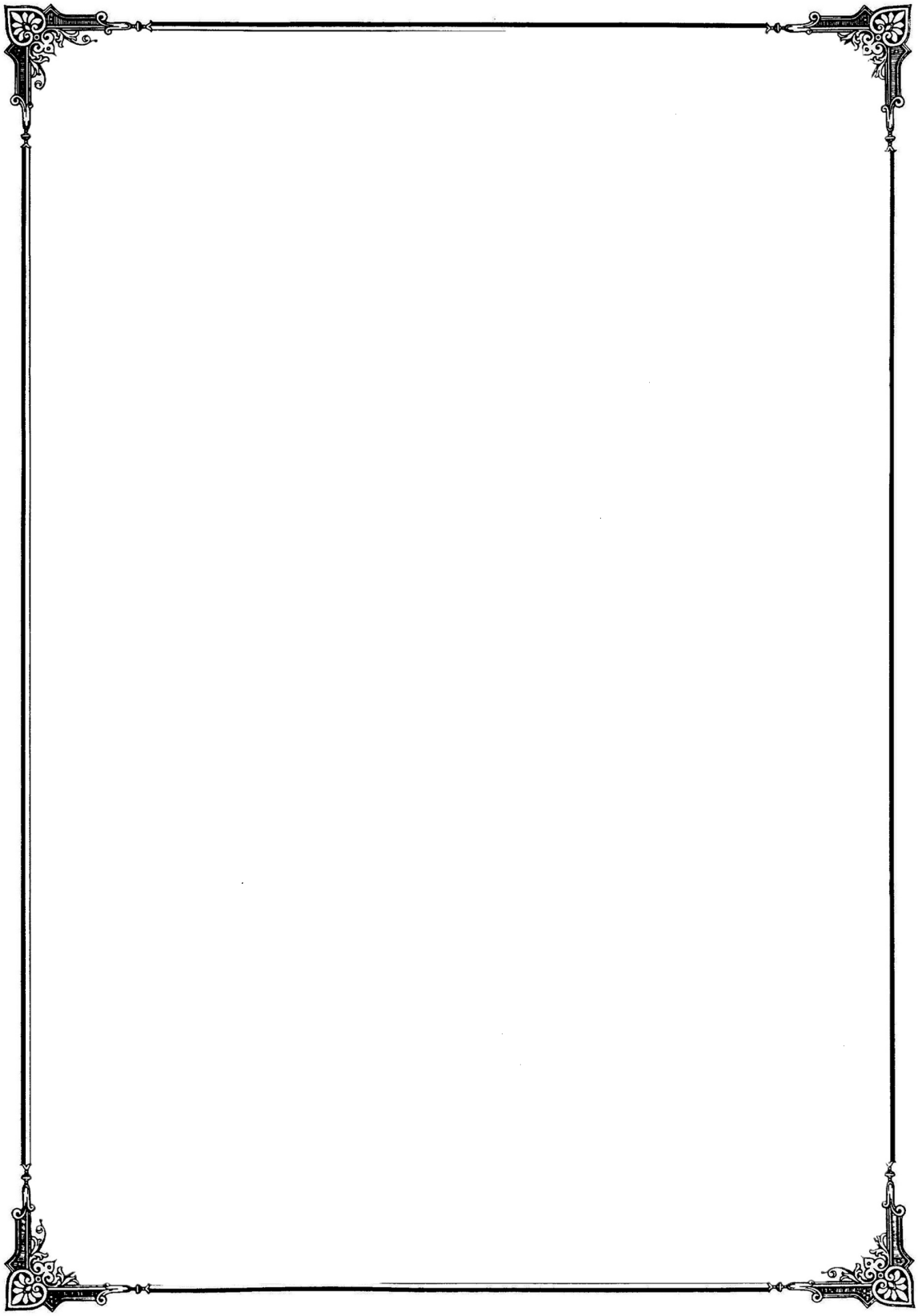

INTRODUCERE *

Sfîntul Ioan Casian, născut în Scythia-Minor, adică în Dobrogea românească de astăzi, spre 360—365, își face o cultură frumoasă în școlile de pe litoralul Pontului Euxin, pleacă spre 380 în Palestina, unde se stabilește aproape de Betleem, de unde pornește la marii avvi ai Egiptului, unde, cu o întrerupere, stă circa douăzeci de ani, frecventînd cu fratele său de cin Gherman, chinovii sau pustnici vestiți pentru evlavia și înțelepciunea lor și a căror valoare o va consemna în *Convorbirile* sale cu Părinții. Pleacă din Egipt spre 399—400 și se stabilește la Constantinopol, unde Sfîntul Ioan Gură de Aur îl hirotonește diacon și-i dă ascultări în administrație. Aci, la Constantinopol, el trăiește întreaga dramă finală a marelui său Patriarh, iar, după al doilea exil al acestuia, pleacă, în 404 la Roma spre a interveni pe lîngă Inocențiu I în favoarea celui exilat, dar fără rezultat. La Roma, Casian cunoștea personalitățile de seamă ale Bisericii romane, printre care pe arhidiaconul Leon, viitorul papă Leon cel Mare și alte notabilități, cu care va discuta probleme ale creștinismului răsăritean și va închega prietenii. După 10 ani, spre circa 415, el ajunge la Marsilia, unde înființează două mînăstiri : una de bărbați și alta de femei [1]. A combătut discret concepția lui Augustin despre absolutismul harului. A fost acuzat de semipelagianism, dar n-a fost semipelagian. La curent cu tot ce se petrecea mai deosebit în Biserica Orientală și cea Occidentală, Sfîntul Ioan Casian judecă sobru și clar evenimentele, oamenii și lucrurile pe care le întîmpină sau despre care i se cere să scrie. Adoarme în Domnul spre 435, în plină criză sau în prelungirea crizei nestoriene, despre care avusese posibilitatea să se informeze și chiar să o combată pe texte nestoriene, pe care a putut să și le procure.

Sfîntul Ioan Casian a scris trei opere fundamentale : 1) *Despre așezămintele mînăstirești de obște și despre tămăduirile celor opt păcate principale,* lucrarea cerută de episcopul Castor de Apta Iulia, în Galia Norboneză și scrisă, probabil, pe la 420 ; 2) *Conlațiuni sau convorbiri cu Părinții,* în număr de 24, după numărul celor 24 de bătrîni din Apoca-

* Redăm textul introducerii și traducerii cărții identic primei apariții, publicate în rev. «Mitropolia Olteniei», nr. 7—8/1985.

1. Ghenadie al Marsiliei, *De scriptoribus ecclesiasticis,* 62.

lipsă şi scrise, probabil, între 420 şi 429, poate după unele însemnări luate în perioada egipteană a vieţii, dar probabil şi sub influenţa lui Evagrie Ponticul ; 3) *Despre întruparea Domnului, contra lui Nestorie*, operă în 7 cărţi, scrisă pînă în 429—430, întrucît nu menţionează ţinerea unui sinod antinestorian la Roma, în vara anului 430. Lucrarea e scrisă la îndemnul lui Leon cel Mare, cum reiese din *Prefaţă*, 2—5.

Aspecte ale hristologiei Sf. Ioan Casian

Opera *Despre întruparea Domnului, contra lui Nestorie*, pe care o oferim aci în frumoasa traducere a Profesorului David Popescu, a fost cerută Sfîntului Ioan Casian de către Leon cel Mare, cu scopul ca Biserica Apuseană să facă faţă ereziei nestoriene, care se întindea în Răsărit, în cursul deceniului trei al secolului V, zămislită ceva mai înainte de unii reprezentanţi ai şcolii antiohiene ca : Teodor de Mopsuestia, Teodoret de Cyr şi Diodor de Tars, care au transmis concepţia lor lui Nestorie, fost preot la Antiohia şi ajuns apoi, patriarh de Constantinopol. Originea nestorianismului stă într-un număr de erezii hristologice anterioare ca ebionismul, marcionismul, maniheismul şi diferite gnosticisme, arianismul, a cărui geneză este tot antiohiană, după spusa lui Arie însuşi, dar mai ales pelagianismul. Pelagiu considera pe Hristos drept om deosebit, cu merite excepţionale, dar rămînînd mereu om. El este un om solitar, născut dintr-o Fecioară, care poate fi numită Născătoare de Hristos, nu Născătoare de Dumnezeu [2]. Hristos e mîntuitor, dar nu e Dumnezeu [3].

Nestorie ataca, în predicile sale, dumnezeirea lui Hristos, cu două argumente : 1) Nimeni nu se poate naşte înaintea născătorului [4] şi 2) Cel născut trebuie să fie deofiinţă (homoousios) cu născătorul. Sfîntul Ioan Casian combate aceste «argumente frivole» [5], cu argumente de nivel teologic, în sensul că Dumnezeu are puterea şi voinţa de a realiza ceea ce voieşte şi citează unele minuni ale Domnului ca mana trimisă evreilor în pustie, vindecarea cu tină a ochilor orbului din naştere, toate prin anumite elemente terapeutice ale apei sau ale tinei, apoi transformarea apei în vin şi săturarea a mii de oameni cu mîncare puţină [6] ; dar autorul citează şi cazuri de apariţii, puţin explicabile în domeniul biologiei plantelor şi animalelor [7].

---

2. Sf. Ioan Casian, *Despre întruparea Domnului, contra lui Nestorie*, V, 1, 1—4, ed. M. Petschenig, CSEL XVII, Pars. I, 1888, p. 301—303.
3. Idem, *op. cit.*, II, 2, 2, p. 247.
4. Idem, *op. cit.*, V, 1, p. 303 ; VII, 2, 1—3, p. 354 ; VII, 3, 1, p. 355.
5. Idem, *op. cit.*, V, 1, 3, p. 303 : «argumenta tam frivola».
6. Idem, *op. cit.*, VII, 3, 2—6, p. 356—357.
7. Idem, *op. cit.*, VII, 5, p. 359—361.

Dumnezeirea Domnului Iisus Hristos

Izvoarele operei *Despre întruparea Domnului, contra lui Nestorie* sînt destul de numeroase și bogate, ele constînd în primul rînd din predicile lui Nestorie și ale lui Pelagiu, din care Casian citează uneori textual, alteori le rezumă sau le prezintă prin aluzie, inclusiv lucrări gnostice și ariene; autorul se folosește, apoi, de Sfînta Scriptură a Vechiului și Noului Testament, din care adună, cu deosebit simț critic, numeroase texte alese pe probleme, mai ales din profeții: David, Isaia, Ieremia, Iezechiel, Habacuc, Maleahi etc. și din cei doi mari Apostoli Ioan și Pavel, ale căror opere sînt tezaure de hristologie, inclusiv Evangheliile sinoptice și Faptele Apostolilor. Citează puțin din autorii profani ca Persius și Cicero. Dar citează aproape în întregime simbolul de credință antiohian pe care-l rostise și și-l însușise Nestorie, cu prilejul botezului său. În partea finală a lucrării — Cartea a VII-a — Casian invocă texte din opt autori patristici: cinci apuseni: Ilarie, Ambrozie, Ieronim, Rufin și Augustin și trei răsăriteni: Grigorie (de Nazianz), Atanasie și Ioan Gură de Aur. Nu atît textele citate din acești autori — texte care nu depășeau în valoare pe cele biblice — ci dimensiunile spirituale ale acestor autori urmau să convingă sau să zdrobească pe Nestorie. Autorul nostru nu se sfiește să declare că doctrina sa în problema dezbătută se inspiră din aceea a Sfîntului Ioan Gură de Aur, ba chiar aparține în întregime acestuia [8]. Omagiem aci smerenia Sfîntului Ioan Casian. Dar el cunoștea, probabil și alți autori pe lîngă cei pe care-i menționează, în legătură cu hristologia. Cunoștea tulburările produse la Constantinopol de predicile lui Nestorie, cum și îngrijorările episcopilor orientali, îndeosebi pe acelea ale Sfîntului Chiril al Alexandriei, care ținea la curent Biserica romană cu problema nestoriană și urmărea să întoarcă pe ereziarh din rătăcire. Casian n-a cunoscut scrierile Sfîntului Chiril împotriva lui Nestorie, căci nu-l menționează nici pe el, nici vreuna din formulele sale, care se afla mai ales în cele 12 anatematisme. Dar, lucru important, hristologia sa se apropie, uneori, pînă la identitate de aceea a Sfîntului Chiril.

Ce răspunde Sfîntul Ioan Casian, prin aceste izvoare ale sale, concepției lui Nestorie-Pelagiu că Domnul Iisus Hristos era un simplu om? Ideea centrală a tratatului *Despre Întruparea Domnului...* este susținerea dumnezeirii lui Hristos împotriva tuturor celor ce I-o tăgăduiesc. La zămislirea Fiului în Fecioara Maria a contribuit întreaga Sfîntă Treime: Cuvîntul-Fiul a coborît, slava Sfîntului Duh este de față, iar puterea

8. Idem, *op. cit.*, VII, 3, 6: «Haec quae ego scripsi ille me docuit. Ac per hoc non tam mea haec quam illius esse credite, quia rivus ex fonte constat et quidquid utatur esse discipuli, totum ad honorem referi convenit magistri».

Tatălui aduce umbrirea» [9]. Se fac demonstrații întinse pentru dumnezeirea lui Hristos cu texte bogate din profetul Isaia și alții, dar mai ales din Sfinții Apostoli Pavel, Ioan și Petru și cu declarații ale Martei și ale Sfîntului Toma. Se fac de asemeni dezvoltări asupra urcării la cer și a coborîrii de acolo a Fiului Omului, după textul lui Ioan : «*Și nimeni nu s-a suit în cer decît Cel ce s-a coborît din cer, Fiul Omului, care este în cer*» (*Ioan* III, 13). Fiul Omului e Fiul lui Dumnezeu. Cel ce a apărut de curînd ca Fiu al Omului, a fost totdeauna în cer [10]. În toate episoadele vorbind despre «iconomie», Domnul Hristos e Dumnezeu. Fiul s-a întrupat, dar El n-a avut trup în Dumnezeu înainte de a se naște ; n-a fost un Dumnezeu corporal. Nu «Trupul acela care s-a născut din trupul Fecioarei a existat din totdeauna, ci Dumnezeu care a existat totdeauna, a venit din trupul Fecioarei în trup de om. Căci Cuvîntul (Verbum) s-a făcut trup, dar El n-a avut trupul cu Sine, ci s-a unit cu trupul omului prin bunăvoința Dumnezeirii» [11]. La observația neevlavioasă a lui Pelagiu, reluată de Nestorie că, la un moment dat, Dumnezeu a sălășluit în Hristos și a coborît asupra Lui, cînd Acesta prin felul Său de viață a meritat aceasta, Casian replică : Acestea sînt lucruri omenești, omenești nu dumnezeiești, pe măsura slăbiciunii umane» [12]. Toată credința Bisericii și tot cultul ei constau în a mărturisi că Iisus Hristos e Dumnezeu adevărat [13]. Rătăcirea lui Nestorie e mai gravă decît aceea a lui Maniheu care susținea că Iisus era numai Dumnezeu și decît aceea a lui Ebion care susținea că Iisus era numai om... [14].

Sfîntul Ioan Casian face apel, în apărarea Dumnezeirii Domnului Iisus Hristos, la textul simbolului de credință antiohian pe care-l mărturisise Nestorie de la Botezul său pînă la infectarea cu erezia. Iată textul acestui simbol, așa cum ni-l transmite autorul : «*Cred într-Unul și singurul adevăratul Dumnezeu, Tată atotputernic, făcător al tuturor făpturilor văzute și nevăzute ; și în Domnul nostru Iisus Hristos, Fiul său, Unul-Născut și Primul născut al întregii făpturi, născut din Tatăl înainte de toți vecii și nu făcut, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, deoființă cu Tatăl, prin Care și veacurile au fost alcătuite și toate au fost făcute ; Carele pentru noi a venit și S-a născut din Fecioara Maria și a fost răstignit sub Ponțiu Pilat și a fost îngropat și a înviat a treia zi, după Scripturi, și S-a suit la ceruri și va veni iarăși să judece viii și mor-*

9. Idem, *op. cit.*, II, 2, 6, p. 249.
10. Idem, *op. cit.*, IV, 6, 4—5, p. 292.
11. Idem, *op. cit.*, VI, 20, 2, p. 346—347.
12. Idem, *op. cit.*, V, 4, 4—5, p. 306.
13. Idem, *op. cit.*, V, 10, 2, p. 317 : «In hoc omnis ecclesiae fides et omnis cultus sit, Iesum Deum verum fateri».
14. Idem, *op. cit.*, V, 10, 4, p. 318.

ţii... şi celelalte» [15]. Sfîntul Casian relevă că credinţa acestui simbol a dus pe Nestorie la izvorul vieţii, la renaşterea mîntuirii, la harul Euharistiei, la comuniunea cu Domnul..., la îndatorirea slujirii, la piscul preoţiei, la demnitatea arhierească... «Nu vezi ce-ai făcut, în ce prăpastie te-ai aruncat? Pierzînd credinţa simbolului, ai pierdut tot ce-ai fost. Taina preoţiei şi a mîntuirii tale se cuprindeau în adevărul simbolului. Crezi că-l tăgăduieşti numai pe el? Nu, ci te-ai tăgăduit pe tine însuţi» [16]. Se combat, apoi, erorile lui Nestorie pe baza afirmaţiilor din simbol. Dacă Omul Iisus Hristos este Unul-Născut şi Primul-născut al întregii creaturi, după simbolul pe care-l mărturiseşte, «atunci, fără îndoială, El e Dumnezeu, nu un om deosebit. Ai mai mărturisit că Iisus Hristos a fost născut, nu făcut, de Dumnezeu-Tatăl înaintea veacurilor. Cu acestea, nu adori, cum pretinzi, chipul lui Dumnezeu şi nici pe Cel ce s-ar afla în El» [17]. Dacă El este «Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat», cum acelaşi poate fi şi Dumnezeu şi statuie, şi Dumnezeu şi instrument, şi Dumnezeu şi om? Cum poate acelaşi fi cea mai înaltă putere şi, în acelaşi timp, o neputinţă unică, acelaşi cea mai înaltă maiestate şi o moarte unică? Nu se împacă acestea în unul şi acelaşi Domn [18]. În formula simbolului: «A venit şi s-a născut din Fecioara Maria», se află expresia: «a venit», care n-are sens să fie aplicată unui «om deosebit» născut din Fecioara Maria. «A venit» se aplică Aceluia care în firea Lui (*in essentia*) are menirea de a putea veni. Această menire a venirii trebuie posedată anterior de Acela care putea să vină. Acesta nu era om, căci El nu exista înainte de a fi zămislit şi deci n-a avut în El menirea de a veni. Dumnezeu e Acela Care a venit, Care avea şi puterea de a fi şi puterea de a veni. Dumnezeu a venit pentru că era şi a fost totdeauna, pentru că totdeauna a putut veni [19].

Unirea între Dumnezeu şi om în Domnul Iisus Hristos

Cu întreaga hristologie patristică, Sfîntul Ioan Casian susţine că Domnul Iisus Hristos era şi Dumnezeu şi om. În ansamblul numelor pe care le poartă e un singur Dumnezeu: Mîntuitorul e Dumnezeu, Iisus e Dumnezeu, Hristos e Dumnezeu. Avem aci un plural de nume, dar e o singură putere şi o singură slavă. Deşi numele se disting între ele, în toate e un singur Dumnezeu [20]. Dar aceste nume exprimă şi pe om. Propovăduind slava lui Dumnezeu în Hristos, Sfîntul Pavel nu uită niciodată

15. Idem, *op. cit.*, VI, 3, 1, p. 327.
16. Idem, *op. cit.*, VI, 6, 1, 2, p. 331.
17. Idem, *op. cit.*, 6, 4, p. 332.
18. Idem, *op. cit.*, VI, 7, 2, p. 333.
19. Idem, *op. cit.*, VI, 8, 3—4, p. 335.
20. Idem, *op. cit.*, II, 4, 7, p. 255.

să dea mărturie că El este şi om adevărat şi nu neglijează întruparea Lui, eliminînd atît fantoma lui Marcion cît şi sărăcia de Dumnezeu a lui Ebion, ambele ducînd la credinţa blasfematoare că Iisus Hristos a fost sau un om lipsit de Dumnezeu sau un Dumnezeu lipsit de om. Sfîntul Pavel fusese trimis la apostolat de Dumnezeu-Tatăl şi de Iisus Hristos pe care Tatăl Îl înviase din morţi (*Gal.* I, 1), adică Iisus Hristos fusese şi om, a cărui ridicare din mormînt El o acceptase, nu atît prin credinţă, cît prin ochii trupului [21], în evenimentul de pe drumul Damascului.

Cum s-a făcut unirea între Dumnezeu şi om ? Dumnezeu a unit pe Dumnezeu şi omul printr-o *unire de nedezlegat* (inseparabili conexione), căci Hristos Cel născut din Maria este cunoscut ca Mîntuitor, după cuvîntul Evangheliei (*Luca* II, 11). Prin taina întrupării Hristos şi Cuvîntul lui Dumnezeu unindu-se s-a făcut din doi un singur Fiu al lui Dumnezeu din două lucruri : «*Ex re utraque Filius Dei factus est*» [22]. Idee care se regăseşte întocmai la Sfîntul Grigorie de Nazianz pe care autorul nostru l-a consultat sigur, cum vom vedea mai departe. Expresia «unire de nedezlegat», redată prin «inseparabili conexione» corespunde mai degrabă antiohianului συνάφεια = «legătură», «contact», decît expresiei Sfîntului Chiril ἕνωσις φυσικη, dar Sfîntul Ioan Casian dă expresiei sale acelaşi sens ca patriarhul alexandrin.

Unitatea tainei prin care omul s-a unit cu Dumnezeu este de negrăit, *inefabilă*. Între Hristos şi Cuvîntul nu e nici o distanţă, nici un interval (distantia) [23]. Unirea lui Hristos şi a Cuvîntului e aşa de mare, încît nu numai că Cuvîntul e unit cu Hristos, ci, din cauza acestei uniri, se zice că Hristos este Cuvîntul [24]. Proorocul Isaia şi Sfîntul Apostol Pavel disting pe Hristos de Dumnezeu, nu prin tăgăduirea unităţii lor, ci deosebind pe Cel ce sălăşluieşte de Cel în care sălăşluieşte (Cuvîntul) prin înţelesul firilor : «naturarum significatione» [25]. Ideea despre «sălăşluire» (inhabitare) este antiohiană şi ştim că şi Nestorie s-a folosit de ea, dar în sens eretic. Cuvîntul s-a întrupat în omul cu care se unise şi «mîinile noastre L-au pipăit». De aceea, Acelaşi Iisus este «*ieri şi azi şi în veci*» (*Evrei* XIII, 8), Acelaşi dinaintea începutului lumii cu Cel întrupat, Acelaşi din trecut cu Cel din prezent, cu Cel de dinaintea veacurilor, pentru că Cel prin toate e Acelaşi cu Cel înainte de toate, iar Domnul Iisus Hristos este toate acestea [26]. O unitate quasi-ontologică între Hristos şi Verbum — Logosul lui Dumnezeu. Această unitate e relevată de textul:

21. Idem, *op. cit.*, III, 5, 1—3, p. 266.
22. Idem, *op. cit.*, 10, 4, 3, p. 291.
23. Idem, *op. cit.*, IV, 5, 2, p. 290.
24. Idem, *op. cit.*, IV, 5, 3, p. 291.
25. Idem, *op. cit.*, IV, 11, 3, p. 299.
26. Idem, *op. cit.*, V, 6, 6, p. 310.

«*Împăcînd prin sîngele crucii Sale fie pe cele ce sînt în ceruri, fie pe cele ce sînt pe pămînt*». E vorba aci de Cel numit Primul născut dintre cei morți. Dar nu prin sîngele Cuvîntului sau al Duhului au fost împăcate toate, căci în natura nepătimitoare nu poate apare vreo suferință, vărsare de sînge sau moarte. Acestea sînt în sfera omului. Și, totuși, Același despre Care se spune că a murit e propovăduit ca chip al Dumnezeului Celui indivizibil. Sfinții Apostoli au căutat să n-apară o împărțire în Hristos și ca Fiul lui Dumnezeu unit cu Fiul omului, să nu înceapă a avea două persoane prin interpretări eronate, iar Cel ce în sine era unul singur să nu fie doi pentru noi, grație unor păreri neevlavioase. De aceea, propovăduirea apostolică coboară, frumos și minunat de la Însuși Fiul Unul-născut al lui Dumnezeu pînă la Fiul omului unit cu Fiul lui Dumnezeu, pentru ca mersul învățăturii să decurgă potrivit ordinei lucrurilor, continuînd toate printr-o unire de nedespărțit (inseparabili conexione), ca printr-un pod, pentru ca la sfîrșitul timpului să găsești neîmpărțit și fără interval pe Acela pe Care l-ai aflat la începutul lumii ; Fiul lui Dumnezeu e unul în trup și duh. Magisteriul apostolic a unit în așa fel pe Dumnezeu și omul prin taina nașterii trupești, încît îți arată împăcînd toate pentru tine pe Acela pe Care ți l-a propovăduit drept chip al Domnului nevăzut înainte de începutul lumii [27]. Unirea dintre ei doi identifică umanul cu divinul în sens soteriologic. Această unire e comparată cu unirea dintre bărbat și femeie cu concluzia : «*Ceea ce Dumnezeu a unit, omul să nu despartă*» și «*Taina aceasta mare este*» (*Efes.* V, 28—36) [28]. La obiecția lui Nestorie că Fiul trebuie să fie la fel cu părinții, autorul nostru răspunde că în Hristos n-au fost doi : unul deoființă cu Tatăl și altul deoființă cu mama, ci Același Domn Iisus Hristos născîndu-se Dumnezeu și om a avut în Sine însușirile ambilor părinți : ca om, El avea asemănare cu mama, iar ca Dumnezeu adevărul lui Dumnezeu [29]. Teoria lui Nestorie introducea o a patra persoană în Sfînta Treime.

Prin unirea celor două firi Cuvîntul S-a născut nu S-a schimbat. Deși Dumnezeu a luat chipul robului, fragilitatea formei sale umane n-a slăbit firea lui Dumnezeu, ci grație puterii intacte și integre a Acestuia, tot ce s-a petrecut în trupul uman a fost *progresul* (profectus) omului, nu micșorarea slavei [30]. Cuvîntul (Verbum-Logosul) S-a născut în trup nu ca El să nu mai fie Dumnezeu în Sine, ci ca El rămînînd Dumnezeu, omul să fie *îndumnezeit* [31]. Îndumnezeirea omului, predicată anterior de Sfîntul Irineu și Sfinții Atanasie cel Mare și Capadocienii, este acum reluată de

27. Idem, *op. cit*, V, 7, 6—7, p. 312—313.
28. Idem, *op. cit.*, V, 11, p. 319—320.
29. Idem, *op. cit.*, VI, 13, 2, p. 341.
30. Idem, *op. cit.*, VI, 15 ; 16, p. 342, 343.
31. Idem, *op. cit.*, VI, 19, 1, p. 345 ; «Ut Deo in se manente homo-Deus esset».

Sfîntul Ioan Casian în Occident, ca o încununare a gîndirii sale soteriologice, formată în Răsărit. Această îndumnezeire nu e un act magic, ci rodul întrupării Cuvîntului şi al unei ascensiuni fără încetare a chipului lui Dumnezeu spre piscurile Arhetipului.

Tendinţe teopashite

Sfîntul Ioan Casian are o afecţiune deosebită pentru Domnul răstignit, Care ne-a mîntuit prin sîngele crucii Sale. «Eu nu numai că nu micşorez această predică despre patima Domnului, ci o măresc pe cît stă în dorinţa şi în fiinţa mea. Pe Cel ce a fost răstignit îl voi predica nu numai ca Putere şi Înţelepciune a lui Dumnezeu, decît care nici o alta nu e mai mare, ci şi ca Domn al întregii Dumnezeiri şi slave. Aceasta cu atît mai mult cu cît cuvîntul meu este învăţătura lui Dumnezeu, după cuvîntul apostolului, care vorbeşte despre *Înţelepciunea lui Dumnezeu în taină, cea ascunsă pe care Dumnezeu mai înainte de veci a rînduit-o spre mărirea noastră pe care nici unul dintre stăpînitorii acestui veac n-a cunoscut-o, căci dacă ar fi cunoscut-o n-ar fi răstignit pe Domnul slavei*» (*I Cor.* II, 7—8) [32]. Apostolul spune clar că Domnul slavei a fost răstignit [33]. Prin taina întrupării, Fiul lui Dumnezeu S-a făcut Fiul omului. În acest Fiu al omului a fost răstignit Domnul slavei [34]. Graţie unităţii tainei şi Dumnezeu a trecut în Hristos şi Hristos în Dumnezeu, încît ceea ce a făcut Dumnezeu, Hristos a desăvîrşit şi, ulterior, *ceea ce Hristos a suferit, se zice că a suferit Dumnezeu* [35]. Raţiunea învierii nu poate sta în picioare dacă n-a fost precedată de credinţa în faptul morţii [36].

Aceste serioase tendinţe teopashite sînt potenţate de conţinutul cap. 22 al cărţii a VI-a, în care strînsa unire între Hristos şi Dumnezeu pare a fi proiectată, temporal, înainte de întrupare. Sfîntul Ioan Casian susţine că deşi omul din Hristos — «homo dominicus» — n-a existat înainte de întrupare, totuşi Hristos, pe care Nestorie îl numeşte «omul solitar» e propovăduit ca Dumnezeu fără început, adică fără dată, în Sfînta Scriptură, iar unirea omului cu Dumnezeu e atît de mare, încît omul pare a fi coetern cu Dumnezeu din totdeauna, iar Dumnezeu pare a fi suferit cu omul, deşi nu trebuie să se creadă că omul n-are început, iar că Dumnezeu este pătimitor. Unit cu omul, adică cu trupul său, Dumnezeu nu îngăduie să fie vreun interval între om şi Dumnezeu, în părerea umană adică să se creadă că altul e Fiul omului şi altul Fiul lui Dumnezeu. Toată

32. Idem, *op. cit.*, III, 10, 3—4, p. 274.
33. Idem, *op. cit.*, III, 10, 7, p. 275.
34. Idem, *op. cit.*, IV, 7, 1, p. 293—294.
35. Idem, *op. cit.*, V, 9, 4, p. 316.
36. Idem, *op. cit.*, VI, 17, 2, p. 344.

Scriptura unește și încorporează astfel pe om lui Dumnezeu, încît, temporal vorbind, cineva n-ar putea distinge pe om de Dumnezeu și nici pe Dumnezeu de om în actul pătimirii. Sub raport temporal, vei găsi totdeauna pe Fiul omului cu Fiul lui Dumnezeu ; Hristos are așa de unit și nedespărțit de Sine pe Fiul omului și pe Fiul lui Dumnezeu, încît, după cuvîntul Scripturii, nici omul nu poate fi despărțit de Dumnezeu în trup, nici Dumnezeu nu poate fi cu totul despărțit de pătimire [37]. Cuvîntul Domnului din Scriptură : «*Nimeni nu s-a suit la cer decît Cel ce a coborît din cer, Fiul omului care este în cer*» (Ioan III, 13), arată că, în timp ce Fiul lui Dumnezeu vorbea pe pămînt, El dădea mărturie că Fiul omului era în cer și că același Fiu al omului despre Care zicea că se va sui la cer se și coborîse din cer. Deși născut din om, se atestă că totdeauna El a fost din cele înalte. Sub raportul trupului, Sfîntul Pavel confirmă și el lucrul cînd zice : «*Unul singur este Domnul Iisus Hristos, prin Care sînt toate*» (*I Cor.* VIII, 6). Cu privire la suferință-patimă, tot Apostolul Pavel arată că «*Domnul slavei a fost răstignit : «Dacă ar fi știut, niciodată n-ar fi răstignit pe Domnul slavei*» (*I Cor.* II, 8). Simbolul de credință ne învață că Domnul Iisus Hristos Unul-născut și Primul născut este Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, deoființă cu Tatăl și făcător a toate, născut din Fecioara Maria și apoi răstignit și îngropat. Simbolul unește astfel pe Fiul lui Dumnezeu cu Fiul omului, pe Dumnezeu cu omul, încît *nici în timp, nici în pătimire nu poate fi separare între ei* [38], deși se învață că Același Domn Iisus Hristos este Dumnezeu din eternitate și om prin suferința pătimirii. Cu toate că n-ar trebui spus nici că omul n-are un început, nici că Dumnezeu e pătimitor, totuși se propovăduiește că într-Unul Domn Iisus Hristos și omul e perpetuu cu anterioritate (față de nașterea trupească) și că Dumnezeu a murit. Deci, Hristos însemnează toate, iar numele Lui desemnează *ambele naturi*, pentru că și omul și Dumnezeu născut îmbrățișează toate în așa fel, încît se știe că din numele Său nu lipsește nimic. N-a existat în trecut aceeași eternitate a omului ca a lui Dumnezeu, înainte de nașterea din Fecioară, ci pentru că Dumnezeu S-a unit cu omul în sînul Fecioarei s-a făcut ca în Hristos fiecare din cei doi să nu fie numit fără celălalt [39].

N-avem nici un teopashism propriu-zis complex, în sensul formulei călugărilor sciți : «*Unus de Trinitate carne passus est*». Capitolul citat

37. Idem, *op. cit.*, VI, 22, 3, p. 348 : «Invenies semper cum filio hominis Dei Filium : itu scilicet unitum et individum sibi Christum filium hominis ac Dei Filium, ut, quantum ad vocem Scripturae pertaret, nec homo separari a Deo tempore nec ab homine Deus omnio valeat passione».

38. Idem, *op. cit.*, VI, 22, 5, p. 349 : «nec in tempore fieri ulla valeat nec in passione divisio».

39. Idem, *op. cit.*, VI, 22, 1—6, p. 348—349.

nu depășește nivelul speculativ al Apostolilor Pavel și Ioan, ceea ce explică avansul și reculul de ipoteze asupra situației omului din Hristos — homo dominicus — care nu poate fi așezat în Sfînta Treime, decît cu numele pentru eternitatea de dinaintea nașterii din Fecioara Maria. Rămîne faptul esențial că *«Domnul slavei a fost răstignit»*. Tendința teopashită derivă din scopul *soteriologic* al întrupării, scop pe care Fiul l-a avut de la început să se realizeze efectiv numai din momentul nașterii trupești și mai ales al pătimirii pe cruce. Dacă Dumnezeu este nepătimitor, cum poate «Domnul slavei» suferi pe cruce ? Cum se poate spune că «Dumnezeu a suferit» ? Probabil în același sens în care se spune că «omul a fost îndumnezeit», adică nu ființial, ci prin participare sau prin conlucrarea celor două firi. Credem că formula complet teopashită a călugărilor sciți «Unul din Treime a suferit cu trupul» e legată, cel puțin parțial, de aceea a lui Petru Gnafeus — Fullo, care a întregit, spre 488, imnul liturgic «Trisaghion» : «Sfinte Dumnezeule, Sfinte tare, Sfinte fără de moarte», cu cuvintele : «Cela ce te-ai răstignit pentru noi», în sens monofizit [40]. Casian n-a ajuns la această formulă, dar mergea spre ea. Luptînd împotriva dioprosopismului nestorian, care transforma Treimea în tetradă, autorul nostru nu cultiva un monofizism prin atitudinea sa, ci apăra o ortodoxie care putea părea monofizită în cuvinte, dar care, în realitate, nu era monofizită, exact așa cum se va întîmpla și cu formulele Sfîntului Chiril al Alexandriei, îndeosebi cu formula vestită : «O *singură fire întrupată a lui Dumnezeu-Logosul*» [41]. Cînd, în 519, Ioan Maxențiu, un călugăr scit prezintă teopashismul la Constantinopol [42], sub împăratul Iustin, problema avea însă și un rol politic, dar teologul scit, care moștenea această problemă din frămîntările hristologice ale sciților din Dacia, în frunte cu Sfîntul Ioan Casian, care scria din Galia, o repunea teologic și o susținea cu autoritatea Sfîntului Chiril al Alexandriei. Ioan Maxențiu declară : «Sf. Treime după întrupare a rămas Treime, pentru că Același Dumnezeu-Cuvîntul chiar cu propriu-I trup face parte din Sfînta Treime. Nu în sensul că trupul Lui este din ființa Treimii, ci pentru că este Trupul lui Dumnezeu-Cuvîntul, Care este unul din Sfînta Treime ; că El Însuși și nu altul s-a suit la cer, Cel care a coborît din cer» *(Ioan* III, 13). De aceea, mărturisim că Dumnezeu-Cuvîntul *și a pătimit* cu trupul, *și* a fost răstignit cu trupul, *și* a fost îngropat cu trupul, după Sfîntul Chiril care zice : *«Dacă cineva nu mărturisește că Dumnezeu-Logosul*

40. Pr. Prof. Milan Șesan în *Istoria bisericească universală*, vol. I, ed. II, București, 1975, p. 269.

41. Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Patrologie*, vol. III, cap. *Sfîntul Chiril al Alexandriei*, Doctrina.

42. *Theopaschites*, în *The Oxford Dictionary of the Christian Church*, Second Edition by F. L. Gross and E. A. Livingstone, London, 1974, col. 1363/2—1364 1.

a suferit cu trupul, a fost răstignit cu trupul, a gustat moartea cu trupul și S-a făcut Primul-născut din morți, prin aceea că El este viață și dătător de viață, ca Dumnezeu, anatema să fie» [43]. Se cunosc demersurile și necazurile călugărilor sciți care au încercat să oficializeze formula în toată Biserica, cum această formulă era acceptată de împăratul Justinian, dar nu și de episcopul de Tomis, Paternus și nici de papa Hormisdas într-o primă fază, dar care, în urma unui schimb de scrisori polemice, a acceptat-o cu adaosul că termenul «*unus*» însemna «*una persona*» [44]. Întorcîndu-ne la Sfîntul Ioan Casian, reținem că, înainte de Sfîntul Chiril, de călugării sciți, autorul nostru a exprimat pregnant tendințele teopashite. «Vezi, zice el lui Nestorie, că Domnul, chiar pus pe cruce se numește Fiul lui Dumnezeu». «Învață de la persecutorii înșiși sau de la diavol să crezi în Fiul lui Dumnezeu». «Diavolul a bănuit că este Fiul lui Dumnezeu, chiar cînd Acesta a suferit moartea, dar tu (Nestorie), îl tăgăduiești chiar după ce a înviat» [45].

Mărturii patristice

Cei opt Părinți ai Bisericii, folosiți de Sfîntul Ioan Casian : cinci din Apusul și trei din Răsăritul creștin, reprezintă al doilea nivel — cel cultural — după cel revelațional, din Sfînta Scriptură, în zidirea edificiului hristologiei autorului nostru. Acesta motivează : «E timpul ca să isprăvesc cartea (VII), ba chiar întreaga operă, pentru că, după ce vom fi adăugat puține și din spusele bărbaților sfinți și ierarhilor iluștri, ceea ce am admis prin autoritatea mărturiilor sacre (biblice) să întărim și prin credința (celor din) vremea noastră» [46].

Cel dintîi Părinte bisericesc folosit este *Sfîntul Ilarie de Pictavium*, în Galia de Sud-Vest, compatriot al Sfîntului Ioan Casian. Din cele opt texte scurte din opera *Despre credință* (cărțile I, II, X) și din Introducerea la *Comentariul la Matei*, folosite ca mărturii pentru Dumnezeirea lui Iisus Hristos, reținem ca mai sugestivă ideea că Domnul Iisus Hristos este Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, «taina lui Dumnezeu născut om din Fecioara» ; «era în primul rînd necesar pentru noi ca Dumnezeu Unul-născut să fie cunoscut om născut din cauza noastră» ; «pe lîngă ceea ce era Dumnezeu să Se nască ceea ce nu era, om» [47]. Avem aci un

43. Ioan Maxențiu, *Epistula scytharum monachorum ad episcopos*, IV, 8, în «Corpus Christianorum», Series Latina LXXXV A, Turnholti, 1978, ed. F. Glorie, p. 162, r. 138—139. Idem, *Libellus fidei* IX, 14, Ibidem, p. 14, r. 186—189.

44. Charles Moeller, *Le chalcédonisme et le néo-chalcédonisme en Orient de 451 à la fin du VI-e siècle*, în *Das Konzil von Chalkedon* — Geschichte und Gegenwart, Band I, Würzburg, p. 644.

45. Sf. Ioan Casian, *Despre întruparea Domnului...*, VII, 13, 4, p. 369.

46. Idem, *op. cit.*, VII, 24, 1, p. 383.

47. Idem, *op. cit.*, VII, 24, 2—4, p. 382—383.

modest început de speculație hristologică, care confirmă — după Scriptură — nu numai că Iisus Hristos este Dumnezeu născut din Maria, dar și necesitatea întrupării Lui în om. Importanța acestor idei crește prin prestigiul de care se bucura Sfîntul Ilarie, o «podoabă a tuturor virtuților», vestit prin viața și talentul său, învățător și ierarh al Bisericii, neclintit în furtuna persecuțiilor și încununat cu demnitatea de mărturisitor.

Sfîntul Ambrozie, arhiepiscop al Milanului, oferă autorului nostru, în cartea *Către fecioare*, cîteva texte din *Cîntarea Cîntărilor* și din Iezechiel (XLIV, 2), cu oarecari adaosuri, din care reținem că «Fecioară a zămislit, Fecioară a născut, Fecioară în stare binecuvîntată, Fecioară după naștere», cum se spune în Iezechiel : «*poarta era închisă, nu deschisă, pentru că Domnul a trecut prin ea*». Glorioasă fecioară în strălucită rodire. Domnul lumii se naște și mama nu scoate nici un geamăt : sînul se golește, copilul e luat în brațe, dar fecioria nu e atinsă. Era firesc ca prin nașterea lui Dumnezeu să crească și meritul purității, iar prin nașterea Lui să nu fie întinate cele curate, (căci) «El a venit să tămăduiască cele stricate». În *Comentariul la Luca*, Sfîntul Ambrozie zice că «Fecioara a fost aleasă ca să nască pe Dumnezeu, ea care era logodită cu bărbat» [48]. Deci Sfîntul Ambrozie, eminent învățător al credinței, susține că Cel născut din Maria era Dumnezeu. Hristologia Sfîntului Ambrozie, calificat ca «piatră scumpă care strălucește neîncetat în degetul lui Dumnezeu» [49], se impunea, evident, prin evlavia lui de mare ierarh al creștinismului apusean, dar și prin autoritatea lui de iscusit diplomat în raporturile lui cu împărații din Apus (Grațian și Valentinian) și cu Răsăritul creștin (Theodosie cel Mare), spre a nu vorbi de marele său prestigiu ecumenic.

Fericitul Ieronim, faimosul traducător al Sfintei Scripturi în latină (Vulgata) și a unor lucrări din Origen, Teofil al Alexandriei etc., comentator al unor cărți biblice și autor al primei istorii literare creștine : *De viris illustribus* etc. este citat cu trei texte : unul dintr-o *Scrisoare către Eustochium*, în care afirmă că «Fiul lui Dumnezeu s-a făcut Fiul Omului; a așteptat în sînul Fecioarei ca să Se nască și Cel în pumnul căruia e cuprinsă lumea, încape într-o iesle îngustă» ; al doilea text e citat din *Comentariul la Isaia* : «*Domnul puterilor, Care e Regele gloriei, El Însuși a coborît în sînul feciorelnic și a intrat și a ieșit pe poarta de Răsărit, care totdeauna a fost închisă*», text însoțit de cuvintele Arhanghelului Gavriil ; iar al treilea text din *Proverbe* : «*Înțelepciunea și-a zidit sieși casă*» (*Proverbe* IX, 1). Putea, oare, Ieronim, «înzestrat cu cea mai mare știință» și «cea mai curată învățătură» să nu convingă pe Nestorie și pe partizanii lui ? «Învățător al dreptcredincioșilor» și autor de scrieri care

48. Idem, *op. cit.*, VII, 24, 2, p. 382.
49. Idem, *op. cit.*, VII, 25, 2, 3, p. 383—384.

străluceau ca niște lămpi dumnezeiești în toată lumea [50], Ieronim nu putea spune decît adevărul atunci cînd susținea că Hristos e Dumnezeu, chiar dacă era prezentat într-un stil așa de înflorit.

Rufin, filosof, traducător și comentator, este citat cu un text scurt din *Comentariul la Simbolul de credință*: «Fiul lui Dumnezeu se naște din Fecioară, nu unit exclusiv cu trupul, ci e născut prin mijlocirea sufletului între om și Dumnezeu» [51]. Ca unul dintre cei mai învățați oameni ai Bisericii, Rufin trebuia să impună și el lui Nestorie că Hristos este Dumnezeu.

Fericitul Augustin, episcop al orașului Hippo-Regius, e citat mai ales cu două texte: unul din *Comentariul la Ioan*, II, 15: «Ca oamenii însă să se nască din Dumnezeu, mai întîi S-a născut El din ei: căci Hristos este Dumnezeu, Hristos născut din oameni n-a căutat pe pămînt decît mama, fiindcă Tată avea în ceruri, născut din Dumnezeu prin care sîntem creați și născut din femeie ca să fim refăcuți»; al doilea text este din *Scrisoarea către Volusianus*: «Moise și ceilalți proroci au profețit ca mare adevăr pe Domnul Iisus și i-au dat mare slavă. Dar ei l-au prevestit, nu ca pe un egal al lor, și nici superior lor prin acea putere de a face minuni, ci ca Domnul Dumnezeu deplin al tuturor. El se va face om și va veni pentru oameni. De aceea El a voit să săvîrșească lucruri, pe care le făcuse pentru ei, ca să nu fie lucru absurd, dacă nu le făcea El. Totuși El a trebuit să facă și ceva propriu: să se nască din Fecioară, să învieze din morți, să se înalțe la cer. Cine socotește acestea lucru puțin pentru Dumnezeu, nu știu ce așteaptă mai mult...». Profeții nu erau, deci, egali cu Iisus Hristos, pe care-L proorociseră, căci Acesta era pe deplin Dumnezeu și om, întrupat cu menirea de a mîntui pe oameni. Lucrurile săvîrșite de El în faza terestră, ale «iconomiei» Sale nu erau absurde. Ideea că Domnul Hristos Dumnezeu s-a născut din oameni, pentru ca oamenii să se nască din Dumnezeu conține perspectiva unei teandrii interesante pentru ontologie. «*Cuvîntul-Verbum trup S-a făcut și S-a sălășluit între noi*» (*Ioan* I, 14).

Deși neelogiat de Casian pentru motive de conflict doctrinar, Augustin era încă în viață și se impusese deja ca o mare autoritate în materie de ortodoxie, combătînd pe aproape toți ereticii vremii, inclusiv pe pelagieni, stepena din care derivau nestorienii. Face onoare autorului nostru faptul că, deși nu era de acord cu Augustin cu privire la predestinație, el îl prezenta ca model de magistru în materie de hristologie.

Sfîntul Ioan Casian oferă, apoi, lui Nestorie și un număr de autori orientali, adică din regiunile mai apropiate și mai cunoscute de ereziarh,

50. Idem, *op. cit.*, VII, 26, 1—2, p. 384—385.
51. Idem, *op. cit.*, VII, 27, p. 385.

pe care, poate, scriitorii occidentali nu l-au convins sau nu l-au satisfăcut prin autoritatea lor, deşi credinţa nu e afectată de locul în care e practicată. Autorul nostru selectează texte din trei autori orientali.

Sfîntul Grigorie de Nazianz, zis şi «Teologul», «luceafăr prea strălucitor de ştiinţă şi învăţătură, care, deşi adormit în Domnul, trăieşte totuşi prin autoritatea şi credinţa sa ; glasul şi magisteriul său se aud încă în Biserică». Într-una din cuvîntările sale, el relevă că Hristos Domnul «după ce a ieşit Dumnezeu din Fecioară în firea umană pe care o luase (făcîndu-se) unul singur din două contrarii, adică din trup şi duh, dintre acestea unul a îndumnezeit, iar celălalt era îndumnezeit. O, amestec nou şi neauzit ! O, unire imanentă şi de necercetat ! Cel ce era, devine, Cel necreat este creat, Cel necuprins este cuprins, prin mijlocirea între Dumnezeu şi trup, Cel ce îmbogăţeşte pe toţi devine sărac» [52]. Iar din *Cuvîntarea la Bobotează* : «Ce se întîmplă ? Ce faptă are loc în legătură cu noi sau pentru noi ? Se realizează o nouă şi neauzită schimbare a firilor şi Dumnezeu se face om». Tot acolo : «Şi Fiul lui Dumnezeu a început să fie Fiul omului, neschimbîndu-se din ceea ce fusese, căci El este de neschimbat, ci luînd ceea ce nu era, întrucît El era milostîrd ca să poată fi cuprins (în sînul mamei) Cel ce era de necuprins» [53]. Avem aci hristologia capadociană, în toată adîncimea şi forma ei clasică, operă a acestui «savant şi admirabil învăţător al credinţei». Lumea a beneficiat prin venirea lui Hristos de o mulţime de avantaje, în frunte cu dragostea faţă de Dumnezeu [54].

Sfîntul Atanasie, arhiepiscopul Alexandriei, eminent exemplu de statornicie şi virtute pe care furtuna persecuţiei eretice nu l-a zdrobit ci, ducînd o viaţă asemenea unei oglinzi continuu strălucitoare, a dobîndit meritul martiriului înainte de a căpăta vrednicia de confesor. «Scopul şi caracterul Sfintei Scripturi, zicea el, este că... aceasta arată un înţeles dublu cu privire la Mîntuitorul, anume că El a fost totdeauna Dumnezeu şi este Fiul, Cuvîntul, Lumina şi Înţelepciunea Tatălui şi că, după aceea, a luat pentru noi trup şi s-a făcut om din Fecioara Maria, Născătoare de Dumnezeu». Şi iarăşi, tot de acolo, relatează despre Ioan (Botezătorul), care, «pe cînd era în pîntece, a tresăltat de bucurie, prin glasul Mariei Născătoarea de Dumnezeu» [55]. În rezumat, Fiul lui Dumnezeu e Dumnezeu, iar ca Verbum-Logos, Lumină şi Înţelepciune a Tatălui luînd trup pentru noi din Fecioara Maria, aceasta a fost numită Născătoare de Dumnezeu. Membru activ de prim ordin în primul Sinod ecumenic (325)

52. Idem, *op. cit.*, VII, 27, 1—2, p. 385.
53. Idem, *op. cit.*, VII, 28, 1—4, p. 386—387.
54. Idem, *op. cit.*, VII, 28, 4, p. 387.
55. Idem, *op. cit.*, VII, 29, 1—2, p. 388.

și luptînd neînfricat contra arianismului și a tuturor forțelor unite cu acesta, autor de înaltă carte teologică, Sfîntul Atanasie putea fi un îndrumător excepțional pentru Nestorie.

Sfîntul Ioan Gură de Aur, «podoaba preoției din Constantinopol, a cărui sfințenie, fără vreo persecuție păgînă a ajuns să dobîndească martiriul». Din imensul material pe care Sfîntul Ioan Gură de Aur l-a scris pentru credință, Sfîntul Ioan Casian a cules un singur text : «Pe Acela pe Care, dacă ar fi venit numai ca Dumnezeu, nici aerul, nici pămîntul, nici mările și nici o altă făptură nu l-ar fi putut ține, L-a purtat pîntecele neatins al Fecioarei» [56]. Se adaugă o severă mustrare la adresa lui Nestorie care provenind din aceeași Biserică a Antiohiei, ca și Sfîntul Ioan Gură de Aur, a adus blasfemie și nu slujire Bisericii, ca unul care tăgăduiește că Domnul Hristos e Dumnezeu adevărat, Fecioara Maria fiind numai Născătoare de Hristos, nu și Născătoare de Dumnezeu, care a infectat cu erezia sfîntul popor al dreptcredincioșilor, susținînd că poporul a fost indus în eroare de către învățătorii lui anteriori. «Ești mai eminent decît Grigorie, mai bun decît Nectarie, mai impozant decît Ioan și decît toți ceilalți episcopi ai orașelor orientale ?» [57].

Capitolul 31 al cărții a VII-a și final al întregii lucrări, o prețioasă pagină autobiografică e, de fapt, un elogiu cald adus Sfîntului Ioan Gură de Aur. Acest elogiu ne dă amănuntul că întreaga hristologie a autorului nostru e de origine hrisostomică. Introdus în cler, în «sfînta slujire» de către episcopul Ioan de prea fericită amintire, Casian a intrat în legătură directă și cu credincioșii marii Biserici ai Capitalei, de care se simte foarte legat sufletește, dar de care e trist că s-a despărțit. Lucrarea de față e un strigăt de jale și de alarmă pentru ceea ce se întîmplă într-o parte a Bisericii și care poate afecta întregul ei organism. Cere credincioșilor din Constantinopol, care sînt și compatrioții lui (Casian) să se despartă de acela care, ca «un lup răpitor» devorează poporul lui Dumnezeu ca pe pîine, să nu se atingă și să nu guste nimic de la el, fiindcă tot ce dă el este spre moarte. E vorba, evident, de Nestorie. Îndeamnă pe credincioșii din Constantinopol să-și aducă aminte de vechii lor învățători și preoți : Grigorie, Nectarie și Ioan, acel «Ioan minunat prin credința și curăția lui», atît de asemănător evanghelistului și apostolului Ioan, care-și punea capul pe pieptul Mîntuitorului. Să mediteze la învățătura și la sfințenia lui. «Aduceți-vă mereu aminte de învățătorul și părintele vostru, la al cărui sîn și în ale cărui brațe ați crescut. El ne-a

56. Idem, *op. cit.*, VII, 30, 1, p. 388.
57. Idem, *op. cit.*, VII, 30, 4, p. 389.

fost învățător de obște mie și vouă, sîntem ucenicii și răsada lui. Citiți scrierile lui, păstrați-i învățăturile, îmbrățișați credința și meritele lui; deși e lucru mare și greu să-l dobîndești, totuși e frumos și sublim să-l urmezi, căci nu numai obținerea celor mai înalte lucruri trebuie lăudate, dar chiar și imitația lor... El să vă fie totdeauna în gînd și ca în fața ochilor, el să fie prezent în sufletele și în cugetele voastre. *Să socotiți ca recomandate de el cele scrise de mine aci, pentru că de la el am învățat cele scrise aci, pe care să le credeți nu atît ale mele, cît ale lui, întrucît rîul pornește din izvor și tot ce e socotit a fi al discipolului se cuvine să fie trecut în cinstea magistrului* [58]. Cartea a VII-a și întreaga operă se încheie cu mulțumiri către Dumnezeu-Tatăl că din mărinimia darului Său a scris cele de față pe care I le oferă ca un prinos de dragoste din parte-I. Întruparea Fiului lui Dumnezeu a adus lumii harul și dragostea Sa și sămînța dragostei în toți oamenii. Smerenia Lui prin întrupare să producă în toți un prinos de dragoste, nu o scădere a cinstirii Lui [59].

Iată un tratat de hristologie aproape complet pentru vremea cînd a apărut și care a cîntărit mult la informarea creștinismului apusean cu privire la primejdia ereziei nestoriene și la necesitatea evitării ei cu orice preț. Mînuind cu dexteritate și acuitate dar și multă evlavie, un imens material de texte biblice, un simbol de credință și un număr de texte patristice, Sfîntul Ioan Casian a demonstrat și a dezvoltat, la un înalt nivel teologic, Dumnezeirea Domnului Iisus Hristos, unirea strînsă, «inseparabilă» a celor două firi, ca în hristologia Sfîntului Chiril, dar fără terminologia specifică a acestuia, unire aproape ontologică, cu tendința de a sui în eternitatea de dinaintea nașterii din Fecioara ,ceea ce a dus la un început de teopashism, pe care-l vor susține clar și deplin călugării sciți, în frunte cu Ioan Maxențiu, care afirmă că trupul Mîntuitorului nu făcea parte din Sfînta Treime, dar aparținea Cuvîntului, a doua Persoană a Sfintei Treimi, doctrină care provocase lupte doctrinare serioase la Constantinopol, Tomis și Roma, dar care s-a stins repede. Sensul cel mai înalt al unirii firilor divină și umană în Domnul Iisus Hristos este soteriologic. Numai prin aceasta, adică prin nașterea, patima, învierea și înălțarea la cer a Domnului slavei am putut fi mîntuiți, grație purificării de păcat și uciderii morții. Unul-născut, Fiul lui Dumnezeu ne-a îndumnezeit, adică ne-a făcut părtași *dragostei și eternității Lui. Lucrul* e întrevăzut de Fericitul Augustin

58. Idem, *op. cit.*, VII, 31, 1—6, p. 389—391.
59. Idem, *op. cit.*, VII, 31, 7, p. 391.

cînd zice că Dumnezeu s-a născut om, ca oamenii să se nască din Dumnezeu, dar e afirmat *dogmatic* de Sfîntul Grigorie de Nazianz, care zice : din cei doi care alcătuiesc pe Domnul Hristos, «unul îndumnezeiește», iar «celălalt e îndumnezeit».

Relevăm profundul spirit ecumenic al lucrării *Despre Întruparea Domnului, contra lui Nestorie*, nu numai prin folosirea unor texte biblice prezente în toate Bisericile creștine, dar și a prezentării unor autori patristici din Apusul, Centrul și Răsăritul perimetrului lumii creștine de atunci și aparținînd la trei continente : Europa, Africa și Asia. În tratatul său, Sfîntul Ioan Casian discută cu toți : ortodocși și nestorieni, adresîndu-se direct ortodocșilor din Constantinopol, «frații lui de credință» și «compatrioții» lui. E un ecumenism al dragostei și al progresului, al acestor înaintași, «profectus», adus de venirea lui Dumnezeu în lume și mergînd pînă la îndumnezeirea omului. Unirea «inseparabilă» dintre Verbum-Logosul Hristos și umanitate va creștina cosmosul progresiv sfințindu-l prin nașterea, patimile, moartea și învierea Logosului Hristos. E un «creștinism cosmic», nu în sensul pe care i-l dau unii folcloriști, anume că acest «creștinism cosmic» n-ar fi decît proiectarea misterului hristologic asupra întregii naturi, cu neglijarea elementelor istorice ale creștinismului [60], ci în sensul că *«toată făptura împreună suspină și împreună are dureri», «pînă ce se va izbăvi din robia stricăciunii, ca să se bucure de libertatea măririi fiilor lui Dumnezeu» (Romani* VIII, 21, 22). O perspectivă cosmică pe care o vor studia Părinții capadocieni, Sfîntul Ioan Gură de Aur, Fericitul Augustin, Sfîntul Maxim Mărturisitorul etc. și în care nu sinteze mitice sau straturi din aceste sinteze, ci acțiunea directă a lui Hristos-Logosul întrupat operează. În ce privește pe daco-romani, ei n-au neglijat elementele istorice ale creștinismului, dimpotrivă. Cercetați documentele vremii : Teofil al Antiohiei, Iuliu Africanul, Eusebiu al Cezareei, Socrate, Sozomen etc. Creștinii se pregăteau pentru un «pămînt nou» și un «cer nou». Nici «dimensiunea liturgică» a creștinului, nici concepția unui cosmos răscumpărat prin moartea și învierea Mîntuitorului și sfințit prin pașii lui Dumnezeu, ai lui Hristos, ai Fecioarei și al sfinților, nu sînt reinterpretări ale creștinismului, cum crede Eliade [61], ci sînt premiere teandrice, cu baza în fapte istorice și de înaltă spiritualitate, consemnate în documentele timpului. «Mitoreligia

60. Mircea Eliade, *De Zalmoxis à Gengis-Khan*, Payot, Paris, 1970, p. 241.
61. *Op. cit.*, p. 245.

folklorică» de care se face caz uneori [62] n-a falsificat esența creștinismului ; dimpotrivă, cioburile arheologice ale mitului au fost uneori creștinate, dar nu ridicate la nivelul de credință mîntuitoare. Strămoșii patristici daco-romani rosteau cu sfințenie formulele dogmatice [63], luptau din răsputeri împotriva mitologiei păgîne și a ereziilor, cum o demonstrează Sfîntul Ioan Casian și diverși autori de la Dunărea de Jos. Ecumenismul autorului nostru care are ca centru puritatea credinței și învățăturii despre Dumnezeirea și umanitatea lui Iisus Hristos, despre unirea «inseparabilă» a firilor și îndumnezeirea omului, era consolidat și subliniat și de autoritatea și meritele excepționale ale celor opt autori patristici citați de Casian și dintre care unii ajunseseră la vrednicia de confesor, sau chiar de martir, ca Sfinții Ilarie, Atanasie și Ioan Gură de Aur, alții participaseră la sinoade ecumenice sau au avut rol de prim rang în asemenea sinoade, ca Sfinții Atanasie și Grigorie de Nazianz, sau au tradus Sfînta Scriptură în latină și au creat opere de înaltă teologie ca Fericitul Ieronim, Sfîntul Grigorie de Nazianz, Fericitul Augustin și Sfîntul Ambrozie.

Hristologia Sfîntului Ioan Casian e o credință și o speculație de înalt nivel, asemenea operei celorlalți autori daco-romani : Teotim I, Ioan de Tomis, Laurențiu de Novae, Niceta de Remesiana, călugării sciți, în frunte cu Ioan Maxențiu și Leon, zis de Bizanț, Petru diaconul, Dionisie cel Mic (Exiguus). Scrisul și gîndirea acestor autori respiră o profundă ortodoxie și un înalt nivel spiritual și speculativ. Ei au fost apreciați de oamenii mari ai timpului, de împărații Iustin și Justinian, de Sinoade ecumenice (Gherontie de Tomis la sinodul II), de istorici literari ca Fericitul Ieronim și Ghenadie de Marsilia, de oameni de cultură contemporani, de patriarhi și papi. Ei au combătut tot timpul ereziile ca : arianismul și nestorianismul, cu o competență de un nivel puțin comun, încît unul dintre învățații episcopi ai Tomisului — Ioan, a fost recomandat ca model în această privință. Acești autori, în frunte cu episcopii de Tomis, țineau poporul strîns unit în jurul lor, popor pe care-l ocroteau și-l mîngîiau în vremuri de invazie și alte nenorociri, cum reiese din faimoasa întîlnire și discuțiile dintre episcopul Bretanion de Tomis și împăratul Valens, discuții în care împăratul n-a putut convinge pe episcop să accepte pe arieni în comuniune cu el [64]. E semni-

62. V. Kernbach, *Formarea creștinismului popular în Dacia*, în «*Revista de Filosofie*», Anul XXXI, nr. 4, 1984, p. 357.

63. I. P. S. Mitropolit Antonie, la rubrica *Semnalăm*, în «*Telegraful Român*», anul 133, Sibiu, 31 martie, 1985, nr. 11—12, p. 4, col. 3.

64. Sozomen, *Istoria bisericească* VI, 21, P.G., 67, 1345 AB.

ficativă aproape în același sens *Scrisoarea* lui Teotim II de Tomis către împăratul Leon. Dionisie cel Mic, daco-roman strălucit, prieten al lui Cassiodor, a ajuns profesor de dialectică la Universitatea din Vivarium, în sudul Italiei și a creat era creștină, era de azi, recomandînd să se numere anii de la Hristos, care e «începutul speranței» și «cauza reparării noastre». Propunerea sa se datora unei viziuni istorice. Niceta de Remesiana știa să îmbine în catehismul său, teologia biblică a numelor Mîntuitorului cu simplitatea catehumenilor săi. Unii din cercetătorii de azi ai spiritualității daco-romane creștine ignoră aceste puncte de lumină și acest mare capitol de ortodoxie și gîndire științifică a strămoșilor noștri, capitol care a intrat ca parte componentă, alături de sîngele daco-roman, în etnogeneza poporului român. Desigur, mituri sau fragmente de mituri, legende și elemente gnostice n-au dispărut cu totul, unele au fost creștinate sau adaptate, dar nu acestea constituiau esențialul credinței creștine daco-romane, ci înaltele dogme și învățături ale credinței ortodoxe, evlavia și sfințenia, mergînd pînă la martiriu, predicată de misionari veniți din sudul Dunării, din Palestina, Bizanț, Capadocia și Panonia, dar mai ales din centre episcopale și nucleele monahale ale Daciei, cum o dovedesc documentele literare, pe care noi înșine le-am cercetat și le-am prezentat într-o lucrare a noastră [65].

Pentru a pune la îndemîna cercetătorilor noștri o informație cît mai completă și cît mai clară asupra începuturilor spiritualității poporului român în perioada sa de formație, propunem alcătuirea unui Corpus patristic daco-roman purtînd titlul *Corpus scriptorum ecclesiasticorum daco-romanorum patristicum*, care să completeze rarele informații de acest gen din *Fontes historiae daco-romanae*, publicată de Academia Română. Ar putea intra în acest Corpus textele grecești și latinești din edițiile critice cele mai recente, texte cuprinzînd: *Scrisoarea Bisericii din Gotia către Biserica din Cezareea Capadociei și a tuturor celorlalte Biserici*, fragmente din *Teotim I de Tomis, Ioan de Tomis, Niceta de Remesiana, Laurențiu de Novae*, toate operele lui *Ioan Cassian, Ioan Maxențiu, Petru diaconul, Leonțiu zis de Bizanț, Dionisie cel Mic* (opere originale, prefețe și traduceri). La acestea e necesar să se adauge știri mai scurte sau mai bogate despre episcopii de Tomis din protocoalele Sinoadelor ecumenice I, II, III și IV sau opere istorice ca acelea ale lui Eusebiu al Cezareei, Socrate, So-

65. Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Scriitori bisericești din epoca străromână*, Biblioteca Teologică, nr. 1, București, 1979.

zomen, Ieronim, Ghenadie şi Cassiodor etc., sau simple scrisori ca aceea a lui Teotim II şi poemele nr. 17 şi 27 ale lui Paulin de Nola către Niceta de Remesiana etc. Textele scoase, repet, din cele mai bune ediţii, dar şi din Migne, dacă nu e altă ediţie, vor fi însoţite de traduceri în limba română şi precedate fiecare de o introducere ştiinţifică, urmată de un rezumat într-o limbă străină de circulaţie. O comisie ştiinţifică de cinci membri, prezidată de un membru al Sfîntului Sinod va coordona materialul şi fiecare volum va fi dat la tipar numai după un referat critic făcut şi citit de un membru al Comisiei, în faţa plenului acesteia.

Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Nestor al Olteniei, ajutat de un grup de colaboratori, a şi început să traducă din operele unora din autorii de la Dunărea de Jos.

Prea Fericitul Patriarh Iustin, primul patrolog al Bisericii Ortodoxe Române, cu smerenie e rugat să binecuvînteze crearea acestui *Corpus patristic daco-roman* care vrea să cerceteze cu grijă şi amănunţit o parte a izvoarelor protoistoriei noastre naţionale. E un act de omagiu adus scumpei noastre patrii.

Pr. Prof. IOAN G. COMAN

DESPRE ÎNTRUPAREA DOMNULUI

PREFAȚĂ

După ce am terminat cărțile de Convorbiri, însemnate mai mult prin cuprinsul decît prin cuvintele lor, fiindcă scrisul nevredniciei mele n-a fost pe măsura simțirii adînci a sfinților părinți cu care am vorbit, mă gîndeam, și aproape mă hotărîsem, față de acea rușine a mea pentru neștiința arătată, să mă retrag în asemenea chip în portul tăcerii, încît să plătesc, pe cît s-ar fi putut, cu prețul sfielii, îndrăzneala limbuției. Dar socoteala și hotărîrea mea au fost biruite de dorința ta vrednică de laudă și de simțămîntul tău poruncitor, iubite Leon, dragostea mea sfîntă și cinstită, podoaba Bisericii romane și a slujirii dumnezeiești. Scos din acea retragere a liniștei pe care mi-o impusesem, mă supun acum înfricoșatei judecăți obștești și, deși roșesc încă și acum pentru cele trecute, răspund dorinței tale, care mă socotești în stare de lucruri mai mari, după ce n-am fost la înălțimea celor mici. 2. Eu nici în acele lucrări, în care am adus prinos lui Dumnezeu prin micul dar al rîvnei mele, n-am încercat să pun la cale, sau să izbutesc ceva, decît răspunzînd poruncii episcopale. A crescut, așadar, prin tine, rodnicia vorbirii și a scrisului meu. Căci dacă mai înainte am glăsuit poruncindu-mi rîvna pentru Domnul, acum îmi ceri să scriu despre întruparea și măreția Domnului. Astfel, după ce am fost dus, oarecum de mînă preoțească, mai întîi în cele sfinte ale templului, acum pătrund în Sfînta sfintelor, condus de tine și cu ajutorul tău. 3. — Mare cinste, dar primejdioasă treabă, fiindcă biruința tainelor sfinte și cununa dumnezeiască nu se pot obține decît după învingerea vrăjmașului. Îmi ceri, așadar, să-mi încleștez mîinile mele slabe împotriva ereziei apărute de curînd și împotriva noului dușman al credinței, să stau, cum se spune, cu ochii deschiși în fața șarpelui veninos care s-a pornit cu gura căscată împotriva noastră, pentru ca această hidră, ridicată cu mers încolăcit împotriva bisericilor lui Dumnezeu, să fie nimicită de puterea profetică și de virtutea dumnezeiască a cuvîntului evanghelic, eu fiindu-i, pentru a spune astfel, vrăjitorul. Mă supun rugămintii, mă supun poruncii tale. 4. — În privința puterilor mele, mă încred mai degrabă în tine, decît în mine, mai ales fiindcă mă învață aceasta, împreună cu tine, dra-

gostea față de Iisus Hristos Domnul meu, care și ție îți cere aceasta. Rămîne să te rogi, pentru împlinirea lucrării poruncite, Celui prin Care ai poruncit-o. De acum este vorba mai mult de o pricină a ta, decît de una a mea, este de mai mare răspundere judecata ta, decît slujba mea. Căci pe mine, fie că sînt, fie că nu sînt la înălțimea poruncii tale, mă iartă într-o măsură datoria supunerii și a smereniei. Numai că în felul acesta este mai mare meritul supunerii decît al putinței. 5. — Ușor răspundem poruncii oricui, dacă ne sînt toate cu prisosință. Mare și minunată datorie are el căruia îi prisosește mai mult dorința decît puterea, Așadar, această lucrare este o întreprindere a ta, o treabă de răspunderea ta. Roagă-te și cere cu umilință lui Dumnezeu ca alegerea ta să nu fie primejduită de nedestoinicia mea și, în caz că nu voi fi la înălțimea unor așteptări atît de mari, chiar dacă eu mă bucur de îngăduință datorită supunerii, tu totuși să nu pari a fi poruncit rău fiindcă ai judecat pripit.

CARTEA I

I.

Poveștile poeților spun că a fost odată o hidră[1] cu multe capete, pe care, dacă încerca s-o răpună cineva, n-o putea ucide, fiindcă ea renăștea crescînd în așa măsură, încît printr-o minune nouă și nemaiauzită, ori de cîte ori i se tăiau capetele, îi apăreau altele mai mari în loc, moartea fiindu-i astfel un fel de cîștig. Aceasta s-a repetat de multe ori, pînă într-o zi cînd, cel dornic de a o ucide, obosit și necăjit că-și irosea puterile într-o muncă zadarnică, și-a înarmat vitejia războinică cu arta iscusinței. Astfel că, precum se spune, a adus foc și, cu sabia înroșită în jar, tăind capetele înmulțite și trupul fiarei ciudate, i-a ars mădularele o dată cu rădăcinile vieții și a pus pînă la urmă capăt monstruoasei renașteri. 2. — La fel și ereziile din biserici au asemănare cu acea hidră, pe care au născocit-o în închipuirea lor poeții. Căci și acestea șuieră cu limbi de fiară împotriva noastră, și acestea împroașcă cu venin de moarte, și acestea renasc, chiar dacă li se taie capetele. Dar fiindcă orice molimă poate să izbucnească din nou, grija lecuirii nu trebuie să înceteze, ci dimpotrivă, cu cît mai grea este boala, cu atît mai grabnică trebuie să fie lupta pentru vindecare. Puternic este Dumnezeul nostru! Ceea ce a fost închipuire în mintea poporului despre moartea acelei hidre, trebuie să devină adevăr în lupta Bisericilor și sabia de foc a Sfîntului Duh în așa fel să ardă toate mădularele, toată

1. Casian se referă aci probabil la legenda hydrei din Lerna, balaur cu șapte capete răpus — se zice — de Hercule.

puterea primejdioasă în stingerea noii erezii, încît să i se nimicească mădularele lăuntrice şi să nu mai poată renaşte ceva nebunesc.

II.

Aceşti muguri din sămînţă monstruoasă nu sînt noi în biserici. Întotdeauna semănătura de pe ogorul Domnului a fost năpădită de spini şi pălămidă şi mereu a răsărit în ea firele de neghină înăbuşitoare. De aci ebioniţi [2], de aci sabelinii, de aci arienii, de aci în sfîrşit eunomienii şi macedonienii, fotinienii şi apolinariştii şi ceilalţi mărăcini ai bisericilor, şi celelalte buruieni care au crescut, făcînd să piară roada bunei credinţe. 2. — Dintre aceştia, cel dintîi Ebion, susţinînd peste măsura trebuitoare întruparea Domnului, a golit-o de unitatea Dumnezeirii. Iar după aceasta schisma lui Sabellius, ieşită din asemănarea cu erezia celui de mai înainte, căutînd să spună că nu există nici o deosebire între Tatăl, Fiul şi Sfîntul Duh, printr-o blestemată contopire a amestecat Sfînta şi dumnezeiasca Treime. Pe Sabellius l-a urmat neevlavia rătăcirii ariene care, ca să nu pară că amestecă persoanele, a afirmat că ele sînt substanţe deosebite şi neasemenea în Treime. Iar după Arie a urmat Eunomie care, cu aceeaşi rătăcire, deşi susţinea că persoanele Sfintei Treimi sînt asemenea, el zicea că sînt totuşi deosebite, admiţîndu-le asemănarea, dar tăgăduind că ele sînt deopotrivă. 3. Macedonie, rostind cu îngrozitoare lipsă de evlavie cuvinte de hulă împotriva Sfîntului Duh, a spus că Tatăl şi Fiul sînt de aceeaşi

2. Ebioniţii (susţinători ai lui Ebion, eretic iudaizant din sec. II) negau divinitatea lui Iisus şi respectau legea mozaică. Din Vechiul Testament n-admiteau decît Pentateuhul iar din Noul Testament evanghelia după Matei, respingînd mai ales scrisorile lui Pavel, pe care-l considerau apostol. — Sabelieni, adepţi ai lui Sabellius (sec. III), susţineau că persoanele Sfintei Treimi nu sînt realităţi, ci moduri de manifestare a persoanei lui Dumnezeu. Care este unic. — Arienii partizani ai preotului Arie din Alexandria (256—336) care tăgăduia Dumnezeirea lui Hristos, socotindu-L doar un om cu însuşiri deosebite. Erezia ariană, cu mare putere de pătrundere pînă în familia imperială, a fost condamnată de un conciliu din Alexandria (320) şi de primul Sinod ecumenic de la Niceea (325). — Eunomieni, partizanii lui Eunomius, episcop de Cizic în 360, arian convins, care credea că Hristos nu e deofiinţă cu Tatăl (homousios) ci asemenea (homoiusios) Lui şi că Sfîntul Duh este o creatură a Fiului. — Macedonieni, susţinători ai lui Macedonius, episcop de Constantinopol, depus din scaun în 360, ca eretic, pentru că, împreună cu alt eretic de seamă, Maratonius, combătea mai ales Dumnezeirea Sfîntului Duh. Ideile lor pneumatomahe (de luptă împotriva Sfîntului Duh) au fost condamnate în Sinodul al II-lea ecumenic de la Constantinopol (381). — Fotinieni, partizanii lui Fotinius episcop de Sirmium, anatematizat în sinodul din Sirmium (351) pentru ideile sale eretice, asemănătoare cu cele ariene. (Fotinienii, între altele, negau unitatea Sfintei Treimi). — Apolinariştii, susţinători ai ereziei lui Apolinarie din Laodiceea Siriei (sec. IV). Potrivit ideilor acestuia, Hristos n-a avut suflet omenesc complet, nefiind necesar, fiindcă Dumnezeirea lui Iisus îndeplinea toate funcţiile sufletului. Credinţa lui socotită erezie, fiindcă nega deplinătatea firii umane a Mîntuitorului, a fost combătută de părinţii bisericeşti ai vremii (Atanasie, Grigorie de Nazianz, Grigorie de Nyssa. Ambrozie ş.a.) şi condamnată în Sinodul al II-lea ecumenic.

substanță, dar despre Sfîntul Duh a susținut că e făcut, iar nu născut, vinovăție față de toată Dumnezeirea, fiindcă nu se poate stîrbi ceva din Treime fără să se aducă stîrbire întregii Treimi. Iar Fotinus, deși spunea că Iisus, Care S-a născut din Fecioara, este Dumnezeu, a amestecat totuși rău în El principiul de Dumnezeu cu principiul de om. Cît despre Apolinarie, acesta, neînțelegînd unitatea dintre Dumnezeu și om, a văzut în mod greșit că Iisus n-a avut suflet omenesc și nu e mai mică greșeală să-I adaugi lui Hristos ceea ce nu-I este propriu, decît să-I iei ceea ce-I este propriu. Orice se spune despre El altceva decît ceea ce este, chiar dacă pare ceva de cinste, este totuși o injurie. 4. Astfel, fiecare a născocit din neasemănarea ereziilor alte erezii, toți contrazicîndu-se între ei și avînd idei potrivnice credinței celei adevărate. Iar de curînd, adică în zilele noastre, am văzut că a pornit din cel mai mare oraș al belgilor o erezie veninoasă, sigură ca rătăcire, dar nesigură ca nume, fiindcă, deși prin capul de acum a răsărit din vechea obîrșie a ebioniților, încă e îndoielnic dacă trebuie să fie numită veche, sau nouă. A fost nouă prin susținători, dar veche prin erori. 5. Hulind că Domnul nostru Iisus Hristos S-a născut la început numai om și că a ajuns după aceea la cinstea și puterea de Dumnezeu, ia susținut meritul omenesc, nu firea dumnezeiască, afirmînd că El n-a avut Dumnezeirea din însușirea de Dumnezeu din totdeauna, ci că a meritat-o după aceea, prin lucrarea și patimile lui. Hulea oricum, spunînd că Domnul și Mîntuitorul nostru n-a fost născut, ci făcut Dumnezeu, idei asemănătoare cu această erezie care există acum, oarecum soră de sînge cu ea, potrivindu-se atît cu cele ebionite, cît și cu cele noi, la mijloc între amîndouă ca timp, dar unită prin stricăciune cu amîndouă. Mai sînt și altele asemănătoare acesteia despre care am vorbit, dar nu e locul să le menționez pe toate; căci acum mi-am propus nu să le amintesc pe cele vechi, ci să le combat pe cele noi.

III.

Nu vreau să trec cu vederea o altă erezie, deosebită dar poate apropiată de cea arătată mai înainte, coborîtoare din rătăcirea pelagiană[3], potrivit căreia unii, zicînd că Iisus Hristos a fost doar om și a trăit fără vreo atingere cu păcatul, au ajuns pînă acolo, încît să susțină că oamenii, dacă ar vrea, ar putea fi fără păcat (căci socotea că

3. Pelagienii, adepți ai lui Pelagius, eretic apusean (sec. IV—V) care susținea atotputernicia voinței în ordinea morală, socotind secundar harul lui Dumnezeu și negînd păcatul strămoșesc. Erezia pelagiană a fost condamnată în sinodul de la Efes (431), odată cu erezia lui Nestorie, pe care Cassian îl combate în cartea *Despre întruparea Domnului*.

dacă Iisus Hristos, doar om, a fost fără păcat, toți oamenii ar putea să fie fără ajutorul lui Dumnezeu ceea ce ar fi putut fi acel om singur, fără tovărășie dumnezeiască), astfel că ei făceau să nu existe nici o distincție între orice om și Domnul nostru Iisus Hristos, de vreme ce același om, prin străduința și priceperea sa, poate merita ceea ce a meritat Hristos prin rîvna și lucrarea Sa. 2. De aci, căzînd într-o rătăcire mai mare și cu adevărat nebunească, au ajuns să spună că Domnul nostru Iisus Hristos a venit în această lume nu pentru a aduce neamului omenesc mîntuirea, ci pentru a-i da pilde de fapte bune, adică pentru ca oamenii, urmîndu-I învățătura, să meargă pe aceeași cale a virtuții și să ajungă la aceleași premii de virtute. Acești rătăciți, pe cît le stătea în putință, înlăturau tot rostul sfintei veniri între oameni, tot harul mîntuirii dumnezeiești, de vreme ce ziceau că oamenii pot dobîndi în viață ceea ce a adus Dumnezeu prin moarte pentru mîntuirea omenească. 3. Ei au afirmat, de asemenea, că Domnul și Mîntuitorul nostru a devenit Hristos după botez și Dumnezeu după înviere, dobîndind o însușire prin Taina mirungerii, iar pe cealaltă prin meritul patimilor. De aci răsare acum un nou izvoditor al unei vechi erezii, care susține că Domnul și Mîntuitorul nostru S-a născut doar om. El spune aceleași lucruri pe care le-au spus pelagienii înainte și urmează greșeala lor, fiindcă susține că, dacă omul Iisus Hristos a trăit fără păcat, și ceilalți oameni pot prin ei înșiși trăi fără păcat, și că n-a fost necesară răscumpărarea Domnului prin pilda Lui, pentru că oamenii pot ajunge la împărăția cerească numai prin strădania lor. 4. Fără îndoială că acestea îi sînt ideile. Așa se explică faptul că întreține prin amestecul său certurile pelagienilor, le apără în chip subțire, mai bine zis în chip viclean, ajută cu necinstită rîvnă rătăcirea înrudită cu a lui, știind, de bună seamă, că ea are același înțeles, același duh, și arătîndu-și fățarnic regretul că e dezbinată de Biserică erezia pe care o știe că prin rătăcire este unită cu a sa.

IV.

Dar fiindcă cei răsăriți din aceeași rădăcină de spini veninoși cu ajutorul și cu mila lui Dumnezeu s-au vindecat, trebuie să-L rugăm și acum pe Domnul Dumnezeul nostru ca, întrucît se potrivește în unele părți acea erezie de odinioară cu aceasta nouă, să aducă începuturilor asemănătoare în cele rele, sfîrșit asemănător în cele bune. 2. Căci Leporius, pe atunci monah, acum presbiter care, coborînd, cum am spus, din ideile, sau mai degrabă din rătăcirile lui Pelagius, a fost în Gallia între cei dintîi, sau între cei mai mari susținători ai amintitei erezii. Dar, sfătuit de noi și îndreptat de Dumnezeu, și-a condamnat cu

atîta strălucire acea stăruință începută mai înainte, încît aproape că nu e mai puțin vrednică de laudă îndreptarea lui, decît credința neștirbită a multora; fiindcă în primul rînd n-a mai stăruit în acea rătăcire, și în al doilea rînd a părăsit-o cu bine. 3. El, așadar, întors din rătăcire, nu numai în Africa, unde era atunci și unde este și acum, și-a mărturisit greșeala cu umilință și fără sfială, dar chiar în toate orașele Galliei a trimis scrisori îndurerate și pline de căință în legătură cu credința sa, pentru ca, de bună seamă, acolo unde-i fusese cunoscută mai înainte rătăcirea, acolo să i se cunoască și îndreptarea, și cei care fuseseră înainte martori ai abaterii, să fie după aceea martori ai corectării.

V.

Din mărturisirea, și mai ales din părerea lui de rău, am crezut de cuviință să reținem cîteva lucruri, dintr-o dublă pricină, pentru ca îndreptarea celor rătăciți să ne fie nouă mărturie, iar celor șovăitori exemplu și pentru ca aceia care nu roșiseră să urmeze rătăcirea, să nu roșească să urmeze îndreptarea, cu alte cuvinte pentru ca, precum se molipsiseră de aceeași boală, așa să se vindece printr-un leac asemănător. Acesta, așadar, fiindcă-i fusese cunoscută rătăcirea, insuflat de duhul credinței adevărate, astfel a scris către episcopii gallicani: 2. «Nu știu de ce să mă învinovățesc mai întîi, prea respectații mei stăpîni și prea fericiți preoți, și nu știu cu ce să mă dezvinovățesc mai întîi. Așa s-au întărit în același timp în mine nepriceperea și trufia, așa marea prostie la un loc cu stăruința vătămătoare, așa rîvna amestecată cu nestăpînirea și, ca să spun mai cu adevărat, credința slabă în puținătatea ei, încît acestea toate mi-au adus tulburarea de a mă fi supus în același timp unor atît de mari și de multe rătăciri. Dar am acum mulțumirea de a le fi putut alunga din suflet, ca pe armele care sînt atît de dăunătoare». Și mai jos adaugă: «Așadar noi, înțelepți după simțul și judecata noastră, înțelegem foarte puțin puterea lui Dumnezeu. Ca și cum s-ar părea că Dumnezeu se ocupă de lucruri mici, în așa fel spunem că omul s-a născut cu Dumnezeu, încît dintr-o parte dăm numai lui Dumnezeu cele ce sînt ale lui Dumnezeu, și din cealaltă parte numai omului cele ce sînt ale omului. În felul acesta introducem în chip foarte vădit a patra persoană în Treime, și din unul Fiu al lui Dumnezeu începem să facem doi Hristoși, fapt prin care îndepărtăm de la noi pe Însuși Domnul și Dumnezeul nostru Hristos. 3, Dar mărturisim că Domnul și Dumnezeul nostru Iisus Hristos, unul Fiu al lui Dumnezeu, Care S-a născut din Tatăl mai înainte de toți vecii, Dumnezeu născut, S-a făcut vremelnic pentru noi om din Duhul Sfînt și din pururea

Fecioara Maria. Mărturisindu-I şi substanţa trupului şi pe cea a Cuvîntului, cu credinţă evlavioasă îl socotim întotdeauna unul şi Acelaşi nedespărţit, Dumnezeu şi om, şi spunem că, vremelnic întrupîndu-Se, toate însuşirile Lui de Dumnezeu au trecut în om şi toate care erau ale omului au venit în Dumnezeu.

,4. Cuvîntul trup s-a făcut nu pentru ca prin această trecere sau schimbare să înceapă a fi ce nu era, ci pentru ca, prin puterea ocîrmuirii dumnezeieşti, Cuvîntul Tatălui nedespărţit niciodată de Tatăl să se învredniceascâ a lua chip de om. În acest înţeles S-a întrupat Cel unul născut, prin acea taină ascunsă pe care numai El Însuşi o ştie (căci partea noastră este credinţa, iar a Lui ştiinţa). Astfel, Dumnezeu-Cuvîntul, luînd asupră-Şi tot ce e omenesc, este om, dar deşi om, avînd tot ce este dumnezeiesc nu poate fi altceva decît Dumnezeu, adică deşi întrupat şi amestecat, substanţa Lui dumnezeiască nu scade cu nimic. 5. Dumnezeu ştie că cele două substanţe se amestecă fără stricăciune în aşa fel, încît nu li se adaugă nimic, dar nici nu li se micşorează nimic. Cu înţelegerea noastră slabă, facem presupuneri după ceea ce vedem în jurul nostru. Dar nu trebuie să socotim la fel cele dumnezeieşti. Este amestecat Dumnezeu şi omul, dar acest amestec al trupului cu Cuvîntul să nu-l socotim ca pe un corp omenesc. 6. Departe de a crede că într-un fel de contopire cele două firi s-au unit într-o singură substanţă. Căci astfel de amestec este stricăciune a ambelor părţi. Ar însemna că Dumnezeu, Care e cuprinzător, nu cuprinde, pătrunzînd nu e pătrunzător, umplînd nu e în stare de a umple, El, Care pretutindeni este în întregime în acelaşi timp, răspîndit prin revărsarea puterii Sale şi amestecat în mila Lui cu firea omenească». 7. Şi ceva mai jos : «Aşadar, se naşte în chip propriu pentru noi din Duhul Sfînt şi din Maria pururea Fecioară, Dumnezeu omul Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Cuvîntul şi trupul făcîndu-se una şi rămînînd în chip firesc în desăvîrşirea sa cu ambele substanţe. Cele dumnezeieşti se împărtăşesc fără pagubă celor omeneşti şi cele omeneşti iau parte la Dumnezeire. Nu este unul Dumnezeu şi altul om, ci acelaşi şi Dumnezeu şi om, care este cu adevărat şi se numeşte Iisus Hristos Dumnezeu, Unul Născut Fiu al lui Dumnezeu. De aceea trebuie să facem şi să credem că Domnul nostru Iisus Hristos Dumnezeu este cu adevărat Fiul lui Dumnezeu. Să mărturisim că a fost întotdeauna şi înainte de toţi vecii cu Tatăl şi egal Tatălui, să nu tăgăduim că Acelaşi Dumnezeu S-a făcut vremelnic om, întrupîndu-Se, şi să nu spunem că a fost în Dumnezeu altă stare înainte şi alta după înviere, ci aceeaşi plinătate şi putere întotdeauna». 8. Şi la fel, puţin mai departe : «Dar fiindcă Cuvîntul lui Dumnezeu a coborît în om, luînd cu vrednicie chip de om şi prin însuşirea Dumnezeirii omul s-a ridicat în Cuvînt, Dum-

nezeu s-a făcut în întregime om și în întregime Dumnezeu. Căci nu Dumnezeu Tatăl S-a făcut om, și nici Sfîntul Duh, ci Fiul Unul Născut al Tatălui. De aceea să-L primim ca pe o singură persoană a trupului și a Cuvîntului, să credem pe drept și fără nici o îndoială că Unul și Același Fiul lui Dumnezeu, cu două substanțe nedespărțite, fiind numit chiar uriaș [4], a purtat în zilele întrupării Sale cu adevărat toate cele care sînt ale omului și a avut cu adevărat întotdeauna cele ce sînt ale lui Dumnezeu, ca unul Care, deși răstignit în slăbiciunea Sa de om [5], trăiește în puterea Sa de Dumnezeu».

VI.

Așadar, mărturisirea acestuia de credință, ca și a tuturor celor drept credincioși, au aprobat-o toți episcopii din Africa, de unde scria, și toți cei din Gallia, cărora le scria, și n-a existat pînă acum cineva, căruia să nu-i placă această credință fără vina necredinței, fiindcă mărturisirea neevlaviei este tot una cu tăgăduirea evlaviei. 2. Ar trebui să fie de ajuns doar consimțămîntul tuturor pentru combaterea ereziei, fiindcă autoritatea tuturor este dovada adevărului neîndoielnic și judecata e desăvîrșită acolo unde nimeni n-are altă părere. De aceea, dacă ar căuta cineva să fie împotrivă, de la început părerea lui n-ar trebui să fie ascultată, ci osîndită ca stricăciune, întrucît își atrage neplăcerea osîndirii cel ce se împotrivește tuturor și nu e loc să fie ascultat cel ce răstoarnă ceea ce s-a hotărît de către toți. O dată ce un adevăr este întărit de toți, orice i s-ar aduce împotrivă trebuie recunoscut fără întîrziere ca rătăcire, fiindcă e respingere a adevărului și e de ajuns prin aceasta să se dea hotărîrea condamnării pentru tot ce se depărtează de judecata adevărului. 3. Dar totuși, fiindcă nu este împotriva rațiunii cuvîntul rațiunii și întotdeauna adevărul spălat de necurățenie strălucește mai frumos, este mai bine ca ereticii să fie îndreptați prin curățenia discuției, decît să fie osîndiți prin asprimea judecății. De aceea trebuie să ne îngrijim, pe cît putem, cu ajutorul lui Dumnezeu, de vechea erezie apărută la noii eretici, pentru ca, însănătoșindu-se cu mila cea sfîntă, să fie mai degrabă vindecarea lor mărturie de sfîntă credință, decît osîndirea pildă de aspră judecată. Numai să fie și adevărul însuși de față în cercetarea care va avea loc și acea evlavie, cu care Dumnezeu a binevoit să vină printre oameni, să stea împotriva greșelilor omenești. Fiindcă mai ales de aceea a voit să vină pe pămînt și să se întrupeze ca om, pentru ca să nu fie loc pentru rătăcire.

4. *Psalm* XVIII, 6.
5. *II Corint.* XIII, 4.

CARTEA A II-a

I.

Precum am arătat în prima carte, noul eretic este odraslă a vechii erezii, şi osîndirea dreaptă a părtaşilor acelei erezii trebuie să i se dea şi lui. De vreme ce îşi are aceleaşi rădăcini şi creşte din aceeaşi răsadniţă, este şi el condamnat în înaintaşii săi, mai ales avînd în vedere faptul că rătăcirile acestora au fost osîndite şi la cei ce le-au urmat după ei. De aceea, trebuie să fie de ajuns pildele lor pentru toţi, pilde fiind şi cei ce s-au îndreptat, şi cei ce au fost osîndiţi. 2. Noii rătăciţi, dacă se pot îndrepta, au leacul în corectările înaintaşilor, iar dacă nu se pot îndrepta au ispăşirea în osîndirea celor nepocăiţi. Totuşi, ca să nu fiu socotit că mă folosesc mai mult de prejudecată decît de judecată împotriva lor, voi arăta aici înseşi ideile lor dăunătoare sau, mai degrabă, însăşi nebunia lor blestemată. Iau în ostenelile mele scutul credinţei şi sabia Duhului, care este Cuvîntul lui Dumnezeu [1], pentru ca, de bună seamă, aceeaşi sabie a cuvîntului dumnezeiesc, care a scos din luptă vechii şerpi, să taie şi acum în noile năpîrci capul ridicat al vechiului balaur. 3. De îndată ce greşeala celor de acum e aceeaşi cu a celor de atunci, retezarea acelora trebuie să fie şi acestora. Dar fiindcă viperele care renasc aduc un duh veninos în Biserica Domnului şi îmbolnăvesc pe unii cu şuieratul lor, pentru noile îmbolnăviri trebuie unit leacul cel nou cu vechile îngrijiri, încît dacă ceea ce s-a făcut mai înainte n-ajută la vindecarea bolii, să ajute la însănătoşirea celor bolnavi ceea ce facem acum.

II

Zici, aşadar, ereticule, oricine ai fi tu, care tăgăduieşti că Dumnezeu S-a născut din Fecioara, zici că Maria, mama Domnului nostru Iisus Hristos, nu poate fi numită Theotocos [2], adică mama lui Dumnezeu, ci Christocos, adică numai mama lui Hristos, nu a lui Dumnezeu; căci, zici tu, nimeni nu naşte pe cel dinaintea sa. Despre acest argument atît de prostesc, prin care susţii că naşterea lui Dumnezeu trebuie socotită în înţeles trupesc şi că trebuie supusă judecăţii noastre omeneşti taina măreţiei dumnezeieşti, cu voia lui Dumnezeu voi vorbi mai pe urmă; acum voi dovedi deocamdată cu mărturii dumnezeieşti că şi Hristos este Dumnezeu, şi Maria este mama lui Dumnezeu. 2. — Ascultă, aşadar, ce spune îngerul lui Dumnezeu către păstori, despre naş-

1. *Efes.* VI, 16—17.
2. tokos gr. = naştere (teknein = a naşte).

terea Domnului : «*Vi s-a născut, zice el, azi Mîntuitor, care este Hristos Domnul, în cetatea lui David*» [3]. Ca să nu înțelegi că în Hristos este numai omul, ți-a adăugat și cuvintele Mîntuitor și Domnul, pentru ca, de bună seamă, să nu te îndoiești în nici un caz că este Dumnezeu Cel pe care-L cunoști că este Mîntuitor și, de vreme ce virtutea mîntuirii nu este decît în puterea dumnezeiască, să nu stai la îndoială întrebîndu-te dacă este cu dumnezeiască putere Cel despre Care ai învățat că are puterea de a mîntui. Dar poate că aceasta pare puțin pentru neîncrederea ta, fiindcă îngerul L-a numit mai degrabă Domnul și Mîntuitorul, decît Dumnezeu, sau Fiul lui Dumnezeu, iar tu îl tăgăduiești cu foarte mare neevlavie pe Cel pe care-L mărturisești ca Mîntuitor. 3. — Ascultă-l și pe arhanghelul Gabriel prezicînd Fecioarei Maria : «*Duhul Sfînt*, zice el, *Se va pogorî peste tine și puterea Celui Prea Înalt te va umbri ; pentru aceea și Sfîntul care Se va naște din tine Fiul lui Dumnezeu se va chema*» [4]. Vezi în ce chip nașterea lui Dumnezeu a arătat-o ca lucrare dumnezeiască. A zis : «*Duhul Sfînt Se va pogorî peste tine și puterea Celui Prea Înalt te va umbri*». Vorbind foarte frumos îngerul, a înfățișat prin dumnezeirea cuvintelor, măreția lucrării dumnezeiești. Duhul Sfînt, sfințind pîntecele Fecioarei și insuflîndu-i puterea Dumnezeirii Sale, S-a amestecat cu puterea omenească și a făcut al Său ceea ce fusese străin de Sine, însușindu-Și aceasta, fără îndoială, cu puterea și măreția Sa. 4. — Și, pentru ca în insuflarea Dumnezeirii să nu rămînă cumva vreo slăbiciune omenească puterea Celui Prea Înalt a întărit cu toate pe Sfînta Fecioară, pentru ca să ia slăbiciunea omenească sub ocrotirea umbrei sale și pentru ca slăbiciunea omenească, pe care o susținea umbra dumnezeiască, să nu lipsească în împlinirea tainei celei de negrăit a zămislirii sfinte. A zis deci : «*Duhul Sfînt se va pogorî peste tine și puterea Celui Prea Înalt te va umbri*». Dacă avea să se nască din Sfînta Fecioară numai un om, chiar atît de deosebit, de ce trebuia să se vestească în astfel de chip sfînta naștere ? De ce era nevoit de atîta pregătire dumnezeiască ? Dacă se năștea doar om din om și trup din trup, putea fi de ajuns pentru aceasta porunca sau voia dumnezeiască. 5. — Pentru a urzi cerurile, a întări pămîntul, a întinde marea, a înfăptui în sfîrșit așezări și tronuri și îngeri și arhangheli și împărății și puteri, pentru a împlini toată oastea cerească și toate acele nenumărate mii de mii de cete dumnezeiești, a fost de ajuns numai voința și porunca lui Dumnezeu, fiindcă : «*a zis și s-a făcut, a poruncit și s-a zidit*» [5] ; de ce a părut puțin pentru zămislirea

3. *Luca* II, 11.
4. *Luca* I, 35.
5. *Psalm* XXXII, 9.

unui singur om, cum spui tu, ceea ce a fost destul pentru facerea tuturor celor dumnezeiești ? De ce a crezut puterea și măreția lui Dumnezeu că a fost puțin în nașterea unui copilaș ceea ce a fost de ajuns pentru zidirea tuturor celor cerești și pământești ?

6. — De aceea, toate acele lucrări au fost săvîrșite prin porunca lui Dumnezeu, pe cînd nașterea nu era să se facă decît prin venire, fiindcă Dumnezeu nu putea fi zămislit de om decît dăruindu-Se, și să se nască decît coborîndu-Se. Arhanghelul i-a spus Fecioarei că va veni asupra ei sfînta slavă și, întrucît nu se putea săvîrși o lucrare atît de mare prin slujbă omenească, trebuia să ia parte și la zămislire slava Celui Ce avea să se nască. De aceea se coboară Cuvîntul Fiul, este de față slava Sfîntului Duh, puterea Tatălui aduce umbrire, pentru ca în taina sfintei zămisliri să fie conlucrarea Treimei. «*Pentru aceea, zice îngerul, Sfîntul care se va naște din tine Fiul lui Dumnezeu Se va chema*» [6]. 7. — Bine a zis, «pentru aceea», ca să arate, de bună seamă, că de aceea vor urma cele ce au fost trimise mai dinainte și, fiindcă Dumnezeu venise în zămislire, pentru aceea avea să fie Dumnezeu în naștere. Așadar, i-a dat lămurire copilei neștiutoare, pentru o lucrare așa de mare, zicînd : «*Pentru că Duhul Sfînt Se va pogorî peste tine*», și pentru că «*puterea Celui Prea Înalt te va umbri, pentru aceea și Sfîntul Care Se va naște din tine Fiul lui Dumnezeu se va chema*». 8. — Aceasta vrea să spună : pentru ca să cunoști această pregătire a unei lucrări atît de mari, această taină a unei minuni atît de mari, pentru aceea se va pogorî peste tine toată măreția lui Dumnezeu, fiindcă din tine se va naște Dumnezeu. Ce se poate înțelege aci mai limpede, sau ce se poate spune mai mult ? A zis că va veni de sus Dumnezeu, se va naște Fiul lui Dumnezeu. Tu întreabă acum, dacă vrei, cum nu este Dumnezeu Fiul lui Dumnezeu, sau cum cea care a născut pe Dumnezeu nu poate fi Theotocos, adică mamă a lui Dumnezeu ? Ar trebui, așadar, să-ți fie de ajuns numai acestea, să-ți fie de ajuns cele mai înalte.

III.

Dar fiindcă există o mulțime de mărturii în legătură cu sfînta naștere, căci de aceea au fost scrise, ca să fie dovezi, să vedem, după puținul arătat mai sus, proorocirile Vechiului Testament despre Dumnezeu. Ele arată că nașterea lui Dumnezeu din Fecioara n-a fost vestită numai cînd s-a petrecut, ci a fost prezisă încă de la nașterea lumii, pentru ca, întrucît trebuie să se întîmple un fapt ce nu se poate grăi în cuvinte, să înlăture neîncrederea în cele prezente vestea trimisă

6. *Luca* I, 35.

înainte despre cele viitoare. Astfel, zice Isaia profetul: *«Iată, Fecioara va lua în pîntece şi va naşte Fiu şi vor chema numele lui Emanuel, care se tălmăceşte Dumnezeu cu noi»* [7]. 2. — Ce este întunecat, necredinciosule, în aceste cuvinte: Profetul a spus că Fecioara va zămisli, Fecioara a zămislit; că se va naşte un Fiu, a născut un Fiu; că trebuie numit Dumnezeu, se numeşte Dumnezeu. Căci se numeşte cu acest nume, fiindcă aceasta îi este firea Lui. De aceea, cînd Duhul lui Dumnezeu a spus că El trebuie numit Dumnezeu, dovedeşte că e lipsit de Duhul lui Dumnezeu, cine-L înstrăinează de numele de Dumnezeu. *«Iată,* zice deci profetul, *Fecioara va lua în pîntece şi va naşte Fiu şi vor chema numele lui Emanuel, care se tălmăceşte Dumnezeu cu noi»*. Dar poate că necredinciosul, în îndărătnicia lui, zice că numirea de Dumnezeu din partea profetului are în vedere nu atît măreţia Dumnezeirii, cît chipul numelui. 3. Dar ce facem că Hristos nu e arătat nicăieri în evanghelii cu acest nume şi totuşi nu se poate spune că Duhul lui Dumnezeu a mintit prin profet. Aşadar ce înseamnă aceasta? Înseamnă că trebuie să înţelegi că profeţia aceea a prezis atunci numele cel dumnezeiesc, nu pe cel trupesc. Căci de vreme ce a primit în evanghelie alt nume omul unit cu Dumnezeu, trebuie să fi fost acesta numele de om, iar acela de Dumnezeu. Dar să mergem mai departe şi să chemăm mărturiile adevărului în dovedirea adevărului. Spune, aşadar, acelaşi prooroc în alt loc: *«Un Fiu s-a născut nouă, prunc S-a dat nouă, a Cărui stăpînire e pe umărul Lui şi se va chema numele Lui: Vestitor de mare sfat, Dumnezeu puternic, Părinte al veacului ce va să vie, Domn al păcii»* [8]. 4. Astfel profetul, după cum îl numise mai înainte Emanuel, aşa spune aici că El trebuie numit Vestitor de mare sfat, Dumnezeu puternic, Părinte al veacului ce va să vie şi Domn al păcii, cum nu-L întîlnim nicăieri în evanghelii cu aceste nume. Să înţelegem, aşadar, că acestea nu sînt nume ale cărnii, ci ale Dumnezeirii şi că în Evanghelii Îi este numele Lui de om, iar în cuvintele profetului de putere nenăscută, fiindcă Cel Ce avea să se nască în om era Dumnezeu. I-au fost deosebite numele prin rînduială sfîntă, pentru ca, întrucît era trup omenesc să aibă nume de om, iar ca Dumnezeu să fie cu nume dumnezeiesc. *«Se va numi,* zice profetul, *Înger de mare sfat, Dumnezeu puternic, Părinte al veacului ce va să vie, Domn al păcii»*. 5. Aici, o ereticule, oricine eşti tu, aici profetul plin de Duhul Sfînt nu-L compară pe Cel născut cu o statuie închipuită şi cu un idol fără simţire, ca pildă pentru susţinerile tale. *«Căci un Fiu s-a născut nouă,* zice el, *prunc S-a dat nouă, a Cărui stăpînire* e *pe*

7. *Isaia* VII, 14 şi *Matei* I, 23.
8. *Isaia* IX, 5.

umărul Lui şi se va chema numele Lui: Vestitor de mare sfat, Dumnezeu puternic». Ca să nu înţelegi că Acela pe care-L vestea ca Dumnezeu e altul decît Cel care S-a născut în trup, i-a adăugat numele de naştere zicînd: *«Fiu S-a născut nouă, prunc S-a dat nouă».* 6. — Vezi de cîte nume s-a folosit profetul pentru a arăta însuşirea naşterii trupeşti. Şi L-a numit născut şi prunc, pentru ca numele de fiinţă mică să arate mai vădit însemnarea odraslei născute. Prevăzînd, fără îndoială, Duhul dumnezeiesc această stricăciune a ereticilor hulitori, a arătat prin aceste cuvinte întregii lumi pe Dumnezeul tuturor lucrurilor Care se năştea, pentru ca, dacă ereticul ar căuta să hulească, să nu poată găsi loc de hulă. *«Fiu S-a născut nouă,* a zis, *prunc s-a dat nouă, a Cărui stăpînire e pe umărul Lui, şi se va chema numele lui Vestitor de mare sfat. Dumnezeu puternic, Părinte al veacului ce va să vie, Domn al păcii».*

7. — Ne-a învăţat că acest prunc, Care s-a născut, este Domnul păcii şi Părinte al veacului care va să vie şi Dumnezeu puternic. Unde este aci loc pentru tăgăduire? Nu poate fi despărţit acest prunc Care S-a născut, de Dumnezeul Care S-a născut în El. Căci pe Acesta, despre Care a spus că S-a născut, L-a numit Părinte al veacului ce va să vie, Celui numit prunc i-a spus mai dinainte că este Dumnezeu puternic. Încotro vrei s-o iei, ereticule? Toate porţile sînt închise, nu e nicăieri loc de ieşire. Rămîne ca, pînă la urmă, trebuinţa să mărturisească rătăcirea pe care voinţa n-a putut s-o înţeleagă. 8. — Dacă nici acestea nu te mulţumesc, să vedem ce a spus Sfîntul Duh şi printr-un alt profet: *«Dacă omul,* zice profetul, *va ţintui pe Dumnezeul său, voi de ce mă ţintuiţi?»* [9]. Ca să se vădească mai bine cele profeţite, că profetul adică a prezis patimile Domnului nostru, ca şi cum cuvintele spuse ar fi fost ale celui despre care vorbea, a zis: *«Dacă omul va ţintui pe Dumnezeul său, voi de ce mă ţintuiţi pe mine?».* Oare nu ţi se pare, mă rog, că a zis acestea Domnul nostru ca şi cum ar fi fost dus spre cruce? De ce, mă rog, nu Mă recunoaşteţi, zice Domnul, ca răscumpărător al vostru? De ce nu înţelegeţi că Dumnezeu s-a făcut trup pentru voi? Pregătiţi uciderea Mîntuitorului vostru? Duceţi la moarte pe dătătorul vieţii voastre? Sînt Dumnezeul vostru Cel pe Care-L spînzuraţi pe cruce, sînt Dumnezeul vostru Cel pe care-l răstigniţi. Ce rătăcire, sau ce nebunie este aceasta? *«Dacă omul îl ţintuieşte pe Dumnezeul său, de ce voi mă ţintuiţi pe mine?».* 9. — Vezi cum vocea aceasta este cumva însăşi vocea faptelor care s-au petrecut. Vezi cum mărturiile sfinte au urmat pe Cel născut în trup, pe Domnul

9. *Maleahi* III, 8 (În Biblie, din pricina contextului traducerea este alta).

Iisus Hristos, oarecum din leagăn şi pînă la răstignire. Pe Acela despre Care citeşti în alt loc că S-a născut Dumnezeu în trup, aci Îl vezi că e ţintuit pe cruce. 10. — De aceea este numit de profet Dumnezeu şi acolo unde S-a născut şi acolo unde a fost răstignit, pentru ca nu cumva să-I fie socotită mai mică Dumnezeirea prin întrupare, să I se tăgăduiască cinstea slavei prin umilinţa trupească şi prin trebuinţa pătimirii. Trebuie să ne aducă un spor de dragoste şi de cinstire faţă de El respectul pentru naşterea Lui atît de umilă şi pietatea pentru Patimile Sale atît de mari. În orice caz e cea mai mare şi cea mai îngrozitoare nelegiuire ca să aibă din partea noastră cu atît mai puţină cinstire, cu cît este mai mare dragostea Lui pentru noi.

IV.

, Dar lăsînd la o parte cele ce nu pot fi în nici un chip explicate, fiindcă nemăsurate sînt binefacerile Domnului şi arătarea lor n-are măsură, este timpul să-l întrebăm despre Domnul, pe cel mai mare şi mai temeinic martor al Său, pe apostolul Pavel. Fără îndoială, ne poate spune despre Dumnezeu toate cu adevărat cel prin gura căruia a vorbit întotdeauna Dumnezeu. Aşadar dă mărturie în acest fel, despre harul şi despre venirea Domnului nostru, cel trimis să nimicească rătăcirile păgîne, apostolul neamurilor : «*Căci harul mîntuitor al lui Dumnezeu s-a arătat tuturor oamenilor, învăţîndu-ne pe noi să lepădăm fărădelegea şi poftele lumeşti şi, în veacul de acum, să trăim cu înţelepciune, cu dreptate şi cu cucernicie ; şi să aşteptăm fericita nădejde şi arătarea slavei marelui Dumnezeu şi Mîntuitorului nostru Hristos Iisus*» [10]. 2. — S-a folosit apostolul de cuvinte foarte potrivite pentru a arăta venirea harului mîntuitor, prin naşterea Domnului. Prin cuvîntul «S-a arătat» a înţeles noul har al naşterii, fiindcă de atunci a început să apară darul noului har, de cînd a apărut în lume Dumnezeu Cel născut. A arătat, aşadar, prin cuvinte potrivite şi vrednice, ca şi cum ar arăta cu degetul această lumină a noului har. Este zis foarte bine «S-a arătat», ca şi cum ar arăta o lumină apărută pe neaşteptate. Precum citim în evanghelii, aşa s-a arătat magilor orientali steaua. Iar în Ieşire se spune : «*Lui Moise i s-a arătat îngerul Domnului într-o pară de foc*» [11], 3. — Şi în acestea, şi în alte vedenii sfinte, Scriptura a socotit că trebuie să se folosească mai ales de acest cuvînt, ca să spună că s-au arătat cele ce s-au văzut pe neaşteptate cu o lumină strălucitoare. Aşadar şi apostolul, ştiind de venirea harului ceresc, care s-a arătat în sfînta naştere, a înfăţişat această naştere

10. *Tit* II, 11—12.
11. *Ieşirea* III, 2.

ca pe o arătare fulgerătoare, spunînd că s-a arătat ceea ce împrăştia razele unei noi lumini. Aşadar, «*harul mîntuitor al lui Dumnezeu s-a arătat*» [12]. Oare ce pricină este în aceste nume, care să te facă să zici că altceva este Hristos şi altceva Dumnezeu, să-L depărtezi pe Mîntuitorul de slava numelui Său şi să desparţi pe Domnul de Dumnezeirea Sa ? 4. — Iată, acest vas al Domnului [13] vorbeşte de la Dumnezeu şi mărturiseşte printr-o propovăduire foarte limpede că s-a arătat din Maria harul Domnului. Dar ca să nu spui cumva că nu S-a arătat Dumnezeu din Maria, a adăugat pe dată numele de Mîntuitor, pentru ca să-L crezi, de bună seamă, Dumnezeu născut din Maria pe Cel pe Care nu L-ai putea tăgădui că S-a născut Mîntuitor, faţă cu cuvintele : «*Că vi s-a născut azi Mîntuitor*» [14]. O, învăţător minunat şi cu adevărat dăruit de Dumnezeu neamurilor ! Acesta, ştiind că va veni nebunia stricăciunii eretice, care pricinuia neînţelegeri despre numele lui Dumnezeu şi nu se temea să defăimeze pe Dumnezeu pentru numele Sale, pentru ca ereticul să nu despartă cuvîntul mîntuitor de cel al Dumnezeirii, a aşezat înainte numele de Dumnezeu, pentru ca numele lui Dumnezeu să se înţeleagă la cele care urmau şi pntru ca să nu creadă cineva că Hristos, arătat Dumnezeu în primul cuvînt, este în cele următoare doar om. 5. — «*Să aşteptăm*, zice acelaşi apostol, *fericita nădejde şi arătarea slavei marelui Dumnezeu şi Mîntuitorului nostru Iisus Hristos*» [15]. A văzut acel mare cunoscător al dumnezeieştii învăţături că în faţa primejdioaselor capcane ale vicleniei diabolice nu este de ajuns învăţătura simplă, că sfînta propovăduire a credinţei trebuie întărită cu armele prevederii. Şi de aceea, după ce a folosit mai întîi numele Dumnezeu şi Mîntuitorul a adăugat şi numele Iisus Hristos, pentru ca nu cumva, cînd se vorbeşte de Domnul Iisus Hristos, să crezi că nu este tot Acelaşi Dumnezeu Iisus Hristos şi Dumnezeu Mîntuitorul. 6. — Aşadar, ce zici ? «*Să aşteptăm fericita nădejde şi arătarea slavei marelui Dumnezeu, şi Mîntuitor al nostru Iisus Hristos*». Nu lipseşte nimic aici din numele Domnului nostru : Vezi aci şi pe Dumnezeu, şi pe Mîntuitorul, şi pe Iisus, şi pe Hristos. Dar toate acestea pe care le vezi, toate se cuprind în Dumnezeu. Cînd zici Dumnezeu, zici Mîntuitor, cînd zici Dumnezeu, zici Iisus, cînd zici Dumnezeu, zici Hristos. Nu se poate despărţi din pricina numelor deosebite unitatea Dumnezeirii. Dumnezeu e Acelaşi, oricum L-ai numi. 7. — Este Dumnezeu Mîntuitorul, este Dumnezeu Iisus, este Dumnezeu Hristos. Toate acestea pe care le auzi sînt mai multe ca nume, dar formează, o singură

12. *Tit* II, 11.
13. Precum se ştie, datorită activităţii sale misionare, Sfîntul Apostol Pavel este numit adesea «vasul lui Dumnezeu» sau «vasul Domnului».
14. *Luca* II, 11.
15. *Tit* II, 13.

putere, fiindcă, de vreme ce Mîntuitorul e Dumnezeu şi Iisus e Dumnezeu şi Iisus e Dumnezeu, şi Hristos e Dumnezeu, e limpede că acestea toate sînt nume deosebite ale aceleiaşi măreţii dumnezeieşti. Şi cînd auzi limpede că în fiecare este numit Dumnezeu, poţi înţelege lămurit că în toate este unul Dumnezeu. De aceea nu-ţi este îngăduit ca, în cuvintele care alcătuiesc numele Domnului, să cauţi deosebirea de putere şi din aceste cuvinte să faci mai multe persoane. 8. Nu poţi să spui : S-a născut din Maria Hristos şi nu Dumnezeu, căci apostolul îl numeşte limpede : Dumnezeu. Nu poţi să spui : S-a născut Mîntuitorul şi nu Dumnezeu, căci tot apostolul îţi spune : Dumnezeu. N-ai pe ce să-ţi sprijini rătăcirea. Oricum îi spui Domnului ca nume, Îl numeşti pe Dumnezeu. N-ai ce spune, n-ai ce adăuga, decît dacă vrei să născoceşti ceva cu viclenie. Poţi avea ce să nu crezi în nelegiuita-ţi necredinţă, n-ai ce să tăgăduieşti în îndrăzneala defăimării.

V.

Am început să vorbesc ceva mai sus despre dumnezeiescul şi mîntuitorul har al Domnului nostru ; vreau acum să mai spun ceva despre aceleaşi lucruri tot din textele sfinte. În Faptele Apostolilor, astfel îi mustruluieşte apostolul Iacob pe cei care, primind evanghelia, socoteau că totuşi trebuie să poarte greul legii vechi : «*Acum deci, de ce ispitiţi pe Dumnezeu şi vreţi să puneţi pe grumazul ucenicilor un jug pe care nici părinţii noştri, nici noi n-am putut să-l purtăm ? Ci prin harul Domnului nostru Iisus Hristos credem că ne vom mîntui în acelaşi chip ca şi aceia*» [16]. 2. — Apostolul spune limpede că harul ni s-a dat prin Iisus. Răspunde-mi acum, rogu-te, dacă socoteşti că acest har, adus pentru mîntuirea tuturor, a fost dat de om, sau de Dumnezeu ? Dacă socoteşti că de om, îţi răspunde Pavel, vasul Domnului, care zice : «*S-a arătat harul lui Dumnezeu, Mîntuitorul nostru*» [17]. Ne învaţă că acest har este al dărniciei dumnezeieşti, nu al slăbiciunii omeneşti. Chiar dacă nu era de ajuns mărturia sfîntă, stătea ca martor al acestui fapt adevărul însuşi ; cele trecătoare şi pămînteşti nu pot fi bunuri veşnice şi nemuritoare şi nu poate da cineva altuia ceea ce-i lipseşte lui, sau ceea ce-i trebuie lui. 3. — Aşadar, să nu tăgăduieşti că harul a trebuit să ne fie dat de Dumnezeu. Dumnezeu este Cel Care a dat, iar ceea ce ne-a dat este prin Domnul Iisus Hristos : deci Domnul Iisus Hristos este Dumnezeu. Iar dacă el este Dumnezeu, cea care a născut pe Dumnezeu este Theotocos, adică Născătoare de Dumnezeu. Sau poate vrei să te faci de rîs cu hula ta, să spui că nu e mama lui Dumnezeu cea care a născut pe

16. *Fapte* XV, 10—11.
17. *Tit* II, 11.

Dumnezeu, de vreme ce nu poţi să tăgăduieşti pe Cel născut Dumnezeu. Dar să vedem ce a mai spus evanghelia lui Dumnezeu despre acelaşi har al Domnului nostru : «*Harul,* zice apostolul, *şi adevărul au venit prin Hristos*» [18]. 4. — Dacă Hristos este numai om, cum s-au făcut acestea prin Hristos ? De unde are El puterea dumnezeiască, dacă în El este, cum spui tu, numai zidire omenească ? De unde dărnicia cerească în sărăcie pămînteasă ? Nimeni nu poate da ceea ce n-are. Dînd aşadar harul dumnezeiesc, Hristos a avut ceea ce a dat. Şi nimeni nu este cu o stare atît de ciudată în deosebirile ei, încît, în acelaşi timp, să rabde lipsa celui neavut şi să aibă dărnicia celui risipitor. De aceea apostolul Pavel, ştiind că în Hristos sînt toate comorile bogăţiilor cereşti, pe bună dreptate scrie bisericilor : «*Harul Domnului nostru Iisus Hristos cu voi cu toţi*» [19]. 5. — Cine propovăduise foarte des că este Acelaşi Dumnezeu şi Hristos, că toată slava Dumnezeirii există în El şi că toată plinătatea Dumnezeirii locuieşte întrupată în El, cere pe bună dreptate adesea harul lui Hristos, fără să fie nevoie de adăugarea numelui lui Dumnezeu (fiindcă de îndată ce a propovăduit destul destul de des că există acelaşi har al lui Dumnezeu, ca şi al lui Hristos, acum cere din plin harul lui Hristos), fiindcă ştie că în harul lui Hristos se cuprinde tot harul lui Dumnezeu. Aşadar, zice «*Harul Domnului nostru Iisus Hristos cu voi cu toţi*». Te întreb, ereticule, oricine eşti tu, scriind Sf. Pavel acestea către biserici, ce se ruga pentru cei către care scria ? El zice : «*Harul Domnului nostru Iisus cu voi cu toţi*». 6. — Dacă Iisus Hristos ar fi doar om, înseamnă că Apostolul, cînd cerea pentru biserici harul lui Hristos, le dorea harul unui om, zicînd : «Harul lui Hristos cu voi» înseamnă că zicea : «harul omului cu voi, harul cărnii cu voi, harul slăbiciunii trupeşti, harul şubrezeniei omeneşti». Pentru ce spunea numele harului însuşi, dacă cerea harul unui om, de vreme ce nu există motiv de a cere celui ce n-are ce i se cere, că deci nu trebuia cerut să li se dea harul acelui care nu avea, cum spui tu, însăşi substanţa harului cerut. 7. — Vezi, aşadar, că sînt de rîs aceste prostii, sau sînt mai degrabă de plîns, decît de rîs. Cele ce sînt de rîs pentru cei cu minte uşoară, sînt de plîns pentru evlavioşi şi credincioşi, fiindcă în prostia necredinţei voastre ei îşi varsă lacrimile credinţei şi în prostia neevlaviei străine ei au lacrimile evlaviei lor. Să ne venim, aşadar, în fire şi să respirăm în voie, fiindcă înţelesul acesta este lipsit nu numai de înţelepciune, ci şi de duh, de vreme ce e gol de înţelepciunea duhovnicească şi străin de duhul mîntuirii.

18. *Ioan* I, 17.
19. *I Corint.* XVI, 23.

VI.

Dar poate spui că acest har al Domnului nostru Iisus Hristos, despre care scrie apostolul, nu s-a născut cu El Însuşi, ci I-a fost insuflat după aceea de puterea Dumnezeirii, că Domnului Iisus Hristos, pe Care tu-L numeşti om unic, nenăscut cu Dumnezeu şi căpătînd după aceea Dumnezeirea, I S-a dat harul atunci cînd i S-a dat Dumnezeirea. Nici noi nu spunem altceva, decît că harul dumnezeiesc a coborît cu Dumnezeirea, fiindcă ale lui Dumnezeu sînt şi harul dumnezeiesc şi dărnicia Dumnezeirii şi mila harului de tot felul. 2. — S-ar crede că între noi există deosebire mai mult în privinţa timpului, decît a faptului însuşi, fiindcă Dumnezeirea, care noi zicem că s-a născut împreună cu Domnul, tu zici că I-a fost insuflată după aceea. Dar tăgăduind că Dumnezeirea s-a născut o dată cu Domnul, nu mai poţi fi socotit credincios, fiindcă nu se poate socoti una şi aceeaşi credinţă pe de o parte dreaptă şi pe de alta nedreaptă, nu poate exista la un loc credinţa şi necredinţa. Te întreb, ce zici : Domnul Iisus Hristos, Care S-a născut din Fecioara Maria este numai Fiul omului, sau şi al lui Dumnezeu ? 3. — Noi, adică toţi cei cu dreaptă credinţă, noi spun, credem şi una şi alta : credem, înţelegem, ştim şi mărturisim că este şi fiul omului, fiindcă s-a născut din om, şi fiul lui Dumnezeu, fiindcă este zămislit de Dumnezeire. Tu susţii de asemenea şi una şi alta, că este adică fiul lui Dumnezeu şi al omului, sau că este numai al omului ? Dacă susţii că e numai fiul omului, ţi se împotrivesc apostolii, strigă profeţii, ţi se împotriveşte în sfîrşit Duhul Sfînt, prin Care s-a făcut zămislirea. 4. — Gura-ţi nerusinată este astupată de toate mărturiile înălţimilor cereşti, este astupată de mărturiile scrierilor sfinte, este astupată, în sfîrşit, de evanghelia lui Dumnezeu, ca de o mînă dumnezeiască. Marele Arhanghel Gavriil, care cu puterea cu vîntului său l-a făcut pe Zaharia [20] să creadă, oprindu-i glasul fiindcă nu crezuse, cu atît mai mult îţi osîndeşte cu gura sa blasfemia şi nelegiuirea, cînd spune Fecioarei Maria, mama lui Dumnezeu : «*Duhul Sfînt se va pogorî peste tine şi puterea Celui Prea Înalt te va umbri; pentru aceea şi Sfîntul care Se va naşte din tine Fiul lui Dumnezeu se va chema*» [21]. Vezi că, înainte de a fi după trup fiul omului, Iisus Hristos a fost numit Fiul lui Dumnezeu : Fecioara Maria avînd a naşte pe Domnul, prin coborîrea Duhului Sfînt şi prin conlucrarea puterii Celui Prea Înalt a zămislit Fiu. 5. — Prin aceasta înţelegi că obîrşia Domnului şi Mîntuitorului nostru îi vine de acolo de unde îi este şi zămislirea. De vreme ce S-a născut coborîndu-Se în Fecioară în plinătatea întregii Dumnezeiri, n-ar

20. *Zaharia a devenit mut* ; cf. *Luca* I, 19—20.
21. *Luca* I, 35.

fi putut fi Fiul omului fără să fi fost mai înainte Fiul lui Dumnezeu. De aceea îngerul lui Dumnezeu, trimis să binevestească sfînta naştere, după ce mai înainte vestise taina zămislirii, a pus şi nume Celui ce avea să Se nască, zicînd : «*Sfîntul care se va naşte Fiul lui Dumnezeu Se va chema*» [22]. 6. — Este aşadar, Iisus Hristos Fiul lui Dumnezeu, fiindcă a fost zămislit de Dumnezeire şi născut de Dumnezeire. Dacă e Fiul lui Dumnezeu, este fără îndoială Dumnezeu. Iar dacă este Dumnezeu, nu e lipsit de harul lui Dumnezeu. Şi n-a fost lipsit de ceea ce El Însuşi a făcut, căci «*harul şi adevărul prin Iisus Hristos s-au făcut*» [23].

VII.

Aşadar, tot harul, toată virtutea, toată puterea, toată Dumnezeirea, în sfîrşit toată plinătatea Dumnezeirii şi a slavei însăşi cu El şi în El au fost întotdeauna. Fie în cer, fie pe pămînt, fie în pîntece, fie la naştere, nimic n-a lipsit vreodată lui Dumnezeu ceva din Dumnezeu. Întotdeauna dumnezeirea este cu Dumnezeu, neseparată de El nici în loc nici în timp. Pretutindeni este tot, pretutindeni desăvîrşit, nedespărţit, neschimbat, nemicşorat, fiindcă lui Dumnezeu nu I se poate nici adăuga, nici înlătura ceva. Astfel, dumnezeirea n-are micşorare, după cum n-are nici adaos. 2. — Acelaşi a fost pe pămînt Cel Care este şi în ceruri, acelaşi şi între cei de jos, Cel care este şi între cei de sus, acelaşi în puţinătatea omenească Cel Care este în măreţia cerească. Şi de aceea apostolul [24], numind harul lui Hristos, numea harul lui Dumnezeu, fiindcă Hristos era tot ceea ce este Dumnezeu: toată puterea lui Dumnezeu în însăşi zămislirea omului, toată dumnezeirea, toată plinătatea dumnezeirii. De acolo îi venea toată desăvîrşirea dumnezeirii, de unde îi venise şi obîrşia. Nu putea fi fără Dumnezeu Acel om, Care tot ce era primise de la Dumnezeu. Astfel, mai întîi, vrei nu vrei, nu poţi tăgădui că Domnul Iisus Hristos este Fiul lui Dumnezeu, fiindcă îngerul strigă în evanghelii : «Sfîntul Care se va naşte din tine Fiul lui Dumnezeu Se va chema» [25]. 3. — O dată admis acest adevăr, să ştii că orice vei citi despre Hristos, citeşti despre Fiul lui Dumnezeu, orice vei citi despre Domnul, sau despre Iisus, se referă la Fiul lui Dumnezeu. Toate aceste nume ale lui Îl numesc pe Fiul lui Dumnezeu, toate aceste cuvinte din nume Îl arată pe Fiul lui Dumnezeu. Şi de aceea tu, în toate acestea, oricum le vei auzi, recunoscînd numele dumnezeirii, cînd vezi că în toate trebuie să înţelegi pe Fiul lui Dumnezeu, dovedeşte, dacă găseşti cu cale, cum poţi să desparţi pe Dumnezeu de Fiul lui Dumnezeu.

22. *Luca* I, 35.
23. *Ioan* I, 17.
24. Cf. *I Corint.* XVI, 23.
25. *Luca* I, 35.

CARTEA A III-A

I.

Scriind romanilor acel dumnezeiesc învățător al bisericilor, pe cînd dojenea, ba chiar deplîngea necredința iudeilor, adică a fraților săi, aceste cuvinte a folosit: «Aș fi dorit să fiu eu însumi anatema de la Hristos pentru frații mei, cei de un neam cu mine după trup, care sînt israeliți, ale cărora sînt înfierea și slava și testamentele și legea și închinarea și făgăduințele; ai cărora sînt părinții și din care după trup este Hristos, Cel Care este peste toate Dumnezeu, binecuvîntat în toate veacurile» [1]. 2. — O, simțămînt al celui mai credincios apostol și al celei mai evlavioase rude, care cu o dragoste de neprețuit avea să moară pentru rude ca foarte apropiat, și pentru discipoli ca învățător. Și din ce pricină vrea să moară? Una singură: ca ei să trăiască. Dar viața lor ce rost avea? Acela, precum spune el însuși, ca ei să-l cunoască pe Hristos Dumnezeu născut după trup din neamul Său. Apostolul era îndurerat că nu-L înțelegeau pe Cel născut din Israel cei ce trebuiau să-L iubească pe Cel ieșit dintre ai săi. 3. — «Din care după trup, zice el, este Hristos, Cel Care este peste toate Dumnezeu, binecuvîntat în toate veacurile». Zice că din ei este născut după trup Hristos, Care este binecuvîntat peste toate veacurile. Desigur, nu tăgăduiești că Hristos după trup s-a născut din ei. Dar Cel care S-a născut din ei este Dumnezeu. De ce ocolești? De ce umbli cu șiretlicuri? Apostolul spune că Hristos, născut după trup din Israel, este Dumnezeu. Tu arată cînd n-a fost Dumnezeu. «Din care după trup, zice apostolul, este Hristos, Cel care este peste toate Dumnezeu». Vezi că el L-a arătat pe Hristos în unitate cu neamul său, dar nu-L poate despărți de Dumnezeu. Apostolul spune că Hristos e din ei, dar adevărește că Dumnezeu este în Hristos. 4. — Ești nevoit sau să tăgăduiești și una și alta, sau să recunoști și una și alta. Apostolul spune că Hristos este născut după trup din ei, dar propovăduiește că Dumnezeu este în Hristos. În alt loc el spune: «Dumnezeu era în Hristos, împăcînd lumea cu Sine Însuși» [2]. Aceasta însemnează că Dumnezeu și Hristos nu se pot despărți; sau tăgăduiești că Hristos S-a născut din ei, sau mărturisești că în Hristos S-a născut Dumnezeu din Fecioară, «Cel care este peste toate Dumnezeu binecuvîntat în toate veacurile» [3].

1. *Rom.* IX, 3—5.
2. *II Corint.* V, 19.
3. *Romani* IX, 5.

II.

Ar fi putut ajunge cu prisosință pentru credincioși numele lui Dumnezeu, pentru a arăta slava dumnezeirii ; dar adăugînd cuvintele : «Cel Care este peste toate Dumnezeu binecuvîntat», a înlăturat blasfemia unei afirmații viclene. Aceasta, pentru ca nu cumva vreun necredincios să-l folosească spre injuria înălțimii dumnezeiești și să potrivească lui Dumnezeu prin asemănări jignitoare numele lui Dumnezeu, binevoitor oamenilor uneori chiar vremelnic, prin darul rînduielii dumnezeiești. De pildă, în cuvintele lui Dumnezeu către Moise : «Iată, eu fac din tine un Dumnezeu pentru Faraon» [4], sau în altă parte : «Eu am zis : Dumnezei sînteți» [5], în aceste locuri numele lui Dumnezeu este folosit limpede în înțeles binevoitor. 2. — Într-adevăr, cînd zice : «Eu am zis», nu este aci atît numele celui ce poate, cît cuvîntul celui ce spune. Dar și acolo unde zice «Eu fac din tine un Dumnezeu pentru Faraon», n-a arătat dumnezeirea celui ce primește, ci puterea celui ce dă. Cînd a zis «te fac» s-a înțeles puterea lui Dumnezeu Care a dat, nu firea dumnezeirii în acela care a primit. Iar despre Domnul și Dumnezeul nostru Iisus Hristos, cînd se spune : «Cel Care este peste toate Dumnezeu binecuvîntat în veci» [6], lucrul este îndată dovedit în cuvînt, și lucrul cuvîntului este arătat în nume, fiindcă numele Dumnezeu în Fiul lui Dumnezeu nu este în înțelesul unei adopțiuni dobîndite, ci arată adevărul nașterii în înțeles propriu.

III.

Astfel, zice același apostol : «Noi nu mai știm de acum pe nimeni după trup ; chiar dacă am cunoscut pe Hristos după trup, acum nu-L mai cunoaștem» [7]. Toate cele scrise se potrivesc bine cu rostirea sfîntă și în orice parte a lor, chiar cînd nu cad bine ca formă a lor, ele sînt întărite totuși de puterea lucrurilor, precum în aceste cuvinte : «chiar dacă am cunoscut pe Hristos după trup», mărturia acestor cuvinte este întărire a celor spuse mai înainte : «din care după trup este Hristos, Cel Care este peste toate Dumnezeu binecuvîntat în veci» [8]. 2. Acolo a spus : «*din care după trup este Hristos*», iar aici spune : «*chiar dacă am cunoscut pe Hristos după trup*» ; acolo : «*Cel Care este peste toate Dumnezeu*», iar aici : «*Pe Hristos după trup acum nu-L mai cunoaștem*». Cuvintele sînt altele, dar adevărul este același. Desigur, Cel Care acolo este arătat

4. *Ieșire* VII, 1.
5. *Psalm* LXXXI, 6.
6. *Romani* IX, 5.
7. *II Corint.* V, 16.
8. *Romani* IX, 5.

după trup născut Dumnezeu peste toate, aici spune că după trup nu-L mai cunoaşte. Astfel, pe Cel pe Care-L cunoscuse născut după trup Îl mărturiseşte ca Dumnezeu în veci şi nu-L mai cunoaşte după trup, fiindcă este *«peste toate Dumnezeu binecuvîntat în veci»*. Acolo spune : *«Care este peste toate Dumnezeu»*, aici spune : *«Pe Hristos după trup nu-L mai cunoaşte»* şi *«Care este Dumnezeu binecuvîntat în veci»*. 3. Propovăduirea învăţăturii apostolice înaintează urcînd, pentru a spune astfel, din treaptă în treaptă, şi deşi ca înţeles toate se împacă, totuşi sfinţenia credinţei desăvîrşite este întărită prin cuvinte mai expresive : *«Chiar dacă L-am cunoscut pe Hristos după trup, acum nu-L mai cunoaştem»*, adică L-am cunoscut pe Hristos întîi ca om şi Dumnezeu, acum Îl cunoaştem numai ca Dumnezeu. Încetînd slăbiciunea trupului, nu mai cunoaştem în El decît puterea Dumnezeirii, fiindcă în El totul este putere dumnezeiască, după ce a încetat să existe slăbiciunea firii omeneşti. Prin această mărturie, apostolul a arătat în adîncime toată taina întrupării şi a desăvîrşitei Dumnezeiri 4. Zicînd *«dacă L-am cunoscut pe Hristos după trup»*, a arătat minunea naşterii lui Dumnezeu în trup şi, adăugînd «acum nu-L mai cunoaştem», a înţeles prin aceste cuvinte încetarea slăbiciunii trupului în Hristos. Acea cunoaştere a trupului se referă la însuşirea de om şi, nemaicunoscîndu-L ca om, îi recunoaşte cinstea Dumnezeirii. Astfel «L-am cunoscut pe Hristos după trup» înseamnă cunoaşterea ca om iar «acum nu-L mai cunoaştem», cunoaşterea după ce a încetat de a fi om. Natura trupească s-a transformat în substanţă duhovnicească şi ceea ce fusese înainte omenesc s-a făcut dumnezeiesc. De aceea nu-L cunoaştem pe Dumnezeu după trup, fiindcă slăbiciunea omenească a fost schimbată în slavă dumnezeiască, şi n-a mai rămas nimic sfînt în trup, din care să se poată recunoaşte în El slăbiciunea trupului. Prin aceasta, tot ce fusese dublă substanţă, s-a făcut o singură putere şi Hristos, care a fost răstignit din cauza slăbiciunii noastre, trăieşte, fără îndoială, în slava dumnezeiască.

IV.

Apostolul, propovăduitor în toate scrisorile sale, scriind către galateni, spune : *«Pavel, apostol nu de la oameni, nici prin om, ci prin Iisus Hristos şi prin Dumnezeu Tatăl»* [9]. Vezi cît de bine se potrivesc cele spuse mai înainte cu cele mai din urmă. Acolo spune : *«Acum nu-L mai cunoaştem pe Hristos după trup»*, aici spune : *«Nu de la oameni, nici prin om, ci prin Iisus Hristos»* [10]. Se vede în acestea limpede ce

9. *Galat.* I, 1.
10. *II Corint.* V, 16.

spusese înainte. 2. — Spunînd că nu e trimis prin om, zice : «Nu cunoaştem pe Hristos după trup». Şi de aceea «nu prin om» sînt trimis, ci «prin Hristos», fiindcă, trimis prin Hristos, n-am fost trimis prin om, ci prin Dumnezeu, căci nu se mai potriveşte numele de om la Cel în Care totul este Dumnezeire. Astfel, după ce spusese că a fost trimis *«nu de oameni, nici prin om, ci prin Iisus Hristos»* a adăugat bine *«şi prin Dumnezeu Tatăl»*, că adică a fost trimis de Dumnezeu Tatăl şi de Dumnezeu Fiul. 3. Deşi sînt două persoane prin taina naşterii sfinte şi de negrăit în cuvinte, a Tatălui şi a Fiului, una totuşi este puterea lui Dumnezeu Care l-a trimis. De aceea el, spunînd că a fost trimis de Dumnezeu Tatăl şi de Dumnezeu Fiul, a arătat în persoane nu număr dublu, dar în trimitere a propovăduit o singură putere.

V.

«Ci prin Iisus Hristos şi prin Dumnezeu-Tatăl Care L-a înviat pe El din morţi» [11]. Strălucitul şi minunatul învăţător, ştiind că Domnul Iisus Hristos trebuie propovăduit şi ca Dumnezeu adevărat şi ca om adevărat, I-a propovăduit măreţia Dumnezeirii fără să lase la o parte mărturisirea întrupării. A înlăturat, însă, atît închipuirile lui Marcion [12] despre adevărata întrupare, cît şi îngustimea lui Ebion despre desăvîrşita Dumnezeire, pentru ca nu cumva, printr-o îndoită blasfemie, Domnul Iisus Hristos să fie crezut cu totul fie om şi nu Dumnezeu, fie Dumnezeu şi nu om. 2. — Aşadar, propovăduind bine apostolul că a fost trimis şi de Dumnezeu Tatăl şi de Dumnezeu Fiul, a adăugat pe dată şi mărturisirea întrupării, zicînd : *«Care L-a înviat pe El din morţi»*, propovăduind adevăratul trup înviat din morţi al lui Dumnezeu întrupat. După cuvintele : *«Şi dacă L-am cunoscut pe Hristos după trup»* [13], a adăugat bine cuvintele : *«dar acum nu-L mai cunoaştem»*. 3. — Zice că L-a cunoscut după trup, fiindcă a înviat din morţi, dar că acum nu-L mai cunoaşte după trup, fiindcă, începînd slăbiciunea, L-a cunoscut numai în puterea de Dumnezeu : martor cu adevărat credincios şi destul de potrivit pentru a propovădui Dumnezeirea Domnului, ca unul care, la începutul chemării sale, dojenit în chip ceresc, măreţia cerească a Domnului Iisus Hristos Cel înviat din morţi nu numai că o credea în suflet, dar o văzuse cu ochii trupeşti.

---

11. *Galat.* I, 1.
12. Marcion din Sinope (sec. II), în scrierea intitulată *Antiteze* neagă legătura dintre Vechiul şi Noul Testament, spunînd că între ele sînt multe nepotriviri şi contradicţii ; Ebion vezi Cartea I, nota 2.
13. *II Corint.* V, 16.

VI.

Apoi, în faţa regelui Agrippa şi a celorlalţi judecători ai lumii, astfel a grăit : «*Mergînd şi la Damasc, cu putere şi cu însărcinare de la arhierei, am văzut, o rege, la amiază, în calea mea, o lumină din cer, mai puternică decît strălucirea soarelui, strălucind împrejurul meu şi al celor care mergeau împreună cu mine. Şi noi toţi căzînd la pământ, eu am auzit un glas care-mi zicea în limba evreiască : Saule, Saule, de ce Mă prigoneşti ? Greu îţi este să loveşti în ţepuşă cu piciorul. Iar eu am zis : Cine eşti, Doamne ? Iar Domnul a zis : Eu sînt Iisus Nazarineanul, pe Care tu Îl prigoneşti*» [14]. 2. — Vezi că apostolul, pe Cel pe Care-L văzuse într-o atît de mare strălucire a slavei, acum spunea drept că Nu-L cunoaşte după trup. Fiindcă n-a putut sta în faţa acelui astru cu cerească lumină, cînd l-a văzut s-a aşternut la pământ. Atunci a auzit glasul care i-a spus : «*Saule, Saule, de ce mă prigoneşti ?*». El întrebînd cine este, Domnul, fără să-Şi tăinuie persoana, a răspuns : «*Eu sînt Iisus Nazarineanul, pe Care tu Îl prigoneşti*». Pe tine te întreb, ereticule, pe tine, zic, te chem : crezi că apostolul a vorbit despre sine, sau nu crezi ? Sau, dacă socoteşti acest lucru de puţină însemnătate, crezi că Domnul a vorbit despre Sine, sau nu crezi ? Dacă crezi, problema e rezolvată. Aceasta înseamnă că şi tu crezi ce credem noi. 3. — Căci noi, potrivit apostolului, care spune : «*Chiar dacă L-am cunoscut pe Hristos după trup, acum nu-L mai cunoaştem*» [15], noi nu împroşcăm cu insulte pe Hristos, nu despărţim trupul de Dumnezeu, şi credem că tot ce este Hristos este în Dumnezeu. Aşadar, dacă tu crezi ceea ce credem noi, trebuie să mărturiseşti aceeaşi taină a credinţei. Dar dacă te dezbini de noi, dacă nu crezi nici bisericilor, nici apostolului, nici lui Dumnezeu despre Sine Însuşi, arată-ne ce este trup şi ce este Dumnezeu în ceea ce a văzut apostolul. Eu nu pot face aci nici o deosebire. Văd o lumină de negrăit, văd o limpezime minunată, văd o strălucire în faţa căreia slăbiciunea omenească nu poate sta şi, mai presus de ceea ce pot ochii muritori să suporte, văd mărirea lui Dumnezeu strălucind ca o lumină extraordinară. Care este aci despărţirea, care este deosebirea ? 4. — În glas auzim pe Iisus, în slavă vedem pe Dumnezeu. Ce avem de făcut altceva, decît să credem că într-una şi aceeaşi substanţă este Dumnezeu şi Iisus ? Vreau totuşi să-ţi mai spun ceva despre aceasta. Spune-mi te rog, dacă acum ţie, care prigoneşti credinţa întregii Biserici, ţi s-ar arăta ceea ce i s-a arătat atunci apostolului neştiutor, dacă te-ar înconjura pe neaşteptate şi fără grijă acea străfulgerare şi străpungîndu-te şi îngrozindu-te strălucirea unei lumini orbitoare

14. *Fapte* XXVI, 12—15.
15. *II Corint.* V, 16.

te-ai aşterne la pământ şi ai zăcea în întunericul ochilor şi al rătăcirilor tale, pe care le-ar mări spaima imensă şi de negrăit a minţii.

5. Spune-mi, te rog, dacă apăsat de frica morţii ameninţătoare şi copleşit de groaza slavei ameninţătoare, într-o atît de mare tulburare a minţii tale, ai auzit acel nume vrednic de necredinţa ta : «*Saule, Saule, de ce mă prigoneşti ?*» [16] şi, întrebîndu-l cine e, ţi s-ar răspunde : «*Sînt eu, Iisus Nazarineanul, Cel pe Care tu îl prigoneşti*», ce-ai zice ? «Nu ştiu, spui tu, deocamdată nu cred nimic sigur : vreau să mă mai gîndesc, să-mi dau seama Cine eşti Cel Care vorbeşti din cer, Care mă acoperi cu lumina Dumnezeirii Tale, al Cărui glas îl aud, dar nu-i pot suporta slava. 6. — Trebuie să mai reflectez la treaba asta, să cred, sau să nu cred în Tine, dacă eşti Hristos aşa Dumnezeu, dacă eşti Dumnezeu singur sau în Hristos, dacă eşti Hristos singur sau în Dumnezeu. Vreau să observ mai atent şi să cercetez mai adînc această deosebire, ce trebuie să fii crezut, ce trebuie să fii socotit. Nu vreau să pierd ceva din obligaţia mea, privindu-te ca om, să-ţi dau totuşi vreo cinstire dumnezeiască». Dacă, aşadar, căzut la pământ, ca Pavel atunci, şi orbit de fulgerul luminii dumnezeieşti, abia ţi-ai trage sufletul, acestea poate ai zice, acestea ai bîlbîi cu flecăreala unor vorbe de nimic. 7. — Dar ce facem că apostolul, cînd a avut această vedenie şi cînd a căzut la pământ tremurînd de teamă, nu s-a gîndit că trebuie să ascundă ceva, n-a socotit că trebuie să mai tărăgăneze şi i-a fost de ajuns că, făcut atent printr-o arătare cu totul minunată, şi-a dat seama că este Dumnezeu Cel pe Care din neştiinţă Îl credea om. N-a ascuns, n-a amînat, n-a mai stat în cumpănă stăpînit de rătăcire şi necredinţă şi, auzind din cer numele Domnului său Iisus, cu voce supusă ca de slugă, tremurătoare ca de biciuit, credincioasă ca de convertit, a răspuns : «*Ce voi face, Doamne ?*» [17]. 8. — Astfel, cu cea mai sinceră şi mai devotată credinţă, a ajuns pe dată să nu se lipsească în nici o clipă de Cel faţă de Care a devenit credincios şi să-i intre în inimă Cel la Care trecuse cu inima, cum spune apostolul despre sine însuşi : «*Oare căutaţi dovadă că Hristos grăieşte întru mine ?*» [18].

VII.

În acest loc vreau, ereticule, să-mi spui dacă Acesta, despre Care apostolul spune că vorbeşte în el, este om sau Dumnezeu. Dacă e om, cum putea să vorbească în inima lui trupul altuia ? Dacă e Dumnezeu înseamnă că nu mai e om Hristos, ci Dumnezeu, fiindcă, de vreme ce în apostol a vorbit Hristos, în el n-ar fi putut să vorbească

16. *Fapte* XXVI, 14.
17. *Fapte* IX, 6.
18. *II Corint.* XIII, 3.

decît Dumnezeu ; deci a vorbit în el Hristos,-Dumnezeu. Vezi astfel că, în această privință, nu se mai poate spune nimc și că nu se poate face despărțire, sau deosebire, între Hristos și Dumnezeu, fiindcă Dumnezeu este întreg în Hrîstos și Hristos este în întregime în Dumnezeu. 2. — Nu poate fi vorba de nici o desfacere, de nici o dezbinare. Mărturisirea e una atît de simplă, una atît de evlavioasă, una atît de sănătoasă : a adora, a iubi, a cinsti pe Hristos-Dumnezeu. Vrei să știi mai bine și cu mai multe dovezi că nu e nici o deosebire între Dumnezeu și Hristos, să înțelegi limpede, că același este Dumnezeu și Hristos ? Iată ce scrie apostolul către corinteni : «*Pentru că noi toți trebuie să ne înfățișăm înaintea judecății lui Hristos, ca să ia fiecare după cele ce a făcut prin trup, ori bine, ori rău*» [19]. 3. — Iar în alt loc, scriind către Biserica romană, zice : «*Toți ne vom înfățișa înaintea judecății lui Dumnezeu. Căci scris este : Viu sînt Eu ! zice Domnul. Orice genunchi se va pleca înaintea mea și toată limba va da slavă lui Dumnezeu*» [20]. Vezi, așadar, că va fi unul și același tribunalul lui Dumnezeu și al lui Hristos. Înțelege, așadar, fără să te îndoiești, că Hristos este Dumnezeu și, unde vezi că este nedespărțită substanța lui Hristos și a lui Dumnezeu, recunoaște că și persoana este nedespărțită. Sau poate cumva, dacă apostolul a spus într-o scrisoare că trebuie să ne înfățișăm înaintea tribunalului lui Hristos, iar în alta că trebuie să ne împărtășim înaintea tribunalului lui Dumnezeu, faci două tribunale și ești de părere că unii vor fi judecați de Hristos, iar alții de Dumnezeu. Dar aceste păreri sînt ușurătate și nebunie, mai nesănătoase decît cele nesănătoase. 4. — Recunoaște-L, așadar, pe Stăpînul tuturor, recunoaște-L pe Dumnezeul întregii lumi, recunoaște în tribunalul lui Dumnezeu, tribunalul lui Hristos, recunoaște în tribunalul lui Hristos, tribunalul lui Dumnezeu, iubește viața, iubește mîntuirea ta, iubește-L pe Cel de Care ai fost făcut, teme-te de Cel de Care vei fi judecat. Vrei nu vrei trebuie să te înfățișezi în sinea tribunalului lui Hristos. Lăsînd la o parte hula impietății și descîntecul vorbelor necredincioase, chiar dacă socotești că tribunalul lui Dumnezeu este altul decît cel al lui Hristos, vei veni totuși înaintea tribunalului lui Hristos și vei găsi acolo zapisul doveditor că însuși tribunalul lui Dumnezeu este al lui Hristos, că toată puterea este în Hristos Fiul lui Dumnezeu, și că toată mărirea este a lui Dumnezeu Fiul și a lui Dumnezeu Tatăl. 5. — «*Căci Tatăl nu judecă pe nimeni, ci toată judecata a dat-o Fiului, ca toți să cinstească pe Fiul, precum cinstesc pe Tatăl*» [21]. Cine tăgăduiește pe Tatăl, Îl tăgăduiește și pe Fiul. «*Oricine tăgăduiește pe Fiul*

19. *II Corint.* V, 10.
20. *Romani* XIV, 10—11.
21. *Ioan* V, 22—23.

nu are nici pe Tatăl ; cine mărturisește pe Fiul are și pe Tatăl» [22]. Învață, așadar, că e nedespărțită cinstea Tatălui și a Fiului, nedespărțită vrednicia, și că nu se poate cinsti Fiul fără Tatăl, și nici Tatăl fără Fiul. 6. — Dar nimeni nu poate cinsti pe Dumnezeu și pe Fiul lui Dumnezeu, decît în Hristos Cel unul născut Fiu al lui Dumnezeu, fiindcă nu poate avea Duhul Însuși al cinstirii lui Dumnezeu decît în Duhul lui Hristos, precum spune apostolul : *«Dar voi nu sînteți în carne, ci în Duh, dacă Duhul lui Dumnezeu locuiește în voi. Iar dacă cineva nu are Duhul lui Hristos acela nu este al Lui»*. Și iarăși : *«Cine va ridica pîră împotriva aleșilor lui Dumnezeu ? Dumnezeu este Cel Care îndreptează»* [23]. Vezi așadar, chiar dacă nu vrei, că nu e nici o deosebire între Duhul lui Dumnezeu și Duhul lui Hristos, sau între judecata lui Dumnezeu și judecata lui Hristos. Tu alege cum ți se pare mai bine. Căci este de trebuință ori una, ori alta : fie să înțelegi prin credință că Hristos este Dumnezeu, fie să cunoști prin osîndă pe Dumnezeu în Hristos.

VIII.

Dar să le vedem pe cele ce urmează. Scriind Bisericii corintenilor, același Pavel, învățat al tuturor bisericilor, despre care am vorbit mai sus, a grăit astfel : *«Fiindcă și iudeii cer semne, iar elinii caută înțelepciune, însă noi propovăduim pe Hristos Cel răstignit : pentru iudei sminteală, pentru păgîni nebunie ; dar pentru cei chemați, și iudei și elini, pe Hristos, puterea lui Dumnezeu și înțelepciunea lui Dumnezeu»* [24]. O, prea viteaz învățător al credinței, căruia, pe cînd propovăduia în biserici, i s-a părut puțin chiar în acel loc să spună că Hristos este Dumnezeu fără să-L arate pe Cel Răstignit pentru ca, în învățătura foarte limpede și foarte puternică a credinței, să-L numească înțelepciune a lui Dumnezeu pe Cel răstignit. Așadar, nu s-a folosit de vreo ascultare, sau de vorbire pe ocolite, și nu s-a rușinat de numele crucii lui Hristos în predicarea evangheliei Domnului. 2. Deși era pentru evrei sminteală și pentru păgîni nebunie să audă că Dumnezeu S-a născut, să audă că Dumnezeu este trupesc, să audă că Dumnezeu a pătimit, să audă că Dumnezeu a fost răstignit, totuși, neevlavia sminteli iudaice nu i-a slăbit puterea evlaviei lui și necredința nebuniei străine n-a micșorat tăria credinței lui, ci pe față, necurmat, cu curaj propovăduia puterea lui Dumnezeu și înțelepciunea Celui pe Care mama Lui Îl născuse, oamenii Îl umiliseră, lancea Îl străpunsese, crucea Îl răstignise, pe Cel ce era «pentru iudei sminteală, pentru păgîni nebunie». 3. Dar totuși,

22. *I Ioan* II, 23.
23. *Romani* VIII, 9 ; 33—34.
24. *I Corint.* I, 22—24.

ceea ce pentru unii era sminteală şi nebunie, pentru alţii era puterea şi înţelepciunea lui Dumnezeu. Căci după deosebirea de persoane era deosebirea de înţelesuri şi, ceea ce tăgăduise necredinţa oarbă, lipsită de înţelegere sănătoasă şi neînstare de a-şi însuşi adevărul curat, credinţa cea înţeleaptă, în retragerile ei sufleteşti, simţea că e sfînt şi mîntuitor.

IX.

Spune-mi, aşadar, ereticule, duşman al tuturor, dar mai ales al tău însuţi, pentru care crucea Domnului nostru Iisus Hristos este sminteală ca pentru iudei şi nebunie ca pentru păgîni, care respingi taina adevăratei mîntuiri din sminteala unora şi n-o înţelegi din nebunia altora : de ce învăţătura apostolului Pavel a fost pentru păgîni nebunie şi pentru evrei sminteală ? Oare cu ce ar fi putut să supere pe oameni, dacă El ar fi propovăduit că Hristos, aşa cum susţii tu, a fost doar un om ? Pentru cine putea fi de necrezut, sau de neînţeles, naşterea Lui, pentru cine patimile, pentru cine crucea, pentru cine moartea ? Ce avea nou şi nemaiauzit în sine propovăduirea Sf. Pavel, dacă ar fi spus că Hristos omul a pătimit ceea ce pătimesc şi oamenii zilnic prin starea lor de oameni ? 2. — Dar tocmai aceasta nu înţelegea prostia păgînă şi respingea necredinţa iudaică, anume mărturisirea apostolului că Hristos, pe care ei, ca şi tine, îl socoteau doar om, este Dumnezeu. Aceasta era ceea ce respingea înţelegerea celor neevlavioşi, ceea ce nu puteau răbda urechile celor necredincioşi : să se predice în omul Iisus Hristos naşterea lui Dumnezeu, să se susţină patimile, să se vestească răstignirea lui Dumnezeu. Aceasta era grav şi de necrezut, pentru auzul omenesc era de necrezut ceea ce nu se mai auzise că s-ar fi întîmplat firii dumnezeieşti. 3. Astfel, printr-o asemenea afirmaţie şi învăţătură, eşti sigur că niciodată predicile tale nu vor fi pentru păgîni nebunie şi pentru iudei sminteală : niciodată tu nu vei fi răstignit împreună cu Petru de către iudei şi păgîni, niciodată tu nu vei fi ucis cu pietre împreună cu Iacob, sau osîndit la moarte împreună cu Pavel. Căci propovedania ta n-are nimic supărător. Afirmi că s-a născut omul, că a pătimit omul. Nu poţi să te temi că vei fi prigonit de iudei şi de păgîni, fiindcă prin cuvîntările tale doar ideile lor le susţii.

X.

Dar să mai vedem totuşi ceva în această privinţă. Hristos aşadar, potrivit apostolului, este puterea lui Dumnezeu şi înţelepciunea lui Dumnezeu. Ce ai de răspuns ? Pe ce te bizui ? Nu poţi să ieşi şi să te duci nicăieri peste spusele apostolului. Hristos este înţelepciunea lui

Dumnezeu şi puterea lui Dumnezeu. El, îţi spun, pe Care iudeii L-au prigonit, pe Care păgînii L-au batjocorit, pe Care tu însuţi Îl prigoneşti, El, îţi spun, care este pentru păgîni nebunie, pentru iudei sminteală, iar pentru tine şi una şi alta, El, zic, este puterea lui Dumnezeu şi înţelepciunea lui Dumnezeu. Ce ai să faci? Să-ţi astupi poate urechile, ca să n-auzi. Aceasta au făcut şi iudeii, cînd propovăduia Pavel. 2. Orice ai face, Hristos este în cer şi în Dumnezeu şi cu El şi în El în cei de sus, în care este, şi în cei de jos în care a fost. Să-L prigoneşti cu iudeii de acum nu mai poţi, dar faci ceea ce poţi: Îl prigoneşti în credinţă, Îl prigoneşti în biserică, Îl prigoneşti cu suliţa părerilor tale, Îl prigoneşti cu sabia relei învăţături. Poate faci ceva mai mult decît unul dintre vechii iudei: tu Îl prigoneşti pe Hristos acum, după ce cei ce L-au prigonit au crezut. Dar poate socoteşti că e mai mică nelegiuirea, fiindcă acum nu poţi întinde mîna împotriva Lui. Nu e mai mică, îţi spun, nu e mai mică prigoana aceea grea, decît cea prin care nelegiuiţii Îl prigonesc în credincioşii Săi. 3. Dar te supără numele crucii Domnului; aceasta i-a supărat întotdeauna şi pe iudei. Te îngrozeşti să auzi că Dumnezeu a pătimit. Această pătimire a luat-o în rîs şi rătăcirea păgînă. Aşadar, te întreb acum: prin ce te deosebeşti de ei, dacă în această stricăciune te potriveşti cu ei? Dar eu dreapta propovăduire despre sfînta cruce, dreapta propovăduire despre pătimirea Domnului nu numai că n-o micşorez, ci, pe cît este în dorinţa şi puterea mea, o măresc. Pe Cel Care a fost răstignit Îl voi preaslăvi nu numai ca putere şi înţelepciune a lui Dumnezeu, însuşiri decît care nimic nu e mai mare, ci chiar ca Domn şi Stăpîn al întregii Dumnezeiri şi măriri, mai ales că eu mărturisesc învăţătura lui Dumnezeu, precum spune apostolul: 4. *«Înţelepciunea o propovăduim la cei desăvîrşiţi, dar nu înţelepciunea acestui veac, nici a stăpînitorilor acestui veac, care sînt pieritori. Ci propovăduim înţelepciunea lui Dumnezeu în taină, pe cea ascunsă, pe care Dumnezeu, mai înainte de veci, a rînduit-o spre mărirea noastră. Pe care nici unul din stăpînitorii acestui veac n-a cunoscut-o, căci, dacă ar fi cunoscut-o, n-ar fi răstignit pe Domnul slavei; ci, precum este scris: Cele ce ochiul n-a văzut şi urechea n-a auzit şi la inima omului nu s-au suit, pe acestea le-a gătit Dumnezeu celor care Îl iubesc pe El»* [25]. Vezi cît de scurt a spus atît de mari lucruri cuvîntul apostolic. Spune că propovăduieşte înţelepciunea, dar înţelepciunea pe care o ştiu numai cei desăvîrşiţi, iar înţelepţii veacului n-o ştiu. Propovăduieşte înţelepciunea lui Dumnezeu, care este ascunsă în taină dumnezeiască şi rînduită înainte de toţi vecii spre slava sfinţilor. De aceea, spune el, este cunoscută numai celor care-L simt pe Dumnezeu în inima lor, dar prin-

25. *I Corint.* II, 6—9.

cipilor acestui veac le este cu totul necunoscută. 5. Arată şi pricini doveditoare în sprijinul celor spuse, zicînd : *«Căci dacă ar fi cunoscut-o, n-ar fi răstignit pe Domnul slavei ; ci, precum e scris : Cele ce ochiul n-a văzut şi urechea n-a auzit, şi la inima omului nu s-au suit, pe acestea le-a gătit Dumnezeu celor care Îl iubesc pe El»*. Vezi, aşadar, că înţelepciunea lui Dumnezeu, ascunsă în taină şi rînduită înainte de veci, a fost necunoscută celor ce au răstignit pe Domnul slavei, dar a fost cunoscută celor ce L-au primit. Spune bine că înţelepciunea lui Dumnezeu a fost ascunsă în taină, fiindcă n-a putut ochiul nimănui să vadă, sau urechea să audă, sau inima să cugete că Dumnezeul slavei avea să se nască din Fecioară, să vină în trup, şi să se supună ocărilor, osîndei şi patimilor. 6. — Dar aceste daruri ale lui Dumnezeu, fiindcă erau ascunse în taină, nimeni nu le-a simţit în sine însuşi şi fericit este cine le-a cunoscut fiindu-i descoperite. De aceea cei ce nu le-au cunoscut sînt de socotit între stăpînii veacului, iar cei ce le-au cunoscut, între înţelepţii lui Dumnezeu. Aşadar, nu-L cunoaşte pe Dumnezeu cine-L tăgăduieşte născut în trup. Şi deci nu-L cunoaşteţi nici voi cei ce tăgăduiţi. Dar, orice aţi face voi, oricît de nelegiuit veţi tăgădui, noi Îl credem şi mai mult pe apostol. Şi ce spun. pe apostol ? Mai mult, pe Dumnezeu Îl credem. Credem prin apostol în Cel ce sîntem siguri că a vorbit în apostol. Cuvîntul dumnezeiesc spune că Domnul slavei a fost răstignit de către stăpînii acestui veac, iar tu tăgăduieşti ; şi cei ce-L răstigneau tăgăduiau că-L răstignesc pe Hristos. 7. Cei ce-L mărturisesc sînt de partea mărturiei apostolului ; iar partea ta trebuie să fie alături de cei ce-L prigonesc. Aşadar, ce s-ar mai putea spune în această privinţă ? Apostolul spune că a fost răstignit Stăpînul slavei. Schimbă ceva dacă poţi : desparte pe Iisus de Dumnezeu dacă eşti în stare. Sigur nu poţi tăgădui că Hristos a fost răstignit de iudei, iar Cel Care a fost răstignit este Domnul slavei. Aşadar, eşti nevoit sau să tăgăduieşti că Hristos a fost pironit pe cruce, sau să mărturiseşti că a fost pironit Dumnezeu.

XI.

Dar poate te supără faptul că eu vorbesc sprijinindu-mă pe mărturiile unuia singur, sau mai ales ale unuia, ale apostolului Pavel. Îmi este de ajuns de potrivit cel pe care L-a ales Dumnezeu. Nu-mi este ruşine să am martor al credinţei mele pe cel pe care Dumnezeu l-a voit învăţător al lumii întregi. Totuşi, ca să-ţi fac pe voie, căci poate crezi că n-am pe alţii de ale căror mărturii să mă folosesc, ascultă desăvîrşita taină a mîntuirii omeneşti şi a fericirii veşnice, ascult-o pe Marta, cea din evanghelie. Ce spune ea ? *«Da, Doamne, Eu am crezut că tu eşti Hris-*

tosul, Fiul lui Dumnezeu, Care ai venit în lume» [26]. Învață de la o femeie credința cea adevărată, învață mărturisirea nădejdii veșnice. Ai totuși, o mare mîngîiere : n-ai să roșești să afli taina mîntuirii de la aceea căreia Dumnezeu n-a refuzat să-i primească mărturia.

XII.

Iar dacă-ți place poate autoritatea unei persoane mai mari (deși n-ar trebui să ne displacă persoana sau sexul nimănui dintre cei a căror mărturisire este autoritate a tainei, fiindcă, oricît de mic ar fi cineva prin starea sau locul său, totuși puterea credinței nu știe să se micșoreze) să-l întrebăm nu pe un copil începător, cu puțină învățătură, sau o femeie, a cărei credință poate abia a început, ci pe cel mai mare discipol între discipoli, învățător între învățători. 2. — Spune-ne, așadar, spune-ne, te rugăm, Petre, principe al apostolilor, spune în ce chip trebuie să creadă Bisericile pe Dumnezeu ? Căci drept este să ne înveți tu cel învățat de Domnul și să ne deschizi ușa a cărei cheie ai primit-o. Dă afară pe toți cei ce sapă la temelia casei cerești ca să pătrundă în ea pe căi neîngăduite, prin hrube întunecoase, pe aceștia îndepărtează-i, fiindcă este sigur că nu va putea nimeni intra pe poarta împărăției, dacă nu i se deschide de către tine cu cheia, care se găsește în biserici. 3. Spune, așadar, cum trebuie să-L credem pe Hristos și să-L mărturisim ca stăpîn al tuturor. Îmi vei răspunde, fără îndoială : de ce mă întrebi în ce Dumnezeu să crezi, cînd îl ai pe Cel pe Care eu însumi L-am mărturisit ? Citește evanghelia și n-o să găsești persoana mea cînd ai mărturia mea. Acolo e persoana mea, unde este mărturisirea mea, fiindcă, de vreme ce persoana mea n-are autoritate fără mărturisire, însăși mărturisirea este autoritatea persoanei mele. Spune, așadar, evanghelistule, spune-ne mărturiserea. Spune, credința preamăritului apostol a mărturisit pe Iisus numai ca om, sau și ca Dumnezeu, a zis că e în El numai trup, sau L-a propovăduit ca Fiu al lui Dumnezeu ? 4. Cînd Domnul Iisus Hristos i-a întrebat pe discipoli cine cred ei că este El, a răspuns Petru, cel întîi între apostoli, unul pentru toți. Căci răspunsul unuia a cuprins același adevăr, pe care-l avea credința tuturor. Dar s-a cuvenit să răspundă întîi, ca aceeași să fie rînduiala răspunsului, cum era și cea a cinstei ; și să fie mai întîi în mărturisire cel ce era întîi prin vîrstă. Așadar, ce a răspuns ? «*Tu ești,* a zis, *Hristosul, Fiul lui Dumnezeu Celui viu*» [27]. 5. Trebuie să mă folosesc

26. *Ioan* XI, 27.
27. *Matei* XVI, 16.

de o întrebare simplă și țărănească, ereticule, pentru a te combate. Spune-mi, te rog, cine a fost Cel Căruia Petru i-a răspuns astfel? Nu poți să nu recunoști că a fost Hristos. Te întreb, Cel pe Care-L numești Hristos este om sau Dumnezeu? Că a fost om, în nici un chip nu te îndoiești. Căci aceasta a fost toată erezia ta: tăgăduirea că Hristos e Fiul lui Dumnezeu. Și de aceea spui că Maria este Christotocos, nu Theotocos, fiindcă a fost mamă a lui Hristos, nu a lui Dumnezeu. Așadar, susții că Hristos e numai om, nu Dumnezeu, și că deci e Fiul omului, nu Fiul lui Dumnezeu. Ce răspunde la acestea Petru? «*Tu ești Hristosul*, zice el *Fiul lui Dumnezeu Celui viu*». 6. Pe acest Hristos, pe Care tu Îl numești Fiul omului, el Îl mărturisește Fiul lui Dumnezeu. Pe cine vrei să credem, pe tine, sau pe Petru? Nu cred că ești atît de fără obraz, să îndrăznești a te socoti pe tine mai presus de apostoli. Deși, de altfel, îndrăzneala ta n-are margini. Și cum n-ai putea disprețui pe apostoli tu, care ai putut să-L tăgăduiești pe Dumnezeu? «*Tu ești*, zice el, *Hristosul, Fiul lui Dumnezeu Celui viu*». Oare au aceste cuvinte ceva nelimpede sau de neînțeles? Simplă și deschisă mărturisirea, Îl propovăduiește pe Hristos, Fiul lui Dumnezeu. Tăgăduiești poate aceasta, dar dă mărturie pentru ea apostolul; sau spui că minte apostolul? Este o urîtă minciună cea care-l acuză pe apostol de minciună. 7. Sau vrei să spui că e vorba de un alt Hristos? Dar acesta e un nou soi de nemaiauzită născocire. Ce rămîne, deci? Un singur lucru și anume, de vreme ce se citește ceva și este adevărat ce se citește, silit de trebuință sau de puterea adevărului, întrucît nu poți să aperi un neadevăr, să încetezi a lupta împotriva adevărului.

XIII.

Dar totuși, fiindcă m-am folosit de mărturia marelui apostol, care el însuși L-a recunoscut pe față ca Dumnezeu pe Domnul Iisus Hristos, să vedem cum a fost socotit răspunsul lui Petru de către Cel Care-L întrebase, căci dacă Dumnezeu Însuși i-a lăudat răspunsul, aceasta înseamnă mai mult decît ce a spus apostolul. Așadar, la cuvintele apostolului «*Tu ești Hristosul, Fiul lui Dumnezeu Celui viu*», care a fost răspunsul Mîntuitorului? «*Fericit ești, Simone, fiul lui Iona, că nu trup și sînge ți-au descoperit ție aceasta, ci Tatăl Meu Cel din ceruri*» [28]. 2. Dacă nu-ți place mărturia apostolului, primește-o pe cea a lui Dumnezeu. Căci Dumnezeu, lăudînd cuvintele apostolului, le-a investit cu autoritatea Lui, astfel încît, chiar dacă acele cuvinte au ieșit din gura apostolului, totuși Dumnezeu, Care le-a aprobat, le-a făcut să fie ale

28. *Matei* XVI, 17.

Lui. «*Fericit eşti, Simone, fiul lui Iona, că nu trup şi sînge ţi-au descoperit ţie aceasta, ci Tatăl Meu Cel din ceruri*». Aşadar, în cuvintele apostolului vezi mărturia Duhului Sfînt, a Fiului de faţă şi a lui Dumnezeu Tatăl. Ce vrei mai mult, ce-ţi mai trebuie altceva? Fiul a lăudat, Tatăl a luat parte, Duhul Sfînt a descoperit. 3. Prin urmare, spusa apostolului este mărturia întregii Dumnezeiri, căci acest cuvînt al lui în mod necesar are autoritatea Celui de la Care a plecat. Aşadar «*Fericit eşti, Simone, Fiul lui Iona, că nu trup şi sînge ţi-au descoperit ţie aceasta, ci Tatăl Meu Cel din ceruri*». Deci, dacă nu carnea şi sîngele au insuflat lui Petru aceste cuvinte, înţelegi cine ţi le-a insuflat ţie. Dacă pe cel care a mărturisit că Hristos este Dumnezeu l-a învăţat Duhul lui Dumnezeu, vezi că pe tine, care ai putut tăgădui, te-a învăţat duhul diavolului.

XIV.

Dar după acele cuvinte, prin care Domnul l-a lăudat pe Petru, ce alte cuvinte mai urmează? «*Şi Eu îţi zic ţie*, spune Domnul, *că tu eşti Petru şi pe această piatră voi zidi Biserica Mea*» [29]. Vezi că spusele lui Petru sînt credinţa Bisericii şi este în afara Bisericii cine nu se ţine în credinţa Bisericii, «*Şi îţi voi da*, zice Domnul, *cheile împărăţiei cerurilor*» [30]. 2. Această credinţă a binemeritat cerul, această credinţă a primit cheile împărăţiei cerurilor. Înţelege ce te aşteaptă. Nu vei putea intra pe uşa acestei chei, fiindcă ai tăgăduit credinţa acestei chei. «*Şi porţile iadului*, zice Domnul mai departe, *nu o vor birui*» [31]. Porţile iadului sînt credinţa cea rea a ereticilor. Cît de departe este cerul de iad, atît e de departe de cer cel ce tăgăduieşte că Hristos este Dumnezeu. «*Orice vei lega pe pămînt*, zice Domnul, *va fi legat şi în ceruri, şi orice vei dezlega pe pămînt, va fi dezlegat şi în ceruri*» [32]. 3. Credinţa desăvîrşită a apostolului a primit într-un fel puterea Dumnezeirii, ca orice ar fi legat şi dezlegat pe pămînt să fie legat şi dezlegat şi în ceruri. Deci tu, care vii împotriva credinţei apostolului, de vreme ce te vezi legat acum pe pămînt, rămîne să ştii că eşti legat şi în ceruri. E lungă însă calea de mers prin fiecare mărturie, care mi-ar face expunerea foarte întinsă şi foarte încărcată, chiar dacă fiecare mărturie ar fi amintită pe scurt, sau doar menţionată.

29. *Matei* XVI, 18.
30. *Matei* XVI, 19.
31. *Matei* XVI, 18.
32. *Matei* XVI, 19.

XV.

Dar vreau să-ţi mai aduc totuşi încă o mărturie a apostolului, pentru ca să înţelegi că şi cele care au urmat după pătimirea Domnului sînt în foarte strînsă legătură de înţeles cu cele dinainte de pătimire. Pogorîndu-Se în adunarea ucenicilor Săi, deşi uşile erau încuiate, fiindcă Domnul voise să arate apostolilor adevărul corpului Său, apostolul Toma, pipăindu-I trupul şi cercetîndu-I rănile, cînd a descoperit adevărul corpului arătat, ce cuvinte a grăit? *«Domnul meu şi Dumnezeul meu»* [33]. 2. Oare a spus ce spui şi tu, că e om nu Dumnezeu, Hristos şi nu Dumnezeire? S-a atins de trupul Domnului şi a răspuns că este Dumnezeu. Oare a găsit vreo deosebire între om şi Hristos şi acel trup l-a numit Theodocos [34], cum zici tu, adică primitor al chipului Dumnezeirii? Sau a amintit că trebuie venerat Cel de Care, după obiceiul necredinţei tale, s-a atins nu pentru sine, ci pentru Cel pe Care îl primise în sine? Dar poate apostolul lui Dumnezeu nu cunoştea această subţirime a judecăţii tale, n-avea această eleganţă a înţelegerii şi a deosebirilor tale, om nepriceput şi ţăran de bună seamă, neştiutor al artei dialectice, necunoscător al discuţiilor filosofice, căruia îi era prea destul învăţătura Domnului şi care nu ştia altceva decît ce aflase ascultîndu-L pe Domnul. 3. Cuvîntul Său era de aceea învăţătură cerească şi credinţa sarcină dumnezeiască: nu învăţase să desfacă, aşa cum faci tu, pe Dumnezeu de corpul Său, nu ştia să-L smulgă din Sine pe Dumnezeu; sfînt, cinstit, evlavios, avînd nevinovăţia întreagă, credinţa neştirbită, ştiinţa nestricată, simţirea simplă şi curată, înţelepciunea cu desăvîrşită simplitate, lipsită de tot ce e rău, de tot ce e stricăciune, întărită împotriva oricărei rătăciri eretice, şi care, arătînd în sine chipul vredniciei dumnezeieşti, ţinea la tot ce învăţase. Aşadar, acel ţăran nepriceput, cum poate tu îl socoţi, te încuie acum printr-un răspuns scurt, te doboară prin puţinele tale cuvinte. Aşadar, de ce s-a atins apostolul Toma, cînd s-a apropiat să-L pipăie pe Domnul? De Hristos, fără nici o îndoială. 4. Şi ce a grăit cu voce tare? *«Domnul meu şi Dumnezeul meu»*. Mergi acum, dacă poţi şi desparte pe Hristos de Dumnezeu. Schimbă aceste cuvinte, dacă poţi. Foloseşte acea dezbatere dialectică, foloseşte înţelepciunea lumească şi acea proastă simţire cu vorbe pline de vicleşug: întoarce pe toate feţele şi răsuceşte tot ce poţi, fie cu sufletul, fie cu meşteşugul. Orice-ai zice, orice-ai face, de-aici nu poţi ieşi nicăieri, decît dacă recunoşti că apostolul s-a atins de Dumnezeu. Dacă vrei să poţi cumva, schimbă cuprinsul istorisirii evanghe-

33. *Ioan* XX, 28.

34. Theodochos, sau mai bine Theodocos = primitor (primitoare) de Dumnezeu (gr. dechomai = a primi).

lice în așa fel, încît citind să reiasă că apostolul Toma nu s-a atins de corpul Domnului și nici n-a zis că Domnul Hristos este Dumnezeu. Dar în nici un chip nu se poate schimba ce s-a scris în evanghelia Domnului. 5. Căci «*cerul și pămîntul vor trece, dar cuvintele Mele nu vor trece*» [35]. Iată, și acum apostolul Toma îți strigă ceea ce a mărturisit atunci : este Iisus Dumnezeu Cel de Care m-am atins, este Dumnezeu Cel ale Cărui părți ale trupului le-am pipăit, n-am întîlnit ceva netrupesc, și n-am găsit ceva de neatins, n-am aflat duhul cu mîna, încît numai de aceea să fiu crezut că am zis : este Dumnezeu. Căci «*duhul*», după spusele Domnului meu, «*nu are carne și oase*» [36]. Deci de corpul Domnului m-am atins, carnea și oasele Lui le-am pipăit, degetele mele le-am pus pe locul rănilor și despre Hristos, Domnul meu, pe care-L pipăisem, am strigat «*Domnul meu și Dumnezeul meu*». 6. Nu știu să fac deosebire între Hristos și Dumnezeu, nu vreau să pricinuiesc păreri nelegiuite între Iisus și Dumnezeu, nu mă pricep să despic pe Dumnezeu de Sine Însuși. Tu simți altfel decît mine și vorbești altfel decît mine. Eu știu că Hristos nu e altceva decît Dumnezeu. Aceasta am păstrat cu tovarășii mei apostoli, aceasta am spus în Biserici, aceasta am propovăduit neamurilor, aceasta îți grăiesc și ție : Hristos este Dumnezeu, Hristos este Dumnezeu. Mintea sănătoasă nu simte altceva, credința sănătoasă nu spune altceva, dumnezeirea nu se poate despica de sine. Și, de vreme ce orice este Hristos este Dumnezeu, nu se poate găsi altceva în Dumnezeu, decît Dumnezeu.

XVI.

Ce zici acum, ereticule? Îți sînt de ajuns aceste dovezi de credință față cu cea mai mare necredință, sau trebuie să mai fie adăugat ceva la ele? Dar ce se mai poate adăuga, după profeți sau după apostoli, decît poate să ceri și tu, precum iudeii odinioară, să ți se dea un semn din cer. Dacă ceri un astfel de semn, trebuie să ți se răspundă ceea ce li s-a răspuns lor atunci : «*Neamul acesta este un neam viclean ; cere semn și semn nu i se va da, decît semnul proorocului Iona*» [37]. 2. Într-adevăr, putea să-ți fie de ajuns acest semn dat și iudeilor care-L răstigneau, ca să crezi în Domnul Dumnezeul nostru convins de același fapt, datorită căruia au crezut cei ce-L persecutaseră. Dar totuși fiindcă am adus vorba de un semn ceresc, îți voi arăta un astfel de semn ceresc, pe care nici demonii nu l-au tăgăduit, întrucît, constrînși de necesitatea adevărului, deși îl vedeau pe Iisus în trup, strigau totuși că este Dum-

35. *Matei* XXIV, 35.
36. *Luca* XXIV, 39.
37. *Luca* XI, 29.

nezeu ceea ce au văzut. Ce zice, aşadar, evanghelistul de Domnul Iisus? *«Iar botezîndu-Se Iisus, îndată ce a ieşit din apă, iată cerurile I S-au deschis şi a văzut Duhul lui Dumnezeu pogorîndu-Se ca un porumbel şi venind peste El. Şi iată, glas din ceruri care a zis: Acesta este Fiul Meu Cel iubit, întru Care am binevoit»* [38]. 3. Ce-ai de zis despre acestea, ereticule? Nu-ţi place cuprinsul celor spuse, sau persoana care le-a spus? Fără îndoială, nici înţelegerea celor spuse n-are nevoie de tălmăcire, nici vrednicia vorbitorului de recomandarea cuvintelor; este Dumnezeu Tatăl Cel Care a vorbit, este limpede ceea ce a spus. Oare ce va putea să rostească glasul tău atît de neobrăzat şi de nelegiuit, încît să spui că trebuie crezut despre Fiul Unul-Născut al lui Dumnezeu şi nu despre Dumnezeu Tatăl? *«Acesta este,* a spus, *Fiul Meu Cel iubit, întru Care am binevoit»*. Dar vei încerca poate să spui, aşa cum îţi este nebunia, că aceste vorbe arătau Cuvîntul, nu pe Hristos. Spune-mi, te rog, cine era Cel Ce Se boteza? Cuvîntul sau Hristos? Trupul sau duhul? În nici un chip nu poţi tăgădui că a fost Hristos. 4. Deci acel om născut din om şi din Dumnezeu zămislit prin coborîrea Sfîntului Duh în Fecioară şi prin umbrirea puterii Celui Prea Înalt, Fiu deopotrivă al omului şi al lui Dumnezeu, cum nu poţi să-L tăgăduieşti, a fost botezat. Deci, dacă El a fost botezat, El a fost şi numit, fiindcă Acela a fost numit, Care a fost şi botezat. *«Acesta este Fiul Meu Cel iubit, întru Care am binevoit»*. Oare se poate spune ceva mai sfînt şi mai limpede? Hristos S-a botezat, Hristos a ieşit din apă, lui Hristos botezat I s-au deschis cerurile, pentru Hristos s-a coborît porumbelul, deasupra lui Hristos S-a aşezat Duhul Sfînt în chip văzut, pe Hristos L-a mărturisit Tatăl. 5. Iar dacă ai îndrăzni să tăgăduieşti că nu a fost vorba despre Hristos, rămîne să afirmi că nici Hristos n-a fost botezat, nici Duhul nu S-a pogorît, nici Tatăl n-a vorbit. Dar te sileşte şi te constrînge adevărul însuşi, să nu-L poţi tăgădui, chiar dacă nu vrei să-L mărturiseşti. Ce spune evanghelistul? *«Botezîndu-Se, îndată a ieşit din apă»*. Cine S-a botezat? Hristos, desigur. *«Iată cerurile I s-au deschis»*. Cui I s-au deschis cerurile, dacă nu Celui Care a fost botezat? Lui Hristos, desigur. *«Şi a văzut Duhul lui Dumnezeu pogorîndu-Se ca un porumbel, şi venind peste El»*. Cine a văzut? Hristos, de bună seamă. Deasupra Lui s-a coborît? 6. Deasupra lui Hristos, desigur. *«Şi s-a făcut glas din cer zicînd»*. Despre Cine? Despre Hristos, desigur, Ce urmează? *«Acesta este Fiul Meu iubit, în Care am binevoit»*. Ca să se arate toate cele pentru care fuseseră făcute, a urmat glasul care a spus: *«Acesta este Fiul Meu iubit»*. Vrea să spună: Acesta este Cel pentru Care toate s-au făcut.

38. *Matei* III, 16—17.

Căci Acesta este Fiul Meu. Pentru Acesta s-au deschis cerurile, pentru Acesta a venit Duhul Meu, pentru Acesta a fost glasul Meu, Care a zis : Acesta este Fiul Meu. Deci zicînd «*Acesta este Fiul Meu*» pe Cine arăta ? Pe Cel de Care se atingea porumbelul. Aşadar, de Cine s-a atins porumbelul ? De Hristos, desigur. Deci Hristos este Fiul lui Dumnezeu. Precum gîndesc, făgăduinţa mea este îndeplinită. 7. Vezi, aşadar, desigur, ereticule, ţi-a fost dat semn din cer, dar nu unul, ci multe şi deosebite. Căci ai unul în deschiderea cerurilor, altul în coborîrea Duhului, al treilea în glasul Tatălui. Acestea spun toate limpede că Hristos este Dumnezeu, fiindcă şi deschiderea cerurilor Îl arată Dumnezeu, şi coborîrea Sfîntului Duh asupra Lui Îl încuviinţează Dumnezeu şi vorbele Tatălui Îl numesc Dumnezeu. Şi nici cerul nu s-ar fi deschis decît în cinstea Tatălui, nici Duhul Sfînt nu s-ar fi coborît în chip trupesc decît deasupra Fiului lui Dumnezeu şi nici Tatăl n-ar fi declarat pe Fiu decît ca Fiu adevărat, mai ales prin aceste semne ale naşterii dumnezeieşti care, nu numai că întăreau adevărul despre credinţa cea evlavioasă, dar înlăturau şi nelegiuirea unei păreri neevlavioase. 8. Tatăl, cu slava de negrăit a cuvîntului Său, după ce a spus limpede şi cu înţeles «*Acesta este Fiul Meu*», a adăugat şi ceea ce a fost, de bună seamă, urmarea : «*Cel iubit, întru Care am binevoit*». Adică, după cum prin profeţie Îl arătase Dumnezeu puternic şi Dumnezeu mare [39], aşa, zicînd «*Fiul Meu Cel iubit în Care am binevoit*», a adăugat peste numele Fiului Său propriu şi numele de iubit în Care a binevoit, pentru ca adaosul numelor să însemneze însuşirea firii dumnezeieşti şi aceasta să ducă sigur la cinstea de Fiu al lui Dumnezeu, ceea ce nici unui om nu i se mai întîmplase. 9. Astfel, au fost proprii şi particulare pentru persoana Domnului nostru Iisus Hristos arătările şi cerurile s-au deschis, că Dumnezeu Tatăl, în văzul tuturor, prin porumbelul care s-a coborît şi a stat în văzduh deasupra Lui, L-a atins într-un fel cu mîna Sa, ca şi cum ar fi arătat cu degetul, zicînd : «*Acesta este Fiul Meu*». La fel de propriu şi de deosebit este faptul că I s-a zis în chip particular iubit şi plăcut Tatălui, pentru ca adaosurile particulare să arate înţelesul particular al firii şi însuşirea numelor adăugate să arate însuşirea de Fiu Unul-Născut, însuşire pe care o arătase cinstea semnelor de mai înainte. 10. Dar să sfîrşesc această carte. Căci această recunoaştere a lui Dumnezeu Tatăl nu poate fi sporită sau întărită prin vorbe omeneşti. Însuşi Dumnezeu Tatăl este martor destul de potrivit prin Sine Însuşi despre Domnul nostru Iisus Hristos, cînd zice «*Acesta este Fiul Meu*». Tu, dacă socoteşti că trebuie să te împotriveşti acestor arătări ale lui Dumnezeu Tatăl, trebuie să te împotriveşti Aceluia care a făcut ca El să fie recunoscut de toată lumea, prin declaraţie foarte limpede, Fiul Său.

39 cf. *Isaia* IX, 6.

CARTEA A IV-A

I.

1. Cele trei cărţi, cu mărturii foarte credincioase şi foarte cuprinzătoare, al căror adevăr a fost îmbogăţit cu dovezi nu numai omeneşti, dar şi dumnezeieşti, ne puteau fi prea de ajuns în sprijinul celor susţinute prin autoritate dumnezeiască, fiindcă autoritatea dumnezeiască însăşi este de ajuns pentru cauza sa. Dar totuşi, fiindcă este plină de astfel de dovezi mulţimea de cărţi sfinte, în care sînt tot atîtea mărturii, cîte idei, între ele Sfînta Scriptură fiind mărturie din gură dumnezeiască, am socotit de trebuinţă să mai aducem şi alte dovezi, nu pentru că acestea ar fi trebuitoare, ci pentru a le avea la îndemînă din belşug. Dacă nu e nevoie de ele pentru apărare, să fie de folos ca podoabă. 2. Aşadar, în cărţile de mai înainte am arătat nu numai prin mărturii apostolice şi profetice, ci şi prin cele evanghelice şi îngereşti, că Iisus Hristos, pe cînd era în trup şi pe pămînt, a fost Dumnezeu ; acum vom arăta că Acela Care S-a născut în trup chiar şi înainte de întrupare a fost întotdeauna Dumnezeu, ca să înţelegi prin mărturii care simt şi spun la fel cu cărţile sfinte, că pe Acelaşi, după naşterea trupească trebuie să-L crezi om şi Dumnezeu, că şi înainte de naşterea trupească a fost Dumnezeu şi după întruparea din Fecioară a fost Dumnezeu, acelaşi Dumnezeu Cuvîntul înainte naşterea din Fecioară. 3. Află aşadar, mai întîi de la apostolul învăţător al întregii lumi că Acela Care este fără de început, Dumnezeu, Fiul lui Dumnezeu, potrivit rosturilor lumii, adică la plinirea vremii, a fost făcut fiu al omului... Căci zice : *«Iar cînd a venit plinirea vremii, Dumnezeu a trimis pe Fiul Său, născut din femeie, născut sub lege»* [40]. Spune-mi deci acum : înainte ca Domnul Iisus Hristos să se nască din mama Sa Maria, Dumnezeu a avut Fiu sau n-a avut ? Nu poţi zice că n-a avut. Nu se spune niciodată fie fiu fără tată, fie tată fără fiu, fiindcă după cum fiul este din tatăl, la fel tatăl este din fiu.

II.

1. Vezi, aşadar, că spunînd apostolul : *«Dumnezeu a trimis pe Fiul Său»* înseamnă că Dumnezeu a trimis pe Fiul Său, ca să mă folosesc de cuvintele apostolului însuşi, pe Fiul Său desigur, al Său. Căci sau n-a trimis un fiu străin, fiindcă este spus că L-a trimis pe al Său, sau n-a putut să trimită, dacă nu era cine să fie trimis. *«A trimis aşadar, zice apostolul, pe Fiul Său născut din femeie»*. Deci fiindcă L-a trimis, L-a trimis cine era, şi fiindcă L-a trimis pe al Său, L-a trimis pe al Său şi nu

40. *Gal.* 4, 4.

pe un străin. 2. Unde este, aşadar, acel argument al tău de viclenie pămînteasc㠠: «Nimeni nu naşte pe cineva mai în vîrstă decît sine». Dar ce, nu e mai în vîrstă Domnul decît Maria ? Nu e mai în vîrstă Fiul lui Dumnezeu, decît fiica unui om ? De ce e mai în vîrstă Dumnezeu decît omul însuşi, dacă nici unul dintre oameni nu este din Dumnezeu ? Vezi, aşadar, că nu numai că Maria L-a născut pe cel mai în vîrstă decît ea, nu numai, zic, pe cel mai în vîrstă decît ea, ci pe făcătorul ei şi, născînd pe Născătorul ei, a devenit Născătoare a Născătorului ei. Pe cît i-a fost cu putinţă lui Dumnezeu să dea naştere unui om, pe atît i-a fost cu putinţă aceasta pentru Sine Însuşi, pe cît de uşor să facă a se naşte om, pe atît de uşor să se nască El Însuşi din om. 3. Căci, puterea dumnezeiască nu i-a fost mărginită în aşa fel, încît să nu-I fie îngăduit faţă de Sine ceea ce-I e îngăduit faţă de toţi şi Cel Ce are ca Dumnezeu în firea dumnezeirii însăşi să poată totul, să n-aibă numai în persoana sa puterea de a fi Dumnezeu în om. Aşadar, respingînd fleacurile şi prostiile argumentărilor pămînteşti şubrede, trebuie avută încrederea numai în dovezile simple şi în adevărul gol, trebuie potrivită credinţa cu aceste mărturii despre Dumnezeu, pe care le-a trimis Dumnezeu şi prin care El Însuşi a propovăduit despre Sine, dacă pot spune aşa. Drept este, pentru a-L cunoaşte, să ne încredem în ceea ce ne spune El, fiindcă Dumnezeu n-ar fi putut fi cunoscut de om, dacă nu i-ar fi atribuit El însuşi cunoaşterea. Drept este să-L credem în tot ce ştim despre El, fiindcă de la El avem tot ce ştim şi, dacă nu-L credem pe Cel de la Care ştim, ajungem să nu ştim nimic, ca unii care nu credem pe Cel prin Care ştim.

III.

1. Aşadar, fiindcă din mărturia de mai înainte a fost limpede că Dumnezeu a trimis pe Fiul Său şi că a fost făcut Fiul Omului Cel Ce a fost întotdeauna Fiul lui Dumnezeu, să vedem dacă acelaşi apostol a spus şi în alt loc ceva asemănător acestei mărturii, pentru ca adevărul, strălucind prin sine îndoit, în lumina mărturiilor să strălucească şi mai mult. Zice acelaşi apostol : «*A trimis Dumnezeu pe Fiul Său întru asemănarea trupului păcatului*» [41]. 2. Vezi bine că apostolul n-a spus ceva la întîmplare, sau cu cuvîntul neîntemeiat, pentru ca să treacă peste ceea ce spusese o dată, fiindcă, nu putea să fie întîmplare, sau lucru nejudecat în cel ce locuia plinătatea cuvîntului şi a chibzuinţei dumnezeieşti. Ce spune aşadar ? «*Dumnezeu a trimis pe Fiul Său întru asemănarea trupului păcatului*». Acelaşi repetă, acelaşi întăreşte zicînd : «*A trimis pe Fiul său*». Strălucitul şi minunatul învăţător, ştiind că în aceasta este

41. *Rom.* 8, 3.

cuprinsă toată taina dreptei credinţe, pentru ca să fie crezut că Domnul născut în trup şi trimis în această lume este Fiul lui Dumnezeu, repetă iarăşi şi iarăşi aceasta, zicînd : «A trimis Dumnezeu pe Fiul Său». 3. Nu este nimic de mirare, dacă el, trimis special pentru a binevesti venirea lui Dumnezeu, a predicat astfel, de vreme ce şi mai înainte de lege dătătorul legii însuşi a strigat zicînd : «Rogu-mă, Doamne, trimite pe altul, pe care vei vrea să-L trimiţi». Căci aceasta citim cu înţeles destul de limpede în cărţile evreilor : «*Rogu-mă, Doamne, trimite pe Cel pe care ai să-L trimiţi*» [42]. Evlaviosul profet, care avea în sine dragoste pentru tot neamul omenesc, îl cerea pe Cel Care trebuia trimis de Tatăl pentru răscumpărarea şi mîntuirea tuturor. Îl cerea oarecum cu glasul întregii omeniri să fie cît mai repede trimis de Dumnezeu Tatăl, zicînd : «*Rogu-mă, Doamne, trimite pe Cel pe Care ai să-L trimiţi*». «*A trimis,* zice apostolul, *Dumnezeu pe Fiul Său întru asemănarea trupului păcatului*». 4. Pentru că, precum spunea, L-a trimis în trup, a scos din El păcatul trupului. «*A trimis Dumnezeu pe Fiul Său întru asemănarea trupului păcatului*», pentru ca în adevărata întrupare să se ştie că n-a fost adevărul păcatului şi, pe cît se înţelegea adevărul pentru trup, pe atît să fie asemănarea păcatului cu păcatul. De vreme ce tot trupul este păcătos, iar El a avut trupul fără păcat, a avut în Sine numai asemănarea cu trupul păcătos. Era în trup, dar a fost lipsit de adevărul păcatului, fiindcă a fost fără păcat. «*A trimis, zice Dumnezeu pe Fiul Său întru asemănarea trupului păcatului*».

IV.

1. Vrei să ştii cît de bine a propovăduit aceasta apostolul ? Ascultă cum a căpătat drum acest adevăr din gura apostolului, ca din gura lui Dumnezeu Însuşi. Zice Domnul : «*Căci n-a trimis Dumnezeu pe Fiul Său în lume ca să judece lumea, ci ca lumea să se mîntuiască prin El*» [43]. Iată că Însuşi Domnul, precum vezi, asigură că a fost trimis de Dumnezeu Tatăl pentru mîntuirea neamului omenesc. Iar dacă socoţi că trebuie arătat mai limpede pe care Fiu L-a trimis Dumnezeu pentru a mîntui pe oameni, cu toate că nu este decît propriu şi unul născut fiu, cînd este spus că L-a trimis pe Fiul Său, ca să arate că L-a trimis pe Cel Unul-Născut al Său. iată şi profetul David cum îl arată foarte limpede pe Cel ce a fost trimis pentru mîntuirea omenească : «Trimis-a Cuvîntul Său, zice el, şi i-a vindecat pe ei» [44]. 2. Oare poţi întoarce aceasta în înţeles trupesc, să zici că a fost numai un om trimis de Dumnezeu pentru vindecarea neamului

42. *Ieş.* 4, 13.
43. *Ioan* 3, 17.
44. *Psalm* 106, 20.

omenesc ? Nu poţi desigur. Căci îţi strigă, împreună cu Scripturile Sfinte, profetul David, care zice : «*Trimis-a Cuvîntul Său şi i-a vindecat pe ei*». Vezi, aşadar, că a fost trimis Cuvîntul pentru a-i mîntui pe oameni, fiindcă, deşi vindecarea a fost dată prin Hristos, a fost totuşi în Hristos Cuvîntul lui Dumnezeu, Care pe toate le-a vindecat prin Hristos. Şi astfel, unit fiind prin taina întrupării Hristos şi Cuvîntul lui Dumnezeu. Unul s-a făcut Hristos şi Cuvîntul lui Dumnezeu, această unitate din cele două fiind Fiul lui Dumnezeu. 3. Aceasta vrînd să declare limpede apostolul Ioan, a zis : «*A trimis Dumnezeu pe Fiul Său ? Mîntuitorul lumii*» [45]. Înţelegi cum, printr-o legătură de nedesfăcut, a unit pe Dumnezeu cu omul. Hristos, Care S-a născut din Maria, este numit, fără îndoială, Mîntuitorul, potrivit cuvintelor : «*Fiindcă S-a născut nouă astăzi Mîntuitor, care este Hristos Domnul*» [46]. Aci, însă, Însuşi Cuvîntul lui Dumnezeu este numit Mîntuitorul, Care a fost trimis : «*A trimis Dumnezeu pe Fiul Său Mîntuitorul lumii*».

V.

1. Este limpede, aşadar, prin taina Cuvîntului lui Dumnezeu unit cu omul, şi Cuvîntul Care a fost trimis pentru mîntuire e numit Mîntuitorul şi Mîntuitorul născut în trup prin comuniunea cu Cuvîntul se numeşte Fiul lui Dumnezeu ; astfel, în nedespărţita slavă a ambelor nume, fiindcă Dumnezeu a fost unit cu omul, tot ce este om şi Dumnezeu, în Hristos se numeşte Dumnezeu. Şi de aceea bine a adăugat acelaşi apostol, zicînd : «*Cine mărturiseşte că Iisus este Fiul lui Dumnezeu, Dumnezeu rămîne întru el şi el în Dumnezeu şi dragostea lui Dumnezeu în el este desăvîrşită*» [47]. 2. Propovăduieşte că în El crede cu adevărat, pe El îl socoteşte plin de dumnezeiască dragoste, cine crede că Iisus este Fiul lui Dumnezeu. Cuvîntul lui Dumnezeu este arătat Fiul lui Dumnezeu şi prin aceasta vrea să se înţeleagă că unul născut Cuvîntul lui Dumnezeu şi Iisus Hristos este Fiul lui Dumnezeu. Vrei să ştii mai deplin că deşi după trup Hristos S-a născut cu adevărat om din om, totuşi din pricina unităţii de negrăit a tainei în care s-a unit omul cu Dumnezeu, nu este nici o distincţie între Hristos şi Cuvînt ? 3. Ascultă evanghelia Domnului, sau mai degrabă ascultă-L pe Dumnezeu însuşi vorbind despre Sine : «*Aceasta este viaţa veşnică : Să Te cunoască pe Tine, singurul Dumnezeu adevărat, şi pe Iisus Hristos, pe Care L-ai trimis*» [48]. Mai sus ai auzit că a fost trimis Cuvîntul lui Dumnezeu pentru a-i vindeca pe oameni, iar aici auzi că Acela Care a fost trimis este Iisus Hristos. Fă

45. *I Ioan* 4 ,14.
46. *Luca* 2, 11.
47. *I Ioan* 4, 15 şi 12.
48. *Ioan* 17, 3.

această despărțire, dacă poți, cînd vezi că este atît de mare unitatea dintre Hristos și Cuvînt, încît nu numai că se spune Cuvîntul unit cu Hristos, ci, din cauza unității înseși, Hristos este numit Cuvîntul.

VI.

1. Dar socotești acest adevăr puțin luminos nu fiindcă în el nu este destulă lumină, ci fiindcă necredința întunecoasă aduce întuneric și în lumină. Ascultă în puține cuvinte toată această taină a unității dumnezeiești, așa cum arată apostolul : «*Un singur Domn, Iisus Hristos, prin care sînt toate*» [49]. Iisuse, bunule, cît de mare este autoritatea cuvintelor Tale ! Căci ale Tale sînt cele ce se spun de către ai Tăi prin Tine. Iată cum aceste cuvinte puține ale apostolului cuprind atît de mult. «*Un singur Domn, Iisus Hristos, prin Care sînt toate*». Oare pentru a propovădui taina unei minuni atît de mari s-a folosit de ocolul cuvintelor, a arătat în cuprinsul unei lungi cuvîntări ceea ce a voit să înțelegem noi ? «*Un singur Domn, Iisus Hristos, zice apostolul, prin care sînt toate*». 2. A lămurit printr-o atît de simplă și scurtă vorbire taina unei atît de mari slave, cu acea încredere, de bună seamă, prin care știa că vorba sa n-are nevoie de lungi dovediri în cele ale lui Dumnezeu și că dumnezeirea dă încredere cuvintelor sale. Căci este destul o singură arătare pentru întărirea celor spuse, cînd dovedirea este în autoritatea celui ce vorbește. Așadar, «*Un singur Domn, Iisus Hristos, prin care sînt toate*». Socotește că unde vei citi despre Cuvîntul Tatălui, citești despre Hristos. «*Toate,* zice Evanghelia, *prin El s-au făcut și fără El nimic nu s-a făcut*» [50]. Apostolul spune «prin Hristos sînt toate», iar evanghelia «prin Cuvînt sînt toate». 3. Se bat cap în cap cuvintele sfinte ? Nu, desigur, ci vor să se înțeleagă că este unul și același Hristos, prin Care sînt toate, cum spune apostolul, și Cuvîntul, prin care toate s-au făcut, cum amintește evanghelistul. Ascultă, spun, ce a grăit Dumnezeu Însuși, Cuvîntul lui Dumnezeu despre Sine : «*Nimeni nu s-a suit în cer, decît Cel Care S-a coborît din cer, Fiul Omului, Care este în cer*» [51]. Și iarăși : «*Dacă veți vedea pe Fiul Omului suindu-Se acolo unde era mai înainte ?*» [52]. 4. A spus că Fiul omului a fost în cer, a amintit că Fiul omului S-a coborît din cer. Ce tot bodogănești ? Tăgăduiește dacă ești în stare. Vrei o întărire a celor spuse ? Deocamdată n-o ai de la mine. Dumnezeu a spus, Dumnezeu a vorbit ; cuvîntul Lui este pentru mine cea mai înaltă întărire. N-am nevoie de alte dovezi, n-am nevoie de vorbă lungă. Îmi este de

49. *I Cor.* 8, 6.
50. *Ioan* 1, 3.
51. *Ioan* 3, 13.
52. *Ioan* 6, 62.

ajuns încrederea în persoana Celui Ce a spus. Nu-mi îngădui să pun la îndoială adevărul celor spuse, nu-mi îngădui să-l cîntăresc. Ce-aș avea să mă întreb dacă este adevărat ceea ce a spus Dumnezeu, cînd nu trebuie să mă îndoiesc de cele spuse de Dumnezeu ? *«Nimeni nu s-a suit în cer decît Cel Care S-a coborît din cer, Fiul omului, Care este în cer»*. 5. Întotdeauna Cuvîntul Tatălui a fost în cer. Și cum a amintit El că Fiul omului a fost întotdeauna în cer ? Înțelege așadar învățătura că este Fiul omului Cel Care a fost întotdeauna Fiul lui Dumnezeu, de vreme ce El întărește că Acela Care a fost de curînd Fiul omului a fost întotdeauna în cer. La aceasta se adaugă ceva și mai mare, anume că este același Fiul omului și Cuvîntul lui Dumnezeu despre Care a spus că S-a coborît din cer și, atunci cînd vorbește pe pămînt, arată că este în cer. *«Nimeni nu s-a suit în cer, decît Cel Care S-a coborît din cer, Fiul omului, Care este în cer»*. 6. Cine este, te întreb, cel ce spune acestea ? Hristos desigur. Dar unde era atunci cînd vorbea ? Pe pămînt, fără îndoială. El spune că atunci cînd S-a născut, S-a coborît din cer, că este în cer și că El este același Fiul omului, fiindcă din cer n-a putut coborî decît ca Dumnezeu și, cînd vorbește pe pămînt, nu poate fi în cer decît ca Dumnezeu nesfîrșit. Ascultă, în sfîrșit, și înțelege că este Același Fiul omului și Cuvîntul lui Dumnezeu, fiindcă este și Fiu al omului, cît timp se naște din om și Cuvîntul lui Dumnezeu, cît timp Același, care vorbește pe pămînt, rămîne întotdeauna în cer. Este de naștere omenească, fiindcă spune că este cu adevărat Fiul omului, și de nesfîrșire dumnezeiască, fiindcă nu s-a despărțit cu totul de cer. 7. — Și de aceea apostolul, învățîndu-ne prin cuvinte asemenea celor dumnezeiești : *«Căci zice el, Cel Care s-a pogorît, Acela este Care s-a suit mai presus de toate cerurile, ca pe toate să le umple»* [53]. Bine zice că s-a coborît Cel ce S-a suit. Fără îndoială, n-a putut să se coboare din cer decît Cuvîntul lui Dumnezeu *«Care, în chipul lui Dumnezeu fiind, nu răpire a socotit a fi El întocmai cu Dumnezeu, ci S-a deșertat pe Sine, chip de rob luînd, făcîndu-Se asemenea oamenilor, și la înfățișare aflîndu-Se ca om, S-a smerit pe Sine, ascultător făcîndu-Se pînă la moarte, și încă moarte pe cruce»* [54]. Așadar, S-a coborît din cer Cuvîntul lui Dumnezeu, dar s-a urcat Fiul omului : S-a urcat Același Care Se coborîse. Vezi, așadar, că este același Fiul omului și Cuvîntul lui Dumnezeu.

VII.

1. Și de aceea, potrivit învățăturii cuvîntului dumnezeiesc, trebuie să spunem cu curaj și fără zăbavă că Fiul omului S-a coborît din cer și Domnul slavei S-a răstignit pe cruce, fiindcă, potrivit cu taina întrupă-

53. *Efes.* 4, 10.
54. *Filip.* 2, 6—8.

rii, Fiul lui Dumnezeu S-a făcut Fiul omului şi în Fiul omului a fost răstignit Domnul slavei. Dar de ce să lungim vorba? Nu se poate spune prea mult despre fiecare. Nu mi-ar ajunge o zi, dacă aş încerca să cercetez, sau să explic pe larg toată cele în legătură cu aceasta. De altfel, cine se înhamă la o asemenea treabă trebuie să răsfoiască şi să recitească toată Scriptura. 2. Căci ce părţi ale Scripturii n-au legături cu acest adevăr, de vreme ce toate au fost scrise pentru El? Trebuie spuse unele lucruri pe scurt şi restrîns, pe cît pot fi spuse, şi mai mult enumerate unele decît explicate, răscumpărate, ca să spun aşa, daune prin daune; din această pricină să trecem peste unele în grabă, ca să nu fie nevoie a le trece sub tăcere aproape pe toate. Aşadar, *«a venit,* zice Mîntuitorul în Evanghelie, *Fiul omului, ca să mîntuiască pe cel pierdut»* [55] Iar apostolul zice: *«Vrednic de credinţă şi de toată primirea este cuvîntul că Iisus Hristos a venit în lume ca să mîntuiască pe cei păcătoşi, dintre care cel dintîi sînt eu»* [56]. Dar şi Ioan evanghelistul zice: *«Între ale Sale a venit şi ai Săi nu L-au primit»* [57]. 3. — Vezi, aşadar, cum Scriptura spune într-un loc că a venit în lume Fiul omului, în alt loc Iisus Hristos, în alt loc Cuvîntul lui Dumnezeu. Înţelege aci că este neasemănare de numiri, nu de lucruri, şi că în felurita înfăţişare de nume este o singură putere. Căci, deşi Cel Ce a venit în lume este numit cînd Fiul omului, cînd Fiul lui Dumnezeu, cînd Cuvîntul, în fiecare nume este arătat unul singur.

VIII.

Dacă evanghelistul spune o dată că a venit în lume Cel prin Care a fost făcută lumea însăşi, iar altă dată că Cel care este Făcătorul lumii S-a făcut Fiul Omului, nu interesează numele, fiindcă în toate se înţelege Dumnezeu. Nu aduce daună dumnezeirii vrednicia sau voinţa Sa, de vreme ce aceasta dovedeşte mai degrabă dumnezeirea însăşi, fiindcă orice a voit, aceea a fost. Aşadar, a venit în lume, fiindcă a voit, S-a născut om fiindcă a voit, S-a numit Fiul omului fiindcă a voit. Acestea nu sînt vorbe, sînt puteri ale lui Dumnezeu. Deosebirea de nume n-a micşorat cu nimic în El puterea dumnezeiască. Oricum ar fi numit, în toate este unul. Chiar dacă în graiul cuvintelor este oarecare deosebire, în puterea numelor nu este decît o singură slavă.

IX.

1. — Dar fiindcă pînă aici ne-am folosit de mărturii evanghelice şi mai ales apostolice, ca de nişte noi mărturii, acum ne vom adresa vechi-

55. *Matei* 18, 11.
56. *I Tim.* 1, 15.
57. *Ioan* 1, 11.

lor profeți, amestecînd uneori cele vechi cu cele noi, pentru ca să înțeleagă toți că Sfînta Scriptură a arătat, ca printr-o singură gură, că Domnul va veni în carne prin tot trupul său. Spune, așadar, acel strălucit și minunat profet, Ieremia [58], bogat atît prin darul lui Dumnezeu, cît și prin mărturia sa, cel căruia singur i s-a întîmplat să fie sfințit înainte de a se naște : «*Acesta este Dumnezeul nostru, și nimeni altul nu este asemenea Lui. Aflat-a toată calea științei și a dat-o lui Iacob, sluga sa, și lui Israel, cel iubit de Dînsul. După aceasta pe pămînt S-a arătat și cu oamenii împreună a locuit*» [59]. Deci zice : «*Acesta este Dumnezeul nostru*». 2. — Vezi că profetul parcă întinde mîna spre El și-L arată cu degetul zicînd : «*Acesta este Dumnezeul nostru*». Spune-mi, așadar, pe cine arăta atunci profetul prin aceste semne și indici ? Oare cumva pe Tatăl ? Și de ce trebuia să fie arătat Cel în Care credeau toți ? Căci pe atunci Îl cunoșteau iudeii, care trăiau sub legea lui Dumnezeu. Dar atunci lucrurile se petreceau ca ei să-L cunoască Dumnezeu pe Fiul lui Dumnezeu. 3. — Și de aceea bine zicea profetul că Acela Care descoperise învățătura, adică dăduse Legea, trebuie văzut pe pămînt, adică avea să vină în trup. Iar iudeii, care nu se îndoiau că este Dumnezeu Cel ce le dăduse Legea, să știe că este Dumnezeu Cel Care avea să vină în trup, să afle că Acela, pe Care-L credeau Dumnezeu dătător de Lege, trebuie văzut între oameni prin întrupare omenească. Însuși El a făgăduit prin profet venirea Sa : «*Eu sînt Cel Care grăiește : Iată-mă !*». Și mai zice Sfînta Scriptură : «*Nu va fi socotit altul în afară de El*» [60]. 4. — Profetul, prevăzînd că vor apărea învățături nesănătoase, a înlăturat orice înțeles de stricăciune eretică, zicînd : «*Nu va fi socotit altul în afară de El*». Acesta Unul S-a născut în Dumnezeu din Dumnezeu, a Cărui poruncă a fost îndeplinită în alcătuirea lumii, a Cărui voință este nașterea lucrurilor, al Cărui cuvînt este făurirea lumii, Care pe toate le-a zis și s-au făcut, toate le-a poruncit și s-au zidit. Acesta Unul este Cel Care vorbește patriarhilor, Care poposește în profeți, zămislit din Duh, născut din Fecioară, văzut în lume, trăind între oameni, răstignind pe lemnul crucii zapisul păcatelor [61], biruind în Sine Însuși puterile potrivnice nouă și dușmane, ucigînd moartea, dînd tuturor credința învierii, prin slava trupului Său nimicind stricăciunea trupului omenesc. 5. — Deci Unuia Domnului Iisus Hristos îi sînt acestea particulare și de aceea nu va fi socotit altul a fi El, fiindcă Unul singur în această unitate de glorie și fericire s-a născut Dumnezeu din Dumnezeu. Aceasta se săvîrșea atunci prin învățătura profeției, să se cunoască de către toți că El este Unul născut Fiu al lui Dumnezeu Tatăl și, fiindcă auzeau că nu

58. *Cf. Ieremia* 1, 5.
59. *Baruh* 3, 36—38.
60. *Isaia* 52, 6 ; 45, 14.
61. *Cf. Col.* 2, 14.

este socotit prin Fiul un alt Dumnezeu, să-L cunoască de bună seamă că este un singur Dumnezeu în Tatăl şi în Fiul. «*După aceasta a fost văzut pe pământ şi a trăit împreună cu oamenii*». Vezi că aci se arată limpede venirea şi naşterea Domnului. Oare Tatăl, despre care este scris că nu-L vede decît Fiul, a fost văzut vreodată pe pământ, S-a născut în trup, sau a trăit între oameni ? 6. — Nu, de bună seamă. Înţelegi, aşadar, că acestea toate au fost spuse despre Fiul. De vreme ce profetul a spus că va trebui să fie văzut Dumnezeu pe pământ şi altul în afară de Fiul n-a fost văzut pe pământ, fără îndoială că profetul n-a vorbit despre altul, decît despre Cel pe Care L-au arătat după aceea faptele. De vreme ce a zis că va trebui să fie văzut Dumnezeu, n-a putut vorbi despre altul, decît despre Cel Care a fost văzut după aceea. Dar despre aceasta deocamdată destul. Acum să trecem la altele. «*Bogăţiile Egiptului şi cîştigurile Etiopiei şi ale sabeenilor celor înalţi la stat vor trece la tine şi ai tăi vor fi ; în lanţuri îşi vor sluji ţie şi vor cădea înaintea ta şi rugîndu-se ţie vor zice : Numai tu ai un Dumnezeu tare şi nu este alt Dumnezeu afară de El. Căci tu eşti Dumnezeul nostru şi noi nu ştiam. Dumnezeul lui Israel, Cel izbăvitor*» [62]. 7. — Cît de bine se potrivesc întotdeauna cele ale Sfintei Scripturi ! Mai înainte profetul a zis : «*Acesta este Dumnezeul nostru*», iar aici zice «*Tu eşti Dumnezeul nostru*». În Acela este învăţătura dumnezeiască, iar în Acesta mărturisirea omenească. Unul a însemnat persoana învăţătorului care propovăduia, celălalt persoana poporului care mărturisea. Aşează-L acum zilnic pe cel ce învaţă în Biserică, precum face, pe profetul Ieremia, care zice despre Domnul Iisus Hristos : «*Acesta este Dumnezeul nostru*». Ce ar răspunde altceva toată Biserica, precum face, decît ceea ce alt profet a spus către Domnul Iisus : «*Tu eşti Dumnezeul nostru*», astfel încît mărturisirii de faţă să i se poată adăuga şi neştiinţa trecută. Căci zice poporul : «Tu eşti Dumnezeul nostru şi nu ştiam». Aceştia care, mai înainte ocupaţi cu superstiţiile demonice, nu-L cunoşteau pe Dumnezeu, întorşi la credinţă pot să spună : «Tu eşti Dumnezeul nostru şi nu ştiam».

X.

1. — Iar dacă doreşti să ţi se dovedească acest lucru din partea iudeilor, gîndeşte-te, după acea nefericită neştiinţă şi nelegiuită prigoană, la mulţimea de iudei care, întorşi la credinţă, recunosc pe Domnul, şi vezi dacă pot ei spune cu dreptate : «Tu eşti Dumnezeul nostru şi nu ştiam». Dar eu îţi adaug altceva, ca să fie dovadă nu numai iudeii care-L mărturisesc, dar şi cei ce-L tăgăduiesc. Întreabă-i pe iudeii care încă se îndîrjesc în nelegiuire, dacă ştiu sau cred că există Dumnezeu : vor mărturisi

62. *Isaia* 45, 14—15.

că știu și cred. Dar ia întreabă-i dacă cred că există Fiul lui Dumnezeu : vor tăgădui, desigur și vor huli. 2, — Vezi, așadar, că profetul a vorbit despre Cel pe Care iudeii nu L-au știut niciodată și încă nu-L știu, nu despre Acela pe Care ei socotesc că-L cred și-L mărturisesc. Așadar, bine pot să spună aceia dintre iudei, care după neștiință vin la credință : «Tu ești Dumnezeul nostru și noi nu știam». Pe drept cei care cred după neștiință spun că ei n-au știut pe Cel în Care nu cred încă și spun că nu-L știu. Căci în chip limpede mărturisindu-L după neștiință, ei spun că mai înainte nu L-au știut pe Cel pe Care nu-L știu încă și-L tăgăduiesc.

XI.

1. — «*Bogățiile Egiptului și cîștigurile Etiopiei și ale sabeenilor celor înalți la stat vor trece la tine*» [63]. Nu e îndoielnic pentru nimeni că, în aceste nume de neamuri deosebite, este arătată venirea păgînilor care au să creadă. Nu poți tăgădui că au trecut la Hristos păgînii care, dobîndind numele de creștini, nu numai cu credința au trecut la Domnul Iisus Hristos, ci chiar cu numele însuși. De vreme ce se numesc ce sînt, s-a împlinit taina numelui în lucrarea credinței. «*Vor trece la tine și ai tăi vor fi ; în lanțuri îți vor sluji*». 2. — Precum sînt lanțurile robiei, așa sînt lanțurile dragostei, potrivit celor pe care le spune Domnul : «*I-am atras în lanțurile dragostei*» [64]. Cu adevărat mari și de negrăită dragoste sînt aceste lanțuri, în care cei care sînt legați se bucură de lanțurile lor. Vrei să știi că aceasta este adevărat ? Ascultă-l pe apostol care tresaltă și se bucură în lanțurile lui, cînd zice : «*Vă rog eu cel întemnițat pentru Domnul*» [65], sau : «*Te rog, fiindcă ești cum sînt eu, bătrînul Pavel, iar acum și întemnițatul lui Iisus Hristos*» [66]. Vezi cît de mult se bucura de lanțurile sale, pe care le da pildă și altora. Fără îndoială, însă, că în cel în care este o singură dragoste, cea pentru Dumnezeu, singură este și dorința întemnițării întru Domnul, potrivit cuvintelor apostolului : «*Iar inima și sufletul mulțimii celor care au crezut erau una*» [67].

Sau, potrivit celor spuse de profet : 3. — «*Vor cădea înaintea ta și, rugîndu-se ție, vor zice : Numai tu ai un Dumnezeu și nu este alt Dumnezeu afară de El*» [68]. Apostolul a spus limpede cuvîntul profetului, cînd a zis : «*Pontru că Dumnezeu era în Hristos, împăcînd lumea cu Sine însuși*» [69]. «*Așadar, numai tu ai un Dumnezeu și nu este Dumnezeu afară*

63. *Isaia* 45, 14.
64. *Osea* 11, 4.
65. *Efes.* 4, 1.
66. *Filimon* 9.
67. *Fapte* 4, 32.
68. *Isaia* 45, 14.
69. *II Cor.* 5, 19.

de El» [70] Bine zice profetul *«Numai tu ai un Dumnezeu»*, arătînd nu numai pe acela căruia îi vorbea, ci şi pe Cel pe Care-L avea cel căruia îi vorbea şi deosebind astfel nu prin tăgăduirea unităţii, ci prin înţelesul firilor, pe Cel Ce era, de Cel la care era.

XII.

1. — *«Cu adevărat tu eşti Dumnezeu şi noi nu ştiam. Dumnezeul lui Israel Cel izbăvitor!»*. Scriptura a arătat în semne multe şi lămurite despre cine vorbea; totuşi a spus foarte limpede în numele Mîntuitorului numele lui Hristos, precum grăieşte îngerul: *«Căci s-a născut azi Mîntuitor, Care este Hristos Domnul»* [71]. 2. — Pentru nimeni nu există îndoială că Iisus în ebraică înseamnă Mîntuitor, precum mărturiseşte Sfintei Fecioare Maria îngerul, cînd zice: *«Şi vei chema numele Lui Iisus, căci El va mîntui poporul Său de păcate»* [72]. Şi ca să nu spui că El a fost propovăduit Mîntuitor în felul în care s-a spus de către alţii: *«Şi le-a ridicat Domnul mîntuitor pe Othonihel, fiul lui Cenez»* [73]. şi de asemenea: *«Şi le-a ridicat mîntuitor pe Aoth, fiul lui Gera»*, a adăugat: *«El Însuşi va mîntui poporul Său de păcate»* [74]. 3. — Dar nu este treabă omenească mîntuirea poporului de robia păcatului, ci aceasta este cu putinţă numai Celui despre Care s-a zis: *«Iată Mielul lui Dumnezeu Cel Care ridică păcatele lumii»* [75]. Căci ceilalţi au izbăvit nu poporul lor, ci al lui Dumnezeu, şi nu de păcate, ci de duşmani.

XIII.

1. — *«Tu eşti Dumnezeul nostru şi nu ştiam, Dumnezeu mîntuitor al lui Israel»* [76]. Despre cine socoţi că s-a spus mai degrabă aceasta, cui crezi că se potriveşte mai bine: iudeilor sau păgînilor? Dacă iudeilor, iudeii în nici un caz nu L-au cunoscut pe Hristos, precum se spune: *«Dar Israel nu Mă cunoaşte şi poporul Meu nu Mă pricepe»* [77] şi *«Lumea prin El s-a făcut şi lumea nu L-a cunoscut, Întru ale Sale a venit şi ai Săi nu L-au primit»* [78]. 2. — Iar dacă păgînilor, e limpede că păgînitatea nu L-a cunoscut pe Hristos, fiind stăpînită de idoli. Chiar dacă aceasta nu l-a cunoscut pe Tatăl, şi-L cunoaşte acum, nu-L cunoaşte to-

---

70. *Isaia* 45, 14.
71. *Luca* 2, 11.
72. *Matei* 1, 21.
73. *Jud.* 3, 19; 15; (În Biblie numele se potrivesc numai în parte).
74. *Matei* 1, 21.
75. *Ioan* 1, 29.
76. *Isaia* 45, 15.
77. *Isaia* 1, 3.
78. *Ioan* 1, 10—11.

tuşi, decît prin Hristos. Vezi, aşadar, că poporul credincios fie dintre păgîni, fie dintre iudei, şi unul şi altul zice bine pentru sine : *«Tu eşti Dumnezeul nostru şi nu ştiam, Dumnezeul mîntuitor al lui Israel»* [79]. Căci nici păgînii, închinîndu-se mai înainte la idoli, nu-L cunoşteau pe Dumnezeu, nici iudeii, tăgăduindu-L pe Domnul, nu ştiau că este Fiul lui Dumnezeu. Şi prin aceasta bine zic despre Hristos şi unii şi ceilalţi : *«Tu eşti Dumnezeul nostru şi nu ştiam»*. Căci nu ştiu că e Dumnezeu nici cei ce nu credeau, nici cei ce tăgăduiau că e Fiul lui Dumnezeu. 3. — Dacă, aşadar, trebuie crezut Hristos, cum grăieşte adevărul, cum arată dumnezeirea, cum, în sfîrşit, spune Hristos Însuşi, Care este şi una şi alta, de ce te interpui tu, nebun nefericit, de ce te aşezi între Hristos şi Dumnezeu ? De ce cauţi să desparţi corpul Său de Fiul lui Dumnezeu şi încerci să-L despici pe Dumnezeu de Sine Însuşi ? Desfaci cele ce sînt una şi desparţi cele unite. Despre Dumnezeu crede în cuvîntul lui Dumnezeu. Căci prin nimic nu vei putea mărturisi mai bine dumnezeirea lui Dumnezeu, decît dacă o mărturiseşti prin aceleaşi cuvinte, prin care dumnezeirea însăşi s-a propovăduit pe sine. Să ştii, potrivit profetului, că Însuşi Domnul este Dumnezeu, Care a descoperit toată calea învăţăturii, Care a fost văzută pe pămînt şi a trăit între oameni. 4. — El a adus lumii lumina credinţei. El a arătat lumina mîntuirii. *«Dumnezeu este Domnul şi S-a arătat nouă»* [80]. Pe acesta crede-L, pe acesta iubeşte-L, pe acesta mărturiseşte-L. De vreme ce este scris : *«Întru numele lui Iisus tot genunchiul să se plece, al celor cereşti, al celor pămînteşti şi al celor de dedesubt. Şi să mărturisească toată limba că Domn este Iisus Hristos, întru slava lui Dumnezeu Tatăl»* [81], vrei, nu vrei, nu vei putea să tăgăduieşti că Domnul Iisus Hristos este în slava lui Dumnezeu Tatăl. Aceasta este desăvîrşita putere a desăvîrşitei mărturisiri : să-L mărturiseşti pe Dumnezeu şi Domnul Iisus Hristos întotdeauna în slava lui Dumnezeu Tatăl.

CARTEA A V-A

I.

Am spus în prima carte că acea erezie, ucenică şi următoare a ereziei pelagiene, a încercat şi a luptat în toate chipurile pentru a se crede că Fiul lui Dumnezeu, Domnul Iisus Hristos, născut din Fecioara, a fost doar un om cu totul deosebit, Care, luînd calea virtuţii şi trăind în evlavie religioasă, a ajuns să Se facă vrednic, prin această sfinţenie, de a I se adăuga slava dumnezeiască. Înlăturîndu-I vrednicia obîrşiei sfinte,

79. *Isaia* 45, 15.
80. *Psalm* 117, 27.
81. *Filip.* 2, 10—11.

ereticii I-au lăsat doar partea meritelor omeneşti, silindu-se şi muncindu-se să-L arate ca pe un om ridicat din popor, din mulţimea neamului omenesc. Ei ziceau că toţi oamenii pot să merite, prin fapte bune şi prin virtuţi, ceea ce a meritat El. Arătările acestea eretice, primejdioase şi molipsitoare, răpind lui Dumnezeu cele adevărate şi făgăduind oamenilor cele deşarte, sînt şi într-un fel şi în altul minciuni grosolane şi vrednice de osîndă. De vreme ce-L ponegresc pe Dumnezeu prin injurii şi sacrilegii, iar oamenilor le insuflă nădejdea unor socoteli greşite prin susţineri viclene şi nelegiuite, dăruiesc oamenilor ceea ce ei nu sînt, iar lui Dumnezeu îi răpesc ceea ce El este. 2. — Această erezie nouă, de o răutate primejdioasă şi aducătoare de moarte, care a răsărit acum, scormonind în cenuşa trecutului şi înviind-o oarecum, a aprins din nou focul rătăcirii, susţinînd că Domnul Iisus Hristos S-a născut doar om. Şi de aceea, de ce e trebuitor să cercetăm dacă în cele următoare acelei stricăciuni se găseşte ceea ce este în însuşi capul unei singure nelegiuiri ? E de prisos să aşteptăm în urmaşi ce fel este cea care la început n-a lăsat pricini de aşteptare. Ce rost are să căutăm dacă, în asemănare cu erezia de mai înainte, cea nouă făgăduieşte omului — îngrozitoare nelegiuire — ceea ce răpeşte lui Dumnezeu ? Oare nu e aproape o neevlavie să ne întrebăm ce urmează, cînd vedem ce a fost mai înainte ? Este ca şi cum în cele următoare s-ar afla vreo pricină, prin care să se arate că nu e neevlavios cel ce L-a tăgăduit pe Dumnezeu. 4. — Noua erezie susţine, aşadar, cum am spus mai înainte, că Domnul Iisus, născut din Fecioară, a fost doar un om cu totul deosebit şi că de aceea Maria trebuie numită Christotocos, nu Teotocos, adică mamă a lui Hristos, nu a lui Dumnezeu. Pe lîngă aceasta, adaugă blestematei afirmaţii motive pe cît de năstrusnice, pe atît de uşuratice, spunînd că nimeni nu se naşte înaintea mamei sale. Ca şi cum naşterea lui Dumnezeu Cel Unul Născut, prevestită de prooroci, prezisă cu veacuri înainte, trebuie arătată sau socotită de judecăţi omeneşti, ca şi cum, ereticule, oricine eşti, însăşi Fecioara Maria, pe care o defăimezi pentru naşterea ei, a săvîrşit acest fapt al naşterii prin propriile ei puteri şi merite, fapt pe care, atît de minunat şi de mare cît este, tu îl socoteşti ieşit din slăbiciune omenească. 4. — Dacă acest fapt s-a săvîrşit ca o treabă a unui om, caută lămuriri omeneşti ; iar dacă tot ce s-a făcut este putere a lui Dumnezeu, de ce socoţi acest fapt o neputinţă omenească, de vreme ce-l vezi că este lucrare dumnezeiască ? Dar despre aceasta vom mai vorbi mai tîrziu ; acum să reluăm firul început cu puţin înainte, pentru ca toţi să ştie că tu cauţi foc în cenuşa pelagiană şi că sufli în vechii tăciuni pentru a aprinde flacăra unor noi nelegiuiri.

II.

Zici, aşadar, că Hristos a fost doar un om cu totul deosebit. Această rătăcire, precum limpede am arătat în prima carte, că Hristos a fost doar un om cu totul deosebit, a susţinut-o acea erezie a neevlaviei pelagiene. Adaugi pe lîngă aceasta că Însuşi Domnul tuturor, Iisus Hristos, este chipul lui Dumnezeu şi că trebuie numit Theodocos, adică nu Dumnezeu, ci primitor de Dumnezeu, socoteşti că trebuie cinstit nu pentru că este Dumnezeu, ci pentru că a primit în Sine pe Dumnezeu. Şi erezia despre care am mai vorbit susţinea că Hristos nu trebuie cinstit pentru Sine, nu ca Dumnezeu adică, ci fiindcă, prin fapte bune şi evlavioase, a meritat să aibă pe Dumnezeu în Sine. 2. — Vezi, aşadar, că versi venin pelagian, că sufli duh pelagian. De aceea se cuvine nu să fii judecat, ci să fii socotit judecat, fiindcă de vreme ce împărtăşeşti aceeaşi rătăcire, trebuie să ţi se dea aceeaşi osîndă, ca să nu spun că, asemănînd pe Dumnezeu cu o statuie imperială, ai căzut într-o atît de mare necredinţă şi blasfemie, încît se pare că l-ai învins prin nebunie pe Pelagiu însuşi, care i-a învins pe toţi prin sacrilegiul său.

III.

Zici, aşadar, că Hristos trebuie numit Theodocos, chip al lui Dumnezeu, că adică trebuie căutat nu pentru Sine, pentru că este Dumnezeu, ci pentru că a primit în Sine pe Dumnezeu. Susţii astfel că nu e nici o deosebire între El şi toţi oamenii care au fost sfinţi, pentru că toţi oamenii sfinţi au avut pe Dumnezeu în ei. Ştim bine că Dumnezeu a fost în patriarhi şi a vorbit în prooroci. 2. — Credem că nu numai toţi apostolii şi martirii, ci şi toţi sfinţii şi slujitorii lui Dumnezeu au cu ei duhul lui Dumnezeu, precum este scris: «*Voi sînteţi templu al Dumnezeului celui viu, precum Dumnezeu a zis: Voi locui în ei*»[82]. Şi iarăşi: «*Nu ştiţi, oare, că voi sînteţi templul lui Dumnezeu şi că Duhul lui Dumnezeu locuieşte în voi?*»[83]. Prin aceasta poţi spune că toţi aceştia sînt theodochi, toţi sînt asemenea lui Hristos şi lui Dumnezeu. 3. — Dar e neevlavia unei rătăciri înspăimîntătoare să se compare făcătorul cu fapta, stăpînul cu sluga, Dumnezeu cu şubrezenia pămîntească, cele cereşti cu cele pămînteşti, să i se aducă pentru binefaceri injurie, pentru că a binevoit a locui în om să i se spună că este om.

82. *II Cor.* 6, 16.
83. *I Cor.* 3, 16.

IV.

Între El şi toţi sfinţii e deosebirea dintre locuinţă şi locuitor. Faptul de a locui aparţine nu locuinţei, ci locuitorului, de a cărui voinţă atîrnă şi clădirea locuinţei şi folosirea ei ; adică dacă vrea, face locuinţa şi dacă vrea, după ce a făcut-o, locuieşte în ea. *«Căutaţi dovadă, zice apostolul, că Hristos grăieşte întru mine ?»*. Şi în alt loc : *«Nu vă cunoaşteţi voi bine că Hristos Iisus este întru voi ? Afară numai dacă sînteţi netrebnici»* [84] Şi iarăşi : *«Hristos să Se sălăşluiască prin credinţă în inimile voastre»* [85]. 2. — Vezi ce deosebire este între învăţătura apostolică şi blasfemia ta. Tu spui că Dumnezeu locuieşte în Hristos ca într-un om ; el dă mărturie că Hristos Însuşi locuieşte în oameni, ceea ce de bună seamă nu pot face, cum zici tu, carnea şi sîngele. Astfel că tocmai din ceea ce tu tăgăduieşti este dovedit Dumnezeu. De vreme ce nu tăgăduieşti pe Dumnezeu care este în om, trebuie să credem foarte limpede că este Dunezeu Acela pe care-L ştii că locuieşte în om. Aşadar, toţi, fie patriarhi, fie profeţi, fie apostoli, fie martiri, fie, în sfîrşit, sfinţi, toţi au avut în ei pe Dumnezeu şi toţi au devenit fiii lui Dumnezeu şi toţi au fost theodochi, dar din pricini deosebite şi cu rosturi foarte neasemenea. 3. — Căci toţi cei ce cred în Dumnezeu sînt fiii lui Dumnezeu prin adopţiune, dar numai Cel unul născut este Fiu prin naştere. El n-a fost născut de Tatăl din vreo materie oarecare, fiindcă orice lucru şi orice materie a lucrurilor este prin Cel Unul-Născut Fiul lui Dumnezeu, nici din nimic, fiindcă este din Tatăl, nici ca o naştere, fiindcă în Dumnezeu nu e nimic gol şi schimbător, ci într-un chip mai presus de orice preţuire, Dumnezeu-Tatăl în cele ce erau nenăscute în El a născut pe Cel Unul-Născut al său. Astfel, din Tatăl Cel Preaînalt şi veşnic S-a născut Fiul Cel Preaînalt şi veşnic ; Acelaşi trebuie socotit în trup, Care este socotit în Duh. Acelaşi trebuie crezut în trup, Care este crezut în slavă. Cel ce avea să Se nască în trup n-a făcut vreo despărţire sau desfacere de Sine, încît nenăscîndu-Se din vreo parte să se nască vreo parte din Sine, sau să vină după aceea în El oarecare dumnezeire care nu fu-

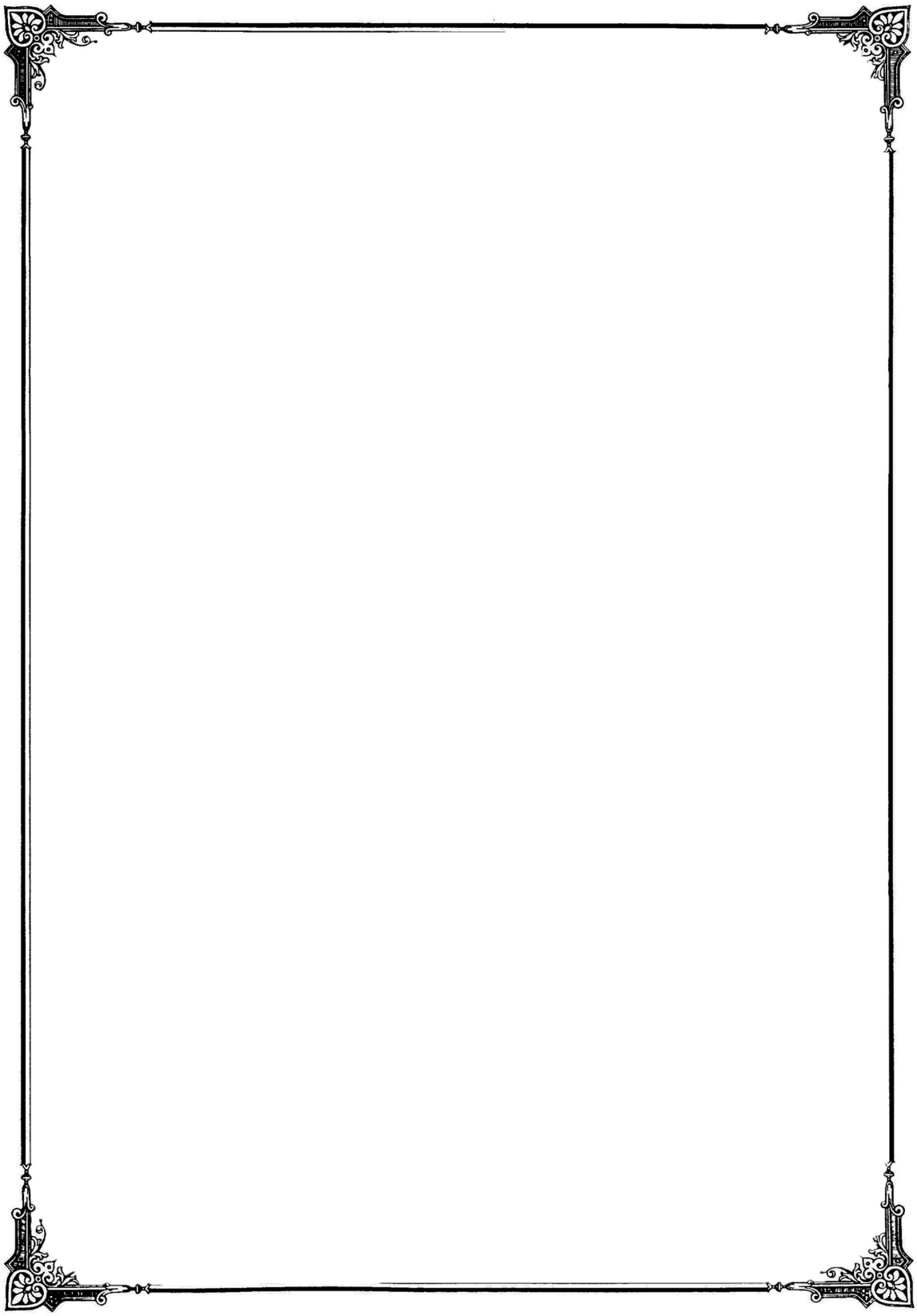

s-a coborît dreptatea. 2. — El Însuşi este Adevărul, potrivit acelei mărturii a adevărului însuşi : «*Eu sînt adevărul şi viaţa*» [93]. Aşadar, fiindcă în cărţile de mai înainte am arătat acest adevăr că Domnul Iisus Hristos este Dumnezeu născut din Fecioară, precum am stabilit în ultima carte, vom propovădui că Acela Care avea să Se nască din Fecioară, a fost întotdeauna prezis ca Dumnezeu. Astfel, zice profetul Isaia : «*Nu mai nădăjduiţi în omul cel muritor, în nările căruia nu este decît o suflare ! Oare ce putere are el ?*» [94]. Sau, cum este mai adevărat şi mai limpede în evreieşte : «*Fiindcă El Însuşi este socotit Cel Prea Înalt*». Bine a zis «*Nu mai nădăjduiţi*», arătînd prin cuvînt puterea celui ce oprea neliniştea prigoanei. «*Nu mai nădăjduiţi în om, fiindcă El Însuşi este socotit Cel Prea Înalt*». 3. — Oare nu într-una şi aceeaşi cugetare a arătat şi primirea trupului omenesc şi adevărul lui Dumnezeu ? «*Nu mai nădăjduiţi în om, fiindcă El Însuşi este socotit Cel Prea Înalt*». Oare nu ţi se pare mă rog, că vorbesc pe faţă prigonitorii Domnului, cînd spun : Lăsaţi-l în pace pe omul pe care-L prigoniţi, fiindcă acest om este Dumnezeu şi, deşi apare în umilinţa trupului omenesc, El rămîne în înălţimea slavei dumnezeieşti. Bine zice profetul : «*Nu mai nădăjduiţi în om, în nările căruia nu e decît suflare*». În aceste cuvinte el a arătat pe om, însemnînd foarte limpede trupul omenesc, cu curaj şi încredere, ca unul care exprima statornic adevărul atît despre om, cît şi despre Dumnezeu, fiindcă aceasta este credinţa cea adevărată şi drept mărturisitoare : să crezi că Domnul Iisus a avut la fel fiinţa trupului adevărat şi adevărul desăvîrşitei dumnezeiri. 4. — Sau poate socoteşti că este ceva nelămurit aici, fiindcă a scris Cel Prea Înalt în loc de Dumnezeu, precum a grăit profetul : «*Dat-a Cel Prea Înalt glasul lui, cutremuratu-S-a pămîntul*» [95] şi «*Tu singur eşti Cel Prea Înalt peste tot pămîntul*» [96]. Şi Isaia : «*Acestea zice Cel Prea Înalt şi Sfînt, a Cărui locuinţă este veşnică*» [97]. Din acestea trebuie înţeles limpede că, de vreme ce a zis Cel Prea Înalt, chiar fără să mai adauge cuvîntul Dumnezeu, a numit pe Dumnezeu prin cuvintele Cel Prea Înalt. Deci, fiindcă prin profet cuvîntul dumnezeiesc a prevestit pe Domnul Iisus Hristos om şi Dumnezeu, să vedem dacă şi acum se potrivesc vechile mărturii cu cele noi.

VI.

«*Ce era de la început, spune apostolul Ioan, ce am auzit, ce am văzut cu ochii noştri, ce am privit şi mîinile noastre au pipăit despre Cuvîntul vieţii, aceea vă vestim. Şi viaţa s-a arătat şi am văzut-o şi măr-*

93. *Ioan* 14, 6.
94. *Isaia* 2, 22.
95. *Psalm* 45, 6.
96. *Psalm* 82, 17.
97. *Isaia* 57, 15.

turisim și vă vestim viața de veci, care era la Tatăl și s-a arătat nouă» [98]. Vezi în ce chip se întăresc cele vechi prin cele noi și cum vechea povestire este urmată de întărirea propovăduirii celei noi. Isaia a zis : «*Nu mai nădăjduiți în omul cel muritor, în nările căruia nu este decît o suflare, fiindcă El Însuși este socotit Cel Prea Înalt*». Iar Ioan spune : «*Ce era la început, ce am auzit, ce am văzut cu ochii noștri, ce am privit și mîinile noastre au pipăit*» [99]. 2. — Profetul a zis că Omul va fi prigonit de iudei, apostolul a propovăduit că Omul a fost pipăit de mîini omenești. Primul a zis că Același, pe care-L prevestise ca om, L-a arătat ca Dumnezeu Prea Înalt, cel de-al doilea ne învață că pe Cel pe care L-au pipăit oamenii L-a amintit a fi fost de la început întotdeauna Dumnezeu. Deci este foarte limpede că amîndoi L-au arătat pe Domnul Iisus Hristos om și Dumnezeu, fiindcă același care a fost după aceea om a fost întotdeauna Dumnezeu și prin aceasta om și Dumnezeu, adică omul însuși Dumnezeu. Așadar «*ce era de la început, ce am auzit, ce am văzut cu ochii noștri, ce am privit și mîinile noastre au pipăit despre Cuvîntul vieții, aceea vă vestim. Și viața s-a arătat și am văzut-o și mărturisim și vă vestim viața de veci, care era la Tatăl și s-a arătat nouă*». 3. — Vezi pe cîte căi, în cîte chipuri, multe și felurite, face cunoscută taina întrupării acel apostol prea iubit și legat de Dumnezeu. Mai întîi mărturisește că L-a văzut în trup pe Cel Care a fost dintotdeauna ; apoi, pentru ca să nu pară puțin lucru pentru necredincioși mărturia că L-a auzit și văzut, a spus că L-a pipăit chiar, adică L-a atins cu mîinile lui și el, ca și ceilalți. În felul acesta este înlăturată părerea marcioniților și a maniheilor despre întrupare : ca să nu creadă cineva că oamenii au avut o vedenie, apostolul a propovăduit adevărul, arătînd că el însuși a pipăit trupul lui Iisus. 4. Apoi a adăugat că viața adevărată și cuvîntul vieții, acestea le-a văzut, le vestește și le mărturisește, îndeplinind în același timp datoria credinței și aducînd spaimă necredinței, pentru ca să se vadă că el nu numai propovăduiește, ci și arată primejdia celui ce nu vrea să creadă. «*Vă vestim viața de veci, care era la Tatăl și s-a arătat nouă*» grăiește apostolul, propovăduind că s-a arătat oamenilor ceea ce a fost întotdeauna la Tatăl, a fost văzut de oameni ceea ce a fost întotdeauna de la început, a fost pipăit de mîini omenești, ceea ce era Cuvîntul vieții fără de început. 5. Vezi în cîte chipuri, cît de felurite, cît de multe, cît de nedespărțite și de limpezi, a arătat taina unirii trupului cu Dumnezeu, pentru ca nimeni să nu poată spune ori una, ori alta, dacă își amintește și de una și de cealaltă. Acest adevăr îl arată apostolul foarte lămurit și în alt

98. *I Ioan* 1, 1—2.
99. *Isaia* 2, 22.

loc : «*Iisus Hristos — ieri şi azi şi în veci — este acelaşi*» [100]. 6. Acelaşi adevăr l-a spus şi mai înainte : «*Ce era de la început, ...şi mîinile noastre au pipăit*», nu pentru că duhul s-ar putea pipăi, ci pentru că era pipăit Cuvîntul făcut în om trup cu care fusese unit. Şi de aceea Iisus este acelaşi «*ieri şi azi*», adică acelaşi la începutul lumii şi în trup, acelaşi în trecut şi în prezent, acelaşi în vecii vecilor, fiindcă este acelaşi în toate şi înainte de toate şi acest tot este Domnul Iisus Hristos.

VII.

Dar cum a fost acelaşi înainte de facerea lumii Cel care S-a născut de curînd din Fecioară ? Fără îndoială, fiindcă S-a născut de curînd om Acelaşi dinainte de naşterea tuturor, Dumnezeu. Şi de aceea Hristos se numeşte tot ce este Dumnezeu, fiindcă există atîta unitate între Hristos şi Dumnezeu, încît nimeni, cînd zice Hristos, să nu poată spune că în numele lui Hristos nu este Dumnezeu, şi de asemeni, nimeni, cînd zice Dumnezeu, să nu-L socotească pe Hristos decît ca Dumnezeu. Astfel, de o fiinţă fiind prin taina şi slava naşterii sfinte, Dumnezeu şi Omul s-au făcut întru totul Dumnezeu. 2. De aci apostolul Pavel, văzînd cu ochii străluminaţi de credinţă în Hristos toată taina slavei celei de nepătruns şi chemînd popoarele care cunosc binefacerile lui Dumnezeu să aducă mulţumire lui Dumnezeu, astfel a vorbit : «*Mulţumim cu bucurie Tatălui Ceresc, Care ne-a învrednicit pe noi să luăm parte la moştenirea sfinţilor, întru lumină. El ne-a scos de sub puterea întunericului şi ne-a strămutat în împărăţia Fiului iubirii Sale, întru Care avem răscumpărarea prin sîngele Lui, adică iertarea păcatelor şi care este chipul lui Dumnezeu Cel nevăzut, mai întîi născut decît toată făptura. Pentru că în Acesta au fost făcute toate, cele din ceruri şi cele de pe pămînt, cele văzute şi cele nevăzute, fie tronuri, fie domnii, fie căpetenii, fie stăpîniri. Toate s-au făcut prin El şi pentru El. El este mai înainte decît toate şi toate prin El sînt aşezate. Şi el este capul trupului, adică al Bisericii, Cel Care este început, întîiul născut din morţi, ca să fie El Cel dintîi întru toate. Căci în El a binevoit să sălăşluiască toată plinirea. Şi printr-însul toate cu sine să le împace, fie cele de pe pămînt, fie cele din ceruri, făcînd pace prin El, prin sîngele crucii Sale*» [101]. 3. Oare este nevoie de vreun adaos pentru înţelegerea celor spuse de apostol, cînd acestea sînt rostite într-un grai atît de bogat şi de limpede, încît au în ele nu numai credinţa faptelor, ci şi limpezimea vorbirii ? Căci ne porunceşte să aducem mulţumiri Tatălui,

100. *Evrei* 18, 8.
101. *Col.* 1, 12—20.

adăugînd ca pricină a aducerii de mulțumiri faptul că ne-a făcut vrednici de a lua parte la moștenirea sfinților și, răpindu-ne din puterea întunericului, ne-a strămutat în împărăția Fiului iubirii Sale, în care avem răscumpărarea, iertarea păcatelor. El este Chipul lui Dumnezeu Cel nevăzut, născut mai înainte decît toată făptura, fiindcă în El și prin El s-au făcut toate, cărora le este nu numai făcător, ci și ocîrmuitor. Și s-a mai spus: *«El este capul trupului, adică al Bisericii, Cel care este începutul, întîiul născut din morți»*. 4. Scriptura numește învierea ca pe o naștere, fiindcă, după cum nașterea aduce viața, la fel învierea naște la viață. De aceea învierea se numește și renaștere, potrivit mărturiei Domnului: *«Amin zic vouă, că voi, care M-ați urmat pe Mine, în renaștere, cînd Fiul omului va ședea pe scaunul Slavei Sale, veți ședea și voi pe douăsprezece scaune, judecînd pe cele douăsprezece seminții ale lui Israel»*. Așadar, L-a numit primul născut din morți pe Cel pe Care mai înainte Îl numise Fiul și Chipul lui Dumnezeu Cel nevăzut. Cine, însă, este chipul lui Dumnezeu Cel nevăzut, dacă nu Cel Unul născut, Cuvîntul lui Dumnezeu? Și cum se spune că a înviat din morți Cel Ce este numit Chipul și cuvîntul lui Dumnezeu Cel nevăzut? 5. Dar urmează: *«Ca să fie El Cel dintîi în toate. Căci în El a binevoit să sălășluiască toată plinirea. Și printr-Însul toate cu Sine să le împace, fie cele de pe pămînt, fie cele din ceruri»*. Are cumva nevoie să fie Cel dintîi în toate Făcătorul tuturor? Are nevoie de întîietatea peste cele care au fost făcute de El, de vreme ce El Însuși le-a făcut? Sau ce se poate spune despre cele grăite că în Cel Care este Întîiul născut din morți a binevoit să sălășluiască toată plinirea, că Cel Care este Unul-Născut Fiul lui Dumnezeu, Cuvîntul lui Dumnezeu înainte de începuturile tuturor lucrurilor, avînd în Sine pe Tatăl Cel nevăzut a avut în așa fel mai întîi toată plinătatea, încît să fie El Însuși împlinirea a toate? 6. Și apoi se mai spune: *«Toate cu Sine să le împace prin sîngele crucii Sale, fie cele de pe pămînt, fie cele din ceruri»*. A arătat foarte limpede despre cine vorbea, numindu-L primul născut din morți. Dar oare prin sîngele Cuvîntului, sau al Duhului, au fost toate împăcate? Nu, fără îndoială. Căci în lumea nesimțitoare nu se poate întîmpla vreun lucru de pătimire, nu s-a putut vărsa sîngele decît al omului și n-a murit altul decît omul. Și totuși, Același Care mai pe urmă este arătat că a murit, același mai sus este propovăduit a fi Chipul lui Dumnezeu cel nevăzut. Cum așa? Fiindcă s-au luat măsuri pe toate căile de către apostoli, să nu pară a fi în Hristos vreo despărțire și Fiul lui Dumnezeu, unit cu Fiul omului, să nu înceapă, prin răstălmăciri rătăcite, a avea două persoane, Cel ce era fără îndoială Unul să nu fie în noi dublu prin rele și nelegiuite păreri. 7. Și de aceea frumos și

minunat a coborît propovăduirea apostolică de la Însuşi Fiul Unul-Născut al lui Dumnezeu pînă la Fiul omului unit cu Fiul lui Dumnezeu, pentru ca, precum este însuşi şirul lucrurilor, la fel să curgă şi vorba învăţăturii. Să fie toate în aşa fel conduse prin legături şi punţi, dacă se poate spune astfel, încît fără vreo despărţire sau întrerupere pe Cel arătat la începutul lumii să-L găseşti la sfîrşitul timpului şi, nefiind îngăduită vreo destrămare sau sfîşiere nelegiuită, să-L crezi Fiul lui Dumnezeu Unul în trup şi în Duh. De vreme ce în aşa fel îl unise învăţătura apostolică deopotrivă pe Dumnezeu şi pe om prin taina naşterii trupeşti, să ţi-L arate împăcînd pe cruce toate, Acelaşi Care fusese propovăduit ca fiind înainte de începutul lumii chip al lui Dumnezeu cel nevăzut.

VIII.

Ceea ce s-a grăit, chiar de către apostol, este totuşi învăţătură a Domnului. Ceea ce a spus Domnul prin apostol către creştini în chip asemănător a rostit şi către iudei, zicînd : «*Dar acum căutaţi să Mă ucideţi pe Mine, Omul care v-am spus adevărul pe care l-am auzit de la Dumnezeu... Pentru că n-am venit de la Mine Însumi, ci El M-a trimis*» [102]. S-a arătat aci şi Dumnezeu şi Om : om, pentru că-Şi zice om, şi Dumnezeu, pentru că întăreşte că a fost trimis. 2. A trebuit să fie la Cel de la Care a venit şi a venit de la Cel Care L-a trimis. De aceea, cînd iudeii L-au întrebat : «*Încă n-ai cincizeci de ani şi l-ai văzut pe Avraam ?*», a răspuns cu glasul potrivit veşniciei şi slavei Sale, zicînd : «*Adevărat, adevărat zic vouă : Eu sînt mai înainte de a se fi născut Avraam*». Aşadar, te întreb : al cui vrei să fie acest răspuns ? Al lui Hristos, fără îndoială. Şi cum Cel Ce fusese născut mai de curînd zice că S-a născut înaintea lui Avraam ? Prin aceea îi era cu totul unit Cuvîntul lui Dumnezeu, pentru ca să înţeleagă toţi cît de mare era unitatea lui Hristos cu Dumnezeu, de vreme ce impunea unitatea dumnezeirii tot ce zicea Dumnezeu în Hristos. 3. Îşi cunoştea veşnicia Sa şi bine a răspuns atunci în trup iudeilor, cu acel glas cu care vorbise altădată în duh lui Moise : «*Eu sînt înainte de a se fi născut Avraam*» ; iar lui Moise : «*Eu sînt Cel Ce sînt*» [103]. A propovăduit cu măreţia minunată a cuvîntului, veşnicia firii dumnezeieşti. Despre Dumnezeu nimic nu se poate spune atît de potrivit, decît dacă se spune că este veşnic, fiindcă fiinţa Sa n-are nici început în trecut, nici sfîrşit în viitor. De aceea se spune foarte limpede despre firea lui Dumnezeu cel veşnic ceea ce se potriveşte foarte bine veşniciei. 4. Însuşi Domnul Iisus Hristos, pe cînd vorbea despre Avraam,

102. *Ioan* 8, 40 şi 42.
103. *Ieş.* 3, 14.

arăta aceasta cu felurite cuvinte, zicînd : «*Eu sînt înainte de a se fi născut Avraam*». Despre Avraam a spus : «*înainte de a se fi născut*», iar despre Sine «*Eu sînt*», fiindcă naşterea aparţine trupului, iar fiinţa, veşniciei. De aceea «*a se fi născut*» l-a socotit pe seama vremelniciei omeneşti, iar «*Eu sînt*» pe seama firii Sale. Acestea toate le spunea Hristos Care, prin taina unirii omului cu Dumnezeu în El, este Cel Ce a fost întotdeauna.

IX.

1. Fiindcă aceasta voia şi apostolul să lămurească şi să lumineze tuturor, a vorbit astfel : «*Iisus, după ce a izbăvit pe poporul Său din pămîntul Egiptului, a pierdut, după aceea, pe cei care n-au crezut*» [104]. Iar în altă parte : «*Nici să ispitim pe Hristos, precum L-au ispitit unii dintre ei şi au pierit (muşcaţi) de şerpi*» [105]. Şi strălucitul între apostoli, Petru, zice : «*Acum deci, de ce ispitiţi pe Dumnezeu şi vreţi să puneţi pe grumazul ucenicilor un jug pe care nici părinţii noştri, nici noi n-am putut să-l purtăm ? Şi prin harul Domnului nostru Iisus Hristos, credem că ne vom mîntui în acelaşi chip ca şi aceia*» [106]. 2. Ştiu, fără îndoială, că numai de Dumnezeu poporul lui Dumnezeu a fost eliberat din Egipt, a fost dus cu picioarele neudate pe marile căi ale apelor şi a fost ocrotit prin întinsele singurătăţi ale pustiului. Căci scris este : «*Domnul singur îi conducea şi n-a fost cu ei Dumnezeu străin*» [107]. Prin atît de multe şi de deslușite mărturii, apostolul propovăduieşte că de Iisus a fost eliberat din Egipt poporul iudeilor şi Hristos a fost ispitit de iudei atunci în pustiu. El zice : «*Nici să ispitim pe Hristos, precum L-au ispitit unii dintre ei şi au pierit (muşcaţi) de şerpi*» [108]. Fericitul apostol Petru propovăduieşte că toţi sfinţii, care au trăit sub legea Vechiului Testament, prin harul Domnului nostru Iisus Hristos au fost mîntuiţi. 3. Ieşi şi fugi de aici, oricine ai fi tu, cel care, cu duh turbat şi hulitor, spui înfuriat că nu este nici o deosebire între Adam şi Hristos. Tu, cel care-L tăgăduieşti ca Dumnezeu pe Cel născut din Fecioară, arată cum mă poţi convinge că Hristos n-a fost Dumnezeu nici înainte de naşterea în trup. Iată, apostolul strigă tare că un popor din ţara Egiptului a fost izbăvit de Iisus, că Hristos a fost ispitit în pustiu de către necredincioşi, că şi părinţii noştri, adică patriarhii şi profeţii, prin harul Domnului nostru Iisus Hristos, au fost mîntuiţi. Tăgăduieşte acestea, dacă poţi. De altfel nu mă voi mira dacă vei tăgădui, de vreme ce

104. *Iuda* 5.
105. *I Cor.* 10, 9.
106. *Fapte* 15, 10—11.
107. *Deut.* 32, 12.
108. *I Cor.* 10, 9.

tăgăduiești ceea ce toți citim și ai tăgăduit ceea ce toți credem. 4. Dar înțelege odată că și atunci Hristos ca Dumnezeu a scos poporul din Egipt, Hristos ca Dumnezeu a fost ispitit de poporul ispititor, Hristos ca Dumnezeu a izbăvit pe toți cei drepți prin dărnicia harului Său, fiindcă prin taina unității în așa chip S-a strămutat Dumnezeu în Hristos și Hristos în Dumnezeu, încît tot ce a făcut Dumnezeu a desăvîrșit Hristos și tot ce a pătimit Hristos se poate spune că a pătimit Dumnezeu. De aceea, cînd a zis profetul: «*Nu vei avea alt Dumnezeu, nici nu te vei închina la Dumnezeu străin*» [109], propovăduia în acest înțeles și duh în care apostolul spunea că Hristos a scos poporul israelit din Egipt, dîndu-și seama că omul născut din Fecioară prin taina unității a fost întotdeauna în Dumnezeu. Dacă nu se crede așa, se crede fie cu ereticii, că Hristos nu e Dumnezeu, fie contra profetului, că Hristos este făcut de curînd Dumnezeu. 5. Dar departe de poporul dreptcredincios al lui Dumnezeu, să dea impresia fie că nu crede în profeție, fie că e de părerea ereticilor și să ajungă binecuvîntarea blestem, dacă s-ar socoti că-și pune nădejdea într-un om. Cine susține că Domnul Iisus Hristos S-a născut numai om se face vinovat de dublă hulire, fie că crede, fie că nu crede... Căci dacă crede «*Blestemat fie omul care-și pune nădejdea sa în om*» [110], iar dacă nu crede, este la fel blestemat, fiindcă, chiar dacă nu se încrede în om, L-a tăgăduit totuși pe Dumnezeu.

X.

1. Aceasta prevăzînd, inspirat de Domnul, a propovăduit acel Ioan prea iubit de Dumnezeu, Care vorbea în el: «*Orice duh, care mărturisește pe Iisus Hristos venit în trup, este de la Dumnezeu. Și orice duh, care nu mărturisește pe Iisus, nu este de la Dumnezeu, ci este duhul lui antihrist, despre care ați auzit că vine și acum este chiar în lume*» [111]. O, minunată și neasemuită milă a lui Dumnezeu, Care, ca un medic foarte grijuliu și prevăzător, a prezis că vor veni cîndva în Biserica Sa boli și, vestind molima, prin însăși vestire a dat leacul, pentru ca toți, cunoscînd semnele amenințătoare, să înceapă cu mult mai înainte și mai de vreme să se ferească de ceea ce au fost preveniți că li se poate întîmpla. 2. De aceea, Sfîntul Ioan a zis: «*Orice duh care nu mărturisește pe Iisus nu este de la Dumnezeu, ci este duhul lui antihrist*». Recunoști, ereticule, recunoști că spusele acestea ți se potrivesc ție limpede și fără nici o îndoială? Căci nimeni nu mărturisește pe Dumnezeu, dacă nu-L mărturisește pe Hristos. De vreme ce în aceasta constă toată credința

109. *Psalm.* 80, 8.
110. *Ier.* 17, 5.
111. *I Ioan* 4, 2—3.

Bisericii şi tot cultul în a-L mărturisi pe Iisus Dumnezeu adevărat, cine a putut să înlăture respectul şi cultul Lui mai mult decît cel ce a tăgăduit în El ceea ce cinstim noi toţi ? Fereşte-te deci, te rog, fereşte-te să nu-ţi poate zice chiar ţie cineva antihrist. Socoţi că rîd de tine sau că te vorbesc de rău ? Nu e de la mine ce-ţi spun. Iată ce spune evanghelistul : «*Orice duh, care nu mărturiseşte pe Iisus, nu este de la Dumnezeu, ci este duhul lui antihrist*». 3. Dacă-L mărturiseşti pe Iisus şi nu-L tăgăduieşti ca Dumnezeu, nimeni nu-ţi poate zice antihrist. Dar dacă-L tăgăduieşti, de ce te superi că-ţi zice cineva antihrist ? Tu însuţi, îţi spun, îţi dai acest nume, dacă-L tăgăduieşti pe Hristos Dumnezeu. Vrei să ştii aceasta cu adevărat ? Spune-mi, Iisus Cel născut din Fecioară a fost om, sau Dumnezeu ? Dacă a fost numai Dumnezeu, nu-L recunoşti pe Iisus, fiindcă tăgăduieşti că în El a fost unit omul cu Dumnezeu, iar dacă a fost numai om, cu atît mai puţin Îl mărturiseşti, tu care huleşti spunînd că s-a născut numai om. 4. Sau socoteşti cumva că recunoşti pe Iisus, tu care negi că El a fost Dumnezeu, tu care nu L-ai recunoaşte chiar dacă n-ai tăgăduit că S-a născut om ca Dumnezeu. Dar poate vrei să se vadă aceasta mai limpede din exemple. În orice caz, ascultă : Maniheu este în afara bisericii, fiindcă susţine că Iisus a fost numai Dumnezeu, iar Ebion, că a fost numai om. Amîndoi L-au tăgăduit şi nu L-au recunoscut pe Iisus, unul spunînd că a fost numai om, iar celălalt că a fost numai Dumnezeu, fiindcă, deşi părerile lor sînt deosebite, este totuşi aceeaşi neevlavie şi la unul şi la celălalt. Numai că, dacă poate fi deosebire în mărimea celor rele, este mai injurioasă blasfemia ta, care-L socoteşte numai om, decît cea care-L socoteşte numai Dumnezeu. Deşi amîndouă sînt rătăciri ,este totuşi mai vinovat lucru să-i răpeşti Domnului cele dumnezeieşti, decît cele omeneşti. 5. Aşadar, numai aceasta este credinţa sobornicească a întregii biserici, numai aceasta este adevărată, pentru care Domnul Iisus Hristos este precum om, la fel şi Dumnezeu, precum Dumnezeu, la fel şi om. «*Oricine nu-L mărturiseşte pe Iisus nu este de la Dumnezeu*». Iar a nu-L mărturisi înseamnă a voi să rupi ce e unit şi să desparţi ce e de nedespărţit. Şi ce este în Iisus unit şi nedespărţit ? Omul şi Dumnezeu. Deci nu-L recunoaşte pe Hristos cine-L desparte şi-I sfîşie în două dumnezeirea. (De altfel, dacă nu-L desface şi nu-L desparte, Îl mărturiseşte ; iar dacă-L deosebeşte şi desface, nu-L mărturiseşte).

XI.

1. De aceea oricărui om, care cade în această blasfemie, Însuşi Domnul Iisus îi spune ceea ce le-a spus şi fariseilor : «*Ce a unit Dumnezeu,*

omul să nu despartă» [112]. Deşi aceste cuvinte ale lui Dumnezeu sînt un răspuns la altă pricină, totuşi Dumnezeu, care vorbea adînc nu numai despre cele trupeşti, ci şi despre cele duhovniceşti, a voit să înţelegem aceasta şi trupeşte şi duhovniceşte. Iudeilor, care credeau ca şi tine că Iisus este numai om şi nu Dumnezeu, pe cînd Domnul era întrebat despre legătura căsătoriei, nu le-a răspuns numai despre aceea, ci şi despre aceasta şi, gîndindu-se şi la cele mici, dar şi la cele mari şi înalte a zis : «*Ce a unit Dumnezeu, omul să nu despartă*», adică nu despărţiţi în Mine ce a unit Dumnezeu, altfel spus, să nu despartă neevlavia omenească ceea ce a unit în Mine slava dumnezeiască. 2. Vrei să ştii mai deplin că aşa stau lucrurile ? Ascultă-l pe apostol vorbind despre aceleaşi lucruri, pe care le-a spus Mîntuitorul. Trimis de Dumnezeu ca propovăduitor, aşa cum putea atunci să înţeleagă cu mintea lor slabă cei ce-l ascultau, le-a spus mai lămurit ceea ce grăise cu înţeles adînc Dumnezeu. Fiindcă era vorba de unirea în căsătorie, despre care Mîntuitorul, cum arată evanghelia, fusese întrebat, a dat însuşi mărturiile legii vechi, de care se folosise atunci, ca să se înţeleagă, de bună seamă, că spunea acelaşi lucru cel ce se folosea de aceleaşi mărturii. Pe lîngă aceasta, pentru a nu părea că lipseşte ceva pricinei, adăugînd şi unirea trupească dintre un bărbat şi o femeie, care sînt îndemnaţi la căsătorie de acelaşi simţămînt unul către celălalt, a spus : «*Bărbaţilor, iubiţi pe femeile voastre, după cum şi Hristos a iubit Biserica*» [113]. Şi de asemenea : «*Astfel dar, bărbaţii sînt datori să-şi iubească femeile ca pe înşeşi trupurile lor. Cel ce-şi iubeşte femeia pe sine se iubeşte. Căci nimeni vreodată nu şi-a urît trupul său, ci fiecare îl hrăneşte şi îl încălzeşte, precum şi Hristos Binerica. Pentru că sîntem mădulare ale trupului Lui*» [114]. Vezi în ce chip, unind numele lui Hristos şi al Bisericii cu numele bărbatului şi al femeii, i-a ridicat pe toţi de la auzirea trupească la înţelegerea duhovnicească. După ce a spus toate acestea, a adăugat mărturiile de care se folosise Domnul în evanghelie, zicînd : «*De aceea, va lăsa omul pe tatăl său şi pe mama sa şi se va alipi de femeia sa şi vor fi amîndoi un trup*». Şi a mai adăugat după acestea, ca o întărire puternică a celor spuse : «*Taina aceasta mare este*». A îndepărtat deci cu totul şi a retezat înţelesul trupesc, cînd a zis că taina este dumnezeiască. Şi ce a spus ca urmare : «*Iar eu zic în Hristos şi în Biserică*». 4. — După ce a grăit : «*Taina aceasta mare este*», n-a zis simplu «*Aceasta este taina căsătoriei*», ci «*Iar eu zic în Hristos şi în Biserică*». Aceasta vrea să spună : Este mare, într-adevăr, acea taină, dar eu spun în Hristos şi în Biserică,

112. *Matei* 19, 6.
113. *Efes.* 5, 25.
114. *Efes.* 5, 28—30.

adică pentru ca, poate n-o înțeleg toți de îndată, să înțeleagă totuși ceea ce nu se deosebește și nu se îndepărtează de ea, de vreme ce în ambele înțelesuri este vorba despre Hristos. Pentru că nu le înțeleg pe cele mai adînci, să le cunoască măcar pe cele mai ușoare, iar după ce au început să aibă o înțelegere mai luminată, să poată ajunge la una mai înaltă, priceperea unui lucru la început mai simplu să fie după aceea calea pentru priceperea celor mai adînci.

XII.

Care este, așadar, acea mare taină care se înțelege sub numele de bărbat și de femeie? Să-l întrebăm chiar pe apostol care, pentru a ne învăța același lucru, s-a folosit în altă parte de cuvinte arătătoare ale lucrului însuși, cînd spune: «*Și cu adevărat, mare este taina dreptei credințe; Dumnezeu S-a arătat în trup. S-a îndreptat în Duhul, a fost văzut de îngeri, S-a propovăduit între neamuri, a fost crezut în lume. S-a înălțat întru slavă*» [115]. Care este deci acea taină mare, care s-a arătat în trup? Fără-îndoială Dumnezeu S-a născut în trup. Dumnezeu a fost văzut în trup. El este Cel Care, precum S-a arătat în trup, așa S-a înălțat în slavă. 2. Deci mare este această taină, despre care apostolul însuși spune: «*De aceea va lăsa omul pe tatăl și pe mamă și se va alipi de femeia sa și vor fi amîndoi un trup*» [116]. Care au fost doi într-un singur trup? Dumnezeu și viața, fără îndoială. În acel trup al omului unit cu Dumnezeu este Dumnezeu, dar și viața, potrivit cuvintelor Domnului: «*Nimeni nu poate lua viața Mea, ci Eu de la Mine Însumi o pun. Putere am ca să o pun și putere am iarăși să o iau*» [117]. 3. Așadar vezi, în acestea trei, Dumnezeu, trupul și viața. Dumnezeu este Cel Care vorbește, trupul în care vorbește, viața despre care vorbește. De aceea deci omul acela despre care profetul spune: «*Nu răscumpără fratele, va răscumpăra omul*», care, precum s-a spus, «*Se suie unde era mai înainte*» [118] și despre Care citim: «*Nimeni nu S-a suit în cer decît Cel Care S-a coborît din cer, Fiul Omului Care este în cer*» [119], de aceea, zic, a lăsat pe tatăl său și pe mamă, adică pe Dumnezeu din care S-a născut, și pe acel Ierusalim, care este mama noastră a tuturor, și s-a alipit trupului omenesc ca soției sale. 4. Și de aceea a zis limpede despre Tatăl: «*Va lăsa omul pe tatăl său*» [120], iar despre mamă n-a zis «*a sa*», ci numai «*ma-*

115. *I Tim.* 3, 16.
116. *Efes.* 5, 31.
117. *Ioan* 10, 18.
118. *Psalm* 48, 8.
119. *Ioan* 6, 62.
120. Traducerea în Biblie este «mama sa» corectă ca sens, deși în text este fără djectivul posesiv; Casian găsește în text prilejul unei interpretări proprii.

mă», fiindcă mama nu era atît a sa, cît a tuturor credincioșilor, adică a noastră a tuturor. Și s-a unit cu soția sa, fiindcă, precum bărbatul și femeia sînt un singur trup, la fel slava dumnezeirii și trupul omului se unesc și se fac doi, adică Dumnezeu și viața, într-un singur trup, fiindcă trupul, așa cum a avut în sine pe Dumnezeu ca locuitor, la fel a avut și suflul vieții, locuind în el cu Dumnezeu. Așadar, acea mare taină, la care ne cheamă admirația apostolului și ne învață îndemnul dumnezeirii s-o cercetăm, nu este străină de Hristos și de Biserică, precum este spus : *«Iar eu zic în Hristos și în Biserică»* [121], fiindcă trupul Bisericii este trupul lui Hristos, precum în trupul lui Hristos este Dumnezeu și viața ; astfel că în Hristos este tot ceea ce este în Biserică, taina care este crezută în trupul lui Hristos cuprinzîndu-se și în Biserică.

XIII.

1. Așadar, această taină, care s-a arătat în trup, care a apărut în lume și se propovăduiește neamurilor, mulți dintre cuvioșii vechi, precum o prevedeau în duh, așa au voit s-o vadă și în trup. *«Căci adevărat grăiesc vouă, spune Mîntuitorul, că mulți prooroci și drepți au dorit să vadă cele ce vedeți voi, și n-au văzut și să audă cele ce auziți și voi și n-au auzit»* [122]. De aceea profetul Isaia zice : *«Dacă ai rupe cerurile și te-ai pogorî»* [123], dar și David : *«Doamne, apleacă cerurile și coboară-Te»* [124], și Moise : *«Arată-Te să Te văd cu adevărat»* [125]. 2. Nimeni, decît Moise cînd a primit legea, n-a ajuns cumva mai aproape de Dumnezeu, care-I vorbea din nori, și de însăși prezența slavei. De bună seamă, nimeni nu vedea mai aproape cele despre Dumnezeu și nu le cerea mai limpede decît el, zicînd : *«Arată-Te să Te văd cu adevărat»*. El se ruga să se petreacă ceea ce propovăduia apostolul aproape cu aceleași cuvinte că s-a petrecut, adică să se arate Domnul în trup, să apară în lume, să fie văzut în slavă și sfinții să privească în sfîrșit cu ochii trupești cea ce prevedeau cu cei duhovnicești.

XIV.

Pe lîngă acestea, dacă precum spune ereticul, Dumnezeu avea să fie în Domnul Iisus Hristos ca-ntr-o statuie și ca-ntr-un instrument muzical, adică să locuiască numai ca-ntr-un om și ca printr-un om să vorbească, nu ca Însuși Dumnezeu să locuiască și să vorbească de la Sine și în cor-

121. *Efes.* 5, 32.
122. *Matei* 13, 17.
123. *Isaia* 63, 19.
124. *Psalm* 145, 5.
125. *Ieș.* 33, 13.

pul Său, apoi chiar așa locuise în sfinți și vorbise din sfinți, chiar așa era și vorbea în cei pe care i-au arătat mai sus, care-I cereau venirea. 2. — Și de ce era nevoie ca oamenii să ceară ceea ce aveau, dacă cereau ceea ce și primiseră ? Sau de ce ar fi dorit să vadă cu ochii ceea ce rețineau în inimă, mai ales fiindcă era mai mult să aibă cineva același lucru în sine, decît să-l vadă în afara sa ? Sau dacă în așa chip avea să locuiască Dumnezeu în Hristos, ca în toți sfinții, de ce doreau toți sfinții să-L vadă mai degrabă pe Hristos decît pe ei înșiși ? Și dacă aveau să vadă în Domnul Iisus același lucru pe care-l aveau în ei, de ce n-ar fi socotit cu mult să aibă în ei același lucru, decît să-l vadă în altul ? 3. — Dar greșești, nefericită nebunie, «*neînțelegînd*, precum spune apostolul, *nici cele ce spui, nici despre cine dai adeverire*» [126]. Căci toți profeții și sfinții au primit, care cum au putut, de la Dumnezeu cîte o parte din Duhul Sfînt, dar în Hristos «*locuiește trupește toată plinătatea lui Dumnezeu*» [127]. De aceea, cu atît mai mult sînt toți din plinătatea Aceluia din a Cărui plinătate primesc ceva : împlinirea lor este darul lui Hristos, fiindcă toți erau deșerți, de bună seamă, dacă n-ar fi fost El plinirea tuturor.

XV.

Așadar, aceasta doreau toți sfinții, aceasta cereau, aceasta se rugau : să vadă cu ochii ce simțeau cu sufletul și cu mintea. De aceea profetul Isaia zice : «*Dacă ai rupe cerurile și Te-ai pogorî !*» [128] și Avacum, vestind și dorind același lucru, a zis : «*Fă să trăiască, în cursul anilor, lucrarea Ta și, în trecerea vremii fă-o să fie cunoscută. Dumnezeu vine din Teman* (sau : Dumnezeu vine din miază-zi)» [129]. Și David spune : «*Dumnezeu strălucit va veni*» și de asemenea : «*Cel ce ședzi pe heruvimi, arată-Te*» [130]. Unii vesteau, alții cereau venirea Celui așteptat în lume. 2. — Unii, deosebiți ca neam, dar toți la fel în simțire, înțelegeau, într-o măsură, ce mare lucru cereau, ca Dumnezeu, locuind în Dumnezeu, rămînînd în chipul și înfățișarea lui Dumnezeu, să se dezarte pe sine însuși primind chip de rob și să se umilească pînă la a primi toate înjosirile și chinurile patimilor, să primească osîndă pentru binefacerile Sale și, ceea ce este mai greu și mai nevrednic, să primească moartea de la cei pentru care El Însuși murea. Înțelegeau deci aceasta într-o măsură toți sfinții, zic, înțelegeau într-o măsură, fiindcă nimeni nu înțelege întru totul, toți cereau într-un glas și-ntr-o simțire venirea lui Dumne-

126. *I Tim.* 1, 7.
127. *Col.* 2, 9.
128. *Isaia* 63, 19.
129. *Avacum* 3, 2—3.
130. *Psalm* 49, 3 și 79, 2

zeu, ştiind că în aceasta stă nădejdea tuturor, în aceasta se cuprinde mîntuirea tuturor, pentru că nimeni nu putea să libereze pe cei întemniţaţi, decît cel ce este în afara temniţei, nimeni nu putea să izbăvească pe cei păcătoşi, decît cel lipsit de păcat. 3. — Într-adevăr, nimeni nu poate libera pe cineva de un lucru, decît dacă e el însuşi liber de lucrul de care îl liberează pe altul. Şi de aceea, fiindcă în toţi trecuse moartea, toţi înţelegeau viaţa, ca adică murind în Adam, să trăiască în Hristos. Dar deşi mulţi au fost sfinţi, mulţi aleşi şi iubiţi de Dumnezeu, nimeni totuşi n-a putut să se mîntuiască în întregime pe sine însuşi, dacă n-a fost mîntuit mai dinainte prin venirea şi răscumpărarea Domnului.

CARTEA A VI-A

I.

Citim în evanghelie că, la porunca Domnului, o mulţime fără de număr de oameni ai lui Dumnezeu a fost săturată cu cinci pîini. Cum s-a făcut acest lucru nu poate cuvîntul să arate, nici vreo socoteală să spună, nici mintea să priceapă. Atît de mare şi de neînţeleasă este puterea lui Dumnezeu, încît, chiar dacă avem în noi conştiinţă despre faptul însuşi, ne este totuşi peste putinţă să ni-l lămurim. Mai întîi, cine ar putea înţelege cum un număr atît de mic de pîini a fost de ajuns, nu zic pentru un prînz, dar chiar să poată fi tăiate în felii cinci pîini şi să fie aşezate pe mese pentru miile de oameni, cum a putut căpăta fiecare cîte o bucăţică de pîine şi să se sature din ea ? 2. — Belşugul s-a produs, aşadar, din cuvîntul Domnului : ceea ce a trebuit s-a înfăptuit şi, fiindcă părea puţin ce era, s-a înmulţit ceea ce se dădea. Nu este aici nici un loc pentru înţelegere, socoteală, sau măcar închipuire. Este doar ceea ce într-o astfel de lucrare se îngăduie numai minţii celor credincioşi şi înţelepţi să ştie, să-şi dea seama că, oricît de mari şi de neînţelese sînt cele ce se fac de către Dumnezeu, oricît de necuprinse de mintea omului, la Dumnezeu toate sînt cu putinţă. Dar despre aceste fapte de negrăit ale puterii dumnezeieşti, care se potrivesc foarte bine cu minunea de negrăit a naşterii sfinte, fiindcă aşa cere împrejurarea, vom vorbi mai pe larg.

II.

Deocamdată, fiindcă am făcut amintire despre cele cinci pîini, nu fără rost, cred eu, asemăn acele pîini cu cele cinci cărţi pe care le-am scris mai înainte. Fiindcă, pe cît sînt la fel ca număr, pe atît sînt de asemănătoare în rostul lor. Precum acelea au fost de orz, şi acestea, socotite cu mintea noastră, se pot numi de orz. Îmbogăţite cu mărturii sfinte,

chiar dacă aduc ajutoarele cu dar mîntuitor în învelişuri simple, nu se deosebesc unele de celelalte, fiindcă, precum acelea, sărace ca înfăţişare, au devenit bogate prin binecuvîntare, la fel şi acestea, neînfăţişătoare datorită modestelor mele mijloace, sînt totuşi preţioase prin adaosurile sfinte, aducînd în ele folosul orzului din vorba noastră, dar avînd în ele gustul lăuntric al pîinii din mărturiile dumnezeieşti. 2. — Rămîne ca, după pilda acelora, prin harul lucrării dumnezeieşti, ele să dăruiască din Sine hrană mîntuitoare nenumăratelor mii de oameni şi, după cum acelea au dat putere trupească celor ce s-au săturat din ele, la fel acestea să aducă sănătate duhovnicească celor ce le vor citi. Puternic este Domnul şi mari sînt darurile Lui! De aceea mă rog ca, precum prin hrana aceea a făcut să nu slăbească pe cale cei săturaţi, aşa să facă şi prin această hrană dată de mine să nu se abată din calea cea dreaptă cei ce trebuie să se sature din ea. 3. — Precum acolo, cu puţină mîncare, dar cu marele har al lui Dumnezeu, a fost hrănită o mulţime fără număr adăugîndu-se la acele pîini doi peşti, se cade ca la fel şi noi, dornici să dăruim prin noi tuturor popoarelor care urmează pe Dumnezeu, bucatele unei mese duhovniceşti, să adăugăm celor cinci cărţi, asemănătoare celor cinci pîini, încă două cărţi la fel cu cei doi peşti. De aceea din nou te rugăm pe Tine, Doamne, şi-Ţi cerem ca, văzîndu-se străduinţa şi osîrdia muncii, să dai putere de înrîurire evlavioasei noastre încercări. De vreme ce prin rîvna şi ostenelile noastre dorim să potrivim numărul cărţilor cu cel al pîinilor şi peştilor, trimite, Doamne, şi în acestea puterea acelei binecuvîntări şi răsplăteşte scrisul nostru cu darul numărului evanghelic! Ajută-ne să împlinim numărul însuşi al roadei evanghelice şi să-l dăm ca hrană pioasă şi mîntuitoare tuturor popoarelor Bisericii tale, de orice vîrstă şi de orice neam. 4. — Dacă din întîmplare vreunii credincioşi, prin insuflarea acelui duh nimicitor al şarpelui veninos, stricîndu-li-se starea minţilor şi a cugetelor, îşi atrag infecţia bolii primejdioase, dă-le, Doamne, tuturor puterea minţii sănătoase, dă-le sănătatea credinţei depline! Fă ca prin aceste roade ale credinţei noastre să aibă toţi îngrijirea tămăduitoare a harului Tău, ca o hrană sfinţită de Tine în evanghelie! Porunceşte că, precum ai întărit pe cei ce s-au săturat prin acea hrană, la fel să se vindece prin aceasta cei îmbolnăviţi de molima rătăcirii.

III.

Aşadar, după ce i-am răspuns, cred eu, cu prisosinţă ereticului care tăgăduieşte pe Dumnezeu, folosindu-mă în cele scrise mai înainte de autoritatea mărturiilor dumnezeieşti, acum voi veni la credinţa şi puterea simbolului antiohian, în care ereticul însuşi a fost botezat şi re-

născut, pentru ca el să fie combătut prin mărturisirile sale, să fie scos din luptă, ca să zic așa, prin armele sale. Căci aceasta este socoteala lucrării mele, ca, după ce el va fi fost învins prin mărturii sfinte, să fie biruit cu totul prin însăși mărturia sa. Nu e nevoie de luptă împotriva lui cu alte mijloace, de vreme ce și-a dat el însuși pe față destul de limpede rătăcirea. Așadar, simbolul de credință stabilit la Antiohia spune: 2. — «*Cred într-Unul și singurul Dumnezeu adevărat. Tatăl Atotputernic, Făcătorul tuturor celor văzute și celor nevăzute. Și într-Domnul nostru Iisus Hristos, Fiul Lui, Unul născut, cel dintîi născut din toate mai înainte de toți vecii, din El născut, iar nu făcut, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat. Cel de o ființă cu Tatăl, prin Care s-au unit veacurile și toate s-au făcut. Carele pentru noi a venit și S-a născut din Fecioara Maria și S-a răstignit în zilele lui Pilat din Pont și S-a îngropat. Și a înviat a treia zi, potrivit Scripturilor, și S-a suit la ceruri, Și iarăși va să vie să judece viii și morții*» [131] și celelalte. În simbol, în care vorbește credința tuturor Bisericilor, vreau să știu ce socotești că este mai bine de urmat: autoritatea oamenilor, sau a lui Dumnezeu? 3. — N-am să-ți vorbesc cu asprime, ca un judecător, și nu te voi sili să iei numai o cale din două, îngăduindu-ți una și interzicîndu-ți-o pe cealaltă; îți îngădui s-o alegi pe care vrei. Dar ce zic: «*Îți îngădui*»? Te invit să dezbatem și una și alta, chiar dacă nu vrei, căci dacă vrei să fie în simbol și una și alta, e bine să-ți dai seama de voie de lucrul acesta; iar dacă nu vrei, va trebui s-o faci de nevoie. Simbolul credinței, după cum știi, are înțelesul de culegere prescurtată, căci în grecește se spune «*symbolos*» ceea ce în latinește este «*collatio*» (adunare, convorbire), iar *collatio* se zice pentru că, adunată fiind într-una de către apostolii Domnului credința întregii religii sobornicești, tot ce se revarsă într-o nesfîrșită mulțime prin întregul corp al cărților dumnezeiești, totul se strînge în simbol într-o scurtime desăvîrșită, precum spune apostolul: «*Pentru că împlinind și scurtînd, Domnul va îndeplini, pe pămînt, cuvîntul Său*» [132]. 4. — Acesta este deci cuvîntul prescurtat pe care l-a făcut Domnul, strîngînd credința celor două Testamente în puține cuvinte și închizînd pe scurt înțelesul tuturor scripturilor, întemeind ale Sale dintre ale Sale și desăvîrșind în cea mai strînsă scurtime puterea întregii legi, îndreptînd, ca un tată foarte iubitor, nepăsarea sau lipsa de experiență a unor fii ai săi, ca să nu-i fie greu minții simple și nedeprinse să cuprindă ceea ce poate ușor păstra memoria.

131. Primele articole din simbolul credinței au fost stabilite în Sinodul I ecumenic de la Niceea (325) pentru recunoașterea dumnezeirii Fiului și, cu foarte mici deosebiri de redactare, precum se vede, ele au rămas aceleași pînă în zilele noastre.

132. *Romani* 9, 28.

IV.

Vezi deci că în simbol este autoritatea lui Dumnezeu : Domnul a îndeplinit pe pământ cuvîntul scurtat. Dar poate zici că este al oamenilor. Nici aceasta nu este departe de înțeles : căci Dumnezeu prin oameni l-a îndeplinit. După cum prin patriarhii și profeții Săi a întemeiat acea mare bogăție de cărți sfinte, la fel, prin apostolii și preoții Săi, a alcătuit simbolul credinței și, ceea ce s-a arătat acolo pe larg într-o mulțime mare și îmbelșugată de cărți, aceeași credință prin drepcredincioșii Săi a inclus-o în cea mai deplină scurtime. Așadar, nu lipsește nimic în simbol. Căci acesta e alcătuit din scripturile lui Dumnezeu prin apostolii lui Dumnezeu, are în sine totul, are ca putere a sa tot ce este fie el oamenilor, fie al lui Dumnezeu, cu toate că ceea ce s-a făcut prin oameni trebuie socotit al lui Dumnezeu, fiindcă trebuie crezut că o lucrare nu este a celor prin care s-a făcut, ci a celui care a făcut-o. 2. — Deci simbolul credinței glăsuiește : «*Cred într-Unul și singurul Dumnezeu adevărat, Tatăl Atotputernic, Făcătorul tuturor celor văzute și celor nevăzute. Și întru Domnul nostru Iisus Hristos, Fiul Lui, Unul născut, cel dintîi născut din toate mai înainte de toți vecii, din El născut, iar nu făcut, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, Cel de o ființă cu Tatăl, prin care s-au unit veacurile și toate s-au făcut. Care pentru noi a venit și S-a născut din Fecioara Maria și S-a răstignit în timpul lui Pilat din Pont și S-a îngropat. Și a înviat a treia zi, potrivit Scripturilor, și S-a suit la ceruri. Și iarăși va veni să judece viii și morții*» și celelalte.

V.

Chiar dacă ai fi susținătorul ereziei ariene și sabeliene și nu m-aș folosi cu tine de însuși simbolul tău, te-aș convinge totuși prin autoritatea mărturiilor sfinte, te-aș convinge prin glasul legii însăși, te-aș convinge în sfîrșit prin adevărul simbolului primit de toată lumea. Aș spune că tu, chiar dacă ești lipsit de înțelegere și de simțire, ar trebui totuși să urmezi măcar consimțămîntul neamului omenesc și să nu trebuiască a birui în tine mai degrabă stricăciunea cîtorva nesăbuiți, decît credința tuturor Bisericilor. Întemeiată de Hristos și încredințată apostolilor, dreapta credință ar trebuie să nu fie socotită altceva decît glasul și autoritatea lui Dumnezeu, care are în sine glasul și simțirea lui Dumnezeu. 2. — Și dacă te-aș întreba așa, ce-ai zice, ce-ai răspunde ? Oare ce-ai putea răspunde, decît că nu așa ai fost crescut, nu așa ai fost învățat, că altceva ți s-a încredințat de către părinți, de către profesorii și educatorii tăi, că n-ai auzit nici în acea mică adunare a învățăturii părintești,

nici în biserica mărturisirii tale, de această erezie, fiindcă alt conținut are învățătura primită și simbolul credinței învățat pe dinafară, fiindcă în alt simbol te-ai botezat, în altul te-ai renăscut? Sau ai spune că această rătăcire a ta ai primit-o și în ea trăiești, fiindcă ai învățat că ea te-a renăscut? Și spunînd acestea, socotești, mă rog, că te folosești de un scut foarte puternic chiar împotriva adevărului? 3. — Într-o treabă oricît de necinstită, apărarea n-ar fi nelalocul ei și n-ar arăta atît de fără noimă pricina rătăcirii, dacă rătăcirii nu i s-ar asocia îndărătnicia. Căci dacă ai fi primit de mic rătăcirea, ar fi vorba mai mult de îndreptare în prezent, decît de pedeapsă pentru trecut. Acum, însă, de vreme ce te-ai născut într-un oraș sobornicesc, ai crescut în credința sobornicească, te-ai renăscut în botezul sobornicesc, oare pot să vorbesc cu tine ca și cum ai fi arian sau sabelian? Cel puțin dacă ai fi fost dintre ei. 4. — Mai puțin m-ar durea nașterea cuiva între cei răi, decît căderea dintre cei buni, mai puțin credința neavută decît cea pierdută, mai puțin un eretic vechi, decît un nou apostat. Mai puțină pacoste și molimă ai fi pricinuit întregii Biserici, mai puțin nesuferit ai fi pentru durere și mai puțin rău ca pildă, dacă ai primejdui ca om din popor Biserica și nu ca preot. Deci dacă, precum am spus, ai fi ucenicul și susținătorul ereziei sabeliene sau ariene, sau oricare alta, ai putea să te păzești prin pilda părinților, prin învățătura profesorilor, prin tovărășia poporului, prin simbolul credinței. 5. — Nu vreau ceva nepotrivit ție, ereticule, nu cer ceva nepotrivit, sau rău. Născut în credința sobornicească, fă pentru această credință ceea ce te gîndeai să faci pentru necredință. Păstrează creșterea primită de la părinți, păstrează credința Bisericii, păstrează adevărul simbolului, păstrează mîntuirea botezului. Ce arătare e în tine, ce neam de dihanie? Nu faci pentru tine ceea ce au făcut alții chiar pentru rătăcire? Dar am înaintat destul în larg și, din dragoste pentru orașul înrudit, urmînd năvala durerii, ca pe un vînt ce ne poartă, cît timp sîntem dornici de alergare, am ieșit din făgașul drumului drept.

VI.

Așadar simbolul, ereticule, al cărui text l-am rostit mai înainte, chiar dacă este al tuturor Bisericilor, fiindcă una este credința tuturor, este totuși în chip particular al orașului și al Bisericii antiohiene, în care tu te-ai născut, ai învățat și te-ai renăscut. Acest simbol de credință te-a dus la izvorul vieții, la renașterea mîntuirii, la harul împărtășaniei, la comuniunea cu Dumnezeu, — dar ce să spun mai mult? O, prea grea și jalnică plîngere! — chiar la datoria slujbei, la culmea duhovniciei, la vrednicia preoției. Socoți aceasta, nefericită nebunie, ceva neînsemnat,

sau uşor ? Nu vezi ce ai făcut, în ce prăpastie te-ai aruncat ? 2. — Pierzînd credinţa simbolului, ai pierdut tot ce erai mai înainte. Tainele preoţiei şi ale mîntuirii tale se găseau în adevărul simbolului. Crezi că-l tăgăduieşti numai pe el ? Pe tine, îţi spun, pe tine te-ai tăgăduit. Dar poate socoţi că nu tăgăduieşti. Să vedem textul simbolului, pentru ca, dacă mărturiseşti credinţa de mai înainte, să nu fii învinuit. Iar dacă spui cu totul altceva şi potrivnic, să nu te aştepţi să te învinuiesc eu, de vreme ce tu însuţi te-ai osîndit. Căci dacă acum susţii altceva decît este în simbol şi altceva decît ai spus tu însuţi mai înainte, ce altceva rămîne, decît să-ţi aduci ţie, nu altuia mustrarea, cînd vezi că aceeaşi este părerea tuturor despre tine ? Simbolul spune : 3. — «*Crezi într-Unul Dumnezeu. Tatăl Atotputernic, Făcătorul tuturor celor văzute şi celor nevăzute. Şi într-Unul Domn Iisus Hristos, Fiul Lui, Unul născut, cel dintîi născut din toate, mai înainte de toţi vecii, din El născut, iar nu făcut*». La această întrebare se cade să răspunzi : «*Mărturiseşti, sau tăgăduieşti că Iisus Hristos este Fiul lui Dumnezeu ?*». Dacă mărturiseşti, totul este în regulă, iar dacă nu, cum poţi tăgădui acum ceea ce înainte ai mărturisit ? Alege deci ceea ce socoteşti mai bine : trebuie una din două, pentru ca, dacă-ţi rămîne aceeaşi mărturisire, ea să te elibereze, iar dacă o tăgăduieşti, tot ea să te osîndească. 4. — Ai zis în simbol : «*Cred în Domnul nostru Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Unul născut şi cel dintîi născut din toate*». Dacă Domnul Iisus Hristos este Unul născut, Cel dintîi născut din toată firea, fără îndoială că prin însăşi mărturisirea ta este Dumnezeu. Căci nu există altul unul născut şi întîiul născut, înainte de orice făptură, decît Fiul lui Dumnezeu, Unul născut, după cum Întîiul născut, din toate la fel şi Făcătorul tuturor, Dumnezeu. Şi cum susţii tu că S-a născut din Fecioară doar un om, după ce ai mărturisit că a fost Dumnezeu înainte de toţi vecii ? 5. — Simbolul spune : «*Din El* — adică din Tatăl — *născut, iar nu făcut, mai înainte de toţi vecii*». Aceasta a spus simbolul prin tine, aceasta ai spus şi tu prin simbol, că Iisus Hristos din Tatăl a fost născut, iar nu făcut, mai înainte de toţi vecii. Oare spune simbolul vreo vedenie din acestea care ţi se arată ţie, în starea de boală în care te găseşti ? Ce ai spus oare tu însuţi ? Unde este aci statuia, unde este unealta ta muzicală ? Îţi spun, a ta este, departe de a altuia decît a ta. Afirmîndu-L pe Domnul Iisus Hristos ca o statuie, socoteşti că trebuie adorat nu fiindcă este Dumnezeu, ci fiindcă este Chipul lui Dumnezeu şi, făcînd din Domnul slavei o unealtă muzicală, Îl huleşti spunînd că trebuie cinstit nu pentru Sine, ci pentru ceea ce, aşa zicînd, suflă şi răsună în unealtă. 6. — Ai spus în simbol că Domnul Iisus Hristos este din Tatăl născut, iar nu făcut, mai înainte de toţi vecii. Pentru Fiul lui Dumnezeu Cel

Unul născut naşterea nu e făptură. Se spune că e născut, iar nu făcut, fiindcă este împotriva bunului simţ şi a cinstirii lui Dumnezeu ca făcătorul a toate să fie crezut făptură şi astfel Însuşi creatorul tuturor celor începute să fi început aşa cum toate au început de la El. De aceea se spune născut, iar nu făcut, fiindcă naşterea Lui e ceva unic, nu o făptură obişnuită. De vreme ce este născut Dumnezeu din Dumnezeu, este de trebuinţă ca dumnezeirea Celui născut să aibă toată slava Celui ce L-a născut.

VII.

În simbol urmează: *«Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, Cel de o fiinţă cu Tatăl, prin care s-au unit veacurile şi toate s-au făcut»*. Cînd ai zis aceasta, adu-ţi aminte că ai spus totul despre Domnul Iisus Hristos. Spui în simbol că tu crezi în Domnul Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu Unul-născut şi Întîi născut, înainte de toată făptura, şi mai departe: *«Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, Cel de o fiinţă cu Tatăl prin care toate s-au făcut»*. Cum spui, aşadar, că acelaşi este Dumnezeu şi nu este Dumnezeu, acelaşi este Dumnezeu şi statuie, acelaşi este Dumnezeu şi unealtă muzicală? 2. — Nu se potrivesc între ele acestea, ereticule, nu merge ca pe acelaşi să-L numeşti cînd vrei Dumnezeu, cînd vrei să-L socoteşti ca o icoană a lui Dumnezeu. Ai zis în simbol *«Dumnezeu adevărat»*, acum zici om deosebit. Cum pot fi acestea împreună, cum pot să stea la un loc spusele că acelaşi este cea mai înaltă putere, acelaşi numai slăbiciune, acelaşi cea mai înaltă slavă, acelaşi singură fiinţă muritoare? Nu se poate ca în Domnul, unul şi acelaşi osebindu-l în cinstire şi necinstire, pe de o parte să-l cinsteşti cum vrei, iar pe de alta să-L ocărăşti cum vrei. Ai zis în simbol, pe cînd primeai taina adevăratei mîntuiri, că Domnul Iisus Hristos este Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, de-o fiinţă cu Tatăl, creatorul veacurilor, făcătorul tuturor. 3. — Unde eşti, durere, unde eşti cel ce ai fost înainte? Unde eşti credinţă de atunci? Unde mărturisirea de atunci? În ce arătări, în ce superstiţii ai căzut? Ce prostie, ce nebunie te-a pierdut? Pe Dumnezeul slavei şi al tuturor puterilor l-ai făcut materie neînsufleţită şi chip fără simţire. A înaintat, desigur, credinţa ta în timp, a înaintat în vîrstă, a înaintat în prostie. *Te-ai făcut la bătrîneţe mai rău decît odinioară în copilărie, mai rău acum veteran, decît recrut, mai rău episcop decît începător şi nu mai eşti învăţăcel, după ce ai început să fii învăţător.*

VIII.

Dar să le vedem pe cele ce urmează. După ce simbolul spune: *«Domnul Iisus Hristos Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, Cel de o ființă cu Tatăl prin Care s-au unit veacurile și toate s-au făcut»*, adaugă îndată, printr-o legătură de nedesfăcut: *«Care pentru noi a venit și s-a născut din Fecioara Maria»*. Așadar, Acela care este Dumnezeu adevărat, de o ființă cu Tatăl, creatorul veacurilor, făcătorul tuturor, acela zic, a venit în lume și S-a născut din Fecioara Maria, după cum spune apostolul Pavel: *«Și cînd a venit plinirea vremii a trimis Dumnezeu pe Fiul Său, Cel născut din femeie, născut sub lege»* [133]. 2. — Vezi cum se potrivesc tainele simbolului cu Scripturile sfinte. Apostolul propovăduiește că Fiul lui Dumnezeu a fost trimis de Tatăl, simbolul întărește că a venit. Așa era în firea lucrurilor ca, pe Cel pe Care apostolul Îl arătase că a fost trimis, credința noastră să-L mărturisească deci că a venit. Apoi apostolul spune: «născut din femeie», iar simbolul *«din Maria S-a făcut om»*. Bagi de seamă că Scriptura însăși vorbește în simbol și din ea coboară simbolul însuși. 3. — Bine spune apostolul zicînd că a «fost născut din femeie» în loc de «S-a făcut», potrivit vorbirii dumnezeiești care spune «născut» în loc de «făcut», precum găsim: *«În locul părinților tăi s-au născut ție fii»* [134] sau *«Eu sînt înainte de a fi fost Avraam»* [135], în care se înțelege că a zis *«Eu sînt înainte de a se fi născut Avraam»*, arătînd prin cuvîntul facerii faptul nașterii, fiindcă are săvîrșirea faptului ceea ce n-are vreo piedică de a se face. *«Carele pentru noi a venit și S-a născut din Fecioara Maria»*. Dacă s-a născut din Maria un om, de ce să se spună că a venit? Căci nu vine decît cel ce se are în ființa sa să poată veni. 4. — Dar cel ce nu primise încă putința de a veni, cum putea să vină? Vezi, așadar, că în însuși numele de venire cel ce vine însemnează că există mai înainte, fiindcă n-ar fi avut putința de a veni decît cel ce prin faptul că era, a putut să vină. Dar înainte de zămislire în nici un chip n-a fost om; deci ca om n-a avut în Sine putința de a veni. Astfel, este sigur că a venit Dumnezeu, Căruia mai dinainte îi era cu putință să vină, Care fiindcă era, a venit și Care fiindcă întotdeauna ar fi putut să vină, întotdeauna a fost.

IX.

Dar de ce să dovedim cu vorbe, cînd faptele sînt limpezi, de ce să căutăm în textul simbolului arătarea faptelor, cînd în el este însuși cuvîntul faptelor? Să repetăm mărturisirea simbolului și pe a ta

133. *Gal.* 4, 4.
134. *Psalm* 44, 19.
135. *Ioan* 8, 58.

(a lui a fost și a ta, fiindcă mărturisirea lui, mărturisind-o și tu, ai făcut-o și a ta), ca să înțelegi că te-ai îndepărtat nu numai de simbol, ci și de tine. «*Cred*, zice așadar simbolul, *într-unul, singur Dumnezeu adevărat, Tatăl Atotputernic, Făcătorul tuturor celor văzute și celor nevăzute. Și în Domnul Iisus Hristos, Fiul Lui, unul născut, cel dintîi născut, din toate, mai înainte de toți vecii, din El născut, iar nu făcut, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, de o ființă cu Tatăl, prin Care s-au unit veacurile și toate s-au făcut, Care pentru noi a venit și S-a născut din Fecioara Maria*». 2. — «*Pentru noi*», zice simbolul, «*Domnul nostru Iisus Hristos a venit și S-a născut din Fecioara Maria, și S-a răstignit în zilele lui Pilat din Pont și S-a îngropat și a înviat potrivit Scripturilor*». Bisericile nu se rușinează să mărturisească, nici apostolii să propovăduiască aceasta. Tu însuți, îți spun, tu însuți al cărui glas este în întregime un sacrilegiu, care acum tăgăduiești totul, pe acestea toate nu le-ai tăgăduit altădată, că Dumnezeu S-a născut, Dumnezeu a pătimit, Dumnezeu a înviat. Și după aceasta? Unde S-a dus, ce a devenit, în ce S-a schimbat? Ce zici, ce-ți iese din gură? De bună seamă, ceea ce zice un oarecare. «Nu este faptă de om sănătos, Oreste jură fiindcă nu este sănătos» [136]; 3. — Ce zici? Cel născut din Christotocos, este oare Fiul lui Dumnezeu? Dacă zicem: «*Cred în Dumnezeu Cuvîntul, Fiul lui Dumnezeu, Unul născut, din Tatăl născut, de o ființă cu Tatăl, care S-a pogorît și S-a îngropat*», tu te împotrivești strigînd: Cum se poate? Dumnezeu mort? Dar asta nu poate răbda auzul. Dacă S-a născut înainte de toți vecii, cum se poate, mai întrebi tu, să Se nască din nou și să fie Dumnezeu? Și eu îți răspund: Dacă nu s-au putut petrece acestea toate în nici un chip, cum spune simbolul Bisericilor că s-au petrecut? Cum ai spus chiar tu însuți? Să punem față în față cele spuse de tine înainte cu cele pe care le spui acum. 4. — Ai zis mai înainte: «Cred în Dumnezeu, Tatăl Atotputernic, și în Iisus Hristos Fiul Lui, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, de o ființă cu Tatăl, Care pentru noi a venit și S-a născut din Fecioara Maria și S-a răstignit în zilele lui Ponțiu Pilat și S-a îngropat». Iar acum ce zici? Răspunzi întrebîndu-te: Cînd zicem: «*Cred în Dumnezeu Cuvîntul, Fiul lui Dumnezeu, Unul născut, din Tatăl născut, de o ființă cu Tatăl, Care a coborît și S-a îngropat*», nu ne este zici, tu, rănit pe dată auzul? Îndrăzneala și neevlavia răspunsului tău ne pot împinge la pornirea nemăsurată și înfierbîntată de a răspunde cum ți s-ar cuveni. Dar deocamdată trebuie să ținem strîns frînele durerii evlavioase.

136. *Persius* III, 117 (poet latin moralist sec. I d.Hr.).

X.

Acum îți cer o părere. Spune-mi, te rog, dacă vreun iudeu, sau păgîn, ar tăgădui simbolul Bisericii sobornicești, oare crezi că ar merita să fie ascultat? În nici un caz nu. Dar dacă ar face aceasta un eretic sau un apostat? Cu atît mai mult nu, fiindcă este mai de nerăbdat să se părăsească un adevăr cunoscut, decît să se tăgăduiască unul necunoscut. Așadar, în tine vedem doi inși: pe cel sobornicesc și pe cel apostat, mai înainte sobornicesc, iar acum apostat. Hotărăște tu, pe care socoți că trebuie să-l urmăm noi? Căci nu poți să așezi în tine pe unul, dacă nu l-ai osîndit pe celălalt. 2. — Zici că-l osîndești pe cel care ai fost înainte, osîndești simbolul sobornicesc, osîndești credința, osîndești mărturisirea tuturor. Dar ce faci, o, nevrednică nelegiuire, o, de nerăbdat durere — ce faci în Biserica sobornicească, tu, trădător al dreptcredincioșilor? De ce pîngărești adunarea poporului tăgăduind credința poporului? Ai îndrăznit să stai în altar, să te urci în amvon, să deschizi gura ta nerușinată și rătăcită, stricătoare de credință, în fața poporului lui Dumnezeu, să ocupi un scaun episcopal, să pretinzi preoția, să predici ca învățător. 3. — Și ce-i înveți pe creștini? Să nu creadă în Hristos, să-L tăgăduiască pe Dumnezeu, deși se găsesc în templul lui Dumnezeu. Și, după toate acestea, — o, nenorocită nebunie! — te socotești propovăduitor învățat și episcop, cînd pe El Însuși — o, nefericită orbire — pe El Însuși, spun, pe Dumnezeu Îl tăgăduiești, deși te socotești preotul Lui. Dar durerea mă copleșește. Așadar ce spune simbolul, sau ce ai spus tu însuți în simbol? Că Domnul Iisus Hristos, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, Cel de o ființă cu Tatăl, prin Care au fost create veacurile și s-au făcut toate, El Același pentru noi a venit și S-a născut din Fecioara Maria. 4. — De vreme ce ai spus că Dumnezeu S-a născut din Maria, cum tăgăduiești că Maria este mama lui Dumnezeu? De vreme ce ai spus că Dumnezeu a venit, cum tăgăduiești acum că este Dumnezeu Cel care a venit? Ai zis în simbol: «*Cred în Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, cred în Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, Cel de o ființă cu Tatăl, Care pentru noi a venit și S-a născut din Fecioara Maria și S-a răstignit în zilele lui Ponțiu Pilat și s-a îngropat*». Iar acum te întrebi: Dacă am zis: «cred în Dumnezeu Cuvîntul, Fiul lui Dumnezeu, Unul născut, din Tatăl născut, de o ființă cu Tatăl, Care s-a pogorît și S-a îngropat» nu ne este rănit pe dată auzul? 5. — Vezi, așadar, că dărîmi din temelie toată credința simbolului sobornicesc, toată credința tainei sobornicești. «O, nelegiuire, o, dihanie de rea prevestire — precum zice acel orator, —

care trebuie alungată la marginile pămîntului» [137], fiindcă mai drept se spune despre tine să te duci în acele singurătăţi, unde nu poţi găsi pe nimeni să-l nimiceşti. Aşadar, credinţa mîntuirii noastre, taina nădejdii bisericeşti, tu le socoteşti răni ale auzului tău şi ale urechilor ? Dar cum odinioară, cînd alergai la botez, ascultai aceste taine cu urechi sănătoase ? Cum, cînd te învăţau propovăduitorii bisericilor urechile tale n-au fost rănite ? Cu siguranţă că-ţi îndeplineai pe atunci fără vreo rană slujba gurii şi a urechilor, pe cînd spuneai cele auzite de ele şi ca vorbitor auzeai ce spui. 6. — Unde erau atunci aceste răni ale urechilor tale, unde era nenorocirea auzului tău ? De ce nu te-ai împotrivit şi n-ai reclamat ? Dar de bună seamă, după poftă şi după bunul tău plac, cînd vrei eşti ucenicul Bisericii, cînd vrei duşmanul ei, cînd vrei dreptcredincios, cînd vrei apostat. Minunat înfăptuitor care, în orice parte te întorci, tîrăşti după tine Bisericile, a cărui voinţă este lege pentru viaţa noastră, care, cu nestatornicia ta schimbi neamul omenesc, — pentru ca, dacă tu nu vrei să fii ceea ce sînt toţi, să fie toţi ceea ce vrei tu. Strălucită autoritate, care ar vrea să înceteze lumea a fi ceea ce a fost ,fiindcă tu nu eşti ce erai.

XI.

Dar poate spui că ai fost mic cînd învăţai simbolul şi de aceea n-ai putut să-ţi dai seama şi să te împotriveşti. Ţi-a stat în cale copilăria şi nu te-ai opus, deşi cînd ai devenit bărbat, ai fi putut muri opunîndu-te. Căci dacă în acea foarte credincioasă şi foarte devotată biserică a lui Hristos, pe cînd preotul încredinţa poporul lui Dumnezeu simbolul şi acesta îl primea cu semne de bucurie şi încuviinţare, ce-ar fi fost dacă atunci tu ai fi încercat să murmuri şi să te împotriveşti ? Poate ai fi fost ascultat, dar nu îndată, ca un nou soi de dihanie şi de arătare monstruoasă, care trebuie luată şi dusă undeva în pustie, pentru a pieri acolo. 2. — Nu pentru că acel popor foarte evlavios şi foarte credincios al lui Dumnezeu, ar vrea să se păteze cu sîngele unui nelegiuit, ci fiindcă în marile oraşe adesea mulţimile înflăcărate de dragostea faţă de Dumnezeu, cînd văd pe cineva ridicîndu-se împotriva Dumnezeului lor, nu pot să-şi stăpînească ardoarea credinţei. Dar fie ! Copil, dacă este aşa, n-ai putut să te ridici şi să te împotriveşti simbolului ; de ce totuşi ai tăcut cînd ai crescut şi te-ai făcut mare ? Ai ajuns bărbat şi ai intrat în slujba preoţească. 3. — Aşadar, la toate vîrstele, pe toate treptele slujbei şi ale rangurilor, n-ai înţeles niciodată cre-

137. Cicero în Verrinele sale, act. II, cartea I, 15 (Verrinele, discursuri ale vestitului orator roman împotriva guvernatorului Verres, care în timpul mandatului său din 74—71 î.d.Hr. jefuise cumplit Sicilia).

dința pe care atîta timp ai propovăduit-o. Știi că ai fost diacon și duhovnic, dacă nu-ți plăcea rînduiala mîntuirii de ce primeai cinstea unei slujbe a cărei credință o respingeai ? Dar, bărbat prevăzător și simplist în ale religiei, ai voit în așa măsură să te potrivești cu două situații, încît să-ți păstrezi și ticăloșia de nelegiuit și rangul de dreptcredincios.

XII.

Așadar, nașterea și patimile Domnului sînt lovitură a auzului tău și rană a urechilor tale. Dar unde este acea mărturisire a ta, apostole Pavel : «*Însă noi, propovăduim pe Hristos cel răstignit : pentru iudei, sminteală pentru păgîni, nebunie. Dar pentru cei chemați, și iudei și elini, pe Hristos, puterea lui Dumnezeu și înțelepciunea lui Dumnezeu*» [138]. Ce este înțelepciunea și puterea lui Dumnezeu ? Dumnezeu, fără îndoială. Dar pe Hristos, Care a fost răstignit, Îl propovăduiește puterea și înțelepciunea lui Dumnezeu. Deci, dacă fără îndoială Hristos este înțelepciunea lui Dumnezeu, Hristos este fără îndoială Dumnezeu. 2. — Crucea Domnului, care pentru păgîni a fost nebunie și pentru iudei sminteală, pentru tine este și una și alta. Căci nu e nebunie mai mare decît a nu crede și sminteală mai mare decît a nu vrea să auzi. Erau rănite urechile lor la predicile despre patimile Domnului, cum sînt acum rănite urechile tale. Ei socoteau aceasta o rană a auzului lor, precum socoți și tu. Și de aceea la numele Domnului și Dumnezeului nostru Iisus Hristos, cînd apostolul Pavel Îl propovăduia pe Hristos Dumnezeu, și își astupau urechile capului, precum tu îți astupi urechile sufletului. 3. — În această parte poate părea la fel neevlavia lor și a ta, dacă nu cumva este cu mult mai mare nelegiuirea ta, fiindcă ei Îl tăgăduiau prin ceea ce pătimirea Îl arată om, pe cînd tu-L tăgăduiești pe Cel pe Care învierea L-a dovedit Dumnezeu. Și prin aceasta ei Îl prigoneau pe pămînt, tu Îl prigonești și în cer. Și nu numai atît ; dar ceea ce e mai crud și mai nelegiuit ,ei Îl tăgăduiau din neștiință, tu după credință, ei necunoscînd pe Domnul, tu mărturisindu-L pe Dumnezeu, ei sub rîvna pentru respectul legii, tu sub mărturisirea de împotrivitor, ei pe Cel de Care se socoteau străini, tu pe Cel al Căruia preot ești. Crimă nemernică și nemaiauzită ! Îl prigonești prin tăgăduire pe Cel de vrednicia Căruia te folosești.

XIII.

Dar te folosești de o mare dovadă a necredinței și a neevlaviei tale pentru a-L tăgădui și a-L prigoni pe Domnul Dumnezeu, zicînd : Fiii trebuie să fie de o ființă cu părinții. Nu spun încă și nu arăt

138. *I Cor.* 1, 23—24.

deplin că în naşterea lui Dumnezeu nu este nevoie să se păstreze această legătură, fiindcă naşterea n-a atîrnat de cine a născut, ci de Cine S-a născut şi Acesta S-a născut cum a voit El să se nască. Deocamdată, fiindcă ai spus că trebuie să fie de o fiinţă cine se naşte, cu cine naşte, eu îţi spun că Domnul Iisus Hristos a fost de o fiinţă şi deopotrivă şi cu tatăl şi cu mama. 2. — După deosebirea persoanelor a primit asemănarea cu fiecare părinte ; căci prin dumnezeire a fost de o fiinţă cu Tatăl, iar prin trup de o fiinţă cu mama. Nu pentru că ar fi fost doi : unul de o fiinţă cu Tatăl şi altul de o fiinţă cu mama, ci pentru că Acelaşi, Domnul Iisus Hristos, născîndu-Se şi om şi Dumnezeu, a avut în Sine însuşirea ambilor părinţi, ca om avînd asemănarea cu mama, iar ca Dumnezeu adevărul lui Dumnezeu-Tatăl.

XIV.

Altminteri, dacă susţii că nu este acelaşi Hristos născut din Maria şi din Dumnezeu, faci, fără îndoială, doi Hristoşi, ca acea nelegiuire a neevlaviei pelagiene care, susţinînd că născutul din Fecioară a fost doar om, a spus că El a fost mai degrabă un învăţător al neamului omenesc, decît mîntuitor, fiindcă n-a adus oamenilor mîntuirea, ci a fost pildă de viaţă, bineînţeles pentru ca oamenii, urmîndu-L prin fapte asemănătoare, să ajungă la vrednicii asemănătoare. Deci una este obîrşia neevlaviei voastre, aceeaşi rădăcina rătăcirilor. Ei afirmă că din Maria s-a născut doar un om, şi tu la fel. 2. — Ei despart pe Fiul omului de Fiul lui Dumnezeu, şi tu la fel. Ei spun că Hristos a devenit mîntuitor prin botez, tu că prin botez S-a făcut templu al lui Dumnezeu. Ei nu tăgăduiesc că a devenit Dumnezeu după pătimire, tu Îl tăgăduieşti chiar după înălţare. Deci numai într-o privinţă se deosebeşte stricăciunea voastră, că ei par a-L huli pe Domnul pe pămînt, tu şi în cer. Ai biruit, nu tăgăduim, pe cei pe care-i imiţi şi chiar i-ai întrecut : ei uneori încetează de a-l tăgădui pe Dumnezeu, tu niciodată. De altfel nici mărturisirea lor nu trebuie socotită pe deplin adevărată, de vreme ce ei atribuie Mîntuitorului numai după pătimire cinstea dumnezeirii, şi după ce mai înainte îl tăgăduiesc ca Dumnezeu, după aceea îl mărturisesc. Dar, după părerea mea, cel ce tăgăduieşte în Dumnezeu o parte tăgăduieşte totul şi cel care nu-L mărturiseşte că a fost întotdeauna îl tăgăduieşte întotdeauna. 3. — La fel şi tu, chiar dacă ai zice că Domnul Iisus Hristos Care S-a născut din Fecioara Maria este azi în cer Dumnezeu adevărat, totuşi, dacă ai spune că n-a fost întotdeauna Dumnezeu, nu L-ai mărturisi cu adevărat. Şi desigur, nu vrei să-ţi schimbi cumva, sau să-ţi modifici părerea : pe Cel despre Care zici că S-a născut doar

om astăzi lupți să-L arăți ca nefiind Dumnezeu adevărat. O, nouă și unică, nemaipomenită neevlavie! Pe cel pe care, împreună cu ereticii, îl socotești om, nu-L mărturisești, împreună cu ereticii, Dumnezeu.

XV.

Dar totuși, fiindcă spusesem că pentru tine fără îndoială sînt doi Hristoși, să limpezesc și această afirmație. Spune-mi, te rog, tu, care desparți pe Hristos de Fiul lui Dumnezeu, cum mărturisești în simbol că Hristos S-a născut din Dumnezeu? Căci spui: «*Cred în Dumnezeu Tatăl și în Iisus Hristos, Fiul Lui*»: Ai, așadar, aci pe Iisus Hristos Fiu al lui Dumnezeu. Dar zici că Același, născut din Fecioara Maria, nu este Fiul lui Dumnezeu. Prin urmare, altul este Hristos cel din Dumnezeu și altul cel din Maria. În părerea ta sînt doi Hristoși, fiindcă deși nu-L tăgăduiești pe Hristos în simbol, îl afirmi pe Hristos cel din Maria a fi altul decît cel pe care-L mărturisești în simbol. 2. — Dar zici poate că Hristos nu S-a născut din Dumnezeu. Atunci cum spui în simbol: «*Cred în Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu*»? Ori ai să tăgăduiești simbolul, ori ai să mărturisești pe Hristos Fiu al lui Dumnezeu. Dacă mărturisești în simbol pe Hristos Fiu al lui Dumnezeu, trebuie să mărturisești că același este Hristos fiul Mariei și Fiul lui Dumnezeu. Iar dacă susții că Hristos cel născut din Maria este altul, în mod sigur hulești, afirmînd că sînt doi Hristoși.

XVI.

Dar totuși, chiar dacă stricăciunea și vicleniile tale nu sînt cuprinse în această credință a simbolului, te întreb, nu ești oare doborît de însăși judecata și lumina adevărului? Spune-mi, te rog, ereticule, oricine ai fi tu, — Treimea este, fără îndoială, cea în care credem, pe care o mărturisim: Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh. Despre slava Tatălui și a Duhului nu e nici o neînțelegere; pe Fiu Îl defăimezi, pentru că spui că nu e născut din Fecioară Cel născut din Dumnezeu-Tatăl — spune-mi deci, dacă nu tăgăduiești că Fiul lui Dumnezeu este din Dumnezeu Unul născut, Cel născut din Maria ce ai vrea să fie? Zici că a fost doar un om, pe lîngă ceea ce a spus El Însuși: «*Ceea ce este născut din trup, trup este*» [139]. 2. — Dar nu se poate numi om Cel Ce nu este născut numai după legea creației omenești. «*Ceea ce s-a zămislit într-însa* — zice îngerul — *este de la Duhul Sfînt*» [140]. Și totuși aceasta chiar nu îndrăznești să negi tu, care tăgăduiești toate tainele mîntuirii.

139. *Ioan* 8, 6.
140. *Matei* 1, 20.

De vreme ce deci S-a născut de la Duhul Sfînt şi nu poate fi socotit numai om Cel ce a fost zămislit prin insuflarea lui Dumnezeu, dacă El nu este Cel Care potrivit apostolului: «*S-a deşertat pe Sine, chip de rob luînd*» [141] şi «*Cuvîntul trup S-a făcut şi S-a smerit pe sine ascultător făcîndu-Se pînă la moarte şi care pentru noi S-a făcut sărac, deşi era bogat*» [142], spune-mi deci: Cine este Cel Ce s-a născut de la Duhul Sfînt şi a fost zămislit, iar Dumnezeu a umbrit cu puterea Sa taina? Fără îndoială, spui că a fost altul. 3. — Deci sînt doi, adică şi Cel născut de Dumnezeu-Tatăl în cer şi Cel zămislit din Maria prin insuflarea lui Dumnezeu. Şi prin aceasta este al patrulea cel pe care-L introduci, pe Care, deşi cu vorba Îl numeşti numai om, de fapt, într-atît Îl arăţi că n-a fost numai om încît, chiar dacă nu aşa cum ar trebui, Îl recunoşti totuşi vrednic de cinste, de venerație şi de adorare. 4. — Dar, de vreme ce trebuie să fie adorat ca Fiu al lui Dumnezeu născut din Tatăl, şi prin Duhul Sfînt, ca fiu al Mariei, faci doi vrednici a fi cinstiţi şi veneraţi de tine, pe care într-atît îi desparţi, încît îi venerezi în chip particular pe fiecare cu cinstirea Sa. Şi prin aceasta înţelegi că, tăgăduind şi despărţind cu totul pe Fiul lui Dumnezeu de Sine, răstorni, pe cît poţi, taina dumnezeirii. Căci dacă încerci să introduci în Treime o a patra persoană, vezi bine că tăgăduieşti din temelie toată Treimea.

XVII.

Astfel, stînd lucrurile, cînd tăgăduieşti pe unul singur Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, ai tăgăduit totul. În aceasta stă raţiunea tainei bisericeşti şi a dreptei credinţe, că, acela care tăgăduieşte o parte a tainei, nu poate mărturisi partea cealaltă. Căci atît de legate şi de încorporate sînt toate, încît nu poate fi una fără alta, ci cel ce a tăgăduit numai o parte din toate, nu-i mai foloseşte la nimic să le creadă pe celelalte toate. Dacă tăgăduieşti că Domnul Iisus Hristos este Dumnezeu, este de trebuinţă ca, tăgăduind pe Fiul lui Dumnezeu, să-l tăgăduieşti şi pe Tatăl, fiindcă, după cum spune Dumnezeu Însuşi, «*Oricine tăgăduieşte pe Fiul nu are nici pe Tatăl; cine mărturiseşte pe Fiul are şi pe Tatăl*» [143]. 2. — Tăgăduind astfel pe Cel născut, îl negi şi pe Cel ce L-a născut. Tăgăduind că este Fiul lui Dumnezeu Cel născut în trup, urmează să tăgăduieşti şi pe cel născut în Duh, fiindcă este Acelaşi Cel născut în trup, Care mai înainte a fost născut în Duh. Necrezînd deci în Cel născut în trup, trebuie să nu crezi nici în Cel ce a pătimit. Necrezînd însă în patimile Lui, ce rămîne decît să

141. *Filip.* 2, 7.
142. *Ioan* 1, 14.
143. *I Ioan* 2, 28.

tăgăduiești și învierea, fiindcă credința în Cel sculat din morți vine din credința în Cel Ce a murit și nu poate sta în picioare adevărul învierii, dacă nu i-a precedat faptul morții. 3. Tăgăduind, așadar, pe Cel Ce a pătimit și a murit, tăgăduind și pe Cel ce a înviat din morți, însemnează că tăgăduiești și pe Cel ce S-a înălțat la cer, fiindcă înălțarea fără înviere nu putea să fie și cel ce nu crede în înviere, nu poate crede nici în înălțare, precum spune apostolul: «*Cel Care S-a pogorît, Acela este Care S-a suit*» [144]. Așadar, după tine Domnul Iisus Hristos nici n-a înviat din morți, nici nu S-a ridicat la cer, nici nu S-a așezat de-a dreapta Tatălui, nici nu va veni acea zi așteptată a judecății de apoi și nici nu va judeca viii și morții.

XVIII.

1. Înțelegi astfel, o, nefericită și turbată stricăciune, că tu ai golit în întregime toată credința simbolului, toată puterea nădejdii și a tainei sfinte. Și pe deasupra acestora ai îndrăznit să mai rămîi în Biserică, te mai socotești preot, cînd ai tăgăduit toată credința prin care ai început să fii preot? Întoarce-te, așadar, la calea cea dreaptă, revino la simțămintele de mai înainte, revezi-ți înțelepciunea, dacă ai avut-o vreodată, întoarce-te la tine însuți, dacă ai avut totuși în tine ceva la care să te întorci, recunoaște tainele izbăvirii tale, prin care ai fost înnoit, prin care te-ai renăscut. 2. N-ai mai puțină nevoie acum de ceea ce ai avut atunci, pentru ca să te renască acum prin pocăință cele ce te-au născut înainte prin izvorul lor. Păstrează deplina rînduială simbolului, păstrează adevărul desăvîrșit al credinței. Crede în Dumnezeu Tatăl, crede în Dumnezeu Fiul, în Unul Născător și Unul Născut Domnul tuturor Iisus Hristos, Cel de o ființă cu Tatăl, născut în Dumnezeire, născut în trup, de o îndoită naștere, dar de o singură slavă, Cel Care, creator al tuturor făpturilor, Același a fost născut din Tatăl și după aceea născut din Fecioară.

XIX.

1. Nașterea Lui în trup și din trup n-a fost micșorare, ci numai naștere și nici schimbare fiindcă, rămînînd în chipul lui Dumnezeu a luat chip de rob, dar slăbiciunea înfățișării omenești n-a slăbit totuși firea ui Dumnezeu; ci într-o deplină și întreagă putere a Dumnezeirii, tot e a fost în trup omenesc a fost înălțare a omului, nu o scădere a slavei.)e vreme în trup, ca să nu rămînă în El Dumnezeu, ci pentru ca Dumezeu rămînînd în El, omul să fie Dumnezeu. 2. Și de aceea Martha, pe

144. *Efes.* 4, 10.

cînd cu ochii trupeşti Îl vedea om, cu cei duhovniceşti Îl mărturisea Dumnezeu, zicînd : «*Da, Doamne. Eu am crezut că Tu eşti Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Care ai venit în lume*» [145]. De aceea Petru, sub descoperirea Duhului Sfînt, deşi privea pe dinafară pe Fiul omului, propovăduia totuşi pe Fiul lui Dumnezeu, zicînd : «*Tu eşti Hristosul, Fiul lui Dumnezeu Celui viu*» [146]. De aceea Toma, pe cînd pipăia trupul, ştia că pipăie pe Dumnezeu, zicînd : «*Domnul meu şi Dumnezeul meu*» [147]. Căci toţi Îl mărturiseau pe Hristos unul, şi nu făceau din El doi. 3. Deci crede-L pe acesta, crede în Domnul tuturor Iisus Hristos, Cel Unul-Născut şi Întîiul născut, Acelaşi făcător şi păzitor al oamenilor, Acelaşi mai înainte întemeietor al întregii lumi şi după aceea izbăvitor al neamului omenesc ; crede-L pe Acesta care, rămînînd cu Tatăl şi în Tatăl, de o fiinţă cu Tatăl şi, potrivit apostolului, «*primind chip de rob... S-a umilit pînă la moarte, şi încă moarte pe cruce*» [148] şi iar, potrivit simbolului, «*S-a născut din Maria Fecioara, S-a răstignit în zilele lui Ponţiu Pilat şi S-a îngropat, şi a înviat a treia zi, potrivit Scripturilor şi S-a urcat la cer şi iarăşi va să vie să judece viii şi morţii*». 4. Aceasta este credinţa cea adevărată, aceasta mîntuirea adevărată, să-L crezi pe Iisus Hristos Domn şi Dumnezeu şi înainte de toate şi după toate, fiindcă, precum este scris : «*Iisus Hristos — ieri şi azi şi în veci — este acelaşi*» [149]. În cuvîntul ieri a arătat tot timpul trecut, în care, înainte de început, S-a născut din Tatăl. Iar în cuvîntul astăzi sînt arătate spaţiile acestei vremi, în care din nou S-a născut din Fecioară, a pătimit şi a înviat, Iar «în veci» arată toată nemărginirea veşniciei ce va să vie.

XX.

1. Dar poate zici că eu, dacă susţin că S-a născut la plinirea vremii din Fecioară Cel ce S-a născut din Dumnezeu Tatăl înainte de toate, afirm că şi înainte de începutul lumii a fost Dumnezeu trupesc. Numindu-L pe Cel întotdeauna Dumnezeu, după aceea om, ar însemna că a existat întotdeauna omul care s-a născut după aceea. Nu vreau ca tu să fii cufundat în această orbire a neştiinţei şi în această noapte a rătăcirilor, încît să socoteşti că eu Îl afirm ca om pe Cel Care, din Maria născut, există dinainte de începutul tuturor lucrurilor, şi că-L propovăduiesc a fi fost Dumnezeu trupesc întotdeauna, chiar înainte de începuturile lumii. 2. Nu aşa, mă rog, nu aşa spun că, înainte de a se naşte a fost om în

145. *Ioan* 11, 27.
146. *Matei* 16, 16.
147. *Ioan* 20, 28.
148. *Filip.* 2, 7—8.
149. *Evrei* 13, 8.

Dumnezeu, ci că după aceea S-a născut Dumnezeu în om. Căci n-a fost veşnic acel trup născut din trupul Fecioarei, ci Dumnezeu, Care a existat întotdeauna, a venit din trupul Fecioarei, în trupul omului. Cuvîntul trup S-a făcut, adică n-a avut trupul cu Sine, ci s-a unit cu trupul omului prin bunăvoinţa dumnezeirii. Căci spune-mi, cînd oare *«cuvîntul trup s-a făcut»* sau cînd *«s-a deşertat pe Sine primind chip de rob»* sau cînd *«S-a făcut sărac, deşi era bogat»*, dacă nu în acel pîntece sfînt al Fecioarei, în care, cînd se întrupează Cuvîntul lui Dumnezeu, se zice că s-a făcut trup? Cînd se naşte, ia într-adevăr chip de rob, cînd în stare omenească este ţintuit pe cruce, se face sărac şi este supus pătimirii trupeşti, deşi era bogat în slavă dumnezeiască. 3. Altminteri, cum tu însuţi spui, dacă după acestea a venit Dumnezeirea în El, ca într-unul dintre profeţi sau sfinţi, urmează că şi în acei în care a binevoit să locuiască Cuvîntul, trup S-a făcut, că prin fiecare dintre ei S-a deşertat pe Sine primind chip de rob şi că prin aceasta nu S-a făcut în Hristos nimic nou, sau deosebit, nimic unic, că astfel nimic minunat n-a avut nici zămislirea Lui, nici naşterea, nici moartea.

XXI.

1. Şi totuşi, ca să ne întoarcem la cele de mai înainte, dacă aşa stau lucrurile cum am spus, de ce Iisus Hristos, pe Care tu Îl recunoşti numai ca om chiar înainte de a Se naşte din Fecioară este arătat în Scripturi a fi existat întotdeauna? De ce este propovăduit de către profeţi şi apostoli ca Dumnezeu înainte de toţi vecii? Căci spune Pavel: *«Un singur Domn Iisus Hristos, prin care sînt toate»*, şi în alt loc: *«Pentru că în Hristos au fost făcute toate, cele din ceruri şi cele de pe pămînt, cele văzute şi cele nevăzute»* ? [150]. Şi simbolul alcătuit deopotrivă prin autoritate omenească şi dumnezeiască spune: *«Cred în Dumnezeu Tatăl şi în Domnul Iisus Hristos, Fiul Lui»* şi ceva mai departe: *«Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, prin Care veacurile s-au unit şi toate s-au făcut»* [151] şi de asemenea: *«Care pentru noi a venit şi S-a născut din Fecioara Maria şi S-a răstignit şi S-a îngropat»*.

XXII.

1. După însăşi mărturisirea noastră, înainte de zămislire şi de naşterea Fecioarei, Domnul n-a existat ca om, totuşi Hristos, numit de tine om unic, este arătat în Scripturile Sfinte Dumnezeu fără început şi a fost atît de mare unitatea Lui ca om şi Dumnezeu, încît se pare că şi înainte

150. *I Cor.* 8, 6.
151. *Col.* 1, 16.

omul a fost întotdeauna în veşnică unitate cu Dumnezeu şi după aceea Dumnezeu a pătimit împreună cu omul. Dar nici omul nu trebuie crezut că e fără început, nici Dumnezeu supus pătimirii. 2. Am arătat în cele scrise mai înainte că, unit cu omul, adică cu trupul său, Dumnezeu nu-ngăduie să se producă nici o deosebire între om şi Dumnezeu în părerea omenească. De aceea n-a voit în nici un caz să se ajungă acolo, încît să se creadă de cineva că unul este Fiul omului şi altul Fiul lui Dumnezeu. Dimpotrivă, astfel este în toate scrierile sfinte unificat şi încorporat Domnul, ca om în Dumnezeu, încît nimeni nu poate să-L deosebească nici în timp pe om de Dumnezeu, nici în pătimire pe Dumnezeu de om. 3. Dacă te uiţi la timp, vei găsi întotdeauna pe Fiul omului împreună cu Fiul lui Dumnezeu, iar dacă ai în vedere pătimirea, Îl vei afla întotdeauna pe Fiul lui Dumnezeu împreună cu Fiul omului. În aşa fel este unit şi nedespărţit în Hristos Fiul omului şi Fiul lui Dumnezeu, încît, precum arată Scriptura, nu poate fi despărţit nici omul de Dumnezeu în timp, nici Dumnezeu de om în pătimire. 4. De aceea este scris : «*Nimeni nu s-a suit în cer decît Cel Care S-a coborît din cer, Fiul Omului, Care este în cer*» [152]. Aşadar, pe cînd Fiul lui Dumnezeu vorbea pe pămînt, dădea mărturie că în cer este Fiul omului şi că acelaşi Fiu al omului, despre Care spunea că Se va sui la cer, S-a coborît din cer. Sau : «*Dacă veţi vedea pe Fiul omului suindu-se acolo unde era mai înainte*» [153]. Precum se vede, pe Cel pe care mai înainte Îl numeşte născut din om, Îl arată totuşi că a fost întotdeauna întru cei de sus. Dar şi apostolul, dacă este vorba de timp, mărturiseşte că toate au fost făcute prin Hristos : «*Un singur Domn, Iisus Hristos, prin Care sînt toate şi noi prin El*» [154]. Iar dacă ne gîndim la pătimire, spune că a fost răstignit Domnul slavei : «*Căci dacă L-ar fi cunoscut, niciodată n-ar fi răstignit pe Domnul slavei*» [155]. 5. Şi de aceea, chiar simbolul învăţîndu-ne că Domnul Iisus Hristos este Unul născut şi Întîi născut, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, de o fiinţă cu Tatăl şi Făcător a toate, dă mărturie că a fost născut din Fecioara Maria şi după aceea a pătimit şi S-a îngropat. În simbol se arată astfel întrupat Fiul omului şi al lui Dumnezeu, astfel unit Dumnezeu şi omul, încît să nu poată exista nici o despărţire nici în timp, nici în pătimire. Domnul Iisus Hristos acelaşi este mărturisit : Dumnezeu prin veşnicia timpului şi om prin răbdarea pătimirii. Astfel, chiar dacă nu trebuie să se spună că e om fără început şi Dumnezeu pătimitor, se propovăduieşte totuşi că în Unul Domnul Iisus Hristos este şi

152. *Ioan* 3, 13.
153. *Ioan* 6, 62.
154. *I Cor.* 8, 6.
155. *I Cor.* 2, 8.

Dumnezeu şi omul şi în veşnicie şi în moarte. 6. Vezi, aşadar, că Hristos este toate şi numele Lui este o însemnare a ambelor firi, fiindcă şi omul şi Dumnezeu născut astfel cuprinde în Sine toate, încît să se ştie că în numele Lui nu lipseşte nimic. Aşadar, în trecut, înainte de naşterea din Fecioară nu este aceeaşi veşnicia omului şi a lui Dumnezeu ci, fiindcă în pîntecele Fecioarei s-a unit Dumnezeu cu omul, s-a făcut ca în Hristos să nu poată fi numit în nici un chip unul fără celălalt.

XXIII.

1. Deci cînd ai spus, Domnul Iisus Hristos, spui tot. Căci şi în Fiul lui Dumnezeu îl vei numi pe Fiul omului şi în Fiul omului pe Fiul lui Dumnezeu, folosind figura retorică numită sinecdocă, prin care partea are înţelesul totului, iar totul capătă înţelesul de parte. Ne învaţă aceasta chiar Scripturile Sfinte, în care Domnul, folosind adesea această figură, sau trop, vorbeşte despre alţii, voind să se înţeleagă că vorbeşte despre Sine. Aşa sînt arătate uneori în cărţile sfinte fie zilele, fie lucrurile, fie oamenii, fie vremile. Astfel, de pildă, Dumnezeu prezice că Israel va robi patru sute de ani în Egipt, spunînd lui Avraam : «*Să ştii bine că urmaşii tăi vor pribegi în pămînt străin, unde vor fi robiţi şi apăsaţi patru sute de ani*» [156]. În această prezicere, dacă se ia în considerare tot timpul de cînd a vorbit Dumnezeu, sînt mai mult de patru sute de ani ; iar dacă se are în vedere numai timpul în care au robit, sînt mai puţin de patru sute. 2. Trebuie să înţelegem figurat acest timp, căci altfel însemnează că Dumnezeu a minţit, vorbă departe de simţirea creştinilor. De vreme ce de la timpul glasului dumnezeiesc au trecut mai mult de patru sute de ani, iar robia a durat cu mult mai puţin, însemnează că trebuie să înţelegem aceasta fie ca parte pentru tot, fie ca tot pentru parte. La fel stau lucrurile uneori şi cu înţelesul zilelor şi al nopţilor, unde se poate înţelege o singură zi pentru două, sau două pentru una. În felul acesta se limpezeşte ceea ce pare întunecat despre patimile Domnului. 3. După pilda profetului Iona [157], Domnul a prezis că Fiul omului va fi trei zile şi trei nopţi în inima pămîntului şi totuşi, după a şasea a sabatului, în care a fost răstignit, n-a fost între cei morţi decît o zi şi două nopţi ; atunci care este adevărul cuvîntului dumnezeiesc şi cum se află el ? De bună seamă, este folosită aici figura numită sinecdocă, adică după ziua în care a fost răstignit a trecut o noapte şi ziua următoare, iar în cealaltă noapte a înviat. Şi astfel, adăugîndu-se şi noaptea care a precedat zilei sale şi ziua care a urmat nopţii sale, se cunoaşte că nu lipseşte ni-

156. *Fac.* 15, 13.
157. cf. *Matei* 12, 40.

mic timpului întreg, care se umple de la partea sa. Sînt pline Scripturile Sfinte de aceste exemple de socoteală, dar nu este loc să le amintim pe toate. 4. Astfel, cînd zice psalmul: «*Ce este omul că-Ţi aminteşti de el*» [158], prin parte se-nţelege totul, fiindcă printr-un singur om se arată tot neamul omenesc. La fel, cînd a păcătuit Ahab, se spune că a păcătuit poporul, fiind numită aci toată mulţimea, în loc de o singură persoană. Şi Ioan, premergătorul Domnului, zice: «*După mine vine bărbat, Care a ajuns să fie înaintea mea, fiindcă mai înainte de mine era*» [159]. Aşadar, cum arată că va veni după el, Cel pe care-L numeşte că a fost înaintea sa? Dacă se înţelege aceasta despre omul Care S-a născut în urmă, cum a fost înainte? Iar dacă aci trebuie înţeles Cuvîntul, vorbele: «*După mine vine bărbat*» cum pot fi înţelese altfel, decît că într-unul Domn Iisus Hristos se arată şi întîietatea Cuvîntului şi urmarea omului? 5. Aşa se face că Domnul, unul şi acelaşi a fost şi înainte de Ioan şi a venit şi după Ioan, fiindcă după trup este următor lui Ioan, dar după dumnezeire este mai înainte de toţi. De aceea Ioan, numind numai pe bărbat, a arătat şi omul şi Cuvîntul, fiindcă, de vreme ce Domnul Iisus Hristos Fiul lui Dumnezeu a fost cuprins şi în om şi în cuvînt, L-a arătat pe unul spunînd despre El toate. Dar de ce să mai dăm şi alte exemple? Nu-mi va ajunge, după părerea mea, o zi, dacă voi încerca să culeg, sau să istoriseso tot ce se poate spune despre acest lucru. Sînt destule cele pe care le-am spus acum măcar în această parte a lucrării şi pentru arătarea simbolului, şi pentru datoria pricinei şi pentru măsura cărţii.

CARTEA A VII-A

I.

Ceea ce se întîmplă celor ce, deşi au scăpat de primejdiile din largul mării, se tem totuşi de îngrămădirile de nisip din apropierea porturilor, sau de stîncile de lîngă ţărm, mi se întîmplă acum şi mie, ca, ajungînd la cele din urmă defăimări ale ereticilor şi apropiindu-mă astfel de sfîrşitul lucrării, să încep a mă teme de capătul la care doream să sosesc. Dar, precum spune profetul, «*Domnul este ajutorul meu, nu mă voi teme de ce-mi va face mie omul*» [160]. De aceea n-am să mă tem de capcanele şi de cursele ereticilor, sau de drumurile cotropite de spini înspăimîntători, care mai mult înăspresc mersul decît îl închid. Munca pentru curăţatul drumului îmi dă mai mult de furcă decît frica de nereuşită, dar, oricîte piedici întîlnesc şi oricîtă spaimă îmi produc ele în

158. *Psalm* VIII, 4.
159. *Ioan* I, 30.
160. *Psalm* CXVII, 6.

mersul pe drum drept, osteneala pentru curățatul de trebuință este mai lucrătoare și învinge teama de greutăți. 2. Așadar acum, cînd ridicăm mîinile asupra balaurului aducător de moarte și dorim să-i sfîrtecăm trupul cu încolăciturile lui monstruoase, iarăși și iarăși, Te rugăm Doamne Iisuse, cum Te-am rugat întotdeauna, să ne dai cuvînt, cînd vom deschide gura, să dărîmăm toate întăriturile vrăjmașe, să surpăm gîndurile și toată trufia care se ridică împotriva cunoașterii lui Dumnezeu, să robim tot cugetul nostru spre ascultarea Ta [161], fiindcă liber este acela, care a început să-Ți fie Ție rob. 3. Fii, așadar, cu ajutorul Tău, cu lucrarea Ta, alături de cel ce luptă pentru Tine cu puteri mai mult decît omenești. Dă-ne puterea să zdrobim noul șarpe cu multe capete și cu gurile căscate împotriva noastră, pline de venin și de moarte. Tu, care faci ca picioarele celor credincioși să calce nevătămate peste șerpi și peste scorpioni [162], să meargă peste vipere și peste vasilisci [163], să culce la pămînt pe lei și pe draci, întărește-ne în îndrăzneala neînfricată a nevinovăției noastre neabătute, pentru ca *«Pruncul de țîță să se joace lîngă culcușul viperei și în vizuina șarpelui otrăvitor copilul abia înțărcat să-și întindă mîna»* [164]. Dă-ne, așadar, și nouă puterea să întindem mîinile fără primejdie împotriva culcușurilor acestei răufăcătoare și nelegiuite vipere eretice și, dacă în unele găuri, adică în ascunzișurile simțirilor omenești a avut cuib, ori a depus ouă, ori a lăsat urme ale balelor sale murdare, înlături de la toți atingerea dăunătoare și scîrboasă cu această fiară tîrîtoare, scoate necurățenia produsă de părăsirea credinței adevărate, spală sufletele apăsate de gunoiul pricinuitor de răni ale necredinței și le zvîntează cu sfînta curățire, pentru ca vizuinele tîlharilor să devină case de rugăciune [165], iar în hanurile de popas, în care, precum este scris [166], mișună arici, onocentauri, viezuri și arătări monstruoase, dă, Doamne, în acestea darurile Duhului Tău, fă ca în ele să strălucească podoabele credinței și ale religiei. 5. Așa cum odinioară, alungînd închinăciunile la idoli și înlăturînd chipurile cioplite, ai făcut din altarele demonilor temple ale virtuților, trimițînd în ascunzătorile șerpilor și ale scorpiilor razele strălucitoare ale luminii Tale și din cuiburile rătăcirilor și ale ticăloșiilor ai făurit case de podoabă și de frumusețe, la fel în toți, ai căror ochi au fost orbiți de întunericul stricăciunii eretice, trimite lumina milei Tale și a adevărului, pentru ca ei, privind

161. *Efes.* VI, 19; *II Cor.* X, 4—5.
162. *Luca* X, 19.
163. *Psalm* XC, 13.
164. *Isaia* XI, 8.
165. *Luca* III, 17.
166. *Isaia* XXXIV, 13 *și urm.*

în lumina strălucitoare şi curată marea şi mîntuitoarea taină a întrupării Tale, să înţeleagă că Tu, născut din pîntecele sfînt al Preacuratei Fecioare, eşti în lume om adevărat, ai fost întotdeauna Dumnezeu adevărat.

II.

Înainte de a începe să vorbesc despre cele pe care în cărţile de mai înainte abia dacă le-am pomenit, socotesc potrivit să mă achit de cele făgăduite, pentru ca, după ce-mi voi îndeplini promisiunile făcute, să pot vorbi mai liber şi mai uşor despre celelalte. Zice, aşadar, noul balaur, şuierînd în Biserica lui Dumnezeu pentru a dărîma credinţa în naşterea sfîntă : «Nimeni nu se naşte înaintea născătorului său». 2. În primul rînd, cred că tu nu ştii nici ce vorbeşti şi nici despre ce vorbeşti. Căci dacă ai şti, sau ai înţelege despre ce vorbeşti, n-ai judeca în nici un chip cu păreri de om muritor naşterea lui Dumnezeu Cel Unul-Născut, n-ai încerca să-L încadrezi în socoteli omeneşti pe Cel ce S-a născut în afara zămislirii de obîrşie omenească şi n-ai pune în calea atotputerniciei dumnezeieşti neputinţe omeneşti, dacă ai şti că pentru Dumnezeu nimic nu este peste putinţă. «Nimeni, zici, nu se naşte înaintea născătorului său». Spune-mi, te rog, despre ce pricini socoţi că vorbeşti, despre firea căror vieţuitoare ? Socoţi că pui lege oamenilor sau fiarelor, păsărilor sau vitelor ? Căci acestea şi altele de acelaşi fel sînt cele despre care se poate vorbi astfel. 3. Nici una din acestea nu mai pot întoarce la o nouă naştere. De aceea nimeni nu naşte pe născătorul său, fiindcă pricina naşterii nu vine decît din putinţa naşterii. Iar tu crezi că naşterea Atotputernicului trebuie s-o compari cu naşterea fiinţelor pămînteşti şi-L judeci după firea rînduielilor omeneşti pe Cel Care este făcătorul firii însăşi ? Vezi, aşadar, cum am zis mai sus, nu ştii de unde sau despre ce vorbeşti, dacă asemeni făptura cu Înfăptuitorul şi deci, pentru a înţelege atotputernicia lui Dumnezeu, te foloseşti de acele lucruri care ele însele n-ar fi, dacă n-ar fi de la Dumnezeu ceea ce ele însele sînt. Aşadar, Dumnezeu a venit cum a voit, cînd a voit şi de unde a voit. 4. Nici timpul, nici persoana, nici deprinderile oamenilor, nici pildele lucrurilor nu I se potrivesc, fiindcă nu I se poate aplica legea făpturilor Celui ce este El Însuşi Înfăptuitorul a toate, şi Lui i-a fost cu putinţă tot ce a voit, fiindcă puterea i-a fost deopotrivă cu voinţa. Vrei să ştii cumva cît de mare este atotputinţa lui Dumnezeu ? Eu cred că Dumnezeu poate face cu făpturile Sale ceea ce tu nu crezi că El a făcut cu Sine Însuşi. Toate fiinţele care se nasc în urmă, dacă Dumnezeu porunceşte se pot naşte uşor, cu mult mai înaintea părinţilor. Şi mîncarea şi băutura, dacă aşa este voia Dumnezeirii, se pot întoarce în cei zămisliţi

și urmași. 5. Apele înseși, de care se folosesc toate viețuitoarele de la începutul începuturilor, dacă Dumnezeu poruncește, se pot întrupa și naște în măruntaie. Căci cine a statornicit vreo măsură lucrurilor sfinte, sau cine a îngrădit puterea dumnezeiască, sau cine îi va spune, precum este scris : «*Ce ai făcut*» ? [167]. Dacă tăgăduiești că Dumnezeu poate orice, tăgăduiești și că Dumnezeu Cel născut din Maria, S-a născut înaintea ei. Iar dacă lui Dumnezeu nimic nu-I este imposibil, de ce obiectezi neputința în venirea Sa Celui ce știi că în toate nimic nu-I este peste putință.

III.

A doua defăimare hulitoare sau hulă defăimătoare a necredinței tale este cea prin care spui : «Cel născut trebuie să fie de o ființă cu născătorul». E la fel cu hula de mai înainte, deosebindu-se mai mult prin cuvinte decît prin fel și chip. Cînd este vorba de nașterea lui Dumnezeu, zici că din Maria nu S-a putut naște cineva mai puternic, așa cum ai zis mai înainte că nimeni nu se poate naște mai înainte de născătorul său. De aceea, fie socotește răspuns la aceasta ceea ce am spus mai sus, fie consideră ceea ce trebuie să spun acum răspuns și la cele de mai înainte. 2. Zici așadar : Cine se naște trebuie să fie de o ființă cu cine-l naște. Dacă ai în vedere făpturile pămîntești, într-adevăr, așa se petrec lucrurile, dar dacă te gîndești la nașterea lui Dumnezeu, de ce cauți în nașterea Lui exemple din natură, că doar întemeierile sînt supuse întemeietorului și nu întemeietorul este supus întemeierilor ? Vrei să știi limpede cît sînt nu numai de nelegiuite, dar chiar de fără noimă aceste defăimări ale tale și aceste povești, care nu văd atotputernicia lui Dumnezeu ? Spune-mi, te rog, tu, care socotești că ființele nu se nasc decît asemenea din asemenea, de unde s-a născut deodată odinioară acel număr fără sfîrșit și neînțeles de prepelițe în deșert pentru hrana mulțimii israelite ? [168]. Căci, precum citim, ele n-au fost născute în ținutul acela prin înmulțirea firească între păsări, ci au apărut pe neașteptate, aduse din altă parte. 3. De unde a căzut acea hrană cerească timp de patruzeci de ani în tabăra evreilor ? [169]. Cum s-a născut mană din mană ? Dar acestea sînt minuni vechi. Vrei altele noi ? Cu puține pîini și cu puțin pește Domnul Iisus Hristos nu o dată a hrănit nenumărate mulțimi de oameni care-L urmau în pustie [170]. În hrană n-a fost o explicare a sațiului. Ce pricină nevăzută, ce taină a săturat pe cei înfometați, mai ales

167. *Isaia* XIV, 9 ; *Rom.* IX, 20.
168. *Num.* XI, 31.
169. *Ieșirea* XVI, 13.
170. *Matei* XIV, 16 și urm. ; XV, 32 și urm.

că a mai rămas, din ceea ce fusese adus la masă, o mulțime de hrană neconsumată ? 4. Cum se explică aceasta, cum s-a făcut ca nu numai să se sature cei ce mîncau, dar mîncarea însăși să se înmulțească în chip negrăit cu mult peste ceea ce era de trebuință ? Citim că în Galileia apa s-a făcut vin [171]. Spune-mi, în ce chip firea a dat naștere acestor substanțe cu totul deosebite de cele din care s-au făcut, mai ales că, așa cum s-a întîmplat cu nașterea Domnului, dintr-o ființă cu totul neînsemnată a răsărit altă ființă deosebită, de cu totul alt neam ? 5. Spune-mi, cum din acea apă simplă s-a născut acel vin de soi, cu gust minunat ? Cum li s-a adus comesenilor ceva și au băut altceva ? Oare a avut acea saca, sau acea fîntînă, puterea de a schimba apa din ele în vin foarte bun ? Oare felul vaselor sau priceperea aducătorilor a produs această schimbare ? Nimic din partea lor. Și cum nu se înțelege cu ajutorul minții petrecerea faptului, care este totuși întărit de păstrarea lui în amintire ? Orbului din Evanghelie [172] i s-a pus tină pe ochi și, spălați cu apă de acea taină, au văzut. 6. Oare a avut apa această fire să facă ochii sănătoși, sau tina să nască lumină ? Nimic din acestea, mai ales că apa nu aduce nici un leac orbirii, iar lutul poate fi dăunător chiar pentru cei ce văd. Și cum un lucru care are în sine puterea de a vătăma a îndeplinit slujba lecuirii și a mîntuirii și ceea ce de obicei face rău celor sănătoși a fost atunci ca o doctorie pentru sănătate ? zici astfel că aci a fost puterea lui Dumnezeu, leacul lui Dumnezeu și toate pe care le-am amintit le-a săvîrșit atotputernicia dumnezeiască, fiindcă Dumnezeu poate din lucruri neobișnuite să scoată altele cu totul neașteptate și din cele dăunătoare sănătății să facă leacuri pentru sănătate și pe cele care sînt fără putință și înrîurire să le schimbe în puteri și mijloace de lucrare.

IV.

Mărturisește același lucru și despre nașterea Domnului, ca despre toate celelalte lucruri. Crede că Dumnezeu S-a născut cum a voit, și nu tăgădui că a putut face ce a voit. Sau poate socotești că I-a lipsit pentru El puterea pe care a avut-o pentru toate celelalte și la nașterea Sa I-a lipsit atotputernicia care, pornind de la El, a pătruns în toate. Despre nașterea Domnului îmi spui : nimeni nu se naște înaintea celui ce-L naște, iar despre faptul că S-a născut Dumnezeu Cel Atotputernic de asemenea grăiești împotrivă, că trebuie să fie Cel născut de o ființă cu cel ce L-a născut, ca și cum, fiindcă în tot ce e omenesc lucrezi cu legi omenești, I-ai imputa neputința Sa Celui pe care-L îngrădești în slăbiciunea ome-

171. *Ioan* II, 3 și urm.
172. *Ioan* IX, 1 și urm.

nească. 2. Spui că este obștească rînduiala nașterii, că există aceeași lege de reproducere, că nu s-a putut întîmpla în tot neamul omenesc unui singur om ceea ce Dumnezeu a oprit să se petreacă tuturor. Nu înțelegi despre cine vorbești, nu vezi despre cine spui ce spui, fiindcă Făcătorul tuturor rînduielilor este lege a întregii firi, prin El este și ce poate omul și ce nu poate, fiindcă El a statornicit felul ambelor putințe : și pînă unde ajunge o putere și de unde începe neputerea. 3. Cum Îl atribui tu, așadar, omenească neputință, Celui ce I se datorează toată puterea ? Dacă judeci persoana Domnului după slăbiciunile omenești și măsori atotputernicia lui Dumnezeu cu socoteli omenești, vei descoperi că nimic nu se potrivește lui Dumnezeu, chiar avînd în vedere pătimirile Lui trupești. Căci dacă poate părea asemănător adevărului că Maria n-a putut să nască pe Dumnezeu, Care era înaintea ei, cum va fi asemănător adevărului că Dumnezeu a fost răstignit de oameni ? Și totuși, Același Care a fost răstignit, Dumnezeu Însuși a prezis : «*Dacă omul va ținti pe Dumnezeul său, voi m-ați țintuit*» [173]. 4. Dacă deci Cel născut din Fecioară nu va fi socotit Domnul, fiindcă Cel Ce Se năștea a fost mai înainte de cea care-L năștea, cum să se creadă că Dumnezeu a avut sînge ? Și totuși, către preoții efesenilor se spune : «*Păstoriți Biserica lui Dumnezeu, pe care a cîștigat-o cu însuși sîngele Său*» [174]. Cum va fi socotit lipsit de viață Făcătorul vieții ? Și totuși, Petru spune : «*Pe Începătorul vieții L-ați omorît*» [175]. Nimeni așezat pe pămînt nu poate fi în ceruri. Dar atunci cum zice Însuși Domnul : «*Fiul Omului Care este în cer*» ? [176]. Dacă în sfîrșit de aceea nu-L socotești Dumnezeu pe Cel născut din Fecioară, fiindcă «Cel ce se naște trebuie să fie de o ființă cu cine-l naște», cum ai să crezi că lucruri neasemenea există din firi neasemenea ? 5. Deci după tine nici vîntul n-a adus pe neașteptate prepelițe, nici mana n-a căzut, nici vinul n-a ieșit din apă, nici multele mii de oameni nu s-au săturat cu puțină mîncare, nici orbului nu i-a venit vederea după ce a fost uns cu tină. Iar dacă toate acestea par de necrezut și împotriva judecății omenești, dacă nu sînt crezute decît a fi fost făcute de Dumnezeu, de ce tăgăduiești în nașterea Lui ceea ce recunoști în fapte. Oare nu s-a putut petrece cu nașterea și venirea Lui ceea ce nu se tăgăduiește despre leacurile și foloasele omenești ?

---

173. *Maleahi* III, 8 ; pentru sens, vezi cartea a II-a, nota 9.
174. *Fapte* XX, 28.
175. *Fapte* III, 15.
176. *Ioan* III, 13.

V.

Dar nu e nevoie să vorbesc prea mult, să ajung la povești asupra rătăcirii tale. Totuși, pentru a-ți combate prostia și nebunia prin care spui că cel născut trebuie să fie de o ființă cu cine l-a născut, că adică nu poate să fie neasemănare între cine naște și cine se naște; tu opui nașterii Lui prescripțiile faptelor pământești, deși nu poți să explici nașterile care se petrec din grija și hotărîrea Celui de Care depind toate, din a Cărui poruncă se înfăptuiește totul, împotriva Căruia nu poate să meargă sau să stea nimeni și nimic, și este destul să vrea, pentru a face orice.

VI.

Dar este timpul să-ți dăm pe față și celelalte blasfemii ale tale, mai ascunse și mai înșelătoare, fiindcă acum nu putem trece cu vederea ceea ce era mai bine să nu știm, măcar să le cunoască și alții pentru a se feri de ele. În scrierea ta blestemată ai spus: «Fiindcă omul este chipul ființei dumnezeiești, dar pe acesta diavolul l-a aruncat întru stricăciune, Dumnezeu S-a mîhnit pentru chipul Său, ca un împărat pentru statuia sa, și drege chipul stricat. Și fără sămînță a întruchipat din Fecioară o ființă, după acel Adam care s-a născut fără sămînță, și prin om ridică ființa omenească. Fiindcă, prin om a venit nașterea și de aceea prin om va veni învierea morților». 2. Este obiceiul unor făcători de veninuri ca, în cupele în care pun venin, să adauge și miere, pentru ca amărăciunea lor să fie ascunsă în gustul dulce și cel ce bea, amăgit de dulceața mierii, să fie răpus de puterea veninului. La fel zici și tu: «Omul este chipul ființei dumnezeiești, dar pe acesta diavolul l-a aruncat întru stricăciune. Dumnezeu S-a mîhnit pentru chipul Său, ca un împărat pentru statuia Sa». Astfel, ungi de jur împrejur marginile cupei cu dulceață răufăcătoare ca și cu miere, pentru ca oamenii care beau conținutul din cupă, plăcîndu-le băutura înșelătoare, să nu simtă otrava ucigătoare. 3. Pui înainte numele lui Dumnezeu, ca să minți în numele religiei; începi cu cele sfinte, ca să îndemni la stricăciune și, mărturisindu-L pe Dumnezeu, apuci să-L tăgădui pe Cel pe Care Îl mărturisești. Căci cine nu vede unde mergi, cine nu vede ce pui la cale? Zici: «Dumnezeu S-a mîhnit pentru chipul său, ca un împărat pentru statuia sa, și drege chipul stricat. Și fără sămînță a întruchipat din Fecioara o ființă, ca pe Adam care s-a născut fără sămînță, și prin om ridică ființa omenească, fiindcă prin om a venit moartea și de aceea prin om va veni învierea morților». 4. Viclean întinzător de curse, în această rîvnă a ta atît de mare, în această lucrare, prin cu-

vinte mai întîi atrăgătoare ai făcut ca, numindu-L la început Dumnezeu, să ajungi a-L socoti om și înjosindu-L, chiar dacă-L numești Om unic în felul Său, să-L supui la o slujbă de umilință, după ce I-ai răpit înainte cinstea de Dumnezeu. Zici, așadar, că acel chip al lui Dumnezeu, pe care diavolul l-a aruncat în stricăciune, mila dumnezeiască l-a reparat. Căci zici «drege chipul stricat». 5. Spui această vorbă mincinoasă: «drege chipul stricat», ca să convingi, de bună seamă, că în Cel al Cărui chip se repara n-a existat nimic mai mult decît în chipul care se repara. Și prin aceasta vrei ca Domnul să fie doar ceea ce a fost Adam, reparator, și nimic mai mult decît cel ce a stricat chipul. Dovedești ce vrei, ce unelteşti, prin cuvintele care urmează: «A făcut ființă fără sămînță, după cum Adam s-a născut fără sămînță și prin om ridică ființa omenească». 6. Susții că Domnul Iisus în toate a fost la fel și asemenea lui Adam: acela fără sămînță, Acesta fără sămînță, acela numai om, Acesta Om unic. Și prin aceasta vezi că te-ai ferit cu grijă și ai prevăzut ca Domnul Iisus Hristos să nu fie socotit cumva nici mai mare nici mai bun decît Adam, de vreme ce i-ai făcut pe amîndoi de aceeași măsură, spunînd să-l micșorezi pe Adam cumva, dacă-i adaugi ceva mai mult lui Dumnezeu.

VII.

Zici: «Fiindcă prin om a venit moartea, de aceea prin om va veni învierea morților». Cauți oare să-ți întărești stricăciunea și nelegiuirea prin mărturie apostolică și defăimezi vasul alegerii prin neevlavia ta, astfel încît, fiindcă tu nu-L recunoști ca aducător al izbăvirii tale, să se pară de aceea că Apostolul L-a tăgăduit ca Dumnezeu? 2. Și totuși dacă ți-a plăcut să te folosești de mărturii apostolice, de ce te-ai mulțumit cu una și le-ai trecut sub tăcere pe celelalte? De ce n-ai adăugat pe dată și pe aceasta: *«Pavel, apostol nu de la oameni, nici prin om, ci prin Iisus Hristos»* [177], sau: *«Înțelepciunea o propovăduim la cei desăvîrșiți»* [178] și ceva mai jos: (înțelepciune) *«pe care nici unul dintre stăpînitorii acestui veac n-a cunoscut-o, căci dacă ar fi cunoscut-o, n-ar fi răstignit pe Domnul slavei»* [179]. Sau aceea: *«Căci întru El locuiește, trupește, toată plinătatea Dumnezeirii»* [180] și *«Un singur Domn, Iisus Hristos, prin care sînt toate»* [181]. 3. Oare în parte aprobîndu-l și în parte dezaprobîndu-l pe apostol primești de la el numai partea

177. Vas ales (Pavel) vezi nota 12, cartea a II-a; *Galat.* I, 1.
178. *I Cor.* II, 6.
179. *I Cor.* II, 8.
180. *Colos.* II, 9.
181. *I Cor.* VIII, 6.

în care-L numeşti pe Hristos om pentru meritele Lui şi respingi pe cea în care e numit Dumnezeu? Căci Pavel nu-L tăgăduieşte pe Iisus Hristos-Omul, dar Îl mărturiseşte pe acelaşi om Dumnezeu şi propovăduieşte că prin om a venit neamului omenesc învierea, întărind totuşi că în om însuşi a înviat Dumnezeu. Vezi deci cum Îl recunoaşte ca Dumnezeu pe Cel Ce a înviat şi-L mărturiseşte Dumnezeu al slavei pe Cel Ce a fost răstignit?

VIII.

Dar totuşi, ca să nu-L faci pe Domnul Iisus ca pe un om din popor. I-ai acordat oarecare vrednicie, atribuindu-I cinste de om sfînt, nu Dumnezeire de om adevărat şi Dumnezeu adevărat. Căci ce zici: «A făcut Dumnezeu întruparea Domnului: să cinstim forma Theotocos cu Dumnezeu, ca pe o singură formă a Dumnezeirii, ca pe o statuie nedespărţită de voinţa dumnezeiască, ca pe un chip al lui Dumnezeu Cel ascuns». Mai sus ai zis că Adam este chipul lui Dumnezeu, aici zici că Hristos. Statuie l-ai numit pe acela, statuie şi pe Acesta. 2. Trebuie să ţi se aducă mulţumiri pentru cinstirea lui Dumnezeu, pentru faptul că forma Theotocos trebuie cinstită împreună cu Dumnezeu. Numai că asta nu e cinstire, ci injurie. Căci în aceasta nu-I atribui Domnului Iisus Hristos cinstea Dumnezeirii, ci I-o tăgăduieşti. Cu priceperea subţire a neevlaviei, spui că trebuie cinstit împreună cu Dumnezeu ca să nu-L recunoşti Dumnezeu şi, în acest fel, părînd că-L uneşti, în fapt în mod viclean Îl desparţi pe Hristos de Dumnezeu. Căci de vreme ce huleşti că El nu trebuie cinstit ca Dumnezeu, ci împreună cu Dumnezeu, de aceea îi atribui unirea cu vecinătatea dumnezeiască, pentru ca să-I înlături adevărul Dumnezeirii. 3. Nelegiuit şi viclean duşman al lui Dumnezeu, vrei să treci crima tăgăduirii sub numele mărturisirii. «Să-L cinstim, zici, ca pe o statuie nedespărţită de voinţa lui Dumnezeu, ca pe un chip al lui Dumnezeu Cel ascuns». Pentru binefacerile Sale mare este din partea noastră cinstirea Făcătorului şi Mîntuitorului nostru Iisus Hristos. Şi de aceea ne-a izbăvit El de moartea cea veşnică, pentru ca să-L numim pe Izbăvitorul nostru statuie. Cu vrednică supunere şi cu vrednică cinstire mai căutăm noi să-I răspundem bunătăţii şi dragostei Lui, dacă încercăm să-i răpim slava pe care El n-a refuzat s-o umilească pentru noi.

IX.

Dar încerci să acoperi acea injurie adusă Domnului prin datoria de cinstire subînţeleasă, zicînd: «ca pe un chip al lui Dumnezeu Cel nevăzut». Zicîndu-i chip, Îl asemeni cu starea omenească, iar prin cu-

vîntele «lui Dumnezeu Cel ascuns» îi micşorezi vrednicia. Căci «*Dumnezeu*, zice David, *strălucit va veni, Dumnezeul nostru, şi nu va tăcea*» [182]. A venit şi n-a tăcut Cel Care, înainte de a spune ceva după naşterea Sa, Şi-a anunţat venirea deopotrivă prin mărturii pămînteşti şi dumnezeieşti, cînd steaua s-a arătat, cînd magii s-au închinat, cînd îngerii au vestit. Ce ceri mai mult? Glasul Lui încă tăcea pe pămînt, dar cinstirea striga în cer. 2. Tu zici că S-a ascuns şi Se ascunde în El Dumnezeu? Dar nu aceasta au prezis profeţii, nici patriarhii, nici toată legea. Nu preziceau că va sta ascuns Cel ce va veni pentru toţi. Greşeşti, nefericită orbire, căutînd pricini de hulire, chiar dacă nu găseşti. Tu spui că El, chiar după venirea Sa, S-a ascuns. Eu spun că nici înainte de a veni n-a stat ascuns. Oare de acel mare patriarh, căruia arătarea lui Dumnezeu i-a dat nume, care de la numele de luptător s-a ridicat la cel de Israel, s-a ascuns taina lui Dumnezeu Care avea să se nască din Fecioară? Acesta, fiindcă a înţeles minunea viitoarei întrupări, din lupta cu un om, a zis: «Am văzut pe Dumnezeu în faţă şi mîntuit a fost sufletul meu!» [183]. Ce văzuse, te întreb, de credea că a văzut pe Dumnezeu? 3. Oare între tunete şi fulgere i s-a arătat Dumnezeu, sau deschizîndu-se cerul de la sine i s-a înfăţişat strălucind chipul Dumnezeirii? Nimic din acestea, ci dimpotrivă a văzut un om şi a recunoscut pe Dumnezeu. Cu adevărat vrednic a fost de numele căpătat, fiindcă, mai mult prin ochii lăuntrici, decît prin cei din afară, a meritat vrednicia numelui dat de Dumnezeu. Vedea o înfăţişare omenească luptînd cu el şi dădea mărturie că a văzut pe Dumnezeu. Ştim oricum că acea înfăţişare de om era adevărul lui Dumnezeu, fiindcă în care înfăţişare era atunci văzut Dumnezeu, în acel adevăr al înfăţişării însăşi avea să vină după aceea. 4. De altfel, de ce să ne mirăm, dacă un patriarh atît de mare a crezut fără vreo îndoială că i S-a arătat Însuşi Dumnezeu în chip limpede, dacă el însuşi zice: «Am văzut pe Dumnezeu în faţă şi mîntuit a fost sufletul meu!». Ce i-a arătat Dumnezeu atît de mare din Dumnezeirea Sa, de l-a făcut să spună că i s-a arătat faţa lui Dumnezeu? Pe cît se vede, i s-a arătat numai om, Cel Care-l învinsese în luptă. Dar Dumnezeu făcea prin semne prevestitoare ca să nu fie nimeni care să nu creadă că Dumnezeu S-a născut din om, după ce chiar patriarhul văzuse înainte pe Dumnezeu în înfăţişarea omenească.

X.

Dar de ce să mă opresc atît de mult la un singur exemplu, ca şi cum n-ar mai fi altele? Oare de ce ar fi putut să se ascundă de oameni chiar

182. *Psalm*, XLIX, 3.
183. *Fac.* XXXII, 30.

atunci Dumnezeu Care avea să vină în trup, de vreme ce profetul vorbea despre El pe față oarecum către tot neamul omenesc: «*Iată Dumnezeul vostru!*» [184] și în alt loc: «*Acesta este Dumnezeul nostru*» [185] și «*Dumnezeu puternic, Tatăl veacului ce va să vină și împărăția Lui nu va avea sfîrșit*»? Dar și după ce a venit, de ce avea să-și ascundă venirea de aceia care pe față Îl mărturiseau că a venit? 2. Oare nu știa Petru de venirea lui Dumnezeu cînd zicea: «*Tu ești Hristosul, Fiul lui Dumnezeu Celui viu*»? [186]. Oare Marta nu-L știa pe Cel în Care crede, cînd spunea aceste cuvinte: «*Doamne, eu am crezut că Tu ești Hristosul, Fiul lui Dumnezeu Celui viu, Care ai venit în lume?*» [187]. Toți, în sfîrșit, care cereau fie leacuri pentru boli, fie vindecarea mădularelor, fie viața celor morți, cereau acestea de la slăbiciunea unui om, sau de la atotputernicia lui Dumnezeu?

XI.

Diavolul însuși, cînd Îl ispitea prin toate ocolurile șiretlicurilor, prin toată arta nemerniciei sale, ce presupunea neștiind, sau ce dorea să știe ispitind? Sau ce-l făcea atît de mult să caute pe Dumnezeu în smerenia unui om? Oare aflase aceasta din învățăturile de mai înainte, sau cunoscuse că a venit Dumnezeu în trup de om? 2. Hotărît nu. Dar din marile arătări ale semnelor, din marile încercări ale lucrurilor și din glasurile adevărului însuși era împins la bănuială și la cercetarea acestui lucru, ca unul care auzise odată de la Ioan: «*Iată, Mielul lui Dumnezeu Cel Care ridică păcatul lumii*» [188]. Și iarăși de la același: «*Eu trebuie să fiu botezat de Tine și Tu vii la mine?*» [189]. Porumbelul care, coborînd din cer, s-a oprit deasupra capului Domnului, a dat semn limpede arătîndu-L Dumnezeu. 3. Și glasul trimis de Dumnezeu nu prin ghicire, sau închipuiri, L-a arătat Dumnezeu zicînd: «*Tu ești Fiul Meu Cel prea iubit; întru Tine am binevoit*» [190]. Și de aceea, deși vedea pe dinafară în Iisus pe om, Îl cerceta ca pe Fiul lui Dumnezeu, zicînd: «*Dacă ești Fiul lui Dumnezeu, zi ca aceste pietre să se facă pîini*» [191]. Oare privirea omului i-a răpit diavolului bănuiala Dumnezeirii încît, pentru că-L vedea om, credea că nu poate fi Dumnezeu? Hotărît nu. Dar ce spune? «*Dacă*

184. *Isaia* XL, 9.
185. *Isaia* XXV, 9.
186. *Matei* XVI, 16.
187. *Ioan* XI, 27.
188. *Ioan* I, 29.
189. *Matei* III, 14.
190. *Luca* III, 22.
191. *Matei* IV, 3.

ești Fiul lui Dumnezeu, zi ca aceste pietre să se facă pîini». Nu se îndoia că poate fi ceea ce întreba dacă este : Întrebarea lui era dacă este într-adevăr Dumnezeu, nu dacă poate, sau nu, să fie.

XII.

Cel ce știa că Domnul Iisus Hristos S-a născut din Maria știa că a fost înfășurat în scutece într-un staul, că a fost sărac la începuturile Lui omenești, că i-a fost lipsită copilăria de serviciile obișnuite ale leagănului. Nu se îndoia că are trup adevărat, că S-a născut om adevărat. Dar de ce i s-a părut puțin aceasta ca să fie sigur că e Dumnezeu ? De ce pe Cel pe care-L știa sigur că este om îl credea că poate fi Dumnezeu ? Învață deci, nefericită nebunie, învață, nesănătoasă și crudă neevlavie, învață că și diavolul este mai puțin necredincios. El a zis : *«Dacă ești Fiul lui Dumnezeu»*, tu zici : Nu ești Fiul lui Dumnezeu. Tu tăgăduiești ceea ce el a întrebat. Nu s-a găsit pînă acum cineva, în afară de tine, care să fi întrecut neevlavia diabolică. Ceea ce el a mărturisit că poate fi în Domnul tu nu crezi că a putut fi.

XIII.

Dar a încetat cumva după aceea și a părăsit bănuiala după ce i-au fost zădărnicite ispitirile, fiindcă nu găsea ce căuta ? Ba, dimpotrivă, a rămas mereu în el întotdeauna bănuiala și, chiar pînă la răstignirea pe cruce, i s-a mărit prin temerile-i proprii. Ce să mai spun ? N-a încetat să bănuiască că e Fiul lui Dumnezeu nici chiar după ce a aflat că li s-a îngăduit atît de mult prigonitorilor împotriva Lui. 2. Dar, dușman iscusit, în însești pătimirile trupești văzînd semnele Dumnezeirii, deși L-ar fi vrut numai om, era împins totuși să-L bănuie Dumnezeu, fiindcă deși ar fi vrut să creadă altceva, era totuși silit după semne sigure să constate tocmai ceea ce nu voia. Și nu e de mirare. Deși-L vedea scuipat, lovit, batjocorit și pus pe cruce, își dădea totuși seama că, întru atîtea injurii și schingiuiri, puterile dumnezeiești totuși prisosesc. Cînd catapeteasma templului s-a despicat, soarele a apus, ziua s-a întunecat, toate au simțit puterea pătimirii și toate care nu știau că e Dumnezeu au cunoscut lucrarea Dumnezeirii. 3. Și de aceea diavolul, văzînd aceasta și tremurînd, a încercat în toate felurile să ajungă la cunoașterea lui Dumnezeu în însăși pieirea omului, zicînd prin acei care-L răstigniseră : *«Dacă este Fiul lui Dumnezeu să Se coboare acum de pe cruce și vom crede în El»* [192]. A mințit că Domnul Dumnezeul nostru prin pătimirea

192. *Matei* XXVII, 42.

trupului aduce răscumpărarea izbînzii omenești și că prin ea el, diavolul, este subjugat și nimicit, iar noi sîntem răscumpărați și mîntuiți și de aceea dușmanul neamului omenesc, în tot felul și prin toate vicleșugurile, a voit să zădărnicească orice a văzut că se înfăptuiește pentru răscumpărarea tuturor. 4. «*Dacă este Fiul lui Dumnezeu, să Se coboare acum de pe cruce și vom crede în El*», pentru ca Domnul, stăpînit de ocara cuvintelor, să părăsească taina, pînă să pedepsească injuria. Vezi deci că Domnul chiar pe cruce este numit Fiul lui Dumnezeu, vezi că ei bănuiesc ceea ce numesc. Învață astfel, cum am spus mai sus, chiar de la prigonitori, sau de la diavolul, să crezi în Fiul lui Dumnezeu. Cine a fost vreodată la, înălțimea necredinței diabolice? Cine a întrecut-o? El L-a bănuit că este Fiul lui Dumnezeu chiar cînd a îndurat moartea, iar tu-L tăgăduiești chiar cînd a înviat; el L-a bănuit Dumnezeu, chiar dacă nu i S-a dat pe față, tu-L tăgăduiești chiar dacă S-a arătat.

XIV.

Împotriva lui Dumnezeu te folosești de Scripturile Sfinte și încerci să le iei ca mărturie împotriva Lui. Dar cum? Ca să fii cu adevărat trădător nu numai al lui Dumnezeu, ci chiar al mărturiilor înseși. Nu e de mirare dacă, neputînd face ce vrei, faci numai ce poți; fiindcă nu ești în stare să întorci mărturiile sfinte împotriva lui Dumnezeu, faci ce ești în stare: le strici. Căci spui: «Deci și Pavel minte spunînd despre Hristos: fără mamă, fără neam» [193]. Te întreb: despre cine vrei să fi vorbit Pavel? 2. Despre Fiul și Cuvîntul lui Dumnezeu, sau despre Hristos, pe Care tu Îl desparți de Fiul lui Dumnezeu și-L arăți, hulindu-L, numai om? Dacă vorbești despre Hristos, pe care-L numești doar om, cum a putut să se nască un om fără mamă, fără neam, fără obîrșie măcar după mamă? Iar dacă vorbim despre Cuvîntul și Fiul lui Dumnezeu, ce facem că același apostol, pe care tu, nelegiuitule, îl socoți martorul tău, în același loc și cu aceeași mărturie, pe Cel pe Care tu-L socotești fără mamă, el Îl arată și fără tată, zicînd: «*Fără tată, fără mamă, fără spiță de neam*»? Deci rămîne ca, folosindu-te de mărturia apostolului, fiindcă susții că Fiul lui Dumnezeu este fără mamă, să-L hulești spunînd că este și fără tată. 3. Vezi, așadar în ce prăpastie te-ai aruncat, din rîvna stricăciunii și prostiei tale, încît, ceea ce nimeni n-a spus de veacuri pînă acum, decît poate dacă a fost nebun, în vreme ce susții că Fiul lui Dumnezeu n-a avut mamă, ajungi să-I tăgăduiești și Tatăl. Totuși, nu știu ce-ți este mai mare: neevlavia sau prostia, fiindcă ce este mai rău și mai prost, decît să spui numele fiului și să-l treci sub tăcere pe al tatălui. Dar zici:

193. *Evrei* VII, 3.

nici nu trec sub tăcere, nici nu tăgăduiesc. Atunci ce nebunie te-a împins să depui acea mărturie prin care, zicînd că El n-a avut mamă, pari a-I tăgădui Tatăl? 4. Căci de vreme ce în aceeaşi mărturie se spune că, precum este fără mamă, la fel e şi fără tată, trebuie ca, dacă acolo se poate înţelege fără mamă, în acelaşi chip în care acolo se înţelege că e fără mamă, să se creadă că este şi fără tată. Dar acea nebunie, pornită să tăgăduiască pe Dumnezeu, acest lucru, nu l-a înţeles, ea care, de vreme ce lua trunchiat ceea ce era scris întreg, n-a văzut că acest lucru nu se potriveşte cu lungul şir al Scripturilor sfinte şi că spune o minciună sfruntată. 5. O, prostie şi nebunie a blasfemiei care, nici nu vede ce trebuie să urmeze, şi nici nu înţelege ce poate să citească. Este ca şi cum, dacă-şi înlătură sieşi înţelegerea, ar putea înlătura tuturor citirea, sau de aceea ar fi avut toţi să-şi piardă ochii capului pentru citit, fiindcă el însuşi îşi pierduse ochii minţii. Ascultă deci, ereticule, ce ai ascuns: ascultă deplin şi întreg ceea ce ai arătat trunchiat şi cu alt înţeles. Apostolul, dorind să înţeleagă toţi îndoita naştere a lui Dumnezeu şi să-L arate în trup, a zis: «Fără tată, fără mamă». 6. Căci într-un fel se înţelege pentru naşterea dumnezeiască şi în altul pentru cea trupească, adică, precum s-a născut în Dumnezeire fără mamă, aşa S-a născut în trup fără tată. Şi astfel, deşi nu este nici fără tată, nici fără mamă, trebuie crezut totuşi fără tată şi fără mamă, fiindcă este născut din tată fără mamă şi din mamă fără tată. Şi astfel în ambele naşteri avînd una, n-a avut alta, fiindcă naşterea Dumnezeirii n-a avut nevoie de mamă, iar pentru naşterea trupească Şi-a fost de ajuns El Însuşi. «*Fără tată*, deci zice apostolul, *fără mamă, fără spiţă de neam*».

XV.

Cum spune el că Domnul a fost fără spiţă de neam, cînd Evanghelia lui Matei începe de la spiţa de neam a Mîntuitorului, zicînd: «*Cartea neamului lui Iisus Hristos, fiul lui David, fiul lui Avraam?*» [194]. Deci, după evanghelist are spiţa neamului, iar după apostol n-are, fiindcă potrivit Evangheliei are neam după mamă, iar potrivit apostolului n-are după tată. Şi de aceea, bine zicînd apostolul «fără tată, fără mamă, fără spiţă de neam», acolo unde L-a arătat născut fără mamă, a amintit şi că este fără spiţă de neam. Astfel, în amîndouă naşterile Domnului se potrivesc cele evanghelice cu cele apostolice, fiindcă după evanghelist Domnul are spiţa neamului, întrupat fără tată, iar după apostol n-o are, fiind născut în Dumnezeire fără mamă. Căci zice Isaia: «*Şi neamul Lui cine îl va spune?*» [195].

194. *Matei* I, 1.
195. *Isaia* LIII, 8.

XVI.

De ce, aşadar, ereticule, n-ai arătat întreg şi nestricat ceea ce ai citit? Vezi că apostolul cu aceeaşi judecată a spus că Domnul S-a născut fără mamă cu care a spus că este şi fără tată, pentru ca să se înţeleagă, cu aceeaşi judecată, că este fără tată ca şi fără mamă şi, după cum nu se putea crede că e fără tată, la fel să nu se poată înţelege că e fără mamă. 2. De ce, aşadar, ereticule, n-ai arătat neschimbat şi nestricat ceea ce ai citit în apostol, ci o parte ai menţionat-o, iar alta nu, de ce pentru alt motiv, decît ca, furînd adevărul cuvintelor, să poţi clădi minciuna prin nelegiuire? Văd de cine ai fost dus. Este de crezut că ai învăţătura celui pe care-l urmezi ca pildă. Căci, precum se arată în Evanghelie, diavolul, ispitind pe Domnul, a zis: «*Dacă eşti Fiul lui Dumnezeu, aruncă-Te de aci jos* [196]. *Căci scris este* [197] *că îngerilor Săi va porunci pentru Tine ca să Te păzească pe toate căile Tale*». Şi după ce a spus aceasta, a lăsat la o parte cele legate de ele, adică: «*Peste aspidă şi vasilisc vei păşi şi vei călca peste leu şi peste balaur*» [198]. 3. — Deci cu viclenie a spus pe cele de mai înainte, dar le-a lăsat la o parte pe cele de după ele. Le-a spus pe unele ca să înşele, iar pe celelalte le-a lăsat ca să nu se osîndească el însuşi. Căci ştia că el este aspidă şi vasilisc, el este arătat prin glasul profetului, leu şi balaur. La fel şi tu o parte o foloseşti, iar o parte o treci sub tăcere, una folosind-o ca s-o combaţi, iar alta înlăturînd-o, ca nu cumva, dacă foloseşti totul, să te condamni tu însuţi prin înşelăciunea ta. Dar este timpul să mergem mai departe, să trecem la altele. Căci dacă zăbovesc prea mult în fiecare, dus de dorinţa de a da răspunsuri prisoselnice, cartea se lungeşte peste măsura planuită.

XVII.

Zici, aşadar, într-o altă discuţie, mai bine zis într-o altă blasfemie a ta: «Duhul I-a creat partea omenească, despărţită de fiinţa dumnezeiască. Fiindcă este spus: *ceea ce S-a zămislit din Maria este din Duhul Sfînt*» [199]. Care a umplut de dreptate ceea ce a fost creat, aşa precum se spune: «*S-a arătat în trup, S-a îndreptat în Duhul*» [200], Care L-a făcut temut şi de demoni. Căci «*Eu*, zice, *cu Duhul lui Dumnezeu scot pe demoni*» [201], cu Duhul Care şi trupul Lui templu l-a făcut: «*Am văzut Du-*

196. *Luca* IV, 9—10.
197. *Psalm* XC, 11.
198. *Psalm* XC, 13.
199. *Matei* I, 20.
200. *I Tim.* III, 16.
201. *Matei* XII, 28.

hul coborîndu-se din cer ca un porumbel şi a rămas peste El» [202]. De asemenea, Duhul I-a dăruit înălţarea la cer, precum este spus : «Dînd porunci prin Duhul Sfînt apostolilor pe care i-a ales, S-a înălţat» [203]. Pe acesta care a dat lui Hristos o slavă atît de mare... [204]. 2. Aşadar, în acestea este toată hula ta : că Hristos n-a avut nimic prin Sine, că nici ca om numai, cum spui tu, n-a primit ceva de la Cuvînt, adică de la Fiul lui Dumnezeu, ci că totul în El a fost darul Duhului. Dacă deci vom proba că este al Lui Însuşi tot ceea ce tu arăţi de la Duhul, ce rămîne decît ca pe Cel pe Care tu vrei să-L arăţi om, fiindcă spui că tot ce a avut a fost străin, eu de aceea să-L dovedesc Dumnezeu, fiindcă tot ce a avut a fost al Său ? Şi voi dovedi aceasta nu cu discuţie sau cu vorbe, ci cu glasul Dumnezeirii Însăşi, fiindcă nimic nu dă mai dreaptă mărturie despre Dumnezeu decît mărturia dumnezeiască. Căci slava lui Dumnezeu nimeni n-o cunoaşte mai bine decît se cunoaşte ea însăşi şi în cele ale lui Dumnezeu nimeni nu e martor mai vrednic de încredere decît Dumnezeu Însuşi. 3. — Mai întîi, ceea ce spui că Duhul Sfînt I-a creat partea omenească, am putea înţelege aceasta simplu, dacă am şti că tu nu eşti de rea credinţă. Nici noi nu tăgăduim că trupul Domnului a fost zămislit de Duhul Sfînt, dar afirmăm că trupul a fost zămislit în conlucrare cu Duhul şi adăugăm că Fiul lui Dumnezeu şi-a creat omul Său, aceasta spunînd şi mărturisind în Scripturile Sfinte, Însuşi Duhul Sfînt : *«Înţelepciunea şi-a zidit casă»* [205]. 4. — Vezi, aşadar, că a fost zidit şi desăvîrşit de Fiul lui Dumnezeu ceea ce s-a zămislit de către Duhul Sfînt. Nu pentru că una ar fi lucrarea Fiului lui Dumnezeu şi alta cea a Duhului Sfînt, ci pentru că prin unitatea Dumnezeirii şi a slavei lucrarea Duhului este zidirea Fiului lui Dumnezeu şi zidirea Fiului lui Dumnezeu este conlucrare a Duhului Sfînt. Dar, precum citim, nu numai Duhul Sfînt S-a coborît peste Fecioară, dar şi puterea Celui Prea Înalt a umbrit-o, încît, fiindcă înţelepciunea însăşi este plinătatea Dumnezeirii, înţelepciunea zidindu-şi casă nimeni să nu pună la îndoială că a fost de faţă toată plinătatea Dumnezeirii. 5. — Dar nefericita nebunie de a huli, cînd se sileşte să despartă pe Hristos de Fiul lui Dumnezeu, nu vede că desparte de sine însăşi fiinţa Dumnezeirii, dacă nu cumva crede că de aceea i-a fost Domnului zidită casă de către Duhul Sfînt, fiindcă El n-a fost potrivit sau în stare să-şi zidească singur casă. Dar este atît de nebunesc şi de vrednic de rîs a crede aşa ceva, a crede că n-a putut să-şi facă Sieşi casă Cel despre Care credem că prin voinţa

202. *Ioan* I, 32.
203. *Fapte* I, 2.
204. Lacună în text.
205. *Pilde* IX, 1.

Sa a creat toť cerul şi pămîntul ! Mai ales că puterea Duhului Sfînt este puterea Sa şi în aşa fel este unită şi nedespărţită Dumnezeirea şi slava, Sfintei Treimi, încît în persoana Dumnezeirii nu se cuprinde nimic care să se poată separa de plinătatea Dumnezeirii. 6. Deci, dacă am spus şi înţeles că, precum arată Sfînta Scriptură, înţelepciunea şi-a zidit casă, Duhul Sfînt pogorîndu-se şi puterea Celui Preaînalt umbrind-o pe Sfînta Fecioară, celelalte defăimări hulitoare sînt nule şi neavenite. Căci fără îndoială că El Însuşi a făcut toate prin Sine şi în Sine, în numele şi în credinţa Căruia a putut fi credinţa celor credincioşi. N-a avut nevoie de ajutorul altuia, cum n-au avut nevoie nici cei ce au crezut în puterea Lui. 7. — Astfel, şi ceea ce spui că a fost îndreptat de Duhul, că Duhul Sfînt L-a făcut să fie temut de demoni, că Duhul a făcut din trupul Lui templu, că Duhul Sfînt L-a ridicat la cer, toate afirmaţiile acestea sînt sacrilegii nebuneşti. Nu fiindcă în toate acestea pe care Le-a făcut trebuie să credem că ar fi lipsit unitatea şi conlucrarea Duhului, de vreme ce niciodată nu lipseşte Dumnezeirea de la sine însăşi şi în lucrările Mîntuitorului a fost întotdeauna puterea Sfintei Treimi, ci fiindcă tu vrei să arăţi că Sfîntul Duh L-a ajutat pe Domnul Iisus Hristos ca pe cineva slab şi fără mijloace, că i-a dat ceea ce El nu putea să aibă. Învaţă astfel din mărturii sfinte să-L crezi Dumnezeu şi să nu mai amesteci adevărul cu minciuna, fiindcă acest lucru este respins de fapte, iar judecata nu admite să se amestece cu mărturiile dumnezeieşti gîndurile duhului diabolic.

XVIII.

Mai întîi, dacă spui că Duhul L-a umplut de dreptate pe Cel născut în trup şi vrei să întăreşti aceasta prin mărturia apostolică în care spune *«S-a arătat în trup, S-a îndreptat în Duhul»* [206], şi într-un caz şi-n celălalt vorbeşti cu simţ nesănătos şi cu duh nebun. Spui că Duhul L-a umplut de dreptate, ca să arăţi că El mai înainte a fost gol din acest punct de vedere şi te foloseşti în acest scop de mărturia apostolică, schimbînd tîlhăreşte şi înţelesul mărturiei. 2. — Căci apostolul n-a spus aşa cum îi arăţi tu vorbele, trunchiat şi stricat. Ce spune apostolul ? *«Cu adevărat mare este taina dreptei credinţe, Dumnezeu S-a arătat în trup, S-a îndreptat în Duhul»*. Vezi, aşadar, că apostolul a mărturisit taina dreptei credinţe şi taina îndreptării. El nu-şi uitase în aşa măsură cuvintele şi învăţătura, încît să spună că era fără dreptate cel despre Care propovăduise că este dreptatea însăşi, zicînd :

206. *I Tim.* III, 16.

«Care pentru noi S-a făcut dreptate și sfințire și răscumpărare» [207]. Iar în alta : *«Dar v-ați spălat, dar v-ați sfințit, dar v-ați îndreptat în numele Domnului nostru Iisus Hristos»* [208]. 3. — Cît de greșit este să spui că a avut nevoie de împlinirea dreptății Cel ce toate le-a umplut cu dreptate, că n-a avut dreptate slava Celui Care chiar prin numele Său îndreaptă toate. Vezi, prin urmare, cît de neghioabă și de nesănătoasă este blasfemia ta, dacă te silești să răpești Domnului Dumnezeului nostru ceea ce El cu atîta dărnicie revarsă întotdeauna în inimile celor ce cred, fără să-Și scadă totuși vreodată dărnicia-I neîntreruptă.

XIX.

Zici că tot Duhul L-a făcut temut de demoni. Chiar dacă este destul blestemăția însăși a acestei afirmații, pentru a o respinge și a o combate, totuși mă voi folosi de exemple ca să-i arăt netemeinicia. Spune-mi, te rog, tu, care zici că demonii nu s-au temut de el, ci de altcineva, că n-a avut puterea, ci a primit darul, cum a avut numele Lui puterea care, cum spui tu, i-a lipsit ? Cum în numele Lui au fost demonii scoși, bolnavii vindecați, morții înviați ? Căci apostolul Petru a zis acelui șchiop care ședea la poarta zisă Frumoasă a templului : *«În numele lui Iisus Hristos, scoală-te și umblă»* [209]. 2. Și de asemenea, în cetatea Ioppe, acelui paralitic, care zăcea de opt ani în pat, i-a zis : *«Enea, te vindecă Iisus Hristos. Ridică-te și strînge-ți patul»* [210]. Și Pavel a zis către un duh pitonicesc : *«În numele lui Iisus Hristos îți poruncesc să ieși din ea»* [211], și a ieșit din ea demonul. Dar cît de departe de Domnul nostru a fost această slăbiciune, înțelege din aceea că eu nu spun că au fost slabi cei pe care prin numele Lui i-a făcut puternici, fiindcă știm că nici unuia dintre Apostoli, după învierea Domnului, nu i-a stat împotrivă fie vreun demon, fie vreo slăbiciune. 3. Așadar, cum Duhul L-a făcut temut pe Cel Ce a făcut pe alții temuți, sau a fost slab în sine Cel Care prin credința altora față de El a cîrmuit toate ? Cei ce au primit puterea de la Dumnezeu nu s-au folosit niciodată de această putere ca de-a lor, ci au dat înapoi puterea de unde o primiseră, fiindcă nici puterea însăși nu avea înrîurire decît prin numele Celui Ce a dat-o. De aceea și Apostolii și toți slujitorii lui Dumnezeu n-au făcut nimic în numele lor, ci în numele și puterea lui Hristos, fiindcă puterea însăși de acolo primea darul, de unde avea obîrșia, și

207. *I Cor.* I, 30.
208. *I Cor.* VI, 11.
209. *Fapte* III, 6 ; în Biblie, Ioppe — Lida.
210. *Fapte* IX, 34.
211. *Fapte* XVI, 16—18 ; duh pitonic, duhul șarpelui numit Python.

nu putea fi dată prin slujitori, decît dacă venise de la cel ce o avea. 4. Tu deci, care vrei ca Domnul să fi fost unul din servii Săi (fiindcă, după cum apostolii n-aveau nimic decît ceea ce primiseră de la Domnul lor, la fel vrei tu ca Domul Însuşi să nu fi avut nimic decît ceea ce a pătimit de la Duhul şi prin aceasta susţii că Domnul n-a avut decît ca un serv ceea ce a avut) spune-mi deci cum se folosea El de putere ca şi cum era a Sa şi nu primită? Căci ce citim despre El? «*Scoală-te*, zice, *ia-ţi patul şi mergi la casa ta*» [212]. Şi tatălui, care-l ruga pentru fiul său, i-a spus: «*Mergi, fiul tău trăieşte*» [213]. Şi cînd un tînăr, singurul copil al mamei sale, era dus la groapă, El i-a spus: «*Tinere, ţie îţi zic, scoală-te!*» [214]. Oare cerea şi El să i se dea puterea de a face ceva chemînd numele Dumnezeirii, aşa cum era obiceiul celor care primeau puterea de la Dumnezeu? De ce nu făcea şi El minuni în numele Domnului, ca Apostolii în numele Lui? Ce spune Evanghelia despre El? «*Îi învăţa pe ei ca Unul Care are putere, iar nu cum îi învăţau cărturarii lor şi fariseii*» [215]. Sau vrei să fi fost poate trufaş şi obraznic, să fi socotit a Sa putere pe care, cum zici tu, o primise de la Dumnezeu? Ce facem însă că puterea niciodată nu a ascultat de slujitori, decît prin numele Celui ce a dat-o, şi n-a putut avea înrîurire, dacă a socotit-o cineva a lui folosind-o.

XX.

Dar de ce să aduc atîta timp argumente, limpezi într-adevăr, dar totuşi mărunte, împotriva hulei nebuneşti? Să ascultăm ce spune Dumnezeu Însuşi către ucenici: «*Tămăduiţi pe cei neputincioşi, înviaţi pe cei morţi, curăţiţi pe cei leproşi, pe demoni scoateţi-i*» [216]. Şi de asemenea: «*În numele Meu veţi scoate demonii*» [217]. Oare a avut nevoie de numele altuia pentru a folosi puterea, Cel ce a făcut ca numele Său să fie putere? Şi ce se mai spune: «*Iată*, zice, *v-am dat putere să călcaţi peste şerpi şi peste scorpii şi peste toată puterea vrăjmaşului*» [218]. El Însuşi spune că este blînd, cum era într-adevăr, şi smerit cu inima [219]. 2. Şi cum pentru cea mai mare putere, a poruncit altora să lucreze în numele Lui, dacă El Însuşi, lucra în numele altuia, sau da altora ca al Său ceea ce El Însuşi, cum vrei tu, n-ar fi avut,

212. *Matei* IX, 6.
213. *Ioan* IV, 5.
215. *Matei* VII, 4.
215. *Matei* VII, 29.
216. *Matei* X, 8.
217. *Marcu* XVI, 17.
218. *Luca* X, 19.
219. *Matei* XI, 29.

dacă n-ar fi primit de la altcineva? Dar spune-mi: cine dintre sfinți primind puterea de la Dumnezeu, a lucrat așa? Oare n-ar fi fost crezut Petru nesănătos, sau Ioan nebun, sau Pavel smintit, dacă ar fi spus bolnavilor «În numele nostru, ridicați-vă» sau șchiopilor «În numele nostru, mergeți» sau morților «În numele nostru, treziți-vă» sau către unii: «Vă dăm puterea de a călca peste șerpi și scorpii și peste toată puterea vrăjmașului»? 3. Înțelege deci, din această nebunie a ta, că, după cum aceste vorbe nesănătoase sînt ale nesăbuinței omenești, la fel de nesăbuit ești tu, care nu le înțelegi ca fiind ale puterii dumnezeiești. Din două trebuie să mărturisești una: sau că omul poate avea și da putere dumnezeiască, sau, dacă nici un om nu poate aceasta, numai Dumnezeu este Cel Ce a putut s-o aibă și s-o dea. Fiindcă nimeni nu poate oferi puterea în dar, dacă n-o are în fire.

XXI.

Dar urmează în blasfemia ta că Duhul a făcut trupul lui Iisus templu, precum a zis Ioan: *«Am văzut Duhul coborîndu-Se din cer, ca un porumbel și a rămas peste El»*. Fiindcă încerci să întărești prin mărturii dumnezeiești susținerea ta nebunească, să vedem din ce pricină a zis mărturia sfîntă ceea ce spui tu. *«Am văzut Duhul coborîndu-Se din cer, ca un porumbel, și a rămas peste El»* [220]. 2. Deosebește aci, dacă poți, cine este mai mare, cine este mai vrednic de cinstire? Cel ce Se cobora, sau Cel asupra Căruia se cobora? Cel ce aducea cinstire, sau Cel Căruia I se aducea cinstire? Unde se aude aci în mărturie că Duhul a făcut trupul Mîntuitorului templu, sau prin ce se micșorează atotputernicia lui Dumnezeu, dacă Însuși Dumnezeu S-a coborît, pentru a arăta neamului omenesc pe Dumnezeu? În nici un chip nu trebuie să se înțeleagă mai mic Cel a Cărui vrednicie a fost arătată decît Cel Care a fost arătătorul vredniciei. 3. Dar departe de a crede că există vreo deosebire în Dumnezeire, fiindcă Aceeași una Dumnezeire și egală putere înlătură cu totul părerea nelegiuitei inegalități. În această lucrare există și persoana Tatălui și cea a Fiului și a Duhului Sfînt. Fiul lui Dumnezeu este Cel la Care se coboară, Duhul care coboară și Tatăl care dă mărturie și de aceea nici Unul n-a fost mai vrednic de cinstire, nici Unul n-a primit vreo injurie, ci totul se rotunjește prisosind în plinătatea Dumnezeirii, fiindcă în Treime fiecare Persoană cuprinde în sine vrednicia întregii Treimi. 4. Nu este nevoie să se spună aci mai mult, decît doar pentru a arăta pricina și obîrșia neevlaviei tale. Spinii și ciulinii, ieșind din rădăcini, prin felul

220. *Ioan* I, 32.

lor își dau pe față neamul și, din însuși faptul că sînt, arată de unde provin. Astfel deci și tu, odraslă spinoasă a ereziei pelagiene, arăți în mugur ceea ce este arătat că a avut înaintașul tău în rădăcină. Căci el, cum a zis ucenicul său Leporius, susținea că Domnul nostru S-a făcut Hristos prin botez, tu zici că în botez S-a făcut templu al lui Dumnezeu prin Duhul. Nu cuvintele aceleași, sînt din plin, ci stricăciunea, aceeași, este din plin.

XXII.

Adaugi cuvintelor tale pline de neevlavie că Duhul a dat Domnului înălțarea la cer, arătînd cu înțeles nelegiuit că, după credința ta, Iisus Hristos a fost atît de slab și de neajutorat, încît, dacă nu L-ar fi înălțat Duhul la cer, poate și astăzi ar mai fi pe pămînt. Cauți să-ți întărești susținerea prin mărturie sfîntă și spui: «*Poruncind apostolilor pe care i-a ales, prin Duhul Sfînt S-a înălțat la cer*» [221]. 2. Cum să te numesc, cum să te socotesc, dacă stricînd Scripturile Sfinte faci ca mărturiile lor să nu mai aibă putere de mărturii? Nemaiauzit fel de îndrăzneală care, din pricina propriei neputințe, face să se vadă că schimbă adevărul în minciună! Căci în Faptele Apostolilor nu se spune ce spui tu. Ce zice Scriptura: «*Cele ce a început Iisus a face și a învăța pînă în ziua în care, poruncind Apostolilor prin Duhul Sfînt pe care i-a ales, S-a înălțat la cer*». 3. Aici este un hyperbaton [222] și trebuie să înțelegem așa: «*Cele ce a început Iisus a face și a învăța pînă în ziua în care S-a înălțat la cer, poruncind apostolilor pe care i-a ales prin Duhul Sfînt*». Astfel, nu are a ți se răspunde în această parte mai mult decît mărturia însăși, fiindcă trebuie să fie de ajuns mărturia în întregime pentru plinătatea adevărului, dacă putea fi de ajuns stricăciunea pentru minciună. Dar totuși, tu, care socoți că Domnul Iisus Hristos n-ar fi putut să Se înalțe la cer, dacă n-ar fi fost ridicat de Duhul, spune-mi, cum zice El Însuși: «*Nimeni nu s-a suit în cer, decît Cel Care S-a coborît din cer, Fiul Omului, Care este în cer?*» [223]. 4. Recunoaște deci cît de prostesc și vrednic de batjocură este să crezi că n-a putut să se suie la cer Cel despre Care deși S-a coborît pe pămînt, se spune că niciodată n-a lipsit din cer, Cel Căruia I-a fost ușor, chiar fiind pe pămînt, să rămînă întotdeauna în ceruri. De ce spune: «*Mă sui la Tatăl Meu?*» [224]. Oare a arătat în această înălțare ajutorul altcuiva, El Care, spunînd că Se va înălța, prin însuși

221. *Fapte* I, 2.
222. *Fapte* I, 1—2; hyperbaton — figură gramaticală prin care se schimbă ordinea cuvintelor într-o frază.
223. *Ioan* III, 13.
224. *Ioan* XX, 17.

acest fapt şi-a arătat propria Sa putere ? Şi David a prevestit înălţarea Domnului, zicînd : «*Suitu-Sa Dumnezeu întru strigare, Domnul în glas de trîmbiţe*» [225] ; prevestire prin care a arătat limpede slava Celui ce se suia şi puterea suirii.

XXIII.

Dar să vedem totuşi prin ce adaos îţi închei blasfemiile de mai înainte. «Care a dăruit lui Hristos atîta slavă». Zici slavă, ca să aduci o ocară. Căci dacă spui că Domnului I S-a dăruit slavă, Îl huleşti înţelegînd că El înainte a fost fără slavă. Gîndul tău nelegiuit este să arăţi mare pe Cel ce a dărui slava şi mic pe Cel ce a primit-o. Şi — o, nefericită evlavie a ta ! — de ce uiţi că însăşi Dumnezeirea a prevestit înălţarea Domnului Iisus Hristos la cer, zicînd : «*Ridicaţi, căpetenii, porţile voastre şi vă ridicaţi porţile cele veşnice şi va intra Împăratul slavei*» ? [226]. 2. Şi după ce El Însuşi, cum obişnuieşte Cuvîntul dumnezeiesc, a răspuns sub formă de întrebare : «*Cine este Acesta Împăratul slavei*» ? [227], îndată a adăugat : «*Domnul Cel tare şi puternic, Domnul Cel tare în război*», arătînd sub numele de război biruinţa Domnului învingător. Apoi, după ce, pentru a împlini arătarea faptului, a repetat cele spuse mai sus, a încheiat astfel, arătînd slava Domnului întru înălţarea la cer : «*Domnul puterilor, Acesta este Împăratul slavei*» [228]. Bineînţeles, pentru ca întrupărea să nu micşoreze cinstirea înaltei Dumnezeiri, L-a arătat Domn al puterilor şi Împărat al slavei cereşti pe Cel pe Care mai înainte Îl arătase învingător în lupta cu cele de jos. 3. Du-te, acum şi spune că I-a fost dăruită Domnului slava, cu toate că şi profetul L-a numit Împăratul slavei, mărturisind astfel despre El : «*Cînd va veni Fiul omului întru slava Sa*» [229], dacă poţi, şi grăieşte împotrivă pentru ca, deşi mărturiile spun că El are slava Sa, tu să spui că a primit-o de la altul. Susţinînd însă că a avut slava Sa, noi nu tăgăduim că a avut această slavă împreună cu Duhul şi cu Tatăl, fiindcă ceea ce are Tatăl este al Dumnezeirii şi împărăţia slavei este astfel şi a Fiului lui Dumnezeu, fără să fie totuşi despărţită de proprietatea întregii Dumnezeiri.

XXIV.

Dar este timpul să pun capăt acestei cărţi şi chiar întregii lucrări, după ce voi mai adăuga cîteva mărturisiri ale cuvioşilor bărbaţi şi ale vestiţilor preoţi, pentru ca să întărim cu credinţa vremii de acum

225. *Psalm* XLVI, 5.
226. *Psalm* XXIII, 7.
227. *Psalm* XXIII, 8.
228. *Psalm* XXIII, 10.
229. *Matei* XXV, 31.

ceea ce am şi dovedit prin autoritatea mărturiilor sfinte. 2. Ilarie [230], bărbat de toate virtuţile şi podoabele, vestit nu numai prin viaţa, ci şi prin elocvenţa lui, care a fost învăţător al bisericilor şi preot nu numai prin meritele sale, ci a ajutat şi la ridicarea altora, stînd atît de neclintit în furtunile prigoanelor, încît prin vitejia nebiruită a credinţei a primit vrednicia de confesor, în prima carte *Despre credinţă* declară că Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, Domnul Iisus Hristos S-a născut înainte de toţi vecii şi după aceea S-a făcut om. Iar în cartea a II-a spune: «Unul Dumnezeu, Cel unul născut, primind în pîntecele Sfintei Fecioare forma trupului omenesc, a crescut şi S-a făcut mare. Cel ce cuprinde toate şi în Care sînt toate, S-a arătat în lume prin legea naşterii omeneşti». La fel, în aceeaşi carte: «Îngerul dă mărturie, cu noi este Dumnezeu Cel ce Se naşte». Şi în cartea a X-a: «V-am învăţat taina lui Dumnezeu Cel născut om din pîntecele Fecioarei». Şi de asemenea: «Căci Dumnezeu, născîndu-Se în om, nu de aceea S-a născut, ca să nu rămînă Dumnezeu». Tot el, în introducere la explicarea evangheliei după Matei, zice: «Căci era de primă trebuinţă pentru noi să-L cunoaştem pe Dumnezeu Cel Unul Născut, om născut pentru noi». Iar mai departe: «Pe lîngă ceea ce era Dumnezeu să Se nască, ceea ce nu era, om». Şi de asemenea: «De la început a fost acea a treia potrivire ca, fiindcă Dumnezeu Cel născut om în lume şi celelalte, 4. Am citat puţine din multe, dar vezi şi din acestea ceea ce am spus, că-L arată pe faţă şi limpede Dumnezeu născut din Maria. Şi atunci unde sînt susţinerile tale că «n-a putut creatura să nască pe creator» şi că «trup este ceea ce se naşte din trup?». Nu e timpul şi locul să arătăm tot ce se potriveşte aci. Sîntem nevoiţi mai mult să înşirăm, decît să comentăm cele citate, fiindcă ele înseşi vorbesc destul de limpede şi nu e nevoie să le explicăm pe larg.

XXV.

Ambrosie [231], deosebit preot al lui Dumnezeu, care a strălucit întotdeauna şi fără întrerupere ca o piatră preţioasă în degetul lui Dumnezeu, în cartea *Către fecioare* aminteşte astfel: «Cel pe Care-L simt ca

230. *Hilarius*, Sf. Ilarie (303—367), episcop de Pictavium (azi Poitiers, în Franţa), a luat parte activă la lupta împotriva arianismului. A scris: *Adversus arianos* (împotriva arienilor); *De fide* (Despre credinţă), *Despre Sfînta Treime*; *De synodis* (Despre sinoade) şi alte lucrări teologice. Citatele sînt din Cartea *Despre credinţă*: II, 25, II, 27 şi X, 7.

231. *Ambrosius*, Sf. Ambrozie (340—397), avocat, guvernator şi episcop de Mediolanum (Milano). Au rămas de la el multe lucrări, unele depăşind domeniul teologic şi conţinînd date interesante în legătură cu istoria socială şi politică a Imperiului roman. Pentru problema tratată de Casian sînt interesante mai ales lucrările: *Despre Sfîntul Duh* (De Spiritu Sancto), *Despre întrupare* (De incarnatione) şi *Către Fecioare* (Ad virgines).

un frate este alb și roșu: alb, fiindcă este strălucirea Tatălui și roșu, fiindcă este Fiul Fecioarei. Adu-ți aminte de semnele Dumnezeirii în El mai vechi decît tainele trupului. Căci n-a început din Fecioară, ci fiindcă era, a venit din Fecioară». Iar la sărbătoarea Nașterii Domnului a spus de asemenea: 2. «Vedeți minunea Maicii Domnului: Fecioară a zămislit, Fecioară a născut, Fecioară în durerile nașterii, Fecioară în sarcină, Fecioară după naștere, după cum se spune în Iezechiel [232]: Poarta aceasta era închisă și nu este deschisă, fiindcă Domnul a trecut prin ea. Slăvită feciorie și strălucită naștere. Se naște Domnul lumii și nu este nici un geamăt al Născătoarei; Se deșartă pîntecele, iese copilul și totuși fecioria este neatinsă. Drept era ca, născîndu-Se Domnul, să crească meritul curăției și prin nașterea Lui să nu se strice nimic, Cel ce venise să dreagă cele stricate». De asemenea, la explicarea evangheliei după Luca, spune: «*A fost aleasă să nască pe Dumnezeu cea care era logodită cu bărbat*». 3. Arată că Dumnezeu S-a născut din Fecioară, o numește Maria pe mama lui Dumnezeu. Și unde mai este acel glas al tău monstruos și blestemat care zice: «Cum poate o mamă să nască pe cineva străin de natura sa? Iar dacă este numită mamă de aci, om s-a născut, nu Dumnezeu». Iată, minunatul dascăl al credinței spune că e dintre oameni cea care a născut și ne învață că este Dumnezeu Cel Care S-a născut și că totuși aceasta nu este pricină de necredință, ci minune pentru credință.

XXVI.

Ieronim [233], dascăl al celor dreptcredincioși, ale cărui scrieri strălucesc ca niște lămpi dumnezeiești în lumea întreagă, în cartea către Eustochium zice: «Pentru izbăvirea noastră Fiul lui Dumnezeu Se face fiu al omului. Zece luni așteaptă în pîntece să Se nască și El, în al Cărui pumn e cuprins tot universul, este așezat într-un staul strîmt». Tot el, în comentariul la Isaia, spune: «Domnul puterilor, împăratul slavei, a coborît în pîntece de fecioară și a intrat și a ieșit prin poarta de răsărit, care întotdeauna a fost închisă» [234] despre care Gavriil zice către Fecioară: «*Duhul Sfînt Se va pogorî peste tine și puterea Celui Prea Înalt te va umbri; pentru aceea și Sfîntul Care Se va naște din tine Fiul lui Dumnezeu Se va chema*» [235], și în Pilde: «*Înțelepciunea și-a zidit casă*» [236]. 2. Compară acestea cu învățătura ta, mai bine zis cu blasfemia prin

232. *Iezechiel*, XLIV, 2; textul biblic este cu mici schimbări.
233. *Hieronymus*, Feric. Ieronim (331—421) a tradus Biblia în limba latină, a tradus și a continuat Cronica lui Eusebiu de Cezareea; îi aparțin de asemenea comentarii la cele mai multe texte biblice.
234. *Iezechiel*, XLIV, 1.
235. *Luca* I, 35.
236. *Pilde* IX, 1.

care spui : «Dumnezeu este creator al lunilor, nu fiu al lor». Iată că Ieronim, bărbat de cea mai mare știință, de cea mai curată și mai nedezmințită învățătură, aproape cu aceleași cuvinte prin care nu tăgăduiește că Fiul lui Dumnezeu este fiu al lunilor, dă mărturie că El este fiu al lunilor, zicînd : «Zece luni așteaptă în pîntece să se nască». Poate că autoritatea acestui bărbat îți pare neînsemnată ; dar ține seamă că toți spun același lucru și prin aceleași vorbe, că oricine nu tăgăduiește că Fiul lui Dumnezeu este fiul Fecioarei mărturisește că este fiu al lunilor.

XXVII.

Și Rufinus [237], filosof creștin, care face parte dintre cei mai de seamă învățați ai bisericii, în comentarea simbolului credinței astfel vorbește despre nașterea Domnului : «Căci se naște din Fecioară Fiul lui Dumnezeu, nu unit dintru început numai cu trupul, ci născut prin mijlocirea sufletului între trup și Dumnezeu». Augustin [238], preot al cetății Hippo-Regius, zice : «Dar pentru ca oamenii să se nască din Dumnezeu, S-a născut mai întîi Dumnezeu dintre ei : Hristos Dumnezeu. Și Hristos la nașterea dintre oameni n-a căutat pe pămînt decît mamă, fiindcă tată avea în cer, născut din Dumnezeu, prin Care sîntem făcuți, și născut din femeie, ca prin El să ne facem din nou». 2. De asemenea, mai spune : «Și cuvîntul trup s-a făcut și a locuit în noi. De ce te miri, așadar, că oamenii se nasc din Dumnezeu ? Așteaptă-L pe Dumnezeu Cel născut din oameni». Tot el, în scrisoarea către Volusianus, spune : «Și Moise și ceilalți profeți au prevestit foarte limpede pe Domnul Iisus și L-au preaslăvit. Ei au spus că El nu numai că nu este deopotrivă cu ei înșiși, nu numai că este mai mare ca ei în puterea de a face minuni, ci că, pe deplin Domnul Dumnezeul tuturor El Se va face om și va veni pentru oameni. De aceea El Însuși a făcut să nu fie absurd ce făcuse pentru ei, dacă nu le-ar face El. Dar totuși a trebuit să facă și ceva propriu : să Se nască din Fecioară, să învieze din morți, să Se înalțe la cer. Cine socotește aceasta puțin lucru pentru Dumnezeu, nu știu ce așteaptă mai mult».

XXVIII.

Dar poate, fiindcă bărbații arătați pînă acum au trăit în diferite părți ale lumii autoritatea lor îți pare mai puțin convingătoare.

237. *Rufinus din Aquileia*, prieten și apoi adversar al lui Ieronim, care l-a atacat în mai multe scrisori ale sale, traducător al lui Origen și al lui Eusebiu din Cezareea.

238. Fericitul Augustin (354—430) episcop de Hippo-Regius (oraș în nordul Africii) cunoscut mai ales prin *Confesiunile sale*, a fost un reprezentant de seamă al literaturii și spiritualității creștine din Apus. Înainte de a deveni creștin a scris opere filosofice, iar după botez tratate teologice și polemice *(împotriva maniheilor, pelagienilor, arienilor* etc. despre care vezi și nota 2 la cartea I).

Acest lucru este ridicol, fiindcă locul nu micşorează credinţa şi trebuie luat în seamă ce este cineva, nu unde este, mai ales fiindcă religia ne uneşte pe toţi şi cei ce sînt una în credinţă să ştie că sînt şi într-un timp. Totuşi, îţi voi aduce mărturii şi de la bărbaţii din Răsărit, pe care n-ai să-i disprețuiești. 2. Grigorie [239], un foarte strălucitor luceafăr al ştiinţei şi învăţăturii, care, deşi s-a săvîrşit din viaţă, chiar şi acum trăieşte prin autoritatea şi credinţa lui, şi care, chiar dacă nu mai este trupeşte în biserică, glasul şi învăţătura lui sînt la fel de puternice ca înainte, zice : «*Aşadar, Dumnezeu, după ce S-a născut din Fecioară, fiindcă prin ea şi-a luat natura omenească, fiind una din două părţi contrariu, din trup şi din Duh, printr-unul îndumnezeieşte, iar prin celălalt este îndumnezeit. O, nou şi nemaiauzit amestec, o minunată şi nemaiîntîlnită unire ! Cel ce este, se naşte, Ziditorul este zidit şi Cel necuprins este cuprins, mijlocitor fiind între trup şi Dumnezeu, sufletul şi Acela Care îi îmbogăţeşte pe toţi se face sărac*». 3. De asemenea, la sărbătoarea Epifaniei : «Dar ce se petrece ? Ce se face despre noi sau pentru noi ? Se produce o nouă şi nemaiauzită schimbare a firilor şi Dumnezeu Se face om». Şi tot acolo : «*Şi Fiul lui Dumnezeu a început să fie Fiul omului, nu schimbat din ceea ce era, căci nu este schimbător, ci şi-a însuşit ce nu era, căci milostiv este, ca să poată fi cuprins Cel ce nu putea fi cuprins*». 4. Vezi cît de strălucit şi de măreţ predică slava Dumnezeirii, pentru ca să arate vrednicia întrupării, ştiind minunatul învăţător al credinţei că acestea toate pe care ni le-a dăruit Dumnezeu venind în lume sînt un cumul de binefaceri şi nu o micşorare a cinstei Sale, fiindcă, ceea ce a dat Dumnezeu omului trebuie să ne sporească dragostea faţă de El, nu să-I micşoreze vrednicia.

XXIX.

Atanasie [240], preot al oraşului Alexandria, exemplu strălucit de statornicie şi de virtute, pe care furtuna prigoanei eretice nu l-a doborît, ci l-a întărit, şi care, avînd întotdeauna o viaţă asemenea unei oglinzi strălucitoare, aproape că a dobîndit meritul muceniciei înainte de a căpăta vrednicia de confesor, să vedem ce spune despre Domnul Iisus Hristos,

239. Sf. Grigorie de Nazianz (338—390), fiu al episcopului din Nazianz şi prieten bun cu Sf. Vasilie cel Mare, a urcat treptele ierarhice pînă la scaunul de episcop al Constantinopolului (379) pe care l-a părăsit în timpul sinodului al II-lea ecumenic (381). Au rămas de la el scrisori, cuvîntări, poezii, multe reflectînd frămîntările religioase ale vremii.

240. Sf. Atanasie (295—373), diacon, preot şi episcop al Alexandriei, cel mai activ şi mai înflăcărat luptător împotriva arienilor şi semiarienilor, care au reuşit, susţinuţi de puterea imperială, să-l trimită de cinci ori în exil. *Cuvîntări împotriva arienilor* şi *Istoria arianismului* sînt mărturie a contribuţiei lui în lupta pentru apărarea învăţăturilor apostolice.

sau despre Maica Domnului. 2. «*Acesta este, zice el, osteneala şi caracterul Sfintei Scripturi, cum am spus-o adesea, de a arăta că este îndoit înţelesul în cele ale Mîntuitorului, că a fost întotdeauna Dumnezeu şi este Fiu, că este Cuvîntul, lumina şi înţelepciunea Tatălui şi că după aceea pentru noi S-a întrupat din Fecioara Maria Născătoarea de Dumnezeu* (Theotocos) *şi S-a făcut om*». Şi ceva mai departe: «Mulţi au fost deci sfinţi şi lipsiţi de păcat: Ieremia s-a sfinţit din pîntece şi Ioan pe cînd era în pîntece a tresăltat de bucurie prin glasul Mariei Născătoare de Dumnezeu (Theotocos)». 3. Voi spune deci credinţa că este Dumnezeu Fiul lui Dumnezeu Care, precum am văzut mai înainte, este «Cuvîntul şi lumina şi înţelepciunea Tatălui», care pentru noi S-a întrupat şi de aceea Maria este numită Theotocos, fiindcă este mama lui Dumnezeu.

XXX.

Ascultă acum ce a propovăduit şi simţit despre întruparea Fiului lui Dumnezeu acel Ioan[241], podoabă a preoţimii din Constantinopol, a cărui sfinţenie, fără vreo furtună a prigoanei păgîne, a ajuns la meritele muceniciei. El spune: «*Şi pe Cel pe Care, dacă ar fi venit numai ca Dumnezeu, nici cerul, nici pămîntul, nici mările şi nici o făptură nu L-ar fi putut ţine, L-au purtat pîntecele neîntinate ale Mariei*». 2. Dacă nu ştiai credinţa şi învăţătura altora, ar fi trebuit să-l urmezi pe cel din a cărui dragoste şi dorinţă mulţimea de credincioşi te-a ales mai mare, fiindcă, aducîndu-te pentru ea preot din biserica Antiohiei, de unde mai înainte îl alesese pe el, a crezut că în tine va primi ceea ce încetase să aibă în el. Te întreb, oare aceştia toţi n-au spus totul ca printr-un duh profetic pentru a-ţi combate blasfemiile tale? Tu strigi că Domnul şi Mîntuitorul nostru Iisus Hristos nu este Dumnezeu, iar ei îl mărturisesc pe Domnul Hristos Dumnezeu adevărat. Tu huleşti zicînd că Maria este Născătoare de Hristos (Christotocos) nu Născătoare de Dumnezeu (Theotocos), ei nu tăgăduiesc că este Născătoare de Hristos şi-o recunosc şi Născătoare de Dumnezeu. 3. — Nu numai faptele se împotrivesc blasfemiilor tale, ci şi cuvintele faptelor, pentru ca să înţelegem odată deschis că în faţa blasfemiilor tale s-a ridicat de către Dumnezeu o întărire de neînvins, care să împingă prin zidul pregătit al adevărului puterea atacului din partea ereziei care va veni cîndva. Şi tu, o, prea nelegiuitule şi prea nerusinatule molipsitor al strălucitului oraş, infecţie

241. Sf. Ioan Hrisostomul (345—407), preot în Antiohia, a fost ales în 397 patriarh de Constantinopol, dar nu pentru mulţi ani, căci, datorită unor intrigi, a fost demis din scaun (403) printr-un sinod alcătuit în acest scop dintre episcopii supuşi braţului secular. Au rămas de la el *Omiliile*, care l-au făcut celebru (este de prisos să amintim că ele i-au dat numele), precum şi alte multe scrieri.

grea și nimicitoare a mulțimii cinstite și dreptcredincioase, îndrăznești să stai și să vorbești în biserica lui Dumnezeu, defăimezi prin blasfemiile și strigătele tale furioase pe preoții care întotdeauna mărturisesc fără nici o stirbire dreapta credință, spunînd că poporul orașului Constantinopol este rătăcit din vina propovăduitorilor de mai înainte? 4. Așadar, tu îndreptător al clericilor de mai înainte, osînditor al bătrînilor preoți, tu mai presus decît Grigorie, tu, mai încercat decît Nectarie [242], tu mai eminent decît Ioan și decît toți ceilalți preoți ai bisericilor răsăritene, care, deși, n-au avut aceleași nume cunoscute ca aceștia pe care i-am numit, au fost, totuși, de aceeași credință? Dar ceea ce am spus ajunge pentru apărarea dreptei credințe, fiindcă atunci cînd este vorba despre credință, toți sînt foarte buni, dacă sînt tovarăși ai celor foarte buni.

XXXI.

De aceea și eu, smerit și necunoscut nici prin nume, nici prin merite, dacă nu pot să rîvnesc locul de învățător între cei mai de seamă clerici ai orașului Constantinopol, îl pretind totuși și-l doresc pe cel de discipol. Căci primit de episcopul Ioan, cinstită fie-i amintirea, în slujba sacră și închinat lui Dumnezeu, deși departe cu trupul, cu sufletul sînt acolo și, dacă nu cu prezența, măcar cu gîndul mă simt unit cu acele mulțumiri foarte venerabile și foarte dragi mie. 2. De aceea, suferind și luînd parte sufletește la necazurile lor, am izbucnit acum cu glas de durere și părtășie la tristețe pe cît am putut, prin plîngerea tînguitoare a lucrărilor mele modeste, strigînd ca și cum mădularele și încheieturile mele ar fi în suferință. Căci dacă, precum spune apostolul [243], atunci cînd se îmbolnăvește o parte mai mică a trupului se resimte și partea mai mare, cu atît mai mult trebuie să sufere partea mai mică, atunci cînd este lovită partea mai mare și este neomenesc ca, într-unul și același trup, părțile mai mici să nu simtă durerea celor mai mari, cînd cele mai mari sînt lovite mai rău decît cele mici. 3. De aceea vă rog și vă conjur pe voi toți, care vă găsiți între zidurile orașului Constantinopol, concetățeni ai mei prin dragostea de patrie și frați prin unitatea de credință, să vă despărțiți de acel lup hrăpăreț, care, cum este scris, *«mănîncă pe poporul Meu cum mănîncă pîinea»* [244]; nu vă atingeți de el și nu primiți

242. Nectarie, episcop al bisericii din Constantinopol (381—397), ales în timpul sinodului al II-lea în locul Sf. Grigorie de Nazianz, care a demisionat. Sub președinția lui Nectarie au fost condamnate ereziile vremii și s-au adăugat la simbolul de credință de la Niceea cinci articole care stabilesc crezul creștin despre Sf. Duh și despre Biserică.

243. *I Cor.* XII, 26.

244. *Psalm* LII, 5.

nimic de la el [245], fiindcă toate ale lui sînt aducătoare de moarte. Nu staţi în apropierea lui şi îndepărtaţi-vă de el [246], ca să nu fiţi necuraţi ca el. 4. Aduceţi-vă aminte de vechii voştri învăţători şi preoţi, de Grigorie cel cunoscut în lumea întreagă, de Nectarie cel vestit în sfinţenie, de Ioan cel minunat întru credinţă şi nevinovăţie, de Ioan zic, acel Ioan care prin asemănare cu Ioan evanghelistul, discipolul lui Iisus, a dormit întotdeauna la pieptul şi în dragostea Domnului. De el, vă spun, aduceţi-vă aminte, pe el urmaţi-l, la puritatea lui, la credinţa lui, la învăţătura şi sfinţenia lui gîndiţi-vă. Aduceţi-vă aminte întotdeauna de învăţătorul şi educatorul vostru, la sînul şi îmbrăţişarea căruia, ca să zic aşa, aţi crescut, care a fost învăţătorul comun al meu şi al vostru, căruia îi sîntem discipoli şi aşezămînt. 5. Cititi-i scrierile, păstraţi-i învăţăturile, îmbrăţişaţi-i credinţa şi meritele. Deşi mare şi greu lucru se cere în a îndeplini aceasta, este totuşi frumos şi chiar sublim a-l urma, fiindcă nu numai însuşirea celor mai înalte calităţi ale lui, dar chiar şi imitaţia lor este vrednică de laudă, fiindcă aproape niciodată cineva nu este lipsit cu totul de acea parte bună la care se străduieşte să se urce şi să ajungă pe deplin. 6. El, aşadar, să vă fie întotdeauna în gînd şi ca înaintea ochilor lor, el să trăiască în sufletele şi în cugetele voastre, de la el să socotiţi că vin, pînă la urmă, cele scrise aci de mine, fiindcă el m-a învăţat în toate pe care le-am scris. Şi prin aceasta credeţi-le nu atît ale mele, cît ale lui, fiindcă rîul porneşte de la izvor şi tot ce se socoteşte a fi al discipolului se cuvine să se treacă în cinstea dascălului. Iar pe Tine, pe lîngă toate şi mai presus de toate, Dumnezeule Tată al Domnului nostru Iisus Hristos, Te rog cu glas şi cu cuget smerit ca acestea, pe care le-am scris din mărinimia darului Tău, să le socoteşti prinos de dragoste din partea mea. 7. Şi fiindcă, precum ne-a învăţat Domnul Dumnezeul nostru Cel Unul născut Fiul Tău, atît ai iubit lumea aceasta [247], încît ai trimis pe Fiul Tău Unul născut pentru mîntuirea lumii, mă rog să dai poporului Tău pe care l-ai răscumpărat, ca din întruparea Fiului Tău Cel Unul născut toţi să simtă darul şi dragostea Lui şi faptul că pentru noi Domnul Dumnezeul nostru Unul născut Fiul Tău S-a născut, a pătimit şi a înviat şi astfel toţi să-l înţeleagă şi să-l iubească. Darul sfintei slave să fie spor al dragostei noastre şi în sufletele tuturor smerenia Lui să nu aducă scădere cinstirii, ci să nască întotdeauna un prisos de dragoste, iar binefacerile sfintei Lui milosîrdii să le înţelegem toţi cu evlavie şi înţelepciune, ca să cunoaştem ce datorăm cu atît mai mult Dumnezeului nostru, cu cît El, Dumnezeu fiind, S-a smerit mai mult pentru noi.

245. *Colos.* II, 21—22.
246. *II Corint.* VI, 17.
247. *Ioan* III, 16.

INDICE SCRIPTURISTIC *

VECHIUL TESTAMENT

Facere

3, 5 — p. 103, 250; 3, 15 — p. 193;
3, 24 — p. 135; 4, 9 — p. 224;
15, 3 — p. 853; 15, 8 — p. 155;
22, 3 — p. 11, 77; 32, 20 — p. 863.

Ieşire

3, 5 — p. 69, 118; 114, 13 — p. 252;
3, 14 — p. 826; 16, 13 — p. 857;
4, 13 — p. 808; 18, 25 — p. 145;
7, 1 — p. 789; 13, 13 — p. 832.

Leviticul

7, 19 — p, 85, 191;
19, 17 — p. 92, 218;
19, 18 — p. 218.

Numerii

11, 31 — p. 857;
24, 5—6 — p. 27;
25, 2 — p. 66;
25, 4 — p. 63;
25, 6 — p. 64.

Deuteronom

20, 8 — p. 88, 204;
32, 12 — p. 827.

Iosua Navi:

5, 15 — p. 69, 118.

Judecători:

3, 10—15 — p. 816.

II Regi

12, 13 — p. 104;
16, 10—12 — p. 91, 215.

IV Regi

1, 8 — p. 114; 4, 29 — 117;
5, 27 — p. 203, 209, 210;
6, 30 — p. 115; 17, 1 — p. 102;
20, 1—6 — p. 243.
19, 15—23 — p. 243;

II Paralipomena

24, 17 — p. 259; 24, 24 — p. 259;
26, 15—16 — p. 244;
32, 25—26 — p. 244.

Iov

5, 2 — p. 177; 5, 23 — p. 224;
5, 25 — p. 94.

Psalmii

4, 5 — p. 91, 215;
6, 1 — p. 91, 212;
10, 1 — p. 11;
15, 10 — p. 134;
16, 4 — p. 148; 16, 43—44 — p. 105;
17, 1—4 — p. 105, 257;
17, 21—22 — p. 104, 256;
17, 31—32 — p. 104, 256;
17, 35—37 — p. 256, 257;
17, 39—40 — p. 104, 256;
17, 41—42 — p. 105, 256;
17, 43—44 — p. 257;
17, 46 — p. 257;
18, 6 — p. 776;
19, 4 — 150;
20, 2—3 — p. 79; 161;
21, 10 — p. 821;
23, 7—10 — p. 875;
25, 16 — p. 11;
32, 9 — p. 778;
34, 2—3 — p. 257;
35, 12 — p. 103;
35, 17 — p. 11;
35, 21 — p. 251;
37, 14—15 — p. 79, 161;
43, 7—9 — 257;
43, 25 — p. 91, 212;
44, 1 — p. 841;
44, 4 — p. 62, 68;
45, 6 — p. 822;
48, 8 — p. 831;
49, 3 — p. 833, 863;
50 — p. 73, 137;
51, 3 — p. 103, 250;
51, 5 — p. 251;
52, 5 — p. 881;
52, 6 — p. 102, 246;
52, 17 — p. 244;
53, 6 — p. 72, 133;
55, 6 — p. 159;
62 — p. 73;
62, 1 — p. 137;
62, 2 — p. 118;
62, 7 — p. 153;
62, 8 — p. 174;
65, 11 — p. 80, 166;
67, 29 — p. 255;
68, 7 — p. 11;
73, 20 — p. 69, 118.
77, 71 — p. 213;
80, 8 — p. 828;
81, 6 — p. 789;
82, 17 — p. 822;
84, 12 — p. 821;
88, 19 — p. 104;
252, 254;
89, 19 — p. 73, 104, 137;
93, 17—19 — p. 256;
100, 8 — p. 11, 868;
100, 9 — p. 251, 855;
100, 13 — p. 855, 865;
101, 7 — p. 252;
105, 40 — p. 91, 212;
106, 20 — p. 808;
107, 6 — p. 854;
108, 1 — p. 72, 133;
110 — p. 133;
112, 1 — p. 158;
117, 13—14 — p. 256;
117, 24 — p. 827;

* Indicii au fost alcătuiţi de **Pr. Vasile Ailioaei.**

118, 1 — p. 72, 78, 97, 135, 137, 158, 224, 228;
120, 4 — p. 78, 212, 126, 1—2 — p. 253;
130 — p. 68, 116, 251,
136, 9 — p. 193;
140, 1 — p. 73, 135, 141, 4 — p. 242;
145, 5 — p. 832;
146, 1 — p. 73;
147, 1 — p. 135;
148 — p. 73, 135, 137;
149 — p. 137;
150 — p. 137.

Cîntarea Cîntărilor

1, 2 — p. 118, 173;
1, 3 — p. 174;
1, 16 — p. 223.

Pildele lui Solomon

4, 23 — p. 188, 192;
4, 27 — p. 101;
9, 1 — p. 869, 877;
9, 10 — p. 160, 162;
11, 25 — p. 91, 212;
12, 18 — p. 92;
12, 28 — p. 218;
14, 7 — p. 212;
14, 17 — p. 91;
15, 1 — 212;
16, 15 — p. 103, 251, 259;
23, 21 — 100, 237;
25, 20 — p. 223;
28, 19 — p. 100, 237;
29, 12 — p. 212;
29, 22 — p. 91.

Isaia

1, 3 — p. 816;
2, 22 — p. 823;
7, 14 — 780;
9, 6 — p. 805;
10, 14 — p. 252;
11, 6—8 — p. 18, 855;
14, 9 — p. 857;
14, 13—14 — p. 103, 250, 252;
15, 9 — p. 864;
15, 19 — 238;
34, 13 — p. 855;
37, 27 — p. 252;
38, 1—5 — p. 243;
40, 12 — 91, 213;
45, 2—3 — p. 80, 166;
45, 5—6 — p. 816, 822;
45, 14—15 — p. 813, 817, 821;
52, 1 — p. 100, 237;
52, 6 — p. 813;
53, 8 — p. 867;
57, 15 — p. 822;
63, 19 — p. 832, 833;
66, 1 — p. 91, 213, 264;
65, 25 — p. 18.

Ieremia

1, 5 — p. 813;
17, 5 — p. 828;
17, 16 — p. 118;
48, 10 — p. 158.

Iezechiel

16, 49 — p. 167, 252;
44, 1—2 — p. 877.

Osea

21, 16 — p. 16.

Avacum

1, 16 — p. 251.

Amos

8, 9 — p. 92, 216.

Maleahi

4, 2 — p. 92, 216.

Ioil

3, 1—2 — p. 134.

Înțelepciunea lui Isus Sirah

2, 1 — p. 78, 160;
33, 32 — p. 100, 237, 238.

NOUL TESTAMENT

Matei

1, 1 — p. 867;
1, 20 — p. 847, 868;
1, 21 — p. 816;
1, 23 — p. 780;
3, 4 — p. 114;
3, 14 — p. 864;
3, 16—17 — p. 804;
4, 1 — p. 16;
4, 3 — p. 864;
5, 8 — p. 93, 220;
5, 14 — p. 77, 157;
5, 22 — p. 92, 93, 199, 216, 220;
5, 23 — p. 92, 217;
5, 28 — p. 85;
5, 29 — p. 208;
6, 22 — p. 284;
6, 24 — p. 204;
6, 34 — p. 144;
7, 1—2 — p. 180;
7, 4 — p. 872;
7, 7 — p. 104, 254;
7, 14 — p. 78, 160;
7, 29 — p. 872;
9, 10 — p. 206;
9, 6 — p. 872;
9, 15 — p. 82, 178;
10, 8 — p. 872;
10, 10 — p. 98, 118, 232;
10, 34—35 — p. 11;
10, 38 — p. 16, 78, 158;
10, 40 — p. 178;
11, 12 — p. 65;
11, 19 — p. 252;
11, 29 — p. 872;
12, 28 — p. 868;
12, 40 — p. 853;
13, 17 — p. 832;
14, 16 — p. 857;
14, 43 — p. 16;
15, 19 — p. 85, 188;
15, 32 — p. 857;
16, 16 — p. 789, 850, 869;
16, 17 — p. 809;
16, 18 — p. 801;
16, 19 — p. 801;
16, 24 — p. 16;
17, 2 — p. 68;
18, 10 — p. 19;
18, 11 — p. 812;
18, 31 — p. 121;
19, 6 — p. 830;
19, 21 — p. 19, 88, 205, 209, 260;
20, 1 — p. 73, 135;
20, 16 — p. 79, 160;
23, 26 — p. 188;
24, 42 — p. 14;
24, 13 — p. 14, 78,159;
24, 17 — p. 159;
24, 18 — p. 159;
24, 35 — p. 803;
25, 31 — p. 875;
26, 26 — p. 135;
26, 41 — p. 14;
26, 52 — 252;

27, 5 — p. 88, 204, 210, 224;
27, 42 — 865;
27, 46 — p. 134.

Marcu

10, 15 — p. 872.

Luca

1, 19—20 — p. 786;
1, 35 — p. 778, 779, 786, 787, 877;
2, 11 — p. 754, 778, 783, 809, 816;
3, 17 — p. 855;
3, 22 — p. 864;
4, 6 — p. 252;
4, 20 — 869;
4, 23 — p. 91, 214;
9, 62 — p. 78, 88, 204, 209;
9, 68 — p. 158;
10, 19 — p. 855, 872;
11, 22 — p. 193;
11, 29 — p. 803;
12, 51 — p. 11;
12, 20 — p. 90, 210;
12, 21 — p. 193;
12, 32 — p. 160;
12, 35 — p. 70;
14, 33 — p. 63;
14, 39 — p. 803;
17, 31 — p. 90;
18, 22 — p. 1;
20, 36 — p. 19;
23, 40 — p. 104, 253; 23, 46 — p. 134;
24, 39 — p. 803.

Ioan

1, 3 — p. 860;
1, 10—11 — p. 816;
1, 11 — p. 812;
1, 14 — p. 848;
1, 17 — p. 785, 787;
1, 29 — p. 816, 869;
1, 30 — p. 854;
1, 32 — p. 869, 873;
2, 3 — p. 858; 2, 34 — 171; 3, 13 — p. 757, 810, 859, 874; 3, 15 — p. 220; 3, 16 — p. 852, 882; 3, 17 — p. 808; 4, 5 — p. 872; 4, 34 — p. 100, 237; 5, 24 — p. 13; 5, 30 — p. 104, 252, 255; 5, 44 — p. 102, 244; 6, 15 — p. 38; 6, 27 — p. 100, 237; 6, 62 — p. 810, 831, 852; 8, 6 — 847; 8, 34 — p. 173; 8, 40—42 — p. 826; 8, 55 — p. 252; 8, 58 — p. 891; 9, 1 — p. 858; 10, 18 — p. 134, 831; 11, 27 — p. 799, 850, 864; 12, 32 — p. 135; 12, 61 — p. 208; 13, 14 — p. 150; 14, 6 — p. 822; 14, 10 — p. 104, 252, 255; 14, 23 — p. 174, 821; 15, 5 — p. 253; 18, 3 — p. 809; 20, 17 — p. 878; 20, 28 — p. 802, 850.

Faptele Apostolilor

1, 1—2 — p. 869, 874; 2, 3 — p. 13; 2, 14—16 — p. 133; 2, 17 — p. 13; 2, 34 — p. 134; 2, 44—45 — p. 17; 2, 47 — p. 629; 3, 1 — p. 135; 3, 6 — p. 871; 3, 15 — p. 859; 4, 32 — p. 11, 17, 71, 123, 147, 829, 815; 5, 5 — p. 204, 210; 9, 6 — p. 793; 9, 34 — 871; 10, 3 — p. 135; 10, 13 — p. 134; 12, 8 — p. 114; 12, 11 — p. 114; 14, 22 — p. 160; 15, 10 — p. 827; 15, 20 — p. 206; 16, 16 — p. 871; 18, 1—3 — p. 99, 235; 20, 34 — p. 69, 117; 20, 35 — p. 88, 100, 236, 261; 20, 65 — p. 204; 22, 28 — p. 88, 205; 26, 12—15 — p. 79; 26, 14 — p. 793.

Romani

1, 14—16 — 299; 1, 28 — p. 259; 2, 15—16 — p. 93, 220; 6, 3 — p. 13; 8, 3 — p. 807; 8, 4 — p. 854; 8, 9 — p. 795; 8, 21—22 — p. 765; 8, 33—34 — p. 795; 9, 3—5 — p. 788; 9, 5 — p. 788, 789; 9, 16 — p. 100, 253; 9, 20 — p. 857; 10, 2 — p. 121; 12, 6 — p. 259; 13, 13 — p. 17; 13, 14 — p. 69, 81, 100, 118, 168, 237; 14, 4 — p. 180; 14, 10 — p. 180; 14, 10—11 — p. 794; 15, 25—27 — p. 89, 205; 18, 3 — p. 807.

I Corinteni

1, 22—24 — p. 795; 1, 23—24 — p. 795; 1, 30 — p. 871; 2, 7—8 — p. 756, 861; 2, 6—9 — p. 797; 2, 8 — p. 756, 852, 861; 3, 6 — p. 819; 3, 16 — p. 94, 223, 816; 3, 18 — p. 79, 161; 4, 6 — p. 166; 4, 7 — p. 104; 5, 5 — p. 130; 6, 11 — p. 871; 7, 25—36 — p. 10; 8, 6 — p. 810, 851, 852, 861; 9, 14 — 98; 9, 20 — p. 170, 604; 9, 24 — p. 59, 62, 74; 9, 25 — p. 23, 59, 190; 9, 26—27 — p. 59, 81, 173, 174, 175; 9, 27 — p. 81, 173, 174, 175, 10, 9 — p. 827; 10, 11 — p. 13; 10, 13 — p. 81, 173, 175; 12, 4—11 — p. 284; 12, 26 — p. 881; 14, 15 — p. 71, 127; 15, 31 — p. 16; 15, 33 — p. 100, 237; 16, 1—4 — p. 89, 206; 16, 23 — p. 785, 787.

II Corinteni

5, 10 — p. 794; 5, 16 — p. 785, 790, 791, 792; 5, 19 — p. 788, 815; 6, 7—8 — p. 101; 6, 16 — p. 819; 6, 17 — p. 882; 7, 10 — p. 87, 94, 199; 7, 10 — p. 225; 8, 9 — p. 252; 9, 14 — p. 232; 10, 2 — p. 99, 233; 10, 4 — p. 855; 10, 8 — p. 234; 11, 9 — p. 89, 206; 11, 27 — p. 88, 205; 13, 3 — p. 194, 793, 820; 13, 4 — p. 776; 24, 17—18 — p. 105; 26, 15—16 — p. 102.

Galateni

1, 1 — p. 754, 790, 791, 861; 2, 9—10 — p. 206; 2, 18 — p. 78, 159; 2, 20 — 116; 4, 4 — p. 806, 861; 5, 22—23 — p. 94, 225; 5, 26 — p. 102, 244; 6, 14 — p. 116.

Efeseni

2, 8—9 — p. 253; 2, 22 — p. 194; 3, 16 — p. 82, 176, 820; 4, 1 — p. 815; 4, 10 — p. 811, 849; 4, 11 — p. 62; 4, 26 — p. 92, 215, 216; 4, 28 — p. 99, 235; 4, 31 — p. 91, 214; 5, 25 — p. 830; 5, 28—30 — p. 830; 5, 31 — p. 831; 5, 32 — p. 832; 6, 10—18 — p. 59; 6, 11 — p. 17, 23, 62, 82; 6, 12 — p. 59, 82, 174, 175; 6, 16—17 — p. 777; 6, 19 — p. 855.

Filipeni

2, 6—8 — p. 252, 263, 811; 2, 7 — p. 848, 850; 2, 8 — p. 18, 263, 811; 2, 10—11 — p. 817; 2, 13 — p. 103, 253; 3, 13—14 — p. 173, 242; 3, 16—17 — p. 820; 3, 20 — p. 190; 4, 6 — p. 290; 4, 15—16 — p. 206.

Coloseni

1, 12—20 — p. 824; 1, 16 — p. 851; 2, 3 — p. 821; 2, 9 — p. 820, 833, 861; 2, 14 — p. 134; 2, 21—22 — p. 832; 3, 3 — p. 116; 3, 5 — p. 70, 87, 116, 201, 261.

I Tesaloniceni

4, 3—5 — p. 194; 4, 7—8 — p. 194; 4, 3—8 — p. 86; 4, 9—11 — p. 98, 122, 229, 238; 4, 12 — p. 230, 238; 5, 6 — p. 14; 5, 8 — p. 100, 237; 5, 17 — p. 92, 120, 217.

II Tesaloniceni

3, 6 — p. 231, 238; 3, 7 — p. 98, 232; 3, 8 — p. 69, 98, 117, 232; 3, 9 — p. 233; 3, 10 — p. 99, 117, 233, 234; 3, 11 — p. 99; 3, 12 — p. 234; 3, 13 — p. 99, 234, 235; 3, 14 — p. 99; 3, 15 — p. 99, 235; 4, 11 — p. 233; 5, 4 — p. 210; 6, 15 — p. 98.

I Timotei

1, 7 — p. 833; 1, 15 — p. 812; 2, 3 — p. 217; 2, 5 — p. 222, 283; 2, 6 — p. 170; 3, 5 — p. 261; 3, 16 — p. 831, 868, 870; 6, 8 — p. 68, 115, 202; 6, 10 — p. 199, 202; 6, 12 — p. 62.

II Timotei

2, 3 — p. 65; 2, 4 — p. 97; 2, 5 — p. 94; 4, 6 — p. 81; 4, 7 — p. 62, 81, 173; 4, 8 — p. 173; 6, 8 — p. 210; 6, 10 — p. 198; 6, 16 — p. 213

Tit

2, 11 — p. 783, 784; 2, 13 — p. 783.

Evrei

8, 3 — p. 866; 13, 8 — p. 754, 850.

Iacob

1, 8 — p. 88, 204; 1, 20 — p. 91, 212; 4, 6 — 103.

I Petru

5, 8—9 — p. 14

II Petru

2, 19 — p. 171.

I Ioan

1, 1—2 — p. 823; 2, 23 — p. 795.

I Ioan

2, 28 — p. 848; 4, 2—3 — p. 828; 4, 4 — p. 809; 4, 5 — p. 809.

Apocalipsă

3, 4—5 — p. 68; 3, 18 — p. 68; 3, 20 — p. 174; 4, 4 — p. 68; 19, 13 — p. 68.

INDICE REAL ŞI ONOMASTIC

A

Aaheu, p. 773.
Aaron, p. 223, 349.
Abel, p. 447, 449.
Abiguil, (soţia lui Nobal), p. 610.
Abimelec (preotul, fiul lui Ahitov), p. 602, 603, 606.
Abiron, p. 405.
Abesalon, p. 603.
abstinenţă, p. 191.
Academie, p. 5.
acedia (stare sufletească de nelinişte), p. 93, 95, 96, 97, 98, 99, 101.
Achoris (aşez. monahală pe dreapta Nilului), p. 26.
Acis (regele din Geth), p. 602.
Acvila (iudeu din Pont), p. 99, 235.
Adam, p. 17, 18, 250, 289, 291, 376, 378, 379, 392, 440, 441, 447, 476, 540, 713, 714, 827, 834, 860, 861, 862, 867.
adevărul (al Scripturilor), p. 586, 592, 603, 609.
adulter, p. 662, 703.
afecţiune, p. 583.
Africa, p. 765, 772, 776.
Agar (muntele Sinai, în Arabia...), p. 556.
Agheu, p. 741.
Agrippa, p. 792.
Ahab (rege al Israelului), p. 319, 327, 854.
Ahaia, (localitate), p. 88, 205.
Ahitov, p. 604.
ajunarea (de două zile), p. 587, 606.
Alexandria, p. 16, 25, 26, 27, 45, 47, 527, 553, 620, 636, 770, 879.
Alquin (teolog medieval), p. 52.
altar, p. 584.
altarul (ascuns al sufletului), p. 587.
Ambrosius, (57), (360—397), p. 751, 760, 766, 771, 876.
Amoniu (avvă), p. 44, 246.
Amos (profet), p. 395, 526.
Anania, p. 90, 204, 209, 210, 319, 337, 407, 631, 684.
anahoret (anahoreţi), p. 9, 10, 15, 17, 21, 42, 65, 69, 80, 82, 83, 96, 165, 183, 282, 288, 343, 427, 498, 619, 620, 628, 630, 631, 684.
anahoretică (viaţă monahală), p. 7, 619.
anahoreză, p. 326.
analobi (eşarfe din lină), p. 116.
Andronic (avvă), p. 431.
Andrei (Sf. Apostol), p. 546.
anagajament, p. 592.
antihrist, p. 829.
Antiohia, p. 25, 30, 47, 750.
Antione (aşezare monahală de-a dreapta Nilului), p. 26.
Antonie cel Mare (Sf.), p. 11, 16, 17, (251—356), 18, 20, 21, 24, 26, 27, 40, 50, 62, 63, 64, 80, 146, 165, 224, 289, 290, 326, 328, 329, 345, 630, 766.
antropomorfism (concepţie religioasă care atribuie divinităţii forme şi însuşiri umane), p. 91.
Aot, p. 815.
Aoth (fiul Gerei), p. 345, 402.
apatheia (stare de nepătimire — în greacă), p. 44, 260.
Apocalipsă, p. 351, 367, 405, 623, 723, 749.
Apolinarie, p. 771, 772
Apollo (avvă), p. 336, 505, 729.
Apophtegmata Patrum (opere sub formă de sentinţe monastice), p. 50.
Apostol, -i, p. 17, 18, 19, 68, 79, 81, 86, 87, 88, 91, 93, 99, 100, 102, 120, 121, 165, 170, 175, 185, 189, 191, 194, 198, 199, 201, 205, 206, 209, 210, 215, 216, 217, 225, 229, 237, 238, 244, 253, 254,

259, 288, 328, 338, 346, 348, 349, 351, 356—57, 366, 377, 382—83, 388, 396, 399, 401, 404, 408, 415, 417, 420, 424, 430, 434, 443, 459, 473, 497, 503, 505, 507, 508, 510, 511, 513, 515, 532, 538, 540, 543, 545, 549, 550, 553, 556, 561, 565, 570, 581, 582, 584, 589, 602, 604, 608, 622, 684.
Apta Iulia (vestită eparhie apuseană), p. 749.
Apus, p. 22, 46, 50, 54, 70, 73, 110.
Arabia, 395.
Arcadie, p. 46, (decretul din 404).
arghirofilie, p. 286, 289, 376, 379, 380, 383, 388, 393, 455, 613, 620, 650, 692, 734.
Arhebius (episcop), p. 83, 182, 183, 429, 495, 501.
arhangheli, p. 421.
arhiereu, p. 697.
arian, p. 838, arianismul, p. 750.
Arie (eretic), p. 750, 770.
arieni (eretici), p. 771.
Aristotel, p. 13, 570, 603.
Armenia, p. 11, 623.
Arsinoe (așezare monahală pe stînga Nilului), p. 26.
Arius, p. 433.
asceti(c), p. 7, 9, 21, 22, 49, (e), 55, 60, 63, 64, 66, 73, 94.
asceză (apostolică), p. 16, 23.
ascultare, p. 18, 49, 76, 77, 141, 145, 152, 153, 155 (-i).
asemănare, p. 103 (a lui Dumnezeu).
Asia Mică, p. 10, 765.
Asiria, p. 611.
Așezăminte mînăstirești (operă a Sf. Casian), p. 48, 53, 59.
Atanasie (sf.), diacon, preot și episcop al Alexandriei (295—373), p. 11, 16, 18, 19, 26, 27, 40, 63, 636, 751, 755, 762, 766, 771, 878.
Atena, p. 605.
Augustin (354—430), (fericit), p. 17, 32, 40, 48, 50, 53, 93, 184, 198, 221, 297, 298, 299, 703, 749, 751, 761, 764, 765, 766, 878.
Avacum, p. 726.
avaritenilor, p. 734.
Avdie (prooroc), p. 740.
Avraam (avvă), p. 41, 571.
Avraam (patriarh), p. 77, 142, 155, 553.
Avraam (ascet al pustiei), p. 15, 25, 285, 316, 330, 345, 347, 353, 391, 397, 404, 450, 467, 545, 555, 623, 624, 666, 723, 728, 730, 733, 736, 738, 745, 825, 827, 833, 853, 867.

B

Baal Zebub (zeu din Ecron), p. 114.
Baasa (fiul lui Achia), p. 406.
Babilon (așezare monahală pe dreapta Nilului), p. 26, 171, 193.
Balaam, p. 539, 735.
Balanos, Dimitrie (patrolog), p. 6.
Barnaba, p. 206.
Bawit (așezare monahală pe stînga Nilului), p. 26.
Bălan Nicolae (mitropolit), p. 6.
Beelzebut, p. 289, 443, 446.
Benadab, p. 735.
Benedict (de Nursia -sfînt), p. 15, 22, 32, 49, 61, 64, 279, 281, 298.
Benoit Lavand, p. 12, 24, 27, 29.
Bernard de Clairvaux (sfînt), p. 22.
Bethleem (mînăstire), p. 25, 38, 39, 40, 43, 73, 82, 215, 299, 300, 498, 749.
beția (păcat), p. 289, 290 (-duhului).
Biblie, p. 19, 52, 67, 68, 781, 815, 831.
bine, p. 588, 622.
binecuvîntare, p. 601.
binele, p. 614 (și a blîndeții), p. 635.
biruință, p. 174, 175, 207.
Biserică, p. 8, 11, 13, 17, 18, 19, 29, 46 (-de la Constantinopol), 49 (-a creștină), 50 (-Răsăriteană), 52, 53, 54 (-a creștină), 55, 59 (-Apuseană), 66, 67, 74 (-a din Roma), 123, 179, 206, 207 (-11), 236 (D-lui), 245, 287, 296, (-creștină), 299, 317, 343, 476 (-le Egiptului), 496, (-apuseană), 555, 556 (-lui Hristos), 628, 637, 880 (-a Antiohiei).
Biserici, p. 684.
Bizanț, p. 767.
blasfemie, p. 829.
blestem (al profetului), p. 586.
Blandina (sfîntă martiră), p. 24.
boala arghirofiliei, p. 613; (-a trufiei), p. 620.

Bobotează, p. 762.
Bonnet Serge (sociolog), p. 21, 22.
Bremond, (monah), p. 43, 280.
Bretanion, p. 766.
Bubalus (bivol sălbatic, porecla lui Pafnutie), p. 42, 637.
Bucegi, p. 21.
bucuria Duhului, p. 69, 211, 329, 645, 582.
Budism, p. 18.
bunătate, p. 621, 649, 660; (-a duhovnicească, p. 594).
Burchard (colecţie la Worms), p. 53.

C

Cain, p. 94, 224, 289; (fiicele lui —), 447, 448.
Cainam, p. 446.
Caïr George (scriitor), p. 22.
Calame (aşez. monahală în Egiptul mijlociu), p. 42, 428, 726.
Calendar (-ul apusean şi ortodox), p. 54.
Cambridge (universitate), p. 6.
canoanele, p. 593, 621.
Capadocia (centru monastic şi liturgic în Asia Mică), p. 25, 45, 150, 476, 755.
Carles Madler, p. 759.
Carmel (aşez. monahală, situată la poalele muntelui cu acelaşi nume), p. 16.
Cartea Păstorului (Herma), p. 445.
Casian, p. 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 17, 19, 20, 21, 23, 24, 28, 29, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77; (mînăstirea — din Bethleem), 79, 80, 82, 83, 84, 85, 86, 88, 89, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 110, 111, 112, 114, 116, 117, 118, 120, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 129, 131, 133, 145, 156, 168, 177, 178, 179, 181, 184, 189, 190, 193, 195, 196, 198, 209, 212, 213, 217, 218, 219, 225, 234, 241, 250, 257, 279, 280, 281, 282, 283, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 296, 297, 298, 299, 300, 477, 493, 494, 495, 496, 498, 499, 530, 531, 540, 548, 574, 577, 598, 606, 611, 615, 619, 620, 621, 629, 638, 640, 661, 664, 673, 684, 689, 703, 705, 723, 737, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 756, 758, 759, 761, 764, 765, 766, 767, 770, 772, 831.
Casiodor ,p. 52, 767, 768, 876.
Castitate, p. 104; (-lăuntrică), 191; (-a corpului), 194, 288; (sete de —), 411; (darul -ăţii), 415, 417, 494, 495, 506; (-intimă), 512, 516, 517, 520, 523, 527, 528, 529, 583, 653.
Castor (episcop de Marsillia), p. 282, 749.
Catehism monahal, p. 40.
catehumeni, p. 767.
căinţă, p. 79; (-mîntuitoare), 85; (-a inimii), 94, 104; (cuvînt de —), 162, 171; (-a inimii), 188, 189, 199, 215; (-fierbinte), 224, 225, 253, 257, 368, 369, 461, 504.
ceasul al şaselea, p. 587.
ceasul al nouălea, p. 587, 654.
Cellae (localitate între Nistru şi Scitium), p. 395.
cenodoxie (duhul slavei deşarte), p. 82, 176, 178, 240, 241, 242, 244, 246, 247.
Cesariu de Arles, (episcop), p. 53.
Chadwich, Owen (rector al Universităţii din Cambridge), p. 6, 8, 33, 36, 38, 41, 46, 50, 51, 52, 55, 190.
Chefa (Apostol), p. 89, 206.
Cheremon (sfînt egiptean, fost stareţ), p. 41, 495, 502, 503, 509, 512, 523, 527, 529, 530, 531, 532, 551.
Chilia, p. 182, 227, 228, 229, 245, 246, 289, 296; (-anahoreţilor), 330, 332, 335, 336, 343, 344, 360, 362, 408, 409, 434, 457, 469, 481, 575, 614, 620.
Chiliile (aşezare monahală a Egiptului de jos), p. 42, 43, 44, 49, 71, 72, 73, 75, 82, 83, 96, 97, 98, 99, 101, 102, 106, 121, 154, 185.
chinovie, p. 620, 629; (-ii), 619); (itică), 629; (-ită).
Chip (-îngeresc), p. 20, 44, 45, 46, 75; (-diavolesc), 76; (-de monahi din răsărit), 83, 85; (-ul dorit), 101; (-uri), 106; (-ul lui Dumnezeu), 114; (-ul bărbatului), 153, 156, 158, 166, 172, 175, 179; (-vesel), 180, 181, 182, 184; (-de femeie), 185, 194, 201; (-ul lui

Dumnezeu), 203, 210, 212, 213; (-omenesc), 237, 240, 244; (-minunat), 291; (-ul și asemănarea lui Dumnezeu), 292; (-minunat), 319; (-mincinos), 321; (-de tiran), 322, 329, 331, 335; (-nevrednic), 340, 349; (-urile idolilor), 351; (-rușinos), 353; (-uri), 358, 363, 367; (-mîntuitor), 370, 372, 378; (-ul lui Dumnezeu), 379, 381, 385, 390; (-figurat), 395; (-năprasnic), 405; (ul Ierusalimului), 407, 408, 411, 413, 414, 415; (-mistic), 417; (-mistic), 420, 426; (-ul lui Dumnezeu), 430; (-nestrămutat), 449; (-firesc), 455; (-duhovnicesc), 459; (-uri de rugăciune), 461, 463; (-special), 468; (-minunat), 475, 477; (-și asemănare), 479; (-omenesc), 486, 488; (-statornic), 489; (-creator), 502, 507; (-și asemănare), 512; (-și asemănarea lui Dumnezeu), 517, 520, 532; (-drept), 538; (-deosebit), 542; (-folositor), 549, 553, 554, 556; (-tainic), 559, 565; (-minunat), 571, 581; (-viclean)

Chiril (sfînt din Schitopolis), p. 18.

Chiril (al Alexandriei), p. 751, 754, 758, 759.

Chițescu Nicolae (Prof.), p. 56.

Cicero, p. 844.

Cincizecime, p. 621, 664, 677, 680, 689.

Circumciziune, p. 13, 71, 72, 329, 330, 494, 533, 574.

Cireșanu, Badea, p. 67, 136.

Cizic, p. 770.

Cîntarea Cîntărilor, p. 94, 223, 285, 347, 404.

Clement al Alexandriei (sfînt), p. 24, 62, 184.

Clement (al Romei, papă), p. 11.

Cogealac (parohie), p. 6.

Coman I. (Pr. prof.), p. 36, 50, 56, 767, 768.

comunitate creștină (primară), p. 17.

Conevet (mînăstire), p. 13.

Constantinopol, p. 31, 44, 46, 749, 750, 765, 771, 881.

contemplare (divină), p. 172 ,219, 606.

Convorbiri (duhovnicești), p. 33, 36, 38, 39, 41, 43, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 59, 62, 64, 65, 71, 83; (-spirituală), 114, 120, 125, 164, 177, 180; (-spirituală), 181, 190, 196, 198, 203, 209, 212, 213, 227, 228, 240, 246, 250, 285, 287, 288, 292, 296, 493, 494, 495, 499, 619, 749, 752, 769.

Corint, p. 99, 235, 610.

Corneliu, (sutașul), p. 53, 73, 135, 547.

Cotlarciuc Nicolae, p. 67.

Creator, p. 199, 213, 224, 364, 403, 414, 438, 519, 536; (-dragostea creatoare), 537, 542, 579.

creație, p. 87, 103.

credință, p. 45; (-adevărată), p. 54, 87, 94, 105; (-apostolică), 115; (-nesovăielnică), 123, 153; (-a adevărată), 154, 155, 157, 158, 165, 166, 173, 182, 185, 200; (-a monahului), 202, 203; (spoială de —), 206, 207, 225, 236; (-a rea), 237, 244, 245; (convertire la —), 258); (-dreaptă), 287, 297, 347, 354, 355, 356, 396, 407; (încălcarea -ei), 415, 417; (-în împărăția cerurilor), 430, 436, 438; (-în Sfînta Treime), 472; (-în rugăciune), 476; (-ecumenică), 477; (-tradițională), 479; (-curată), 495, 503, 538; (-lui Zaheu), 540; (-adevărată), 545, 547, 548, 550, 551, 564; (-lui Hristos), 569; (-deplină), 570; (-dreaptă), 614, 621, 641, 659, 660.

crimă, p. 585, 586, 609.

cruce, p. 73, 78, 206; (-a Domnului), 260; (semnul -ii), 322, 571.

cugetare, p. 110, 348, 363, 582, 607; (-evanghelică).

cumpătare, p. 69, 79, 87, 115, 211, 396, 428, 511, 516, 529, 532, 547, 595, 601, 614.

cunoaștere, p. 21, 38; (-a adevărată), 217; (-a de sine), 364; (dreaptă —).

curăție, p. 191; (darul -i), 192; (-a inimii), 195; (-a inimii), 239; (-a inimii), 287; (-a luminii), 309, 312, 331, 333, 342; (-a inimii), 367; (-a corpului), 377; (-a sufletească), 394; (-a inimii), 411; (a trupească), 429; (-a sufletului), 459; (-a inimii), 470; (-de păcate), 493, 497; (-de păcate), 517; (-a trupului), 518; (-a trupului), 532;

(-a carităţii), 533; (-a lăuntrică), 552; (-de vicii), 574; (-lăuntrică), 576; (-a inimii).
cutremur (duhovnicesc), p. 99, 104, 196 (-ul de sine), 364, 521.
Cuvîntul lui Dumnezeu, p. 44, 62, 63, 85, 92; (-ul evanghelic), 121, 345, 396, 472, 485, 512, 680, 769.

D

Dalila, p. 601.
Damasc, p. 259.
Damasus (papă, 366—384), p. 53.
Damian (teolog apusean medieval), p. 52.
Daniel (avvă), p. 43, 285, 286, 361, 362, 363, 365, 371, 557.
Daniil (profetul), p. 85, 133, 189, 442.
Dascăl, p. 5, 42.
David (rege şi prooroc), p. 73, 78, 91, 97, 102, 103, 104, 118, 133, 135, 136, 138, 215, 228, 242, 244, 246, 251, 253, 254, 255, 272, 289, 294, 319, 347, 348, 351, 354, 355, 356, 405, 418, 421, 452, 473, 509, 524, 538, 539, 541, 543, 602, 603, 606, 610, 611, 613, 663, 664, 700, 706, 707, 727, 751, 809, 821, 863, 875, 833, 867.
Datan, p. 405.
defăimare, p. 176, 180, 192; (-a poftei desfrînate), 193, 196; (-a poftelor).
demoni, p. 587, 595.
desăvîrşire, p. 11, 19, 881; (-evanghelică), 104; (-duhovnicească), 126; (-a inimii), 142, 145; (culmile -rii), 165; (mîngîierea -rii), 171, 188; (-a inimii), 192, 199, 202, 203; (treapta -rii), 204; (-evanghelică), 205, 207; (-a evanghelică), 218; (- o adevărată), 219, 224; (-a inimii), 225, 228, 229, 239; (culmea -rii), 240; (-a spirituală), 242, 253, 254, 255; (-a adevărată), 259; (ţelul -rii), 260, 283, 285, 286; (culmea -rii), 304, 305, 309; (-a dragostei), 310, 312, 326, 328; (culmile -rii), 335; (calea -rii), 337; (calea -rii), 338, 341; (-a dreptei judecăţi), 344, 346; (culmile -rii), 348, 349, 350, 351, 352, 353, 358; (-a virtuţilor), 360, 363, 367; (-a adevărată), 368, 370, 371, 372, 373, 374; (-a inimii), 394; (deplinătatea -rii), 408, 412; (-a omului lăuntric), 426; (-a evanghelică), 429, 430, 451; (-a evanghelică), 454, 459; (culmea -rii), 464; (-a noastră), 468; (deplinătatea -rii), 476, 481, 482; (rugăciunea (-ită), 490; (-a inimii), 493; (-a duhovnicească), 494; (-a duhovnicească), 495, 496, 497, 505; (-a adevărată), 509, 510, 512, 515; (-a purităţii), 520, 525, 542, 550; (-a inimii), 553; (-a virtuţilor), 577; (dubla —), 588; (-a evanghelică), 648; (-a evanghelică), 590; (-a apostolică), 622; (-a harică).
descoperire, p. 582; (-duhului), 644; (-a-nahoretică).
desfrîu, p. 103, 167, 172, 181; (-narea inimii), 190, 198, 249, 251, 286, 289, 371; (-narea trupului), 376, 378, 379, 381, 383, 385, 388, 392, 393, 424, 433, 444, 495, 514, 515, 528, 559, 561, 565, 573, 620, 733.
deşertăciune, p. 114, 115, 178, 243, 251, 341; (-a veacului), 347, 357, 376, 378, 379, 382, 383, 384, 385, 388, 423, 424, 485, 558, 567.
Deuteronom, p. 204, 358, 389, 404, 514, 545, 569, 693.
Diavol, p. 10, 16, 18, 26, 60, 127; (uneltirile -ului), 142, 145, 146; (gîndurile -eşti), 283, 287, 288, 329, 330, 336, 337); (loviturile -ului), 362; (îmboldirea -ului), 363, 379, 396, 419, 421, 431; (stăpîniţi de —), 440, 457; (înrîurirea -ului), 567, 581; (vicleniа -ului), 622, 638, 737, 860, 864, 868, 869).
Diovouniotus, C. I. (profesor), p. 51.
Dioclas, p. 619, 626.
Diocleţian (împărat roman), p. 27.
Diodor (din Tarsul Ciliciei), p. 750.
Diognet, p. 62.
Diolcos (aşezare monahală în N-E deltei Nilului), p. 41, 83, 183, 282.
Dionisie cel Mic (Exiguul), p. 53, 766, 767.
discernămînt, p. 652.
disciplină (călugărească), p. 619.
discipol, p. 7, 39, 583.
Divus Thomas, p. 198.
dojană, p. 149 (pedeapsă aplicată în mînăstirile Egiptului).

Domnul, p. 73, 76, 78, 84, 90, 93, 98, 105, 106, 109, 118, 121, 137, 142, 150, 151, 155, 157, 158, 159, 160, 165, 167, 173, 174, 186, 188, 190; (bunăvoința -ui), 191, 204, 205, 209, 210, 212, 213, 215, 217, 218, 220, 231, 233, 235; (porunca -ui), 237, 243, 244, 247, 251, 253, 255, 256, 258, 259, 290, 291, 308, 310, 311, 314, 315, 316, 317, 320, 322, 323, 326, 329, 330, 332, 334, 336, 337, 343, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 362, 364, 368, 369, 370, 371, 372, 379, 383, 386, 387, 391, 399, 403, 405, 414, 415, 416, 417, 419, 421, 425, 428, 429, 432, 434, 436, 442, 445, 448, 449, 456, 462, 463, 464, 468, 471, 473, 480, 485, 506, 510, 514, 526, 527, 529, 537, 538, 543, 544, 545, 546, 548, 556, 559, 565, 569, 572, 573, 579, 580, 583, 584, 586, 594.

Dorotei (ascet din Gaza), p. 25, 29.

dragoste, p. 26, 30; (-de Dumnezeu și aproapele), p. 31, 38, 84; (-dumnezeiască), 154; (-trupească), 162; (-apostolică), 178, 198; (-călduțică), 309; (-întru Hristos), 582, 583, 603, 621, 644, 688; (-apostolică), 591; (-evanghelică), 591; (-pămînteasică), 599; (-de Dumnezeu), 586; (-vicleană).

dreptate, p. 103, 588, 601, 611, 612, 614, 622; (-ții).

Duhul, p. 62; (-răutății), 63; (-răutății), 69; (-rile necurate), 70; (-ui), 71; (-în rugăciune), 81; (-uri rele), 88; (-uri rele), 84, 86; (alarma -ui), 90; (-mîniei), 93; (-mîniei), 94, 95, 97); (-de amiază), 101; (-neliniștii), 102; (-viclean), 111; (-duhovnicesc), 118; (-uri necurate), 154, 165, 167, 168; (tăria -ui), 169; (tăria -ui), 170; (lupta -ui), 172; (lupta -ui), 173; (-rile cerești), 174; (fierbințeala -ui), 173; (-urile răului), 175; (dorința -ului), 176; (roadele -ului), 186, 187; (-desfrînării), 189; (-întunecat), 193; (-nostru), 207; (-cel rău), 212; (lumina -lui), 217; (-cel rău), 219; (tulburarea -lui), 221; (-mîniei), 225; (-al desfrînării), 226; (-neliniștei), 227; (-neliniștei), 228, 229; (-al neliniștei), 237; (bogăția -lui), 244, 245, 246, 252, 253, 254; (tăria -ului), 258; (-rău), 287; (-desfrînării), 288; (-necurat), 289; (-necurat), 292; (înălțarea -ului), 309, 317, 319; (-Tatălui), 320; (-meu), 328; (-lui), 335; (-desfrînării), 344; (-înfrînării), 355; (-legea în duh), 364; (-imp. trupului), 365; (-meu), 366, 367, 368; (-dorința -din), 369, 372; (flacăra -ului), 384; (-desfrînării), 385, 388; (-uri rele), 390, 391; (-lăcomiei), 412; (-curăției), 416, 417; (-ul vrăjmaș), 420; (-uri rele), 421, 422, 423, 424, 426; (-uri rele), 427; (-necurate), 443; (-inferioare), 444; (-necurate), 445; (-uri rele), 446; (-uri necurate), 451, 455; (-vrăjmășesc), 457; (-necurat), 461, 485; (-uri necurate), 498, 502, 512; (-înțelepciunii), 518; (-uri neputincioase), 524, 533, 546; (-răutății), 550, 559; (-uri rele), 573; (-uri necurate), 575; (-necurate), 578, 580; (-vrăjmășiei), 582, 584; (-răzvrătit), 587; (-potrivnic).

Duhul Sfînt, p. 13, 22, 27, 41, 50, 61, 67, 72, 81, 82, 86, 92, 93, 94, 106, 109, 114, 133, 171, 182, 194, 217, 221, 223, 225, 229, 234, 241, 287, 303, 313, 314, 319, 320, 325, 362, 371, 376, 378, 429, 434, 437, 452, 459, 460, 462, 464, 485, 497, 511, 559, 564, 566, 569, 582, 583, 601, 621, 641, 686, 727, 850, 869, 870, 871, 874, 879.

Duminecă, p. 18, 343, 434.

Dumnezeu, p. 10, 11, 12, 13, 16, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 44, 45, 46, 49, 50, 54, 59, 61, 64, 68, 70, 74, 77, 78, 79, 80, 82, 83, 85, 86, 90, 91, 92, 93, 96, 102, 103—106, 109, 111, 113—116, 121—128, 132, 146, 151, 153, 155, 158, 161, 164, 165, 169, 176, 180, 182, 185, 189, 190—195, 199, 201, 204, 209, 212—216, 220—225, 228—230, 233, 236—238, 244, 247, 249, 250, 251—255; 257, 259, 260, 263, 264, 265, 280, 281, 283, 285, 286, 287—289, 291, 292, 298, 299, 303, 309, 310—317, 319, 320, 322, 326, 327—332, 337, 338, 342, 344, 345, 346, 347, 349, 351, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 360, 362, 363, 364, 368, 376, 378, 359, 382, 383—387, 391, 395, 396, 397, 399, 403, 404, 408, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 420, 421, 425, 428, 430, 432, 436, 438, 443, 445, 449, 450, 452, 456, 460—470, 475, 480—482, 485, 490, 501, 504, 507, 509, 521, 522, 523—529, 532, 533, 537, 538, 539, 541, 542, 545, 547, 549, 550, 557, 565, 569, 574, 578, 582, 583, 585, 587, 593, 597, 599, 600, 601.

E

Ebion, p. 752, 754, 791.

ebioniți, p. 771.

Eclesiastul, p. 285, 319, 333, 347, 419, 447, 451, 452, 707, 720, 730.

Efes (localitate în care s-a ţinut Sinodul III ecumenic), p. 49, 51, 100, 235, 772.
Efrem Sirul (sfînt), p. 31.
Egipt, p. 11, 12, 19, 20, 24, 25, 26, 40, 41, 42, 43, 44, 45—49, 53, 55, 59—63, 67, 70, 77, 82, 109, 110, 111, 121, 122, 132, 141, 156, 157, 178, 185, 227, 238, 285, 290, 291, 299, 300, 345, 349, 384, 387, 389, 391, 476, 494, 498, 499, 500, 501, 502, 539, 570, 571, 576, 592, 619, 620, 626, 627, 628, 633, 654, 655, 664, 683, 723, 749, 814, 827, 828, 853.
Elisei, p. 61, 69, 113, 114, 117, 630.
Emanuel, p. 780.
Enăchescu Efrem (arhim.), p. 31.
Enoh, p. 348, 349, 450.
Enos, p. 447.
Epifania, p. 878.
Epifanie al Salaminei (sfînt), p. 31, 38, 630.
episcop, p. 840.
Epistolă (către Diognet), p. 62; (-către Romani), 88, 99; (-către Efeseni şi Evrei), 288; (-lui Teofil), 291; (-către Filipeni) 463; (-Pascală), 44, 46, 62, 476; (-le episcopale), 477; (-Sf. Iacov) 601.
epocă (apostolică), p. 74.
Eremit, p. 11, 18, 21, 22, 23, 29, 30, 50, 61, 63, 66, 619.
Evdokimov, Paul, p. 14.
erezia antropomorfismului, p. 290, 476, 570.
erezia (-ariană) p. 836; (-sabeliană), 837.
Eshatologie, p. 12, 13, 15.
Etheria (sfîntă), p. 31.
Etiopia, p. 814.
Eucherius, p. 500, 625, 626.
Euharistie, p. 24.
Euher (călugăr din Lerini), p. 494.
eunomieni, p. 770.
Eunomios, p. 770.
Europa, p. 49, 765.
Eusebiu al Cezareii, p. 765, 877, 878.
Eustaţiu, p. 29.
Eutimie (sfînt), p. 18, 30; (-ascet din Gaza), 25.
Eva, p. 250, 289, 440, 441.
Evagrie Ponticul (anahoret al Egiptului), (345—399), p. 7, 11, 24, 44 45, 46, 63, 95, 96 ,116, 118, 164, 181, 227, 291, 750.
Evanghelie, p. 11; (-egipteană), 19, 29, 49, 78, 98, 100, 106, 134, 159, 174, 206, 209, 210, 214, 216, 220, 232, 233, 287, 289, 315, 319, 320, 322, 326, 338, 345, 348, 349, 352, 356, 383, 397, 405, 430, 431, 432, 433, 444, 463, 470, 511, 514, 526, 541, 548, 559, 567, 621, 631, 639, 677, 706.
evlavie, p. 229, 311, 540.
Ezechid, p. 610.
Ezechiel, p. 751.
Exod, p. 10, 15.

F

Faraon, p. 789.
Farisei, p. 829.
Fapta (păcatului), p. 585.
Faptele Apostolilor, p. 11, 123, 176, 235, 289, 445, 515, 565, 579, 628, 677, 707, 751.
Faustas (staret), p. 52.
făgăduinţă, p. 80, 138, 377, 523.
Fecioara (Sfînta Fecioară), p. 10, 40, 157, 750, 752, 772, 774, 775, 778, 779, 784, 806, 815, 818, 821, 822, 824, 828, 829, 841, 843, 850, 851, 856, 859, 860, 877, 878, 879; (-Maria), 378, 753, 758, 762, 786, 842, 852, 876, 877.
Felicitas (sfîntă martiră), p. 24.
Fevronia (maică), p. 22.
filargherie (dragoste de bani), p. 198, 199.
Filocalie, p. 51; (-iile ortodoxe: greacă, rusă şi română), 95; (-românească).
fire (omenească), p. 20.
Fiul lui Dumnezeu, p. 512, 622; (-Omului), 586, 751, 825, 826, 862.
Floca Ioan (profesor), p. 31.
focul desfrînării, p. 620.
Fotie (patriarh), p. 49, 50, 51, 281, 291.
Fotin (diacon învăţat din Capadocia), p. 45, 476, 771, 772 (-ius).
France Anatolie (scriitor), p. 21, 43.
Francisc de Assisi (sfînt), p. 17.
Francisc de Sales (teolog medieval), p. 52.
Franţa, p. 47, 51.
Friburg, p. 12.
Fulgentin de Ruspe (călugăr augustin), p. 53.
Frumuseţe dumnezeiască, p. 20, 55.
furia, p. 623.

G

Gabriel (arhanghelul), p. 440, 442, 778, 786, 877.
Galia de Sud, p. 59, 60, 71, 75, 89, 100, 110, 111, 500, 749, 773, 774, 776.
Galileia, p. 858.
Gelasiu (papă, 492—496), p. 53.
Gera, p. 815.
Ghenadie de Marsilia, p. 33, 34, 47, 56, 741, 766, 768.
Gherman(us) (călugăr scit, prieten al lui I. Casian, mort la Roma), p. 5, 25, 38, 40, 41, 46, 47, 82, 280, 282, 283, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 305, 313, 318, 331, 334, 339, 341, 353, 364, 370, 389, 398, 400, 407, 419, 420, 422, 423, 430, 433, 434, 440, 446, 449, 458, 468, 471, 480, 488, 495, 498, 508, 512, 522, 527, 529, 530, 532, 564, 578, 584, 587, 592, 593, 594, 597, 598, 599, 601, 607, 614, 615, 619, 620, 621, 622, 623, 633, 635, 647, 651, 653, 656, 657, 677, 678, 681, 685, 688, 692, 696, 701, 715, 728, 730, 731, 733, 734, 749.
Ghiezi (sluga lui Elisei — în Sf. Scriptură apare Ghehazi), p. 90, 117, 209, 210.
glorie deşartă, p. 286.
gnosticismul, p. 750.
Goliat, p. 606.
Gomora, p. 290.
Gouley Bernard (publicist), p. 2, 9 ,21, 22.
Gratieux A. (patrolog), p. 55.
Griffe E. (cf.), p. 47, 50.
Grigorie cel Mare (sf. papă al Romei), p. 51, 54, 281, 298.
Grigorie de Nazianz, p .20, 29, 751, 754, 762, 765, 766, 771.
Grigorie de Nyssa (sfînt), p. 15, 771, 879, 881.
Grigorie Taumaturgul (sfînt), p. 11.
Grimlaie (monah), p. 53.
Gross I., p. 18.
Guy Jean Claude (abate iezuit), p. 36, 40, 42, 43, 44, 46, 48, 49, 50, 51, 111, 113, 117, 121, 122, 123, 128, 133, 138, 140, 142, 157, 164, 180, 182, 184, 190 198, 234, 252, 258, 281, 477.

H

Habacuc, p. 751.
Ham (fiul lui Noe), p. 448.
Har (-ul), p. 11; (-ul dumnezeiesc), 52; (-ul dumnezeiesc), 53; (-ul dumnezeiesc), 63; (-special), 81; (-dumnezeiesc), 85; (-ul castităţii), 99; (-dumnezeiesc), 104; (-dumnezeiesc), 106; (-dumnezeiesc), 110; (-ul scrisului), 122; (-de la Duhul Sfînt), 152; (-ul profeţiei), 165; (-ul nevinovăţiei), 166; (-de la Duhul Sfînt), 171; (-dumnezeiesc), 177; (-ul lui Hristos), 179; (-dumnezeiesc), 182, 190; (-ul castităţii), 194; (-ul ştiinţei), 195; (-dumnezeiesc), 203; (-ul profeţiei), 236; (-dublu), 250; (-ul Creatorului), 251; (-ul ziditorului), 252; (-dumnezeiesc), 253; (-dumnezeiesc), 254; (-dumnezeiesc), 255; (-divin), 256, 257; (-ul botezului), 285; (-dumnezeiesc), 297; (-dumnezeiesc), 298—299; (-dumnezeiesc), 314; (lucrarea -lui), 323; (-dumnezeiesc), 325); (-divin), 328; (-ul dreptei judecăţi), 331; (-ul dreptei judecăţi), 335; (-ul lui Dumnezeu), 336, 337; (-dumnezeiesc), 338; (-ul Duhului Sfînt), 342; (-ul dreptei judecăţi), 345); (-ul lui Dumnezeu), 353; (-dumnezeiesc), 355; (-dumnezeiesc), 357, 358; (-ul providenţei), 360; (-dumnezeiesc), 361; (-ul umilinţei), 362; (-dumnezeiesc), 367; (-ul răbdării), 369; (-dumnezeiesc), 370; (-dumnezeiesc), 375; (-ul dreptei judecăţi), 386; (-dumnezeiesc), 391; (-ul botezului), 392; (-dumnezeiesc), 409; (-dumnezeiesc), 411; (-dumnezeiesc), 412; (-dumnezeire), 420; (-dumnezeiesc), 429; (-ul vindecării), 448; (-dumnezeiesc), 459, 469; (-dumnezeiesc), 472; (-ul împlinirii rugăciunii), 482; (-dumnezeiesc), 485; (-dumnezeiesc), 496; (-dumnezeiesc), 501; (-ul desăvîrşirii), 505; (-ul dragostei), 516; (-dumnezeiesc), 519; (-dumnezeiesc), 529, 531; (-divin), 532; (-dumnezeiesc), 534; (-dumnezeiesc), 535; (-dumnezeiesc), 537; (-dumnezeiesc), 538; (-dumnezeiesc), 540; (-dumnezeiesc).

542; (-mîntuitor), 543; (-dumnezeiesc), 544; (-dumnezeiesc), 545; (-dumnezeiesc), 546; (-divin), 547; (-ul dărniciei), 548; (-ul divinităţii), 552; (-dumnezeiesc), 553, 554; (-ul îngrijirilor), 555, 557; (-ul învăţăturii duhovniceşti), 558; (-duhovnicesc), 569; (-dumnezeiesc), 570; (-ul Sf. Duh), 571, 574; (-ul curăţiei), 612; (-dumnezeiesc), 615; (-ul libertăţii), 622 (-ul Domnului), 644, 657, 684; (-ul Domnului), 685, 687, 688; (-ul lui Hristos), 691, 695, 712; (-ul Domnului), 715; (-ul Domnului), 727; (-dumnezeiesc), 782; (-ul libertăţii), 784; (-ul libertăţii), 786; (-ul libertăţii), 787; (-ul libertăţii), 827; (-ul Domnului), 828; (-ul libertăţii), 835; (-ul libertăţii), 838 (-ul împărtăşaniei).

Hariton (Sfînt pustnic), p. 30.

Hausherr, I (patrolog catolic), p. 146.

Hebion, p. 770.

Hebioniţi, p. 770.

Helladiu (episcop), p. 59, 282, 289, 303, 454, 500, 625.

Heracleopolis (aşezare monahală pe dreapta Nilului), p. 26.

Hercule, p. 770.

Herma, p. 11, 164.

Hermopolis (aşezare monahală pe stînga Nilului), p. 26.

Hero, p. 329.

Hieronymus (Fericit Ieronim), (331—421), p. 877.

Hilarius (sfînt), p. 876.

Hippo-Regius, p. 878.

Hiram (fiul de văduvă), p. 109.

Hoch A., p. 190.

Homortotus (cucernic), p. 500.

Honoratus (episcop), p. 47, 494, 625.

Horeb, p. 16.

Hormisdas (papă, 514—524), p. 53.

Horsiesius (sfînt eremit), p. 17.

hula, p. 857, 872.

I

Iacob (apostolul), p. 68, 89, 206, 291, 300, 304, 479, 524.

Iacob patriarhul, p. 583, 598, 601, 745.

iadul poftei ticăloase, p. 224, 337, 352.

idol, p. 87, 259.

Idumeul, p. 604.

Iehoiada, p. 259.

ierarh (-ie), p. 11.

Ieremia (profet), p. 85, 357, 405, 425, 431, 452, 470, 478, 532, 612, 630, 666, 703.

Ieroboam (fiul lui Nabet), p. 406.

Ieronim (sfînt), p. 26, 28, 38, 45, 46, 60, 110, 142, 165, 221, 740, 661, 751, 760, 766, 768, 777.

Ieroiada (mare profet), p. 105.

iertare, p. 72, 94, 620, 621, 654.

Ierusalim, p. 19, 31, 77, 81, 88, 89, 100, 114, 167, 173, 174, 205, 206, 237, 244, 259, 314, 317, 338, 348, 372, 535, 582, 601, 604, 628, 677, 685.

Iesei, p. 606.

Iezechiel, p. 611, 612.

Iezechiel din Iuda, p. 102, 243, 244, 357, 439.

Iisus Hristos, p. 7, 11, 12, 13, 14, 18, 19, 24, 41, 49, 54, 61, 62, 65, 71, 75, 78, 79, 81, 82, 84, 89, 90, 93, 100, 101, 106, 113, 116, 118, 121, 122, 134, 143, 154, 155, 157, 166, 173, 174, 175, 176, 178, 184, 204, 205, 206, 209, 216, 221, 228, 231, 234, 236, 237, 241, 243, 246, 291, 303, 310, 313, 315, 316, 317, 337, 345, 347, 348, 350, 352, 355, 357, 358, 377, 388, 395, 398, 415, 417, 424, 427, 434, 439, 445, 465, 479, 504, 511, 521, 527, 529, 538, 542, 547, 548, 556, 557, 559, 561, 571, 573, 577, 579, 582, 596, 601, 602, 604, 605, 606, 620, 622, 623, 629, 631, 648, 663, 667, 668, 670, 683, 687, 689, 694, 695, 696, 697, 698, 708, 714, 721, 723, 729, 736, 738, 739, 741, 742, 744, 745, 750, 751, 752, 753, 754, 756, 757, 764, 770, 772, 773, 775, 783, 784, 785, 787, 788, 789, 790, 791, 794, 797, 798, 801, 802, 803, 804, 809, 811, 812, 815, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 827, 828, 831, 833, 837, 839, 845, 846, 849, 851, 853, 854, 857, 862, 867, 869, 871, 874, 876, 878, 882.

Ilarie (sfînt ucenic al Sf. Antonie, întemeietorul monahismului palestinian), p. 30, 40, 559, 751, 763, 766.

Ilie, p. 61, 189, 291, 571.

Ilie (profet), p. 85, 113, 114, 437, 479, 497, 630, 683.

Ilie Tezviteanul, p. 114.

Inochentie I (papă), p. 46, 47.

invidia ,p. 93, 641, 642.
Ioan Apostolul, p. 68, 89, 114, 206, 291, 507, 511, 555, 582, 583, 664, 677, 711, 751, 758, 822, 823, 828, 864, 878, 882.
Ioan Botezătorul, p. 10, 114, 630, 659, 677, 854.
Ioan (avvă la M-rea Panephysis), p. 41, 82, 141, 179, 321, 479, 548, 553, 554.
Ioan Climax, p. 15.
Ioan Colobos (ascet), p. 25.
Ioan Gură de Aur, p. 749, 751, 765, 766, 880, 881, 882.
Ioan Hrisostomul, p. 7, 11, 16, 17, 25, 31, 44, 45, 46, 47, 50, 297, 496.
Ioan al Ierusalimului, p 46.
Ioan (începătorul Noului Testament), p. 61.
Ioan din Noul Testament, p. 85, 189.
Ioan Maxenţiu, p. 758, 759, 764, 766, 767.
Ioan Părintele, p. 620, 621, 642, 644, 647, 650, 651, 653, 654, 665, 745.
Ioan Pustnicul din Gaza, p. 25.
Ioan Stareţul (supranumit Ioan Văzătorul, a trăit între anii 305—398), p. 76, 141, 152, 154, 185.
Ioan de Tomis, p. 766, 777.
Iona, p. 853.
Ionadab, p. 666.
Ioos (rege), p. 105, 259.
Ioppep, p. 871.
Iordanului (apele), p. 395.
Iordăchescu Cicerone, p. 11.
Iosif (mitropolit), p. 13.
Iosif (sfînt egiptean), p. 41, 300, 403, 407, 495, 502, 539, 540, 575, 576, 578.
Iosif, p. 583, 588, 589, 591, 592, 593, 595, 596, 597, 599, 600, 602, 606, 608, 609, 638.
Iosif (părinte din Thmuis), p. 498, 499.
Iosua (fiul lui Navi), p. 69, 118, 320.
Iov (fericit), p. 177, 287, 288, 289, 363, 376, 398, 400, 403, 404, 408, 422, 445, 450, 467, 519, 544, 630.
Iovian, p. 619.
Iovianus, p. 625.
Irineu, p. 640, 645, 648.
Irlanda, p. 49.
Irod, p. 114, 595.
Isac (avvă), p. 43, 289, 290, 291, 292, 454, 459, 469, 471, 475, 477, 478, 482, 489.
Isaac Sirul, p. 62, 95, 96.
Isaia (prooroc), p. 80, 165, 243, 244, 360, 405, 414, 432, 439, 465, 541, 563, 648, 695, 699, 706, 714, 752, 754, 760, 812, 823, 867, 877.
Isav, p. 86.
iscoade, p. 609.
Isidor, p. 631.
ispită, p. 26, 81, 140, 141, 142, 173, 175, 202, 256, 287, 318, 326, 332, 335, 336, 341, 354, 357, 364, 376, 377, 378, 379, 388, 396, 402, 407, 415, 419, 422, 424, 427, 459, 467, 483, 498, 512, 518, 519, 545, 546.
Israel, p. 109, 304, 345, 355, 360, 364, 384, 389, 406, 450, 464, 524, 526, 539, 544, 545, 612, 613, 684, 735.
Istorie, p. 20; (-a monahilor), 22, 23; (-a monahismului creştin), 24; (-a martirilor), 26; (-a Lausiacă), 40; (-a eremismului creştin), 123; (-a Bisericii), 1244; (-a Lausiacă), 128; (-a Lausiacă), 246; (-a Lausiacă).
Isus Navi, p. 546.
Italia, p. 52, 84, 767.
Iubal, p. 447.
iubire, p. 582, 584; (-ca o afecţiune).
Iuda, p. 88, 89, 90, 94, 105, 203, 208, 209, 210, 224, 259, 287, 289, 346, 372, 406, 445, 586, 598, 611, 613.
Iudeea, p. 524, 610.
Iuliu Africanul, p. 765.
Iustin, p. 11.
Ivan Iorgu, (prof.), p. 31.
Izabela, p. 406.
izbăvit, p. 104.

Î

închinare, p. 7.
îndurare, p. 582.
înfrînarea trupului, p. 86, 165, 166, 167, 168, 169, 174, 176, 178, 179, 184, 185; (asprimea -rii), 194, 225, 242, 249, 287, 330, 339, 340, 342, 380, 388, 398, 411, 415, 416; (-inimii), 417, 418; (-inimii), 429, 434, 485, 416, 533, 607, 664, 654.
înfumurare, p. 734.
îngăduinţă, p. 198, 362; (-a lui Dumnezeu).

Înger, p. 19, 85, 114, 191, 215, 250, 288, 329, 369, 412, 421, 432, 439, 440, 442, 443; (-vestitor), 445; (-ul D-lui), 446; (-i pierduţi), 447; (-ul lui Dumnezeu), 485, 547, 557, 574, 581; (-a luminii), 610, 630, 662.
Împărăţia cerurilor, p. 10, 11; (-a lui Dumnezeu), 14, 29, 49; (-a cerească), 61; (-a luminii şi cea a întunericului), 65; (-a lui Dumnezeu), 66, 85; (-a lui Dumnezeu), 88; (-a lui Dumnezeu), 90, 159, 160; (-a lui Dumnezeu), 204; (-a lui Dumnezeu), 209, 241; (-a lui Dumnezeu), 300; (-a lui Dumnezeu), 307; (-a lui Dumnezeu), 311, 313; (-a lui Dumnezeu), 314; (-a lui Dumnezeu), 315; (-a lui Dumnezeu), 362, 365; (-a lui Dumnezeu), 383; (-a lui Dumnezeu), 415, 416, 418, 465; (-a Tatălui), 470, 493, 495, 503, 509, 515; (-a lui Dumnezeu), 559.
înălţare, p. 74, 79; (-a despre om), 488; (-a duhului).
înşelare, (-a diavolului), p. 582.
întristare aducătoare de moarte, p. 198.
Întrupare, p. 48; (-a Domnului), 45, 46; (-a Domnului), 48; (-a Domnului), 49; (-a Domnului), 296; (-a Domnului).
înţelepciune (-a lui Dumnezeu), p. 359, 439, 547.
Învăţătorul Neamurilor, p. 603.
Învăţătură, p. 46; (-a apuseană), 48; (-în formă de dialog), 49, 52; (-a har-libertate), 52, 118; (-a evanghelică), 178; (-rile bătrînilor), 179; (-rii), 495; (-a apostolică), 584; (-a Domnului), 589; (-a apostolică), 604; (-a apostolică).
înviere, p. 13; (-a Domnului), 18; (-a a doua), 19; (-a Domnului), 45; (-a trupurilor), 74; (-a Domnului), 117, 140; (-a Domnului), 352, 378, 473; (-D-lui), 773.

J

Jean Bremond (patrolog), p. 9, 93, 95.
Jertfa, p. 72; (-a de bunăvoie), 73; (-a rugăciunilor noastre, 76, 85; (-de mîntuire), 155, 176; (-plăcută lui Dumnezeu), 191; (-de mîntuire), 217; (-e spirituale), 238, 244, 403; (-e zilnice), 449, 474; (-adevărată), 745, 497, 567; (-a laudei).
John Bunian (autorul cărţii: «Călătoria creştinsimului spre fericirea de veci), p. 16.
Judecată, p. 65, 82; (-a altuia), 585; (-a oamenilor), 608, 611, 612; (-a lui Dumnezeu), 613; (-a ca raţiune).
Judecător, p. 93, 173; (dreptul judecător), 213, 214, 221; (lumina judecătorului), 235, 259, 289, 317, 325, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 335, 338, 339, 358, 364, 372, 381, 392, 397, 402, 414, 415, 421, 431, 432, 437, 450, 466, 467, 468, 470, 503, 506, 545, 549, 556, 581, 585, 639.
Jupiter, p. 437.
jurămînt, p. 591, 592, 593, 595, 599, 613, 614, 615.
Justin, p. 760.
Justin Moisescu (patriarh), p. 5, 6, 7, 30, 768.
Justinian (împărat), p. 20, 30, 759, 766.

K

Kemmer A., p. 198.
Kernbach V., p. 766.
Koch A., p. 198.

L

Lagrange, p. 703.
Lameh, p. 447.
Laodiceea, p. 771.
Laurent -Acupoli, p. 17.
Laurenţiu de Novae, p. 776.
Laurin L., p. 47.
Lazăr, p. 316, 352, 397.
lăcomie, p. 48, 80, 84; (-diavolească), 85, 87; (-sălbatecă), 89; (-i josnice), 90; (-a de bani), 103, 177; (-a pîntecelui), 200, 201, 204, 207, 208; (-a de bani), 209; (-a de ban), 210; (-a de bani), 249; (-a de mîncare), 286, 332; (-a de mîncare), 339, 340, 374, 376; (-a de mîncare), 378, 379, 380, 381, 382, 388, 390, 391, 422, 424, 456, 495, 514, 515, 734.

legământ (dat), p. 594; (-duhovnicesc), 595; (-dat), 614; (-dat).
Legea, p. 215); (-talionului), 589; (-lui Hristos), 622; (-cea Veche), 685; (-cea Veche), 686.
legiuitorul, p. 602.
lenea, p. 93, 95, 98, 100, 219, 237, 238, 286, 327, 339, 376, 380, 381, 382, 383, 402, 543.
Leon cel Mare (papă), p. 47, 49, 51, 60, 110, 279, 298, 749, 750, 766, 767, 769.
Leonțiu (episcop), p. 59, 282, 289, 303, 454, 500, 619, 625.
Leporius, p. 773.
leproși (-la duh și minte), p. 209.
Lerini (mînăstire), p. 47, 52, 53.
Lerma, p. 770.
Leviți, p. 10, 191.
libație (-a Domnului), p. 215).
libertate, p. 48, 50; (-a omenească), 164, 165, 168, 169, 178, 589, 622, 629, 644.
Libia, p. 100, 185.
liniștea (lăuntrică a inimii), p. 587.
Lacurile sfinte, p. 28, 40.
logodnică, p. 583.
Logosul, p. 754.
Lot, p. 553, 610.
Luca (Sf. evanghelist), p. 63, 379, 568, 759, 877.
Lucifer, p. 379, 439.
Lucius, episcop arian), p. 631.
lume, p. 15 (-11 creștine), 78 (-a creștină).
lumină Dumnezeiască, p. 250.
luptă, p. 61 (-ei harice), 89 (-ei duhovnicești), 96 (-ei duhovnicești), 98 (-împotriva păcatului), 99 (-ei duhovnicești), 106 (-a duhului), 171 (-spirituală), 173 (-a duhului), 174 (-elor spirituale), 175 (-a cu trupul), 190 (-a trupului), 191 (-a lumească), 196 (-a împotriva castității), 207 (-a duhului), 222 (-a duhului), 246 (-a adevărată), 249 (-împotriva păcatelor), 285 (-a sufletului cu trupul), 287 (-a împotriva păcatelor), 339 (-a cu diavolul), 365 (-a trupului împotriva sufletului), 368, 369 (t-rup-spirit), 370 (-trup-duh), 377 (-împotriva cărnii), 386 (-împotriva patimilor), 393, 394, 419, 424, 433 (-împotriva duhurilor rele), 422, 484 (-împotriva poftelor), 498 (-împotriva păcatelor), 545 (-a cu ispititorul), 546, 570.
Lycopolis (-așezare monahală pe stînga Nilului), p. 26.
Lycus (tîrg din Tebaida),, p. 76, 321, 745.

M

Macarie, p. 20 (sfînt), 25 (sfînt), 84 (fericit), 186 (fericit), 384 (fericit), 429 (fericit), 430 (fericit), 497 (sfînt), 553 (fericit) 570 (sfînt), 571 (sfînt), 620, 641, 649 (ospitalierul), 650 (Egipteanul), 650 (-din Alexandria), 731.
Macedonia, p. 89, 205, 206, 229, 230, 610.
Macedonieni, p. 771.
Macedonius, 771.
Macrinai sfîntă, p. 20.
Magistru, p. 7, 9.
Machete (părinte isihast), p. 85, 179.
Maica Domnului, p. 49, 877, 880.
Maleahi, p. 751.
Maleleil, (fiul lui Cainam), p. 447.
manihei (eretici), p. 823.
maniheismul (erezie), 750.
Maniheu (eretic), p. 829.
Marcion (eretic din Sinope), p. 754, 791.
marcionismul (erezie), p. 750.
marcioniți (adepți eretici), p. 823.
Marcu (sfînt, Apostol și Evanghelist), p. 743.
Marcu (sfînt,episcopal Alexandriei), p. 71, 123.
Mardoheu, personaj biblic p. 319.
Marea Moartă, p. 151, 395.
Maria, Sfnîta Fecioară, p. 807, 843, 847.
Maria (sora Martei), p. 622, 846, 848, 850, 858, 868, 876, 878, 880.
Maria (sfîntă sora lui Pahomie), p. 28, 310.
Marrou, Henri, Irènée, patrolog francez, p. 8, 33, 34, 56.
Marsilia, p. 47, 51, 54, 59, 297, 749.
Marta, p .310, 311, 622, 849, 857, 864.
martir, p. 12, 16, 24, 281 (-ologii), 621, 659.
Matei, (sfînt) Apostol și Evanghelist, p. 379, 538, 759, 770, 867.

Matusalem, patriarh biblic, p. 447.
mărturisirea păcatelor, p. 137, 149, 157, 621.
Melania (sfîntă), p. 31.
Melchisedec, preot al legi, p. 450.
melotă (veşmînt din piele de oaie), p. 117.
Menerfes (aşezare monahală pe malul Nilului), p. 47.
Merufis (aşezare monahală pe malul stîng al Nilului), p. 26.
Mesopotamia, p. 11, 60, 72, 112, 132, 133, 150.
Metoc, p. 6, 294.
Methodios, mitropolit al Thyatirelor şi Marii Britanii, p. 7.
Micle Veniamin, arhimandrit, p. 56.
Migne, colecţie, p. 33, 768.
Mihail, p. 440, 442.
Miheia, profet, p. 464.
milă (virtute creştină), p. 246, 311, 621, 660.
milă divină ,p .358, 498, 509, 516, 531, 534, 549.
Milet (localitate), p. 100, 235.
milostenie, p. 165, 326, 472, 531, 543, 547, 609, 621.
minciună ,p. 147, 391, 595, 600, 601, 602, 606, 609, 615.
Minei, p. 54. Miquel Pierre, patrolog, p. 18, 19.
mireni, p. 180, 223, 585, 619.
Mircea Eliade, p. 765.
Mirungere (Sf. Taină), p. 773.
Mînăstire, p. 6, 8,11, 12,19, 51, 53, 54, 59, 95 ,97, 100, 111, 115, 121, 122, 135, 141, 142, 143, 153, 154, 155, 156, 157, 161, 178 (-ile din Palestina), 183, 184, 189, 200, 201, 202, 204, 205, 206, 207, 210, 236, 237, 238, 245, 297, 305, 330, 338, 340, 346, 347, 354, 374, 382, 384 (-le din Siria), 447, 476 (-le Egiptului), 553, 592 (-ri din Siria), 593, 643.
mîndria, p. 101, 102, 169, 242, 243, 244; (-a inimii), 246, 247; (-a deşartă), 370, 424, 558, 734.
mînia (ca păcat), p. 80, 91; (-a omului), 92, 94, 95, 103, 105, 164, 169, 176, 177, 188; (boala -iei), 198, 201, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 225, 249, 251, 286, 289, 309, 376, 377, 380, 381, 382, 388, 393, 423, 424, 454, 461, 466, 519, 579, 580, 587, 589, 620, 623, 637, 641, 651.
mîntuire, p. 50, 62, 87, 94, 97, 105, 158, 172, 252, 255, 256, 257, 258, 261, 264, 270, 273, 274, 279, 280, 283, 286, 289, 299, 334, 351, 353, 356, 358, 368, 404, 419, 426, 432, 464, 465, 483, 503; (puterea -rii), 505, 510, 535, 536; (grija pentru —), 537, 147, 548; (suprem —), 549, 550, 559, 614, 651, 659, 660.
Mîntuitorul, p. 10, 17, 18, 19, 24, 30, 42, 45, 49, 62, 63, 65, 68, 72, 91, 102, 104, 106, 159, 208, 254, 260, 263, 264, 265, 271, 272, 273, 277, 280, 285, 301, 306, 311, 312, 317, 319, 320, 327, 336, 340, 348, 356, 365, 366, 370, 372, 378, 444, 446, 510, 512, 516, 517, 573, 580, 587, 598, 601, 622, 623, 660.
moarte, p. 10, 12, 13, 18, 44; (mortificare), 48, 49, 62, 65, 68, 69, 70, 82, 87, 90, 94, 98, 106, 118; (mortificarea trupului), 133, 202 ,204, 207, 209, 218, 225, 316, 320; (-a veşnică), 325, 330, 351, 376, 381, 397, 400, 407, 432, 478; (-a veşnică), 505, 523, 586, 596, 614, 623; (mortificare).
Moise, p. 15; (— ascet al pustiei Egiptului), 25, 43, 69, 101, 118, 239; (avvei —), 283, 284, 291, 305, 313, 318, 323, 325, 330, 331, 334, 339, 341, 342, 345, 346, 349, 386, 387, 389, 391, 404, 415, 417, 428, 438, 450, 479, 486, 524; (— proorocul), 556, 587, 605, 620, 649, 666, 667, 670, 681, 683, 685, 761, 789, 825, 878.
monah, p. 61 (-ul), 63; (-ii), 64, 65, 67; (-ii egiptului), 68, 71, 72, 73; (-ii contemporani), 74, 75, 77, 80, 82, 83, 84, 85, 87, 89, 90, 91, 94, 97, 99, 100, 101, 103, 113, 114, 115, 121, 122, 123, 142, 144, 153, 155, 156, 165, 175, 177, 179, 180, 182, 183, 184, 195, 198, 202, 203, 204, 207, 222, 226, 227, 237; mintea -ului), 238, 239, 240, 242, 245, 246, 249, 287, 289; (-ii tineri), 290, 291, 296, 304, 305, 315, 321, 325, 326, 327, 328, 342, 344, 346, 352, 372, 274, 380, 382, 389, 390, 395, 422, 427, 436, 444, 454, 456, 458, 471, 476, 483, 499, 520, 528, 554, 555, 589, 615, 620, 623, 631, 725, 727, 731.
Monahism, p. 9, 10, 11, 12, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 53, 55; (-ul apusean), 78; (realitatea -ului), 93, 102, 286, 293, 296, 305, 327, 338, 344, 372, 374, 427.

N

Nabal (ascet egiptean), p. 610.
Nabucodonosor (regele Asiriei), p. 384.
naştere, p. 205, 290; (-a Domnului), 397; (-a Sf. Ioan), 382, 387, 399, 401, 467,

492, 534, 621.
Nechao (regele Egiptului), p. 384.
Nectarie (episcop al Constantinopolului), p. 381, 391, 881, 882.
neliniște, p. 82, 310, 314, 452, 620.
Neofit (mitrop .al Ungro-Vlahiei), p. 19.
neprihănire, p. 169, 172, 174, 175, 176; (-a inimii), 182, 188; (-a trupului), 189, 253, 513, 516, 517, 519, 520, 532, 533, 565, 620.
Nesteros (părinte egiptean), p. 497, 495, 498, 502, 551, 561, 564, 575.
Nestor (Mitropolitul Olteniei), p. 56, 768.
Nestor (sfînt egiptean), p. 41.
Nestorie (eretic, condamnat de sin. II Ecumenic), p. 46, 49, 51, 60, 110, 279, 750, 752, 753, 754, 759, 760, 765, 772.
nestorianism (erezie), p 750.
nestricăciune, p. 583.
Niceea (localitate aulică vestită, unde s-au desfășurat lucrările Sinodului I Ecumenic), p. 770, 836.
Niceta de Remesiana, p. 766, 767, 768.
Nicolae (sfînt), p. 55.
Niculițel (localitate din Dobrogea unde s-au descoperit moaștele Sf. martiri: Zotikos, Attalos, Kamasis și Philippos), p. 38.
Nil (sfînt egiptean), p. 20, 31, 61, 95, 96, 619, 725.
Nilul, p. 11; (valea -ui), 39, 41, 324.
Nistria (mînăstire din delta Nilului), p. 25, 42, 43, 44.
Nișcoveanu, N., pr. p. 56.
Nob (ascet egiptean), p. 606.
Noe (patriarh al Vechiului Testament), p. 449.
Noul Testament, p. 61, 71, 113, 122, 124, 135, 598, 603, 706, 751, 770.

O

Om, p. 49, 50, 178; (-enie), 179; (enie), 428; (-enia lui Dumnezeu), 436; (-ul lăuntric), 440, 449, 478; (după chipul și asemănarea -ului), 511; (— al lui Dumnezeu), 512; (— al lui Dumnezeu).
Ohozia (regele nelegiuit al Israelului), p. 113.
Operă, p. 19.
Or (staret în pustia Egiptului), p. 20.
Orient, p. 76, 150.
ordine călugărești, p. 22, 55.
Origen, p. 7, 11, 15, 24, 29, 44, 45, 63, 64, 65, 164, 227, 760, 878.
Oryophynchus (așezare monahală din stînga Nilului), p. 26.
Oseea (profet), p. 10, 16, 102, 244, 535.
osîndă veșnică, p. 221, 236, 249, 575, 614.
Othoniel (fiul lui Cenez), p. 345, 815.

P

Paesius (avvă), p. 82, 179.
Pafnutie (avvă), p. 42, 43, 44, 45, 46, 84, 185, 284, 285, 291, 329, 343, 344, 353, 359, 360, 476, 477, 574.
Pahomie cel Mare (sfînt), p. 11, 19, 21, 28, 30, 62, 126, 128, 143, 150.
Palamen (sfînt), p. 28.
Palladiu, p. 45, 46, 142.
Palestina, p. 11, 26, 30, 38, 39, 40, 46, 59, 60, 62, 72, 77, 110, 111, 112, 132, 133, 150, 157, 183, 287.
Pambo (ascet al pustiei Egiptului), p. 25.
Panephysis (mînăstire la gura de răsărit a Nilului), p. 39, 41, 156, 428, 495, 501.
Parusia, p. 14, 15.
Pateric, p. 18, 64, 179, 181, 207, 224, 227, 246, 264, 281.
Patermuțius (staret), p. 141, 154, 155).
Patimă, p. 10, 80; (-iubirii de argint), 87, 88, 90, 91, 92; (-a mînie), 94, 95, 118, 148, 164, 165; (-i vătămătoare), 170, 171, 175, 176, 189, 192; (fierbințeala -ilor), 193, 194, 200, 201, 202, 203, 207, 208, 209, 210, 212, 213, 214, 215, 216, 219, 220, 225; (-iubirii de argint), 241, 243, 246, 249; (pămîntul -ilor), 251, 253, 254, 257, 258, 259; (-a ticăloasă), 260; (-i pămîntești), 296; (-a Domnului), 309; (îi vătămătoare), 335; (ardoarea -ilor), 346, 353, 366, 367, 369, 377, 378, 385, 387, 390, 394, 414, 423, 457, 487; (-a Domnului), 512; (-a trupului), 517; (-a mîniei), 518; (-a trupească), 523, 524, 528, 536, 553; (-a sufletului), 558, 559; (-ile trupului), 565; (-i trupești).
Paște (ziua Învierii), p. 290, 329.
Pavel (sf. Apostol), p. 10, 27, 59, 61, 62, 64, 65, 69, 81, 88, 89, 94, 98, 99, 113, 114, 115, 170, 195, 223, 235, 291, 299, 337, 338, 428, 465, 495, 505, 547, 538.
Pavel (avvă), p. 18, 20; (— cel simplu), 26; (— din Tebaida), 101, 239, 346, 429, 630, 643, 644.
păcat, p. 18, 40, 48; (-e capitale), 61, 67, 81, 82, 84, 85, 91; (-ul mîniei), 95;

(-e capitale), 96, 98, 102, 103, 171, 172, 208; (-ul desfrînării), 209; (-ul trădării Domnului), 225, 233, 236; (-ul îndărătniciei), 241, 243, 249, 253, 255, 257, 259, 279; (-e capitale), 286; (-e sufleteşti), 288, 291, 321, 334, 350, 357, 369, 376, 378; (-ul trupului), 379, 384; (— de moarte), 393, 396, 397; (— de moarte), 398, 399, 404, 419, 423, 428, 440, 441, 444, 449, 469, 495, 506, 508; (— de moarte), 514, 557, 602, 603, 609, 619; (-ul minciunii), 623, 709.

Pămîntul făgăduinţei, p. 285.

Păresimile, p. 621, 664, 680, 681, 682.

Părinţi, 62; (— egipteni), 68, 70, 71, 73; (-ii din Răsărit), 82, 88; (— duhovniceşti), 207, 238; (— din Egipt), 246; (— din Egipt), 303; (— anahoreţi), 494; (-ii pustiurilor), 550; (— dreptcredincioşi), 569; (-ii Bisericii).

Pelagius, p. 750, 751, 752, 772, 773.

Pelerinaj, p. 12, 186, 620.

Pelusium (aşezare monahală), p. 444.

Peri Arhon (despre începuturi — lucrare teologică a lui Origen), p. 63.

Perpetua (sfîntă martiră), p. 24.

Peştera Naşterii Domnului (aşezare monahală), p. 43.

Petru (Sf. Apostol), p. 61, 64, 68, 74, 90, 113, 114, 133, 139, 206, 291, 319, 346, 352, 356, 445, 479, 542, 540, 548, 549, 622, 631, 659, 799, 800, 801, 850, 871, 873.

Petru (monah), p. 752, 827.

Petru (diaconul), p. 766, 767.

Persius, p. 111, 117, 842.

Piamun (avvă la m-rea Diolcos), p. 41, 619, 620, 626, 627, 633, 635, 642.

Piamin (stareţ), p. 499.

Pierre Miquel, p. 12, 15

Pichèrp E. (patrolog), p. 39, 41, 42, 46, 50, 55, 56, 510, 539, 541, 553, 570.

Pilat din Pont, p. 699, 842.

Pildă, p. 113; (— de neprihănire şi îngîmfare), 115, 150, 154, 155; (— de umilinţă), 171; (-a luptei trupeşti), 173; (-a lui Hristos), 204; (— ticăloasă), 209, 227; (-a vieţii), 233, 244, 245; (— de zel), 285, 347, 555, 563.

Pinufie (preot într-o mînăstire din Panephysis), p. 39, 40, 41, 142.

Pinufius, p. 77, 78, 79, 156, 265 şi 620, 654, 656, 657, 658, 663.

Pispir (aşezare monahală în pustie), p. 26, 27.

pizmă, p. 176, 177, 199, 289, 440, 445, 539, 581, 641, 733.

Pîrvan (savant), p. 5, 8, 33, 34.

pîngărire trupească, p. 191.

Platon, p. 11.

pocăinţă, p. 10, 44, 63, 68, 73, 87, 94, 199, 225, 609, 620, 621, 654, 657, 658, 659.

Pont (provincie), p. 99, 181, 235, 633.

Pontul Euxin, p. 749.

Popescu David, Prof., p. 750.

Porfirion (aşezare monahală a Egiptului de jos), p. 42.

Porfirius (pustiu), p. 101, 239.

poruncă (-ile), p. 192; (— mîntuitoare), 217; (— apostolică şi evanghelică), 218, 234, 235; (-a D-lui), 236; (-a D-lui), 357, 364; (-a apostolică), 389; (-a D-lui), 450; (— evanghelică), 454; (-le Catorului), 505, 507; (-a evanghelică), 509; (-le D-lui), 515; (-a lui Hristos), 518; (-le D-lui), 554; (-le Pr. Ioan), 568, 573; (— ucigaşă), 579; (-a D-lui), 595; (— evanghelică), 602; (— apostolică), 603, 604; (-a D-lui), 607; (-a D-lui).

Post, p. 11, 44, 63, 74, 81, 82; (-ul trupului), 84, 86, 174; (-ul trupesc), 176; (-ul sufletului), 177, 178; (-uri zilnice), 179; (-uri zilnice), 185, 188, 196; (-ul egal şi măsurat), 202; (măsura -urilor), 255, 285, 286, 287, 288, 309, 310, 311; (— chinul lor), 321; (-uri nemăsurate), 322, 326, 329, 338, 340, 361, 366, 367, 377, 389, 393, 472; (— aspru), 497, 566, 614, 621, 664.

Pourrat P. (patrolog), p. 29, 31.

Practica Apostolică, p. 10.

Prat (teolog), p. 703.

predestinaţie, p. 48, 52, 53.

predică, p. 17; (— apostolică) ,p. 20; (— ascetică).

Premergătorul (D-lui), p. 596.

preoţie, p. 14; (— universală), 223; (-a Sf. David).

prihană, p. 403, 495, 515.

Priscila (femeia lui Pont), p. 99, 235.

Premergătorul (D-lui), p. 596.

preoţie, p. 14; (— universală), 223; (-a sf. David).

prihană, p. 403, 495, 515.

profet, p. 215, 216, 237, 354, 372, 418, 428, 431, 432, 433, 442, 456, 470, 478, 508, 511, 518, 520, 537, 538, 543, 545, 557, 563, 565, 567, 571; (-ţi mincinoşi).

Proora, p. 14, 68.
Prosper (sfînt), p. 50, 52, 297, 298, 299.
Provence (loc unde s-a retras sf. Casian), p. 47, 73.
pustnic, p. 620.
pustie, p. 12, 14, 54.
putere (apostolică), p. 99, 173; (— omenească), 233, 234, 235, 251; (— spirituală), 288; (— spirituală), 289; (— demonică).

R

Raav, p. 600, 601, 606.
raiul lui Dumnezeu, p. 439.
Rahov, p .300, 601.
răbdare, p 586, 587, 589, 635, 649.
Răsărit, p. 22, 30, 49, 73, 74.
Răscumpărătorul lumii, p. 208.
răstignire, p. 78; (-a noastră).
rău, p. 588, 603.
Rebeca, p. 539.
Regulile monahale, p. 17, 26, 30, 52; (-a benedictină), 59; (-a mînăstirilor), 60, 61, 76, 130, 141, 143; (-a mînăstirilor), 149; (-a egiptenilor).
Richardson, F. C., editură, p. 33.
Riez (Faustas a devenit episcop la Riez), p. 52.
Roma, p. 7, 44, 45, 46, 47, 56, 139, 749, 750, 764.
Romani, p. 716.
Rousseau Philip., p. 26, 50.
Rugăciune, p. 13, 14, 44, 48, 49, 60, 61; — de zi şi noapte), 62, 63, 65, 66, 67, 70, 71, 72, 73; (ceas de rugăciune), 74, 76, 83, 84; (-a împotriva duhului), 86, 92, 94, 96, 101, 104; (-a inimii şi trupului), 121; (-ni zilnice), 123, 125, 127, 128, 157, 179; (-ni zilnice), 182, 186, 188; (— împotriva Duhului Sfînt), 194, 202; (ceasuri de rugăciune), 217, 218, 225, 241, 242, 243, 255, 287; (-ni neîntreruptt), 288, 289; (-a monahului), 291, 292; (— pură), 304; (-ni pioase), 329; (-ni pentru moarte), 336, 337, 339, 340, 342; (— de seară), 354; (— către Domnul), 361, 402; (-ni curate), 412, 527, 445, 454; (-ne continuă), 455, 456, 458; (— curată), 460, 461, 462, 463, 466, 468, 470, 471, 473, 475, 480; (-a Mîntuitorului), 480; (— adevărată), 487, 488, 489, 490, 502, 516; (-ni neîncetate), 547, 571.
roză de Crăciun (plantă), p. 600.
Rufin al Aquileei, p. 31, 38, 760, 878.
Russel Norman, p. 26.
Rusia, p. 55.

S

Sabelini, p. 771, 838.
Safira, p. 90, 204, 209, 210, 407, 630, 685.
Samson, p. 606.
Samuel, p. 337, 470, 612.
Saul, p. 470, 602, 603, 606, 612, 728.
Sauveor (sfînt), p. 47.
Sava (ascet din Gaza), p. 25, 30.
Scăraru, I., (sfînt), p. 95.
Schetis (lavră din Egipt), p. 6, 25, 42; (pustiul schitului —), 43, 45, 245, 291, 476, 497.
Sciţia Mică, p. 33, 36, 185, 303, 305, 343, 361, 500, 570, 642, 726, 749.
Semipelagianism (erezie), p. 6, 52.
Serapion (avvă), p. 43, 45, 164, 286, 287, 291, 332, 333, 375, 389, 394, 476, 477, 478.
Serenos (avvă), p. 43, 287, 288, 289, 411, 413, 419, 420, 422, 423, 434, 436, 440, 446, 449, 520.
Serge Bonnet (prof.), p. 9.
Sfintele icoane, p. 45.
Sfintele Scripturi, p. 44, 63, 65, 72, 73, 84, 86, 88, 90, 94, 102, 110, 113, 157, 160, 162, 182, 185, 193, 203, 204, 212, 213, 214, 220, 237, 243, 244, 245, 251, 259, 287, 288, 290, 297, 316, 317, 320, 321, 328, 333, 337, 345, 347, 349, 351, 358, 365, 371, 376, 377, 384, 396, 398, 402, 422, 423, 428, 433, 436, 438, 439, 440, 442, 449, 476, 483, 497, 509, 535, 538, 546, 557, 559, 581, 597, 673, 677, 685, 866.
Sfinţenie, p. 8, 10, 17, 38, 46, 76, 86, 93, 103, 171, 181, 220, 321, 411, 582, 594, 598.
Sfînt, p. 5, 6, 7, 8, 10; (-ii Părinţi), 14; (-ii Părinţi), 15, 16, 17; (-ii Apostoli), 18; (-ii Apostoli), 19; (-ii Părinţi), 44, 45, 46, 50; (-ii Apostoli), 55; (-ii Părinţi), 59; (-ii Părinţi), 64; (-ii Părinţi), 70; (-ii Părinţi), 90; (-ii Apostoli), 104; (-ii Părinţi), 105; (-ii Părinţi), 110; (-ii Părinţi), 118, 120; (-ii Părinţi), 176; (-enie), 193, 194; (străin de -enie), 195; (-ii Apostoli), 242, 249, 285; (-ii Apostoli), 325; (-ii Părinţi), 440; (-enie îngerească), 483; (-ii Părinţi), 495; (-i sihaştri), 496, 497; (-ii Părinţi), 502; (-ii Părinţi), 514; (-enie desăvîrşită), 517.

Sfînta Fecioară, p. 45, 594.
Sfînta Împărtăşanie, p. 72, 85, 133, 430, 431, 622, 689, 694, 722).
Sfînta Treime, p. 69, 118, 185, 236, 421, 751, 758, 771, 774, 777, 781, 870.
Sicilia, p. 844.
Sihăstrie, p. 620.
Silvan (scriitor), p. 98, 232.
Simbol, p. 234, 364, 429, 835; (-ul Antiohian), 835.
Simeon (călugăr latin), p. 84, 184, 185.
Simeon (Noul Teolog), p. 10.
Simeon (Stilitul, sfînt), 31, 32.
Simeon (Stîlpnicul, sfînt), p. 25.
Simon Magul, p. 74, 139.
Sinagogă, p. 602.
Sinai, p. 10.
Sinaxar, p. 7, 8.
Singlitichia (stareţă), p. 22, 95.
Sinod, p. 8, 19 ,23; (— ecumenic), 49, 53; (— de la Orange din anul 529), 762 (— ecumenic).
Sion, p. 556, 685.
Siria, p. 11, 25, 30, 31, 334, 501, 592, 627, 672.
Sirmium, p. 771.
Sisoe (ascet), p. 25.
Slava deşartă, p. 80, 81, 101, 102, 164, 169, 172, 177, 566.
Slava lumească, p. 103, 191, 237, 251, 291, 559.
Slujire, p. 21; (-a lui Dumnezeu), 22, 24; (-a dumnezeiască), 90; (-a Evangheliei), 123; (-a zilnică), 206; (-a propovăduirii), 218.
Smaragdus (călugăr Benedictin), p. 53.
Smerenie, p. 55, 60, 69, 77, 79, 86, 90, 100, 111, 122, 124, 155, 160, 168, 231, 259, 260, 261, 264, 279, 287, 289, 296, 498, 620, 656.
Socrate, p. 533, 765, 767.
Sodoma, p. 167, 290, 395, 610, 706.
Solomon, p. 100, 101, 109, 188, 230, 237, 238, 240, 241, 285, 332, 333, 336, 347, 386, 393, 404, 413, 452, 501, 504, 518, 538, 540, 541, 555, 558, 566, 581, 591, 609, 610, 635, 640, 641, 662, 666, 678, 679, 711, 739, 743.
Sozomen, p. 27, 144, 765, 766, 768.
Spania, p. 47.
spirit, p. 74, 173, 221.
spiritualitate, p. 40; (-a creştină), 44; (-a absolută), 55, 56, 101, 102, 377.
stare sufletească, p. 82, 87, 93.
Stăniloae, D., (Pr. prof.), p. 62.
Stejar (localitate unde în 403 a avut loc un sinod), p. 46.
Stoechade (ţinut), p. 500.
suferinţa, p. 587, 609, 631, 647, 711, 750.
suflet, p. 17, 54, 56, 62; (-ul monahismului), 63, 65, 78; (ochii -ului), 80, 81, 82; (postul -ului), 84; (pornirea -ului), 85; alcătuirea -ului), 94; (-ul monahului), 101, 103, 104; (curăţia -ului), 109, 116, 154, 156, 165, 170, 171; (pornirile pătimaşe ale -ului), 172, 173, 176, 177; (hrana -ului), 181, 186, 188; (boala -ului), 189, 191, 192; (alcătuirea -ului), 193, 194, 195; (pornirea -ului), 199, 200, 204, 208, 209, 212, 213, 215, 218; (doctorul -ului), 223, 224, 225, 226, 228, 229, 232, 245, 246, 251, 256, 257, 285, 287; (nestatornicia -ului), 288, 289; (frămîntarea -ului), 303, 316, 317, 328, 335, 347, 349, 350, 351, 353, 354, 362; (-ele pustiite), 366, 367, 368, 369, 370, 371, 377, 380, 382, 391, 393, 399, 401, 417, 418, 420, 421; (puterea -ului), 422, 425, 426, 431, 437; (hrana -ului), 452, 459, 461, 465, 468, 469, 497, 521, 524, 526, 556; (-ul omului), 557, 563, 574, 582, 584, 586.
Sulpiciu Sever, p. 111.
Supărare, p. 94, 179, 585.
Syneletius (senator), p. 89, 207.

Ş

Şeremet (sat), p. 5, 6, 34.
Şimei (avvă), p. 215.

T

Tabeniţii (călugări), p. 655.
Taină, p. 223, 260; (-a inimii), 436; (— dumnezeiască), 508; (-ele milei Domnului), 559.
Talion (aplicarea lui), p. 587.
Tarnavski, T. (Prof. dr.), p. 67.
Tatăl Ceresc, p. 241, 269, 385, 411, 504, 511.
Tebaida (aşezare monahală situată în Egiptul de sus), p. 27, 40, 41, 70, 74, 77, 121, 122, 142, 152, 156, 326, 329, 501, 633.
Teodor (avvă), p. 181, 182, 195, 287, 395, 399, 400, 408, 619.
Teodor de Mopsuestia, p. 750.
Teodoret de Cyr, p. 750.
Teodorescu Ilie, p. 67, 117.
Teodosie (împăratul), p. 76, 152.
Teofil (patriarh al Alexandriei), p. 44, 45, 46, 290, 291, 476.
Teofil al Antiohiei, p. 765.
Teotim I (episcop de Tomis), p. 766, 767
Teotim II (de Tomis), p. 767, 768.
Teopashiţi (eretici), p. 764.
Tereza de Aqvila, p. 52.
Tertulian, p. 133, 640.
Tesalonic, p. 89, 206, 229, 236.
Thecue (sat), p. 395.

Themesus (așezare monahală la gura de răsărit a Nilului), p. 41, 501.
Theonas (sfînt), p. 43, 332, 621, 622, 623, 664, 665, 667, 668, 671, 672, 677, 678, 681, 685, 688, 689, 692, 702, 703, 714, 743.,
Theotokos, p. 49, 818, 880.
Thomas de Kempis (autorul lucrării «Urmarea lui Hristos»), p. 16, 18.
Timiadis, Emilianos (patrolog), p. 24, 29, 31.
Timotei (avvă), p. 232, 542, 605, 606.
Toma de Aquino (teolog apusean medieval), p. 9, 32, 52, 93, 95, 281, 298, 661.
Tomis, p. 759, 764.
Tradiție, p. 127; (-a Pahomiană) ,65; (-a Părinților), 126; (-a monahală).
Trisaghion, p. 758.
tristețea, p. 80, 93, 94, 164, 188, 190, 199, 202, 222, 225, 226, 286, 288, 289, 306, 309, 314; (— aducătoare de moarte), 361, 376, 377, 380, 381, 382, 388, 391, 424, 437, 441, 455, 461, 466, 493, 518, 580, 587.
trîndăvia, p. 100, 190, 286, 334, 368, 369, 518.
trufia, p. 80, 103; (— duhovnicească), 106; (— trupească), 115, 116, 158, 164, 177, 249, 250, 251, 255, 259, 260, 263, 286, 289, 327, 344, 349, 370, 372, 376, 378, 379, 382, 385, 392, 393, 402, 423, 434, 440, 485, 518, 557, 573, 620, 644, 739.
trup, p. 54, 62, 65, 70, 71, 74, 76, 78, 81, 82, 85, 93, 94, 114, 115, 116, 123, 142, 154, 158, 165, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 176, 179, 189, 191, 192, 194, 195, 186, 200, 205,221, 225, 227, 228, 232, 236, 242, 259, 312, 315, 316, 317, 336, 339, 347, 349, 353, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 370, 376, 377, 378, 390, 393, 395, 414, 421, 431, 451, 479, 495, 512, 513, 514, 515, 521, 548, 553, 554, 557, 573.
Tyrului (ținut), p. 439.

Ț

Țara Galilor, p. 21.

U

Ucenic, p. 18, 50, 63, 153.
umilință, p. 103, 104, 106; (— față de Dumnezeu), 152; (— adevărată), 153, 154, 155; (-a lui Hristos), 156; (— desăvîrșită), 157, 158, 160, 161, 162, 169, 194, 196; (-a inimii), 201, 207, 210, 215, 238, 241, 242, 244, 251, 255, 258, 260, 291, 321, 331, 343, 344, 360, 361, 367; (-a lui Hristos), 372, 392, 393, 426; (-a lui Pilat), 430, 432, 445, 454, 507, 516, 532, 559, 573, 579, 580, 581,
unire, p. 49; (-a cu Dumnezeu).
Unitate de credință, p. 17.
ură, p. 220, 613.
Urban al V-lea (papă), p. 51, 54, 281, 298.

V

Valens, p. 631, 766.
Varnava, p. 23, 89.
Varsanufie (pustiu din ținutul Gazei), p. 25.
Vasile (episcopul Cezareei), p. 195, 207.
Vasile cel Mare (sfînt), p. 19, 20, 21, 25, 29, 30, 52, 53, 60, 65, 86, 89, 110, 111, 114, 130, 149, 150, 168, 195, 879.
vasul (de bună alegere), p. 582, 610.
vărsare de lacrimi, p. 621.
Vechiul Testament, p. 18, 61, 69, 70, 85, 109, 114, 117, 122, 124, 135, 191, 300, 397, 450, 499, 559, 592, 598, 601, 602.
veghea, p. 286, 288, 292, 309, 310, 326, 330, 338, 342, 366, 373, 416, 427, 489, 495, 497, 517, 566, 603, 615, 621, 677, 684, 686, 695, 770, 827.
Veniamin, p. 341.
Veres (guvernator român), p. 844.
viața, p. 6, 13, 18; (-a îngerească), 19; (-a monahală), 20; (-a monahală), 21; (— de desăvîrșire creștină), 47; (— contemplativă), 48; (— sfîntă), 49; (-ii pustnicești), 60; (— duhovnicească), 61; (— de veci), 62; (— duhovnicească), 63; (— duhovnicească), 64; (— trupească), 66; (— veșnică), 67; (— în chinovii), 71, 75; (— în mînăstire), 79; (— desăvîrșită), 84; (— trecătoare), 88; (-a de monah), 89; (— în mînăstire), 94; (— religioasă), 96; (— închinată sfinților), 97, 100; (— veșnică), 109; (— sfîntă), 110; (— sfîntă), 111; (— desăvîrșită), 113, 115, 178, 181, 186, 190, 200, 204, 205; (-a de monah), 212; (— adevărată), 219, 224; (— omenească), 296; (— creștină), 304, 308; (— veșnică), 320; (— monahală), 344, 350; (— veșnică), 351; (— adevărată), 355, 356, 361, 378, 380, 395, 396, 397, 398; (— veșnică), 400; (— veșnică), 419, 453; (— în sfințenie), 465; (— duhovnicească), 493; (— eremitică), 498; (— curată), 499; (— duhovnicească), 505; (— prihănită), 524, 536; (— adevărată), 565; (— practică), 567; (— fără pată), 573; (— curată), 576, 578; (— unită).
Viața Sf. Antonie cel Mare, p. 63.
viciu (-ii), p. 584; (-ul răutății), 587; (-ul supărării), 593; (-ul rușinii), 637, 651, 661.

Vincenţiu de Lerini, p. 297, 298.
viclenie, p. 362, 440, 586.
Victor (sfînt), p. 47, 51, 52.
Vicus Cassianus (sat), p. 34, 35.
Vieţile Părinţilor egipteni (lucrare), p. 52.
virtute, p. 93; (-a răbdării), 94; (-a răbdării), 101, 102, 103, 105, 115, 122; (-a umilinţei), 147; (-a lepădării), 152; (-a ascultării), 154; (-a supunerii), 155, 156; (-a supunerii), 161, 162, 165; (-a umilinţei), 166, 172, 176, 183; (-a umilinţei), 189, 190, 193, 194, 195, 198; (-a răbdării), 199; (— spirituală), 201; (— umilinţei), 204, 207, 209; (-a sărăciei), 210; (— răbdării), 217, 218; (-a răbdării), 219; (-a răbdării), 224; (-a răbdării), 228, 230, 232, 238, 241, 242, 243, 244, 249, 250, 251, 257, 258, 287, 289, 305, 311, 314, 321, 327, 328, 331; (-a dreptei judecăţi), 336, 343, 348, 349, 351, 353, 354, 357, 360, 361, 363, 367; (— duhovnicească), 368, 370; (-a umilinţei), 372, 385, 390, 391, 395, 396, 397, 401, 402, 403, 408, 411, 416, 429, 440, 454, 459, 462, 465, 469, 479, 482, 487; (-a dreptei judecăţi), 497, 499; (-a înfrînării), 500; (— desăvîrşirii), 503, 504, 508, 512, 516, 518; (-a răbdării), 523, 524, 530, 533, 538, 542, 550, 552, 555, 558; (-a vindecării), 572, 573; (-a răbdării), 575, 577, 579, 587; (-a răbdării), 605; (-apastolică), 607; (-a stăpînirii de sine), 634; (— umilinţei), 635; (— umilinţei), 636; (-a răbdării), 637; (-a răbdării), 661; (— duhovnicească).
Visarion (episcop), p. 31.
Visarium (localitate), p. 52, 767.
Vladimir de Repta, p. 31.
voie, p. 50, 100; (-a Tatălui meu).
Volusianus, p. 761, 878.
Voque A., p. 123.
Vulgata, p. 759.

W

Wady Natrum (aşezare monahală pe malul Nilului), p. 42.
Ward Benedicta (scriitoare, maică anglicană), p. 26.
Wrzol L., p. 198.

Z

Zaharia (mare preot), p. 105, 357.
Zaharia (tatăl sf. Ioan Botezătorul), p. 786.
Zaheu (vameşul), p. 53, 547.
zavista, p. 641.
zel, p. 76, 153, 218, 225, 327, 334, 347, 353, 372, 429.
zgîrcenie, p. 80, 236, 374, 620, 659.
Ziditorul, p. 49, 185; (-re), 192, 213, 250, 252, 305; (-re), 367, 403, 452, 467, 546, 586.
Ziua Domnului, p. 430.

CUPRINS

Pag.

Prefață 5
Introducere generală 9

OMUL

1. Monahismul — năzuință cerească a Sfîntului Ioan Casian 9
2. Scurtă privire istorică asupra monahismului creștin pînă în epoca Sfîntului Ioan Casian 25
3. Sfîntul Ioan Casian zugrăvit de activitatea sa 32

DESPRE AȘEZĂMINTELE MÎNĂSTIREȘTI
ȘI DESPRE TĂMĂDUIRILE CELOR OPT PĂCATE PRINCIPALE

Introducere 59
Viața ascetului e o luptă 60

PARTEA I

PREGĂTIREA PENTRU LUPTĂ

Cartea I-a: Despre veșmintele monahale 67
Cartea a II-a: Rînduiala rugăciunilor și psalmilor de noapte 70
Cartea a III-a: Despre norma canonică a rugăciunilor și psalmilor zilnici . . 72
Cartea a IV-a: Despre rînduielile celor care renunță la lume 74

PARTEA A II-A

ÎNCEPUTUL DESCRIERII LUPTEI

Cartea a V-a: Despre duhul lăcomiei (și începutul descrierii luptei) 80
Cartea a VI-a: Despre duhul desfrînării 84
Cartea a VII-a: Iubirea de arginți 86
Cartea a VIII-a: Despre duhul mîniei 90
Cartea a IX-a: Despre duhul tristeții 93
Cartea a X-a: Despre duhul neliniștii 95
Cartea a XI-a: Despre duhul slavei deșarte 101
Cartea a XII-a: Despre duhul trufiei 103

AȘEZĂMINTE MÎNĂSTIREȘTI

Prefață 109
Sfîntul Ioan Casian 109
Cartea întîi: *Despre veșmintele monahilor* 113
Cartea a doua: *Regula rugăciunilor și psalmilor de noapte* 120
Cartea a treia: *Despre norma canonică a rugăciunilor și psalmilor zilnici* . . 132
Cartea a patra: *Despre rînduielile celor ce renunță la lume* 141
Cartea a cincea: *Despre duhul lăcomiei* 162
Cartea a șasea: *Despre duhul desfrînării* 187
Cartea a șaptea: *Duhul iubirii de argint* 197
Cartea a opta: *Despre duhul mîniei* 211

Pag.

Cartea a noua: *Despre duhul tristeții* 223
Cartea a zecea: *Despre duhul neliniștii* 226
Cartea a unsprezecea: *Duhul slavei deșarte* 240
Cartea a douăsprezecea: *Despre duhul trufiei* 248

Bibliografie 266

CONVORBIRI DUHOVNICEȘTI

(Iohannis Cassiani colationes XXIV), traducere din limba latină de Prof. *David Popescu* (după textul din Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum, vol. XIII, pars II, Vindobondae MDCCCLXXXVI) . . . . . .

Prefață 279
Introducere la cele dintîi «convorbiri duhovnicești» 282

Bibliografie 292
Prefață la convorbirile I-X 296

PARTEA I

CONVORBIRILE I—X

Prefață la Sfîntul Ioan Casian 303
Întîia convorbire cu Părintele Moise 305
A doua convorbire cu Părintele Moise 324
Convorbirea cu Părintele Pafnutie 342
Convorbirea cu Părintele Daniel 360
Comunicarea Părintelui Serapion 375
Convorbire cu Părintele Teodor 394
A doua convorbire cu Părintele Serenus 434
Întîia convorbire cu Părintele Isaac 453
A doua convorbire cu Părintele Isaac 475

PARTEA A II-A

CONVORBIRILE XI—XVII

Introducere la partea a II-a a «Convorbirilor duhovnicești» 493
Prefață — Sfîntul Ioan Casian 500
Prima convorbire cu Părintele Cheremon: *Despre desăvîrșire* 501
A doua convorbire cu Părintele Cheremon: *Despre neprihană* 517
A treia convorbire cu Părintele Cheremon: *Despre ocrotirea dumnezeiască* . . 529
Prima convorbire cu Părintele Nesteros: *Despre știința duhovnicească* . . 551
A doua convorbire cu Părintele Nesteros: *Despre harismele dumnezeiești* . . 568
Prima conversație cu Părintele Iosif: *Despre prietenie* 575
A doua convorbire cu Părintele Iosif: *Despre hotarele cuvîntului dat* . . 592

PARTEA A III-A

CONVORBIRILE XVIII—XXIV

Prefață la partea a treia a «Convorbirilor duhovnicești» 619
Prefață — Sf. Ioan Casian 625
Convorbirea cu Părintele Piamun: *Despre cele trei feluri de monahi* 626
Convorbirea cu Părintele Ioan: *Despre felurile chinovnicului și ale pustnicului* . 642

Pag.

Convorbirea cu Părintele Pinufius: *Despre scopul pocăinței și despre semnele iertării* 654
Întîia convorbire cu Părintele Theonas: *Despre îngăduințele din zilele Cincizecimii* 664
A doua convorbire cu Părintele Theonas: *Despre amăgirile de noapte* . . . 689
A treia convorbire cu Părintele Theonas: *Despre nepăcătuire* 702
Convorbirea Părintelui Avraam: *Despre mortificare* 723

DESPRE ÎNTRUPAREA DOMNULUI

(De incarnatione Domini contra Nestorium), traducere de Prof. *David Popescu* (după textul din «Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum» Vol. XVII pars I Pragae, Vindobonae Lipsiae, MDCCCLXXXVIII)

Introducere 749
Despre întruparea Domnului: . . . . . .
Prefață 769
Cartea I-a 770
Cartea a II-a 777
Cartea a III-a 787
Cartea a IV-a 806
Cartea a V-a 817
Cartea a VI-a 834
Cartea a VII-a 854

Indici 883

Cuprinsul 908

Redactor: ION CIUTACU
Tehnoredactor: V. BOGDAN

Dat la cules 3 aprilie 1988. Bun de tipar 20 aprilie 1990. Format 16/70×100 legat 1/1 p. Coli de tipar 56,75. Comanda nr. 124.

TIPOGRAFIA INSTITUTULUI BIBLIC
ȘI DE MISIUNE AL BISERICII ORTODOXE
ROMÂNE